# ACTA ET DOCUMENTA CONCILIO OECUMENICO VATICANO II APPARANDO

SERIES II
(PRAEPARATORIA)

## VOLUMEN II

ACTA PONTIFICIAE COMMISSIONIS CENTRALIS PRAEPARATORIAE CONCILII OECUMENICI VATICANI II

*PARS IV*

SESSIO SEPTIMA: 12-19 IUNII 1962

*(SUB SECRETO)*

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS

MCMLXVIII

# SESSIO SEPTIMA

# DOCUMENTA SESSIONIS SEPTIMAE

## LITTERAE EXC.MI P. D. SECRETARII GENERALIS

### I

Die 11 mensis maii 1962 omnibus Sodalibus « Ordo quaestionum », de quibus disceptabitur in sessione mense iunio habenda, mittitur (Prot. N. 1862 Centr./62 et sq.).

### ORDO QUAESTIONUM
DE QUIBUS DISCEPTABITUR
IN SESSIONE MENSIS IUNII 1962
(a die XII ad diem XIX)

I. *Quaestiones de Studiis et Seminariis* (Card. PIZZARDO)

1. De sacrorum alumnis formandis. Capita I, II, III, V, VI.
2. De scholis catholicis.
3. De obsequio erga Ecclesiae Magisterium in tradendis disciplinis sacris. Capita I, II, III.

II. *Quaestiones de Episcopis et de dioeceseon regimine ac de Religiosis* (Cardd. VALERI et MARELLA)

De rationibus inter Episcopos et Religiosos praesertim quoad apostolatus opera exercenda.

III. *Quaestiones de disciplina cleri et populi christiani* (Card. CIRIACI)

1. De fidelium associationibus.
2. De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus.
3. De promovendis ad ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici.

IV. *Quaestiones de Religiosis* (Card. VALERI)

1. De statibus perfectionis adquirendae. Pars I, Sectio I, Capita I, II, III, IV, V.

2. De statibus perfectionis adquirendae. Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII.

V. *Quaestiones de disciplina Sacramentorum* (Card. ALOISI MASELLA)

1. De praeparatione ad matrimonium.
2. De sacerdotibus lapsis.

VI. *Quaestiones de Ecclesiis Orientalibus* (Card. CICOGNANI)

De Ecclesiae unitate « ut omnes unum sint ».

VII. *Quaestiones de apostolatu laicorum* (Card. CENTO)

1. De apostolatu laicorum. Prooemium et Pars I, II.
2. De apostolatu laicorum. Pars III, IV.

VIII. *Quaestiones ad christianorum unitatem fovendam* (Card. BEA)

1. Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris.
   De verbo Dei.
2. De libertate religiosa.
   Decretum de iudaeis.

IX. *Quaestiones theologicae* (Card. OTTAVIANI)

1. De Beata Maria Virgine Matre Dei et Matre hominum.
2. De Ecclesia - Pars II, Capita VII-VIII.
3. De Ecclesia - Pars II, Capita IX-X.
4. De Oecumenismo (Cardd. OTTAVIANI et BEA).

✠ PERICLES FELICI
*Secretarius Generalis*

## II

Die 24 mensis maii 1962 omnibus Sodalibus sequens notificatio mittitur (Prot. N. 2135 Centr./62 et sq.).

Capita [VII-X] schematis *De Ecclesia,* heic adnexa, examini Commissionis Centralis subicientur continuo post schema *De Beata Maria Virgine Matre Dei et Matre hominum.*

Sessio mensis iunii proximi, quae incipiet die XII, protrahetur, si necesse erit, ad diem XX.

Die autem XXI iunii, in festo Sanctissimi Corporis Christi, intuitu proximi Concilii Oecumenici Vaticani II, sollemnissima, in platea S. Petri, habebitur processio eucharistica, cui praesidebit Ss.mus Dominus Noster Papa IOANNES XXIII.

Ad processionem invitantur Em.mi atque Exc.mi Commissionis Centralis Sodales et Consiliarii, qui propterea suetas vestes liturgicas secus ferre velint.

✠ PERICLES FELICI
*Secretarius Generalis*

# ACTA SESSIONIS SEPTIMAE

## 1 – PROCESSUS VERBALES CONGREGATIONUM

### I

Die 12 iunii 1962, hora 9, Secretarius Generalis, Exc.mus D. Pericles Felici, Archiepiscopus tit. Samosatensis, una cum Officialibus Secretariae Commissionis Centralis, in aulam Congregationum ad Palatium Apostolicum Vaticanum se confert utque omnia parata sint invigilat.

Hora 9,30 in aulam conveniunt Membra et Consiliarii Commissionis Centralis. Omnes induunt habitum pianum.

Adsunt 63 Membra et 17 Consiliarii, nempe:

*A*) MEMBRA: 36 S. R. E. Cardinales: Em.mi Tisserant, Pizzardo, Aloisi Masella, Cicognani H. I., Ferretto, Liénart, Tappouni, Copello, McGuigan, Frings, Ruffini, Valeri, Siri, McIntyre, Quiroga y Palacios, Léger, Montini, Giobbe, Cento, Garibi y Rivera, Godfrey, Richaud, Döpfner, Marella, Traglia, Alfrink, Santos, Ritter, Silva Henriquez, Suenens, Coussa, Di Jorio, Heard, Bea, Browne, Albareda.

2 Patriarchae: B.mi Gori, Cheikho.

18 Archiepiscopi: Exc.mi Felici, O'Connor, Ujčić, Antezana y Rojas, Campbell, Beras, Cooray, Lefebvre, Alter, Graner, Hurley, Šeper, Bazin, Bernard, Bernier, Yago, Rakotomalala, Ngô-dinh-Thûc.

4 Episcopi: Exc.mi Verwimp, Jelmini, Suhr, Scharmach.

3 Superiores Generales: Rev.mi Gut, Sépinski, Janssens.

*B*) CONSILIARII: Exc.mi Samoré, Staffa, Principi, Scapinelli, Zerba, Palazzini, Philippe, Bartoccetti, Brennan, Sfair.

Rev.mi Rossi, Tinello, Romani, Camagni, Giusti, Cavagna, Salmon.

Adsunt quoque Exc.mus I. Gawlina, Archiep. tit. Madytensis, Secretarius Commissionis de Episcopis et dioeceseon regimine, Rev.mi A. Glorieux, Secretarius Commissionis de apostolatu laicorum, et P. A. Mayer O.S.B., Secretarius Commissionis de studiis et seminariis.

Adest insuper Exc.mus N. Edelby, Archiep. tit. Edessenus in Osrhoëne, Procurator B.mi Patriarchae Antiocheni Melchitarum.

Praeest Em.mus Card. Eugenius Tisserant, Decanus S. Collegii, qui orationem legit « Adsumus », deinde rogat Em.mum Card. Pizzardo, Praesidem Commissionis de studiis et seminariis ut referat de schemate « De sacrorum alumnis formandis », Prooemium, Caput I: « De seminariorum ordinatione generali »; Caput II: « De institutione spirituali »; Caput III: « De disciplina in seminariis »; Caput V: « De institutione pastorali in seminariis »; Caput VI: « De formatione post seminarium perficienda ».

Hora 10 incipit disceptatio. Loquuntur Em.mi Ferretto, Ruffini, Léger, Richaud, Döpfner, Silva Henriquez, Suenens, Jullien (cuius animadversiones ab Exc.mo Secretario Generali leguntur), Browne; Exc.mi O'Connor, Cooray, Hurley, Edelby.

Hora 11,15 coetus interrumpitur per quartam horae partem. Postea suffragia colliguntur.

Hora 11,45 Em.mus Pizzardo refert de schemate « De scholis catholicis ».

In disceptatione audiuntur Em.mi Liénart, Ruffini, Léger, Alfrink, Silva Henriquez, Ottaviani (cuius animadversiones ab Exc.mo Secretario Generali leguntur).

Hora 13,15 Em.mus Praeses suetis precibus congregationi finem imponit.

## II

Die 13 iunii 1962, hora 9,30 Membra et Consiliarii Commissionis Centralis in aulam Congregationum ad Palatium Apostolicum conveniunt.

Adsunt 66 Membra et 14 Consiliarii, nempe:

*A*) MEMBRA: 37 S. R. E. Cardinales: Em.mi Tisserant, Micara, Pizzardo, Aloisi Masella, Ferretto, Liénart, Tappouni, Copello, McGuigan, Frings, Ruffini, Valeri, Ciriaci, Siri, McIntyre, Quiroga y Palacios, Léger, Montini, Giobbe, Cento, Garibi y Rivera, Godfrey, Confalonieri, Richaud, Döpfner, Marella, Traglia, Alfrink, Santos, Ritter, Silva Henriquez, Suenens, Di Jorio, Larraona, Bea, Browne, Albareda.

2 Patriarchae: B.mi Gori, Cheikho.

20 Archiepiscopi: Exc.mi Felici, O'Connor, Ujčić, Antezana y Rojas, Campbell, Beras, Cooray, McKeefry, Lefebvre, Alter, Graner, Hurley, Perrin, Šeper, Bazin, Bernard, Bernier, Yago, Rakotomalala, Ngô-dinh-Thûc.

4 Episcopi: Exc.mi Verwimp, Jelmini, Suhr, Scharmach.

3 Superiores Generales: Rev.mi Gut, Sépinski, Janssens.

*B*) Consiliarii: Exc.mi Staffa, Scapinelli, Zerba, Palazzini, Bartoccetti, Brennan, Sfair.

Rev.mi Rossi, Tinello, Romani, Camagni, Giusti, Cavagna, Salmon.

Adest quoque Exc.mus Edelby, Archiep. tit. Edessenus in Osrhoëne, Procurator B.mi Patriarchae Antiocheni Melchitarum.

Adsunt insuper Exc.mus Gawlina, Archiep. tit. Madytensis, Secretarius Commissionis de Episcopis et dioeceseon regimine, et Rev.mus P. A. Mayer O.S.B., Secretarius Commissionis de studiis et seminariis.

Praeest Em.mus Card. E. Tisserant, Decanus S. Collegii, qui orationem legit « Adsumus », deinde disponit ut disceptatio super schema « De scholis catholicis » prosequatur. Audiuntur Em.mus Godfrey, Exc.mi Campbell, Hurley, Edelby.

Hora 10,05 colliguntur suffragia.

Collectione suffragiorum expleta, Em.mus Praeses rogat Em.mum Pizzardo, Praesidem Commissionis de studiis et seminariis, ut referat de schemate cui titulus « De obsequio erga Ecclesiae magisterium in tradendis disciplinis sacris », Caput I: « Notiones fundamentales »; Caput II: « De ratione docendi Sacram Scripturam »; Caput III: « De doctrina S. Thomae servanda ».

Praesentatione peracta, incipit disceptatio. Loquuntur Em.mi Micara, Frings, Ruffini, Döpfner, Léger, Bea.

Hora 11,10 coetus suspenditur per quartam horae partem.

Postea resumitur disceptatio. Audiuntur Em.mus Browne, Exc.mus Hurley, Rev.mus Sépinski, Exc.mus Edelby et Consiliarius Rev.mus Tinello, Regens Cancellariae Apostolicae.

Hora 12,25 suffragia colliguntur.

Hora 12,50 Em.mus Pizzardo, Em.mi Tisserant, qui interea a coetu discesserat, vicem gerens, « Regina coeli » dicit et congregationi finem imponit.

## III

Die 14 iunii 1962, hora 9,30 Membra et Consiliarii Commissionis Centralis in aulam Congregationum ad Palatium Apostolicum conveniunt.

Adsunt 69 Membra et 16 Consiliarii, nempe:

*A*) Membra: 40 S. R. E. Cardinales: Em.mi Tisserant, Micara, Pizzardo, Aloisi Masella, Cicognani, Ferretto, Liénart, Copello, McGuigan, Frings, Ruffini, Valeri, Ciriaci, Siri, McIntyre, Quiroga y Palacios, Léger, Montini, Giobbe, Cento, Garibi y Rivera, Godfrey,

Confalonieri, Richaud, König, Döpfner, Marella, Alfrink, Santos, Ritter, Coussa, Silva Henriquez, Suenens, Di Jorio, Jullien, Larraona, Heard, Bea, Browne, Albareda.

2 Patriarchae: B.mi Gori, Cheikho.

20 Archiepiscopi: Exc.mi Felici, O'Connor, Ujčić, Antezana y Rojas, Campbell, Beras, Cooray, McKeefry, Lefebvre, Alter, Graner, Hurley, Perrin, Šeper, Bazin, Bernard, Bernier, Yago, Rakotomalala, Ngô-dinh-Thûc.

4 Episcopi: Exc.mi Verwimp, Jelmini, Suhr, Scharmach.

3 Superiores Generales: Rev.mi Gut, Sépinski, Janssens.

*B*) CONSILIARII: Exc.mi Staffa, Scapinelli, Zerba, Palazzini, Philippe, Dante, Bartoccetti, Brennan, Sfair.

Rev. mi Rossi, Tinello, Romani, Camagni, Giusti, Cavagna, Salmon.

Adest insuper Exc.mus Edelby, Archiep. tit. Edessenus in Osrhoëne, Procurator B.mi Patriarchae Antiocheni Melchitarum, Maximi IV Saigh.

Adsunt denique Exc.mus Gawlina, Archiep. tit. Madytensis, Secretarius Commissionis de Episcopis et dioeceseon regimine, Rev.mi P. C. Berutti O.P., Secretarius Commissionis de disciplina cleri et populi christiani et P. I. Rousseau O.M.I., Secretarius Commissionis de religiosis.

Praeest Em.mus Card. Tisserant, Decanus S. Collegii, qui orationem legit « Adsumus » et rogat Em.mum Marella, Praesidem Commissionis de episcopis et de dioeceseon regimine, ut relationem dicat super schema « De rationibus inter episcopos et religiosos praesertim quoad apostolatus opera exercenda ».

Deinde Em.mus Valeri, Praeses Commissionis de religiosis, de eodem schemate refert, quod a Commissione mixta, e duabus praefatis Commissionibus efformata, concinnatum est.

Novissima relatione peracta, hora circiter 10,20 incipit disceptatio. Audiuntur Em.mi Ruffini, Léger, Godfrey, Confalonieri, Browne, Exc.mi Ujčić, Hurley, Rev.mi Sépinski, Janssens, Gut. Exc.mus Edelby animadversiones scriptas Secretariae tradit.

Hora 11,20 coetus per quartam horae partem interrumpitur.

Postea suffragia proferuntur.

Hora 11,50 Em.mus Praeses Em.mum Ciriaci, Praesidem Commissionis de disciplina cleri et populi christiani, rogat ut referat de schematibus decretorum « De fidelium associationibus », « De missarum stipendiis, de missarum onerum reductione, de piis ultimis voluntatibus », « De promovendis ad ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici ».

Introductione expleta, disceptatio initium habet. Audiuntur Em.mi Ruffini, Siri, Léger, Döpfner, Bea.

Hora 13 disceptatio interrumpitur. Em.mus Micara, loco Em.mi Tisserant, qui interea e coetu discesserat, suetis precibus ipsi coetui finem imponit.

## IV

Die 15 iunii 1962, hora 9,30 Membra et Consiliarii Commissionis Centralis in aulam Congregationum ad Palatium Apostolicum conveniunt.

Adsunt 57 Membra et 14 Consiliarii, nempe:

*A*) Membra: 31 S. R. E. Cardinales: Em.mi Tisserant, Pizzardo, Aloisi Masella, Cicognani, Liénart, Copello, McGuigan, Frings, Ruffini, Valeri, Siri, McIntyre, Quiroga y Palacios, Léger, Montini, Giobbe, Cento, Garibi y Rivera, Godfrey, Confalonieri, Richaud, König, Döpfner, Marella, Alfrink, Santos, Ritter, Silva Henriquez, Di Jorio, Bea, Browne.

2 Patriarchae: B.mi Gori, Cheikho.

18 Archiepiscopi: Exc.mi Felici, O'Connor, Ujčić, Antezana y Rojas, Beras, Cooray, McKeefry, Lefebvre, Alter, Graner, Hurley, Perrin, Šeper, Bazin, Bernard, Yago, Rakotomalala, Ngô-dinh-Thûc.

3 Episcopi: Exc.mi Verwimp, Suhr, Scharmach.

3 Superiores Generales: Rev.mi Gut, Sépinski, Janssens.

*B*) Consiliarii: Exc.mi Zerba, Palazzini, Philippe, Dante, Bartoccetti, Brennan, Sfair.

Rev.mi Rossi, Tinello, Romani, Camagni, Giusti, Cavagna, Salmon.

Etiam adest Exc.mus Edelby, Archiep. tit. Edessenus in Osrhoëne, Procurator B.mi Patriarchae Antiocheni Melchitarum.

Insuper adsunt Rev.mi P. C. Berutti, Secretarius Commissionis de disciplina cleri et populi christiani et P. I. Rousseau, Secretarius Commissionis de religiosis.

Em.mus Tisserant, Decanus S. Collegii dicit precem « Adsumus ». Deinde prosequitur disceptatio super schemata « De fidelium associationibus », « De missarum stipendiis, de missarum onerum reductione, de piis ultimis voluntatibus », « De promovendis ad ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici », a Commissione de disciplina cleri et populi christiani praesentata. Loquuntur Em.mi Frings, Godfrey, Exc.mi Šeper et Edelby.

Hora 10,10 colliguntur suffragia.

Postea Em.mus Praeses rogat Em.mum Valeri, Praesidem Commissionis de religiosis, ut referat super schema « De statibus perfectionis adquirendae », Pars I: « Doctrina de statibus perfectionis adquirendae », Sectio I: « Constitutio de statibus perfectionis adquirendae », Capita I, II, III, IV, V et Pars II: « Disciplina de renovatione vitae et operae in institutis status perfectionis adquirendae », Sectio IV: « De quibusdam quaestionibus particularibus status perfectionis », Caput XXXII: « De missionibus ».

Relatione expleta, incipit disceptatio. Audiuntur Em.mi Ruffini, Léger, Döpfner, Exc.mi Hurley, Edelby, Em.mus Browne et Consiliarius Rev.mus Salmon.

Hora 12,45 suffragia colliguntur et Em.mus Praeses, « Regina coeli » recitans, coetui finem imponit.

## V

Die 16 iunii 1962, hora 9,30 Membra et Consiliarii Commissionis Centralis in aulam Congregationum ad Palatium Apostolicum conveniunt.

Adsunt 63 Membra et 11 Consiliarii, nempe:

*A*) MEMBRA: 37 S. R. E. Cardinales: Em.mi Tisserant, Micara, Pizzardo, Aloisi Masella, Cicognani, Ferretto, Liénart, Tappouni, Copello, McGuigan, Frings, Ruffini, Valeri, Siri, McIntyre, Quiroga y Palacios, Léger, Montini, Giobbe, Cento, Garibi y Rivera, Godfrey, Richaud, König, Döpfner, Marella, Alfrink, Santos, Ritter, Coussa, Silva Henriquez, Suenens, Ottaviani, Di Jorio, Bea, Browne, Albareda.

2 Patriarchae: B.mi Gori, Cheikho.

17 Archiepiscopi: Exc.mi Felici, O'Connor, Ujčić, Antezana y Rojas, Beras, Cooray, Lefebvre, Alter, Graner, Hurley, Perrin, Šeper, Bazin, Bernard, Yago, Rakotomalala, Ngô-dinh-Thûc.

4 Episcopi: Exc.mi Verwimp, Jelmini, Suhr, Scharmach.

3 Superiores Generales: Rev.mi Gut, Sépinski, Janssens.

*B*) CONSILIARII: Exc.mi Staffa, Zerba, Palazzini, Bartoccetti.

Rev.mi Rossi, Tinello, Romani, Camagni, Giusti, Cavagna, Salmon.

Adest quoque Exc.mus Edelby, Archiep. tit. Edessenus in Osrhoëne, Procurator B.mi Patriarchae Melchitarum.

Insuper adsunt Rev.mi A. Glorieux, Secretarius Commissionis de apostolatu laicorum, P. R. Bidagor, S. J., Secretarius Commissionis de disciplina Sacramentorum, et P. A. G. Welykyj, Secretarius Commissionis de Ecclesiis Orientalibus.

Praeest Em.mus Card. Tisserant, qui orationem dicit « Adsumus » et rogat Em.mum Aloisi Masella, Praesidem Commissionis de disciplina Sacramentorum ut referat super schema decreti « De praeparatione ad matrimonium ».

Expleta relatione, habetur disceptatio. Loquuntur Em.mi Liénart, Ruffini, Léger, König, Exc.mus Consiliarius Bartoccetti, Em.mus Ottaviani.

Hora 10,40 colliguntur suffragia.

Postea Em.mus Praeses Em.mum Aloisi Masella rogat ut schema decreti « De sacerdotibus lapsis » praesentet.

Hora 11 incipit disceptatio. Audiuntur Em.mi Frings, Ruffini, Léger, Godfrey, Döpfner, Ottaviani.

Hora 11,25 coetus interrumpitur per quadrantem. Postea resumitur disceptatio. Loquuntur Exc.mi Šeper et Edelby.

Hora 11,40 suffragia colliguntur.

Postea Em.mus Praeses rogat Em.mum Hamletum Ioannem Cicognani, Praesidem Commissionis de Ecclesiis Orientalibus, ut referat de schemate decreti « De Ecclesiae unitate " ut omnes unum sint " ».

Hora 12,10 incipit disceptatio. Audiuntur Em.mi Ruffini, Léger, Bea.

Hora 13 suetis precibus coetus clauditur.

## VI

Die 18 iunii 1962, hora 9,30 Membra et Consiliarii Commissionis Centralis in aulam Congregationum ad Palatium Apostolicum conveniunt.

Adsunt 60 Membra et 15 Consiliarii, nempe:

*A*) Membra: 33 S. R. E. Cardinales: Em.mi Tisserant, Aloisi Masella, Ferretto, Liénart, Copello, McGuigan, Frings, Ruffini, Valeri, Siri, McIntyre, Quiroga y Palacios, Léger, Montini, Giobbe, Cento, Garibi y Rivera, Godfrey, Confalonieri, Richaud, König, Döpfner, Marella, Traglia, Santos, Ritter, Coussa, Silva Henriquez, Suenens, Di Jorio, Bea, Browne, Albareda.

2 Patriarchae: B.mi Gori, Cheikho.

18 Archiepiscopi: Exc.mi Felici, O'Connor, Ujčić, Antezana y Rojas, Beras, Cooray, McKeefry, Lefebvre, Alter, Graner, Hurley, Perrin, Šeper, Bazin, Bernard, Yago, Rakotomalala, Ngô-dinh-Thûc.

4 Episcopi: Exc.mi Verwimp, Jelmini, Suhr, Scharmach.

3 Superiores Generales: Rev.mi Gut, Sépinski, Janssens.

*B*) CONSILIARII: Exc.mi Staffa, Scapinelli, Zerba, Palazzini, Dante, Bartoccetti, Brennan, Sfair.

Rev.mi Rossi, Tinello, Romani, Camagni, Giusti, Cavagna, Salmon.

Adest quoque Exc.mus Edelby, Archiep. tit. Edessenus in Osrhoëne, Procurator B.mi Saigh, Patriarchae Antiocheni Melchitarum.

Adsunt denique Rev.mi A. Glorieux, Secretarius Commissionis de apostolatu laicorum, necnon P. A. G. Welykyj, Secretarius Commissionis de Ecclesiis Orientalibus.

Dicta ab Em.mo Praeside Tisserant prece « Adsumus », resumitur disceptatio super schema decreti « De Ecclesiae unitate " ut omnes unum sint " ». Audiuntur Em.mus Browne et Exc.mus Edelby.

Hora 10 colliguntur suffragia.

Postea Em.mus Praeses rogat Em.mum Cento, Praesidem Commissionis de apostolatu laicorum, ut referat super schema constitutionis « De apostolatu laicorum », Prooemium et Pars I: « Notiones generales »; Pars II: « De apostolatu laicorum in actione ad Regnum Christi directe provehendum ».

Hora 10,40 incipit disceptatio. Audiuntur Em.mi Ruffini, Léger, Siri, Richaud.

Hora 11,10 coetus per quadrantem interrumpitur.

Disceptatione resumpta, loquuntur Exc.mus Hurley et Rev.mus Tinello Consiliarius.

Hora 12,10 suffragia colliguntur.

Em.mus Cardinalis Praeses rogat Em.mum Cento ut referat de Parte III necnon de Parte IV schematis nuper discussi, scilicet: « De apostolatu laicorum in actione caritativa » et « De apostolatu laicorum in actione sociali ».

Hora 12,50 incipit disceptatio. Loquuntur Em.mi Ruffini et Léger.

Hora 13,15 disceptatio ad crastinam diem remittitur et, suetis precibus ab Em.mo Praeside recitatis, congregatio clauditur.

## VII

Die 19 iunii 1962, hora 9,30 Membra et Consiliarii Commissionis Centralis in aulam Congregationum ad Palatium Apostolicum conveniunt.

Adsunt 62 Membra et 16 Consiliarii, nempe:

*A*) MEMBRA: 36 S. R. E. Cardinales: Em.mi Micara, Pizzardo, Aloisi Masella, Ferretto, Liénart, Tappouni, Copello, McGuigan, Frings, Ruffini, Siri, McIntyre, Quiroga y Palacios, Léger, Montini, Giobbe,

Cento, Garibi y Rivera, Godfrey, Confalonieri, Richaud, König, Döpfner, Marella, Traglia, Alfrink, Santos, Ritter, Coussa, Suenens, Ottaviani, Di Jorio, Larraona, Bea, Browne, Albareda.

2 Patriarchae: B.mi Gori, Cheikho.

17 Archiepiscopi: Exc.mi Felici, O'Connor, Ujčić, Antezana y Rojas, Beras, Cooray, McKeefry, Lefebvre, Alter, Graner, Hurley, Perrin, Šeper, Bazin, Bernard, Rakotomalala, Ngô-dinh-Thûc.

4 Episcopi: Exc.mi Verwimp, Jelmini, Suhr, Scharmach.

3 Superiores Generales: Rev.mi Gut, Sépinski, Janssens.

*B*) CONSILIARII: Exc.mi Staffa, Principi, Scapinelli, Zerba, Palazzini, Philippe, Dante, Bartoccetti, Brennan.

Rev.mi Rossi, Tinello, Romani, Camagni, Giusti, Cavagna, Salmon.

Adest Exc.mus Edelby, Archiep. tit. Edessenus in Osrhoëne, Procurator B.mi Patriarchae Melchitarum.

Adsunt quoque Rev.mi A. Glorieux, Secretarius Commissionis de apostolatu laicorum, I. Willebrands, Secretarius Secretariatus ad unitatem christianorum fovendam, et P. S. Tromp S. I., Secretarius Commissionis Theologicae.

Praeest Em.mus Clemens Micara, Ep. Veliternus et Vicarius Generalis Summi Pontificis pro Urbe eiusque districtu, qui orationem legit « Adsumus ».

Resumitur disceptatio super schema « De apostolatu laicorum », Pars III: « De apostolatu laicorum in actione caritativa », et Pars IV: « De apostolatu laicorum in actione sociali ». Audiuntur Em.mus Godfrey et Exc.mus Cooray.

Hora 9,55 colliguntur suffragia.

Deinde Em.mus Ottaviani ab Em.mo Praeside rogatur ut referat super schema de Ecclesia, Pars II, caput VII: « De Ecclesiae magisterio », et caput VIII: « De auctoritate et oboedientia in Ecclesia ».

Hora 10,20 incipit disceptatio. Audiuntur Em.mi Liénart, Frings, Ruffini, Léger, König, Döpfner, Browne.

Hora 11 exquiruntur suffragia.

Hora 11,15 coetus per quadrantem suspenditur.

Coetui resumpto praeest Em.mus Ioseph Pizzardo, Ep. Albanensis, Praefectus S. Congregationis seminariorum et universitatum studiorum, cum Em.mus Micara ab ipso coetu interea discessisset.

Em.mus Ottaviani, Praeses Commissionis Theologicae, rogatur ut ex schemate « De Ecclesia » capita IX et X praesentet, quae « De relationibus inter Ecclesiam et Statum necnon de tolerantia religiosa » et

« De necessitate Ecclesiae annuntiandi Evangelium omnibus gentibus et ubique terrarum » inscribuntur.

Relatione Em.mi Ottaviani expleta, Em.mus Bea, Praeses Secretariatus ad unitatem christianorum fovendam, rogatur ut schema constitutionis ab ipso Secretariatu apparatum illustret, cui titulus: « De libertate religiosa ».

Verbis Em.mi Bea Em.mus Ottaviani respondendum esse breviter arbitratur.

Hora 12,20 disceptatio provehitur ope Em.morum Frings, Ruffini, Léger, Döpfner, Alfrink, Larraona, Browne.

Disceptatio interrumpitur coetusque clauditur, suetis precibus, hora 13,25.

## VIII

Die 20 iunii 1962, hora 9,30 Membra et Consiliarii Commissionis Centralis in aulam Congregationum ad Palatium Apostolicum conveniunt.

Adsunt 63 Membra et 18 Consiliarii, nempe:

*A*) Membra: 37 S. R. E. Cardinales: Em.mi Micara, Pizzardo, Ferretto, Liénart, Tappouni, Copello, McGuigan, Frings, Ruffini, Valeri, Ciriaci, McIntyre, Quiroga y Palacios, Léger, Montini, Giobbe, Cento, Godfrey, Confalonieri, König, Döpfner, Marella, Traglia, Alfrink, Santos, Ritter, Coussa, Suenens, Ottaviani, Di Jorio, Roberti, Jullien, Larraona, Heard, Bea, Browne, Albareda.

2 Patriarchae: B.mi Gori, Cheikho.

17 Archiepiscopi: Exc.mi Felici, O'Connor, Ujčić, Antezana y Rojas, Campbell, Beras, Cooray, McKeefry, Lefebvre, Alter, Graner, Hurley, Perrin, Šeper, Bazin, Bernard, Ngô-dinh-Thûc.

4 Episcopi: Exc.mi Verwimp, Jelmini, Suhr, Scharmach.

3 Superiores Generales: Rev.mi Gut, Sépinski, Janssens.

*B*) Consiliarii: Exc.mi Parente, Carpino, Samoré, Staffa, Principi, Scapinelli, Zerba, Palazzini, Philippe, Bartoccetti, Brennan.

Rev.mi Rossi, Tinello, Romani, Camagni, Giusti, Cavagna, Salmon.

Etiam adest Exc.mus Edelby, Procurator B.mi Patriarchae Antiocheni Melchitarum.

Adsunt quoque Rev.mi I. Willebrands, Secretarius Secretariatus ad unitatem christianorum fovendam, et P. S. Tromp S. I., Secretarius Commissionis Theologicae.

Hora 9,35 Summus Pontifex Ioannes XXIII aulam ingreditur. Post

orationem « Adsumus » ab ipso dictam, praesentes humanissime alloquitur, apostolicam benedictionem impertit et ab aula discedit.

Coetui praeest Em.mus Micara, qui disponit ut disceptatio prosequatur de schematibus hesterna die praesentatis, scilicet « De relationibus inter Ecclesiam et Statum necnon de tolerantia religiosa », « De necessitate Ecclesiae annuntiandi Evangelium omnibus gentibus et ubique terrarum » (a Commissione Theologica confectis) et « De libertate religiosa » (a Secretariatu ad unitatem christianorum fovendam confecto).

Audiuntur Em.mus Godfrey, Exc.mi Alter, Hurley, Cooray, Edelby.

Em.mus Ottaviani animadversionibus prolatis breviter respondet. Postea suffragia colliguntur.

Intervallo per quadrantem interposito, hora circiter 11,15 labores resumuntur. Em.mus Ottaviani refert super schema constitutionis « De Beata Maria Virgine Matre Dei et Matre hominum », praeside Em.mo Pizzardo, loco Em.mi Micara, qui interea a coetu discesserat.

Hora 11,35 disceptatio habetur. Audiuntur Em.mi Liénart, Ruffini, König, Léger, Exc.mus Edelby nomine B.mi Maximi IV Saigh.

Hora 12,20 suffragia colliguntur.

Deinde Em.mus Card. H. I. Cicognani, a Publicis Ecclesiae Negotiis, haec monuit: « Inter quaestiones propositas a Secretariatu ad Christianorum unitatem fovendam, exhibetur decretum de Iudaeis. Haec sunt adnotanda. Una cum Em.mo Card. Bea disceptatum est num " Decretum de Iudaeis ", tanta cum caritate ab eodem Cardinali paratum, congrueret praesentare huic Commissioni Centrali et inter Acta Concilii Oecumenici enumerare. Visum est inopportune id fore.

Supervacaneum esset revocare vincula nostra cum populo Iudaico — ipse Christus D. N. ex illa gente venit, et cum Novo etiam Vetus Testamentum tenemus —. Verum stare debemus fini huius Concilii, in quo Ecclesia vult solemniter suam fidem affirmare et suum apostolatum corroborare.

Et curnam istud particulare Decretum? Si de Iudaeis, cur non etiam de Mahumedanis? (Utique gloriantur de sua descendentia a patre Abraham).

Notae sunt asperae dissensiones nostri temporis inter Iudaeos et Arabes; facile exoritur suspicio de re politica; vel fovendi hanc vel illam partem; iam falsi rumores de hoc divulgantur.

Iudaei et omnes qui foris sunt bene sciunt Ecclesiam eos esse excepturam magno corde, si fidem catholicam amplecti desiderant.

Quapropter proponitur ut huius Decreti ratio non habeatur in Con-

cilio et non appareat inter Acta Concilii ». Ideoque disceptatio de hoc schemate habita non est.

Suetis precibus, hora 12,40 sessio clauditur.

## IX

Die 20 iunii 1962, hora 16,30 Membra et Consiliarii Commissionis Centralis in aulam Congregationum ad Palatium Apostolicum conveniunt.

Adsunt 41 Membra et 6 Consiliarii, nempe:

*A*) MEMBRA: 15 S. R. E. Cardinales: Em.mi Pizzardo, Aloisi Masella, Ferretto, McGuigan, Ruffini, Quiroga y Palacios, Cento, Godfrey, Confalonieri, Coussa, Jullien, Larraona, Bea, Browne, Albareda.

2 Patriarchae: B.mi Gori, Cheikho.

17 Archiepiscopi: Exc.mi Felici, O'Connor, Ujčić, Antezana y Rojas, Campbell, Beras, Cooray, McKeefry, Lefebvre, Alter, Graner, Hurley, Perrin, Šeper, Bazin, Bernard, Ngô-dinh-Thûc.

4 Episcopi: Exc.mi Verwimp, Jelmini, Suhr, Scharmach.

3 Superiores Generales: Rev.mi Gut, Sépinski, Janssens.

*B*) CONSILIARII: Exc.mus Palazzini.

Rev.mi Rossi, Tinello, Romani, Giusti, Salmon.

Adest quoque Exc.mus Edelby, Archiep. tit. Edessenus in Osrhoëne, Procurator B.mi Patriarchae Melchitarum.

Adest denique Exc.mus I. Willebrands, Secretarius Secretariatus ad unitatem christianorum fovendam.

Praeest Em.mus Pizzardo, qui, post orationem « Adsumus », rogat Em.mum Bea ut schema decreti « De oecumenismo catholico », a Secretariatu ad unitatem christianorum fovendam apparatum, illustret.

Hora 16,55 incipit disceptatio. Exc.mus Secretarius Generalis animadversiones Em.mi Ottaviani, qui a coetu abest, legit. Postea audiuntur Em.mi Ruffini et Browne.

Hora 17,30 suffragia colliguntur.

Em.mus Bea relationem habet de schemate decreti « Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris » et de schemate decreti « De verbo Dei ».

Hora 18,15 incipit disceptatio. Audiuntur Em.mi Ruffini, Larraona et Browne.

Hora 18,45 suffragia colliguntur.

Hora 19, oratione « Angelus » dicta, clauditur congregatio nona et ultima VII sessionis Commissionis Centralis Praeparatoriae, necnon totius periodi praeparatoriae Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II.

# 2 – DISCEPTATIO

## I

## DE SACRORUM ALUMNIS FORMANDIS

(Prima Congregatio: 12 iunii 1962)

### 1) SCHEMA PROPOSITUM
### A COMMISSIONE DE STUDIIS ET SEMINARIIS

### Prooemium

Divinus Redemptor, ut humani generis redemptionis opera, quam ipse e Cruce pendens consummavit, ad saeculorum usque occasum perpetuaretur, Ecclesiam unici aeternique sacerdotii sui participem esse voluit; [1] Apostolis etenim eorumque successoribus in sacerdotio potestatem tradidit consecrandi, offerendi et ministrandi suum ipsius corpus et sanguinem, nec non et peccata dimittendi et retinendi [2] eosque constituit Evangelii praecones et novi populi electi duces.[3]

Apostolici vero praecepti « Manus cito nemini imposueris » (cf. *I Tim.* 5, 22) semper memor, Ecclesia non solum ius proprium et exclusivum sibi vindicavit futuros altaris ministros instituendi,[4] sed nihil fortasse magis, per saeculorum decursum, actuosa maternaque sollicitudine provexit, quam idoneam suorum sacerdotum conformationem.[5] Quod quidem gravissimum munus inde a Concilio Tridentino prosecuta est in Seminariis quibus erigendis adaptandis promovendis impensam devovit curam. Haec igitur Sacrosancta Vaticana Synodus, cum totius Ecclesiae bonum a Seminariis quam maxime pendere sibi persuasum habeat,[6] quaedam statuenda decrevit quibus, secundum venerandas ecclesiasticas traditiones ac nullo semoto certo progressu, tota alumnorum institutio Christi Aeterni Sacerdotis missioni in progredientis aetatis discriminibus explendae securius conformetur.[7]

### NOTAE AD PROOEMIUM

[1] Cf. Pius XII, Adhort. Apost. *Menti Nostrae,* d. 23 sept. 1950, *A.A.S.,* 42 (1950), p. 659.

[2] Cf. *Concilium Trident.,* Sessio XXIII, Cap. I, Denz. 957.

[3] Cf. *Luc.* 10, 16; *Io.* 20, 21.

[4] Cf. *Codex Iuris Canonici,* can. 1352.

[5] PIUS XI, Litt. Encycl. *Ad Catholici Sacerdotii,* d. 20 dec. 1935, *A.A.S.,* 28 (1936), p. 37.

[6] LEO XIII, Epist. *Paternae providaeque, Acta Leonis,* 1899, p. 194: « Sunt quaedam tamen ad rei catholicae profectum ita necessaria, ut ea semel attigisse non satis sit; commemorari saepius et commendari velint. Huc potissimum pertinet cura in Seminariis collocanda, quorum cum statu fortuna Ecclesiae coniungitur maxime ». Cf. etiam PIUS XII, Epistula ad Exc.mos Poloniae Antistites, d. 29 iunii 1945, *Discorsi e Radiomessaggi,* vol. VII, p. 495.

[7] Schema Constitutionis « De Sacrorum Alumnis formandis » intendit respondere quaestionibus quae a Pont. Commissione Centrali positae sunt Commissioni de Studiis et Seminariis (cf. Quaestiones Commissionibus Praeparatoriis Concilii Vat. II positae, Città del Vaticano 1960, 18 sq.):

De Institutione Spirituali: cap. II Schematis;
De Disciplina: cap. III Schematis;
De Ratione Studiorum in Seminariis: cap. IV Schematis;
De Institutione Pastorali: cap. V et VI Schematis.

Quaedam determinationes magis generales praemissae sunt in capite I: « De ordinatione generali Seminariorum ». Si Patribus Concilii opportunum videtur, schema Decreti: « De vocationibus ecclesiasticis », iam consideratum a Pont. Commissione Centrali, potest uniri huic Constitutioni, in qua reapse agitur de vocationibus sacerdotalibus evolvendis et formandis, ab ingressu in Seminarium usque ad sacerdotalis operositatis initia.

## CAPUT I

## DE SEMINARIORUM ORDINATIONE GENERALI

1. [*Seminarii finis*]. Seminarii est eos qui in spem divini ministerii educantur, sapienter progrediente institutione ita excolere ut Christo Sacerdoti per Ordinis Sacramentum digne configurentur atque ad apostolicum munus sancte obeundum rite praeparentur. In Seminario ergo Dominum Iesum omnes, et qui praesunt et qui subsunt, ante oculos incessanter habeant: moderatores et magistri ut cum Apostolo veraciter dicere possint « Imitatores mei estote, sicut et ego Christi » (*I Cor.* 11, 1); sacrorum alumni ut discipulorum more intimos sensus mentemque Christi Iesu induant Eiusque opera imitari incipiant.[1]

2. [*Seminarii variae species*]. Ad Christi ministros rite efformandos praeter Seminaria maiora pro alumnis philosophiae ac theologiae vacantibus praescripta, etiam quae vocantur minora aptissima sunt et carissima Ecclesiae; quare haec Sancta Synodus, Tridentini Concilii rationes pro pueris et adulescentibus in Seminariis instituendis adhuc validas censens, Episcopis ea enixe commendat. Ut autem huiusmodi adulescentuli a nativo suae domus humo separati in Seminariis apte proficiant, sollertissima cura habenda est, « ut singulorum puerorum indoles cuiusque propria recte conformetur »; itemque « res ipsa postulat, ut, quam pueri in Seminariis vitam ducant, cum

communi omnium puerorum vita, quantum potest, congruat »; particulari illorum religiosa conformatione sancte servata.[2]

Particularibus recentioris aetatis conditionibus consulens, haec S. Synodus Ordinarios hortatur ut tardioribus quoque vocationibus, curriculum studiorum mediorum quod attinet, peculiaribus institutis dioecesanis vel regionalibus provideant, aptis ibidem adhibitis methodis, nulla autem circa idoneitatis normas exceptione facta.[3]

3. [*Seminaria interdioecesana et regionalia*]. Ubi vires singularum dioeceseon non sufficiunt ad sacrorum tirones iuxta Sanctae Sedis praecepta et huius Synodi decreta in proprio Seminario rite instituendos, erigenda fovendaque sunt Seminaria interdioecesana vel regionalia; ea quidem tamquam propria habenda sunt a singulis Episcopis, qui proinde secundum normas a Sancta Sede approbandas, in eorum regimine aequa ratione partes habeant aptosque Superiores et Magistros ceteraque subsidia communi nisu ipsius suppeditent.[4]

4. [*Moderatorum et Magistrorum electio*]. Cum alumnorum institutionis optatus exitus multo magis quam a sapientibus legibus ab educatoribus bonis et expertis pendeat, haec Sancta Vaticana Synodus graviter monet Episcopos ut Seminariorum moderatores et magistros inter optimos eligant, viros ad animos Christo lucrandos eximie aptos, neque timeant eos avocare ab aliis ministeriis quae, quamvis gravia, numquam Seminario sunt anteponenda.[5] Curent insuper, ne praecipue Seminariorum moderatores alienis onerentur officiis.

5. [*Moderatorum particularis praeparatio*]. Etsi in Seminariorum institutoribus innata alios moderandi indoles, ingenium ac potissimum dona gratiae plurimum valeant, tamen, uti iidem gravissimis obligationibus coram Deo et Ecclesia initis satisfacere possint, peculiaris quoque institutio accedat oportet. Exinde, quemadmodum Concilium Tridentinum specificae ipsorum alumnorum institutioni faustissimo cum exitu providit, ita haec Sacrosancta Vaticana Synodus vehementer exoptat, ut non solum qui ad docendum in Seminariis destinantur, sed potissimum ii qui ad Superiorum et Directorum spiritus officia ibidem deputantur, ad tam arduum munus explendum specifica institutione diligenter praeparentur.[6] Curent ergo Episcopi ut quos ex proprio clero iuvenibus levitis moderandis aptiores iudicaverint, tempestive ad ea Instituta mittant in quibus profunda conformatione spirituali atque paedagogica possint ditari. Promoveant insuper Rectorum ac moderatorum cuiuscumque nationis vel regionis periodicos conventus in quibus sub Episcoporum auspiciis Seminariorum educatores fructus experimento ac usu collectos inter se communicent ac quomodo progredientis aetatis necessitatibus aptius consulatur communia conferant consilia.[7]

6. [*Moderatorum ac Magistrorum dotes*]. Ut sacrorum alumni Iesu Christi Sacerdotis virtutibus plene, firme informentur, Rectores et Moderatores spiritus imprimis amore Christi et Ecclesiae ferveant oportet atque scientia sacra, prudentia, psychologica et paedagogica arte atque pastorali

experientia ita praecellant ut totius Seminarii sint quasi anima. Sed et ceteri Seminarii moderatores atque magistri profunde sentiant quantopere ab ipsorum quoque doctrina, oratione, abnegationis ac oboedientiae exemplis, animarum zelo pendeat formationis exitus. Semper sint memores sanctos sacerdotes in Seminario efformari nonnisi ab eis qui ad sanctitatem generose tendunt.

7. [*Moderatorum cooperatio*]. Certissima quoque omnium mentibus inhaereat persuasio, alumnos eo securius ad Christi Sacerdotium praeparari quo plenius tota Seminarii vita instantissimae respondeat Domini orationi: « Ut omnes unum sint » (*Io.* 17, 21). Moderatores ergo et magistri a Domini Spiritu ducti et compaginati ita unum ex multis corpus efforment, ut Ecclesiae mysterium in Seminariis insigni praefulgeat splendore. Rectori igitur, fulcro unitatis, tota Seminarii familia aequo animo oboediat sicut patri ac filiali adhaereat concordia. Arctissima vigeat inter Rectorem et Moderatores spiritus operae consortio, sed accurata quoque officiorum distinctio, ne Rector secretum conscientiae forum invadat, nec Spiritus moderator externae se immisceat disciplinae. Rectore denique praeeunte, omnes Seminarii moderatores ac magistri in alumnis instituendis fidelissimos se exhibeant Episcopi cooperatores: « Quotquot enim Dei et Iesu Christi sunt, hi sunt cum Episcopo ».[9] Ipse dioeceseos Pastor autem assidua praedilectionis cura adiuvet eos qui in Seminario laborant ac ipsis alumnis se demonstret verum in Christo Patrem.[10]

8. [*Alumnorum selectio ac probatio*]. Seminarium, cum particulari ex fine communi a collegio vel quavis schola catholica differat, per singulos tirocinii annos palaestra sit oportet non solum sedulae alumnorum educationis, sed vigilantissimae eorum selectionis et probationis.

*a*) Cuius selectionis ratio pro alumnorum aetate diversa erit, in pueris aliquantulum mitior, severa omnino in iuvenibus. Nullatenus autem in Seminarium minus admittendi sunt qui vocationis saltem germina non prodant, in Seminarium vero maius qui eius signa certa non exhibeant; citiusque dimittendi sunt qui idonei non reperiantur vel Seminarii finem assequi amplius nolunt.[11]

*b*) Haec Sacrosancta igitur Oecumenica Synodus Seminarii moderatores graviter monet ut proprii officii memores sedula cura ad solidum iudicium de positiva alumnorum idoneitate sibi efformandum attendant; utrum scilicet vere spiritu Christi agantur, sufficientis ingenii dotibus polleant, congrua salute physica et psychica ac praecipue sano iudicio sint praediti atque intentione recta, voluntate libera, firma et actuosa ad Domini Sacerdotium participandum anhelent. Audiantur etiam magistrorum sententiae nec, dato peculiari momento quod vacationum tempori pro probanda vocatione competit, negligatur quid proprii alumnorum parochi, alii quoque sacerdotes et interdum laici prudentes ad debitam hauriendam certitudinem conferre valeant imprimis in scrutiniis ante ordinum susceptionem peragendis; aliquando opportunum erit consilium quoque medici periti ac christiani sensus

exquirere. Quibus omnibus auditis, semper solius auctoritatis ecclesiasticae est de vocatione sacerdotali iudicare et de admittendo alumno decernere.[12]

*c*) Normis ab Ecclesia circa castitatis probationem editis ii qui in Seminariis vel iuvenum animos moderantur vel sacras confessiones excipiunt, intra sui cuiusque muneris fines, graviter ipsorum onerata conscientia, fidelissime pareant. Nec quidquam de debita severitate remittant, sibi persuasum habentes se ita alumnorum bono caritate vere paterna consulere ac magna ex parte causas auferre, cur catholica Ecclesia lacrimas fundat simulque christianus populus in sacerdotum moribus offendat.[13] Ut autem omnes quotquot iuvenum institutioni incumbunt normas ab Apostolica Sede statutas apprime cognoscant et eisdem utantur in probanda vocatione principiis, huiusmodi normae in unico documento apte colligantur; Episcopi vero curent ut hae normae Seminarii moderatoribus, magistris atque confessariis quotannis in memoriam revocentur.[14]

9. [*Tutior semper sententia sequenda*]. In casibus autem dubiis de alumnorum idoneitate, Praesules et Seminariorum moderatores, nullo habito humano respectu, sed rationis supremo animarum Episcopo reddendae unice memores, tutiorem semper sententiam amplectantur [15] neque sacerdotum inducti penuria hodie fere in tota Ecclesia deplorata ullo pacto iustum et severum de alumnorum aptitudine iudicium minuant, confidentes quod « Deus numquam ita deserit Ecclesiam suam quin inveniantur idonei ministri sufficientes ad necessitatem plebis, si digni promoverentur et indigni repellerentur ».[16]

10. [*Seminariorum Statuta*]. Praecipit denique Sancta Synodus ut in unoquoque Seminario Statuta habeantur ab Episcopo vel a competente auctoritate approbata eaque scripta omnium sint in manibus ita ut « quid agere, quid observare debeant, doceantur tum qui in eodem Seminario in spem Ecclesiae instituuntur, tum qui in horum institutionem operam suam impendunt ».[17] In redigendis autem Statutis attendatur ad huius Sanctae Synodi decreta, ad Pontificia de re documenta necnon ad particulares locorum et gentium conditiones; prae oculis habeantur etiam regulae in aliis Seminariis fructuose vigentes nec praetermittantur ea quae a probato disciplinae paedagogicae progressu commendantur.

Seminarii Statuta concisa brevitate contineant leges quae modo stabili decerni possunt; eae vero regulae quae pro adiunctis facilius sunt mutandae, in particulari « Consuetudinario » colligantur.[18]

11. [*Visitatio Apostolica periodice instituenda*]. Statis periodis in singulis Seminariis peragatur Visitatio Apostolica, per expertos et discretos ecclesiasticos viros ita instituenda ut paterna et actuosa Ordinariorum circa Seminaria sollicitudo exinde opportunum recipiat iuvamen.[19]

*Textus schematis definitive approbatus est in Sessione Generali Commissionis de Studiis et Seminariis habita diebus 11-16 decembris 1961, unanimi Membrorum suffragio.*

## NOTAE

*ACV2*: Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando.

[1] Secundum ea quae iam in Constitutionis prooemio perstricta sunt, tota alumnorum in Seminariis formatio ad Christum tendat oportet. Haec nota christocentrica proinde in universa Constitutione retinetur; eo efficacius in futuris sacerdotibus excolitur etiam vera « spiritualitas ecclesiologica ».

[2] Cf. Pius XII, Adhortatio Apostolica *Menti Nostrae,* 23 sept. 1950; *A.A.S.,* 42 (1950), p. 685. - Concilium Tridentinum (Decretum de Reformatione, can. 18; *Enchir. Cler.,* n. 97) nondum distinguit Seminaria maiora et minora, praevidit autem in Seminariis posse recipi qui saltem duodecimum annum attigerint.

Utilitas Seminariorum minorum hodie haud ita raro in dubium vocatur. Obicitur imprimis permagnus numerus eorum qui in Seminariis minoribus educati ad Sacerdotii metam non pertingunt; affirmatur insuper, saepius ineptis educationis methodis in istis institutis non paucos adulescentes gravia pati damna, iis praecise annis quando de animi indole formanda deciditur. Constat autem in tot regionibus plurimas vocationes sacerdotales easque optimas e Seminariis minoribus provenire; immo non paucae dioeceses quae hucusque eiusmodi instituta non habuerunt, recentius ea erigere coeperunt. Ut obiectionibus modo recensitis respondeatur, omnino consideranda sunt ea quae in supra laudata Adhortatione Apostolica *Menti Nostrae* de vitae ratione in Seminariis minoribus instituenda praecipiuntur. In votis ad Commissionem de Studiis et Seminariis missis aliquando postulabatur ut expresse vetaretur verbi gratia usus habitus clericalis a parte puerorum in Seminariis minoribus degentium. Praeferenda autem videbatur generalis quaedam commendatio, in qua tota vitae ratio aetati adulescenti vere congrua inculcatur.

[3] Uti iam in notis ad schema Decreti « De Vocationibus ecclesiasticis fovendis » a Commissione de Studiis et Seminariis propositum animadvertebatur (pag. 13 sq., nota 16), non omnes Episcopi eiusdem sunt sententiae utrum et quousque huiusmodi candidati tardius vocati in particularibus Institutis ad Sacerdotium praeparari debeant. Curriculum studiorum classicorum autem quod attinet, omnes fere Praesules conveniunt tardius vocatos in specialibus Institutis aptius instrui posse. De iis proinde solummodo in Decreto sermo est. Praeterea autem opportunum visum est inculcare, his in casibus methodos instructionis et educationis quidem aetati provectiori adaptatas esse adhibendas, cavendum autem esse omnino, ne severa electionis criteria seponantur.

Cf. etiam Schema decreti « De Studiis Clericorum » propositum a Commissione de Missionibus; pp. 7 sq., n. V: « De Institutis vel Collegiis propriis pro vocationibus tardivis ».

[4] De Seminariis interdioecesanis vel regionalibus sententiae variae leguntur in votis ab Episcopis Concilio parando missis (cf. *ACV2,* ser. I, Appendix vol. II, pars I, pp. 613-619). A multis maximum beneficium celebratur, quod huiusmodi Seminaria constituunt pro parvis dioecesibus et pro accuratiore alumnorum formatione (cf. Pius XII, Allocutio *Siamo ben lieti* ad Pont. Sem. Anagninum, 29 apr. 1949 et cf. etiam *Votum* a S. Congreg. de Seminariis et Studiorum Universitatibus pro Concilio parando elaboratum, *ACV2,* ser. I, vol. III, pp. 401-404). Non pauci Episcopi autem exprimunt varia desideria: alumnorum numerus ne sit nimis ele-

vatus quo melius singuli cognosci, corrigi et excoli possint; Episcopis detur aequa in regimine determinando portio; omnes Praesules quorum interest, concedant meliores moderatores et magistros; instituantur seminaria interdioecesana, quae etsi non sint regionalia, efficacius alumnos praeparare possint.

Iussio conciliaris *et* Seminariorum regionalium momento *et* desideriis modo insinuatis opportune satisfacere intendit. Etiam Schema decreti « De Studiis Clericorum » propositum a Commissione de Missionibus (p. 8 sq.), vindicato Seminariorum regionalium momento, inculcat incommoda « quae Seminario communi inhaerere solent » esse opportune imminuenda vel ob maius bonum promovendum generose toleranda.

[5] Hoc principium summo vigore inculcatur in Pii XI Litt. Encycl. *Ad Catholici Sacerdotii,* d. 20 dec. 1935, *A.A.S.* (1936), p. 37: « Diligens imprimis esto moderatorum magistrorumque delectus... Sacris eiusmodi conlegiis sacerdotes tribuite maxima virtute ornatos; neque gravemini eos e muneribus abstrahere, specie quidem maioris ponderis, quae tamen cum hac capitali re, cuius partes nulla alia susceperit, comparari nequeunt ». Quod delegendi optimos principium iterum inculcatur a Pio XII in Litteris Apostolicis ad Ordinarios Brasiliae directis die 23 aprilis 1947, *Discorsi e Radiomessaggi* IX, pp. 579-580. Cf. etiam Leo XIII, Epist. *Litterae a vobis* ad Episcopos Brasiliae, 2 iul. 1894 (*Ench. Cler.,* n. 543). — Gravis Concilii monitio videtur necessaria, quia maiora in Seminariis deploranda damna proveniunt ex inepta Moderatorum et Magistrorum selectione.

[6] Experientia constat saepius Rectores vel Moderatores spiritus renuntiari absque ulla praeparatione; aliquando sacerdotes post unum aliumve sacerdotii annum, nimis imperiti, statim constituuntur Seminariorum Rectores. Moderatores spiritus vero eliguntur ratione habita tantum ad generalem ipsorum bonitatem, neglectis specificis qualitatibus ad tam grave munus obeundum necessariis. Uti Visitator Apostolicus quam maxime in re expertus, edicit: « Haec est, meo iudicio, origo et causa praecipua malorum, quae hodie Seminariorum vitam perturbant ».

His defectibus ut remedium paretur, necessaria est Moderatorum specifica praeparatio in Institutis ubi profundiore conformatione spirituali ac paedagogica excolantur. Cf. *Vota* ab Episcopis missa, *ACV2,* Appendix vol. II, pars I, p. 603 ss.

[7] Cf. *ACV2,* Appendix vol. II, pars I, p. 605. Reapse in pluribus nationibus vel regionibus periodici Rectorum et Moderatorum spiritus conventus optimo cum fructu iam celebrantur; pro Italia ab ipsa S. Congreg. de Seminariis et Stud. Universitatibus plures eiusmodi congressus promoti sunt (« corsi di aggiornamento »).

[8] Cf. Leo XIII, Epist. Encycl. *Quod multum,* d. 22 aug. 1886 (*Ench. Cler.,* n. 473), et Epist. Encycl. *Fin da principio* ad Episcopos Italiae, d. 8 dec. 1902 (*Ench. Cler.,* n. 703): « La condotta esemplare di chi presiede, massime ai giovani, è il linguaggio più eloquente e persuasivo per ispirare negli animi loro il convincimento dei propri doveri e l'amore del bene ». Et cf. Pius XII, Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* d. 31 maii 1956, *A.A.S.,* 48 (1956).

[9] S. Ignatius, *Ad Philad.,* 3, 2.

[10] Seminariorum Visitatores verbi gratia unanimi voce confirmant quantopere alumni imprimis in Seminariis maioribus desiderent ut Episcopus, cuius erunt mox cooperatores, aliquando Seminarium visitet et suos futuros sacerdotes cognoscere incipiat.

[11] Cf. S. Pius X, Motu Proprio *Sacrorum Antistitum,* d. 1 sept. 1910 (*Ench. Cler.,* n. 833); S. Congreg. de Seminariis et Stud. Univ. *I Romani Pontefici* ad Ita-

liae Episcopos, d. 22 iulii 1928 (*Ench. Cler.*, n. 1259); eadem S. Congreg., Litt. circul. *In conventu plenario* ad Lusitaniae Ordinarios, d. 8 sept. 1935 (*Ench. Cler.*, n. 1347 ss.); PIUS XII, Adhortatio Apost. Menti Nostrae, d. 23 sept. 1950, *A.A.S.*, 42 (1950), p. 684.

[12] Cf. PIUS XII, Adhort. Apost. *Menti Nostrae,* 23 sept. 1950, *A.A.S.*, 42 (1950), p. 684; et cf. S. Congreg. de Sacramentis, Litt. circulares *Magna equidem* ad locorum Ordinarios, 27 dec. 1955, n. 10. Pro religiosis cf. *Statuta Generalia* adnexa Constitutioni Apostolicae *Sedes Sapientiae,* d. 31 maii 1956, art. 33. S. Congreg. de Seminariis et Stud. Univ., Epist. circul. *De aliquibus gravibus formationis ecclesiasticae quaestionibus,* trecentum devolutis ex S. Vincentii de Paoli morte annis, d. 27 sept. 1960.

[13] Cf. PIUS XI, Litt. Encycl. *Ad Catholici Sacerdotii,* d. 20 dec. 1935, *A.A.S.*, 28 (1936), p. 43.

[14] Ab ipsa S. Sede recentiore tempore imprimis haec de re documenta edita sunt:

S. Congreg. de Sacramentis, *Quam ingens Ecclesiae,* ad locorum Ordinarios, d. 27 dec. 1930, *A.A.S.*, 23 (1931), pp. 120-129;

eadem S. Congreg., *Magna equidem,* ad locorum Ordinarios, d. 27 dec. 1955;

S. Congreg. de Semin. et Stud. Univ., Instructio reservata *Per i Direttori Spirituali dei Seminarii,* d. 1 iulii 1955 (Prot. N. 419/43-55);

S. Congreg. de Religiosis, *Instructio de candidatis ad statum perfectionis et ad sacros ordines sedulo deligendis et instituendis,* Moderatoribus reservata, d. 2 febr. 1961.

Plures insuper conferentiae Episcoporum proprias ediderunt normas reservatas moderatoribus spiritus et confessariis, qui in illarum regionum Seminariis operam praestant.

In votis pro Concilio missis autem manifestantur desideria « ut dentur pro Seminariorum Rectoribus et Moderatoribus Spiritus normae clariores circa castitatem quam a seminaristis exigere debent, ut unusquisque in suo foro (externo vel interno) securius ac dexterius procedere possit tam in admissione et provectione quam in dimissione alumnorum » (*ACV2,* ser. I, vol. II, pars II, p. 453). Ab aliis animadvertitur, normas iam editas non satis cognosci ab iis quorum interest; commissioni post-concilari a diversis S. Congregationibus in re competentibus formandae munus committendum esse, ut normae vere fundamentales collatis consiliis denuo examinatae, in unico documento comprehendantur.

[15] Cf. PIUS XI, Litt. Encycl. *Ad Catholici Sacerdotii,* d. 20 dec. 1935, *A.A.S.*, 28 (1936), p. 41.

[16] S. THOMAS AQUIN., *Summa theol.,* Suppl. q. 36, a. 4, ad 1.

[17] Cf. *C.I.C.,* can. 1357, § 3; et cf. *ACV2,* ser. I, Appendix vol. II, pp. 602, 627.

[18] Cf. *Directorium Seminariorum,* Auctoribus Missionariis Congregationis Immaculati Cordis Mariae, Pekini 1949, p. 239.

[19] Visitationis Apostolicae utilitas ab Ordinariis persentitur, cum occasione ipsius saepius ea mutari vel perfici valeant quibus ipsi Praesules variis ex adiunctis providere vix vel difficulter tantum possint. Reapse a pluribus Episcopis in Votis Concilio parando missis postulatur ut Visitatio Apostolica fiat periodice in omnibus Seminariis et constituatur Visitator Apostolicus in unaquaque natione (cf. *Acta et Documenta,* Analyticus conspectus..., Pars I, p. 621).

## CAPUT II

## DE INSTITUTIONE SPIRITUALI

1. [*Prooemium*]. Quam excelsa sanctitatis forma in sacerdotibus ab ipso sacro Ordine postuletur, praesertim recentiores Pontifices praeclaris illustrarunt documentis.[1] Adauctis autem societatis christianae necessitatibus consulentes, huius Sanctae Synodi Patres ad ea principia in Seminariis tuenda singulariter hortantur, quibus veluti fundamentis alumnorum tota ad sacerdotalem sanctitatem formatio nititur.[2]

2. [*Vitae spiritualis primatus*]. Sicut pro fidelibus, ita maxime pro futuris Domini sacerdotibus vitae spiritualis medulla in hoc consistit ut non soli, sed cum Patre et Filio Eius Iesu Christo et Spiritu Sancto vivant familiari et assidua societate (cf. *1 Io.* 1, 3 sq.). Quo intimior haec societas eo fortius charitas Dei in futuris dominici gregis pastoribus alit zelum animarum.

Propterea praecipua Rectoris [3] cura sit ut in Seminario vita spiritualis primatum clare et firme semper occupet atque cetera omnia, studia, exercitationes pastorales, vita communis ac disciplina ita ordinentur ut in vitae spiritualis fastigium componantur. A ceteris quoque Seminarii moderatoribus et magistris sacrorum alumni iuventur in arctissima inter scientiam praecipue sacram et vitam spiritualem percipienda unitate, ita ut disciplinae in Seminariis traditae alumnos conducant ad cognoscendum Christum « et virtutem resurrectionis eius, et societatem passionum illius » (cf. *Phil.* 3, 10); vita vero spiritualis veritatibus fidei innixa ad scientiam altius sitiendam compellat et ad futurum munus pastorale disponat eos qui « non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, sed in ostensione Spiritus et virtutis » (cf. 1 *Cor.* 2, 4) praedicaturi sunt Christum.[4]

3. [*Moderator spiritus et unitas directionis spiritualis*]. Sub Seminarii Rectore, vitae interioris primatum peculiari cura custodiat et promoveat moderator spiritus,[5] qui ante alumnorum oculos in primis ponat Christum crucifixum (cf. *Gal.* 3, 1) eumque datum « caput supra omnem ecclesiam, quae est corpus ipsius » (cf. *Eph.* 1, 22 sq.). Ut Ipsum ardenter quaerant, inveniant ac teneant, in orationis spiritum et praxim ipsos introducat. Christi sacerdotium participandum ita profunde alumnorum animis inscribat, ut mortis Dominicae mysterium celebraturi vere agnoscant quod agunt, imitentur quod tractant.[6] Attento autem animo semper reputet quantopere a Seminariis externa differat vitae ratio, quam alumni sacerdotio initiati media agent in plebe, atque futura operositate pastorali semper prae oculis habita, eos ita apte conformet ut in saeculo munus sacerdotale olim obituri, soli Deo adhaerentes veram mundo valeant ministrare vitam.[7] In vocationis discriminibus ad Spiritus Sancti vocem discernendam et generose sequendam alumnos ducat; omnes paterna cura ita recipiat ut mentem et voluntatem docili humilitate ei patefaciant.

Ut publice omnibus et privatim singulis solidum praebeat alimentum, Scripturarum studium, theologiam dogmaticam et spiritualem imprimis excolere constanter pergat; animorum indoli tam diversae quo melius consulat, psychologicarum atque paedagogicarum disciplinarum studium ne negligat. Ut autem singulos vere cognoscere et efficaciter curare valeat, director spiritus nonnisi congruo alumnorum numero praeponatur. Immo servata directionis spiritualis unitate, nihil obstat quominus plures dentur in Seminario moderatores spiritus, secundum probatas eorum consuetudines.[8]

Confessarii vero ordinarii et extraordinarii alumnis libere et commode offerendi eligantur idonei ad cognoscendas et colendas vocationes; qui unanimiter cum spiritus moderatore agant, iisdem normis eodemque spiritu. Meminerint grave ipsis incumbere officium imponendi obligationem discedendi e Seminario iis quos ad Sacerdotium non idoneos cognoverint; positivum autem et definitivum de vocatione iudicium ne proferant candidato, nisi iam per congruum temporis spatium particularem directionem eius susceperint spiritualem.[9]

4. [*Formationis spiritualis particulares periodi*]. Ad vitam spiritualem profundius excolendam et ad vocationem sacerdotalem matura decisione amplectendam in pluribus Seminariis annus vel congrua saltem periodus particularis formationis spiritualis institui consuevit.[10] Quo temporis intervallo alumni in intimiore cum Domino unione initiati, dilucidam et maturiorem propriae vocationis conscientiam acquirant, et in sancto proposito Christum sequendi ita confirmentur ut magno corde et animo volenti theologicum tirocinium aggrediantur. Etsi cetera studia tunc non sint omnino seposita, in scientia Sanctorum praecipue proficiant, orationem mentalem, practicam asceticam, Scripturarum sensum et dulcedinem una cum Liturgiae amore discant, ut Dei homines se sentiant et ad Dei hominumque ministerium mancipari assuefiant. Quae incepta haec Sancta Oecumenica Synodus enixe laudans, dioecesium Pastoribus quam maxime commendat, ut huiusmodi particulare vitae spiritualis tirocinium locorum et conditionum adiunctis opportune accommodatum in propriis Seminariis introducant.

Etiam diaconi, ubi ministeriis et officiis sui ordinis obeundis iam in paroeciis incubuerint, simili impensiore tirocinio spirituali in Seminario ad sacerdotium praeparentur.[11]

Peropportune quoque sacerdotes iuniores, postquam per quinque circiter annos in Domini vinea operam navaverunt, ad Seminarium vel aliam domum aptam per unum aliumve mensem convocantur, ut spiritum orationis et zelum apostolicum instaurent sicut in huius Constitutionis conclusione disponitur.[12]

5. [*Vita sacramentalis et oratio*]. Formatio spiritualis ad id tendit ut sacrorum alumnus cui suiipsius missionem Salvator noster committet, non solum sacrae ordinationis charactere, sed intima totius vitae consortione alter fiat Christus: « vivo autem, iam non ego: vivit vero in me Christus » (*Gal.* 2, 20). Quam vitam sacrorum alumni, moderatorum doctrina et exem-

plo adiuti, hauriant potissimum « ex ipso eoque necessario fonte, hoc est ex actuosa cum sacrosanctis mysteriis publicis solemnibusque Ecclesiae communicatione ».[13]

*a*) Sacer cultus universus, praecipue eius centrum et fons, ipsum eucharisticum sacrificium, in Seminariis sic explicetur et sic celebretur, ut clerici de sacro altaris mysterio, una cum Christo hostias Deo gratas sese offerendo et eucharistico pane refecti, profunde vivere discant; sacro Ecclesiae anno durante ad mysteria Christi participanda ducantur ut, olim sacerdotio aucti, populum sibi commissum in intimam cultus imprimis sacrificalis participationem initiare valeant.

*b*) Ad spiritum orationis alumni ita formentur ut futuri sacerdotes fiant viri orationis qui libenter orent, orationi in primis mentali quotidie fideliter vacent eiusque necessitatem persentiant, et pro ipsorum vita interiore alenda et pro quocumque apostolatu cum fructu exercendo.[14] Ut autem orationem, quam ipsa Ecclesia peculiariter eis committet, amare discant, institutione sapienter progrediente initientur in psalmorum et totius Officii Divini intellectum et gustum; in curriculo saltem theologico quaedam Officii partes, ut Laudes et Vesperae, quotidie communiter recitentur et diebus festivis cantentur.[15]

*c*) Vita liturgica, ad quam pertinet etiam confessio sacramentalis sacrorum alumnis semel saltem in hebdomada frequentanda,[16] minime excludit, sed potius exigit cetera quoque pia exercitia in Seminariis lege sancita vel usu probata, maxime orationem mentalem et lectionem spiritualem, conscientiae examen, periodicas spirituales recollectiones aliasque peculiares devotiones; quae omnia sic ordinanda sunt, ut ad veriorem et pleniorem sacrorum mysteriorum participationem disponant eorumque efficaciam ad totam vitam extendant.[17]

Inter varias pietatis devotiones, duae haec valde commendandae sunt Seminarii alumnis: amantissime colant Iesum Christum praesentem in sanctissimo Eucharistiae Sacramento, quo ardenti amore impulsi saepius Tabernaculum adeant, ibique diutius morentur. Deiparae autem Virginis Matris divinae gratiae et clericorum dulcissimae Patronae cultores sint studiosissimi eiusque sub praesidio Christi Mysteria in rosarii precatione contemplari et imitari discant.[18]

*d*) Quo securius secundum Christi spiritum et Ecclesiae sensum vitam spiritualem alant, sacrorum tirones assidue incumbant legendis ac meditandis Scripturis Sacris et Missali atque, ad ordines promovendi, etiam Breviario, Rituali ac Pontificali. Curent quoque moderatores ut vitas Sanctorum perlegant et optima doctrinae spiritualis scripta cognoscant alumni neque ex fortuitis levibusque lectionibus vitae rationem instituant, qui tot animas in perfectionis christianae itinere moderaturi sunt.

6. [*Virtutes theologicae in alumnis praecipue excolendae*]. Orationis et sacramentalis cum Christo unionis fructus simul et necessaria praeparatio

sunt praecipue fides, spes, caritas, ad quarum exercitium alumni vigilantissimis comparentur curis.

*a*) Sicut Christus Apostolos primum statuit in fide, sacrorum alumnis non tantum « fides quae creditur » in praelectionibus perlucide exponatur oportet, sed ipsi in Seminario ea praecipue fide proficere discant qua Christus habitat in cordibus eorum (cf. *Eph.* 3, 17). Hac fide a Seminarii annis totam vitae rationem ita imbuere assuefiant ut, sacerdotio aucti, mundo magis magisque ad sola terrena propenso exhibeant gaudium in credendo vitam futuri saeculi, gloriantes « in spe gloriae filiorum Dei » (cf. *Rom.* 5, 2).

*b*) Ad hanc christianam spem excolendam futuri gregis dominici pastores particulari sollicitudine componantur. Praecipue elaborandum est, ne sibi suisque viribus, sed divino potius auxilio iuvenes levitae confidant, secundum illud: « Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus » (*1 Cor.* 3, 7). Ne autem futurae vitae sacerdotalis solitudine, ne huius mundi vel gloria vel inimicitia facile frangantur, discant spem suam committere Ei qui vicit mundum suisque promisit: « Ego vobiscum sum » (*Mt.* 28, 20). Qua spe animati, in maioris perfectionis desiderio iugiter renoventur: « Non quod iam acceperim aut iam perfectus sim: ... quae quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero, quae sunt priora extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad bravium supernae vocationis Dei in Christo Iesu » (*Phil.* 3, 12 ss.). Praeparentur quoque alumni ut laboris apostolici repulsas experti, Christi derelictioni consociati, glorientur in tribulationibus: « scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit » (*Rom.* 5, 3 s.).

*c*) Secundum Domini mandatum et exemplar Apostolorumque doctrinam de caritatis primatu praecipue edoceantur qui ad Christi sacerdotium participandum assumentur. Sermones Domini in ultima cena prolati (*Io.* 13-17) habeantur tamquam Seminariorum codex quem assidue perlegant, pertractent, vivendo exprimant alumni. Caritas Dei quae per Spiritum Sanctum effusa est in cordibus eorum, ipsos urgeat imprimis ut « non iam sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est et resurrexit » (cf. *2 Cor.* 5, 15). In hac caritate radicati et fundati (cf. *Eph.* 3, 18), assuefiant iam in Seminario de gratia sibi collata a Deo servire Ecclesiae, confratres aedificare in bonum exemplo, magnanimo auxilio, correctione fraterna; imprimis discant humili caritate et oboedientia adhaerere Christi Vicario et proprio Episcopo, dilatato corde participare in totius Ecclesiae vita secundum illud S. Augustini: « Quantum quisque amat Ecclesiam Christi, tantum habet Spiritum Sanctum »; [19] ita excolantur ut hauriant spiritum missionarium et oecumenicum, exerceant amorem erga pauperes et afflictos, absque invidia servent unitatem in distinctione gratiarum et munerum.

*d*) In hac igitur vita fidei, spei et caritatis sacrorum alumni ita conformentur ut et promptiores atque alacriores constituantur « Dei adiutores » (cf. *1 Cor.* 3, 9) et illaesi evadant a minaci falsi naturalismi errore, cuius

funesti fructus sunt orationis negligentia, propriae sufficientiae et autonomiae sensus, actuositatis insolentia, aestimatio immoderata bonorum naturae et technicae artis auxiliorum, gratiae bonis et subsidiis practice postpositis, hac vita fruendi cupiditas, vitae venturae exspectatione fere oblitterata.

7. [*Exercitium abnegationis*]. Qui titulo sacerdotali vocantur Domini discipuli, ad Christi crucem tollendam praecipue parati sint oportet. Formentur igitur sacrorum alumni ad humilitatem et spiritum mortificationis, reprobata propensione in dies crescente sequendi methodos quae sapiunt huius mundi naturalismum et hedonismum. Non minus quam tempore S. Pauli Ecclesia hodie indiget sacrorum administris qui sint homines mundo crucifixi et quibus mundus ipse sit crucifixus (cf. *Gal.* 6, 14); qui non sibi gloriam conquirant, sed Iesu Christo.[20]

8. [*Consiliorum evangelicorum spiritus*]. Ita praeparentur alumni ut futuram vitam sacerdotalem secundum evangelicorum consiliorum spiritum componere assuefiant,[21] leges sancitas diligenter observantes sed magis Christi amore et imitatione attracti.

*a*) Iam a primis Seminarii annis modum vere simplicem et modestum suscipiant; in aedibus ad salubritatem et tranquillitatem idoneis, numquam vero in exquisitis commodis vivant ii, qui olim pauperibus evangelizare mittendi ab omni specie fastus alieni sint oportet, atque spiritu vere pauperes vitae futuri saeculi validum testimonium perhibeant mundo.[22]

*b*) Vigili diligentique cura promovenda est sacri Ordinis alumnorum educatio ad coelibatum ecclesiasticum, quo Ecclesiae ritus latini sacerdotes statum virginitatis christianae assumentes, integra animae et corporis deditione Domino inserviunt atque aptissimum impetrant auxilium ad perfectam caritatem in sacerdotali ministerio continuo exercendam. De periculis quae eorum castitati in hodierna societate occurrunt alumni moneantur, et aptis praesidiis instruantur. Quare quidquid officii sacerdotum coelibatus et ab iisdem servanda castitas exigant, clerici clare cognoscant atque ita conformentur ut de bonis quoque matrimonii christiani eiusque in Ecclesia dignitate apte edocti, optione mature deliberata ac magnanimi, digniorem ac beatiorem Domini praeferant amorem eiusque Regno dilatando semetipsos offerant hostiam viventem, sanctam, Deo placentem (cf. *Rom.* 12, 1).[23]

*c*) Meminerint imprimis sacerdotem eo efficacius Redemptionis instrumentum evadere quo arctius oboedentia uniatur Ipsi qui factus est pro nobis « oboediens usque ad mortem, mortem autem crucis » (cf. *Phil.* 2, 8).[24] Praeparentur ad promittendam et sancte servandam illam oboedientiam, qua Episcopi in cura animarum constituentur dociles cooperatores. Discant igitur alumni in Seminario oboedire non tantum externa exsecutione, sed et obsequio interiore, ita ut ipsorum oboedientia non quasi ad extra sit nedum coacta, sed libenti animo exhibeatur Superiori sicut patri. Superiores autem meminerint hac ipsa oboedientia discipulorum vires ac talenta debere non tam inhiberi quam excitari, emendari et perfici quo melius Dei consilio respondeant.[25]

9. [*Virtutum « humanarum » cultus*]. Ad ipsam spiritualem clericorum institutionem aliae quoque virtutes morales summopere curandae sunt, quae ad integram eorum formationem non solum christianam et sacerdotalem sed etiam humanam perfecte comparandam prorsus sunt necessariae. Diligenti igitur cura instituantur et exerceantur alumni in iis virtutibus quae etiam in societate humana magni fiunt. Sunt imprimis vitae integritas atque animi sinceritas, a fallacia et a cuiusvis generis simulatione abhorrens, assidua iustitiae cura, promissis servata fides, in agendo urbanitas, in conversando comitas cum modestia et gravitate coniunctae.

Pariter sedulo adlaborandum est ut alumni propriam indolem recte componant, ad fortitudinem et virile robur etiam exercitiis physicis formentur ut sibimetipsis moderari valeant, ac magis magisque in iis se explicet suarum actionum officiorumque conscientia, recta de hominibus et de eventibus iudicandi ratio, opera ultro sponteque incipiendi congrua facultas, ad aliorum incepta docili fraternoque servitio adiuvanda promptitudo. Quae omnia sacerdotem omnino decent et ad apostolatum valde iuvant.[26]

*Schema Decreti definitive approbatum est in VI Conventu Generali Commissionis de Studiis et Seminariis (1-10 martii 1962) unanimi Membrorum suffragio.*

## NOTAE

[1] *Documenta Sanctae Sedis* recentiora quaedam et principaliora:

LEO XIII: Litt. Encycl. *Aeterni Patris,* 4 aug. 1879;

Epist. Encycl. *Fin da principio,* ad Episcopos Italiae, 8 dec. 1902 (*Leonis XIII Acta,* XXII, pp. 246-259; *Ench. Cler.* n. 702-704).

S. PIUS X: Epist. Encycl. *E supremi,* 4 oct. 1903 (*S. Pii X Acta,* I, 8-10; *Ench. Cler.* n. 714-715);

Litt. Encycl. *Pieni l'animo,* ad Episcopos Italiae, 28 iul. 1906 (*S. Pii X Acta,* III, 163-168; *Ench. Cler.* n. 783-793);

Exhortatio ad Clerum Catholicum *Haerent animo,* 4 aug. 1908 (*S. Pii X Acta,* IV, 242-244; *Ench. Cler.* n. 823-824).

BENEDICTUS XV: S. C. de Seminariis et Studiorum Universitatibus *Ordinamento dei Seminari,* ad Italiae Episcopos, 26 apr. 1920 (*Ench. Cler.* n. 1080-1091);

S. C. de Seminariis et Studiorum Universitatibus *Vixdum haec Sacra Congregatio,* ad Germaniae Episcopos, 9 oct. 1921 (*Ench. Cler.* n. 1117-1123).

PIUS XI: S. C. de Seminariis et Studiorum Universitatibus *I Romani Pontefici,* ad Italiae Episcopos, 25 iul. 1928 (*Ench. Cler.* n. 1257-1265);

S. C. de Sacramentis, Instructio *Quam ingens Ecclesiae,* ad locorum Ordinarios, 27 dec. 1930 (*A.A.S.,* 23, 120-129; *Ench. Cler.* n. 1279-1301);

Litt. circul. S. C. de Seminariis et Stud. Univ. *In conventu plenario,* 8 sept. 1935, ad Lusitaniae Ordinarios (*Ench. Cler.* n. 1347-1358);

Litt. Encycl. *Ad Catholici Sacerdotii,* 20 dec. 1935 (*A.A.S.,* 28, 5, 37-52; *Ench. Cler.* n. 1379-1399);

Normae S. C. de Seminariis et Stud. Univ. statutae pro Pontif. Seminariis Regionalibus Italiae, 25 martii 1936 (*Ench. Cler.* n. 1400-1418).

Pius XII: Allocutio sollemnis conventus, diei 24 iunii 1939, ad universos Clericos Studentes eorumque Moderatores (*A.A.S.,* 31 [1939], pp. 245-247; *Ench. Stat. Perfectionis* n. 373);

S. C. de Seminariis et Stud. Univ., Litt. circul. *Nell'opera,* 2 febr. 1945, ad Rectores, Patres Spirituales et scientiarum sacrarum Professores in Seminariis (*Ench. Stat. Perf.* n. 384);

Adhortatio Apost. *Menti Nostrae,* 23 sept. 1950 (A.A.S., 42 [1950]);

S. C. de Seminariis et Stud. Univ., Epist. *En quelques Diocèses de France,* 27 iul. 1953, ad Episcopos Galliae;

Litt. Encycl. *Sacra Virginitas,* 25 martii 1954 (*A.A.S.,* 36 [1954], pp. 161-191);

S. C. de Sacramentis, Instructio *Magna equidem,* 27 dec. 1955, ad locorum Ordinarios;

S. C. de Seminariis et Stud. Univ., Epist. *Este Sagrado Dicasterio,* 14 iun. 1958, ad Episcopos Hispaniae;

Exhortatio ad Rectores Seminariorum Maiorum Americae Latinae, 23 sept. 1958 (*Discorsi e Radiomessaggi,* XX, pp. 387-392);

Exhortatio praeparata pro die 19 oct. 1958 ad Superiores et Alumnos Pont. Seminarii Regionalis Apuliae, de aliquibus principiis formationis sacerdotalis (*Discorsi e Radiomessaggi,* XX, pp. 439-449).

Ioannes XXIII: Litt. Encycl. *Sacerdotii Nostri primordia,* 1 aug. 1959 (*A.A.S.,* 51 [1959], pp. 545-579);

Allocutiones in tribus Sessionibus Synodi Romanae (*A.A.S.,* 52 [1960], pp. 201-211; 221-230; 240-251);

Allocutio ad Sacrorum Alumnos, 28 ian. 1960 (*A.A.S.,* 52 [1960], pp. 262-270);

Allocutio ad Alumnos Seminarii maioris Romani, 12 sept. 1960;

S. C. de Seminariis et Stud. Univ., Epist. circul. *De aliquibus formationis ecclesiasticae quaestionibus,* 5 iun. 1959, centum devolutis annis ex S. Ioannis B. Vianney morte, ad locorum Ordinarios;

Epist. *Es tarea muy grata,* 18 ian. 1960, ad Episcopos Mex.;

Epist. circul. *De aliquibus gravibus formationis ecclesiasticae quaestionibus,* 27 sept. 1960, trecentum ex S. Vincentii de Paoli morte revolutis annis, ad locorum Ordinarios.

[2] Non omnia recenseri possunt nec debent. Plura, quae formationem spiritualem quoque tangunt, habentur in aliis partibus huius Constitutionis, imprimis in capite III *De Disciplina* et in capite V *De Institutione pastorali.* De cetero decretum conciliare lineamenta tantum generalia exhibere debet, quae in Statutis et Consuetudinibus singulorum Seminariorum ulterius determinentur oportet.

*Indoles* generalis schematis succincte enuntiari potest ut:

— *biblica*: institutio spiritualis, sicut in hoc schemate praesentatur, alimentum trahit praecipue ex verbis Revelationis et exinde quaerit propriam vim propriumque calorem et saporem;

— *christocentrica*: (etsi verbum in schemate non usurpatur, res continetur). In Seminariis praeparantur futuri ministri Christi summi et aeterni Sacerdotis;

— *ecclesialis*: institutio spiritualis in schemate proposita tendit ad id ut sacrorum alumni ducantur

1) ad obsequium, deditionem, amorem erga Ecclesiam et Sacram Hierarchiam;

2) ad causas Ecclesiae tamquam suas sumendas, id est ducantur ad verum animarum zelum;

3) qua futuri Ecclesiae ministri, ad Eucharistiam, mysterium Ecclesiae centrale, et ad publicam Ecclesiae orationem tamquam praecipue eis propriam.

*Structura* schematis:

— in prima parte (nn. 1, 2, 3, 4) vindicatur *primatus* vitae spiritualis;

— in altera parte (nn. 5-9) agitur de *subsidiis ad vitam spiritualem* in Seminariis provehendam. Non enumerantur omnia subsidia, sed praecipua tantum: in primis vita sacramentalis et oratio, dein exercitium virtutum theologicarum, abnegatio suiipsius, consiliorum evangelicorum spiritus, et cultus virtutum quae humanae dicuntur.

[3] Opportunum videtur inculcare Seminarii Rectorem non debere esse solummodo administratorem et disciplinae custodem, sed una cum Moderatore spiritus debere determinare spiritum totius Seminarii.

[4] In tot votis Episcoporum Concilio parando missis desideratur maior necessitudo inter scientias sacras in Seminariis traditas et vitam alumnorum spiritualem. Cf. ea quae dicuntur in nota 10 capitis IV, *De Studiorum Ratione in Seminariis.*

[5] De momento Moderatoris spiritus pro sacrorum alumnis cf. PIUS XII, Exhort. Apost. *Menti Nostrae, A.A.S.,* 42 (1950), p. 674; S. Congreg. de Sem. et Stud. Univ., *La Direzione nei Seminari,* Città del Vaticano 1956.

[6] Cf. Pontificale Romanum: *In Ordinatione Presbyterorum.*

[7] Imprimis in Seminario Maiore particulari cura praeparandi sunt alumni ad vitam quae eos exspectat, quando « e Seminarii claustris sacra obituri munera... in apertum prosiliunt apostolatus campum » (cf. PIUS XII, *Menti Nostrae, A.A.S.,* 42 [1950], p. 691) et cf. Directorium Seminariorum (in Sinis), auctoribus Missionariis Congregationis Immaculati Cordis Mariae, Pekini 1949, p. 575: « In ipso Seminario, non solum status ecclesiastici in se, sed etiam ministerii pastoralis obligationes, necessitates, pericula coram seminaristis tacere atque celare minime licet. E contra citius, in decursu studiorum, de circumstantiis periculisque omnis generis quae obvia habebunt clare instruantur, ita ut veritatem genuinam circa statum vitae suae futurae sedulo cognoscant, in quantum hoc possibile est antequam Seminario valedicant ».

[8] Cum diversae methodi in hac re dentur, quae optimos afferunt fructus, sicut methodus S. Sulpitii usurpata in multis Seminariis Galliae aliarumque nationum, libertas servanda est.

[9] Cf. *C.I.C.,* can. 1358 et 1361; et cf. Instructionem reservatam S. Congreg. de Sem. et Stud. Univ. *Per i Direttori Spirituali dei Seminari,* 1 iulii 1955: « Il Confessore si asterrà normalmente dall'emettere il giudizio definitivo di un candidato agli Ordini Sacri, qualora non avesse già per più anni assistito spiritualmente il medesimo. Nei casi dubbi, non avendo il Confessore avuto tempo e opportunità di formarsi la certezza morale circa l'idoneità o meno del candidato, rinvierà la decisione ultima al Direttore Spirituale, imponendo ai giovani di ricorrere ad esso ».

[10] In non paucis votis Episcoporum Concilio parando exaratis commendatur talis periodus qui saepius « annus novitiatus » vocatur, etsi omnes sunt concordes

huiusmodi denominationem non debere inferre ideam novitiatus ad instar religiosorum.

De facto a viris ecclesiasticis haud raro deploratur alumnos ultimis curriculi studiorum mediorum annis adeo litteris et scientiis excolendis occupari ut studia ad veram ipsorum pietatem fovendam neglegant; eosdem in Seminarium maius ingressos statim philosophicis vel theologicis disciplinis ita absorberi, ut ea mentis et cordis tranquillitate careant quae ad vitam spiritualem profundius excolendam et ad vocationem sacerdotalem matura decisione amplectendam summopere confert.

Huic exigentiae respondet etiam annus propaedeuticus ad theologiam, qui a decem circiter annis in multis Italiae Seminariis instauratus est.

[11] A pluribus Episcopis, in votis Concilio parando missis, postulatur ut diaconi post absolutum cursum theologicum, saltem per annum in speciali tirocinio versentur, in quo — dum ad studia et praxim theologiae pastoralis provehenda et perficienda incumbunt — sacerdotales virtutes impensius colant.

[12] Optimum sane videtur consilium et ab experientia comprobatum ut iuvenis sacerdos, iam circiter trigesimum annum agens, propriae ministeriorum experientiae lumine atque prudentis Magistri pietatis moderatione, sacerdotalem spiritum renovet et confirmet, atque ad fructuosam ministeriorum adimpletionem efficacius se praeparet. In pluribus dioecesibus, ubi talis usus optimo cum fructu iam viget, novensiles sacerdotes interea occupant officia quae per unum aliumve mensem relinquuntur a sacerdotibus ad recessum spiritualem convocatis.

[13] S. Pius X, Motu Proprio *Tra le sollecitudini,* d. 22 nov. 1903, *A.S.S.,* 36 (1903-1904); et cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei,* d. 20 nov. 1947, *A.A.S.,* 39 (1947), pp. 521-595.

[14] Cf. Pius XII, Exhort. Apost. *Menti Nostrae, A.A.S.,* 42 (1950), p. 672.

[15] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Mediator Dei,* d. 20 nov. 1947, *A.A.S.,* 39 (1947), p. 537: « Procul dubio liturgica precatio cum publica sit inclytae Iesu Christi Sponsae supplicatio, privatis precibus potiore excellentia praestat »; et cf. Ioannes XXIII, Adhort. Apost. *Sacrae Laudis,* d. 6 ian. 1962, *A.A.S.,* 54 (1962), p. 69: « Norunt profecto omnes, praeter cotidianum Missae Sacrificium, quod omnibus prorsus liturgicis precibus antecellit, nihil praestantius Divina Laude seu Divino Officio sacris administris esse posse ».

Non praescribitur ut Laudes et Vesperae dicantur, sed de se hae horae praeferendae sunt Primae et Completorio quae in multis Seminariis communiter recitantur.

[16] Cf. *C.I.C.,* can. 1367, 2°. Confessio hebdomadaria ultimis temporibus a quibusdam minus aestimatur vel etiam impugnatur. Sensus Ecclesiae autem prostat ex pluribus documentis: cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis Christi,* d. 29 iunii 1943, *A.A.S.,* 35 (1943), p. 235; et Exhort. Apost. *Menti Nostrae, A.A.S.,* 42 (1950), p. 674. Recens theologia sacramentorum praeterea insistit in aspectu et liturgico et ecclesiali sacramenti poenitentiae.

[17] Omnis liturgica celebratio ut « actio sacra praecellenter » habenda est (cf. Pius XI, Const. Apost. *Divini Cultus, A.A.S.,* 21 [1929], p. 33); et cf. Instructionem S. C. Rituum de Ordine Hebdomadae Sanctae rite peragendae, d. 16 nov. 1955, n. 23, *A.A.S.,* 47 (1955), p. 847: « ... edoceantur porro fideles de summo valore sacrae liturgiae, quae semper, et his praesertim diebus, ceteras devotionis species et consuetudines, quamvis optimas, natura sua longe praecellit ».

[18] Cf. PIUS XII, Adhort. Apost. *Menti Nostrae, A.A.S.,* 42 (1950), p. 673 et p. 691.

[19] S. AUGUSTINUS, *In Ioannem tract.,* 32, 8.

[20] Cf. Art. 475, § 4 ex Constitutionibus Primae Romanae Synodi: « Hi sacerdotii candidati sanitate et tranquillitate rerum naturaliter roborati, quae sibi, congruenter cum aetate, in Seminario veluti in familia parantur, incommoda, cum sua institutione et educatione coniuncta, necessaria sane existiment, ad animum mentemque suam imbuendam eo sese abnegandi devovendique studio, quo ii ad Christi cruci affixi similitudinem accedant, quoque olim idonei fiant ad reluctandum mundi illecebris; quod eos profecto decet, qui, quamquam ad mundum mittuntur, de hoc tamen mundo non sunt ».

[21] Cf. IOANNES XXIII, qui in Litt. Encycl. *Sacerdotii Nostri primordia,* sicut iam PIUS XII in Allocutione d. 8 dec. 1950 habita, declarat sacerdotem, etsi vi ordinationis sacerdotalis non obligetur ad consilia evangelica servanda sicut religiosi, officio tamen adstringi ad evangelicam perfectionem contendendi; quare omnes sacerdotes consiliorum evangelicorum spiritum in se fovere debent.

[22] Cf. Litteras Encycl. *Ad Catholici Sacerdotii* PII XI et Adhort. Apost. *Menti Nostrae* PII XII, *A.A.S.,* 42 (1950), pp. 680 et 685.

[23] Cf. etiam PIUS XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas,* d. 25 martii 1954, *A.A.S.,* 46 (1954), pp. 161-191. Etenim coelibatus ecclesiasticus non importat aliquid mere negativum id est renuntiationem matrimonii, sed aliquid positivum quo totus homo, anima et corpore, Deo consecratur. Difficultas hodie diffusa etiam inter iuvenes bonae voluntatis quod coelibatus obstet plenae evolutioni personae, vim habet, si coelibatus tantum sub ratione renuntiationis matrimonii consideratur, at vi caret si agnoscitur tamquam spirituale inter Deum et hominem connubium, « veluti quoddam spiritualis matrimonii genus » (*Sacra Virginitas,* p. 166), quod multum confert etiam ad personalem perfectionem obtinendam.

[24] Cf. PIUS XII, Adhort. Apost. *Menti Nostrae, A.A.S.,* 42 (1950), p. 690.

[25] Cf. PIUS XII, Adhort. Apost. *Menti Nostrae, A.A.S.,* 42 (1950), pp. 662-663 et 690.

[26] Cf. PIUS XII, Adhort. Apost. *Menti Nostrae, A.A.S.,* 42 (1950), p. 686.

## CAPUT III

## DE DISCIPLINA IN SEMINARIIS

1. [*Opportunitas declarationis conciliaris*].[1] Haec Sancta Oecumenica Synodus Summorum Pontificum inhaerens vestigiis [2] et votis multorum Episcoporum respondens [3] statuere quoque intendit, quae de disciplinae ratione in clericorum institutione sint tenenda; idque eo magis quod una simul cum progrediente educationis scientia etiam opiniones varii generis et nominis hic atque illic in sacrorum alumnorum coenacula inrepentes, iis virtutibus obsistunt, quae cum ipsa disciplina saepe convertuntur uti sunt praecipue oboedientia cum humili voluntatis et intellectus submissione, sui ipsius abnegatio et dominium, patientia et mansuetudo, prudentia et temperantia atque, ex altera parte, fortitudo et impaviditas, firmitas et constantia,

fiducia et magnanimitas, sine quibus caritas et sacri apostolatus operositas digne exerceri nequeunt.

2. [*Notio*]. Iuxta germanam Ecclesiae doctrinam vero disciplina non modo summa est mediorum externorum vel externa ordinatio mediorum spiritualium quibus moderatores levitarum educationem promovent, verum etiam et praecipue illa animi dispositio interna, qua auctoritas superiorum suaviter et fortiter praecipiens et prohibens, suadens et ducens, a sacrorum alumnis libere, i. e. ex intima persuasione et humili caritate, propter conscientiam (*Rom.* 13, 5) et propter supernaturales rationes, suscipitur.[4]

3. [*Finis*]. Quae quidem disciplina id agit, ut regula rectae vitae discatur atque excolatur, persona ecclesiastica solide et plene maturescat et futurus sacer administer illis imbuatur habitibus bonis, quibus ex animo suscipiat Christi Redemptoris et Summi Sacerdotis formam, qui humiliavit semetipsum factus oboediens usque ad mortem (cf. *Phil.* 2, 8).[5]

4. [*Errores refellendi*]. Cui fini attingendo obstant speciosi nominis errores quibus sanae disciplinae sensus et vis extenuantur aut prorsus destruuntur.

Et primo quidem reiciendus est error eorum qui infirmitatis humanae ab originali lapsu ortae immemores, alumnos omnino relinquendos esse dicunt motibus naturae, quae innata iustitia et recta lege eos alliciat ad liberam personae evolutionem et maturitatem. Nec minus offendunt qui disciplinam velut iniuriam respuunt, cum auctoritatem omnis institutionis soli alumno ipsi tribuant et ab interna vi, unicuique propria, omnia procedere eique ergo relinquenda esse dictitent. Alii, educationis necessitatem quidem non infitiantur, modum tamen eius et mensuram ipsi alumno committere volunt, ita ut quisque sui ipsius solus educator sit et disciplinae iudex atque moderator. Qui autem quandam aliorum auctoritatem admittunt non minus erronee eam fructum mutuae conventionis esse volunt, qua omnes in normas communi consilio sibi ipsis statutas libere consentiant. Non desunt denique, qui disciplinam ab auctoritate moderatorum quidem statuendam affirmant, quam tamen iuvenili infirmitati nimis indulgentes hunc in finem tantum contendere debere autumant, ut alumnorum placitis et proclivitatibus respondeat, omnia autem quae eis displiceant arceat et vitet.[6]

5. [*Rectae disciplinae fontes*]. Ut efficacius hi errores vitentur et aliis defectibus et periculis remedia afferantur, Patres rectae disciplinae fontes, doctrinam eiusque modos et fructus denuo inculcare censuerunt.[7]

Iamvero ista disciplina, quamvis sanis fructibus profanarum educationis scientiarum, reapse iuvari possit, ex ipsa supernaturali Ecclesiae constitutione res est vere sacra sive propter sacram auctoritatem in qua fundatur, sive propter sacras normas quibus de facto regitur (S. Scriptura, SS. Patres, canones Conciliorum, constitutiones RR. Pontificum, Episcoporum ordinationes), sive propter partes quas necessario habet in opere sanctificationis. Non humana ergo tantum sapientia sed praecipue supernaturalibus principiis a magisterio Ecclesiae, quae est columna et firmamentum veritatis (cf. *I Tim.*

3, 15) sancitis, omne et totum disciplinae regimen niti debet. Quae regula traditione ecclesiastica et optimis SS. Educatorum exemplis et principiis illustratur et corroboratur.

6. [*Rectae disciplinae doctrina*]. Moderatores igitur et alumni clare perspiciant quantopere disciplina cum tota oeconomia salutis cohaereat. Reapse enim eius necessitas non tantum a sociali hominum indole infertur nec solum ab infirmitate omni creaturae humanae praecipue aetati adulescenti inhaerente postulatur, sed ab illa etiam requiritur concupiscentia vel fomite quae, fatente Sancta Tridentina Synodo (Sessio V, 5), ex originali lapsu in omnibus baptizatis ad agonem relicta est. Disciplina insuper parat praesidium et securitatem quibus miles Christi ad altiora spiritualia certamina status sacerdotalis certanda exerceatur et maturescat; ut una cum sociis commune opus ab Hierarchia directum suscipiat atque peragat et illam maxime fovet denique humilitatem et oboedientiam quibus sacerdos oboedientiae et passioni Christi configuratus redemptionis communicandae redditur efficacius instrumentum.

Hilari animo et libera voluntate ergo sacrorum alumni Superioribus oboediant, « non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, ... cum bona voluntate servientes, sicut Domino et non hominibus » (*Eph.* 6, 6 sq.), etiamsi Superiorum ordinationes proprio arbitrio vel desiderio vel studio displiceant; ita qui pervigilant cum gaudio hoc faciant (cf. *Hebr.* 13, 17) et alumni se conforment Divino Magistro et Principi Pastorum, de se dicenti: « Ecce venio, in capite libri scriptum est de me, ut faciam, Deus voluntatem tuam » (*Hebr.* 10, 7).

7. [*Rectae disciplinae modi*]. Firma vero disciplinae principia iuxta diversas alumnorum condiciones atque aetates apte et prudenter applicanda sunt.

Cum enim cuiusvis educationis et sanae disciplinae ecclesiasticae cardo sit compositio atque cooperatio auctoritatis ordinem imponentis et libertatis humanae eum acceptantis, utriusque autem exercitium tum aetate alumnorum progrediente tum temporum indole mutata aliter et aliter geratur, non semper eadem erit ratio alumnorum et moderatorum. Isti, praesertim crescentibus iuvenum annis, eorum custodiam sensim temperent et in quibusdam rebus non modo licitam largiantur alumnis agendi libertatem, sed eos etiam ad secum cogitandum in animo insuescant, ut veritates vel doctrinas vel quae usum spectant, faciliore negotio combibant.[8]

8. Seminariorum Superiores in alumnorum sane memoriam revocare non omittant quantopere hodie quoque ipsa eorum conditio Superiorum ductum exigat; quid valorum rectus ordo immutabilis ab ipsis expostulet; quid praesertim propriae vocationis sacerdotalis status, qui saepe naturae stultitia est et mundo scandalum, ipsis imponat.

Meminerint tamen iidem Superiores amorem plus valere quam timorem, persuasionem quam coactionem, benevolentiam quam austeritatem, exhortationem quam comminationem, caritatem quam potestatem, cooperationem

quam segregationem, operositatem quam inertiam, rationem sui quam mere passivam dependentiam, praeventa quam repressa. Proinde in statuenda et usurpanda disciplina Seminariorum Moderatores prae primis ante oculos habeant exemplum Iesu Christi apostolos suos conformantis: Sint patres prudentes et discreti sed insimul graves quoque et fortes, qui tamen etiam cum puniant amant. Exemplo magis exhortentur quam verbis iuxta illud: « exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis » (*Io.* 13, 15). Auctoritatem exerceant non in dominium sed in ministerium, Magistri vestigia prementes qui non venit « ministrari, sed ministrare » (*Mt.* 20, 28).

Etsi autem disciplina in Seminariis gerenda supernaturali praecipue sustentetur ratione, ei tamen humanis quoque subsidiis et virtutibus consulendum est, cum sacerdos formandus ex hominibus assumptus pro hominibus constituatur (cf. *Hebr.* 5, 1). Quapropter Moderatores aptioribus iuxta Ecclesiae doctrinam modis et inceptis alumnorum vires excitent et adiuvent, persuasiones firment et voluntatem excolant, ita tamen ut ille vir oboediens ecclesiasticus maturescat, qui toto corde et summa virium contentione non sibi placeat sed hierarchico apostolatus ministerio inserviat.

Quae ut obtineant opus est ut cognoscant quos conformare debent; eo magis quod non eadem est ac simplex mens eorum qui ex variis hodiernae vitae condicionibus ad seminaria convolant. Constanti vitae consuetudine atque commercio, quae mutua benevolentia aluntur et roborantur, mentes, proclivitates, habitudines alumnorum detegant, novasque eorum rationes paterne foveant, animi sacerdotalis magnitudinem alant, excessus prudenter temperent, defectus fortiter corrigant et necessariam moderationem et vigilantiam sine ira et offensione sed suasione et amore sensim et absque intermissione exerceant.[9]

9. [*Disciplinae fructus*]. Quodsi doctrina haec istique modi ecclesiasticae disciplinae in praxim deducantur, sacrorum alumnorum adulescentes vires physicae et psychologicae nulla indebita cohibitione frustrabuntur, eorum motus generosi operaque sponte incepta haudquaquam opprimentur, neque apta integraque personae maturatio naturae consentanea impedietur, sed potius dignitas virtutesque humanae solide excolentur et iuvenum animi non modo non simulati, obstinati, pavidi sed sinceri, dociles, intrepidi reddentur et fundamentum idoneum praebetur virtutum supernaturalium futurorum Christi ministrorum. Qui sane nullatenus, quod quidam dictitant, auctoritate humana disciplinae praesidente a directo Dei Omnipotentis dominio arcentur ac si ex Ecclesiae praepositorum ore non Christus ipse loqueretur (*II Cor.* 13, 3), sed eo securius cum Magistro coniunguntur. Hos ipsos item recta disciplina a mundo opportune segregat non ut eos qui pro aliis vivere debent sibi tantum vivere cogat atque assuefaciat sed potius ut qui mittendi sunt in mundum non sint de mundo (*Io.* 17, 14-18). Quod quidem illo tantum silentio interno externoque comparatur — sicut docemur Christi Matrisque eius et Apostolorum exemplo — quod veluti radix,

flos et fructus disciplinae praedicatur et toti conformationi spirituali et labori intellectuali eo magis necessarium esse cernitur quod eis hodie tot dissipationis et infirmitatis pericula instant.[10]

*Textus schematis definitive approbatus est in Sessione Generali Commissionis de Studiis et Seminariis habita diebus 1-10 martii 1962, unanimi Membrorum suffragio.*

## NOTAE

*ACV2*: Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando.

[1] De disciplina in proprio capite agitur non solum quia inter Quaestiones a S. Pontifice Commissioni de Studiis et Seminariis propositas expresse « De Disciplina » (Quaestio III) sermo est, verum etiam quia in se res est maximi momenti, et propter errores, impugnationes, dubia, praxim alienam, quae modernis temporibus sub influxu variarum sententiarum et vivendi modorum invecta sunt, Concilii interventus valde opportunus, quin immo necessarius apparet. Post Prooemium ergo Constitutionis « De sacrorum alumnis formandis » et eius primam partem quae agit de Seminariorum ordinatione generali, atque post secundam partem quae est de institutione spirituali, caput tertium de Disciplina inseritur.

De facto modernorum temporum sententiae, motus atque opiniones, disciplinae internae et externae fundamenta corrodentes, sensum subiectivismi et individualismi, libertatis effrenatae et independentiae, aestimationem immoderatam valorum naturalium contra virtutes supernaturales et praesertim taedium abnegationis sui ipsius cum hedonismo coniunctum, denique arrogantiam iudicandi normas praeceptaque superiorum et apertam contumaciam sensim sine sensu invexerunt.

Quae tendentiae etiam conformationem clericalem inficientes non ultima censendae sunt causa deficientis oboedientiae sacerdotum erga episcopos omnemque auctoritatem ecclesiasticam, minime excepta quandoque suprema auctoritate S. Sedis, et autonomiae cogitandi, iudicandi, agendi in re doctrinali et disciplinari atque in exercitio apostolatus. De hac condicione multi episcopi et superiores religiosorum conqueruntur.

[2] RR. Pontifices et S. Sedis Dicasteria de hac re urgentiora in dies monita et exhortationes dederunt; inter recentiora documenta notanda sunt:

S. Pius X: Exhortatio *Haerent animo,* d. 4 aug. 1908 (*Ench. Cleric.*, nn. 823-824);

Pius XI: Litt. Encycl. *Divini illius Magistri,* d. 31 decembris 1929, *A.A.S.*, 22 (1930), pp. 69 s.;

Pius XII: Adhortatio Apost. *Menti Nostrae,* d. 23 sept. 1950, *A.A.S.*, 42 (1950); Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* d. 31 maii 1956, *A.A.S.*, 48 (1956) cum adnexis Statutis Generalibus; Allocutio ad Delegatos I Congressus Generalis de Statibus Perfectionis, d. 8 dec. 1950, *A.A.S.*, 43 (1951); Allocutio ad Delegatos II Congressus, d. 9 dec. 1957, *A.A.S.*, 50 (1958); Exhortatio ad Superiores Generales, d. 11 febr. 1958, *A.A.S.*, 50 (1958); Allocutio ad Congregationem Generalem Societatis Iesu, d. 10 sept. 1957, *A.A.S.*, 49 (1957);

IOANNES XXIII: Litt. Encycl. *Sacerdotii Nostri primordia,* d. 1 aug. 1959, *A.A.S.,* 51 (1959); Allocutiones in tribus Sessionibus Synodi Romanae, *A.A.S.,* 52 (1960); S. C. de Seminariis et Studiorum Universitatibus: 2 Epistulae ad locorum Ordinarios, 5 iunii 1959 et 27 sept. 1960.

[3] Testimonia Episcoporum multa habentur in *ACV2,* Series I.

In genere multi Episcopi necessitatem normarum quae exigentiis hodiernis respondeant recognoscunt atque, relictis methodis antiquis contingentibus, novas methodos consonantes spiritui, difficultatibus, tentationibus huius aetatis postulant: Tranen. et Barden. II/3, 682; Nicotrien. II/3, 434; Medelitan. II/3, 873 s. aliique multi de quibus conferre licet vol. Appendicis II, pars I, p. 606, 1°, 2°.

Eodem tempore tamen necessitatem disciplinae urgent e. gr. Cinnaeus II/2, 417; Dakanen. II/5, 51 s., quia tota disciplina cleri in Seminarii formatione fundatur: Agbiensis II/4, 62 et reactio contra deminutionem disciplinae postulatur: Burdigalen. II/1, 233; quinimmo non pauci disciplinam severiorem in Seminariis urgent: e. gr. Ferrarien. II/3, 262; Arcen. II/1, 485; Apamien. II/1, 363; Reconquisten. II/7, 72; Tacnen. II/7, 510; Nuntius Apost. Iran. II/4, 356; Oranen. II/5, 112. Praesertim principia sana et probata conformationis et educationis alumnorum disciplinam quod spectat sarta tectaque serventur: e. gr. Patavin. II/3, 498; Montis Pessulani II/1, 329 s.; Imae Telluris II/6, 611; Superior Mill Hill II/8, 323.

Contra methodos et propensiones falsas et periculosas multi episcopi consurgunt: ante omnia falsa libertas reprehenditur: e. gr. Montis Pessulani II/1, 329 s.; Amisenus II/6, 254; Sancti Dominici II/6, 660; Mill Hill II/8, 323; et habitus inde manantes uti autoeducatio, autogubernatio, autonomia personalis aliaeque huius generis methodi erroneae: e. gr. Patavin. II/3, 498; Arcen. II/1, 485; Apamien. II/1, 363; Montis Pessulani II/1, 329 s.; Culiacanen. II/6, 180; Tripolitanus II/5, 277; Superior Generalis Miss. SS. Cordium Iesu et Mariae II/8, 285 s., naturalismus et neopaganismus: Nganchimen. II/4, 478; laxismus et irenismus moralis spiritus mundi: Oranen. II/5, 112; Superior Miss. SS. Cordium Iesu et Mariae II/8, 258 s.; evacuatio et perversio conceptus oboedientiae: Montis Pessulani II/1, 329 s.; Culiacanen. II/6, 180; Amisenus II/6, 254; Sancti Dominici II/6, 660; Tripolitanus II/5, 277; Superior Gen. Ord. Servorum B. M. V. II/8, 113; Superior Gen. S.ti Vincentii a S. Paulo II/8, 211; exaggeratus novitatis spiritus: Terulen. II/2, 353 s.; Ilerden. II/2, 208; Gerunden. II/2, 175; Giennen. II/2, 198.

Inter media indigitantur, praeter methodos paedagogiae modernae quatenus sana vocari potest, positiva potius quam negativa instructio: Palmen. II/7, 222; educatio magis individualis, loco educationis collectivae, qua Rectores singulos alumnos cognoscant, examinent, ponderent: Tranen. et Barolen. II/3, 682, sed praesertim, reiectis novationibus et experimentis ex temeritate manantibus (Montis Pessulani II/1, 329 s.), ad probatas et perennes virtutes christianas pro sana disciplina clericali indispensabiles iterum magis recurratur quae sint imprimis oboedientia plena, reverentia, humilitas, abnegatio sui, mortificatio et spiritus sacrificii, silentium, solitudo, oratio: Montis Pessulani II/1, 329 s.; Arcen. II/1, 485; Tarbien et Lapurden. II/1, 422; Sandomirien. II/2, 669; Coimbaturen. II/4, 123; Geholen. II/4, 505; Hinganfuen. II/4, 592; Superior Gen. Eremitarum S.ti Pauli II/8, 56 s. Insuper faveatur spiritui sociali in exercendo apostolatu: Oruren. II/7, 111.

[4] Cf. Directorium Seminariorum auctoribus Missionariis Congregationis Immaculati Cordis Mariae, Pekini 1949, p. 238; cf. etiam normas pro Seminariis a S. Pio X approbatas (*L'Ordinamento dei Seminari da S. Pio X a Pio XII,* Città del Vaticano 1958, p. 51); et Statuta Generalia adnexa Const. Apost. *Sedes Sapientiae,* art. 37, § 2.

[5] Cf. LEO XIII, Allocutio d. 18 ian. 1885 (*Ench. Cler.,* n. 458); Sermo S. PII X, d. 14 oct. 1908 (*Ench. Cler.,* n. 827).

[6] Hi errores exponuntur iuxta scientiae paedagogicae explicationes et conclusiones et insimul iuxta practicas ecclesiasticae auctoritatis observationes, quae in S. Sedis documentis supra laudatis (cf. notam 2) aliisque continentur. Animadvertendum tamen est quod hi errores paedagogici hoc in loco eo sensu tantum considerantur, quo et quatenus disciplinam stricte loquendo tangunt. Ideoque absque difficultate respondetur obiectionibus eorum qui dicant hos errores nimis simpliciter exponi vel non omnes errores paedagogicos recenseri.

Primus error nomine *naturalismi* paedagogici venit, qui bonitatem intrinsecam naturae affirmat absque infirmitate originali; secundus vocari solet *activismus,* qui, naturalismo infectus, autonomiam naturae individualis vel socialis vindicat ideoque auctoritatem et insuper verum et bonum absolutum excludit; sequens error, *autoeducatio,* autonomiam normae defendit; error quartus, *autogubernatio,* principium democraticum auctoritati opponit; ultimus denique error, « *interesse* », delectationem esse regulam disciplinae statuit.

[7] Quae omnia ex documentis S. Sedis supra commemoratis (cf. notam 2) hauriuntur.

[8] Hac paragrapho regulae generales de praxi innuuntur: statuitur perennis et gravissima quaestio omnis educationis: compositio auctoritatis moderatorum et libertatis humanae alumnorum. Ratio deinde habetur circumstantiarum temporis, locorum, hominum et praesertim aetatis alumnorum, qua mutuam relationem et praxis disciplinaris accommodationem determinant. Quibusdam Commissionis praeparatoriae sodalibus postulantibus haec momentosa accommodatio ad aetates verbis ipsius S. P. PII XII (*Menti Nostrae, A.A.S.,* 42 [1950], p. 686) explicatur. Si totus decreti contextus et tenor consideratur, absque fundamento reali timetur, ne hac libertatis mentione alumni abuti possint.

[9] Ne miretur quis normas dari Superioribus, quippe cum eorum sit disciplinae modum determinare, non autem alumnorum. Ceterum ipsa Tridentina Synodus (et eam sequens Codex Iuris Canonici) eandem rationem tenet, Superioribus praesertim normas suppeditans de modo quo disciplinae subditorum praesideant (Sessio XIII, de ref., cap. I; *C.I.C.,* can. 2214, § 2). Quae omnia item quoad substantiam ex documentis S. Sedis hauriuntur.

[10] Quae in praecedentibus huius schematis recensionibus tamquam « recriminationes » exponebantur (statim post enumerationem errorum ad quos reapse accedunt uti practicae eorum consequentiae), propter obiectiones plurimorum in finem Decreti translatae sunt; in his enim « criminationibus » non solum errores et calumnias adversariorum Ecclesiae contineri sed quandoque defectus in non paucis ecclesiasticae formationis domibus de facto exsistentes pandi merito dicebant.

Quapropter hoc in loco, illae recriminationes potius sub aspectu positivo recoluntur, quatenus rectae et verae disciplinae fructus celebrantur. In fine expressa mentio fit de silentio quod praesertim hodie toti conformationi spirituali et intellectuali eo magis necessarium est quo gravius periclitatur.

## Caput V

## DE INSTITUTIONE PASTORALI IN SEMINARIIS [1]

1. [*De Pastoris forma*]. Ad pascendum dominicum gregem et ad aedificationem mystici Corporis Christi (cf. *Eph.* 4, 11) necnon ad oves reducendas quae perierunt et alias adducendas quae adhuc ex ovili Domini non sunt (cf. *Io.* 10, 16), Sancta Mater Ecclesia nihil antiquius habet quam sacrorum alumnos conformare veros pastores, operarios inconfusibiles (cf. *II Tim.* 2, 15), ad omne opus bonum instructos (cf. *II Tim.* 3, 17).

Clarissimis autem S. Scripturae testimoniis innixa, Sanctorumque Patrum traditioni ac exemplo, atque repetitis Ecclesiae monitis inhaerens, haec Sancta Synodus totius institutionis sacerdotalis fundamentum et coronam in eo esse declarat ut « pastoralis animus » ad Divini Pastoris imaginem in futuro Christi ministro effingatur.

Talibus pastoribus eget Ecclesia qui, virtute corroborati per Spiritum Sanctum in interiorem hominem (cf. *Eph.* 3, 16), filiali erga coelestem Patrem amore, ardenti in totam Ecclesiam deditione, animarumque flagranti siti ita sint imbuti ut in apostolica forma viventes omnia libentissime impendant et superimpendantur ipsi pro animabus sibi creditis (cf. *II Cor.* 12, 15), vitam quoque pro fratribus ponere semper parati (cf. *I Io.* 3, 16).

Inordinatus igitur suipsius amor, cupiditas voluptatum, laboris taedium, terrestrium bonorum et honorum appetentia pastoris animum omnino dedecent et sublimi eius muneri prorsus opponuntur.[2]

2. [*Institutio apostolica a primis Seminarii annis inchoanda*]. Alumnorum institutio, sive spiritualis sive intellectualis, sicut et ipsa Seminarii disciplina et vita communis ad propositum finem pastoralis formationis continenter et composite vergere debent.

A primis ergo minoris Seminarii annis adulescentulis per catecheticam instructionem perfecta apostolatus christiani species effulgeat apertisque in campis messis multa pateat, atque per eucharisticam pietatem, per officia caritatis in pauperes ac infirmos necnon per zelum et orationem pro errantibus et infidelibus apostolicum eorum studium in dies augeatur.

In apostolicae caritatis exercitiis alumni a Seminarii Moderatoribus prudenter manuducantur; tempore autem vacationum valide ad hoc cooperentur Parochi, quorum grave officium erit tum spiritualis alumnorum cura, tum de eorum agendi ratione veridica sententia.[3]

3. [... *in curriculo philosophico continuanda*]. Ab incepto philosophico curriculo, cuius disciplinis et methodo alumnorum maturitas non parum promovetur, Moderatores simul et Magistri uno animo curent ut ab illis, quorum futurum munus erit plebi christianae praeesse, idoneae aptitudines virtutesque excolantur, ita ut in ipsis « magis magisque se explicet conscientia quid ex actibus suis in se recidat periculi, quid ipsi de hominibus ac de eventibus iudicii ferant, quid denique ipsi operis ultro sponteque suscipiant ».[4]

Ad christianum sensum socialem, quia « multi unum corpus sumus in Christo » (*Rom.* 12, 5), alumni sedulo informentur, et sociali Ecclesiae doctrina eiusque potioribus applicationibus, secundum tradita ecclesiastica documenta ac imprimis Summorum Pontificum Encyclicas opportune initientur.

Directe autem per aliquem contactum, sed caute et gradatim, iuxta normas ab Apostolica Sede et ab Episcopis prolatas, subque Superiorum semper vigilantia et peritorum cura, agnoscant quid sentiant et appetant propriae Societatis homines et quaenam sint eorum religiosae, morales et materiales conditiones.[5]

4. [... *in cursu theologico praeprimis curanda*]. In cursu autem theologico omnes sacrae disciplinae, methodo vere scientifica tradantur ad normam eorum quae in capite IV huius Constitutionis praescribuntur, ita tamen ut clarius appareant ea quae pastorali praedicationis et actionis ministerio maxime inserviant.

Cum vero futuri pastoris opera in eo praecipue versetur ut fidelibus et infidelibus Iesum Christum praedicet, et hunc crucifixum (cf. *I Cor.* 2, 2), necesse est ut singulae disciplinae ad unum convergant centrum; quod est ipse Dominus Iesus Christus, Salvator noster ut centrum historiae salutis, quae in Ecclesia, praeprimis in sacrae liturgiae mysteriis semper est in actu; et hoc modo, dum unitas sacrarum disciplinarum per earum in Christo connexionem tironum mentibus lucide fulgebit, etiam cohaerentia studiorum, vitae spiritualis et apostolatus efficacius comparabitur. Pastoralis ergo aspectus et accentus quasi vitalis halitus a Magistris et Moderatoribus in tota institutione diffundatur.[6]

5. [*Formationis specifice pastoralis fundamentale principium*]. In disciplinis vero specifice pastoralibus tradendis Magistri constanter et valide in lucem ponant, animarum pastores ob hoc potissimum praedicare verbum, in omnibus laborare et ministerium implere (cf. *II Tim.* 4, 2-5) ut oves vitam habeant et abundantius habeant (cf. *Io.* 10, 10).

Ad hunc supernaturalem finem consequendum, necessitatem divinae gratiae eiusque vim et effectum « in corde bono et optimo » (*Lc.* 8, 15) instanter profiteri necesse est; mediaque supernaturalia, scilicet orationis exercitium et sacramentorum participationem, omnibus aliis mediis anteponenda esse diligenter docere.

Igitur theologiae pastoralis criteria et methodos, supervacuis et profanis vocum novitatibus sedulo vitatis, ab evangelicis monitis et exemplis, quorum summa est « quaerere primum regnum Dei et iustitiam eius » (cf. *Mt.* 6, 33), Magistri numquam seiungant, immo pressius eruant ex fontibus S. Scripturae, Sanctorum Patrum et S. Liturgiae, a quibus fideles germanum et integrum vitae christianae sensum haurient.[7]

6. [*Formationis pastoralis praecipuae normae*]. Sanctae et fructuosae actionis pastoralis spiritu et normis alumni fideliter imbuantur, et discant vitae apostolicae fundamentum et praesidium in assiduo orationis cultu sita esse et in silentii amore et in proprii cubiculi operosa custodia, necnon in sa-

crarum disciplinarum diligenti studio et in vitae regula qua inter apostolicos labores rectus ordo semper servetur.

De docilitate et oboedientia proprio Pastori exhibendis ita ut nihil umquam fiat vel proponatur nisi cum Episcopo, alumni instanter informentur; immo continenter instituantur ea mente eoque spiritu quibus efficacius omnes Sacerdotes cum suo Episcopo filiali animo stricte cohaereant, et « caritate fraternitatis invicem diligentes » (cf. *Rom.* 12, 10) pastoralem actionem iunctim promoveant. Sedula igitur cura alumni adiuventur ut alicui officio vel operositati una cum aliis incumbere discant; percipiant quanti momenti sit apta inter singulos laboris distributio; quantum referat attenta et sapiens operae coordinatio; quam humilis serviendi dispositio requiratur in omni pastorali incepto.

Laicorum cooperationem magni faciant, quae in dies maioris momenti pro Regno Dei ubique extendendo venit, et studiose idoneos se reddant ad eorum associationes apostolatus instituendas et colendas, ipsisque laicis consilium et sacerdotale auxilium opportune praestandum. Unde eos humiliter et aperta mente audire assuefiant ut sic plenius cognoscant rei familiaris, vitae professionalis et socialis necessitates nec non difficultates vitae christianae et apostolicae ab ipsis laicis gerendae.

Cum vero opera apostolica non solum fines paroeciae, sed ipsius Dioeceseos necessario transcendant, ipsi alumni praeparentur, sub ductu Episcoporum, ad suum apostolatum in ampliore extensione coordinandum.[8] Ut ad eiusmodi specialia munera apostolica obeunda quidam sacerdotes iuniores opportune conformari possint, Seminariorum moderatores ne praetermittant Episcopis indicare particulares quas in alumnis cognoverint et excoluerint dotes pastorales.

7. [*Apta ad praecipua munera pastoralia praeparatio*]. Cum apostolici labores uniuscuiusque aetatis necessitatibus inservire debeant, magni interest ut futuri pastores ad id efficaciter praeparentur; componantur in primis ad institutionem catecheticam tum pueris tum adultis, iuxta locorum exigentias, apta impertiendam methodo, quae praecipue in sacra pagina et cultu liturgico nitatur et recentiora etiam subsidia opportune adhibeat; item ad sanctam et salutarem praedicationem excolendam, qua fideles discant quae credere et facere ad salutem oporteat.[9] Praedicatio autem argumenta potiora et suam quasi medullam ex divinis libris Veteris et Novi Testamenti fideliter deducat; gravitatem, simplicitatem, et concinnitatem semper prae se ferat et probet « concionantem pro animi persuasione et ex corde loqui sublimemque expectare finem qui ministerio suo est praestitutus ».[10]

Sacram Liturgiam ita celebrare addiscant ut virtutem eius et momentum persentientes, populum sibi committendum ad consciam et actuosam eiusdem participationem ducere valeant.

Diligentissime instituantur alumni in iis quae ad sacramenta digne ministranda et suscipienda conferunt, praesertim quod spectat Poenitentiae Sa-

cramentum, officio pastoris coniunctissimum necnon in spirituali doctrina et ratione quibus animae in via perfectionis dirigantur.

Adquirere studeant artem tam difficilem quam maxime necessariam occurrendi incredulis et errantibus necnon promovendi missionarium spiritum et actionem in omnibus fidelibus.

Subsidia etiam assumant quae disciplinae tum psychologicae tum sociologicae actioni pastorali valde utiliter afferre valent, iuxta rectas methodos, consilia et monita ecclesiasticae Auctoritatis. De hodiernis quoque technicis communicandi artibus (utpote prelo, radiophonia, televisione, cinematographo) necnon de activitatibus recreativis alumni, per graduales cognitiones et prudentes moderatosque usus, congrue edoceantur, ut easdem Regno Dei dilatando utiles reddere, pericula autem cum eis saepe connexa praecavere discant.[11]

8. [*Theologiae pastoralis praxis seu exercitationes*]. Ad praxim pastoralem ineundam valde proderunt consentaneae exercitationes, quae ita secundum particulares locorum et temporum conditiones favendae sunt ut, prudenti Episcoporum iudicio, formationi alumnorum spirituali et intellectuali damnum minime ferant, atque ducentibus Superioribus semper fiant.

Praeter ea quae iam dicta sunt de oratione spiritu apostolico peragenda et de caritate in vitae consuetudine exercenda, valde commendanda sunt omnia incepta quibus mentes alumnorum apertius dilatentur ut Ecclesiae, immo totius humanae familiae, necessitates et labores comprehensos habeant. Veniunt in primis Opera pro missionibus et pro Ecclesiae unitate et ea omnia quae vitam catholicam respiciunt in regionibus ubi Ecclesia persecutionem patitur.

Aliae exercitationes videntur maxime commendandae scilicet: catechesim pueris tradere sive per annum scholarem sive per ferias, semper tamen sub ductu experti Magistri vel Parochi, tempore et in locis opportunis, prout prudentia suaserit;[12] vacationum praesertim tempore proprio Parocho adiutorio esse in sodalitatibus puerorum moderandis, quae ad apostolatum vel ad cultum liturgicum pertinent; aliquod commercium inire, ubi commode et sine ullo praeiudicio fieri possit, cum operariis, cum agri cultoribus, cum infirmis et pauperibus, cum iis qui in carcere detinentur et ceteris particularibus coetibus, quorum indolem et necessitates pro animae salute cognoscere maxime interest.

Haec et alia similia Moderatores secundum Episcoporum placita promoventes, prae oculis semper habeant tum pastoralis institutionis finem et potiores partes quae ad vitam spiritualem et intellectualem spectant, tum condiciones et limites quos propter alumnorum aetatem et statum prudentia imponit. Ad id praecipue attendant, ut alumni ad exercitationes extra Seminarium faciendas bene praeparentur, eorumque experientiae in Seminario coram competente Magistro discutiantur et ab ipso diiudicentur.[13]

9. [*Magistrorum theologiae pastoralis specifica conformatio promovenda*]. Ut disciplinarum pastoralium magistri alumnos ad munera apostolica

efficaciter conformare valeant, ipsi non tantum experientia et zelo pastorali praecellant, sed de singulis actionis pastoralis aspectibus, particularibus quoque cursibus accurate instituantur oportet.

## NOTAE

[1] De schematis ratione generali notentur:

*a*) De formatione pastorali iam agitur in huius Constitutionis capite IV, *De Studiorum Ratione in Seminariis* (cf. §§ 14, 15, 18) et obiter in capite II, *De Institutione spirituali* (cf. §§ 4, 6, 8) et in capite III, *De Disciplina in Seminariis* (cf. §§ 6, 9). Peropportunum tamen visum est in unum componere omnia quae ad rem tam magni momenti spectant ut huius formationis unitas et ordinatio clarius appareant et simul magis in lucem ponantur ea quae ad verum animarum pastorem efformandum maxime conferunt.

*b*) Omnes quidem conveniunt « institutionem pastoralem » retinendam non esse meram aliquam instructionem de accurata Sacramentorum dispensatione, neque meram habilitationem technicam ad libros paroeciales conscribendos et conservandos vel ad beneficia administranda vel ad officia Parochi vel Cooperatoris distinguenda vel iura vindicanda. Quae sane non sunt quidem spernenda, immo cum ceteris veri Pastoris dotibus videntur valde utilia ad integram pastoralem institutionem, sed eam constituere revera nequeunt.

*c*) Institutionis pastoralis finis potissimum in eo est ut futurus Christi minister animum suum ad imaginem divini Pastoris effingat et « forma fiat gregis ex animo » (cf. *I Pt.* 5, 4). Sacerdotes enim ab Episcopis qui « tamquam veri Pastores assignatos sibi greges singuli singulos pascunt et regunt » (Conc. Vatic. I, Const. *De Ecclesia Christi,* DENZ. 1828), ut « cooperatores proprii ordinis » (cf. *Pont. Rom.*) assumuntur et pastoralis Episcoporum sollicitudinis et laboris socii et participes declarantur.

Propterea in hoc schemate decreti accentus constanter ponitur in formatione « *animi pastoralis* », ne ipsa institutio in quemdam technicismum decidat et sacerdos potius mercenarius vel « functionarius » evadat.

Minime tamen negliguntur ea omnia quae tum ad rerum actualium cognitionem tum ad efficacem pastoralis actionis rationem Sacerdotem magis idoneum reddant.

*d*) Totius schematis structura haec est:

in n. 1: veri *pastoris forma* seu figura delineatur;
in nn. 2, 3, 4: prospicitur totius institutionis aspectus pastoralis;
in n. 5: formationis specifice pastoralis fundamentale principium;
in n. 6: eius praecipuae *normae;*
in n. 7: eius praecipua munera et *subsidia;*
in n. 8: significantur *exercitationes* quaedam et alia quae ad artem et ad praxim pastoralem referuntur.

Caput autem VI quod videtur quasi conclusio totius constitutionis *De Sacrorum alumnis formandis* agit de perficienda formatione post Seminarium sub triplici aspectu, scilicet spirituali, intellectuali et pastorali.

[2] Momentum « pastoralis institutionis » atque sollicitudo quam Ecclesia in re habuit, plurimis documentis abunde patefiunt.

Praeter ea quae tum in Vetere tum in Novo Testamento de boni pastoris doti-

bus dicuntur, maxime in S. Pauli epistolis pastoralibus, recolenda essent quae Sancti Patres et Ecclesiae Doctores vel Scriptores docuerunt de munere apostolico et de Christi ministrorum officiis, ut S. Ambrosius et S. Chrysostomus, vel quae proprie de vita pastorali scripsit S. Gregorius Magnus in libro qui per plura saecula, et etiam nunc, iure reputatus est « mirabilis regula » in regimine animarum et a Summo Pontifice Ioanne XXIII declaratus est « actionis pastoralis codex pretiosissimus post Evangelium Christi et apostolicas epistolas, in animarum sacerdotalium sanctificationem et in fidelium directionem » (cf. Serm. III pro I Syn. Rom.).

Perfecta autem pastoris forma clarissime potest deduci ex quattuor recentiorum Pontificum documentis quae de vita, de dotibus et de institutione Sacerdotum distincte agunt, scilicet:

1) S. Pius X, Exhortatio ad Clerum *Haerent animo, S. Pii X Acta,* vol. IV (1908), p. 237 ss.;

2) Pius XI, Litt. Encycl. *Ad Catholici Sacerdotii, A.A.S.,* 28 (1936), p. 5 ss.;

3) Pius XII, Adhort. Apost. *Menti Nostrae, A.A.S.,* 42 (1950), p. 657 ss.;

4) Ioannes XXIII, Litt. Encycl. *Sacerdotii Nostri primordia, A.A.S.,* 51 (1959), p. 545 ss.

Non pauca tamen de formatione pastorali inveniuntur etiam in Litt. Encycl. *Mystici Corporis* (1943), *Mediator Dei* (1947), *Evangelii Praecones* (1951), *Sacra Virginitas* (1954), *Musicae Sacrae Disciplina* (1955), *Princeps Pastorum* (1959), necnon in Const. Apost. *Sedes Sapientiae* (1956) pro Religiosis. Nec omittenda sunt quae in *C.I.C.* de formatione et disciplina et vitae actione pro clerico prudenter disponuntur.

Pius XII f. r. et Ioannes XXIII etiam in suis allocutionibus ad Sacerdotes formam boni pastoris sapientissimis monitis compluries tradiderunt.

Acta quoque et litterae circulares Sacrarum Congregationum, sive Concilii sive Sacramentorum et praesertim de Seminariis et Stud. Universitatibus valde conferunt ad componendam veram pastoris imaginem; cf. duas litteras huius S. Congregationis pro I centenario mortis S. Curati de Ars (5 iun. 1959) et pro III centenario mortis S. Vincentii de Paoli (27 sept. 1960).

[3] Cum finis proprius Seminarii sit « eos instituere qui ecclesiasticis ministeriis sese devovere cupiunt » (cf. *C.I.C.,* can. 1352), omnia quae a primis quoque annis in Seminario fiunt ad hunc finem opportune dirigenda sunt. Cf. S. Congr. de Seminariis et Stud. Univ. *Ordinamento dei Seminari,* ad Italiae Episcopos, d. 26 aprilis 1920, *Ench. Cler.* n. 1081.

Quoad vacationum momentum pro institutione apostolica promovenda earumque peculiaria quoque pericula cf. S. Congr. de Sem. et Stud. Univ., *L'Esortazione " Menti Nostrae " e i Seminari,* Città del Vaticano 1955, pp. 98-111. In aliquibus dioecesibus tempore vacationum *experimenta apostolica communia* pro alumnis Seminarii minoris promoventur, Episcopo assentiente et Moderatoribus ducentibus et vigilantibus.

[4] Cf. Pius XII, Adhort. Apost. *Menti Nostrae,* d. 23 sept. 1950, *A.A.S.,* 42 (1950), p. 686.

[5] Cum Sacerdotem oporteat « *praeesse* » (cf. *Pont. Rom.* in *S. Ordin.*), scilicet communitatem christianam regere et singulorum animos recte moderari, maximi interest ut sacrorum alumni ad artem animas regendi, quae est « ars artium », prudenter et progressive ipsi instituantur. Neque apta esset ea institutio, quae omnino

celaret necessitates et difficultates, insidias illecebras et pericula societatis, in qua futuris Sacerdotibus ministerium exercendum erit. Cf. Pius XII, Adhort. Apost. *Menti Nostrae, A.A.S.,* 42 (1950), p. 686 sq., et cf. Directorium Seminariorum (in Sinis), auctoribus Missionariis Congregationis Immac. Cordis Mariae, Pekini 1949, p. 575 et passim.

De christiano sensu sociali perfectius excolendo nemo est qui dubitet: innumerae sunt enim quaestiones quae ex hoc capite actionem pastoralem necnon vitam ipsam spiritualem sacerdotis attingunt. In cursu autem philosophico agitur de quadam initiatione, tum doctrinali tum practica, quae tamen nullam iacturam debet afferre formationi intellectuali et spirituali huic cursui propriae.

[6] Institutio pastoralis maxime promovetur in cursu theologico, quia theologicae disciplinae, praesertim in Seminariis dioecesanis vel pro dioecesibus (v. gr. regionalibus in Italia) ad hoc potissimum edocentur ut recte formetur « homo apostolicus ». Cf. Pius XII, Allocutio ad sacrorum alumnos, d. 24 iunii 1939, *Discorsi e Radiomessaggi,* vol. I, p. 214: « Alte insideat menti vestrae a fidelibus hodie bonos animarum pastores et confessarios eruditos summo desiderio quaeri ».

Ad plene obtinendum hunc effectum maxime proderit *unitas* et *connexio* in omnibus disciplinis tradendis, de qua iam agitur in huius Constitutionis cap. IV n. 19; finis enim curriculi theologici in Seminariis non est « specialisatio » in una vel altera disciplina, sed integra possessio sacrae doctrinae, quam Pastores populo christiano tradent veluti totum unum et indivisibile, cuius centrum est Iesus Christus eiusque opus salvationis in Ecclesia semper in actu.

Cf. *Catechismus ad Parochos* Conc. Tridentini, in Praefatione.

Hac disciplinarum unitate alumni melius comparabunt veram « theologiam mentis et cordis » et efficacius consociare scient studia et vitam spiritualem, disciplinam et futurum apostolatum. Ut Magistri « pastoralem aspectum » in omnibus sacris disciplinis constanter prodant est votum ab Episcopis compluries repetitum.

[7] Numquam satis futuri animarum pastores instruentur de essentiali fine omnium pastoralium laborum, scilicet de gloria Dei et de animarum salute ac sanctificatione (« ut vitam habeant et abundantius habeant »).

Prorsus innumera sunt de hoc argumento Summorum Pontificum et Sacrarum Congregationum monita. Cf. omnia documenta quae in nota 1 memorata sunt; praeterea sermones S. Pii X, Pii XI, Pii XII ad Seminariorum Alumnos vel ad Sacerdotes; necnon sermones Ioannis XXIII ad primam Synodum Romanam. Haec omnia clare probant vere adesse periculum hunc finem negligendi, et supernaturalia media, saltem practice, parvipendendi in actione pastorali; et hinc elucet necessitas in hoc decreto revocandi principia immutabilia fructuosi apostolici laboris.

Capita et fontes ex quibus hauriuntur summa et methodus etiam hodiernae « evangelizationis » et « pastoralis actionis » nequeunt esse nisi S. Scriptura, S. Liturgia et Traditio SS. Patrum; de facto hodie plurima scripta, institutiones, conventus quae Episcopis auctoribus et ducibus pastorali actioni efficaciter favent, his praecipue principiis innituntur. De necessaria adaptatione ad conditiones particulares temporum, coetuum, aetatum cf. ipsius Decreti num. 7.

[8] Principiis fundamentalibus superius memoratis stricte consociantur criteria seu normae rectae pastoralis actionis, quae alumnis tradi debent. Decretum vero commemorat praecipua tantum scilicet: rectum vitae sacerdotalis ordinem (orationis cultum, diligens studium, regulam); fidelem cum Episcopo coniunctionem; stu-

dium cooperationem laicorum promovendi; coordinationem apostolatus ultra fines paroeciae et dioeceseos.

Praeter ea quae de his normis iam dicuntur in documentis supra relatis commemorentur plures PII XII sermones ad Parochos Romanos: d. 16 mart. 1946, *A.A.S.*, 38 (1946), p. 182 ss.; d. 23 mart. 1949, *A.A.S.*, 41 (1949), p. 182 ss.; d. 27 mart. 1953, *A.A.S.*, 45 (1953), p. 238 ss.; d. 10 mart. 1955, *A.A.S.*, 47 (1955), p. 212 ss.; d. 27 febr. 1956, *A.A.S.*, 48 (1956), p. 135 ss. Et cf. IOANNES XXIII, Sermo in III sess. Synodi Romanae, d. 27 ian. 1960, *A.A.S.*, 52 (1960), p. 240 ss.; et IOANNES XXIII, Sermo ad Clerum Romanum, d. 24 nov. 1960, *A.A.S.*, 52 (1960), p. 967 ss.

[9] Cf. *C.I.C.*, can. 1347.

[10] Cf. S. C. Consistorialis, Normae pro sacra praedicatione: « *Ut quae Beatissimus Pater* », d. 28 iun. 1917, *Ench. Cler.* nn. 1059-1061.

[11] De adaptanda pastorali actione novis insurgentibus necessitatibus constans fuit sollicitudo S. Matris Ecclesiae, pluries expressa per Summorum Pontificum documenta et Episcoporum vota. Sufficiat memorare: PII XI Ep. *Officiorum omnium,* d. 1 aug. 1922, *Ench. Cler.* 1157; PII XII Adhort. Apost. *Menti Nostrae, A.A.S.,* 42 (1950).

De institutione catechetica et praedicatione numquam in oblivionem cadent ea quae summa pastorali sapientia statuerunt S. PIUS X in Encyclica *Acerbo nimis,* d. 15 apr. 1905, et BENEDICTUS XV in Encyclica *Humani generis redemptionem,* d. 15 ian. 1917, *A.A.S.*, 9 (1917), p. 305 ss. Quibus sunt addenda decreta vel normae a Sacris Congregationibus prolata, ex. gr. *Provido sane* S. C. Concilii, d. 12 ian. 1935, *A.A.S.*, 27 (1935), p. 145 s.; *Ad Regnum Iesu Christi* S. C. de Seminariis, d. 8 sept. 1929, *Ench. Cler.* nn. 1215-1219; *Quod Catholicis* S. C. de Seminariis, d. 28 aug. 1929, *Ench. Cler.* n. 1278. PII XII plurima et maximi momenti sunt Acta, Sermones et Nuntii radiophonici, quae ad rem catecheticam et pastoralem pertinent, ex. gr.:

— Nuntius radiophonicus ad Conventum catech. Barcinonensem, d. 7 apr. 1946, *Discorsi e Rad.*, VIII, pp. 33-36;

— Nuntius radiophonicus ad Conventum Nationalem catecheticum Statuum Foederatorum, d. 26 oct. 1946, *ibid.*, pp. 285-289;

— Sermo ad Conventum Internat. Catecheticum, d. 14 oct. 1950, *ibid.* XII, pp. 245-249;

— Litterae ad Em.mum Card. Stritch pro IX Conventu Nationali Catech. Statuum Foederatorum, d. 14 sept. 1951, *ibid.* XIII, pp. 569-571;

— Sermo ad Sacerdotes CENAC, d. 29 sept. 1953, *ibid.*, XV, pp. 321-326;

— Sermo ad Sacerdotes et Religiosos (per la VI Settimana nazionale italiana di aggiornamento pastorale), d. 14 sept. 1956, *ibid.* XVIII, pp. 443-455;

— Allocutio ad Conventum Internationalem Liturgiae Pastoralis, d. 22 sept. 1956, *ibid.* XVIII, pp. 465-479.

Sedis Apostolicae documenta et acta viam aperuerunt et lineas statuerunt tum catecheseos tum actionis pastoralis novis necessitatibus magis aptae; atque de « scientia salutis » et de « arte artium » nova incepta et studia novaeque institutiones, auctoribus vel faventibus Episcopis, pluribus in locis floruerunt. Quae omnia ignorari nequeunt a futuris Pastoribus. Etiam subsidia quae valide afferre possunt disciplinae psychologicae et sociologicae iure videntur memoranda, sicuti ea quoque

diligenter consideranda sunt quae hodiernae technicae communicandi artes ad ministerium pastorale conferre possunt.

[12] Cf. S. Congreg. de Seminariis et Stud. Universitatibus, Epist. *Ad Regnum Iesu Christi,* d. 8 sept. 1926, *Ench. Cler.* 1219.

[13] Exercitationes de quibus agitur in hoc numero, a pluribus Episcopis in votis Concilio parando missis postulantur et certe valde utiles, immo necessariae videntur, quia communi experientia paedagogica constat ad actionem exercendam non mera doctrinae communicatione efficaciter aliquem praeparari, sed eo quod discipulus ad Magistri experti actionem aspiciat eiusque sub ductu agere incipiat, ut probatur e. g. in medicis, magistris etc. Altera ex parte, quod sacrorum alumnos attinet, in huiusmodi exercitationibus magna cautela utendum est, ne praematura vel excessiva experimenta damnum afferant ipsorum formationi spirituali et intellectuali. Plurima hac in re dependent a circumstantiis locorum et temporum; in dioecesi, ubi maior pars fidelium inhabitat urbes alia criteria sequenda erunt ac in dioecesi ubi praevalent ruricolae. Propterea iudicium de exercitationibus iam tempore Seminarii instituendis singulis Episcopis committendum videtur.

## Caput VI

## DE FORMATIONE POST SEMINARIUM PERFICIENDA

1. [*Formatio sacerdotalis post Seminarium protrahenda*]. Formatio sacerdotalis, quae accuratissime danda est in Seminario, ob modernae vitae adiuncta perfici debet post Seminarium, primis annis vitae sacerdotalis, sub aspectu spirituali, intellectuali et praesertim pastorali. Novensiles sacerdotes enim maxime egent, uti ipsa experientia edocet, quibusdam auxiliis, ut a tecta et collecta Seminarii vitae consuetudine ad actuosam et non paucis periculis obnoxiam operositatem pastoralem sine incommodo transeant.[1]

2. [*Episcoporum et parochorum circa neo-sacerdotes sollicitudo*]. Oportet in primis ut Episcopi novensiles sacerdotes « tamquam filios et fratres natu minores diligant », sollicitam paternamque curam eis continenter praestent atque opportunitatem eis praebeant aptum spiritus Directorem habendi, recollectiones menstruas et spiritualia exercitia ipsis aptata frequentandi ac piis unionibus sacerdotalibus participandi. Parochi vero neo-sacerdotes caritate vere fraterna suscipiant, moneant et in ministerii exercitio adiuvent.[2] Ad hoc maxime iuvabit consuetudo vitae communis inter clericos, quae summopere laudanda atque suadenda est.[3]

3. [*Formatio imprimis pastoralis post Seminarium continuanda*]. Praeterea in pastoralis actionis primis gressibus, hac praesertim nostra aetate, quae plurimas et citissime evolventes difficultates praebet, in theologiae doctrinis ad singulos casus accommodandis et in practice evolvenda arte artium, iuvenes sacerdotes magnum emolumentum percipiunt ex scientia, prudentia et ductu Magistrorum vere peritorum, et praecipue ex acquisita experientia aliorum Pastorum.

Huiusmodi institutio effici potest per *annum pastoralem* in Convictu

ecclesiastico sicut, auctoribus Episcopis enixeque Summis Pontificibus hortantibus, in aliquibus Dioecesibus vel Regionalibus laudabiliter et fructuose iam fit.[4] Ea deinde utiliter protrahitur periodicis conventibus per quattuor vel quinque annos, quia in hac tam difficili discenda arte ipsa prolatio temporis plurimum ad finem confert, et gradatim perficitur per arctam doctrinae et praxis connexionem, per applicationem ecclesiastici pastoralis ministerii ad novas et varias necessitates, per fidelem et efficacem coordinationem omnium pastoralium inceptorum in Dioeceseos et totius Ecclesiae unitate.[5]

4. [*Tota formatio sacerdotalis peculiari tirocinio complenda*]. Opportune tandem promovetur longior quidam conventus quo iuvenes sacerdotes post quinque circiter annos vitae sacerdotalis in Seminarium vel aptam domum convocantur per congruum tempus, v. gr. per mensem, ut vitam spiritualem instaurent atque in novis quaestionibus quae disciplinas sacras et ministerium sacerdotale tangunt ulterius instruantur. De his ac similibus inceptis utiliter agent etiam Episcoporum Coetus ut ex plurium Dioecesium collaboratione melius ad actum deduci possint.[6]

Meminerint vero quotquot maximo sacerdotum formandorum operi se dedicaverint quod « cum apparuerit Princeps Pastorum, immarcescibilem gloriae coronam » (cf. *I Petr.* 5, 4) percipient, et eo pretiosiorem quo Christo acceptiores ministros eosque in ministerio fecundiores reddiderit recta sacerdotalis institutio.

NOTAE

[1] Recentiora S. Sedis documenta particularem de neosacerdotibus curam habendam inculcant. Commemoranda sunt imprimis:

Pius XII, Motu Proprio *Quandoquidem,* d. 2 aprilis 1949, *A.A.S.*, 41 (1949), pp. 665-667;

Exhortatio Apost. *Menti Nostrae,* 23 sept. 1950, *A.A.S.,* 42 (1950);

Constitutio Apostolica (pro Religiosis) *Sedes Sapientiae,* d. 31 maii 1956, et Statuta Generalia adnexa;

Allocutio Sacerdotibus « Convictus Barcinonensis », d. 14 iun. 1957, *Discorsi e Radiomessaggi,* XIX, pp. 271-273.

Haec particularis de sacerdotibus novellis et iunioribus cura non iam stricte pertinet ad argumenta Commissioni de Studiis et Seminariis propria. Visum est autem opportunum quaedam succincte commemorare, quia ulterior illa cura non sine aliqua cum Seminario eiusque Moderatoribus et Magistris connexione exerceri solet (quasi ut « Post-Seminarium ») et quia in reordinandis et coniungendis schematibus visio synthetica totius formationis sacerdotalis iam facile elucere poterit.

[2] Cf. Pius XII, Exhort. Apost. *Menti Nostrae, A.A.S.,* 42 (1950), pp. 692 sq. In votis quoque Episcoporum pro Concilio missis saepius inculcatur momentum paterni adiutorii quod ab expertis confratribus novellis sacerdotibus praestandum est.

[3] Cf. *C.I.C.,* can. 134 et Pius XII, Exhort. Apost. *Menti Nostrae,* l. c., p. 693: « Quod in votum iam venerat Ecclesiae, id Nos et nunc comprobamus et commendamus vehementer, iniri scilicet vel ab unius curiae vel a plurium vicinarum curiarum clero communis vitae consuetudinem ».

4 Particularis annus formationis pastoralis, quadriennio theologico absoluto, pro Religiosis praescribitur a Constitutione Apost. *Sedes Sapientiae,* d. 31 maii 1956, et adnexis Statutis Generalibus. Sed etiam pro Clero dioecesano plura constituta sunt Instituta in quibus particularis promovetur formatio pastoralis sacerdotum novellorum. Insuper creati sunt Convictus vel Collegia quemadmodum desiderantur ab Exhortatione Apost. *Menti Nostrae, A.A.S.,* 42 (1950), p. 692.

5 In pluribus dioecesibus iam novo modo ordinantur examina quae a *C.I.C.* (can. 130, § 1) praescribuntur expleto studiorum curriculo saltem per triennium; instituuntur scilicet cursus annuales in quibus, secundum ordinem apte electum, quaestiones theologicae, morales, pastorales perfectiore ea luce tractantur qua post prima vitae pastoralis experimenta a sacerdotibus iunioribus percipi possunt.

6 Sicut iam dictum est in huius Constitutionis capite II « De Institutione Spirituali », eiusmodi longiores conventus eo facilitari possunt quod sacerdotes noviter ordinati interea substituantur iis confratribus qui ad hos conventus vocantur.

## 2) RELATIO EM.MI P. D. IOSEPH CARD. PIZZARDO PRAESIDIS COMMISSIONIS DE STUDIIS ET SEMINARIIS

Pauca occurrunt praemittenda de tota hac Constitutione generatim spectata.

1. *Constitutionis ratio*: Tot episcopi in votis pro Concilio parando missis postulant ut Concilium occupetur in clericorum formatione tuenda et promovenda; non pauci proponebant quaestiones de Seminariis minoribus, interdioecesanis et regionalibus; de vocationibus tardioribus; plurimi exoptabant ut primatus institutionis spiritualis fortius urgeretur et momentum disciplinae in Seminariis hodie quoque observandae vindicaretur, contra naturalismum etiam sacrorum domicilia invadentem; simulque expostulatum est ut ratio studiorum in Seminariis apte recognosceretur; instantissime denique a permultis praesulibus expetitum est, ut alumnorum formatio specifice pastoralis omni sollicitudine promoveretur.

Quibus Episcoporum votis, ipsa Commissio Centralis obsecundavit, eas quaestiones Commissioni de Studiis et Seminariis committens, quae in praesenti Constitutione tractantur. Structura Constitutionis in primo fasciculo explicata est. Tantummodo enixe Vos rogo, ut velitis recolere etiam caput IV iam a Vobis examinatum, ubi de clericorum studiis praecipuae statuuntur normae.

2. *Criteria in exaranda Constitutione observata*: Concilium ea tantum statuere debet pro universa Ecclesia quae omnibus revera prosunt, id est leges generales et stabiles, generalia principia et criteria duratura dare quae ab omnibus servari debent; at necessario accommodanda sunt diversis adiunctis locorum et temporum.

Iustum aequilibrium erat quaerendum inter venerabiles Ecclesiae traditiones confirmandas et novas rationes a temporum progressione invectas; simul inter praescriptiones concretas eoque efficaciores et necessitatem respiciendi conditiones quam maxime varias Ecclesiae Universalis.

Per consequens in schemate normae potius generales dandae erant: multa erant dicenda eo modo ut a Dicasterio competenti et ab Episcopis ulterius determinari et singulorum Seminariorum adiunctis fortiter applicari et sapienter adaptari possint et debeant.

De capite I: *De Seminariorum ordinatione generali.*

In hoc primo capite quaedam principia fundamentalia exponuntur totius institutionis in Seminariis tradendae. Omittuntur ea quae ad rem oeconomicam spectant, quippe quae a Codice Iuris Canonici determinentur.

Quae de Seminariis minoribus, de Seminariis interdioecesanis et regionalibus et de Institutis pro vocationibus tardioribus *brevissime* in schemate dicuntur, aequam rationem tenere quaerunt votorum et quaerelarum, quae de his argumentis hodie in Ecclesia propagantur. Seminaria minora e. gr. in schemate defenduntur, sed tota in eis tradenda educatio in luce eorum ordinanda est, quae praecipue in Adhortatione Apostolica « Menti Nostrae » statuta sunt.

De capite II: *De institutione spirituali.*

1° *Criteria in exarando schemate observata*:

Schema potest solummodo exhibere *lineamenta generalia* formationis spiritualis: ea scilicet enuntiare quaerit, quae ubique cum fructu observari possunt; per consequens schema consulto evitat recolere notas alicuius scholae spiritualis particularis; sed quae se fert indolem biblicam, christocentricam, ecclesialem.

a) *Indolem biblicam* inquantum schema fortiter admonet, ut et Magistri et alumni ex ipsis Scripturis Sacris alimentum doctrinae et vitae potissimum hauriant; et inquantum etiam textus schematis ex ipsis Revelationis verbis trahit singulorum praescriptorum vim vere universalem et proprium calorem et saporem.

b) *Indolem christocentricam*: valet enim illud S. Hieronymi: clericus « qui ipse pars Domini est..., talem se exhibeat, ut et ipse possideat *Dominum,* et *possideatur a Domino* » (Epist. 52, Ad Nepotianum 5; PL 22, 531).

c) *Indolem ecclesialem*: decretum enim sacrorum alumnos ducit ad obsequium, deditionem, amorem erga Ecclesiam et Sacram Hierarchiam; clericos ex Ecclesiae cultu et oratione nutriendos esse disponit, eosque ad causas Ecclesiae sibi sumendas impellit; singuli aspectus

vitae et formationis spiritualis continuo illustrantur respectu habito ad futuram operositatem pastoralem alumnorum.

2° *Ordo seu structura Decreti*:

Post breve prooemium schema habet duas partes:

1) de vitae spiritualis *primatu* in Seminario tuendo;

2) de subsidiis ad vitam spiritualem provehendam.

Affirmatio primatus vitae spiritualis valde necessaria videtur:

*a*) ex ipsa natura rei: nisi vindicatur hic primatus, in cassum evadit totus labor formationis et futuri apostolatus;

*b*) quia iuvenum animi semper, sed hodie quam maxime, alliciuntur fascinatione actuositatis;

*c*) quia haud raro in Seminariis, saltem practice vita intellectualis assurgit in finem, cum vitae spiritualis detrimento.

3° *De labore praeparatorio a Commissione peracto*:

Relator principalis, Excellentissimus Dominus Ioannes Colombo, Episcopus auxiliaris Ecclesiae Mediolanensis, proposuit primum schema, quod pluries a coetu particulari et a Conventu Commissionis plenario examinatum et perpolitum est. In sexto denique Conventu generali, *quinta schematis editio* unanimi suffragio a Commissione approbata est.

De capite III: *De disciplina in Seminariis.*

1) *Opportunitas* declarationis conciliaris elucet ex repetitis dictis et monitis Summorum Pontificum, Sacrarum Congregationum Romanarum et Episcoporum.

Praesules non pauci expostulant ut contra propensiones falsas et periculosas sana et probata disciplinae principia in Seminariis sarta tectaque serventur; ut tendentiae ex falso libertatis conceptu repellantur; iidem autem insistunt quoque, remedium non in mera errorum repulsione quaerendum esse, sed in positiva instructione de perenni momento ipsius disciplinae ecclesiasticae et virtutum quae per ipsam excoluntur. Insuper ipsos modos educationis in Seminariis semper perfectius conformandos esse ad ipsius Domini exemplum et doctrinam; ea etiam minime negligendo quae a sanae paedagogiae progressu commendantur. Commissio per consequens id studuit, ut etiam hoc caput nota ea positiva eniteat, quam toti Constitutioni imprimere voluit.

2) *Laboris praeparatorii brevis delineatio.*

Argumentum commissum est particulari Sodalium coetui, in quo Relatoris munus suscepit Rev.mus D. Alfonsus M. Stickler, Rector Pontificii Athenaei Salesiani. In multis sessionibus coetus particularis et totius Commissionis schema paulatim emendatum est. Disceptationes vergebant praeprimis de rectae disciplinae doctrina, necnon de errori-

bus refellendis et de criminationibus quae contra disciplinam in Seminariis vigentem saepe audiuntur. Item disceptatio sat viva gerebatur de modo quo libertatis notio recolenda erat. Quidam petiverant, ne verba « libertas », « libere », « ratio », umquam in schemate usurparentur in sensu positivo. Omnino autem praevaluit sententia, non debere, sub praetextu roborandi auctoritatem et disciplinam, deleri ubique illa verba. Non solum quia praescriptionibus mere negativis nullo modo auctoritas et disciplina firmiores evadunt, sed etiam ne praeberetur argumentum iis qui falso asserunt auctoritatem rationi oppugnare vel disciplinam suffocare libertatem.

Quarta denique editione recognitum, Schema a Commissione approbatum est in VI Conventu generali ab omnibus Membris.

De capitibus V et VI id est *De institutione pastorali in Seminariis* et *De formatione post Seminarium perficienda.*

1) *Quaestionis opportunitas*: Inter omnes constat, quanto fervore disciplinae pastorales hodie in Ecclesia excolantur. Ipse Summus Pontifex, feliciter regnans, nulla praetermissa opportunitate, totius Ecclesiae studium incitat, ut pastorale munus alacrius pro hodierno rerum discrimine absolvatur. Permulti autem Praesules exoptant, ut sacrorum alumni iam in Seminariis efficacius pro hodiernis ministeriis pastoralibus obeundis praeparentur.

Inde non est mirum, ipsam Commissionem Centralem hanc quaestionem commisisse Commissioni de Studiis et Seminariis: « Theologiae Pastoralis studium foveatur una cum aptis et crebrioribus exercitationibus practicis ».

2) *Schematis indoles*: Episcoporum vota pro Concilio missa omnino conveniunt in postulanda impensiore formatione pastorali; ea autem, quae in concreto ab ipsis proponuntur, sat varia et aliquando etiam contradictoria sunt. Ipsa Commissio de Studiis et Seminariis, attento instituto examine, quaedam pro universa Ecclesia praescribenda censuit, quaedam fortiter a Concilio commendanda esse retinuit; multa denique Episcoporum prudenti iudicio committenda iudicavit.

*a*) Schema imprimis *praescribit,* ut formationis pastoralis fundamentale principium et praecipuae normae sancte serventur. His normis iam a traditione sancitis hodie accedat oportet: maior capacitas apostolatum fovendi *laicorum* et opera pastoralia ultra paroeciae et ipsius dioeceseos fines coordinandi.

Praescribitur etiam ut clerici ad praecipua pastoralia munera in *hodierna* societate obeunda efficaciter praeparentur; considerato scilicet hodierno motu biblico et liturgico; minime neglectis iis quae ex scien-

tiis sociologicis, paedagogicis et subsidiorum communicationis integrari possunt et debent.

*b*) Valde *commendantur* congruae exercitationes practicae, perspicuis autem indicatis limitibus et cautelis. Item fortiter commendatur ut tota institutio imprimis pastoralis apte protrahatur, etiam quando alumni sacerdotio aucti e Seminario egrediuntur. Hac de re iam in schematibus ab aliis Commissionibus propositis optima leguntur; tamen visum est opportunum, in fine huius schematis de formatione sacerdotali quaedam saltem innuere.

*c*) Multa *Episcoporum prudenti iudicio committuntur*: imprimis ulterior determinatio exercitationum, quarum genus, tempus, duratio e diversis locorum et gentium conditionibus plurimum pendent. Reapse in diversis regionibus, diversa systemata optimum dant fructum; et non est cur omnibus uniformis imponatur praxis.

3) *Verbum de labore praeparatorio*: Quaestio de institutione pastorali promovenda commissa est particulari Coetui, in quo Exc.mus D. Ioseph Carraro, Episcopus Veronensis suscepit munus Relatoris; Correlator autem fuerat Exc.mus D. Michael Keller, Episcopus Monasteriensis, cuius praematura morte Commissio optimo privata est sodali. In coetu particulari valde adlaborabant Exc.mi Domini Marty de Reims, Botto de Cagliari, Lane de Rockford, Ill.mi Domini Herlihy et Steinmueller et Rev.mus P. Dezza S. I.

Schema, quod prae oculis habetis, constituit sextam huius decreti editionem. Inter ea quae a Commissione praeparatoria accurate discutiebantur erat quaestio de *exercitationibus*.

Commissio hac in re media via incedendum esse censuit:

*a*) secundum plurimorum Episcoporum vota institutio pastoralis non tantum theorica, sed et practica in schemate commendatur, « aptis et crebrioribus exercitationibus », sicut ipsa Commissio Centralis postulaverat.

*b*) Altera ex parte perspicue indicantur cautelae magni momenti; exercitationes nempe pastorales:

1° instituantur secundum Episcoporum placita;

2° sub Superiorum vigilantia et peritorum cura semper fiant; ab ipsis praeparentur, discutiantur, iudicentur;

3° prudenter progrediente mensura instituantur, attente considerata alumnorum aetate et maturitate;

4° (sed non ultimo): primatus vitae spiritualis et potiores partes institutionis intellectualis accurate in tuto collocentur. Hae normae si bona fide servantur, abusus vel excessus minime timendi sunt.

In fine unum mendum typographicum maioris momenti indicare

velim: pagina decima,[1] linea decima quarta legendum est « operosa » loco « opera ». Attamen certum est, haec schemata a Commissione praeparatoria exarata Vestris consiliis et animadversionibus in non paucis aliis punctis posse expoliri et perfici.

### 3) ANIMADVERSIONES SODALIUM

Card. FERRETTO: Aliquid addatur cap. I, in fine n. I, ad inaequivoce statuendum quod nomen « Seminarii » proprium et exclusivum est pii instituti ad efformandos clericos « saeculares »; et ut quae habentur in schematibus apte componantur cum animadversionibus Em.morum et Exc.morum Patrum praesertim Cardinalium Ruffini, Léger, Richaud, Browne. At quoad exercitationes pastorales, retentis eis quae habentur in schemate, ne iuvenes extra necessitatem et immature mundi malitiae exponantur; ceterum, si Seminarii alumni adhuc sacerdotali potestate et dignitate sunt expertes, quomodo veras et plenas exercitationes pastorales peragere poterunt? Ideoque apte disponitur, iuxta meam humillimam sententiam, ut formatio pastoralis *post Seminarium* perficiatur.

Card. RUFFINI: Schema I: Pag. 9[1] ad 1 [Seminarii finis]. Haec praeponenda censeo: « Seminariorum nomine ea tantum significantur instituta quae clero saeculari seu dioecesano efformando destinantur ».

Linn. 5 et 6. Ita textum mutarem: « ad apostolicum munus sancte obeundum *in sua dioecesi,* sub Episcopi regimine, rite praeparentur. Propterea in Seminario Dominum Iesum omnes etc. ».

Nullus enim Episcopus ignorat quantum damnum obveniat Seminario Dioecesano — quod vere est cor dioeceseos — ex usu qui huc illuc irrepsit appellandi Seminaria etiam Collegia vel Scholasticatus Religiosorum.

Pag. 10,[2] lin. 13: « ... a Sancta Sede approbandas... ». Praeferrem: approbatas.

Pag. 11,[3] lin. 12: « ... sub Episcoporum auspiciis... ». Vocabulum « auspiciis » est ambiguum. Melius est dicere — ut opinor — « sub Episcoporum ductu (vel: moderamine) ».

Pag. 13,[4] lin. 5: « ... in scrutiniis » addatur: « secundum normas a S. C. de Sacramentis statutas ».

---

[1] Cf. p. 49.

[1] Cf. p. 25.

[2] Cf. p. 26.

[3] Cf. p. 26.

[4] Cf. p. 27.

Eadem pagina, linn. 7 et 8: « ... solius auctoritatis ecclesiasticae ». Melius: solius Episcopi. Admonitionem « Nemini manus cito imposueris » S. Paulus misit ad discipulum Timotheum, qui tunc Episcopus erat (*I Tim.* 5, 22).

Pag. 14,[5] ad 10: Existimo statuta quae institutores Seminarii respiciunt non expedire ut « omnium sint in manibus ». Ea enim reservanda sunt ipsis institutoribus vel moderatoribus.

Schema II: Pag. 7,[6] linn. 33-36. Dubito num opportunum sit in constitutione conciliari sanciri, quodammodo, ut diaconi — ante sacerdotalem ordinationem — incumbere possint ministeriis et officiis sui ordinis, per tempus satis longum (ex. gr. saltem per annum), in paroeciis.

Pag. 8,[7] lin. 36 (cf. annot. 15). Fateor me non intelligere cur in recitatione cotidiana aliquot partium Officii divini (in Seminariis) praeferendae sint Laudes et Vesperae horae Primae et Completorio, cum illa apta sit omnino initio diei (*Oremus*: Domine, Deus omnipotens, qui ad principium huius diei nos pervenire fecisti... — Item: *Oremus,* Dirigere et sanctificare, regere et gubernare dignare Domine Deus, Rex caeli et terrae, *hodie* corda et corpora nostra, sensus, sermones et actus nostros in lege tua etc.). Completorio autem dies optime in Deo completur.

Schema III: Pag. 8,[8] linn. 3 et seq. Testimonium biblicum non affertur accurate. In Epistola Paulina ad Hebraeos depromitur ex Ps. 39 v. 9 s. et ita est, secundum veram translationem ex textu hebraico: « Ecce venio; in volumine libri scriptum est de me: Facere voluntatem tuam, Deus meus, me delectat, et lex tua est in praecordiis meis ». Pulchrius sane quam quod laudatur in schemate!

Schema IV (cap. V et VI): Pag. 8,[9] linn. 29 et seqq. Puto alumnos curriculi philosophici non satis maturos esse et aptos disciplinis socialibus recte pleneque addiscendis. Profecto disciplinae illae principia philosophica, et in primis ethicae, supponunt, sed expostulant insuper — ut ad doctrinam christianam informatae sint — principia theologica tum dogmatica cum moralia. Quapropter locus earum proprius — ut mihi videtur — non est curriculum philosophicum, sed theologicum.

Pag. 9,[10] ad 5. Disciplinae pastorales nonnullis exercitationibus practicis (e. g. catechesi pueris tradita), sub Magistrorum ductu, perficiantur.

---

[5] Cf. p. 28.
[6] Cf. p. 33.
[7] Cf. p. 34.
[8] Cf. p. 43.
[9] Cf. p. 49.
[10] Cf. p. 49.

*Adnotatio.* In disceptatione audivi ab aliquot Patribus fidei historicae repugnare: Ecclesiam *per saecula* curas in clericorum efformationem contulisse, cum Seminaria ante Concilium Tridentinum non fuerint.

Enimvero volumine « Enchiridion Clericorum », quo, iam anno 1938, documenta Ecclesiae sacrorum alumnis instituendis, collecta sunt, demonstravi prorsus Ecclesiam nunquam educationem et efformationem suorum ministrorum neglexisse.

Card. LÉGER: *De Seminariorum ordinatione generali.*

Quoad omnia illa schemata de seminariis, credo quod multo melius esset si haberentur diversa schemata pro maioribus seminariis ac pro minoribus. Problemata enim sunt valde diversa et haec omnia quae in praesentibus schematibus dicuntur, maiore cum pertinentia et praecisione dicerentur si separatim tractarentur. Sequentes observationes faciam.

*Prooemium*: Linea 5. Dicatur « *Apostolis etenim iisque qui in Sacerdotio succederent potestatem...* etc. ». Etenim expressio « successores apostolorum » traditionaliter reservatur Episcopis.

Linea 13. Spontanee adhaereo notitiis a S. C. de Seminariis, quae hodie nobis traditae fuerunt. Quoad nomen « Seminarii » reservetur pro clero dioecesano.

Linea 15, propter maiorem veritatem historicam tollantur verba « sed nihil fortasse magis per saeculorum decursum ». Simplicius dicatur « *sed etiam actuosa maternaque sollicitudine provexit idoneam...* etc. ».

Numerus 2: Linea 17 aliter formuletur. Dicatur: « ... praeter Seminaria maiora pro alumnis philosophiae ac theologiae vacantibus praescripta, *aliae sunt institutiones, pro studiis mediis, quae vocationes sacerdotales apte praeparant, maxime illa Seminaria minora* quae aptissima sunt et carissima Ecclesiae ». Etenim regiones sunt ubi, non tamen in despicientia pro minoribus seminariis sed ob rationes historicas et sociologicas, collegia ab auctoritate ecclesiastica diriguntur; illis in collegiis institutio et formatio christiana ita apte a selectis sacerdotibus dantur ut vocationes sacerdotales numerosae fructuose praeparentur.

Linea 29, loco « religiosa conformatione », dicatur « conformatione ad perfectionem evangelicam ». Illa enim expressio magis significaret.

Pagina 10,[11] linea 2, dicatur « curriculum studiorum mediorum *tantum* quod attinet ». Haec enim formulatio magis firmiter diceret quod non optanda est creatio particularium seminariorum maiorum pro tardioribus vocationibus.

Eadem pagina, linea 5, additionem propono: Nulla autem circa

[11] Cf. p. 26.

idoneitatis normas, *tam quoad intellectualem quam spiritualem formationem,* exceptione facta.

Numerus 3: Optimum est fovere Seminaria interdioecesana vel regionalia. Et credo quod instantius fovenda sunt. Sequentem formulationem propono: « *Integro manente iure Episcopi suum proprium Seminarium condendi, tamen, ad occursus fructuosos fovendos inter alumnos diversis ex dioecesibus, ad difficultatem magistros et moderatores omnino aptos inveniendi solvendam, adque illa omnia damna vitanda quae saepissime inveniuntur in studiorum sedibus sufficienti alumnorum numero egentibus, enixe commendatur ut Seminaria erigantur interdioecesana vel regionalia;* ea quidem... etc. » (sicut in textu).

Numerus 5: Pagina 11,[12] linea 9, requiratur etiam conformatio *psychologica.* Etenim notiones certae in hac materia videntur maximi momenti pro educatione affectivitatis iuvenum.

Numerus 6: Linea 22, post verba « pastorali experientia » addatur « opportune renovata ». Est enim materia ubi experientia semper renovari debet.

Eadem linea, in enumeratione dotum requisitarum, ad significandas illas dotes quae a virtutibus naturalibus procedunt, addatur: « *necnon animi ornamentis quae a natura requiruntur* ». Hae sunt v. g. humanitas, urbanitas, sensus civicus, etc.

Numerus 7: Pagina 12,[13] linea 2, loco dicendi « oboediat sicut patri ac filiali adhaereat concordia » dicatur « *oboediat quia, in formatione sacerdotali tradenda, ipsum Episcopum repraesentat* ». Melius enim est fundamentum ipsum oboedientiae notare quam analogiam evocare.

Numerus 8: Pagina 13,[14] linea 19, tollantur verba « catholica Ecclesia lacrimas fundat » et dicatur « *magnum detrimentum patitur Ecclesia* ».

Numerus 11: Propono ut incipiatur ille numerus per sequentem additionem: « *Firmis manentibus iure et obligatione Episcopi, cui in Seminario prima auctoritas pertinet, visitationem canonicam peragendi* ». Credo enim quo rememorandum est illud grave officium Episcopi.

Tandem notabo quod conciliatio fieri deberet inter varia termina — rector, moderator, superior, director — ita ut semper habeant in textu eundem sensum.

*De institutione spirituali.* - Haec est materia ubi perutile esset habere schemata diversa pro maioribus ac pro minoribus seminariis. Mens

---

[12] Cf. p. 26.
[13] Cf. p. 27.
[14] Cf. p. 28.

schematis bona est. Sed, maxime cum agitur de vita spirituali, de virtutibus theologicis, de exercitio abnegationis, de consiliis evangelicis deque virtutibus humanis, multo magis pertinentia essent consilia si separatim ageretur de minoribus et maioribus seminariis. Eadem sane sunt principia vitae christianae, sed appropinquatio et paedagogia diversa est pro istis et pro illis. Haberi etiam debet progressio in educatione spirituali: in maioribus seminariis formatio debet esse primarie sacerdotalis, dum, in minoribus, maturationem progressivam vocationis sacerdotalis favens, educatio, meo iudicio, debet esse primarie christiana. Notabo etiam quod formatio proposita non est sufficienter ecclesialis, quamvis desiderium de hoc opportune formuletur in notula secunda.

Sequentes sunt particulares observationes meae.

Numerus 2: Lineis 13 et 14 propono ut addatur dimensio ecclesialis illae unioni cum Personis Trinitatis. Dicatur « ... in hoc consistit ut non soli, sed cum Patre et Filio eius Iesu Christo et Spiritu Sancto, *mediante Ecclesia,* vivant familiari et assidua societate ».

Numerus 3: Linea 8, dicatur « ponet Christum Crucifixum, *resurrectum* eumque datum... etc. ».

Item linea 14 dicatur: « ... ut dominicae mortis *victoriam et triumphum* celebraturi... (cf. Conc. Trid. Sessio 13, cap. 5) ».

Linea 28-29, dicatur: « ... scripturarum *et Sacrae Liturgiae* studium, theologiam dogmaticam, spiritualem *et pastoralem...* etc. ». Etenim Sacra Liturgia et theologia pastoralis recensendae sunt inter praecipua alimenta spiritualia alumnorum qui ad servitium hominum et ad orationem publicam Ecclesiae se praeparant.

Linea 35, meo iudicio, commendari oportet ut plures vel saltem plus quam unus sint moderatores spiritus. Dicatur: « *Qua ratione et etiam ad libertatem conscientiae fovendam, optandum est,* servata directionis spiritualis unitate, *ut* plures dentur in Seminario moderatores spiritus ». Maxime enim interest ut moderator spiritus congruum habeat numerum alumnorum moderandorum et etiam ut foveatur omnium libertas conscientiae.

Propono etiam ut modificetur mens ultimae paragraphi eiusdem numeri tertii. Dicatur: « Confessarii vero ordinarii *plures* et extraordinarii alumnis libere et commode offerendi eligantur idonei ad cognoscendas et colendas vocationes ». Deleatur sequens sententia et potius dicatur: « *Optaturque ut moderatores spiritus sint confessarii ordinarii* ». Etenim hoc foveret unitatem vitae spiritualis uniuscuiusque alumni. Tollatur notula 9.

Numerus 4: Meo iudicio opportunum est commendare congruam periodum (v. g. trimestralem) pro formatione spirituali ante studia

theologica; tamen non proponenda est periodus unius anni. In notulis, non in textu, recordentur experientiae in hac materia. Sequentem formulationem propono: « Ad vitam spiritualem profundius excolendam et ad vocationem sacerdotalem matura decisione amplectendam, *haec Sancta Oecumenica Synodus dioecesium pastoribus enixe commendat ut alumni, antequam cursum theologicum incipiant, particularem formationem spiritualem, per congruam periodum recipiant* ». Et sequatur cum textu schematis a linea 16 tollaturque ultima sententia a linea 27.

Secunda paragraphus, de diaconis, non mihi placet. Diaconi illi potius ad sacerdotium ordinentur expleto cursu theologico, et pro novis sacerdotibus (v. g. post duos annos ministerii) commendatur annus pastoralis sicuti habetur pro religiosis.

Numerus 5: Pagina 9,[15] linea 26 dicatur: « Vitas Sanctorum *secundum authenticam historiam* ».

Numerus 6: De fide explicitius dicatur quid sit relate ad realitates temporales; insistitur etiam super educationem fidei. Maiore cum vigore loquatur de spe in parousia et secundo adventu Iesu Christi ob eius gloriosam resurrectionem. Aliquid etiam dicatur de caritatis educatione.

Numerus 7: Linea 30, loco dicendi « methodos quae sapiunt », dicatur « methodos quas *tenent* naturalismus et hedonismus ». Periculosum enim est, pro concordia fraternali in seminario, suspicionem favere per formulas incertas: tot sunt methodi, etiam inter meliores, quae aliquem errorem sapiunt.

Numerus 8: Pagina 12,[16] in fine paragraphi ubi agitur de castitate servanda, propono additionem sequentis sententiae: « *Statum perfectae castitatis amplectendo, sacerdos, amorem nedum renuntiet, homines omnes ipsius Christi cordis cum ardore et puritate amare discit et amat* ».

*De disciplina in Seminariis.* - Hae sunt observationes meae.

Numerus 1: Credo quod, loquendo de opportunitate declarationis de disciplina, aliquid etiam dicendum sit de renovatione disciplinae relate ad ipsos alumnos temporis nostri. Non tantummodo considerentur virtutes quae, ob diversas opiniones, deperdi possunt, sed attendatur ad ipsos alumnos, subiectos disciplinae et formationis. Attendatur ad particularem mentalitatem generationum novarum. Moderatoribus commendetur ut animum suum ita intendant ad mentalitatem illam, ut virtutes quae periclitantur serventur utque etiam alentur et crescant vires illae novae quae apud iuvenes temporis nostri providentialiter inveniuntur.

---

[15] Cf. p. 34.

[16] Cf. p. 36.

De hoc opportune agitur in ipso textu, sub numero octavo; tamen, mea opinione, problema hoc etiam enumerari deberet in numero primo ut motivum positivum praesentis schematis. Etenim hoc inter educatorum problemata enumerandum est quod, firma manente necessitate omnes virtutes colendi, ipsa disciplina semper renovanda est.

Numerus 3: Notetur praeterea quod disciplina etiam ut finem habet efficacius servitium in Ecclesia.

Numerus 4: Non mihi placet numerus ille de erroribus refellendis. Ea omnia quae ibi praesentantur non sub forma systematis vel doctrinae apud moderatores seminariorum inveniuntur. Sunt potius difficultates vel obstacula quae opportune memorari possunt educatoribus, sed alia sub forma. Vitare debemus declarationes damnatorias quae ad veritatem inquirendam vel methodos rectificandos non alliciunt, sed potius suspiciones favent in seminariis. Idem dicatur sequenti vel simili formulatione: « *Meminerint moderatores alumnos sibi commissos vulnerari a sequelis peccati originalis eosque non adhuc plene educatos esse sed in via formationis et perfectionis. Rationem habeant educatores de infirmitate humana; tamen ne alumnorum defectibus nimis indulgeant neque obliviscantur iuvenilem infirmitatem roborandam esse ita ut viriliter fortiterque alumni ducantur ad vocationem quae tantum ab eis exigat. Ipsi alumni sciant, se, integra manente libertate conscientiae suae, moderatoribus et magistris opus esse qui libertatem suam manuducant; sciant quoque se obiectivis a normis, non tantum ab intra sed etiam ab extra, regi debere* ».

*De institutione pastorali.* - Praesens schema optimum est. Has paucas modificationes proponam.

Numerus 1: Pagina 7,[17] linea 20, loco « animarumque flagranti siti ita sint imbuti », dicatur « *hominumque* flagranti *amore* ita sint imbuti ».

Numerus 2: Pagina 8,[18] in secunda paragrapho, ad formationem apostolicam inculcandam, commendetur creatio in minoribus seminariis, associationum actionis apostolicae, socialis et caritativae sicuti existunt pro iuvenibus. Sic non tantummodo theorice educantur sed et etiam practice, nempe responsabilitates proprias assumendo, quod est educationis modus fundamentalis.

In tertia paragrapho dicatur quod, praesertim tempore vacationum, debet alumnus sese inserere in paroecia sua, v. g. sese sponte offerendo, secundum suam capacitatem, ad aliquod munus perficiendum in asso-

---

[17] Cf. p. 48.
[18] Cf. p. 48.

ciationibus vacationum. Ex altera parte dicatur quod parochus cooperare debet introducendo illum in sua paroecia et illum informando de vita paroeciali apostolica. Mihi videtur quod tollendae sunt tres ultimae lineae, quia hic non est locus tractandi de « veridica sententia ».

Numerus 3: Hic optime multa dicuntur. Additionem tamen proponam. In ultima paragrapho, modo magis specifico, foveantur contactus cum operibus apostolicis (praesertim actio catholica), socialibus et caritativis dioecesis. Hoc est enim modus normalis agnoscendi, mediantibus sacerdotibus et laicis peritis, mentalitatem proprii ambitus socialis. Et foveantur etiam contactus cum sacerdotibus dioecesis. Praeterea, linea prima paginae 9 [19] addatur « conditiones *culturales* ».

Numerus 4: In illo numero commendentur etiam pro cursus theologici alumnis, ea omnia quae prius dicebantur, in paragrapho tertia numeri tertii, pro alumnis curriculi philosophici.

Numerus 5: Pagina 10,[20] linea prima, tollantur verba « supervacuis et profanis vocum novitatibus sedulo vitatis » et potius dicatur positive: « *Prudentia semper adhibita in novis vocibus seligendis* ».

Numerus 6: Magis foveatur in seminariis formatio ad incepta pastoralia promovenda et suscitanda. Non sufficit docilitatem et oboedientiam proponere. Dynamismus apostolicus debet promoveri et educari non solummodo comprimi. Credo quod hoc explicite dici debet in secundae paragraphi prima sententia.

In tertia paragrapho, alia etiam formatio proponatur quoad apostolatum cum laicis. Educentur futuri pastores ad libenter audiendos laicos de experientia quam habent de realitate profana, deque condicionibus perpendendis in quibus actio pastoralis Ecclesiae exercenda est (cf. Schema de Apostolatu laicorum, pars II, pag. 11,[21] 6).

Numerus 8: Pagina 12,[22] linea 37, dicatur: « ... scilicet: *actioni liturgicae paroeciali et pontificali, ordines sacros* (minores et maiores) *iam receptos exercendo, participare* ». Credo enim quod hoc primum locum habere debet, quodque participatio ad liturgiam fieri debet non tantummodo tempore vacationum, nec in sola paroecia, sed et cum Episcopo. Consequenter, tollantur, pag. 13,[23] linea 4, verba « vel ad cultum liturgicum ».

Card. RICHAUD: Haec tria prima schemata continent optima consilia et accuratissimas observationes, sed, humili meo sensu, debent

[19] Cf. p. 49.
[20] Cf. p. 49.
[21] Cf. p. 497.
[22] Cf. p. 51.
[23] Cf. p. 51.

forsan firmiter ac breviter contrahi, quia secus non videntur esse materiam decretorum vel aliquarum Constitutionum pro Concilio, sed materiam pro quoque Directorio, saltem valde opportuno. Non desunt etiam formulae saepius iteratae et potius litterariae.

Insuper, in 2° Schemate *de Institutione Spirituali,* pag. 6,[24] lin. 8, nonne cum Christo crucifixo ante oculos alumnorum ponatur etiam Christus resuscitatus et triumphans in caelo? Ut plenum mysterium paschale Redemptionis futurorum sacerdotum fortitudinem roboret.

*De Institutione Pastorali* (cap. V). Humiliter sed instanter exopto ut obligatio dandi fidelibus sub quoque modo *spiritualem directionem* magis ac clarius declaretur pag. 12 [25] in primis lineis, de qua directione spirituali cetero agitur optime pag. 16 [26] in nota 5ª. Sed in textu ipsius decreti mihi videtur utile aliquam formalem instantiam afferre.

De hac re etenim pendet principalis efformatio animarum et dicere quod ista moderatio spiritualis ac moralis in individuo non debet negligi sed periodice, methodice, distincte, psychologice, practice et caute praebenda est, meo parvo sensu, apparet necessarium. Nam sacerdotes de hac primordiali forma apostolatus saepe non curant.

Exinde multae vocationes sacerdotales vel religiosae evanescunt et quoque fideles non ducuntur ad veram disciplinam christianam in eorum vita familiali, sociali, etiam ascetica et mystica.

Aliunde dico quod talis institutio pastoralis in Seminariis exigit multas adaptationes secundum loca et tempora. Occasio est exoptandi, cum maxima reverentia, quod Directivae Sacrae Congregationis de Seminariis, sane valde necessariae ac opportunae, quandoque sint minus rigidae et praebeant maiorem latitudinem Episcopis quoad programmata et scolaritatem.

Tandem de *Formatione post Seminarium perficienda,* ad valde utiles et bene adaptatas institutiones in Cap. VI commendatas, addo hoc argumentum.

Non solum iuniores sacerdotes, sed etiam aetate provecti parochi vel professores egent, circa quadraginta vel quinquaginta annos, aliqua renovatione spirituali, doctrinali, pastorali. Secus iuniores, qui efformationem magis adaptatam receperunt, in suo zelo ac fervore non minores obices offenderent ex parte superiorum. Exinde quod bene institutum fuit pro iunioribus fere vanum deveniret. Ergo, independenter ab Exer-

---

[24] Cf. p. 32.
[25] Cf. p. 51.
[26] Cf. pp. 53-54.

citiis spiritualibus regulariter praescriptis, quaedam congruae sessiones commode instaurandae sunt, etiam pro sacerdotibus aetate provectis.

Card. DÖPFNER: Schema propositum, si in genere spectatur, placet. Multa continet statuta et consilia, quae ubi primum in praxim deducta erunt, uberrimos fructus portabunt pro sacrorum ministrorum institutione elevanda ac fovenda et consequenter pro ipsa Ecclesiae missione promptiore ac efficaciore reddenda. Quaedam in specie laudanda, quaedam adhuc addenda esse mihi videntur, quae indicare mihi liceat Constitutionem breviter percurrendo per partes:

Ad caput I: Ad pag. 7,[27] linn. 12 et 15: Expressiones veluti « semper memor » vel « nihil fortasse magis per saeculorum decursum actuosa maternaque sollicitudine provexit » et similes aliquomodo nimis generales et historice non satis praecisae, immo quodammodo elatae atque arrogantes esse videntur; unde omittantur.

Ad pag. 9,[28] linn. 14-29: In hoc inciso quamvis optima et omnino tenenda dicantur de vitae ratione in seminario minore, lacuna quaedam habetur valde gravis. Enixe desideratur, ut de familia catholica bona aliquid dicatur, quae tanquam primarium « seminarium » vocationum sacerdotalium vix nimis aestimari potest. Quod consonaret etiam iis, quae in Schemate mox tractando « De scholis catholicis » dicuntur circa familiam tanquam primum educationis subiectum. Insuper iuvaret commendare coetus iuventutis catholicae tanquam apta media ad excitandas et fovendas vocationes.

Ad eundem locum: Desideratur insuper brevis enuntiatio de differentia seminarii maioris et minoris quoad finem et modum seu motiva educationis et consequenter de transitu ab uno in alterum ita instituendo, ut differentia illa plane sentiatur ab alumno. Dici forsitan poterit fere ita (si lubet, post lin. 21):

« Semper tamen respiciatur differentia inter haec duo genera seminariorum vigens. Cum in maiori ipsa vocatio sacerdotalis tanquam idea fundamentalis totam vitam specificet, in minori norma (saltem proxima) sumatur ab idea pueri vel iuvenis sani boni catholici. Introitum vero in seminarium maius alumnus experiri debet uti verum progressum, vitae rationem sensibiliter afficientem et personalem decisionem evocantem ».

Ad pag. 13,[29] lin. 29 sqq. (n. 9): Monitio de tutiore semper senten-

---

[27] Cf. p. 24.
[28] Cf. pp. 25-26.
[29] Cf. p. 28.

tia sequenda recte et opportune inculcatur. Compleri tamen fortasse deberet monitione, ne hoc principium in se optimum ab anxiis et cunctantibus male applicetur, ita ut in seminario retineantur solummodo ii alumni, qui sunt oboedientes quidem atque pacifici, sed tardi, phlegmatici, omni vi vitali carentes.

Ad pag. 13, lin. 24, et notam 14 (pag. 18) [30] in fine: Ut documentum desideratum colligens normas circa castitatis probationem in seminariis revera fructuosum evadat, necesse erit rem accurate praeparare consilio etiam medicorum et psychologorum adhibito. Imprimis minime erunt negligenda momenta positiva, v. gr. educatio ad modum occurrendi alteri sexui simplicem, non praeoccupatum, urbanum; utilitas voluntariarum associationum iuventutis intra seminaria, veluti Congregationis Marianae; cauta introductio in pastorationem alterius sexus (imprimis diaconatu durante); instructio de psychologia sexuum; et ita porro. Quaeri insuper potest, cur tale documentum de caelibatu tantum agat. Fortasse melius materia ista in ampliori connexu tractabitur.

Ad pag. 15,[31] notam 2: Incursiones recentiores contra seminarium minus certo certius falsae et iniustae sunt. Unde bene hic reiiciuntur. Nihilominus ratio haberi debet difficultatum, quae ex natura rei profluunt, ubi pueri ex suo ambitu naturali (scil. familia) excipiuntur et in coetum magis artificialem transplantantur. Quae difficultates sine haesitatione hic enuntiari deberent, etiam hunc in finem, ut postulata positiva paginae 9,[32] linn. 22-29 plenius intelligantur.

Ad caput II: Ad pag. 6,[33] linn. 27-32: Valde placet commendatio continui studii S. Scripturae et Theologiae dogmaticae ac spiritualis; nam hoc modo solo rector spiritualis evadet periculum, ne alimentum praebeat siccum et noiosum. Forsitan momentum S. Scripturae hac in connexione adhuc magis sublineari potest, nam quanti interest etiam pro futura cura animarum, ut alumni intimam acquirant consuetudinem et familiaritatem S. Scripturae legendo, studendo, meditando, orando! Forsitan, si lubet, post lin. 32 haec vel similia addi poterunt:

« Instructiones (exhortationes, « puncta », consilia etc.) quas dat, ne sint abstractae nedum locorum communium taediosae repetitiones, sed generatim ab ipsa S. Scriptura procedant alumnosque eiusdem familiari usui assuefaciant oportet ».

Ad n. 4 (pag. 7,[34] linn. 11 sqq.): Eminenter placet, quod formationis spiritualis particulares periodi, imprimis in initio studiorum ecclesia-

---

[30] Cf. pp. 28. 31.
[31] Cf. p. 29.
[32] Cf. pp. 25-26.
[33] Cf. p. 33.
[34] Cf. p. 33.

sticorum, statuuntur. Certo enim ipsis sacerdotibus et toti Ecclesiae magna beneficia afferent.

Ad pag. 9,[35] linn. 1 sqq.: Quaeri potest, utrum revera necesse sit insistere in confessione hebdomadaria pro omni casu. Nam exoptanda est profunda aestimatio sacramenti eiusque fructuosa receptio, arcenda vero receptio mere consuetudinaria et mechanica, ut ita dicam. Non autem negandum videtur dari casus, in quibus alumnus ad fructuosam hebdomadariam receptionem sacramenti tantum per longiorem processum perduci potest. Praeterea insuper periculum est, ne alumnus aliquando ut confessarius confessionum receptionem nimis leviter tractet, si ipse frequenti quidem confessioni assuefactus, non autem de utilitate spirituali eiusdem interne convinctus fuerit.

Ad totum n. 5 (pagg. 8-9 [36]): Tot exercitiis spiritualibus enumeratis nonne utile erit addere monitionem pro Moderatoribus, ne vitam in seminario nimis frequentibus devotionibus onerent? Quae valere debent imprimis pro seminariis minoribus.

Ad pag. 9, linn. 32-35: Ne virtutes theologales videantur esse mera opera inter aliarum virtutum opera exercenda, melius forsitan dici poterit:

« Sedulo animo eo tendant alumni, ut vitam suam religiosam atque sacramentalem cum Christo unionem semper realizent credendo, sperando, amando in cogitatione, oratione, opere ».

Ad pag. 13,[37] linn. 2-5: Potestne adhuc distinctius et pressius dici, quod christiana virtus oboedientiae essentialiter tantum actuari potest in viva ac tensa relatione cum libenter suscepta responsabilitate personali, fortitudine ad personalem decisionem prompta et proprio impetu (« Initiative ») apostolico?

Ad caput III: Ad n. 4 (pag. 6,[38] linn. 5-31) et correspondentem notam 6: Errorum paedagogicorum temporis irradiationes quaedam certe semper in vitam seminariorum quoque influent. Dubito tamen, utrum revera errores recensiti in seminariis ita ex professo teneantur ab alumnis, ut eorum solemnis damnatio conciliaris necessaria sit. Fortasse hic numerus omitti poterit.

Ad pag. 7,[39] linn. 34 sqq.: Citatus locus S. Scripturae ineptus esse videtur, cum instructio a S. Paulo hic data originarie intendit agere de modo, quo servus christianus in Antiquitate sese gerere debuit erga dominum suum.

---

[35] Cf. p. 34.
[36] Cf. pp. 33-34.
[37] Cf. p. 36.
[38] Cf. p. 42.
[39] Cf. p. 43.

Ad caput V: Ad pag. 7,[40] lin. 28: Post verba « honorum appetentia » addi insuper poterit: « mens demissa et pessimismus ».

Ad pag. 11,[41] lin. 26: Post vocabulum « deducat » utiliter inseri potest: « non a vana vel scaenica rethorica successum suum exspectet, sed gravitatem... ».

Ad caput VI: Ad pag. 20,[42] lin. 11: In fine paragraphi forsitan addendum est: « Iam in seminario alumnus ad hunc transitum auxiliis praeparantibus et praeservantibus praeformari debet ».

Ad pag. 20, lin. 20: Inserendum hic esset verbum de obligatione vel responsabilitate Episcoporum, ut neo-sacerdotes parochis attribuant nonnisi aptis et ad munus introducendi eos in curam animarum forsitan speciali modo praeparatis. Insuper obligatio parochi, de qua in articulo sermo est, adhuc pressius inculcetur.

Card. SILVA HENRIQUEZ: *De seminariorum ordinatione generali*:

Pag. 7:[43] Novus « prooemii » textus proponitur (cf. folia annexa). Oportet enim summa capita de doctrina sacerdotii praemittere, in quibus tum Christi tum fidelium tum hierarchici sacerdotii aspectus considerentur. Idea ministerii vel diakoniae extollitur, ut potissimum Sacris Litteris innixa. Munus Episcopi aliquatenus adumbratur et sensus collegialis sacerdotum clarius in lucem profertur. Novum prooemium longius sane est, tamen ob doctrinae necessitatem hoc in casu brevitas praetermittenda videtur.

Pag. 9,[44] lin. 13: Addatur quaedam descriptio vel definitio Seminarii: « Seminarium est communitas presbyterorum et alumnorum in qua omnes, pro uniuscuiusque statu, officio ac viribus ad efformandam « plenitudinem Christi » sacerdotis eorum qui « a Deo vocati » ex hominibus assumpti pro hominibus constituentur in iis quae sunt ad Deum, sub legitimi Superioris et potissimum Episcopi paterno illustratoque ductu adlaborant ». Hic elementum episcopale, communitarium, nec non pastorale ac spirituale clare perspicitur.

Pag. 9, lin. 14 ss.: Posita definitione, quae nonnisi analogice ad seminaria minora applicari potest, optatur ut schema tantum de maioribus agat, relicta Episcopis facultate ordinandi ac providendi ea omnia quae ad minora seminaria spectant, res diversis in locis variis conditionibus afficitur et formis pariter distinctis induitur. Periculum est si omnes ad unam et quidem angustam formam redigerentur.

---

[40] Cf. p. 48.
[41] Cf. p. 50.
[42] Cf. p. 56.
[43] Cf. p. 24.
[44] Cf. p. 25.

Pag. 10,[45] lin. 12: Textus mutandus proponitur: « qui tamen propriam potestatem secundum normas a S. Sede approbandas, in uno eorum delegabunt neque deinceps singulariter exercent; Superiores et Magistros vero... ». Novus textus vitat pluralitatem auctoritatum, ex qua nonnisi mala evenire possunt.

Pag. 14,[46] lin. 23: Optatur inserendum: « per expertos, discretos, et ad hoc praecipue deputatos, ecclesiasticos viros... » ne officium hoc quasi per transennam exerceatur.

*Prooemium* Constitutionis *De sacrorum alumnis formandis.* - Ante caput I.

Mediator Dei et hominum homo Christus Iesus (*I Tim.* 2, 5), Pontifex constitutus « secundum ordinem Melchisedech » (*Hebr.* 5, 6), Caput corporis quod est Ecclesia (*Ef.* 5, 23; *Col.* 1, 24), suam sacerdotalem dignitatem in omnia membra effundere voluit quae ideo « domus spiritualis, sacerdotium sanctum » (*I Petr.* 2, 5) merito ab Apostolo Petro nuncupantur. Populus etenim Israel, in quo futura temporum plenitudo Deus praesignari voluit, ab Ipso sibi « regnum sacerdotale et gens Sancta » (*Ex.* 19, 6) vocatus est, immo messianica tempora non obscure innuens ait: « Vos autem sacerdotes Domini vocabimini; ministri Dei nostri dicetur vobis » (*Is.* 61, 6); quae vaticinia impleta fuisse clare Ioannes Apostolus testatur dicens Iesum Christum nos fecisse « regnum et sacerdotes Deo et Patri suo » (*Apoc.* 1, 6).

Haec autem eminens omnibus christifidelibus sacerdotalis dignitas communis sacerdotium hierarchicum vel ministeriale non omnibus commune minime excludit, etenim Sacro Eloquio testante (*Act.* 20, 28; *II Tim.* 1, 6), ut semper sacra Traditio intellexit, sunt in Ecclesia qui « a Deo vocati tamquam Aaron » (*Hebr.* 5, 4) per manuum impositionem sacra munia sortiti sunt « in aedificationem Corporis Christi » (*Ef.* 4, 12). Sacrae Hierarchiae munus « ministerium » vel « diakonia », scilicet servitium in sacris Litteris persaepe vocatur (*Act.* 1, 17, 25), quo verbo apertissime sacerdotibus Christi spiritus enixius commendatur, qui « ministrare non ministrari » (*Mt.* 20, 28; 23, 11) a Patre in mundum missus est. Sacerdotii exercitium Ecclesiae est servitium (*Col.* 1, 25), quod ministerio verbi (*Act.* 6, 4) ut testimonium Christi resurrectionis (*Act.* 1, 22) nec non Sacrificii oblatione (*Hebr.* 5, 1) et Sacramentorum dispensatione exsolvitur, ita ut neque dominationis cupiditate (*I Petr.* 5, 3), neque inani superbia (*I Tim.*, 3, 6) maculetur

[45] Cf. p. 26.
[46] Cf. p. 28.

sed potius quasi ecclesialis caritatis primatus appareat atque ab omnibus agnosci possit.

Ministerium hierarchicum vero minime Christi sacerdotium derogat, utpote ab Ipso institutum, sed vicaria vel etiam instrumentali actione sub ipsius Domini potestatis actualis influxus, in hominum sanctificationem vergit, sicque actus sacerdotales quodam modo principaliter Christi nominari possunt ac debent, quod praecipue in Sacramentorum confectione locum obtinet.

Arctissima igitur hierarchiae ad Christum totum, Caput et Corpus, ordinatio causa est cur nisi sanctitate praefulgens (S. Th. II-II$^{ae}$, 184, 8, in *c*) non posse sacerdos digne ministrare. Sacrum ergo pastorale ministerium (*Ez.* 34, 2 ss.; *Act.* 20, 28; *I Petr.* 2, 25; 5, 4) ipsius Christi Domini boni pastoris (*Io.* 10, 11) muneris participatio est, quod onus suavissimum primo Episcopis, deinde ab iisdem presbyteris traditur, qui omnes proinde ita divina scientia ac virtutibus ditari oportet ut iam non ipsi vivant sed in eis Christus (*Gal.* 2, 20). Itaque si vel a sanctitate vel a scientia deficiant, et Dominum spernunt et vultus Eius coram Corporis Mystici membris caligine tegunt et sacrae servitutis ad quam a Deo per Ecclesiam vocati sunt impares inveniuntur.

Cum vero Episcopos Spiritus Sanctus posuerit regere Ecclesiam Dei (*Act.* 20, 28) Sacrisque Antistitibus adiutorium sint secundi ordinis sacerdotes (Pontificale Romanum; In ordinatione Presbyteri) oportet eosdem Deum et Ecclesiam in proprio Praesule amare eique filiali devotione parere. Nemini autem liceat opinari se solum in vinea Domini fructus posse reportare, siquidem presbyterorum caeterorumque ministrorum collegium Episcopo assistere et adiuvare perantiqua venerabilissimaque docet traditio (*Act.* 15, 4, 6, 22, 23; Ignatius Ant. passim).

Ad futuros sacerdotes pro hoc sacratissimo munere parandos Sacrosancta Tridentina Synodus seminaria sapienter instituit in quibus dioeceseon saecularis clerus rite efformaretur. Patres vero huius Oecumenici Vaticani Concilii hanc divinam de sacerdotio catholico doctrinam prae oculis habentes sequentia in sacrorum alumnis colendis decernunt.

*De disciplina in Seminariis*:

Pag. 6,[47] lin. 31: Videntur etiam enumerandi ac reiciendi errores ex excessu disciplinae, qui spiritum militarem potius generant ac nonnumquam deplorandam duplicitatem. Ita etiam « paternalismus » qui « responsabilitatem » extenuat et dynamismum personale obnubilat, impedit maturitatem virtutis prudentiae quae maximi momenti est pro morali perfectione in saeculo assequenda.

---

[47] Cf. p. 42.

Pag. 7,[48] lin. 34: Citatio *Eph.* 6, 6 ss. refertur ad servos; non oportet eiusdem ad clericos sensum transferre, quos utpote filios se habere potius decet.

*De sacrorum alumnis formandis.* Cap. V: *de instit. pastorali;* Cap. VI: *de formatione post seminarium...*:

Pag. 7:[49] Desideratur definitio vel descriptio theologiae pastoralis et etiam veri nominis pastoris. Hic quoque idea ministerii vel diaconiae locum principem obtinere debet. Neque tantum de actione apostolica est loquendum, sed de spiritu quo actio ipsa vere pastoralis evadit. Quae omnia in novo prooemio insinuantur.

Pag. 8,[50] lin. 31: Insistendum est ut in curriculo philosophico recte anthropologiam discant et etiam philosophiae socialis placita ubi systemata hodierna ut liberalismus et marxismus bene perspiciant sicque ad hominis in actuali conditione salutem procurandam praeparentur.

Pag. 8, lin. 34: Doctrina socialis Ecclesiae in theologico curriculo tradatur.

Pag. 9,[51] lin. 23: Optandum est ut seminarii professores antequam docere incipiant pastoralibus laboribus incumbant.

Pag. 9, lin. 4: Pro verbo « methodo » proponitur « ratione ». Methodus vere scientifica plus indiget tempore.

Pag. 9, lin. 25: Denuo idea diaconiae vel ministerii ut principium sumenda ac proponenda est.

Pag. 10,[52] lin. 1: Nihil dicitur de positivo valore aliquarum novitatum.

Pag. 10, lin. 12: Post verbum « fundamentum » addatur: « caritatem pastoralem esse iuxta verba Domini " Si diliges me, pasce... " (*Io.* 21, 15) incitamentum ac praesidium... ». Claritati favet distinctio inter fundamentum quod est caritas, et media, et haec non tantum ut negative sed ut positive ad finem conducentia proponantur.

Pag. 10, lin. 18: proponitur suppressio verborum « vel proponatur » et additio mentionis expressionis « providi cooperatores » ab ipsa sacra liturgia desumpta.

Pag. 10, lin. 6: Oportet inter criteria pastoralia etiam actus magisterii tum Summorum Pontificum tum Episcoporum connumerare.

Pag. 12,[53] lin. 6: Actio catholica quoque inserenda.

Pag. 12, lin. 17: Addatur mentio de efformatione sensus pastoralis coadunatis viribus exercendi, seu sensus « communitarii » apostolatus.

---

[48] Cf. p. 43.
[49] Cf. p. 48.
[50] Cf. p. 49.
[51] Cf. p. 49.
[52] Cf. p. 49.
[53] Cf. p. 51.

Pag. 20,[54] lin. 23: Addatur « Sacerdotes apostolica experientia praediti novensiles adiuvent in novos valores rite capessendos iisdem pro Regno Dei sapienter uti. Curent imprimis omnes sacerdotes ut iuniores fratres benevolo semper animo suscipiant, sacerdotalem amicitiam foveant, caritatem inter se praecipue foveant, quae omnia officia Episcopi impensius diligant ac insuper sacerdotum conventus favore prosequantur. Meminerint denique omnes sacerdotes sacra ordinatione pastoralem praecipue efformationem non claudi sed novum spatium perficiendi aperiri ».

Card. SUENENS: *De opportunitate apostolicae cuiusdam initiationis practicae ac progressivae in sectione philosophica et theologica seminariorum instaurandae.*

Neminem fugit seminaria ad normas Concilii Tridentini erecta, intuitu necessitatum pastoralium tunc temporis vigentium esse concepta. Efformatio et praeparatio seminaristarum in ordine ad necessitates hodierni temporis reexaminentur oportet. Iamdudum Concilium Tridentinum votum expresserat ut praeter formationem intellectualem, spiritualem et moralem aequo iure quaedam intendatur practica et progressiva in re pastorali alumnorum initiatio. Notum est Sanctum Carolum Borromeum votum hoc pro parte in praxim deduxisse. Sed ulterius in hac re procedendum videtur et per plures annos seminarii nova disciplina scilicet initiationis cuiusdam apostolicae, practicae simul ac progressivae, instauranda apparet, cuius methodus paedagogica adhuc elaboranda esset. Nostro aevo iam non sufficere potest sacerdotem suum ministerium per seipsum solum adimplere absque cooperatione laicorum; proinde praeparatio in seminariis intendere debet praeter ea quae ministerio sacerdotali sensu traditionali complectuntur, illud etiam munus scilicet animandi, organisandi et coordinandi apostolatum laicorum, qui cum ipso sacerdote collaborent in communi idearum et actionis animo.

In ordine ad hanc optabilem sane seminaristarum formationem utile videtur istam Commissionem votum emittere ut in seminariis applicentur quoque quae a Sancta Sede ad usum religiosorum commendantur in Statutis Generalibus Constitutioni Apostolicae « Sedes Sapientiae » adnexis art. 14 § 3: « Per totum studiorum tempus institutio apostolica, qua educatio et practica formatio, sine intermissione est prosequenda, ut in dies una cum religiosa et clericali ipsa progrediatur, confirmetur ac plenior effecta secure, faciliter, et velut naturali ratione ad

[54] Cf. p. 56.

ministeria ultro manuducat. Quod tamen sine praeiudicio seriae et adaequatae scientificae alumnorum institutioni et exercitationi fieri debet ».

*Quaestiones de studiis et seminariis quoad caput V*:

Pag. 13:[55] Dicitur in schemate potiores partes formationis in Seminario competere fini spirituali et fini intellectuali. Rogo ut fines Seminarii melius determinentur. Seminarium enim est utique centrum formationis vitae spiritualis et vitae intellectualis, sed simul debet esse *centrum formationis ad apostolatum.* Prae oculis habendum est vitam ipsam spiritualem in Seminario — quod non est monasterium contemplativorum — esse ordinatam intrinsece tum ad Deum tum ad apostolatum erga homines huius temporis. Nec praetermittendum est vitam intellectualem etiam, magna ex parte, ad apostolatum ordinari: « non scholae sed vitae discimus ». Iam vero in structura Seminariorum non satis apparet Seminarium esse scholam initiationis practicae ad apostolatum. Quaedam exercitia apostolatus conceduntur quandoque, sed valde limitata et quasi peripherica i. e. non ad ipsam structuram Seminarii pertinentes, non datur in praxi vera methodologia practica initiationis apostolicae, prout hodie requiritur. Timent superiores generatim ne exercitia illa noceant vitae spirituali et vitae intellectuali. Admittunt quasdam lectiones theoreticas, sed parum aut nihil invenitur quoad initiationem *practicam* et *progressivam* durantibus *omnibus annis* formationis in Seminario.

Non dico idem tempus consecrandum esse huic initiationi quam formationi spirituali vel formationi intellectuali, sed rogare vellem ut serium tempus — ad minus aliquot horae in hebdomada — in his exercitiis practicis concedatur. Imago nostra classica Seminarii non dico mutanda, sed complenda est. Seminarium ut a nobis cognitum, originem habuit in Concilio Tridentino. Dignum esset Concilii Vaticani II ut Patres Concilii statuant structuram magis necessitatibus hodiernis adaptatam et puto quod hoc etiam corresponderet exigentiis ipsis Concilii Tridentini cuius praescriptiones practicas quoad ordines minores exercendas verbi gratia non fuerunt in praxi deductas propter varias causas. Quidquid sit ceteroquin de Concilio Tridentino non possumus hodie Seminarium concipere ac si apostolatus sacerdotis sine collaboratione laicorum esset perficiendus, et ideo requiritur iam in Seminario efformatio practica ut futurus sacerdos sciat quomodo apostolatus laicorum est organisandus, quomodo variae apostolatus formae coordinantur, quomodo animatio laicatus in praxi est deducenda et sic porro. Nemo dubi-

[55] Cf. p. 51.

tat de necessitate apostolatus in genere et speculative sed quaestio magna remanet insoluta: « quomodo fiet istud ». Huic quaestioni detur responsio.

Ne ergo scimus nimis prudentes et cauti auderem dicere quia esset maxima in fine imprudentia quia transitus e Seminario clauso ad vitam pastoralem apertam abruptus. Volumus artem natationis docere per lectiones theoricas, sed nimis timemus aquam. Nemo revera in arte natationis instrui potest nisi candidatus aliquomodo in aqua immergitur. Non dico quod exercitia ista in medio maris adhibenda sunt, sed dico quod requiritur aqua i. e. quaedam praxis, sub ductu professorum et adhibitis debitis cautelis.

Adest quaedam incohaerentia in schemate, p. 19,[56] ubi dicitur optime: « Exercitationes, de quibus agitur in hoc numero, a pluribus Episcopis in votis Concilii parando missis postulantur et certe valde utiles *immo necessariae* videntur » et optima additur ratio, sed conclusio contradicit tali affirmationi siquidem sic sonat: « Propterea iudicium de exercitationibus iam tempore Seminarii instituendis singulis Episcopis committendum videtur ».

Meo sensu singulis Episcopis committendum videntur *modalitates* sub quibus instituetur talis formatio practica quae necessaria ostenditur in praemissis sed *principium ipsum* a Concilio affirmetur ita ut revera gressus fiet in optatam directionem.

Non possum immorari in hac materia de qua fusius scripsi in quodam libro, sed liceat mihi dicere momentum huius quaestionis non tantummodo ut Seminarium — ubi invenitur clavis totius renovationis pastoralis in futurum quod est finis ipsius Concilii — correspondeat necessitatibus hodiernis fidelium, sed ut *vocationes* in Seminario floreant et non pereant. Iuvenes hodie quam plurimi ante ingressum in Seminario iam activitatem apostolicam seriam habuerunt et non intelligunt quod si apostolatus debitum exsurgit ex baptismate illud officium per sex annos Seminarii non amplius valere. Timeamus ne post sex annos Seminarii aliquid deperditum sit de initiali generositate quae ad actum non deducitur. Etiam pro seminaristis valet principium quod fides opere vivificatur. Si haec prae oculis habentur modalitates invenientur sine ullo detrimento pietatis et studii et cum maximo fructu pastorali.

Tandem addere licet Sancta Sedes pro religiosis in Constitutione « Sedes Sapientiae » principium istius formationis practicae admisisse. Non intellegeretur discrepantia hac in re inter Seminarium et Scolasticatum.

---

[56] Cf. p. 56.

(Ad complementum:) *Note sur la nécessité d'une initiation apostolique pratique au Séminaire.*

Nos séminaires ont été organisés selon les directives du Concile de Trente en fonction des nécessités de l'époque. Depuis lors des faits nouveaux sont intervenus dont il faut tenir compte si l'on veut que la formation donnée aux futurs prêtres réponde à la fois aux exigences de toute formation sacerdotale et aux exigences propres à notre temps.

I. *Faits nouveaux.*

Ces faits nouveaux qui obligent à repenser la formation pastorale de nos Séminaires sont multiples. Signalons ici quelques faits importants.

1) Les laïcs ont redécouvert leur mission propre dans l'Eglise et pris conscience de plus en plus de leur obligation d'être apôtre et autant que possible de remplir cette obligation inhérente au baptême à travers les œuvres et mouvements organisés.

La hiérarchie approuve et encourage tout un éventail de mouvements d'Action Catholique au sens multiforme pour permettre à tous les chrétiens d'assumer avec un maximum d'efficacité leurs responsabilités. Ces chrétiens attendent du prêtre qu'il soit l'animateur de leur apostolat. Sa sainteté Pie XII assignait aux prêtres en fonction des laïcs la triple tâche de découvrir des apôtres, de les former, de faire équipe avec eux.

Le rôle d'animateur consistera donc à éveiller des vocations d'apôtres parmi les laïcs, à former ceux-ci, à coordonner leurs efforts. Il faut donc que le prêtre de demain reçoive une préparation qui le rende capable de remplir ce rôle nouveau, spécifique à notre temps.

2) Etant donné l'éveil apostolique du laïcat, on constate qu'avant d'entrer au séminaire, le candidat au sacerdoce a généralement milité dans les rangs de l'Action Catholique sous telle ou telle forme.

Il a compris déjà que *tout baptisé* doit être apôtre, qu'il s'agit là d'un devoir d'état « inhérent à la vie chrétienne » (Pie XI). Et c'est souvent parce qu'il a voulu l'être totalement qu'il a répondu à l'appel du Christ. C'est dans le prolongement de son activité apostolique antérieure qu'il envisagera très souvent son entrée au séminaire. On l'a persuadé que l'apostolat fait partie intégrante de la vie chrétienne et il s'attend, sous d'autres formes sans doute mais en continuité avec sa vie chrétienne antérieure, à consacrer une part de sa formation à une initiation apostolique qui fera de lui un formateur d'apôtres. Le séminaire se doit de préparer le prêtre de demain par une initiation spirituelle en profondeur, par une initiation intellectuelle vraiment substantielle et valable, mais aussi par une initiation apostolique qui, si elle

est bien conçue, sera nourrissante pour la piété et les études et combattra le danger trop réel que la vie du séminaire conduise facilement à un individualisme égocentrique qui affaiblit la générosité et provoque un certain embourgeoisement.

3) L'éveil apostolique du laïcat oblige à repenser notre pastorale et à la voir davantage comme une œuvre communautaire où les prêtres entre eux d'abord, puis avec les laïcs auront à faire équipe. On se plaint de l'individualisme du clergé, nullement préparé à ce travail d'équipe au plan sacerdotal. On se plaint de l'autoritarisme ou du paternalisme du clergé, nullement préparé à jouer le rôle d'animateur du laïcat, sachant confier aux laïcs des responsabilités véritables et sachant collaborer. Il faudra dons dès le séminaire tenter de remédier à ces lacunes qui demain mineront tout travail pastoral sérieux d'envergure.

On ne peut plus penser une formation au séminaire comme si cet éveil du laïcat n'était pas un fait nouveau et une grâce propre à l'Eglise de notre temps.

Nos séminaires ne peuvent se borner à former des ministres du culte qui administreront dignement les sacrements, donneront eux-mêmes le catéchisme et rendront les visites qui s'imposent. Il faut que nos centres de formation fassent du prêtre le chef du laïcat actif et organisé qui assume avec lui la responsabilité de tous ceux que Dieu leur confie.

4) Par ailleurs, nos prêtres, demain, auront à équilibrer dans leur vie la part de vie spirituelle avec la part de vie intellectuelle et la part de vie apostolique. Equilibre délicat qu'il faut préparer par un certain dosage dès le séminaire sous peine de voir une formation trop monastique au séminaire donner lieu, au sortir de celui-ci, à une réaction d'activisme naturaliste; sous peine aussi de voir un certain désarroi se produire lorsque le prêtre sera plongé en plein ministère. Tout l'art de l'éducateur sera d'équilibrer les éléments en présence et de préparer judicieusement l'avenir.

5) On se plaint enfin d'une sorte d'infantilisme du jeune clergé et de son manque de préparation lorsqu'il s'agit de prendre contact avec des adultes; il a tendance à cantonner son action dans le secteur des enfants et ne trouve ni le ton ni le vocabulaire qui conviennent aux contacts des adultes même de son âge et de son propre milieu d'origine. Une préparation adéquate aux besoins doit tenir compte de cette lacune et y remédier.

II. *Une initiation apostolique s'impose.*

Si le prêtre de demain doit pouvoir jouer son rôle d'éducateur du laïcat à l'apostolat, il doit lui-même y être préparé.

Cette préparation est double.

Il doit être préparé progressivement à son ministère pastoral personnel lequel comporte désormais tout un aspect « missionnaire ».

*a*) Il ne peut plus se contenter d'attendre chez lui que les fidèles viennent recourir à ses services. Il doit apprendre à aller vers eux, à aborder, de sa propre initiative, les hommes de toute condition pour engager avec eux un dialogue fructueux au plan religieux.

*b*) Il doit s'habituer à les comprendre, à écouter, à saisir leurs aspirations pour traduire ensuite le message de l'évangile en un langage assimilable par ceux auxquels il a mission de parler et de prêcher, aussi bien les enfants que les adolescents ou les adultes.

Mais cette préparation pastorale « personnelle » ne suffit pas. Il doit être préparé aussi progressivement à *l'aspect « communautaire » de son ministère.* Le prêtre ne fait pas de l'apostolat à la place des laïcs, mais à la tête des laïcs, tout comme il ne prie pas à leur place, mais à leur tête. Cela suppose ici encore une initiation progressive pratique

*a* - à l'art de recruter des apôtres laïcs en éveillant en eux le sens apostolique;

*b* - à l'art de former ces laïcs — comme le Maître a formé ses apôtres —;

*c* - à l'art de susciter ou d'animer les divers mouvements apostoliques qui vont capter ces énergies laïques;

*d* - à l'art de coordonner ces organisations multiformes et de faire converger les efforts — pareil à l'art d'un chef d'orchestre qui ramène le multiple à l'unité d'ensemble.

Cette double préparation requiert la mise en œuvre d'une méthodologie pratique qui tienne compte de tous les aspects du problème d'une formation adéquate.

III. *Conditions requises.*

Cette méthodologie devra être *pratique;* les cours théoriques n'y suffisent pas: il est un learning by doing que rien ne remplace.

— Elle devra être *progressive*: il faut échelonner sur les six années de séminaire cette formation graduée.

— Elle devra être *adaptée et contrôlée.* Il va sans dire que cette initiation n'est pas livrée à la générosité souvent impulsive des jeunes mais qu'elle doit être guidée et contrôlée par la direction du séminaire qui en définit les contours.

— Elle devra être une *initiation religieuse, apostolique.* Il ne peut être question d'une initiation aux milieux sociologiques. Rien de commun avec les stages dans les usines ou dans tel milieu donné. Il ne s'agit pas de faire connaître le mal sous prétexte d'immunisation, ce qui serait une aberration pédagogique.

— Elle devra être *intégrée* dans la formation d'ensemble. Ceci suppose qu'elle ne soit pas traitée en parent pauvre, reléguée en marge de la vie du séminaire, confinée par exemple à quelques leçons de catéchisme à donner à des enfants ou à des jeux de patronage à diriger.

La place indispensable une fois reconnue, le temps consacré à cette initiation sera rigoureusement respecté.

— Elle devra être une initiation formatrice, ce qui veut dire qu'il ne s'agit pas de viser un rendement apostolique immédiat mais de viser, à travers telle ou telle activité, la formation même du futur prêtre: la formation prime.

Les professeurs de séminaire qui auront à être « Maîtres en apostolat » veilleront à cet apprentissage et formeront le futur prêtre comme un maître forme un apprenti. Il leur appartiendra de veiller tout particulièrement à la fois au sérieux des exercices apostoliques et à leur finalité propre qui reste l'initiation du futur prêtre.

IV. *Esquisse d'une solution en cours.*

Cette formation peut se concevoir selon des modalités diverses. Nous donnons ici une esquisse de solution qui s'appuye sur l'expérience et qui, croyons-nous, tient compte des divers facteurs en présence qu'il faut également respecter.

1) Professeurs et étudiants sont groupés en « équipes apostoliques » qui assurent à tout les futurs prêtres une initiation progressive à leur mission. Dans le cadre de ces équipes, des exercices pratiques d'apostolat sont entrepris en commun, à des heures déterminées. Les exercices d'apostolat figurent au programme du séminaire tout comme les exercices de piété, les cours et les études. Ces exercices prennent deux à trois heures par semaine.

2) Chacune des équipes groupe une dizaine d'étudiants. Elle est *animée* par un *professeur* responsable qui participe régulièrement aux activités de l'équipe, sortant avec les séminaristes à tour de rôle et les guidant dans cet apprentissage pastoral.

3) Les équipes se réunissent toutes les semaines et chaque membre fournit un compte rendu précis de ses activités. Une atmosphère de ferveur surnaturelle est la note caractéristique de ces réunions: la prière en commun y joue en effet un rôle aussi important que les comptes rendus eux-mêmes. L'ordre du jour prévoit des temps de prière, et tout particulièrement la récitation du chapelet au début de la réunion. On inculque la conviction que l'action doit jaillir de la prière et s'y retremper sans cesse.

4) Les activités ne sont pas laissées à la fantaisie d'un chacun, mais sont réparties entre les membres en accord avec le professeur respon-

sable. Ainsi s'établit un contrôle très strict des exercices, contrôle d'autant plus facile qu'ils sont organisés de telle manière que les étudiants puissent toujours travailler à deux.

5) Les équipes sont consacrées à la Très Sainte Vierge, Reine des apôtres. L'apostolat ayant pour but de faire naître le Christ dans les âmes, il faut qu'il s'exerce en étroite dépendance de la Maternité de Marie.

6) Loin de nuire aux études, élément essentiel de toute formation, les exercices d'apostolat font toucher du doigt aux étudiants l'importance vitale des cours qui leur sont donnés et l'actualité des problèmes abordés par les professeurs.

Loin de mettre en péril la vie intérieure du futur prêtre en lui offrant une possibilité d'évasion, ces exercices favorisent au contraire une piété plus équilibrée et vraie, et mettent en œuvre les vertus théologales car l'initiation à l'apostolat n'est autre chose qu'une initiation pratique à vivre sa foi, à réaliser la nécessité absolue de la grâce, à comprendre qu'il faut aimer les hommes avec le cœur de Dieu.

Ainsi conçue, cette initiation pratique paraît répondre pleinement aux désir du Saint-Siège. Les Statuta Generalia promulgués en 1956 par la Congrégation des Religieux la prévoient: « In toto institutionis et probationis tempore, ne omittant moderatores et magistri animos alumnorum ad apostolatum allicere, quin etiam in eodem eos moderate exercere, iuxta mentem Ecclesiae et pro cuiusque Instituti natura et fine ». Art. 47, par. I.

*Conclusion*: Il n'est pas possible dans cette note d'analyser dans le dernier détail cette méthodologie apostolique sous ses multiples aspects. Cette méthodologie se précisera d'ailleurs dans la mesure même où, ayant reconnu son absolue nécessité, les Supérieurs des séminaires y appliqueront leur sens pédagogique naturel et surnaturel.

Cette note souhaiterait obtenir des Pères du Concile une déclaration de principe en faveur de l'absolue nécessité, d'une initiation apostolique au sein des séminaires et des scolasticats, et qu'il soit confié à une commission ad hoc le soin d'en tracer les lignes essentielles.

*Bibliographie*: On trouvera un exposé plus ample de cette question dans « L'Eglise en état de Mission », de Mgr Suenens. Chap. VI, « Nécessité d'une formation directe à l'apostolat ».

Card. JULLIEN:[57] Caput II: *De institutione spirituali.* Placet et val-

[57] Primae Congregationi non interfuit. Animadversiones Em.mi P. D. Card. Jullien ab Exc.mo Secretario Generali lectae sunt.

de quidem, attamen addi velim aliquid de moderatione seu directione spiritus.

Merito enim in schemate proclamatur necessitas de spiritus Moderatorum congruenti formatione, spirituali nempe et theologica, psychologica ac paedagogica; sed clarius edicatur optarem gravis obligatio qua singuli alumni tenentur spiritus moderationem colendi. Haec obligatio triplex videtur:

1) gravis obligatio qua *singuli* alumni, postquam Seminarium maius ingrediuntur atque dum usque ibidem manent, tenentur habere spiritus moderatorem, sive hic designatur a Superiore, sive libere eligitur ab alumno inter moderatores ab auctoritate episcopali constitutos; moderator spiritus vero et confessarius esse potest;

2) gravis obligatio pro singulis alumnis adest accedendi ad suum spiritus moderatorem statis temporibus, quae *frequentia* sint oportet, puta bis vel ter singulis mensibus; praeterea alumni libere accedere possint, quotiescumque iisdem utile videtur, ad suum spiritus moderatorem, salva disciplina communi seminarii.

Enimvero nullomodo responderet Ecclesiae voluntati neque naturae moderationis seu formationis spiritualis alumnus, qui bis vel ter per annum ad spiritus moderatorem accederet, puta tempore proximo ante ordines suscipiendos. E contra, omnino opus est continuae ac constantis formationis;

3) gravis denique adest obligatio tum ex parte alumni candide aperiendi totam suam mentem suamque vitam moderatori tamquam Domino atque sese gerendi ex illius sententia atque iussionibus, tum ex parte moderatoris audiendi alumnum eumque imbuendi prudenter, paterne, constanter, iuxta ea quae optime in Schemate exponuntur.

Tandem pro summo momento singulis alumnis directionis spiritualis personalis, sedulae, constantis, per totum tempus institutionis in Seminario, novum argumentum desumatur e schemate de sacerdotibus lapsis, ubi eiusmodi directio maxime edicitur uti necessaria ad lapsus vitandos.

Card. BROWNE: Observationes ad Cap. II.

*a*) In pag. 11,[58] linea 11, loco vocis *oecumenicum* suggererem ut dicatur *zelo apostolico erga Christianos separatos plenum.*

*b*) In pag. 12,[59] lineis 19-21, habentur verba magnae sapientiae quae complementum accipiunt in lineis subsequentibus. Dubium tamen mihi

---

[58] Cf. p. 35.
[59] Cf. p. 36.

manet an haec omnia sint sufficientia. Impressionem habeo quod praeter instructiones et disciplinam formativam seminarii, necesse adhuc sit ut ante ordinationem sacerdotalem habeatur quaedam experientia de iuvene clerico in contactu ministeriali inferiore cum populo fideli, ut videatur an sit prudens et docilis quoad relationes cum personis alterius sexus. Imprudentia et indocilitas in his relationibus sunt pro magna parte radix defectuum quoad coelibatum qui hodie affligunt Ecclesiam.

Pag. 13,[60] paragr. 9: In seminariis magnis quandoque adest periculum ne multi alumni parum cognoscantur a Rectore. Iste defectus non suppletur mediante praefecto disciplinae qui communiter, vel saltem frequenter, consideratur ab alumnis ut custos quidam ordinis publici. Necessarium videtur ut in talibus seminariis adsint quidam alii moderatores qui paterne curant, singuli de singulis sectionibus in quas alumni dispesci possent, de his quae spectant eorum vitam quotidianam, eos paterne vigilando, paterne corrigendo paterne animando ad omne quod bonum et virtuosum est, curam quoque habendo de eorum formatione ad virtutes « humanas » dictas, quae summopere necessariae sunt pro vita sacerdotali et apostolica, necnon quoque de eorum salute physica. In seminariis parvis haec omnia sufficienter forte fieri possunt a Rectore et eius vices gerente non autem in magnis.

Exc. O'Connor: Liceat mihi imprimis egregium opus a Commissione de Studiis et Seminariis peractum dilaudare.

Experientia enim plane confirmare videtur doctrinam ac praecepta in schemate « De Sacrorum Alumnis formandis » opportune proposita; etsi fortasse, ob practicas rationes, nonnullae partes, in redactione, breviari possint.

Ceteroquin tres quaestiones particulares perpendere velim:

I. Sub capite primo, numero secundo, agitur « De variis Seminarii speciebus ». Atqui progressus scientiarum paedagogicarum simulque condicionum civilium mutatio requirere videntur clariorem distinctionem inter Seminarium Maius — cuius officium est iuvenes ad sacerdotium vocatos apte ac studiose ad id munus parare — et Seminarium Minus quod dicunt, cuius finis est adulescentulos, qui studia humanistica, media vel primaria percurrunt, ita curare ut eorum vocatio enascatur et maturet. Igitur opportunius mihi videtur ut separatim de Seminariis Minoribus tractetur, verbi gratia in schemate « De vocationibus ecclesiasticis fovendis ».

---

[60] Cf. p. 37.

II. Eodem in capite primo, pagina decima tertia,[61] linea undecima et sequentibus, agitur de educandis et probandis levitis in materia castitatis. Hac de causa recte invocantur, sub nota decima quarta, normae ab Apostolica Sede latae hac in re. Adnotare tamen velim ex his documentis unum tantum in Actis Apostolicae Sedis publici iuris factum esse; alia documenta quae illic citantur fere irreperibilia sunt ab educatoribus qui hac de re spondere debent. Talis conditio extat etiam pro aliis materiis. Optandum est ergo textui conciliari votum addi ut conficiatur compendium normarum ac suasionum quae hac de re a Sancta Sede latae sunt.

III. Denique animadversionem exponere propero circa caput secundum « De institutione spirituali ». Anxius sum de separatione, magis in dies invalescente, inter studium disciplinarum sacrarum et vitam spiritualem alumnorum. Christiana paedagogia, a vera hominis notione proficiscens, nequit concipere institutionem spiritualem alumnorum quae non amplectatur formationem simultaneam facultatum voluntatis et intellectus id est studium et exercitium virtutis. Ne igitur « institutio spiritualis » tamquam separata, nedum opposita, appareat « institutioni intellectuali » (quae etiam spiritualis est) de qua sermo fit in capite quarto et partim in capite quinto et sexto, titulus capitis secundi ita mutetur: « De institutione morali »; atque statim caput quartum et reliqua sequantur; caput autem tertium fieret ita caput secundum.

Praeterea in numeris sexto et septimo sub praesenti capite secundo, in luce ponatur oportet quanti studium sacrae doctrinae valeat ad vitam spiritualem alendam, cuius vitae reapse pars integralis est.

Exc. COORAY: Caput II: *De institutione spirituali*: Ad pag. 7,[62] linn. 33 et 34. Per transennam mentio fit de diaconis qui « ministeriis et officiis sui ordinis obeundis iam in paroeciis incubuerint ».

Humili meo sensu valde optandum est ut expresse et clarius quid decernatur de diaconis in ministerio paroeciali exercendis antequam isti ad sacerdotium admittantur.

Prudentius est diaconos potiusquam minoristas (prout quidam proposuerunt) in ministerio paroeciali exerceri: rationes sunt haec:

1) Quoad minoristas,

*a*) Minoristae scientia haud satis parati et virtute teneriores periculosius exponerentur contactui cum mundo.

*b*) Tranquillo studiorum cursui nocere possunt istae irruptiones

[61] Cf. p. 28.
[62] Cf. p. 33.

ministerii, et locum dare activismo exaggerato unde saltem valde caute hac de re agendum esse mihi videtur.

2) Quoad Diaconos, ut patet diaconi istis incommodis et periculis minus sunt obnoxii.

Qua de causa liceat mihi quae sequuntur proponere etiam recolendo breviter quae iam forsan dicta sunt.

1) Ad sacerdotium destinati totum cursum studiorum perficiant ante diaconatum.

2) Expleto cursu theologico, qui idonei inveniantur ad diaconatum promoveantur (sub voto temporaneo castitatis sicut et Subdiaconi).

3) Diaconi subinde, saltem per tres annos paroeciis et operibus dioecesanis addicantur ad munera suo ordini congrua.

4) Quo finito, si digni inveniantur, ad sacerdotium admittantur sub voto sollemni castitatis.

*Commoda* quae ex hoc systemate consequi possunt:

1) Ex una parte, tantum post diaconatum ministerio externo adhibiti, candidati ex diuturniori institutione ac exercitatione, laboribus efficacius incumbere et periculis securius obviare poterunt.

2) Ex alia parte, diaconatus ad plures annos in ipso ministerio protractus inserviet ad cribrandos vocationes sacerdotales. Nam, si diaconi post tam diuturnam institutionem, impares se exhibent ad vitam sacerdotio consentaneam ducendam, prorsus indigni sunt ad sacerdotium. Hoc modo ab ipso sacerdotio melius arceri possunt indigni et efficacius impedire defectus post ordinem sacerdotalem receptum, qui (defectus) causam praebent aeternae perditionis tot sacerdotum et scandali fidelium.

Nam ex una parte saepe saepius accidit ut quorumdam iuvenum latentes defectus et edormiscentes sed haud edormitae passiones non satis sese manifestant nisi post suscepta onera et pericula ministerii pastoralis; ex altera parte tres vel quattuor primi anni in ministerio generatim sufficiunt ad has pravas dispositiones patefaciendas.

3) Nec dicatur, eo modo numerus sacrorum ministrorum nimis diminui. De facto numerus non diminuitur, cum diaconi, quamquam nondum sacerdotio insigniti, ministerio iam adsint. Imo, etiamsi aliquantulum diminuatur numerus sacerdotum, melius est providere de merito potius quam de numero sacrorum ministrorum.

*Nota*: Optanda sunt diversa directoria pro minoribus et maioribus Seminariis non vero diversa decreta, cum decreta conciliaria de Normis Generalibus tantum decernent.

Exc. HURLEY: Gratias agere debemus Commissioni de Studiis et Seminariis pro praeclaro Schemate « De Sacrorum Alumnis Formandis ». Ex iis quae praeparavit, mihi prae omnibus placet Caput V: « De Institutione Pastorali in Seminariis », quippe quod clare statuit: « Totius institutionis sacerdotalis fundamentum et coronam in eo esse ... ut " pastoralis animus " ad Divini Pastoris imaginem in futuro Christi ministro effingatur » (paragr. 1, linn. 13-16). Quod sane egregie dictum est, nec ullum relinquit dubium pastoralium sacerdotum formationem verum seminarii finem esse.

Nihilominus aliquid obiciendum, seu potius quaerendum, mihi occurrit. Si verus seminarii finis est pastoralis formatio, cur non in clara luce iam in initio, in primo Constitutionis capite, ponitur? Etenim in tractatu aliquo practico ut est ista Constitutio, ante omnia necesse est ut finis perspicue et fortiter delineatur; quo facto, omnia, quae ut media ad finem consequendum proponuntur, clara ipsius finis cognitione illuminantur et diriguntur.

Iamvero in exordio Constitutionis Capite I finis seminarii utique describitur his verbis: « Seminarii est eos... Eiusque opera imitari incipiant » (paragr. 1).

Haec tamen verba nimis generalia mihi videntur. Propono igitur ut compleantur per translationem ad illam paragraphum pulcherrimae illius finis seminarii descriptionis, quae in Capite V, in prima paragrapho incipit cum verbis: « Ad pascendum Dominicum gregem... ».

Insuper propono ut, dempto toto illo capite V, egregia eius proposita aliis integrentur capitibus. Cuius ratio est quod formatio pastoralis non est unus ex finibus particularibus formationis sacerdotalis sed ipse finis generalis, in cuius luce omnes aspectus particulares, scilicet spiritualis, disciplinaris et intellectualis ordinari debent. Propono igitur ut, dempto capite V, considerationes pastorales inibi contentae, congrua congruis referendo, aliis capitibus integrentur. Sic:

1) Parag. 2 Capitis V (Institutio apostolica a primis seminarii annis inchoanda) cum Capite I « De Seminariorum Ordinatione Generali » apte cohaerere potest.

2) Parag. 3 (... in curriculo philosophico continuanda), ad partem $3^{am}$ Capitis IV « De Studiorum Ratione in Seminariis » pertinet nempe ad partem de curriculo philosophico agente.

3) Parag. 4 (... in cursu theologico praeprimis curanda) parti $4^{ae}$ Capitis IV integrari potest, quae pars de curriculo theologico agit.

4) Parag. 7, 8, 9 (apta ad praecipua munera pastoralia praeparatio; theologiae pastoralis praxis seu exercitationes; Magistrorum theologiae pastoralis specifica conformatio promovenda) novam Capitis IV

partem efformare possent, quae de pastorali formatione practica tractaret.

5) Parag. 5 (Formationis specifice pastoralis fundamentale principium), et maior pars parag. 6 (Formationis pastoralis praecipuae normae) ad Constitutionis Caput II « De Institutione Spirituali » pertinent. Etenim omnino inintelligibilis est formatio spiritualis sacerdotis pastoralis quae non sit eo ipso pastoralis. Qui pastor animarum est, seipsum salvare et sanctificare debet non ut eremita a mundo seclusus, sed praecise ut pastor in mundo inclusus; Christi Vitam in seipso fovere debet ipsa Verbi praedicatione, Sacramentorum administratione, consiliis dandis, laicorum apostolatum promovendo: uno verbo, toto complexu sui pastoralis operis. Sacerdos enim non est persona duplex, quarum una sese sanctificat, alia muneribus pastoralibus obit; est unica persona cuius sanctificatio a labore pastorali dependet, et vice versa, cuius labor pastoralis a personali sanctificatione verum fructum percipit. Ne igitur difficultates fabricentur — ut hucusque forsitan factum est — personalitatem sacrorum ministrorum scindendo, eis tribuendo spiritualitatem eremitarum simul cum muneribus pastorum.

Primum igitur clare enuntiato pastorali fine totius sacerdotalis formationis, deinde, sub lumine finis, eius varios delineamus aspectus: spiritualem nempe, disciplinarem, intellectualem et practicum.

Meminerimus, secundum Christi exemplar, maximam partem humani conatus uniuscuiusque pastoralis sacerdotis ad fidem communicandam dedicandam esse; unde et eius formatio hac necessitate dominetur, efformandi scilicet bonum fidei communicatorem, ardentem et idoneum Verbi dispensatorem. Tunc etenim Vita abundabit, cum Verbum bene dispensabitur: est enim Verbum Vitae. Tunc etiam sacramenta sine difficultate frequentabuntur, cum sacerdotes solidam impertiuntur instructionem cuius pars integralis hodie est formatio practica ad apostolatum laicorum. Propterea verba parag. 7 Capitis V (linn. 14-30) maximi sunt momenti. Denique in parag. 4 (lineis 10-23), verba inveniuntur sublimia, quae uti conclusio totius tractatus de formatione in seminariis valde apte inservire possunt: « Cum vero futuri pastoris opera ... in tota institutione diffundatur ».

Quae pulcherrima verba ad aliam deducunt quaestionem, scilicet: nonne summopere necessarium est ut iam ab initio formationis iuvenes clare perspiciant unitatem in Christo omnium vitae sacerdotalis aspectuum — spiritualis, pastoralis, intellectualis? Et, quatenus affirmative ad istud respondetur, quomodo fieri potest? Mea humili opinione, fieri non poterit nisi per annum quemdam introductorium, studia philosophica praecedentem, in quo anno initientur iuvenes in Mysterium

Christi et partes sacerdotii in eo, in Sacram Scripturam et in artem communicandi Verbum, i. e. praedicandi et catechizandi. Si enim sacerdotalis formatio a Philosophia exordium habet, perperam accentuatur munus naturalis rationis et abstractionis intellectualis, quod deinceps in toto complexu studiorum sacrorum diffunditur. Primus sacerdotalis studii annus dedicetur ergo Mysterio Christi prout in Sacra Scriptura (Veteri Testamento, Evangeliis, Epistolis Sancti Pauli) nobis effulget, necnon acquisitioni artis communicandi veritatem.

Annus iste introductorius optime identificari potest cum periodo specialis formationis spiritualis de quo in parag. 4 Capitis II (pag. 7,[63] Cap. « De Institutione Spirituali »). Pastoralem dando orientationem toti philosophiae et theologiae curriculo, summopere conferre potest ut « pastoralis aspectus et accentus quasi vitalis halitus in tota institutione diffundatur ».

Beat. SAIGH:[64] Ad Caput I: *De seminariorum ordinatione generali.*

Le numéro 11 (p. 14,[65] lignes 21-26) prévoit une visite apostolique périodique des Séminaires. Il est dit dans la note 19 que cette visite a été demandée par plusieurs Pères du futur concile. Nous pensons que les Pères qui ont demandé une telle visite ne constituent pas la majorité. En outre, plus d'une fois les Pères du futur Concile ont exprimé le désir de voir l'administration centrale de l'Eglise s'acheminer vers le sens d'une progressive décentralisation. De fait, la centralisation actuelle est excessive, charge le Saint-Siège Romain de trop de soucis mineurs et comporte bon nombre d'autres inconvénients graves pour l'Eglise. Il ne convient donc pas, au moment où le Concile se prépare, à amorcer le mouvement de décentralisation, d'introduire dans la discipline de l'Eglise une visite apostolique périodique des séminaires. Cette visite ne nous paraît nullement opportune. Elle peut même occasionner des conflits sérieux entre l'Ordinaire du lieu et les visiteurs apostoliques. Elle peut aussi diminuer la confiance mutuelle entre l'évêque et les directeurs de son séminaire, comme elle peut aussi diminuer, dans l'évêque, le sens de son entière responsabilité à l'égard de son séminaire. A côté de quelques avantages, la visite apostolique périodique des séminaires comporte un grand nombre d'inconvénients, pour lesquels nous ne la croyons pas opportune. Rien n'empêche, par ailleurs, le Saint-Siège Romain d'ordonner une visite extraordinaire, si besoin en est.

---

[63] Cf. p. 33.

[64] Animadversiones Beat. Saigh lectae sunt, lingua latina, ab Exc.mo Edelby, Archiep. Edesseno.

[65] Cf. p. 28.

Ad Caput II: *De institutione spirituali.*

Le N° 1 (pag. 5 [66]) affirme, en guise d'introduction, combien les Pontifes Romains ont illustré la nécessité de la sainteté dans les prêtres. Nous voudrions à ce sujet faire une remarque d'ordre général, qui vaut presque de tous les Schémas proposés jusqu'ici à la Commission Centrale. On dirait que les auteurs de ces Schémas ne connaissent, avec la Sainte Ecriture, que les encycliques des derniers Papes, et surtout du Pape Pie XII. Nul doute que les encycliques des Papes sont des documents très importants du magistère de l'Eglise. Nous comprenons aussi que les écrits des derniers Papes, réunis en des collections commodes, fournissent des témoignages faciles à reproduire, grâce surtout aux index détaillés dont on a eu soin de les munir. Mais, il ne convient pas à un concile œcuménique d'avoir des horizons si limités. Après la Sainte Ecriture, les textes qu'il faut le plus citer sont ceux de l'antique tradition ecclésiastique, dans laquelle les Pères d'Orient occupent une place de premier rang. Par ailleurs, les Papes ne constituent pas la seule voix du magistère ecclésiastique: il faudrait citer aussi les évêques du monde entier, les conciles, les auteurs approuvés et vraiment compétents dans la matière. Les Schémas donnent invinciblement l'impression que dans l'Eglise catholique d'aujourd'hui seuls les Papes de Rome comptent. Cette façon de faire, outre qu'elle est fausse et sent la flatterie, ne facilite pas l'admission et la compréhension des textes du Concile par nos frères séparés.

Le N° 8, *b*) (page 12,[67] lignes 12-15) exhorte à éduquer les séminaristes dans la pratique du célibat ecclésiastique, « quo *Ecclesiae ritus latini sacerdotes* statum virginitatis christianae assumentes, integra animae et corporis deditione Domino inserviunt... ». L'expression n'est pas exacte, car dans l'Eglise orientale aussi il y a des prêtres qui vouent leur célibat à Dieu. Dans les Eglises orientales catholiques ils sont même la très grande majorité. Le célibat n'est pas une gloire exclusive de l'Eglise latine. La différence entre l'Eglise latine et les Eglises orientales est que dans celle-là le célibat est obligatoire, dans celles-ci est facultatif, mais recommandé et particulièrement honoré.

### 4) SUFFRAGIA SODALIUM

Card. TISSERANT: Placet iuxta modum: Praemittatur definitio Seminarii. Studium de doctrina sociali habeatur in cursu theologico. Pla-

[66] Cf. p. 32.
[67] Cf. p. 36.

cent emendationes ab Em.mis Léger, Döpfner, Browne et Exc.mo O'Connor propositae. Adprobo observationes Em.morum Suenens et Jullien.

Card. MICARA:[1] Inter praecipua gesta a Concilio Tridentino illud eminet quod seminaria in omnibus dioecesibus erigi iussit (Sessio XXIII de ref. cap. 18).

Concilium vero Vaticanum II de Ecclesia optime merebit si, copiosa et uberrima recolligens documenta a Romanis Pontificibus, postremis praesertim hisce temporibus edita, pro sacrorum alumnis formandis principia et normas statuat, quae valeant aptissimos parare animarum pastores.

Schema decreti, haec perbelle prosequens, suffragio confirmari placet.

Praestat fortasse ut breviore sermone omnia perstringantur.

In capite I, bene ponitur distinctio, quam Tridentinum non curavit, inter varias seminariorum species et utilitas asseritur seminariorum minorum, contra non raros hodiernos dubitantes, quos iam memoratum Concilium Tridentinum refellerat, monens: « Cum adolescentium aetas, nisi recte instituatur, prona sit ad mundi voluptates sequendas et, nisi a teneris annis ad pietatem et religionem informetur, antequam vitiorum habitus totos homines possideat, numquam perfecte ac sine maximo ac singulari propemodum Dei omnipotentis auxilio in disciplina ecclesiastica perseveret, sancta Synodus statuit etc. » (l. c.).

Votum in unico documento recolligendi normas ab Apostolica Sede latas circa castitatis et vocationis probationem maxime placet, cum in re tam gravi omnino necessaria sit sententiarum firmitas et concordia (pag. 13,[2] lineis 21 ss.).

*De institutione spirituali* (cap. II) optima proponuntur, praesertim circa vitam sacramentalem (n. 5, pag. 8 [3]), circa virtutes theologicas praecipue excolendas (n. 6, pagg. 9-11 [4]), et etiam, servata proportione, circa virtutum humanarum cultum (n. 9, pag. 13 [5]), quibus aliquantulum carere non raro ecclesiastici arguuntur.

Peropportune iuvenes sacerdotes, post expletum per quinquennium sacrum ministerium, saltem per mensem in seminarium revocantur ad spirituales vires reficiendas (n. 4, pagg. 7-8 [6]).

---

[1] Primae Congregationi non interfuit.
[2] Cf. p. 28.
[3] Cf. pp. 33-34.
[4] Cf. pp. 34-35.
[5] Cf. p. 37.
[6] Cf. p. 33.

*De disciplina in seminariis* (cap. III): reprobatis erroribus magis hodie grassantibus, ut naturalismo paedagogico, autonomia, autoeducatione, autogubernatione (n. 4, pag. 6 [7]), recta et necessaria disciplina urgetur, studio et nisu componendi iuxta moderatorum auctoritatem et sanam alumnorum libertatem.

*Capita V et VI* pariter commendantur.

Optime monetur in adnotationibus (pag. 14 [8]) institutionem pastoralem habendam non esse mere aliquam instructionem de accurata Sacramentorum dispensatione neque meram habilitationem technicam ad libros paroeciales conscribendos et conservandos vel ad beneficia administranda sed eo potissimum tendere ut futurus Christi minister animum suum ad imaginem divini Pastoris effingat.

Card. ALOISI MASELLA: Placet.

Card. FERRETTO: Placet iuxta modum.[9]

Card. LIÉNART: Placet iuxta modum: ratione habita praesertim de voto Em.mi Card. Léger: ut separatim tractentur res Maiorum et res Minorum Seminariorum; et de voto Em.mi Card. Suenens: ut formationi spirituali et intellectuali addatur formatio pastoralis tanquam elementum necessarium in Seminariis, ad educandos Sacerdotes.

Card. TAPPOUNI: Placet iuxta modum: i. e. iuxta animadversiones Em.mi Cardinalis Browne.

Card. COPELLO: Placet iuxta modum: i. e. perpensis quae dixerunt Em.mi Ferretto, Ruffini, Léger, Suenens et Exc.mus O'Connor.

Card. MCGUIGAN: Placet iuxta modum: ratione habita de dictis a Cardd. Léger, Suenens, Browne et ab aliis Praelatis.

Card. FRINGS: Placet. Inventa videtur esse via media et optima inter vitam nimis activam et vitam nimis passivam, ad quam alumni exemplo et doctrina superiorum suaviter et fortiter ducantur.

Quae dicuntur de formatione pastorali, valde salutanda sunt, quia sacrorum ministri et homines spirituales et homines apostolici esse debent.

Damnatio errorum non est necessaria sed damnosa. Schema abbrevietur.

Card. RUFFINI: Placet iuxta modum.[10]

---

[7] Cf. p. 42.
[8] Cf. p. 52.
[9] Cf. p. 63.
[10] Cf. pp. 63-65.

Card. VALERI: Placet, attentis observationibus quae ab aliquibus Eminentissimis et Excellentissimis Patribus factae sunt. Relate ad nomen « Seminarium » generatim sumptum in Prooemio cap. I, iam occasionem habui dicendi nostram S. C. de Religiosis stricte prohibuisse Religiosis ne dicto nomine utantur sine claro additamento quod indicet non agi de Seminario dioecesano, ex. gr. Seminarium Congregationis « X » vel Seminarium Ordinis Seraphici etc.

Card. SIRI: Placet iuxta modum: adhaereo voto Em.mi Ferretto (vox « Seminarium » de solo inst. dioeces.); adhaereo suggestioni ab Em.mo Léger factae ut distinguatur pertractatio de Seminariis Maioribus a tractatione de Seminariis Minoribus.

Capite II, n. 9, pag. 13,[11] linea 10, verbum « humana » explicatione indiget, ne aliquis putet esse virtutes quae non sint supernaturales, sicuti iam dictum est in alio schemate de hac materia.

Censeo haec omnia in actis Concilii esse brevius edicenda et plurima permittenda ad ordinaria instrumenta regiminis.

Card. McINTYRE: Placet iuxta modum: Caput I: *De Seminariorum ordinatione generali*: 1) Pagg. 9 et 10.[12] Opinio mea est tardioribus vocationibus institutionem specialem providere non necesse esse nisi differentia specialis in curriculo studiorum aliter mandat.

Formatio vocationis mihi videtur melior si tardiores vocationes convivunt cum aliis alumnis regularibus ad illos introducendos in disciplinam vitae sacerdotalis.

2) Pag. 14:[13] In Archidioecesi Angelorum in California habemus medium novum ad distinguendos alumnos inter varios gradus.

Usque ad ultimum annum duas institutiones habuimus: maius et minus seminarium. Nunc tres institutiones habemus, quae sunt:

*a*) Schola secundaria,
*b*) Collegium artium et philosophiae,
*c*) Schola Theologiae.

Alumni in his institutionibus vivunt quattuor annis.

3) Commentarium Em.mi Card. Ruffini et Exc.mi Archiep. O'Connor, Rectoris Collegii Americae Septemptrionalis, mihi placet.

Card. QUIROGA Y PALACIOS: Placet schema in omnibus suis capitibus. Incorporentur, si possibile est, ideae expositae ab Em.mis et Rev.mis Patribus, praecipue de nomine « Seminarium » adhibendo ex-

[11] Cf. p. 37.
[12] Cf. pp. 25-26.
[13] Cf. p. 28.

clusive pro institutione formationis sacerdotum dioecesanorum; de formatione, seu melius de exercitatione et probatione alumnorum in castitate et in apostolatu ante receptionem Presbyteratus; et de servanda modalitate Visitationis Apostolicae periodicae et regularis propter indubiam utilitatem ipsius.

Card. LÉGER: Placet iuxta modum:[14] attente perpensis notis et explicationibus factis ab Em.mis Ruffini, Richaud, Döpfner, Silva Henriquez, Suenens, Browne et ab Exc.mis O'Connor et Hurley.

Card. MONTINI: Proposita schemata placent. Adhaereo voto a pluribus Patribus expresso de exclusive reservando nomine « Seminarii » Institutis quae ad Cleri dioecesani alumnos efformandos condita sunt.

Plurimae emendationes, quae praesertim a Cardinalibus Léger et Richaud et ab Exc.mo O'Connor propositae sunt, dignae videntur consideratione.

Sententia praeterea Em.mi Card. Suenens mihi quoque placet, eamque huic amplissimo coetui considerandam imo in schematibus recipiendam commendare equidem audeo.

Card. GIOBBE: Placet iuxta modum: et valde placet, tamen quaedam ameliorationes inducendae sunt attentis animadversionibus Eminentissimorum Patrum Cardinalium praesertim iis quae dixerunt Eminentissimi Ruffini, Richaud, Suenens, atque Excellentissimus O'Connor.

Card. CENTO: Placent schemata haec nobis proposita, quae meliora prorsus evadent, rationem habendo observationum ab Em.mis ac Exc.mis Dominis prolatarum. Liceat mihi aliquid addere. Submisse opinor valde opportune Sacrosanctam Synodum, semel saltem, verba aliqua ipsis Seminariorum alumnis directe dicare.

Locus perfecte aptus esset, meo iudicio, Caput II « de institutione spirituali », in pagina 12,[15] cum sermo est de caelibatu ecclesiastico.

En, exempli gratia, quaenam verba haec esse possent: « Si vos, dilectissimi filii, castitatem semper servastis intactam, vel si, gratia adiuvante, plena victoria recuperastis, pergite, tranquillo animo, in viam cuius meta est altare.

At, si conscientia vobis testatur ad caste vivendum impares esse, et si in hac convictione director vester spiritualis vos confirmat, sine ulla haesitatione, omni extraneae considerationi vos superponendo, etsi personis a vobis amatissimis gravem poenam sitis allaturi, ab incoepto

---

[14] Cf. pp. 65-70.
[15] Cf. p. 36.

itinere recedite. Secus, sacerdotes effecti, in profundum abyssum praecipitare poteritis, vobiscum, eheu, ducendo animas cuius pretium fuit sanguis Filii Dei ».

Verba haec solemnia, aut similia, iuventuti quae, sive in Seminariis, sive etiam in Novitiatis educatur, magnam ac beneficam impressionem procul dubio causarent.

Card. Garibi y Rivera: Placet iuxta modum: iuxta animadversiones factas ab Eminentissimis Cardd. Ferretto, Ruffini et Cento.

Item in Cap. VI: « de formatione post Seminarium » omittantur quae in pag. 21,[16] lin. 20 et seq., quae iam inveniuntur in Cap. II, pag. 7,[17] lin. 37 et seq.

Vitentur aliae repetitiones.

Card. Godfrey: Placet iuxta modum: *De definitione Seminarii*: restringatur nomen Seminarii Instituto ubi adspirantes ad sacerdotium sub ductu Episcopi dioecesani et Superiorum praeparantur ad vitam pastoralem. Alias observationes, quas iam facio, scripsi in foliis adnexis. In votis Em.mi Suenens et Exc.mi Domini O'Connor.

Prooemium. - Caput primum: *De Seminariorum ordinatione generali*: Schema generatim placet. Aliqua tamen dicere liceat. Noto quod dicitur in Prooemio de admonitione Sancti Pauli « Manus cito nemini imposueris ». Spero quod omnes Episcopi stabimus firmi illae Apostoli admonitioni quia, etsi varia in schematibus dicuntur de necessitate studiorum mediorum, concessiones largae suggeruntur pro iis qui tardiores veniunt ad praeparationem pro sacerdotio.

Penuria sacerdotum non est ratio pro inadaequata praeparatione; et in pag. 10 [18] noto verba « nulla autem circa idoneitatis normas exceptione facta ». Nonne idoneitas scientiae et disciplina est essentialis, nulla exceptione facta?

Pensanda sunt etiam verba Sancti Ignatii Martyris, pag. 12,[19] « Quotquot enim Dei et Iesu Christi sunt, hi sunt cum Episcopo » (*Ad Philad.* 3, 2).

Item in pag. 12 magni momenti est id quod dicitur de selectione adspirantium ad sacerdotium. Tempora vacationum hodierno tempore meo iudicio nimis extenduntur; quandoque permittuntur feriae natalitiae, aestivae et etiam in certis casibus per aliquod tempus post Pascha.

Sine dubio parochi admoneri debent ut vigiles sint de vita alumnorum consultis etiam, ubi decet et opportunum sit, peritis medicis

---

[16] Cf. p. 57.
[17] Cf. p. 33.
[18] Cf. p. 26.
[19] Cf. p. 27.

Catholicis, non exceptis laicis de idoneitate illorum. Sic evitari poterit citus discessus numeri non parvi discedentium a seminariis.

In pag. 13 [20] sapienter dicitur de normis ad castitatis praeservationem ad mentem Ecclesiae revocandis. Certe opus est ut numerus adspirantium augeatur, sed uti Schema optime dicit « Deus numquam deserit suam Ecclesiam ». Bene recolit schema severa selectionis criteria quae seponi non debent.

In pag. 15, in nota 2,[21] sermo est de habitu clericali. Quantum videtur melius est si iuniores non uterentur habitu clericali saltem extra muros seminarii. Ratio est quia usus illius habitus possit esse occasio timoris vel pudoris quando, ut non raro accidit, aliquis debet exire a seminario, re infecta. Intra muros autem vestis talaris, sine collarino, utilis esset, nisi in tenera aetate.

Item in eadem pag. 15, in nota 3,[22] melius certe esset si tardius vocati possunt recipi in institutis specialibus ad studia classica prosequenda. Attamen non erit semper possibile providere cursum extensivum quia aliqui adspirantes se offerunt nihil scientes de lingua latina, quo in casu, vix satis praeparari possint ut in seminario incipiant studia maiora.

De utilitate Visitationis Seminarii, ni fallor, omnes generaliter convenient sed non videtur esse necessarium vel utile Visitatorem nominare in unaquaque natione. Relinquatur Episcopo nominare Visitatorem ad nutum.

Caput II: *De institutione spirituali*: Schema optima habet. Attamen aliquas animadversiones liceat facere.

Pag. 7,[23] num. 4: Noto quod, ubi de anno formationis, lin. 21, dicitur « etsi cetera studia non sint omnino seposita ». Si bene intelligo, studia possunt esse theologica biblica et philosophica « sine interruptione cursus normalis ». Secus cursus nimis prolongatus erit, data necessitate maioris numeri sacerdotum.

Quod de sacerdotibus iunioribus dicitur sapiens est, sed opinor quod Seminarium sit locus indicatus pro mense recollectionis in schemate proposito et melius esset ut redeant ad seminarium dioecesanum.

*De confessione sacramentali*: Pag. 9,[24] num. 5: miror quod aliqui impugnant sensum Ecclesiae hac in re. Standum Codici Iuris Canonici ubi dicitur « saltem semel in hebdomada ».

De aspectu liturgico et ecclesiali sacramenti intelligo tendentiam

---

[20] Cf. p. 28.
[21] Cf. p. 29.
[22] Cf. p. 29.
[23] Cf. p. 33.
[24] Cf. p. 34.

theologicam hodie reducendi fere omnia ad Sacram Liturgiam, sed nonne satis obvium est Confessionem peccatorum ante pedem altaris ita esse ligatam Sacramento ut vix necesse sit insistere de hoc aspectu quasi agatur de re aliqua nova.

Bene in schemate notatur necessitas vitae modestae omnium commodorum superfluorum, quia aedes minus modestae facile occasione sunt admirationis vel scandali fidelium.

In pag. 12 [25] agitur de educatione ad caelibatum. De hac re magni momenti unum vellem observare, nempe quod quando agitur de instructione catechumenorum mulierum vel puellarum omnino optandum esset ut Sorores dent instructiones individuis. Experientia enim docet quod speciatim pro sacerdotibus iunioribus periculum adest.

*De oboedientia*: Valde opportuna est in schemate observatio de obsequio interiore in praxi virtutis oboedientiae, quia tendentia hodierna etiam apud laicos ad nimiam insistentiam distinctionem exteriorem inter et interiorem oboedientiam quod, de cetero, est species protestantismi, iudicium privatum.

Pag. 19,[26] not. 23: Non desunt physiotherapi qui non haesitant dicere quod pro sacerdotibus ad eos accedentibus solum remedium esset matrimonium. Qua de causa moneantur sacerdotes ut generatim consulantur potius medici catholici. Qua de causa opportunum sane est respondere obicientibus de necessaria evolutione personae quasi caelibatus esset obstaculum, revocando in mentem alumnorum connubium sublimius Deum inter et hominem.

Caput III: *De disciplina in Seminariis*: Schema multa habet bona. Liceat tamen aliquas observationes facere.

In pag. 6,[27] sub num. 4, ubi de erroribus speciosis de disciplina, minime exaggeratur de tendentiis aliquorum quae facile intrare possint in seminaria: verbi gratia, de necessaria evolutione naturae et charactere hominis de iniuria facta a disciplina, de educatione a seipso et cetera.

Hi errores, quantum videtur, originem habent in theoriis psychoanalyticis et psychotherapicis et speciatim in theoriis de educatione puerorum. Nos aetate seniores oblivisci non debent pueros et iuniores habuisse contactus cum fautoribus horum errorum: ac proinde pueruli a teneris annis in Seminaria recepti instrui debent imprimis de vera natura disciplinae.

---

[25] Cf. p. 36.
[26] Cf. p. 41.
[27] Cf. p. 42.

Agitur de re sacra et de doctrina bene fundata in Sacra Scriptura, in traditione et in magisterio Ecclesiae.

Moderatores, uti puto, occurrere debent nunc maioribus in hac re difficultatibus quam tempore praeterito quando falsae theoriae non serpebant sicut in diebus nostris.

In pag. 11 [28] bene dicitur (in nota 1ª) quod individualismus et libertas effrenata aliquando eo pervenit etiam inter cleros ut impatientes volunt anticipare potiusquam expectare instructiones et ductum Sanctae Sedis: notatim dixerim in re liturgica; etsi in die ordinationis promiserunt reverentiam et oboedientiam.

Addo quod nimia insistentia ex parte laicorum habebit fructum qui iam apparet, ni fallor, apud eos qui dicunt laicos incepta prosequi deberent independenter, absque necessitate attendendi instructiones ab episcopis.

Nonne hoc esset eliminare ipsam essentiam Actionis Catholicae?

Card. RICHAUD: Placet iuxta modum: ratione habita observationum Em.morum Cardinalium Léger et Suenens et secundum quod dixi in disceptatione et scripsi in foliis adnexis.[29]

Card. DÖPFNER: Placet iuxta modum: cf. scripta in folio adnexo.[30] Animadvertenda congrue ea, quae dicta sunt a Cardd. Léger et Suenens.

Card. MARELLA: Placet iuxta modum: scil. attentis aliquibus animadversionibus a variis Em.mis ac Rev.mis Patribus propositis, praesertim quoad formationem pastoralem.

Card. TRAGLIA: Placet iuxta modum: scilicet iuxta opportuniores observationes communi consensu iam factas.

Card. ALFRINK: Placet iuxta modum: secundum ea quae diversi Patres egregie dixerunt, praesertim Em.mi Ruffini, Léger, Richaud, Döpfner, Suenens, Silva Henriquez de prooemio.

In cap. II: *De institutione spirituali,* in num. 5, pagg. 8 et 9,[31] optarem ut Sacrae Scripturae non detur ultimus locus (sub littera *d*) simul cum Breviario, Rituali, Pontificali, etc.

Sacra Scriptura sub littera *b* nominanda videtur ut fons omnis orationis et omnis educationis spiritualis futuri sacerdotis.

In eodem capite, in pag. 12,[32] sub littera *b*, fusius et magis adhuc positive Constitutio loquatur de educatione ad caelibatum. In nota 23

---

[28] Cf. p. 45.
[29] Cf. pp. 70-72.
[30] Cf. pp. 72-75.
[31] Cf. pp. 33-34.
[32] Cf. p. 36.

plura optime dicuntur quae non in nota sed in ipso textu essent assumenda. Speciatim Constitutio hoc in loco loquatur de valore coelibatus ut signo pro fidelibus omnibus: scil. signo abnegationis christianae et signo futuri saeculi, quod futurum saeculum iam hoc in mundo per Ecclesiam adumbratur et significandum est.

Card. SANTOS: Placet. Conatus fiat ut componantur cum his capitibus ea quae tam laudabiliter digna notatione dicta fuerunt ab Em.mis et Exc.mis Patribus, speciatim quoad relationem inter Seminaria minora et maiora.

Card. RITTER: Placet iuxta modum: i. e. quod dixerunt Cardinalis Suenens, Archiepiscopi O'Connor et Hurley et quod scripsi.

Caput primum, « De Seminariorum ordinatione generali », placet in toto.

Caput secundum, « De institutione spirituali », placet cum reservatione. Ut vita supernaturalis aedificetur solida et supra fundamenta valida consistat, mihi videtur requiri in alumnis maturitatem naturalem tum in spiritualibus tum in sensibilibus. Schema bene loquitur de virtutibus naturalis ordinis moralibus; tacet tamen de habitibus qui sunt minoris naturae sed aequalis momenti — qui requiruntur ad maturitatem psychologicam. Utrosque habitus debet Moderator Spiritus inculcare ut alumni possint accedere ad vitam supernaturalem non secundum habitus nudos sed secundum motiva supernaturalia et actualia.

Caput tertium, « De disciplina in Seminariis », placet in toto, praesertim in secunda paragrapho ubi de disciplina loquitur ut de « dispositione interna » alumnorum quia « auctoritas superiorum a sacrorum alumnis libere, i. e., ex intima persuasione et humili caritate, propter conscientiam et propter supernaturales rationes, suscipitur ».

Capita quintum et sextum placent in toto.

Card. SILVA HENRIQUEZ: Placet iuxta modum: secundum quod dixi [33] et secundum animadversiones factas ab Em.mis Léger, Suenens, Döpfner.

Card. SUENENS: Placet iuxta modum: i. e. iuxta notas adnexas [34] quoad caput V.

Non placet caput I quoad visitatorem apostolicum.

Non placet caput III quoad damnationem errorum de disciplina.

---

[33] Cf. pp. 75-79.
[34] Cf. pp. 79-86.

Card. Coussa: Placet iuxta modum: laudanda sunt ea quae proponuntur his in capitibus. Duo tamen observanda habeo:

*a*) Cap. I, pag. 14,[35] n. 11, de visitatione apostolica periodica seminariorum. Propositio profundiori ni fallor indiget studio ut constet an revera opportuna sit. Agitur de seminariis *dioecesanis* (de interdioecesanis, regionalibus non apparet difficultas). Iam can. 1357 § 2 C.I.C. monet Episcopum de obligatione frequenter per se visitandi seminarium, in institutionem quae alumnis traditur... sedulo vigilandi, etc. Periodica autem apostolica visitatio innuere videtur Episcoporum sollicitudinem ordinario non sufficere ad bonum seminarii gubernium, quod nemo recipit.

Multiplex, insuper, visitatio (Episcopi, Patriarchae, Sedis Ap.) turbare potest alumnorum animos et in eos suspiciones forte ingerere, viresque Episcoporum et diligentiam remittere. Hi enim, scientes periodicam adventuram apostolicam visitationem, de seminarii dioecesani gubernio feruntur minus curare.

Utilius visitatio apostolica servabit indolem extraordinarii medii a Sede Apostolica gravi ex causa praescribendi.

*b*) Non est Concilii oecumenici tractatus edere sed normas et exhortationes praebere. Ex praesentibus capitibus normae — non definitiores — praecipuae colligendae cum quadam brevi exhortatione et Patribus Concilii subiiciendae. Cetera prodesse poterunt in executione Decretorum Concilii et in Instructionibus a competenti Dicasterio ad id consequendum exarandis.

Card. Di Jorio: Placet iuxta modum: attentis quae hic ab Em.mis et Rev.mis Patribus sunt proposita, praecipue de discrimine regiminis inter seminaria maiora et minora, tam in disciplina quam in educatione spirituali.

Praeterea, ne longior fiat cursus studiorum perpensis difficultatibus sive in re oeconomica, sive ratione necessitatis ministerii sacerdotalis praesertim hisce nostris temporibus.

Card. Heard: Placet iuxta modum: scilicet attentis votis Em.mi Suenens et Em.mi Browne et Exc.mi O'Connor.

Card. Bea: Placet iuxta modum: attentis iis quae prudentissime proposuerunt Em.mi et Exc.mi Patres. Videtur agendum esse separatim de Seminario Minore et Institutis aequipollentibus (Collegia et similia); porro ut aliquid fusius dicatur de vocationibus et de earum

---

[35] Cf. p. 28.

valore apostolico. In cap. II, pag. 12,[36] ln. 26 s., « *mature deliberata* »: non, ut alicubi fit, tractatus de sexto et de matrimonio tradatur immediate ante subdiaconatum. Sic non possunt « mature deliberare ». Omnino adhaereo iis quae Em.mus Card. Suenens dixit de adaptatione Seminariorum ad necessitates et condiciones pastorales nostri temporis.

Card. BROWNE: Placet iuxta modum: attentis pro posse observationibus Em.morum et Exc.morum Patrum et his quae scripto trado.[37]

Card. ALBAREDA: Placet iuxta modum: iuxta animadversiones praesertim ab Eminentissimo Cardinali Suenens de formatione pastorali in seminariis simul cum formatione spirituali et intellectuali factas.

Beat. GORI: Placet iuxta modum: scilicet perpensis quae dixerunt Em.mi et Rev.mi Patres, praesertim Léger, Döpfner, Suenens, O'Connor, Ruffini.

Beat. CHEIKHO: Placet.

Exc. FELICI: Placet.

Exc. O'CONNOR: Placet iuxta animadversiones ab Eminentissimo Relatore atque a meipso nuper prolatas et in folio adnexo scriptas.[38]

Exc. UJČIĆ: Placet iuxta modum: fortius enuntietur clericis Codicem obligare non tantum in foro fori, sed in conscientia.

Exc. ANTEZANA Y ROJAS: Placet iuxta modum: scilicet secundum dicta ab Em.mis Cardd. Ruffini, Léger, Döpfner, Silva Henriquez, Cicognani, Browne, ab Archiep. O'Connor, et ab aliis Patribus.

Exc. CAMPBELL: Placet iuxta modum: id est: ratione habita praesertim observationum factarum ab Em.mis Cardd. Godfrey, Browne et Arch. Hurley.

Exc. BERAS: Placet iuxta modum: praesertim Em.morum Cardd. Léger, Döpfner et Suenens.

Exc. COORAY: Placet iuxta modum: i. e. ad mentem praesertim Em.morum Cardd. Richaud et Browne, et iuxta ea quae dicta sunt ab Exc.mo D.no Hurley de anno praeparatorio ad vitam sacerdotalem ante studia in Seminario Maiore, et iuxta ea quae in foliis adnexis trado.[39]

---

[36] Cf. p. 36.
[37] Cf. pp. 87-88.
[38] Cf. pp. 88-89.
[39] Cf. pp. 89-90.

Exc. LEFEBVRE: Placet iuxta modum: attentis dictis a Patribus praesertim ab Em.mis Cardd. Suenens, Browne, et ab Exc.mo Cooray. De formatione pastorali, fiet, antequam detur ordinatio sacerdotalis, post diaconatum ut dixit Exc.mus Cooray. Visitatio apotolica ne fiet modo periodico, sed ad nutum S. Sedis. Quod dicitur de disciplina et de erroribus quoad disciplinam est maxime utile et opportunum.

Exc. ALTER: Placet iuxta modum: vide, faveas, folia annexa. Mihi videtur quod materia schematum abbreviari poterit meliore cum effectu. Oportet etiam ut principia roboremus aliquatenus methodis aptis et in specie determinatis. Quomodo insuper poterit in curriculo Seminarii maioris horarium quotidianum construi ita ut omnia proposita includerentur? Videtur quod non inveniantur horae diurnae sufficientes quoque anno scholastico ad omnia desiderabilia proposita assequenda.

Caput I: *De Seminariorum ordinatione generali.* Quantum ad numerum 8, pag. 12,[40] post lineam 28: convenienter addi possent haec vel similia: « Fidelissime ab omnibus observandae sunt regulae a Sede Apostolica statutae de admissione in seminarium alumnorum qui iam in alio seminario indigni vel non idonei inventi sunt ».

Caput III: *De disciplina in Seminariis.* Quantum ad numerum 7, pag. 8,[41] post lineam 21: Utiliter recolerentur hic elementa principaliora quae ad maturitatem alumnorum fovendam conducunt, scilicet:

*a*) spiritus recollectionis et oboedientiae ex cultu orationis assiduo profluens;

*b*) commercium cum omnibus aliis in seminario in caritate et prudentia fundatum;

*c*) humilis conscientia propriae imperitiae simul et necessitatis superioribus et moderatoribus oboediendi et per eos scientiam et sanctitatem addiscendi;

*d*) toleratio patiens et lepida defectuum in seminario conviventium;

*e*) hilaris acceptatio cum Christo crucifixo disciplinae clericalis.

Exc. GRANER: Placet.

Exc. HURLEY: Placet iuxta modum: i. e. iuxta propria scripta[42] et iuxta vota eorum qui in momentum formationis pastoralis insistunt, praesertim Em.mi Cardinalis Suenens.

---

[40] Cf. p. 27.
[41] Cf. p. 43.
[42] Cf. pp. 91-93.

Exc. ŠEPER: Placet iuxta modum: i. e. attentis iis quae in discussione proposita sunt ab Em.mis Patribus Ruffini, Léger et Suenens, atque ab Archiepiscopis O'Connor et Hurley.

Exc. BAZIN: Placet iuxta modum: sc. ratione habita observatiomum factarum ab Em.mis Patribus Ruffini, Richaud, Léger, Silva Henriquez qui proposuit ut moderatores seminarii habeant prius experientiam practicam operis pastoralis, et praesertim Card. Suenens de initiatione pastorali in Seminariis.

Exc. BERNARD: Placet iuxta modum: attentis observationibus Patrum, praesertim:

1) Em.mi Card. Richaud pro textu breviori et nervosiori;

2) Em.mi Card. Suenens quoad formationem pastoralem in Seminariis ita tamen ut non noceat formationi spirituali et intellectuali alumnorum;

3) et Exc.mi Hurley quoad annum introductorium alumnis necessarium priusquam cursum philosophicum incipiant.

Exc. BERNIER: Placet iuxta modum: habita scil. ratione eorum quae ab Em.mis Cardinalibus Frings, Léger et Suenens egregie proposita sunt.

Exc. YAGO: Placet iuxta modum: iuxta observationes a Patribus factas, praesertim ab Eminentissimo Cardinali Suenens de formatione pastorali in Seminariis.

Exc. RAKOTOMALALA: Placet iuxta modum: ad mentem Cardd. Suenens, Godfrey et Patriarchae Melchitarum.

Exc. NGÔ-DINH-THÛC: Placet iuxta modum: iuxta ea quae scripsi in dorso huius folii.

In selectione candidatorum pro minoribus Seminariis duae methodi applicatae sunt hic et nunc in Ecclesia: aut pueri seliguntur, aut adulti. Secunda methodus a Christo et Apostolis adhibita fuit. Quisnam est fructus primae methodi? Tantum decem per centum perveniunt ad sacerdotium: haec proportio optima aestimatur, quia aliquando inter centum vix unus pervenit ad sacerdotium. Unde tanta deperditio? Credo quod hoc est problema a Patribus considerandum et remedium efficax inveniendum. Regulae utique optimae hic dantur ad institutionem seminaristarum, sed supponunt existentiam seminaristarum; si ergo seminaristae, decursu institutionis paulatim disparent, ad quid inserviunt illae optimae regulae?

Exc. VERWIMP: Placet iuxta modum: ratione habita de iis quae dicta sunt de formatione spirituali, intellectuali et pastorali respectu actionis sacerdotalis seminaristarum.

Exc. JELMINI: Placet. Schemata valde laudanda, quia bene adaptata hodiernis necessitatibus ad sacros formandos alumnos in Seminariis tam maioribus quam minoribus. Serio attendatur animadversionibus ab Em.mis et Exc.mis Patribus propositis et praecipue animadversionibus Em.mi Card. Suenens valde pertinentibus ad efficacem praeparationem alumnorum ad ministerium pastorale.

Exc. SUHR: Placet iuxta modum: iuxta animadversiones ab Em.mis et Exc.mis Patribus factas, ratione habita speciatim de voto Em.mi Card. Suenens.

Exc. SCHARMACH: Placet iuxta modum: attentis expositionibus Excellentissimorum ac Eminentissimorum Patrum.

Rev. GUT: Placet, praesertim quae capite II, de institutione spirituali, et capite V, de formatione pastorali, dicuntur.

Rev. SÉPINSKI: Placet generatim unumquodque schema; adiungo pro unoquoque capite folium separatum; adhaereo voto Em.morum Cardinalium Cento, Richaud, Döpfner et Em.mi Card. Suenens quoad formationem pastoralem.

Caput I: *De Seminariorum ordinatione generali*: Nihil in hoc decreto excipiendum; quaerendum tamen est num oporteat Concilio hanc rem proponere, quae facile a Sacra Congregatione competenti expediri possit.

Observationes minoris momenti:

Pag. 7,[43] linn. 1-2: Interpunctio, claritatis causa, fiat ita: « Divinus Redemptor, ut humani generis redemptionis opera, quam... ».

Pag. 7,[44] linn. 14-15: interpunctio fiat ita: « sed nihil fortasse magis, per saeculorum decursum, ... ».

Pag. 7, lin. 22: corrigatur: « Seminariis ».

Pag. 11,[45] linn. 35-37: proponerem claritatis causa: « Moderatores ergo et magistri a Domini Spiritu ducti et compaginati ita *inter semetipsos* unum ex multis corpus efforment ».

Pag. 12,[46] linn. 15-17: claritatis causa dicerem: « Seminarium, cum particulari ex fine a communi collegio vel quavis schola... ».

---

[43] Cf. p. 24.

[44] Cf. p. 24.

[45] Cf. p. 27.

[46] Cf. p. 27.

Pag. 17,[47] lin. 1 n. 11: corrigatur « Motu Proprio ».

Caput II: *De institutione spirituali.* Animadversiones minoris momenti:

Ad pag. 6,[48] lin. 21: evitarem locutionem « olim », quae est aequivoca; item pag. 8,[49] lin. 23 et p. 12,[50] lin. 7.

Ad pag. 10,[51] linn. 3-4: interpunctio sic fiat: « ita imbuere assuefiant ut, sacerdotio aucti, mundo magis magisque... ».

Ad pag. 12, linn. 21-23: melius dicatur: « Quare quidquid... castitatis exig*u*nt ».

Ad pag. 15,[52] lin. 28: corrigatur: « Epist. Es tar*e*a muy grata ».

Ad pag. 18,[53] lin. 3: locutio « novensiles sacerdotes » clarius reddatur.

Nota 15, linn. 10-12: non videtur opportunum ferre iudicium super hanc rem.

Caput V: *De institutione pastorali in Seminariis*; Caput VI: *De formatione post Seminarium perficienda.* Quoad attinet ad cap. V, nn. 2-4 merito restringi possunt. Quod attinet ad cap. VI, placet.

Animadversiones minoris momenti:

Ad pag. 10,[54] lin. 4: adhibeatur hic modus scribendi: « numquam » sicut in aliis locis huius schematis v. g. pag. 10, lin. 18 « umquam » et alibi.

Ad pag. 10, linn. 13-14: clarius reddatur « in proprii cubiculi opera custodia ».

Ad pag. 10, linn. 17-19: locutio nimis absoluta videtur.

Ad pag. 12,[55] linn. 30-31: interpunctio sic fiat: « ut Ecclesiae, immo totius humanae familiae, necessitates et labores comprehensos habeant ».

Ad pag. 13,[56] lin. 5: proponerem « commercium habere ».

Ad pag. 14,[57] lin. 21: corrigatur « laboris socii ».

Ad pag. 20,[58] lin. 6: pro « novensiles sacerdotes » proponerem « neosacerdotes » vel « novelli sacerdotes » vel « iuvenes sacerdotes »; item pag. 20, lin. 14.

Ad pag. 23,[59] lin. 1: sic interpunctio fiat: « in quibus, secundum ordinem apte electum, quaestiones... ».

---

[47] Cf. p. 30.
[48] Cf. p. 32.
[49] Cf. p. 34.
[50] Cf. p. 36.
[51] Cf. p. 35.
[52] Cf. p. 38.
[53] Cf. p. 40.
[54] Cf. p. 49.
[55] Cf. p. 51.
[56] Cf. p. 51.
[57] Cf. p. 52.
[58] Cf. p. 56.
[59] Cf. p. 58.

Ad pag. 23, lin. 6: sic interpunctio fiat: « De institutione spirituali », eiusmodi longiores conventus...

Rev. JANSSENS: Placet iuxta modum: ad mentem Em.morum Cardd. Suenens et Browne atque Exc.mi Arch. M. O'Connor.

## II

## DE SCHOLIS CATHOLICIS [1]

(Prima et Secunda Congregatio: 12-13 iunii 1962)

### 1) SCHEMA PROPOSITUM A COMMISSIONE DE STUDIIS ET SEMINARIIS

1. [*Prooemium*]. Divini Magistri praecepto « Euntes ... docete » (*Mt.* 28, 18) fideliter obsecuta, Ecclesia Christi, Matrem, Magistram et Educatricem omnium populorum semetipsam agnoscens,[2] nihil antiquius sibique carius umquam habuit quam per rectam integramque educationem ac institutionem filios suos « in mensuram aetatis plenitudinis Christi » (*Eph.* 4, 13) adducere. Quod munus Ecclesia inde ab ipsis vitae suae exordiis praeprimis divini verbi praedicatione atque assidua doctrinae christianae institutione seu catechesi semper adimplere studuit. Quibus decursu temporum, maternae sollicitudinis amore ac intuitu ducta, alia in christiano populo efformando adiunxit subsidia, inter quae potissimas partes agebant et agunt catholicae scholae.[3]

Cum autem hisce nostris temporibus, perfectioris institutionis studio apud omnes totius orbis populos ac coetus quam maxime aucto, Ecclesiae Magistrae amplior in dies pateat agendi campus, ob perniciosas autem doctrinas late grassantes exercitio iurium naturae ipsiusque Ecclesiae haud pauca opponantur impedimenta, cumque inter ipsos quoque Ecclesiae filios catholica in re doctrina latius aliquando ignoretur; [4] haec Sancta Oecumenica Synodus, Romanorum Pontificum ac potissimum Pii Papae XI exempla tenens, statuit firma doctrinae christianae de scholis principia denuo declarare, iterum inculcare atque ut in praxim efficacius deducantur providere.[5]

### I – PRAECIPUA EDUCATIONIS PRINCIPIA [6]

2. [*Subiectum passivum educationis*].[7] Peropportunum autem Patribus visum est in mentem revocare praecipua doctrinae capita circa educationem, quae scholarum catholicarum primarium finem constituit.

In primis, tamquam omnium fundamentum, firmiter tenendum est hominem in praesenti ordine salutis non solum finem temporalem, in humano consortio consequendum, habere, sed ad supernaturalem finem, personalem ac aeternum, infinita Dei bonitate, esse vocatum. Quapropter quaevis recta educandi ratio hoc sibi imprimis proponere debet, ut hominem ad illam

perfectionem perducat, quae ad rectam vitam gerendam et ad finem ultimum supernaturalem adipiscendum omnino requiritur.[8]

Educatio igitur totum hominem complecti debet: corpus et animam, cum omnibus suis facultatibus et virtutibus, prout ipse in praesenti humani generis condicione invenitur. Omnes pariter homines cuiusvis aetatis, stirpis, culturae ac condicionis, praesertim vero qui in puerili ac iuvenili aetate versantur, ius primarium ac nativum habent ad illam educationem recipiendam, sine qua finem sibi proprium attingere nequeunt.[9]

3. [*Subiectum activum educationis*].[10] Munus vero educationis impertiendae prae ceteris omnibus ex iure naturali familiae competere, quae verum germanumque educationis sacrarium constituit, Sancta Synodus apertis gravibusque verbis confirmat. Parentes enim, vi muneris ipsis proprii,[11] prolem educandi et gravissima obligatione tenentur et inviolabili iure gaudent;[12] quae eas solas patiuntur limitationes, quas ipsa lex naturalis vel divina positiva postulant.

Singulari autem ratione et independenter a quavis humana potestate hoc officium et ius ad Ecclesiam spectat, et quidem, quod ad religiosam et moralem educationem attinet, ex positiva institutione divina, cum ipsi infallibile et universale Magisterium atque spiritualis maternitatis munus concredita sint a Deo; consequenter vero et ex ipsa lege naturae ius quoque habet quoad ceteros humanae vitae adspectus, etiam ad ordinem naturalem pertinentes, quatenus, uti societas perfecta atque completa, Ecclesia omnibus iis iuribus pollet, quibus talis societas ad proprium finem attingendum est insignita.[13]

Haec autem familiae et Ecclesiae munera declarans, Sancta Synodus agnoscit officia quoque et iura quae, ex ipsa natura et amplitudine proprii finis temporalis Civitati competunt: proprium ac nativum circa ea quae hunc finem consequendum specifice respiciunt; suppletivum vero ac devolutivum vel etiam aliquando cumulativum, quoad cetera, cum Civitas non solum bono communi providere, sed insuper aliorum iura et officia defendere, adiuvare et, si opus fuerit, supplere debeat.

Cum autem haec tripartiti ordinis munera suapte natura arcte inter se cohaereant, Familia, Ecclesia et Civitas, communi consilio summaque concordia, in educatione impertienda cooperentur oportet, particularibus quoque, si casus ferat, initis conventionibus.[14]

4. [*Falsae sententiae*].[15] Proinde omnes doctrinae circa educationem, quae hominem a Deo creatum agnoscere nolunt; quae originalem lapsum vel universam humanae redemptionis oeconomiam negant vel ab ea quoquo modo praescindunt; vel quae revelationi divinae doctrinaeque christianae vim educandi eatenus tantum tribuunt, quatenus eas humanae culturae utiles esse existimant, verum educationis conceptum nequaquam attingunt.[16] Valde itemque deerrant omnes qui in educatione impertienda aut solas physicas

educandi vires respiciunt; aut singulis animae facultatibus exclusivas vel nimias partes assignant; aut qui propriae vel selectae stirpi, iuvenili aetati, vel iis qui ingenio aut divitiis praecellunt, educationem reservant; aut tandem qui valorum debitam inter se subordinationem seu, quam aiunt, hierarchiam quoquo modo subvertunt.[17] Vehementer denique errant ii omnes qui, Familiae et Ecclesiae iura negantes, impedientes, vel quovis modo conculcantes, munus educandi potiore vel exclusivo iure Civitati vindicare audent.[18]

## II – Scholae catholicae momentum et dotes

5. Ut Ecclesia munus educandi populos, divinitus sibi concreditum, rite expleret, pro diversorum temporum condicionibus, scholas aperire, Studia Generalia condere, Religiones, Societates et Instituta, educationis ministerio dedita, approbare atque erigere numquam destitit, ita ut, teste historia, ipsa semper liberalissimam scholae matrem atque patronam sese exhibuerit.[19]

Etsi vero Ecclesiae in hodierni apostolatus munere explendo tot mira huius aetatis inventa utilissimum praebeant adiutorium, nihilominus instrumentum catholicae educationis impertiendae apprime necessarium et summopere efficax hodie quoque schola catholica demonstratur.[20] Ministerium vero in ea exercitum validam Ecclesiae docendi muneri operam conferre verumque apostolatum modernis necessitatibus maxime congruentem constituere apertis verbis Patres profitentur; ideoque sacerdotes, religiosos et laicos, qui in scholis catholicis operam navant, vehementer exhortantur ut in vocatione qua vocati sunt fideliter perseverent.[21]

6. [*Condiciones ad scholam catholicam requisitae*].[22] Ut autem aliqua schola perfecte catholica dici possit minime sufficit ut in ea aliqualis instructio religiosa tradatur. Ea dumtaxat schola perfecte catholica est censenda in qua tota instructio ac doctrina, eiusque ordinatio tota, nempe magistri, studiorum ratio, libri ad quamvis disciplinam quod pertinet, ceteraque omnia quae alumnum circumsaepiunt, christiano spiritu, sub ductu maternaque Ecclesiae vigilantia, adeo sint imbuta ut religio ipsa totius instituendi rationis cum fundamentum tum fastigium et finem constituat.[23]

Illae vero scholae catholicae quae *a publica ecclesiastica auctoritate* approbantur vel eriguntur eique plene subsunt,[24] sive ab auctoritate pontificia vel dioecesana directe et immediate, sive mediante auctoritate religiosis familiis aequiparatisque in iure societatibus praeposita hoc fiat,[25] scholae publicae sunt,[26] et stricto sensu scholae Ecclesiae vocantur.[27]

7. [*Scholarum catholicarum perfectio curanda*]. Summopere igitur curandum erit ut scholae catholicae illas condiciones adimpleant, quae ad educandi munus rite obeundum omnino requiruntur. Ipsae proinde magistrorum peritia ac numero, alumnorum ordine ac disciplina, instituendi ac do-

cendi methodis, paedagogicisque ac didacticis subsidiis ita emineant, ut apud publicam ac privatorum opinionem optima ubique fama gaudeant; praesertim vero sensu ac spiritu christiano praecellant.[28]

Quapropter in scholis catholicis instructio religiosa in maxima aestimatione est habenda. Ipsa nempe primum locum teneat, professoresque verae peritos exemplarique vita christiana commendatos habeat, qui sciant principia religiosa alte mentibus imprimere gravioresque quaestiones et problemata moderna, pro alumnorum captu diversaque aetate, sensu et spiritu christiano ac ecclesiali, solide tractare.[29]

Praeterea in omnibus scholis, praesertim vero in mediis et superioribus, pius ac prudens Director spiritualis constituatur, quem, in morali alumnorum formatione, ceteri adiuvare satagant; qui omnes verbo et exemplo alumnos ad solidiora vitae christianae principia et virtutum opera, persuasione ductos, attrahere studeant, immoderatum independentiae desiderium, recto libertatis usu et amore disciplinae corrigant, amorem et fidelitatem erga Ecclesiam eiusque doctrinas excitent, moralemque eorum ac socialem conscientiam efforment.[30]

Quo fiet ut scholae catholicae, verae educationis palaestrae, non solum erudiant, sed etiam authenticam iuvenum personalitatem christianam effingant atque evolvant; imo, quod eas maxime decet, vocationes sive sacerdotales sive religiosas efficaciter foveant, atque alumnos ita praeparent, ut in rebus tam domesticis quam publicis gerendis, apostolica operositate, praeclarum christianae suae condicionis testimonium omnibus exhibeant.

## III – Familiae et Ecclesiae iura circa scholas

8. [*Libertas scholae*].[31] Cum, salvo divino Ecclesiae Magisterio quoad doctrinam fidem vel mores respicientem, veritas commune patrimonium constituat nullique subsit monopolio, et educatio iuxta rectam conscientiam tradatur oporteat, docet haec Sancta Oecumenica Synodus libertatem scholae, quae omnium scholarum aequalia iura et officia secum fert, non secus ac ceteras civiles libertates, ad inalienabilia hominis iura pertinere; publicaeque auctoritatis officium esse res ita disponere ut, ad ipsius boni communis emolumentum, parentes et cives, in eligenda schola, hac vera gaudeant libertate.[32] Quare quodvis scholae monopolium, ex errata opinione circa iurium originem et naturam plerumque procedens, uti omnino iniustum reiciendum est, quippe quod verae libertati obstet sive quia eam radicitus negat, sive quia, libertatis iure speculative agnito, illud practice inane reddit, aequalia iura, oeconomica subsidia, aliaque beneficia scholae non statali concedere recusando.[33]

Quae libertatis doctrina, ab Ecclesia propugnata, nihil habet commune cum illa perniciosa circa libertatem sententia, quae veritati et errori, virtuti

ac vitio eadem iura tribuenda defendit, ita ut unicuique, quae sibi magis placuerint, docendi faciendique facultas sit.

9. [*Ius scholas condendi*].[34] Declarat praeterea Sancta Synodus ius ac officium condendi ac regendi scholas, quatenus ipsae medium educationis impertiendae constituunt, imprimis ad familiam, una cum iure subsidiario scholas libere eligendi, pertinere; dein vero ad Ecclesiam et Civitatem spectare.[35]

Cum autem schola sit etiam medium communicandae veritatis, hoc idem ius aperiendi scholas, salvo semper Magisterio Ecclesiae, et intra limites boni communis, omnibus competit ea ratione et mensura qua veritatis patrimonium possident.[36]

Ecclesia vero hoc ius sibi vindicat imprimis ex institutione divina, quatenus ipsa mandatum accepit docendi omnes gentes, quod directe ad sacras disciplinas, fidem et mores respicientes, pertinet, indirecte vero etiam ad humanas extenditur. Ex lege autem naturali, cum nempe fideles, sive qua singuli, sive qua societate coniuncti, ob christianam suam condicionem, nullum ius amittant, hoc idem ius competit tum singulis christifidelibus eorumque adsociationibus et societatibus, tum praesertim ipsi Ecclesiae, et quidem quoad omnes scholas cuiusvis generis et gradus; idque vel ideo quia universa cultura catholica cognitionem altiorem de Deo, de homine atque de mundo, necnon de hominis ad utrumque necessitudine constituit, quam Universitates catholicae magis in dies elaborant, ceterae vero scholae catholicae alumnis progressive tradunt.[37]

10. [*Ius invigilandi*].[38] Praeterea vi Magisterii divini Ecclesiae soli competit ius directum et immediatum invigilandi in ea quae ad fidem et mores pertinent. Invigilabunt proinde pastores ne quid fidei vel moribus contrarium in scholis alumni doceantur.

Curabunt quoque iidem animarum pastores ut, ubi pueri catholici, ob penuriam scholarum catholicarum, scholas neutras vel mixtae religionis, eas praesertim in quibus magistri diversarum confessionum religiosarum docent,[39] frequentare coguntur, opportuna ad pericula arcenda adhibeantur remedia atque eorum instructioni religiosae diligenter provideatur.

11. [*Pueri scholas non catholicas frequentantes*]. Item sollicite providendum erit educationi religiosae puerorum catholicorum qui scholas statales aliasve frequentant, sive per instructionem religiosam ibi tradendam vel a parentibus domi procurandam, de qua gravissima obligatione pastores eos frequenter moneant; sive potissimum per assiduam et bene ordinatam institutionem catecheticam, tam pro pueris quam pro adultis, sub ductu Ecclesiae, statutis temporibus et locis, habendam.

12. [*Coeducatio*]. Monet tandem haec ipsa Sancta Synodus ut prudens in educatione habeatur ratio diversitatis utriusque sexus et finis unicuique

in familia et societate a divina providentia praestituti, ideoque in scholis catholicis, in eis praesertim quae mediae dicuntur, coeducatio ne permittatur, nisi peculiaribus causis ab Ordinario probandis et cunctis ad probitatem morum servandam cautionibus adhibitis, iuxta normas ac instructiones ab Apostolica Sede pluries traditas.[40]

## IV – Magistrorum formatio, officia et iura

13. [*Magistrorum formatio*].[41] Habent deinde Patres sibi maxime persuasum inter praecipua Auctoritatum ecclesiasticarum, quae rei scholasticae praesunt, munera, adnumerandum esse officium diligenter providendi accuratae magistrorum formationi religiosae, scientificae ac paedagogicae,[42] etiam titulis academicis comprobandae,[43] quam ipsi magistri toto nisu acquirere et in dies perficere tenentur, ut schola catholica finem sibi proprium apte consequi valeat.

Peculiari vero cura professores religionis, sive sacerdotes sive religiosi vel religiosae, sive laici, tam pro scholis quam pro catechetica institutione tradenda, praeparentur; qui non secus ac ceterarum disciplinarum professores, titulis academicis praediti sint oportet. Ad quam formationem in sacris disciplinis rite obtinendam, Instituta superiora et Facultates erigantur, quae iure concedendi titulos academicos seu didacticos, ab ipsa quoque auctoritate civili agnitos, polleant.

Insuper haec Sancta Synodus speciali sollicitudine prosequitur magistros catholicos qui in statalibus aliisve scholis docendi muneri incumbunt, eosque enixe admonet, ut in tanto munere laudabiliter exequendo rectae educationi impertiendae indefessam operam navent, erga Magisterium ecclesiasticum semper dociles sese ostendant ac christiana circa educationem et scholam principia tueri ac promovere omni conatu studeant. Quod ut efficacius obtineatur, curent animarum pastores, ut ii magistri peculiari assistentia spirituali fruantur, et, si casus ferat, in Adsociationes, capacitate iuridica etiam civili praeditas, apte coalescant.[44]

14. [*Magistri iura et officia*].[45] Ut autem sacrum institutionis opus diligenti cura exerceatur, omnino providendum erit ut magistri proprii status iuribus gaudeant, imprimis vero quoad aequam eorum retributionem et rectam veritatis profitendi libertatem. Meminerint tamen ipsi magistri se non proprio nomine agere, sed vices Ecclesiae, parentum et societatis gerere; quapropter in officio suo exequendo non solum nihil docere vel facere praesumant, quod legitimo delegantium iuri, officio ac voluntati adversetur, verum etiam, maximo erga discipulos amore ac reverentia, assumptum sibi opus perfectius in dies exercere totis viribus conentur.

## V – Scholae catholicae fovendae

15. [*Scholae catholicae fovendae*]. Sancta Oecumenica Synodus summopere exoptat et, in quantum rerum ac locorum adiuncta hoc fieri permit-

tunt, praecipit, ut scholae catholicae ubique impense foveantur, sive circa iam existentes meliorem in dies curam adhibendo iuxta huius decreti tenorem, sive novas quam plurimas condendo pro temporum ac locorum necessitatibus.[46]

Quae specialis commendatio valet non solum de scholis elementariis et mediis, verum etiam de condendis et promovendis Universitatibus, quibus Patres particulari decreto provident, necnon, consideratis hodiernae societatis condicionibus, de scholis quae professionales vel technicae vocantur, atque de institutionibus pro erudiendis adultis. Illae enim optima praebent auxilia ad opificum condicionem sublevandam et ad fidem vitamque christianam contra materialismi athei insidias incolumes custodiendas; in his autem probi viri et optimi patres et matresfamilias formantur, qui recta fidei christianae ac proprii officii conscientia ducti, tum domesticam vitam tum socialem actionem in temporale bonum ac aeternum efficaciter dirigere valeant.[47] Nec parvipendenda est utilitas inceptorum quibus praecipue adulti per epistolarum commercium methodice ordinatum in variis disciplinis ulterius instruuntur.

16. [*Conscientia fidelium et publica opinio efformanda*].[48] Omnia item perficienda erunt ut tam clericorum quam laicorum, eorum praesertim qui diligentiorem apostolatui operam navant, conscientia de momento educationis atque scholae catholicae informetur; sacerdotes utriusque cleri omnesque religiosi, etiam ad ministerium scholarum non destinati, doctrinam catholicam circa educationem et scholam probe noscant, et parentes de hac re deque eorum gravissimo officio necnon de obligatione filios ad scholas catholicas mittendi frequenter moneantur atque edoceantur.

Ad scholae libertatem et iura vindicanda [49] cuncta praeterea adhibeantur media: prelum aliaque moderna subsidia ad ideas opinionesque divulgandas tantopere efficacia, congressus, pacta cum auctoritatibus civilibus; omnesque coordinentur vires: christifidelium laicorum videlicet apostolica cooperatio, Actio Catholica, Associationes nationales et internationales docentium, parentum, collegiorum, alumnorum et exalumnorum, Associationes quoque civiles, imprimis magistrorum et docentium, necnon actio deputatorum legumlatorum, dein ipsa quoque iura civilia, in comitiis administrativis et politicis exercenda, denique cooperatio cum organisationibus nationalibus et internationalibus.

## VI – Scholae catholicae sustentandae

17. [*Sustentatio scholarum catholicarum*]. Praeterea munus incumbit Patribus enixe ac paterne admonendi omnes ut prompto animo officium impleant suppeditandi media, quibus scholae catholicae sustententur, ut ipsae revera liberae sint et omnibus, cuiusvis condicionis, imprimis vero pauperibus, pateant.[51]

Sumptus autem ad rem necessarios suppeditare, salva semper legitima

scholae libertate, publici aerarii imprimis officium est, habita ratione numeri scholarum, alumnorum ac professorum, naturae quoque ac gradus scholarum ceterorumque quae ad scholas referuntur; ipsa enim iustitia distributiva postulat ut publica pecunia, pro scholarum sustentatione collecta, ad cunctorum scholas sustentandas, aequa quadam ac rata portione, erogetur.[52]

Quod si res publica hoc officium erga scholas non statales nullatenus vel insufficienter tantum adimpleat,[53] recursus ad quaevis alia legitima media fiat, uti sunt: voluntariae vel fixae fidelium oblationes, Institutorum ecclesiasticorum et civilium certae erogationes, piae fundationes, adsociationes ad scholas catholicas sustentandas erectae, rata pars redituum vel pecuniae ecclesiae, cooperatio gratuita personarum physicarum vel moralium aliaque id genus.[54]

Insuper haec Sancta Synodus, sicut enixe commendat ut ea quae progredientis aetatis inventa utiliter postulant, in scholis catholicis erigendis et gerendis sedulo assumantur, ita omnes quorum interest monet ut oeconomica subsidia pro scholarum sustentatione undequaque accepta, rite administrent et sobrie impendant, ut debita de bono scholarum catholicarum nomine cura habeatur.

## VII – Organisatio centralis et cooperatio

18. [*Organisatio centralis*]. Ad facilius et efficacius supradicta omnia obtinenda, Apostolica Auctoritate instituatur organisatio quaedam centralis seu hierarchica omnium scholarum catholicarum in gradu internationali, nationali et regionali seu dioecesano, quae salva semper sana quadam eorum quorum interest autonomia, iuxta regionum postulata et Institutorum religiosorum methodos ac spiritum, problematum omnibus scholis communium diligentem curam atque directionem gerant.[55]

19. [*Universalis cooperatio*]. Tandem haec Sancta Oecumenica Synodus vehementer omnes hortatur ut mutuam sibi validamque cooperationem praestent.[56]

Curent proinde Ordinarii locorum ac Superiores religiosi apostolicam subditorum operam in bonum animarum arcte inter se coordinare; clerus dioecesanus, familiae religiosae, parentes in educationis opere mutuum sibi adiutorium efficaciter praebeant; omnesque insuper una cum fidelibus, qui operibus apostolatus sese devovent, unanimiter procedant. Impense quoque foveatur cooperatio auctoritatibus civilibus praestanda, atque cum illis organisationibus nationalibus et internationalibus, quae iura hominis, praecipue vero pueri, defendere sincero animo conantur, amica habeatur necessitudo, ut ita non solum iniustae dispositiones vel usurpationes efficacius praecaveantur, sed ipsa quoque christianae instructionis ac educationis causa maius in dies emolumentum capiat.

*Textus schematis definitive approbatus est in Sessione Generali Commissionis de Studiis et Seminariis habita diebus 1-10 martii 1962 unanimi suffragio.*

### Abbreviationes frequentiores

*ACV2* Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando.
*All.* Allocutio Pontificia.
*CL* Collectio Lacensis.
*DIM* Encyclica *Divini Illius Magistri* Pii XI.
*NR* Nuntius radiophonicus.
*RCM* Raccolta di Concordati a cura di A. Mercati, Roma, 1954, vol. II.

## NOTAE

[1] *Argumentum* de quo agitur semper fuit, ast hodie praesertim *est summi momenti*: « Mai come oggi l'educazione giovanile ha assunto più decisa e vitale importanza, messa come è di fronte agli errori sconcertanti di un naturalismo e di un materialismo che stanno precipitando il mondo » (Pius XII, RM ad catholicos Statuum Foederatorum Americae, 13-11-1939). Cf. etiam Leo XIII, Litt. *Custodi di quella fede,* 8-12-1892; Benedictus XV, Ep. Ap. *Communes litteras,* 10-4-1919, *A.A.S.,* 1919, p. 172; Pius XI, Enc. *DIM* (*Divini Illius Magistri*), 31-12-1929, *A.A.S.,* XXII, 1930, p. 50; Pius XII, All. ad Iuvenes ACI, 20-4-1946; All. ad Patresfamilias Galliae, 18-9-1951. — *Acta et Documenta Conc. Oecum. Vat. II apparando,* series I, Antepraeparatoria (*ACV2*), vol. III, pp. 363-364, 370-71, 373-74. — *Rationes*: *a*) errores olim grassantes latius impraesentiarum diffusi sunt novique apparuerunt; *b*) inertia catholicorum: « È doloroso rilevare che in questo campo in Italia (idem valet de pluribus aliis nationibus) esistono ancora fra i cattolici lacune e incertezze » (Pius XII, Litt. Secr. Status ad XXVIII Hebd. Soc. Ital., sept. 1955); *c*) « Una lunga assuefazione al predominio della scuola di Stato ha offuscato in molti la nozione stessa del diritto alla libertà della scuola » (ib.); *d*) doctrina catholica circa educationem et scholam, saepe apud ipsos quoque praeceptores et educatores, neglecta vel oblita manet, immo et plurimis praeiudiciis obnubilata; *e*) necessitas absoluta cuiusdam renovationis scholae catholicae in spiritu vere christiano; nam saepe parum differt ab aliis scholis (cf. *ACV2,* s. I, vol. III, p. 365, 371), et, quamvis accusationes contra eam prolatae plerumque calumniosae sint, pluribus etiam defectibus procul dubio laborant; *f*) nullum hucusque Concilium Oecumenicum hoc argumentum ex integro tractavit; *g*) ex recta solutione huius problematis bonum religionis ac societatis maxime pendet (cf. Conc. Trid., s. XVIII, c. 18; Conc. Moguntinum, a. 1549, cc. 65, 96, Mansi, 32, 1422, 1435; Conc. Coloniense, c. 1, Mansi, 32, 1284; Pius XI, *DIM,* l. c., p. 51; Pius XII, passim).

*Praeterea notandum est hoc decretum respicere omnes scholas catholicas*: inferiores, medias et superiores, cuiusvis generis, et quamvis de Universitatibus peculiare exstet decretum, principia generalia in hoc praesenti decreto contenta, pro ipsis quoque valent. Immo, per se, haec generaliora principia *ad omnia moderna inventa* (Cinematographum, Radiophonium, Televisorem, etc.) quatenus media educationis vel veritatis divulgandae constituunt, sunt extendenda: nam iniustum est omnino ut circa huiusmodi ingenii humani inventa ac subsidia quodvis monopolium exerceatur.

*Ad par. 1*

[2] In hac paragrapho imprimis statuitur *principium continuitatis* operis Christi in Ecclesia, et quidem ex divino mandato, ex quo *omnia iura supernaturalia positiva* profluunt. Cf. *Io.* 20, 21; *Mc.* 16, 15-20, et alibi. PIUS XI, Enc. *DIM,* l. c., pp. 49-50; Conc. Baltimorense II, 1866, *Collectio Lacensis* (*CL*), III, col. 514, *b-c;* Conc. Prov. Australiense, 1869, *CL* III, col. 1074, *b*; Conc. Prov. Coloniense, 1860, *CL* V, col. 364, *b*; Conv. Episcoporum Herbipolensis, 1848, *CL* V, col. 960. *Mater,* quia vitam supernaturalem in lavacro regenerationis confert; *Magistra,* magisterio tum divino, tum humano etiam ex lege naturae; *Educatrix,* quia vitam, quam contulit, evolvit ac perficit, nam educatio est quaedam quasi continuatio tum generationis tum regenerationis. PIUS XI, *DIM,* l. c., pp. 53, 54, 75, 76. Propugnatio iurium naturalium Ecclesiae *hodie* est summi momenti, uti postea dicetur. Cf. A. OTTAVIANI, *Compendium Iuris Publici Ecclesiae* (1954), pp. 100-101, 381-82, 413-14.

[3] « ... potissimas partes agebant et agunt scholae catholicae... ». Praedicatio Verbi divini, catecheses methodice instructae, inde a tempore apostolorum, scholae aetatis patristicae, scholae medioevales (paroeciales, episcopales, monachales), Studia Generalia, Universitates, Instituta religiosa quae scholae et educationi devoventur, scripta Patrum et scriptorum ecclesiasticorum, praesertim vero quam plurima documenta Romanorum Pontificum atque historia Conciliorum; hoc abunde demonstrant. Cf. inter alia, PIUS XI, Enc. *Deus scientiarum Dominus, A.A.S.,* 1931, pp. 241-245; Litt. *Singulare illud, A.A.S.,* XVIII, 1926, p. 258; *CL,* col. 394-397; I-VII, Ind. Alph. s. v. « schola » et « educatio ».

[4] *Tres praecipuae rationes* afferuntur ob quas declaratio doctrinae catholicae circa educationem et scholas iterum redditur necessaria: *a*) maius culturae educationisque desiderium ubique vigens, ideoque maior campus pro apostolatu exercendo; *b*) perniciosae doctrinae grassantes quae liberum iurium exercitium impediunt; *c*) ignorantia doctrinae, iurium et obligationum apud ipsos quoque christifideles existens. Cf. praeterea adnotationem [1] ad titulum Decreti.

*Errores quorum implicita fit mentio sunt*: Communismus atheus, socialismus, naturalismus, materialismus, laicismus, liberalismus, statalismus, qui omnes monopolium Status propugnant. Cf. Conc. Vat. I, *CL,* VII, col. 575, *a-b*; *Syllabus,* prop. 45-48; LEO XIII, Enc. *Dall'Alto,* 15-10-1890; PIUS XI, Enc. *Non abbiamo bisogno, A.A.S.,* XXIII, 1931, pp. 302, 305.

[5] *En praecipua documenta*: PIUS IX, Litt. *Quum non sine,* 14-7-1864, ad Episcopum Frib. Brisg.; Instr. S. O., 24-11-1874, ad Episcopos Stat. Foed. Am.; LEO XIII, Litt. *In mezzo,* 26-6-1878, ad Card. Vicarium; Enc. *Officio Sanctissimo,* 22-12-1887; Enc. *Affari vos,* 8-12-1897; PIUS XI, Litt. *Singulare illud,* 13-6-1926; All. ad Alumnos Collegii de Mondragone, 14-5-1929; *praesertim vero* Enc. *Divini Illius Magistri,* 31-12-1929; Const. Apost. *Deus scientiarum Dominus,* 24-5-1931; Enc. *Non abbiamo bisogno,* 29-6-1931; Enc. *Mit brennender Sorge,* 14-3-1937; PIUS XII, plurimae allocutiones et Nuntia Radiophonica.

(I - Praecipua educationis principia)

[6] In paragraphis 2-4, sub adspectu tam positivo quam negativo, praecipua capita doctrinae catholicae circa naturam educationis necnon circa officium ac ius

eam tradendi proponuntur. Haec principiorum declaratio hodie maxime est necessaria contra errores qui in paragrapho 4 recensentur.

Nexus logicus totius tituli his est: *a*) imprimis fundamentum ponitur, nempe finis *personalis* supernaturalis assequendus (par. 2); *b*) ex quo principio recto tramite oritur ius hominis ad educationem, iam inde a teneris annis recipiendam, uti medium necessarium finis assequendi (par. 2); *c*) hinc consequitur officium gravissimum Familiae, Ecclesiae et Status, ac proinde ius unicuique proprium, educationem impertiendi (par. 3); *d*) tandem reprobantur errores (par. 4).

*Ad par. 2*

[7] Cf. Conc. Vat. I, *CL* VII, col. 627-628; PIUS XI, Litt. *Quum non sine,* 14-7-1864; LEO XIII, Enc. *Officio Sanctissimo,* 22-12-1887; PIUS XI, Litt. *Singulare illud,* 13-6-1926, l. c., p. 258; Enc. *DIM,* l. c., pp. 50, 52, 58, 83; PIUS XII, All. ad AIMC, 11-9-1948; All. ad Delegatas GIAC, 30-12-1953; *C.I.C.,* can. 1113, cf. 1013, 1372; Conc. Prov. S. Ludovici II,a. 1858, *CL* III, col. 1192, *d.*

[8] *Educatio imprimis respicit finem.* PIUS XI: « Nulla veri nominis educatio esse potest quae ad *ultimum* finem non ordinetur tota » (Enc. *DIM,* l. c., p. 50), unde educatio pertinet ex ipsa natura sua *ad ordinem moralem.* Ideo totum pondus doctrinale huius paragraphi reponendum est in assertione: « hominem ad supernaturalem finem *personalem...* esse vocatum » (praecipue contra aberrationes marxismi). Ex quo sequitur hominem natura sua omnes societates humanas etiam Statum transcendere, quod non solum ex divina revelatione, sed ex ipso rationis lumine constat. Homo in societate continetur *totus sed non totaliter,* et si qua civis subest ordini *iuridico,* qua homo subest ordini *morali,* et quidem supernaturali.

[9] *Ex asserto finalitatis principio* duo clare eruuntur: *a*) totum hominem, quoad omnes suas facultates et virtutes, sive naturales sive supernaturales, esse educandum; *b*) omnes homines, absque ulla distinctione, habere ius ad hanc educationem recipiendam. Cf., ex documentis allatis, imprimis PIUS XI, Enc. *DIM,* l. c., pp. 56-58, 83; PIUS XII, all. ad AIMC, 11-9-1948; All. ad Delegatas GIAC, 30-12-1953.

*Ad par. 3*

[10] Cf. Conc. Vat. I, *CL* VII, 627-628; PIUS IX, Litt. *Quum non sine,* 14-7-1864; LEO XIII, Enc. *Officio Sanctissimo,* 22-12-1887; PIUS XI, Litt. *Singulare illud,* 13-6-1926; Alloc. ad Alumnos Collegii de Mondragone, 14-5-1929; Enc. *DIM,* l. c., pp. 53, 54, 58-64; Enc. *Mit brennender Sorge, A.A.S.,* XXIX, 1937, pp. 182-183; PIUS XII, Alloc. *ad AIMC,* 8-9-1946; Alloc. ad AIMC, 4-9-1949; Litt. Secr. Status ad XXVIII Hebd. Soc. Ital., sept. 1955; Conc. Prov. Coloniense, a. 1860, *CL* V, 364, *b*; Conc. Baltimorense II, a. 1866, *CL* 514, *b-c*; Conv. Episcoporum Herbipolensis, a. 1848, *CL* V, 970, *c-d.*

*Uti fundamentum totius huius paragraphi* sequentia sunt in mentem revocanda: *a*) *educatio media stat* inter subiectum educandum et finem assequendum, ad utrumque habens relationem; *b*) *principium finalitatis educationis,* quatenus educatio ad finem ordinetur oporteat (PIUS XI, *DIM,* l. c., p. 51); *c*) *principium condicionis socialis* ipsius educationis, quae in societate et a societate recipitur

(Pius XI, Enc. *DIM,* l. c., p. 52 et Enc. *Casti connubii, A.A.S.,* XXII, 1930, p. 545); *d*) *principium finalitatis uniuscuiusque societatis,* ex quo pendent officia et iura unicuique propria, et tandem *e*) veritas, qua subiectum educandum in ordine naturali ad Familiam, in ordine vero supernaturali ad Ecclesiam pertinet; ex qua veritate pendent officia et iura quae speciali modo educationem respiciunt.

Ex quibus principiis facile deducuntur *existentia, natura, prioritas et amplitudo* officiorum et iurium quae unicuique competunt. Cf. Pius XI, Enc. *DIM,* l. c., pp. 59-60; Enc. *Mit brennender Sorge,* l. c., pp. 182-183; Pius XII, in All. ad AIMC, 8 sept. 1946, vocat ius parentum « primario, di ordine naturale... inviolabile e anteriore a quello della società civile e dello Stato ».

*Parentes* enim per generationem vitam dederunt; et finis domestici consortii, ipsa sua natura, praeter procreationem est ipsa educatio filiorum. *Ecclesia* in regeneratione baptismali, vitam tribuit supernaturalem, et habet praeterea potestatem directam in finem ultimum supernaturalem, cui ceteri omnes fines subordinari debent. *Status,* et a fortiori ceterae humanae societates *nullam* potestatem exercent in finem ultimum supernaturalem, *sed solum* in finem terrenum sibi proprium, cuius assecutio neque processum educationis neque finis ultimi assecutionem impedire debet.

[11] « ... vi muneris ipsis (parentibus) proprii... », nempe vi naturalis fecunditatis et inde ortae potestatis et « auctoritatis », quam habent in subiectum educationis, atque vi ipsius finis domesticae consortionis, quae, si sub aspectu christiano consideratur, ampliora adhuc officia et iura implicat.

[12] Prior est obligatio, dein correlativum ius educationem tradendi.

[13] Iura Ecclesiae profluunt *tum* ex iure divino positivo, vi nempe maternitatis spiritualis et infallibilis magisterii, *tum* etiam ex iure ipso naturali, quatenus eo ipso quod constituta est societas perfecta atque completa, finem ultimum assequendum respiciens, habet ius in educationem ipsam et ad media, ad educationem impertiendam necessaria vel simpliciter utilia, etiam quoad adspectus ordinem naturalem respicientes; gratia enim et ordo supernaturalis neque naturam neque ordinationem naturalem destruunt, sed potius eas perficiunt atque complent, et adeo inter se cohaerent ut adaequata utriusque ordinis separatio omnino impossibilis sit. Cf. documenta allata in adnotatione [10]. Ex quibus praeterea patet ius Ecclesiae proprium, in materia educationis, esse *immediatum atque directum.*

[14] En praecipua munera et officia quae Statui competunt: *ex iure proprio et nativo,* formationem technicam impertiendi, ad reipublicae administrationem gerendam; *ex iure suppletivo et devolutivo,* tuendi iura prolis et familiae, necnon ipsam educationem, obsequendi iuribus Ecclesiae, consulendi causae educationis, adhibitis etiam subsidiis materialibus; promovendi educationem et instructionem, non solum negative, removendo scilicet obstacula, sed etiam positive; opitulandi operibus inceptisque familiae et Ecclesiae; perficiendi ipsam operam educationis, in defectu familiae et Ecclesiae; determinandi gradum culturae seu instructionis. Cf. Pius XI, Enc. *DIM,* l. c., pp. 63-64; De Clercque Ch., *Traité de Droit Canonique,* t. II, l. III, p. 186. — *Quoad mutuam et harmonicam cooperationem Familiae, Ecclesiae et Status,* cf. Pius XII, Litt. Secr. Status ad XXVIII Hebd. Soc. Ital., sept. 1955, et plures declarationes Episcoporum, ex. gr. Episcoporum Siciliae, die 7-4-1961, *L'Osservatore Rom.,* 8-4-1961, p. 8, col. 6-7.

Iura Familiae, Ecclesiae et Civitatis ita inter se harmonice coordinanda videntur ex ipsa natura rei, ut *quo magis* in scholis *educatio,* et quidem moralis, inten-

ditur (scholae elementariae et secundae institutionis) *eo potiora* sint iura Familiae et Ecclesiae atque minora iura Status; *quo magis* vero *instructio* finem scholae constituit (Universitates, scholae professionales, technicae, specialisationis) *eo ampliora* iura Statui sunt agnoscenda. Quod ex ipsis documentis ecclesiasticis etiam eruitur. *Attamen,* cum *hodie* ob ipsam scientiae methodum ac spiritum, ob laicam vitae ducendae rationem, ob scientiae ac societatis a religione et ecclesiastico magisterio indebitam emancipationem, et ob gravissimos errores ubique grassantes, *scholae omnes,* maximum influxum exerceant in educationem et frequenter Universitates destruant educationem quam iuvenes in scholis inferioribus receperunt, cumque ex alia parte Familia et Ecclesia omnibus necessitatibus occurrere non valeant, *gravissime* monendae sunt Auctoritates civiles ut, in *iure suppletivo* exercendo, rectae educationi quam maxime provideant, et catholicorum omnium officium est omnibus mediis uti ut a scholarum exercitio et ministerio quidquid rectae educationi offendit, amoveatur.

*Ad par. 4*

[15] In hac paragrapho, plures sententiae, educationem respicientes, tamquam erroneae reiciuntur, et ita in forma mitiore respectivi errores damnantur. Cf. PIUS IX, Litt. *Quum non sine,* 8-12-1864; *Syllabus,* prop. 1-18; Enc. *Quanta cura,* 8-12-1864; LEO XIII, Enc. *Humanum genus,* 20-4-1884; Enc. *Dall'alto,* 15-10-1890; Litt. *È giunto,* 18-7-1889; PIUS XI, Enc. *DIM,* l. c., p. 50; Enc. *Non abbiamo bisogno,* l. c., pp. 302, 305; PIUS XII, All. ad Foed. Intern. A. C., 18-4-1952; Conc. Vat. I, *CL* VII, col. 857, *d*; Conc. Prov. Quebecense, I, a. 1851, *CL* III, 616, *d.*

[16] In hac prima parte agitur praesertim de evolutionismo, de naturalismo (in paedagogia, in schola, in familia et in societate) et de humanismo exaggerato.

[17] In secunda parte huius paragraphi reiciuntur: rationalismus, socialismus, razzismus, individualismus, intellectualismus, voluntarismus, agnosticismus et pragmatismus, quatenus eorum doctrinae aequilibrio psychologico, in educatione tenendo, opponuntur, et totam educationem respiciunt ex quadam positione nimis unilaterali.

[18] Tandem in hac tertia parte, expressa fit mentio de Statalismo, qui acriter propugnat et exercet monopolium Status in materia educationis; cui accedunt laicismus, liberalismus, socialismus et communismus.

(II - Scholae catholicae momentum et dotes)

*Ad par. 5*

[19] Ecclesia, « teste historia, semper liberalissimam scholae matrem atque patronam sese » exhibuit. Immo dici posset scholam *uti nunc est,* nempe uti medium non solum instructionis *sed etiam educationis,* in Occidente originem trahere ex institutione ecclesiastica. Cf. PIUS XI, Enc. *DIM,* l. c., 76; Litt. *Singulare illud,* l. c. p. 258; Enc. *Deus scientiarum Dominus,* l. c., pp. 241-245; Conc. Prov. Coloniense, a. 1860, *CL* V, 364, *b.* Cf. praeterea auctores qui de educationis historia agunt: H. I. MARROU, *Storia dell'Educazione nell'antichità,* 1950; E. LESNE, *Les Ecoles de la fin du VIII$^{e}$ siècle à la fin du XII$^{e}$ siècle,* Lille 1940. MARROU ait: « Nemmeno la scuola si assumeva il compito di educare; nell'epoca arcaica

essa non esisteva, e una volta creata restò sempre un po' disprezzata... quando un moderno parla dell'educazione pensa in primo luogo alla scuola... È questa, in occidente, una eredità e una sopravvivenza medievale; fu nelle scuole monastiche delle età oscure che si stabilì un legame intimo tra il maestro e il direttore spirituale » (cf. *o. c.,* pp. 57-58, et etiam pp. 201, 355, et alibi). Cf. praeterea documenta allata ad par. 14.

[20] PIUS IX: « Nihil validius ad ipsius catholicae fidei incrementum, perennitatem et decus fingi unquam aut excogitari potest » (*Instr.* S. C. de Prop. Fide, 23-11-1845). Idem demonstrant quae LEO XIII dicebat de schola laica: « Nè saprebbe uno immaginare mezzo più universale e più efficace per sottrarre all'influsso della Chiesa e della fede la società, la famiglia, gli individui » (Enc. *Dall'alto,* 15-10-1890). PIUS XII: « La scuola, l'insegnamento impartito giorno per giorno, durante anni, agisce con una forza grandissima, lenta, ma persistente, quasi invisibile, ma per tanto più radicale » (All. ad Associationem Magistrorum Cath. Bavariae, 31-12-1956). Conc. Prov. Westmonasteriense I, a. 1852, asserit: « Scholam ita dispositam ut sacelli usum ad tempus praestare possit malumus institui, quam sine schola ecclesiam » (*CL* III, col. 1334, *a-b*). Conc. Baltimorense X, a. 1869: « Catecheses... necessitatibus puerorum spiritualibus minime sufficiunt. Quotidie enim quasi auram religionis hauriant necesse est in scholis ita compositis... » (*CL* III, col. 1276, *c*). Cf. Conc. Prov. Coloniense, 1860, *CL* V, col. 364, *b*.

[21] PIUS XI: « L'insegnamento, lo si può dire, è *veramente la forma più moderna di apostolato* e ne è l'aspetto più importante. Questa asserzione *Noi l'abbiamo fatta con riflessione*: *è veramente l'opera più apostolica, la forma più moderna di apostolato.* È la più apostolica: non dimenticatelo mai! Il Signore nostro, il nostro Re Gesù Cristo, ha detto agli apostoli: " Andate ed insegnate ". È questo che voi fate, *e perciò voi avete una diretta partecipazione* — non tanto per dire ma *nel vero senso della parola — a questo ufficio degli apostoli... È qui che si affacciano le più grandi possibilità di apostolato* » (All. ad Amicos S. Francisci, 31-8-1935).

« Cum sint (praesertim in quibusdam Congregationibus religiosis) qui dubitant num ministerium iuvenum instituendorum nostris difficillimis temporibus totam suam efficaciam servet, an potius expediat, illo neglecto vel relicto, ad apostolatum magis directum sese convertere; *optimum est ut Concilium Oecumenicum puerorum et iuvenum institutionem tamquam opus maxime nostris diebus necessarium declaret* » (*ACV2,* s. I, vol. III, pp. 373-374; cf. etiam pp. 364, 370, 371, 372).

*Ad par. 6*

[22] Cf. PIUS XI, Enc. *DIM,* l. c., pp. 77, 79; Enc. *Mit brennender Sorge,* l. c., p. 168; *ACV2,* s. I, vol. III, pp. 365, 370; WERNZ-VIDAL, *Ius Canonicum,* IV, vol. II (1935), p. 78.

En schematica enucleatio huius paragraphi, cuius exaratio non parvas habuit difficultates. In ea:

I. *Directe et explicite*: *a*) describuntur conditiones generales cuiusvis scholae *perfecte* catholicae; *b*) dein declaratur nonnullas scholas catholicas esse publicas et sensu stricto scholas Ecclesiae; *c*) tandem exprimitur conditio necessaria ut hoc eveniat.

II. *Indirecte* dicitur vel insinuatur: *a*) non omnes scholas esse pari iure catholicas; *b*) non omnes esse publicas; *c*) non omnes esse eodem modo scholas Ecclesiae; en ratio, cur in textu sermo sit de scholis *perfecte* catholicis. *Et ita liberae discussioni et ulteriori ac accuratiori studio* relinquuntur quaestiones: *a*) utrum sit possibilis distinctio inter scholas catholicas de iure et catholicas de facto; *b*) et quatenus affirmative, quomodo inter se distinguantur; *c*) utrum dari possint scholae catholicae privatae; *d*) et quatenus affirmative, utrum tantum de facto catholicae, an etiam de iure catholicae; *e*) et consequenter, quonam pacto; *f*) utrum omnes scholae de iure catholicae sint etiam stricto sensu scholae Ecclesiae.

[23] PIUS XI, Enc. *DIM,* l. c., p. 77.

[24] « ... *a publica ecclesiastica auctoritate approbantur vel eriguntur eique plene subsunt...* ». Differentia inter hos duos actus iuridicos, approbationem nempe et erectionem, haec est: *approbatio* exclusive pertinet ad auctoritatem pontificiam vel dioecesanam; *erectio,* servatis de iure servandis, pertinere *etiam* potest ad auctoritatem religiosis familiis aequiparatisque in iure societatibus praepositam. Aliae differentiae magis notae hic praetermittuntur. *Plena* dependentia ab Ecclesia in eo consistit quod scholae ab ipsa auctoritate pontificia vel dioecesana vel ab Institutis ecclesiasticis immediate ducantur vel regantur, etsi, ex ipsa rerum natura, plerumque legibus civilibus obtemperare et programmata ab auctoritate civili statuta sequi teneantur.

[25] « ... *sive mediante auctoritate religiosis familiis aequiparatisque in iure societatibus praeposita hoc fiat...* ». Haec clausula, etsi iuridice evidens (cf. *Normae* S. Congr. Rel., 6-3-1921, *A.A.S.,* XIII, pp. 312-319; PIUS XII, Const. *Provida,* 2-2-1947, *A.A.S.,* XXXIX, p. 114, art. 4; PIUS XI, Enc. *DIM,* l. c., pp. 57, 58, 61; *C.I.C.,* can. 487, § 1, 488 n. 3; 494; 497, § 2; 531; 497, § 4; 498; 674; 1498; 1497), *omnino videtur in textu retinenda,* imprimis ad affirmanda iura Ecclesiae, dein vero ad solvendas et vitandas plures controversias cum auctoritatibus civilibus in nonnullis regionibus exortas.

[26] « ... *scholae publicae sunt...* ». Declaratio haec necessaria est; indoles enim publica scholae desumitur a natura potestatis quae eam approbat vel erigit. « Scholae ab Ecclesia rectae, non inter scholas mere privatas, sed *inter scholas publicas sunt computandae,* utpote non a persona privata, *sed a publica Ecclesiae auctoritate fundatae...* Haec omnia uti patet, quia Ecclesia est societas perfecta, et *certe iisdem in hac re iuribus utitur, quibus vel ipsa potestas civilis gaudet* » (*ACV2,* s. I, vol. III, p. 365). « Status magis magisque scholae catholicae, *quam pertinaciter privatam vocat,* libertatem coërcet, pecuniariis tributis onerat, subsidia iusta negat » (ib., pp. 370-71).

Quoad *modum* vero hanc declarationem faciendi, in Commissione praeparatoria, non omnes fuerunt eiusdem sententiae, et diversi diversas formulas proposuerunt. Praeter illam in textu contentam, hae aliae duae studio fuerunt subiectae: « ... scholae publicae sunt *non secus ac statales...* » vel formula mitior « ... scholae publicae *dicendae sunt non minus quam statales...* ».

[27] « ... *et stricto sensu scholae Ecclesiae vocantur* ». Procul dubio, schola pleno iure catholica dicenda est illa quae a publica ecclesiastica auctoritate approbatur vel erigitur eique plene subest, *quaeque proinde est stricto sensu schola Ecclesiae; non secus ac schola a publica civili auctoritate erecta dicitur et est schola status seu schola statalis.*

Igitur denominatio « scholae Ecclesiae » et quidem sensu stricto nullo modo

est ad sola Seminaria restringenda. *Nec dicas* tot defectibus aliquando nonnullas scholas catholicas laborare, ut eas vocare « scholas Ecclesiae » minime expediat. Etenim: *a*) defectus alicuius rei non mutat eius naturam; *b*) etiam scholae statales defectibus aliquando laborant, quin suam indolem amittant.

*Ad par. 7*

[28] Pius IX, Litt. S. C. de Prop. Fide, 9-10-1847; *Instr.* S. Officii ad Episcopos Statuum Foederatorum, 24-11-1875; Leo XIII, Enc. *Affari vos,* 8-12-1897; Enc. *Caritatis studium,* 25-7-1898; Pius XI, Enc. *DIM,* l. c., pp. 80-81; Conc. Burdigalense, a. 1859, *CL* IV, col. 766, *c*; Conc. Parisiense, a. 1849, *CL* IV, col. 88, *c*; Conc. Westmonasteriense I, 1852, *CL* III, col. 1334, *c*; *ACV2,* s. I, vol. III, pp. 365-371.

[29] Leo XIII, Enc. *Affari vos,* 8-12-1897; Pius X, Litt. Card. Merry del Val ad Can. Lahargou, 6-11-1913; Pius XI, Enc. *DIM,* l. c., pp. 77, 79; Enc. *Mit brennender Sorge,* l. c., p. 168; Pius XII, All. ad Supr. Moderatorem publicorum cursorum Statuum Foed., 20-7-1946; Conc. Westmonasteriense I, 1852, *CL* III, col. 1334, *a-b*; Conc. Prov. Australiense II, a. 1869; *ACV2,* s. I, vol. III, p. 365.

[30] *ACV2,* s. I, vol. III, p. 371.

(III - Iura familiae et Ecclesiae circa scholas)

*Ad par. 8*

[31] In hac paragrapho duo inter se correlativa statuuntur: *a*) ius ad libertatem scholae, hodie tantopere impugnatum; *b*) iniustitia cuiusvis monopolii. Pius XII: « È doloroso rilevare che in questo campo in Italia (idem dicendum de pluribus aliis regionibus) esistono ancora fra i cattolici lacune e incertezze. Una lunga assuefazione al predominio della scuola di Stato *ha offuscato in molti la nozione stessa del diritto alla libertà scolastica* » (Litt. Secr. Status ad XXVIII Hebd. Soc. Ital., sept. 1955. Cf. Conc. Vat. I, *CL* VII, col. 575, *a*). Pius IX: « *Nè si creda che ... tralasci di reclamare la libertà dell'insegnamento; la reclamo, non come un principio che non ammetto, ma come una vera necessità* » (All. ad Studentes Romanos, 29-3-1874). Cf. All. ad Iuventutem Italicam, 6-1-1873; Leo XIII, Litt. *Spectata fides,* 27-11-1885; Pius XI, Enc. *DIM,* l. c., pp. 78-79; Conv. Episcoporum Herbipolensis, a. 1848, *CL* V, col. 970, *d*; Conc. Prov. Cincinnatense III, a. 1861, *CL* III, col. 1240, *e-d.*

[32] Schola considerari potest ac debet uti *medium communicandae veritatis* et uti *medium educationis impertiendae* (cf. par. 9). Ius libertatis ad utrumque extenditur, salvo semper bono communi et divino Ecclesiae magisterio. Ideo duplex fundamentalis ratio affertur: libertas veritatis et libertas educationis.

Libertas scholae, dummodo recte intelligatur (cf. ultimum comma huius paragraphi), est una ex pluribus libertatibus civilibus, uti sunt libertas conscientiae, religionis, preli, associationis, commercii, etc. (cf. omnino Conc. Prov. Cincinnatense III, a. 1861, *CL* III, col. 1240, *c-d*), quae ad nativa et inalienabilia iura Ecclesiae, Familiae (tam filiorum quam parentum), societatum privatarum et singulorum (cf. Pius XI, Enc. *DIM,* l. c., p. 52 collata cum p. 54) pertinet et respicit tam *erectionem scholarum* quam *liberam earum electionem.*

« *... et educatio iuxta rectam conscientiam tradatur oporteat...* ». Formulatio huius principii fortasse videatur esse nimis subiectiva. Paragraphus ita exarata est, ut nullius iura, etiam mere subiectiva, ullo modo laedantur. In hac delicata

quaestione plures formulae, ab illis magis obiectivis ad illas magis subiectivas gradatim procedentes, attento examini sunt subiectae. En praecipuae: « educatio *iuxta rectam rationem* tradatur oporteat »; « educatio iuxta *recte efformatam conscientiam* tradatur oporteat »; « educatio *iuxta rectam uniuscuiusque conscientiam* tradatur oporteat »; « educatio tradatur oporteat *ratione habita uniuscuiusque conscientiae* »; « educatio *iuxta rectam ac propriam uniuscuiusque conscientiam* tradatur oporteat ».

*Aliae rationes* quibus libertas scholae *absolute necessaria* evincitur, hae sunt: *a*) quia educatio debet esse religiosa et confessionalis et hodie ubique viget pluralitas confessionum religiosarum; *b*) quia non sufficit ut in schola religio tradatur, sed etiam aliae disciplinae spiritu christiano tradi debent (cf. *ACV2,* s. I, vol. III, p. 365); *c*) quia scholae neutrae et laicae, et mixtae religionis, non parva pericula pro fide et aliquando pro moribus constituunt.

Notandum insuper quod difficultates quae saepe in hac re proferuntur nonnumquam ex praeiudicatis opinionibus proveniunt. Quod valde dolendum est. Nempe: *a*) Aliquando abusus vel usurpationes a potestate civili factae tamquam inconcussa et probata iuris principia assumuntur (cf. PIUS XII, textum allatum in adnotatione [31]); *b*) sensim sine sensu oblivioni traditur Ecclesiam, etsi oppressam, etsi ad minorem partem civium reductam, esse semper societatem publicam atque perfectam; quamvis enim clara principiorum vindicatio cursum eventuum vix umquam mutare valeat, perniciosius adhuc videtur quod sub influxu factorum etiam clara principiorum visio obnubiletur; *c*) quaedam formulationes doctrinae hucusque vigentes et pro tempore sufficientes, uti immutabiles atque immutandae considerantur; *d*) clara et obiectiva veritatis expositio aliquando timetur, vel quasi duplex mensura adhibetur, *absolutae nempe libertatis* ubi catholici minorem partem constituunt, *restrictae vero libertatis* ubi omnes vel fere omnes cives sunt catholici, et quod hic timetur illic ardenter desideratur.

Tandem *ne dicatur declarationem iurium supernaturalium* nullius esse utilitatis pro illis qui non credunt, et declarationem iurium naturalium nullum effectum habituram pro illis qui per viam facti et violentiae procedunt. Nam: *a*) Concilium imprimis loquitur pro illis qui credunt et pro illis qui bonae sunt voluntatis; *b*) etiam inimici magni faciunt declarationum Concilii Oecumenici: qui enim tanti aestimant Episcoporum declarationes, praesertim collectivas, pluris procul dubio aestimabunt declarationem conciliarem; *c*) veritas etiam si effectum immediatum non habet, tamen est proponenda, ne conscientiae magis adhuc vexentur; *d*) eadem difficultas moveri posset quoad omnes alias veritates magisterii ecclesiastici.

[33] Monopolium Status gravem iniustitiam et abusum constituit. En praecipuae rationes: *a*) Status *neque fons* est *neque custos veritatis,* ideoque nec unicus magister; *b*) est contra iura Ecclesiae, familiae et singulorum; *c*) teste historia, subordinat scholas non obiectivis veritatis postulatis, sed vicissitudinibus politicis; *d*) fundatur in positivismo iuridico (PIUS IX, Enc. *Quanta cura,* 8-12-1864: « Professando il funestissimo errore del comunismo e del socialismo affermano: " la società domestica ossia la famiglia trarre tutta la sua ragione di esistere *solamente dal diritto civile, e di conseguenza dalla legge civile soltanto derivare e dipendere i diritti di tutti i padri sui figli e massime il diritto di procurarne l'istruzione e l'educazione* " »); *e*) Status abutitur auctoritate sua (cf. LEO XIII, Litt.

*Nel giugno,* 25-3-1879); *f*) abutitur praesertim mediis, quibus pollet, et publica pecunia, quod est contra iustitiam distributivam.

*Ad par. 9*

[34] *Quoad iura Ecclesiae cf. praecipue*: Conc. Vat. I, *CL* VII, col. 857, *d*; PIUS IX, Litt. *Quum non sine,* 14-7-1864; Litt. *Maxime quidem,* 18-8-1864; LEO XIII, Const. Ap. *Romanos Pontifices*, 8-5-1881; Enc. *Officio sanctissimo,* 22-12-1887; Enc. *Caritatis providentiaeque,* 19-3-1894; PIUS XI, Enc. *DIM,* l. c., pp. 54-56; Conc. Prov. Australiense, a. 1869, *CL* III, col. 1074; Conc. Plen. Baltimorense II, a. 1866, *CL* III, col. 514, *b-c*; Conc. Prov. Coloniense, a. 1860, *CL* V, col. 364, *b*; Conv. Episcoporum Herbipolensis, a. 1848, *CL* V, col. 960. *Quoad iura vero familiae*: LEO XIII, Enc. *Officio sanctissimo,* 22-12-1887; Enc. *Affari vos,* 8-12-1897; PIUS XII, Litt. Secr. Status ad XXVIII Hebd. Soc. Ital., sept. 1955; Conc. Avinionense, a. 1849, *CL* IV, col. 682, *b.* Cf. etiam documenta circa educationem ad par. 3 allata, et *ACV2,* s. I, vol. III, pp. 364, 365, 368, 370.

[35] Inquantum schola est *medium educationis impertiendae* (schola enim, uti dictum est, considerari potest ac debet sive qua medium educationis impertiendae sive qua medium veritatis communicandae et divulgandae), omnes qui habent officium et ius educationem tradendi, habent officium et ius utendi schola. « *Cum autem educandi munus non singulorum hominum, sed necessario societatis sit* » (cf. PIUS XI, Enc. *DIM,* l. c., p. 52 et Enc. *Casti connubii, A.A.S.,* XXII, 1930, p. 545) *ius nativum et proprium in scholas,* iuxta uniuscuiusque competentiam quoad educationem (cf. commentum ad par. 3), ad familiam, Ecclesiam et Civitatem pertinet, *delegatum vero* ad praeceptores et magistros (cf. par. 13).

[36] Ex altero capite (cf. adnotationem 35), *quatenus nempe schola est medium communicandae ac divulgandae veritatis,* salvis iuribus ipsius veritatis, divini ecclesiae magisterii et boni communis, ius scholas aperiendi *omnibus competit qui habent cognitionem veritatis*: Familiae videlicet, Ecclesiae, Statui, privatis societatibus, singulisque individuis (cf. PIUS XI, *DIM,* l. c., p. 54); *non tamen, uti patet, omnibus eadem ratione eademque mensura.*

[37] *Ex ipsa lege naturae,* hoc ius competit *omnibus,* etiam Ecclesiae, ratione, mensura et titulis quibus thesaurum veritatis unusquisque possidet. Omnino necessaria videtur haec declaratio iurium naturalium catholicorum et ipsius Ecclesiae ad scholas aperiendas; veritas enim commune omnium patrimonium est; catholici vero, sive qua singuli sive qua societate coniuncti, ex professione fidei catholicae et incorporatione Ecclesiae nullum ius naturale amittunt. Praeterea hoc ipsum postulat *existentia scientiae seu culturae catholicae* (cf. PIUS XII, All. ad Socios Inst. Cath. Galliae, 21-9-1950). Nempe Ecclesia, quamvis institutionis divinae positivae, semel instituta, ex ipsa quoque lege naturali ius ad scholas habet, eo vel magis quod veritas potius ad patrimonium spirituale quam ad fines temporales Status pertinet.

*Ex iure divino positivo* munus in scholas competit Ecclesiae quatenus, vi infallibilis magisterii, officium habet docendi omnes gentes et propagandae praeservandaeque fidei (cf. par. 11, in qua sub forma positiva vindicantur iura invigilandi, praescribendi catholicis ut scholas catholicas adeant, eisque prohibendi ne scholas mixtae confessionis vel neutras frequentent).

*Ad par. 10*

[38] Hoc invigilandi ius extenditur ad doctrinam, libros et magistros, immo ad ipsam methodum instructionem religiosam tradendi. Cf. PIUS IX, Enc. *Nostis et Nobiscum,* 8-12-1849; All. Consistorialis, 1-11-1850; All. Consistorialis, Litt. *Les événements,* 12-5-1883; Enc. *Constanti Hungarorum,* 2-9-1893; Enc. *Deus humanae salutis auctor,* 3-11-1855; Litt. *Maximae quidem,* 18-8-1864 (etiam quoad scholas superiores). LEO XIII, Const. Ap. *Romanos Pontifices,* 8-5-1881; Litt. *Les événements,* 12-5-1883; Enc. *Constanti Hungarorum,* 2-9-1893; Enc. *Caritatis providentiaeque,* 19-3-1894. PIUS XI, Enc. *Divini illius Mag.,* 31-12-1929. CIC, can. 1381, 1382. Conc. Burdigalense, a. 1850, *CL* IV, col. 599, *b*; Conc. Albiense, a. 1850, *CL* IV, col. 444, *c*. Cf. quoque Concordata cum Nationibus inita.

[39] Notandus *duplex* conceptus scholae mixtae *ex pluralitate confessionum religiosarum sive alumnorum sive docentium.* Schola mixta, *ratione alumnorum,* maiora pericula praebet si agatur de sectis proselytisticis aut de regionibus in quibus vigebat unitas fidei quae nunc incipit frangi. Sed *longe periculosiores* sunt scholae mixtae *ratione docentium,* ob influxum quem exercent in alumnos, praesertim cum, sub specie scientiae, atheismum et irreligiositatem in animos alumnorum insinuant.

*Ad par. 12*

[40] Cf. PIUS XI, Enc. *DIM,* l. c., pp. 72-73; PIUS XII, Instr. S. C. de Rel., *A.A.S.,* L, 1958, pp. 99-103; Conc. Burdigalense, a. 1850, *CL* V, col. 765.

(IV - Magistrorum formatio, officia et iura)

*Ad par. 13*

[41] PIUS IX, Litt. S. C. de Prop. Fide 9-10-1847; Instr. S. O. 24-11-1875; LEO XIII, Enc. *Affari vos,* 8-12-1897; Enc. *Caritatis studium,* 25-7-1898; PIUS XI, Enc. *DIM,* l. c., pp. 80-81; PIUS XII, All. ad Religiosas docentes, 13-9-1951; All. ad UCIIM, 5-1-1954; NR ad Congr. Interam. Ed. Cath., 12-1-1954; Conc. Prov. Burdigalense, a. 1859, *CL* IV, col. 766, *c*; Conc. Prov. Parisiense, a. 1849, *CL* IV, col. 88, *c*; Conc. Prov. Westmonasteriense I, a. 1852, *CL* III, col. 1334, *c*.

[42] Huiusmodi formatio magistrorum omnino accurata et sub omni respectu completa sit oportet, et quidem ob sequentes praecipuas rationes: *a*) munus educandi est officium gravissimum, maioris momenti quam officium medici vel advocati vel his similia; *b*) ius filiorum ad optimam educationem recipiendam et officium parentum, Ecclesiae et Civitatis illis eam impertiendi; *c*) ratio quasi iustitiae e parte magistrorum, qui, *ex officio* stipendiis acceptis, vel ex vocatione et professione religiosa, in scholis laborant; *d*) bona fama Ecclesiae et scholarum catholicarum.

PIUS XII: « Inoltre: la maggior parte dei genitori affidano a voi le loro figlie per motivi di coscienza cristiana. Con questo però non debbono poi avere il danno di un insegnamento di minor valore nelle vostre scuole. Al contrario, voi dovete mettere il vostro vanto nell'assicurare a quei genitori la migliore istruzione per le loro figlie, fin dalle stesse scuole elementari.

Non dimenticate poi che anche il sapere e il buon insegnamento attirano alla religiosa il rispetto e la considerazione delle alunne. Allora essa potrà eserci-

tare un più profondo influsso sul loro carattere e sulla loro vita spirituale » (All. alle Religiose insegnanti, 13-9-1951).

[43] Hodie *tituli officiales* fere ubique requiruntur, sine quibus vix munus docendi exerceri potest; imo in pluribus regionibus, non nisi tituli Status uti validi agnoscuntur. Huic exigentiae, etsi aliquando iniustae, saltem quod attinet ad Ecclesiam, satisfaciendum erit pro bono educationis. *Haec autem ratio agendi nullo modo significat Ecclesiam agnoscere Statui ullum ius quod non habeat circa necessitatem titulorum vel eorum impositionem.* Conv. Episcoporum Herbipolensis, a. 1848 coactus, in sessione VIII, die 24 oct. celebrata, *ius quod Civitas plerumque sibi vindicat exigendi titulos et praevia examina dubium et incertum declaravit « cum nullam praecipuam ac propriam docendi potestatem iuste et legitime sibi uni vindicare possit »* (*CL* V, col. 970; cf. BARBERA M., *Libertà d'insegnamento,* 1919, pp. 22-25).

[44] PIUS XII, All. ad Unionem Cath. Institutionis Publicae, in Gallia, 26-3-1951; All. ad Assoc. Magistrorum Cath. Bavariae, 31-12-1956.

*Ad par. 14*

[45] PIUS XII, All. ad MMAC, 4-11-1945; All. ad Professores et Alumnos « Overseas School of Rome », 10-4-1948; All. ad UCIIM, 4-9-1949; All. ad UCIIM, 5-1-1954.

(V - Scholae catholicae fovendae)

*Ad par. 15.*

[46] Ecclesia, decursu saeculorum, semper et ubique iuxta temporum adiuncta, sollicitam sese ostendit de incremento scholarum deque earum maiore in dies perfectione. Cf. documenta allata in adnotationibus ad parr. 5, 13, 17 et 16; et praeterea Conc. Vat. I, *CL* VII, col. 860, *a*; Synodus Prov. Maronitarum M. Libani, a. 1736, *CL* II, pp. 394-397; Synodus Prov. Ruthenorum, a. 1720, *CL* II, col. 66; Conc. Tuamense, a. 1858, *CL* III, col. 879, *a*; Conc. Prov. Australiense II, a. 1869, *CL* III, col. 1074, *b;* 1075, *a*; Conc. Cincinnatense II, a. 1858, *CL* III, col. 1226, *c*; Conc. Prov. Westmonasteriense I, a. 1852, *CL* III, col. 920, *d* et 921, *a*; col. 1334, *a-b*; Conc. Nat. Thurlesianum, a. 1850, *CL* III, col. 802, *c* et 1894, *b-c*; Conc. Baltimorense I, a. 1829, *CL* III, col. 32, *c*; Conc. Quebecense III, 1863, *CL* III, col. 678, *b*; PIUS IX, Instr. S. O. ad Episcopos Statuum Foed., 24-11-1875; LEO XIII, Litt. *Spectata fides,* 27-11-1885; Litt. *Nel giugno,* 25-3-1879; All. ad peregrinos Hollandiae, 29-4-1888; Encycl. *Dall'alto,* 15-20-1890; PIUS XI, Enc. *Mit brennender Sorge,* l. c., p. 168; PIUS XII, All. ad Assoc. Mag. Cath. Bavariae, 31-12-1956; *ACV2,* s. I, vol. III, pp. 364, 370-372.

[47] Materna Ecclesiae sollicitudo, quae ex innumeris documentis in adnotatione praecedenti allatis evidenter patet, respiciebat et respicit non solum scholas elementares, medias et superiores, sed etiam speciales uti ex documentis Conciliorum evidenter apparet, in quibus saepe expressa mentio fit *de scholis reformatoriis, orphanotrophiis, artium, agriculturae, maternis seu asyliis, pro coecis, pro adultis, pro institutione surdorum-mutorum,* etc., quod praeclare quoque constat ex erectione Institutorum religiosorum. Cf. Conc. Burdigalense, 1850, *CL* IV, col. 599-601; Conc. Prov. Lugdunense, a. 1850, *CL* IV, col. 482, *d*; Conc. Plen. Baltimorense II, *CL* III, col. 519, *b*; 1266, *c-d*; et in pluribus aliis documentis. Hodierna commendatio scholarum technicarum, professionalium et adultorum,

perutilis est, sicut hodie etiam « scholae ope epistolarum » merentur maiorem Ecclesiae attentionem.

*Ad par. 16*

[48] Cf. plurimas declarationes Episcoporum ubique terrarum, ex. gr. hic in Italia, ubi hodie schola catholica maximo in discrimine versatur, *CEI* 15-10-1959; Episcopi Tridentini, 16-11-1960; Episcopi Regionis Flaminiae, 30-6-1961; Episcopi Piceni, 4-3-1961; Episcopi Etruriae, 7-3-1961; Episcopi Siciliae, 5-4-1961; Episcopi Liguriae, 18-4-1961; Episcopi Aprutii, 6-4-1961; Episcopi Umbriae, mense maio 1961; Episcopi Insubriae, 15-8-1961. Quoad Conventiones et Concordata cum auctoritatibus civilibus inita cf. Raccolta di Concordati a cura di A. Mercati, vol. II, Roma, 1954, ex quibus clare apparet quaenam iura quoad scholas et instructionem religiosam Ecclesia vindicare soleat. *ACV2,* s. I, vol. IV, pars I, pp. 186-189; *L'Osservatore Romano,* 12-7-1961, p. 4, Votum conclusivum VI Congressus Nationalis MMAC, Romae coacti initio mensis iulii a. 1961.

[49] Revera *efficax actio* requiritur et quidem diligens atque immediata ut catholici et publica opinio de momento et hodierno discrimine rei paedagogicae et scholasticae conscii reddantur. In hac paragrapho media adhibenda enumerantur.

*Fines persequendi* hi sunt praecipui: *a*) ut omnes clare edoceantur de absoluta necessitate libertatis scholae, quae inter praecipuas libertates civiles est recensenda; *b*) ut catholici doctrinam, iura et officia circa hanc materiam probe noscant; *c*) ut ad iura firmiter propugnanda et ad officia rite adimplenda stimulentur paratique inveniantur; *d*) ut subsidia oeconomica ad scholas catholicas sustentandas vindicentur; *e*) ut schola nullo modo speciem politicam habeat vel assumat, uti, proh dolor, in pluribus regionibus evenit, neque vicissitudinibus politicis obnoxia sit, sed functionem socialem educativam apoliticam exerceat.

*Argumenta adhibenda* differunt pro opportunitate et adiunctis: *a*) *in illis regionibus in quibus religio catholica agnoscitur* et populus pro maiore parte vel etiam fere totus est catholicus, adhiberi possunt ac debent non solum argumenta ex iure naturali deprompta, sed etiam et praecipue ex doctrina catholica et ex revelatione desumpta; *b*) *apud Status acatholicos vel paganos,* Ecclesia plerumque nullis poterit uti argumentis theologicis, sed proponere debebit argumenta deprompta:

— ex iure naturali,
— ex iure gentium et internationali,
— ex declarationibus iurium hominis, pueri, parentum et familiae,
— ex natura boni communi socialis,
— ex necessitate efformandi optimos cives iuxta rectam uniuscuiusque conscientiam.

Quam ob rem, supra actum est de opportunitate et necessitate hodierna declarandi iura quae ex ipsa lege naturae Ecclesiae et catholicis competunt.

(VI - Scholae catholicae sustentandae)

*Ad par. 17*

[50] Pius IX, Instr. S. O. 24-11-1875 ad Episcopos Statuum Foed.; Leo XIII, Litt. *Quae coniunctim,* 23-5-1892; Pius XI, Enc. *DIM,* l. c., pp. 78-79; Concordatum cum Austria, *RCM,* vol. II, p. 166; Conc. Coloniarum Angliae, Hollandiae et Daniae, 1854, *CL* III, 1100, *a*; 1102, *a*; Conc. Plen. Hiberniae apud Thurles,

a. 1850, *CL* III, col. 796, *a*; Conc. Prov. Cincinnatense III, a. 1861, *CL* III, col. 1240, *b*; Conc. Prov. Australiense II, a. 1869, *CL* III, col. 1075; Conv. Episcoporum Herbipolensis, a. 1848, *CL* V, col. 968, *c-d*; Conc. Prov. Cincinnatense II, a. 1858, *CL* III, col. 1226, *c*; *ACV2,* s. I, vol. III, pp. 370-73, vol. IV, pars I, p. 188.

[51] « ... *ut ipsae* (*scholae*) *revera liberae sint et omnibus... imprimis vero pauperibus pateant* ». Omnino est necesse ut scholae catholicae omnibus accessibiles sint (*ACV2,* l. c., p. 372). Hoc postulat: *a*) saepe saepius ipsa rei familiaris condicio seu civium paupertas; *b*) necessitas educationis praesertim moralis; *c*) ipsa conscientia socialis magis magisque in dies evoluta; *d*) desideria et propositiones Concilio Oecumenico delata (cf. *ACV2,* s. I, vol. III, p. 372). Quo praeterea ansa auferetur pluribus iniustis accusationibus contra scholas catholicas prolatas divulgatasque. Hinc necessitas propugnandi *plenam* scholae libertatem (cf. quae dicta sunt ad parr. 8 et 16), quae secum fert absolutam iurium et officiorum aequalitatem.

[52] Magna firmitate temporibus actis, plura Concilia iura Ecclesiae vindicaverunt:

« *Ius nostrum vindicamus* ut pro hisce scholis fundandis et moderandis *redituum publicorum,* qui quotannis peculiari educationi destinantur, *distributio pro rata perficiatur, ita ut nullius ius laedatur et nec catholicorum fidei nec acatholicorum conscientiae praeiudicium ullum inferatur.* Et pro viribus curabimus ut separata catholicae iuventutis educatio ubique propagetur » (Conc. Prov. Australiense II, l. c.).

« Quae religiosa institutio cum in publicis scholis (notandum hic « publicae scholae » idem esse ac « scholae statales ») ... haberi nullo modo possit, iuventutem nostram ab his... excludi necesse est... *Et idcirco, qui tributa ex lege pendimus sustentandis iisdem scholis, quae nobis perinde sunt ac clausae, iidem cogimur alias scholas, maximis sumptibus, constituere ad filios nostros christiano more educandos* » (Conc. Cincinnatense III, l. c.).

« Intractabiles adversarios et numero suo fretos *convincimus iniuriae quod nos scholarium pecuniarum aequa portione privent* » (Conc. Prov. Cincinnatense II, l. c.; cf. etiam Conc. Nat. Hiberniae, l. c.).

[53] Status rerum in quo scholae catholicae in diversis regionibus versantur valde differt iuxta diversum modum agendi, quem auctoritates civiles tenent erga scholas non statales. En praecipuae differentiae: *a*) *nonnulli status* neque subventiones dant, neque taxas ullas imponunt (ex. gr. USA, Aequator, Brasilia, Insulae Philippinae, Iaponia, Nicaragua, Peruvia); *b*) *Alii Status* aliquod adiutorium concedunt ob diversas rationes et non imponunt taxas (ex. gr. Germania, Austria, Helvetia, Gallia, etc.); *c*) *Alii Status* praestationes normales et regulares concedunt et aliquam taxam indirectam imponunt (ex. gr. Argentina, Chilia); *d*) *Alii Status* verum regimen praestationum habent, nullas taxas imponunt et eo usque aliquando devenitur ut instructio debeat esse gratuita (ex. gr. Belgium, Hollandia, Anglia); *e*) tandem *alii Status* non solum nullas vel parvas omnino praestationes concedunt, sed aliquando ingentes taxas pecuniarias, id est directas, et etiam indirectas scholis catholicis imponunt (Italia, Hispania et quodam modo limitato Lusitania).

[54] En praecipua media quae saepe saepius in documentis ecclesiasticis commendantur, et quibus Ecclesia decursu saeculorum usa est: *a*) taxae pro dispensationibus matrimonialibus vel alia simili causa imponendae; *b*) subsidia a guber-

niis accepta; *c*) redituum publicorum pro rata distributio, ut nullius ius laedatur; *d*) erogationes ex bonis superfluis christifidelium et ipsius cleri; *e*) reditus superflui Ecclesiae; *f*) constitutio societatum vel consociationum ad scholas catholicas sustentandas; *g*) ipsa venditio, ubi casus ferat, supellectilis Ecclesiae, quae non sit necessaria; *h*) quaevis media a legibus concessa vel permissa; *i*) incrementum Institutorum religiosorum, quae ministerium scholasticum exercent; *l*) moneri debent catholici, qui divitiis abundant, de obligatione adiuvandi scholas catholicas; *m*) tributa seu taxae christifidelium; *n*) Concordata seu Conventiones cum Nationibus inita.

(VII - Organisatio centralis et cooperatio)

*Ad par. 18*

[55] Organisatio de qua agitur imprimis *hierarchica* debet esse: hoc est, *organica, articulata, subordinata,* inde ab Officio centrali romano ad officium regionale seu dioecesanum. Ipsa aptetur oportet indoli, condicionibus et postulatis uniuscuiusque regionis et nullo modo impedire debet sanam libertatem, internam autonomiam et laudabilia etiam privatorum incoepta. Immo, organisatio, pro bono educationis, haec omnia fovere debet, ut Ecclesia, quae iura libertatis propugnat, ipsa sua agendi ratione sanae libertatis specimen praebeat; tandem necesse est ut nullum detrimentum afferat organisationibus cuiusvis generis, in bonum educationis et scholae iam existentibus. Difficultatibus, quae forte ex diversorum Dicasteriorum competentia oriri possent, apta solutio est invenienda.

Huiusmodi organisatio, quae praeterea *technica praesertim et practica* sit oportet, probe omnino distinguenda est a iure invigilandi, fidem et mores respiciente, quod exclusive spectat ad Ordinarios locorum eorumque delegatos. Hoc enim ius invigilandi pertinet ad magisterium auctoritativum ecclesiasticum. Procul dubio scholae subsunt magisterio auctoritativo Ecclesiae, *sed ne confusiones oriantur,* omnino distinguendae sunt *quaestiones technicae scholasticae* a *quaestionibus* etiam scholasticis *fidem vel mores respicientibus.*

In hac igitur organisatione *technica,* quae maximam peritiam ac rerum scholasticarum experimentalem cognitionem requirit, una cum peritissimis in hac re viris ex utroque clero et ex laicatu assumptis operam utiliter praebebunt Supremi Moderatores Maioresque Superiores Institutorum religiosorum ac Societatum, quae in Ecclesia, ex canonica erectione et missione, ministerium scholasticum exercent.

*Necessitas huius organisationis,* salvis iuribus uniuscuiusque Dicasterii, *oritur imprimis* ex finibus assequendis. Dantur enim aliquando fines, quorum assecutio non solum vires singulorum transcendit, sed etiam organisationum localium et nationalium, ita ut transitus ad organisationem quandam superiorem seu internationalem, ex ipsis rerum adiunctis, quasi sponte sua exurgat, uti apparet quoque ex actuali condicione societatum civilium. *Oritur deinde* ex mediis adhibendis, quae plerumque transcendunt confines nationales et ingrediuntur ordinem internationalem (cf. par. 16 cum adnotationibus).

*Fines assequendi,* praeter eos iam antea (cf. adnotationem 49), recensitos, commemorandi videntur praecipue hi:

*a*) quaedam generalis revisio scholae catholicae ut ipsa reapse ubique terrarum omnes condiciones, quoad magistros, libros, methodos, totamque eius ordinationem fideliter adimpleat, quae ex ipsa eius natura requiruntur, nam tota

scholae catholicae efficacia, maxima ex parte, ex hac eius perfectione interna pendet;

*b*) ut quam plurimum foveat, meliore quo possit modo, intimam cooperationem in opere educationis cum auctoritatibus civilibus etiam paganis;

*c*) ut promoveat erectionem scholarum catholicarum;

*d*) ut promoveat illam universalem cooperationem de qua in par. 19 agitur.

*Munera denique,* unicuique Officio centrali, nationali, regionali adsignanda, respicere possunt: *a*) cognitionem ac divulgationem doctrinae catholicae; *b*) accuratum examen legislationis civilis latae vel ferendae, ut pericula forte imminentia efficacius praecaveri possint; *c*) problemata nationalia vel internationalia, educationem et scholam respicientia; *d*) cooperationem cum auctoritatibus civilibus et cum organisationibus nationalibus et internationalibus; *e*) coordinationem virium usumque mediorum (cf. par. 16 cum adnotationibus) ad iura et libertatem scholae vindicanda; *f*) scholas catholicas cuiusvis gradus et generis fovendas; *g*) congressus nationales et internationales cogere, associationesque catholicas nationales et internationales provehere; *h*) libros, magistros, methodos in scholis catholicis adhibenda; *i*) alia id genus quae experientia suadeat.

Apud S. C. de Seminariis et Studiorum Universitatibus iam existunt « Officium scholasticum pro Italia » (Epist. Secretariae Status, 14 aprilis 1932) et « Officium scholasticum pro America Latina » (Epist. Secretariae Status, 12 iunii 1949).

*Ad par. 19*

[56] Haec efficax cooperatio omnino imponitur *ex una parte* ab unitate Ecclesiae, fidei, magisterii et vineae Domini; *ex altera vero parte* exigitur a condicione hodierna scholae catholicae, quae nonnisi hac universali sociata opera, praesertim vero cleri dioecesani et religiosorum tam virorum quam mulierum sustentari, conservari et propagari valet. Quare tam Ordinarii locorum quam Superiores religiosi hanc efficacem cooperationem, ab omnibus tantopere desideratam, omni conatu fovere ac promovere curent.

Difficultates certo certius non desunt (cf. *ACV2,* s. I, app. vol. II, pars I, pp. 495-497; vol. IV, pars I, p. 408, vide etiam p. 144 et pp. 409-10); ast solutio quaerenda est et invenienda absque detrimento sive iurium Episcoporum, quos posuit Spiritus Sanctus regere Ecclesiam Dei, sive religiosorum.

## 2) RELATIO EM.MI P. D. IOSEPH CARD. PIZZARDO PRAESIDIS COMMISSIONIS DE STUDIIS ET SEMINARIIS

Pauca praemittenda de opportunitate et structura Constitutionis « De Scholis Catholicis » nec non de labore praeparatorio.

I. *Opportunitas huius Constitutionis.* Peropportunum omnino, immo necessarium videtur ut futurum Concilium Oecumenicum Vaticanum II de educatione et scholis solemne edat documentum, ob tres praecipuas rationes:

*a*) maius culturae educationisque desiderium hodie fervens ubique, ideoque maior campus pro apostolatu exercendo;

*b*) perniciosae doctrinae grassantes, quae liberum iurium exercitium impediunt;

*c*) ignorantia doctrinae, iurium et obligationum apud ipsos quoque christifideles existens.

Insuper adeo haec quaestio apud omnes populos, ubique terrarum agitatur; tot opiniones apud omnes coetus, iuxta diversas factiones politicas proferuntur; tanta est sententiarum discrepantia atque contentio inter ipsos quoque qui christiana professione censentur; tanta inimicorum oppugnatio; tot et tanta denique ipsi scholae catholicae imminent pericula, ut Ecclesia, in Concilium Oecumenicum coadunata, de scholarum catholicarum conditione, iuribus, obligationibus silere nequeat.

Huius rei scholasticae momentum ac periculum iam in Concilio Vaticano I ab Episcopo Sangallensi asserebatur: « Quaestionem de scholis rem gravissimam innuere ipsi religionis hostes nota ea sententia confitentur: cuius sunt scholae, ipsius sunt tempora futura... ». De nostra autem aetate Pius XII docebat: " Mai come oggi l'educazione giovanile ha assunto più decisa e vitale importanza " ».

Unde etiam ipsa Commissio Centralis, quando Commissioni de Studiis thema « De Scholis Catholicis » concredidit, expliciter adiungere voluit: « Huiusmodi argumentum ex integro pertractetur ».

II. *Structura Constitutionis eiusque praecipuae notae.* Ipsam structuram ex textu Decreti sufficienter patere puto. Quaedam autem notae particulares breviter recensendae mihi videntur:

1) In hoc schemate non solum doctrina seu principia circa educationem et scholam atque circa iura in hac materia unicuique propria traduntur, sed tota Constitutio intendit esse revera *dynamica,* vult nempe ad actionem promptam ac efficacem mentes et voluntates compellere, ostendendo viam, coadunando vires, et demonstrando media. Constitutio enim id praecipue studet: *a*) ut omnes clare edoceantur de absoluta necessitate libertatis scholae, quae inter praecipuas libertates civiles est recensenda; *b*) ut catholici ad iura firmiter propugnanda et ad officia rite adimplenda stimulentur; *c*) ut subsidia oeconomica ad scholas catholicas sustentandas vindicentur; *d*) ut denique systema scholarum catholicarum completum ac bene ordinatum, omnes scholas complectens, ubique promoveatur atque instauretur.

Officia scholastica pro Italia et pro America Latina iam existunt apud S. Congregationem de Seminariis et Studiorum Universitatibus et bonos iam dederunt fructus. Quae organisatio ad totum orbem catholicum opportune extendenda erit.

2) Praeterea hac in Constitutione elementa quaedam nova, vel saltem nova in forma proposita, reperiuntur: *a*) Statuitur imprimis clara distinctio inter *educationem* et *scholam* sive quoad doctrinam sive quoad iura. Quamvis enim educatio et schola inter se arcte cohaereant, talis distinctio perutilis est ad iura eorumque fundamentum clare discernenda. *b*) Ob eandem rationem statuitur clara distinctio inter utrumque munus scholae: schola enim est medium *et educationis impertiendae et communicandae veritatis.* *c*) Ex quo iam quasi sponte sua oritur declaratio iurium quae ex ipsa lege naturae Ecclesiae competunt, sive quoad educationem, sive quoad scholas. *d*) Neque silentio praetereundae sunt *instantia renovandae scholae catholicae* in suis methodis organisque non secus ac in suis magistris; et instantia *vindicandae iustitiae distributivae,* quae subsidia oeconomica scholis non statalibus concedenda postulat.

III. *Laboris praeparatorii brevissima descriptio.* Schema exarandum commissum est particulari coetui in quo munus Relatoris indefesso zelo et eximia peritia explevit Rev.mus P. Laureanus Suarez, Procurator Generalis Ordinis Scholarum Piarum; tamquam Correlator fungebatur Rev.mus D. Alfonsus M. Stickler, S. D. B., Rector Magnificus Pontificii Athenaei Salesiani. Primo plurium in re peritorum sententiae exquisitae sunt; deinde mense maii 1961 Relator coram Conventu plenario habuit relationem praeviam quae ab omnibus Membris approbata est. Exinde parata est amplissima relatio, in qua innumera fere documenta pontificia, conciliaria, Episcoporum, iuristarum auctorumque christianorum colligebantur; ex hac tractatione desumpta sunt prima schematis editio et compendiosum commentum, omnibus Membris et Consultoribus Commissionis pro studio tradita. Tanti laboris vestigia in adnotationibus, schemati hodierno appositis, inveniuntur.

Schema Constitutionis in pluribus coetibus plenariis et particularibus discussum, habuit sex editiones, magis semper castigatas atque emendatas.

Singulae paragraphi vigilanti cura pluries exaratae sunt. Attamen speciali attentione tractatae atque in coetibus plenariis ampliori discussioni subiectae sunt paragraphi sexta et octava. In paragrapho sexta scholis Ecclesiae adiudicatur nota *publicitatis,* ratione auctoritatis qua conduntur. In paragrapho autem octava disceptatum est de rationibus quibus *libertas* scholae vindicatur, quae tandem quasi nucleum totius quaestionis constituit et in hac Constitutione primas partes agit.

Quae cum ita sint, nihil aliud restat, nisi ut Vosmet ipsi de praesenti schemate vestra proferatis consilia; corrigatis id quod emendandum occurrat; perficiatis perficienda; addatis ea quae desiderantur.

## 3) ANIMADVERSIONES SODALIUM

Card. LIÉNART: Antequam definiantur iura et officia respectiva familiae, Ecclesiae et Status Civilis in quaestione scolari, optarem ut memorentur in primis iura puerorum ad educationem integram recipiendam.

Ecclesia enim quae tanta sollicitudine vigilat ad dignitatem humanae personae servandam et ad omnia componenda ut quisque fines suos naturales et supernaturales attingat, affirmare deberet quod, in quaestione scolari, omnia ordinanda sunt ad completam expansionem donorum quorum gaudet persona pueri.

Hoc principio posito, clarius apparerent iura et officia quae diversae societates: familia, Ecclesia et Status Civilis, sive ex natura, sive ex Missione divina, sive ex auctoritate legitima tenent, et quomodo, mutuo concursu, ad bonum puerorum, per institutiones scolares, laborare possunt et debent.

1) Familiae attinet responsabilitas primaria, sicut dicitur in textu, quia officium incumbit his qui vitam dederunt perficiendi munus suum per educationem integram suorum puerorum et ius habent parentes eligendi scholam et magistros cum seipsis consentaneos.

2) Ecclesia attinet officium et ius scholas instituendi ut, non solum dona naturalia sed etiam supernaturalia Baptismi in pueris christianis excolantur, ut adiumentum familiis christianis praestetur et etiam aliis familiis quae formationem naturalem, moralem et religiosam pro pueris suis desiderant.

3) Statui Civili etiam attinet ius scholas instituendi ut, iuvenibus tam numerosis in omnibus populis mundi et tam religione diversis, scientiam et educationem debitas sua industria procuret. Sed amplius officium habet omnes scholas denariis publicis sustinere, quia omnibus pueris, sine acceptione personarum debitor est et, in suis scholis, ita personam puerorum revereri ut nullus alumnorum in suae religionis practica et progressione impediatur.

Card. RUFFINI: Nonnulla melius — ut opinor — declaranda sunt.

Pag. 4,[1] lin. 38: « ... *consequenter vero* etc. ». Huiusmodi consequentia minime patet, nimirum: ex infallibili et universali Magisterio atque spirituali maternitate Ecclesiae provenire *ius* ipsius Ecclesiae « quod ceteros humanae vitae adspectus, etiam ad ordinem naturalem perti-

---

[1] Cf. p. 111.

nentes ». Id cuius *re* verum est, sed explicari debet; nec sufficit ponere Ecclesiam esse societatem perfectam...

Pag. 6,[2] ad 6: « ... schola *perfecte* catholica ». Haec locutio mihi non placet. Schola aut est catholica aut non est catholica.

Pag. 7,[3] primis lineis. Quaero: quaenam est ecclesiastica auctoritas cui *plene subsunt* scholae approbatae vel erectae *mediante* auctoritate religiosis familiis... praeposita?

Pag. 7, lin. 26 et ss. Quomodo director spiritualis posset fungi omnibus illis muneribus quae in schemate ei tribuuntur, si agatur de scholis feminarum?

Pag. 8:[4] Recte impugnatur quodvis scholae *monopolium;* sed ad auctoritatem civilem seu Status nullumne est ius in scholis? Profecto pertinet ad publicam auctoritatem civilem curare observantiam legum de valetudine (igiene), de recta magistrorum praeparatione, nec non — saltem ex parte — de studiorum ratione. Opinor opportunum esse aliquid dicere de Reipublicae auctoritate super scholis.

Quaero insuper: Estne certum hominibus singulis ius esse aperiendi scholas, sicut affirmatur in textu?

Pag. 9,[5] ad 10, lin. 26: « Ecclesiae soli competit ius... ». Dicatur aperte ius vigilandi (et visitandi) scholas... proprium esse Episcoporum (loci). Cf. can. 1381 § 2 et can. 1382 C.I.C.

Demum propono ut peculiare momentum celebretur *scholarum maternarum* (et asyliorum), quae omnino ad familias pertinere censeo, quia pueruli utriusque sexus sub patris et matris potestate sunt omnino. Recentiores autem disciplinae psychologicae et paedagogicae demonstrant in illa prima aetate poni fundamenta totius vitae hominis et mulieris tum psychicae cum moralis.

Deinde non dixerim, quasi per transennam, scholas catholicas omnibus, cuiusvis conditionis, *imprimis vero pauperibus,* patere sicut legitur pag. 13,[6] lin. 13 s., sed affirmarem, fusius, scholas nostras directe et immediate apertas esse pauperibus: Evangelizare pauperibus misit me (Pater); hanc missionem sibi tribuit Iesus Christus.

Card. LÉGER: Agitur de materia maximi momenti in his temporibus, sed valde complicata, difficilis in praxi et secundum leges Statuum. Omnia elementa doctrinae catholicae de scholis inveniuntur in praesenti schemate et aliqua cum vigore exprimuntur. Tamen propono ut textus schematis recognoscatur et credo quod maximi momenti

---

[2] Cf. p. 112.
[3] Cf. p. 113.
[4] Cf. pp. 113-114.
[5] Cf. p. 114.
[6] Cf. p. 117.

est ad novam redactionem procedere. Istae sunt rationes huius propositionis.

1. Modus tractandi de problemate scholarum seu « appropinquatio » problematis amplitudini deest. Obiectum schematis esse deberet « *De institutione et formatione gentium* ». Etenim Ecclesia catholica est custos iuris naturalis et praeoccupatio eius extendi debet ad omnes homines. Verum est quod scholae catholicae sunt maior praeoccupatio Ecclesiae et magnam partem habere deberent in tali schemate. Tamen credo quod multo efficacius esset pro iuribus ipsarum catholicarum scholarum proponendis, si schema aliam perspectivam haberet.

Incipiatur schema a iuribus personae humanae ad instructionem, a problematibus quae communia sunt omnibus hominibus; notetur relatio educationis ad progressum socialem et petatur actio omnium hominum bonae voluntatis; proclametur sollicitudo Ecclesiae pro inaequalitatibus in hac materia, pro difficultatibus quae inveniuntur apud quosdam miserrimos populos; postea dicatur quod educatio dari debet in spiritu morali et religioso; affirmetur ius personae habendi educationem secundum convictiones suas religiosas; particulariter affirmetur iura parentum catholicorum de hoc iure.

Credo quod omnia haec elementa inveniuntur in schemate sed passim tractantur; et praecipue schema procedit a defensione iurium Ecclesiae dum vellem ut a iuribus *omnis* personae humanae, quoad educationem particulariter moralem et religiosam et maxime catholicam procederet. Sola Ecclesia catholica proponere potest doctrinam universalem in hac maximi momenti materia de educatione et hanc exceptionalem occasionem perdere non debet. Apparere non debet Ecclesia sicuti quaedam Potestas praeoccupationibus mundi aliena, quae domum vel campum proprium defendere vult.

2. Relationes circa iura scholaria defendenda concipiuntur in schemate non exclusive, sed maxime sicuti relationes inter duas Potestates, nempe Potestatem Status et Potestatem Ecclesiae. Contra Potestatem sic dictam statalem, Ecclesia propria iura vindicat. Sed videtur ignorari quod Societas civilis non colligitur vel recapitulatur in ipso Statu, sicut eveniebat in conceptione politica ultimorum saeculorum. Societas civium et communitas fidelium existunt cum omnibus suis corporibus intermediariis quae iura et responsabilitates propria habent. Et, ad mentem Encyclicae Litterae « Mater et Magistra », magis attendi debet ad illa corpora quae societatem civilem, pro parte, sunt et faciunt, et suscitari debent earum liberae activitates. Verum est quod de illis passim agitur in textu proposito (v. g. in numero nono), sed minore pro

parte. Timeo ne mens illa ducat ad Statui concedendam nimiam potestatem.

3. Problemata scholarum catholicarum quae in textu ponuntur non sunt illa Ecclesiae universalis, sed potius illa Europae. Problematica non est universalis, v. g. problemata regionis et nationis meae, quae tamen est valde catholica, identificari non possunt sub maioribus thematibus tractatis et ita formulatur textus ut societas civilis regionis meae invitaretur ad regressionem quoad scholas catholicas: v. g. loquitur in textu de scholis statalibus (n. 11, 13) sicuti necessarie et *iure* essent scholae non catholicae. Praeterea saepe tractatur de adminiculis quae valent pro quibusdam regionibus sed non universaliter quaeque apparere non deberent in textu conciliari.

Nunc quaedam observationes particulares.

Numerus 3: Pag. 4,[7] linea 30, notetur quoque limitatio quae venit a circumstantiis historicis et a legitimis legibus civilibus. Pag. 5,[8] lin. 2, tollantur verba « uti societas perfecta atque completa » et potius dicatur « *propter necessitatem formationis integraliter christianae* ». Ratio est quia non valet argumentum « societatis perfectae ». Etenim si valeret, Status quoque, qui est societas perfecta, iura haberet omnia et non tantummodo subsidiaria quoad educationem. Notio societatis perfectae non est clara et magna ambiguitate laborat.

Linea 10, loco loquendi de officio et iure « suppletivo » et « devolutivo » et « cumulativo », loquatur potius de iure et officio *subsidiario*.

Linea 12, dicatur: « ... cum societas civilis bono communi providere debeat, aliorum iura et officia defendendo, adiuvando et si opus fuerit supplendo ». Etenim illa omnia facere non differt a bono communi sed proprie sunt « bono communi providere ».

Numerus 4: Attenuetur vehementia etiam parva quae invenitur in textu. Et dicatur simplicius quod etiamsi ab hominibus honestis et sinceris proponuntur, tamen erroneae sunt illae doctrinae.

Numerus 5: Linea 6, notentur etiam Associationes laicorum.

Numerus 6: Paragraphus secunda illius numeri non mihi placet. Dicatur simpliciter: « illae tamen verae scholae iure vocantur quae a publica ecclesiastica auctoritate approbantur vel eriguntur ». Ratio est quia nullo modo scholas catholicas adiuvat illas vocando « scholas publicas », sed potius confusionem gignit. Ipse textus praesentis schematis, quando verbo « publica » utitur, se refert ad auctoritatem civilem,

[7] Cf. p. 111.
[8] Cf. p. 111.

non ecclesiasticam: cf. v. g. pag. 8,[9] lin. 15. Et ad quid valet querelam verborum provocare? Vocentur sicuti semper « scholae catholicae ».

Numerus 8: Explicite dicatur quod Status debet habere rationem de libertate religiosa civium. Loco secundae paragraphi illius numeri dicatur tamen quod Ecclesia numquam admisit nec admittere potest Statum positivo modo propugnare doctrinam indifferentismi religiosi qua omnes religiones eiusdem esse valoris affirmantur (cf. « De Libertate Religiosa », n. 13).

Numerus 9: Pagina 9,[10] linea 18, loco verbi « Ecclesiae », dicatur « Hierarchiae », quia christifideles de quibus in prioribus lineis sunt etiam Ecclesia.

Numerus 11: Linea 3, loco « scholas statales », dicatur « scholas non-catholicas », quia sunt regiones ubi scholae statales sunt catholicae.

Linea 9, tollantur verba « sub ductu Ecclesiae » quia nihil addit. Praeterea institutio adultorum in re religiosa qui v. g. serotinas scholas technicas frequentant, aliter concipi debet ac pro pueris v. g. mediantibus associationibus.

Numerus 12: Etiam commendatur in eodem numero ut educatio affectiva positiva detur ne graviora problemata exsurgant quam illa quae in coeducatione ponuntur.

Numerus 13: Pagina 11,[11] tollantur quatuor primae lineae quae exprimunt situationem particularem, non universalem.

Linea 6, loco « statalibus », dicatur « non-catholicis » pro eadem ratione ac supra.

Lineis 11-13, magis prudenter commendari debet illa promotio iurium Ecclesiae in scholis non-catholicis; attitudo magistrorum catholicorum est enim difficilis. Potius commendetur testimonium vitae christianae.

Numerus 15: Meo iudicio, cum agitur de institutione professionali vel technica et particulariter si agitur de adultis, non eodem modo ac pro educatione puerorum commendari deberet universaliter creatio scholarum catholicarum. Mea opinione, melius esset enixe commendari ut educatio detur in spiritu christiano utque in illis catholici dent testimonium vitae honestae et christianae.

Numerus 16: Habeatur in illo numero sequens attenuatio: semper ratio habenda est de condicionibus historicis et sociologicis uniuscuiusque regionis.

---

[9] Cf. p. 113.
[10] Cf. p. 114.
[11] Cf. p. 115.

Praeterea dubito utrum illa « croisade » quae proponitur, opportuna sit. Illa enim vindicatio iurium debet esse contra « aliquem » et ille « aliquem » est « omnes non-catholicos ». Timeo ne ille textus duritiam provocet potiusquam iuvet Ecclesiam.

Specialiter in fine numeri multiplicantur particularitates quae non conveniunt textui conciliari.

Numerus 17: Ille numerus manifestat conceptionem statalem scholarum et ignorat ipsam doctrinam socialem Ecclesiae. Dicitur enim quod sustentatio scholarum « publici aerarii imprimis officium est ». Sed potius dici debet quod hoc prius parentum officium est, et ideo quod parentes ius habent denarium suum dirigere ad scholas quas maluerint.

Praeterea dicatur in illo numero ius quod habet societas civilis rationem exigendi pro subsidiis scholis Ecclesiae datis.

Numerus 18: Non placet illa paragraphus, quia iam existunt organizationes internationales catholicae in re educativa, quae commendari debent et adiuvari; et maxime quia tam diversa sunt problemata, regiones, diversificatio institutionis ut timerem ne illa organisatio centralis sit vere inefficax.

Card. Alfrink: In hac Constitutione *De scholis catholicis* multa — fere omnia — bene et optime dicuntur.

Quaedam autem animadvertere liceat.

1. Videtur Constitutio clare dicere debere quid in diversis locis sit intelligendum per vocem « Ecclesia ».

Sic v. g. in pag. 9,[12] linea 16 et seq.: Hoc in loco ius aperiendi scholas tribuitur « tum singulis christifidelibus eorumque adsociationibus et societatibus, tum praesertim ipsi Ecclesiae ».

Quid hoc in loco sibi volunt verba « ipsi Ecclesiae »?

Etiam « singuli christifideles et eorum adsociationes et societates » ad Ecclesiam pertinent. Ecclesia enim non solum Hierarchia consistit sed omnibus fidelibus, Hierarchia inclusa.

Si hoc in loco sub voce « Ecclesia » Hierarchia Ecclesiae intelligenda est, hoc clare dicatur.

Hic usus vocis Ecclesiae pro Hierarchia tantum etiam confusionem quandam causat in pag. 7,[13] in ultima linea numeri 6, ubi sermo est de scholis quae « stricto sensu scholae Ecclesiae » dicuntur.

Agitur hic in loco — sicut ex nota 27 apparere videtur — de scholis

---

[12] Cf. p. 114.
[13] Cf. p. 113.

quae ab Hierarchia sunt erectae et de scholis quae ab instituto quodam religioso sunt erectae cum approbatione Hierarchiae.

Quid autem de scholis — sicuti apud nos multae sunt — quae erectae sunt a catholicis laicis sane non sine approbatione Hierarchiae. Suntne hae scholae non scholae Ecclesiae? Sunt autem scholae catholicae.

2. In pag. 7, linea 17 et seq.: Recte dicitur quod « instructio religiosa in maxima aestimatione est habenda ».

Optarem ut hoc in loco clare dicatur quod instructio religiosa in scholis catholicis est res quae respicit Hierarchiam, ita ut Episcopi hanc instructionem religiosam ordinent et magistros nominent qui hanc instructionem religiosam alumnis tradant.

3. In num. 3, in pag. 4 et 5,[14] optime dicitur quod instructio et educatio in scholis tradendae sunt res quae respiciunt ex una parte parentes, ex altera parte Ecclesiam (i. e. Hierarchiam?) et Statum civilem.

Optarem autem ut melius et fusius explicaretur quae est in hac materia relatio inter parentes et Ecclesiam i. e. Hierarchiam, scil. quod parentes catholici non possunt erigere scholam catholicam sine Hierarchia Ecclesiae.

4. In num 8, in pag. 8,[15] bene et optime disseritur de libertate parentum in schola eligenda.

Clarum est hanc paragraphum loqui de libertate eligendi scholam catholicam praeter scholam statalem, neutram.

Si autem agitur de eligendo inter hanc scholam catholicam et aliam scholam catholicam, tunc libertas parentum non videtur esse absoluta, sed certis conditionibus esse limitata. Ipsa schola catholica habet sua iura, et parentes desiderantes ut suos infantes in schola catholica assumantur, cum his iuribus debent rationem habere.

Ideoque optarem ut in hoc numero 8 clare et clarius dicatur quod hoc in loco solummodo agitur de libertate eligendi scholam catholicam praeter scholam non-catholicam, statalem.

5. In num. 18 dicitur: « instituatur organisatio quaedam centralis seu hierarchica omnium scholarum catholicarum » etc.

Nisi fallor talis organisatio centralis iam existit sub nomine « Office international de l'Enseignement catholique ».

Haec organisatio non tantum in Europa sed etiam alibi — in Africa et America meridionali — optimos habuit effectus.

---

[14] Cf. pp. 111-112.
[15] Cf. pp. 113-114.

Card. SILVA HENRIQUEZ: Animadversiones: In schemate mihi videtur rem partialiter et modo incompleto ordinari. Parum de paedagogica arte loquitur; accuratiores distinctiones inter scholas primarias, secundarias et superiores desiderantur, valde enim inter se differunt. Munus sacerdotis in scholis non definitur laicorumque partes fere sub silentio praetermittuntur.

In specie sequentia attendere iuvat:

1) In prooemio positivi valores minime in lucem proferuntur. Fine ultimo statuto, intermedii obliviscuntur.

2) Pag. 4,[16] lin. 5: Finis temporalis educationis modo nimis negativo, vel obiter tantum proponitur. Alii fines ut sunt secundum peritorum paedagogorum placita « personalitatis efformatio », sensus socialis expergefactio, in civitate recta ubicatio secundum propriam vocationem, omnino desunt.

3) Pag. 5,[17] lin. 28: Loco verbi « verum », « plenum » magis placeret, ne forsan undequaque errare contrarii videantur.

4) Pag. 6,[18] lin. 24: Mirum est inter conditiones catholicae scholae apostolicam finalitatem non venire (cf. « De apostolatu Laicorum », pars I, § 1).

5) Pag. 10,[19] lin. 1: Circa scholarum acatholicarum vel non catholicarum alumnos nihil aliud praecipitur quem catechetica institutio, neque verbum fit de eorum cultu ope actionis apostolicae.

6) Pag. 10, lin. 15: Si verbum « praesertim » dematur sensus verior evaderet; quaestio de coeducatione non ponitur ubi de superiore vel universitaria educatione agitur, neque, ut videtur, de primaria.

7) Pag. 10, lin. 18: Cautiones non ad solos mores tutandos requiruntur, sed etiam ut, non obstante sexuum differentia, vera paedagogia utatur.

8) Pag. 10, lin. 22: Non fit verbum de munere parentum in educatione quando haec a schola perficitur, neque de iuribus eorum.

9) Pag. 12,[20] lin. 33: Varia media utilissima enumerantur ad defensionem iurium Ecclesiae in ambitu educationis, quod bonum est; sed nihil dicitur de iisdem mediis adhibendis ad ipsam educationem perficiendam. Spiritus est potius defensionis quam progressum, videtur.

10) Suadenda videtur positiva collaboratio cum organizationibus internationalibus.

11) Pag. 14,[21] lin. 5: Dummodo technica non desint adiumenta.

---

[16] Cf. p. 111.
[17] Cf. p. 112.
[18] Cf. p. 112.
[19] Cf. p. 114.
[20] Cf. p. 116.
[21] Cf. p. 117.

Card. OTTAVIANI: I. Hoc Schema Constitutionis *De Scholis Catholicis* valde laudandum est, tum ob soliditatem doctrinae, tum ob practicas normas concinne expositas. Etiam laude dignus est modus quo, quin fiat aperta damnatio, implicite reprobantur ii, etiam catholici, qui, potius quam scholis catholicis, scholis statalibus, immo etiam scholis laicis favere vellent.

II. De cetero, maximi momenti est hodie tota haec quaestio de scholis catholicis. Unde iure putandum est, praesentem Constitutionem in Concilio inter utillimas et optimas futuram esse.

III. Pauca sunt dicenda quoad singula.

*a*) Pag. 13,[22] lin. 15 ss., ubi de officio reipublicae erga scholas catholicas, laus aliqua facienda esset pro illis statibus, generice loquendo, qui iam in concreto sustentationem proportionalem scholis catholicis debite praebent. Id enim ostendit Ecclesiam petere non iam rem abnormem et difficilem, sed rem quae iam feliciter in aliquibus locis in praxi deducta est.

*b*) Ubi generatim vindicantur iura Ecclesiae, verbum saltem dicendum videretur de iuribus ipsius reipublicae, etiam ad scholas liberas quod attinet, circa quas aliqua supervisio Status admittenda est pro rebus suae competentiae; sic melius disponentur gubernia ut iura ipsius Ecclesiae admittant.

*c*) Pag. 9,[23] linn. 25-28, edicitur: « Ecclesiae soli competit ius... invigilandi in ea quae ad fidem et mores pertinent ». Tamen videtur quod, in rebus ad mores spectantibus, etiam respublica ius invigilandi habeat.[24]

Card. GODFREY: Schema sequitur viam traditionalem.

In pag. 10,[25] num. 11, sermo est de religiosa instructione puerorum frequentantium scholas statales vel non Catholicas. Apud nos difficultas crescit ex eo quod numerus immigrantium sat magnus est, et scholae nostrae aedificatae, magnis expensis, non sufficiunt. Etsi pro certis scholis aedificandis gubernium dat subsidium septuaginta quinque per centum, tamen expensorum residuum, quod est permagnum, debet colligi ex oblationibus fidelium.

Problema est grande, sed institutio catechetica est remedium solum partiale. Attamen parochi se dedicant zelose ad instructionem imper-

---

[22] Cf. p. 117.
[23] Cf. p. 114.
[24] Textus lectus est ab Exc.mo Secretario generali.
[25] Cf. pp. 114-115.

tiendam sive a sacerdotibus et clericis sive a sororibus et laicis voluntarie se offerentibus.

Pag. 11:[26] aliud problema est de magistris catholicis in scholis statalibus et aliis non catholicis, quia his in scholis consuetudo est ut fiat convocatio puerorum ad orandum initio studiorum, ac proinde potest esse certa insistentia ut magistri catholici praesint precibus. Secundum regulas approbatas ab auctoritatibus civilibus pueri catholici abstinere a precibus, si parentes ita velint, et petant exemptionem.

Si parentes petant rationabiliter ut filii possint frequentare scholas non catholicas, Episcopi solent concedere, positis conditionibus de educatione religiosa puerorum.

Generositas fidelium in provisione scholarum est omni laude digna. Per multos annos certavimus strenue ut Status sumat responsabilitatem pro scholis quarum aedificationi nihil contribuit. Etsi contributum Status multum iam augetur, augentur etiam nostra contributa. Grandis nobis restat via!

Exc. Campbell: Vellem pauca dicere de quaestione scholarum catholicarum. Accipio omnino ea quae dicta sunt ab Eminentissimo Cardinali Pizzardo in sua expositione. Sed fortasse utile esset, et Patribus interesse posset, si quid dicerem de modo quo geruntur scholae catholicae in nostra regione scotica, ubi inventa est solutio practica quae necessitatibus catholicorum plene satisfacit.

Scotia est natio pro maxima parte calvinistica, et patres nostri multa passi sunt ad conservandam instructionem catholicam, ne laederetur fides suorum filiorum. « Ruat mundus, sed salva fiat fides parvulorum nostrorum ». Post multos annos auctoritas civilis agnoscere cogebatur constantiam catholicorum et valorem eorum principiorum, et facta est species concordati inter Statum et Ecclesiam pro regimine scholarum catholicarum. Regimen ab auctoritate civili anno millesimo nongentesimo decimo octavo propositum ab Episcopis acceptum est cum approbatione, immo sub mandato, Sanctae Sedis. Ab illo tempore fere omnes scholae, etiam catholicae, a Statu possidentur. Sed inter scholas statales quaedam catholicae, ceterae acatholicae sunt. Scholae catholicae omnino eadem iura et privilegia habent et cum pari iustitia reguntur ac scholae acatholicae, et earum natura catholica plene conservatur.

Aedificia pro scholis catholicis ab auctoritate civili cum pecunia publica construuntur et conservantur. Mercedes magistrorum a Statu solvuntur. Libri scholastici (immo etiam catechismi) parvulis gratis prae-

---

[26] Cf. p. 115.

bentur. Magistri scholarum catholicarum, quamvis mercedem a Statu recipiant, ab Ecclesia per Ordinarium loci approbari debent quoad fidem et mores. Instructio religiosa quotidie ad unam horam traditur, et sacerdotes scholas libere ingredi possunt; immo auctoritas publica et ipsi magistri valde exoptant ut sacerdotes scholas frequenter visitent. Consilium sacerdotum ab Episcopo nominatum omnes scholas quotannis invisitat ut de statu scientiae religiosae Episcopo referat.

Quotiescumque inauguratur schola nova, Ordinarius invitatur ab auctoritate civili ut novum aedificium benedicat et ei nomen alicuius sancti imponat. Expensa discipulorum a Statu solvuntur non tantum pro scholis elementaribus et secundariis sed etiam, si opus est, cum universitates ingrediantur. Et in hac re seminaria ecclesiastica, quamvis a Statu non possideantur, universitatibus aequiparantur, ita ut expensa multorum seminaristarum a Statu solvantur. Plures seminaristae, etiam ex illis qui Romae studia perficiunt, subsidia vere liberalia a Statu recipiunt.

Quamvis a Statu possideantur, scholae catholicae indolem suam catholicam prorsus retinent; in omnibus aulis habentur imagines Domini Nostri vel Beatae Virginis vel Sanctorum. Alumni in omnibus disciplinis secundum doctrinam catholicam instruuntur, sub tutela magistrorum et magistrarum qui erga Ecclesiam devoti sunt.

Haec tam felix conditio scholarum catholicarum in natione acatholica zelo sacerdotum et fidei et fortitudini fidelium temporis praeteriti, necnon magnanimitati auctoritatum civilium, debetur.

Utinam in omni natione tam felix status scholarum inveniri posset.

Exc. HURLEY: Pauca habeo observanda de paragrapho 8 huius schematis, ubi de libertate scholae agitur. Haec paragraphus nonnulla dubia in mente suscitat. Quapropter propono ut postea recenseatur in luce conclusionum quae a disceptatione de quaestione generali de libertate exibunt, qua quaestio generalis duplici et non concordante gaudet propositione in schematibus serius considerandis.

In Schemate praesenti (pag. 8,[27] lineis 27 ad 32) sequentem habemus propositionem: « Quae libertatis doctrina, ab Ecclesia propugnata, nihil habet commune cum illa perniciosa circa libertatem sententia, quae veritati et errori, virtuti ac vitio eadem iura tribuenda defendit, ita ut unicuique quae sibi magis placuerint, docendi faciendique facultas sit ».

Nonne praeteritum sit tempus loquendi de iuribus veritatis et er-

---

[27] Cf. p. 114.

roris, virtutis ac vitii? Nam nec veritati, nec errori, nec virtuti nec vitio iura competunt, sed tantum personis et personarum societatibus.

Verba supra citata implicite acatholicis denegant ius condendi scholas religiosas quia veritatem fidei non possident. Commendare vellem considerationem tractationis in Schemate « de libertate religiosa » de conscientia, deque obligatione, et exinde de iure, hominum sive singulariter sive collective sumptorum sequendi conscientiam, sive rectam sive invincibiliter erroneam.

Recordemur etiam nos velle doctrinam statuere in Oecumenico Concilio non solum pro iis qui ad Ecclesiam iam pertinent, sed etiam (et forsitan maiori cum ratione) pro iis qui adhuc foris sunt. Acatholicis aliquomodo incongruum videri potest monopolium educationis damnare in aliis et simul Ecclesiae iura omnibus aliis considerationibus praeponere. Nos intelligimus id quod affirmamus, illi non. Si libertatem educationis proclamare volumus ne ergo de iuribus Ecclesiae modo aliis offensivo loquamur. Semper in mente habendum est id, quod a lumine fidei acceptabile redditur, absente fide, odiosum apparere posse.

Beat. SAIGH:[28] J'approuve le Schéma dans son ensemble. Qu'il me soit permis de faire une seule réserve, toujours dans le sens de la décentralisation, qui me semble devoir être une des réformes les plus urgentes à opérer par le prochain Concile.

Le n° 18 (page 14 [29]) prévoit: « Apostolica Auctoritate instituatur organisatio quaedam centralis seu hierarchica omnium scholarum catholicarum in gradu internationali, nationali et regionali seu dioecesano ». A ce sujet je dois faire les remarques suivantes:

1) L'intervention du Saint-Siège Romain (Apostolica Auctoritas) ne doit être nécessaire que pour la création d'un organisme central international des écoles catholiques. Elle n'est ni nécessaire, ni opportune pour la création de centres nationaux ou régionaux. L'autorité de l'Ordinaire du lieu ou de la conférence nationale de l'épiscopat suffit. Une fois de plus, il faut décentraliser l'Eglise et ne pas continuer à charger toujours davantage le Saint-Siège de toutes sortes de soucis que les autorités locales peuvent très bien assumer.

2) Si la création d'organismes nationaux ou diocésains est, non seulement utile, mais nécessaire, celle d'un organisme international nanti de pouvoirs assez étendus peut susciter les susceptibilités de bon nombre

---

[28] Animadversiones Beat. Saigh lectae sunt, lingua latina, ab Exc.mo Edelby, Archiep. Edesseno.

[29] Cf. p. 117.

d'Etats modernes, dont le nationalisme naissant s'effarouche de toute ingérence étrangère en matière d'éducation de la jeunesse. Nous préférons qu'il y ait à Rome un organisme pour donner des principes généraux d'ordre religieux et moral, et que tout le reste émane d'un organisme national. Autrement, l'Eglise, en certains pays, pourrait avoir à cause de cela pas mal d'ennuis.

## 4) SUFFRAGIA SODALIUM

Card. TISSERANT: Placet iuxta modum: adprobo observationem Em.mi Liénart de iuribus puerorum. Observationes Em.mi Léger consideratione dignae sunt.

Card. MICARA: Placet. Romana Synodus graviter monuit: « Illud est cum primis pastorum gravissimum munus ut christiane iuventutem educent. Quod munus eo gravius fit atque instantius quo magis crebrescunt ea pericula quae cum iuventutis honestam vitam insidiis temptant tum vero opus Ecclesiae ad animos educandos difficilius reddunt » (art. 298).

Decet ergo ut de tanti ponderis argumento adaequate Concilium agat eo vel magis quod nullum hucusque Oecumenicum Concilium de eodem ex integro tractaverit.

Opportune quaestiones tanguntur, ulterius alibi definiendae, de condicionibus ad scholam catholicam requisitis (par. 6, pag. 6 [1]).

Valde denique probantur exhortatio et monitum ut scholae catholicae muneribus suis implendis sese aptissimas ostendant, quas piget non semper ita esse instructas.

Card. ALOISI MASELLA: In Concilio Vaticano II quaestio de scholis, ut bene exposuit Em.mus Card. Pizzardo, pertractanda est. Schema placet iuxta modum, id est iuxta ea quae dicta fuerunt ab Em.mis et Exc.mis Patribus. In pag. 8 [2] n. 8 legitur « educatio iuxta rectam conscientiam tradatur oporteat ». Haec conscientia subiectiva est: ideo placeret magis definire.

Card. FERRETTO: Placet iuxta modum Em.mi Cardinalis Decani: scilicet ut ratio habeatur animadversionum in disceptatione a Patribus, potissimum a Cardinalibus Liénart et Léger prolatarum.

---

[1] Cf. p. 112.
[2] Cf. p. 113.

Card. LIÉNART: Placet iuxta modum: scilicet ratione habita de iuribus puerorum sicut dixi;[3] et etiam de animadversionibus sequentibus:

— quoad iura et officia parentum placet;

— quoad iura et officia Ecclesiae thesis placet sed modus quo vindicatur non placet quia potius sicut contentio apparet quam sicut expositio serena;

— quoad iura et officia Status Civilis in hac materia aestimo quod agnoscenda sunt non invite et ad duritiam cordis, sed ad mensuram auctoritatis eius propriae; quod mihi videtur in textu non satis recognitum esse.

Card. TAPPOUNI: Placet iuxta modum: i. e. secundum observationes Eminentissimi Cardinalis Liénart.

Card. COPELLO: Placet iuxta modum: perpensis quae dixerunt Em.mi Cardd. Ruffini, Léger et Richaud.

Card. MCGUIGAN: Placet iuxta modum: ratione habita observationum Em.mi Cardd. Léger, Alfrink et Cardinalis Sancti Iacobi in Chile et Card. Ottaviani.

Card. FRINGS: Placet. Apud nos ipsae communitates publicae sive res publica ipsa condunt scholas catholicas elementares postulantibus parentibus catholicis. Ergo hae scholae non quidem sunt stricto sensu Scholae ecclesiasticae, sed scholares et magistri sunt catholici, fundamentum totius educationis est doctrina catholica.

Ecclesia habet influxum in formatione magistrorum et ius invigilandi in instructionem religiosam. Quanto tempore res publica secundum has normas agit, non videtur necessarium, ut Ecclesia ipsa condat scholas elementares.

Quoad scholas medias aliae sunt ecclesiasticae stricto sensu pro puellis et pro pueris, aliae sunt interconfessionales conditae a civitatibus vel a re publica, sed omnes habent professores religionis pro scholaribus catholicis.

Quoad organisationem centralem scholarum catholicarum talis iam existere videtur condita post bellum mundiale secundum a praelato Op de Coul in Hollandia et praelato Böhler in Germania, cuius centrum nunc est, in quantum scio, in Belgio.

Card. RUFFINI: Placet iuxta modum.[4]

---

[3] Cf. pp. 136-137.

[4] Cf. pp. 137-138.

Card. VALERI: Placet, attentis observationibus ab Em.mis et Exc.mis Patribus necnon ab Exc.mo Delegato Patriarchae Melchitarum factis.

Card. SIRI: Placet iuxta modum: non placet articulus 18, quia iam sufficienter provisum.

Card. MCINTYRE: Placet iuxta modum: secundum commentarium Em.mi Card. Ruffini et Card. Godfrey.

Card. QUIROGA Y PALACIOS: Placet iuxta modum: attendantur dicta ab Em.mo Card. Liénart de iuribus puerorum. In pag. 8,[5] linea 11, loco « iuxta rectam conscientiam » dicatur melius « iuxta rectam rationem ».

Card. LÉGER: Placet iuxta modum:[6] i. e. prae oculis habeantur animadversiones ab Em.mis Liénart, Ruffini, Godfrey, Alfrink, Silva Henriquez et ab Exc.mo Hurley factae.

Card. MONTINI: Placet, imo valde placet, attentis tamen animadversionibus a Card. Liénart de iure puerorum et a Card. Ruffini de iure et officio auctoritatis civilis in scholis instituendis, promovendis et invigilandis. Ius et officium hac de re competunt utique in primis parentibus et Ecclesiae, sed secundario reipublicae; sed practice maximum respublica exercet munus in re scholastica; quodsi ab Ecclesia negatur hoc munus vel de eodem omittitur mentio, periculum est quod a publica laica opinione et ab auctoritate civili nostra doctrina et nostrum ius magis ac magis oppugnentur.

Circa organisationem centralem omnium catholicarum scholarum iuridice instituendam caute procedatur.

Card. GIOBBE: Placet.

Card. CENTO: Placet schema, quod perfectius fiet, rationem habendo de observationibus quas huius coetus sodales protulerunt. Meo humili iudicio, Sacrosancta Synodus summopere instare debebit super rectum conceptum libertatis scholaris, eo magis quod, aliquando, nec ipsi catholici, non exclusis illis qui in associationibus sunt organizati, claras ideas possideant ac de re, quae, pro sortibus tum Ecclesiae tum Societatis civilis magni, immo supremi ponderis est.

Card. GARIBI Y RIVERA: Placet.

---

[5] Cf. p. 113.
[6] Cf. pp. 137-141.

Card. GODFREY: Placet. Aliquas observationes scripsi in folio adnexo.[7] Principium, quod semper defendemus, est: qui solvit taxas habet ius aequale cum parentibus qui favent scholis in quibus nulla fit instructio religiosa.

Card. RICHAUD: Placet iuxta modum: ratione habita observationum Em.morum Cardinalium Liénart, Léger, Montini.

Card. DÖPFNER: Placet iuxta modum: ratione habita animadversionum Card. Liénart, Ruffini (de munere Status), Léger et Archiep. Hurley (de conceptu libertatis). De organisatione centrali caute procedatur.

Card. MARELLA: Placet iuxta modum: habita ratione aliquarum animadversionum ab Em.mis ac Rev.mis Patribus factis, attentis praesertim peculiaribus adiunctis quoad statum, conditiones et problemata scholarum catholicarum in diversis nationibus. Adhaereo voto Em.mi Cardinalis Decani nuper expresso.

Card. TRAGLIA: Placet iuxta modum: i. e. perpensis, iuxta diversarum regionum adiuncta, observationibus prolatis.

Card. ALFRINK: Placet iuxta modum: iuxta observationes Cardd. Liénart et Léger et iuxta folia adnexa.[8]

Card. SANTOS: Placet, tamen non censeo opportunam Organisationem Centralem, uti proponitur.

Card. RITTER: Placet iuxta modum: i. e. attentis iis quae dixit Arch. Hurley.

Card. SILVA HENRIQUEZ: Placet iuxta modum: secundum animadversiones quas propono[9] et iuxta animadversiones ab Em.mis Léger, Ruffini, Liénart et ab Exc.mo Hurley factas.

Card. COUSSA:[10] Placet iuxta modum: optima praescribuntur et proponuntur de scholis catholicis.

Pag. 14[11] n. 18 non paucas prae se feret difficultates, ex parte quoque guberniorum civilium, organizatio centralis catholicarum scho-

---

[7] Cf. pp. 144-145.
[8] Cf. pp. 141-142.
[9] Cf. p. 143.
[10] Secundae Congregationi non interfuit.
[11] Cf. p. 117.

larum in gradu *internationali.* Expeditne ut Concilium Oecumenicum de hoc etiam organizationis gradu sermonem faciat?

Card. SUENENS: Placet iuxta modum: i. e. iuxta observationes Card. Liénart de iuribus puerorum et de modo sereno exponendi iura Ecclesiae et archiepiscopi Hurley.

Card. DI JORIO: Placet iuxta modum: attentis iis quae a Rev.mis Patribus sunt proposita praecipue de formatione, officiis et iuribus magistrorum catholicorum.

Card. LARRAONA: Placet schema, prae oculis habeantur allatae animadversiones.

Card. BEA: Placet iuxta modum: iuxta ea quae observata sunt ab Em.mis et Exc.mis Patribus, maxime habita ratione eorum quae exposuerunt Em.mi Cardd. Liénart, Frings et Léger. Disceptatio ostendit condiciones in diversis partibus mundi esse valde diversas; propterea Concilium ne descendat ad particularia, sed haec reliquantur Conferentiis Nationalibus Episcoporum. Quae dicuntur de aliqua organisatione centrali « *hierarchica* » non placet, etiam laici in hac re audiantur.

Card. BROWNE: Placet iuxta modum: attentis pro posse observationibus factis secundum necessitates et conditiones variarum nationum.

Card. ALBAREDA: Placet iuxta modum: id est iuxta observationes Eminentissimorum Cardinalium Liénart circa iura puerorum, Ruffini circa potestatem episcopalem super omnem scholam catholicam et Alfrink ut sensum nominis ecclesiae magis praecisetur.

Beat. GORI: Placet iuxta modum: id est iuxta observationes Em.morum Cardd. Liénart, Léger, Alfrink et Exc. Hurley. Haec materia linquenda est Episcopis et Conferentiis Episcoporum.

Beat. CHEIKHO: Placet.

Exc. FELICI: Placet: ad nimis particularia tamen ne descendatur.

Exc. O'CONNOR: Placet: attentis animadversionibus in folio adnexo. Attamen cuperem ut non solum in nota sed etiam in textu mentio fieret de « scholis radiophonicis » quas dicunt, et de televisionis scholaris usu, quae apud non paucas regiones ingentem partem educativam nacta est et quae in futuro, etiam proximo, magnam efficacitatem et influxum in magisterium scholasticum exercebit et nova problemata proponet scholis catholicis.

Ad hanc partem redigendam quod attinet, multum iuvabit relatio

Archiepiscopi Baltimorensis Shehan, Praesidis rerum educationis in N.C.W.C., in ultima Sessione Conferentiae Episcopalis Civitatum Foederatarum Americae Septemtrionalis prolata.

Exc. UJČIĆ: Placet iuxta modum: in prooemio exoptarem brevem introductionem historicam de meritis Ecclesiae in condendis et conservandis scholis.

Laudo art. 14 schematis, ubi loquitur de aequa mercede magistrorum.

Sorores religiosae magistrae ne opprimantur nimiis lectionibus et instructionibus; quia si licet ex iusta causa permittere abbreviationem vitae, eo magis expedit ex iustissima causa conservare vitam... Magistrae sunt vitae praetiosae!

Exc. ANTEZANA Y ROJAS: Placet iuxta modum: ratione habita eorum quae dicta sunt ab Em.mis Cardinalibus Liénart, Léger, Alfrink, Ruffini et a Patribus Archiepiscopis Campbell atque Durbaniano.

Exc. CAMPBELL: Placet.[12]

Exc. BERAS: Placet iuxta modum: id est secundum animadversiones factas ab Em.mo Card. Silva Henriquez.

Exc. COORAY: Placet iuxta modum: i. e. perpensis observationibus a Patribus huius coetus factis; adhaereo praesertim observationibus Em.mi Card. Cento. Haec etiam velim addere: clare enucleanda est quaestio de dignitate et libertate personae humanae quae immediate subordinatur Deo ut fini ultimo. Hoc dico quia tendentia gradatim augetur declarandi omnipotentiam Status hac de re.

Exc. LEFEBVRE: Placet. Attamen ne fiat organisatio centralis hierarchica et magis clare enucleetur notio libertatis scholae.

Exc. MCKEEFRY: Placet iuxta modum. Menti Em.morum Cardd. Ruffini, McIntyre, Montini, Bea assentior. Observationes Exc.mi Hurley etiam sustineo.[13]

Exc. ALTER: Placet iuxta modum: vide, si faveas, scripta annexa.

Ad par. 18, pag. 14,[14] mihi non placet quoad organisationem internationalem quatenus conditiones et circumstantiae tam diversae sunt apud nationes.

Pag. 10,[15] ad num. 11: Notandum est quod multo maior pars om-

[12] Cf. pp. 145-146.
[13] Textus transcriptus est ex taeniola magnetica.
[14] Cf. p. 117.
[15] Cf. pp. 114-115.

nium puerorum catholicorum, saltem post educationem eorum in scholis elementaribus, completam institutionem ulteriorem accipiunt in scholis statalibus (secundariis) et praesertim ea pars eorum qui universitates publicas frequentant. Sine subsidiis ex aerario publico statali acceptis impossibile est, et ita remanebit indubitanter in futuro, scholas altioris gradus catholicas condere, aut numero sufficienti, aut mediis necessariis praeditas. Haec subsidia desunt hoc tempore et probabilitas seu spes ea accipiendi in futuro non est bene fundata.

Sequitur igitur quod alia media praeter scholas reapse catholicas, institui debent, si pueri catholici formationem christianam accipere poterint. Aedes residentiales vere catholicas vel Centra sic dicta pro iis alumnis conderentur oportet et quidem cum bibliotheca catholica, lecturis catholicis adhibitis, cappellanis peritis et aliis mediis. Maxime adiuvabit si tales aedes universitatibus viciniores conderentur sub ductu episcoporum.

Exc. GRANER: Placet.

Dubitari nequit renovationem et consolidationem scholarum catholicarum hisce diebus maximi momenti esse. Dum vires impendimus in edocendis illis qui extra Ecclesiam versantur circa necessitatem systematis nostri educationis catholicae, eodem tempore omnia media possibilia adhibere debemus ad instructionem in scholis nostris efficaciorem reddendam.

Schema hoc, de quo nunc agitur, ut mihi videtur, haec elementa essentialia continet: iura Ecclesiae et parentum in hac materia; obligatio parentum educationem catholicam providendi filiis; praeparatio docentium accommodata exigentiis hodiernis; media sustentationis totius systematis educationis catholicae, etc.

Exc. HURLEY: Placet iuxta modum: i. e. ad mentem Em.morum Cardinalium Liénart, Ruffini, Léger, Alfrink et Silva Henriquez et secundum proprium scriptum.[16]

Exc. PERRIN: Placet iuxta modum: iuxta animadversiones Eminentissimorum Liénart et Bea, Excellentissimi Hurley et Reverendissimi Procuratoris Patriarchae Melchitarum.

Exc. ŠEPER: Placet iuxta modum: assentior dictis ab Em.mis Patribus Liénart, Léger, Silva Henriquez et ab Exc.mo Arch. Hurley.

Exc. BAZIN: Placet iuxta modum: i. e. iuxta animadversiones

---

[16] Cf. pp. 146-147.

Em.morum Patrum, prasertim Cardd. Liénart, Ruffini, Léger, Bea et Exc.mi Hurley.

Exc. Bernard: Placet iuxta modum: habita ratione observationum Patrum praesertim Em.mi Card. Liénart et Exc.mi Archiepiscopi Hurley.
Noto quod organisatio internationalis, non hierarchica exsistit, dicta O.I.E.C., quae coordinare vult omnes conatus scolarum catholicarum.

Exc. Bernier: Placet iuxta modum: habita scil. ratione eorum quae Em.mus Cardinalis Liénart de iuribus puerorum enucleandis et de serena iurium Ecclesiae vindicatione egregie proposuit.

Exc. Yago: Placet iuxta modum: iuxta ea quae dixerunt Eminentissimi Cardinales Liénart, Léger et Excellentissimus Archiepiscopus Durbanianus. Adhaereo omnino his quae dixit Em.mus Cardinalis Bea, quia variae sunt conditiones scholarum catholicarum secundum regiones praesertim in missionibus ubi catholici pauci sunt et non possunt semper suppeditare sumptus scholarum.

Exc. Rakotomalala: Placet iuxta modum: i. e. ratione habita observationum Em.morum Cardd. Liénart, Ruffini et Silva Henriquez.

Exc. Ngô-dinh-Thûc: Placet iuxta modum: iuxta observationes Patrum.

Exc. Verwimp: Placet iuxta modum: i. e. ad mentem Eminentissimorum Cardinalium Liénart et Bea.

Exc. Jelmini: Placet iuxta modum: id est secundum animadversiones Eminentissimorum Patrum.
Peto veniam, sed quod affirmatur de natione Helvetica, pag. 34 [17] schematis, nominata inter Status qui aliquod adiutorium concedunt scholis catholicis veritate non plene pollet eo quod non confoederatio helvetica, sed solummodo pauci pagi catholici, qui vulgo dicuntur « Cantoni », hoc subsidium concedunt.

Exc. Suhr: Placet iuxta modum: iuxta observationes Em.morum Cardinalium Liénart et Bea et Exc.mi Archiep. Hurley.
In Dania lutherana gubernium tribuit octoginta per centum omnium expensarum scholarum catholicarum.

Exc. Scharmach: Placet.

---

[17] Cf. p. 131.

Rev. GUT: Placet, imprimis quia principia de iure naturae et Ecclesiae clare, sobrie et serene proponuntur. Ne fiat, ob circumstantias locales tam diversas, organisatio centralis hierarchica.

Rev. SÉPINSKI: Placet generatim schema. Adiungo folium animadversiones continens. Adhaereo voto Em.mi Cardinalis Liénart.

*Animadversiones minoris momenti*:

Ad pag. 4,[18] linn. 5-6: interpunctio sic fiat: « non solum finem temporalem, in humano consortio consequendum, habere... ».

Ad pag. 5,[19] linn. 13-14: interpunctio sic fiat: « iura et officia defendere, adiuvare et, si opus fuerit, supplere debeat ».

Ad pag. 6,[20] lin. 24 et sqq.: fortasse melius esset aperte et directe proclamare ea quae in hac paragrapho *solummodo indirecte* insinuantur: non omnes scholas esse pari iure catholicas, non omnes esse eodem titulo scholas Ecclesiae etc.

Ad pag. 6, linn. 30-31: proponerem: « libri ad quamvis disciplinam quod pertine*n*t ».

Ad pag. 11,[21] linn. 2-4: interpunctio sic fiat: « Facultates erigantur, quae iure concedendi titulos academicos seu didacticos, ab ipsa quoque auctoritate civili agnitos, polleant ».

Ad pag. 11, lin. 27: corrigatur: « quod legitimo delegantium iuri » etc.

Ad pag. 12,[22] nota 47: transponatur in fine numeri 15, quia nota 47 loquitur de « epistolarum commercio methodice ordinato ».

Ad pag. 13,[23] lin. 2: scribatur melius sic: « ex-alumnorum ».

Ad pag. 14,[24] num. 18: « Organisatio centralis » fiat in speciali officio, Sacrae Congregationi de Studiis annexo.

Ad pag. 18,[25] nota 9, lin. 4: corrigatur « homines ».

Ad pag. 19,[26] nota 11, linn. 4-5: sic interpunctio fiat: « quae, si sub aspectu christiano consideratur, ».

Ad pag. 21,[27] nota 17, lin. 5: corrigatur: « *o*pponuntur ».

Ad pag. 23,[28] nota 24, linn. 2-3: corrigatur: « inter hos duos act*u*s ».

Ad pag. 26,[29] lin. 27: scribatur « nonnu*m*quam » sicut passim in schemate. Item lin. 35.

Ad pag. 29,[30] lin. 7: corrigatur « Les év*é*nements ».

---

[18] Cf. p. 111.
[19] Cf. p. 111.
[20] Cf. p. 112.
[21] Cf. p. 115.
[22] Cf. p. 116.
[23] Cf. p. 116.
[24] Cf. p. 117.
[25] Cf. p. 120.
[26] Cf. p. 121.
[27] Cf. p. 122.
[28] Cf. p. 124.
[29] Cf. p. 126.
[30] Cf. p. 128.

Rev. JANSSENS: Placet iuxta modum: aptetur enuntiatum ut omnibus Regionibus conveniat, prout proposuit Em.mus Card. Léger. Non placet paragraphus 18, pag. 14.[31]

# III

# DE OBSEQUIO ERGA ECCLESIAE MAGISTERIUM IN TRADENDIS DISCIPLINIS SACRIS

(Secunda Congregatio: 13 iunii 1962)

## 1) SCHEMA PROPOSITUM A COMMISSIONE DE STUDIIS ET SEMINARIIS

### CAPUT I

### NOTIONES FUNDAMENTALES

1. [*Magisterium Ecclesiae*]. Christus Dominus Ecclesiae, dilectissimae suae sponsae fidei depositum concredidit, illamque magistram divinae veritatis infallibilem instituit.[1] Romanus autem Pontifex, Petri successor et Christi Vicarius, atque sub eius auctoritate Episcopi qui sunt successores Apostolorum, ita magisterium vivum et perenne Ecclesiae exercent, ut praeter ipsos alii magistri iure divino in Ecclesia non habeantur.[2]

2. [*Obsequium et coniunctio cum magisterio*]. Ideo qui magistri ad munus sacras disciplinas in scholis et Universitatibus [3] docendi ab Ecclesia vocantur, necesse est ut tamquam proximam in rebus fidei et morum veritatis normam divinum Ecclesiae magisterium agnoscant, ab illo dependeant, nihil antiquius habeant quam sentire cum Ecclesia et numquam sibi licitum retineant a mente Ecclesiae recedere.[4] Ita ergo quodam vivifico vinculo magistri sive in docendo sive in scribendo cum vivo Magisterio Ecclesiae coniunctos sese sentiant, ut discipulos sibi commissos cum ipso Christo, qui est veritas,[5] in corpore eius mystico, quod est Ecclesia,[6] strictius et intimius coniungere valeant.

3. [*Expositio et investigatio veritatis*]. Obsequium vero quod magister disciplinae sacrae magisterio Ecclesiae tribuere debet neque mere extrinseca dispositio neque quasi mortua relatio censeri debet, cum potius vitalis sit coniunctio cum magisterio vivo. Qui ergo in Ecclesia munus docendi sortitur, in documentis et monumentis scriptis Magisterii insistere debet ut antiquam atque ad propria usque tempora semper vivam fidei traditionem fideliter communicet et vitalem eius vim in societatem et in homines cuiuscumque aetatis

---

[31] Cf. p. 117.

insinuet et immittat. Sacrae ergo disciplinae magister non tantum rectam de fide et moribus doctrinam alumnos docere, sed etiam eos ad hanc doctrinam semper melius et profundius investigandam manuducere debet, ita ut, fide ipsorum roborata et illuminata, apti fiant simul ad propriam vitam Deo vivo et vero magis ac magis conformandam animasque quae ipsis committentur in viam salutis promovendas.

Quapropter, ipsius Doctoris Angelici exemplum sectando, nitantur magistri omni vi omnique contentione ut disciplinas, quas tradunt, provehant; in quaestiones novas, quas hodierna cultura ac progrediens aetas in medium protulerunt, diligentissimam suam conferant pervestigationem, ea quidem qua par est prudentia et cautela,[7] novas doctrinas scientiarum progressu comparatas investigent et inquantum possibile est, ab omni errorum specie expurgatas, in propriam disciplinam assimilent et componant.[8] Caveant tamen ne doctrinam sacram perinde ac scientiam profanam tractare autument;[9] ita ut, si sententia aliqua neget vel deformet obvium sensum veritatis a magisterio propositae, iam erronea sit censenda.[10] Nemo autem absque solido fundamento fideles et doctos catholicos magistros redarguat et exprobret, novas investigationes et novas applicationes traditionalis doctrinae quaerentes atque profundiores enucleationes producentes.[11]

4. [*Refutatio errorum*]. Ideoque bene quisquis in suo campo magister de diversis opinionibus hinc inde exsurgentibus certior semper extet, ut in novis sententiis emendandis et assimilandis doctrinam Ecclesiae integerrime teneat discipulosque a praecipuis grassantibus erroribus immunes servet. Quos errores ita alumnis suis indicare debet, ut proprium cuiusque principium summa attentione detegat. Discernat etiam utrum error quisquis proveniat ex aliquo principio in se erroneo, vel ex cuiusdam veri principii indebita applicatione, vel etiam ex quodam methodi defectu, vel ex insufficienti problematis inspectione. Tandem in talium errorum expositione distinguat inter auctores, qui Ecclesiae Auctoritatem impugnant eiusque magisterium negant, et auctores catholicos qui Ecclesiae magisterii non satis rationem habent.

5. [*Magisterii ecclesiastici documenta cognoscenda et colenda*]. Promoveant ergo magistri doctrinarum sacrarum in alumnis suis cognitionem et existimationem documentorum Ecclesiae sive antiquorum sive modernorum, quae quasi fundamentum et columnae sacrae scientiae esse debent, eorumdem sensum verum aperiant, indicantes quomodo eorum doctrina cum veritatibus aliunde solide acquisitis bene componatur.

6. [*De diversis magisterii documentis*]. Clare etiam et utiliter alumnos suos doceant differentiam inter magisterium infallibile et irreformabile quod ab omnibus christifidelibus devotissime recipi debet, secluso lapsu in fide; et magisterium non infallibile, quod vero non solum silentium obsequiosum, sed etiam interiorem religiosum assensum exigit;[12] ita ut quando Romani Pontifices in actis suis de re hactenus controversa data opera sententiam ferunt, res illa, secundum mentem et voluntatem eorundem Pontificum, quae-

stio liberae inter theologos disceptationis iam haberi non possit.[13] Quare magister bene prae oculis habeat differentem valorem doctrinarum, apte distinguens quaenam secundum diversas notas theologicas de fide sint credenda, quaenam ut certa tenenda, quaenam ulteriori investigationi subicienda.

Cum vero Episcopi in communione cum Romano Pontifice in propria Ecclesia docentes vel in conciliis particularibus congregati, magistri authentici sint et evangelicae praedicationis testes,[14] sacrarum disciplinarum magistri supra et extra Episcoporum magisterium non sese existiment, quin immo in alumnis venerationem et amorem erga illud inducant.[15]

7. [*De auctoritate magistrorum*]. Exinde magister et in docendo et in scribendo differentiam bene percipiat inter auctoritatem doctrinalem Summorum Pontificum et Episcoporum, qui unice magistri authentici in Ecclesia a Christo statuti sunt,[16] et auctoritatem eorum, qui quidem ab Ecclesia delegationem docendi obtinent, quorum tamen doctrina non habet valorem authenticum nisi prout doctrinam ipsam magisterii Ecclesiae exponit vel etiam in quantum Ecclesia approbante et invigilante, communi et constanti consensu proponitur.[17] In aliis vero doctrinis vel opinionibus propriis et personalibus sacrae scientiae magistri nullam Ecclesiastici Magisterii habent auctoritatem, sed eam tantum quae eorum argumentis scientificis convenit.

Caveant ergo magistri ne suis opinionibus etsi bene fundatis valorem ipsius magisterii Ecclesiae tribuant. Quapropter prudentes et humiles sint, nec existiment suam opinionem in rebus disputatis esse ipsius Ecclesiae doctrinam neve eos qui illam opinionem reiciunt, de errore in fide vel de deficiente erga Ecclesiae magisterium obsequio arguant.

8. [*Conclusio*]. Quae tandem de obsequio erga Magisterium dicta sunt, valent de omnibus disciplinis quae directe vel indirecte relationem habent cum revelatione; quare non tantum de disciplinis sacris, sed, servatis prudenter differentiis, valent etiam de aliis scientiis, imprimis de philosophia, quippe quae ad Revelationis veritates penetrandas, illustrandas et defendendas tantopere conferre possit.[18] Quod quidem obsequium erga magisterium in ratione docendi Sacram Scripturam nec non in doctrina S. Thomae servanda hodie praecipue inculcandum esse haec S. Synodus censet.[19]

*Schema decreti definitive approbatum est, suffragiis post VI Conventum generalem Commissionis scripto missis.*

## NOTAE

[1] Pius XII, *Si diligis, Discorsi e Radiomessaggi,* t. XVI (1954-55), p. 42: « Christus Dominus veritatem, quam e caelis attulit Apostolis et per ipsos eorum successoribus concredidit; Apostolos, sicut fuit ipse missus a Patre (*Io.*, 20, 21) misit, ut docerent omnes gentes quaecumque ipsi a Domino audierant » (cf. *Matth.*, 28, 19-20). Cf. Constitutio *De Ecclesia*, cap. *De Ecclesiae Magisterio,* § 1: « Existit

ergo in Ecclesia perenne et vivum magisterium, cui munus traditum est docendi cum auctoritate nomine Christi in rebus fidei et morum ».

[2] Pius XII, Alloc. *Si diligis,* l. c.: « Apostoli igitur, iure divino sunt in Ecclesia statuti veri doctores seu magistri. Praeter Apostolorum autem legitimos successores, scilicet Romanum Pontificem pro universa Ecclesia, Episcopos vero pro fidelibus suis curis commissis (cf. can. 1326), alii magistri iure divino in Ecclesia non habentur ».

[3] Pius XII, Alloc. *Si diligis,* l. c.: « At tum ipsi, tum imprimis Supremus in Ecclesia Magister atque Christi in terris Vicarius, alios arcessere possunt suos in magistri munere operis socios consiliariosve, quibus facultatem (sive peculiariter sive ob collatum officium) docendi delegent ». Constitutio *De Ecclesia,* cap. *De Magisterio,* § 4: « Magistri Ecclesiae authentici, quo facilius munus sibi divinitus concreditum adimpleant, alios quos volunt sibi assumunt in adiutorium auxiliares, quibus peculiaria munera conferunt atque determinant ».

[4] Pius XII, Litt. Encycl. *Humani Generis,* d. 12 aug. 1950, *A.A.S.,* 42 (1950), p. 567: « Et quamquam hoc sacrum Magisterium in rebus fidei et morum, cuilibet theologo proxima et universalis veritatis norma esse debet, utpote cui Christus Dominus totum depositum fidei — Sacras nempe Litteras ac divinam " traditionem " — et custodiendum et tuendum et interpretandum concredidit... ».

[5] Cf. *Io.,* 14, 6.

[6] Cf. *Coloss.,* 1, 24; cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis, A.A.S.,* 35 (1943), p. 193.

[7] Pius XII, *Humani generis, A.A.S.,* 42 (1950), p. 578: « Nitantur utique omni vi omnique contentione ut disciplinas, quas tradunt provehant; sed caveant etiam ne limites transgrediantur a nobis statutos ad veritatem fidei ac doctrinae catholicae tuendam. In quaestiones novas, quas hodierna cultura ac progrediens aetas in medium protulerunt, diligentissimam suam conferant pervestigationem, sed ea qua par est prudentia et cautela ».

[8] Cf. Constitutionem *De Ecclesia,* cap. *De Magisterio,* § 5: « Hac de causa monet Sancta Synodus ut omnes theologi semper meminerint ipsorum officium esse gravissimum, sive in perscrutandis revelationis fontibus, sive in divinis mysteriis profundius inquirendis, sive in catholica doctrina vel lege morali christiana evolvenda et applicanda, ut ad Ecclesiae magisterium tamquam ad normam veritatis proximam in rebus fidei et morum semper attendant ». — Cf. Pius XII, *Alloc. iis qui interfuerunt Conventui sexto de hodiernis postulatis ac normis ad Pastorale ministerium aptius provehendum* (14 sept. 1956), *A.A.S.,* 48 (1956), pp. 709-710: « Ciò non toglie certamente che i Teologi e gli scienziati si adoperino per dare un fondamento scientifico a tutta una serie di acute questioni della vita. Certamente la S. Sede ama, loda e promuove le erudite ricerche e le altre speculazioni dei Teologi, che approfondiscono le verità rivelate e che non esitano di considerare, spiegare e sostenere le dichiarazioni del Magistero ecclesiastico con serietà scientifica, al lume della ragione illustrata dalla fede (Conc. Vat., Sess. III, cap. 4), vale a dire, come affermava Pio IX, " *in sensu Ecclesiae* " ».

[9] Pius IX, Alloc. *Singulari quodam,* 9 dec. 1854 (Denz. 1642) et *Syllabus,* 8 (Denz. 1708).

[10] Cf. Pius XII, Alloc. ad Membra Congressus Internationalis de Liturgia Pastorali: *Vous nous avez demandé,* 22 sept. 1956, *Discorsi e Radiomessaggi,* XVIII, p. 474.

[11] Cf. PIUS XII, Litt. Encycl. *Divino afflante Spiritu,* d. 30 sept. 1943, *A.A.S.,* 35 (1943), p. 319.

[12] Cf. Constitutionem *De Ecclesia,* cap. *De Magisterio,* § 2.

[13] PIUS XII, *Humani generis, A.A.S.,* 42 (1950), p. 568: « Quodsi Summi Pontifices in actis suis de re hactenus controversa data opera sententiam ferunt, omnibus patet rem illam, secundum mentem ac voluntatem eorundem Pontificum, quaestionem liberae inter theologos disceptationis iam haberi non posse ».

[14] Cf. Constitutionem *De Ecclesia,* cap. *De Magisterio,* § 2.

[15] PIUS XII, Alloc. *Si diligis,* l. c., p. 43: « Qui ad docendum ita vocantur, in Ecclesia proprie non nomine suo, neque titulo scientiae theologicae, magistros agunt, sed vi missionis, quam a legitimo Magisterio receperunt, eorumque facultas manet semper huic subiecta, neque umquam fit sui iuris, seu nulli potestati obnoxia ». — PIUS XII, *Allocuzione ai partecipanti alla VI settimana di aggiornamento pastorale, A.A.S.,* 48 (1956), p. 709: « Particolari circostanze nel più recente periodo della vita ecclesiastica c'indussero a dire, nelle Nostre due allocuzioni al Sacro Collegio e all'Episcopato del 31 maggio e del 3 novembre 1954, una parola sul fondamento del magistero *iure divino* del papa e dei vescovi e sull'insegnamento dei teologi, i quali non per diritto divino, ma per delegazione della Chiesa, esercitano il loro ufficio, e quindi rimangono sottoposti alla autorità e alla vigilanza del legittimo Magistero. Se essi come teologi sono attivamente interessati nell' " Orientamento " e adducono argomenti scientifici, avrebbe potuto presentarsi il quesito se la parola dei teologi o quella del Magistero della Chiesa offre maggior peso e garanzia di verità. Al quale proposito nella Enciclica *Humani generis* si legge: " Quod quidem depositum (fidei) ... nec ipsis theologis divinus Redemptor concredidit authentice interpretandum, sed soli Ecclesiae Magisterio... Quare decessor Noster imm. memoriae Pius IX, docens nobilissimum theologiae munus illud esse, quod ostendat quomodo ab Ecclesia definita doctrina contineatur in fontibus, non absque gravi causa illa addidit verba: eo ipso sensu, quod ab Ecclesia definita est ". Decisiva dunque per la conoscenza della verità non è già la *opinio theologorum,* ma il *sensus Ecclesiae.* Altrimenti sarebbe fare dei teologi quasi " Magistri Magisterii "; il che è un evidente errore ».

[16] PIUS XII, Alloc. *Si diligis,* l. c., pp. 42-43.

[17] PIUS XII, Litt. Encycl. *Humani generis, A.A.S.,* 42 (1950), p. 569: « Quod quidem depositum nec singulis christifidelibus nec ipsis theologis divinus Redemptor concredidit authentice interpretandum, sed soli Ecclesiae Magisterio ». - Constitutio *De Ecclesia,* cap. *De Magisterio,* § 5.

[18] PIUS X, Litt. Encycl. *Pascendi dominici gregis,* d. 8 sept. 1907, *Ench. Cler.* n. 806; PIUS XII, *Humani generis, A.A.S.,* 42 (1950).

[19] Sequuntur enim immediate Caput II *De ratione docendi Sacram Scripturam* et Caput III *De Doctrina S. Thomae servanda.*

## Caput II

## DE RATIONE DOCENDI SACRAM SCRIPTURAM

Cum in instituendis Sanctae Matris Ecclesiae ministris Sacra Scriptura locum principem obtinere debeat atque eo firmius Christo Sacerdoti conformentur alumni quo profundiorem Sacrae Scripturae habeant cognitionem, iuxta illud Sancti Hieronymi: « Ignoratio scripturarum ignoratio Christi est »;[1] cum vero in huiusmodi disciplina tradenda propter ipsius verbi Dei sublimitatem necnon ob nova a progressu scientiarum orta problemata, eximia cura sit adhibenda, haec Sancta Oecumenica Synodus, ut iis quae in Constitutione de Fontibus Revelationis statuuntur, ipsa quoque Sacram Scripturam docendi ratio plene respondeat, has normas sequendas decernit.[2]

1. Omnes qui Sacrae Scripturae studio incumbunt Sancti Spiritus auxilio se indigere sciant, cum ea « quae a Deo donata sunt nobis », non spiritu huius mundi, sed Spiritu qui ex Deo est, scrutanda sint. Sacrae Scripturae magistri vero meminerint se munere fungi nomine Ecclesiae « quae a Christo Domino totius depositi veritatis divinitus revelatae custos et interpres constituta est ».[3] Vivo Ecclesiae Magisterio igitur fidelissime inhaerentes, doctrinae revelatae non autem scientiae humanae, quantumvis insignis, agant magistros. Quare ad docendam Sacram Scripturam vocentur nonnisi ii qui debito studiorum curriculo expleto ac congruis gradibus academicis obtentis Sacra Theologia non minus ac linguarum antiquarum cognitione et criticae artis subsidiis profunde instructi, sana ac tuta doctrina eniteant, normis ab Apostolica Sede de re latis propriam docendi rationem omnino conforment ac sedulo curent ut alumni sacrarum litterarum incumbentes studiis Auctores omni exceptione maiores prae manibus habeant.[4]

2. In Sacra Scriptura tradenda initium sumatur ab origine divina sacrarum litterarum. Hinc doctrina catholica de inspiratione quam diligentissime exponatur; praecipuum eius consectarium, id est inerrantia, statuatur et declaretur « cognitis accurateque aestimatis antiquorum loquendi scribendique modis et artibus »;[5] veritas historica et obiectiva Sacrae Scripturae sarta tectaque conservetur.[6] Interpretationis leges explanentur et diiudicentur. Ipsi vero Magistri interpretandi munere ita fungantur ut litteralem textuum et librorum sensum reperiant et exponant, ratione habita declarationum Magisterii Ecclesiae, interpretationum Sanctorum Patrum et analogiae fidei. Spiritualem seu typicam quoque verborum et gestorum significationem, dummodo eam a Deo intendi rite constet, debito modo explanare curent.[7]

3. Cum ingens rerum biblicarum copia nequeat tota tradi, curet potissimum magister clare monstrare quae sint doctrinae tum in Vetere tum in

Novo Testamento a Spiritu Sancto propositae: quae sit ratio atque coniunctio inter utrumque Testamentum: quae revelationis ab exordiis ad Christum et Apostolos detur historica progressio.

Ad accuratiorem explicationem seligantur ex Vetere Testamento imprimis doctrina de generis humani primordiis, Prophetarum textus quidam insignes et Psalmi qui sunt ipsius Ecclesiae preces quotidianae; ex Novo Testamento praecipue vita Iesu Christi ordinate tradatur, et Sancti Pauli Epistulae diligenter explicentur.

Insuper, in Facultatibus et Studiorum Universitatibus Professores peculiares quaestiones deligant penitiori indagationi subiiciendas, ad maiorem doctrinae sacrae profectum. Quaestionum nondum enodatarum solutionem quaerant eam quae cum Ecclesiae doctrina concordet et certis scientiae profanae conclusionibus satisfaciat; ac sancte caventes, ne fidei veritates laedantur neve fideles ipsique sacerdotes circumferantur omni vento doctrinae (cf. *Eph.* 4, 14), id mereantur, magistra semper Ecclesia, obtinere ut integra veritas divina clarius appareat, fortius possit vindicari, profundius adoretur.[8]

4. Magistri rei biblicae in singulis libris vel textibus imprimis ipsum verbi Dei inaestimabilem thesaurum ita patefacere quaerant, ut divinae Scripturae usus in universam influat Theologiam eiusque prope sit anima; sacrorum alumnos edoceant quantum Scripturae divinitus inspiratae cognitio et amor conferant « ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus » (cf. *II Tim.* 3, 16); futuros sacerdotes Dei sermoni vivo et efficaci (cf. *Hebr.* 4, 12) ita reddant familiares, ut « non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis », sed « in doctrina Spiritus » (cf. *II Cor.* 2, 4, 13) laetum nuntium communicare discant.[9]

*Schema decreti definitive approbatum est in V Conventu generali Commissionis de Studiis et Seminariis* (*10-16 decembris 1961*) *unanimi Membrorum suffragio.*

## NOTAE

[1] S. Hieronymus, *In Isaiam Prol.* (*PL* 24, 17).

[2] De ratione docendi S. Scripturam in Clericorum Seminariis et Religiosorum Collegiis recenter agitur imprimis in Instructione Pont. Commissionis Biblicae, d. 13 maii 1950, *Ench. Bibl.* nn. 582-610.

[3] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Humani generis,* d. 12 aug. 1950, *A.A.S.,* 42 (1950), p. 569.

[4] Instructio Pont. Commissionis Bibl., *Ench. Bibl.* n. 579: « In exegetica expositione, magister ne umquam obliviscatur Ecclesiae a Deo traditam esse Sacram Scripturam non solum custodiendam, sed etiam interpretandam. Quare sanctum habebit, numquam a communi doctrina ac traditione Ecclesiae vel minimum discedere ».

[5] Cf. Pius XII, Litt. Encycl. *Divino afflante Spiritu,* d. 30 sept. 1943, *Ench. Bibl.* n. 560.

[6] Cf. Monitum Supr. Congr. S. Officii, d. 20 iunii 1961, *A.A.S.*, 53 (1961), pp. 507 sq.

[7] *a*) Circa *inspirationis* doctrinam: cf. Leo XIII, Litt. Encycl. *Providentissimus Deus*, d. 18 nov. 1893, *Ench. Bibl.* n. 125; Benedictus XV, Litt. Encycl. *Spiritus Paraclitus*, d. 15 sept. 1920, *Ench. Bibl.* n. 448.

*b*) Circa *inerrantiam*: cf. *Ench. Bibl.* n. 124; Pius XII, Litt. Encycl. *Divino afflante Spiritu*, *Ench. Bibl.* nn. 539-540: « Hanc igitur, quam Decessor Noster Leo XIII tanta cum gravitate doctrinam exposuit, Nos quoque auctoritate Nostra proponimus et, ut ab omnibus religiose teneatur, inculcamus ».

*c*) Quoad *obiectivam et historicam veritatem* S. Scripturae: cf. *Spiritus Paraclitus*, *Ench. Bibl.* n. 462; et tandem *Monitum Supr. Congregationis S. Officii*, d. 20 iunii 1961: « Biblicarum disciplinarum studio laudabiliter fervente, in variis regionibus sententiae et opiniones circumferuntur, quae in discrimen adducunt germanam veritatem historicam et obiectivam Scripturae Sacrae non modo Veteris Testamenti (sicut Summus Pontifex Pius XII in Litteris Encycl. *Humani generis* iam deploraverat), verum et Novi, etiam quoad dicta et facta Christi Iesu.

Cum autem huiusmodi sententiae et opiniones anxios faciant et Pastores et christifideles, Em.mi Patres, fidei morumque doctrinae tutandae praepositi, omnes, qui de Sacris Libris sive scripto sive verbo agunt, monendos censuerunt ut semper debita cum prudentia ac reverentia tantum argumentum pertractent, et prae oculis semper habeant SS. Patrum doctrinam atque Ecclesiae sensum ac Magisterium, ne fidelium conscientiae perturbentur neve fidei veritates laedantur », *A.A.S.*, 53 (1961), p. 507 sq.

*d*) Normae pro exegesi catholica observandae: cf. *Instructionem Pont. Comm. Biblicae*, *Ench. Bibl.* n. 598; Pius XII, Litt. Encycl. *Humani generis*, *Ench. Bibl.* n. 612.

[8] Cf. *Instructionem Pont. Comm. Biblicae*, *Ench. Bibl.* nn. 593-597.

[9] « Illud autem maxime optabile est et necessarium, ut eiusdem Divinae Scripturae usus in universam theologiae influat disciplinam eiusque prope sit anima: ita nimirum omni aetate Patres atque praeclarissimi quique theologi professi sunt et praestiterunt » (*Providentissimus Deus*, *Ench. Bibl.* n. 114).

Quis sit finis, quae indoles lectionum Sacrae Scripturae quibus alumni instituantur, eo definitur quod ad futuros sacerdotes et apostolos parandos diriguntur...

« His enim lectionibus potissimum obtinendum est, ut futuri sacerdotes intellegant sibique persuadeant Sacros Libros tam ad fovendam suam ipsorum propriam vitam sacerdotalem quam ad munera sacerdotalia cum fructu peragenda plurimum conferre. Quapropter magister alumnis suis, nequaquam contentus, ut rerum biblicarum notitias et cognitiones utiles et necessarias tradat, data occasione id quoque naviter ipsis ostendat, quomodo Sacrarum Scripturarum solida cognitione, assidua lectione, pia meditatione vitae propriae sacerdotalis sanctitatem alere, firmare, promovere ministeriumque apostolicum, maxime sacrae concionis et institutionis catecheticae, fecundum reddere possint » (*Instructio Pont. Comm. Biblicae* citata, *Ench. Bibl.* n. 601).

## CAPUT III

## DE DOCTRINA S. THOMAE SERVANDA

1. Cum de studiis ecclesiasticis ordinare ad Apostolicae Sedis auctoritatem pertineat,[1] mirum non est si pluries Summi Pontifices instanter de re tam gravi providentes S. Thomam Aquinatem enixe laudaverint [2] illumque omnibus catholicis scholis proposuerint, utpote qui doctrina sua synthetica traditionis ecclesiasticae documenta nec non veterum doctorum sententias aperto animo collegerit, admirabili ordine digesserit ac magnis incrementis adauxerit.[3] Cuius doctrinam, cum prae ceteris consentanea sit et veritatibus Deo aperiente cognitis et Sanctorum Patrum documentis et rectae rationis principiis, Ecclesia Sancta sibi tamquam suam sumpsit [4] eiusdemque auctorem appellavit Doctorem Communem, id est universalem.[5]

2. Quam Doctoris Angelici electionem a quinque postremis Summis Pontificibus, ob errores e philosophia moderna in schola catholica tunc irruentes,[6] iterum atque iterum factam et confirmatam, suam solemniter facere decrevit sacrosancta oecumenica Synodus atque philosophiae et theologiae cultoribus denuo mandat ut S. Thomae Aquinatis doctrinae sedulo studeant, omnibus autem, quibus ab ipsa Ecclesia aliquod munus docendi concreditum est, ut eam fideliter teneant.[7]

3. Hanc vero sanctam legem sic reiterando, neque antiquae traditioni vel sapientiae Patrum aut aliorum catholicorum Doctorum derogare neque legitimam libertatem in veritatis cuiuscumque novae indagatione coarctare intendit oecumenicum Concilium;[8] sed omnibus ducem et exemplar proponere, qui eo firmius ac serius ad integram et liberam veritatis determinationem perducere valeat.[9] Nam qui Doctorem Angelicum magistrum eligunt, non tantum ad diversissimos et ditissimos traditionis fontes ducuntur, sed etiam eius magisterio egregie instruuntur ad falsa dogmata refellenda atque ad philosophiae vel theologiae cultorum placita quamvis aliena diiudicanda, rectificanda et illa quae probari possunt assumenda; et ipso duce in rationis exercitio ad eum libertatis usum, qui fidei christianae perfecte concordat, efficacissima paedagogia initiantur.[10] Rationem enim, ut par est, a Fide apprime distinguens, utramque tamen amice consocians, utriusque tum iura conservavit, tum dignitati consuluit.[11]

4. Universalis ergo auctoritas quam Ecclesia tribuit D. Thomae, non modo mere statico, sed sensu proprio et dynamico intelligenda manet, ita quidem ut omnes qui philosophicis et theologicis disciplinis dant operam in ipsis Angelici Doctoris scriptis eiusdem *doctrinam, rationem et propria principia,* sicut constanter monet Ecclesiae Magisterium, sedulo inquirant iisque informati tum progredientis aetatis inventa apte interpretari, tum novas exsurgentes quaestiones funditus solvere addiscant.[12]

5. Hanc S. Thomae universalem vindicationem, iam in Ecclesiae lege positam, agnoscit et confirmat Sacrosancta Oecumenica Synodus. Quam primo pro ecclesiasticis magistris, sed et pro eis qui in Universitatibus aliisque scholis docent, vigere statuit illamque deinde etiam ad ipsos christifideles extendi sua auctoritate disponit, ad illos potissimum qui in apostolatu quodam munere funguntur,[13] ita ut omnes, tali doctrina pro statu et captu suo fideliter imbuti, ipsius veritatis universalitatem percipere valeant et ad Christi revelationem melius cognoscendam, duce Doctore Angelico, securius firmiusque perveniant.

*Schema definitive approbatum est in VI Conventu Generali Commissionis de Studiis et Seminariis (1-10 martii 1962); 32 Sodales suffragium dederunt « Placet », unus « Non placet ». Insuper a Commissione approbata sunt « Additamenta ad Schema Decreti », in fine notarum posita; quae additamenta, ex Commissionis mente, considerantur particularis nota integrativa ad schematis n. 4. In eis enim exponuntur quaedam prima principia tum philosophica tum theologica, quae ab Angelico Doctore ut fundamentum totius ulterioris investigationis traduntur.*

## NOTAE

*N. B.*: 1) Amplissimam documentationem restringimus consulto ad Acta officialia quae ad universam Ecclesiam diriguntur quaeque mentem SS. Pontificum recentium plene aperiunt.

2) Quae de S. Thomae doctrina dicuntur de mente Doctoris Angelici intelligi debent primo et per se prout in suis operibus manifestatur, quin haec ad Scholam thomisticam simpliciter extendantur.

[1] « Patet quod ordinare de studio pertinet ad eum qui praeest reipublicae, et praecipue ad auctoritatem Sedis Apostolicae, qua universalis Ecclesia gubernatur, cui per generale studium providetur » (S. THOMAS AQ., *Contra impugnantes cultum Dei et religionem,* c. 2, n. 68; *Opusc. theol.* ed. Taur. 1954, t. I, p. 21 a). Haec verba citantur a S. PIO X in Motu Proprio *Doctoris Angelici* (initio): cf. infra notam [5].

[2] Laudes et commendationes SS. Pontificum de doctrina S. Thomae breviter collegit LEO XIII in Litt. Encycl. *Aeterni Patris*; fusiusque ordine chronologico descripsit: J. I. BERTHIER, *S. Thomas Aquinas " Doctor Communis " Ecclesiae,* Romae, 1914. Ad synthesim redegerunt inter alios: J. MARITAIN, *Le Docteur Angélique,* Paris 1930, p. 197 ss.; S. SZABO, *Die Auktorität des hl. Thomas von Aquin in der Theologie,* Regensburg-Rom 1919; I. UDE, *Die Auktorität des hl. Thomas von Aquin als Kirchenlehrer und seine " Summa Theologica ",* Salzburg 1932; R. MARKOVICS, *Grundsätzliche Vorfragen einer methodischen Thomasdeutung,* Rom 1956; C. FABRO, *Breve introduzione al Tomismo,* Roma 1960. Documenta Pontificia ad rem respicientia usque ad a. 1932 damus secundum *Enchiridion Clericorum* editum a S. Congr. de Seminariis et Studiorum Universitatibus, Romae 1938. Cetera sequentia ex *A.A.S.*

[3] Verba haec sunt LEONIS XIII in Litt. Encycl. *Aeterni Patris* (4 aug. 1879) in quibus S. Thomas declaratur sicut ille « ... qui inter Scholasticos Doctores, om-

nium princeps et magister, longe eminet ». Post verba citata S. P. primo laudat plenitudinem sapientiae et methodi aptitudinem S. Thomae: apud *Enchiridion Clericorum,* n. 416, p. 226.

Deinde laudat S. Pontifex firmitatem principiorum et methodi amplitudinem S. Thomae in philosophia utpote qui *maximus fuit interpres ipsius aptitudinis naturalis rationis ad veritatem*: *Ench. Cler.*, n. 417, p. 226 s.

[4] PIUS XI: « Nos vero haec tanta divinissimo ingenio tributa praeconia sic probamus ut non modo Angelicum, sed etiam Communem seu universalem Ecclesiae Doctorem appellandum putemus Thomam, cuius doctrinam, ut quam plurimis in omni genere litterarum monumentis testata est, suam Ecclesia fecerit » (Litt. Encycl. *Studiorum Ducem, Ench. Cler.*, n. 1174, p. 626).

Haec verba resumpta sunt a S. P. IOANNE XXIII f. r.: « Cuius (S. Thomae) doctrinam, cum prae ceteris consentanea esset et veritatibus, Deo aperiente, cognitis, et Sanctorum Patrum documentis, et rectae rationis principiis, Ecclesia sancta sibi tamquam suam sumpsit, eiusdemque auctorem appellavit Doctorem Communem, hoc est universalem » (cf. PIUS XI, Litt. Encycl. *Studiorum Ducem, A.A.S.*, 1923, p. 314). *Oratio* a S. P. IOANNE XXIII habita coram membris V Congressus Thomistici Internationalis die 16 septembris 1960; *A.A.S.*, 52 (1960), p. 821.

[5] Indicantur *Acta praecipua* seu officialia, utpote ad universam Ecclesiam directa.

LEO XIII (1878-1903), Litt. Encycl. *Aeterni Patris,* d. 4 aug. 1879. — S. PIUS X (1903-1914), Motu Proprio *Doctoris Angelici,* 29 iun. 1914. Mox cum connexione ad Motu Proprio S. P., S. Congreg. Studiorum proposuit cum adprobatione S. Pontificis XXIV « principia et pronuntiata maiora » S. Thomae quae « sancte teneantur » (d. 27 iul. 1914). — BENEDICTUS XV (1914-1922) iubet in novo Codice Iuris Canonici sive religiosos (can. 389, 1), sive clericos quosve (can. 1366, 2) S. Thomam veluti magistrum habere. — PIUS XI (1922-1937), dat Litt. Encycl. *Studiorum Ducem* in quibus in initio praescriptionem Codicis I. C. confirmat et laudes Alexandri IV (qui S. Doctorem a. 1256 promoveri Parisiis fecit) et praesertim IOANNIS XXII (qui illum a. 1318 canonizavit) memorat: « Ipse (S. Thomas) plus illuminavit Ecclesiam quam omnes alii Doctores; in cuius libris plus proficit homo uno anno quam in aliorum doctrina toto tempore vitae suae » (*Ench. Cler.*, n. 1174; S. C. de Sem. et Stud. Univ., Romae 1937, p. 625). — PIUS XII (1939-1958) renovat praescriptionem Codicis I. C. pro religiosis in Const. Apost. *Sedes Sapientiae* (Art. 44, § 2), pro omnibus studio addictis in Litt. Encycl. *Humani Generis,* d. 12 aug. 1950, et in Allocutione ad eos qui IV Conventui Internat. Thomistarum interfuerunt Romae die 14 sept. 1955 (*A.A.S.*, 32, 1950, p. 571 ss.; 47, 1955, p. 683 s., 691).

[6] LEO XIII, Litt. Encycl. *Aeterni Patris* (*Ench. Cler.*, n. 398; ed. cit., p. 212).

Errores praecipui in Theologia, qui saec. XIX apud catholicos ab Ecclesia damnati sunt, indicantur: *Indifferentismus* F. De Lamennais (GREGORIUS XVI, Litt. Encycl. *Mirari vos,* 15 aug. 1832; DENZ. nn. 1613-1616); *Traditionalismus* L. E. Bautain et Aug. Bonetty (GREGORIUS XVI, Breve die 20 dec. 1835 et PIUS IX Decr. S. Congr. Indicis die 15 iun. 1855; DENZ. nn. 1622-1627, 1649-1652); *Criticismus idealisticus* G. Hermes, Günther et J. Frohschammer (GREGORIUS XVI, Breve *Dum acerbissimas,* 26 sept. 1835, in quo explicite damnantur « ... impiae

et insidiosae quorumdam scriptorum molitiones » [DENZ. nn. 1618-1621]; PIUS IX, Breve *Eximiam Tuam,* 15 iun. 1857, contra Günther, qui principia novae philosophiae ab Hermes in methodologia theologica assumpta, ad « demonstranda » mysteria suprema fidei, praesertim Trinitatis et Incarnationis, extendebat [DENZ. nn. 1655-1658]; PIUS IX, Epist. *Gravissimas inter* ad Archiep. Monac. die 11 dec. 1862 contra Frohschammer [DENZ. nn. 1666-1676]). J. Frohschammer minime se subiecit, immo contra Litt. Encycl. *Aeterni Patris* opus senectutis rescribere ausus est: *Die Philosophie des hl. Thomas von Aquin,* Leipzig, Brockhaus, 1889. In iuventute iam scripserat: *Ueber das Recht der neueren Philosophie gegenüber der Scholastik,* München 1863. — Nostra aetate facile principes in impugnando Thomismo inter Catholicos est presb. J. HESSEN qui neokantianorum aperte sequitur semitas (cf. eiusdem: *Die Weltanschauung des hl. Thomas von Aquin,* Stuttgart 1926; II ed. cum titulo: *Thomas von Aquin und wir,* München-Basel 1955).

[7] S. PIUS X in Motu Proprio *Doctoris Angelici, Ench. Cler.,* n. 829; ed. cit., p. 492. Iam eadem ederat S. Pontifex in Litt. Encycl. *Pascendi,* 1907: *Ench. Cler.,* n. 805; ed. cit., p. 437 s. Quae praescripta sunt in *C.I.C.* a S. Pio X parato et a Benedicto XV promulgato, can. 1366, 2: *Ench. Cler.,* n. 1040; ed. cit., p. 526. Pro religiosis eadem statuuntur: can. 389, 1. PIUS XI, Litt. Encycl. *Studiorum Ducem,* 29 iun. 1923: « *Studiorum Ducem* sacrae iuventuti in maioribus disciplinis..., *Iuris Canonici* statuta confirmantes, habendum esse ediximus *Thomam Aquinatem* » (*Ench. Cler.,* n. 1174; ed. cit., p. 624).

[8] Illud etiam innuit expresse PIUS XI: Litt. Encycl. *Studiorum Ducem, Ench. Cler.,* n. 1178; ed. cit., p. 628.

[9] Iam LEO XIII hanc magnanimitatem S. Thomae doctrinae declarabat: Litt. Encycl. *Aeterni Patris; Ench. Cler.,* n. 417; ed. cit., p. 226 s. Haecque firmiter fusiusque resumpsit S. PIUS X: Motu Proprio *Doctoris Angelici, Ench. Cler.,* n. 890; ed. cit., p. 490 s. Eadem fere proposuerunt BENEDICTUS XV (*A.A.S.,* VI, 1914, p. 576), PIUS XI (*A.A.S.,* XV, 1923, p. 324) et PIUS XII (*A.A.S.,* XXXI, 1939, p. 246 s.). Notionem thomisticam libertatis, contra licentiam modernorum, commendat adhuc LEO XIII: Litt. Encycl. *Aeterni Patris, Ench. Cler.,* n. 426; ed. cit., p. 232 s.

[10] S. PIUS X, Motu Proprio *Doctoris Angelici, Ench. Cler.,* n. 889; ed. cit., p. 490. Hoc universalis defensionis munus S. Thomae doctrinae contra haereses tribuit etiam LEO XIII: Litt. Encycl. *Aeterni Patris, Ench. Cler.,* n. 420; ed. cit., p. 229 s.

Antithomismum Reformatorum, de cetero notum apud historicos theologiae, tangit LEO XIII: Litt. Encycl. *Aeterni Patris, Ench. Cler.,* n. 420; ed. cit., p. 229 s. — Etiam S. PIUS X: Motu Proprio *Doctoris Angelici, Ench. Cler.,* n. 890; ed. cit., p. 491.

[11] LEO XIII: Litt. Encycl. *Aeterni Patris, Ench. Cler.,* n. 417; ed. cit., p. 227. Aptitudinem humanae mentis ad veritatem atque concordiam seu harmoniam fidei et rationis ponit veluti principium methodologicum in propria activitate doctrinali Doctor Angelicus: textus classicus est *Expositio super librum Boethii De Trinitate* per totam (praes. q. I, aa. 1-2; q. II, aa. 1-3; q. III. aa. 1-2; q. V, a. 4; q. VI, aa. 2-4); cf. etiam: *In I Sent.* Prologus, a. 1, *Utrum praeter physicas disciplinas alia doctrina sit homini necessaria.* - *Summa contra Gentiles,* lib. I, c. 4: *Quod veritas divinorum ad quam naturalis ratio pertingit convenienter ho-*

*minibus credenda proponitur.* - *Summa Theol.* I, q. I, a. 1: *Utrum sit necessarium praeter philosophicas disciplinas aliam doctrinam habere.* Analysim historico-doctrinalem huiusmodi novae methodologiae theologicae dedit doctissimus historicus Thomismi M. GRABMANN: *Die theologische Erkenntnis- und Einleitungslehre des Thomas von Aquin auf Grund seiner Schrift in Boethium de Trinitate,* Thomist. Studien IV, Freiburg i. d. Schweiz 1948.

[12] Secundum normam *C.I.C.*, can. 1366, 2: « Philosophiae rationalis ac theologiae studia et alumnorum in his disciplinis institutionem professores omnino pertractent ad Angelici Doctoris *rationem, doctrinam* et *principia,* eaque sancte teneant » (*Ench. Cler.,* n. 1040; ed. cit., p. 526). Pro religiosis, can. 589, 1. Commendatio et assumptio doctrinae S. Thomae ab omnibus fere ordinibus religiosis commemorantur a LEONE XIII in Litt. Encycl. *Aeterni Patris* (*Ench. Cler.,* n. 418; ed. cit., p. 217). Ipsos quoque Franciscanos ad S. Thomae sequelam vocavit idem S. Pontifex in Epist. *Nostra erga* ad Ministrum Generalem, 25 nov. 1898 (*Acta Leonis XIII,* vol. XVIII, p. 188 n.). Formula *C.I.C.* redit deinde habitualiter in documentis pontificiis: ultimo in Alloc. S. Pont. IOANNIS XXIII ad Rectores Seminariorum: « ... Anzitutto una soda formazione filosofica cristiana, secondo i principi, la dottrina, il metodo di S. Tommaso, che dia all'alunno di oggi e all'uomo di domani equilibrio di giudizio, profondità di vedute, buon senso e maturità intellettuale. Alla luce di quei principi chiarificatori potranno essere giudicati nel loro giusto valore i vasti movimenti culturali e letterari, le correnti del pensiero moderno, le lacune e i pericoli del tecnicismo » (*A.A.S.,* 1961, p. 564).

« Ratio » de qua in *C.I.C.* secundum pontificia documenta intelligitur « ratio seu methodus scholastica », seu per formam stricte *argumentativam* sive syllogisticam (*Ench. Cler.,* n. 1127; ed. cit., p. 584 s.). In huiusmodi methodi exercitio stricte ad propria principia S. Thomae attendendum esse graviter monet S. PIUS X in Motu Proprio *Doctoris Angelici*:

*a*) Non agitur de commemoranda Scholastica quadam generica, sed *unice* — et non tantum *praecipue* — de illa quae principiis S. Thomae nititur (*Ench. Cler.,* n. 889; ed. cit., p. 490).

*b*) Haec principia non ut opinionum capita sed ut *fundamenta* in veritatis sive naturalis sive supernaturalis investigatione sunt accipienda (l. c., n. 890; ed. cit., p. 491).

*c*) Monentur qui Philosophiae et Theologiae dant operam ne ullum vestigium, praesertim in metaphysicis, ab Aquinate discedant, cum hoc *non sine magno detrimento erit* (*Ench. Cler.,* n. 491; ed. cit., p. 491).

*d*) *Principia* S. Thomae seu *pronuntiata maiora* stricte accipienda et recte sunt interpretanda (*Ench. Cler.,* n. 491; ed. cit., p. 491 s.).

*e*) Unde adprobatio doctrinae alicuius Doctoris vel Sancti, quae ab Ecclesia facta fuerit, hoc sensu intelligenda manet dummodo talis doctrina cum principiis Aquinatis concordat aut iis haudquaquam repugnet (*Ench. Cler.,* n. 491; ed. cit., p. 491).

Huiusmodi *principia seu pronuntiata maiora* vel theses numero XXIV, de ipsius S. Pontificis mandato, edidit S. C. Studiorum die 27 iulii 1914 (*Ench. Cler.,* nn. 894-918; ed cit., p. 493 ss.): quae nunc, ope methodi progressionis et novarum investigationum, possent sive in strictiori adhuc forma redigi sive ad alias partes (v. g. ad *ethicam,* ad ius *naturale,* ad *oeconomiam,* ad *politicam...*) extendi.

Immo *suadetur similis elenchus etiam pro principiis theologiae* sive speculativae, sive practicae.

[13] IOANNES XXIII f. r. in Allocutione ad participantes in V Conventu Thomistico Internationali: *A.A.S.*, 52 (1960), p. 821.

## ADDITAMENTA AD DECRETUM « DE S. THOMAE DOCTRINA SERVANDA »

*N. B.: Haec additamenta ad ipsum schema decreti non pertinent.*

1. Iam vero, si a philosophicis disciplinis exordiamur, philosophiam proprie sapientiam vocat Angelicus Doctor utpote quae causas ultimas totius universi considerat eiusque Finem ultimum, qui est simul origo omnis veritatis et primum essendi principium, per rationis lumen investigare habet.[1] Vocatur ergo *scientia veritatis* philosophia, in quantum ex intrinseca primorum principiorum evidentia ad rerum naturas cognoscendum procedit per ipsum naturalis rationis lumen cui omnes assentire coguntur.[2] *Capacitatem* seu aptitudinem *mentis humanae ad veritatem inveniendam* ex ipso lumine rationis,[3] utpote participatio quaedam est luminis divini,[4] agnoscere necesse est.

Proprium ergo munus philosophiae est intrinsecam evidentiam rationum quae afferuntur inquirere secundum proprium mentis obiectum: proinde ad res ipsas, non vero ad hominum opiniones attendendum esse, proclamat S. Thomas, eo quod « studium philosophiae non est ad hoc quod sciatur quid homines senserint, sed qualiter se habeat veritas rerum ».[5]

2. Iura rationis proinde atque philosophiae christianae singularem dignitatem miro modo vindicat Angelicus Doctor:[6] cognitionis essentiam in praesentia vel assimilatione ipsius obiecti in anima manifestari,[7] propriam veritatis rationem in adaequatione seu conformitate mentis ad res ipsas consistere;[8] adaequatum vero obiectum seu primam et fundamentalem apprehensionem mentis humanae esse *notionem entis* in quantum ens connotat actum essendi seu esse, in quo omnia principia fundantur;[9] *principia prima,* quae dynamismum notionis entis patefaciunt et sine qua intelligi nequeunt, esse: *principium contradictionis* quod « non est simul affirmare et negare » quodque exigentiam ipsam veritatis in sua evidentia intellectuali statuit;[10] *principium totalitatis* scil. quod « omne totum est maius sua parte »[11] et *principium exclusi tertii* scil. « quae uni et eidem sunt aequalia, sibi invicem sunt aequalia »,[12] *principium causalitatis* quod dependentiam entis per participationem sive finiti ab Infinito seu Ente per essentiam sive etiam entium finitorum inter se affirmat;[13] *principium finalitatis* quod ordinem sive proportionem mediorum ad finem in cursu naturae et in vita intellectuali innuit atque omnia sive corporalia sive spiritualia divina regi Providentia plane ostendit.[14]

3. *Ad Dei cognitionem quod attinet* quaedam ergo sunt ad quae etiam ratio naturalis sive e rebus sensibilibus sive ex humanae activitatis experientia pertingere potest discurrendo veluti ab effectibus ad ultimam Causam: sicut est Deum esse, Deum esse unum, bonum, verum, omniscium, omnipotentem, infinitum, personalem, creatorem omnium rerum atque finem ultimum humanae vitae quaeque suo modo etiam antiqui philosophi demonstrative de Deo probaverunt ductu naturalis lumine rationis.[15] *Ad hominis naturam investigandam* ea quae a S. Doctore dicuntur de animae ad corpus unione substantiali,[16] atque de intellectus cum sensu, propria connexione exinde sequente,[17] de liberi arbitrii ratione atque fundamento,[18] de animi spiritualitate eiusque immortalitate;[19] exinde personae humanae magna dignitas quae in rationalis naturae subsistentia consistit [20] qua homo habet ordinem immediatum ad ipsum Deum atque capax Dei quodammodo efficitur.[21]

4. *Activitatem moralem* in tendentia ad ultimum finem per liberi arbitrii electionem ditiori sapientia exponit Angelicus Doctor.[22] Initium seu fons huiusmodi moralis activitatis ponuntur prima principia rationis practicae, quae habitum syndereseos constituunt quaeque principia sunt iuris naturalis atque semina quaedam virtutum moralium [23] quorum primum venit illud quod bonum est faciendum et malum vitandum.[24] Haec vero prima principia legem naturalem constituunt quae participatio quaedam est legis aeternae in rationali creatura:[25] huic legi homo conformari mores suos tenetur per virtutum moralium exercitium, quibus firmius malum fugiat bonum prosequatur,[26] quaeque naturam humanam ad ultimum finem proxime ordinant atque ad vitae aeternae elevationem aliquo modo disponunt per gratiae donum participandum.[27]

*In Sacra Theologia* exponenda S. Thomam vel pleniore sapientia procedere haud difficile est ostendere, utpote qui consulto ipsius sacrae doctrinae novitios breviter ac dilucide instruere cum confidentia divini auxilii se prosecutum esse expresse testatur.[28]

a) *Fontes divini Verbi* sedulo investigans et traditioni ac supremo Ecclesiae magisterio firmiter obsequens,[29] veritates in revelatione implicitas modo analytico explicat et deducit easque secundum ordinem disciplinae in synthesim organicam reducit.

b) *Rationem a fide apprime distinguens,* fidem theologicam ad veritates supernaturales cognoscendas esse necessariam S. Doctor posuit:[30] lumen autem fidei, quod est quasi sigillatio primae veritatis in mente non potest fallere sicut Deus non potest decipere nec mentiri.[31]

c) *Ad Romani Pontificis auctoritatem,* utpote qui Vicarius est Christi et toti Ecclesiae praeest proprie et per se pertinere novam Symboli editionem ordinare, Synodum generalem congregare omniaque alia quae ad totam Ecclesiam pertinent disponere, Angelicus expresse docet.[32]

d) Pariter *naturae possibilitatem* seu capacitatem in suo ordine plane agnoscens, eam a gratia ita seiungit ut simul absolutam ordinis supernaturalis gratuitatem cum hominis naturali libertate servet.[33]

5. Doctrinae sacrae culmen est *Primatus Dei* sive secundum quod in se est sive secundum quod est principium rerum et finis earum,[34] et specialiter rationalis creaturae.[35]

Quare totam salutis dispensationem quasi tribus gradibus vel stadiis sic evolvit ut creatura rationalis a Deo procedens, sed per peccatum lapsa ad Deum redeat seu erigatur per Christum qui, secundum quod est homo, nobis est via tendendi ad Deum.[36]

6. Cum vero nonnisi in Deo ultimus hominis finis et perfecta beatitudo inveniantur, moralis consideratio in sacra doctrina nihil aliud est quam scientia ultimi finis eorumque quibus hominis libertas, per gratiam Christi, ad Deum pervenire possit.[37]

*N. B.*: Quod autem attinet ad illa « pronuntiata maiora » seu 24 theses, quas S. Congr. Studiorum de mandato S. Pii X edidit die 27 iul. 1914 (cf. *Ench. Cler.* nn. 894-918; et cf. *Acta et Documenta Conc. Oec. Vat. II apparando,* Series I, vol. III, pp. 348-350), mens Commissionis haec fuit:

Huiusmodi theses, ope ulterioris investigationis tum historicae tum critico-theoreticae a coetu peritissimorum in re instituendae, strictiore forma redigantur et ad alias quoque philosophiae partes extendantur (v. gr. ad ethicam, ius naturale, oeconomiam, philosophiam historiae et religionis, aestheticam etc.).

## NOTAE

1 *C. Gent.* I, a. 1; Leon. man. p. 1 ab.
2 *C. Gent.* I, a. 2; Leon. man. p. 2 b.
3 *S. Th.* Iª-IIªᵉ, q. 109, a. 1.
4 *S. Th.* Iª, q. 84, a. 5.
5 *In I De coelo et mundo,* lect. 22; ed. Parm. t. XIX, p. 58 b.
6 Litt. Encycl. *Humani Generis, A.A.S.,* 42 (1950), p. 571 ss.
7 *S. Th.* Iª, q. 12, a. 1.
8 *S. Th.* Iª-IIªᵉ, q. 94, a. 2.
9 *In I Sent.* d. 8, q. I, a. 3 (Mandonnet I, 200); *De Pot.* q. IX, a. 7, ad 13; *Comp. Theol.* c. 219.
10 *In IV Metaph.* lect. 6, num. 605; ed. Cathala.
11 *S. Th.* Iª-IIªᵉ, q. 51, a. 1; *C. Gent.* I, a. 10.
12 *S. Th.* Iª-IIªᵉ, q. 94, a. 2.
13 *S. Th.* Iª, q. 2, a. 3 (5 viae); q. 44, a. 1 (de creatione).
14 *S. Th.* Iª, q. 2, a. 3 (Vª via); q. 22, a. 2; Iª-IIªᵉ, q. 1, a. 4.
15 *C. Gent.* I, a. 3.
16 *S. Th.* Iª, q. 76, a. 1.
17 *S. Th.* Iª, q. 84, a. 7.
18 *S. Th.* Iª, q. 83; Iª-IIªᵉ, q. 9, aa. 1, 3 et 4.
19 *S. Th.* Iª, q. 75, a. 2.
20 *S. Th.* Iª, q. 29, a. 3 ad 2ᵘᵐ.

21 *De Ver.* q. 22, a. 2 ad $5^{um}$; II-$II^{ae}$, q. 2, a. 3.

22 *C. Gent.* lib. III; *S. Th.* $I^{a}$-$II^{ae}$; Q. disp. *De Virt. in Com.*

23 *De Ver.* q. 14, a. 2; q. 16, a. 1; *S. Th.* $I^{a}$, q. 79, a. 12 et 13 ad 3; $I^{a}$-$II^{ae}$, q. 93, a. 6; q. 94, a. 1 ad $2^{um}$. — Habitus primorum principiorum dicitur etiam « scintilla animae » (*In II Sent.* d. 39, q. III, a. 1).

24 *S. Th.* $I^{a}$-$II^{ae}$, q. 94, a. 2 (art. capitalis!).

25 *S. Th.* $I^{a}$-$II^{ae}$, q. 91, a. 2 et ad $3^{um}$; a. 3 ad $1^{um}$; a. 4 ad $1^{um}$; q. 93, a. 2 et 3.

26 *S. Th.* $I^{a}$-$II^{ae}$, qq. 55-56; qq. 71-81.

27 *De Ver.* q. 27, a. 1; *S. Th.* $I^{a}$-$II^{ae}$ q. 109, aa. 1-10.

28 *S. Th.* Prologus.

29 *S. Th.* II-$II^{ae}$, q. 10, a. 12; $III^{a}$, q. 68, a. 10; *Quodl.* II, q. 4, a. 2.

30 *De Ver.* q. 14, a. 1; *S. Th.* II-$II^{ae}$, q. 2, aa. 3-8.

31 *In Boeth. de Trin.* q. 3, a. 1 et ad $4^{um}$.

32 *S. Th.* II-$II^{ae}$, q. 1, a. 10; *Ibid.* q. 11, a. 2 ad $3^{um}$, *De Pot.* q. 10, a. 4 ad $3^{um}$.

33 *S. Th.* $I^{a}$-$II^{ae}$, qq. 109 et 112.

34 *S. Th.* $I^{a}$, q. 1, a. 7.

35 *S. Th.* $I^{a}$, q. 2, Prologus.

36 *S. Th.* $III^{a}$ Pars, Prologus.

37 *Comp. Theol.* cc. 199-200.

## 2) RELATIO EM.MI P. D. IOSEPH CARD. PIZZARDO PRAESIDIS COMMISSIONIS DE STUDIIS ET SEMINARIIS

1. *De huius decreti ratione.* Inter munera Commissioni de Studiis et Seminariis concredita ab ipsa Commissione Centrali recensentur secundo loco: « Studiorum ratio Seminariorum cuiusvis gradus et ordinis recognoscatur. Praesertim attendatur ad integritatem doctrinae tradendae pleno cum obsequio erga Magisterium Ecclesiae et ad rationem docendi S. Scripturam ».

Ipsa recognitio rationis studiorum a Commissione praeparatoria effecta est in capite quarto Constitutionis « De Sacrorum alumnis formandis » et in schemate decreti « De Studiorum Ecclesiasticorum Universitatibus ». Quae schemata iam mense februarii Vestro iudicio supposita sunt. In illis schematibus inculcatur iam docilitas magistrorum erga Ecclesiae Magisterium; sed quaestio gravissima a Commissione Centrali indicata succinctis illis monitis non sufficienter ponderata esse videbatur.

Commissio de Studiis et Seminariis igitur retinuit explicite agendum esse de ipso obsequio erga Magisterium in disciplinis sacris et cum sacris connexis.

Inculcandae erant imprimis normae fundamentales quibus professores totam rationem investigandi, docendi, scribendi conformare debent.

Considerato hodierno statu doctrinae sacrae, et secundum explicitam Commissionis Centralis indicationem, agendum erat « de ratione docendi Sacram Scripturam ».

Denique pro integritate doctrinae securius vindicanda, Concilium non potest silere de momento S. Thomae, quem recentiores Summi Pontifices tanto vigore proclamaverunt « Studiorum ducem ».

2. *Particularis indoles horum schematum.* Quaestiones in hoc decreto consideratae arctissime cohaerent cum ipsa doctrina; mens vero Commissionis de Studiis et Seminariis non fuit haec capita doctrinae suo marte funditus exponere. Sed suppositis illis quae a Commissione Theologica in Constitutionibus « De Fontibus Revelationis » et « De Ecclesia » declarata et inculcata sunt, Commissio de Studiis et Seminariis voluit explicitius illos aspectus proferre, qui pro magistris in Seminariis et Facultatibus docentibus hodie maxime premendi videntur.

Ipsa Commissio praeparatoria vero minime censuit, hoc decretum necessario ut documentum per se stans edendum esse; sed quando omnia documenta prostant, Patribus Commissionis Centralis et ipsius Concilii committendum esse iudicium, quo loco et qua forma huiusmodi schemata inserenda sint in contextum magis amplum.

3. *Quaedam pauca notanda de singulis partibus huius Decreti.* Commissioni Theologicae particulares referantur gratiae, quod schema « De Ecclesiae Magisterio » nobiscum communicavit, antequam definitive approbatum erat. Sic in primo capite huius decreti saepius ad ea remitti poterat, quae Commissio Theologica in illo schemate iam praeparaverat. Notandum autem est, textum in nota sexta huius Decreti adductum, mutatum esse in editione definitiva schematis « De Ecclesiae Magisterio ».

In ipsa Commissione praeparatoria dubium ortum est, utrum hoc primum caput melius inscribendum sit « Normae fundamentales », ita ut explicitius appareat indoles magis disciplinaris huius Decreti, in oppositione ad Decretum potius doctrinale Schematis a Commissione Theologica praeparati.

*De doctrina S. Thomae servanda* praeter ea quae in notis indicantur, duo animadvertere velim:

1) Quoad *obiectiones* saepe prolatas:

*a*) Decretum nihil innovat, sed leges saepius latas confirmat;

*b*) rectae aestimationi quae antiquae traditioni vel sapientiae Patrum vel aliis catholicis Doctoribus iure debetur, non derogatur;

*c*) neque aequa libertas in veritatis cuiuscumque ulteriore indagatione coarctatur;

*d*) neque progressus scientiarum impeditur: cum auctoritas S. Tho-

mae dynamico sensu intelligenda sit, potius ipsa principia S. Thomae in re methodologica et doctrinali in eadem linea et in eodem ordine, in seipsis et in suis consequentiis ulteriore studio perfici possunt et debent.

2) Ecclesia saepe in suis Documentis exigit, ut philosophiae et theologiae studia perficiantur « iuxta *methodum, doctrinam* et *principia* S. Thomae » (*C.I.C.*, can. 1366 paragr. 2). Necessarium vel saltem valde opportunum videbatur ut haec tria momentosa verba aliquatenus in Decreto conciliari declarentur

— ne quid indeterminatum praecipiatur vel commendetur;

— ut aliquis progressus fiat relate ad praecedentes praescriptiones;

— ut criteria quaedam positiva, saltem generice, tradantur, quibus praefata verba ab omnibus rite intelligantur.

Commissio praeparatoria per consequens aliquod initium vel germen huius muneris praestare voluit, sicut in additamentis (pagina decima quinta [1] et sequentes) invenitur. Non autem haec additamenta in ipsum decretum inserenda esse Commissio censuit. In re tantae molis et difficultatis defuit tempus pro perfectiore elaboratione omnino necessarium. De cetero omnes concordabant, coetui particulari virorum peritissimorum tale munus committendum esse, auditis postea et Universitatibus Ecclesiasticis et Catholicis. Denique praevaluit sententia, non esse ipsius Concilii Oecumenici edere tale documentum, sed potius Organorum ordinariorum S. Sedis.

Animadvertendum denique est: data celeritate qua decretum typis mandandum erat, in *notis* irrepserunt plura menda quoad numeros paginarum. Sed haec omnia iam revisioni subiecta sunt et in textu definitivo emendabuntur.

4. *Verbum de labore praeparatorio.* Notiones vel normae *fundamentales* elaboratae sunt in coetu particulari in quo Ill.mi Domini Andreas Combes et Robertus Masi, Professores Universitatis Lateranensis, relatorum et redactorum munus susceperant. Schematis quarta editio, post ultimum Conventum generalem exarata, suffragio scriptis misso a Commissione approbata est.

In Schemate « *de ratione docendi S. Scripturam* » praeprimis adlaboraverunt Exc.mus D. Vincentius Jacono et Ill.mus D. Herlihy. Prae manibus habetis quartam huius decreti editionem.

Etiam caput tertium « *De doctrina S. Thomae servanda* » saepius recognitum et emendatum est. Praesens editio quinta plurima debet

---

[1] Cf. p. 170.

impenso labori coetus particularis et totius Commissionis, maxime autem studio et sollertiae Reverendissimi Patris Cornelii Fabro.

3) ANIMADVERSIONES SODALIUM

Card. MICARA: In notionibus fundamentalibus revocandis (cap. I) expedit ut solemne statuatur quodcumque munus sacras disciplinas tradendi a vivo Ecclesiae Magisterio pendere debere.

In specie, circa schema decreti *de doctrina S. Thomae servanda* haec animadvertere placet.

Laudibus in divum Thomam ab Ecclesia cumulatis nihil detrahens, minus tamen opportunum censeam quod ab Oecumenico Concilio edicenda proponitur.

Nemo ex Patribus vel Doctoribus Ecclesiae, ne S. Augustinus quidem, tantam adeptus est auctoritatem ut sibi veluti necessario theologos vel philosophos christianos vincularet.

Doctrinam vero S. Thomae firmari et veluti canonizari per amplissimam auctoritatem Concilii, etsi in ambitu solum disciplinari non dogmatico, singulare ac novum omnino videtur iustosque limites aliquantulum fortasse excedens.

Ecclesia vero, etiam cum Thomam tamquam studiorum ducem extolleret, illud moneri non omisit: « ne quid eo amplius alii ab aliis exigant quam quod ab omnibus exigit omnium magistra et mater Ecclesia: neque enim in iis rebus, de quibus in scholis catholicis inter melioris notae auctores in contrarias partes disputari solet, quisquam prohibendus est eam sequi sententiam quae sibi verisimilior videatur » (PIUS XI, Enc. *Studiorum ducem,* Denz. n. 2192).

Decretum in schemate, per Concilium proferendum, posset etiam videri tamquam parum consentaneum illi universalitatis notae, omnibus Oecumenicis Conciliis, isti praesertim, propriae. Solemnissimam enim acceptionem et proclamationem Aquinatis tamquam totius Ecclesiae Doctoris officialis, praesertim apud gentes, quas diversas ab occidentali vel latina cultura aluit, potest quis arguere Ecclesia velit suae philosophiae augere et roborare latinam et occidentalem indolem.

Censura huiusmodi non raro auditur.

Nuperrime, exempli gratia, libellus editus in urbe Ierusalem, curante « Comitato di divulgazione della cultura ortodossa », talia exhibebat: « La Chiesa Ortodossa è la Chiesa degli Apostoli, dei Concili e dei Santi Padri. Quanto alla Chiesa Romana, essa è la Chiesa di Tommaso d'Aquino, che l'ha corrotta coi principi di Aristotele, filosofo pagano, e ha compreso il cristianesimo alla maniera aristotelica » (da

« La Terra Santa », Rivista della Custodia Francescana, marzo 1962, pag. 76).

Sunt equidem contumeliae et mendacia sed mentem produnt quam prae oculis habere iuvat. Ita, verbi gratia, schema decreti « de Ecclesiae unitate », a Commissione pro Ecclesiis Orientalibus propositum, monita profert quae ad rem apprime faciunt (nn. 18-19, pagg. 12-13 [1]).

Neque praetereundum est insignes quosdam Ordines Religiosos Doctores suos, Ecclesiae laudibus ornatos, sequi solere atque studiorum quasdam catholicas universitates, etiam a clero saeculari directas, libertate frui inter probatas doctrinas vel sententias eas seligendi quas malint. Hanc vero libertatem quomodocumque laedere vel minuere, cum servanda fidei integritas id non postulet, potius dissidiis et querimoniis favet quam unitatem et concordiam firmat.

Denique, inopportune ansa praebetur iis qui philosophiam thomisticam contemnere solent appellantes « philosophiam ex decreto ».

*De ratione docendi Sacram Scripturam,* placent quae decernenda proponuntur.

In comperto est omniumque ad mentem revocavit S. Officii monitum (die 20 iunii 1961) quantopere intersit ut errores et pericula circa tantam rem arceantur.

Opportune in decreto, dum sana ac tuta doctrina et veritas historica et obiectiva Sacrae Scripturae servanda praecipitur, admittuntur quoque sanae criticae subsidia, etiam, si quando occurrat, ad definienda genera litteraria singularium partium eiusdem textus sacri, iuxta Encyclicam *Divino afflante Spiritu.*

In prooemio decreti minus apte dici videtur « eo firmius Christo Sacerdoti conformentur alumni quo profundiorem Sacrae Scripturae habeant cognitionem » (pag. 7,[2] linn. 3-5). Nam, secus ac philosophi quidam senserunt, cognitio et virtus non sunt indissolubiles neque semper proportionate vigentes.

Card. FRINGS: In cap. I, n. 6, bene distinguitur inter magisterium Ecclesiae infallibile et non infallibile sc. Summi Pontificis vel Episcoporum, sed non omnes consequentiae ex hoc principio ducuntur. Ideo phrasi, quae dicit « ita ut quando Romani Pontifices... quaestio liberae inter theologos disceptationis iam haberi non possit » (pag. 7,[3] linn. 25-29) addantur verba « donec ulteriores investigationes factae et novae rationes inventae sint ». Historice spectata res ita se habet, ut ali-

[1] Cf. pp. 440-441.
[2] Cf. p. 162.
[3] Cf. p. 159.

quae decisiones, sicut in casu Galilei, non fuerint rectae et post aliquod tempus novis investigationibus detecta sit veritas. Ratio talis habitudinis est, quod reverentia postulat, ne statim contradicatur tali decisioni etsi falsitas iam ab aliquibus clare percipiatur, sed post aliquod tempus et post novas investigationes veritas habebit praecedentiam ante reverentiam.

Ad cap. III quaeritur, an talis commendatio S. Thomae in proprio capite sit necessaria. S. Thomas iam a quinque Summis Pontificibus valde commendatus est contra errores tunc temporis grassantes et inter acatholicos et inter catholicos. Nova ratio hodie dari non videtur. Marxismus sine dubio doctrina S. Thomae oppugnari non potest.

Insuper non placet iuxtapositio S. Scripturae et doctrinae S. Thomae, quasi sint duae fontes veritatis fere aequales.

Praeterea opinor multos, qui loquuntur de S. Thoma, raro tantum legisse in operibus originalibus S. Thomae sed ex fontibus secundi ordinis hausisse. Tandem dicendum mihi videtur, quamvis iis, quae hic dicta sunt de S. Thoma assentiar, tamen melius esse totum caput tollere.

Card. RUFFINI: Admiratus sum sapientiam et diligentiam quibus haec schemata confecta sunt. Attamen nonnulla animadvertere audeo.

Schema I. - Pag. 5,[4] linn. 11-13: « Ideo qui magistri ad *munus* sacras disciplinas in scholis et Universitatibus *docendi* ab Ecclesia vocantur ». Dixerim potius: ... qui magistri *missionem* sacras disciplinas ... docendi *a legitimo Ecclesiae magisterio acceperunt*. (His verbis usus est Pius XII).

Pag. 7,[5] linn. 4-8: Distinctiones sunt semper opportunae, imo necessariae. At velim notare auctores catholicos qui Ecclesiae magisterii non satis rationem habent, interdum perniciosiores esse auctoribus qui Ecclesiae auctoritatem impugnant eiusque magisterium negant. Nam errores istorum manifesti sunt fere semper, cum sententiae vel opiniones catholicorum plus minusve audaces vel temerariae, prorsus quia a catholicis asseruntur, allicere soleant multos.

Schema II. - Pag. 8,[6] ad 2, linn. 8-12: Incisum illud « cognitis accurateque aestimatis antiquorum loquendi scribendique modis et artibus », quod ex Litt. Encycl. Pii XII s. r. excerptum est, locum aptum non tenet; facile enim rectam significationem sententiae (notissimo decreto

---

[4] Cf. p. 157.
[6] Cf. p. 162.
[5] Cf. p. 158.

S. C. Sancti Officii confirmatae), quae subsequitur, perturbare et pessumdare potest.

In aperto omnibus exegetis est inter regulas hermeneuticae rationalis locum principem tenere usum loquendi scribendive a singulis auctoribus adhibitum, ratione habita aetatis, in qua unusquisque locutus est vel scripsit, atque modorum artiumque loquendi et scribendi tunc in usu; sed novissimis temporibus hoc principio, seu norma, tam evidenti, haud pauci ore vel scripto de re biblica disserentes graviter abusi sunt, adeo ut sermones et res gestae ipsius D. N. Iesu Christi, prout in Evangeliis leguntur, cum veritate secundum historiae fidem, non convenire contendatur.

Quocirca propono: *incisum* — supra memoratum — non quidem omittendum, sed in extremum § 2 — de qua agitur — transferendum, additis verbis quibus Pius XII illud complevit, in hunc modum: « Cognitis autem accurateque aestimatis... *multa dissolvi poterunt quae contra divinarum Litterarum veritatem fidemque historicam opponuntur* ».

Schema III. - Iure meritoque doctrina S. Thomae servanda asseritur. P. Berthier (*S. Thomas Aquinas, Doctor Communis Ecclesiae,* Romae 1914) recensuit, ab Alexandro IV (1254-1361) ad Leonem XIII, septuaginta octo testimonia summorum Pontificum pro S. Thoma. Quibus nos adiicere possumus clarissima testimonia recentiorum Pontificum S. Pii X, Benedicti XV, Pii XI, Pii XII et Ioannis XXIII.

Innocentius VI (1352-1362) momentum doctrinae S. Thomae his verbis extulit: « Huius doctoris doctrina prae ceteris, excerpta canonica, habet proprietatem verborum, modum dicendorum, veritatem sententiarum ita ut numquam qui eam tenuerit, inveniatur a veritatis tramite deviasse, et qui eam impugnaverit, semper fuerit de veritate suspectus ».

Pauca vero quae in schemate dicuntur mihi non placent:

Pag. 7,[7] ad 3: Modus dicendi qui ibi adhibetur minime satisfacit; « excusatio non petita accusatio manifesta est ». Melius dicatur, ratione *positiva,* etiam reliquos doctores ab Ecclesia adprobatos magni faciendos esse, secundum uniuscuiusque eruditionem et sapientiam, quin S. Thomae, qui est studiorum dux, primatui in philosophia et theologia detrahatur.

Pag. 8,[8] ad 5, lin. 26: « Hanc S. Thomae universalem *vindicatio-*

---

[7] Cf. p. 165.
[8] Cf. p. 166.

*nem* ». Loco vocabuli « vindicationem » dicatur « auctoritatem » (vel « dignitatem »).

Demum mea facio quae scite addidit Em.mus Card. Browne. Dignae insuper sunt quae considerentur animadversiones a Rev.mo Tinello propositae.

Card. DÖPFNER: Liceat adnotationes pro singulis Capitibus singulatim proponere.

*Ad Caput I.* - Exemplum Capitis I propositum quoad substantiam placet. Bene exhibet necessitudinem vividam, quae viget inter Romanum Pontificem atque Episcopos, magisterio authentico in Ecclesia divino iure instituto fungentes, et magistros in scholis docentes. Item optime distinctiones quasdam observandas commendat, quorum neglectus in damnum sive doctorum dignitatis sive ipsius fidei doctrinae eiusque perspicuae propositionis facile evadit; sic v. g. distinctio facienda in modo tractandi disciplinas sacras aut profanas (pag. 6,[9] lin. 21 sqq.); monitiones de adhibenda diligentia ac cautela in novis pervestigationibus et simul de non absque solido fundamento redarguendis atque exprobrandis doctis catholicis magistris novas explicationes quaerentibus (pag. 6, linn. 26-30); diversa genera auctorum errantium accurate disiungenda (pag. 7,[10] linn. 4-8); differentia vigens inter magisterium infallibile et magisterium non infallibile idque tamen authenticum (pag. 7, linn. 18-25); differens valor doctrinarum (pag. 7, linn. 30-34).

Quaedam tamen pro meo modesto iudicio ulterius et adhuc magis praecise enuntiari, alia maioris perspicuitatis causa in formam breviorem redigi poterunt.

1) Explicationes magis particulares et minutiores illae, quae inde a pag. 6, lin. 37 usque ad pag. 7, lin. 4 proponuntur, omittantur vel ad notas transmittantur. Argumentum tamen de distinguendo inter auctores errantes magisterium ipsum negantes et auctores errantes catholicos retinendum et immediate post lin. 36 paginae 6 adiungendum esse mihi videtur, convenienter mutatis verbis periodum introducentibus: « In errorum autem expositione bene distinguant... ».

2) In pag. 6, lin. 24 expressio « obvium sensum » mutetur in: « genuinum sensum ». Nam historia docente occurri potest, quod verus et genuinus sensus alicuius sententiae a magisterio propositae differt et profundiori rerum adiunctarum investigatione tantum erui potest.

---

[9] Cf. p. 158.
[10] Cf. p. 158.

3) Paragraphus 6 (pag. 7,[11] inde a lin. 18) de differenti valore doctrinarum agit et in hoc connexu etiam tangit problema naturae assensus magisterio ordinario authentico non-infallibili debiti. Schema optime huius magisterii documenta distinguit a documentis magisterii infallibilis, et optime declarat naturam assensus interni et religiosi illis debiti secundum ea, quae in Enc. *Humani Generis* dicuntur. Non tamen ingreditur discussionem problematis, quomodo obligatio ad assensum illum internum religiosum componatur cum dubitationibus, quae forsitan in casibus concretis oriri possunt 1) ex argumentis novis allatis et 2) ex eo, quod doctrinae a magisterio non-infallibili propositae authentice quidem imponuntur, de se vero non sunt irreformabiles. Valde gratum et iucundum esset et theologi a multis anxietatibus liberari possent, si in Schemate nostro etiam via monstraretur, qua in talibus casibus procedendum sit. Ad inveniendam solutionem opportune prae oculis haberi potest, quomodo res in casu s. d. Commatis Ioannei successerit: Uti notum est, per Responsum datum a S. Officio die 13 ian. 1897 vetitum est negare vel in dubium revocare authentiam textus *1 Io.* 5, 7. Quod Responsum postea (die 2 iunii 1927) ita declaratum est:

« Decretum hoc latum est, ut coerceretur audacia privatorum doctorum ius sibi tribuentium authentiam commatis Ioannei aut penitus reiiciendi aut ultimo iudicio suo saltem in dubium vocandi. Minime vero impedire voluit, quominus scriptores catholici rem plenius investigarent atque, argumentis hinc inde accurate perpensis, cum ea, quam rei gravitas requirit, moderatione et temperantia, in sententiam genuinitati contrariam inclinarent, modo profiterentur, se paratos esse stare iudicio Ecclesiae, cui a Iesu Christo munus demandatum est sacras Litteras non solum interpretandi, sed etiam fideliter custodiendi » (cf. Denz. 2198).

Unde patet, Ecclesiam etiamsi in casu disceptatio alicuius doctrinae propter sententiam a magisterio non-infallibili propositam non sit amplius libera, non velle impedire pleniorem rei investigationem; immo occurrere posse casum in quo tandem aliquando permittitur auctoribus proponere sententiam contrariam, dummodo hoc faciant debita moderatione ac temperantia et parati sint stare iudicio Ecclesiae.

Qua de causa commendo haec in nostro textu addenda:

*a*) In pag. 7, lin. 24, opportune post verba « sed etiam » addi potest « generatim », ut phrasis ita sonet: « ... sed etiam generatim interiorem religiosum assensum ».

---

[11] Cf. p. 159.

*b*) Post lineam 29 in eadem pagina [12] inserantur verba sequentia vel similia: « Hisce vero normis minime impeditur, quominus theologi catholici easdem res plenius investigarent. Difficultates autem, si quae forsitan ex argumentis novis allatis oriantur, iidem conformiter cum doctrina a magisterio authentice proposita solvere nitantur. Quod si fieri impossibile esse videtur, quin inveniantur solutiones extortae, dubia et novas propositiones ad ipsum magisterium, i. e. ad Episcopos vel Sanctam Sedem, qua par est reverentia, deferre licebit ».

4) In n. 7 (pag. 8 [13]) opportunum erit addere clausulam, quod non quaevis propositio a singulo Episcopo facta iam eo ipso uti authentice et vi magisterii prolata censenda sit, sed necessario debet fieri discretio.

Concludo: Schema nostrum Capitis I Decreti « De obsequio erga Ecclesiae magisterium in tradendis disciplinis sacris », si secundum animadversiones factas completum fuerit, admitti poterit.

*Ad Caput II.* - Quod ad Caput II Schematis propositi attinet, pauca quaedam adnotanda mihi videntur:

I. Generatim laudanda venit intentio totum Caput pervadens, scil. illustrare momentum S. Scripturae in institutione theologica et munire hanc eandem aptis dispositionibus de studio S. Scripturae. Rationes autem allatae compleri adhuc possent et deberent considerationibus ulterioribus sive de functione S. Scripturae in ipsa methodo theologica atque annuntiatione praeconii salutis qua talibus, sive de certis quibusdam criteriis generalibus in studio biblico observandis, uti sunt v. gr. discretio generum litterariorum vel distinctio simul et cohaerentia testimonii ipsius Christi Domini et testimonii societatis christianae primordialis observanda.

II. In textu iacenti autem, si ita admittetur, speciatim has parvas immutationes commendo:

1) Ad pag. 8,[14] linn. 22-28: Aliquantulum nimis insisti videtur in eruendo ex S. Scriptura contento dogmatico-doctrinali; addi forsitan debet monitio quoque de ab exegeta monstrando valore vitali seu relatione, quam habet doctrina biblica pro vita intellectuali et spirituali christiana pro praesentium temporum adiunctis. Fortasse adiungi potest in lin. 28: « Praeterea magister S. Bibliae ne omittat monstrare valorem vitalem seu momentum, quod habent enarrationes et doctrinae S. Scripturae pro vita intellectuali et spirituali hominum in uniuscuiusque temporis adiunctis ».

---

[12] Cf. p. 159.
[13] Cf. p. 159.
[14] Cf. pp. 162-163.

2) Ad pag. 8,[15] linn. 29-35: In hodierno ambitu culturali quivis minister sacer in cura animarum, in praedicatione atque catechesi capax esse debet applicandi totam Scripturam in ministerio suo et dispositus ad quemlibet eiusdem locum saltem modo quodam brevi explicandum, interrogationibus respondendum, errores refellendos. Qua de causa optandum esset, ut tota institutione theologica durante habeatur lectio et explanatio currens, quae quidem non debet tractare omnia problemata singulorum locorum, tamen solido fundamento scientifico inniti. Quare incisum paginae 8, lineae 29 ita inchoari posset: « Per totum curriculum institutionis ministrorum sacrorum habeatur currens lectio Veteris et Novi Testamenti, explanatione brevi et compacta quidem, sed solido fundamento scientifico innitente adnexa. Ad accuratiorem explicationem... (et ita porro uti in Schemate) ».

3) Ad pag. 8, lin. 33: Neque in praedicatione neque in ipsa Biblia agitur de vita Iesu Christi in sensu alicuius biographiae tradendae, sed potius de annuntianda salute a Deo hominibus parata, in cuius centro stat persona Salvatoris. Ad praecavendas falsas interpretationes dici poterit fortasse melius: « ... praecipue vita et kerygma Iesu Christi... ».

4) Ad pag. 9,[16] lin. 13: Nonne iuvat etiam explicite indicare influxum, quam usus divinae Scripturae habere debet directe quoque in curam pastoralem? Unde propono, ut dicatur loco vocabuli « eiusque »: « ... nec non pastorationem earumque... ».

His commentationibus factis, Caput II quoad substantiam admittendum et secundum supradicta complendum commendo.

*Ad Caput III.* - Pervenimus ad 3 Caput. Agitur de doctrina S. Thomae servanda in institutione theologica. Certo multum iuvabit, etiam hodiernis temporibus sublineare momentum et auctoritatem doctrinae S. Thomae in Ecclesia. In contextu praeiacentis Decreti tamen hoc Caput III non videtur bene stare. Postquam de magisterio vivo, quae est norma proxima, de S. Scriptura, quae est norma remota atque fons in tradendis disciplinis sacris, actum est, plane et liquide, ni fallor, exspectari potuit caput aliquod de Traditione tanquam altera parte normae remotae seu fontis. Praesertim propter eius momentum, quod ultimis annis occasione dogmatisationis Assumptionis B. M. V. novo modo illustratum est, et propter disceptationes cum Protestantibus, de Traditione agendum esset. Fundamentalia principia de Traditionis recta interpretatione, de natura argumenti sive dogmatici sive historici ex Traditione, et alia breviter explanari debuissent. Unde enixe rogo, ut tertium caput

---

[15] Cf. p. 163.
[16] Cf. p. 163.

ex integro reformetur iuxta has considerationes et proponetur sub novo titulo correspondenti, v. gr. « De Sacra Traditione Doctorumque ecclesiasticorum doctrina servandis ».

In tali connexu etiam praecellens auctoritas S. Thomae locum suum competentem habebit. Sed ad praecavenda quaedam pericula, quae in textu praesenti non sufficienter excludi videntur, in statuenda obligatione sequendi auctoritatem S. Thomae, duo principia adamussim observari et expresse enuntiari debent: Commendatione doctrinae S. Thomae 1) auctoritati aliorum magnorum doctorum ecclesiasticorum nihil derogari, et 2) libertatem, quae etiam pro scientia catholica non solum utilis, sed et omnino necessaria est, nullo modo restringi. Haec duo principia quidem iam leguntur in nostro Schemate; nam cuilibet textum, imprimis paginam 7,[17] lineas 26-31 cum notis 8 et 9 diligenter perscrutanti statim innotescit, praecellentis auctoritatis S. Thomae approbationem sensu affirmativo intelligendam esse, nequaquam sensu exclusivo, et inquisitionis scientificae libertatem convenientem omnino salvari. Tamen textus praeiacens haec non satis perspicue dicit nec dubia sufficienter excludit.

Praesertim animadvertere velim sequentia:

1) Libertas ad novarum veritatum indagationem coarctari videtur. Hoc est valde inconveniens. Sunt enim etiam « sententiae antiquae », quae sub novis aspectibus noviterque inventis inquisitionibus explicandae et demonstrandae, immo modificandae sunt (pro exemplo inserviat principium causalitatis quod dum prius communiter ut principium analyticum habebatur, inde a quaestione critica Kantii iteratam inquisitionem postulabat, quae inquisitio ad hanc conclusionem duxit, ut iuxta nunc communiorem persuasionem principium causalitatis potius syntheticum iudicaretur).

2) Ubi in notis proponetur doctrina Summorum Pontificum, quae nunc praesertim in nota 9 allegatur, citentur ipsissima verba, ex quibus Patres videbunt, quomodo obligatio sequendi Doctorem Communem statuatur simul et limitetur. Nam ita sonant:

Benedictus XV (*Ad beatissimi,* 1 nov. 1914: *A.A.S.* 6, 564-581): « In rebus autem, de quibus, salva fide ac disciplina, — cum Apostolicae Sedis iudicium non intercesserit — in utramque partem disputari potest, dicere quid sentiat idque defendere, sane nemini non licet... suam quisque tueatur libere quidem, sed modeste sententiam nec sibi putet fas esse, qui contrariam tenent, eos, hac ipsa tantum causa, vel suspectae fidei arguere vel bonae disciplinae... Ceterum, a nostris qui se ad

[17] Cf. p. 165.

communem rei catholicae utilitatem contulerunt, longe alius nunc Ecclesia postulat, quam ut diutius haereant in quaestionibus, quibus nihil proficitur... » (l. c. pag. 576 s.).

Pius XI (*Studiorum ducem*, 29 iun. 1923: *A.A.S.* 15, 309-326): « Scilicet inter amatores S. Thomae, quales omnes decet esse Ecclesiae filios, qui in studiis optimis versantur, honestam illam quidem cupimus iusta in libertate aemulationem, unde studia progrediuntur, intercedere, et obtrectationem nullam, quae nec veritati suffragatur et unice ad dissolvenda valet vincula caritatis. Sanctum igitur unicuique eorum esto, quod in Codice Iuris Canonici praecipitur, ut « philosophiae rationalis ac theologiae studia et alumnorum in his disciplinis institutionem professores omnino pertractent ad Angelici Doctoris rationem, doctrinam et principia, eaque sancte teneant »; atque ad hanc normam ita se omnes gerant, ut eum ipsi suum vere possint appellare magistrum. At ne quid eo amplius alii ab aliis exigant, quam quod ab omnibus exigit omnium magistra et mater Ecclesia; neque enim in iis rebus, de quibus in scholis catholicis inter melioris notae auctores in contrarias partes disputari solet, quisquam prohibendus est, eam sequi sententiam, quae sibi verisimilior videatur » (l. c., pag. 324; Denz. 2192).

Pius XII (*Solemnis conventus*, 24 iunii 1939: *A.A.S.* 31, 245-251): « Decessorum Nostrorum monita nostra facimus, quibus veri nominis in scientia progressum et legitimam in studiis libertatem tueri voluerunt. Probamus prorsus ac commendamus novis disciplinarum inventis antiquam sapientiam, ubi opus sit, aequari; ea de quibus bonae notae Angelici Doctoris interpretes disputare solent, libere agitari; nova vero subsidia ex historia deprompta in textibus Aquinatis plenius intellegendis adhiberi. Neque ullus privatus " se in Ecclesia pro magistro gerat "; nec " quid eo amplius alii ab aliis exigant, quam quod ab omnibus exigit omnium magistra et mater Ecclesia "; nec denique vana dissidia foveantur... Aemulatio enim in veritate quaerenda et propaganda per commendationem doctrinae S. Thomae non supprimitur, sed excitatur potius ac tuto dirigitur » (l. c. pag. 246 sq.).

3) Nota 12 minutissimam affert interpretationem Can. 1366 § 2, et, uti videtur, valde restrictivam et libertatem, de qua supra, coarctantem. Tamen memor esse debemus, citatum documentum Motu Proprio Pii X (*Doctoris Angelici*, 29 iunii 1914, *A.A.S.* 6, 336-341) datum esse sola pro Italia et insulis adiacentibus. Ergo expungatur haec nota, quia ansam dare poterit interpretationibus textus conciliaris nimis rigorosis et restrictivis nec opportunum esse videtur, ut Concilium descendat usque ad determinationes minutissimas veluti est determinatio methodi scholasticae tanquam formae stricte argumentativae sive syllogisticae.

4) Duabus vicibus 24 theses illae, quas de S. Pontificis mandato edidit S. Congregatio Studiorum die 27 iulii 1914, expressis verbis memorantur. Videntur vero hic efferri ad dignitatem authenticae declarationis « rationis, doctrinae et principiorum » S. Thomae obligatorie observandorum, quod contrarium esset illi libertati, quam Benedictus XV, Pius XI, Pius XII nobis vindicaverunt. Ut bene intelligar: nullo modo ipsis thesibus quid derogari intendo; sed potius, ut praecaveatur ambiguitatibus possibilibus, ac si nunc imponerentur ut normae obligantes sensu stricto, cum hucusque, sec. Responsum a S. Congregatione de Studiis die 7 martii 1916 datum (*A.A.S.* 8, pag. 157), « veluti normae directivae » « proponendi » fuerint.

5) Quod attinet « Additamenta ad Decretum, De S. Thomae doctrina » haec insuper notentur: Primo eorum valor et momentum non clare exhibentur. Nam una ex parte in fine Decreti dicitur: « Additamenta ex Commissionis mente, considerantur peculiaris nota integrativa ad Schematis n. 4 » (pag. 9 [18]) et altera ex parte asseritur: « Haec additamenta ad ipsum Schema Decreti non pertinent » (pag. 9). Quaeritur igitur, num etiam additamentis vindicetur vis obligatoria necne. Non dicunt auctores Schematis, quid definitive circa haec additamenta proponatur Concilio: num desiderent, ut in ipsum Decretum inserantur an potius cupiant, ut tamquam notae addantur. Sed etiam in secundo casu non apparet valor talis notae obligatorius.

Secundo: Plurimas ex allatis propositionibus tamquam « quaedam principia tum philosophica, tum theologica, quae ab Angelico Doctore ut fundamentum totius ulterioris investigationis traduntur », considerandas esse sine dubio admittimus et omnes admittunt, quae ideo praecise non per longum et latum recenseri debent. Sed nonnullae propositiones tales sunt, quae aut non ut principia proprie dicta quae ab omnibus agnoscuntur, aut quae, saltem si evolutio theologica prae oculis habetur — non unanimiter ab omnibus vera principia admittuntur.

Ut unum tantum exemplum afferatur: dicitur legi naturae homo conformare mores suos tenetur... qui mores... ad vitae aeternae elevationem aliquo modo disponunt per gratiae donum participandum (pag. 18,[19] linn. 5-7); de articulis S. Thomae, quibus istud « principium » enuntiari et fulciri dicitur, inter theologos non est talis consensio, ut propositioni, prout ex S. Thoma habetur, character principii agnosci potest.

Iterum sunt aliae propositiones omnino non enumeratae, quae evidenter rationem principiorum habent, v. gr. quod ratio humana in co-

[18] Cf. p. 166.
[19] Cf. p. 171.

gnitione veritatis ad strictam certitudinem pervenire potest et criterium infallibile, quo certitudo dignoscitur et acquiritur, habet; in materia theologica de Christologia et de Sacramentis ne unum verbum edicitur.

Unde haec additamenta, utpote libertatem, praesertim in quibusdam assertis hucusque inter theologos vel philosophos catholicos libere disputatis nimis restringentia, nec quoad vim eorum satis determinata, in nova redactione Schematis omittantur.

Card. LÉGER: *Notiones fundamentales.* Istae sunt observationes meae.

Numerus 1. Linea 2. Dicatur: « ... Fidei depositum *diffundendum* concredidit ». Opinor enim semper utile notare illum aspectum missionarium Ecclesiae.

Numerus 3. Pagina 6,[20] linea 10: loco verbi « animasque », dicatur « hominesque ». Totus homo enim salvandus est, non anima eius sola.

Linea 12. Loco « ipsius Doctoris Angelici exemplum », dicatur « ipsorum Doctorum Ecclesiae ».

Linea 20, dicatur: « ... ab omni errorum specie expurgatas *si quae sint...* ». Non est enim praeiudicandum quod errores semper adsunt.

Linea 25. Loco verbi « erronea », dicatur « falsa ». Vitandum est enim vocabulum technicum cuius interpretatio ambigua esse posset.

Numerus 4. Mutetur titulus et formulatio illius paragraphi. Titulus sit: « *Opiniones discernendae* » et sic formuletur prima sententia: « Ideoque bene quisquis in suo campo magister de diversis opinionibus hinc inde exsurgentibus certior semper extet, *et,* in novis sententiis *scrutandis, quod verum est retinens, quod autem falsum reiiciens,* doctrinam Ecclesiae *fideliter* teneat, *ita ut discipulos suos ad plenam et solam veritatem Christi prudenter et scienter ducat* ». Meo humili iudicio haec formulatio modo magis positivo et obiectivo idem ac in ipsa sententia schematis affirmat.

Secunda sententia incipiatur per verba « *errores tamen...* ».

In ultima sententia (pag. 7,[21] linea 7) sequentia verba addantur: « ... et auctores catholicos qui, *honeste inquisitionem veritatis prosequentes, tamen* Ecclesiae... etc. ».

Numerus 5. Linea 13, loco verborum « quasi fundamentum et columnae sacrae scientiae » — quae formula Scripturae Sacrae et totae Traditioni reservari debet — dicatur: « *ut regula sacrae scientiae...* ».

---

[20] Cf. p. 158.
[21] Cf. p. 158.

Et in fine eiusdem numeri sequens sententia addatur: « *Itaque memoretur ipsa magisterii documenta methodo vere positiva studenda sunt ita ut sensus eorum clare appareat et momentum eorum bene perspiciatur* ».

Numerus 6. Opportunum est distinctionem facere inter diversos modos quibus, in variis documentis, Magisterium Ecclesiae sese manifestat. Quae tamen distinctio non debet esse detrimento valori authentico Magisterii non infallibilis, ut saepe saepius fit apud alumnos. Ideo, ad vitandam, illam falsam impressionem quod Magisterium valorem certitudinis habet solummodo quando infallibilem declarationem proponit, sequentem formulationem propono quae expressionem « magisterium non infallibile » vitat, quaeque prius proponit magisterium commune: « Clare etiam alumnos suos doceant de authentico valore Magisterii Ecclesiae cui assistentia Spiritus Sancti promissa est. Illos doceant Magisterium non solum silentium obsequiosum, sed semper etiam interiorem religiosum assensum exigere, ita ut quando Romani Pontifices in actis suis de re hactenus controversa sententiam ferant, res illa, secundum mentem et voluntatem eorundem Pontificum, quaestio liberae inter theologos disceptationis iam haberi non possit. Explicent insuper Summos Pontifices aliquando, in docendo de rebus fundamentalibus, adiutos esse charismate infallibilitatis ita ut magisterio infallibili et irreformabili proponant, quod ab omnibus christifidelibus devotissime recipi debet, secluso lapsu in fide. Tandem, magistri utiliter docent differentem valorem doctrinarum, apte distinguentes quaenam ut certa tenenda, quaenam ulteriori investigationi subiicienda ».

*De ratione docendi Sacram Scripturam.* Bonum schema hic habetur et aliquas propositiones faciam.

Numerus 1. Linea 23 dicatur: « ... doctrinae revelatae non *tantummodo* scientiae humanae, *quamvis mediis quoque humanis adhibeantur,* agant magistros ».

Numerus 2. Linea 9 post verbum « declaretur » addatur verbum « atque » et tollatur interpunctio « ; » lineae 11 post verbum « artibus », legatur: « praecipuum eius consectarium, id est inerrantia, statuatur et declaretur *atque,* " cognitis accurateque aestimatis antiquorum loquendi scribendique modis et artibus ", veritas historica et obiectiva... etc. ». Ratio est quia citatio quae in textu invenitur minus inerrantiam quam veritatem historicam et obiectivam afficiat. Etenim loquendi et scribendi modorum cognitio ad meliorem cognitionem veritatis historicae ducere debet.

Numerus 3. Linea 33-34, dicatur: « Ex Novo Testamento praecipue *facta et verba* Iesu Christi ordinate tradatur » vel « ex Novo Te-

stamento praecipue *quae Iesus fecit et docuit* (*Acta Apostolorum, caput primum, versiculum primum*) ordinate tradatur ». Ratio est quia si ordinate tradi debent ea quae Evangelii de Iesu dicunt, tamen innuere vitandum est quod Evangelii scribuntur sicut narrationes chronologicae. Tunc melius est formulam ipsius Evangelistae Lucae retinere.

Pagina 9,[22] linea 9, loco verborum « fortius possit vindicari », dicatur « *fusius proclametur* ». Haec enim formulatio, erga eos qui non pertinent ad Ecclesiam, habitum magis positivum et missionarium significat.

*De doctrina S. Thomae servanda.* Votum meum valet solummodo pro ipso Decreto, non tamen pro « additamentis », quae, meo iudicio, relinqui non debent in textu conciliari. Istae sunt observationes meae.

Numerus 2. Linea 25. Dicatur: « ... ut eam, *quoad substantiam,* fideliter teneant ». Haec attenuatio consentanea esset notae secundae ipsius textus schematis.

Numerus 5. Tollantur omnes lineae a verbo « illamque » lineae 30. Valde enim ambiguum est proponere doctrinam S. Thomae et methodum pro omnibus christifidelibus. Fundare enim posset sententiam quod ipsa catechesis et praedicatio sequi deberet methodum scholasticam. Praeterea, propriam methodum, ab Ecclesia probatam, habent v. g. associationes Actionis Catholicae. Et denique in consideratione nostra amplecti debemus illos omnes qui civilisationi non occidentali pertinent.

De hac re, desiderarem ut habeatur supplementaria paragraphus. Maximi momenti mihi videtur ponderatis verbis dicere quod Ecclesia, errore solo secluso, benigne accipere vult alios modos cogitandi, modos nempe illorum hominum qui mentalitatem valde diversam habent ab illa populorum graeco-latinorum. Ut pastor loquor, non ut philosophus, et credo quod tacere non possumus — semper tamen illum insignem thesaurum civilisationis christianae occidentalis servando — quod Evangelium Christi omnibus gentibus et nationibus destinatur, et praedicandum est secundum modum accommodatum propriis eorum culturis et civilisationibus.

Immo diversi illi modi Evangelium appropinquandi, cognoscendi et exprimendi acquisitio sunt Ecclesiae Christi.

Card. BEA: *De ratione docendi S. Scripturam.* Schema hoc nihil continet quod non iam in aliis documentis Sanctae Sedis dictum sit, et iure quaeri potest, num haec ad Concilium pertineant. Ad summum, Concilium inculcare posset *principia* interpretationis Sacrae Scripturae, quin ad particularia descendat. Post 20 annos condiciones exegeseos ca-

[22] Cf. p. 163.

tholicae non plane erunt eaedem quas ante oculos habet hoc schema; doctrina autem Concilii debet esse stabilis et duratura.

Si vero decretum deberet proponi, videtur esse melius ordinandum et disponendum. De modo docendi sermo est pag. 7,[23] lin. 30, pag. 8,[24] lin. 4; dein iterum pag. 8, linn. 14-21; denique pag. 9,[25] linn. 10-21. De principiis autem in docendo et interpretando sequendis eodem modo pluries diversis locis agitur.

Schema sic posset ordinari:

1) De valore Sacrae Scripturae pro doctrina et pro vita;
2) De principiis fundamentalibus explicationis;
3) De programmate in scholis habendis exsequendo;
4) De modo docendi.

Sic tota res multo magis clara et perspicua redderetur.

Pag. 7 dicitur Sacra Scriptura in instituendis futuris sacerdotibus « principem locum » obtinere debere; sed pag. 8, n. 3, lin. 22, asseritur quod « ingens rerum biblicarum copia tradi nequit tota »: quaeri potest nonne necessarium sit, providere ut Sacrae Scripturae docendae illud spatium et tempus assignetur in cursu theologico, quod ei disciplinae conveniat quae « principem locum » tenet. Num talis condicio qualis de facto habetur, in theologiae dogmatica aut morali docenda toleraretur? Nonne ibi provideretur, ut tempus sufficiens assignetur. Cur ergo idem non fit in S. Scriptura docenda?

*De doctrina S. Thomae servanda.* Doleo me non posse approbare schema a Commissione propositum. Non quod non magni aestimem Angelicum Doctorem — qui adstiterunt scholis meis, sciunt quanti eum fecerim et quam diligenter eum explanaverim —, sed quia res a Commissione proposita est nimis unilateralis et partialis nec rationem habet rerum quales in concreto sunt.

1) Imprimis dubitari potest, num haec res in Concilio tractanda sit. Concilium secundum Vaticanum est « oecumenicum »; non est Synodus generalis Ecclesiae Latinae. Sed magna pars Ecclesiae haec quae hic praescribuntur, neque nunc neque in posterum observare poterit. Non loquor de difficultatibus practicis in Missionibus, sed de Ecclesia Graeca tam nunc iam unita quam ea quam Ecclesiae uniendam esse speramus. Oriens nec scholasticam nec S. Thomam novit neque eius linguam intellegit. Quomodo res ei praescribi potest quam exsequi omnino non potest? Eis potius inculcandum esset studium magnorum do-

---

[23] Cf. p. 162.
[24] Cf. p. 162.
[25] Cf. p. 163.

ctorum graecorum ipsis propriorum, Basilii, Gregorii Nazianzeni, Chrysostomi, Ioannis Damasceni, Athanasii etc. qui sunt eorum gloria et quorum studio ipsi multum conferre poterunt ad progressum theologiae catholicae.

Non loquor nunc de aliis quos ad Ecclesiam reversuros speramus: de anglicanis et de omnibus illis ex reformatis qui admittunt doctrinam primorum saeculorum. Ipsis argumentandum erit non ex scholasticis et S. Thoma, sed ex antiquis Patribus.

Schema igitur omnino neglegit aspectum oecumenicum qui hodie est tanti momenti.

2) Schema coangustat immensam latitudinem doctrinae theologicae ad unum doctorem et unam scholam theologicam. Et hoc fit contra expressam voluntatem Summorum Pontificum, inde ab ipso Leone XIII.

Iam Leo XIII confirmavit Rev.mo Patri Martin, tunc Praeposito Generali S. I., non esse suam intentionem obligare Societatem Iesu ad tenendam doctrinam de reali distinctione inter essentiam et exsistentiam, neque se illam praescribere Societati neque explicite neque implicite. Et Benedictus XV litteris autographis die 9 martii 1915 ad P. Generalem Ledóchowski datis expresse confirmavit « responsum R. P. Martin exaratum fuisse iuxta mentem Leonis XIII fel. rec. “ ideoque ” illud approbamus et nostrum omnino facimus » (*Acta Romana S. I.* 1918, 346 s.). Postea ostendam, Benedictum XV hanc libertatem a Leone XIII datam ad omnes illas XXIV theses extendisse quae ultimis diebus S. Pii X a S. Congregatione Studiorum praescriptae sunt.

Notum est quomodo Pius XI legem Codicis de S. Thoma sequendo explicaverit. Cf. Alligatum I.

Hanc explicationem Pius XII iterum atque iterum confirmavit. Sic in audientia Patribus Capituli Generalis O. P. Cf. Allig. I. Item in audientia Universitati Gregorianae data d. 17 oct. 1953 (cf. *A.A.S.* XLV, pag. 685 s.).

Item in audientia quam concessit die 23 sept. 1951 Docentibus ex Ordine FF. Carmelitarum Discalceatorum (*A.A.S.* 1951, pag. 738): Omnino negat se voluisse « indagationes quas doctrinarum progressus poscit, coercere et peculiares opinationes, quae in philosophicis et theologicis scholis adhuc sine fidei periculo libera fuerunt in disceptatione, prohibere. Isti falluntur aut fallunt! ».

Non videtur esse necessarium alios addere textus qui confirment Summos Pontifices libertatem scholarum theologicarum, quae ante Leonem XIII fuerunt et adhuc sunt, coarctare aut negare. Certe Sanctus Thomas in summo honore habendus est; sed pro bono scientiae catholicae aequali studio investiganda et proponenda sunt quaecumque ma-

gni Ecclesiae Doctores et theologi recte tenuerunt et defenderunt. Sic tantum thesaurus immensus theologiae et philosophiae catholicae salvabitur et fructum afferet. S. Augustinus, S. Anselmus, S. Bonaventura, B. Duns Scotus, S. Robertus Bellarminus et tot alii gloria sunt Ecclesiae nec ullo modo parvipendi debent, nisi nosmetipsos parvipendere volumus.

Huius autem latitudinis in Schemate vix ullum vestigium invenitur. Quare timendum est decretum Concilii quale hic intenditur, Ecclesiae potius damnum quam utilitatem allaturum esse.

3) Liceat etiam paucissima dicere de illis XXIV thesibus, quas Commissio in « Additamentis » pag. 19 [26] non solum denuo imponere, sed etiam extendere vult. De his P. Generalis Ledóchowski anno 1916, a Roma absens, per duos Assistentes (Italiae et Galliae) Summo Pontifici aliqua dubia proposuit. De responso Summi Pontificis P. Ledóchowski Societatem informat in epistula d. 8 decembris 1916 data, in qua testatur S. Congregationem de Sem. ab « imponendis illis propositionibus abstinuisse » et noluisse « ut imponerentur velut necessario tenendae, sed tantum proponerentur veluti tutae normae directivae: propterea eam minime negasse « oppositas quoque tutas dici posse ». Haec epistula P. Generalis Summo Pontifici Benedicto XV proposita est, qui in epistula die 19 m. martii 1917 confirmavit ea quae in illa epistula P. Generalis de modo sequendi doctrinam S. Thomae proponerentur, recte proposita esse.

Nullum igitur dubium esse potest de mente Summorum Pontificum. Quare schema hic propositum ad Concilium deferri omnino non posse humillime censeo, sed relinquendam puto theologiae catholicam, quamdiu inter fines doctrinae revelatae sese continet, plenam libertatem investigationis et expositionis. Sic tantum salvabitur dignitas et fertilitas doctrinae catholicae.

*De doctrina S. Thomae servanda.* ALLIGATUM I.

Summus Pontifex Pius XII in allocutione quam ad professores Universitatis Gregorianae die 17 oct. 1953 in occasione quarti centenarii Universitatis habuit, de doctrina S. Thomae sequenda haec dicit.

Postquam verba Leonis XIII repetiit de sequendis doctrinis S. Thomae, pergit: « In iis quae modo breviter attigimus, enumerentur, exempli causa, quae spectant ad naturam cognitionis nostrae; ad propriam veritatis rationem; ad principia metaphysica in veritate solidata eaque absoluta; ad Deum infinitum, personalem, Creatorem omnium rerum; ad hominis naturam, animi immortalitatem, personae congruentem di-

[26] Cf. p. 172.

gnitatem, officia, quae morum lex ei ex natura indita denuntiat et imperat.

His rebus haud dubio mentis retinendis assensu apponenda non sunt ea, quae, ad verum in natura " positum " quod attinet, apud Sancti Thomae magnos commentatores et optimae notae discipulos adhuc in controversia sint. Neque de his loquamur, de quibus disputatur, an ad doctrinam Angelici Doctoris pertineant vel quomodo interpretanda sint; itemque utpote caduca silentio premimus ea quae reapse consectaria sunt veterum hominum cognitionis et mancae et ieiunae de naturae rebus physicis, chymicis, biologicis vel alius generis.

Talem esse sensum illius legis, qua Codex iuris canonici (can. 1366 paragr. 2) Sanctum Thomam ducem atque magistrum omnibus catholicis scholis praeficit, felicis recordationis Decessor Noster Pius XI hisce verbis asseruit: " Sanctum igitur unicuique eorum esto quod in Codice iuris canonici praecipitur ut ' philosophiae rationalis ac theologiae studia et alumnorum in his disciplinis institutionem professores omnino pertractent ad Angelici Doctoris rationem, doctrinam et principia, eaque sancte teneant '; atque ad hanc normam ita se omnes gerant ut eum ipsi suum vere possint appellare magistrum. At ne quid eo amplius alii ab aliis exigant, quam quod ab omnibus exigit omnium magistra et mater Ecclesia: neque enim in iis rebus de quibus in scholis catholicis inter melioris notae auctores in contrarias partes disputari solet, quisquam prohibendus est eam sequi sententiam quae sibi veri similior videatur " (Litterae Encyclicae *Studiorum ducem,* 29 sept. 1923, *A.A.S.* XV, 1923, pag. 324, 1).

Hac prorsus ratione insignes, vestri auctores et magistri pulchro consociarunt foedere fidelitatem, quam Summo Doctori continenter servabant, cum magni aestimanda libertate, quae doctrinarum pervestigationi debetur, a Decessoribus Nostris, Leone scilicet XIII et iis qui in Petri Cathedra eum subsecuti sunt, semper in tuto collocata.

Unicuique igitur professorum *integrum* sit, *intra supra assignatos limites,* qui praetervehendi non sunt, alicui scholae adhaerere, quae in Ecclesia domicilii iure potita est, hac autem lege, ut veritates ab omnibus retinendas prorsus distinguat ab iis, quae lineamenta peculiaris sunt scholae, et in docendo haec discrimina notet, ut bene cordatum decet magistrum » (*Disc. e Radiomess.* XV, 4090).

ALLIGATUM II.

S. Pontifex alloquens PP. Capitulares O. Praed. (22 sept. 1946) inculcat agi, in sequenda doctrina S. Thomae, « de philosophiae perennis et theologiae fundamentis »; de aliis autem quaestionibus haec dicit: « Hac autem in re nunc minoris videntur esse momenti quaestiones,

in quibus sub ecclesiastici magisterii ductu auspicioque semper libera fuit opinandi et disputandi potestas, quantaecumque eaedem in philosophicis et theologicis indagationibus et disceptationibus ducendae sunt. Eoque minus nunc sermo est de illis doctrinarum ad physica seu ad rerum naturam attinentium opinationibus et formulis, quae praeteriti temporis propriae et peculiares erant, aut de illarum consectariis, quatenus quidem opiniones illas nostra aetate reperta et inventa humanarum disciplinarum exsuperarunt et praetergressa sunt: quibus repertis et inventis Ecclesia favet, nedum adversetur, ea provehit, nedum mutuat » (*ibid.* VIII, 2440).

Card. BROWNE: *De doctrina S. Thomae servanda.* Schema valde placet et multa in eius laudem dici possent. Una sola elucidatio humiliter a me proponitur.

Quando Ecclesia proponit Sanctum Thomam ut suum Doctorem, Angelicum et Communem, ad cuius rationem, principia et doctrinam, magistri in Seminariis et Universitatibus Catholicis alumnos formare debent, mens eius non est ut alii Sancti et famosi Catholici Doctores ad partem ponantur. Ecclesia bene scit valorem aliorum Doctorum maxime in re biblica, in re patristica, in re ascetica, in re mystica, in re historica sive ipsius magisterii, sive ipsius scientiae theologicae, in aliis quoque ramis sacrae doctrinae. Ecclesia tamen adhuc sollicita est ut alumni formentur ad mentem Angelici Doctoris, et quidem in re philosophica, in quantum illa sola metaphysica, quam Ecclesia ipsa undequaque validam iudicat, est metaphysica Sancti Thomae. Quoad rem theologicam, Ecclesia movetur praecipue a duabus rationibus, scilicet: *a*) aestimat Angelicum Doctorem singulari prorsus modo assecutum esse spiritum et mentem Sanctorum Ecclesiae Patrum, et totius traditionis Catholicae ab eisdem ad posteros transmissae; *b*) cum fides exigat ut praeambula ad seipsam firmissime per rationem statuantur et, illis statutis, quaerit deinde intellectum veritatum quae creduntur, Ecclesia aestimat nullam philosophiam ita aptam esse ad praeambula fidei statuenda ac illa Sancti Thomae. Aestimat quoque nullam aliam philosophiam tam apte suppeditare conceptus illos analogicos secundum quos quemdam intellectum mysteriorum consequi possumus ac illa Sancti Thomae. Quae cum ita sint facile videtur processum theologicum tuto fieri non posse nisi praedictis praesuppositis, et praeeunte face illuminativa doctrinae Sancti Thomae, Doctoris Communis Ecclesiae.

Exc. HURLEY: *De obsequio erga Ecclesiae Magisterium in tradendis disciplinis sacris.* In huius Schematis Capite II (De ratione docendi

Sacram Scripturam) multa bona et utilia continentur. Paragraphus 4 habet magnum momentum nam principium statuit secundum quod « Magistri rei biblicae in singulis libris vel textibus imprimis ipsum verbi Dei inaestimabilem thesaurum ita patefacere quaerant, ut divinae Scripturae usus in universam influat Theologiam eiusque proprie sit anima ».

Hoc principium optimum est. Sed valorem habet non tantum pro magistris rei biblicae sed pro totius curriculi theologici docentibus.

Ex qua observatione exsurgit critica totius capitis in hoc consistens quod videtur non respuere falsum suppositum secundum quod ratio docendi Sacram Scripturam separari potest a ratione docendi Theologiam systematicam.

Suppositum est falsum quia nulla vera esse potest Theologia cuius cura principalis non sit de Sacra Scriptura. Propono igitur totius capitis recensionem eo fine ut clarius pateat triplex aspectus studii Sacrae Scripturae: 1) Introductio, quae de canonicitate, inspiratione, maioribus thematibus revelationis biblicae etc. agit; 2) Initiatio in artem criticae et interpretationis; 3) Usus Sacrae Scripturae in theologia systematica, qui usus secundum methodos sic dictae theologiae Biblicae fieri deberet.

Theologia systematica debet, mihi videtur, clare ostendere quomodo omnis tractatus invenit et originem suam et substantiam in ipso Verbo Dei. Elaboratio scholastica per applicationem Verbo Dei categoriarum et methodorum philosophicarum utique necessaria est. Sed non debet celare Verbum Dei. Secundum meam humilem opinionem omnis tractatus theologicus varia stadia amplecti deberet, inter quae: 1) theologiam biblicam; 2) theologiam patristicam; 3) theologiam scholasticam; 4) consequentias pro vita spirituali et pastorali.

Solummodo si magistri theologiae omnia stadia adaequate tractant, habere possunt alumni intellegentiam aequilibratam alicuius tractatus theologici. Nimia insistentia in methodum quasi exclusivam scholasticam (et haec puto certo non erat ratio agendi Sancti Thomae) his ultimis temporibus originem dedit theologiae nimis rationalis, aridae et sterilis, et forsitan ratio est cur mentes inquietae tentationem experiuntur aquas sapientiae extra fontes Ecclesiae quaerendi.

Rev. Sépinski: Caput I: *Notiones fundamentales*. Schema mihi valde opportunum videtur; sed quia notiones fundamentales a Commissione theologica sat ample tractantur, sufficeret forsitan magistros paucis verbis exhortari ut principia a Commissione theologica recensita semper et ubique sancte teneant.

*Animadversiones minoris momenti*:

Ad pag. 6,[27] linn. 8-9: interpunctio sic fiat: « ita ut, fide roborata et illuminata, apti fiant... ».

Ad pag. 6, linn. 12-13: dicatur: « Quapropter, ipsius Doctoris Angelici aliorumque Ecclesiae sanctorum Doctorum exemplum sectando, ».

Ad pag. 6, linn. 23-25: interpunctio sic fiat: « ita ut, si sententia aliqua neget vel deformet... a magisterio propositae, iam erronea... ».

Ad pag. 8,[28] linn. 18-24: ista paragraphus est valde opportuna immo necessaria.

Ad pag. 8, lin. 29: interpunctio sic fiat: « sed, servatis prudenter differentiis, valent etiam... ».

Caput II: *De ratione docendi Sacram Scripturam*. Hoc caput breviter summatim exhibet Instructionem a Pontificia Commissione Biblica die 13 maii 1950 editam (*EB* 582 ss.).

Proponitur ut res Pontificiae Commissioni de re biblica deferatur ut ipsa novam instructionem circumstantiis hodiernis accommodatam edat.

*Animadversiones minoris momenti*:

Ad pag. 8,[29] linn. 11-12: proponitur ut clausula quaedam inseratur: « veritas historica et obiectiva Sacrae Scripturae, *prout subiecta materia postulet,* sarta tectaque conservetur ». Ratio est: Non omni parti Sacrae Scripturae *veritas historica competit* sed unicuique parti iuxta formam dicendi ibi adhibitam competit sua veritas propria.

Ad pag. 9,[30] lin. 9: proponerem locutionem: « profundius comprehendatur ».

*De doctrina S. Thomae servanda.* Si de schemate ageretur elaborato tamquam « directorio » in alicuius Athenaei, verbi gratia, insignis Athenaei « Angelicum », utilitatem, ubi ex professo doctrina S. Thomae et thomismi excolenda, proponenda, explicanda et forte contra adversariorum obiectiones vindicanda est, propositum schema utique approbari posset.

Nunc vero ab hac Centrali Commissione quaeritur sitne schema huiuscemodi Concilio proponendum; ad quod, pro meo munere Ministri Generalis Ordinis Fratrum Minorum atque quadamtenus pro officio Praesidis Unionis Romanae Superiorum Generalium, quo ad tempus fungor, id est nomine illorum Ordinum qui, probante Sancta Sede, suorum receptorum Doctorum prosequi non omittunt doctrinam, etsi peculiarem reverentiam profitentur pro Sancto Thoma, Doctore com-

---

[27] Cf. p. 158.

[28] Cf. p. 159.

[29] Cf. p. 162.

[30] Cf. p. 163.

muni et Patrono scholarum, cum omni caritate at eadem cum claritate respondere cogor: *non placet.*

Liceat mihi quasdam proponere rationes, quibus votum meum fulcitur:

1. Arcte inhaerendum est vestigiis Conciliorum Oecumenicorum antecedentium quae numquam ausa sunt systema clausum sive philosophicum sive theologicum *toti Ecclesiae* imponere, ne systema quidem Divi Augustini, vel philosophiam et theologiam scholasticam qua talem. Enimvero, quodcumque systema, philosophicum vel theologicum, etsi venerabile, non licet stricte immiscere doctrinae aut Fidei. Ut tuti in re fidei teneamus iter, satis est sequi Sacram Scripturam, Traditionem et Ecclesiae Magisterium.

2. Non convenit systema S. Thomae Orientalibus imponere, qui alia prorsus methodo, quandoque aliis quidem terminis ac conceptibus, res divinas tractare solent.

3. Nec expedit S. Thomae systema praescribere Asiae Africaeque populis ad Fidem adhuc convertendis, quorum forma mentis toto caelo a nostra differt.

4. Liceat denique psychologicam rationem proferre.

Quidquid instantia praecipitur non bono solet recipi animo. Submisse censeo magis prodesse doctrinae eiusdem S. Thomae, si iusta detur catholicis scholis libertas, quam iisdem praecepto Concilii imponere doctrinam S. Thomae et thomismum.

His praemissis, liceat nunc nonnullas exhibere animadversiones in quasdam propositiones singillatim sumptas:

Ad pag. 7,[31] n. 2, lin. 16 ss.: Apprime determinandum est quaenam praecise sit *illa doctrina* S. Thomae a Romanis Pontificibus tanto studio commendata. E documentis enim Leonis XIII (*Aeterni Patris*), Pii X (Motu Proprio: *Doctor Angelicus*), Pii XII (Alloc. ad Patres Ordinis Praedicatorum) patet agi de *sapientia christiana,* quam ipse Doctor Angelicus, a praecedentibus doctoribus acceptam, optime servavit atque exposuit, *quae tamen sapientia etiam penes alios Sanctos Doctores invenitur.*

Ad pag. 7, n. 3, lin. 27 ss.: Libertas, quae in initio huius paragraphi agnoscitur, practice evanescit, si ob praestantiam doctrinae S. Thomae, hic sollemniter proclamatam, studiosi quemdam « complexum inferioritatis » sentiant, dum traditiones suarum scholarum continuare satagunt. Quae scholae hucusque plena libertate suam actuositatem in bonum Ecclesiae expleverunt, non solum sagacitatem fautorum stimulando sed

---

[31] Cf. p. 165.

etiam theologos positive iuvando ad varias « zonas » ipsius veritatis accuratius determinandas. Ipsae quoque de commendationibus Romanorum Pontificum modeste gloriari possunt. Nec desunt documenta pontificia quae sermonem habent de iusta libertate et honesta aemulatione.

Ad pag. 8,[32] n. 4, lin. 16 ss.: Vi huius paragraphi, studiosi iubentur « ut doctrinam, rationem et propria principia » Sancti Thomae sedulo inquirant etc.

Si autem *concrete* definiteque exquirimus determinare quaenam sint « doctrina, ratio et propria principia » S. Thomae ab Ecclesia explicite approbata, ad hanc utique conclusionem pervenimus: agi semper de illis principiis metaphysicis quae sustineri oportet ne Fides in periculum adducatur. Quae verum principia ab omnibus Sanctis Doctoribus firmiter defenduntur atque exponuntur, etsi alius ab alio stylo, perspicuitate, concinnitateque differat.

Quod denique ad illa « pronuntiata maiora » seu 24 theses attinet, quas S. Congregatio Studiorum de mandato S. Pii X edidit die 27 iulii 1914 (*EC* 894-918), propositum Commissionis (pag. 19,[33] lin. 25 ss.) *nullo modo placet*. Fas enim est hac nostra quoque aetate ab historia, magistra vitae, doceri; responsa, quibus Benedictus XV mentem Ecclesiae circa illas theses declaravit, luculenter ostendunt hanc rem magna cum circumspectione tractandam esse.

Quaedam dubia Benedicto XV a Patribus Nalbone et Fine, Assistentibus Generalibus Italiae et Galliae e Societate Iesu, die 18 decembris 1916 submissa sunt. His quaesitis Summus Pontifex respondere dignatus est, et sic illa audientia breviter contrahi potest:

Dubium I. An sit obligatio docendi XXIV theses tamquam tenendas?

Resp. Theses non sunt normae praeceptivae, sed directivae; proponantur tamquam normae tutae directivae.

Dubium II. An libertas ab obligatione docendi theses tamquam tenendas, sit " dispensatio " Societati Iesu data?

Resp. Negative. Dispensatio supponit obligationem: sed obligatio non datur.

Dubium III. An S. Sedes, si non obligat ad has theses tenendas, eas tamen praeferat?

Resp. Sancta Sedes neque imponit neque praefert; relinquit libertatem.

---

[32] Cf. p. 165.
[33] Cf. p. 172.

Dubium IV. An vox " tuta " significet: theses contrarias non posse esse aeque tutas, vel etiam tutiores?

Resp. Vox " tuta " non excludit sententias posse esse aeque tutas vel etiam tutiores » (G. F. MARTINEZ, *De l'authenticité d'une philosophie à l'intérieur de la pensée chrétienne,* Matriti, s. d., pp. 51-52 cit. a G. THIELS, *Orientations de la théologie,* Louvain, 19, pp. 178-179).

*Breviter:* « Theses » igitur tamquam normae « tutae » agnoscendae sunt; Summus Pontifex Benedictus XV nullum iudicium de veritate intrinseca harum thesium *in recto* profert; ipsi cordi est, ex una parte doctrinam in tuto collocare, ex altera vero parte opportunam libertatem theologis concedere; sicut postea fecerunt Pius XI necnon Pius XII, qui, die 17 mensis octobris 1953, alloquens Moderatores et Alumnos Pontificiae Universitatis Gregorianae, haec protulit verba: « Unicuique igitur professorum integrum sit, intra assignatos limites, qui praetervehendi non sunt, *alicui scholae adhaerere,* quae in Ecclesia domicilii iure potita est, hac autem lege, ut veritates ab omnibus retinendas prorsus distinguat ab iis, quae lineamenta et elementa peculiaris sunt scholae, et in docendo hae discrimina notet, ut bene cordatum decet magistrum » (*A.A.S.* XLV [1953], pp. 682-690, praesertim p. 686).

Liceat mihi denique concludere verbis, quibus usus est Ioannes XXIII feliciter regnans, die 29 mensis iunii anni 1959, in Litteris Encyclicis *De veritate, Unitate et Pace caritatis afflatu provehendis;* scilicet: « Verumtamen commune illud effatum, quod variis tribuitur auctoribus, semper retinendum probandumque est: In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas » (*A.A.S.,* LI [1959], pag. 513).

Beat. SAIGH:[34] Caput I: *Notiones fundamentales.* Le N° 6 (page 7 [35]) distingue dans l'Eglise le magistère infaillible et irréformable du Pape et du Concile œcuménique, du magistère « non infaillible », qui exige des fidèles non seulement un silence respectueux, mais aussi une « adhésion intérieure religieuse », si bien que « quando Romani Pontifices in actis suis de re hactenus controversa, data opera, sententiam ferunt, res illa, secundum mentem et voluntatem eorundem Pontificum, quaestio liberae inter theologos disceptationis iam haberi non possit ». Qu'il nous soit permis de faire à ce sujet les remarques suivantes:

1) Le magistère « non-infaillible » est, par la force même du terme et par définition, « faillible », donc susceptible d'erreur. S'il est suscepti-

---

[34] Animadversiones Beat. Saigh lectae sunt, lingua latina, ab Exc.mo Edelby, Archiep. Edesseno.

[35] Cf. p. 159.

ble d'erreur, comme tout autre enseignement humain, même très autorisé, l'intervention du Pape ne peut donc donner à la doctrine qu'il propose ni la valeur d'un dogme de foi, ni une certitude telle qu'elle enlève tout fondement de discussion possible. Autrement cet enseignement « faillible » ou « non-infaillible » équivaudrait pratiquement à une définition « infaillible ». Il faut que le Schéma explique clairement quelle est la différence *intérieure,* essentielle, entre l'enseignement « infaillible » des Pontifes Romains, et leur enseignement théoriquement dit « faillible », mais devant être considéré comme pratiquement infaillible, n'admettant pas la discussion. Nous ne voulons pas nier l'affirmation du Schéma, mais nous demandons qu'un éclaircissement soit donné, car, en apparence, une telle affirmation semble n'avoir d'autre but que d'étendre subrepticement le champ de l'infaillibilité pontificale et transformer en certitudes irréformables, donc pratiquement en dogmes, tout l'enseignement des Papes, lequel, comme on le sait, embrasse, depuis quelques années surtout, presque tout le champ du savoir humain.

2) Il faut spécifier si cette autorité exceptionnelle de l'enseignement pontifical s'étend aussi, et jusqu'à quel point, à tous les dicastères de la curie romaine et aux personnes qui les composent. Plusieurs de nos frères séparés se plaignent parfois de ce que, dans l'Eglise catholique, tout le monde se considère un peu infaillible.

3) Il faut préciser aussi que cette infaillibilité pratique réclamée à l'enseignement des Papes, même en dehors de toute définition dogmatique en tant que telle, ne s'étend pas aux mesures disciplinaires prises par la Curie Romaine: mesures susceptibles d'être basées sur des informations inexactes ou sur des motifs humains.

4) Tout en sauvegardant jalousement le dépôt de la foi, on doit éviter, nous semble-t-il, de restreindre toujours davantage le cercle des vérités appelées dans notre tradition orientale simplement « théologoumènes »; vérités qui ne sont pas encore transformées en dogmes et dont la discussion raisonnable constitue le travail propre de la théologie. Leur négation n'est pas raisonnable, mais elle n'attire pas automatiquement les foudres des censures ecclésiastiques. En d'autres termes il ne faut pas craindre de laisser à la liberté de la réflexion théologique raisonnable le plus vaste champ possible, quitte à intervenir si le domaine des dogmes est en danger. Certaines autorités catholiques se comportent comme si, pour elles, tout devait être certain et évident. Et l'on réagit violemment lorsque ce qui leur paraît évident ne semble pas l'être aux yeux des autres. Bien des troubles dans l'Eglise seraint évités si l'on savait être ferme sur les dogmes et les vérités certaines, tout en respectant la liberté de la pensée théologique pour le reste.

Ad Caput III: *De doctrina sancti Thomae servanda.* Notre avis est que, malgré la très grande considération que l'on doit avoir pour saint Thomas d'Aquin, il ne convient pas que le Concile œcuménique déclare sa doctrine comme étant purement et simplement la doctrine même de l'Eglise ou du Concile. Le Docteur Angélique risquerait ainsi de substituer tout l'enseignement, toute la tradition de l'Eglise. Du point de vue du rapprochement entre les chrétiens, il y a plus d'un inconvénient dans l'adoption pure et simple de tout le système thomiste comme doctrine propre de l'Eglise:

1) La systématisation thomiste, en effet, ne peut pas être dite universelle dans l'Eglise. L'Orient, en particulier, possède une autre systématisation théologique, qui ne lui est pas inférieure. Du moins ne doit-elle pas être rejetée hors de la pensée catholique.

2) La terminologie thomiste n'est pas toujours conforme à celle en usage traditionnellement dans l'Eglise d'Orient, surtout en matière de sacrements.

3) On risque involontairement de donner à la doctrine de S. Thomas plus de considération qu'à la pensée collective des Père, qui constitue la tradition ecclésiale. En particulier, la patristique de S. Thomas, bien que très méritoire relativement à son époque, est déficiente par rapport aux recherches modernes.

4) S. Thomas est de son époque et partage, à l'égard des Orientaux bon nombre des préjugés de son temps. Dans le dialogue avec l'Orthodoxie, on ne peut l'utiliser qu'avec discrétion.

5) Enfin, la scolastique, qui est dépendante de S. Thomas, a raidi peu à peu certaines positions du Maître et rendu le dialogue avec l'Orthodoxie encore plus difficile.

Quoi qu'il en soit, le thomisme est peut-être l'expression la plus parfaite de l'évolution théologique de l'Occident au Moyen-Age. Mais la théologie de l'Orient ne s'y meut pas à l'aise. Mieux vaut laisser les cadres de la théologie universelle de l'Eglise ouverts à plusieurs courants. Tout en recommandant donc S. Thomas à l'étude des théologiens, le Concile doit éviter d'en faire une chose absolue. Le divin est infiniment riche et varié. Rien n'est plus appauvrissant que de le contempler sous un seul angle.

Rev. TINELLO: Ad cap. I: « *Notiones fundamentales* », pag. 6,[36] linn. 26-30: Submisse censeo expungendum esse illud comma: « Nemo etc. », hisque de causis:

---

[36] Cf. p. 158.

1) quia, consideratis disceptationibus quae recentissime inter doctos catholicos magistros habitae sunt, manifestam sapit contentionem;

2) quia plures interpretationes admittit, atque ab una vel altera disputantium parte sumi potest, sui defendendi gratia;

3) quia tandem est prorsus inutile: incredibile enim est a quodam magistro vel viro erudito (siquidem verbum *nemo* nihil aliud hic significare potest) « absque solido fundamento fideles et doctos catholicos magistros redargui et exprobrari ».

Haec sane res (sc. « absque fundamento ») tam esset absurda, si de disputationibus inter doctos ageretur, ut ne perpendenda quidem esset in Concilio Oecumenico.

Accedit quod huiusmodi quaestioni provisum est in art. 7, pag. 8,[37] linn. 14-24.

Ad cap. II: « *De ratione docendi S. Scripturam* »: Optimae quidem atque tutae normae sunt quae continentur in hoc capite. Attamen brevissimae adnotationes mihi videntur addendae.

Ad art. 1, pag. 7,[38] lin. 30, ad verba « sana ac tuta doctrina eniteant » haec alia submisse adderem: *sincera ac germana fide ipsam* (sc. doctrinam) *alumnis communicent.*

Forsitan videatur supervacanea haec additio, quae tamen cum gravi sollicitudine multorum congruit. Neminem enim latet iam vulgatam esse, immo magis magisque vulgari, inter iuvenes praesertim Sacrae Scripturae magistros, insidiosam sententiam, quae gravibus consecutionibus plena esse potest. Dictitant enim aliqui huiusmodi magistri: « haud prudens est quasdam recentiores opiniones ex cathedra alumnos docere », etsi eaedem opiniones, ipsorum quidem iudicio, haud careant solido veritatis fundamento.

Aliis verbis: ad nonnullas S. Scripturae quaestiones quod attinet, duo dantur doctrinae condiciones:

1) altera est doctrina, quam paucissimi initiati atque eruditi viri possident, in qua tantum, ut ipsi aiunt, veritas est;

2) altera autem doctrina iam — ut iidem initiati dicunt — obsoleta et absque solido scientiae fundamento, quae tamen opportunum est alumnis Seminariorum adhuc tradi, ne scilicet iis accidat quod vulgo *choc psichico* dicitur (in mentem mihi veniunt verba quae apostolis Christus dixit: « non potestis portare modo »).

Huiusmodi quidem ratio docendi Sacram Scripturam est omnino

---

[37] Cf. p. 159.

[38] Cf. p. 162.

reicienda; secus reditum fieret ad quasdam modernistarum consuetudines, ambiguas et dolosas.

Haec dimidiatio (in intelligenda videlicet et in docenda S. Scripturae doctrina) simulationem sapit; simulatio autem veritatis, praesertim si agatur de tradenda Ecclesiae doctrina, est peccatum contra Spiritum Sanctum.

Quae ideo vera sunt et probata « praedicentur super tecta », ergo et in scholis. Quae, e contra, vera non sunt, eadem in scholis quoque tradatur, sed tamquam non vera, tamquam non probata, tamquam cum doctrina catholicae Ecclesiae non congruentia, vel tamquam dubia. Prae oculis enim illud divini Magistri habeatur oportet: « sit autem sermo vester: Est, est; non, non » (Mt. V, 37).

Quid insuper eveniat si forte alumni intellegant aliter magistros suos sentire, aliter vero docere? Actum esset de eorum sacerdotali formatione: siquidem necessariam amitterent erga magistros fiduciam, ipsique — quod peius est — veritatis simulatores fierent.

Compertum enim habeo (quia de hac re nonnulli Episcopi anxio animo mecum locuti sunt) haud paucos Seminariorum alumnos atque novensiles sacerdotes in huiusmodi magistros in eorumque docendi doctrinam offensos esse.

Qua de causa, submisse propono ut expressa mentio fiat, in articulo memorato, de probitate et sinceritate magistrorum in tradenda Sacrae Scripturae doctrina, iisdemque, si placeat, verbis quae supra dixi: *sincera ac germana fide S. Scripturae doctrinam alumnis communicent.*

Ad caput II: *De ratione docendi S. Scripturam*: Ad n. 4, pag. 9,[39] linn. 12-14: « ... ut divinae Scripturae usus in universam influat theologiam eiusque prope sit anima ». Mirifice dictum, sed non sufficit. Nam vehementer hodie interpretes Sacrae Scripturae et theologiae dogmaticae doctores disceptant de relationibus doctrinalibus inter duas has disciplinas.

Quae disceptatio non solum theoretica est, sed praesertim practica, propter graves nempe consecutiones in docendis iisdem sacris disciplinis, cum scilicet dissensiones oriuntur in explicandis iisdem Sacrae Scripturae locis.

Contingit enim quod magister theologiae dogmaticae quibusdam locis biblicis utitur ad probandum quoddam dogma, vel quandam veritatem ordinarii magisterii Ecclesiae; dum, e contra, Sacrae Scripturae magister negat eosdem locos vim probativam habere.

Nemo est qui non videat, qui sint huius discordantiae effectus, sive

---

[39] Cf. p. 163.

ad alumnorum eruditionem quod attinet, sive ad eorum sacerdotalem formationem.

Magistrorum id genus dissensionibus non solum interdum respondent inter alumnos ipsos factiones, verum etiam iuvenibus paulatim ingenerantur dubitationes ad efficacitatem probativam quod attinet omnium Sacrae Scripturae locorum.

Submisse ergo propono, ut in art. 4, pag. 9,[40] post lin. 14 sequens comma addatur:

« Magister rei biblicae in interpretandis Sacrae Scripturae locis qui adhibentur ad probandam quamlibet theologiae dogmaticae thesim, conveniat cum theologiae dogmaticae magistro, ut eorum locorum interpretatio eadem sit, omninoque congruat cum Ecclesiae magisterio ».

Ad Cap. III, super titulum: « *De doctrina S. Thomae servanda* ». In hoc decreto, elaboratissime confecto atque omnibus suffulto documentis ecclesiastici magisterii, S. Thomas perspicue ostenditur, non, ut ita dicam, tamquam mythus, sed tamquam maximae auctoritatis magister, qui non quandam propriam doctrinam exprimit, sed veritatem ipsam naturalem quatenus veritatis supernaturalis fundamentum.

Ille enim, qua erat ingenii praestantia et subtilitate, tam dilucide ordinavit philosophorum graecorum sapientiam, Patrum Ecclesiae Orientalis et Occidentalis doctrinam, theologorum elucubrationes, ut ad sacrae et humanae doctrinae fastigium perveniret. Iure ergo meritoque asseverari potest doctrinam S. Thomae saltem in iis in quibus omnes conveniunt, esse doctrinam Ecclesiae; nec ex hoc doctrina Ecclesiae coangustatur.

Numerus IV tamen in tuto ponit sensum non modo staticum, qui dicitur, sed etiam dynamicum doctrinae thomisticae, ita ut — verba ipsius numeri refero — « omnes qui philosophicis vel theologicis disciplinis dant operam, novas exsurgentes quaestiones funditus solvere addiscant ».

Talis est huius decreti accommodatio ad nostrae huius aetatis adiuncta, ut ne dubitandi quidem causa sit.

Attamen verbum « thomismus », etsi est dilucidum communiterque usitatum, nostris hisce diebus in quibus « demitisatio » quae dicitur, ab omnibus conclamatur, mihi videtur fastidium parere iis praesertim qui longe a catholica doctrina aberrant, quique tamen in Studiorum Universitatibus ubique terrarum docent. Arguunt enim catholicos viros, praesertim ecclesiasticos, quasi ratiocinentur « ex decreto principis », scilicet ex praescriptionibus magisterii Ecclesiae coacti.

---

[40] Cf. p. 163.

Quae omnia, ut patet, falsissima sunt; nam, teste ipso S. Thoma, « argumentum ab auctoritate humana est debilissimum » (*Summa Theologica,* I, q. I a. 8 ad 2).

Ad vitandum ideo quodcumque scandalum pharisaicum loco dictionis communis et traditionalis huic schemati praepositae « de doctrina S. Thomae servanda », proponitur haec nova dictio: « de classica vel perenni philosophia christiana et de theologia catholica ad mentem S. Thomae servandis ».

Si inde a Concilio Vaticano II huiusmodi dictio inter magistros philosophiae ac theologiae acceptatur, mihi videtur:

I) omnia servari documenta pontificia, quae in notis huius schematis copiosissime adducuntur;

II) opportunius uti dictione, magis veritati historicae respondente;

III) omnia praeiudicia dissolvi, quae orta sunt ex suppositicia « mitisatione » Sancti Thomae.

## 4) SUFFRAGIA SODALIUM

Card. TISSERANT: Placet iuxta modum: adhaereo observationibus Em.morum Micara, Frings, Léger, Bea et Exc.mi Archiepiscopi Durbaniani. Unam tantum animadversionem addere velim. Philosophia, etiam perennis dicta, nova problemata in capite de cosmologia solvenda habet et habebit, cum materiae compositio profundius cognoscitur et quaestio oritur in desintegratione nucleorum quando in energiam transformantur minimae particulae electronum, ita ut particulae ipsae iam non inveniantur. Maxima cum prudentia de philosophia perenni loquendum est.

Card. MICARA: Placet iuxta modum.[1]

Card. ALOISI MASELLA: Placet iuxta modum: id est bene ponderanda sunt quae exposita fuerunt ab Em.mis Patribus.

Card. FERRETTO: Placet iuxta modum: scilicet dummodo animadversiones omnes, a clarissimis Patribus in disceptatione expositae, attente perpendantur — et quatenus fieri poterit apte componantur — prius quam schema Decreti Concilio proponatur.

Quoad Caput III in specie: enucleationibus ab Em.mo Cardinali Browne datis plene adhaereo.

---

[1] Cf. pp. 176-177.

Card. LIÉNART: Placet iuxta modum caput primum — excepta conclusione (pag. 8 [2]) quia potius additio est quam conclusio et introducit quaestiones novas, discussioni obnoxias.

Placet caput secundum, excepta restrictione facta (pag. 8,[3] lineis octavis et subsequentibus), ubi citatio ex Encyclica *Divino afflante* applicatur tantum inerrantiae, quamvis in Litteris Apostolicis applicatur etiam veritati historicae. Ideo peto quod citatio ista transferatur post verba « sarta, tectaque conservatur » (linea duodecima) et integra referatur usque ad suum punctum finale.

Non placet caput tertium, quia servanda est in Ecclesia latina facultas attingendi veritatem per vias diversas, secundum scholas philosophiae diversas quae usque nunc acceptae sunt; et in Ecclesia universali, quae complectitur omnes gentes, quarum cultura, mentalitas et cogitationis modus diversi sunt, philosophiam unicam imponere non convenit. Ideo animadversionibus et votis Em.morum Cardd. Micara, Frings, Léger et Bea, et Rev.mi Patris Generalis Fratrum Minorum et Rev.mi Delegati Patriarchae Melkitarum assentio.

Card. TAPPOUNI: Placet iuxta modum: i. e. secundum observationes Em.mi Card. Browne et Em.mi Card. Liénart.

Card. COPELLO: Placet iuxta modum, i. e. ratione habita eorum quae dixerunt Em.mi Patres.

Card. MCGUIGAN: Placet iuxta modum: ratione habita de observationibus factis ab Em.mis Patribus et quod S. Scripturam attinet, credo quod dicta a Card. Bea sunt prudentissima propter mutationes in interpretatione Sacrae Scripturae his ultimis annis permissas et factas a multis doctis professoribus. Credo schema de S. Thomae doctrina praeservanda esse in Concilio Oecumenico, mutatis tamen aliquibus expressionibus iam a Cardd. Ruffini et Léger indicatis. Nihil in hoc intenditur, etiam implicite, contra alios doctores iam bene notos sive ab Oriente sive ab Occidente.

Card. FRINGS: Placet iuxta modum.[4]

Card. RUFFINI: Placet iuxta modum.[5]

Card. VALERI: Placet iuxta modum: placent cap. 1 et 2, retentis aliquibus observationibus ab Em.mis et ab Exc.mis prolatis. Non placet caput 3.

---

[2] Cf. p. 159.
[3] Cf. p. 162.
[4] Cf. pp. 177-178.
[5] Cf. pp. 178-180.

Omnes nos, puto, adhaeremus doctrinis S. Thomae. Tamen non placet istud schema quia non est necessarium neque opportunum.

Non est necessarium quia iam innumera documenta Pontificia innuerunt magistros et alumnos sequi debere doctrinam S. Thomae. Quod confirmatur in capite 1, n. 8, in fine. Non est opportunum propter rationes iam datas ab aliquibus Patribus et quia novam ansam daret adversariis dicendi in Ecclesia nullam exsistere libertatem praesertim in re philosophica.

Card. CIRIACI: Placet iuxta modum: idest salva observatione Concilium Vaticanum II non esse tantum pro Ecclesia Latina, sed etiam pro Ecclesia Orientali.

Card. SIRI: Placet iuxta modum: quoad caput I convenio generatim cum Em.mis Frings et Léger circa opportunitatem recognoscendi melius textum articuli 6 « De diversis magisterii documentis ». (Cf. folium adnexum).

Placent generatim schemata per se quia totum pendet a recta institutione scholarum et praecipue Seminariorum et ideo censeo aliquas generaliores normas de hac materia esse tradendas.

De capite III: Placet, sed noto: quaestio non est tam de S. Thoma, quam de existentia et validitate veritatum rationalium — in quibus exponendis Encyclica *Aeterni Patris,* ostendit praesertim S. Thomam — atque de habitudine philosophiae ad Theologiam, seu ad Doctrinam Sacram. Quae Doctrina difficile est concipere quomodo saltem analogice possit intelligi et exponi sine sufficienti usu et firmitate idearum et principiorum rationalium. Ibi enim, si irrepserit dubium vel etiam non-usus aperta est via ad nominalismum et ideo ad abrasionem substantiae ipsius doctrinae. Ob hanc rationem et sub hoc respectu censeo caput tertium esse retinendum, quamvis accuratius recognoscendum et probabiliter includendum in generaliori sermone de Traditione et de eiusdem instrumentis ubi certe aliquis sermo fieri debet de usu principiorum ad intelligendum ipsum Verbum Dei.

Card. McINTYRE: Placet iuxta modum: schema secundum, pag. 8,[6] paragr. 3: mihi videntur quaestiones, quae valde controvertuntur, reservari debere ad scholares in institutis et universitatibus et non in publico promulgari speciatim quando non est opportunitas praesentationis materiae in modo completo et in eodem media et cum traditionali doctrina.

---

[6] Cf. pp. 162-163.

Cum commentariis Em.mi Card. Ruffini et Em.mi Card. Browne sum in concordia.

Card. Quiroga y Palacios: Placet iuxta modum: hoc est, in capite I, clare exprimatur, ut innuerunt Em.mi Frings et Bea, doctrinam magisterii ecclesiastici, non infallibilem quidem, tenendam esse « donec inveniantur novae rationes certae », quae aliud exigant. Hoc modo, soluta maneret difficultas proposita in hac quaestione a Beatissimo Patriarcha Melchitarum.

Ad caput II: Placet, et nullam difficultatem invenio ut remaneant verba citata in pag. 8,[7] linn. 9 et 11, quia revera ratio haberi debet de generibus litterariis, etsi certe cum debita prudentia.

In eodem cap. II, pag. 7,[8] linn. 26 et sequentibus, loco verbi « nonnisi », dicatur « in quantum fieri possit ».

Quoad caput III, optima mihi videntur quae dixerunt Em.mi Frings, Döpfner et Bea de convenientia incorporandi aliud novum caput quod agat de traditione, loco actualis capitis III, in quo novo capite, audeo suggerere, de Doctore Angelico eiusque doctrinae amplissimis laudibus, quas meretur, tractetur, ita ut clare appareat ipsum esse, ut verbis notissimis utar, *lumen* splendidissimum in Ecclesia, sed non *limen,* nec doctrinae nec methodi seu systematis.

Card. Léger: Placet iuxta modum:[9] i. e. iuxta declarationes Em.mi Micara, Frings, Döpfner, Bea.

Card. Montini: Placent I et II schemata, ratione habita animadversionum a Card. Léger et Bea prolatarum.

Circa caput III, *De Sancti Thomae doctrina servanda*: sententiae Cardinalium Micara, Frings, Valeri, Döpfner et Bea, ac Patris Sepinski et Procuratoris Patriarchae Melchitarum, favendum videtur, quin tanti Doctoris auctoritati detrahatur. Tota traditio catholica, sive Occidentalis, sive Orientalis, quia doctrina revelata exposita est ac diffusa, pro varietate gentium ac temporum, videtur ab oecumenica Synodo commendanda et extollenda.

Card. Giobbe: Placet iuxta modum: scilicet ratione habita animadversionum quas praebuerunt Em.mi Patres Ruffini, Léger et Döpfner.

Card. Cento: Placent schemata, rationem tamen habendo observationum a Patribus prolatarum.

---

[7] Cf. p. 162.
[8] Cf. p. 162.
[9] Cf. pp. 187-189.

Quoad polemicam, ut ita dicam, quae denuo — denuo aio, nam semel iam in aula hac effervit — de Sancto Thoma, hanc mihi, ut minus sapienti, videtur lineam esse signandam. Eminet et semper eminebit, ut aquila, Divus Aquinas inter omnes doctores, ut nonnulli Romani Pontifices rite docuerunt. At ille ipse humilis Sanctus, conscius limitationis quarumcumque intelligentiarum humanarum, conatum reprobaret omnia et singula eius scripta canonizandi, quasi infallibilitate praedita. Magni, proinde, immo maximi semper fiat de suis sententiis; nihilominus, in opinabilibus, eas sequi liceat, aliorum etiam Magistrorum, quod non reor mentem esse Ecclesiae prohibere.

In hoc, ni fallor, omnes nos concordes esse possemus.

Card. GARIBI Y RIVERA: Caput I, placet; cap. II, mutetur secundum animadversiones Em.morum Patrum, ea tamen lege quod Concilium veritatem historicam tum Antiqui tum Novi Testamenti sustineat et declaret. Cap. III, omnino placet, quia doctrinam, rationem et propria principia S. Thomae commendat, non praecipit.

Card. GODFREY: Placet unumquodque schema. Ad mentem Em.mi Relatoris, Em.mi Card. Browne et Rev.mi Tinello.

De S. Thoma dico: qui legit sedulo documenta Pontificia de doctrina S. Thomae intelliget bene quid dicitur; et ab exaggerationibus sciet abstinere. Pontifices non dicunt: « Doctrina Catholica, id est, doctrina S. Thomae », sed « Doctrina S. Thomae est Catholica et inter magistros eminet ille ut dux securus et maxime securus et commendatur pro Ecclesia *universali* ».

Caput primum: *Notiones fundamentales.* Placet schema.

Caput secundum: *De ratione docendi Sacram Scripturam.* Schema placet. Valde desiderandum est quod in Seminariis clare instruantur alumni de modo applicandi Sacras Litteras in praedicatione: et non solum Novum sed etiam Vetus Testamentum quod exemplis abundat utilissimis. Praedicatores non Catholici speciali modo Cardinalis Newman, est exemplum insigne alumnis in Seminariis modi utendi Sacris Litteris et speciatim Vetere Testamento.

Caput tertium: *De doctrina S. Thomae servanda.* Placet schema. Quod dicitur de decreto infallibili et irreformabili profero exemplum quidquid valeat.

Paterfamilias posset proferre iudicium quod non est infallibile seu irreformabile eo sensu quod filii deberent submisse tacere (ad bonum familiae) de omni controversia, saltem pro tempore.

Card. CONFALONIERI: Placet iuxta modum: adhaereo enim his quae, cum totius Ecclesiae consideratione et generaliori rerum visione,

dicta sunt ab Em.mis Cardinalibus Micara, Frings, Bea; et insuper a Card. Ruffini (quoad momentum sive philosophiae perennis — habita tamen ratione de scientiarum progressu — et quoad momentum aliorum Ecclesiae Doctorum, inter quos utique elucet divus Thomas); a Card. Döpfner (de quibusdam saltem includendis quoad Traditionem); a Card. Léger (de consideratione universalis culturae). Item lucidiori modo fiat expositio de diversis magisterii documentis; et Archiepiscopi Hurley prolata de ampliori Sacrae Scripturae usu, et Domini Tinello de sinceritate simul cum sana prudentia in docendo opportune aestimentur.

Card. Richaud: Placet iuxta modum, attenta observatione quod non pauca in his tribus capitibus iam antea in aliis Decretis elaboratis in prioribus sessionibus, considerata sunt ut notavit Reverendissimus Magister Generalis Minorum.

Et ad mentem Em.morum Cardd. Micara et Léger de non applicatione mere materiali et plane universali doctrinae Sancti Thomae, si tamen eius principia, sincere credo, firmiter et formaliter servanda sunt, praesertim et etiam in nostro hodierno tempore, quae principia thomistica, fateor, possent forsan exponi profundius et cum animo magis synthetico ac magis dynamico in Seminariis et Universitatibus. Tunc relatio melius appareret inter fundamenta doctrinae S. Thomae et alias traditiones doctrinales atque novas investigationes scientiae.

Nam philosophia S. Thomae, ut declaraverunt non pauci philosophi hodierni, etiam non catholici, plane respondet sensus communis intuitionibus. Quam philosophiam Angelicus ceterum partim habuit ab Arabis ut notavit Card. Browne, exinde se habet ut metaphysica naturalis mentis humanae et, quia metaphysica est, transcendit, sine ulla offensa, omnes explicationes scientificas, sane probandas et non spernendas, a recentioribus et doctis auctoribus propositas.

Aliunde Theologia Angelici Doctoris se praebet bene ut synthesis sententiarum ab antiquis Patribus, vel graecis, vel latinis, si omnes textus S. Thomae attente considerantur. Non possumus oblivisci quod notiones de natura, de persona, de substantia, de ente et de aliis, a Patribus graecis et orientalibus fuerunt propositae occasione haeresium contra Trinitatem et Incarnationem.

Addo quod methodus ipsa et vera S. Thomae non est systematica in peiori sensu, sed semper incipit ab opinionibus adversis et a positivis et authenticis traditionibus. Non confundantur quaestiones styli et terminologiae, neque praesentatio scholaris et summaria cum medulla alicuius doctrinae.

In eo sensu, sine ulla aversione declarationum prolatarum a praecedentibus Pontificibus, imo in convenientia dynamica et critica cum mentibus hodiernis et etiam non latinis, Sanctus Thomas a Concilio Vaticano II potest recognosci ut Doctor Communis, quin declaretur eius doctrina ut Doctrina Ecclesiae.

Card. DÖPFNER: Cap. I et II: placet iuxta modum, ratione habita animadversionum Cardd. Frings, Léger, Bea et eorum, quae scripsi.[10]

Cap. III non placet. Praeter ea, quae scripsi, assentior Cardd. Micara, Frings, Bea, Min. Gen. O.F.M. et Procuratori Patriarchae Melchitarum.

Pro Concilio ipso schema praeiacens coniungatur cum iis, quae a Commissione Theologica proposita sunt, forma brevi, sed plene servata mente in multis tam bona et fertili huius nostri schematis.

Card. MARELLA: Placet iuxta modum: 1) De ratione docendi S. Scripturam ad mentem Card. Ruffini. 2) De obsequio erga doctrinam S. Thomae, nescio utrum prudens erit proponere schema vel Decretum separatum, uti nunc prostat, in Concilio discutiendum et sollemniter approbandum. Potius sententiae quaeque optimae huius schematis suis locis introducantur ex. gr. in Decretis de studiis theologicis et philosophicis in omnibus Seminariis et Universitatibus Catholicis ubicumque, etiam dicam in Extremo Oriente. In locis revera Missionum sive in instructionibus catecheticis sive in praedicatione vel in expositione orali vel scripta argumentorum ad veritatem catholicam illustrandam, tunc tantum prudens, sana et pastoralis adaptatio utique fieri debet secundum modum cogitandi et naturam religionum et ideologiae diversorum populorum, sicut per multos annos in Iaponia saepe commendavi.

Card. TRAGLIA: Placet iuxta modum: iuxta folium adnexum.

Meo humili iudicio quaedam essent notanda.

In capitibus tribus nobis propositis formaliter agitur « de obsequio erga Ecclesiae Magisterium sive solemne sive ordinarium (melius quam fallibile vel infallibile) in tradendis disciplinis sacris. Quod monitum omnino mihi opportunum videtur. Obiectum seu materia moniti complectitur quaedam generalia, et insuper sive rationem docendi Sacram Scripturam sive doctrinam S. Thomae servandam.

De Scriptura iam satis dictum est.

Ad Sanctum Thomam quod attinet, ni fallor, proprie hic non agitur de eius doctrina unice omnibus in omnibus imponenda, sed potius de

---

[10] Cf. pp. 180-187.

obsequio erga Ecclesiae Magisterium Sancti Thomae doctrinam, rationem et propria principia commendans. Igitur quaestio valde simplex est.

Quae Summi Pontifices de S. Thomae doctrina edixerunt habent etiam nunc suam vim an censenda sunt obsoleta?

Si non sunt obsoleta, in hac quoque materia, obsequium est praestandum magisterio Ecclesiae iuxta verba, mentem, interpretationem et usum magisterii Ecclesiae. Ideoque sum in voto Em.morum Cardd. Ruffini, Siri, Browne.

Card. ALFRINK: Placet iuxta modum: Cap. I et II. Non placet Cap. III (vide folium adnexum).

Placet iuxta modum Caput I, habita ratione ad ea quae ad num. 6 dixerunt Em.mus Frings et alii de libertate accuratius determinanda, quae praeter assensum religiosum necessarium remanet erga documenta ecclesiastica quae non sunt infallibilia, etsi maxime veneranda.

Placet secundum modum Caput II « De ratione docendi Sacram Scripturam », secundum ea quae dixit Em.mus Bea. Aliquas observationes addere vellem:

1) In pag. 7,[11] linn. 24-25, minus placent verba: « doctrinae revelatae non autem scientiae humanae, quantumvis insignis, agant magistros », cum in lineis sequentibus studium scientiae humanae ad explicandam Sacram Scripturam necessariam commendetur. Ideoque legere optarem: « doctrinae revelatae, potius quam scientiae humanae, quantumvis utilis aut necessariae, agant magistros ».

2) In pag. 8,[12] lin. 31, inserere vellem « Historia originis populi electi Israel », quippe quod populus electus Israel, populus Dei, est origo et typus Ecclesiae, ita ut historia salutis sine historia populi electi delineari nequeat.

3) In pag. 8, linn. 33-34, loco « vita Iesu Christi *ordinate* tradatur », quae verba methodum explicandi Evangeliorum synopticorum insinuant, legere mallem: « quattuor Evangelia tradantur », modo quo vita et doctrina Iesu Christi tradantur relicto libertati ipsius professoris.

Non placet Caput III « De doctrina S. Thomae servanda », etsi multa optime dicuntur. Ratio est quod in documentis Commissioni Centrali propositis iam pluribus vicibus de auctoritate S. Thomae sermo factus est. Quod videtur sufficere ad auctoritatem tanti Magistri statuendam.

Card. SANTOS: Placet: quod ad Caput III, ad mentem Em.mi Card. Ruffini, et iuxta lucidam explicationem Em.mi Card. Browne, O. P.

---

[11] Cf. p. 162.
[12] Cf. p. 163.

Card. RITTER: Placet iuxta modum: i. e. iuxta observationes Card. Bea et aliorum praecipue ut Caput tertium tollatur (v. folium meum adnexum).

Caput primum « Notiones fundamentales »: placet in toto.

Caput secundum « De ratione docendi Sacram Scripturam » placet cum reservatione. Paragraphus tertia videtur probare praxim secundum quam Sacra Scriptura docetur synthetice, i. e. secundum quasdam veritates doctrinales explicandas, demonstrandas, intelligendas. Nobis videtur cursum Sacrae Scripturae seminaristicum primario intendi ut alumni fiant familiares textui scripturarum, discant speculative et practice methodos interpretandi probatas et actuales, et acquirant habilitatem legendi Verbum Dei cum intellectu. Certissime explicatio textus accuratior et amplior possibilis est solummodo in locis selectis, lectio tamen fere integra textus et explicatio saltem generalis non sunt omittendae.

Caput tertium « De doctrina S. Thomae servanda ». Nobis praesentat problema: ad quid sit hoc schema? ». Iam existit obligatio docendi Sacram Theologiam secundum principia, rationem et doctrinam Doctoris Communis. Intenditne schema solum reiterare hanc obligationem secundum actualem theologorum interpretationem practicam? Vel intenditne urgere obligationem contra hanc interpretationem? In utroque casu, schema sat ambiguum est ut disputationes augeantur potius quam solvantur. Si schema vult urgere obligationem, debet clarificare et obligationem et eius extensionem.

Nobis videtur schema huiusmodi esse neque utile neque desiderabile. Omnino hoc caput, etiam alia convenienter omitti possunt.

Card. SILVA HENRIQUEZ: Placent iuxta modum caput primum et secundum, secundum animadversiones quas propono et iuxta observationes ab Em.mis Bea et Frings factas.

Non placet caput tertium et adhaereo observationibus ab Em.mis Montini, Bea, Micara, Frings factis.

Caput I: « *Notiones fundamentales* »: pag. 5,[13] lin. 5: post verba « Christi Vicarius », sequentia ita mutanda proponuntur: « atque in eius communione Episcopi qui ... ». Formula proposita melius traditioni congruit nec non minus fratrum separatorum sensus laedit.

Caput II: 1) Pag. 7,[14] lin. 24: post verbum « humanae » addendum videtur « tantum », nam non potest negari humana subsidia multum conferre ad S. Scripturam perscrutandam.

---

[13] Cf. p. 157.
[14] Cf. p. 162.

2) Pag. 8,[15] lin. 9: genera litteraria non tantum ad solvendas quaestiones de inerrantia fructuose adhibentur, sed etiam in ipsam intentionem auctoris sacri definiendam adhibenda sunt. Momentum eorum non solum pro defensione veritatis elucet, sed etiam veluti exegeticum criterium.

3) Pag. 9,[16] in fine: optatur ut opportunitas declaretur praeparationis omnium S. Theologiae professorum in re biblica.

4) In genere notandum est in schemate abesse sensus investigationis scientificae, prout in Litteris Encyclicis *Divino afflante Spiritu* panditur.

Caput III: « *De doctrina S. Thomae servanda* ». Nemo dubitat doctrinam S. Thomae ad divinam revelationem explicandam multum conferre et prae aliis omnino excellere, immo pretiosum esse philosophiae naturalis monumentum.

Attamen quia Oecumenicum Concilium utramque respicere debet Ecclesiam, cumque apud orientales theologica traditio longe distet a nostra, non videtur ita thomismum extollendum ut aliis catholicis praeiudicium afferat.

Sunt denique multa et maximi valoris ecclesiastica documenta ubi S. Thomae doctrina enixe commendatur, suadetur, approbatur. Non videtur necessarium iisdem Concilii Oecumenici auctoritas addere.

Card. COUSSA:[17] Placet iuxta modum: haec omnia quae enucleantur vel praescribuntur in cap. I, II et III valde mihi placent.

Unum commendarem enixe quidem: ut mentio fiat S. Ioannis Damasceni, ubi saltem de methodo docendi ecclesiasticas scientias agitur. Ita enim legimus in can. 128 § 2 Litterarum Apostolicarum s. m. Pii XII, diei 9 febr. 1952 « Postquam Apostolicis Litteris »: « Iidem professores ... sectentur ... rationem, doctrinam et principia, quae, praeeunte Ioanne Damasceno, angelicus doctor S. Thomas Aquinas tradidit ac professus est ».

Card. SUENENS: Caput I et II placent iuxta modum: i. e. adhaereo iis quae dicta sunt a Cardd. Micara, Frings, Bea, Liénart, a Patre Generali Fratrum Franciscanorum et a Delegato Patriarchae Melkitarum.

Non placet caput III, quia non convenit Concilio Oecumenico.

Card. DI JORIO: Placet iuxta modum. Assentio iis quae ab Em.mo Card. Micara sunt exposita praecipue de ratione docendi Sacram Scrip-

---

[15] Cf. p. 162.

[16] Cf. p. 163.

[17] Secundae Congregationi non interfuit.

turam et de doctrina S. Thomae servanda. Quod attinet ad Sacram Scripturam, attendantur etiam animadversiones Em.mi Card. Ruffini, perpensa nova methodo interpretationis a quibusdam, etiam ex parte catholica, proposita nostris temporibus.

Card. BEA: Iuxta ea quae dicta sunt a pluribus Em.mis et Exc.mis Patribus et a me ipso, placet schema I et II.

Non placet schema III ex rationibus propositis ab Em.mis Cardd. Micara, Léger, Döpfner et a me ipso quas adiungo.[18]

Card. BROWNE: Placet iuxta modum: i. e. quoad cap. I et II attentis observationibus a Patribus praesentatis et quoad caput III secundum ea quae exposui [19] et quae, quoad principalia, scripto trado.

Card. ALBAREDA: Valde mihi placent capita primum et alterum. De capite tertio vero, id est de doctrina S. Thomae, credo quod melius forsitan esset si Concilio Oecumenico non proponeretur, quia revera, ut praeclare dixit Em.mus Valeri, non est neque necessarium neque opportunum.

Beat. GORI: Caput I et caput II huius schematis placent; quoad caput III adhaereo voto Em.mi Card. Bea.

Beat. CHEIKHO: Placet iuxta modum: ad mentem Em.morum Patrum praesertim Em.mi Cardinalis Bea.

Exc. O'CONNOR: Placet iuxta mentem et animadversiones Em.mi Relatoris.

Exc. UJČIĆ: Placet iuxta modum: secundum observationes Cardd. Micara et Frings.

Gratus Cardinali Bea, quod tam aperte fassus sit, se in exegesi opinionis revisioni submisisse.

Card. Ruffini gratus sum, quod particulam ὡς tam simpliciter explicaverit.

Exc. ANTEZANA Y ROJAS: Placet iuxta modum: id est, prae oculis habendae sunt rationes dictae, praecipue ab Em.mis Cardd. Micara, Frings, Döpfner, Léger, Bea, Browne, a Magistro Franciscanorum, a Delegato Patriarchae Melchitarum et a Rev. Tinello.

---

[18] Cf. pp. 189-194.
[19] Cf. p. 194.

Exc. Campbell: Placet iuxta modum: placent tria capita, ratione habita praesertim de his quae dixerunt Em.mi Cardd. Browne, Ruffini et Rev. Tinello quoad S. Thomam.

Exc. Beras: Placet iuxta modum: id est ut attente considerentur animadversiones a Patribus factae in schemate redigendo novo.

Exc. Cooray: Placet iuxta modum: cap. I et II: ad mentem Patrum qui locuti sunt.

Cap. III recognoscendum est, bene cribratis variis sententiis a Patribus prolatis: via media videtur sequenda esse, ita tamen ut auctoritas S. Thomae non diminuatur.

Nota: Oriens plus patet quam Ecclesia Orientalis. In quantum scio philosophia S. Thomae videtur aptissima esse pro Asia meridionali et orientali. In India v. g. philosophia induistarum quae est plus evoluta quam aliae doctrinae philosophicae indianae, valde appropinquat mentem S. Thomae, ita ut servire possit ut fons unionis inter orientis et occidentis philosophiam.

Exc. McKeefry: Placet iuxta modum: votis Em.morum Cardd. Montini et Marella assentio; etiam observationes Exc.mi Archiepiscopi Durbaniani, Generalis Fratrum Minorum, et Delegati Patriarchae Melchitarum attendendae sunt.

Exc. Lefebvre: Placet iuxta modum: ad mentem Em.morum Cardinalium Ruffini, Siri, Traglia, Browne et Rev.mi Tinello. Coadunentur haec schemata cum aliis schematibus quae de eadem materia loquuntur.

In quantum experientiam habeo de studiis in seminariis Africae testimonium perhibeo quod perfecte concordat doctrina S. Thomae cum intelligentiis africanorum, quia exprimit principia fundamentalia omnis intelligentiae.

Exc. Alter: Placet iuxta modum: capita I et II placent iuxta mentem Em.mi Card. Micara et iuxta scripta in foliis adnexis; caput III placet iuxta mentem et dicta Em.mi Card. Bea. Mihi non placet tractatus capite III « De doctrina Sancti Thomae servanda ». Methodus quidem et doctrina Sancti Thomae videntur esse valde commendandae a Concilio solemni modo, tamen non canonizata est doctrina eius in omnibus aspectibus e. g. relate ad doctrinam de Immaculata Conceptione B. M. V., nec in scientia physica, nec opportuna declaranda est pro Ecclesia Orientali.

Caput I: *Notiones fundamentales*. Quantum ad numerum 3, pag. 6,[20]

---

[20] Cf. p. 158.

post lineam 25, addi possent haec vel similia: « Item ne aestiment licitum esse qualescumque conclusiones ex eorum investigationibus profluentes publice exprimere hoc animo quod, etiamsi istae conclusiones veritati a magisterio propositae dubie consonae sint, tamen eis ut scientificis competat conclusiones declarare et Ecclesiae ut magistrae competat eas reiicere vel damnare si reapse veritatibus fidei vel morum opponerentur ».

Caput II. Quantum ad numerum 2, pag. 8,[21] lin. 12, post « conservetur » adde: « Explicetur autem quod sacrorum auctorum historiographia, quae dicitur, non eadem est ac illa moderna scientifica quae res gestas considerat et earum significationem exquirit tantummodo sub lumine rationis ». Aliter procedunt auctores inspirati qui omnia sub lumine fidei divinae vident et ita scribunt. Si haec differentia non clare demonstratur, possent Christifideles, qui talia scripta secundum easdem normas modernas iudicare solent, dictis Rationalistarum, qui dicuntur, in errorem induci.

Quantum ad numerum 2, pag. 8, lin. 18, post « analogiae fidei » adde: « ... ratione etiam habita eorum quae a Pio XII scripta sunt de determinatione huius sensus litteralis » (cf. *Ench. Bibl.,* n. 560; cf. etiam *Ench. Bibl.,* n. 598).

Quantum ad numerum 3, pag. 8, lin. 28, post « progressio » adde: « Curet etiam magister argumenta principaliora Sacrae Scripturae exponere modo *synthetico,* qui dicitur, et ita quandam theologiam biblicam proponere » (cf. *Ench. Bibl.,* n. 600).

Quantum ad numerum 4, pag. 9,[22] lin. 14, post « sit anima » adde: « praesertim in mente habeatur specialis ratio textuum biblicorum ad ulteriorem explicationem revelationis divinae, et tandem ad illam theologiam quae in Ecclesia iam constituta exponitur ».

Quantum ad numerum 4, pag. 9, lin. 17, post « instructus » adde: « demonstrent quomodo Sacrae Scripturae movere possunt omnes, etiam hodie, sicut clare exhibetur ex eo quod et Israel et Ecclesia primitiva continuo eas ad vitam quotidianam retulerunt ».

Exc. GRANER: Placet iuxta modum: id est iuxta observationes Em.mi Cardd. Micara, Frings, Léger, Bea et Arch. Hurley et Rev. Magistri Generalis Fratrum Minorum.

Exc. HURLEY: Placet iuxta modum:[23] et quidem iuxta emendationem propositam ab Em.mo Cardinali Frings relate ad magisterium non

---

[21] Cf. p. 162.
[22] Cf. p. 163.
[23] Cf. pp. 194-195.

infallibile; ad mentem Em.mi Cardinalis Bea et secundum proprium scriptum relate ad Sacram Scripturam; ad mentem Em.mi Card. Döpfner relate ad doctrinam Sancti Thomae, i. e. specialem mentionem accipiat in schemate ampliori de traditione Ecclesiae.

Exc. PERRIN: Placet iuxta modum: secundum observationes Eminentissimorum Micara, Frings, Döpfner, Bea et Tisserant.

Ad capitulum secundum: Principia generalia solum a Sancto Concilio dentur.

Ad capitulum tertium: non placet: non tractetur de hac materia in Sancta Synodo.

Exc. ŠEPER: Placet iuxta modum: assentior animadversionibus Em.morum Cardd. Micara, Frings, Döpfner, Bea et Exc.mi Hurley.

Exc. BAZIN: Tria capita placent iuxta modum: i. e. secundum animadversiones Em.morum Patrum Micara, Frings, Léger, Döpfner, Bea et Liénart.

Exc. BERNARD: Placet iuxta modum: scilicet in voto Eminentissimi Card. Döpfner, ratione habita observationum Eminentissimorum Cardinalium Micara, Frings, Bea, Ministri Fratrum Minorum et Delegati Patriarchae Melchitarum.

Exc. BERNIER: Placet iuxta modum ab Em.mis Cardd. Valeri, Döpfner et Silva Henriquez expositum de doctrina S. Thomae servanda; atque a Delegato Beat. Patriarchae Melchitarum de magisterio infallibili et non infallibili Ecclesiae.

Exc. YAGO: Cap. I et II placent iuxta modum: attentis observationibus Em.morum Cardinalium Micara et Bea, et Exc.mi Archiepiscopi Durbaniani. Non placet caput III: tollatur caput III. Scimus omnes Sanctum Thomam esse doctorem communem in Ecclesia, sed nescio si oporteat hoc declarare sollemniter in Concilio Vaticano II.

Exc. RAKOTOMALALA: Placet iuxta modum: in voto Em.mi Card. Richaud.

Exc. NGÔ-DINH-THÛC: Placet iuxta modum: adhaereo observationibus Eminentissimorum Ruffini et Browne de doctrina S. Thomae. Agitur, mihi videtur, de doctrina tradenda in seminariis. Maior pars seminaristarum non sunt philosophi nec theologi, et limitibus strictissimis temporis arctantur, unde Summi Pontifices indicant doctrinam magis securam quam sequi possunt et debent sub illis circumstantiis. Liberum est aliquibus magistris investigare novam systematizationem philosophicam et theologicam et proponere doctis. Tandem vellem notare quod

per octo annos degens Romae in intima connexione cum condiscipulis variarum nationum et cuiusvis coloris inter quos plures ex antiquis ecclesiis Orientis, quorum eminens erat Eminentissimus Acacius Coussa verus Melchita, nunquam inveni differentiam in ratiocinando et omnes concordabant in admittenda doctrina S. Thomae ut optime adaptata eorum mentalitati.

Exc. VERWIMP: Placet iuxta modum: caput primum et secundum placent ratione habita de eis quae dixit Excellentissimus Delegatus Beatitudinis Patriarchae Melchitarum.

Caput III placet ratione habita de eis quae dixit Eminentissimus Cardinalis Bea et Reverendissimus Superior Generalis Fratrum Minorum.

Exc. JELMINI: Placet iuxta modum: schemata summatim videntur quam laudabiliter praeparata. Adhaereo his quae dixerunt Em.mi Micara, Léger, Frings, Döpfner, Bea et Rev.mus Pater Generalis Ordinis Minorum. Audeo tamen, ego minimus Episcoporum, dicere: caveatur ne magni passus fiant extra viam et praecipue adlaborandum esse ad tuendam unitatem Ecclesiae in hac nostra societate divisionibus permultis iam graviter infecta.

Exc. SUHR: Caput I et II placent iuxta modum: iuxta observationes Patrum speciatim quoad § 6 cap. I et § 2 cap. II (Card. Liénart). Non placet caput III.

Exc. SCHARMACH: Placet iuxta modum: caput I et II. Non placet caput III, secundum observationes Patrum, Cardinalis Bea et aliorum.

Rev. GUT: Placet iuxta modum: i. e. ipsa doctrina in his schematibus propositis valde placet. Sed eorum tractatio, imprimis tertii capitis, in Concilio mihi videtur inopportuna ob rationes a variis Patribus tam sapienter allatas.

Rev. SÉPINSKI: Placent cap. I et II: cf. folium adiectum.[24] Non placet cap. III, de doctrina S. Thomae servanda; adhaereo voto Em.morum Cardd. Micara, Frings, Döpfner, Bea et Beat. Patriarchae Melchitarum.

Rev. JANSSENS: Cap. I placet iuxta modum ad mentem Em.morum Frings, Léger, Bea. Cap. II placet iuxta modum Em.mi Card. Bea. Cap. III non placet ob causas allatas ab Em.mis Cardd. Micara, Frings, Bea, a P. Ministro Generali O.F.M. et a Delegato Patriarchae Melchitarum.

---

[24] Cf. pp. 195-199.

# IV

# DE RATIONIBUS INTER EPISCOPOS ET RELIGIOSOS PRAESERTIM QUOAD APOSTOLATUS OPERA EXERCENDA

(Tertia Congregatio: 14 iunii 1962)

## 1) SCHEMA PROPOSITUM A COMMISSIONE MIXTA DE EPISCOPIS ET DE DIOECESEON REGIMINE AC DE RELIGIOSIS

### Prooemium

Ecclesia Christi, quo plenius pascendi dominici gregis munus sibi demandatum exsequi valeat, utriusque Cleri indiget auxilio, saecularium scilicet et religiosorum Sacerdotum, qui ita in Presbyteratus officium consecrantur, ut sint « providi cooperatores ordinis » episcopalis, « in adiutorium Episcoporum catholicorum » et « ad eorum societatis et operis adiumentum ».[1]

At reliquis quoque Institutorum status perfectionis sodalibus, licet charactere sacerdotali destitutis, quippe qui « Deo mancipati religiosae vitae se dederint » officium prae laicis urgentius incumbit « impense diligenterque adlaborandi ad aedificationem et incrementum « Corporis Mystici Christi ».[2]

Nihil mirum, proinde, quod Sacrorum Antistites qui quovis tempore religiosorum opera usi sunt, potiore ratione nostra aetate cum magis ingravescat necessitas magisque animarum periclitetur salus, etiam ad religiosos omnes qui perfectionem caritatis Salvatoris mundi prosequuntur, se convertant.

Hi sane, miros fructus perpetuantes quos in Ecclesia decursu saeculorum in regno Christi dilatando et animarum salute procuranda protulerunt, apostolatus operibus maiore in dies studio ac mensura, pro sua quisque conditione incumbant, sub auctoritate Sacrorum Praesulum quibus iure divino animarum salus est concredita, perfecta concordia actuositatisque coordinatione sive inter se sive cum Clero saeculari sedulo servata.

Religiosi id praestare debent imprimis apostolatu sanctitatis, orationis et expiationis, ad cuius ampliorem aestimationem et generosius studium Sacrosancta Synodus eos magnopere hortatur. At externa quoque apostolatus opera accedant oportet. Qua autem ratione ipsi Religiosi hisce operibus, sub Episcoporum moderamine, in singulis dioecesibus vacare debeant, attenta propria cuiusque Instituti indole, accurate est definiendum, ut haec intensior et universalior actuositas ordinate procedat et quodvis damni periculum penitus avertatur.

Quod in sequenti Schemate pressius proponitur.

NOTAE

[1] *Pont. Rom. De Ordin. Presb.*

[2] Pius XII, Enc. *Mystici Corporis, A.A.S.,* Vol. XXV (1943), p. 241.

## Caput I

## PRINCIPIA FUNDAMENTALIA

1. [*Primum principium: Episcopi duces apostolatus*]. In rationibus determinandis inter Episcopos et Religiosos aliosque sodales Statuum perfectionis principium fundamentale esto: Episcopos utpote Apostolorum Successores quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam, mandatum accepisse gregis Domini partem sibi concreditam pascendi sub Romani Pontificis auctoritate.

Quapropter Religiosi omnes filiali semper obsequio ac reverentia Episcopos prosequi debent et, quoties ad apostolatus opera vocantur, ita « munia sua exercere tenentur ut Episcopis auxiliatores adsint et subsint »,[1] servatis quidem de iure servandis.

Quin immo Religiosi magno honori sibi ducant Sacrorum Pastorum enixis postulationibus votisque prompte ac fideliter obsequi ut in opera apostolatus externa magis magisque incumbant et ampliores partes in ministerium salutis humanae sub Episcoporum regimine suscipiant, secundum sui quisque Instituti indolem et Constitutiones, quae si necesse sit in hunc finem sunt congrue accommodandae.

2. [*Secundum principium: Religiosi in apostolatu exercendo tales remanere debent*]. Item retinendum principium: Religiosi aliique Sodales Statuum perfectionis in externa apostolatus opera immissi, tales manent et omnino manere debent animo et opere.

Quapropter Episcopi singulorum Institutorum vitam religiosam, peculiarem Religionum finem, Constitutiones et Statuta necnon Superiorum auctoritatem in subditos, ad normam iuris, tueantur.

Proinde etiam in apostolatu, sub Episcoporum regimine exercendo, regularis observantia, qua Religiosorum vita spiritualis maxime custoditur ac fovetur, et subiectio propriis Superioribus, ad normam iuris debita, integrae maneant oportet, quod in bonum ipsius apostolatus cessurum non dubitatur.

3. [*Tertium principium: De exemptione Religiosorum*]. Romanus Pontifex vi « suae potestatis episcopalis ordinariae et immediatae in omnes et singulas Ecclesias et in omnes et singulos Pastores et fideles » [2] ad Seipsum, vel in Ecclesia Orientali ad Patriarcham, avocare potest Religiones, easque ab Ordinariorum locorum iurisdictione subducere.

Haec autem exemptio, nisi aliter expresse a Romano Pontifice statutum fuerit, non est absoluta et illimitata. Ipsa enim ordinem internum potissimum respicit quo melius in religionibus omnia sint inter se apta et connexa, ac sodales singuli pacato et aequabili vitae cursu utantur, ac denique incremento et perfectioni religiosae conversationis consulatur.[3]

Quatenus autem de « apostolatu agitur locali, qui adiutricem operam Ecclesiasticae Hierarchiae praestare debeat, prorsus necesse est ut sine Episcopo nihil fiat » [4] a sacris utriusque cleri administris, itemque a religiosis utriusque sexus sodalibus.

Idcirco, in singulis dioecesibus firma manet, ad normam iuris, subiectio Religiosorum Episcopi loci potestati « prout episcopale munus perfungendum et animarum rite ordinanda curatio requirunt »,[5] ita ut « sarta tecta sit dioecesana disciplina ».[6]

4. [*Quartum principium*: *De collaboratione Religiosorum cum Clero saeculari*]. Plena ac sincera inter Clerum saecularem et Religiosos, prouti Ecclesiae utilitas et animarum bonum apprime postulat, collaboratio semper et ubique floreat, ad varia apostolatus opera in dioecesibus, sub Episcoporum ductu ac moderamine, apte distribuenda ac coordinanda atque efficaci ratione prosequenda.

NOTAE

[1] Pius XII, Alloc. d. 8 dec. 1950, *A.A.S.*, Vol. XLIII (1951), p. 28.

[2] Can. 218 § 2 *C.I.C.*

[3] Leo XIII, Const. Ap. *Romani Pontifices*, diei 8 maii 1881, *Acta Leonis XIII*, Vol. II (1882), p. 234.

[4] Pius XII, Epist. ad Card. Valeri pro Congressu utriusque Cleri in Hispania, d. 20 sept. 1956: *A.A.S.*, Vol. XLVIII (1956), p. 663.

[5] Pius XII, Alloc. diei 8 dec. 1950, *A.A.S.*, Vol. XLIII (1951), p. 28

[6] Leo XIII, Const. Ap. *Romani Pontifices*, diei 8 maii 1881, l. c.

## Caput II

## NORMAE PRACTICAE DE SUBIECTIONE RELIGIOSORUM ORDINARIIS LOCORUM IN OPERIBUS EXTERNIS EXPLENDIS

5. [*Subiectio Religiosorum ritus latini Ordinariis locorum*]. Religiosi omnes ritus latini, etiam religionis exemptae, Ordinarii loci iurisdictioni ad normam iuris subsunt in iis omnibus quae ad cultum divinum, ad curam animarum et ad apostolatus opera, in dioecesi exercenda, spectant.

6. [*Subiectio Religiosorum ritus orientalis Ordinariis locorum*]. Item Religiosi ritus Orientalis omnes potestati Hierarchae loci subiiciuntur ad normam iuris in iis omnibus quae ad cultum divinum, curam animarum et apostolatus opera, in dioecesi exercenda, pertinent, salvis Patriarcharum iuribus.

7. [*Subiectio Religiosorum pro diversitate ritus*]. § 1. Religiosi omnes, exempti quoque, operam navantes in locis ubi ritus a proprio diversus unicus est vel ita fidelium numero praevalens ut communi aestimatione unicus censeatur, a loci Ordinario vel Hierarcha huius ritus in iis quae sacrum ministerium respiciunt, pendent, eique ad normam iuris subiiciuntur.[1]

§ 2. Religiosi ritus latini in munere obeundo apud fideles orientales diversorum rituum, illi Ordinario subiiciuntur, qui eos in auxilium suum advocaverit vel admiserit.

8. [*Subiectio Religiosorum in locis missionum*]. Licet etiam in locis Missionum vigeat exemptio religiosorum intra ambitum suum legitimum, tamen, propter peculiaria adiuncta sacri ministerii in his locis exercendi, observanda sunt specialia statuta a Sede Apostolica data vel approbata ad relationes inter Ordinarium loci et Superiorem religiosum moderandas, praesertim in Missione alicui Instituto concredita.

9. [*Subiectio Religiosorum legibus et decretis Ordinarii loci*]. § 1. Omnes religiosi, etiam exempti, tenentur legibus et decretis, etiam ab Ordinario loci latis, quae spectant ad sacram praedicationem populo habendam, ad christifidelium catecheticam, praesertim puerorum, institutionem et liturgicam efformationem, ad varia apostolatus opera et uniformem agendi modum in actibus bonum commune dioeceseos promoventibus, necnon ad fidelium aedificationem ac decorem clericalem (v. g. quoad habitum ecclesiasticum, publica spectacula et associationes, iudicio Ordinarii, noxias).

§ 2. Iidem insuper legibus et decretis, etiam ab Ordinario loci latis, cultum respicientibus tenentur in suis ecclesiis et oratoriis publicis necnon semipublicis si ad haec ordinarie fideles accedant, salvo proprio ritu quo legitime utuntur et habita ratione ordinis Divini Officii choralis et sacrarum functionum ad finem specialem Instituti pertinentium.

NOTA

[1] Cf. cann. 5 et 15 *C.I.C.O.*; Motu Proprio Pii XII *Cleri sanctitati*: *A.A.S.*, Vol. XLIX (1957), pp. 437, 439.

## Caput III

## DEDICATIO RELIGIOSORUM OPERIBUS APOSTOLATUS

10. [*Norma generalis de immissione Religiosorum in opera apostolatus*]. Ut principia supra statuta quoad religiosorum in opera apostolatus immissionem rite applicentur, prae oculis semper habenda est diversitas non solum Institutorum, sed etiam operum apostolatus.

11. [*Opera propria Institutorum*: *notio seu descriptio*]. Opera cuiusque Instituti propria sedulo ab eodem promovenda, ea intelliguntur quae probante Sancta Sede sive ab ipsa fundatione, sive ob venerandas traditiones assumpta et inde a Constitutionibus aliisque propriis Instituti legibus definita et ordinata fuerunt. Non enim omnia opera speciali Instituti fini et indoli consonantia hoc sensu propria sunt, sed illa tantum quae legitimo titulo nituntur.

12. [*Opera propria Institutorum*: *specialiter promovenda*]. Instituta Statuum perfectionis merito censentur, una cum ecclesiastica approbatione, munus accepisse opera propria in Ecclesia, servatis servandis, promovendi. Propterea eorum sodales, gloriae Dei et bono animarum unice prospicientes,

iisdem incumbant maximo zelo, peculiari quidem habita ratione spiritualium dioeceseon vel regionis necessitatum et servata cum Clero saeculari et cum aliis Institutis similia opera exercentibus fraterna concordia.

Ordinarii autem locorum opera Institutorum propria utpote in bonum animarum tum Ecclesiae universae, tum ipsius dioecesis ordinata, libenter foveant ac tueantur.

13. [*Moderamen generale operum propriorum et operum ab Ordinario loci Religiosis commissorum*]. § 1. Opera propria, quae in domibus Institùti, etiam locatis, exercentur, ab eiusdem Superioribus dependent, qui iuxta Constitutiones ea regunt ac moderantur.

Attamen etiam huiusmodi opera Ordinarii loci iurisdictioni, ad normam iuris, subiiciuntur.[1]

§ 2. Opera vero, etiam Instituti propria, quae ab Ordinario loci committuntur aut cum eius mandato exercentur, eiusdem Ordinarii auctoritati et directioni subsunt, firma tamen manente vigilantia ex parte Superiorum religiosorum, non solum super vitam sodalium, sed etiam ut ipsi sibi commissa munia rite adimpleant.

Sodales religiosi pro hisce operibus vere idonei eligendi sunt atque a loci Ordinario in opus immittantur, praesentante vel saltem assentiente proprio Superiore.

14. [*Opera et associationes propria in domo condenda permissa*]. Ad ordinatam et fructuosam cooperationem consequendam inter varia opera quae sive ad dioecesim ipsam, sive ad paroecias sive ad Instituta Status perfectionis pertinent:

1) constituendae novae domus permissio facultatem secum fert pia opera Instituti propria exercendi, nisi quaedam expresse ab Ordinario loci in ipsa permissione concedenda excepta sint.

Idem servandum est quoad associationes Instituti proprias erigendas, quae non sint constitutae ad modum corporis organici, sublato quovis privilegio; pro aliis autem ad modum corporis organici constitutis erigendis, Ordinarii loci licentia in singulis casibus requiritur.

2) Domorum religiosarum iam constitutarum sodales nequeunt, sine expressa Ordinarii loci licentia, opera ad cultum divinum vel ad animarum curam vel ad apostolatum spectantia licet suae religionis propria vel ipsi domui religiosae adnexa, ex novo inire; aut, iam antea legitime inita, deserere, sine expresso Ordinarii loci consensu, salvo recursu in suspensivo ad Sanctam Sedem.

3) Collatis consiliis cum Superiore competenti, loci Ordinarius decernere valet quae spectant ad coordinanda opera, quae ad cultum divinum vel ad animarum salutem in ecclesiis vel domibus religiosorum geruntur, cum actuositate paroeciae, in cuius territorio sitae sunt, firmo praescripto art. 9 § 2.

4) Domus religiosa sive formata sive non formata, ad religionem exemptam pertinens, supprimi nequit sine beneplacito Apostolico et inconsulto Ordinario loci.

15. [*Commissio operis ab Ordinario loci conventione facienda*]. Pro quavis commissione operis apostolatus ab Ordinario loci alicui Instituto status perfectionis facienda, servatis ceteris de iure servandis, ineatur conventio scripta inter ipsum et competentem Instituti Superiorem, qua, inter alia, perspicue definiantur quae ad opus explendum, ad sodales eidem addicendos et ad res oeconomicas spectant.

16. [*Commissio operis ab alia persona conventione facienda*]. Quoties opera alicui Instituto committenda sit non a loci Ordinario sed de eius licentia, ad normam art. 14, 2), ab alia persona physica vel morali sive ecclesiastica sive civili id non fiat nisi per scriptam conventionem Ordinario loci praevie exhibendam, in qua perspicue definiantur quae ad opus explendum, ad sodales eidem addicendos et ad res oeconomicas spectant.

17. [*De peculiaribus operibus assumendis*]. Non congruit quidem ut Religiosi aliique ipsis aequiparati, munia suscipiant, etiam sacerdotalia, quae illos a vita communi habitualiter segregent. Nihilominus in casu specialis necessitatis, Superiores, rogati ab Ordinario loci, quosdam sodales ad haec munia destinare curent, sedulo servatis normis a Sancta Sede datis et adhibitis cautelis ne vita religiosa aliquod patiatur detrimentum.

18. [*De opera subsidiaria a Religiosis praestanda*]. § 1. Apostolica actuositas sodalium Statuum perfectionis non ita circumscribitur operibus sive propriis Instituti sive ceteris occasionaliter assumptis, ut pro urgentibus animarum necessitatibus et Cleri penuria, ab Ordinariis locorum vocari nequeant non tantum Sacerdotes, sed et omnes Sodales viri et mulieres Statuum perfectionis, ut in variis dioeceseon vel regionum ministeriis adiutricem operam praestent.

§ 2. Si Ordinarii loci iudicio religiosorum auxilium necessarium aut valde utile censeatur ad multiplicem apostolatus operam exercendam et ad caritatis ac pastoralis muneris incepta fovenda in paroeciis saecularibus vel in dioecesanis associationibus, Superiores religiosi, ab eodem Ordinario rogati, tenentur pro viribus petitum auxilium per se vel per suos subditos praestare.

Id sane fieri non debet cum gravi detrimento disciplinae religiosae vel operum quae Institutum in bonum Ecclesiae iam suscepit. Sed, religiosa disciplina quantum fieri potest incolumi servata, Sodales cum debita dependentia a propriis Superioribus, prompto animo suum exhibere debent auxilium.

19. [*Applicatio normarum extra ambitum dioecesanum*]. Normae de sodalium Statuum perfectionis immissione in opera et ministeria dioecesana sub moderamine Episcoporum exercenda, ad alia quoque opera et ministeria quae ambitum dioecesis superant, congrua congruis referendo, applicandae sunt.

20. [*Applicatio normarum in locis Missionum*]. In locis Missionum ubi tot tantisque variis necessitatibus spiritualibus populorum in peculiaribus et quandoque valde arduis conditionibus vitae et laboris est occurrendum, praecedentes normae de immissione religiosorum in opera apostolatus opportune aptandae sunt iuxta speciales Instructiones Sanctae Sedis. Nihilominus, etiam

in his locis, principia fundamentalia ad eorum immissionem in opera apostolatus servanda sunt ita ut religiosa vita et disciplina, peculiaribus exigentiis accommodata, sarta tecta semper maneat et Superiorum religiosorum auctoritas in suos subditos cum potestate Ordinarii loci ita coordinetur ut effective exerceri valeat.

NOTA

[1] Cf. supra art. 5.

## Caput IV

## DE MINISTERIO PAROECIALI A RELIGIOSIS PARTICIPANDO

21. [*De directione paroeciarum Religiosis committenda*]. Quoties gravis spiritualis fidelium necessitas urgeat in dioecesi, Religiosi ad maiorem in posterum partem habendam in paroeciis regendis ab Ordinario loci vocari possunt.

Ceterum, cum Religiosi sacerdotes de clero dioeceseos reapse sint, consentaneum est ut, non solum ob Cleri saecularis penuriam, quaedam paroeciae Clero regulari committantur, sed etiam eum in finem ut intimior inter utrumque Clerum unio foveatur.

22. [*De directione paroeciarum mediante conventione committenda*]. Ordinarius loci auctoritate propria potest, de consensu competentis Superioris, paroeciam religioso Instituto committere, etiam ecclesiam religiosam in paroecialem erigendo. Haec paroeciae commissio potest fieri sive in perpetuum sive ad certum praefinitum tempus: in utroque casu id fieri debet mediante conventione scripta inter Ordinarium et competentem Superiorem Instituti, qua, inter alia, expresse et accurate indicentur quae ad opus explendum,ad personas eidem addicendas et ad res oeconomicas spectant.

23. [*De oblationibus fidelium intuitu paroeciae factis*]. Oblationes et legata pia, quae in ecclesia paroeciali religiosa fiunt, etiamsi haec sit ipsius communitatis religiosae, praesumuntur intuitu paroeciae factae, nisi aliud certo constet.

## Caput V

## DE QUIBUSDAM CASIBUS PARTICULARIBUS DEPENDENTIAE RELIGIOSORUM AB ORDINARIIS LOCORUM

24. [*De ecclesiis non paroecialibus Religiosorum vel iisdem commissis*]. § 1. Rector cuiuscumque ecclesiae religiosae, quae non sit adnexa domui religiosae, a loci Ordinario est approbandus. A munere vero amoveri potest ad nutum tam loci Ordinarii, monito Superiore, quam Superioris, monito Ordinario, aequo iure, non requisito alterius consensu; nec alter alteri causam

iudicii sui aperire multoque minus probare tenetur, salvo recursu in devolutivo ad Apostolicam Sedem.

§ 2. In ecclesiis religiosorum, etiam domibus religiosis adnexis et exemptis:

1) Functiones paroeciales peragi nequeunt.[1]

2) Divina officia etiam sollemnia ibidem celebrari possunt, salvis legitimis fundationis legibus et dummodo non noceant ministerio paroeciali; in dubio autem utrum huiusmodi detrimentum contingat, necne, Ordinarii loci est rem dirimere et opportunas normas praescribere ad illud evitandum.[2]

3) Si ecclesia, Ordinarii loci iudicio ita a paroeciali distet ut paroeciani non sine gravi incommodo possint paroecialem ecclesiam adire ibique divinis officiis interesse:

*a*) loci Ordinarius potest rectori aliive legitimo Superiori praecipere ut horis populo commodioribus officia celebret, fidelibus dies festos ac ieiunia denuntiet et catecheticam institutionem et Evangelii explicationem tradat;

*b*) parochus potest ex eadem Sanctissimum Sacramentum inibi forte asservatum, pro infirmis desumere.[3]

4) Sine rectoris vel alius legitimi Superioris licentia saltem praesumpta, nemini licet in ecclesia Missam celebrare, Sacramenta ministrare aliasve functiones sacras peragere; haec vero licentia dari vel negari debet ad normam iuris.[4]

5) Quod attinet ad conciones in ecclesia ad populum habendas, licentia Ordinarii loci semper requiritur ad normam iuris concedenda.[5]

6) Rector ecclesiae aliusve legitimus Superior, sub auctoritate Ordinarii loci servatisque legitimis statutis ac quaesitis iuribus, debet curare seu advigilare ut divina officia ad sacrorum canonum praescripta ordinate in ecclesia celebrentur et ne quidpiam fiat quod sanctitati loci ac reverentiae domo Dei debitae quoquo modo repugnet.[6]

7) Si ecclesia pertinet ad aliquam Religionem, bonorum administrationi, sacrae supellectili atque aedium sacrarum conservationi et decori Superior religiosus consulere debet.[7] Si ecclesia non est religiosa, iisdem consulere debet Rector sub dependentia Ordinarii loci, salva proprii Superioris religiosi vigilantia.[8]

§ 3. Ecclesiae Rector aliusve legitimus Superior etiam curare et advigilare debet, sub auctoritate proprii ecclesiae Ordinarii, ut onera fideliter adimpleantur.

25. [*De cura animarum in ecclesiis Religiosorum exercenda*]. In omnibus ecclesiis et in omnibus oratoriis publicis vel semipublicis, ad religiosos pertinentibus, quae de facto habitualiter christifidelibus pateant, Ordinarius loci praecipere potest ut episcopalia documenta publice legantur, ut diebus dominicis et festis de praecepto in Missis Evangelium explicetur et catechetica institutio habeatur, ut denique specialis stips colligatur pro determinatis inceptis dioecesanis, nationalibus vel universalibus, ad episcopalem Curiam postea sedulo mittenda.

26. [*De subiectione associationum fidelium Ordinario loci*]. Omnes fidelium associationes etiam ab Apostolica Sede erectae, licet subsint ductui ac moderamini alicuius Religionis, iurisdictioni subsunt et vigilantiae Ordinarii loci, qui ad normam sacrorum canonum eas invisendi ius habet et munus.

Quod si in externa apostolatus opera vel in cultum divinum promovendum incumbant, praescripta de hac re ab Ordinario loci edita servare debent.

27. [*De visitatione ecclesiarum et oratoriorum ab Ordinario loci*]. Ordinarius loci ius habet visitandi religiosorum etiam exemptorum ecclesias et oratoria, semipublica quoque si ad haec ordinarie accedant fideles, relate ad observantiam legum generalium et decretorum episcopalium de cultu divino.

Quod si forte abusus in hac re Ordinarius deprehenderit, frustra Superiore religioso monito, propria auctoritate ipse per se providere potest.

28. [*De visitatione scholarum aliorumque operum ab Ordinario loci*]. § 1. Ordinarius loci quaslibet religiosorum scholas, collegia, oratoria, recreatoria, patronatus etc., exceptis tantum scholis internis pro Instituti propriis alumnis, visitare potest, sive per se sive per alium, in iis quae ad alumnorum institutionem ac disciplinae rationem, atque ad pensiones seu taxas ab alumnis solvendas spectant.

§ 2. Item quascumque scholas, hospitalia, orphanotrophia aliaque similia instituta, ad opera religionis vel caritatis sive spiritualis sive temporalis destinata, etsi religiosorum etiam exemptorum sint propria vel iisdem concredita, Ordinarius loci visitare potest, sive per se sive per alium, quoad observantiam iustarum legum civilium de paedagogica et hygienica institutione deque tutela ac securitate adversus infortunia.

29. [*De licentia Ordinarii loci requisita ad causam civilem introducendam*]. Omnes religiosae personae, sive physicae sive morales, exemptae vel non exemptae, atque etiam omnes coetus quos religiosi moderantur, prohibentur quominus sine licentia Ordinarii loci ubi degit persona quae actionem promovet et, si casus ferat, Ordinarii loci in quo causa introducitur, per se aut per alios causam civilem aut criminalem apud magistratum laicum instituant.

30. [*De rationibus cum civilibus moderatoribus et politicis partibus a Conferentia Episcoporum definiendis*]. Religiosi ea omnia quae Episcopalis Conferentia edixerit de rationibus habendis cum civilibus moderatoribus vel politicis partibus necnon de iuribus civilibus exercendis studiose servare debent una cum Clero saeculari, sub Ordinarii loci moderamine.

Idem servare debent quoad actionem pastoralem et socialem ab Episcopis praescriptam aut commendatam.

31. [*De emptione et alienatione non facienda inconsulto Ordinario loci*]. Religiosi omnes, etiam exempti, prohibentur sive per se sive per alios emere vel alienare bona immobilia aut aedes exstruere in dioecesi, inconsulto Ordinario loci.

32. [*De stipe quaeritanda a Conferentia Episcoporum definienda*]. Coe-

tus episcopalis uniuscuiusque nationis, valet, auditis Superioribus religiosis quorum interest, normas de stipe quaeritanda statuere, quae ab omnibus Religionibus servari debent, iis non exclusis quae ex instituto mendicantes vocantur et sunt, salvo tamen earumdem mendicandi iure.

NOTAE

[1] Can. 481 *C.I.C.* et can. 521 *C.I.C.O.*; Motu Proprio *Cleri Sanctitati*.
[2] Can. 482 *C.I.C.*; can. 522 *C.I.C.O.*
[3] Can. 483 *C.I.C.*; can. 523 *C.I.C.O.*
[4] Can. 484 § 1 *C.I.C.*; can. 524 *C.I.C.O.*
[5] Can. 484 § 2 *C.I.C.*; nihil in *C.I.C.O.*
[6] Can. 485: partim *C.I.C.*; can. 525 § 1 *C.I.C.O.*
[7] Cf. 525 § 2 *C.I.C.O.*
[8] Cf. can. 630 § 4 *C.I.C.*

## Caput VI

## DE OPERIBUS APOSTOLATUS RITE EXPLENDIS ET COORDINANDIS

33. [*De congrua praeparatione Religiosorum ad opera apostolatus*]. Ecclesiae ad apostolatum vocanti Religiosi plene respondere non valebunt nisi ad ardua munia apostolica apte praeparati inveniantur. Quare, « in toto probationis et institutionis tempore, ne omittant moderatores animos alumnorum ad apostolatum allicere et, pro eorum aetate et capacitate, de mediis hodiernis edocere, quin etiam in eodem moderate exercere, iuxta mentem Ecclesiae et pro cuiusque Instituti natura et fine ».[1] Eos insuper, praesertim intra annum Pastoralem, aperte praemoneant de difficultatibus quae in vita apostolica occurrere possunt.

Quae praeparatio alumnorum in primis ad opera propria Instituti dirigatur oportet. Nihilominus, praesertim in anno Pastorali, extendatur quoque, saltem sub quadam generica ratione, ad varia munia sacerdotalia et curam animarum quae sacerdoti cuilibet, data occasione, contingere possunt. Tandem omnibus Religiosis viris et mulieribus congruae notiones tradantur de Actione Catholica, cui ipsi secundum propriam quisque conditionem, validum auxilium afferre possunt.

34. [*De congrua aptatione rationis vitae Religiosorum operibus apostolatus exercendis*]. Ut Religiosi opera apostolatus sibi concredita expedite adimplere valeant, prout oporteat eorum consuetudo vitae aptanda erit, praesertim quoad horaria et exercitia in communi peragenda. Id quidem faciendum est non a subditis, sed a Superioribus, habita ratione apostolatus exercendi atque intra finem et secundum spiritum Instituti, ne propter huiusmodi necessariam accommodationem religiosa sodalium vita ullum capiat detrimentum.

35. [*Coordinatio apostolatus: necessitas*]. Quo haec impensior actuositas apostolica Religiosorum in commune bonum tum Ecclesiae universae cum singularum dioecesium vel regionum plenius cedat, necessaria est sive inter diversa Instituta sive cum Clero saeculari, etiam in ambitu paroeciali, arcta operum et actionum coordinatio, pari zelo et diligentia, ab Ordinariis locorum et Superioribus religiosis promovenda ex qua una acies ad Regnum Dei in animabus roborandum et extendendum, potentissima constituatur.

36. [*Coordinatio apostolatus: caritas, regula suprema*]. Fecunda autem coordinatio actionis apostolicae non pendet solum ab organica dispositione operum et virium, sed maxime a supernaturali animarum et mentium habitu, qui in caritate radicatur ab eaque nutritur et profluit. Ideo, ad hanc exoptatam coordinationem obtinendam norma suprema ea sit ut, singulorum iuribus servatis, omnia ab omnibus cum mutua aestimatione et perfecta caritate fiant, solum attendendo ad gloriam Dei et animarum salutem.

37. [*Coordinatio apostolatus: quoad opera etiam propria*]. Perfecta autem apostolatus coordinatio, praeter varia opera communia dioecesis comprehendit etiam opera propria singulorum Institutorum, quae in bonum dioecesis vel regionis cedant.

38. [*Coordinatio apostolatus: ratio procedendi*]. Apostolatum rite coordinare competit Sacris Praesulibus sive singulis in sua cuique dioecesi, sive variis eorum coetibus ad hoc legitime constitutis si de apostolatu agatur per integras regiones promovendo. Sane, omnino decet et expedit ut hac in re Sacri Praesules, pro parte apostolatus a Religiosis suscepta, non procedant nisi praeviis consiliis initis cum Superioribus qui aequum ferre valent iudicium de iis quae eorum sodales convenienter praestare possunt.

Sacra vero Synodus enixe commendat ut Superiores religiosi Sacrorum Praesulum placitis iuxta normas statutas libenter obsecundent.

39. [*Coordinatio apostolatus: consilium coordinativum*]. Valde exoptandum est ut speciale in unaquaque dioecesi instituatur Consilium cui Ordinarius loci praesit et in quo uterque clerus partes habeat. Huius Consilii munus erit ea quae ad apostolatus opera eiusque coordinationem spectant investigare, perpendere atque practicas deducere conclusiones quas Ordinarius loci ad effectum deducere valeat, servatis de iure servandis.

Quando autem in praefato Consilio de re Institutorum laicalium sive virorum sive mulierum propria tractabitur, Superiores aliique legitimi delegati horum Institutorum vocandi erunt, informationes super quaestionibus discutiendis daturi et mentem suam manifestaturi.

Expedit quoque ut similia Consilia instituantur pro totius nationis vel alicuius regionis territorio, ut munia et incepta apostolica quae ad universaliores effectus tendunt, consiliis collatis cum Superioribus religiosis, efficacius promoveantur et aptius coordinentur.

40. [*Coordinatio apostolatus: conventus utriusque cleri*]. Curent pariter Sacri Praesules ut habeantur utriusque Cleri conventus et collationes

indolis culturalis et pastoralis, ad fovendam mutuam cognitionem et penitiorem compaginem in apostolatu exercendo.

41. [*Coordinatio apostolatus*: *adiutrix opera Conferentiarum Superiorum Maiorum*]. Conferentiae Superiorum Maiorum in pluribus nationibus erectae hanc Institutorum coordinationem in apostolatu pro sua parte promoveant, habita ratione eorum quae ab Episcopis circa apostolatum statuta fuerint.

42. [*Coordinatio apostolatus*: *Conferentiae inter Episcopos et Religiosos*]. Ad fovendas concorditer et fructuose mutuas relationes Episcopos inter et Religiosos, quoties id opportunum videbitur conveniant Episcopi et Superiores religiosi per se aut per suos delegatos, ad negotia tractanda, quae universim ad apostolatum in natione aut provincia pertinent.

NOTA

[1] Cf. *Sedes Sapientiae,* art. 47, 1.

## CAPUT VII

## DE PRIVILEGIIS RELIGIOSORUM

43. [*De quibusdam privilegiis Religiosorum ad Episcopos extendendis*]. Facultates et privilegia, quibus in bonum fidelium gaudent Religiosi in dioecesi domum habentes, competunt etiam loci Ordinario.

44. [*De privilegiis Religiosorum revidendis*]. Privilegia particularia a Sancta Sede decursu saeculorum Religiosis Institutis aliisque aequiparatis concessa, eatenus in vigore servanda sunt, quatenus bonum religionis promoveant. Ideo, intra congruum temporis spatium, ab Apostolica Sede determinandum, ipsius Sanctae Sedis iudicio submittenda erunt.

## 2) RELATIO EM.MI P. D. PAULI CARD. MARELLA PRAESIDIS COMMISSIONIS DE EPISCOPIS ET DE DIOECESEON REGIMINE

Cum venia Em.mi Domini Cardinalis Valeri, liceat mihi de hoc proposito schemate pauca praemittere.

Quaestio « *de determinandis rationibus inter Episcopos et Religiosos* » Commissioni nostrae concredita est hunc in finem ut, exemptionis privilegio servato, Religiosi magis, sub Episcoporum moderamine, in apostolatus opera incumbant et amplior cooperatio vigeat inter clerum dioecesanum et religiosos.

Revera, neminem fugit huiusmodi quaestionem maximi momenti esse, his nostris praesertim temporibus, cum religiosorum praesentia in

dioecesibus magis in dies necessaria appareat, dum libenter conspicimus eorum numerum, Deo favente, multiplicari; nova enim semper et multa Congregationum genera constituuntur, quae diversos sibi fines proponunt, omnes prorsus christianae vitae ramos complectentes.

Quidquid est de praeterito, et quin in singulos personarum et locorum casus inquiramus, fatendum tamen est, hodiernis temporibus, Episcopos, qui gregem Dei pascere debent, magnopere curare ut in suas dioeceses vel Nationes Religiosi numero maiores conveniant ibique consistant, ut in apostolatus opera immittantur.

Quod profecto maximum momentum habet, cum de apostolatu agitur, qui, si iuxta ecclesiasticae doctrinae principia et praecepta persequatur, ad efficaciam curae pastoralis Ecclesiae augendam, maxime conferre poterit.

Persuasum igitur habeo tam Episcopos quam Religiosos ipsos omnino sperare fore ut Concilium Vaticanum II haec principia non solum nota faciat sed etiam commendet, ita ut ad effectum deducantur et ubique adhibeantur; utpote quae ad foecundam utriusque cleri collaborationem adducere valeant.

Attamen affirmare nolim haec principia nondum omnino in Ecclesia vigere nec dicere singulares quosdam abusus et incommoda hac in re occurrere. Absit!

Sed oportet utraque pars securam tutamque aggrediatur viam, non solum de facto, sed etiam de iure, ut omnis generis dubia et ambiguitates, quantum fieri potest, omnino vitentur.

Quae si nihilominus ullatenus evitari nequeant, sumus namque inter homines, Apostolicae Sedis tunc erit ea tollere et iudicare.

Praeterea cum in praesens, ut olim fuit, non habeatur amplius « Episcoporum et Regularium Congregatio », non video cur institui non possit quaedam peculiaris Commissio seu Tribunal mixtum, ex utriusque partis sodalibus constans.

Ceterum Vos Ipsi, Eminentissimi ac Reverendissimi Domini, hac in Aula non semel notare potuistis nonnullos Patres timere, ne Religiosorum exemptio mutationem quamdam seu reformationem subeat, neve relatio Religiosorum ad Episcopos prorsus transformetur.

Revera huiusmodi timores aliqualem rationem habere videntur, si quaedam paginae perlegantur, quas Commissio Antepraeparatoria conscribendas curavit, in quibus Episcopi durioribus forsitan verbis aliquando usi sunt, quae tamen ullo modo ostendebant voluntatem sese ultro immiscendi negotiis Communitatum Religiosorum, sed potius desiderium demonstrabant maioris pastoralis muneris efficacitatis et auctuositatis assequendae.

Fateor libentissimo et gratissimo animo Episcopos Commissionis nostrae, sive Membra sive Consultores, corde magno et animo volenti adlaboravisse, praesertim desideratissimum patrem Felicem Cappello, qui fuit quaestionis Ponens.

*Viginti et unum* vota conscripta sunt et quadraginta responsiones scripto exhibitae: decem schemata confecta sunt, quorum quattuor in Sessionibus Generalibus per plures dies examinata et expolita fuerunt.

In Sessionibus vero Sodales omnes magna libertate semper locuti sunt, et consilia ac opiniones suas proferre potuerunt: haec autem multa et diversa fuerunt. In disceptationibus tamen, aliquando vivissimis, non pauca praeiudicia ceciderunt et multis quaestionibus tranquillae et prudentes solutiones inveniri potuerunt.

Nec satis fuit!

Hic enim de materia mixta, immo maxime mixta agitur, atque non de rebus sed de personis, et quidem non de singulis, sed de communitatibus tractatur, de hominibus nempe, qui votis ab Ecclesia approbatis et affirmatis Deo se devovent, et de quibus iure meritoque dicitur « *Religiosi aut ita sint aut non sint* »*!*

Quapropter constituta est « Subcommissio mixta », sodalibus constans sive nostrae de Episcopis sive Commissionis de Religiosis.

Commissionis nostrae sodales fuerunt Exc.mi Patres: Gawlina, Secretarius, Morcillo, Archiep. Caesaraugustanus, Carli, Ep. Signinus, et P. Cappello.

Commissionis de Religiosis sodales fuerunt: Rev.mus Rousseau, Secretarius, Exc.mus Compagnone, Ep. Anagninus, Patres Abellan, S. I., et Tocanel, O.F.M. Conv.

Sodales isti, optima voluntate et concordi animo, commissum perfecerunt, id unice spectantes ut omnia cum caritate fierent, ad assequendam maximam collaborationem inter Episcopos et Religiosos, in bonum Ecclesiae et in salutem animarum, prout ego ipse testes fui. Prae oculis etiam habere videbantur illud Salustii, si bene reminiscor, quod in scholis didicimus, « *Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur* ».

Gratum igitur mihi est, qui Episcoporum Commissioni praesum, meritas laudes et grates coram omnibus referre Rev.mo Patri Rousseau, Secretario Commissionis de Religiosis, Exc.mo Domino Archiep. Gawlina, Commissionis nostrae a Secretis, et ceteris utriusque Commissionis Sodalibus, qui pondus diei et aestus sustulerunt ut ad optatam pervenirent schematum compositionem.

De schemate concordato Exc.mus ac Rev.mus Dominus Cardinalis

Valeri, Commissionis de religiosis Praeses, nunc Vobis relationem faciet ita ut Vestram valeatis dicere sententiam et opportunas suggestiones et animadversiones proferre.

### 3) RELATIO EM.MI P. D. VALERII CARD. VALERI PRAESIDIS COMMISSIONIS DE RELIGIOSIS

Introductio. – *De rationibus inter Episcopos et Religiosos, praesertim quoad apostolatus opera exercenda,* complurima consilia et vota Exc.mi Ordinarii locorum miserunt ad Rev.mam Commissionem Antepraeparatoriam Concilii. Praesens schema communi utriusque Commissionis de Episcopis et Dioeceseon Regimine ac de Religiosis opera concordatum fuit. In hoc valde complexo et non facili negotio, potest dici quod membra nostrae Commisisonis ex una parte operam dedisse ut praerogativa essentialia Institutorum Religiosorum, quae ad eorum naturam et vitam pertinent, aequa ratione fuisset agnita et sancita; ex altera tamen parte Commissionem de Religiosis non paucis renuntiationibus assensum praebuisse ut apostolatus Religiosorum sub Sacrorum Praesulum moderamine, prout convenit, exerceretur.

*Ad Prooemium.* – In limine studii schematis liceat advertere non agi de Religiosis ad apostolatum vocandis, quasi hucusque ipsi in eo vere defecissent; sed de eorum apostolatu, ad opera externa quod attinet, ob prementes hodiernas animarum necessitates, pro viribus augendo necnon sive cum clero saeculari sive inter diversa Instituta apte coordinando, sub Ordinariorum locorum moderamine exercendo.

*Principia fundamentalia.* – Normis de apostolatu religiosorum sub regimine Episcoporum praemittenda erant principia fundamentalia quibus ipsae nitantur oportet.

Primum principium esto: Episcopi, quisque in propria dioecesi, tamquam duces apostolatus habendi sunt; propterea, Religiosi munia sua apostolica exercere tenentur ut Episcopis auxiliatores adsint et subsint, servatis quidem de iure servandis (Art. 1).

Ad secundum principium fundamentale quod attinet, ante omnia retinendum est vitam religiosam, qua talem, ad perfectionem christianam ope Consiliorum Evangelicorum assequendam essentialiter ordinatam esse, non vero ad opera externa apostolatus exercenda. Sane, omnes perfectionis asseclae dilectionem proximi una cum dilectione Dei prosequi debent, sed aliter et aliter. Dum enim animae contemplativae precibus piaculisque proximum iuvant, religiosi vitae activae operibus externis apostolatus incumbunt, nihil vero sacrificando de ipsa vita

religiosa, licet huius vitae disciplina exigentiis apostolatus assumpti congruenter accommodanda sit.

Ideoque, ut fert secundum principium fundamentale, apostolatus externus religiosorum sub Sacrorum Praesulum moderamine merito exercendus est; sed intra aequam mensuram et secundum normas convenientes ne ex aliquo excessu gravia scaturiant incommoda et damna.

Tertium principium respicit exemptionem (de qua tamen, ut verum fateor, nihil remanet in praesenti schemate nisi nomen) ad religiosa Instituta efficaciter tuenda inductam, quo, ut docet Papa Leo XIII in Constitutione Apostolica *Romani Pontifices* (1881), « melius in religionibus omnia sint inter se apta et connexa, ac sodales singuli pacato et aequabili vitae cursu uterentur; denique ut esset incremento et perfectioni religiosae conversationis consultum ».

Exemptio certe non est absoluta et illimitata. Quatenus enim de « apostolatu agitur locali, qui adiutricem operam Ecclesiasticae Hierarchiae praestare debeat, prorsus necesse est ut sine Episcopo nihil fiat » (PIUS XII: Epist. ad Cong. Hisp. 1956) a sacris utriusque Cleri administris, itemque « sarta tecta sit dioecesana disciplina » (LEO XIII: Const. Ap. citata).

Quartum principium vero derivatur a primo illudque complet. Etenim, apostolatus sub moderamine Sacrorum Praesulum exercendus, ut in bonum commune cuiusque dioecesis cedat, ordinata collaboratione cum Clero saeculari et inter diversa Instituta procedere debet.

Caput II: *Normae practicae de subiectione Religiosorum.* – His principiis fundamentalibus positis, statuuntur in Capite Secundo quaedam normae generales de Religiosorum subiectione Ordinariis locorum in operibus externis apostolatus explendis, attenta etiam diversitate rituum Latini et Orientalis, ut explicatur praesertim nn. 5 et 9. Num. 5: « Religiosi omnes ritus latini, etiam religionis exemptae, Ordinarii loci iurisdictioni ad normam iuris subdunt in iis omnibus quae ad cultum divinum, ad curam animarum et ad apostolatus opera, in dioecesi exercenda, spectant ».

Cap. III: *Dedicatio Religiosorum operibus apostolatus.* – Qua ratione Religiosi variis operibus apostolatus addicantur, in Capite Tertio accurate definitur. Non est tamen omittendum Religiosos non esse dioecesibus incardinatos, sed adscriptos suis Institutis (cf. can. 111, § 2), quae habent suam propriam structuram socialem, suum regimen et propriam vitam, et etiam missionem, ut ita dicam, post approbationem ecclesiasticam acceptam, exercendi et promovendi pia opera propria (cf. can. 497, § 2). Ideo, attendenda est in hac re distinctio inter

opera Institutorum propria et cetera quae pro opportunitate suscipiuntur (Artt. 11, 12, 13).

Vi canonis 497, § 2 Codicis Iuris Canonici, « constituendae novae domus permissio facultatem secumfert... pro omnibus religionibus, pia opera exercendi religionis propria, salvis conditionibus in ipsa permissione appositis ». Praecisionem magni momenti affert Art. 14 qui loco: « salvis conditionibus », dicit: « nisi quaedam expresse ab Ordinario loci in ipsa permissione concedenda, excepta sint ». Quae regula observanda quoque erit quoad associationes Institutorum religiosorum proprias.

Apostolica actuositas autem sodalium Statuum Perfectionis non circumscribitur operibus propriis aliisque stabiliter assumptis. Quare, ut habetur in Articulo decimo octavo: « Si Ordinarii loci iudicio, religiosorum auxilium necessarium aut valde utile censeatur... Superiores religiosi, ab eodem Ordinario rogati, tenentur pro viribus petitum auxilium... praestare ».

Hae normae applicari possunt, congrua congruis referendo, etiam ad opera et ministeria quae ambitum dioecesis superant (Art. 19). In locis quoque Missionum principia fundamentalia supra posita omnino servanda sunt, quia ubique religiosi tales animo et opere remanere debent: « sint ut sunt aut non sint » (Art. 20).

Caput IV: *De ministerio paroeciali a Religiosis participando.* – Propter hodiernum momentum rei, speciale habetur Caput Quartum de ministerio paroeciali.

Licet paroeciae, maxima ex parte, saltem extra missionum regiones, sacerdotibus saecularibus assignentur, non ideo religiosi a ministerio paroeciali dicendi sunt absentes. Praeter enim illos servitio paroeciarum addictos, complures exercitiis spiritualibus et missionibus tradendis incumbendo, pastorum opera vero complent et corroborant, dum alii, occasione data, parochos adiuvant vel ad tempus supplent.

Nihilominus, nostris diebus necessitas suadere potest vocantibus Episcopis ut religiosi maiorem partem habeant quam antea in paroeciis regendis, habita tamen indole cuiusque Instituti.

Caput V: *De quibusdam casibus particularibus.* – Satis amplum est Caput Quintum « de quibusdam casibus particularibus dependentiae Religiosorum ab Ordinariis locorum ».

Quin in singulos ingrediamur, duo tamen mihi videntur hic advertenda.

His variis casibus particularibus, potestas Ordinariorum locorum in Religiosos certo ampliatur. Sed in hoc caute est procedendum ne propterea ordo internus Institutorum perturbetur eorumque vitae et effi-

cacitati actionis detrimentum afferatur, prae oculis semper habito principio fundamentali in secundo loco supra statuto.

Alterum autem advertendum est quod Commissio de Religiosis in suo schemate de Apostolatu parando, plerosque horum casuum particularium omiserat, ne Concilium videretur descendere ad nimia particularia quae locum invenire poterant in Codice revidendo. Etsi deinde practica ratione ad schema Exc.morum Episcoporum accesserit, mentem autem non mutavit, rem relinquendo iudicio Rev.mae Commissionis Centralis.

Caput VI: *De operibus apostolatus rite explendis et coordinandis.* – Ut Religiosi opera apostolatus rite et fructuose explere valeant, bene praeparati inveniri debent. De hac praeparatione breviter agitur in Articulo trigesimo tertio, sed longe fusius in schemate speciali « De alumnis instituendis ». Pariter, haud raro necessarium erit, ut habetur in Articulo sequenti (34), disciplinam vitae in Institutis aptare exigentiis hodierni apostolatus: de hac re etiam in speciali schemate « De constitutionibus... aptandis » agitur.

Uberiores autem fructus apostolatus in singulis dioecesibus sine inutili virium dissipatione obtinebuntur per arctam operum et actionum coordinationem sive inter diversa Instituta sive cum clero saeculari, etiam in ambitu paroeciali, « ab Ordinariis locorum et a Superioribus religiosis promovenda, ex qua una acies ad Regnum Dei in animabus roborandum et extendendum, potentissima constituatur » (Art. 35). Hunc in finem Commissio mixta putat in singulis dioecesibus constitui posse, si Episcopis placebit, consilium coordinativum, in quo uterque clerus partes habeat et cui ceteri Religiosi quoque vocari possent, informationes daturi et mentem suam manifestaturi super quaestiones ad se spectantes. Hanc exoptatam coordinationem omnium virium ad apostolatum procul dubio fovent Conferentiae Episcoporum et etiam fovere possunt illae Superiorum Maiorum.

Caput VII: *De privilegiis Religiosorum.* – Schema explicat brevi capite « De privilegiis Religiosorum » quae, ex una parte, ad Ordinarios locorum extenduntur, dum ex alia parte revisioni a Sede Apostolica peragendae subiicienda sunt.

## 4) ANIMADVERSIONES SODALIUM

Card. RUFFINI: Si universe loquar, dixerim schema esse optimum. Cui laudi reor me non contradicturum si pauca mihi non placere fatebor.

Pag. 7,[1] lin. 20 s.: « ... quae si necesse sit, in hunc finem sunt congrue accommodandae ». Si agitur de Ordinibus vel Congregationibus Religiosis iuris pontificii, recurrendum sane erit ad S. Sedem et, nominatim, ad S. Congregationem negotiis religiosorum sodalium praepositam.

Pag. 8,[2] lin. 18: Adverbium « potissimum » omittendum censeo, ne aliqua confusio inde oriatur.

Cum autem velim *exemptionem* — quae dicitur — ad ordinem internum (simpliciter) restringi, nullomodo propositum est mihi impedire opera quae fine et natura uniuscuiusque familiae religiosae comprehenduntur, ob quae valde laudandi sunt Religiosi, qui per plura saecula optime de Ecclesia Christi meriti sunt. Solum non admittendam esse existimo Religiosorum *independentiam* ab Episcopo loci in operibus *externis* exsequendis, quae ad publicum ministerium pastorale in dioecesi, quocumque modo, pertinent.

Ceterum si dependentiam — in hac re — ab Episcopo loci in tuto collocandam esse affirmo, simul assero huius modi dependentiam, semper temperandam esse caritate et mutua benevolentia. Secus Religiosis facultas erit semper appellandi ad S. Sedem.

Pag. 10,[3] lin. 4 s.: « ... quae *ad cultum divinum...* ». Melius: « ad cultum divinum *publicum* ».

Pag. 18,[4] lin. 8 s.: « ... *nec alter alteri causam iudicii sui aperire* multoque minus probare tenetur ». Id mihi videtur nimium!

Pag. 20,[5] lin. 32 s.: « ... ad alumnorum institutionem ac disciplinae rationem ». Hoc loco statim addendum puto: *ad magistrorum honoraria* et *assicurazioni sociali* (quae dicuntur). Saepe enim Religiosi in scholis suis habent Professores laicos et e Clero dioecesano.

Pag. 25,[6] ad n. 40: in parte extrema haec adderem: « Quibus conventibus et collationibus *uterque clerus interesse teneatur* ».

*Adnotatio*: Necesse est omnino (et urget!) ut Romae habeatur S. Congregatio, vel Tribunal, vel Commissio Em.morum Cardinalium, cui munus sit et officium dirimendi ad normam iuris quaestiones quae inter Episcopos et Religiosos oriantur. Nunc enim — ut iam Em.mus Card. Ciriaci animadvertit — Episcopi frequenter nesciunt quomodo absoluta cum libertate iura dioecesana in controversiis cum Religiosis tueri possint et valeant.

---

[1] Cf. p. 221.
[2] Cf. p. 221.
[3] Cf. p. 222.
[4] Cf. pp. 226-227.
[5] Cf. p. 228.
[6] Cf. p. 231.

Card. LÉGER: Praesens schema mihi placet in hoc quod dioecesanae unitati servire intendit. Duas considerationes generales faciam. Haberi videtur in Ecclesia opinio saepe expressa quod de se apostolatus nocet vitae proprie religiosae. Credo quod opportunum esset notare in prooemio quomodo potius uterque ab invicem vivificatur et foecundatur. Praeterea doleo quod, post firmam affirmationem principii subiectionis religiosorum quoad opera apostolatus (cf. primum principium), fiunt concessiones multae ita ut principium extenuatur illud et formulentur normae inextricabiles.

Prooemium: Assumatur expressio « sodales status perfectionis » pro omnibus membris utriusque sexus omnium institutorum perfectionis et *servetur in toto textu.*

Numerus 1: linea 13, tollantur verba « servatis quidem de iure servandis » quia inutiliter attenuant pricipium quod semper valet. Illa expressio et aliae similes, quae inveniuntur in textu, sunt modus enervandi legem, negando quod prius affirmabatur, ita ut nemo scit quod sit ius et semper dubium habeatur de veritate principiorum. Quando pluria sunt principia quoad eamdem personam vel actionem, potius affirmentur unum post aliud sine adiunctione confuse diminutiva.

Numerus 2: pagina 8,[7] linn. 2 et 6 tollantur « ad normam iuris » pro eadem ratione ac superius. Semper enim agendum est ad normam iuris.

Numerus 3: linea 18, tollatur verbum « potissimum » et dicatur « ipsa enim, *salva concessione specifica cuiusdam privilegii apostolici,* ordinem internum *unice* respicit ».

Numerus 8: quod in illo numero dicitur, extendi deberet ad omnes locos ubi dioeceses sunt in statu — quamvis non iuridico — missionis; v. g. extendi deberet ad multas dioeceses Americae Latinae et ad quasdam regionis meae.

Numerus 9: linea 10, dicatur: « tenentur legibus, decretis et ordinationibus ». Etenim aliqua sunt documenta vel expressiones voluntatis Episcopi quae non sunt sub forma legis vel decreti.

Linn. 10 et 20, tollatur verbum « etiam ». Etenim verbum illud destrui potest mentem totius illius numeri. Nam sub illo verbo invenitur Ordinarius religiosus, sicuti ille posset dare decreta et leges, forsan contrarias illis Episcopi, in eisdem materiis.

Specifice dicatur quod praedicatio ope instrumentorum communicationis, ob eius maximum momentum, subest auctoritati Ordinarii loci a quo datur emissio radiophonica vel televisifica.

---

[7] Cf. p. 221.

Numeri 12-13-14: recognoscantur. Mihi enim videntur fructus multarum compromissionum ita ut claritate et simplificatione multum indigent. Tenues distinctiones multiplicantur quae problemata non elucidant, sed potius dissentiones fovent.

Praeterea propono ut legitimum sit Ordinario loci defendere alicui Instituto exercitationem alicuius operis proprii, etiam Instituto sine ulla limitatione iam in dioecesi acceptato, et salvo semper iure recurrendi ad Sanctam Sedem. Etenim saepe fit ut opera propria exercentur quae, iudicio Ordinarii loci, nunc quasi inutilia sunt vitae Ecclesiae, dum aliae necessitates sunt quibus utiliter vacare possent. Protectio iuridica « propriorum operum » — praesertim operum devotionum particularium et operum quae valde indirecte sese referunt ad apostolatum vel pietatem — illa protectio damnosam deperditionem virium in Ecclesia fovet.

Praeterea propono ut obligentur religiosa Instituta praesentare Ordinario loci elenchum completum eorum « operum propriorum ».

Numerus 15: linea 17, dicatur: « pro quavis *stabili* commissione... ». Etenim sunt commissiones temporariae pro quibus conventio vere inutiliter fieret.

Linea 20, loco « competentem Superiorem », dicatur: « *maiorem* Superiorem ».

Numerus 22: linea 15 dicatur: « haec paroeciae commissio, *nunquam tamen secundum plenam unionem,* potest fieri sive *ad tempus indefinitum,* sive... etc. ».

Numerus 30: addatur quod religiosi servare debent etiam ea omnia ab Episcopali Conferentia edicta quae apostolatum formalem, caritativum et socialem respiciunt.

Numerus 31: detur Ordinario loci ius visitandi libros omnium religionum ita ut cognoscat eorum statum finantiarium. Hoc est enim maximi momenti quia Ordinarius adiuvare potest religiones; praeterea sic praecaveri possunt operationes finantiariae suspectae, et saepe saepius etiam scandala quae damnosa sunt non tantum Instituto religioso sed et Ecclesiae dioecesanae.

Numerus 33: linea 20, dicatur: « notiones tradantur de actione catholica, *sociali et caritativa...* ». Apostolatus socialis et caritativus sunt campi ubi summe agunt religiones.

Numerus 44: in fine illius numeri sequentem additionem propono: « Habeantur ut normae illius revisionis, sane iudicio Sanctae Sedis submittendae: 1) Sodalium statuum perfectionis privilegia quae ordinem internum Instituti non respiciunt, consideranda sunt ut per modum exceptionalem concessa. 2) Titulus ad illa privilegia iam concessa ser-

vanda est necessitas fidem tuendi vel propagandi in locis et circumstantiis particularibus, non tamen merita ab Instituto acquisita in tempore praeterito ».

Card. GODFREY: Schema loquitur de quattuor principiis:

1) De obsequio erga Episcopos et cooperatione in opera apostolatus. Grati omnino erunt Pastores pro auxilio praestito.

2) Religiosi manent semper tales et Episcopi e parte sua in hoc cooperantur.

3) Tertium principium de exemptione: hic oriuntur quandoque difficultates et bene observat Schema: exemptio non est absoluta et illimitata et potius ordinem respicit internum. Certe si haec veritas ad praxim reducatur omnia pacifice procederent. At pro Episcopo difficile est quandoque si religiosus sibi vindicat independentiam in disciplina externa quantum spectat ad publica spectacula, theatra et cetera. Clerus omnis subest regulis synodalibus quantum spectat ad disciplinam externam.

4) Quoad principium de collaboratione inter clerum religiosum et saecularem non magna videtur difficultas. Apud nos res bene procedit, dummodo in apostolatus operibus omnia fiant sub Episcoporum ductu et moderamine uti in schemate dicitur.

Quod dicitur pag. 10 [8] de legibus et decretis cultum respicientibus potest accidere, sed raro accidit, quod religiosi non facile volunt se submittere Episcopo: religiosae etiam quandoque, sed raro, se reluctantes ostendunt in hac re et sese confidunt propriis Superioribus. Sacra Synodus bene faceret insistendo de obligatione erga Episcopum.

In directione paroeciarum a Religiosis difficultas potest oriri si paroeciae tendant esse nimis alienae ab operibus dioecesanis.

In capite quarto, pagina decima septima,[9] agitur de oblationibus fidelium et notatur quod oblationes fidelium, in paroecia factae, praesumuntur intuitu paroeciae factae nisi aliud certo constat. Optime in mentem revocatur hoc principium.

Omnia huius generis S. Synodus in lucem faciat et ita evitabitur conflictus, exempli gratia de funeralibus in ecclesiis religiosorum non paroecialibus et alia huius generis.

In capite quinto multa sunt utiliter dicta, verbi gratia, de visitatione scholarum, oratoriorum publicorum et semi-publicorum.

Specialis difficultas oritur ex eo quod religiosi quandoque scribunt

[8] Cf. pp. 222-223.
[9] Cf. p. 226.

ad diaria litteras et articulos de rebus fidei et morum sine licentia Ordinarii et, quantum constat, hoc potest fieri inscio proprio Superiore.

Card. CONFALONIERI: Pag. 26,[10] n. 41, non dicitur cui competat conventus illos promovere, convocare eisque praeesse. Utique, ut evidens est, hoc spectat Episcopis, sed non exprimitur, et ergo dubium saltem practicum exoriri potest. Peto ut de hac re competentia clare explicetur.

Card. BROWNE: 1) Istud schema ponit in cap. IV, n. 21, pag. 17,[11] lineis 6-10, aliquid quod videtur esse novum principium in iure dum dicit: « Cum Religiosi sacerdotes de clero dioeceseos reapse sint, consentaneum est ut... quaedam paroeciae Clero regulari committantur (non solum ob cleri saecularis penuriam), sed etiam eum in finem ut intimior inter utrumque Clerum unio foveatur ». Istud principium quadam saltem mensura validum esset de clero Religioso iuris dioecesani, sed quid de Ordinibus de iure Pontificio habente missionem in universum mundum? Difficile erit istam missionem complere si Ordinarius loci propria auctoritate munera huius naturae Religiosis committere posset saltem si isti talia munera acceptare obligantur. Item tales Religiosi sacerdotes sunt de clero dioeceseos tantum in quantum ibi resident et apostolatum exercent. Difficultas est ordinis practici maioris entitatis quam prima fronte posset apparere.

2) Praedictum principium applicatur quoque in Cap. III, n. 13, par. 2, pag. 13,[12] lineis 9-19. Item pag. 15,[13] lineis 5-18 per totum. Item pag. 8,[14] lineis 16-20. Item pag. 11,[15] par. 9, lineis 9-19.

Beat. SAIGH:[16] Ad Caput I: *Principia fundamentalia*.

Le N° 3 (page 8 [17]), en parlant de l'exemption des religieux, affirme que le Souverain Pontife « ad Seipsum, vel in Ecclesia Orientali ad Patriarcham, avocare potest Religiones... ». La formule ne semble pas exacte, car, telle quelle, elle peut faire croire que l'exemption patriar-

---

[10] Cf. p. 231.
[11] Cf. p. 226.
[12] Cf. p. 224.
[13] Cf. p. 225.
[14] Cf. p. 221.
[15] Cf. p. 223.
[16] Animadversiones Beat. Saigh lectae sunt, lingua latina, ab Exc.mo Edelby, Archiep. Edesseno.
[17] Cf. p. 221.

cale, ou « stauropégie », est telle aussi, mais indirectement, une exemption pontificale. Plus exactement, l'exemption est l'acte par lequel un institut religieux est retiré, sur certains points, à l'autorité de l'Ordinaire du lieu pour être directement soumis à l'autorité du Pape (exemption pontificale) ou à celle du Patriarche (exemption patriarcale).

Ad Caput II: *Normae practicae.*

Le N° 7 (page 10 [18]) traite de la « subjectio religiosorum pro diversitate rituum ». Il envisage deux cas seulement: le premier est lorsque des religieux travaillent dans un endroit où il n'y a pour ainsi dire qu'un seul rite: en ce cas, aux termes des canons 5 et 15 du Motu Proprio *Cleri sanctitati* de Pie XII, les religieux sont soumis à l'Ordinaire du lieu de ce rite en tout ce qui touche leur apostolat. Le second cas est lorsque des religieux latins exercent leur apostolat au profit de fidèles de plusieurs rites différents; en ce cas, ils dépendent, pour leur apostolat, de l'Ordinaire qui les a appelés ou admis. Mais le cas le plus fréquent, qui n'a pas été envisagé par le Schéma, est celui où les religieux latins exercent leur apostolat en faveur de fidèles de rites différents, mais ils n'ont été appelés ou admis par aucun Ordinaire de rite oriental. Il arrive en ce cas qu'ils continuent à dépendre de l'Ordinaire latin, bien que les fidèles latins sur ce territoire soient très peu nombreux ou presque inexistants. C'est ce troisième cas, de beaucoup le plus fréquent, que le Schéma devrait envisager pour lui apporter une solution convenable. Naturellement, cette question ne saurait être traitée par le Concile. Elle serait de la compétence de la Commission de réforme des Codes occidental et oriental.

Nous avions élaboré, il y a quelques années, pour ces sortes de cas, un projet de réglement, que nous nous permettons de joindre à cette note à toute fin utile.

* * *

*Projet de réglement relatif aux prêtres biritualistes et aux prêtres de rite oriental dans les Instituts religieux latins.*

*Etat de la question.*

Par décret du 1er juin 1885, la Propagande interdisait aux Instituts religieux latins d'admettre *aux Ordres* un sujet oriental sans le consentement préalable du St-Siège. Léon XIII, dans son encyclique *Orientalium dignitas* de 1894, n. X, voulut, en plus, qu'aucun oriental ne fût admis dans ces Instituts sans les lettres testimoniales de son

---

[18] Cf. p. 222.

propre Ordinaire. Dans une lettre du 15 juin 1912, le Préfet de la Propagande rappela qu'en plus des lettres testimoniales dont il est question dans l'encyclique *Orientalium dignitas,* le consentement du St-Siège était toujours requis pour l'admission d'un sujet de rite oriental dans un Institut religieux latin (*Fontes C.I.C.,* VII, 4943). Cette prescription fut recueillie dans le Code de droit canonique de 1917, c. 542, 2°: « Illicite, sed valide admittuntur: ... Orientales in latinis religionibus sine venia scripto data Sacrae Congregationis pro Ecclesia Orientali ».

L'autorisation du St-Siège comportait alors dans tous les cas le passage du sujet au rite latin. Avec le progrès des idées, on en vint à admettre la possibilité, pour ces sujets orientaux, de demeurer dans leur rite et, éventuellement, de former, à l'intérieur de leur Institut, des maisons et provinces « orientales ». L'exemple en aurait été donné par les Jésuites de Pologne orientale, Roumanie et Bulgarie, les Capucins de Pologne orientale, les Conventuels de Roumanie, les Tertiaires Carmes du Malabare, les Tertiaires Dominicaines d'Iraq (cf. *Statistica, con cenni storici, della gerarchia e dei fedeli di rito orientale,* 1932, p. 358 sq.). Pour favoriser cette idée, la Commission d'interprétation authentique du Code, dans sa Réponse du 10 novembre 1925, ad VI (*A.A.S.,* XVII, 1925, p. 582), déclara que l'autorisation préalable de la S. C. Orientale, dont il est question au c. 542, 2°, n'était pas nécessaire si les candidats orientaux, retenant leur propre rite, étaient destinés à former des maisons et des provinces de rite oriental.

Dans le territoire patriarcal, depuis 1938, la plupart des Instituts religieux latins s'engagèrent dans cette nouvelle voie et, si leurs maisons « orientales » ne se voient presque pas encore, leurs prêtres de rite oriental augmentent tous les jours en nombre et développent de plus en plus leurs activités. Très vite, des prêtres séculiers latins obtinrent de Rome la faculté de célébrer dans un rite oriental (le rite byzantin le plus souvent).

A l'enthousiasme général suscité par cette volte-face des Congrégations latines — et « latinisantes » — d'autrefois, ne tarda pas à succéder dans la hiérarchie melkite un malaise; des plaintes se firent entendre, suivies de protestations véhémentes; certains allèrent jusqu'à demander le retour à l'ancien état de choses, estimant que des orientaux « latinisés » étaient moins dangereux que des orientaux qui entendaient garder leur rite tout en travaillant en marge et, parfois, à l'encontre de leur Communauté d'origine ou d'adoption.

Voici les principaux chefs de plainte: *Certains* de ces religieux ou prêtres séculiers latins, obtenant le plus souvent de Rome l'indult du biritualisme ou du triritualisme à l'insu des autorités locales, restaient

latins de formation, d'esprit et de cœur. Leur célébration de la Ste Liturgie — à cela se réduit le plus souvent leur « orientalisme » — est plutôt défectueuse et ne sert trop souvent qu'à attirer ou à maintenir dans la fréquentation des chapelles et églises latines une certaine clientèle orientale, au détriment des œuvres et de la vie paroissiales. D'aucuns visent même la constitution de paroisses orientales confiées à leurs Instituts latins. Profitant de la carence de la législation canonique, d'une certaine conception toute occidentale et moyen-âgeuse du privilège de l'exemption pontificale, comme aussi de l'enchevêtrement et de la multiplicité des juridictions dans le Proche-Orient, certains en viennent à échapper pratiquement à tout contrôle d'une autorité ecclésiastique, ou du moins à tout contrôle d'une autorité ecclésiastique de leur rite. D'autres ont cru même trouver dans l'adoption d'un rite oriental un moyen commode de supplanter, à plus ou moins brève échéance, la juridiction du rite respectif. Des détails seront fournis plus loin.

*Efforts du patriarcat en vue d'une règlementation.*

Le Patriarcat a exprimé une première fois à la S. C. O. ses plaintes de cet état de choses, à propos de la création du « Foyer Catholique » au Caire et de « l'Association Catholique de la Jeunesse Egyptienne » (lettre de S. B. Cyrille IX à la S. C. O. du 18 juillet 1946, N° 179/SS).

Une note plus détaillée a été remise à la même S. Congr. par Sa Béatitude le 23 septembre 1948, N° 313 et 313 bis/2. Elle expose quelques faits saillants, suggère une nouvelle attitude et réclame surtout la règlementation, ne fut-ce que par un Décret provisoire, de « la nouvelle situation créée par les prêtres biritualistes et uniritualistes appartenant à des Ordres religieux latins ». La Note avait été préalablement soumise à l'examen des Pères du Synode annuel de septembre 1948, qui l'approuvèrent.

Une nouvelle lettre du 25 octobre 1948, N° 436/2, présentée à Rome le 25 novembre suivant, insistait sur la nécessité de donner à ces prêtres orientaux dans les Instituts latins une vraie formation orientale et suggérait de les obliger à suivre auparavant les cours de l'Institut Oriental de Rome.

En décembre 1948, Mgr Medawar eut à Rome une entrevue avec le R. P. B. de Gorostarzu, Assistant de France de la Compagnie de Jésus. Après en avoir verbalement rendu compte à S. Em. le Card. Tisserant, il fut entendu qu'en principe la S. C. O. allait étudier un projet de Règlement sur la matière.

Par lettre du 22 avril 1949, N° 303/3, Sa Béatitude a rappelé à la S. C. O. sa promesse. Le 2 mai, Prot. N° 933/48, la S. Congr. répondit qu'elle avait déjà repris l'étude d'un premier consulteur et

qu'elle avait demandé l'avis d'un second. « Je crois — est-il dit dans la lettre — que la question sera résolue prochainement ».

Depuis, le S. C. n'a plus répondu, malgré de nouvelles instances du patriarcat (2 juin 1949, N° 444/3; 16 décembre 1949, N° 193/4; 20 décembre 1949, N° 215/4). Le Synode de 1950 s'est occupé encore une fois de l'affaire et a prié Sa Béatitude de renouveler ses instances auprès de Rome (12 septembre 1950, N° 348/5). Le Synode de 1951, dans sa séance du 26 juillet, crut opportun, en vue de faciliter le travail de la S. Congr., de confier à l'auteur de ces lignes l'élaboration d'un Projet de Règlement à soumettre à l'examen et à l'approbation du St-Siège.

*Etat actuel de la législation.*

Sur ces entrefaits, parut le Motu Proprio « Postquam » du 9 février 1952, sur les Religieux, les biens temporels de l'Eglise et le sens de quelques termes canoniques.

Le Motu Proprio touche la question qui nous occupe en deux endroits seulement. Le canon 5 porte:

« § 1. Les maisons des Instituts religieux de rite latin qui, avec l'approbation du Siège Apostolique, auraient été agrégées à un rite oriental, sont tenues d'observer les prescriptions de la présente loi, sans préjudice des prescriptions de leurs Statuts relativement au gouvernement interne de l'Institut et des privilèges à eux concédés par le Siège Apostolique.

« § 2. L'Institut religieux de rite oriental qui, avec le consentement du Siège Apostolique, possèderait des maisons et des provinces d'un autre rite oriental, dépendra, en ce qui concerne le gouvernement de l'Institut, de la Hiérarchie ecclésiastique orientale que le Siège Apostolique aura désignée ».

Le canon 74 § 2 déclare qu'il est illicite d'admettre « des latins dans les Instituts religieux orientaux ou dex orientaux dans les Instituts religieux latins — à l'exception de ceux dons il s'agit au canon 5 (c. à d. des orientaux qui gardent leur rite dans des Instituts possédant des maisons agrégées à un rite oriental) — ou dans des Instituts religieux d'un autre rite oriental sans une autorisation écrite de la S. C. pour l'Eglise Orientale ».

Du canon 5, on peut tirer, en ce qui nous concerne ici, les conclusions suivantes:

1. Le droit distingue entre Institut de rite latin et Institut de rite oriental. Le critère de la distinction n'est pas indiqué, mais il ne serait pas difficile à établir.

2. Avec l'approbation du St-Siège, un Institut latin peut avoir des

maisons « orientali ritui adscriptae ». Comme il n'y a pas de rite oriental en général, on doit comprendre par cette expression « des maisons agrégées à *un* rite oriental, à *un* des rites orientaux ». Bien entendu, rien n'empêche que dans une maison de ce genre il y ait de passage ou en résidence des religieux d'un autre rite, latin ou oriental. Mais il faut, si je comprends bien le canon, que chaque maison soit, *en tant que telle,* agrégée à un rite déterminé: maison jésuite de rite copte, de rite melkite, etc., et non pas, pour prendre un exemple concret, « Résidence jésuite orientale », sans plus. Le Motu Proprio ne prévoit pas des maisons *canoniquement* inter-rituelles. A défaut de détermination contraire, une maison appartenant à un Institut latin est latine par le fait même.

3. L'Ordinaire du lieu d'une maison est celui du lieu et du rite auquel cette maison est agrégée. Une fois déterminé le rite d'une maison, c'est l'Ordinaire du lieu de ce rite qui exercera sur elle tous les droits que lui reconnait le Motu Proprio, car, aux termes du paragraphe 1 de ce canon, une maison orientale est tenue, bien qu'appartenant à un Institut latin, au droit oriental contenu dans le Motu Proprio.

Par là est déterminée l'autorité ecclésiastique dont dépend chaque maison religieuse en Orient. Il semblerait, à première vue, que tout doute est levé. Notre hiérarchie ne saurait, pourrait-on dire, prétendre exercer sa juridiction sur des maisons latines ou des maisons d'un autre rite oriental; par contre, sur les maisons agrégées au rite byzantin melkite, notre hiérarchie exercera tous les droits que la hiérarchie latine exerce sur les maisons religieuses de ce rite. Que veut-on de plus?

Pour peu que l'on réfléchisse aux conditions concrètes de la vie de l'Eglise en Orient, il parait évident que le canon 5 ne résout pas toutes les difficultés. En effet, qu'est-ce qui empêche un Institut religieux latin, le Jésuites, par exemple, de déclarer que toutes ses maisons du Proche-Orient sont érigées dans le rite latin, et donc soumises aux seules juridictions latines, même si elles comprennent en majorité ou exclusivement des religieux de rite oriental? Cet Institut aura ainsi, avec l'autorisation éventuelle du St-Siège, des prêtres de rite melkite, des chapelles et églises de ce rite, des offices de ce rite, etc. En application du canon 5, l'Ordinaire qui seul aura juridiction sur ces maisons sera l'Ordinaire latin. C'est lui donc, qui, aux termes du droit latin, devra veiller sur la bonne célébration de la liturgie byzantine dans ces maisons et promulguer à ce sujet des instructions qui obligeront même les religieux exempts (c. 1261 C.I.C.); c'est lui qui autorisera l'impression des livres liturgiques byzantins comme les autres (c. 1385 C.I.C.), l'érection

d'une église ou chapelle byzantines, etc. J'arrête l'énumération, car en poussant ce principe jusqu'à ses dernières conséquences, on aboutirait au désordre et au ridicule...

Les mêmes inconvénients se vérifient si des prêtres-religieux melkites se trouvent dans une maison érigée dans un autre rite oriental.

Certaines de ces difficultés doivent être prévues et résolues dans d'autres parties du futur Code de droit canonique oriental. C'est sans doute la raison pour laquelle la S. C. O. s'abstient de promulguer un Règlement sur cette matière.

Mais, ces parties du futur Code peuvent ne jamais paraître; ou bien, elles peuvent tarder; ou bien, elles peuvent avoir été élaborées sans tenir suffisamment compte des exigences réelles du pays et de la complexité des données du problème. Toutes ces raisons nous confirment dans l'opportunité de tenter ce Projet de Règlement qui, à défaut d'approbation et de promulgation par la S. C. O., servira du moins à faciliter la tâche des Codificateurs du St-Siège.

*Observations préliminaires.*

1. Le fait que les orientaux gardent leur rite en entrant dans un Institut religieux latin, ou que des religieux ou prêtres latins passent à un rite oriental ou obtiennent le privilège du biritualisme est une institution heureuse. Il ne faut pas que les difficultés, inhérentes à toute institution nouvelle, nous fassent oublier les avantages incontestables de cette initiative. Grâce à elle, les Eglises d'Orient ne perdront plus les meilleurs de leurs enfants. Elles bénéficieront, au contraire, de l'organisation, de l'expérience et de la force d'Instituts internationaux séculaires, qu'il vaut certes mieux avoir de son côté! Sympathiques ou antipathiques, ces Instituts restent indispensables à l'œuvre de l'Eglise en Orient: que ferions-nous vraiment sans eux? Les éléments orientaux dans les Instituts latins ont des chances de transformer peu à peu la mentalité latinisante et impérialiste de leur milieu; sans eux, ces Instituts, sous prétexte de ne favoriser aucun rite en particulier, continueraient à les faire discréditer tous à la fois et à latiniser comme par le passé. C'est vraiment du sang nouveau qui nous est injecté. L'assimilation sera délicate, mais elle est possible pour peu que l'on prenne patience et qu'on ne commence pas par rebuter ceux qui sont nos meilleurs auxiliaires.

2. Pour appuyer les différents articles de ce Projet de Règlement, je serai obligé de citer des cas, puisés dans les dossiers du patriarcat. Je le fais à contre-cœur, sans vouloir juger les intentions qui sont en général, je le crois, bonnes. Certaines plaintes de la hiérarchie proviennent de défauts personnels des intéressés: pourquoi voulons-nous qu'ils

soient plus parfaits que les autres? D'autres proviennent de la complexité des problèmes de l'apostolat en Orient: les intéressés n'y sont pour rien et sont sans doute les premiers à en souffrir. D'autres enfin proviennent d'un manque de législation: il convient de ne pas prolonger cette imprécision de la loi et d'assigner à chacun ses droits et ses devoirs. Pourquoi ne pas dire aussi, très simplement, que certaines réactions condamnables de ces prêtres melkites dans les Instituts latins sont dues, en partie du moins, à nos propres déficiences, à nos jalousies d'hommes, à la concurrence éternelle — qui est loin d'être propre à l'Orient — entre clergé séculier et clergé régulier, etc.?

3. Nous sommes habitués en Orient à la concentration de tout le pouvoir ecclésiastique — et d'une partie du pouvoir civil aussi — entre les mains du seul évêque. Il ne m'appartient pas de dire si c'est un bien ou si c'est un mal. Je constate seulement que, *de jure vigenti,* l'exemption pontificale ou patriarcale existe et que, même sur les Instituts non exempts, l'évêque exerce en somme bien peu d'autorité. C'est un fait que, dans l'organisation actuelle de l'Eglise, l'évêque n'est pas tout dans son éparchie. Il faut qu'il en prenne son parti. Sur plus d'un point, parfois de grave importance, les religieux de sa Communauté font bande à part. Que dire alors de religieux incorporés dans une forte organisation internationale latine et qui ne se rattachent à lui que par le rite?

4. N'oublions pas aussi que la législation ecclésiastique, comme toute législation humaine, ne saurait satisfaire les désirs de tout le monde ou éviter toute possibilité de désordre. Si les Instituts religieux nous paraissent utiles à l'Eglise, il faut leur consentir une certaine liberté de mouvements. C'est la rançon du progrès. Le projet ci-dessous essaiera seulement de trouver une solution qui permette, avec de la bonne volonté de part et d'autre, aux prêtres biritualistes et aux prêtres orientaux dans les Instituts religieux latins de profiter dans le Seigneur de tous les avantages de leur organisation interne et de collaborer, à leur façon, avec la hiérarchie à l'établissement du Règne du Christ.

* * *

## Projet de Réglement

### Section I
### *Des prêtres biritualistes en général*

Article 1: *Nécessité d'un indult.*

Sans un indult particulier du Saint-Siège, il est défendu à tout prêtre, séculier ou régulier, de célébrer la Synaxe eucharistique, d'ad-

ministrer les sacrements ou sacramentaux et de faire toute autre fonction liturgique dans un rite oriental auquel il n'est pas canoniquement agrégé.

Cf. Benoît XIV, const. *Allatae sunt,* § 34; S. C. de P. Fide, 11 décembre 1838 (C. G.) ad 17, dans *Collectanea,* t. I, n. 879.

Cet article peut paraître presque inutile. Cependant, il n'y a pas plus d'une semaine, on m'a rapporté le cas d'un prêtre maronite qui, en Janvier dernier, a concélébré quelque part en Egypte, sans indult d'aucune sorte, une sainte Liturgie dans le rite byzantin.

L'aggrégation à un rite est déterminée d'après les règles générales du droit. Cet article interdit aux prêtres latins de célébrer dans un rite oriental, et aux prêtres orientaux de célébrer dans un rite oriental autre que le leur, sans indult du Saint-Siège. Un prêtre resté melkite n'a donc pas besoin d'indult pour célébrer dans le rite byzantin, même si, par exemple, il a été ordonné par un évêque latin d'après le rituel latin.

Article 2: *Conditions requises pour l'obtention de l'indult.*

§ 1. Pour obtenir cet indult, l'intéressé doit en faire la demande à la S. Congrégation pour l'Eglise Orientale par l'intermédiaire et avec l'approbation de son Hiérarque propre, s'il est séculier, ou, s'il est religieux, du supérieur majeur dont il dépend.

§ 2. Sauf disposition contraire du St-Siège, la supplique doit être accompagnée ou suivie d'une attestation écrite dans laquelle le Hiérarque du lieu du rite intéressé déclare n'avoir rien à faire valoir contre l'obtention de la grâce demandée et certifie que le sujet possède la science liturgique nécessaire, une connaissance suffisante de la langue en usage dans ce rite, du chant ecclésiastique, de la théologie orientale, du droit canonique oriental et de l'histoire de l'Eglise en Orient. Pour s'assurer de ces conditions, le Hiérarque du lieu peut, s'il le juge opportun, soumettre le candidat à un examen, dont il fixera lui-même la matière et la date.

§ 3. Pour des raisons dont il reste juge, le Hiérarque du lieu peut aussi transmettre ces informations directement à la S. Congrégation.

*Ad § 1.* On demande s'il est impossible que la concession de cet indult dans les limites du patriarcat soit également du ressort de S. B. le Patriarche. A l'objection qu'on soulèverait que ces prêtres latins ou orientaux d'un autre rite ne sont pas ses sujets, il est aisé de répondre que les évêques orientaux peuvent bien, par exemple, concéder des dignités honorifiques orientales à des prêtres latins, même en dehors du territoire patriarcal. Ils deviennent ses sujets par le fait même que le droit lui reconnait ce pouvoir.

*Ad § 2.* Les conditions exigées pour l'obtention de l'indult peuvent paraître excessives. Pour se convaincre du contraire, qu'on veuille bien lire les lignes suivantes que j'emprunte à la lettre adressée par Sa Béatitude à la S. Congrégation Orientale, le 25 octobre 1948 (N° 436/2): « Pour être ordonné dans le rite byzantin, il ne suffit pas de connaître un peu théoriquement et à peu près pratiquement les rubriques de la Liturgie et des autres cérémonies ecclésiastiques. Il faut surtout *avoir l'esprit du rite oriental,* c. à d. avoir passé par les disciplines qui donnent cet esprit. Il faut donc avoir appris régulièrement: 1) la langue grecque...; 2) le chant ecclésiastique...; 3) la théologie orientale... On peut nous objecter que les prêtres melkites actuels, tant séculiers que réguliers, ne remplissent pas toujours ces conditions. Pourquoi donc les exiger des religieux byzantins des Congrégations latines? Nous répondons que ce qui manque à ce point de vue à la formation du clergé melkite est largement compensé par l'esprit, l'ambiance, les traditions, la pratique où vivent les prêtres melkites, ainsi que par leur parfaite connaissance de l'arabe, et par leur communauté de vie et de vue avec les fidèles catholiques et « orthodoxes » du pays. Rien de cela chez les religieux des Congrégations latines ».

L'absence de ces conditions, en particulier une célébration défectueuse de la Ste Liturgie, est un objet de scandale et de mépris, surtout dans les milieux à majorité orthodoxe.

Le patriarcat s'est plaint plus d'une fois du manque des connaissances liturgiques les plus élémentaires dans certains prêtres biritualistes. Inutile de citer des noms. On conviendra que la S. C. O. ne peut se rendre compte par elle-même de l'existence de ces connaissances indispensables sans recourir à l'avis de l'autorité locale intéressée.

Il convient de noter que certains prêtres latins, avant d'obtenir l'indult du biritualisme ou du moins avant d'en faire usage, se sont prêtés de bonne grâce à un entrainement liturgique sous la direction d'un prêtre désigné par Sa Béatitude; ainsi, le P. Giuseppe Castelletti, des Fils du S. Cœur de Jésus, et le P. Raphaël Abboud, O.F.M.

L'article tend précisément à généraliser et à règlementer cet usage.

Article 3: *Présentation de l'indult.*

Même concédé en forme gracieuse, l'indult dont il est question aux articles 1 et 2 doit toujours, avant usage, être présenté au Hiérarque du lieu du rite intéressé. Cela fait, le bénéficiaire peut, aux conditions du droit, en user partout.

La S. C. O. donnerait une marque de confiance à l'autorité ecclésiastique locale si elle concédait ces sortes d'indults *en forme commissoire,* surtout dans les cas où elle aurait cru bon de ne pas exiger préala-

blement le « Nihil obstat » du Hiérarque du lieu, dont il est question à l'article 2.

En tout cas, même concédés en forme simplement gracieuse, il est inadmissible que de tels indults ne soient pas portés *avant usage,* à la connaissance du Hiérarque du lieu, conformément au canon 51 du Code latin: « Rescriptum Sedis Apostolicae in quo nullus datur exsecutor, tunc tantum debet Ordinario impetrantis praesentari, cum... de rebus agitur publicis... ». Or, « res publicae — commente Vermeersch-Creusen, *Epitome,* I, n. 167 — eae sunt quae, spectata natura sua, divulgandae sunt et in communem populi notitiam venire debent: v. g. insignia palam deferenda. De his valet haec ratio: Ordinarium latere non oportet quae in sua dioecesi palam peraguntur ». Que veut-on de plus public que les célébrations « liturgiques »? Il n'est pas dans l'ordre que l'évêque melkite apprenne tout à coup que, dans son éparchie, un prêtre latin ou autre célèbre dans le rite byzantin. Voir les plaintes du patriarcat au sujet du P. Gemayel S. I. à Damas (Note à la S. C. O. du 23 septembre 1948, p. 2) et du P. Sourour, du clergé du patriarcat latin de Jérusalem, à Gaza (lettre à la S. C. O. du 20 décembre 1949).

Article 4: *Vigilance en matière liturgique.*

§ 1. Il appartient au Hiérarque du lieu, de veiller à l'observance des règles liturgiques, de publier des instructions et, servatis de iure servandis, de faire des remarques en cette matière obligeant tous les prêtres et religieux, même exempts, de son rite.

§ 2. Toute autorité sur ce domaine est retirée aux Hiérarques ou Supérieurs religieux qui ne seraient pas du même rite.

§ 3. Pour s'acquitter de ce devoir, le Hiérarque du lieu peut visiter toute église ou oratoire public de son rite érigés dans son éparchie, même s'ils appartiennent à une religion exempte.

Cet article n'est que la transcription du can. 1261 du Code latin. On a voulu seulement écarter au § 2, pour des raisons patentes, toute ingérence en matière liturgique des Hiérarques ou supérieurs religieux latins ou d'un autre rite oriental. Ce pouvoir du Hiérarque s'exerce légitimement sur tout prêtre ou religieux de son rite, même s'ils ne sont pas ses sujets au sens canonique du mot, comme seraient par exemple des Dominicains melkites dans une maison latine ou copte. L'article tend à établir en droit canonique oriental l'axiome suivant: « In omnibus quae celebrationem liturgicam spectant, illius Hierarchae aliquis fit subditus in cuius ritu celebrat ». (En matière liturgique on devient sujet du Hiérarque dans le rite duquel on célèbre).

La clause restrictive « servatis de iure servandis » du § 1 attire l'attention du Hiérarque sur les différences de procédure dont il doit

tenir compte lorsqu'il s'agit de faire canoniquement des observations, même en matière liturgique, à un prêtre séculier ou à un religieux exempt, de maison formée ou non. Voir canon 617 du M. P. *Postquam.*

Ainsi, cet article complète et restreint à la fois les droits reconnus au Hiérarque du lieu, qui n'est pas nécessairement le Hiérarque du rite intéressé, dans sa visite quinquennale des maisons religieuses par le canon 44 du M. P. *Postquam.*

Article 5: *Interdiction de célébrer les fonctions paroissiales.*

Sauf délégation du Hiérarque du lieu du rite intéressé, l'indult de célébrer dans un rite oriental ne comporte jamais l'autorisation de célébrer dans ce rite les fonctions paroissiales proprement dites.

A Alep, le Père Jean Balian, O.F.M., curé de la paroisse latine de Râm, a « converti » et « latinisé », selon les méthodes traditionnelles, un certain nombre de famille arméniennes. Ces « latins » ne peuvent se résoudre à être « couronnés » (mariés) ou enterrés dans le rite latin, même traduit en arménien. Le bon religieux trouve le moyen de les contenter, tout en les gardant dans le latinisme. Il obtient de Rome l'indult du biritualisme, et le voilà qui célèbre toutes les fonctions paroissiales dans le rite arménien. C'est une véritable paroisse arménienne-catholique où l'évêque de ce rite n'a rien à voir.

Des malins trouveraient dans ce stratagème un expédient génial qui permet de ne garder en Orient que la juridiction latine: les fidèles ne peuvent se plaindre, car on leur assure tous les offices dans leur rite. L'unité de juridiction est assurée par la suppression de toutes les Eglises orientales. Le tous est joué, à peu de frais.

J'ai vérifié personnellement et longuement le cas du P. Balian, qui est par ailleurs un très zélé prêtre. Son neveu, le P. Talatinian O.F.M., professeur au scolasticat franciscain de Jérusalem, a fait l'éloge de cet état de choses dans le dernier numéro de *Tierra Santa* (revue espagnole de la Custodie de Terre Sainte).

Je me permets de rappeler ici la réponse de la S. C. de P. F. du 11 décembre 1838 (C. G.) ad 18 (*Collectanea,* I, n. 879): « Utrum missionarii possint in aliquo casu administrare *latinis* sacramenta ritu orientali, v. g. ad benedicendum matrimonium, cuius altera pars latina, altera vero orientalis? — R. Negative ». Le cas envisagé par l'article est analogue.

Article 6: *Célébration des fonctions liturgiques dans un lieu sacré d'un autre rite.*

Pour célébrer habituellement dans un rite oriental des synaxes eucharistiques ou autres offices liturgiques auxquels la foule peut prendre

part, dans une église ou un oratoire d'un autre rite, l'autorisation du Hiérarque du lieu du rite intéressé est nécessaire.

Le prêtre biritualiste doit bien célébrer quelque part. Ce que l'article interdit, c'est la célébration habituelle, régulière, même limitée à une période de l'année (par exemple durant la saison d'estivage), de fonctions liturgiques dans un lieu sacré érigé dans un rite différent, latin ou oriental, si la foule peut y prendre part.

Ainsi il est anormal que, sans aucune autorisation, le P. Gémayel S. J. célèbre régulièrement et publiquement pour la foule la Ste Liturgie de rite byzantin dans la chapelle de la Résidence des PP. Jésuites à Damas, alors qu'il y a à Damas 6 églises melkites et que la Résidence est à quelques minutes du patriarcat. De même le P. Moraccadé S. J. à Bikfaya. Voir Note à la S. C. O. du 23 septembre 1948 N° 313/2, p. 2.

L'article veut éviter toute apparence de concurrence. Dans une église latine, les offices publics doivent être latins. Si des raisons valables exigent des célébrations dans un autre rite, l'autorisation de l'autorité intéressée est nécessaire.

Toute autre est la question des églises ou chapelles des maisons religieuses « orientales », dont il sera question plus loin.

Article 7: *Publications liturgiques.*

Il appartient exclusivement au Hiérarque du lieu du rite intéressé d'autoriser, conformément au droit, toute publication, même partielle, de textes liturgiques, originaux ou traduits, avec ou sans commentaire.

Je me réfère aux plaintes adressées par Sa Béatitude à la S. C. O. en date du 2 juin 1949 (N° 444/3) contre la brochure intitulée: « Notre Messe selon la Liturgie Byzantine », et qui ne porte aucune trace d'autorisation ecclésiastique, même pas étrangère au rite.

## Section II

### *Des prêtres orientaux dans les Instituts religieux latins*

Article 8: *Erection d'une maison orientale.*

§ 1. Une maison d'un rite oriental *déterminé,* même si elle appartient à un Institut religieux latin, ne peut être érigée que par l'autorité ecclésiastique compétente de ce rite, conformément aux canons 16-19 du Motu Proprio *Postquam* du 9 février 1952. Une maison de plusieurs rites, ou inter-rituelle, doit être érigée du consentement unanime de tous les Hiérarques de lieu de ces rites.

§ 2. Dans les six mois qui suivent la promulgation de ce Décret,

les Supérieurs majeurs immédiats des Instituts religieux latins doivent, s'ils ne l'ont déjà fait, obtenir du Hiérarque du lieu du rite intéressé le décret d'érection de leurs maisons qu'ils désirent ériger dans ce rite. Faute de quoi, toute maison appartenent à un Institut religieux latin doit être considérée comme étant de rite latin, abstraction faite du rite des religieux qui y sont affectés.

§ 3. Le Hiérarque du lieu d'une maison de rite oriental est exclusivement, à tous effets canoniques, celui de ce rite; si la maison appartient à plusieurs rites, les pouvoirs du Hiérarque du lieu seront cumulés par tous les Hiérarques qui l'ont érigée.

Le § 1 de cet article ne fait qu'expliciter les canons 16-19 du M. P. *Postquam,* qui parle seulement de « Hierarcha loci » sans préciser — car cela va de soi — que, pour l'érection d'une maison orientale, celui-ci doit être le Hiérarque du lieu du rite de la maison.

Dans la deuxième partie de ce paragraphe, on a quand même essayé d'envisager la possibilité d'ériger des maisons *inter-rituelles,* dont la condition juridique sera forcément peu pratique, puisqu'elles seront soumises à plusieurs Hiérarques..., à moins que le Saint-Siège ne promulgue pour elles une législation plus souple, dans le genre de ce qui a été prévu au can. 5 du M. P. *Postquam* pour les Instituts religieux orientaux qui ont des maisons et des provinces d'un autre rite oriental.

Dans cet article, on a voulu faire cesser l'anomalie de la fondation d'une maison orientale sans le consentement de l'autorité ecclésiastique intéressée, qui peut avoir des raisons de l'empêcher. Pour échapper à la difficulté, certains Instituts mettaient dans ces maisons des religieux de rite différent: ainsi aucune des hiérarchies orientales ne pouvait intervenir dans l'érection. Voir les plaintes de S. B. à la S. C. O. contre la « Procure Orientale » des Jésuites à Zamalek (Note du 23-9-48, N° 313/2, pp. 3 et 4).

Article 9: *Choix du rite d'une maison.*

§ 1. Si un Institut religieux latin ne possède pas de maison religieuse de rite oriental, il ne lui est pas permis, sans une autorisation de la S. C. pour l'Eglise Orientale, d'admettre au noviciat des sujets orientaux de ce rite.

§ 2. Si les religieux affectés à une maison d'un Institut religieux latin appartiennent en majorité à un ou plusieurs rites orientaux, la maison ne peut être érigée ou maintenue dans le rite latin.

§ 3. Les supérieurs religieux veilleront à ce que les maisons de leur Institut qui son fondées pour venir au secours des chrétiens orientaux soient érigées d'une façon stable dans un rite oriental déterminé

qui sera, autant que possible, celui de la majorité des religieux qu'ils destinent à cette maison.

*Ad § 1.* La réponse de la Commission d'interprétation authentique du Code du 10 nov. 1925 déclarait non nécessaire l'autorisation de la S. C. O. si les sujets orientaux, gardant leur rite, étaient seulement destinés à fonder des maisons de rite oriental. Le canon 74 § 2 du M. P. *Postquam* semble restreindre cette faveur aux Instituts qui ont déjà des maisons de rite oriental. Notre paragraphe exige en plus que l'Institut ait une maison du rite du candidat.

*Ad § 2.* Ce paragraphe est capital. Sans cette disposition, les Instituts maintiendraient toutes leurs maisons, leurs œuvres, leurs religieux orientaux — qui peuvent être les plus nombreux — sous l'obédience latine et échapperaient ainsi à peu près à tout contrôle de la hiérarchie orientale.

*Ad § 3.* Ce paragraphe tend à obliger les supérieurs à ériger de plus en plus dans le rite oriental leurs maisons d'Orient. C'est, si je ne me trompe, la ligne de conduite du St-Siège. D'autre part, les transferts continuels des religieux ne tolèrent pas une trop grande rigidité dans le choix du rite d'une maison. Là encore, tout dépend des bonnes intentions des supérieurs religieux. On ne voit pas comment on pourrait préciser davantage.

Article 10: *Erection d'un lieu de culte.*

Restant ferme l'article 6, aucune maison d'un Institut religieux clérical ne peut, sans une autorisation spéciale du Hiérarque du lieu du rite intéressé, posséder une église ou un oratoire public ou semi-public d'un autre rite.

Le fait d'autoriser l'érection d'une maison religieuse comporte, par le fait même, pour les Instituts religieux cléricaux, le droit d'avoir une église ou un oratoire public *du même rite* (ainsi doit être interprété le can. 19 du M. P. *Postquam*). Il n'est pas normal qu'une maison latine par exemple ouvre, sans autorisation du Hiérarque melkite, une église ou une chapelle melkites, ou bien fasse célébrer habituellement dans le rite byzantin des fonctions liturgiques auxquelles la foule peut prendre part. Ce dernier cas est déjà prévu et interdit par l'article 6.

Les plaintes portées contre la chapelle de la Résidence Orientale des PP. Jésuites à Zamalek trouvent ainsi leur solution. Ou bien cette Résidence sera latine et contiendra une majorité de religieux latins: alors, elle ne pourra avoir une chapelle byzantine ou faire célébrer habituellement et publiquement des fonctions liturgiques byzantines sans la permission de l'autorité melkite. Ou bien elle sera déclarée melkite, mais pour cela il faut un décret d'érection de l'autorité melkite qui peut, si

le bien de l'Eglise l'exige, s'opposer à son erection. Voir le can. 1162 du Code latin.

Article 11: *Lieu de culte inter-rituel.*

Si dans l'église ou l'oratoire d'une maison religieuse des fonctions liturgiques doivent être célébrées habituellement et publiquement en plusieurs rites, est requise l'autorisation des Hiérarques de lieu de tous les rites, et si l'un d'eux la refuse, on ne peut la demander ou l'obtenir des autres sans les informer du refus. Mention du refus étant faite, aucun Hiérarque ne peut concéder, en ce qui concerne son propre rite, l'autorisation demandée sans avoir entendu les raisons du ou des Hiérarques qui l'ont refusée.

C'est une adaptation du can. 44 du Code latin. Pour l'érection de la chapelle du Foyer catholique de la Rue Zaki au Caire, le Père Ayrouth S. J. avait commencé par demander l'autorisation du Patriarcat melkite — devant lui-même la deservir selon le rite byzantin —, mais, n'ayant pas pu l'obtenir, il s'est adressé au Patriarcat copte. Voir lettre du Patriarcat à la S. C. O. du 18 juillet 1946.

*Remarque finale.* Tous les religieux, même exempts, sont tenus de se conformer aux ordres de l'autorité ecclésiastique locale sur plusieurs autres points: les honoraires de messe, c. 831 § 3 C.I.C.; l'admission de prêtres étrangers à célébrer dans leurs églises ou chapelles, c. 804 § 3; la récitation des prières, la célébration des fonctions et le son des cloches quand cela est prescrit par l'Ordinaire pour des raisons d'ordre public, c. 612; l'homélie des jours de précepte, c. 1345; l'assistance, sous certaines conditions, aux conférences théologiques organisées par l'Ordinaire, c. 131 § 3 et 2377. Ils sont soumis à la visite épiscopale en certaines matières, c. 344 § 2. Dans les matières où ils relèvent de l'Ordinaire, ils peuvent être punis par lui, c. 619; ils peuvent être punis par lui quand ils se trouvent illégitimement en dehors de chez eux, ou quand ils commettent un délit en dehors de chez eux, ou que leur Supérieur religieux, dûment averti, néglige de les punir, c. 616. L'Ordinaire peut s'opposer, sauf dans les grandes villes, à ce qu'une prédication chez les religieux nuise à la prédication donnée dans la paroisse, c. 1343, 609 § 3. L'Ordinaire doit donner son « Nihil obstat » pour la publication des livres et l'impression des images pieuses, c. 1385. A certaines conditions, les religieux ont besoin de l'autorisation de l'Ordinaire du lieu pour quêter, c. 621 § 1, ou pour fonder une association pieuse ou une section d'Action Catholique, c. 686. L'Ordinaire du lieu a un droit de visite et de contrôle sur les écoles, c. 1382, etc. etc.

Je n'ai pas cru devoir faire des articles sur ces matières, et ce pour les raisons suivantes:

1) La plupart de ces canons du Code latin n'ont pas encore leur correspondant dans ce qui a déjà paru du Code oriental. Ces matières seront sans doute traitées dans le Code oriental. Le seul reproche qu'on peut faire aux Codificateurs romains c'est qu'en adaptant les canons du Code latin ils semblent ignorer parfaitement la multiplicité des juridictions en Orient. Voici un exemple entre dix: comme le canon 622 du Code latin, le canon 171 du M. P. *Postquam* n'autorise les religieux à quêter qu'avec l'autorisation écrite *du* Hierarque du lieu dans l'éparchie duquel ils veulent quêter (§§ 2 et 3). Quel est *ce* Hiérarque, quand il y en a 6 dans une ville? Le § 5 du même canon n'oublie pas de préciser que quand il s'agit de quêter dans une éparchie latine, il faut obtenir l'autorisation de l'Ordinaire latin de cette éparchie. Fort bien! Mais pourquoi les religieux latins ne seraient-ils pas tenus d'obtenir l'autorisation des Hiérarques orientaux quand ils désirent quêter par exemple à Beyrouth, à Alep ou au Caire? Ceux qui font les frais de ces quêtes sont en très grande partie des fidèles orientaux. Et puis, l'autorisation du Hiérarque melkite (et même de tous les autres Hiérarques orientaux) n'est-elle pas nécessaire quand des prêtres melkites appartenant à une maison religieuse latine, exploitant leur appartenance au rite melkite, quêtent publiquement parmi les fidèles melkites? Je me contente de cet exemple.

Le M. P. *Postquam* a bien soin de faire intervenir *le* Hiérarque du lieu toutes les fois que l'ordre public est en cause, mais il ne semble pas réaliser que l'ordre public en Orient est confié indissolublement à *plusieurs* Hiérarques du lieu, et que, le plus souvent, les Hiérarques orientaux y sont plus intéressés que l'autorité latine dont relèvent canoniquement les Instituts religieux occidentaux. Ces précisions seront-elles fournies par d'autres parties du Code oriental, non encore publiées? C'est possible.

2) Je me suis contenté dans ce Projet de proposer un essai de réglementation des points au sujet desquels la Hiérarchie melkite s'est plainte. Les autres points n'ont pas encore soulevé des questions. A NN. SS. les Evêques de voir s'il convient de proposer une réglementation de l'un ou l'autre point parmi ceux énumérés plus haut.

En terminant, je ne puis m'empêcher de songer que ce qui nous manque, c'est moins une législation qu'un *esprit.* Si les Orientaux dans les Instituts religieux latins se persuadent que le privilège de l'exemption doit *uniquement* servir à un plus grand dévouement au service de la chrétienté locale, que le Christ leur demande d'aimer et d'aider les communautés chrétiennes d'Orient, *que la suprême ambition d'un Institut religieux est de diminuer et de disparaître même pourvu que le Christ*

*croisse dans les âmes,* religieux et hiérarchie n'auront pas de difficulté à s'entendre.

(Neophyte Edelby, B. A.
*Professeur au Grand-Séminaire Ste-Anne de Jérusalem*)

Exc. Ujčić: Problema de rationibus inter Episcopos et Religiosos est quaestio delicata, imo interdum salebrosa.

In qua quaestione solvenda opus est magna mutua reverentia, mutua comprehensione; et non raro etiam quaedam portio humilitatis multum iuvaret... sed de humilitate canonistae non multa scribunt.

In principio: Religiosus debet scire Episcopos a Spiritu Sancto positos esse regere Ecclesiam Dei.

Episcopus dioecesanus debet scire Religiones esse a Sede Apostolica corporationes adprobatas et laudatas.

Donec utraque pars intra limites propriae competentiae manserit, donec, ut moderne loquar, utraque pars suam quaeque locomotivam in proprio binario servaverit, et honorem Dei magis quam proprias aspirationes prae oculis habuerit, collisiones evitabuntur.

Sed cum in utraque categoria homines sint cum variis imperfectionibus, a quibus neutra pars libera est, necesse est ut ope legum positivarum res ad regulam deducatur.

In his legibus ferendis necessaria erit moderatio, sed et praecisio... clara pacta, boni amici!

Permittite mihi, ut de eis loquar, quae pertinent ad parochos religiosos: ergo de Capite IV.

Facile est dicere: quod vitam religiosam attinet, Religiosus subditur suo Provinciali; in ea, quae curam animarum spectant, subiacet Episcopo.

Sed in praxi interdum spinosum evadit duobus dominis servire.

*Quoad parochos religiosos propono*:

Provincialis, cum praesentat Episcopo candidatum pro paroecia, debet perspicuum curriculum vitae respectivi sacerdotis Episcopo praesentare; quae studia peregerit, quali cum successu; ego nescio num quoad testimonia de studiis apud Religiosos vigeat quaedam disciplina arcani; sed certe hoc arcanum non potest servari coram Episcopo, qui commissurus est candidato aliquam insignem paroeciam.

Ceterum: etiamsi candidatus ante quindecim annos debuerit forte iterare examen ex Historia Ecclesiastica, nulla calamitas si hoc Episcopo notum erit... Evangelistae descripserunt Petri negationem, et tamen Petrus mansit caput Ecclesiae.

Itaque debet Episcopus ex sincero curriculo vitae rescire, quae sint

dotes candidati; quibus magis excellat, sitne bonus concionator, prudens confessarius, practicus liturgista, expertus catecheta et alia huius generis.

Mentio facienda erit etiam de imperfectionibus candidati, ut Episcopus sciat, quomodo sibi cum eo agendum.

Quae dixi de parochis, valent etiam de cooperatoribus, quod per se patet.

*Mutua relatio*:

Quemadmodum Episcopus cavere debet, ne iura parochi religiosi tangat, quae ad eius exemptionem pertinent, sic et Provincialis cavere debet, ne ingrediatur competentiam Episcopi.

Ego cuidam Provinciali, cuius Patres gubernant paroeciam bilinguem, quae distat circa 20 km. a mea residentia, manifestavi desiderium valde fundatum, ut cogitaret de cooperatore, qui altera lingua calleret. Mirum fuit eius responsum: ego veniam et videbo num hoc necessarium sit... Ergo Provincialis, qui forte a biennio praeest Provinciae et centena kilometra ab illa paroecia distet, vult videre num aliquid necessarium iudico... Ceterum, nec consilia mecum contulit, nec sacerdotem misit, ... si scripsisset se nullum sacerdotem hic et nunc disponere posse, nihil dicerem.

*Interferentiae in competentiam Episcopi*:

Quidam sacerdos religiosus celebrat lingua paleoslavica quamvis Beogradi unice Missale latinum adhiberi possit, sicuti in millenis aliis ecclesiis.

Rogavi Superiorem, qui erat vir venerandus, ut sacerdoti diceret me non posse hoc permittere, Superior statim respondit, parum spei adesse dictum patrem esse oboediturum. Ideo Superiori dixi: debebo tibi scriptis haec nuntiare. Quod Superior libenter acceptavit. Inceperunt scriptiones, res delata est ad Sanctam Sedem, quae respondit dictum Patrem debere conformari legibus vigentibus. In rescripto, quod mihi Nuntius Apostolicus attulit, scriptum erat decisionem valere, quamvis Procurator generalis intervenerit in favorem sacerdotis.

Ego nunc aperte interrogo: si sacerdos erravit, nescio ad quid interventus Procuratoris necessarius sit. Quin immo Procurator deberet uti solita sacrali formula: sacerdos oboediat Episcopo!... Si actum fuisset de sacerdote dioecesano, nemo intercessisset.

Aliquis parochus religiosus per annos pertinaciter repetebat petitionem ut suae ecclesiae permitterem binationem quibusdam diebus ferialibus; notabene: ferialibus, non dominicis, quamvis paroecia habeat tres sacerdotes. Ego de anno in annum responsum negativum dedi, quia secundum leges binationes in tali casu non possum permittere.

Venit novus parochus; sperabam fore ut a petendis binationibus

desisteret. Sed statim renovavit petitionem prioris parochi et ego renovavi repulsam, adducens rationes propter quas non possim concedere petitum.

Exspectari licebat rem compositam fore et parochum obsequiose accepturum esse resolutionem competentis Episcopi. Sed res aliter evenit.

Ex improviso accepi rescriptum Sacrae Congregationis; obstupui legens initium rescripti: Archiepiscopus Beogradensis postulat facultatem permittendi illi ecclesiae binationem... etc.

Statim respondi Congregationi me nihil postulasse et libellum supplicem missum esse me inscio, immo contra meam voluntatem.

Si petitio erat signata meo nomine, nescio quis eam signaverit; si non erat signata meo nomine, cur rescriptum dicit me « postulasse »? Sacrae Congregationi reverenter exposui, cur non potuerim concedere binationem.

Sacra Congregatio acquievit et ultimis annis hac in re conticuerunt omnes!

Quaenam fuisset normalis solutio casus?

1. Normale fuisset, si parochus religiosus, videns resolutionem Episcopi, eam religioso obsequio acceptasset; ita dedisset reliquis parochis exemplum oboedientiae, quod valde decuisset.

2. Supposito quod parochus de hac quaestione dubitasset, adducens pro se sententias probatorum auctorum; sed debuit videre etiam pro sententia Episcopi militare bonos auctores. Et tunc debuisset scire, id quod clare dicit S. Alphonsus: in dubio praesumptio stat pro Superiore.

3. Supponamus ulterius eum voluisse nihilominus contra decisionem Episcopi causam agere... tunc debuisset, secundum stylum Curiae, per tramitem Curiae Archiepiscopalis rem proponere Sacrae Congregationi.

Sed praetulit a tergo Episcopi, ope Procurae generalis, adire S. Congregationem. Procura generalis debuisset ei statim respondere: Episcopus secundum leges processit et tuum est oboedire! Sed aliter factum est!

Ego nescio quid Procurae generalis intersit, num Episcopus alicui paroeciae permittat binationem necne. Quid diceret Procura generalis, si ego me interferrem in res internas Ordinis, quaerens cur iste Pater factus sit oeconomus vel professor?

Apud me cogitabam: Episcopi positi sunt regere — dixi *regere* — Ecclesiam Dei. Regere non significat aliquam praecedentiam honoris causa; sed significat veram et propriam potestatem gubernandi dioecesim. Numquam audivi resolutiones, quas fert Episcopus in sua competentia, subiacere alicui super-revisioni Procurae generalis!

Acta inveniuntur in archivo Congregationis Sacramentorum.

*De privilegiis Religiosorum*:

In libris theologicis multa circumferuntur privilegia, quae non solum temporibus nostris non conveniunt, sed lectoribus absona videntur. Ita: quod quidam Religiosi possint Breviarium « mentaliter » recitare; quod possint celebrare duas, imo quatuor horas ante ortum solis; quod simplex tonsuratus possit praedicare; quod possit dispensare a votis. Haec omnia diligenter revidenda sunt et expungenda in quantum non conveniunt nostris temporibus.

Meus archidiaconus observavit cuidam parocho religioso, qui recitabat publice litanias S. Antonii, hoc non licere. Parochus prompte respondit: nos habemus privilegium! Unde potest Episcopus scire hoc privilegium, contra claras directivas Congregationis Rituum alicui Religioso competere? Et si competit... cui bono?

Hinc valde bene paragraphus 44 praevidet revisionem privilegiorum Religiosorum. Circa hanc paragraphum unum addere vellem:

Schema dicit: privilegia esse submittenda intra congruum temporis spatium, ab Apostolica Sede determinandum, iudicio Sanctae Sedis.

Propono: ut determinetur tempus ad finiendam obligationem; ex. gr. post annum a promulgatis decretis Concilii.

Simul necessarium erit privilegia promulgare in authentico Codice... privilegia etenim habent vim legis, saltem pro eis qui ea revereri debent. Sed ut aliqua lex valeat, oportet ut rite promulgetur.

Valde laudo paragraphum 30, quae Religiosis imponit ut studiose servent omnia, quae Episcopalis Conferentia edixerit de rationibus habendis cum civilibus moderatoribus vel politicis partibus.

Exc. HURLEY: Relate ad hoc optimum schema unum tantum verbum habeo dicendum quod suum momentum habet in quaestione subiectionis religiosorum iurisdictioni episcopali. Quaestio quae mea interest illa est de iisdem normis iustitiae observandis in re disciplinari.

Non raro enim accidit ut pro eodem delicto episcopus poenas severiores religiosis infligit quam clero saeculari, speciatim per revocationem facultatuum dioeceseos. Hoc mihi videtur esse contra iustitiam. Episcopi, qui adiutorium religiosorum habere volunt, parati esse deberent aliqua inconvenientia tolerare, quae ex debilitate humana oriuntur, et religiosum non modo severiore iudicare quam sacerdotem dioecesanum. Generaliter, collatis cum superiore religioso consiliis, casus dirimi possunt ad satisfactionem utriusque partis.

Propono igitur ut clausula aliqua schemate introducatur quae in mentem episcoporum revocet obligationem agendi in re disciplinari relate

tam ad clerum regularem quam ad dioecesanum secundum easdem normas iustitiae.

Rev. SÉPINSKI: Nullum dubium quin Religiosis « officium prae laicis urgentius incumbat impense diligenterque adlaborandi in aedificationem et incrementum Corporis Mystici Christi (prooemium pp. 5-6 [19]). Agnoscendum quoque est quod, auctis admodum nostra aetate necessitatibus, « maiore in dies studio ac mensura » iidem Religiosi apostolatus operibus externis conferre debeant operam. Cum vero animarum salus iure divino concredita sit Episcopis, schema quod nobis proponitur « rationes inter Episcopos et Religiosos », in iis praesertim quae ad hoc maximi momenti negotium spectant, pressius ordinandas aggreditur.

Etsi vero probanda et laudanda est intentio promovendi magis concordem cooperationem inter utrumque clerum in sacri apostolatus ministeriis sub Episcoporum ductu exercendis, multa quae in schemate habentur, omni cum reverentia et caritate dicam, ad rem non conferre videntur. Etenim, ne finis intentus frustretur, rei congruum esse existimo ut aequa ratione perpendantur, una cum iuribus et officiis Episcoporum in iis quae pertinent ad animarum salutem procurandam, etiam necessitates quae cum natura, indole, regimine, et fine Institutorum religiosorum ab Apostolica Sede approbatorum connectuntur. Quae quidem omnia non satis contemperari videntur in schemate, nam:

I. Instituta religiosa, prout omnibus constat, valde diversa sunt inter se ratione indolis et finis; non possunt igitur pari ratione ad opera apostolatus advocari, nec sufficiunt, ad incommoda praecavenda, quae ad rem habentur in schemate, cum reapse Episcopis facultas fiat omnes religiosos « vocandi », seu obligandi.

II. Principia generalia non satis perspicua videntur. Ex iis ianua patet interpretationibus subiectivis, quae facile vergere possunt in damnum disciplinae religiosae. Praeterea superiorum auctoritatem nimium extenuant et inde non sine causa timendum est ne foveantur dissidia, potius quam mutua et fructuosa cooperatio promoveatur, neve iidem superiores impediantur sui muneris partes rite exercere, quodam dualismo regiminis in communitatibus et Provinciis inducto.

III. Quae dicuntur sub n. 3 de exemptione (p. 8 [20]), inadaequata videntur, quia, si normae ibi propositae admittantur, potestas regiminis superiorum fere ad nihilum redigitur. Insuper prorsus negligi videntur

---

[19] Cf. p. 220.
[20] Cf. pp. 221-222.

nonnullae considerationes, quae summi momenti habendae sunt non modo pro vita et actuositate Institutorum religiosorum, sed etiam pro universae Ecclesiae utilitate. Sufficiat ex iis potiores percensere:

*a*) Instituta religiosa natura sua sunt superdioecesana, seu ut plurimum erecta sunt non pro una vel alia dioecesi, sed habent indolem quodammodo universalem; possunt esse nationalia et internationalia; id autem postulat ne arctiore vinculo dioecesi ligentur.

*b*) Habent singula Instituta suum proprium regimen provinciale ac centrale, a quo dependent sodales et domus respectivae Provinciae; quomodo autem componi potest internorum superiorum auctoritas cum amplis facultatibus quae tribuerentur singulis Episcopis in religiosos suae dioecesis?

*c*) Ne regimen internum vanum sit, necessarium est ut reapse suam auctoritatem expedite exercere valeat in singulos religiosos et in singulas domos, prout bonum Instituti et superius bonum Ecclesiae exigant; quod vix fieri posset admissa dependentia a singulis Episcopis, sicuti in schemate contemplatur.

*d*) Dici non potest religionum regimen nunc avulsum esse ab Auctoritate Ecclesiastica; quia reapse subest Sanctae Sedi et Summo Pontifici, quibus curae est de bono tam singularum dioecesium tum de prosperitate Ecclesiae universalis; in pluribus subest etiam Episcopis dioecesanis, et iam nunc religiosi, sub ductu Episcoporum, apostolico ministerio large incumbunt. Liceat mihi memorare quod solummodo in Italia Ordo Fratrum Minorum, cum dispensatione Definitorii Generalis et S. Congregationis Religiosorum, concreditas habet plus quam ducentas paroecias.

*e*) Verum quidem est Episcopum iure divino animarum salutem suae dioecesis sibi concreditam habere; sed mihi videtur in schemate non satis ponderari hoc idem officium Summo Pontifici competere pro universo orbe. Ex hoc enim Summi Pontificis officio sequitur valde opportunum esse ut religiones quas Ipse approbavit, non negata quidem auctoritate quae Episcopis competere debet et de iure competit, ab Eo immediate dependeant eique auxilio sint in munere Pastoris universalis exercendo. Historia luculenter docet quanta religiosi operaverint ad regnum Dei dilatandum, qua missionarii inter infideles a Summo Pontifice missi, ne dicam de ceteris apostolatus operibus quae ipsi exercuerunt et exercent, eodem Summo Pontifice mandante, in totius Ecclesiae utilitatem. Ordo Fratrum Minorum e. g. habet nunc in quinque continentibus 135 missiones vel quasi missiones, i. e. 89 missiones a S. C. de Propaganda Fide vel a S. C. pro Ecclesia Orientali dependentes; 46 Commissariatus et fundationes missionarias vel quasi missiona-

rias; 3.653 missionarios; 90 episcopos. Si addantur numerosiores missionarii aliorum Statuum perfectionis, plane intelligitur quantopere in regno Dei dilatando religiosi adlaborent; quod fieri non posset, si iidem a singulis Episcopis plus aequo dependerent.

IV. Item sub n. 3 dicitur exemptionem « ordinem potissimum internum » respicere. Optarem melius explicaretur quid his verbis intelligatur, cum inde occasio detur erroneis interpretationibus et multis perturbationibus ansam praebere possit. Dicitur etiam « exemptionem non esse absolutam », sed hoc superfluum est, nam numquam fuit absoluta, cum in iure plures percenseantur casus in quibus religiosi obnoxii fuerunt et sunt Episcoporum auctoritati.

V. Necessaria quidem est strictior efficientiorque cooperatio cum Episcopis et sub Episcopis in apostolatus operibus exercendis, sed hoc obtineri potest, et quidem efficacius, servata substantialiter hodierna disciplina canonica; e contra applicatio schematis, potius quam perfectam concordiam actuositatisque coordinationem augeat, haec omnia certocertius, secundum meum submissum iudicium, imminuet.

Quibus omnibus consideratis, et aequa lance libratis, pro munere meo Ministri Generalis Ordinis Fratrum Minorum atque pro officio Praesidis Unionis Romanae Superiorum Generalium, cum omni caritate et obsequio at eadem cum claritate respondere cogor: schema, uti iacet, non placet.

Puto necessarium esse ut res accuratius perpendatur et normae novae elaborentur, quae aptius componant exigentias hodierni apostolatus cum necessitatibus institutorum perfectionis. Quod melius fieri posset in revisendo Codice Iuris Canonici.

Rev. JANSSENS: Toto corde plaudo intentioni huius schematis promovendi pleniorem collaborationem inter utrumque clerum maioremque coordinationem conatuum apostolicorum sub ductu Episcopi, qui de animabus sibi in dioecesi commissis respondet coram Deo et Ecclesia.

Pleraque proinde quae in hoc schemate determinantur libenter probo, eo vel magis quod vix non omnia referunt ius quale nunc viget.

Duo tamen mihi videntur desiderari:

1. Optarem ut in pleniore luce ponatur officium Summi Pontificis providendi Ecclesiae universali. Ut rem concreto modo illustrem: clerus regularis sola pars cleri est quae sit fere perfecte « mobilis », si ita loqui fas est, ad nutum Pontificis. Iamvero, omnes querimur de inaequali et non satis proportionata repartitione cleri pro necessitate animarum; « alius quidem abundat, alius autem esurit ». In non paucis locis Europae praesertim superabundat clerus; in aliis vero, praeser-

tim extra Europam, summam penuriam patiuntur dioeceses. Iamvero, dum clerus dioecesanus maxima ex parte alligatur servitio propriae dioecesis, Religiosi, praesertim exempti, nulli dioecesi alligantur atque ad nutum Pontificis se transferre possunt ad quamlibet orbis partem.

Si proinde Religiosi nimis alligantur singulis dioecesibus, iam minuetur et mox deerit illa Pontificis Summi libertas disponendi expedite de abundanti parte cleri.

Hinc necesse videtur ut non possit quivis Episcopus partem cleri Regularis propriae dioecesi alligare, utputa committendo Religiosis paroecias plures, exigendo ut numerus Religiosorum sibi benevisus retineatur in dioecesi ad varia opera, recusando suppressionem operum superfluorum vel saltem non necessariorum et similium.

Exemptio vergit non tantum in bonum Religiosorum, qui hoc privilegio gaudent, sed in bonum Ecclesiae universalis. Nisi exempta fuisset Societas Iesu, non numeraret nunc longe ultra 6.000 suorum sociorum in Missionibus exteris (Sac. 4.134; Schol. 1.667; FF. 1.032, ineunte 1962).

En primum: exemptio prodest bono Ecclesiae universae.

2. Alterum vero quod nimis videtur praetermissum in nostro schemate: praeter id quod ius hodiernum praescribit, ulterius minuitur facultas Religiosorum ultro aggrediendi opera etiam nova (ius « initiativae », ut dicitur linguis hodiernis).

Iamvero, in tota historia Ecclesiae catholicae patet quantum ei profuerit illa « initiativa » privatorum, a Spiritu Sancto ut videtur inspiratorum. Exempla passim coram oculis habemus: magni Ordines religiosi, qui certe decori fuerunt Ecclesiae atque profectui, vix non omnes nati sunt ex initiativa non Praesulum Ecclesiae, sed privatorum, Benedicti, Bernardi, Dominici, Francisci; scholae catholicae, maximum columen Ecclesiae, ortae sunt ab « initiativa » monachorum; missiones exterae pleraeque simili « initiativa » Religiosorum, qui fidem invexerunt in magnam Europae partem totamque Americam; nuperrime celebrata est memoria « initiativae » privatae qua orta sunt opera Propagationis Fidei et Sanctae Infantiae... Haec omnia utique non sine approbatione Hierarchiae sive localis sive universalis; initium tamen ultroneo consilio privato debetur.

Ad bonum Ecclesiae proinde prodesse videtur ne nimis praepediantur fideles, etiam Religiosi, ab « initiativis » quae decurrente tempore foecundae forte probabuntur. Hinc ne adeo coartetur eorum libertas ut a solo Episcopo omnia incipienda, omnia ab initio ordinanda sint.

Haec duo generaliora observanda habebam.

Pauca particularia:

In nonnullis rebus schema nostrum procedit ultra ius praesens, idque non sine alterutro ex incommodis de quibus egi:

Pag. 8,[21] linea 23: « Quatenus de apostolatu agitur locali, ... prorsus necesse est ut sine Episcopo nihil fiat ». Sapientissime dictum; sed nimis praetermittitur a quo pendeant opera apostolatus interdioecesani, nationalis atque internationalis, qualia sunt non pauca opera Religiosorum. Et haec opera magis universalia non raro maioris momenti videntur pro bono Ecclesiae, quam opera localia. Vix ab alio pendere efficaciter possunt quam a Romano Pontifice, a quo pendent Superiores Generales Religiosorum.

Idem adverto ad pag. 10,[22] linea 6: opera apostolica in dioecesi exercenda pendeant necesse est ab Episcopo; quid autem de operibus apostolatus in dioecesi quidem sedem habentia, sed quae sint universaliora?

Pag. 13,[23] linea 29 ad 34: fateor me non intellexisse, pro mea ignorantia, quid intendatur per opera constituta « ad modum corporis organici » vel non constituta ad hunc modum.

Quod conceditur pag. 14,[24] n. 17 (linea 33 et ss.), periculo non vacat. Conceditur enim Episcopo ut possit Superiorem fere cogere ad destinandos Religiosos in casu speciali ad munera quae illos a vita communi habitualiter segregent. Iamvero, propter exigentias sat severas et cotidianas vitae communis, fit ut qui diutius extra illam degunt, in non paucis casibus aegre vel nullo modo ad eam redire valeant; inde crisis et non raro vocatio religiosa amissa.

Pag. 15,[25] linea 10, loco « vocari » proposuerim « invitari »; bonae enim causae esse possunt ob quas non conveniat Episcopum ad talia obligare posse.

Idem dixerim ad pag. 15, linea 21: Superiores religiosi « tenentur »; proposuerim formulam magis moderatam, uti « Superiores libenter pro viribus auxilium praestent ».

Formulae istae severiores occasionem facile praebebunt lugendis et dolorosis dissidiis et conflictibus.

Pag. 17,[26] de ministerio paroeciali a Religiosis participando. Ne mobilitas Religiosorum, de qua initio agebam, sensim sine sensu minuatur nimis, talia ne multiplicentur. Nec cogantur Religiosi, quorum Regulae a

---

[21] Cf. p. 221.
[22] Cf. p. 222.
[23] Cf. p. 224.
[24] Cf. p. 225.
[25] Cf. p. 225.
[26] Cf. p. 226.

Sancta Sede approbatae vetant ne acceptent paroecias, siquidem ad alia opera ex Instituto destinantur, in hac re Regulas mutare.

Pag. 20,[27] lineis 32-34: ius hodiernum agnoscit Ordinario loci facultatem visitandi collegia vel scholas a Religiosis directas, quod ad institutionem religiosam et moralem (can. 1382); nunc autem videtur extendi hoc ius ad integram institutionem; immo extenditur ad taxas ab alumnis solvendas. Quod nimium videtur: quae linquitur Religiosis libertas sequendi proprias traditiones paedagogicas, plerumque a saeculis probatas? Et si Ordinarius loci de ipsis taxis iudicare debet, necesse erit ut se intromittat in integram administrationem temporalem scholae; hucusque autem et iure, ut videtur, Ordinario loci prohibebatur de re temporali cognoscere in Religionibus iuris pontificii (can. 618, § 1, 1°).

Pag. 21,[28] lineis 4-8, conceditur Ordinario loci ius visitandi scholas, hospitalia etc. Religiosorum in iis quae pertinent ad observationem legum civilium de paedagogia, de hygiene, et ad securitatem contra infortunia. Quaeret quis quam fiduciam adhuc merentur Superiores Religiosi si ne de his quidem rebus ipsi iudicare possunt?

Pag. 21, lineis 30-33: nescio an oporteat eousque procedere ut Religiosis non liceat pecunias collocare in bonis immobilibus nisi consulto Ordinario loci? Aliud est, ut patet, aedes aedificare vel quamlibet domum aperire.

Pag. 22,[29] linea 2 et 3: non adeo raro Religiosis nimia ponuntur obstacula cum stipem quaeritare intendunt in favorem Missionum exterarum sibi a S. Sede commissarum; dum ex intentione Sanctae Sedis ipsi Religiosi magna ex parte subvenire debent Missionibus exteris. Subsidia enim quae opera pontificia praestare valent plerumque non attingunt nisi exiguam partem expensarum Missionum. Reliqua pars a fidelibus in regionibus christianis colligenda est.

Pag. 24,[30] n. 38, lineis 33 et ss.: in coordinando apostolatu, primae partes servandae sunt Sedi Apostolicae, quae fere sola iudicare potest de necessitate relativa variarum mundi partium.

Rev. Gut: Schema plura bona continet; ex caritate autem et simplicitate, quae commendantur ab Evangelio, dicere mihi liceat:

1. Schema inepte supponit religiosos imprimis *ad opera externa apostolatus* stimulandos esse (cfr. pag. 7 [31] lin. 16 sq.)

*a*) Sed unicuique vere experto constat hodie iam oppositum

[27] Cf. p. 228.
[28] Cf. p. 228.
[29] Cf. p. 229.
[30] Cf. p. 230.
[31] Cf. p. 221.

periculum timendum esse. Si excipiuntur moniales in clausura viventes et instituta vitae contemplativae, iam omnes fere moderatores et directores spiritus in institutis vitae activae conqueruntur, quod religiosi iam nimis, supra vires, operibus externis apostolatus occupantur, non sine periculo detrimenti pro vita spirituali et per consequens pro ipso apostolatu.

Quod valet etiam de pluribus monasteriis Benedictinis quae tot paroeciarum curam agere debent, ut vix vita communis in monasterio servari possit.

*b*) Permulti praesules certo bene perspectum habent momentum quod convenit coenobiis vitae contemplativae vel mixtae pro totius Ecclesiae bono. Sed taceri non potest factum, non ubique inveniri aequam huius vitae aestimationem. Superficiali modo haud raro respicitur tantummodo ad numerum sacerdotum religiosorum qui in huiusmodi domibus versantur. Momentum Officii Divini communiter recitati, quod tantopere extulit Summus Pontifex f. r. in Adhortatione Apostolica *Sacrae Laudis* (diei 6 ianuarii 1962), a non paucis parvipenditur.

Non sufficienter ponderatur quanti momenti praeprimis hodie pro Ecclesia sit vita contemplativa. Sine centris huic vitae deditis deesset adiutorium indispensabile ipsis sacerdotibus in cura apostolica occupatis. Quod adiutorium est praeprimis internum – invisibile, sed huiusmodi centra vitae orationis, Liturgiae, Studiorum Sacrorum sunt etiam visibilia refugia spiritualis renovationis et recreationis *et* pro sacerdotibus dioecesanis *et* pro fidelibus, imprimis pro iis qui in externis apostolatus operibus incumbunt. Praeterea opera renovationis cantus sacri et sensus liturgici, studia biblica et patristica, studia spiritualitatis in huiusmodi centris exculta, sunt non minoris momenti pastoralis quam opera magis ad extra apparentia.

2. Schema videtur repleri quaedam diffidentia erga religiosos, acsi ad opera pastoralia peragenda non sunt sufficienter parati. De facto autem constat:

*a*) Officium Ecclesiae *missionarium,* de quo toties in hac aula sermo fuit, maiore ex parte a religiosis praestatur. Ut tali officio religiosi efficaciter satisfacere possint, quaedam exemptio est omnino necessaria, ut experientia docet. Episcopi in terris missionum mox summis in angustiis versarentur, si ordines, congregationes, societates missionibus exteris deditae suos subditos in Europa vel America retinere deberent, secundum desideria episcoporum localium.

*b*) Officium instructionis in scholis omnis generis et gradus magna ex parte a religiosis impletur; immo supra vires ibidem saepe adlaborant religiosi. Tamen superiores vel superiorissae vocationum penu-

ria saepe angustiati ab episcopis haud raro non possunt obtinere permissionem claudendi aliquam scholam, aliquod asylum vel nosocomium, cum magno detrimento pro vita spirituali et pro ipso apostolatu. Exinde praescriptum in pag. 14,[32] lin. 35 non tam absolute sustineri debet. Ad minus exprimatur obligatio ordinarii concedendi permissionem, si superiores ob graves causas aliquod opus hucusque susceptum derelinquendum esse iudicant.

*c*) Officium Confessionum audiendarum et munus tenendi recollectiones omnis generis imprimis etiam pro clero dioecesano, magna ex parte a religiosis sustinentur. Ut haec officia capitalis momenti autem rite praeparari et expleri possint, omnino necessarium est religiosos non tam facile avocari posse ad quaedam opera apostolatus quae hic et nunc maioris momenti videntur quae vero cum muneribus antea nominatis nullatenus comparari nequeunt.

Ex his rationibus schema in forma praesenti non placet.

## 5) SUFFRAGIA SODALIUM

Card. TISSERANT: Placet iuxta modum: ratione habita animadversionum Rev.morum Primatis Ordinis S. Benedicti, Ministri Generalis O.F.M. et Praepositi Generalis Societatis Iesu.

Card. MICARA: Placet iuxta modum. Bene asseruntur et enucleantur principia fundamentalia, totam hanc materiam, profecto magni ponderis, moderantia.

Principiorum autem, cum per normas practicas sit definienda applicatio, difficultas impetitur exinde promanans quod Religiosi tales debeant semper manere, Superioribus suis subiecti, iidemque ex altera parte enixe rogentur et fere iubeantur extra domus suas ministeria sacerdotalia explere sub Episcopi auctoritate.

Hanc vero difficultatem quam maxime experiuntur Religiosi Parochi, quibus scilicet officium incumbit amplioris cooperationis ad pastoralia munera.

Decretum aegre patitur Religiosos munia suscipere, etiam sacerdotalia, quae illos e vita communi habitualiter segregent, salva speciali necessitate et adhibitis cautelis pro tuenda vita religiosa (n. 17, pp. 14-15 [1]).

Officium vero Parochi, hodie praesertim, sat difficulter componitur cum legibus regularis vitae communis. Ex altera vero parte Parochi Reli-

[32] Cf. p. 225.
[1] Cf. p. 225.

giosi, aliqui saltem, ab ipso decreto exoptantur (n. 21, pag. 17 [2]), et magis in dies, necessitatibus impellentibus, numero crescunt, ut in hac Urbe videre est.

Positio Parochi Religiosi revera implexa est ipsique melius aptandae, quousque fieri possit, decretum non satis consuluisse videtur.

Adiiciendum esse iuvatur minime oportere ut Religiosi et praesertim Religiosae, externis sive apostolatus sive caritatis operibus nimis onerentur et ita priventur tempore necessario pro pietatis exercitiis et etiam, pro illa recreatione, quae dicitur, reficientibus viribus apta.

Hoc vero extenuare tandem aliquando vim etiam et efficaciam apostolatus satis superque constat.

Card. PIZZARDO: Placet iuxta modum: nempe ratione habita animadversionum Em.morum Patrum Ruffini et Léger. Ad pag. 26: [3] de Conferentia Superiorum Maiorum mihi videtur non sufficere dicere: « *ratione habita* » eorum quae ab Episcopis circa apostolatum statuta fuerint sed: *servatis iis* quae etc.

Card. ALOISI MASELLA: Placet iuxta modum: Episcopi, qui in propria dioecesi religiosos habent, gratias plurimas Deo omnipotenti agere debent et omnia peragere ad componendas cum iisdem difficultates. Quaestio iterum funditus pertractanda est.

Card. CICOGNANI: Placet iuxta modum: vita « dioecesana » religiosorum multum aucta est, et proinde conceptus exemptionis accurate et proprio modo aptetur. Frequentior sit mutua consultatio Episcoporum cum Superioribus religiosis. In schemate plura sunt bona, sed sedulo consideranda sunt vota Card. Browne et Superiorum Generalium (Franciscalium, Societatis Iesu et Ord. S. Benedicti), prae oculis tenendo haec duo: 1) dioecesis Episcopis commissa est; 2) disciplina et vita religiosa servanda est.

Romae instituatur Commissio quaedam ad dirimendas quaestiones inter Episcopos et Religiosos.

Card. FERRETTO: Placet iuxta modum: scilicet ut ratio habeatur animadversionum Em.morum Ruffini, Léger, Godfrey, Confalonieri et Archiepiscoporum Beogradensis et Durbaniani.

Tamen observationes Cardinalis Browne, Ministri Generalis Ordinis Fratrum Minorum, Praepositi Generalis Societatis Iesu et Abbatis Primatis Gut magni immo maximi momenti esse censeo et admittendas.

---

[2] Cf. p. 226.
[3] Cf. p. 231.

Adhaereo propositioni Em.mi Cardinalis Relatoris Marella de instituenda Commissione Pontificia in Romana Curia, vel melius de restituenda Sacra Congregatione de Episcopis et Regularibus.

Ceterum, meo humili iudicio, suggererem formam Decreti breviorem et expolitiorem et principia generaliora tantum complectentem, inter quae clare statuatur quid veniat sub voce « externa » quae tantum in capitibus I et II adiicitur verbis « opera apostolatus » (v. g. c. I, n. 2, linea 25 et c. II in ipso Titulo), dum c. III loquitur simpliciter de « operibus apostolatus ».

Card. LIÉNART: Placet schema ad mentem Em.morum Cardd. Valeri et Marella Relatorum, ratione tamen habita de animadversionibus a Patribus factis ad textum perficiendum, non ad repellendum.

Card. TAPPOUNI: Placet.[4]

Card. COPELLO: Placet iuxta modum: ad mentem Em.morum Cardd. Marella et Valeri, sed concordentur cum iis quae dicta sunt.

Card. MCGUIGAN: Placet iuxta modum: mea opinio, humiliter data, est quod concordia et caritas possunt solvere plures difficultates. Ratio habenda est tamen eorum, quae dicta sunt a Card. Léger et Godfrey, observationum Card. Browne et Superiorum Generalium Religiosorum.

Card. FRINGS: Placet iuxta modum: valde laudanda est concordia inter duas commissiones; optandum ut etiam singuli episcopi et superiores religiosi eodem spiritu ducantur, secus iura episcoporum hic stabilita essent illusoria. De cetero exercitium huius concordantiae erit quaestio personarum et pecuniarum.

Quoad restrictionem exemptionis assentior Card. Browne.

Card. RUFFINI: Placet iuxta modum.[5]

Card. VALERI: Placet iuxta modum: seu teneantur in debita consideratione omnia ea quae ab Em.mo Card. Browne et a Rev.mis Patribus Sépinski, Janssens et Gut dicta sunt.

Card. CIRIACI: Placet iuxta modum: id est iuxta observationes factas ab Em.mo Card. Ruffini.

Card. SIRI: Placet iuxta modum: scilicet ratione iustitiae et futurae pacis censeo rationem habendam esse, in apparando textu definitivo, eorum quae dixerunt Em.mus Browne et Supremi Moderatores Re-

[4] Tertiae Congregationi non interfuit.

[5] Cf. pp. 237-238.

ligionum. Censeo esse in Curia restituendam Congregationem de Episcopis et Regularibus.

Card. McINTYRE: Placet iuxta modum: haec est quaestio sollicita, sed in paginis septem, octo et novem [6] cum prudentia et iudicio interpretatur. Pag. 17,[7] n. 23: Supplementum recommendetur. Saepenumero communitatibus religiosis necessitas urget pecuniae ad aedificandos novitiatus, domus studiorum et cetera. In quibus casibus religiosi laicos peritos cum stipendiis adhibent ad colligendas pecunias necessarias. Haec collectio pecuniarum exigitur non tantum in dioecesi in qua aedificatio proponitur, sed etiam in aliis dioecesibus in quibus hi religiosi serviunt. Commendatum est ut hae collectiones pecuniarum non exigantur sine consilio et consensu Ordinarii loci.

Card. QUIROGA Y PALACIOS: Placet iuxta modum: quaedam tamen in schemate corrigenda sunt secundum dicta ab Em.mis Patribus; manendo tamen intacta tam subiectio religiosorum Ordinariis in apostolatu externo — quod quidem est quod desideratur —, tam submissio suis Superioribus ut vere religiosi maneant in sua vocatione et proprio genere vitae.

Instituatur, ut innuit Em.mus Marella, Dicasterium mixtum in Curia, quod de istis agat et difficultates orituras solvat.

Card. LÉGER: Placet iuxta modum:[8] i. e. ad mentem Em.morum Relatorum et Em.mi Ruffini, i. e. religioni honorem praesto, et precor illos imitari. Sed post discussiones Rev.morum Superiorum maiorum doleo quod multa ad rem non pertinent. Non agitur de exemptione, quae est necessaria ad vitam religiosam, sed de exemptione quinque vel sex ordinum mendicantium, qui saepe non bene interpretantur exemptionem aliarum Congregationum quae v. g. in mea dioecesi sunt centum et quinquaginta; et specialiter de exemptione quam sibi tribuit unus religiosus qui acceptat v. g. praesidentiam Commissionis gubernii civilis sine consensu Episcopi; et si ille apud Provincialem informationes petat, nihil invenit. Proh! dolor dixi, omnia privilegia, historia probante, fuerunt tumulus classium socialium. Et pro bono Ecclesiae et ad praxim exopto quod desiderium Em.mi Marella ad lucem perveniat et quod quam primum sit commissio cardinalitia de his rebus tractatura.

Card. MONTINI: Placet quoad substantiam ad mentem Em.morum Cardinalium Marella et Valeri tam perspicue prolatam, habita tamen ra-

[6] Cf. pp. 221-222.
[7] Cf. p. 226.
[8] Cf. pp. 239-241.

tione praesertim de animadversionibus a Cardd. Ruffini, Ferretto, Léger, Confalonieri relatis. Nec impossibile erit rationem quoque habere de his quae a Supremis Superioribus Religiosis hic dicta sunt ad veram concordiam fovendam et ad ipsorum Institutorum prosperitatem promovendam in bonum Ecclesiae.

Card. GIOBBE: Placet iuxta modum: scilicet ratione habita animadversionum Eminentissimorum Patrum Ruffini, Godfrey, Confalonieri, attamen schema opportune subiiciatur revisioni ut inducantur quae melius convenirent iuxta rationes prolatas a Reverendissimis Superioribus Generalibus Ordinis Fratrum Minorum ac Societatis Iesu necnon ab Abbate Primate Ordinis Sancti Benedicti.

Card. CENTO: Placet iuxta modum schema, et laudandus est labor coniunctus duarum Commissionum qui ad illud conficiendum pervenit. Certe, debita ratio habenda est animadversionum a Sodalibus prolatarum. Problemata aliqua gravia ac salebrosa, ab Em.mis Léger et Godfrey, ex una parte, et, ex alia, ab Em.mo Browne ac Rev.mis Sépinski, Janssens atque Gut perspecta, reor opportunum esset submittere vel eidem Commissioni mixtae, vel novae aliae Commissioni, sive a nostra Centrali, sive a Sancta Sede efformatae. Procul dubio ad concordiam obtinendam sic provideretur, in re pro vita Ecclesiae tanti momenti.

Card. GARIBI Y RIVERA: Placet.

Card. GODFREY: Placet iuxta modum: in votis Em.mi Cardd. Ruffini et Léger, habita ratione eorum quae dixerunt Em.mi et Exc.mi Patres.

Non videtur necessitas specialis Dicasterii pro solvendis litibus inter Episcopos et Religiosos. Nonne sufficiunt dicasteria competentia iam existentia?

Placet multum propositio de revisione privilegiorum Religiosorum. Elenchus fiat et cum relativis rescriptis pateat omnibus Episcopis.

Alia quae dixi sunt consignata in folio adnexo.[9]

Card. CONFALONIERI: Placet iuxta modum.[10] Ceterae venerabilium Patrum animadversiones aestimentur ad perficiendum schema, optimum quidem in se spectatum.

Card. RICHAUD: Placet iuxta modum in eo sensu quod istud schema valde laudandum est, ad mentem observationum, in earum substan-

---

[9] Cf. pp. 241-242.
[10] Cf. p. 242.

tia, Em.morum Cardd. Ruffini et Léger. Hic textus, in suis dispositionibus generalibus inspiratur ab authentico animo apostolico cum digna caritate.

Nam magis exacta exemptionis comprehensio non est periculosa ad pacem. E contrario, quia forsan difficultates saepe devenerunt e conceptu paulatim nimis extenso exemptionis, quae tamen remanet omnino necessaria.

Quando dicimus quod respicit potissimum ordinem internum, non volumus attingere gubernationem superiorum religiosorum, qui possunt semper distribuere religiosos suos in omnibus partibus universi, sed ista distributione superiores deberent contractus facere cum Episcopis de duratione officiorum ministerii in dioecesibus.

Sed utile est instare quod in executione omnium pastoralium religiosi sint plane sub ductu Episcoporum.

Notandum est quod extensio geographica alicuius ordinis non potest venire in comparationem erga potestatem apostolicam Episcoporum, quam habent sacramentaliter cum gratia ad regendum, cum Summo Pontifice et sub eius auctoritate, universam Ecclesiam.

Insuper adhaereo observationi factae a Rev.mo Abbate Generali Ordinis S. Benedicti quoad monachos intra clausuram vitam stricte contemplativam agentes.

Deinde puto cum Em.mo Card. Ruffini, quoad pag. 18,[11] n. 24, lin. 9, quod potest haberi aliquod detrimentum, tam pro superiore religioso quam pro Ordinario, si uterque non tenetur communicare rationes suae sententiae de amotione alicuius religiosi.

Tandem aliquas explanationes postulat linea 13, in pag. 18, quando, sese referendo ceterum ad can. 481, dicitur absolute quod in ecclesiis religiosorum, etiam domibus religiosis adnexis et exemptis. Nam expresse pag. 17,[12] in nn. 21 et 22 et in eodem n. 3 eiusdem paginae 18 sub 2 paragrapho agitur de functionibus paroecialibus quae possunt assumi a religiosis etiam in ecclesiis religiosis (speciatim pag. 17, lin. 15).

Card. König: Placet, ad mentem Relatorum Em.morum, attamen difficultates prolatae suadent ut, nova redactione peracta, et audita altera parte, Concilio proponatur, si necesse est et alio modo provideri nequit.

Card. Döpfner: Placet iuxta modum: intentio schematis retineatur, sed ratio habeatur de eis, quae a religiosis huius almi coetus dicta sunt.

---

[11] Cf. p. 227.
[12] Cf. p. 226.

Exemptio ne nimis restringatur, quia sic omnia possent clare esse disposita et ordinata, sed iure quaeri potest, utrum sic vitae et verae initiativae foveatur. Res post Concilium, fruendo his praeparationibus, mature retractetur et proficiatur.

Card. SANTOS: Placet, in voto Em.morum Cardd. Valeri et Marella. Prae oculis habeantur tamen observationes ab Em.mis ac Exc.mis Patribus necnon et Religionum Superioribus, ita ut formulatio magis acceptabilis fiat, ad mentem Em.mi Card. Ruffini. Valde desideratur Concilium statuere aliquod coordinativum vel potius commissionem mixtam ex utroque Clero.

Card. RITTER: Placet ad mentem Eminentissimorum Relatorum.

Card. COUSSA: Placet iuxta modum, immo valde placet. At Concilium Oecumenicum deberet quaedam constabilire, cetera recognitioni C.I.C. relinquens. Et quidem: videat Concilium ut cesset *a*) absona Episcoporum condicio et *b*) quaedam absona quoque rerum.

Can. 615 de exemptione religiosorum (regularium) fortem valde efficit regularium condicionem prae Episcopis fundans pro illis in iure intentionem. Quod attinet ad exemptos in dioecesi domus habentes Episcopis agnoscendum — ni fallor — plenum ius vigilandi et quidem efficaciter in omne opus apostolatus externi. Vigilantia haec efficax, necessaria cum prudentia coniuncta, vix turbare potest internum regimen regularium aliorumque exemptorum. Eo quod Ordinarius consensum dederit ad erigendam domum exemptam alicuius Familiae religiosae, cuius specialis finis est sacrum ministerium et apostolatus externus in fidelium bonum, non idcirco sequitur eundem abrenuntiavisse naturali iuri efficaciter invigilandi et procurandi spirituale fidelium bonum.

Haec maiorem vim sortiuntur si de Orientalibus fiat sermo, apud quos exemptio a potestate Episcoporum est potius rara exceptio (cf. ius stauropegiae patriarchalis).

Absona *rerum* condicio conspicitur quoties iuxta vel prope domus religiosorum exemptorum choro vel meditationi rerum divinarum addictorum fidelis populus Dominum ignorat ne dicam peius quid!

Plura tetigerunt hac in re canones pro Ecclesiis Orientalibus a s. m. Pio XII promulgati meliorem efficientes Episcoporum condicionem, sed hi canones sunt adhuc in *via* exsecutionis.

Imo, bono Missionum inter baptizatos acatholicos ritus orientalis providens, nova legislatio viros missionales in auxilium orientalium in provincias Orientis missos aliquando subiecit ipsis Ordinariis ritus orientalis (v. can 5 M. P. *Cleri sanctitati,* 2 iunii 1957).

Norma de clero missionali latini ritus in auxilium et levamen Orientalium Ecclesiarum iterum inculcet oecumenica synodus, idque in bonum ipsius cleri latini ritus: tempora mutantur et vix ferunt hodie clerici orientalis ritus nimiam independentiam cleri latini ritus in Orientis provinciis, qui ceteroquin optime meruit de iisdem Ecclesiis Orientalibus.

Card. SILVA HENRIQUEZ: Placet iuxta modum: secundum animadversiones quas propono et iuxta animadversiones ab Em.mis Ruffini et Cicognani factas.

1) Pag. 7,[13] lin. 7: Addendum proponitur: « Ex divina etenim institutione unusquisque episcopus in propria dioecesi omnibus iuribus, quibus uti oportet ad animarum salutem procurandam, gaudet, salvis praerogativis Romani Pontificis propriis nec non exceptionibus ab eodem vel ab ecclesiasticis Conciliis ob commune bonum statutis ».

2) Pag. 8,[14] lin. 18: Pro verbo « potissimum » ponatur « tantum ». Difficultates fere omnes inde provenire videntur quia nonnunquam exemptiones quodam modo apostolatum respicientes allegantur.

3) Pag. 17,[15] lin. 7: Post verbum « sint » addatur « modo tamen sibi proprio ». Omnibus fatentibus, plerique religiosi non eodem ac saeculares sacerdotes modo ad dioecesim pertinent, quoad stabilitatem praesertim.

4) Pag. 21,[16] lin. 7: Addendum: « Omnes religiosae domus etiam exemptorum subsunt visitationi Ordinarii loci quoad observantiam civilium statutorum iuris laboralis ». Possunt esse religiosae domus in quibus opera de quibus in n. 28, § 2 schematis non floreant et nihilominus opificibus indigeant, quorum iura sub episcoporum tutela esse oportet utpote membra populi christiani ipsis commissa.

5) Pag. 27,[17] lin. 6: Exemptionis ambitu satis definito, distinctio nimis odiosa inter clericales religiones exemptas et non exemptas supprimi posse videtur, ita ut, definitiva approbatione impetrata, omnes pariter exemptae evadant.

Card. SUENENS: Placet iuxta modum, ratione habita eorum quae dicta sunt a Cardd. Ruffini, Léger, Godfrey. Praesertim placet idea Commissionis Pontificiae « de episcopis et religiosis » post Concilium instaurandae. Rogo ut statuta de « Unione Superiorum Maiorum » de novo elaborentur ita ut dignitas episcopi melius servetur iuxta notam ad-

[13] Cf. p. 221.
[14] Cf. p. 221.
[15] Cf. p. 226.
[16] Cf. p. 228.
[17] Cf. p. 231.

nexam. Perficiatur schema ita ut accuratius res tractetur in eadem linea generali ita ut episcopus possit revera ordinare apostolatum, salva vita interiore religiosorum.

De exemptione individuali actum est in schemate. De exemptione collectiva nihil dicitur et res attente consideranda esset. Hodie enim existunt fere ubique « Uniones Superiorum Maiorum ». Atqui statuta de Unionibus Superiorum ansam praebent difficultatibus nonnullis. Unio ista, ut sic, est iuris pontificii. Unio vero, loquor nunc de sororibus, maxima ex parte componitur sororibus iuris dioecesani. Nunc vero « assistens religiosus » huius unionis se gerit ut delegatus Congregationis, ergo Summi Pontificis, assistens vero ecclesiasticus ab episcopis designatus, de facto in nonnullis subiicitur tali assistenti religioso etiam quoad religiosos iuris dioecesani. Status ille iuridicus est permanens humiliatio pro episcopis eorumque delegato et non videtur admittendus non tantummodo quia offendit dignitatem et officium episcoporum, sed quia creat dualitatem in auctoritate erga sorores iuris dioecesani. Rogo ut Commissio Postconciliaris, de qua optime locutus est Card. Ruffini, totam rem de novo examinet saltem quoad sorores iuris dioecesani.

Card. Di Jorio: Placet iuxta modum, ratione habita de iis praesertim quae ab Em.mis Cardd. Ruffini et Godfrey sunt exposita.

Card. Jullien: Placet iuxta modum: nempe de spiritu caritatis, unitatis, pacis, inter Episcopos et Regulares, maxime hodiernis diebus valde perturbatis fovendae. Attamen putarem ut proponantur Concilio generali nonnisi principia generalia, declarata quidem, immo prudenter correcta iuxta dicta ab Em.mo Browne et a tribus Rev.mis Generalibus Patribus, qui de servanda natura indoleque vitae monasticae et vitae regularis locuti sunt. Deinde quemadmodum pro multis aliis propositis a Commissione de Religiosis, item hac de re hodierna provideatur per instructiones, ratione habita de observationibus factis in Centrali nostra Commissione, inter quas magni momenti esset institutio in Curia Romana Commissionis mixtae, quae competens esset de rebus deque quaestionibus componendis inter Episcopos et Religiosos.

Card. Larraona: Placet iuxta modum: hoc sensu *a*) plura in decreto placent et progressum retinendum continent, sed decretum retractandum censeo; *b*) magis accurate ponderatis sive status iuris et status facti conditionibus sive natura exemptionis, sive ratione universali Religionum, componenda cum ministeriis in dioecesibus; *c*) relicta animositate et polemico spiritu res tractetur, quoad principia generalia tantum. Ceterum adhaereo observationibus factis ab Em.mis Cicognani,

Ferretto, Siri, Browne, Godfrey, Richaud, a Rev.mo Abbate Primate, et a Superioribus Supremis O.F.M. et S.I. Scriptum de re tradam.

Card. HEARD: Placet iuxta modum: i. e. voto Em.mi Browne adhaereo ita ut res ad ulteriorem considerationem remittatur.

Card. BEA: Non placet schema, quamquam cum multa cura praeparatum est. Tamen disceptatio hodierna manifeste ostendit quaestionem nondum esse adeo maturam ut in Concilio tractari possit. Fiat potius Commissio mixta Romana quae praeparet normas pro reformando Codice I. Can. In hac Commissione aeque repraesententur tam Episcopi quam Supremi Moderatores Institutorum religiosorum exemptorum. In Concilio tantum laudetur opus cleri saecularis et opus Religionum et commendetur fraterna collaboratio. Ante oculos habendae sunt necessitates universalis Ecclesiae cuius opus fieri nequit sine « exercitu mobili » qui est ad dispositionem Summi Pontificis. Hoc obtinetur instituto exemptionis, ut historia Ecclesiae luculenter ostendit. Multa grandia opera facta non essent, nisi per exemptionem hic « exercitus mobilis » adfuisset. Ex altera parte providendum erit exigentiis apostolicis Episcoporum.

Card. BROWNE: Placet iuxta modum:[18] i. e. quoad finem quem proponit, sed plura debent iterum considerari secundum ea quae scripto trado et attente perpensis iis quae dicta sunt a Patribus Superioribus Generalibus hic praesentibus. Problemata hic tacta resolvenda essent a Sancta Sede.

Card. ALBAREDA: Placet iuxta modum: adhaereo votis ab Eminentissimis Cardinalibus Siri, Jullien, Browne et a Reverendissimis Patribus Ministro Generali Ordinis Fratrum Minorum, Abbate Primate et Praeposito Generali Societatis Iesu prolatis. Instauretur Commissio mixta.

Beat. GORI: Placet iuxta modum: scilicet ratione habita ad emendationes praepositas ab Em.mis Patribus Ruffini, Léger, Browne et ab Exc.mis Archiep. Beogradensi et Durbaniano necnon ad observationes Superiorum Generalium Religiosorum Sépinski, Janssens, Gut.

Beat. CHEIKHO: Placet iuxta modum: ad mentem Em.morum et Rev.morum Membrorum huius Commissionis Centralis. Discrepantia vel discordia inter utrumque clerum invenitur: neque episcopus neque superior religiosus potest hunc defectum emendare.

---

[18] Cf. p. 242.

Secundum meum humile iudicium, visitatio canonica seu apostolica saepe facienda, similis illae de qua actum est praecedentibus diebus, poterit remedium offerre.

Exc. O'Connor: Placet iuxta modum: certus sum quod opus, a Commissione Mixta in tam complexa et disputata materia perfectum, valde proderit ad religiosae disciplinae tutamen et ad unitatem apostolatus provehendam.

Commendo tamen ut schema, antequam Concilio praesentetur, a quaestionibus nimis particularibus expurgetur.

Quod ad Consilium attinet, Sacerdotibus ex utroque Clero delectis, cui Episcopus praeesse deberet, timendum est ne eiusmodi consilium Episcopis auctoritatem ac potestatem minuat magis quam adiuvet.

Exc. Ujčić: Secundum alligatum, schema placet.[19] Instituatur Commissio mixta.

Exc. Antezana y Rojas: Placet iuxta modum: adhaereo sententiis Em.morum Léger, Browne, Archiep. Beogradensis, Magistri Generalis Ordinis Minorum, Superioris Iesuitarum, ad maius bonum animarum, sed semper iuxta normas Sanctae Matris Ecclesiae in omnibus cum sale caritatis.

Exc. Campbell: Placet iuxta modum: schema multa optima habet, attamen renovari debet in alteram formam, ratione habita de iis dictis praesertim a Cardinali Browne.

In relationibus inter Episcopos et Religiosos requiritur non solum iustitia et caritas, sed etiam sensus communis.

Exc. Beras: Placet iuxta modum: id est, ut textus perficiatur ad mentem voti Em.mi Card. Browne et Superiorum Moderatorum Religiosorum.

Exc. Cooray: Placet iuxta modum: i. e. omnino ad mentem Em.morum Relatorum et etiam secundum observationes Em.morum Cardd. Ruffini, Léger et Frings.

Velim etiam ad sequentia animadverti:

Pag. 7,[20] lin. 8 loco « auctoritate » melius est verbum « regimine ».

Pag. 18,[21] n. 25: Propono ut verba sequentia vel aequivalentia addantur huic paragrapho: « Religiosi ita remoti ad proprium institutum sub immediato regimine suorum superiorum regredi debent ».

---

[19] Cf. pp. 259-262.
[20] Cf. p. 221.
[21] Cf. p. 227.

Exc. McKEEFRY: Placet, et ad mentem Em.morum Relatorum.

Exc. LEFEBVRE: Placet iuxta modum: attentis dictis Abbatis Primatis Ordinis S. Benedicti quoad religiones contemplativas et ad mentem Eminentissimorum Relatorum.

Si contractus fiunt inter Superiores religiosos et Episcopos multae difficultates vitabuntur. Sed est magnum scandalum pro cleris et fidelibus alicuius dioeceseos videre religiosos non oboedire neque decretis synodalibus neque decisionibus Episcopi, non solum in apostolatu, i. e. in actibus, seu in re disciplinari, sed in scriptis. Unde videtur maxime opportuna Commissio mixta in Curia Romana.

Exc. ALTER: Placet iuxta modum: i. e. in quantum propria et debita auctoritas episcopi ordinarii multo clarior evadit in schemate. Difficultates, quae adhuc evadebant respectu coordinationis actuositatis inter episcopos et religiosos, oriebantur imprimis, mea opinione, ex ambiguitate canonum vel obscuritate eorum relate ad exemptionem religiosorum in actuositate intra dioeceses, minime autem in ecclesia universali vel intra missiones. Clarificatio igitur in schemate valde est acceptabilis praesertim iuxta mentem a Cardd. Ruffini, Léger, Godfrey et Suenens expositam.

Exc. GRANER: Placet, i. e. mihi videtur quod in huiusmodi schemate, a Mixta Commissione de Episcopis et Dioeceseon Regimine ac de Religiosis proposito, in tuto bene ponuntur omnia et singula quae requiruntur tam a iure quam ab ipsis hodiernis necessitatibus, quae tantum momentum in apostolatu habent. Tutantur enim iura Ordinariorum, quibus, ex ipso iure divino, incumbit onus providendi apostolatui sub omnibus eius aspectibus, dum etiam in schemate non laeduntur iura Religiosorum Institutorum, a quibus tantopere, in exercitio apostolatus, etiam ipsi Ordinarii pendent.

Exc. HURLEY: Placet,[22] ratione habita voti eorum qui Commissionem vel Congregationem specialem postulant ad invigilandum circa sequelas concretas et practicas novae dispositionis. Argumenta contra schema prolata nimis generalia remanent. Solum experientia poterit omnes consequentias manifestare. Exinde necessitas alicuius Commissionis vel Congregationis Romanae.

Exc. PERRIN: Placet, ad mentem Em.morum Valeri et Marella relatorum.

In hoc schemate memorentur apostolatus et opera Ordinum et So-

---

[22] Cf. pp. 262-263.

cietatum Religiosorum in bonum universale Ecclesiae. Doceatur auctoritas Superiorum in re interna Societatum. Sed responsabilitas et potestas Episcoporum super religiosos ad apostolatum in rebus externis in tuto ponantur.

Ad n. 20: Res in numero vigesimo late extendantur ad aliquas regiones quae non sunt loca missionis, sed difficultates et necessitates Missionum cognoscunt.

Adhaereo voto insitutionis Commissionis Mixtae ad concordiam inter Episcopos et Religiosos obtinendam.

Exc. ŠEPER: Placet et plene adhaereo dictis ab Em.mis Patribus Ruffini, Léger, Richaud, Coussa et Exc.mo Archiep. Ujčić.

Exc. BAZIN: Placet, ratione tamen habita observationum factarum ab Em.mis Cardd. Ruffini et Léger, necnon a Superioribus Generalibus Ordinum Religiosorum. Si Commissio mixta componitur, puto quod saltem quidam Superiores Generales Ordinum adhiberi deberent in re tanti momenti, ob eorum scientiam et experientiam.

Exc. BERNARD: Placet iuxta modum: i. e. in quantum submittit auctoritati Episcopi, pro laboribus apostolicis, religiosos omnes de facto degentes in sua dioecesi.

De cetero necessarium est ut Instituta religiosa, exempta aut non exempta, libere possint suos subditos educare et eos committere omnibus operibus propriis pro utilitate generali Ecclesiae universalis.

Commissio mixta valde utilis esset ad tollendas difficultates.

Exc. YAGO: Placet iuxta modum: iuxta votum Eminentissimi Cardinalis Ruffini. Difficultates non invenientur quas timent Episcopi et Superiores religiosi, si in caritate et in fraterna collaboratione agunt Episcopi et Superiores religiosi.

Exc. RAKOTOMALALA: Placet iuxta modum: in voto Em.mi Card. Liénart.

Exc. NGÔ-DINH-THÛC: Placet schema. Notandum est hoc schema confectum esse a Commissione mixta et ita audita fuit vox religiosorum. Quoad exemptionis utilitatem aut necessitatem, praeter paucissimos Ordines et Congregationes, quae illa gaudent, ceterae Congregationes et Societates videntur posse activitatem multimodam efficacissime exercere non minorem quam religiones exemptae, etiam in universo mundo, quin fruantur illa exemptione. Non potest dici quod non exemptae Congregationes constituant exercitus non mobiles.

Exc. VERWIMP: Placet iuxta modum: ratione habita de eis quae dixerunt Em.mus Card. Browne et Rev.mi Superiores Generales Fratrum Minorum, Benedictinorum et Societatis Iesu. Insuper instituatur Commissio stabilis et vere mixta ad difficultates actuales solvendas et futuras praecavendas.

Exc. SUHR: Placet iuxta modum: aestimo quod schema adhuc indiget consideratione, ratione habita de eis quae dixerunt supremi moderatores religionum hic praesentes.

Exc. SCHARMACH: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Card. Browne et Rev.morum Patrum Generalium.

Exc. JELMINI: Placet.

Rev. GUT: Non placet uti iacet. Vide folia adnexa.[23]

Rev. SÉPINSKI: Non placet schema uti nunc iacet.[24] Adhaereo voto Em.morum Cardinalium Cicognani, Browne, Jullien, Bea et Rev.morum Patrum Gut et Janssens. Valde laudatur finis quem Commissio sibi proposuit. Elaborentur novae normae, paucae et clarae. Particularia vero ad Commissionem pro novo Codice redigendo remittantur.

Organum mixtum in Urbe instituatur quod omnia dissidia oriunda solvat.

Rev. JANSSENS: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Card. Browne et Superiorum Generalium: cf. folia adiecta.[25] Ad Concilium deferantur tantum principia generalia; reliqua ad Commissionem postconciliarem.

---

[23] Cf. pp. 268-270.
[24] Cf. pp. 263-265.
[25] Cf. pp. 265-268.

# V
# DE FIDELIUM ASSOCIATIONIBUS

# DE MISSARUM STIPENDIIS
# DE MISSARUM ONERUM REDUCTIONE
# DE PIIS ULTIMIS VOLUNTATIBUS

# DE PROMOVENDIS AD ORDINES SACROS IIS QUI FUERUNT PASTORES SEU MINISTRI ACATHOLICI

(Tertia et Quarta Congregatio: 14-15 iunii 1962)

## 1) SCHEMATA PROPOSITA A COMMISSIONE DE DISCIPLINA CLERI ET POPULI CHRISTIANI

### DE FIDELIUM ASSOCIATIONIBUS

Proprium est hominis, ac verum ius natura inditum ei competit, ut peculiares associationes cum aliis hominibus ineat ad determinatos fines in commune sociorum vel aliarum personarum bonum persequendos. Ecclesia quoque, inde a prioribus suae institutionis saeculis, plures fidelium associationes fovit, quae constituuntur ad perfectiorem vitam christianam promovendam, vel ad aliqua pietatis aut caritatis opera exercenda, aut ad incrementum publici cultus, quin tamen socii vitam communem agant nec evangelica consilia servanda per vota oboedientiae, castitatis et paupertatis suscipiant. In Codice Iuris Canonici duplex sepecies associationum fidelium expresse distinguitur: associationes ab Ecclesia *erectae* et associationes ab Ecclesia *commendatae* (cf. can. 684); dicitur etiam quod associationibus erectis ab Ecclesia accensentur associationes ab ipsa saltem *approbatae* (cf. can. 686, § 1), sed nulla statuuntur praescripta de associationibus simpliciter commendatis ab Ecclesia. Expedit proinde ut opportunae normae de eiusmodi associationibus statuantur, quae *laicales* vocari solent.[1] Insuper vero plura innovanda esse videntur in legislatione nunc vigente de fidelium associationibus, quae ab Ecclesia sunt erectae vel approbatae et ideo *ecclesiasticae* vocantur, sive ut accuratius quaedam Codicis I. C. praescripta exponantur, quae implicata sunt et incerta, sive ut nonnulla hodiernis rerum adiunctis aptius accommodentur.

Haec igitur decernenda proponuntur, quae sequuntur:

I. Ab omnibus in honore habendae sunt consociationes quibus fideles, etiam laici, communi opera contendunt ad perfectiorem vitam christianam

fovendam, aut ad cultum publicum vel doctrinam christianam promovendam, aut ad apostolatus vel pietatis aut caritatis opera exercenda; quibus laici possunt praeterea clericis auxilium afferre in variis ministerii pastoralis muneribus explendis.

II. Iis praesertim sua nomina dent fideles associationibus, quae pro tempore et pro re maiorem praebeant utilitatem, ad veram et firmam pietatem informent, ad apostolatum aut ad caritatem christianam exercendam inducant, quaeque ab auctoritate ecclesiastica erectae sint aut laudatae seu commendatae.

III. Caveant fideles ab associationibus damnatis, seditiosis, secretis, suspectis aut quae studeant sese a legitima Ecclesiae vigilantia subducere, quamvis inserviant ad bonum vitae temporalis promovendum.

IV. Salvo exclusivo Ecclesiae iure eas erigendi, et moderandi consociationes, quarum finis, et idcirco etiam activitas, ad solam pertinet competentiam auctoritatis ecclesiasticae, integrum est fidelibus, sive clericis sive laicis, alias consociationes ad pietatem excolendam, ad opera christianae caritatis exercenda, ad varia opera socialia fovenda constituere atque iuxta statuta libere condita moderari. Attamen, huiusmodi quoque consociationes subsunt vigilantiae Ordinarii loci, cum fidei et morum Ecclesia sit tutatrix; clerici autem easdem consociationes participare valent solummodo quantum ob activitatem in illis exercendam, nullimode praepediantur in proprii status obligationibus et muneribus rite sub Ordinarii auctoritate implendis.

V. Associationes, quae a fidelibus libere constituuntur, *privatae* potius quam *laicales* appellentur, nunc enim appellatio societas laica seu laicalis pravum sensum passim habere solet. Eaedem autem semper sint secundum Ecclesiae spiritum, nec omittat loci Ordinarius ius suum, et officium, exercere illis invigilandi in iis quae ad fidem catholicam et ad praxim verae vitae christianae spectant, atque praecavendi ne abusus irrepant.

VI. Associationes privatae, quae ab Ecclesia laudantur vel commendantur, possunt quoque certis sub conditionibus, per formale decretum, personalitate morali donari *iuris privati* coram Ecclesia.[2] Huius personalitatis moralis iuris privati ratione, praedictae associationes non fierent verae et propriae personae morales *ecclesiasticae,* quales communiter intelliguntur, nec proinde earum bona temporalia fierent bona ecclesiastica, administranda secundum peculiares leges pro bonis ecclesiasticis praestitutas: remanerent bona privata in patrimonio associationis, quae ab Ecclesia agnosceretur tamquam legitimum subiectum iurium et officiorum, quae personis moralibus competunt.

VII. Associationes *privatae* constitui nequeunt ad fines prosequendos quoad res, quarum ordinatio uni dumtaxat hierarchiae ecclesiasticae reservatur, cuiusmodi sunt cultum publicum promovere, doctrinam christianam aliis tradere vel exponere, et alia eiusdem generis.

VIII. Associationes *ecclesiasticae* sunt quae ab Ecclesia pro fidelibus constituuntur, qui non sunt in statu canonico perfectionis, ad publici cultus incrementum, aut ad doctrinam christianam fovendam, aut ad vitam christianam

inter socios promovendam, aut ad apostolatum exercendum, aut ad pietatis vel caritatis opera peragenda, aut ad opera socialia explenda.

IX. Omnes associationes ecclesiasticae per legitimum *erectionis decretum* constituantur, nec proinde distinctio iam fieri debet inter associationes quae ab ecclesiastica auctoritate sunt erectae et associationes quae ab eadem auctoritate sunt simpliciter approbatae. Facultate erigendi associationes, praeter Romanum Pontificem, gaudent Ordinarii locorum, necnon conferentiae Episcoporum provinciae vel nationis, exceptis associationibus quarum instituendarum ius, apostolico ex privilegio, aliis reservatum est (can. 686, § 2).

X. *Personalitate morali* ipso iure gaudent omnes associationes a legitima ecclesiastica auctoritate erectae, et eandem personalitatem habeant quoque ipso facto associationes quae hucusque erant ab ecclesiastica auctoritate simpliciter approbatae. Pariter, personalitatem moralem ipso iure obtineant *confoederationes* plurium associationum eiusdem generis seu speciei, quae per decretum competentis auctoritatis ecclesiasticae erigantur.

XI. Associationes ecclesiasticae reguntur a moderatoribus, iuxta Statutorum praescripta. Iurisdictioni et vigilantiae Sanctae Sedis subsunt associationes internationales; iurisdictioni et vigilantiae omnium Ordinariorum locorum, in quorum dioecesibus sunt, associationes interdioecesanae; iurisdictioni et vigilantiae proprii Ordinarii loci, associationes dioecesanae. Praeterea, iurisdictioni et vigilantiae Ordinarii loci subsunt, servatis propriis earum statutis, sectiones dioecesanae associationum interdioecesanarum vel internationalium.

XII. Peculiaris legislatio condatur de associationibus ecclesiasticis clericorum dioecesanorum, qua tamen indoles propria cleri dioecesani integra servetur et apte caveatur ne oppositae aut diversae sacerdotum classes oriantur, sed intacta permaneat, immo perfectior reddatur unio omnium sacerdotum in dioecesi inter se et cum Episcopo, cui singuli sacerdotes dioecesani semper plane subsint oportet.

XIII. Fideles laici etiam in associationibus ecclesiasticis munus exercere possunt moderatoris, iuxta propria cuiusque associationis statuta; cum enim et ipsi membra sint corporis Christi mystici et participes divinae Ecclesiae missionis sanctificatricis, partem activam in vita Ecclesiae habere possunt ac debent.

XIV. Ordinarius loci normas statuat, quibus apte praecaveatur ne sacrarum functionum et divinorum officiorum celebratio in propriis ecclesiis vel oratoriis associationum ecclesiasticarum, nocumentum afferat vitae paroeciali fidelium. Item, normas statuat ut associationes ecclesiasticae adiutorio sint sibi invicem atque variis operibus paroecialibus, et praecipue ut libenter facultatem concedant ut suis aedibus congruenter uti valeant etiam associationes actionis catholicae aliave opera paroecialia.

XV. Duae dumtaxat sint species associationum ecclesiasticarum: *tertii Ordines saeculares* et *sodalitates catholicae.* De tertiis Ordinibus saecularibus, quibus adscribuntur fideles ut sub moderamine alicuius Ordinis, secundum eiusdem spiritum, ad christianam perfectionem contendere nitantur, modo sae-

culari vitae consentaneo, leges serventur quae in cann. 702-706 statuuntur; de sodalitatibus catholicis autem, quae omnes associationes complectuntur hucusque distinctas in confraternitates et pias uniones (can. 700), leges tantummodo serventur quae in *Codice Iuris Canonici* statuuntur de piis unionibus.

XVI. Sodalitates catholicae, illae praesertim quae in posterum constituantur, titulum seu nomen eligant hodierni temporis usibus accommodatum, et vel maxime a fine seu obiecto sociali selectum activitatis propriae cuiusque sodalitatis. Sedes vero sodalitatum catholicarum non est obligatorio modo constituenda in ecclesia vel oratorio, sed etiam in loco non sacro haberi potest.

XVII. Ordinarii locorum accurate satagant ut fideles iis praecipue associationibus nomen dent, quae doctrinam christianam promovere intendunt, aut ad veram et firmam pietatem informare, vel ad apostolatum excitare et ad christianam caritatem exercendam. Curent praeterea ut etiam, quae permaneant, antiquae confraternitates et piae uniones, quocumque titulo seu nomine hucusque vocarentur, spiritu apostolico magis imbuantur et earundem statuta ad hodierni temporis necessitates et utilitates accommodentur.

*Textus definitive probatus in Commissionis Sessione Generali Romae habita diebus 2-6 aprilis 1962.*

NOTAE

[1] S. C. Concilii, *Corrienten.*, 13 novembris 1920 (*A.A.S.*, XIII [a. 1921], p. 139).

[2] In iure etiam civili distinguuntur personae iuridicae publicae et personae iuridicae privatae.

## DE MISSARUM STIPENDIIS
## DE MISSARUM ONERUM REDUCTIONE
## DE PIIS ULTIMIS VOLUNTATIBUS

### I. De Missarum stipendiis

Verba Christi « dignus est enim operarius mercede sua » (*Luc.*, X, 7) Apostolus explicavit dicens: « Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quae de sacrario sunt edunt, et qui altari deserviunt, cum altari participant. Ita et Dominus ordinavit iis, qui evangelium annuntiant, de evangelio vivere » (*I Cor.*, IX, 13-14). Hinc Ecclesia usum comprobavit, qui certe a saeculo VIII invaluit, ut sacerdotes eleemosynam seu stipendium pro Missae celebratione acciperent, immo et requirerent. Re quidem vera aequum est ut Ecclesiae ministri, qui bono fidelium spirituali fovendo se penitus totosque tradunt, ab iisdem in vita sustententur, utque ab iis maxime sustineantur quibus ministerii sacri exercitio praesertim se devovent. Sacerdos namque « non accipit pecuniam quasi pretium consecrationis Eucharistiae, aut missae decantandae, hoc esset simoniacum, sed quasi stipendium suae sustentationis » (*S. Th.*, II-II, q. 100, a. 2, ad 2); quae sustentatio est conditio ut minister celebrare et bonum spirituale conferre possit.

Non pauci sacerdotes utique, praesertim saeculis praeteritis, humanae fragilitatis causa, abusi sunt hac facultate ab Ecclesia ipsis concessa; quare iam Alexander II (1061-1073), abutentes graviter increpans, monere non dubitavit: « qui vero pro pecuniis aut adulationibus saecularium una die praesumunt plures facere Missas, non aestimo evadere damnationem » (c. 53, D. I *de cons.*).

Nonnullis optandum videri potest ut Ecclesia proventibus occasione huius praestantissimi Sacrificii receptis renuntiet. Cum tamen in non paucis regionibus Missarum stipendia unicam saepe praebuerint, immo ac hodie praestent viam qua sacerdotes, digni quidem ut a fidelibus sustententur, a dura paupertate et vel etiam egestate salventur, non potuit nec hodie potest Ecclesia quin usum stipendiorum Missarum servet, quem ceterum populus christianus, de eiusdem ratione edoctus, optime intelligit ac libenter recipit.

Ordinatio, quam de Missarum stipendiis, ad eorundem definitionem et moderationem atque ad vitandos abusus, Ecclesia statuit, prouti hodie in eiusdem legislatione, in Codice nempe Iuris Canonici, habetur, iuxta communiorem sententiam, sapienter est elaborata, ita ut profundioribus non egeat mutationibus. Attamen, ut eadem novis rerum adiunctis, tempore postbellico praesertim ortis, melius accommodetur, haec decernenda proponuntur, quae sequuntur:

I. Curent Ordinarii ut fideles rite edoceantur non tantum de magno spirituali profectu quem pro vivis atque defunctis praestat sacrosanctum Missae sacrificium, sed etiam de ratione oblationis seu stipendii, quod occasione huius sacri ministerii fideles persolvunt Ecclesiae ministris, quippe qui digni sint ut a fidelibus, quibus ministerium impendunt, sustententur.

II. Secundum receptum et probatum Ecclesae morem atque institutum, sacerdoti cuilibet Missam celebranti et applicanti licet oblationem seu stipendium recipere. Enixe vero sacerdotibus commendatur ut Missas etiam gratis applicent, praesertim cum ob petentis paupertatem vel alia adiuncta id suadeat christiana caritas.

III. Concedatur a iure ut sacerdotes, qui pluries in die Missam legitime celebrant, etiam pro altera et vel pro tertia oblationem seu stipendium accipere valeant. Attamen, hoc alterum et vel tertium stipendium Ordinario loci tradendum est pro seminario aliove pio opere dioecesano, si agitur de Missis celebratis a sacerdotibus cleri saecularis, itemque de Missis celebratis a sacerdotibus religiosis, etiam exemptis, in ecclesiis paroecialibus vel succursalibus ecclesiae paroecialis. Si vero agitur de Missis quae pluries in die celebrantur in ecclesiis propriis religiosorum, quae non sint paroeciales neque succursales ecclesiae paroecialis, alterum et vel tertium stipendium tradendum est eorum Superiori maiori pro alendis et educandis novitiis et fratribus studentibus aut etiam pro Missionibus quae sint eorum religioni commissis.

Cuilibet autem sacerdoti, qui pluries in die Missam celebrat, certa quaedam pars stipendii, ab Ordinario determinata, tribuatur tanquam retributio pro celebratione. Et praeterea, Ordinarius loci sacerdotibus, qui pluries in

die celebrant, libenter concedat ut quandoque alteram vel tertiam Missam applicent, sine stipendio, ad liberam suam intentionem.

IV. 1) Ordinarii loci est manualem Missarum stipem in sua dioecesi definire, qui tamen curare debet ut, quantum id sinant locorum et personarum adiuncta, illa definiatur secundum rationem cum aliis provinciae ecclesiasticae aut eiusdem nationis Episcopis compositam.

2) Ordinarii loci pariter est definire stipendia maiora, quae ratione tituli extrinseci exigi possunt. Qui tituli sunt locus celebrationis ideoque et iter peragendum, hora celebrationis, dies certa, cantus in celebratione, aliave adiuncta, non vero altare privilegiatum.

3) Ubi desit Ordinarii decretum, servetur dioecesis aut loci consuetudo.

4) Etiam religiosi, licet exempti, circa stipem manualem stare debent decreto Ordinarii loci aut dioecesis vel loci consuetudini.

V. In ecclesiis paroecialibus semel aut bis in hebdomada Missa applicari potest pro omnibus paroeciae defunctis, pro iis praesertim quorum anniversarium in eadem hebdomada recurrit. Integrae autem oblationes, quae a fidelibus libere fiant pro eiusmodi Missae celebratione, tanquam eiusdem stipendium retineri possunt.

VI. Missae sic dictae *gregorianae,* quae per triginta dies continuos celebrandae sunt, in casu inculpabilis interruptionis compleri possunt per celebrationem Missarum, quae ad numerum trigesimum habendum desunt.[1]

VII. Qui habent numerum Missarum de quibus sibi liceat libere disponere, possunt eas distribuere sacerdotibus sibi bene acceptis, etiam extradioecesanis vel religiosis, dummodo ipsis constet eos esse omni exceptione maiores vel testimonio proprii Ordinarii commendatos. Suadetur tamen ut Missae sacerdotibus extradioecesanis vel religiosis transmittantur per proprium Ordinarium. Nunquam autem licet alicui sacerdoti privato tot Missas celebrandas transmittere, cui oneri ipse intra annum satisfacere nequeat.

VIII. Ne unquam omittatur sedula vigilantia exercenda, ut onera Missarum fideliter et integre adimpleantur; cuius vigilantiae ius et officium spectat ad loci Ordinarium in ecclesiis saecularium, in ecclesiis autem religiosorum ad eorum Superiores (can. 842).

Quocirca, diligenter quoque obligatio observetur, qua etiam Ordinarii locorum et Superiores religiosi adstringuntur, qui propriis subditis aliisve Missas celebrandas committunt, quas acceperint Missas cum suis stipendiis cito in librum per ordinem referendi et curandi pro viribus ut quamprimum celebrentur.

Item, omnes sacerdotes sive saeculares sive religiosi debent accurate adnotare quas quisque Missarum intentiones receperit, quibusve satisfecerit (can. 841, §§ 1 et 2).

IX. A stipe Missarum quaelibet etiam species negotiationis vel mercaturae omnino arceatur (can. 827), nec unquam oblivioni detur nefas esse atque

omnino prohiberi res vendere aut emere, et associationes (uti vocant) cum diariis et ephemeridibus inire ope Missarum celebrandarum.[2]

X. Ordinariis nullum tributum imponere licet super stipendiis Missarum sive manualium sive fundatarum (can. 1506), utpote quod contrarium sit stipendiorum instituto et fidelium voluntati. Optandum est ut indulta huic regulae contraria nonnisi rarissime concedantur, et quidem ob gravem et urgentem necessitatem atque dumtaxat ad tempus determinatum.

XI. Nullae in posterum piae fundationes acceptentur cum onere ut in perpetuum vel ultra triginta annos una aut plures Missae celebrentur; saepissime enim difficultates oriuntur ad onera longioris temporis adimplenda ob constantem nummorum valoris fluctuationem. Piis fundatoribus suadeatur ut statuere velint ut dos assignata pro Missarum celebratione, post elapsos triginta annos ad alia pia opera explenda destinetur.

## II. De Missarum onerum reductione

XII. Cumulatio et reductio *Missarum manualium* uni reservatur Sedi Apostolicae, et vehementer optatur ut in specialibus tantummodo adiunctis concedatur, et quidem ob solam nummorum valoris gravem imminutionem.

XIII. Quoties adiuncta id sinant, nec obstet lex civilis, onera Missarum, quae piis fundationibus aut ultimis voluntatibus constituta fuerint in perpetuum aut ad tempus longius triginta annis, reducantur ad terminum triginta annorum. Quod si fiat, pro residuo dotis fundationis tot Missae manuales celebrentur quot supputantur secundum taxam dioecesanam tempore celebrationis vigentem.

XIV. Propter imminutos reditus dotis piarum fundationum et ultimarum voluntatum, non eo ipso reducendus est numerus Missarum quae pias fundationes gravant; si tamen tota dos inculpabiliter pereat, totum onus cessat, quod deinde rursum urget, si postea dos restituatur: si vero dos fructus non ferat, aut hi percipi nequeant, interea onerum exsecutio suspenditur.

XV. Cum ob constantem imminutionem valoris pecuniae, saepe saepius necessariae sint reductiones onerum Missarum fundatarum, ipso iure Ordinariis facultas concedatur reducendi onera Missarum quae pias fundationes vel ultimas voluntates gravant, quoties rerum adiuncta id postulent. Quae tamen facultas ita intelligenda est, ut, nisi constet de contraria pii fundatoris mente aut haec legitime praesumatur, alia onera potius quam Missae reducantur.

Iisdem autem Ordinariis facultas quoque concedatur, qua, iustam et gravem ob causam, circumstantias, in celebratione Missarum fundatarum servandas, valeant moderari, vel commutare, aut etiam super iis dispensare.

## III. De piis ultimis voluntatibus

XVI. Piae voluntates seu voluntates ad causas pias iure Ecclesiae reguntur. In ultimis autem piis voluntatibus serventur, si fieri potest, sollemnitates iuris civilis; sed, si hae omissae fuerint, heredibus monitio fieri debet de obligatione qua adstringuntur ut testatoris voluntatem adimpleant (can. 1513, § 2 et Pont. Comm. Interpr. Codicis, 17 febr. 1930).

XVII. Piae voluntates definiuntur:

1) Ratione *finis obiectivi,* si nempe bona temporalia expresse destinantur ad promovendum cultum divinum, aut institutionem seu educationem christianam; ad vitam christianam fovendam; ad apostolatus opera exercenda. In casu bona temporalia committi possunt sive personae morali ecclesiasticae, sive fidelium associationi privatae, sive personae morali civili, sive etiam personis privatis.

2) Ratione *instituti,* cui bona temporalia committuntur ad pietatis vel caritatis opera exercenda, si nempe bona personae morali ecclesiasticae aut associationi privatae fidelium committuntur, quae sit erecta ad opera pietatis vel caritatis christianae exercenda.

3) Ratione *intentionis supernaturalis,* qua bona temporalia destinantur ad opera caritatis *indeterminata* exercenda, sed de voluntate constat — aut eadem legitime praesumitur — qua fundator revera intendit ut bona destinentur ad opera *christianae* caritatis exercenda.

XVIII. Fideles, qui libere de bonis suis disponere valent, hortandi sunt ut bona ad causas pias relinquant, eademque *determinate* committant associationibus quae Ecclesiae auctoritati subduntur.

XIX. Ordinarii omnium piarum voluntatum exsecutionem procurare debent, per se vel per delegatum, quae proprium exsecutorem a fundatore aut a iure designatum non habeant, aut quarum exsecutio a proprio exsecutore perfecta non sit tempore vel modo praestituto (cf. can. 1515, § 1). Ordinarii igitur diligenter vigilare ne omittant, etiam per visitationem, ut piae voluntates fideliter et integre impleantur, et singuli exsecutores legitime constituti proprii perfuncti muneris quo quisque Ordinario rationem reddant (cf. can. 1515, § 2).

XX. Sedulo satagant Ordinarii ut accurate praescripta serventur: 1) de conficienda in qualibet ecclesia, et apud rectorem in loco tuto conservanda, tabella onerum ex piis fundationibus incumbentium; 2) de libro retinendo et apud rectorem servando, in quo singula onera piarum fundationum eorumque implementum accurate adnotentur (can. 1549, §§ 1 et 2).

XXI. Cum, ob continuo decrescentem valorem nummorum, saepius necessariae sint reductiones onerum Missarum, quibus gravantur piae fundationes, ipso iure Ordinarii facultate gaudeant praefata onera reducendi, quando eorundem exsecutio impossibilis evaserit, nulla administratorum cul-

pa, ob imminutos reditus aliamve gravem causam. Semper autem, meliore quo fieri potest modo, servetur fundatorum voluntas.

*Textus definitive probatus in Commissionis Sessione Generali Romae habita diebus 2-6 aprilis 1962.*

## NOTAE

[1] Commissio in dubio est utrum necne servari debeat praxis Missarum *gregorianarum*; dum enim decem Commissionis Membra eam servandam tenent, alia decem eandem supprimendam censent, septem aliis dubitantibus.

[2] Cf. S. C. Concilii Decretum, 25 iul. 1874, nn. 1-5; et Decr. *Ut debita,* 11 maii 1904, nn. 8-10.

## DE PROMOVENDIS AD ORDINES SACROS IIS QUI FUERUNT PASTORES SEU MINISTRI ACATHOLICI

Plures sunt pastores seu ministri acatholici qui ad veram Christi Ecclesiam converterentur, si ad sacros ordines suscipiendos admitterentur et ad curam animarum exercendam. Peculiare autem impedimentum obstat quominus in Ecclesia Latina ad sacros ordines promoveantur viri uxorem habentes (can. 987, n. 2) et quaedam benignae concessiones a Pio XII postremis hisce temporibus factae ut in Germania aliquot paucissimi, qui ministri acatholici fuerant, sacro presbyteratus ordine augerentur eorum vita coniugali integra manente, non ab omnibus libenter acceptae sunt, praesertim in Britannia Maiore et in Statibus Foederatis Americae Septemtrionalis. Hinc, antequam aliae eiusmodi concessiones a Sancta Sede fiant, quaestio examinanda ponitur utrum expediat ut pastores seu ministri uxorati in Ecclesiam recipiantur qui ad sacros ordines promoveri cupiunt, et quaenam normae in casu servari debeant.

### Propositiones

I. Ut ad sacros ordines ii promoveantur qui pastores seu ministri acatholici fuerunt, divina eorum vocatio comprobari debet a loci Ordinario, quem eorum quisque adeat intuitu sacrae ordinationis recipiendae.

II. Certo etiam constet oportet de eorum recto charactere psychico et morali, de eorum plena mentis tranquillitate, de eorum firma animi constantia.

III. Antequam ad emittendam catholicae fidei professionem admittantur, secundum formulam praescriptam, pastores seu ministri acatholici, per congruum tempus diligenter praeparentur, ut de veritatibus rite edoceantur a quibus hucusque dissentiebant.

IV. Quantum potest Ordinarius praesto sit his, qui munere pastoris seu ministri dimisso, honestae suae sustentationi apte et idonee consulere debent: vel maxime si uxorem habeant et filios adhuc minores.

V. Servatis normis quae in superioribus articulis exponuntur, nulla peculiaris difficultas obstat quominus ii qui pastores seu ministri acatholici fuerunt ad sacros ordines promoveantur, si uxorem non habent nec filios aetate minores, postquam studiis incubuerint et opportunam formationem spiritualem et pastoralem receperint, de quibus in articulis subsequentibus.

VI. Si vero agitur de uxoratis, qui ad sacros ordines promoveri cupiant integra manente vita coniugali:

1) Nullimode unquam expedire videtur ut sacra ordinatione iidem augeantur, si uxorem habeant acatholicam, quae ad Ecclesiam Catholicam sincere converti nolit.

2) Si filios acatholicos habeant, qui ad Ecclesiam Catholicam sincere converti nolint, opportune curandum est ut apte iis consulatur, sed habitualem commorationem in domo paterna habere nequeunt.

3) Facultati renuntient oportet secundas nuptias contrahendi.

4) In singulis casibus ad unum spectat Ordinarium loci prudenter iudicare, omnibus peculiaribus adiunctis attente perpensis, utrum vera adsit ratio boni communis Ecclesiae ut ab Apostolica Sede dispensatio impetretur super impedimento de quo in can. 987, n. 2.

VII. Ad studia quod attinet, hae normae serventur, antequam ad sacros ordines promoveantur, ab omnibus qui pastores seu ministri acatholici fuerunt:

1) Si casus ferat, eorum institutio in studiis mediis classicis convenienter suppleatur.

2) In studium philosophiae perennis saltem per integrum annum diligenter incumbant.

3) In studium disciplinarum theologicarum saltem per integrum triennium diligenter incumbant, ut veram doctrinam catholicam plene addiscant, quoad ea praesertim quae ab acatholicis negantur, vel aliter intelliguntur, aut aliter explicantur.

4) Praefata studia philosophica et theologica peragantur in domo seu collegio ad id peculiariter destinato, ut promovendi ad sacros ordines toto tempore quo iisdem incumbunt rite etiam perdiscant quae sive ad virtutes et sanctimoniam vitae sacerdotalis sive ad exercitium sacri ministerii pertinent.

5) Praestitutum tempus studiorum Ordinarius loci in casibus tantum extraordinariis, pro sua conscientia et prudentia, contrahere potest quando peculiaria adiuncta id suadeant.

Idem Ordinarius, iusta de causa, permittere potest ut promovendi, qui uxorem habent, non per integrum tempus studiorum diu noctuque in praefato collegio commorentur.

VIII. Si ad ordines recipiendos admittantur ii qui pastores seu mini-

stri acatholici fuerunt, ipso iure dispensantur ab impedimento, de quo in can. 987, n. 1, si eorundem parentes in suo errore permanent.

IX. In promovendis ad ordines his, qui pastores seu ministri acatholici fuerunt, interstitia serventur, de quibus in can. 978, §§ 2 et 3, sed diaconus ad presbyteratum ne antea ex regula ordinaria promoveatur, quam per integrum annum in suo ordine fuerit versatus, nisi peculiaria adiuncta, iudicio Episcopi, aliud exposcant.

X. Ad ordines promoti, hi qui pastores seu ministri acatholici fuerunt, iisdem privilegiis fruuntur et iisdem obligationibus adstringuntur ac ceteri clerici eiusdem gradus, salva dispensatione a lege caelibatus pro uxoratis, qui ad ordines sacros promoti fuerint cum expressa concessione eiusmodi dispensationis.

XI. Unius Ordinarii est decernere utrum, omnibus peculiaribus adiunctis prudenter perpensis, magis expediat ut qui pastores seu ministri acatholici fuerunt et ad sacros ordines promoti sint in aliquo ministerio administrativo, vel sociali, vel scholastico occupentur, potius quam in exercenda cura animarum. Item, eiusdem tantum Ordinarii est prudenter statuere utrum expediat, necne, ut iidem remaneant in loco ubi ministerium pastoris acatholici antea exercebant, praesertim si in cura animarum exercenda versarentur.

XII. De pastoribus seu ministris acatholicis, qui ad sacros ordines in haeresi vel schismate promoti fuerint et ad Ecclesiam Catholicam convertuntur, eadem intelliguntur, congrua congruis referendo, quae in articulis praecedentibus statuuntur, iis exceptis quae de interstitiis in ordinationibus praecipiuntur, si certo valide eos ordinatos esse comprobetur.

XIII. Ne forte ansa detur ad exquirendam abrogationem legis caelibatus ecclesiastici, quae in Ecclesia Latina sarta tecta omnino servari debet, pro nunc nullimode expedire videtur ut publice nuntietur pastores seu ministros acatholicos uxoratos, qui ad Ecclesiam Catholicam convertantur, ad sacros ordines promoveri posse integra manente eorum vita coniugali. In singulis autem casibus eiusmodi concessio a Sede Apostolica prudenter fieri possit, iuxta normas apte praefinitas.

*Textus definitive probatus in Commissionis Sessione Generali Romae habita diebus 2-6 aprilis 1962.*

## 2) RELATIO EM.MI P. D. PETRI CARD. CIRIACI PRAESIDIS COMMISSIONIS DE DISCIPLINA CLERI ET POPULI CHRISTIANI

Iuxta desiderium mihi expressum, cui libenter adhaereo, unica relatione nunc refero circa haec tria schemata: *de fidelium associationibus; de Missarum stipendiis, de Missarum onerum reductione, de piis*

*ultimis voluntatibus; de promovendis ad ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici.*

Cum hisce argumentis terminent argumenta commissa meae Commissioni, debitas tribuo laudes et gratias omnibus membris meae Commissionis et praecipue Rev.mo Secretario hic praesenti.

Quoad primum punctum: *de fidelium associationibus.* Associationes fidelium possunt dividi in associationes private erectas, destinatas praesertim ad caritativam ac socialem operam explendam, et in associationes auctoritate ecclesiastica erectas, destinatas praeterquam ad caritativam ac socialem operam explendam, ad pietatem colendam, ad publicum cultum colendum, ad doctrinam christianam fovendam, ad apostolatus opera peragenda. Ad secundam categoriam pertinent confraternitates et piae uniones, quae aliquam merent explicationem. Conqueruntur aliquando laici ipsos non admitti in Ecclesia, quod confutatur elemento confraternitatum, nam per confraternitates committitur confratribus administratio ecclesiarum, deinde committuntur etiam caerimoniae in ipsis ecclesiis, ita ut confratres possint considerari uti canonici laici cum omnibus virtutibus et defectibus eorum collegarum ecclesiasticorum. Certe non solum, sed confraternitates habent laudem, valde momentosam, nam temporibus transactis repraesentabant progressum socialem, nam ipsis referuntur famosa artes et officia. Ecclesia catholica non indiget ab aliis doceri in quaestione sociali, nam Ecclesia semper fuit magistra et fuerunt praecise confraternitates initia hodiernorum sindacatuum; tamen, certe, nunc debent magis accommodari praesentibus circumstantiis etiam piae uniones. Sed piae uniones hodie praesertim multum adlaborant; est curiosum videre quanta phantasia utantur ad novas initiativas colligendas. Omnes sciunt quantum musica levis (vulgo: musica leggera) nunc praevalet in mundo et sunt piae associationes quae curant de iis qui sunt addicti istis operibus; non solum, sed sunt piae associationes, piae uniones, quae curant de operariis in fabricis et etiam de iis qui curant agriculturam. Ego ipse legi in aliquo organo officiali unius ex piis unionibus articulum in quo docetur quomodo possint curari nonnulli et delicati morbi in suibus utriusque sexus. Ideo non possumus ab iis quaerere ut magis modernizentur. Quod tamen est essentiale fidelium associationibus, est fidelium praeparatio ad exercendam activitatem propriam Ecclesiae et etiam illam in quam non praestat ut Ecclesia directe intret ut est politica.

Certe Ecclesia non potest non curare politicam, exceptis nonnullis nationibus in quibus habetur plena libertas, quia haec radicitus est in animo populi, et sunt valde paucae; in eis multum dependet a Guberniis et a classibus dirigentibus. Igitur Ecclesia debet curare ut bona

habeatur politica. Ad hoc habet primum medium, scilicet formationem individualem, scilicet formare bonos catholicos, nam boni catholici sunt boni cives et etiam in politica laborant pro patria sua et pro Ecclesia, sed hoc non sufficit. Est enim lex psychologica curiosissima, quae est contradictoria legi aritmeticae. In aritmetica, in operatione addictionis, totale est eiusdem qualitatis ac addenda, e contra, quando homo non agit solus, sed agit collective cum aliis hominibus, agit alio modo quo non ageret, si individualiter ageret. Hoc non solum fit inter laicos, sed etiam inter presbyteros. Est notum dictum: canonici, boni viri; capitulum, mala bestia; quod certe non potest dici de nostra Commissione, nam nos omnes sumus boni viri et separati et coniuncti. Igitur Ecclesia debet curare non solum formationem individualem, sed evitare deviationes, et si deviationes habeantur, eas corrigere. Et in hoc utile valde esse possunt associationes fidelium.

Alia quaestio, quae est nunc consideranda, respicit associationes in quas fideles prohibentur intrare. Quaenam sunt illae quae prohibentur? Sunt certe illae associationes in quibus habetur periculum fidei. Nam illud fidei est pretiosissimum donum, quod nullum humanum donum superare potest: sed dico grave, nam pericula levia fidei in mundo moderno continue inveniuntur; sed, exceptis iis, debemus esse non solum tolerantes, sed tolerantissimi. Nos debemus esse praesentes in omnibus locis, in omnibus associationibus in quibus non habeatur grave periculum fidei: absentes numquam habent rationem. Praesentia catholicorum facit ad minus ut istae associationes non fiant contra Ecclesiam, etiamsi non possit obtineri aliquid in eius favorem. Debemus imitari adversarios. Labor adversariorum est penetratio, et nos debemus penetrare, continua penetratio haberi debet et hoc modo habetur apostolatus laicorum. At quia circa apostolatum laicorum est specialis sectio in Concilio, de hac materia silebo et ad secundum punctum transibo.

*De Missarum onerum reductione, de piis ultimis voluntatibus.* Bene hoc conceptum est, tamen ob rationes, quas nunc exponam, ego melius dicerem: de Missarum applicatione, de donationibus inter vivos, de piis ultimis voluntatibus. Fortasse esset hoc modo melius redigere titulum. Est quaestio maximi momenti sub aspectu spirituali et sub aspectu oeconomico. Sub aspectu spirituali: nonne praesertim in Ecclesia verificatur principium, quod sublime esset iuxta vulgare: quid sublimius quam celebratio Missae, quae est renovatio sacrificii crucis, quo humanitas redempta est a Christo Domino? Et tamen cum hac coniungitur vulgaris quaestio de stipendiis Missarum. Ergo non utar verbo « stipendium », sed « eleemosyna », et quaestio de illa est: de eleemosyna. Nam sunt multi presbyteri qui vivunt simpliciter eleemosynis Missa-

rum et intelligitur quod fideles contribuunt ad eorum vitam: ex omnibus partibus pervenit perquisitio Missarum. Loca, in quibus habentur bonae Missae (non petuntur SS. Missae, sed bonae Missae: bonae Missae significant Missas cum alta eleemosyna) vera obsidione percutiuntur. Currunt omnes tamquam industriosae apes ad faciendum mel; sed, quod est curiosum, quando accipiunt stipendium Missarum et accipiuntur donationes, vel legata, facile acceptantur: non sunt difficultates, omnia possunt adimpleri. Postquam acceperunt stipendium et acceperunt donationes, omnes exurgunt difficultates: stipendium non est altum, Missae non possunt celebrari, non potest conservari voluntas fundatoris quoad Missas. Missae bonae non sufficiunt, debent esse meliores; meliores non sufficiunt, debent esse optimae: culmen perfectionis. Sed in hac re debemus esse prudentes, cauti. Sunt casus in quibus reductiones sunt necessariae, in quibus commutationes voluntatum haberi possunt, sed haec debent ignorari a fidelibus, sunt res quae caute debent fieri in curiis dioecesanis, in S. Sede, inter curias dioecesanas et S. Sedem, ita ut fideles habeant fiduciam in suos presbyteros. Non rideant de iis quia non sunt miseria, nam est ante omnia punitio! Nam in rebus oeconomicis est poena taglionis; res oeconomicae habent punitionem in seipsis: diminuunt redditus, et hinc, etiam hac ratione, prudenter debemus agere, sed etiam ratione meliore, scil. ad habendam aestimationem populi. Populus dat Missas generatim pro anima defunctorum suae familiae, dat dona, vita durante, vel etiam postea, ad recolendam suam personam vel suam familiam; habet fiduciam in nos, et haec debet esse satisfactio nostra, ita ut et nos formemus unam familiam cum populo, eiusque fiduciam mereamus.

Tertium punctum: *de promovendis ad ordines iis qui fuerunt ministri acatholici.* Per se non impeditur quominus ii, qui fuerunt ministri acatholici, sacro etiam presbyteratu augeantur, si uxorem non habeant vel si legitime ab eadem separentur. Sed saepius quando non convertuntur, ipsi possent ad ordines promoveri et cum muliere vivere? Est tragaedia individualis; imaginemus de aliquo qui coram lege ecclesiastica, nam caelibatus est lex ecclesiastica, debet sacrificium tam magnum agere: debet, attamen est lex principii; quot matrimonia deberent solvi in bonum coniugum: vita infernalis: et tamen Ecclesia est rigida ad servandum principium indissolubilitatis matrimonii, et hic etiam Ecclesia est rigida ad conservandum principium caelibatus. Attamen potestne considerari canon 987 n. 2, qui expresse prohibet viros uxorem habentes elevari ad ordines sacros. Haec consideranda est quaestio; videndum est utrum concedere dispensationem, provocet scandalum vel admirationem fidelium, et etiam quaenam impressio possit haberi quoad caelibatum in

ceteris presbyteris. Haec sunt duo puncta examinanda, attamen haec duo puncta sunt quaestiones facti. Et nos in Curia quaestiones facti non possumus bene iudicare: tantummodo illi, qui vivunt mixti cum acatholicis, possunt iudicare utrum haec duo facta habeantur, scilicet ut possit evitari scandalum et nulla habeatur impressio in ceteris. Igitur quia est quaestio facti, ego me remitto iudicio illorum qui cum acatholicis mixte vivunt. Ex hoc apparet quantum sit utile, immo necessarium contactus continuus inter Curiam Romanam, quae est organum officiale Beatissimi Patris in informatione et in exsecutione: sit hic contactus cum Ecclesia dispersa. Et si Concilium resolvet hanc quaestionem, ut habeatur internationalizatio Curiae Romanae, saltem hoc sensu, quod continuus habeatur contactus inter Curiam Romanam et Ecclesiam, quae cognoscit realitatem internam, hic esset maximus fructus et cum hoc augurio termino meam discussionem.[1]

## 3) ANIMADVERSIONES SODALIUM

Card. Ruffini: *De fidelium associationibus*: Pag. 3,[1] lin. 12 ss.: Censeo, secundum Codicis I. C. veram interpretationem, associationes ab Ecclesia commendatas, prorsus quia commendatae sunt, esse approbatas. Repugnat enim rectae rationi a legitima auctoritate commendari associationes quas ipsa, saltem implicite, non approbaverit.

Pag. 4,[2] ad IV, lin. 24 s.: « ... integrum est fidelibus, sive clericis sive laicis... ». Num *pietas excolenda* et *opera christianae caritatis exercenda...* non pertinent ad competentiam auctoritatis ecclesiasticae? Etenim pag. 5 [3] s., ad VIII, inter associationes, quae ab Ecclesia pro fidelibus constituuntur, recensentur etiam associationes « *ad pietatis vel caritatis opera peragenda* ».

Pag. 5: Mihi non placet distinctio bipartita associationum « privatae et ecclesiasticae »; non placet vocari associationes *ecclesiasticas* etiam quae tantum ex laicis componuntur, modo ab Ecclesia constituantur; non placet aboleri nomina tam apta tamque laudata: « confraternitates » et « piae uniones », ut tum confraternitates et piae uniones in posterum novis appellationibus, ineptis sane, significentur, nimirum: « associationes privatae » vel « associationes ecclesiasticae »!

---

[1] Textus transcriptus est ex taeniola magnetica.

[1] Cf. p. 284.
[2] Cf. p. 285.
[3] Cf. p. 286.

*De Missarum stipendiis; De Missarum onerum reductione; De piis ultimis voluntatibus*: Pag. 5,[4] lin. 28 s.: « Ordinarii loci pariter est definire *stipendia* maiora etc. ». Dixerim potius: Ordinarii loci pariter est definire *quid* ratione tituli extrinseci exigi possit (ultra manualem Missarum eleemosynam in dioecesi statutam).

Pag. 6,[5] ad VII: Velim adici exceptionem hanc: *nisi Episcopus loci aliud statuerit*. Etenim in singulis dioecesibus saepe Missarum eleemosynae desunt pro sacerdotibus pauperibus et, praesertim, pro Seminario et operibus dioecesanis.

Pag. 7,[6] ad XI, et pag. 8,[7] ad XII: Non videtur mihi opportunum prohiberi quominus acceptentur « piae fundationes cum onere ut in perpetuum vel *ultra triginta annos* una vel plures Missae celebrentur ». Profecto nummorum valoris fluctuatio evenire potest etiam *intra* spatium triginta annorum! Nonne huiusmodi nummorum valoris fluctuationi efficax remedium semper afferri potest per legitimam reductionem onerum?

Pag. 8, ad XV (cf. pag. 10,[8] ad XXI), lin. 25 s.: « facultas concedatur reducendi onera Missarum... ». Addatur: *ad stipem* (vel eleemosynam) *in Dioecesi statutam*.

Pag. 8, lin. 32 s.: « ... *circumstantias...* ». Vocabulum istud forsan nimis patet, vel, saltem, incertum manet: e. g. interdum Missae celebrandae (cum peculiari eleemosyna) dantur cum onere illas cantandi. Ab hac circumstantia possetne Ordinarius dispensare?

*Adnotatio*: Adhaereo libentissime explicationi historicae-liturgicae-theologicae quam scite Em.mus Döpfner praebuit de Missae eleemosyna; haec enim locum tenet oblationis materiae sacrificii et rerum necessariarum pro pauperibus quae in divini Sacrificii Offertorio olim, maxime, fieri solebat.

*De promovendis ad Ordines Sacros iis qui fuerunt Pastores seu Ministri acatholici*: Non mihi placet in Concilio Oecumenico statui quod in schemate proponitur.

Augustus Pontifex, Iesu Christi Vicarius, summo iure suo semper uti potest, etiam admittendi ad presbyteratum ministros protestantes uxoratos, post eorum plenam conversionem ad fidem catholicam. At cum ipse Summus Pontifex consilium nostrum petere dignetur, fateor me valde incertum esse utrum, si id concederetur, plus utilitatis an plus damni obtineatur. Equidem intellego interdum ex huiusmodi gratia spe-

---

[4] Cf. p. 289.
[5] Cf. p. 289.
[6] Cf. p. 290.
[7] Cf. p. 290.
[8] Cf. p. 291.

rari posse fructus aliquot in ministerio pastorali; sed — quaero — cur eadem gratia, ex eadem ratione, non concederetur aliquando bonis laicis, constanter catholicis, pariter uxoratis, qui Sacerdotium sibi exoptent? Isti certe non minores fructus in sacro ministerio afferrent! Itaque res, de qua in schemate agitur, ne tractetur in Concilio, sed ad Summum Pontificem plene remittatur.

Card. SIRI: *De fidelium associationibus*: N. IV, pag. 4,[9] sermo est de iure erigendi associationes fidelium. Textus potest accipi, quia de his quae finem habent qui est in competentia Ecclesiae. Affirmantur erectiones esse in iure exclusivo Ecclesiae. Quod est certum. Sermo *non* est de associationibus quorum finis vel obiectum sunt extra competentiam Ecclesiae. Tamen in sequentibus aliquid affirmatur quod non bene congruit cum his quae superius dicuntur. Etenim: « integrum est sive clericis sive laicis alias consociationes » constituere et per statuta libere condita moderari. Expresse sermo fit de associationibus ad pietatem excolendam, quae est sine dubio competentia Ecclesiae.

Necesse est, si agitur de obiectis quae sunt in competentia Ecclesiae, ut explicatur illud « integrum est (linea 24) ... ». Si « integrum est » ex concessione Ecclesiae, nihil dicendum est sub aspectu theologico. Sed, si « integrum est... » iure nativo, antecedenti respectu Ecclesiae, hoc verum non est et ideo textus fit aequivocus. Censeo ergo substituenda esse haec verba ne minuatur auctoritas Episcoporum, « facultas fit » et deleatur « integrum est ». Hoc de veritate. Sed quid de opportunitate? Censeo rem posse male intelligi. Ideo melius esset dicere: « integrum est Ordinariis concedere etc. ». Hic decernenda sunt universalia et Ecclesia alicubi patitur ex insurgentia quorundam laicorum.

Card. LÉGER: *De fidelium associationibus*: Paucas observationes faciam de hoc bono schemate.

Numerus II: Commendari posset in textu ut a dispersione virium in multiplices associationes praecaveatur.

Numerus V: Pagina 5,[10] linea prima, simpliciter dicatur « privatae appellentur ». Non enim videtur opportunum in ipso textu dicere rationem.

Numerus XVII: Ipsae antiquae confraternitates invitentur ut suam pietatem renovent: membros suos erudiant de modo colendi imprimis vitam liturgicam et auferant a mente eorum quidquid sapere posset superstitionem in particularibus devotionibus.

---

[9] Cf. p. 285.
[10] Cf. p. 285.

*De Missarum stipendiis*: Istae sunt observationes meae quae exclusive de stipendiis Missarum sunt.

Quoad numerum III: Pagina 5,[11] linea 17. Loco « *tribuatur* » dicatur « *tribui potest* ». Etenim libertas relinqui debet Ordinario loci pro retributione, si opportuna iudicatur, illorum qui bis vel ter celebrant. Sunt enim regiones ubi oeconomia generalis qua sacerdotes remunerantur diversa est ab illa alibi vigente. Illis in regionibus sacerdotes salarium ab Ordinario loci determinatum recipiunt a paroecia vel institutione apud quam ministerium exercent. Principium est quod institutio, apud quam sacerdos ministerium suum exercet, domum, alimenta et securitatem socialem praebere debet. Sacerdos salarium fixum recipit potiusquam remunerationem ad actum. Utique sacerdos percipit aliquod stipendium pro Missa; sed saepe non videtur opportunum, maxime pro secunda celebratione *in hebdomada,* retributionem additionalem dare. Praeterea illa supplementaris retributio allicere potest ad inutilem multiplicationem Missarum in eadem die ab eodem sacerdote.

Quoad numerum V: Non mihi videtur opportuna nec prudens, sicut nunc formulatur, norma huius numeri. Dicitur enim quod « *integrae* » oblationes a fidelibus datae pro Missa de qua agitur retineri possunt tanquam eiusdem stipendium. Haec norma ansam dare potest multis abusibus sicut cumulatio exaggerata oblationum, appetitus lucrum magnum efficiendi, intempestiva sollicitatio apud fideles ut multiplicentur et augeantur oblationes pro illa Missa hebdomadaria. Et haberi potest, inter sacerdotes eiusdem paroeciae, competitio pro celebratione illarum Missarum valde fructuosarum. Credo quod norma, sicuti hic proponitur, contra oeconomiam traditionalem de Missarum stipendiis vadit, quia speciei negotiationis vel mercaturae favet et principio de iure Ordinarii loci stipem definiendi et limitandi contradicit. In regione mea, spontanee fideles oblationes communes dant pro Missa celebratura pro paroeciae defunctis. Ex illarum oblationum summa tot Missae celebrantur, quot inveniuntur secundum normas dioecesanas communes pro omni Missa manuale.

Quoad numerum VI: Mea opinione, servari non debent Missae gregorianae. Habent enim fundamentum traditionale minoris momenti. Praeterea fideles rudiores, qui numerosi sunt, alliciunt ad quantitatem Missarum potiusquam ad valorem intrinsecum Missae. Pro aliis apparent mere ut medium maiorandi stipendia et, etiamsi bene intelligitur quod multae Missae, aliquo sub aspectu, plus valent quam una Missa, non

---

[11] Cf. p. 288.

tamen intelligitur quid addere potest factum quod per dies continuos celebrantur.

Quoad numerum IX: Linn. 13-14 dicatur: « ... *associationes* (*uti vocant*) *cum diariis, ephemeridibus aliisque mediis inire ope Missarum celebrandarum* ». Alia enim sunt media (v. g. per epistolas) quibus sic dicta « opera » propagantur ad oblationes colligendas pro Missis celebrandis, quibusque aliqua « pars » illarum Missarum fidelibus proponitur.

*De promovendis ad Ordines Sacros iis qui fuerunt Pastores seu Ministri acatholici*: Conforme videtur prudentiae aliquas normas proponere de ordinatione eorum qui fuerunt pastores acatholici. Quaedam tamen notabo.

Quoad prooemium: Formulatio primae sententiae prooemii aliquo modo sapit opportunismum et est expressio popularis, non conciliaris, problematis de quo agitur. Potius dicatur quod aliquando sunt acatholici qui intrare volunt in Ecclesiam catholicam, quique, iam ante suam conversionem addicti ad curam pastoralem, persequi desiderant ministerium sacerdotale in Ecclesia catholica. Quod desiderium, etiamsi cum gaudio ab Ecclesia accipitur, tamen secumfert aliquas difficultates quoad studia a clericis peragenda et saepe quoad disciplinam de ecclesiastico caelibatu.

Quoad numerum VI, paragr. 2: Mihi videtur quod regula haec de filiis acatholicis nimis dura sit. Timetur, suppono, scandalum eventurum ex facto filiorum acatholicorum conviventium cum suo patre sacerdote. Sed aliquando fit quod sacerdos habet consanguineos non catholicos quin hoc scandalum habetur. Et meo humili iudicio, credo quod in casu de quo hic agitur fideles melius intelligunt quod conversio patris non est necessarie conversio filiorum eius.

Quoad numerum VII: Credo quod ultima sententia huius numeri aliter formulari debet. Loquatur de « accommodatione disciplinae de commoratione in collegio cum exigentiis status coniugalis » potiusquam de « diu noctuque commoratione ».

Quoad numerum XIII: Non mihi placet norma numeri decimi tertii. Ordinatio pastoris acatholici, integra manente vita coniugali, est factum publicum quod celari non potest quodque cito ab omnibus noscitur. Saepe peius est falsa mysteria fovere quam veritatem dicere.

Card. Döpfner: *De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus.* Schema nostrum novam ordinationem legislationis de Missarum stipendiis a Concilio decernendam proponit. Propter hodiernorum temporum adiuncta, imprimis propter

res oeconomicas post bellum valde mutatas, hoc inceptum omnino placet. Schema normas statuendas in declaratione theologica naturae stipendii fundare intendit. In quo faciendo ultra Codicem Iuris Canonici progreditur, qui sine ulterioribus determinationibus solummodo a « recepto et probato Ecclesiae more atque instituto » procedit (cf. can. 824, § 1). Certe profundior argumentatio theologica in hac materia desideratur, ut obiectiones contra stipendium facilius refellantur et habeatur principium fundamentale et dirigens in ordinanda legislatione respectiva. Explanatio autem, quae in Schemate datur, graves difficultates creare mihi videtur.

Uti compertum est, mens theologorum de stipendii Missarum natura non est una (cf. v. gr. articulum cl. professoris Mörsdorf, membri Commissionis de Disciplina Sacramentorum, inscriptum: « Erwägungen zum Begriff und zur Rechtfertigung des Meßstipendiums », publicatum in: *Theologie in Geschichte und Gegenwart,* Monachii, 1957). Duae sunt theoriae generales, quae hac in materia considerandae sunt. Iuxta primam notio stipendii sensu stricto sumitur et intelligitur stips, quae a fidelibus occasione sacri ministerii sacerdoti ad eius sustentationem solvitur. Secunda vero sententia, quae progredientibus investigationibus historiae Liturgiae a pluribus in dies cooptatur et defenditur peritis, ita sonat: stipendium habet rationem offertorii pro Missa dati seu oblationis, quae constituit et repraesentat (saltem sub certo quodam respectu) participationem ipsius fidelis in ipso Missae Sacrificio.

C.I.C., uti dictum est, quaestionem non dirimit, quod patet v. gr. etiam ex promiscua applicatione verborum « eleemosyna », « stipendium », « offerre », « oblator ». Etiam in nostro Schemate terminologia est aliquomodo ambigua, cum verba « stipendium » et « oblatio » convertantur. Quoad rem autem Schema nostrum sine ulla haesitatione, nulla facta mentione alterius sententiae, priorem facit suam.

Haec autem gravibus difficultatibus laborare mihi videtur propter rationes sequentes:

*a*) Historice constare videtur, usum dandi stipendium sese evolvisse ex offertorio Missae, in quo fideles Missam participantes et S. Communionem recepturi dona naturalia, imprimis panem et vinum pro Missa, sed et in genere dona naturalia pro sacerdotum sustentatione (et pro cibo pauperum) obtulerunt. Ita stipendium habet, uti patet, internam relationem ad Sacrificium Missae.

*b*) Solummodo in hac theoria historice longe probabiliore etiam theoretice sufficienter explicari posse videtur efficientia applicationis fructus specialis seu medii Missae. Quae etenim applicatio ab illa, quae fructui generali competit, et ab applicatione pro quovis homine per mo-

dum suffragii facta distinguitur; fit quidem ex opere operato neque ab ipsa Ecclesia suspendi potest. Nam non inveniri posse videtur alia causa huius specialis gratiarum receptionis in dante stipendium nisi (saltem quodammodo) ipsum stipendium; talis enim causa repeti potest neque ex participatione seu adstantia Missae per ipsum dantem, quia hic abesse potest, neque ex devotione vel suffragio sacerdotis, quia gratia datur ex opere operato. (Suffragium intercedere debet in applicatione pro defunctis, fortasse etiam in applicatione pro excommunicati vitandi conversione vel pro non-baptizato).

*c*) Iuxta theoriam in Schemate receptam iusta ratio accipiendi stipendium amplius inveniri non posse videtur, ubi sustentationi sacerdotis aliunde provisum est.

*Nota*: Si obiiciatur, theoriam oblationis stricte dictae implicare simoniam iuris divini, respondeatur: donum offertur, ut ipsa Missa possibilis fiat; ad hoc praeter panem et vinum pertinet etiam, quod sacerdos sustentatur, qui eam celebret. Indirecte tantum (si lubet, vi legislationis ecclesiasticae) ordinatur ad sacerdotis sustentationem.

Unde censeo, I^am^ partem Schematis, praesertim introductionem et Numerum I, ex integro reformanda esse; alterius theoriae rationem haberi vel saltem liberam eam relinqui debere.

Quoad particularia quaedam haec adnotare velim:

Ad n. II (pag. 4 [12]): Applicatio Missae gratis facta quoad suam naturam adhuc ulteriore investigatione indigere videtur. Nam non videtur a priori constare, quod applicatio danti stipendio facta univoce conveniat cum applicatione facta alicui, qui nullum stipendium dederit.

Ad n. III (pag. 5,[13] linn. 15-18): Sensui theologico stipendii Missae (quocumque modo intellecti) minus convenire videtur, si sacerdotibus pluries in die celebrantibus partes quaedam secundi vel tertii stipendii « tanquam retributio pro celebratione » tribuatur (salvo tamen iure sumendi retributionem pro expensis extrinsecis, v. gr. pro itinere in curru automobili ad Ecclesiam succursalem longe distantem).

Ad eundem numerum (pag. 5, linn. 7-21): Non videtur necessarium commendare permissionem celebrandi secundam vel tertiam Missam sine stipendii acceptatione, cum Ordinarius non habet ius praescribendi, ut Missa secunda vel tertia non celebretur nisi stipendio accepto.

Ad n. V (pag. 6 [14]): Hic numerus cum ratione theologica stipendii, quam nos censemus probabiliorem, optime cohaeret. Notandum quod in ipso Schemate locutio fit de « oblationibus ». Quaeri autem potest, si

---

[12] Cf. p. 288.
[13] Cf. p. 288.
[14] Cf. p. 289.

forte convenientius pars oblationis illa, quae stipem dioecesanam excedit, reservetur Ordinario v. gr. pro seminario vel pro missionibus.

Ad n. VI (pag. 6 [15]): Enixe petitur, ut Missae sic dictae Gregorianae penitus aboleantur. Nam nimis faciliter superstitioni ansam dare possunt.

Ad n. XI (pag. 7 [16]): Res iam in pluribus dioecesibus Germaniae in praxim deducta est, optimo cum successu.

*De promovendis ad Ordines Sacros iis qui fuerunt Pastores seu Ministri acatholici*: Schema praeiacens quoad substantiam omnino placet. Res de qua agitur, maximi est momenti pro nostris temporibus in regionibus illis, ubi fratres separati unitatem quaerunt. Quoad normas in Schemate propositas differentia fere est nulla a praxi, quam Pius XII fel. recordationis inauguravit: nempe in unoquoque casu petenda est dispensatio a S. Sede. Sed praeter ipsam rem forma seu modus loquendi Schematis maxime attendi debet, ne quando false intelligatur a Protestantibus et — contra omnium nostrum intentionem — loco exspectatae approximationis maiores reddat difficultates existentes. Qua de causa quasdam adhuc immutationes faciendas commendo.

Ad pag. 5,[17] i. e. ad introductionem ibi positam, praesertim linn. 1-4: Locus intelligi posset ac si susceptio sacrorum ordinum matrimonio perdurante a nobis offeretur ut praemium conversionis. Hoc ab ipsis ministris quondam acatholicis omnino reiiceretur. Potius res ita se habet (saltem quoad essentiam): Multi sunt ministri acatholici, qui optima fide et toto animo se a Deo ad sacrum ministerium vel animarum curam vocatos esse persuasi sunt et simul saepe saepius matrimonio iuncti, ita ut non videant, quomodo post conversionem et vocationi et matrimonio satisfacere poterunt. Praeterea Schema nostrum in suo tenore unice casum conversionis singulorum ministrorum acatholicorum considerare videtur. Speramus autem aliquando Deo dante gratiam fore — saltem non est excludenda haec possibilitas — ut pastores cum suis communitatibus unionem cum vera Christi Ecclesia quaerant. Insuper minus placet, quod diversa commentatio, quam illae exceptiones a Pio XII factae invenerunt, expresse panditur in decreto conciliari cum nationum nominatione. Nec convenire videtur, ut res in documento conciliari proponeretur tanquam quaestio examinanda.

Card. Bea: *De ordinandis sic dictis pastoribus acatholicis.* Quaestio de qua in hoc Schemate agitur, etiam pluribus in sessionibus tractata

[15] Cf. p. 289.
[16] Cf. p. 290.
[17] Cf. p. 292.

est in nostro Secretariatu pro unione christianorum promovenda. Proh dolor, nescivimus etiam hanc Commissionem agere de hac re; secus cum ea collaborare studuissemus. Conclusio nostra fuit, ut quaestio non proponeretur ipsi Concilio, sed decisio in singulis casibus relinqueretur Sanctae Sedi, prout hucusque factum fuit. Suprema S. Congregatio S. Officii iam statuerat anno 1949 quae sequuntur: « Omnis casus spectans ordinationem sacerdotalem pastorum necnon theologorum conversorum ex protestantismo matrimonio mixto uxores tenentium singulariter ab Ordinario competenti Sanctae Sedis arbitrio permittendus est, quae prompta et parata videtur casum examinare ».

Noster Secretariatus censuit hanc rem remittendam esse auctoritati ipsius Summi Pontificis cui etiam iam communicavimus hoc esse nostrum Votum. Ratio autem huius Voti ea fuit, quod non agitur de re quae totam Ecclesiam tangit ideoque in Concilio tractari possit, sed potius de specialibus aliquibus quaestionibus quae non generali Decreto, sed in singulis casibus decidendae videbantur.

Fortasse utile erit scire, quaenam fuerit ratio procedendi in casibus qui hucusque decisi sunt. Hi casus non sunt frequentes. Ordinati sunt in Germania: e dioecesi Moguntina tres, ex archidioecesi Paderbornensi unus, ex archidioecesi Coloniensi unus. Praeterea cum permissione Supr. Congr. S. Officii studiis thologicis interim se dederunt, ut studiis efficaciter peractis res proponeretur Sanctae Sedi, sequentes: unus e dioecesi Wichita (Kansas, U.S.A.), unus e dioecesi Fuldensi et unus e dioecesi Hildensi (qui ultimus interim nuper recepit facultatem ut ad ordines admitteretur). Praeterea adhuc aliqui exspectant et petunt ut studia incipere possint, scilicet ex archidioecesi Paderbornensi duo, ex dioecesi Groningensi unus et ex dioecesi Buscoducensi item unus; alius quidam ex Britannia oriundus nondum invenit episcopum receptorem. Hic est status qui actu viget.

Criterium quod secutus est Summus Pontifex Pius PP. XII in hac quaestione erat hoc: admittendi sunt non simpliciter illi omnes qui antea « Pastores » non catholici fuerunt, sed tantum ii, qui se intime sentiunt vocatos ad apostolatum sacerdotalem in Ecclesia catholica exercendum et ad sancta sacramenta administranda. Primum ergo de hac re serio examinandi sunt. Si hoc examen exitum positivum habet, Ordinarius ulterius cum Sancta Sede de candidato agere potest. Secretariatus hanc quaestionem deferre noluit ad Concilium, quia condiciones in variis regionibus adeo diversae sunt, ut aliqua norma generalis proponi vix possit. Res de facto non pendet tantum a candidato qui sacros ordines petit, sed etiam a mente Christifidelium apud quos post ordinationem degere et munus sacerdotale exercere debebit. Haec mens fidelium in diversis

terrae partibus omnino diversa est. Ratio habenda est maxime quaestionis caelibatus. In ipsa Germania non pauci timuerunt ne lex caelibatus aliquomodo damnum patiatur aut saltem imminui videretur. Eadem ratio habetur, quantum mihi constat, in regionibus v. g. Britanniae et etiam in multis regionibus Americae Septemtrionalis. Propterea igitur valde difficile est dare aliquod iudicium generale de opportunitate concessionis, de qua iudicare poterunt tantum Ordinarii locorum vel Conferentiae episcopales respectivae regionis.

2. Quantum nunc ad quaestionem in Schemate propositam et solutiones dandas attinet, haec, salvo meliori iudicio, mihi videntur dicenda.

De numeris I-V nihil animadvertendum censeo. Quantum ad num. VI, scilicet de iis qui uxorati sunt et habent coniugem adhuc in vita permanentem, haec notare liceat: Quantum ad comma 1): si uxor est acatholica quae converti nequeat, principium ni fallor teneri potest; sed posset etiam casus esse quod uxor se a viro suo separari consentiat, ei plenam libertatem relinquat et vivat separata ab eo ita, ut nullum periculum scandali vel admirationis esset. In hoc casu, qui revera accidere potest, non videtur esse difficultas, ne maritus admittatur ad ordines sacros. Ad 2): si filios acatholicos habeat qui converti nolint: videtur distinguendum utrum agatur de filiis iam independentibus extra domum paternam commorantibus, an de filiis qui sunt adhuc sub cura paterna. In priori casu iterum nullam viderem difficultatem; in secundo potest esse vera aliqua difficultas. Ad 4): de bono communi Ecclesiae certe unice Ordinarius loci, fortasse simul cum aliis Ordinariis illius regionis etiam in conferentia episcoporum nationali congregatis, iudicare potest. De hac re iterum solus Ordinarius iudicare potest qui condiciones studii theologici non catholici in sua regione vigentes accuratius cognoscat.

Quantum ad num. 7, difficultas adhuc multo maior est, quia studia praecedentia, quae fecerunt theologiae evangelicae protestanticae, possunt esse valde diversa, et propterea quaeri potest, num per integrum triennium an longius vel brevius theologiae catholicae incumbere debeant.

Ad num. 4: ubi inter studia theologica commorentur, Supr. S. Congr. S. Officii iam valde prudenter statuit eos non debere commorari in Seminario cum aliis seminaristis catholicis ad ordines sacros promovendis, sed potius in aliqua domo religiosa vel etiam in apta aliqua commoratione privata, ita ut nullum scandalum oriri possit.

De reliquis numeris (VIII-XIII) vix quidquam dicendum est. Ex omnibus quae dicuntur apparet, rem maxima ex parte dependere a iudicio Ordinarii competentis, qui solus cum aliis Ordinariis eiusdem regionis rationes quae favent et rationes contrarias cognoscere et diiudicare potest.

Quae cum ita sint, etiam nunc censuerim hanc rem, quae adhuc in periodo experientiae et *experimenti* est, *non proponendam esse Concilio,* sed relinquendam arbitrio et iudicio Summi Pontificis et competentis Sup. S. Congr. S. Officii. Pro universa Ecclesia haec quaestio interim non magni momenti est, praesertim quia agitur de casibus valde raris, qui accidunt in regionibus ubi habentur particulares rationes et condiciones. Si vero huic illustri Coetui visum fuerit eam proponere ipsi Concilio, tunc id fieri posset servatis iis quae secundum meum modestum iudicium antea observanda putavi.

Ultimam considerationem liceat addere. Totum negotium harum ordinationum est res satis « delicata ». Non-catholici ex eo hauriunt obiectionem nos catholicos hoc medio uti, ut inter pastores protestantes « propagandam » faciamus, eosque cum suis gregibus hoc modo attrahere velle ad Ecclesiam. Obiectio certe est falsissima. Sed si de hoc negotio in publico Concilio agetur, illi denuo confirmabuntur in suis praeiudiciis. Et etsi in secreta Sessione tractaretur, semper periculum est ne res nota fiat, ut in tot aliis casibus iam experti sumus. Opportunius igitur videretur totam rem relinqui Summo Pontifici.

Card. FRINGS: *De promovendis ad Ordines Sacros iis qui fuerunt Pastores seu Ministri acatholici.* Puncta VI, 1 et VI, 2 deleantur, quia involvunt coactionem mulieris vel puerorum ad fidem catholicam; quod esset horrendum.

Item deleatur punctum XIII, quia decretum Concilii non potest esse secretum nec esset bonum voluntatem Ecclesiae in hac re dissimulare.

Ceterum censeo, si haec tria puncta non deleantur, melius esse ut Concilium nihil dicat de hac re et relinquat eam sapientiae et benignitati Sedis Apostolicae.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus.* Ad rem: N. V placet.

Ad N. VI: Praxis Missarum gregorianarum supprimatur, quia videtur minus correspondere dignitati Missae et fundata in aliqua pia legenda.

Ad N. XIII: Excipiantur fundationes in praediis factae.

Ad N. XV et XXI: Salutatur quod Ordinariis datur facultas reducendi Missarum onera.

Quaeritur, an bonum sit in documento conciliari tam aperte loqui de continuo decrescente valore nummorum tamquam de re naturali et inevitabili. Secundum doctrinam socialem Pii Papae XII primum officium rei publicae in re oeconomica est curare, ut valor nummorum constans maneat.

Card. GODFREY: *De fidelium associationibus.* In pagina 4,[18] numero 4, ubi de constitutione consociationum a laicis « ad pietatem excolendam » desiderabile omnino est ut Episcopus praevie consulatur. De Missis gregorianis convenio quod aboleantur Missae gregorianae.

*De promovendis ad Ordines Sacros iis qui fuerunt Pastores seu Ministri acatholici.* 1. In pagina 5 et 6 [19] linea prima, dicitur quod pastores per congruum tempus diligenter debent praeparari ut de veritatibus rite edoceantur a quibus hucusque dissentiebant. Optime dicitur uti experientia docet. Habuimus casus reditus ad fidem non catholicam.

2. Pagina 6, in fine paginae, quaestio est de studiis. Schema loquitur de studiis mediis. Certum est quod aliqui ministri iam bene educati sunt sed non debemus indulgere nimio optimismo. Deinde sub numero secundo, dicitur quod in studium philosophiae perennis saltem per integrum annum deligenter incumbant. Equidem non intelligo quomodo hoc dici potest dato quod in alio schemate sermo est de biennio philosophico. Et curnam triennium theologicum deberet sufficere. Pro his conversis, et quidem pro omnibus vocationibus tardivis, magis necesse est ut plenum cursum theologicum compleant.

3. Sub numero 5, pagina 7,[20] dicitur Ordinarius posse in casibus tantum extraordinariis pro sua conscientia et prudentia contrahere praestitutum tempus studiorum. Miror valde de hac concessione. Experientiam habuimus. Non loquimur de re metaphysica. Sine dubio numerus quintus meo humili iudicio deberet omitti.

In fine dico: Salva plena potestate Summi Pontificis, ordinatio ad sacerdotium virorum uxoratorum magnam fecit admirationem apud nostros fideles, ne dicam scandalum, quia idea sacerdotis non caelibis eis repugnat. Rogo enixe ut haec materia nullum habeat locum in Concilio Vaticano II. Secus infligetur vulnus grave caelibatui gloriae et decori sacerdotii occidentalis.

Exc. ŠEPER: *De fidelium associationibus.* N. IV, pag. 4 larga facultas tribuitur tum clericis tum laicis ad associationes *privatas* instituendas. Quoad clericos, ex ipso textu, mihi non satis patet num ipsi solum uti fundatores et moderatores fungantur, an etiam uti sodales seu membra. Aliis verbis: possintne clerici associationes inter sese inire, quae non sint formaliter ab Episcopo approbatae, sed tantum Episcopo competat ius vigilantiae. Postea, N. XII, pag. 6-7,[21] sermo est de asso-

---

[18] Cf. p. 285.
[19] Cf. p. 292.
[20] Cf. p. 293.
[21] Cf. p. 286.

ciationibus *ecclesiasticis* clericorum dioecesanorum, i. e. ab Episcopo approbatarum.

Mihi videtur permitti non posse sacerdotibus ut associationes privatas inter sese ineant sine praevia licentia Ordinarii.

Rationem iam in hac aula alia occasione exposui: uti notum est omnibus, in omnibus statibus socialisticis et communisticis potestas civilis urget ut sacerdotes, variis sub titulis, consocientur cum fine « collaborationis cum potestate civili », ad securitatem socialem vel pensionem obtinendam etc. Verus autem scopus est ingerentia et vigilantia potestatis civilis in sacerdotes et vitam ecclesiasticam, vel etiam — uti finis remotus — fundatio alicuius ecclesiae nationalis. Et hoc ita fit, ut « initiativa » quasi ab ipsis sacerdotibus procedere videatur, dum reapse ipsi, maiori ex parte, non faciunt motu proprio. In Statutis talium associationum nihil est contra Ecclesiam, imo subordinatio et reverentia erga Romanum Pontificem et erga Episcopos exprimitur. Revera autem res omnino aliter se habet.

Nec dicatur hoc solum paucarum nationum interesse. Plus quam 50.000.000 catholicorum in talibus conditionibus versantur et nemo scit quaenam aliae nationes adhuc similem sortem passurae sint.

Ideo nulla prorsus associatio « privata » inter clericos permitti deberet, sine praevia licentia ab Ordinario obtenta, et quidem sine ullo respectu ad finem quem talis associatio sibi proponit.

*De Missarum eleemosynis.* N. XII, pag. 8 [22] sermo est de reductione Missarum manualium, et adiungitur hoc fieri posse ob solam nummorum valoris gravem imminutionem. Sed reductio concedi posset etiam ob aliam causam, v. g. si sacerdos pecuniam pro Missis celebrandis furto raptam amiserit et sacerdos insuper pauper sit, et similia.

Sed hic indigitare velim aliquem usum seu potius abusum qui hodiernis temporibus fit. Aliquando enim sacerdotes, sive saeculares sive regulares, vel etiam Episcopi pro suis sacerdotibus, ratione paupertatis, petunt et accipiunt a respectivis SS. Congregationibus per indultum aliquam *antecedentem reductionem* Missarum, ita ut duobus vel tribus stipendiis acceptis per unius Missae celebrationem satisfaciant.

Non loquimur hic de fundamento dogmatico eiusmodi praxis seu de doctrina de thesauro Ecclesiae, sed solummodo moralem aspectum talis praxis consideramus. Quid dicerent fideles, si hoc scirent? Esset scandalum maximum et talem praxim uti defraudationem considerarent. Habemusne audaciam hoc aperte fidelibus dicere?

Ideo ab eiusmodi praxi omnino abstinendum esse puto.

---

[22] Cf. p. 290.

Beat. SAIGH:[23] *De Missarum stipendiis.* Le N° 1 (page 4[24]) de ce Schéma nous paraît incomplet et tant que l'on n'y présente pas aux fidèles une base doctrinale suffisante qui justifie la pratique des honoraires de Messe en tant que tels. On y parle seulement de la nécessité de subvenir aux besoins des prêtres. Pour notre part, nous nous en contenterions. Si nous en parlons, c'est pour mettre en garde les théologiens contre l'échafaudage de théories qu'ils ont imaginé, en distinguant entre les différents « fruits » de la Messe, pour en réserver certains à celui qui offre l'honoraire de Messe. Cet échafaudage n'a aucun fondement dans la tradition de l'Eglise, et il sent les abus du Moyen-Age. En réalité, le saint sacrifice de l'Eucharistie est toujours offert à la Sainte Trinité pour toute l'humanité, rachetée par le sang du Rédempteur. Ceci n'empêche pas qu'un fidèle demande au prêtre d'avoir de lui une commémoraison spéciale à l'autel du Seigneur. A cette occasion, s'il le veut, il peut offrir au prêtre, à l'église, au diacre aussi, une aumône. Mais une telle aumône peut être également offerte à l'occasion des funérailles, des vêpres, de tout autre office. Le rite sacré est seulement l'occasion d'une aumône. Il ne faut mettre aucun lien de cause à effet entre l'aumône et un fruit quelconque de la Messe, sans quoi les pauvres qui ne peuvent offrir autant d'aumônes que les riches, recevraient moins de grâces du saint sacrifice de la Messe. Il faut revenir, sur ce point, comme sur tant d'autres, à la tradition antique de l'Eglise et éviter d'abonder dans le sens, un peu intéressé et vénal, des théologiens du Moyen-Age.

Le N° IV (page 5[25]) parle d'autel « privilégié ». Il vaut mieux, nous semble-t-il, supprimer ce privilège, pour éviter dans l'esprit des simples des confusions superstitieuses.

Nous demanderions aussi que soit supprimé l'usage des Messes dites « grégoriennes » (N° VI, page 6[26]), afin d'enlever une occasion de superstition aux fidèles d'aujourd'hui. Ces deux institutions de l'autel privilégié et des Messes grégoriennes, outre qu'elles sont entièrement inconnues de l'Orient, sont rarement bien comprises, occasionnent des superstitions et font accuser l'Eglise de vénalité. Le Concile ferait bien, semble-t-il, de les supprimer purement et simplement. Cependant, si l'on estime que leur usage est tellement entré dans l'esprit des fidèles

---

[23] Animadversiones Beat. Saigh lectae sunt, lingua latina, ab Exc.mo Edelby, Archiep. Edesseno.

[24] Cf. p. 288.

[25] Cf. p. 289.

[26] Cf. p. 289.

latins qu'il est difficile de le supprimer purement et simplement par une décision du Concile, nous proposerions seulement de *ne pas en parler* dans les décrets du Concile, et de les maintenir dans les recueils d'indulgences, comme les autres indulgences.

*De promovendis ad Ordines Sacros iis qui fuerunt Pastores seu Ministri acatholici.* Les conditions posées par le N° VI pour recevoir dans les ordres sacrés les ministres protestants mariés nous paraissent trop durs. En particulier, nous ne voyons pas pourquoi il faut les écarter des ordres si leur épouse ne veut pas embrasser le catholicisme. En effet, si elle respecte la religion de son mari et n'empêche pas l'éducation catholique de ses enfants, pourquoi faut-il priver son mari de la grâce de l'ordination? Le texte peut sembler vouloir faire pression sur la conscience de l'épouse, afin qu'elle suive son mari dans sa conversion, sous peine de refuser à son mari les ordres sacrés. De même, il n'est pas humain d'exiger que les enfants qui n'auraient pas suivi leur père dans sa conversion vivent loin du foyer familial. De telles mesures *font accuser l'Eglise catholique d'intransigeance en matière de vie sociale,* ce qu'il faut éviter à tout prix. On dirait que le fait, pour ces ministres, d'être mariés effraie à tel point le législateur catholique qu'il ne sait plus quelle sévérité prendre pour faire oublier cette exception à la règle du célibat. Il est bon d'honorer le célibat ecclésiastique, mais pas au point de ravaler les prêtres que Dieu n'aura pas appelés au célibat. Dans ce Schéma comme dans d'autres, toutes les fois qu'il s'agit du célibat des prêtres, on utilise des expressions excessives, qui se ressentent trop de la crainte de voir un jour dans l'Eglise latine des prêtres mariés. Le Concile doit affirmer simplement les choses, en particulier la dignité du célibat pour le Christ, mais sans sembler mépriser les prêtres mariés, car ce mépris rejaillirait — on ne doit pas l'oublier — sur le premier des Papes, Saint Pierre lui-même, qui était marié.

Le Schéma traite dans son paragraphe XII (page 8 [27]), non plus des ministres acatholiques qui voudraient recevoir les saints ordres, mais des prêtres ordonnés en dehors de l'Eglise catholique et qui voudraient maintenant revenir à l'Eglise catholique. D'abord ce paragraphe ne peut entrer logiquement sous le titre du Schéma où il s'agit d'ordonner des ministres non encore ordonnés, alors qu'il s'agit ici de reconnaître l'ordination faite en dehors de l'Eglise catholique. Ensuite, en faveur de ces prêtres il faut prévoir une législation particulière. Il ne suffit pas de dire: « eadem intelliguntur, congrua congruis referendo ». Il faut prévoir

[27] Cf. p. 294.

autre chose. En particulier, leur cas ne devrait pas être réservé au Saint-Office, comme aujourd'hui, mais laissé au prudent arbitre de l'Ordinaire du lieu ou, tout au plus, du Patriarche, qui est plus à même de juger de chaque cas en particulier.

4) SUFFRAGIA SODALIUM

Card. TISSERANT: *De fidelium associationibus*: Placet.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: adhaereo animadversionibus Em.mi Frings. Melius erit causam relinquere Summo Pontifici.

Card. MICARA: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum. Principia et normae pro regendis fidelium associationibus opportune reformantur iuxta hodiernorum temporum adiuncta et necessitates.

Attamen, quoad confraternitates, quae plus minusve ubique languescunt longeque remotae existunt a primaeva vita, non satis consuli videtur remittendo ad vigentes canonicas leges de piis unionibus (n. XV, pag. 7,[1] lin. 33 ss.).

*De Missarum stipendiis etc.*: Placet iuxta modum. Vox « stipendii » male sonat; praestat ergo ut substituatur sive in latino sive in vulgari sermone cum voce melius apta ad arcendam a re tam sancta quamlibet mercaturae suspicionem.

Cessio alicuius partis oblationis, ab Ordinario statuendae, sacerdoti qui Missam bis vel ter iterat, rectam intentionem pervertere potest in petenda et exercenda tali facultate. Sed cum eiusdem concessio pendeat ab Ordinarii voluntate, ipse iudicat utrum necessitas revera adsit an intentionis malae suspicio. Norma igitur probari posse videtur.

Missae sic dictae Gregorianae proponantur oportet tamquam pia et vetusta praxis triginta Missas per integrum mensem pro anima cuiusdam defuncti offerendi, remoto quolibet sermone doctrinae theologicae parum consentaneo.

Ad n. XII, pag. 8,[2] linea 4, vox « concedatur », Sedi Apostolicae relata, opportunius substitui potest cum voce quae aliud habeat subiectum, verbi gratia « rogetur ».

---

[1] Cf. p. 287.
[2] Cf. p. 290.

Valde probatur dispositio de Missarum oneribus non ultra triginta annos duraturis (n. XIII).

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Probe intelligitur pastores seu ministros acatholicos ad fidem catholicam amplectendam maiores impetere difficultates, quas minui vel leniri, quoadusque fieri possit, omnino decet.

At singularis benignitas in indulgenda eorum quoque promotione ad ordines sacros integra manente vita coniugali, nimia videtur et aliquid periculi inducens.

Bonum enim ex hac concessione speratum fortasse non aequat malum inde profluens, seu vulnus illius sacri caelibatus legis quam firmam esse debere pluries declaratur.

Haec vero firmitas ecclesiastici caelibatus revera est bonum commune, quod super quodlibet privatum bonum praevaleat oportet.

Calculum adiicio voto pro promovendis ad ordines ministris uxoratis his tantum adimpletis conditionibus:

1) Si consentiente uxore, ab ea, cohabitatione sublata, se in perpetuum separaverint.

2) Si cum uxore solum sicut frater cum sorore vivere promiserint.

Igitur, pag. 6,[3] lineas 17-35 delendas esse censeam, et ad pag. 6, lineam 16, addendum esse:

Praeterea, speciali obtenta facultate a Sancta Sede, ad sacros ordines promoveri possunt ii ministri uxorati qui vel ab uxore, sublata cohabitatione, in perpetuum se separaverint vel serio promiserint se cum ea tamquam cum sorore vivere velle.

Attamen, si plerisque placeant quae per decretum statuuntur, rogamus, ad mentem n. XIII, pag. 8,[4] ne saltem haec per legem sanciantur neve publici iuris fiant sed beneplacito Sanctae Sedis relinquantur tamquam praxis singulos casus expendendi.

Card. PIZZARDO: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: nempe iuxta observationes ab Em.mo Card. Siri prolatas.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: nempe cum observationibus a Patribus prolatis.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Non placet, propter observationes ab Em.mo Card. Bea prolatas.

---

[3] Cf. p. 293.

[4] Cf. p. 294.

Card. ALOISI MASELLA: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: id est materia huius schematis magis videtur propria Codicis Iuris Canonici. Introductio personalitatis moralis iuris privati coram Ecclesia p. 5,[5] n. VI, quae sit diversa a personis moralibus ecclesiasticis locum dare potest difficultatibus. Ideo egere videtur maiore elaboratione.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: id est secundum ea quae exposita fuerunt ab Em.mis Patribus.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Non placet cum agatur de re omnino extraordinaria quae legem caelibatus sacerdotalis vulneret et exceptiones, si fieri possint, ab una Sede Apostolica examinandae sunt.

Card. LIÉNART: Placent duo prima schemata, ratione tamen habita de animadversionibus factis ab Em.mis Cardd. Ruffini, Siri, Léger, a Rev. Archiepiscopo Zagrabiensi et a Rev. Procuratore Patriarchae Melchitarum.

Placet iuxta modum schema tertium, ad mentem Em.morum Cardinalium Frings et Bea, ratione etiam habita de animadversionibus Em.mi Card. Godfrey, et Voto assentio de materia ista a Concilio secludenda.

Card. TAPPOUNI: Placet.[6]

Card. COPELLO: Placet iuxta modum: i. e. in voto Em.mi Card. Bea.

Card. MCGUIGAN: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: iuxta mentem Em.mi Relatoris, Card. Ruffini, Card. Léger et aliorum.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: sequor opinionem Card. Léger. Est periculum abusus et competitionis inter sacerdotes eiusdem paroeciae.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: sequor quod dixit Card. Bea, quia in hac re est expertus.

Card. FRINGS: *De fidelium associationibus. De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum:[7] iuxta ea, quae dixit Archiepiscopus Šeper, Zagrabiensis.

[5] Cf. p. 285.

[6] Quartae Congregationi non interfuit.

[7] Cf. p. 308.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Non placet, quia non pertinet ad Concilium, sed ad adaptationem Codicis Iuris Canonici.

Card. RUFFINI: *De fidelium associationibus*: Non placet.[8]

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum.[9]

Card. VALERI: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: attentis iis quae ab Em.mo Card. Ruffini et ab Exc.mo Arch. Zagrabiensi dicta sunt.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: submisse adhaereo abolitioni Missarum Gregorianarum.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: in consideratione teneantur quae ab Em.mo Card. Bea et ab Em.mo Card. Frings dicta sunt.

Card. SIRI: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: iuxta adnexum folium [10] et attentis observationibus Archiep. Zagrabiensis. Non placet n. XV quatenus videtur excludere Confraternitates. Harum utilitas nondum finita est, saltem aliquibus in locis.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: ratione habita abservationum factarum a Patribus.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: in voto Em.mi Card. Bea. Schema non videtur Concilio proponendum.

Card. MCINTYRE: *De fidelium associationibus*: Non placet. Mihi videtur ut haec materia in annalibus Concilii non narretur. Ergo non placet.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: tametsi praecepta proposita de Missarum stipendiis, de Missis sic dictis « Gregorianis » et de ceteris, sunt laudabilia, sed videtur melius ut haec praecepta seu instructiones in iudicio Sacrae Congregationis Concilii interdum promulgentur.

---

[8] Cf. p. 298.
[9] Cf. pp. 299-300.
[10] Cf. p. 300.

Ratio sententiae meae est: circumstantiae, conditiones et aestimationes pecuniarum continenter commutant, et vocabulum Concilii in incertum permaneret.

Recommendatur! Hae instructiones Sacrae Congregationis Concilii possunt contemplari immoderationes manifestas in Missarum onerum « cumulatione », id est consuetudinem dubiam personarum multarum participantium in Missis paucis et donationes quaesitas per commentaria diurna catholica et epistolas.

Card. Quiroga y Palacios: Placet iuxta modum primum schema, ratione habita animadversionum Em.morum Ruffini, Siri et Léger, et Exc.mi Archiepiscopi Zagrabiensis.

II schema: Placet.

III schema: materia huius schematis non tractetur in Concilio, sed Summo Pontifici relinquatur.

Card. Léger: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum, iuxta adnexa [11] et praesertim iuxta ea quae ab Exc.mo Šeper relata sunt.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: i. e. iuxta adnexa et mihi placet positio Exc.mi delegati Beat. Patriarchae Maximi IV. Sacrificium Missae et denarium excluduntur, sed eleemosynae acceptentur.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: sed res tota ad Sanctam Sedem remittenda est.

Card. Montini: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: scilicet nimia videtur indulgentia, qua privata et arbitraria origo associationum permittitur, iuxta quod iam Card. Ruffini paragrapho IV, pag. 4,[12] notavit; et nimis facilis videtur concessio personalitatis iuridicae privatis associationibus, quae saepe saepius sese a communitate fidelium secedunt, ac coenacula particularia efformant, in quibus, ex quadam rerum et animorum lege, devotiones speciales praevalent cultui liturgico, et iura propria facile anteponuntur officiis erga Ecclesiam. Cum personalitas iuridica alicui solidalitati datur, eidem quaedam canonisatio tribuitur et perennitas confertur, quas Auctoritas ecclesiastica potius tueri debet, quam ad utilitatem convertere potest.

Insuper nil dicitur in schemate de associationibus quae Actionem Catholicam efformant: suntne istae associationes privatae, an ecclesiasticae? Si, ut videtur, ecclesiasticae, cur sic dicuntur cum a laicis com-

[11] Cf. pp. 300-302.
[12] Cf. p. 285.

ponantur et dirigantur? Habentne hae associationes personalitatem canonicam, annon? Si tali personalitate carent, minore dignitate ac virtute ditantur illae associationes quae ad servitium dioeceseos se vovent, tanta saepe fidelitate ac utilitate, quam aliae quae quodammodo a directa subiectione et cooperatione ab Episcopo se subtrahunt.

Videtur mihi humillime schema esse recognoscendum. Nec puto omnia, quae in schemate proponuntur, posse Concilio submitti; sed potius Codici reformando remittenda dixerim esse.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum, scilicet iuxta ea quae a Cardinali Döpfner optime dicta sunt.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: ad mentem scilicet Cardinalium Frings et Bea.

Card. GIOBBE: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: attentis animadversionibus Em.morum Patrum Ruffini, Siri, Léger: obiectum schematis potius pertinet revisioni C.I.C. quam Concilio Oecumenico. Hac in re etiam haberi debet prae oculis principium « nihil sine Episcopo ».

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: obiectum schematis respicit quaestionem iustitiae in re quam maxime sacra, proinde quaestio reductionis onerum Missarum cum rigore tractanda est, sed tantum in praxi a Sancta Sede. Missae sic dictae Gregorianae iam possent aboleri.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: quaestio maximi momenti in quibusdam Nationibus, proinde serio tractari debet, sed non in Concilio. Remittatur benignitati Summi Pontificis in casibus particularibus. Quod dixit Procurator Patriarchae Melchitarum de presbyteris schismaticis qui convertuntur ad Ecclesiam Catholicam videtur adprobandum.

Card. CENTO: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: quoad n. 4, nulla consociatio constituatur a laicis in dioecesi, praesertim ad pietatem fovendam, sine praevia Ordinarii licentia.

Hoc suadent multiplices ingratae experientiae.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum. In titulo dicatur « De Missarum eleemosyna » et non « de stipendiis ». Quoad eleemosynam ipsam, insuper, merito consideranda est doctrina cui Em.mus Döpfner in sua expositione allusionem fecit, nempe de ea aestimanda sunt oblatio in sacrificii Missae participatione.

Nullimode concedatur facultas de qua in numero quinto, quae male prorsus sapit.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: nullimode in documentis publicis de hac delicata quaestione sermo sit. Summus Pontifex, de plenitudine suae potestatis, sibi reservet eius solutionem in singulis casibus, exemplum sequens, si ibi placuerit, Pii Papae XII, in locis ubi dispensatio ab eo concessa scandalum non excitabit. Ipse Pontifex insuper conditiones indicabit, criteriis benevolentiae, certe, et discretionis inspiratas, sub quibus dispensatio ipsa conceditur.

Card. GARIBI Y RIVERA: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: scilicet adhaereo observationibus ab Eminentissimis Cardinalibus Ruffini, Siri et Léger factis.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: in pag. 8,[13] in fine n. XII addatur « vel per mortem gravati qui stipendia non reliquit ». Non semel inveni sacerdotes qui in articulo mortis aliquas intentiones Missarum habebant sine applicatione, et eleemosynam non servabant.

In n. IV: Non videtur cur propter imminutos reditus dotis piarum fundationum et ultimarum voluntatum non eo ipso reducendus sit numerus Missarum quae pias fundationes gravant, tamen si dos inculpabiliter pereat, totum onus cessat. Credo quod in utroque casu onus cessare debet vel minui secundum proportionem imminutionis redituum.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Non placet dispensatio legis caelibatus pro iis qui fuerunt pastores acatholici. Talis concessio, a Sancta Sede facta, esset occasio ut alii sacerdotes similem concessionem peterent iudicando disciplinam ecclesiasticam de hac re relaxatam fuisse, vel, negata concessione, contra auctoritatem Ecclesiae murmurabunt.

Card. GODFREY: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: excepto eo quod iam dixi et quod scripsi in folio adnexo [14] de consociationibus a laicis factis, scilicet (pag. 4,[15] n. 4) desiderabile omnino est ut Episcopus praevie consulatur.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet: convenio quod Missae Gregorianae removeantur.

---

[13] Cf. p. 290.
[14] Cf. p. 309.
[15] Cf. p. 285.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Non placet. Rationes dedi in folio adnexo.

Card. CONFALONIERI: Placet iuxta modum: id est, ratione habita animadversionum Patrum, quae evidentiores patent. Missas gregorianas aboleri convenit.

Card. RICHAUD: *De fidelium associationibus*: Placet, ratione habita observationum Exc.mi Archiepiscopi Šeper, Zagrabiensis, et Em.mi Card. Montini.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: in eo sensu quod placet schema in universusm, sed non placet in pag. 6 [16] par. VII. Nam libera distributio Missarum cum stipendiis sacerdotibus extradioecesanis vel religiosis potest esse periculosa, etiam iniusta. Non desunt etenim dioeceses ubi multi sacerdotes non habent numerum sufficientem Missarum cum stipendiis pro unaquaque die ut sustententur. In hoc casu Episcopus videtur ex aequitate posse prohibere quod Missae distribuantur extra suam dioecesim. Proinde ista paragraphus mutetur et explicite determinetur quod ista distributio a sacerdotibus dioecesanis ad alios sacerdotes extra fines dioecesis nunquam fiat sine expressa concessione Ordinarii. Insuper opinor quod praxis Missarum gregorianarum deleatur et assentior observationibus Em.mi Card. Döpfner et Exc.mi Patriarchae Melchitarum de stipendiis Missarum.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Non placet pro rationibus ab Em.mo Card. Bea allatis et praeterea quia, in mea dioecesi, adest parvula Ecclesia quae se dicit « Gallicana Catholica », cuius fere omnia membra ecclesiastica episcopatu vel alia dignitate pollent, sed non raro sacerdotes lapsos admittit. Atqui si, per aliquod decretum vel per aliquam periculosam informationem alicuius diarii, isti schismatici scirent quod possint in Ecclesia Romana Catholica forsan functiones ecclesiasticas exercere, omnes, credo, postularent talem reditum in gremium verae Matris Ecclesiae. Nam sentiant reapse ambiguitatem atque insufficientiam proprii status. Atqui, proh! dolor, nullus praeberet nunc minimam securitatem ingenii, moralitatis et scientiae.

Card. KÖNIG: *De fidelium associationibus*: Placet. Sed quoad paginam 4,[17] 24 ss., in voto Cardd. Ruffini, Siri et Šeper quoad interpretationem « integrum est fidelibus... ».

---

[16] Cf. p. 289.
[17] Cf. p. 285.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet. Quoad naturam stipendii Missae in voto Card. Döpfner, i. e. praeferendus videtur ob rationes historicas et theologicas nexus stipendii cum offertorio Missae (ratione simul habita eorum quae communicavit Patriarcha Maximus). Quoad Missas sic dictas Gregorianas in voto Card. Léger, i. e. facile adest periculum superstitionis.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Non placet. In voto Card. Bea, i. e. haec quaestio non respicit totam Ecclesiam, sed agitur de casibus omnino particularibus quibus Summus Pontifex providebit. Schema non esse Concilio proponendum censeo.

Card. Döpfner: *De fidelium associationibus*: Placet. Attendatur ad ea, quae dixit Archiepiscopus Zagrabiensis. Res videtur non esse obiectum Concilii.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: fundamentum theologicum stipendiorum ulterius examinetur secundum ea, quae dixi.[18] Attendatur ad dicta Archiepiscopi Zagrabiensis.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: res in se omnino placet ratione habita eorum, quae a Cardd. Frings et Bea dicta sunt. Res opportunius non in Concilio tractatur. Quae a Procuratore Patriarchae Melchitarum de sacerdotibus conversis dicta sunt, approbantur.

Card. Marella: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: habeatur ratio animadversionum Em.morum Ruffini, Siri, Léger, atque Exc.mi Šeper.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: attentis animadversionibus Em.morum Ruffini, Léger et Döpfner.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: in votis scilicet Em.morum Frings et Bea eo sensu ut tantum casus particulares referantur ab Ordinariis Summo Pontifici et quaestio in Concilio non tractentur.

Card. Alfrink: *De fidelium associationibus*: Placet.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet. Res ipsa placet, utique cum quibusdam modi-

---

[18] Cf. pp. 302-305.

ficationibus, quas scripto tradam, materia autem non Concilio proponatur, sed Summo Pontifici relinquatur.

Optarem ut mutentur quaedam verba quae in auribus acatholicorum male sonant: nempe in pag. 5 [19] proponere vellem ut prima phrasis in linea 1-4 mutetur in v. g. haec verba: « Plures sunt pastores seu ministri acatholici qui ad unitatem Ecclesiae catholicae facilius transirent, si etc. ».

In pag. 6,[20] linea 22 et 23, verba « quae ad Ecclesiam Catholicam sincere converti nolit », dicatur v. g. « quae ad Ecclesiam Catholicam sincere transire nolit ». Idem in eadem pagina, in linea 23.

In pag. 7,[21] linea 30, loco verborum: « In suo errore permanent », legatur v. g. « in sua religione acatholica permanent ».

In pag. 7, sub 4, sermo est de domo seu collegio ad id peculiariter destinato scl. ad pastores acatholicos qui ad sacerdotium se praeparant recipiendos. In diversis nationibus sicut apud nos ubi numerus talium candidatorum semper erit parvus, difficile erit pro hoc numero parvo speciale institutum erigere. Insuper — si candidati sunt uxorati — semper difficile erit eos pro longiore tempore a familia separare, sicut iam dictum est sub num. 5 in secunda alinea huius numeri.

Rogare vellem ut num. 4 et secunda alinea num. 5 omittantur et ut haec materia Ordinario relinquatur, qui in singulis casibus provideat quid sit faciendum, utique non sine approbatione Sanctae Sedis.

In pag. 6, linea 26 et 27, sermo est de filiis acatholicis qui habitualem commorationem in domo paterna habere nequeunt. Hoc non semper videtur necessarium et in quibusdam casibus potest esse valde durum.

Ideoque rogare vellem ut hic etiam quaedam libertas relinquatur Ordinario qui in singulis casibus pro suo prudenti arbitrio iudicare potest, utique non sine approbatione Sanctae Sedis.

Card. SANTOS: *De fidelium associationibus*: Placet. Adhaereo praeterea observationi factae in pag. 4,[22] ad n. IV, ab Em.mo Card. Siri.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet: in voto observationum ab Em.mo Card. Ruffini factarum de aspectu theologico.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Non placet: non tractetur in Concilio. Maneat processus prouti usque nunc actum sit in hac re.

Card. RITTER: *De fidelium associationibus*: Placet, attentis observationibus a Card. Montini factis.

---

[19] Cf. p. 292.
[20] Cf. p. 293.
[21] Cf. p. 294.
[22] Cf. p. 285.

Attamen velim ut haec Synodus recognitionem specialem det Legioni Mariae — iam a pluribus Ordinariis totius orbis laudatae — tamquam instrumento Sancti Spiritus in Ecclesia valde potenti ad animas in sanctitate et in actione apostolica formandas. Ad quem finem, meo voto affixum offero etiam elenchum rationum pro mea propositione.

*De Missarum stipendiis,* etc.: Placet iuxta modum: attentis observationibus ab Em.mis Léger et Döpfner factis, praecipue circa Missas Gregorianas et proposita in numero 5. Ex hac relaxatione facile orietur abusus ut dico in folio adnexo. Relaxatio proposita in numero quinto, secundum quam integrae oblationes a fidelibus libere factae pro celebratione in ecclesiis paroecialibus semel aut bis in hebdomada Missae pro omnibus paroeciae defunctis, praesertim pro iis quorum anniversarium in eadem hebdomada recurrit, retineri possunt tamquam stipendium eiusdem Missae, facile ad abusum viam patefacit. Proinde, secundum meum iudicium, talis ordinatio omitti debet.

Missae sic dictae *gregorianae,* quarum mentionem facit numerus sextus eiusdem schematis, multos fideles implicant in superstitionis periculo et ducunt in minimizationem efficaciae ipsius sanctissimi Sacrificii. Ergo etiam haec devotio, mihi videtur, aboleri debet.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores et ministri acatholici*: Non placet: in hac re assentio iis quae dixerunt Cardd. Godfrey et McIntyre. Ut schema pro decreto Concilii Oecumenici mihi non placet propter rationes iam ab Eminentissimo Card. Bea allatas. Casus huiusmodi tractandi erunt in individuo et solummodo a Sancta Sede. Ceterum provisiones, in hoc schemate propositae, videri debent nostris fratribus separatis ut merces pro illorum conversione. Proinde tale Concilii decretum esset non solum inopportunum sed etiam nocivum.

Card. COUSSA:[23] *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: quae nova proponuntur (pag. 6,[24] art. IX; pag. 7,[25] art. XV) non sunt Concilii Oecumenici, sed bene remittentur ad recognitionem C.I.C. Ideo, nihil de fidelium consociationibus ad Concilium mitterem.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: res definitiores omittantur (v. g. pag. 5,[26] linea 19), cetera Concilio subiici possunt.

---

[23] Quartae Congregationi non interfuit.
[24] Cf. p. 286.
[25] Cf. pp. 286-287.
[26] Cf. pp. 288-289.

Pag. 8,[27] XV, requiratur, nisi consensus, saltem consilium Capituli vel Consultorum dioecesanorum.

De praxi Missarum gregorianarum, nihil in Concilio.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet.

Card. SILVA HENRIQUEZ: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: secundum animadversiones quas propono et iuxta animadversiones Archiepiscopi Zagrabiensis.

Pag. 5,[28] lin. 1: Oratio sic mutetur: « ... appellentur, vel laicorum, in iis ditionibus ubi appellatio haec pravum sensum praesertim habere solet ». Videtur enim maxime opportunum verbum « laicale » et similia a pravo usu vel significatione vindicare.

Pag. 6,[29] lin. 35: Videtur verbum « dioecesanorum » mutare: « saecularium » plus convenit cum terminologia tum Summi Pontificis, tum schematis de rationibus inter episcopos et religiosos (e. gr. pag. 9,[30] lin. 4).

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: secundum animadversiones quas propono et iuxta animadversiones Em.mi Card. J. Döpfner.

Pag. 6,[31] lin. 8: Optatur suppressio Missarum sic dictarum « gregorianarum »; fundantur in traditione cuius valor in dubium vocari potest, superstitioso modo saepe intelliguntur et facile lucrum sapiunt.

Pag. 7,[32] lin. 14: Proponitur inserendum: « Cum vero nonnullis in locis, ob populi ignorantiam praesertim, multi aut aegre ferant praxim accipiendi stipendia Missarum aut eam fere invincibiliter perperam intelligant, Sacrosanctum Concilium monet animarum Pastores haec rerum adiuncta parvipendere non posse statuitque, iisdem manentibus, uniuscuiusque Episcopi vel coetus Episcoporum integrum esse rem aliis normis ordinare secundum illud Apostoli: « Nocte ac die operantes, ne quem vestrum gravaremus, praedicavimus in vobis Evangelium Dei » (*I Thess.*, 2, 9; cf. *II Thess.* 3, 8; *Act.* 20, 34).

Pag. 10,[33] lin. 8: Proponitur inserendum: « Invariato manente principio fideliter adimplendi ultimam testatoris voluntatem, conceditur tamen Ordinariis aliqua libertas circa modos concretos administrandi et impendendi bona illa commissa, iuxta prudens eiusdem Ordinarii iudicium de mutata civili conditione populorum et ad normam legum civilium ».

---

[27] Cf. p. 290.
[28] Cf. p. 285.
[29] Cf. p. 286.
[30] Cf. p. 222.
[31] Cf. p. 289.
[32] Cf. p. 290.
[33] Cf. p. 291.

Saepe enim accidit ut testator, nimio amore proprii iudicii de re oeconomica, exigat ut bona quaedam temporalia (v. gr. immobilia) serventur quod, plerumque, decursu temporis, grave damnum evadit ipsius Ecclesiae necnon scandalum fidelium.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: secundum animadversiones quas propono et iuxta animadversiones Em.mi Card. Bea.

Pag. 6,[34] lin. 27: Exclusio filiorum etiam acatholicorum a commoratione in paterna domo non videtur satis consona iuri naturali.

Pag. 8,[35] lin. 27: Si normae supralaudatae ut leges conciliares assumuntur, fere impossibile videtur eas secreto posse remanere.

Card. Di Jorio: *De fidelium associationibus*: Placet.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: de limitatione temporis onerum Missarum non placet; male sonat apud fideles. Ceterum onera saepissime cessant per se, mutatis conditionibus temporum et praecipue ratione rei oeconomicae.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Non placet. Adhaereo iis quae ab Em.mo Card. Godfrey sunt proposita: ratio habeatur de singulis casibus, attentis conditionibus singularum regionum et remittatur ad S. Sedem; non proponatur Concilio.

Card. Jullien:[36] *De fidelium associationibus. De Missarum stipendiis...*: Non placet. Res, de qua iam egit Codex, remittatur, novis adiunctis aptanda, ad Commissionem de Codice corrigendo.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Non placet. Res publice quidem discutienda ne proponatur Generali Concilio. Ad Summum Pontificem, si placuerit, in singulis casibus.

Card. Bea: Placent iuxta modum schemata I et II, attentis observationibus maxime Em.morum Frings, Döpfner, Ruffini, Montini et Exc.mi Archiep. Šeper. Schema III ne proponatur Concilio ob rationes quas fusius exposui in folio adiecto,[37] et quae exposuerunt maxime Em.mus Cento et Exc. Deputatus Patr. Melchitarum.

Missae Gregorianae prohibeantur.

---

[34] Cf. p. 293.
[35] Cf. p. 294.
[36] Quartae Congregationi non interfuit.
[37] Cf. pp. 305-308.

Card. BROWNE: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: attentis observationibus factis et schema remittendum esset Commissioni pro Codice I. Canonicis.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: attentis observationibus factis; item pro particularibus remittendum ad Commissionem pro Codice.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: i. e. ut haec quaestio potius remittatur prudenti iudicio Sanctae Sedis attento quoque iudicio Episcopatus pro singulis casibus et regionibus.

Beat. GORI: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: id est secundum observationes Em.morum Patrum Siri, Ruffini, Léger et Arch. Zagrabiensis.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: scilicet secundum explicationes Em.mi Card. Döpfner.

Quoad Missas sic dictas Gregorianas puto melius esse eas abolere.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: id est, mea humili opinione, haec non est materia submittenda Concilio, sed linquenda est auctoritati Summi Pontificis.

Beat. CHEIKHO: *De fidelium associationibus*: Placet.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Non placet. Melius videtur quod non sit materia Concilii Oecumenici.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Non placet. Melius videtur quod non sit materia Concilii Oecumenici.

Exc. O'CONNOR: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: argumentum magis mihi videtur ad Commissionem de Codicis Iuris Canonici emendatione pertinere quam ad Concilium Oecumenicum.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: 1) Norma sub numero quinto in pagina sexta [38] data, de applicatione pro omnibus paroeciae defunctis, cautiore indiget redactione, ut a Sacerdotibus pecuniae cupiditas arceatur.

2) Norma sub sequenti numero sexto lata, de Missis « gregorianis », omittatur quia res non satis fidei innititur ut in Concilio tractetur.

---

[38] Cf. p. 289.

3) In numero nono, pagina septima,[39] proscribatur quaevis pretii vel debiti solutio, stipendiis Missarum prolatis.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Non placet: res, uti norma generalis proposita, non convenire videtur.

Exc. UJČIĆ: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: secundum ea, quae exposuit Archiep. Šeper, Zagrabiensis.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: secundum ea quae dixit Archiep. Šeper, Zagrabiensis.

« Missae Gregorianae » non videntur habere validum fundamentum theologicum.

In terminologia praeferendus est terminus « eleemosyna ». Adhaereo ceterum Cardinali Döpfner.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: valde libenter audivi, quae dixerunt Cardinales Bea et Frings.

Pro me « in theoria » nulla prorsus difficultas; in praxi quaerendum erit, num ordinatio sit opportuna, quod in singulis casibus diiudicandum a Sancta Sede.

Concilium abstineatur ab hac quaestione.

Exc. ANTEZANA Y ROJAS: Ad primum et secundum schema, placet iuxta modum, secundum animadversiones prolatas. Verumtamen liceat mihi exprimere sententiam meam humiliter adversus propositum ordinationis sacerdotalis ministrorum acatholicorum, qui fuerunt pastores uxorati, dum uxor et filii adhuc viventes sint in praesenti; quia caelibatus in Ecclesia usque nunc fuit heri, est hodie et semper, coniunctim cum sacra virginitate, eximia et inexuperabilis gloria sarta tecta; quia tale propositum significare potest quidem imminens periculum et letalem portam ad relaxationem legis in Sacerdotio Christi; quia, repeto, dum esset, commode, finis huius privilegii in favorem nonnullarum conversionum, potest revera etiam esse occasio vel causa lapsus innumerabilium fratrum nostrorum propter scandalum, cum fiducia falsa condonationis similiter quoque ut pastores uxorati.

Exc. BERAS: *De fidelium associationibus*: Placet. Sed attentis verbis Em.mi Card. Montini.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: secundum animadversiones

[39] Cf. pp. 289-290.

ab Exc.mis Patribus factis praesertim secundum votum Archiep. Zagrabiensis.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Non placet. Adhaereo votis Em.mi Card. Bea et aliorum Patrum ita ut quaestio haec non ad Concilium sed ad sapientiam Romani Pontificis relinquatur.

Exc. COORAY: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: i. e. ad mentem Relatoris; sed pro Associationibus praesertim sacerdotum habenda est licentia praevia Ordinarii loci.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: i. e. ad mentem Relatoris; sed res non referenda Concilio Oecumenico nisi quoad principia pauca generalia, v. g. sufficeret dicere quod « quaestio de Missarum remunerationibus est recognoscenda et onera fundationum allevianda ».

Quaedam notanda:

1) Pag. 4,[40] ad n. II, lin 28 et seq.: istae oblationes debent esse ad sustentationem sacerdotum non ut pecunia personalis.

2) Pag. 6,[41] ad n. VII, lin. 16: post verbum disponere, addatur: « nisi Episcopus diverse statuerit ».

3) Pag. 8,[42] ad n. XIII: secunda sententia non est satis clara.

4) Pag. 8, ad n. XIV: ultima sententia: si ita accidit culpabiliter, nulla mutatio facienda sine recursu ad Sanctam Sedem.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: i. e. placet quoad substantiam. Res tamen relinquenda beneplacito Sanctae Sedis, et non referenda Concilio Oecumenico.

Exc. MCKEEFRY: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: i. e. observationes Em.mi Ruffini et Archiep. Zagrabiensis attendendae sunt.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: scilicet voto Em.mi Card. Ruffini assentio.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: sc. in votis Em.morum Card. Bea et Montini.

---

[40] Cf. p. 288.
[41] Cf. p. 289.
[42] Cf. p. 290.

Exc. LEFEBVRE: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Card. Ruffini et Exc.mi Archiep. Zagrabiensis. Ne fiant associationes clericorum sine consensu Episcopi.

*De Missarum stipendiis. De missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: ad mentem Em.morum Cardinalium Ruffini et Döpfner et Exc.mi D.ni Šeper, Archiep. Zagrabiensis.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Card. Bea. De hoc schemate ne loquatur Concilium, sed relinquatur haec quaestio consilio Sanctae Sedis.

Exc. ALTER: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: vide paginam 5,[43] VI: quoad « associationes privatas potius quam laicales », difficile mihi videtur concipere associationem catholicam omnino « privatam ». Cur non dicantur « Associationes non-ecclesiasticae ». Forsan daretur terminologia magis apta; verbum autem « privatam » non videtur esse bonum: nova confusio facile orietur. Si associatio « Catholica » appellatur, se debet gerere sub iurisdictione et approbatione Ordinarii loci. Associationes illae (privatae, sic dictae) in rebus oeconomicis, e. g. in assecuratione providenda, oportent esse sui iuris. Sententia mea etiam correspondet sententiae Archiep. Zagrabiensis in hac re.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placent iuxta modum: i. e. iuxta scripta in foliis adnexa et iuxta mentem Em.mi Card. Léger et Em.mi Relatoris. Missas Gregorianas prohiberi oportet.

Ad pag. 5,[44] linn. 15-20: Non placet.

Quivis tentamen dividendi stipendium in partem debitam « pro celebratione » patenter invitat abusus. Servetur norma fundamentalis, sc. stipendium pro tantummodo *una* Missa per diem. Ceterae Missae, praeter illam unam, celebrandae sunt sine stipendio, vel mittatur stipendium, ut notatur in prima parte huius sectionis (III), ad Ordinarium loci, etc..

Ad pag. 6,[45] n. V: Non placet.

Hoc loco sermo debet esse de abusu sic dictarum Societatum Purgatorianarum, etc., quas diligentissime conati sumus supprimere, in quibus collectio totalis est centies forsan vel maior sumptus ac stipendium ordinarium, et pro huiusmodi collectione dicuntur duo vel tres tantum

---

[43] Cf. p. 285.
[44] Cf. pp. 288-289.
[45] Cf. p. 289.

Missae. Primae quinque lineae bene sonant, sed deinde a linea 5, « integrae autem oblationes, quae a fidelibus libere fiant pro eiusmodi Missae celebratione, tamquam eiusdem stipendium retineri possunt », haec omnino reicienda sunt.

Ad pag. 6,[46] n. VII, lin. 18: « Suadetur tamen ut Missae, etc. », suadetur *vehementissime.*

In hanc sectionem posset inseri hanc distributionem stipendiorum superfluorum faciendam esse a sacerdotibus qui curam celebrationis talium Missarum habeant saltem semel in anno. Numquam oportet permittere retinere plura quam satisfacere possent intra unum annum.

Ad pag. 7,[47] lin. 6 sq.: « ... debent accurate adnotare quas quisque satisfecerit ».

Magis specifice dicatur: Debet statim ac receperit intentionem illam adnotare in libro particulari, exclusive destinato ad illum finem, accurate indicans intentionem et diem receptionis. Deinde, cum intentio satisfacta fuerit, cito adnotetur cum data in eodem libro.

Ad pag. 7, IX, lin. 12 sq.: « ... associationes (uti vocant) cum diariis et ephemeridibus inire ope Missarum celebrandarum ».

In hac materia, bene sonat Synodus Cincinnatensis Quinta, Par. 269 (pag. 75):

Publica et notoria sollicitatio stipendiorum Missae in ephemeridibus periodicis prohibetur. Nec mitti licet tales petitiones ad familiares defuncti in occasione mortis. Associationes Missarum, Foedera Missarum et alia huiusmodi, quarum finis primaria est celebratio Missarum pro membris, similiter prohibentur.

Ad pag. 8,[48] n. XIII: *Quisnam* debet instituere hanc reductionem? Opportune interponeretur hic quod videtur esse mens numeri XV:

Linea 9 sq. « triginta annis, *ab Ordinario loci* reducantur ad terminum triginta annorum ».

Ad pag. 9,[49] n. XIX: « Ordinarii omnium piarum voluntatum ».

Quinam Ordinarii in casu religiosorum? Estne officium Ordinarii loci invigilare executionem piarum voluntatum, etc., religiosorum in sua dioecesi? Agitur de canone 1515 qui videtur complectere religiosos exemptos maiorum ordinum sub Ordinario, et ita fit officium eorum Ordinarii curare pias fundationes, etc., religiosorum in propria dioecesi.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum : i. e. iuxta scripta annexa. Materia mihi videtur tractanda sit potius modo administrativo a Sancta

---

[46] Cf. p. 289.
[47] Cf. p. 289.
[48] Cf. p. 290.
[49] Cf. p. 291.

Sede quam in Concilio Oecumenico. Bene considerandae sunt etiam, mea humili opinione, animadversiones Patriarchae orientalis (Melchitae).

Opinor hanc materiam non esse aptam ad legislationem generalem, sed potius ad administrationem generalem pertinet. Res videtur diiudicanda in singulis casibus. Ordinarius loci deberet investigare casum et vota Sanctae Sedi praesentare. Nemo melius iudicium facit ac Ordinarius de circumstantiis propriae dioeceseos, de possibilitate scandali, etc.

Ad n. XIII, pag. 8:[50] Haec non correspondent realitati. Notorietas internationalis oritura est sive illam volumus sive non, sicuti iam orta est de casibus usque nunc concessis. Sacerdos est persona publica. Quaedam ex his instructionibus generalibus bonae sunt, e. g., uxor sit catholica, fiat cursus philosophiae ac theologiae, etc. Sed adhuc melius videtur ut singulus casus secundum propria merita iudicetur ac decidatur. Praxis Curiae Romanae instituatur in lineis generalibus, sed non fiat materia decisionis conciliaris.

Exc. GRANER: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: i. e. iuxta observationes Em.morum Cardd. Ruffini, Léger et Godfrey.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: i. e. iuxta observationes Em.mi Card. Döpfner, speciatim pro Missis Gregorianis et aliis.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Non placet: i. e. secundum observationes Em.morum Cardd. Bea et Godfrey; et hoc schema in Concilio non tractetur.

Exc. HURLEY: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: iuxta mentem Em.morum Cardinalium Frings et Léger et Exc.mi Domini Šeper. Coordinetur illud schema cum aliis quae de laicis agunt.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: ratione habita observationum Em.mi Cardinalis Döpfner et Exc.mi Domini Šeper.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: i. e. ad mentem Em.morum Cardinalium Bea et Frings.

Exc. PERRIN: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: ad mentem Eminentissimi Cardinalis Ruffini et Excellentissimi Šeper.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: clara detur iustificatio de stipendio Missarum. Prohibeantur Missae Gregorianae. Nullae piae fun-

[50] Cf. p. 294.

dationes acceptentur cum onere ut in perpetuum vel ultra triginta annos Missae celebrentur.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Non placet. Res non est tractanda in Concilio Oecumenico sed omnis casus particularis relinquatur sapienti et paterno iudicio Sancti Patris.

Exc. ŠEPER: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: i. e. cum animadversionibus Em.mi Card. Léger et meis, quas adiungo.[51]

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: i. e. in votis Em.mi Card. Döpfner, praesertim quoad dogmaticam explanationem fundamenti Missarum eleemosynarum. Attendatur etiam ad ea quae animadverti quoad reductionem Missarum.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: in votis Em.mi Card. Frings et Exc.mi Delegati Beat.mi Patriarchae Maximi IV.

Exc. BAZIN: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: sc. iuxta observationes ab Exc.mo Archiep. Šeper (Zagrab.) factas.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: sc. secundum animadversiones Em.mi Card. Döpfner circa stipendia Missarum. Aboleantur et vetantur Missae Gregorianae. (Si paragr. VI, pag. 6,[52] ut proponitur, servaretur, ansam praeberet ad multos abusus. Non enim deerunt sacerdotes qui accipient vel et quaerent tales Missas gregorianas ob maius stipendium, et facile inveniant falsas rationes interrumpendi cursum harum Missarum sine scrupulo).

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet. Attamen assentio animadversionibus Em.morum Cardd. Bea et Frings. Ne proponatur haec quaestio Concilio.

Exc. BERNARD: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: i. e. attentis observationibus Em.morum Cardinalium Ruffini, Montini et Exc.mi Šeper.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: attentis observationibus factis. Missae dictae gregorianae iam supprimi possent.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu mi-*

---

[51] Cf. pp. 309-310.
[52] Cf. p. 289.

*nistri acatholici*: Non placet. De hac quaestione ne loquatur in Concilio sed tota res relinquatur sapientiae Sanctae Sedis.

Exc. YAGO: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: attentis animadversionibus Archiepiscopi Zagrabiensis.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: attentis animadversionibus Archiepiscopi Zagrabiensis.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet, ad mentem Em.mi Card. Frings.

Exc. RAKOTOMALALA: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: scilicet iuxta observationes ab Excellentissimo Šeper factas.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: attentis observationibus Eminentissimi Döpfner.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: i. e. iuxta ea quae dixit Em.mus Card. Bea, Concilium taceat de hac quaestione, sed singuli casus Sanctae Sedi subiiciantur.

Exc. NGÔ-DINH-THÛC: Placent duo priora schemata; quoad tertium schema, placet iuxta modum: res relinquatur exclusive iudicio Summi Pontificis.

Exc. VERWIMP: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: attenta animadversione facta ab Excellentissimo Archiepiscopo Zagrab. de associatione sacerdotum non facienda sine praevia approbatione Ordinarii loci.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: attentis eis quae dixerunt Eminentissimi Patres Döpfner et Cento.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: attentis eis quae dixerunt Eminentissimi Patres Frings et Bea.

Exc. JELMINI: Placet.[53]

Exc. SUHR: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: iuxta observationes Em.mi Card. Ruffini et Exc.mi Archiep. Šeper.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis*

---

[53] Quartae Congregationi non interfuit.

*ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: adhaereo eis quae dixit Beat. Patriarcha Melchitarum. Missae gregorianae prohibeantur.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: ad mentem Em.morum Cardd. Frings et Bea, res Concilio non proponatur.

Est in Dania unus sacerdos uxoratus, olim minister lutheranus, ab omnibus fidelibus etiam a sororibus valde aestimatus.

Exc. SCHARMACH: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: secundum observationes Patrum.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: iudicium de opportunitate relinquendum est Summo Pontifici.

REV. GUT: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Cardinalis Montini et Exc.mi Archiep. Šeper.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet. Sed nullam video necessitatem tractandi hac de re in Concilio. Missae Gregorianae aboleantur.

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: tota haec res uni Summo Pontifici relinquatur.

Rev. SÉPINSKI: *De fidelium associationibus*: Placet iuxta modum: i. e. secundum ea quae scripto trado.

Pro n. VI, pag. 5,[54] proponerem hanc redactionem:

« Associationes privatae, quae ab Ecclesia laudantur vel commendantur, possunt quoque certis sub conditionibus, per formale decretum, personalitate *collectiva* donari *coram Ecclesia.* Huius personalitatis collectivae ab Ecclesia agnitae ratione, praedictae associationes non fiunt verae et propriae personae morales ecclesiasticae, nec proinde earum bona temporalia fiunt bona ecclesiastica, administranda secundum peculiares leges pro bonis ecclesiasticis praestitutas: remanent bona in patrimonio associationis, cui per recognitionem publicam auctoritatis legitimae ecclesiasticae agnita est determinata capacitas iuridica, non distincta ab illa singulorum membrorum, sed ex summa iurium singulorum membrorum coalescens ».

(Associatio privata ante concessum formale decretum summa iurium

[54] Cf. p. 285.

eius membrorum gaudet. Post concessum decretum, fit subiectum quorumdam iurium et obligationum in Ecclesia. Nihilominus nulla entitas distincta a singulis membris constituitur. Ideoque personae moralis characterem associatio privata non habet).

Noluissem quidem de Associatione vulgo « Dobri Pastir » (Bonus Pastor) nuncupata sermonem facere, nisi ad aliqua dicenda adactus essem ex eo quod semel et iterum, istius associationis causa, in sessionibus Commissionis Centralis prolatae sunt accusationes contra religiosos, quasi ipsi in universum defecerint a debita subiectione erga Episcopatum Jugoslaviae.

Concedo nonnullos religiosos — nunc de religiosis Ordinis mei loquor — interdum non ea qua par erat prudentia egisse et nonnumquam debitum Episcopis obsequium neglexisse: quod sane improbandum est. At, iuxta notitias quas non ex uno tantum fonte haurire potui, negotium quod querelis ansam praebuit, magis complexum est quam quis primo obtutu diiudicare posset.

Anno 1950 adiuncta religiosa Jugoslaviae haud multum dissimilia erant a condicionibus in Germania vigentibus tempore « nazismi ». Tunc temporis originem habuit associatio « Dobri Pastir » (Bonus Pastor) et initio, Episcopatus (aut saltem pars Episcopatus) declaravit « nihil obstare » quominus clerici nomen darent associationi; postea « non expedire » edixit et deinde « non licere » affirmavit.

Omnino abest a mea intentione ut qualemcumque recriminationem movere praesumam quod pluries mutata sit cogitandi et agendi ratio circa huiusmodi associationem, cum optime noverim quantis in angustiis versaretur sacra Hierarchia: mea tantummodo interest in lucem ponere quam difficilis esset, talibus in adiunctis, et religiosorum condicio, quae annorum decursu magis ac magis implexa facta est. Postquam enim associatio creata est, et plures religiosi, putantes id licite fieri posse, ei nomen dederunt, non facile nec sine periculis ab ea recedere poterant. Addendum quoque est quod, ni fallor, etiam hodie non omnes Episcopi eadem sentiunt de associatione.

Velim praeterea animadvertere quod, si in cotidiana vitae consuetudine religiosorum quaedam reprehensionem merentur, sunt etiam quae in laudem cedant. In Provinciis Franciscanis Hercegovinae et Bosnae Argentinae occisi fuerunt a communistis plus quam 60 religiosi; anno 1952 in carcere detinebantur 40 Patres, ad easdem Provincias pertinentes, qui omnes subierunt vexationes, quas communistae infligere consuescunt sacerdotibus. Nec silentio praeterire possum factum horrendum, quod accidit ante nonnullos annos in loco Siroki Bryeg (Hercegovina): ibi communistae in quodam perfugio, prope conventum sito,

occluserunt plures Patres, clericos et alumnos gymnasii eosdemque, petroleo conspersos, vivos igni tradiderunt.

Haec omnia, ut facile intelligi potest, timorem immo terrorem in omnium animos iniecerunt; inde factum est ut qui peiora atque graviora continuo horrebant, ad salvanda quae salvari poterant, associationi faverint eique nomen dederint.

Affirmare autem possum a Supremo Ordinis regimine, consultis semper competentibus Sanctae Sedis Dicasteriis, multa peracta esse ut res, prout necessaria prudentia exigebat, in melius mutarentur.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: i. e. melius erit quod hoc schema in Concilio non tractetur; adhaereo voto Em.mi Card. Döpfner quoad fundamentum eleemosynae Missarum.

Ad pag. 3,[55] lin. 29: ponatur signum » quod indicat finem citationis.

Ad pag. 6,[56] not. 1: secundum meum submissum iudicium melius esset non conservare praxim Missarum gregorianarum, salvo meliore iudicio.

Ad pag. 9,[57] n. XIX: proponerem hanc redactionem: « Ordinarii, per se vel per delegatum, exsecutionem procurare debent omnium piarum voluntatum, quae proprium exsecutorem... ».

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: i. e. ratione habita eorum quae dixerunt praesertim Em.mi Cardinales Frings et Bea etiamque eorum quae hodie dixit Em.mus Card. Godfrey et componantur omnia, in quantum fieri possit, in formula communi.

Res non tractetur in Concilio; sed unusquisque casus ad ipsum S. Pontificem deferatur.

Rev. JANSSENS: *De fidelium associationibus*: Placet. Ratio habeatur animadversionum Exc.mi Archiepiscopi Zagrabiensis. Potius pertinet ad Commissionem de Codice quam ad Concilium.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus*: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Card. Döpfner. De medio tollantur Missae « Gregorianae ».

*De promovendis ad Ordines sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici*: Placet iuxta modum: ad mentem Em.morum Cardd. Frings et Bea. Res quod ad substantiam placet; ne deferatur ad Concilium.

---

[55] Cf. p. 288.
[56] Cf. p. 292.
[57] Cf. p. 291.

# VI
# DE STATIBUS PERFECTIONIS ADQUIRENDAE

## Pars prima
## DOCTRINA DE STATIBUS PERFECTIONIS ADQUIRENDAE

### *Sectio prima*
### *CONSTITUTIO DE STATIBUS PERFECTIONIS ADQUIRENDAE*

(Quarta Congregatio: 15 iunii 1962)

### 1) SCHEMA PROPOSITUM A COMMISSIONE DE RELIGIOSIS

#### Prooemium

1. Omnis sanctitatis Divinus Magister et Exemplar Christus Dominus perfectionem vitae quam super terram attulerat omnibus asseclis suis sectandam proposuit dicens: « Estote ergo vos perfecti, sicut et Pater vester caelestis perfectus est ».[1] Quomodo autem hanc perfectionem quisquis securius prosequi possit haud minore verborum perspicuitate edocuit. Interroganti enim cuidam quid faciendum sit ad vitam aeternam possidendam, respondit: « Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata »;[2] et cum ille asseruisset omnia ista a iuventute custodisse, ait Iesus: « Si vis perfectus esse vade, vende quae habes et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo; et veni, sequere me ».[3]

Hisce verbis aliisque plane consonantibus[4] bonus Magister, « datis spiritualis vitae praeceptis, quibus homines ad finem sibi praestitutum regerentur universi », indubie « docuit praeterea, qui ipsius vestigiis propius insistere vellent, eos evangelica consilia amplecti ac sequi oportere ».[5]

2. Consilia Christi manere irrita non potuerunt. Unde ab initio et omnibus Ecclesiae statibus, operante divina gratia, plurimi fideles utriusque sexus doctrinam Divini Magistri de Consiliis evangelicis mente et opere prompto animo secuti sunt.[6] « Quanto studio maternoque affectu (Provida Mater Ecclesia) contenderit, ut suae praedilectionis filios,[7] qui totam vitam Christo Domino mancipantes, Ipsum per viam consiliorum libere et ardue sequuntur, tam caelesti proposito et angelica vocatione dignos iugiter redderet ac eorum vivendi rationem sapienter ordinaret, frequentissima Pontificum, Conciliorum, Patrum documenta et monumenta testantur, atque integer historiae ecclesiasticae cursus omnisque canonicae disciplinae ratio, ad nostra usque tempora luculenter demonstrant.[8]

3. Profecto, illa mirabilis Institutorum perfectionis inde a Concilio Tridentino renovata efflorescentia actuosaque operositas, ingens ubique praevalens vitae et laboris conditionum mutatio necnon ineluctabiles apostolatus moderni multiplices exigentiae, enixe postulant ut ecclesiastica ordinatio statuum perfectionis accurate iterum recognoscatur atque in pluribus, sive salutifera pristinorum restauratione, sive congruenti ac prudenti praesentibus adiunctis accommodatione, apte renovetur, quo vita institutorum sodalium sanctitate iugiter fulgeat eorumque labores in dies fecundiores abundent.

4. Quapropter, haec Sacrosancta Synodus, de universo Ecclesiae bono tam sollicita, munus suum merito aestimavit esse ad varios status perfectionis christianae prosequendae mentem suam convertere ut eorumdem necessitatibus prout tempora nostra suadent aptiore modo salubriter provideatur.[9]

NOTAE

[1] *Matth.* V, 48. « Ita omnes tam religiosi quam saeculares tenentur aliqualiter facere quidquid boni possunt... secundum quod requirit conditio sui status ». *S. Th.* IIª IIªᵉ, q. 186, a. 2 ad 2.

[2] *Matth.* XIX, 17.

[3] *Matth.* XIX, 21; cf. etiam: *Mc.* X, 17; *Lc.* XVIII, 18.

[4] Cf. *Matth.* XIX, 12, 16 ss.; *Lc.* IX, 57; XIV, 26; *I Cor.* VII, 25.

[5] Pius XI, Epist. Apost. *Unigenitus Dei Filius,* d. 19 martii 1924: *A.A.S.,* Vol. XVI (1924), p. 133.

« Les Ordres Religieux tirent, chacun le sait, leur origine et leur raison d'être de ces sublimes Conseils Evangéliques, que notre divin Rédempteur adressa, pour tout le cours des siècles, à ceux qui veulent conquérir la perfection chrétienne... ». Leo XIII, Litt. *Au milieu,* d. 23 dec. 1900 ad Card. Archiep. Parisiensem; cf. *Acta Leonis XIII,* Vol. XX, p. 340.

« Verum benignissimus Dominus qui absque personarum acceptione (II Par. XIX, 7; *Rom.* II, 11; *Eph.* VI, 9; *Col.* III, 25), omnes fideles semel iterumque ad perfectionem ubique sequendam et exercendam invitavit (*Matth.* V, 48; XIX, 12; *Col.* IV, 12; *Iac.* I, 4), mirabili Divinae suae Providentiae consilio disposuit ut etiam in saeculo... » (Pius XII, Const. Apost. *Provida Mater Ecclesia,* d. 2 febr. 1947: *A.A.S.,* Vol. XXXIX [1947], p. 117).

Cf. etiam Pius XII, Alloc. ad 2ᵘᵐ Congr. de Statibus Perfectionis, d. 9 dec. 1957: *A.A.S.,* Vol. L (1958), p. 36.

[6] Cf. Wernz, *Ius Decretalium,* t. II, Tit. XXIV, *De Ordinibus Religiosis,* n. 601, p. 630.

[7] Cf. Pius XI, Nuncium radioph. 12 febr. 1931: *A.A.S.,* Vol. XXIII (1931), p. 67.

[8] Pius XII, Const. Apost. *Provida Mater Ecclesia,* d. 2 febr. 1947: *A.A.S.,* Vol. XXXIX (1947), p. 114.

[9] Cf. Votum Episcopi Berolinen. « Optatur redactio totius capitis *De Religiosis* » (Apud: *Acta et Documenta*: Appendix Vol. II, Pars I: p. 673, n. 5).

## Sectio Prima

# CONSTITUTIO DE STATIBUS PERFECTIONIS ADQUIRENDAE

## Caput I

## DE STATU PERFECTIONIS ADQUIRENDAE IN GENERE

5. [*Opportunitas constitutionis de statibus perfectionis adquirendae*]. Quod prima Oecumenica Vaticana Synodus in mente habuit,[1] Constitutionem nempe de Regularibus edere qua et genuinam status perfectionis adquirendae — qui tunc temporis fere in unis Regularibus exstabat — notionem traderet, et simul ipsum a teterrimis insectantibus defenderet inimicis;[2] hoc idem ab illa, ob adversa adiuncta infectum relictum, Sacrosanctum Concilium Vaticanum II perficere, haud dissimilibus rationibus, necessarium duxit.

Etenim neque hodie desunt pertinaces quibus impetitur status perfectionis oppositiones et detrectationes, quam refellere oportet;[3] praetera extensio status perfectionis ad plures personarum coetus atque consequens nonnullorum requisitorum ad statum perfectionis constituendum mutatio ostendunt convenientiam maximam eum clare et inaequivoce iterum definiendi, ut confusiones, falsae opiniones et errores in huiusmodi negotio perniciosissima devitentur.

6. [*Cura Ecclesiae in doctrina de statu perfectionis illustranda*: *ab initio*]. Et quidem, inter praecipuas Ecclesiae curas iam ab eius primordiis semper fuit, et erit, Christi [4] et Apostolorum doctrinam atque exempla ad perfectionem allicientia suo magisterio illustrare, secure docendo qua ratione ducenda atque componenda esset christianorum vita eidem perfectioni dicata.[5] Ita factum est ut eius opera, nedum primis temporibus, nonnulli christiani consiliis evangelicis ultro oboedirent [6] verum etiam, ut ex testimonio patrum Apostolicorum et ecclesiasticorum scriptorum constat, paulo post, diversis locis perfectionis evangelicae sectatores specialem ordinem seu coetum in societate clare recognitum et probatum constituerent variis nominibus appellatum ascetarum, continentium, virginum.[7] Hos perfectionis asseclas Ecclesia, temporum progressione, numquam fovere intermisit, sed, sibi constans, atque Magistri consiliis fidelissima, perfectionis evangelicae professionis disciplinam continuo perfecit, sive respectu eorum qui singillatim perfectioni sese tradebant: ut patet in benedictione et consecratione virginum,[8] sive, specialiter post Constantinianam pacem adeptam, pro his qui plenam et publicam perfectionem in societatibus collegiisque eiusdem venia erectis profitebantur.[9]

7. [*Elementa constitutiva status perfectionis*: *pedetentim definita*]. Verum elementa status perfectionis nondum accurate iuridice definita, temporis progressione, sive ipsa praxi vitae perfectionis, primum in monachismo

Orientali et Occidentali late diffuso, deinde in novis diversarum formarum religionibus, sive directo Ecclesiae interventu, pedetentim perficiuntur et definiuntur ita ut, medio aevo progrediente, tum disciplina canonica, tum doctrina theologorum et canonistarum ea fixa ac perfecte definita referant. Exinde uti status iuridicus perfectionis non recognoscitur, qui susceptionem trium consiliorum evangelicorum oboedientiae, castitatis perfectae et paupertatis, coram Ecclesia factam non praeseferat, per vota sollemnia, perpetua, et ut plurimum, in aliqua religione vel monasterio ab eadem Ecclesia approbatis vel recognitis, emissa.[10] Haec status perfectionis ecclesiastica ordinatio, quae in Religionibus plenam actuationem seu applicationem habet, immutata ad nostra fere tempora permansit, aliqua tamen exceptione admissa circa necessitatem votorum sollemnium.[11]

8. [*Ultimae innovationes iuridicae circa statum perfectionis*]. Fundamentalem innovationem huic plurisaeculari disciplinae indixit Leo XIII, celebri Const. *Conditae a Christo* [12] per quam inter familias religiosas, iure eis constituto, adnumerantur Congregationes votorum simplicium quas, proinde, in statum iuridicum perfectionis adquirendae immittit, ita huius ambitum ad innumeros extendens utriusque sexus christifideles et, consequenter, perfectionis evangelicae sectatores in Ecclesia mirum in modum multiplicans. Post aliquos vero annos, Codex Iuris Canonici Leonis XIII incepta complet [13] atque ulterius adhuc progreditur, Congregationes veras Religiones ad omnes effectus iuridicos declarans et novam speciem status perfectionis evangelicae agnoscens in Societatibus vitae communis sine votis.[14] Novissima denique evolutionis status perfectionis phasis, non ita pridem, habetur cum Pii XII Constitutione *Provida Mater Ecclesia,*[15] qua nova status perfectionis forma inducitur, nempe Instituta saecularia, quorum sodales in saeculo manentes et operantes sineque votis publicis, valent nihilominus evangelica consilia publice profiteri, et in statu perfectionis iuridico in Ecclesia constitui, iuxta legem peculiarem pro illis in eadem Constitutione latam.[16] His innovationibus allatis status perfectionis adquirendae nedum ambitus ampliatur, verum etiam nonnulla ex traditionalibus elementis constitutivis valde mutata sunt.

9. [*Definitio status perfectionis adquirendae eiusque prima enucleatio*]. Quando ergo de statu perfectionis evangelicae adquirendae nunc loquimur, nihil aliud significare intendimus nisi stabilem in aliqua societate vivendi modum ab ecclesiastica auctoritate christianae perfectionis adquirendae causa constitutum, quo fideles, praeter communia praecepta, evangelica quoque consilia oboedientiae castitatis et peupertatis profitentur.[17]

Ut pressius status perfectionis evangelicae adquirendae natura dignoscatur, praeprimis meminisse iuvabit, Christum Dominum status perfectionis fundamenta posuisse, finem eius ultimum indicando, nempe, perfectam caritatem [18] atque media docendo et proponendo ad ipsam assequendam; [19] sed iuridicam atque socialem eiusdem ordinationem suae Ecclesiae reliquisse perficiendam; quae, profecto, firmis utique fundamentis a Christo Domino

iactis, illam ordinationem diligenter complet perpetuoque excolit ac per saecula perficit, novas et audaciores formas, prout adiuncta temporum et fidelium maturitas exigere videntur, inveniens. Duplex ergo elementorum species cosideranda est in statu perfectionis adquirendae, nempe: elementa *theologica,* quae velut eiusdem substantiam constituunt, et *iuridica* quae ad illa facilius obtinenda destinantur, et simul status socialis rationem conferunt modo vivendi eorum qui perfectionem adquirere in Ecclesia contendunt.

10. [*Elementa theologica status perfectionis*]. Ad obtinendam perfectam caritatem, quae est finis ultimus status perfectionis, absolute requiritur perfecta cordis mundities et liberatio a maioribus impedimentis exercitii caritatis, scilicet: a libidine, avaritia et superbia, alias ab Apostolo Ioanne vocatis « concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, superbia vitae ».[20] De his concupiscentiis interna victoria, quae ab omnibus qui caritatis perfectionem assequi contendunt exigitur, per se in quacumque vitae conditione attingi valet, ideoque in qualibet vitae conditione possibilis est sanctitatis perfectae consecutio.

At Dominus Noster Iesus Christus, his qui alacriore gressu progredi generoso animo cupiunt, breviorem securioremque, licet magis arduam, indicavit viam, nempe professionem evangelicorum consiliorum oboedientiae, castitatis et paupertatis, quae si publice ab Ecclesia agnoscatur statum perfectionis adquirendae constituit. Haec autem consiliorum evangelicorum voluntaria susceptio hominem totum, omniaque eiusdem interna et externa, Dei servitio mancipat, et holocaustum Eidem gratissimum offert.[21]

11. [*Elementa iuridica status perfectionis*]. At vero status perfectionis evangelicae alia praesefert elementa scilicet iuridica, quae ipsi veram naturam status socialis ecclesiastici conferunt: professionem seu susceptionem consiliorum evangelicorum in aliqua societate ab auctoritate ecclesiastica approbata, adeo, ut nunc vita anachoretica individualis inter status perfectionis minime recenseatur;[22] vinculum vere iuridicum, externum, mutuum, ab Ecclesia recognitum, quo sodalis propriae societati devincitur eique plene traditur ac in ea, iuxta finem proprium et ad Constitutionum vel Regulae normam, susceptam professionem prosequitur,[23] et societas, sua vice, sodali suppeditare tenetur, quidquid sive ordinis materialis sive praesertim ordinis spiritualis necessarium aut opportunum ad finem proprii status assequendum videatur;[24] denique, hoc vinculum, quod est natura sua perpetuum,[25] professioni perfectionis evangelicae illam stabilitatem confert ad verum statum hominis constituendum necessariam.[26] Probe tamen notandum hoc vinculum diversa ratione contrahi iuxta tres species in quas status perfectionis adquirendae vigente iure distinguitur, ut pressius infra describitur.[27] Haec status perfectionis assumptio, quolibet modo facta, obligationem inducit adimplendi ea quae suscepta sunt causa contendendi ad perfectionem evangelicam.[28]

12. [*Differentia status perfectionis adquirendae a statu episcoporum*]. Ex hucusque dictis liquido patet quantum differat status perfectionis adqui-

rendae tum a statu Episcoporum, tum a statu Sacerdotali qua tali. Primi, suscepto pastorali officio, in altissimo statu perfectionis constituuntur, quae exercenda dicitur, vi cuius, ubi opus fuerit, vitam pro ovibus ponere vereri non debent,[29] quod est maximus caritatis actus.[30] Hinc Episcopi, etiam respectu sodalium statuum perfectionis, considerantur ut perfectores et moventes, a quibus vel ipsi religiosi recipiunt.[31]

13. [*Differentia status perfectionis adquirendae a statu cleri saecularis*]. Sacerdotes autem, vi ordinationis, et quidem indelebili charactere, ad altissima mysteria tractanda destinantur, quae absque dubio eximia decet sanctitudo,[32] maior equidem ea simplices religiosos vel aliorum institutorum perfectionis sodales non sacerdotes decente. Nihilosecius haud licet « asseverare clericalem statum, utpote talem et prout ex divino iure procedit, ob naturam suam vel saltem ob eiusdem naturae postulatum quoddam exposcere, ut ab eisdem sodalibus evangelica consilia serventur et hac de causa debere aut posse statum evangelicae perfectionis (adquirendae) appellari. Clericus igitur non vi divini iuris evangelicis consiliis paupertatis, castitatis, oboedientiae devincitur; ac praesertim non eodem modo devincitur eademque ratione, qua ex votis publice nuncupatis in religioso statu capessendo huiusmodi obligatio exoritur. Id autem non prohibet, quominus privatim suaque sponte clericus haec vincula suscipiat. Itidem quod Latini ritus sacerdotes sacrum caelibatum servare tenentur, inter clericalem et religiosum statum discrimen non aufert vel attenuat. Clericus vero regularis, non prout est clericus, sed prout est religiosus, evangelicae perfectionis condicionem et statum profitetur ».[33]

14. [*Terminologia*: *terminus* « *religiosus* » *stricto et lato sensu*]. Iuvabit notasse verbum « religiosus » specificam habere significationem, diuturno et vigenti usu probatam, vi cuius illos tantum status perfectionis sodales designat qui vota publica in aliqua Religione nuncupaverunt.[34] Verumtamen, attento elemento fundamentali tribus speciebus status perfectionis adquirendae communi, nempe, christianae perfectionis professione evangelicis consiliis solide fundata,[35] nihil impedit quominus quandoque, agendo etiam de aliis statibus perfectionis, idem verbum, praesertim sensu adiectivo latiore modo adhiberi valeat. Attamen, nisi aliud expresse vel aequipollenter dicatur, verbum « religiosus » tantum primi status perfectionis seu religionis alumnos connotare praesumitur.

NOTAE

[1] Cf. Schem. Const. *De Regularibus,* Collectio Lacensis, t. VII, col. 671, Friburgi Brisgoviae, 1890.

[2] Cf. *ibid.*

[3] Cf. infra, clausulas: 24, 25, 30, 31, 32, 33.

[4] Cf. *Matth.* XVI, 24; XIX, 10-12; 16, 21; *Mc.* X, 17-21; 23-30; *Lc.* XVIII, 18-22; 24-29; XX, 34-36.

[5] Cf. *I Cor.* VII, 25-35; 37-38; 40; *Matth.* XIX, 27; *Mc.* X, 28; *Lc.* XVIII, 28; *Act.* XXI, 8-9.

[6] Cf. *Act.* IV, 32, 34-35; *Lc.* VIII, 15; *I Cor.* VII, 25-35, 37, 38, 40.
[7] Cf. IGNATIUS, *Ad Polycarp.* V (*MG* 5, 724). POLYCARP., *Ad Philippen.,* V, 3 (*MG* 5, 1009); IUSTINUS PHILOS., *Apologia I pro Christ.* (*MG* 6, 349) etc.
[8] Cf. Pontificale Romanum II: *De benedictione et consecratione Virginum;* OPTATUS, *De schismate donatistarum,* VI (*ML* 11, 1071 ss.).
[9] PIUS XII, Const. *Provida Mater,* d. 2 febr. 1947: *A.A.S.,* Vol. XXXIX (1947), p. 115.
[10] Cf. S. C. Ep. et Regul. d. 15 sept. 1864; *Collectanea,* p. 746. Romae 1885, 27 apr. 1864, *ib.,* p. 745.
[11] Cf. GREGORIUS XIII, Const. *Ascendente Domino,* d. 25 maii 1584, § 21, *C.I.C.F.,* I n. 153, p. 269.
[12] Cf. 8 dec. 1900; LEONIS XIII, *Acta,* Vol. XX, p. 317 ss.
[13] Cf. PIUS XII, Const. *Provida Mater,* ib., p. 116 ss.
[14] Cf. can. 488, 1°; 673-681.
[15] Cf. 2 febr. 1947, *A.A.S.,* Vol. XXXIX (1947), pp. 114-124.
[16] Cf. *ib.,* pp. 120-124.
[17] Cf. can. 487, 488, 1°, 593 *C.I.C.*
[18] *Matth.,* XXII, 40; *S. Th.* II$^{a}$ II$^{ae}$, q. 186, a. 5.
[19] Cf. supra, prooemium, nota 3.
[20] Cf. *I Ioan.* II, 16; D. TH., II$^{a}$-II$^{ae}$ q. 186, a. 7.
[21] Cf. D. TH., *ibid.*
[22] Cf. can. 487.
[23] PIUS XII, Const. *Provida Mater,* 2 febr. 1947: *A.A.S.,* Vol. XXXIX (1947), art. III, § 3, p. 121 ss.
[24] *Ib.* n. 2°; Sacra Congregatio De Religiosis, « Instructio »: *A.A.S.,* XL (1948), p. 295, n. 7, b.
[25] Const. *Provida Mater, ib.* n. 10; can. 488, 1°.
[26] *Ib.* D. TH., II$^{a}$-II$^{ae}$, q. 183, a. 1.
[27] Cf. infra Caput II.
[28] Can. 487; 488, 1°; 593; 679; Const. *Provida Mater,* a. III, § 2, n. 10; cf. D. TH., II$^{a}$-II$^{ae}$, q. 186, a. 2; S. ALF., *Theol. Mor.* (ed. Gaudé), T. II, 1, IV, n. 9 ss., p. 499 ss.
[29] Cf. *Ioan.* X, 11; D. TH., II$^{a}$-II$^{ae}$, q. 185, a. 5.
[30] Cf. *Ioan.* XV, 13.
[31] Cf. D. TH., II$^{a}$-II$^{ae}$, q. 184, a. 7.
[32] Cf. *ibid.* a. 8; PIUS XI, Litt. Encycl. *Ad Catholici Sacerdotii,* d. 20 dec. 1935: *A.A.S.,* Vol. XXVIII (1936), p. 9, 19 ss.; cf. can. 124.
[33] PIUS XII, Alloc. d. 8 dec. 1950: *A.A.S.,* Vol. XLIII (1951), p. 20, II; cf. Motu Proprio *Cleri Sanctitati,* d. 11 iun. 1957. De personis pro Ecclesia Orientali: *A.A.S.,* Vol. XLIX (1957), p. 29; can. 71. D. TH., II$^{a}$-II$^{ae}$, q. 184, a. 8.
[34] Cf. can. 488, 7°.
[35] Cf. PIUS XII, Motu Proprio *Primo feliciter,* d. 12 mart. 1948, II: *A.A.S.,* Vol. XL (1948), p. 284.

## Caput II

## TRES SPECIES STATUS PERFECTIONIS ADQUIRENDAE

15. [*Prima species status perfectionis*: *Religiones*]. Prout nunc, iure vigente, perfectionis adquirendae status ordinatus exstat, tres tantum recensentur species quae totidem singulares status perfectionis constituunt.[1]

Sunt imprimis *Religiones* seu societates a legitima auctoritate ecclesiastica approbatae in quibus sodales, secundum proprias ipsius societatis leges, vota publica perpetua vel temporaria, elapso tamen tempore renovanda, nuncupant, atque ita ad evangelicam perfectionem tendunt.[2] Religiones eximie referunt omnia illa elementa quae ad statum perfectionis iuridicum completum necessaria reputantur.[3]

Nulla ergo, ad conceptum Religionis quod attinet, differentia inter vota simplicia et sollemnia, nulla inter vota perpetua et temporaria, dummodo haec sint elapso tempore ad quod emittuntur ex Religionis instituto renovanda, nulla tandem quoad conditiones membrorum inter religiosos clericos et laicos. E contra, ad Religionem constituendam non sufficiunt vota privata, etsi ab Ecclesia recognita, neque vota simpliciter temporaria.[4]

16. [*Secunda species status perfectionis*: *Societates sine votis*]. Religionibus accedunt Societates vitae communis, scilicet, illae societates ab ecclesiastica auctoritate erectae, quorum sodales in communi viventes, christianae perfectionis adquirendae causa, tria consilia evangelica, quamvis publica vota non emittant, stabiliter profitentur secundum proprias cuiusque societatis constitutiones. Licet enim aliquibus iuridicis sollemnitatibus status religiosi careant, tamen substantiam status perfectionis servant et Religionibus arcta similitudine coniunguntur.[5] Iure igitur meritoque his Societatibus magna ex parte ius religiosorum applicatur, non tamen absolute sed congrua congruis referendo.[6]

17. [*Tertia species status perfectionis*: *Instituta saecularia*]. Tertiam et novissimam status perfectionis evangelicae speciem constituunt Instituta sic dicta saecularia, quorum sodales consilia evangelica exercenda suscipiunt plene et perpetuo; sed in saeculo, quin ulla ratione vitae communis canonicae sint obnoxii.

18. [*Tres specie status perfectionis comparantur*: *in genere*]. Satis clare inde conspici potest in quo hae tres species status perfectionis adquirendae conveniant, in quo autem inter sese differant. Conveniunt in eo quod est substantia status perfectionis, seu in oboedientiae, castitatis perfectae et paupertatis professione, perpetua de se et obligatoria in aliqua societate ab auctoritate ecclesiastica approbata;[7] differunt autem ex diverso modo profitendi, vivendi, operandi qui unicuique earum propriam physionomiam et veluti specificum characterem conferunt.

19. [*Differentia inter tres status*: *quoad modum suscipiendi perfectionem*]. Profecto, unaquaeque ex his speciebus proprium habet perfectionem

evangelicam profitendi modum: Religiones, per emissionem votorum publicorum;[8] Societas vitae communis, per traditionem aliqua ratione expressam vel vota privata, iuxta cuiusque Societatis Constitutiones;[9] Instituta saecularia, citra vota publica, per vota, iuramentum vel promissionem in saeculo facta, pariter iuxta cuiusque instituti statuta.[10]

20. [*Differentia inter tres status*: *quoad modum vivendi*]. Diversus quoque est modus vivendi horum perfectionis statuum. Etenim, Religiosi in propriis domibus degunt vitamque communem perfectam observare tenentur et, praeter Constitutiones et Regulas pro singulis Religionibus approbatas, etiam disciplina canonica pro ipsis in Iure communi sancita devinciuntur.[11] Societates vitae communis vitam valde similem Religionum ferunt; cum tamen verae Religiones non sint, legislatio canonica religiosorum propria, neque tota, neque plene eis applicatur, sed prout convenire eis videatur vel minus.[12] E contra, sodales Institutorum saecularium in saeculo degunt, conditionem saecularem retinentes; ideoque vitam communem canonicam non habent [13] nec Religionum aut Societatum vitae communis proprio peculiarique iure utuntur [14] nisi « aliquid huiusmodi iuris praescriptum, per exceptionem accommodatum fuerit ».[15]

21. [*Differentia inter tres status*: *quoad modum exercendi activitatem*]. Denique status perfectionis adquirendae non parum inter se differunt, ex modo propriam activitatem exercendi, Religiosi, et sodales Societatum vitae communis, suam ad finem specificum Instituti prosequendum actionem exercent iuxta proprias cuiusque Constitutiones vel Regulas, intra vel extra septa; hoc tamen semper faciunt ex auctoritate Religionis, vel Societatis quae universam alumnorum actuositatem iubet et moderatur. Membra autem Institutorum saecularium non tantum in saeculo operantur; sed, servata oboedientia quam professi sunt, « veluti ex saeculo ac proinde professionibus, exercitiis, formis, locis, rerum adiunctis saeculari huic conditioni respondentibus »,[16] in quibus sese sanctificare et multiformem apostolatum quaquaversus irradiare tenentur.[17]

22. [*De tertiis ordinibus saecularibus*]. Statibus perfectionis evangelicae ab Ecclesia recognitis peculiari modo et intime coniunguntur Tertiarii saeculares qui, in saeculo degentes propriasque conditiones vitae retinentes, unam familiam spiritualem cum Ordinibus a quibus procedunt constituunt. Sub eorumdem enim moderatione et secundum eorum spiritum, ad christianam perfectionem, citra tamen evangelicorum consiliorum professionem, contendere nituntur, modo saeculari vitae, etiam coniugali, consentaneo, secundum regulas ab Apostolica Sede pro ipsis approbatas.[18]

In laudem Tertiariorum saecularium est quod, dum ipsi propriae sanctificationi incumbunt atque cum sincera pietate exempla fidelis praeceptorum Dei et Ecclesiae adimpletionis assidue praebent, ad ipsum Corpus Mysticum Christi aedificandum absque dubio pro parte sua valide quoque conferunt. Id vero ut efficaciter et perseveranter assequi valeant, spiritum sui Ordinis sub propriis regulis sedulo servent oportet, primo Ordine solerter moderante

et fovente. Qua ratione, hoc providentiale institutum « mirifice societati humanae his quoque temporibus idoneum » semper se exhibet.[19]

## NOTAE

[1] « Cet idéal (de perfection chrétienne) chaque chrétien est invité à y tendre de toutes ses forces; mais il se réalise d'une manière complète et plus sûre dans les *trois états* de perfection selon le mode décrit dans le Droit Canon et les Constitutions Apostoliques déjà citées » (PIUS XII, Alloc. ad 2$^{um}$ Congr. de Statibus perfectionis, d. 9 dec. 1957: *A.A.S.,* Vol. L (1958), p. 36.

[2] Cf. can. 488, 1°.

[3] Cf. can. 487; Const. Apost. *Provida Mater, ib.,* p. 117.

[4] Can. 488, 1°.

[5] Const. *Provida Mater, ib.,* p. 117.

[6] Cf. Tit. XVII, L. II, *C.I.C.*

[7] Cf. supra dicta nn. 9, 10, 11.

[8] Cf. can. 488, 1°; 574; 575 *C.I.C.*

[9] Cf. can. 677 *C.I.C.*

[10] Cf. Const. Apost. *Provida Mater,* d. 2 febr. 1947: *A.A.S.,* Vol. XXXIX (1947), p. 121.

[11] Cf. supra dicta nn. 9, 10, 11.

[12] Cf. *ib.*

[13] Cf. *ib.*

[14] Cf. *ib.*

[15] Cf. *ib.*

[16] PIUS XII, Motu Proprio *Primo feliciter*: *A.A.S.,* XL (1948) II, p. 284 s.

[17] Cf. *ib.*

[18] Cf. can. 702 § 1.

« Quae igitur a Christo Domino tributa laus est discipulis, ei praecipuum in modum adhaerentibus, cum dixit: " de mundo non sunt, sicut et ego non sum de mundo ", eadem merito tribuenda his Francisci alumnis qui evangelica consilia, mente et animo, quantum in saeculo licet, observantes, vere de se affirmare idem possunt quod Apostolus: " nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est " » (BENED. XV, Litt. Encycl. *Sacra propediem celebrari,* d. 6 ian. 1921: *A.A.S.,* Vol. XIII [1921], p. 38).

[19] Cf. Encycl. citata: *A.A.S.,* p. 34.

## CAPUT III

## DE DIVERSIS FORMIS STATUS PERFECTIONIS ADQUIRENDAE ET DE ERRORIBUS REFELLENDIS

23. [*Diversae formae status perfectionis adquirendae*]. Hac amplissima et sapientissima statuum perfectionis ordinatione, Mater Ecclesia, innumeris Christifidelibus, viris ac mulieribus, copiosam praebet opportunitatem evangelica consilia amplectendi et per ea perfectionem caritatis appetendi, habita

praesertim ratione infinitae paene varietatis formarum quas unaquaque species status perfectionis induere valet, et de facto, decursu saeculorum, induit. Unde, ex una parte asseri potest, nullam fere humano generi obvenisse necessitatem spiritualem vel corporalem ad cuius levamen aliqua religio divinitus suscitata non fuerit;[1] ex alia autem, taliter instructas esse has diversas formas statuum perfectionis ut, praeterea, peculiari indoli, proclivitati, vocationi cuiusque animae egregie respondeant, prout illi « qui evangelica consilia amplexi sunt, vel operosam inter homines, vel umbratilem in silentio vitam agant, vel utrumque pro peculiari instituto suo efficere contendant ».[2]

24. [*Errores refellendi: activismus*]. Ad omnem hac in re perniciosam aequivocationem dissipandam, omnino retinendum est quod etiam in institutis quae operibus externis specialiter dedicantur, vita interior et orationis studium minime excluduntur; immo praesupponuntur ad finem generalem instituti status perfectionis assequendum. Quare refellendus est periculosus error penes nonnullos, etiam perfectionis evangelicae sectatores nostris temporibus invalens, dictus « activismus », qui vitam interiorem negligens, et orationis efficaciam parvipendens inficiuntur « febri illa inquieta et non raro sterili « actionis » quam vocant, speciosae magis quam efficacis ».[3]

Ex sancto nempe precationis studio vis illa solummodo hauriri potest, quae a caelestibus sedibus descendit, et quae una valet religiosam alere vitam et fructus etiam in apostolatus edere in sempiternum aevum salutares.[4]

25. [*Errores refellendi: naturalismus*]. Nec praetereundum est aliud grave discrimen quod insidiatur illis statibus perfectionis quorum proprium est varia externa opera apostolatus necnon misericordiae corporalis in proximo exercere propter amorem Iesu Christi, qui omnes voluit ad se trahere et in pauperibus et infirmis repraesentari praedilexit.[5] Nunc autem periculum instat caritatem proximis praestitam paulatim religiosam naturam amittere. Quod evenit quia in proximis iuvandis saepe naturalia motiva miscentur adeo ut non raro rationibus supernaturalibus praevaleant. Hoc pacto operum misericordiae supernaturalis ratio valde periclitatur eorumque vis sanctificatrix et apostolica enervatur. Profecto, « beneficentia quae nullum a fide principium ducit sed aliunde scaturit caritas non est neque catholica appellari potest. Habet caritas dignitatem, habet afflatum, habet vires quae simplici philanthropiae, etiam opibus et praesidiis praeditae, desunt ».[6] Sodales igitur statuum perfectionis, cum externis incumbunt operibus, prae oculis semper ferant et assidue colant ea omnia ordinis supernaturalis, cum ceteris ordinis materialis, quae actionis beneficae adaugeant efficaciam. Verum, imprimis, Iesu Christi amorem in cordibus suis intensissime foveant cuius ductu, pro miseris et egenis vel propriam vitam ponere ne formident.[7]

NOTAE

[1] PIUS XI, Epist. Apost. *Unigenitus Dei Filius,* d. 19 mart. 1924: *A.A.S.,* Vol. XVI (1924), p. 134 s.

[2] PIUS XII, Encycl. *Mystici Corporis Christi,* d. 29 iulii 1943: *A.A.S.,* Vol. XXXV (1943), p. 201.

[3] PIUS XII, Alloc. *Moderatoribus Gen.,* d. 11 febr. 1958: *A.A.S.,* Vol. L (1958), p. 158; IOANNES XXIII, Alloc. in Collegio S. Anselmi, d. 25 sept. 1959: *A.A.S.,* Vol. LI (1959), p. 707 s.

[4] PIUS XII, Alloc. 8 dec. 1950: *A.A.S.,* Vol. XL (1951), l. c.

[5] *Matth.* X, 42; XXV, 40.

[6] PIUS XII, Alloc. cit., *ibid.,* p. 32.

[7] Cf. PIUS XII, Alloc. d. 8 dec. 1950: *A.A.S.,* Vol. XL (1951), p. 33.

## CAPUT IV

## HABITUDO STATUUM PERFECTIONIS ADQUIRENDAE AD ECCLESIAM

26. [*Positio status perfectionis adquirendae in Ecclesia*]. Nunc si mentem vertimus ad relationem statuum perfectionis cum Ecclesia Christi, haec adeo apparet intima ut ipsam Ecclesiae constitutionem quadantenus afficere videatur. Etenim ex divina institutione sunt in Ecclesia *clerici* a *laicis* distincti, licet non omnes clerici sint divinae institutionis; utrique autem esse possunt *religiosi.*[1] Divino, igitur, ipso iure, statutum est ut clerici distinguantur a laicis. « Inter duos hos gradus, religiosae vitae status interiicitur, qui ecclesiastica origine defluens, ideo est atque ideo valet, quia arcte proprio Ecclesiae fini cohaeret, qui eo spectat ut homines ad sanctitatem assequendam perducantur ».[2] Hac ratione, Ecclesia, uti supra dictum est, principia a Christo iacta reassumens, Statum perfectionis instituit, nedum ad bonum privatum christianorum verum etiam ad bonum universale totius Corporis Mystici Christi.

27. [*Hierarchia interna status perfectionis adquirendae*]. Ut hunc finem melius attingeret, Ecclesia quos condidit Status perfectionis specialibus legibus ordinavit eosque instructos voluit peculiari interna hierarchia a Sacra Hierarchia clericali distincta, quae propriis Superioribus internis constans, tamquam Supremum Caput habet Romanum Pontificem qui est etiam singulorum omnium sodalium Supremus Superior.[3]

28. [*Duplex officium status perfectionis*]. Statibus perfectionis duplex erga Ecclesiam quae illos induxit tamque sapienter ordinavit incumbit officium. Primum, veluti illorum naturae necessario inhaerens, est efficere ut per assiduam ac strenuam evangelicae perfectionis prosecutionem, sanctitas, quae prima et indeficiens Ecclesiae nota praedicatur, continuo crescat, magis magisque ubique clarescat.[4] Cum vero a perfecta Dei dilectione defluat ipse proximi amor, ab illo primo officio sanctitatem sectandi derivatur alterum cum eo intime connexum, pro viribus scilicet prece actuosaque opera laborandi ad Regnum Christi in animis radicandum ac roborandum illudque ad omnes plagas dilatandum, ut catholicitas Ecclesiae nedum de iure tantum habeatur, verum etiam de facto ubique luculenter fulgeat.[5]

## NOTAE

[1] Can. 107.
[2] PIUS XII, Alloc. cit., *ibid.*, p. 27 ss.
[3] PIUS XII, Alloc. cit., *ibid.*, p. 28; can. 499.
[4] Cf. *Eph.*, IV, 12; PIUS XII, Const. Apost. *Sponsa Christi*, 21 nov. 1951: *A.A.S.*, Vol. XLIII (1951), p. 14 ss.
[5] Cf. *Mc.*, XVI, 15.

## CAPUT V

## EXCELLENTIA STATUS PERFECTIONIS ADQUIRENDAE ET ERRORES REFELLENDI

29. [*Excellentia intrinseca status perfectionis*]. Compertum est quanta alacritate et heroica fidelitate Status perfectionis membra, adlaboraverint in Ecclesia aedificanda ac dilatanda, scilicet, perpetua Dei servitio mancipatione, exemplo virtutum, eximia sanctitate ardentissimoque zelo.[1]

Verumtamen Status perfectionis excellentia non solum ex eius fructibus,[2] sed ex ipsa eius natura ipsoque fine maxime elucet. Etenim, prout in Ecclesia est ordinatus, aptissimum medium sese praebet ad sanctitatem assequendam; nam Dei servitio hominem plene ac perpetuo mancipat, eumque per oboedientiae, castitatis perfectae et paupertatis iugem observantiam, liberat ab iis praecipue quae impediunt exercitium caritatis;[3] praeterea ipsum efficaciter excitat ad actus caritatis erga Deum et erga proximum cui opera misericordiae spiritualis et temporalis omnis generis praestat; exspolians denique illum omnibus quae possidet eumdem expeditum facit ad Christi sequelam.[4]

30. [*Errores refellendi*: *de statu matrimoniali praeferendo*]. Quapropter, prorsus errare dicendi sunt illi qui iuvenes ad hanc sublimem vocationem non tantum non incitant, sed etiam ab ea amplectenda arcent, asserentes Religionis causam melius serviri a laicis coniugatis actionem apostolicam in saeculo exercentibus quam a religiosis a mundo segregatis.[5] Hic error enim proxime accedit alteri iam a Concilio Tridentino damnato, scilicet de statu coniugali statui virginitatis vel caelibatus anteponendo.[6] E contra pro rei veritate omnino tenendum est vocationem ad virginitatem tamquam excellens donum a Deo largiter collatum habendum esse, arcanis intimisque vinculis cum ipsa caritatis perfectione assequenda coniunctum. Iamvero, qui evangelicam perfectionem profitentes, virginitatem sectantur, a gravibus matrimonii muneribus et officiis sese exonerant, non quidem aliquo egoistico sensu vel animi pusillanimitate ducti, sed « ut plenius queant Deum servire et ad proximorum viribus omnibus conferre bonum ».[7] Ideoque, sacerdotes educatoresque ne timeant istam viam evangelicorum consiliorum eis quos dirigunt prudenter ostendere, nec umquam ita loquantur ac si excellentior

esset conditio christianorum qui in saeculo, sub communi praeceptorum iugo viventes, apostolatui Ecclesiae ex animo incumbunt.[8]

31. [*Errores refellendi: nimia facilitas in statu perfectionis*]. Nonobstante vero tanta excellentia status perfectionis, non desunt qui leviter asserant illum « natura sua fineque suo nihil aliud esse nisi salutis refugium timentibus et anxiis datum, qui cum non valeant procellosa vitae obire discrimina, et aspera rerum sustinere neque sciant, neque forsitan velint, socordia ducti valedicunt saeculo et in sereni coenobii portum confugiunt ».[9]

Haec sane relata opinatio, « si in universum accipiatur, falsa et iniusta est. Enimvero, quemadmodum sacerdotii ineundi, ita, imo potius, religiosi status ingrediendi propositum atque in suscepto proposito firma constantia magnos spiritus et alacre devovendi studium flagitant ».[10] Quod historia ecclesiastica amplissime confirmat, luculenter attestans statum perfectionis fontem esse heroicae sanctitatis ab Ecclesia proclamatae, dum omnes conspicere valent tot praeclarissima virorum et mulierum exempla virtutum, indefessae actuositatis et generosae immolationis, qui tam in silentio coenobiorum quam in aperto campo apostolatus et operum caritatis, prima acie dimicant.

32. [*Errores refellendi: nimia difficultas in statu perfectionis*]. Alius serpit funestissimus denuntiandus error eorum qui status perfectionis amplecti dissuadere nituntur ob rationem opinatui antea relato penitus contrariam, ob nimiam scilicet difficultatem quam « status perfectionis praesefert, libero suo arbitrio sese exuendi et libertatis potestatem deponendi. Immo veluti celsa moralis perfectionis forma a quibusdam extollitur: non ob Christi amorem exuta libertas, sed huiusmodi abnegationis coarctatio ».[11]

Qui huiusmodi sententiam temere proferunt perspicue ostendunt se evangelicae consiliorum praecellentem naturam minime agnoscere et Dei gratiae virtutem parvipendere qui generosis et volentibus animis perfecta, non vero impossibilia, proponit.

Etenim, ille qui in statu perfectionis propriam abdicat libertatem, maximum quidem in sua persona sacrificium Deo offert cuius servitio sic totaliter et radicitus se mancipat ad quod praestandum expeditiorem, immo expeditissimum se reddit. Cum autem id faciat ad exemplum Christi qui « humiliavit semetipsum factus oboediens usque ad mortem, mortem autem Crucis »,[12] a Divino Redemptore etiam animi fortitudinem necessariam fiducialiter expectare debet ut oboedientiam in omnibus fideliter praestare valeat, dicens cum Apostolo: « omnia possum in eo qui me confortat ».[13]

Fallit igitur et fallitur qui de statu capessendo consilium petenti, absque alio, libertatem suggerit retinendam, huius animi piam proclivitatem et divinae gratiae motum perperam negligens. Quocirca, si Dei vocis incitamentum, indicio certo, aliquem ad evangelicae perfectionis culmen arcesserit, qualibet haesitatione remota, celsi huius propositi proficiendi causa, proponatur libertatis libera immolatio, prout oboedientiae votum exposcit, votum quod Ecclesia per tot saeculorum decursum perpendit, experta est, definivit, comprobavit.[14]

33. [*Comparatio status perfectionis adquirendae cum statu clericali*]. Doctrina statuum perfectionis adquirendae hactenus tradita vera est et certa, placitis Theologiae et iuris canonici conformis, atque Ecclesiae traditione probatissima, immo in ipsis Christi verbis contenta ab Evangeliis relatis.[15] Porro, statuum perfectionis rationes mere iuridicae possunt ab Ecclesia mutari quae eas produxit, quod scimus decursu temporis saepe fecisse. Non ita pridem novum Statum perfectionis aliis duobus iam existentibus adiunxit. E contra, fundamentum a Christo positum, quod, uti dictum est, substantiam statuum perfectionis constituit mutationi obnoxium non est.

His positis, si perfectionis adquirendae status ad clericalem referatur, quin quaestio de praelatione unius prae alio ponatur, oportet dicere quod omnis vocatio a Deo est [16] tum clericorum dioecesanorum tum sodalium statuum perfectionis, utraque proinde bona est, imo in suo genere optima. Paulus dicit: « unusquisque in qua vocatione vocatus est in ea permaneat ».[17] Et hoc quia sanctitas personalis, seu exercitium heroicarum virtutum theologalium et moralium, non directe pendet a statu personae, sed ab eius voluntate, gratia Dei movente et informante. Unde utique sanctitas, idest, perfecta caritas ubique florescere consuevit, in officiis et ministeriis dioecesanis, in paroeciis, in domibus religiosis, apud Societates vitae communis et Instituta saecularia, imo in statum simplicium fidelium.[18] Sanctitas tamen obnoxia est divinae vocationi in qua, quaecumque ea sit, vult apostolatus ut « digne ambulemus cum omni humilitate et mansuetudine ».[19] Hoc planum est, et perspicuum. Si tamen rem obiective inspiciamus, indubium est, status perfectionis, uti in Ecclesia sunt constituti, specialia et aptissima media de se praebere ad perfectionem evangelicam sectandam et ad sanctitatem consequendam; quae media specialia status clericalis dioecesanus ratione sui non secumfert, licet clerici in proprio statu ad apicem sanctitatis contendere eamque adipisci valeant.*

## NOTAE

[1] PIUS XI, Epist. Apostolica *Unigenitus Dei Filius,* d. 19 martii 1924: *A.A.S.,* Vol. XVI (1924), p. 133 s.; PIUS XII, Const. Apost. *Provida Mater Ecclesia, ib.,* p. 117; IOANNES XXIII, Alloc. in Collegio Sancti Anselmi, die 25 sept. 1959: *A.A.S.,* Vol. LI (1958), p. 707.

[2] *Matth.,* VII, 16.

[3] Cf. supra dicta in clausulis 9, 10, 11.

[4] *Matth.* XIX, 27-29.

[5] Cf. PIUS XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas,* d. 25 mart. 1954: *A.A.S.,* Vol. XLVI (1954), pp. 177-178.

[6] Cf. Conc. Trid. *de Matrim.,* can. 10.

[7] PIUS XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas* cit., *ib.,* p. 168.

[8] Cf. PIUS XII, Litt. Encycl. cit., *ib.,* pp. 170-174.

[9] PIUS XII, Alloc. cit., d. 8 dec. 1950, p. 30.

[10] *Ib.*

[11] Pius XII, Alloc. d. 8 dec. 1950 ad I$^{um}$ Congr. de Stat. Perfect.: *A.A.S.*, Vol. XLII (1951), p. 31.
[12] *Philipp.* II, 8.
[13] *Philipp.* IV, 2.
[14] Cf. Pius XII, Alloc. cit., *ibid.*, p. 32.
[15] Cf. supra, prooemium, not. 3-4.
[16] *II Thess.* I, 11; *II Tim.* I, 9 etc.
[17] *II Cor.*, V, 48.
[18] *Matth.*, V, 48; *II Cor.* XIII, 11; D. Th., II$^{a}$-II$^{ae}$, q. 184, aa. 1, 54.
[19] *Eph.* IV, 12.

* *N. B.*: Caput VI in indice generali signatum hic supprimitur quia materia de « Exemptione » tractatur in schemate ab utraque Commissione de Episcopis et de Religiosis concordato.

## Sectio Quarta

## DE QUIBUSDAM QUAESTIONIBUS PARTICULARIBUS STATUS PERFECTIONIS

### Caput XXXII *

### DE APOSTOLATU RELIGIOSORUM IN LOCIS MISSIONUM

128. [*Opera religiosorum in locis Missionum: in genere*]. In locis Missionum ubi tot tantisque variis necessitatibus spiritualibus populorum in peculiaribus et quandoque valde arduis conditionibus vitae et laboris est occurrendum, normae de immissione religiosorum in opera apostolatus opportune aptandae sunt iuxta speciales Instructiones S. Sedis. Nihilominus, etiam in his locis, principia fundamentalia ad eorum immissionem in opera apostolatus servanda sunt ita ut religiosa vita et disciplina, peculiaribus exigentiis accommodata, sarta tecta maneant et Superiorum religiosorum auctoritas in suos subditos cum potestate Ordinarii loci rite coordinetur ut effective exerceri valeat.

129. [*De Missione a Sancta Sede alicui instituto committenda*]. In divino mandato exsequendo praedicandi Evangelium omni creaturae in mundum universum, Ecclesia, imprimis in partibus infidelium, quandoque alicui Instituto committit regionem quamdam evangelizandam. Institutum autem hoc munus acceptans, ipsam Ecclesiae missionem in hoc territorio arcte com-

* Hoc caput ad sectionem V « De apostolatu Religiosorum sub moderamine Episcoporum » pertinebat, quae hic sublata est, quia in schemate ab utraque Commissione de Episcopis et Religiosis concordato aequivalenter inserta. Hic tamen servatum est capitulum de Missionibus de quibus in praefato schemate concordato parum habetur.

plectitur atque veluti suam facit ita ut operarios evangelicos e gremio suo mittat atque etiam media ad opus exsequendum pro posse suppeditet.[1]

130. [*De Superiore Ecclesiastico Missionis*]. Ecclesia autem, non intendit illum tractum terrae evangelizandum instituti curis plane ac omnino relinquere. Quamobrem, verum Superiorem Ecclesiasticum Missionis, inter sodales instituti selectum, ipsa Sancta Sedes nominat qui sub eius directo regimine missionis curam gerit, perfecta tamen coordinatione servata cum Superioribus religiosis, quibus competit missionarios mittere atque, post sufficientem in ipsis locis missionum praeparationem, operibus missionalibus sub auctoritate Superioris ecclesiastici explendis addicere.

131. [*De duplici auctoritate cui Missionarii subduntur*]. Unde apparet duas esse in missionibus alicui instituto commissis potestates quibus missionarii subduntur, alteram ecclesiasticam, alteram religiosam. Et licet utrique proprius atque omnino distinctus campus sit actionis: una missionariis qua missionariis imperante, altera religiosis qua religiosis praecipiente; cum tamen circa easdem personas exerceantur, nemo profecto non videt, quanti momenti sit, ut concorditer agant. Quoad particularia definienda specialis conventio iniri poterit inter Superiorem Ecclesiasticum et Superiorem Religiosum competentem, probante Sancta Sede.

132. [*De destinatione missionariorum intra territorium missionis*]. Intra territorium missionis, in Superioribus stationum missionalium nominandis aut transferendis et in missionariis ad varia munera et officia eligendis et destinandis, Superior Ecclesiasticus missionis collata utatur semper opera Superioris religiosi, scilicet: hic diversarum stationum rectores et officiis aptos viros proponat; Superior vero Ecclesiasticus missionis eos nominat prout in Domino iudicaverit.

Si vero in territorio missionis adsint sacerdotes saeculares, missionarii religiosi nequeunt in eorum domibus cum ipsis cohabitare, ne impediantur a regulari observantia ad tramitem Constitutionum, nisi id ad tempus necessarium fuerit ob peculiaria adiuncta.

Superior religiosus autem si quandoque persuasum sibi habeat, alicuius subditi spirituale vel etiam temporale bonum postulare ut ab uno in alium locum transferatur, vel ab officio aliquo aut munere amoveatur, reverenter et fiducialiter rem Superiori missionis exponat. In casu tamen dissensus, Superioris missionis sententia praevalere debet, firmo iure competentis Superioris religiosi ad normam Constitutionum, sodalem, praemonito Superiore missionis, a missione definitive revocandi.

Superior vero missionis nequit missionarios extra territorium missionis mittere, etsi in bonum missionis vel ad negotium eiusdem gerendum, sine assensu proprii Superioris religiosi competentis.

133. [*De domibus religiosis canonice erigendis in locis Missionum*]. Licet stationes vel residentiae in quibus missionarii degunt sola auctoritate Superioris missionis canstitutae sint, non prohibetur quominus praeterea domus religiosae, etiam exemptae, quinimmo etiam religiosae provinciae vel

aliae circumscriptiones ad instar provinciarum, servatis de iure servandis, canonice erigantur. In hisce et similibus casibus Superiori missionis ea tantum competunt, quae a iure communi, congrua congruis referendo, Ordinariis locorum conferuntur.

134. [*De re oeconomica rite definienda*]. Nisi aliter provisum fuerit, Superiori Ecclesiastico missionis onus incumbit providendi ad missionariorum congruam sustentationem.

Nihilominus, honoraria SS. Missarum et iura stolae non missioni sed secundum Constitutiones missionario vel instituto cedunt, quibus eiusdem instituti communibus necessitatibus subveniri possit, praesertim ad missionariorum institutionem quod attinet.

Insuper, fructus personalis industriae non missionalis sodalium, ut scriptio libri, confectio operae artis, necnon proventus ipsis titulo personali obtingentes uti pensiones ordinis civilis, similiter instituto vel ipsi missionario secundum Constitutiones proprias devolvuntur.

135. [*De apostolatu religiosorum in Missionibus non commissis proprio Instituto*]. Valde diversa est conditio sodalium statuum perfectionis qui operam apostolicam navant in missionibus non commissis proprio instituto, sed ad easdem ab Ordinario loci vocantur. Pro ipsis leges communes de apostolatu religiosorum generatim applicantur. Nihilominus, omnino iuvat ut specialis ineatur inter Ordinarium loci et Superiorem instituti conventio, quae mutua officia et iura accurate et aequa ratione definiat.

Idem observandum erit quando missio alicui instituto commissa ab eo aufertur, ut missionarii qui in eadem permanent, certam habeant normam quomodo sese gerere debeant.

NOTA

[1] Cf. Instruct. S. C. de Prop. Fide, d. 8 dec. 1929: *A.A.S.*, Vol. XXII (1930), pp. 111-115.

## 2) RELATIO EM.MI P. D. VALERII CARD. VALERI PRAESIDIS COMMISSIONIS DE RELIGIOSIS

*Introductio ad Schema.* Constitutio *de statibus perfectionis adquirendae,* Rev.mae Commissioni Centrali Praeparatoriae Concilii hodie praesentata, est prima Sectio prioris Partis integri Schematis a Commissione de Religiosis exarati.

Statim animum pulsat quaestio: cur haec Constitutio, cum iam brevis quidem, sed pulchra habeatur expositio in Constitutione de Ecclesia? Responsum, ni fallor, in comperto est: dum enim ista rationes theologicas Status Perfectionis exponat, in schemate nostro status perfectionis sub *aspectu iuridico* specialiter consideratur, quatenus opera Magisterii Ecclesiae apte completus, perfectus atque ut *publicus status* recognitus.

Huiusmodi Constitutionis doctrinalis *necessitas* duplici ratione potest evinci.

Etenim, Status perfectionis adquirendae non tantum inde a prioribus saeculis evolutus est, sed etiam inde a Concilio Tridentino instituta magno numero succreverunt atque, quod maxime refert, ortae sunt novae formae vitae perfectionis: Ordinibus Monasticis et Mendicantibus adiecti sunt Clerici Regulares; deinde venerunt Congregationes votorum simplicium et Societates vitae communis, tandem Instituta Saecularia. Insuper, instituta vitae activae novas variasque structuras et figuras praetulerunt ob necessitatem operibus apostolatus et caritativis susceptis sese aptandi. Nil mirandum, igitur, quod post tot et tantas transformationes, sentiatur necessitas *synthesis doctrinalis* de Statibus perfectionis adquirendae in qua diversae formae vitae ordinentur, definiantur et enucleantur, atque non rectae opiniones circa vitam religiosam seponantur.

Alia ratio est illa exoptata renovatio vitae et operae in Institutis status perfectionis quae in secunda Parte Schematis nostri promovetur. Ad hanc enim rite perficiendam oportet attendere non tantum ad tempora hodierna quibus est exaequanda; sed, ut tuto procedat, etiam ad ipsius status perfectionis exigentias quas praelaudata Constitutio inviolabiliter servandas demonstrat.

Ordinatio materiae Constitutionis satis perspicua videtur; ideo quaedam argumenta peculiaris momenti tantum erunt advertenda.

* * *

Ad caput I: *De statu perfectionis adquirendae: in genere.*

A) *Definitio status perfectionis* (Art. 9).

Definitio Status perfectionis adquirendae quae in Articulo nono legitur, accurato studio elaborata, proxime adhaeret definitioni status religiosi Canonis 487 Codicis Iuris Canonici, quam ita complet et aptat ut tribus speciebus Status perfectionis nunc in Ecclesia iuridice recognitis convenire valeat.

Quaeri autem posset cur non habeat explicitam mentionem obligationis tendendi ad perfectionem? Hanc, vero, Commissio consulte omisit. Stante enim inter theologos et canonistas controversia utrum obligatio tendendi ad perfectionem sit distincta ab illa servandi Consilia Evangelica an non, quaestio nondum satis matura apparet ut a Concilio definiatur. Quamobrem, Commissio prudentiam Codicis Iuris Canonici (cann. 488, 1°, 593) necnon Constitutionis Apostolicae « Provida Mater » (Lex Peculiaris, art. 1) imitata, prosecutionem perfectionis christianae exhibere praetulit tamquam causam finalem status perfectionis,

dicendo illum esse « ... stabilem in aliqua societate vivendi modum ab ecclesiastica auctoritate christianae perfectionis adquirendae causa constitutum... ».

B) *Differentia Status perfectionis adquirendae a statu Cleri saecularis* (Art. 13).

Elementis Status perfectionis constitutivis sufficienter enucleatis, articulus decimus tertius exponit differentiam Status perfectionis adquirendae a statu Cleri saecularis, iuxta notam doctrinam a Papa Pio XII omni cum perspicuitate enodatam.

Patet comparationem hic fieri in ordine iuridico, ad illos duos status ab invicem secernendos. Iuxta ordinationem Ecclesiae, enim, neque status perfectionis cum statu clericali convertitur, neque status clericalis cum statu perfectionis adquirendae, licet in illo, sicut in isto, quisque apicem sanctitatis adipisci valeat.

Haec iuridica distinctio non est mere theoretica; consectaria practica maioris momenti habet relate ad plures quaestiones particulares circa diversos status in Ecclesia recognitos.

* * *

Ad caput II: *De speciebus status perfectionis adquirendae.*

A) *Tres species status perfectionis adquirendae* (Artt. 15-21).

Status perfectionis adquirendae ab Ecclesia iuridice recogniti, quibus scilicet habetur formalis et authentica Consiliorum Evangelicorum Professio, sunt *tres* tantum specie: *Religiones, Societates vitae communis* et *Instituta saecularia.* In quo hae tres species conveniunt et in quo discrepant satis ample exponitur in articulis decimo octavo ad vigesimum primum (18-21).

B) *Tertii Ordines saeculares* (Art. 22).

Ad statum perfectionis adquirendae proxime accedunt *Tertii Ordines saeculares,* quin tamen ad eum formaliter pertineant. Hi, enim, licet tria consilia evangelica non suscipiant, ad perfectionem christianam tamen in saeculo contendere nituntur non simpliciter sicut ceteri fideles, sed « sub moderamine alicuius Ordinis Regularis, secundum eiusdem spiritum » et « secundum regulas ab Apostolica Sede pro ipsis approbatas » (can. 702). Ideoque cum Ordine a quo pendent unam veluti familiam spiritualem constituunt et logice tunc Sacrae Congregationi de Religiosis subduntur (can. 251, § 1).

Quare, ad complementum huius materiae de Statu perfectionis adquirendae conveniebat de Tertiis quoque Ordinibus Saecularibus ali-

quid innuere ut temporibus nostris, quibus etiam omnino congruunt, ab omnibus ad quos pertinet promoveantur (Art. 22).

* * *

Ad caput III: *De diversis formis status perfectionis adquirendae et de erroribus circa ipsos.*

A) *Tripartita divisio Institutorum status perfectionis* (Art. 23).

Satis communiter, licet rarius in documentis pontificiis, sermo est de tripartita divisione *vitae religiosae* in *contemplativam, activam* et *mixtam.* Ipsa Suprema Sacra Congregatio Sancti Officii expostulavit a Commissione Antepraeparatoria Concilii ut de hac re clarae darentur notiones (cf. *Acta et Documenta*: Series I, III, p. 10, n. 6).

Commissio nostra hanc quaestionem accurato studio investigans, ad sequentes conclusiones devenit:

1) Illi qui de hac re scribunt vel loquuntur non concordant. Saepe sub iisdem verbis res diversas intelligunt et sic ulterioribus discussionibus infructuosis ansam praebent.

2) Discrepantia sententiarum provenit praesertim ex eo quod dum aliqui in elementis *theologicis* vitae religiosae, duce Doctore Angelico, insistunt, alii censent attendenda esse etiam elementa *iuridica* seu *canonica,* speciatim post doctrinam de *vita contemplativa canonica* a Constitutione Apostolica « Sponsa Christi » traditam a Pio XII Papa suis allocutionibus radiophonicis ad Moniales, anno 1957, peculiari vi et perspicuitate inculcatam.

3) Res cum ita sint, Commissio aestimavit tripartitam divisionem vitae religiosae in contemplativam, activam et mixtam a Concilio non posse simpliciter evocari; sed potius quaestionem esse enodandam.

* * *

Ad caput V: *Excellentia status perfectionis adquirendae et errores relativi.*

Schema explicit capite quinto de excellentia status perfectionis adquirendae et de erroribus circa eamdem: quae omnia perspicua videntur.

Liceat tamen notare quod in ultimo articulo trigesimo tertio, omnis quaestio de aliqua praelatione excellentiae inter vocationem sacerdotalem et religiosam, tamquam non necessaria sedule vitatur. Utraque vocatio enim, cum a Deo sit, « bona est, imo in suo genere optima »; etsi munera diversa status clericalis et status religiosus habeant, sanctitas

tamen personalis « non directe pendet a statu personae, sed ab eius voluntate, gratia Dei movente et informante ». Re tamen obiective spectata, « indubium est statum perfectionis specialia et aptissima media de se praebere ad perfectionem evangelicam sectandam »; et in hoc a quovis alio statu iuridice distinguitur (Art. 33).

* * *

« *De apostolatu religiosorum in locis Missionum* » (Caput unicum XXXII).

Praesens Schema « De apostolatu religiosorum in locis Missionum » ut in calce paginae 5 [1] indicatur, ad Sectionem quintam: « De apostolatu religiosorum sub moderamine Episcoporum pertinebat; cum autem huius sectionis materia a Commissione mixta de Episcopis et de Religiosis assumpta fuerit tractanda, in nostro schemate remansit solum caput XXXII de apostolatu in locis Missionum, de quo parum habetur in schemate concordato.

Schema proxime adhaeret Instructioni Sacrae Congregationis de Propaganda Fide diei 8 decembris 1929, circa Missiones Institutis concreditas; quaedam autem addit quae experientia necessaria vel utilia ostendit.

Imprimis est retinendum, principia fundamentalia de immissione religiosorum in apostolatum, etiam in locis Missionum, ita servanda esse ut religiosa vita incolumis remaneat et Superiorum religiosorum auctoritas in proprios subditos effective exerceri queat (Art. 128).

Ideoque, duo sunt principaliter notanda. Religiosi Missionarii a regulari observantia minime dispensantur. Licet enim eorum disciplina vitae peculiaribus horum locorum adiunctis accommodanda sit, in essentialibus tamen firma remanere debet ne et ipsa vita religiosa pereat. Deinde, ad vitam religiosam quoque efficaciter tuendam, necessarium est omnino ut Superiores religiosi auctoritatem in suos subditos non tantum theoretice retineant sed effective exerceant. Quare, citata Instructio Sacrae Congregationis de Propaganda Fide statuit ad Superiorem religiosum pertinere vigilantia « ut missionarii Constitutiones proprii Instituti, quatenus apostolici labores id sinunt, fideliter observent, ut virtutes et perfectionem christianam colant, et secundum proprias professionis spiritum vivant » (n. 19); et insuper, mandavit Superiori Ecclesiastico ut « in nominandis aut transferendis Superioribus stationum et in eligendis ad varia munera et officia missionariis, collata utatur opera

[1] Cf. p. 352.

Superioris religiosi. Hic enim pro officio suo subditos plenius cognoscere atque eorum ingenia, facultates, animi virtutem, aptitudines quoque pro variis officiis melius perspecta habere solet. Unde Superior religiosus diversarum stationum superiores et officiis aptos viros proponat; Superior missionis vero eos nominat prout in Domino iudicaverit ». (n. 23). Ubi hic valde consentaneus modus procedendi vero spiritu cooperationis non observatur, Superioris Religiosi auctoritas non leviter minuitur, immo fere penitus evanescere potest etiam quoad ea quae ad vitam religiosam spectant, quae ab activitate apostolica practice separari nequit. Memores ergo nos esse debemus quod sicut religiosi partem longe maiorem laborum in missionibus promovendis assumpserunt, ita in hoc opere cum fructu pergere non poterunt nisi veri religiosi animo et opere permaneant, propria disciplina religiose servata.

Sicut Superioris ecclesiastici de mediis materialibus est disponere, ita quoque de missionariis. Haec autem ultima facultas non est absoluta. Quia religiosi in missiones missi, aliquo modo praestantur quoad opera missionalia in territorio missionis exercenda, sed non fiunt propterea neque a proprio Instituto alienati neque a suis Superioribus subducti, hinc quoad cetera suis Superioribus remanent obnoxii, secundum normas in articulo centesimo trigesimo secundo. Normae oeconomicae pro Institutis, quae onera habent sustinenda, praesertim ad domus formationis quod attinet, breviter statuuntur in articulo centesimo trigesimo quarto.

Caput clauditur articulo centesimo trigesimo quinto, quo in mentem revocatur status religiosorum in missionibus proprio Instituto non commissis.

### 3) ANIMADVERSIONES SODALIUM

Card. Ruffini: *De Statibus perfectionis adquirendae*: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V: pag. 12,[1] ad 10: « *Elementa theologica status perfectionis* ». Clarius exponenda mihi videntur duo elementa essentialia quibus status perfectionis (seu consecrationis Deo) theologice constat:

1) *Elementum negativum*: seiunctio seu separatio a mundo (pro quo D. N. Iesus Christus orare noluit);

2) *Elementum positivum*: addictio Dei servitio.

Pag. 17,[2] lin. 20: Lucide explicetur quid intelligendum sit locutione

---

[1] Cf. p. 341.
[2] Cf. p. 344.

« *vita communis canonica* », cf. pag. 18,[3] lin. 25, ut legitime servetur facultas instituendi vitam communem (saltem quando haec possibilis est) pro *Institutis saecularibus.*

Etenim « vita communis vel convictio », quae commendatur etiam clero saeculari, permitti debet pariter Institutis Saecularibus; vigilantibus verbis utor: permitti debet, non: praecipienda est.

Vita communis, secundum peculiares normas, maxime pro puellis actuoso apostolatui in mundo constanter addictis, interdum est necessaria, semper autem utilis, tum ad sanctam vocationem in eis tuendam, tum ad vitam spiritualem alendam.

Pag. 27,[4] linn. 15-18: Textum ita mutarem: « ... virginitatem sectantes a matrimonii oneribus liberi sunt, non quidem aliquo egoistico sensu vel animi pusillanimitate ducti, sed ut plenius etc. ».

*Annotationes*: I. Exopto ut aperte affirmetur — et illustretur — maxima utilitas etiam *socialis* status perfectionis adquirendae.

II. Capta occasione, propono ut schema redigatur de perfectione acquirenda a Sacerdotibus dioecesanis, quibus frequentes praebentur occasiones observandi consilia evangelica. Non pauci ex eis observant, in exemplum, praeter castitatem perfectam, etiam summam paupertatem et oboedientiam, interdum heroicam.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII: Pag. 6,[5] lin. 11. Num necesse est ut Superior Ecclesiasticus seligatur semper inter Sodales Instituti religiosi?

Pag. 8,[6] lin. 12 s.: In locis Missionum Religiosos operibus artis conficiendis vacare, mihi non placet.

Card. LÉGER: Praesens schema quadam ambiguitate laborat: utrum intenditur schema doctrinale aut schema iuridicum. Omnimode valde indiget inspiratione theologica et spirituali.

Observationes generales faciam et maxime de prooemio et capite primo, quae, ut mihi videtur, doctrinam de statibus perfectionis proponere intendunt, quaeque, meo iudicio, non placent.

Momentum personae Iesu Christi ut fons et exemplar vitae religiosae vix recordatur. Iesus solummodo proponitur ut Magister et Conditor vitae religiosae. Dicendum est quod Christus est centrum vitae religiosae sicut et vitae christianae et actuosa eius praesentia semper vivificat et facit vitam religiosam.

Theoria vitae religiosae aedificatur ex notione « perfectionis acqui-

---

[3] Cf. p. 345.
[4] Cf. p. 349.
[5] Cf. p. 353.
[6] Cf. p. 354.

rendae ». Vita religiosa potius construenda est super ipsam caritatem in qua perfectio consistit. Praeterea vita religiosa fundata in notione « perfectionis acquirendae » magis apparet ut opus hominis quam ut opus gratuitae gratiae Dei. Certum est quod Sacra Scriptura (Evangelia et Epistolae) vitam christianam (et consequenter vitam religiosam) non praesentant sub aspectu « perfectionis acquirendae », sed sub aspectu imitationis Christi quae convenit omnibus conditionibus socialibus humanis.

Consilia evangelica praesentantur sub aspectu negativo et ascetico (cf. n. 10). Tamen primo habent valorem positivum: sunt signa libertatis et vitae angelicae. Praeterea nil dicitur in textu de significatione eschatologica vitae religiosae et praesertim caelibatus.

Nil dicitur de *theologica* relatione inter Episcopos et religiosos.

« Errores refellendi » disceptandi sunt forma magis positiva: v. g. agatur potius de « primatu vitae interioris » (n. 24 de « servitio hominum ob Christum eiusque Evangelium » (n. 25).

In summa, dicam quod conceptio maxime iuridica vitae religiosae proponitur; quae conceptio exprimere nequit id quod divitius habetur in vita religiosa. Dum nimis negligitur perspectiva biblica et conceptio patristica; nullus invenitur textus traditionis patristicae quae, maxime illa orientalis, constituit validiorem elaborationem theologicam ad naturam status religiosi exprimendam. Hae sunt rationes cur, meo humili iudicio, hoc primum caput non servandum est sicuti nunc est.

*De Missionibus*: Numerus 130. In hoc schemate, quando quaestio est de Ordinario loci missionis, melius est eum semper vocare Superiorem ecclesiasticum in oppositione cum Superiore religioso.

Numerus 131. In linea 28 dicatur: « Quoad particularia definienda, specialis conventio iniri *semper debet* inter Superiorem Ecclesiasticum et Superiorem Religiosum *maiorem* Instituti, probante Sancta Sede ».

Experientia enim probavit sufficienter absolutam necessitatem talis conventionis, ad vitandas difficultates facile possibiles in cooperatione inter Superiorem Ecclesiasticum et Institutum cui concredita est Missio.

Numerus 132. In linea 4 dicatur: « Hic diversarum stationum *et quasi-paroeciarum* rectores, *omnibusque* aliis officiis ac muneribus aptos viros *praesentat;* Superior... ». Ratio est quia Superior religiosus debet intervenire in omni nominatione suorum religiosorum, quia dependent a se ipso. Praeterea, verbum « proponat », quod invenitur in Instructione 8 dec. 1929, non fuit clarum. Qualis sit differentia canonica inter praesentationem et propositionem? Inde in praxi melius est dare ius praesentationis Superiori religioso.

Linea 8, non mihi placet principium de prohibitione co-habitationis missionariorum saecularium cum missionariis religiosis. Distinctio illa inter clerum saecularem et religiosum est inutilis et etiam periculosa. Inde, religiosi debent ius habere cohabitandi cum sacerdotibus saecularibus, praesertim in territoriis missionum, quia ordinarie saeculares pauci sunt et de facto optimi effectus possunt oriri ex tali co-residentia. Missionarii religiosi possunt semper observare Constitutiones proprii Instituti, ad aedificationem cleri saecularis, cum quo co-habitent.

Numerus 135: Quando in territorio missionis sunt alii religiosi, clericales vel laici, ac religiosi Instituti cui Missio ipsa concredita est, tunc semper est absolute necessaria conventio inter Superiorem Ecclesiasticum et Superiorem Maiorem istorum religiosorum. Hoc principium valet pro sororibus et fratribus. Ex absentia talis conventionis difficultates facile possunt oriri, specialiter quando Missio ipsa datur clero locali seu nationali.

In fine schematis quaestio est de statu missionariorum quando Missio ipsa aufertur ab Instituto cui commissa est. Ordinarie magnae difficultates possunt haberi in hoc momento. Inde, in ipsa conventione absolute necessaria inter Superiorem Ecclesiasticum et Superiorem Maiorem Instituti, semper debet esse mentio de statu futuro omnium missionariorum quando Missio ipsa nondum erit commissa Instituto extraneo.

Card. DÖPFNER: Capita I, II, III, IV, V. Hoc Schema bene exponit multa quae ad essentiam et naturam Statuum perfectionis pertinent. At expositio nimis longa videtur. Plura possent magisterio ordinario et legislationi S. Sedis relinqui. Alia autem nec quoad rem sunt matura, ut solemniter doceantur a S. Synodo. Unde ante omnia commendo, ut totum Schema de Statibus perfectionis adquirendae, antequam Concilio proponatur, in formam valde breviorem ac magis concinnam reducatur, ita ut solummodo principia contineat fundamentalia. Hodie certe non solummodo ex funesta rerum novarum cupiditate, sed solido labore theologico et sensu ecclesiastico multa de vita christiana eiusque statibus tractantur, quae in nostro schemate non satis considerantur.

Ad textum vero praesentem in specie velim adnotare:

1) Ad pag. 5,[7] linn. 5-20, collatam cum pag. 11,[8] lin. 32 cum nota 19 et pag. 29,[9] lin. 28 cum nota 15, quae invocat notas 3-4: Hic agitur de Constitutione doctrinali, quae non sine solemnitate exponere vult

---

[7] Cf. p. 337.
[8] Cf. p. 340.
[9] Cf. p. 351.

fundamenta Statuum perfectionis, et hic quidem prout in S. Scriptura invenitur. Attamen explicatio exegetica quoad *Matth.* XIX, 21; *Mc.* X, 17; *Lc.* XVIII, 18 (cum toto contextu) non convincit mentem nec convenit cum commentariis, quae hac in re dantur a melioribus quibusque exegetis nostri temporis (e. gr. Schnackenburg, Mennessier, Schmid). Dominus enim in suo dialogo cum iuvene divite non loquitur de aliquo statu particulari constituendo nec de perfectione aliqua accessoria praeter medullam vitae christianae, sed potius de urgenti necessitate pro hoc homine sese radicaliter solvendi a cupidine possidendi, si particeps esse vult illius perfectionis, quae tempori messianico omnino convenit. Si iuvenis hucusque nonnisi praescripta Veteris Testamenti cognovit, nunc tamen decisionem suam facere debet in facie Christi et invitationis suae. Christianis omnibus non convenit remanere solummodo sub lege Decalogi, sed post adventum Domini, Novam audire debent solemnem proclamationem Legis: « Estote ergo perfecti » (textus pag. 5,[10] lin. 4 sq. rectissime citatur et explicatur). Verbum Domini apud *Matth.* XIX, 21 « si vis perfectus esse » agit de ista perfectione, quae in solemni proclamatione Novae Legis ab omnibus exquiritur, propter divitias gratiae huius temporis finalis (télos; téleios). Omnibus dicitur, quod sese totaliter abnegare debent. Et quidem unusquisque debet abnegationem suam ibi probare, ubi maxime impeditur a sequendo Christum. Cum hic homo dives magis divitias suas quam proximum et Deum diligeret, ei a Domino praecise indicatur, ubi et quomodo sese abnegare debet. Pro tali homine ergo non agitur de mero consilio, sed de realisatione indispensabili abnegationis.

Alio vero modo ex hoc textu pro Statibus perfectionis conclusiones statui possunt. Status perfectionis non permittunt fidelibus, ut isti sint solummodo sub lege, cum pauci perfecti sint sub gratia. E contra Status perfectionis omnibus testificantur particulari modo legem communem perfectae caritatis et necessitatem abnegationis. Consulantur ergo hac in re exegetae, ut S. Synodus securius procedere possit et servitium bonum praestet Statibus Perfectionis.

2) Ad pag. 10,[11] lin. 8: Expressiones « fixa et perfecte definita » forsitan non valde felices sunt; videtur esse aliqua exaggeratio.

3) Ad pag. 10, lin. 11 sq.: Quaerendum est, ne fortasse secundum consilium evangelicum melius « castitas virginalis » quam castitas perfecta in posterum nominetur. Nam uti in Schemate de Virginitate a Commissione Theologica proposito disceptando, ni fallor, iam adnota-

[10] Cf. p. 337.
[11] Cf. p. 340.

tum est, verbum « perfectus » generatim adhibetur ad designandum gradum supremum alicuius entitatis, non autem ad distinguendam speciem. Differentia autem inter castitatem coniugatorum et castitatem caelibum non est gradualis, sed specifica, et utraque castitas servari debet secundum legem christianam modo perfecto. Si haec terminologiae efformatio uti videtur magis praecisa placuerit, in revisendo Schemate ubique substituatur expressioni « castitas perfecta » verbum « castitas virginalis ».

4) Ad pag. 11,[12] lin. 30: Ne idea oriatur, ac si « perfecta caritas » sit solummodo finis ultimus Statuum Perfectionis, addatur post « perfectam caritatem »: « utique finem omnibus baptizatis communem... » et in linea 32 inseratur « securius », ut ita sonet: « ... ad ipsam securius assequendam ». Dominus enim omnes omnino obligat, ut ex toto corde ament Deum, et proximum sicut ipse nos amat. Et insuper omnibus demonstrat « media ad assequendam perfectam caritatem ».

5) Ad pag. 14,[13] linn. 1-13: Differentia inter statum Episcoporum et Statum perfectionis adquirendae, prouti hic describitur, non ita placet. Nam status Episcoporum perfectus dicitur ratione perfectionis obiectivae muneris, perfectio vero in Statu Perfectionis adquirendae « adquirenda » dicitur ratione acquisitionis subiectivae perfectionis moralis tali statui debitae. Hac ratione etiam Episcopus in statu perfectionis (scil. ei competentis) adquirendae esse dici potest, cum e contra Status perfectionis adquirendae obiective si spectatur, iam inde ab initio habet certam quandam perfectionem. (Hoc sensu verbi gratia intelligitur, quod caelibatus est matrimonio perfectior). Insuper non videtur necessarium esse Episcopatum et Presbyteratum in eorum distinctione a Statu perfectionis seorsim tractare.

6) Ad pag. 14, lin. 26: Textus utique desumptus est ex allocutione Pii XII; sed ad hunc et aliquos alios textus dicendum est, quod ad solemnem proclamationem a S. Synodo faciendam — praesertim Constitutione — maior exigitur certitudo ac pro simplice allocutione Summi Pontificis.

Quoad rem autem mihi videtur, quod nulla urget necessitas doctrinalis excludendi solemniter statum clericalem posse vocari etiam « statum evangelicae perfectionis adquirendae ». Clericus enim, et quidem ex novo titulo suae vocationis, tenetur ad eam quae in Evangelio docetur perfectionem caritatis, ut non solum ore sed et vita praedicare possit perfectam legem libertatis et caritatis.

---

[12] Cf. p. 340.

[13] Cf. pp. 341-342.

Isto et aliis locis huius Constitutionis non satis apparet Status perfectionis modo maxime efficaci inculcare debere omnibus christianis, quam nobilis et quam urgens vocatio omnium christianorum ad perfectam caritatem perfectamque sui abnegationem sit. Immo aliquomodo impressio oritur ac si zelus pro Statibus perfectionis diminuat vocationem communem christianorum. Tamen haec certe non erat intentio Commissionis.

7) Ad pag. 22,[14] lin. 22: « naturalia motiva ». Una ex parte hic naturalia motiva iuxtaponuntur supernaturalibus, alia ex parte talia motiva naturalia reprobantur. Ergo non clare apparet, quo sensu « naturalia » proponantur. Loco « naturalia » forsitan hic melius dici potest: « ... huius saeculi... », vel « ... huius mundi ».

8) Ad pag. 24,[15] linn. 1-18: Relatio Status perfectionis adquirendae ad Ecclesiam non satis bene et complete proposita esse mihi videtur. Nam cum in allocutione Romani Pontificis certe sufficiat unum aliumve punctum ad rem pro particularibus adiunctis proponere, in Decreto vero Conciliari doctrina omni sub aspectu, in quantum fieri potest, aequilibrata et completa sit. Quoad divisionem tripartitam status clericalis, laicalis et perfectionis adquirendae dicendum videtur illam esse inadaequatam, quod iam patet ex dictis in lin. 8, i. e. et clericos et laicos posse esse simul etiam religiosos. Insuper, si dicitur, statum religiosum esse « ecclesiastica origine defluentem », hoc certo valet de canonica eius institutione, non autem (saltem non exclusive) de consiliis evangelicis, quae sunt eius fundamentum. Praeterea ordinatio Status perfectionis ad bonum universale totius Corporis Christi Mystici non satis complete describitur. Nam Status perfectionis sicut etiam ipsa Ecclesia non est solum et merum medium ad sanctitatem assequendam, sed insuper testimonium visibile seu incarnatio quaedam regni Dei et novae creaturae in hoc mundo iam inchoative praesentis et continuatio quaedam permanens victoris Christi Resurgentis. Status perfectionis adquirendae est signum omnibus perceptibile illius notae essentialis eschatologicae Ecclesiae.

9) Ad pag. 27,[16] lin. 23: « sub communi praeceptorum iugo viventes »: haec expressio non videtur bona descriptio status christianorum. Dicente enim Apostolo omnes christiani non sunt sub lege (*Rom.* 6, 14), in quantum constituit iugum ab extrinseco impositum, sed inquantum

[14] Cf. p. 347.
[15] Cf. p. 348.
[16] Cf. p. 350.

per gratiam moventur, ut libenter impleant omnia tamquam ex Dei caritate provenientia (cf. Commentarium S. Thomae in Ep. ad Rom. 6).

Exc. HURLEY: Capita I, II, III, IV, V. Non possumus non laudare schemata « De statibus perfectionis acquirendae » propter eorum sedulam et diligentem vitae religiosae tractationem iuridicam. Haec tractatio iuridica necessaria est, indispensabilis est. Sed, cum Em.mo Cardinali Léger, rogo: est-ne sufficiens? Si Christus Dominus tantum aspectum iuridicum religionis Christianae praedicaverit et si Sanctus Paulus tantum de eo scripserit nescio qualem Ecclesiam hodie haberemus.

His post-Pentecostalibus diebus constanter in auribus nostris resonant verba « magnalia Dei ». Haec magnalia experti sunt Apostoli, ea praedicabant. Nunc autem finis Concilii, quod paramus, secundum voluntatem Summi Pontificis, est novam Pentecostem producere, i. e. annuntiationem magnalium Dei renovare et indigentiis hodierni temporis adaptare. Sed annuntiatio magnalium Dei non fit formulis iuridicis. Forsitan haec ratio fuit cur Dominus ad apostolatum piscatores vocavit potiusquam legisperitos! Tendit enim piscator natura sua ad magnalia narranda!

Formulae iuridicae valde necessariae sunt, quia homines vivere non possunt in societate sine lege. Sed lex, quamvis conditio vitae sit, non est ipsa vita. Non mentibus praebet visionem, nec cordibus impulsum.

In omni humilitate ergo credo hanc praesentationem iuridicam vitae religiosae complemento aliquo indigere, complemento ut ita dicam evangelico et kerygmatico, ad hoc ut vera plenitudine Verbi Dei reluceat, atque totam veritatem, bonitatem et pulchritudinem vitae religiosae manifestet.

Audiendo verba Em.mi Cardinalis Döpfner etiam alia propositio mihi occurrit facienda, sed forsitan valore practico caret et ad effectum reduci nequit quia traditioni immemorabili adversatur. Propositio est ut supprimatur ratio loquendi de statibus perfectionis quando de vita religiosa est quaestio. Omnis enim status in Ecclesia est status perfectionis adquirendae. Perfectio enim pertinet ad finem ab omnibus consequendum, non media ab aliquibus adhibenda. Ergo loquamur potius de vita consiliorum.

Beat. SAIGH:[17] Pars I, Sectio I, Caput I: *De statibus perfectionis adquirendae in genere.* Au N° 11 (page 3 [18]), la vie religieuse est définie de

---

[17] Animadversiones Beat. Saigh lectae sunt, lingua latina, ab Exc.mo Edelby, Archiep. Edesseno.

[18] Cf. p. 341.

telle façon « ut nunc vita anachoretica individualis inter status perfectionis minime recenseatur ». Et pourtant, la vie érémitique individuelle fut l'origine même de la vie religieuse, le premier modèle de ce qu'on est convenu d'appeler « status perfectionis adquirendae ». L'Occident a construit ses cadres de la vie religieuse en raison de la vie commune. Et comme l'érémitisme ne cadrait plus avec ces catégories, il l'a exclu de la notion de vie religieuse. Ne faut-il pas au contraire élargir la définition de la vie religieuse de manière à y comprendre de quelque façon ce qui fut la première forme de la vie religieuse, à savoir l'érémitisme? D'autant plus que, de nos jours, il y a des hommes qui, dans le monde catholique, cherchent à mener la vie érémitique, sans compter que dans le monde orthodoxe cette forme de vie religieuse existe effectivement. En ce moment, la cause de béatification est pendante à Rome d'un ermite maronite récent, le Père Charbel Makhlouf.

Au N° 12 (page 14 [19]), il est toujours question de la fausse distinction, chère à la scolastique occidentale, entre « status perfectionis adquirendae » et « status perfectionis adquisitae vel exercendae ». Dans ce dernier état on fait entrer les évêques. Ne pourrait-on pas éviter cette distinction aussi factice qu'humiliante pour les évêques? Car quel est l'évêque qui se croit être arrivé à l'état de perfection acquise? Y a-t-il d'ailleurs un état de perfection *acquise,* ou bien plutôt la perfection chrétienne est-elle toujours *à acquérir?* non seulement par les évêques, mais même par les saints? L'Orient ignore absolument cette distinction.

Card. BROWNE: In pag. 30: [20] *a*) sacerdos ad maiorem sanctitatem obligatur;

*b*) de se non est, proprie loquendo, in statu perfectionis adquirendae;

*c*) hic status constituitur tribus conditionis ex parte subiecti seu causae materialis, seu causae dispositivae, quae sunt ligamina trium votorum;

*d*) Sacerdos tamen si vult ad suum gradum sanctitatis pervenire non obligatur ad tria vota, obligatur tamen ad *spiritum* eorum;

*e*) ita magni sancti ut S. Philippus Neri, Cafasso, pauperiores, castiores et oboedientiores fuerunt in spiritu seu praepar. animi quam multi religiosi;

*f*) imo hoc verum est de Episcopo quoad suum profectum in perfectione adquirenda.

---

[19] Cf. pp. 341-342.
[20] Cf. p. 351.

Exc. SALMON: Quae in schemate de Statibus perfectionis adquirendae expressa sunt, perpulchra et opportuna esse nemo negare potest. Utrum vero necesse sit haec omnia Concilio Oecumenico proponere non tam evidens est, ut iam a pluribus in hoc Ven. Consessu dictum est. Nulla enim quaestio fit hodie neque de vocatione religiosa, neque de necessitate optimae formationis alumnorum, neque de necessitate certis temporibus vitae religiosae renovandae, neque de ferventi spiritu ac de utilissimo labore institutorum laicalium fratrum docentium. Aliunde, inde ab aliquibus annis, S. Sedes super has quaestiones sapientissimas normas, decisiones et consilia promulgavit, uti ex textibus citatis et ex notulis ad calcem pagellarum positis clare patet, ita ut schema propositum sit veluti ecloga seu merum excerptum documentorum pontificium de religiosis.

1) Interea aliqua nimis succincte forsan tractata sunt. Exempli gratia, quae in capite XIV dicta sunt de Institutis status perfectionis uniendis, supprimendis vel de novo condendis. Est res magni momenti, cum multiplicitas semper crescens Institutorum secum ferat magnam distractionem et iacturam virium in Ecclesia. Quae dicuntur in hoc capite, singillatim a n. 29 usque ad 37, non sunt consideranda ut consectaria remota accommodatae renovationis religiosae, sub eodem respectu ac aptationes directoriorum vel consuetudinariorum necnon aptationes habitus religiosi, de quibus in capitibus praecedenti (XIII) et subsequenti (XV) tractatur; immo vero, meo humili iudicio, considerari possent eiusdem accommodatae renovationis veluti principium et cardo. Quantum ad ea quae in numeris 36-37 eiusdem capituli efferuntur (De institutis languescentibus et de novis institutis numero temperandis), opportunum esset ut magis in lucem ante oculos Patrum Concilii sub aspectu boni totius Ecclesiae ponerentur, ita ut mentem suam aperiant super has graves quaestiones.

2) De anachoretis. In capite I Sect. I (n. 11), dicitur quod « vita anachoretica individualis inter status perfectionis minime recensetur ». Sed nulla definitio datur vitae anachoreticae individualis et nihil dicitur de aliis generibus vitae anachoreticae. Anachoretis deest quidem communis vivendi modus, propterea iuxta ius vigens inter religiosos stricto sensu non recensentur; vita autem eorum pertinet ad status perfectionis, secundum traditionem Ecclesiae, a iure canonico Orientali confirmatam. Et post approbationem Institutorum saecularium, adsunt in Ecclesia latina Instituta « quorum sodales consilia evangelica exercenda suscipiunt plene et perpetuo... quin ulla ratione vitae communis canonicae sint obnoxii » (cap. II, n. 17); talia instituta in hoc ipso schemate dicuntur tertiam speciem status perfectionis constituere. Sat inconveniens ergo videretur anachoretas in Ecclesia latina non ad statum perfectionis

pertinere, cum de facto non desint vocationes, nec eorum relationes cum ordinibus vel congregationibus religiosis bene definiantur et pacifice componantur. Magna tamen cum prudentia, immo maxima cum severitate conditiones stabiliantur quibus Ecclesia anachoretas agnoscat et approbet. Exigi posset, exempli gratia, ut qui vitam anachoreticam ducere cupiunt per aliquot annos vitam religiosam in Ordine aliquo vel Congregatione experti fuissent, ut, qui ad nullam congregationem pertinent, subsint alicui superiori religioso vicino vel Ordinario loci, qui regulam eorum approbet et visitationem canonicam periodice peraget, et alia huiusmodi.

3) De Religiosarum statu vero nihil in schemate dicitur, nisi quae in cap. XXIX referuntur « De regimine sacramenti poenitentiae et de assistentia spirituali in institutis status perfectionis », singillatim a n. 116 ad 119, et generaliora quae de omnibus religiosis dicuntur. Atqui in Ecclesia innumerae religiosae ad Dei gloriam et ad salutem animarum mirifice, cum sui abnegatione, adlaborant. Multas autem difficultates habent. Sequentia tantum notabo: De institutione novitiarum, de formatione sororum etiam post earum professionem religiosam, de regimine superiorissarum, de visitationibus canonicis, de administratione bonorum temporalium, quomodo a superioribus ecclesiasticis, a clero saeculari et regulari adiuvantur, tam in spiritualibus quam in temporalibus. Numquid aliquando a sororibus labor vel emolumenta expectentur, quin multum de earum necessitatibus curetur?

Fatendum est moniales ad aliquem Ordinem virorum pertinentes vel religiosae in magnis et florentibus congregationibus viventes, ubi omnia bene ordinantur, ordinarie eximuntur ab istis difficultatibus; sed de multis aliis, speciatim parvis congregationibus idem dici non potest. Si Concilium de fratribus docentibus agere debet, multo magis de sororibus et de monialibus, de quo magna est expectatio, non tantum apud religiosas ipsas, sed etiam apud fideles plurimos.

Alia plura dici possent, sed haec sufficiant, saltem ut videatur quomodo schema de Religiosis Concilio proponendo retractari posset. Meo submisso sensu, non tam conspectus generalis, modo speculativo expositus, totius vitae religiosae desideratur, quam explanatio aspectuum vitae perfectae qui hodie specialem difficultatem secum ferunt, vel eorum maioris momenti quae incrementum vitae sanctitatis eiusque operositatis pro bono Ecclesiae afferre possent.

## 4) SUFFRAGIA SODALIUM

Card. TISSERANT: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: ratione habita de animadversionibus Em.mi Döpfner, B.mi Patriarchae Melchitarum, Abbatisque S. Hieronymi de Urbe.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet.

Card. PIZZARDO: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: ut dixit Em.mus Card. Decanus et Card. Browne: in quaestionibus incidit de rebus controversis et nondum solutis.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet iuxta modum: schema concordandum cum Commissione de Missionibus.

Card. ALOISI MASELLA: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: praesens schema videtur aliquantulum prolixum cum multis distinctionibus et subdistinctionibus et in quaestiones incidit de rebus controversis quarum solutiones non semper pacificae sunt.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet iuxta modum: hoc schema videretur concordandum cum commissione de Missionibus.

Card. CICOGNANI: Placent $1^{um}$ et $2^{um}$ Schema. Attamen, multo brevior sit expositio materiae; clarior principiorum enunciatio; magis proprius usus verborum (praesertim vocis « perfectio » et « status »), iuxta Documenta Pontificia quae rectam doctrinam tradunt. Ne nimis insted in comparatione status perfectionis cum statu clericali (et ita delendas censeo postremas octo lineas fasciculi « Sectio Prima », pag. 30 [1]).

Card. LIÉNART: Placet iuxta modum: ratione habita de animadversionibus factis ab Em.mis Cardd. Ruffini, Léger, Döpfner, Richaud, a Rev.mo Archiepiscopo Durbaniano et a Rev.mo Procuratore Patriarchae Melkitarum, necnon de his quae dixerunt Em.mus Card. Browne et Rev.mus Abbas S. Hieronymi. Sed exopto quod, de statibus perfectionis, Concilio proponantur tantum principia fundamentalia, ad doctrinam et vitam religiosam spectantia, non autem capita iuridica.

Card. TAPPOUNI: Placet.[2]

Card. COPELLO: Placet: perspectis iis quae dixerunt Em.mi et Rev.mi Patres.

---

[1] Cf. p. 351.

[2] Quartae Congregationi non interfuit.

Card. FRINGS: Non placet quia nimis longum et parum dilucidum.

Card. RUFFINI: Placet iuxta modum.[3]

Card. McGUIGAN: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: i. e. iuxta observationes factas a Cardd. Ruffini, Léger, Döpfner et Browne.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet.

Card. SIRI: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: titulus « De statibus perfectionis » videtur mutandus; ne excludantur anachoretae; brevius sit: plura remittantur ad reformationem Codicis.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet.

Card. McINTYRE: Placet.

Card. QUIROGA Y PALACIOS: Placent ambo schemata. Attentis observationibus Em.morum Ruffini et Léger. Aliquid clarius ponatur de statu perfectionis Episcoporum et sacerdotum dioecesanorum, iuxta indicata a Cardd. Ruffini, Döpfner et Browne.

Card. LÉGER: Placet iuxta modum:[4] iuxta quae prolata sunt ab Em.mis Ruffini, Döpfner, Browne, ab Exc.mo Hurley, a Delegato Patriarchae Maximi IV et a Rev.mo Salmon.

Card. MONTINI: Placet iuxta modum: laudanda est Commissio de Religiosis quae nobis de perfectione loquens exemplum voluit perfectionis exhibere! Nimis tamen diffusa, ad Concilii utilitatem quod attinet, expositio 32 capitibus confecta, eo vel magis quia multa quae ab hac Commissione dicuntur a Commissione theologica quoque proposita sunt. Adprobo nihilominus duo schemata examini subiecta, ratione habita animadversionum a Card. Léger factarum de conceptu iuridico perfectionis religiosae, qui totum schema informat quique integrandum est cum consideratione theologica divitiis Sacrae Scripturae ac Patrum suffulta; nec non a Procuratore Patriarchae Melchitarum de vita eremitica ut religiosa consideranda.

Adhaereo insuper his quae Em.mus Card. Ruffini sueta subtilitate notavit. Eiusdem Cardinalis voto adhaereo ut conficiatur quoque schema de perfectione acquirenda et exercenda a clero dioecesano, praesertim ab illo qui servitio pastorali animarum addicitur; prae oculis utique habeatur quod Card. Browne nunc animadvertit.

---

[3] Cf. pp. 359-360.

[4] Cf. pp. 360-362.

Card. CENTO: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: dummodo, idest, ratio habeatur de observationibus quas protulere Patres sodales. Generatim non rigida statuenda est distinctio inter vitam contemplativam et vitam activam cum loquimur de statibus perfectionis. Nescio utrum unus status huius generis concipi possit, in quo contemplatio fons non sit vitalis activitatis externae.

Optimam propositionem fecit Em.mus Ruffini circa perfectionem a clero saeculari seu dioecesano attingendam. Locus autem non est iste, sed potius ubi Commissio competens loquitur de disciplina cleri.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet iuxta modum: licet rationibus obviis conveniat generatim ut superior Ecclesiasticus seligatur inter sodales Instituti cui Missio credita est, nullimode tamen decet strictam obligationem Sanctae Sedi de hoc imponere.

Card. GARIBI Y RIVERA: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: secundum dicta ab Eminentissimis Card. Ruffini, Döpfner et ab aliis Exc.mis Episcopis, praecipue ab Em.mo Card. Browne.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet.

Card. GODFREY: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Relatoris, et habita ratione observationum Em.mi Card. Ruffini et Browne.

Quoad pag. 13 [5] adhaereo opinioni Em.mi Cardinalis Richaud, i. e. Sacerdotium (ad mentem S. Thomae) imponere obligationem sacerdotibus ad maiorem interiorem sanctitatem quam obligatio ex votis, quia sacerdos tractat de nobilissimis mysteriis.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Card. Ruffini, Siri, Döpfner et Browne. Schema brevius esse deberet, mea humili opinione.

Card. RICHAUD: Placet iuxta modum: secundum folia adnexa.

Hoc primum schema placet iuxta modum: nam luculenter divisiones et explanationes praebet pro practica inspectione Statuum perfectionis.

Sed ultimae lineae istius libelli, in pag. 30,[6] appellant complementum maximi momenti.

Non enim potest dici absolute quod status clericalis dioecesanus ratione sui non secumferat media specialia perfectionis. Clerici, praesertim in sacris ordinibus constituti, diaconus et sacerdos, recipiunt gratiam particularem sacramentalem, imo characterem unde gratia perma-

---

[5] Cf. p. 341.

[6] Cf. p. 351.

nenter venit, ad functiones ecclesiasticas sacrasque bene exercendas. Ergo hoc exercitium est profecto medium speciale efficax ad apicem sanctitatis adipiscendum. Sacerdos sane non est fons, sed instrumentum sanctificationis. Sed in instrumento semper manet influxus vialis ipsius causae principalis et primae, quando non stat obex ex eius parte.

Gratia sacramentalis Ordinis non est tantum ad validitatem iuridicam et materialem Sacrificii Missae ac Sacramentorum. Venit in personam viventem et consciam.

Secus conceptus sacerdotii cadit in quoddam materialismum. Si aliunde solum sacramentum Ordinis sane non potest sanctificationem modo automatico Sacerdotibus tribuere, sed requirit, ut alia sacramenta, quasdam dispositiones effectivas in subiecto, quemadmodum mera applicatio atque observantia materialis cuiuscumque religiosae non ducit infallibiliter ad sanctificationem.

In eo sensu haec sunt semper nimis iuridice a pluribus saeculis propositae. Si Concilium posset in facto similitudinem augere inter vitam religiosam et vitam clericalem, partim ad mentem traditionis orientalis, Vaticanus II pro regno Evangelii et renovatione Ecclesiae maximum passum efficeret.

Humillimo meo sensu, aliquando exaggerata est, modo nimis categorico, distinctio inter consilia et praecepta. Nam praeceptum fundamentale et universale caritatis et perfectionis de facto vocat necessario aliquorum consiliorum praxim, inter quae sunt tria consilia voto accepta a religiosis.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet.

Card. König: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: sit schema brevius ad mentem Card. Cicognani et Patrum qui in disceptatione locuti sunt.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet.

Card. Döpfner: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: secundum ea, quae in foliis adnexis scripsi.[7] In Concilio solummodo tractentur principia modo succincto.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet.

Card. Marella: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet cum additamento ab Em.mo Ruffini proposito scilicet de publice asserenda utilitate sociali Statuum perfectionis adquirendae. Adhaereo insuper animadversionibus ab Em.mis Cardd. Döpfner, Ruffini et Browne factis.

---

[7] Cf. pp. 362-366.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet et valde placet praesertim art. 131. Systema conventionum cum approbatione S. Sedis initum inde ab anno 1946 post bellum vigere coepit in Iaponia, ubi adest Hierarchia indigena, et candide fateor optimos effectus habuisse et habere. Sunt Episcopi qui inierunt sex vel plures conventiones cum diversis Congregationibus in suis Dioecesibus adlaborantibus, et omnia concorditer usque nunc procedunt.

Card. ALFRINK: Placet iuxta modum: iuxta ea quae dixit Em.mus Döpfner et Rev.mus Abbas S. Hieronymi de Urbe. Non videtur necessarium ut Constitutio in duplici loco (nn. 13 et 33) loquatur de praestantia status perfectionis adquirendae super statum cleri saecularis. Insuper adest de ista materia documentum pontificium Pii XII, ut littera ad Episcopum Namurcensem in Belgio, quod documentum habet in ista materia magnum valorem, sed quod in Constitutione non videtur adhibitum.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet.

Card. SANTOS: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet. In voto Em.mi Card. Relatoris, habita ratione eorum quae ab Em.mis ac Exc.mis Patribus observata fuerunt, speciatim in dilucidatione Em.mi Card. Browne, O. P.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet.

Card. RITTER: Placet iuxta modum: i. e. iuxta observationes factas ab Eminentissimis Cardinalibus et aliis.

Card. COUSSA:[8] Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: dimissis enucleationibus scholae more, constitutio referat tres species statuum perfectionis adquirendae et errores de iisdem refellat. Integrum fere prooemii textum servarem.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet.

Card. SILVA HENRIQUEZ: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: secundum animadversiones quas propono.

Pag. 5:[9] Prooemium indiget profundiore theologica ac biblica de statibus perfectionis doctrina: neque in eo verbum fit de caritate in qua perfectio concluditur. Schema totum nimis iuridicum ad errores debellandi praeoccupatione imbutum videtur. Status perfectionis non concipitur ut intra Regni Dei fines; non apparet ut anticipatio vitae caelestis. Deest relatio ad Ecclesiam modo positivo proposita, ad vitam priscorum

[8] Quartae Congregationi non interfuit.

[9] Cf. p. 337.

Domini discipulorum, B. M. Virginis, ipsius Iesu nec non Apostolorum. Nullibi loquitur de sensu charismatico vitae statuum perfectionis. Insuper vita religiosa in Oriente penitus ignoratur.

Pag. 6,[10] lin. 12: Suadetur inversio ordinis, ita ut « Patrum, Conciliorum, Pontificum » legatur; ordo sic statutus melius congruit argumento historico hoc loco usitato.

Pag. 8:[11] Nimis in defensione immoratur; potius opportunitas actualis religiosorum positivis argumentis suadenda videtur.

Pag. 10,[12] lin. 19: Non fit verbum de Christi Domini imitatione.

Pag. 11,[13] lin. 25: Ad verbum « Castitatis » addatur « sacrae » vel « consecratae ».

Pag. 11, lin. 32: Suadetur inversio verborum ita ut « socialis et iuridica » legatur; ordo enim sic naturalis exponitur.

Pag. 12,[14] lin. 28: Christus Dominus non ut summum exemplum apparet sed potius ut magister tantum, quod sane incompletum videtur.

Pag. 12, lin. 36: Deest relatio Religiosorum in Ecclesia ad Ecclesiam, praecipue ope perfectionis testimonium.

Pag. 13,[15] lin. 8: Post verbum « approbata » addendum proponitur « ab eaque regenda » ut melius appareat vinculum actuale religionem inter et Ecclesiam.

Pag. 13, lin. 22: Verbum « hominis » omitti posse videtur.

Pag. 14,[16] lin. 20: facillime oratio posset intelligi ita ut sacerdotes saeculares ad minorem perfectionem quam religiosi sacerdotes teneantur, quod falsum omnino est. Differentia non invenitur in ipsa perfectione, quae in caritate consistit, sed in mediis ad ipsam assequendam adhibitis. Secus qui ad magnam perfectionem vocaretur eam consequi non posset nisi ad religiosam vitam convolaret, quod etiam falsum est.

Omnino tenenda est et aperte docenda doctrina quae in Litteris Sacrae Congregationis de Negotiis Ecclesiasticis Extraordinariis, d. 13 iulii 1952 ad Episcopum de Namur.

Pag. 21 [17] ss.: Oportet partem veritatis aliquo prudenti modo agnoscere ne idea exoriatur omnia in statibus perfectionis de facto perfecte inveniri.

Maxime oporteret quosdam defectus declarare qui nonnumquam in aliquibus religionibus sparguntur ut: spiritus nimis conservativus vel

---

[10] Cf. p. 337.
[11] Cf. p. 339.
[12] Cf. p. 340.
[13] Cf. p. 340.
[14] Cf. p. 341.
[15] Cf. p. 341.
[16] Cf. p. 342.
[17] Cf. pp. 346-347.

indigentia sensus adaptationis ad novorum temporum adiuncta; vel extenuata fidelitas ad finem proprii Instituti.

Pag. 30,[18] lin. 6: Pro « dioecesanorum » ponatur « saecularium ».

Pag. 30, lin. 29: Episcopus etiam religiosas vocationes foveat et in clericis saecularibus curet rite spiritum evangelicorum consiliorum imbuendum. Oportet monere religiosos ut revera suis exemplis evangelica consilia populo christiano patefaciant.

Caput XXXII. Placet iuxta modum: Pag. 6,[19] lin. 19: Praxis suadet unitatem regiminis in missionibus. Praeferendum videtur systema ut Praelatus Missionis simul Superior religiosorum exsistat.

Pag. 7,[20] lin. 8: Paragraphus potest interpretari ut clericis saecularibus iniuriosa. Quia res parvi est momenti, omittatur.

Pag. 8,[21] linn. 1-16: Suadetur omissio. Res non sunt dignitati Concilii consentaneae.

Card. Di Jorio: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: attentis iis quae ab Em.mo Card. Döpfner sunt proposita.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet iuxta modum: adhaereo iis quae ab Em.mo Card. Léger dicta sunt de cohabitatione sacerdotum saecularium cum missionariis religiosis, quae videtur potius fovenda quam prohibenda.

Card. Bea: Placet iuxta modum schema I, attentis animadversionibus Em.mi Ruffini: de utilitate *sociali* status perfectionis et de statu perfectionis cleri *saecularis*; et Em.mi Card. Léger: de ambiguitate schematis: iuridicum an doctrinale? Definitio *perfectionis* non videtur accurata et clara; cf. n. 10, pag. 12,[22] linn. 15-22. Ergo laici uxorati non possunt « obtinere caritatem ». Neque in Concilio loquendum videtur de « statu perfectionis adquisitae » et « adquirendae ». Schema videtur nimis curare de distinctionibus iuridicis quam de essentia perfectionis. De habenda ratione Orientis christiani consentio cum iis quae exposuit Exc.mus Deputatus Patriarchae Melchitarum.

Schema II placet, attentis iis quae observavit Em.mus Card. Léger.

Card. Browne: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: attentis observationibus factis ab Em.mis et Exc.mis Patribus. Sed schema bonum est. Adiungo quaedam in scripto.[23]

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet.

---

[18] Cf. p. 351.
[19] Cf. p. 353.
[20] Cf. p. 353.
[21] Cf. p. 354.
[22] Cf. p. 341.
[23] Cf. p. 367.

Beat. GORI: Placet schema utrumque de Religiosis, ad mentem Em.morum Cardd. Browne, Döpfner et Ruffini.

Beat. CHEIKHO: Placet.

Exc. O'CONNOR: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: iuxta animadversiones in folio adnexo.

Cum de theologicis principiis ad statum perfectionis adquirendae spectantibus, proprio loco, tractatum sit in Constitutione « De Ecclesia » (Caput quintum) haec quinque capita ad breviorem introductionem reduci possent.

*De Missionibus*: Placet iuxta modum: Non videtur mihi conveniens ad bonum Ecclesiae in genere et Missionum in specie dualitatem potestatis extollere prout in pagina sexta,[24] linea vigesima et sequentibus, ubi distinctio fit inter « *potestatem ecclesiasticam* » et « *potestatem religiosam* ». Una enim extat in Ecclesia Sacra Hierarchia et quisquis potestatem seu iurisdictionem legitime exercet potestati ecclesiasticae participat.

Exc. UJČIĆ: Ambo schemata placent iuxta modum: iuxta observationes Card. Bea.

Valde placet in pag. 30 [25] non esse quaestionem ponendam de praelatione unius cleri prae alio.

Valde placet sanctitatem personalem non dependere a statu personae, sed a voluntate.

Displicet particula « imo » pag. 30, linea 18; quaeratur blandior.

Exc. ANTEZANA Y ROJAS: Ambo schemata placent iuxta modum: ratione habita eorum quae dicta sunt ab Em.mis Cardinalibus Ruffini, Léger, Döpfner, Bea, ab Archiep. Durbaniano, a Card. Browne et ex parte Patriarchae Melkitarum, atque ab aliis Patribus.

Exc. BERAS: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: id est secundum animadversiones ab Em.mis Cardd. Léger et Döpfner factas.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet.

Exc. COORAY: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: i. e. iuxta observationes a Patribus factas. Haec etiam velim addere de n. 33, pag. 29:[26] ibi ponitur quaedam comparatio inter perfectionem religiosorum et sacerdotum; sed non satis in lumen educitur

---

[24] Cf. p. 353.

[25] Cf. p. 351.

[26] Cf. p. 351.

sanctitas sacerdotalis quae per se superare debet perfectionem mere religiosam. Hoc est necessarium, credo, ad evitandum errorem qui vult ponere sanctitatem sacerdotalem in quadam mediocritate.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet iuxta modum: modus est sequens: debebam aliquid dicere de iis quae tractata sunt in n. 134 de stipendiis Missarum et iuribus stolae ad patefaciendam mentem et problemata quaedam Episcoporum nostrae provinciae. Sed iam hac de re tractatum est quando agebatur de Missionibus et quidem « de Disciplina Cleri ». Unde optandum est ut recognoscatur hic numerus et etiam totum decretum collatis observationibus ibi factis. Claritatis causa quasdam adnotationes in scriptis trado.

Pag. 8,[27] lin. 5 et seq.: Si honoraria Missarum ac iura stolae sodalium cedi debent Superiori religioso, plura exinde incommoda consequentur:

1. Disparitas inter sacerdotes saeculares et religiosos: nam iuxta ea quae dicta sunt ad QQ. de Missionibus in Schemate « De Disciplina Cleri », sacerdotes saeculares haec emolumenta cedere debent aerario communi dioecesano.

2. Gravamen nimis onerosum aerarii dioecesani: absque stipendiis Missarum et iuribus stolae permultis in Missionum locis redditus stationum haud sufficiunt ad sustentationem sacerdotum, multo minus ad missionis progressum fovendum. Unde nihil supererit Episcopis agendum nisi recurrere ad S. Congregationem de Prop. Fide pro subsidiis amplioribus.

3. Causa esset admirationis, imo scandali fidelium, si isti scirent religiosos praeter plenam sustentationem, etiam stipendia Missarum et iura stolae tamquam emolumenta personalia percipere. Unde stipendia Missarum et iura stolae cedi debent ut pars redditus ad sustentationem sacerdotum destinati.

Haec declaro non ex incuria de necessitatibus institutorum religiosorum qui tantum fructum in locis missionum afferunt propriis laboribus, sed propter veram et sinceram difficultatem Episcoporum missionariorum qui generatim apud gentes pauperrimas in vinea Domini laborant. Ita sentiunt omnes Episcopi provinciae nostrae. Si deest sufficientia pecuniaria pro missione, religiosi missionarii una manu destruunt quae alia manu aedificant.

Quantum ad necessitates institutorum religiosorum, aliter his de rebus providendum esset consulto etiam Eminentissimo Praesule Congregationis de Propaganda Fide.

---

[27] Cf. p. 354.

Exc. McKEEFRY: Placet iuxta modum: schemata emendanda sunt secundum sententias Em.morum Cardd. Ruffini, Léger, Döpfner, Browne, Exc.mi Arch. Hurley, Delegati Patriarchae Melchitarum et Abbatis Salmon.

Exc. LEFEBVRE: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: attentis dictis a Patribus. Proponatur schema modo magis generali et coadunetur in Concilio cum schematibus de sanctitate cleri et de sanctitate laicorum.

Particularia exponantur in Directorio post-conciliari seu in nova redactione iuris Canonici.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet iuxta modum: duo notanda mihi videntur: 1) de cohabitatione cleri religiosi et cleri saecularis textus posset esse minus durior « *nequeunt...* »; 2) de re oeconomica: Instituta religiosa debent invitari relinquere Missionibus pauperibus quod stricto iure eis competit.

Exc. ALTER: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: quantum ad pag. 29,[28] n. 33: mihi non videtur esse satis clara et adaequate elaborata comparatio inter statum religiosum et clerum saecularem. Quaeritur an sit opportunum necne incorporare talem tractatum theologicum in Oecumenico Concilio? Multo magis abbreviandum est schema, et pars de episcopis denuo redigenda iuxta sententiam ab Em.mo Cardinali Döpfner expositam.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet iuxta modum: schema componendum est cum decretis a Commissione de « Missionibus » iam disceptatis in « Commissione Centrali Praeparatoria » et in unitis tractatibus considerandis. Schema placet iuxta sententiam ab Em.mo Cardinali Marella expositam.

Exc. HURLEY: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: i. e. ad mentem Em.morum Cardinalium Ruffini, Léger et Döpfner et secundum proprium scriptum.[29]

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet.

Exc. GRANER: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: i. e. attentis observationibus Em.morum Cardd. Ruffini et Browne, et Archiepiscopi Hurley, et Rev.mi Salmon.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet, attentis observationibus Em.mi Card. Léger.

---

[28] Cf. p. 351.
[29] Cf. p. 366.

Exc. PERRIN: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: hoc schema in forma valde breviore redigatur, principia tantum fundamentalia tradantur, ratione habita de animadversionibus Eminentissimorum Cardinalium Döpfner, Léger, Richaud, Excellentissimorum Hurley et Procuratoris Patriarchae Melchitarum et Reverendissimi Abbatis S. Hieronymi de Urbe.

De statu perfectionis adquisitae Episcoporum, ad mentem Cardinalis Döpfner.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet.

Exc. ŠEPER: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: attentis dictis ab Em.mis Cardd. Léger, Richaud, Silva Henriquez, Döpfner, necnon ab Exc.mo Hurley.

In cap. V, in refellendis falsis opinionibus, forsan modificanda est terminologia: « serpit funestissimus error », « temere proferunt », « leviter asserunt » etc.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet.

Exc. BAZIN: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: sc. ratione habita animadversionum Em.mi Card. Ruffini (praesertim de vita communi), Em.morum Cardd. Léger, Döpfner et Exc.mi Archiep. Hurley.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet iuxta modum: sc. iuxta observationes Em.mi Card. Léger (praesertim circa cohabitationem in pag. 7,[30] linn. 7-14). Redactio est offensiva.

Hoc schema videtur codificare Instructionem S. C. de Propaganda diei 8-12-1929, quae se referebat non solum ad Religiosos missionarios, sed et ad societates sine votis (ut M.E.P., P.I.M.E., etc.). Sed in hoc schemate, vix nihil dicitur de Superioribus societatum sine votis, quamvis hae societates multae sint et in multis locis laborent. Nolunt dici « religiosi », sed indigent claris regulis ad magna incommoda et graves molestias vitandas.

Exc. BERNARD: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: i. e. attentis observationibus Exc.mi Hurley, non neglectis omnibus quae sapienter dixit Reverendissimus Pater Salmon.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet iuxta modum: Prohibitio cohabitationis missionarii religiosi cum sacerdotibus saecularibus, de qua in schemate « de missionibus », in pagina 7,[31] linea 8, non placet.

---

[30] Cf. p. 353.
[31] Cf. p. 353.

Exc. YAGO: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: attentis observationibus a Patribus factis.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet.

Exc. RAKOTOMALALA: Placet iuxta modum: ad mentem Eminentissimorum Cardd. Ruffini et Silva Henriquez.

Exc. NGÔ-DINH-THỤC: Ambo schemata placent iuxta modum: concilientur pro Concilio Oecumenico, in quantum conciliari possunt, opiniones Patrum de hac re.

Exc. VERWIMP: Placet iuxta modum: schemata placent, attentis eis quae dixerunt Em.mus Card. Browne et Rev.mus Abbas S. Hieronymi de Urbe.

Exc. JELMINI:[32] Placet.

Exc. SUHR: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: expositio fiat brevior et minus iuridica, ratione habita observationum Patrum.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet iuxta modum: secundum observationes a Patribus factas.

Exc. SCHARMACH: Placet utrumque schema.

Rev. GUT: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Cardinalis Relatoris et secundum dicta Abbatis Salmon.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet.

Rev. SÉPINSKI: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet. Adiungo folium animadversiones particulares continens.

Proponantur Concilio tantum normae generales; cetera in documento S. Congregationis religiosorum exponantur.

Adnotationes minoris momenti ad perficiendum schema:

Ad pag. 8,[33] linn. 12-14: non videtur esse correcta constructio locutionis; eam non intelligo.

Ad pag. 10,[34] linn. 9-15: « Exinde... emissa »: locutio, quae est nimis longa, clarior reddatur.

Ad pag. 11,[35] linn. 5-13: « Novissima... latam »: locutio nimis longa; clarior et simplicior reddatur.

---

[32] Quartae Congregationi non interfuit.

[33] Cf. p. 339.

[34] Cf. p. 340.

[35] Cf. p. 340.

Ad pag. 12,[36] lin. 29: melius dicatur « alacrior*e* gressu ».

Ad pag. 12, linn. 32-34: « quae... constituit ». Haec dialysis (« inciso ») melius hic supprimatur; agitur enim de elementis iuridicis, de quibus in sequenti numero 11 pag. 13,[37] tractatur.

Ad pag. 13, lin. 19: melius scribatur: « videtur ».

Ad pag. 14,[38] n. 28, lin. 2: melius scribatur: « S. Alf. ».

Ad pag. 19,[39] lin. 6: proponerem « operositatem » loco « actionem ».

Ad pag. 20,[40] linn. 1-2: interpunctio sic fiat: « est quod, dum ipsi ».

Ad pag. 22,[41] lin. 3: proponerem « invalescens » loco « invalens ».

Ad pag. 22, linn. 30-31: corrigatur « philant*h*ropiae ».

Ad pag. 27,[42] linn. 23-24: sic interpunctio fiat: « conditio christianorum qui in saeculo, sub communi praeceptorum iugo viventes, apostolatui... ».

Ad pag. 28,[43] linn. 22-27: « status perfectionis... coarctatio ». Non est citatio litteralis; ideo non possunt adhiberi signa citationis « »; remaneat textus, qui sensum conservat et dicatur in nota 11: cf. Pius XII etc. p. 31.

Ad pag. 29,[44] lin. 13: dicatur clarius: « incunctanter » loco « absque alio ».

Ad pag. 29, lin. 33: titulus: « Comparatio... clericali » minus placet; proponerem hunc titulum: « Unusquisque in sua vocatione permaneat » vel « Status perfectionis sublimis schola sanctitatis ».

Pag. 29, lin. 33 - pag. 30,[45] lin. 1: interpunctio sic fiat: « E contra, fundamentum a Christo positum, quod, uti dictum est, substantiam statuum perfectionis constituit, mutationi... ».

Pag. 30, lin. 19: melius dicatur: « quaecumque *est* ».

Pag. 30, linn. 27-28: dicerem « licet clerici in proprio statu *reapse* ad apicem... ».

Caput XXXII: *De Missionibus*. Adnotationes minoris momenti ad perficiendum schema:

Ad pag. 5,[46] linn. 17-18: dicerem « in mundo universo ».

Ad pag. 7,[47] linn. 18-19: pressius dicatur: « rem Superiori Ecclesiastico missionis exponat ».

Ad pag. 7,[48] lin. 24: clarius dicatur: « Superior Ecclesiasticus vero ».

---

[36] Cf. p. 341.
[37] Cf. p. 341.
[38] Cf. p. 343.
[39] Cf. p. 345.
[40] Cf. p. 345.
[41] Cf. p. 347.
[42] Cf. p. 350.
[43] Cf. p. 350.
[44] Cf. p. 350.
[45] Cf. p. 351.
[46] Cf. p. 352.
[47] Cf. p. 353.
[48] Cf. p. 353.

Ad pag. 7, linn. 30-31: item « Superioris Ecclesiastici ».
Ad pag. 7, lin. 36: item « Superiori Ecclesiastico ».

Rev. JANSSENS: Pars I, Sectio I, Cap. I, II, III, IV, V. Placet iuxta modum: in voto Em.mi Card. Decani. Articuli S. Thomae Aquinatis de hac re solvunt obiectiones contra schema prolatas.

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. Placet.

# VII

# DE PRAEPARATIONE AD MATRIMONIUM

(Quinta Congregatio: 16 iunii 1962)

## 1) SCHEMA PROPOSITUM A COMMISSIONE DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM

### DE NECESSITATE PRAEPARATIONIS AD MATRIMONIUM

1. Exposcit dignitas atque excellentia Sacramenti matrimonii, ut eiusdem administratio atque susceptio debitis praeparetur curis, utque eiusdem celebratio sit non modo valida et licita, sed etiam fructuosa.

Praeparationis necessitas eo apparet urgentior quod hoc Sacramentum gratiam conferens iuxta recipientis dispositionem, semel in vita, saltem cum eadem persona, suscipi potest.

Matrimonium est primordium novi et permanentis status vitae. Status autem coniugalis, propter vitae communitatem individuam et insolubilem quam inducit, par quodammodo est statui clericali vel religioso, qui per se perpetui etiam sunt. Si igitur in ingressu vitae clericalis vel religiosae diligentiam adhibendam, tam ex parte Ecclesiae vel religionis quam ex parte ipsius subiecti, multitudo cautionum declarat, non minorem sedulitatem introductio in statum coniugalem exigere videtur, in quo vivere coniugibus sine discrimine fas sit per omnem vitam.

Accedit quod Christus Dominus ac Redemptor « venerabilium Sacramentorum institutor atque perfector »[1] matrimonium esse voluit effecitque imaginem suae ineffabilis cum Ecclesia coniunctionis.[2]

Summi denique valoris ac momenti est, sicut omnes agnoscunt atque proclamant, coniugiis recte constitutis familias condere, quoniam ex connubio tamquam ex suo fonte oritur familia, quae vicissim est humanae et civilis societatis fundamentum et principium.

2. Matrimoniorum frequentissima naufragia, quae praesenti aetate lugemus, magnam partem ab omissa pendent coniugum tam remota quam proxima ad nuptias praeparatione.

Remotae quidem praeparationis initium ab ipsis fere vitae incunabulis sumitur. « Illud enim negari non potest, ait Summus Pontifex Pius XI, felicis coniugii firmum fundamentum, et infelicis ruinam, iam pueritiae et iuventutis tempore in puerorum puellarumque animis instrui ac poni ».[3]

Iuvenes igitur annos nostrorum christifidelium ea informari disciplina in familia et in Ecclesia debent, qua bene dein animati paratique, sponsi ad statum coniugii ineundum accedant. Etenim sic coniuges ea qua par est ope se mutuo iuvare valebunt in adversis vitae vicibus subeundis, multoque magis in aeterna salute procuranda et in interiore homine ad plenitudinem aetatis Christi [4] conformando.

3. Ad proximam vero boni matrimonii praeparationem maximopere pertinet eligendi coniugis studium; nam plurimum inde pendet utrum matrimonium felix futurum sit necne.[5]

Quoties inconsulta electio atque compartis incompleta cognitio ruina fuere coniugibus, quorum animorum inaequalitas tantum contracto matrimonio patuit!

Sponsi christiani eligant oportet coniugem secundum prudentiam christianam, minime vero caeco et indomito cupiditatis impetu neque solo lucri desiderio aliove minus nobili impulsu ducti, sed vero rectoque amore et sincero erga futurum coniugem affectu; praeterea eos fines in matrimonio quaerant propter quos illud est a Deo constitutum.[6]

Non amor coniugalis plene evolvetur, non virtutes ad onera vitae coniugalis sustinenda necessariae eiusdemve difficultates superandas, generatim habebuntur, nisi futuri coniuges recta intentione ac conveniente matrimonii praeparatione ad nuptias accedant.

« Neque omittant denique, de eligendo altero coniuge prudens parentum consilium exquirere, illudque haud parvi faciant, ut, eorum maturiore humanarum rerum cognitione et usu, perniciosum hac in re errorem praecaveant et divinam quarti mandati benedictionem, matrimonium inituri, copiosius assequantur: « Honora patrem tuum et matrem tuam (quod est mandatum primum in promissione), ut bene tibi sit, et sis longaevus super terram ».[7-8]

4. Patres huius Sacrosancti Concilii Oecumenici sponsos christianos invitant ad pleniorem praeparationem sibi acquirendam, antequam perpetuo foedere coram Deo et coram Ecclesia se coniungant. Spem nostram fovet quoddam conscientiae christianae inter fideles instaurandi desiderium, quod hac nostra aetate inter eos diffunditur, per quod sanam de matrimonio doctrinam melius noscere cupiunt, et pericula ab errorum praeconibus parata cavere sedulius curant.

Quare Sacrosanctum Concilium pastores animarum hortatur ne omittant tanto huic sponsos adiuvandi ministerio vires apponere validissimas, ut christiana et casta connubia inter fideles floreant, cum ex eis fructuosum vitae christianae augmentum iure expectare liceat.

## Coniugum christianorum pastoralis praeparatio

5. Enixe commendandum ac summopere fovendum est quod futuri coniuges bene et apprime cognoscant christiani matrimonii naturam, dignitatem, commoda beneficiaque inde in familiam atque humanam ipsam societatem emanantia, errores gravissimo huic evangelicae doctrinae capiti contrarios, vitia eidem coniugali vitae adversa, praecipua denique remedia adhibenda.[9]

Horum capitum lucidissimas explanationes habent animarum Pastores in Litteris Encyclicis Leonis XIII, *Arcanum,* et Pii XI, *Casti Connubii,* necnon in memorandis Allocutionibus Pii XII, quibus illa sollemniora monumenta sapientiae suorum Praedecessorum continuantur, complentur confirmanturque.[10]

Umquam satis assidua eorum documentorum lectio ac consideratio non commendabitur iis, qui, tam salutari ministerio incumbentes, pro aetatis nostrae conditionibus ac necessitatibus fideles de tam gravissimo argumento docere debent.

6. Institutio ante matrimonium nupturientibus tradenda, non levis sit oportet, et quasi perfunctoria, occasione nempe eorum quae matrimonio praeire debent data, sed solida atque plena, quae vix acquiri a sponsis poterit, nisi ordine et systemate servato, sicut, iuxta opportunas nostri temporis industrias, hodierna quaevis institutio praeberi solet.

Antiquitus quidem ipse ordo moralis publicus validis munimentis unitatem, fidelitatem, indissolubilitatem matrimonii non raro defendere solebat; hodie e contrario pravi mores publici frequentissime incitant ad separationes, infidelitates ac divortia, quibus connubii firmitas multiplici ex parte labefactatur.

7. Sicut ante baptismi susceptionem adultus probe instructus esse debet,[11] et ante administrationem sacramenti Confirmationis, quae est sacramentum plenitudinis gratiae,[12] confirmandus ut licite et fructuose confirmetur debet esse in statu gratiae constitutus et, si usu rationis polleat, sufficienter instructus,[13] ac sicut a puero, qui primum ad divinam dapem accedit, plenior cognitio doctrinae christianae et accuratior praeparatio merito exigitur,[14] opus quoque est ut nuptiarum celebrationi praecedat sponsorum debita institutio catechetica aetati eorum ac novo statui suscipiendo consentanea.

8. Haec catechetica institutio, non nisi gravibus de causis omittenda, tradi debet iuxta locorum, personarum, nuptiarum quoque adiuncta, prout in iure particulari statuere ac magis determinare oportebit.[15] Quoad maiora autem capita haec, quae sequuntur, praescripta generalia observentur:

1) Complectatur doctrinam de matrimonii dignitate, de natura et fine coniugii, de iuribus et obligationibus coniugum, de effectibus sacramenti fructuose recepti, de prolis educatione, de vita christiana in sinu familiae fovenda, ac de muuto coniugum adiutorio, etiam in ordine ad eorum sanctificationem.

2) Sub ductu parochorum peragatur, invocato adiutorio aliorum sacerdotum, ac, si opus fuerit, auxiliantibus medicis catholicis, coniugibus optime in doctrina et moribus christianis informatis et educatis, necnon associationibus quae eum in finem iam constitutae sunt atque efficaciter laborant.

3) Nupturientium examen de doctrina christiana ne omittatur, nisi ob personarum qualitatem hoc examen inutile appareat.[16]

## PRAEPARATIO IURIDICA ET PASTORALIS MATRIMONII

9. Parochus cui ius est assistendi matrimonio, opportuno antea tempore, diligenter investiget num matrimonio contrahendo aliquid obstet.[17]

Ad rem Ecclesia onus commisit animarum Praesulibus impertiendi parochis sibi subiectis idoneas normas pro investigationibus sedulo et opportuno tempore peragendis; itemque ut, si reapse impedimenta adsint, actuose studeant ea auferre, aut secus nupturientes infecto coniugio dimittant.[18]

Ordinarii etiam in parochorum memoriam revocare satagant haud licere ipsis adstare matrimonio, ne praetextu quidem et intentione avertendi fideles a turpi concubinatu, aut praecavendi scandalum coniugii, quod vocant, civilis, nisi constito sibi legitime de libero statu contrahentium, servatis de iure servandis.[19]

10. Parochi igitur est antequam ad matrimonii assistentiam procedat, documenta omnia colligere sive ecclesiastica sive etiam civilia quae a iure praescribuntur, atque acta omnia compilare, servata adamussim *Instructione* S. Congregationis de disciplina Sacramentorum d. 29 iunii 1941 atque servatis normis a Sancta Sede datis vel in posterum edendis. Inter quas praecipuum momentum habent examen nupturientium opportuno tempore ante matrimonium peragendum,[20] et examen testium ad cognoscendam libertatem status nupturientium.[21]

Munus vero inquirendi parocho sub gravi incumbere patet ex gravitate rei; neque a tali onere ipse eximitur, licet moraliter certus sit nihil obstare validae et licitae matrimonii celebrationi.

Examen peragendum est *personaliter a parocho,* nisi iusta causa excuset.[22]

11. Obiectum inquisitionis parochi bene determinat Codex Iuris Canonici [23] et praesertim *Instructio* S. Congregationis de disciplina Sacramentorum anni 1941: opportune vero parochi actione pastorali compleri convenit. Parochus videlicet explicationes seu elucidationes praebere sponsis non omittet ita ut claram notitiam habeant de impedimentis ad matrimonium deque consensu matrimoniali, in iis praesertim quae illius libertatem respiciunt.

In locis ubi, Episcopi iudicio, id expedire videatur, utrique nupturienti innuat, se pro certo habere ambos matrimonium contrahere velle ad tramitem doctrinae catholicae, prout universim usu fit a fidelibus, nempe unum, indissolubile, ad prolem procreandam ordinatum, sine ulla contraria intentione vel conditione.[24]

De intentionibus vero et conditionibus quae matrimonii valori quomodocumque adversentur, parochus recolat nupturientibus doctrinam Ecclesiae: in sacramentum graviter et sacrilege delinquere si eas habeant vel apponant, peccatorum illaqueari propemodum infinita congerie, neque coniugem culpabiliter posse matrimonium ita contractum nullitatis accusare. Quodsi nupturiens declaraverit intentiones aut conditiones huiusmodi se adiecisse aut velle adiicere nuptiis ineundis, ad has retrahendas omni studio illum inducat parochus; si autem ille renuat, eum ab ineundo coniugio dimittat.[25]

12. Parochi matrimoniis ne assistant, inconsulto loci Ordinario, si ex universa actorum praematrimonialium consideratione dubium emerserit circa inquisitionis canonicae conclusionem, circa spiritualis praeparationis sufficientiam, vel circa rectam intentionem coniugum in matrimonio ineundo. Ut gravia evitentur incommoda quae contra sanctitatem christiani connubii e neglectis praescriptionibus iuris oriuntur, Sacrum hoc Concilium valde exoptat sicuti S. Congregatio de disciplina Sacramentorum significavit, ut, antequam parochus ad matrimonii assistentiam procedat, licentiam suae Curiae, quam *nihil obstat* nuncupant, consequatur: id vero praecipit cum nupturientium parochi sunt diversae dioecesis.[26]

*Nota*: Quoad ritum celebrandi matrimonium, Commissio de disciplina Sacramentorum calculum suum adiicere desiderat iis quae in Schemate Constitutionis de Sacra Liturgia (caput III, *De Sacramentis et Sacramentalibus*, pp. 18-19) scite proponuntur.

*Textus definitive approbatus in Sessione Generali Commissionis de disciplina Sacramentorum, habita diebus 12-17 martii 1962.*

NOTAE

[1] Conc. Trid., sess. XXIV, prooem.

[2] Cf. Pius XI, Litt. Encycl. *Casti Connubii*, d. 31 decembris 1930, in *A.A.S.*, v. 22 (1930), p. 591.

[3] Pius XI, Litt. Encycl. *Casti Connubii*, l. c., p. 584.

[4] Cf. *Eph.*, IV ,13.

[5] Pius XI, Litt. Encycl. *Casti Connubii*, l. c., p. 586.

[6] Pius XI, Litt. Encycl. *Casti Connubii*, l. c., p. 586.

[7] *Ephes.*, VI, 2-3; cf. *Exod.*, XX, 12.

[8] Pius XI, Litt. Encycl. *Casti Connubii*, l. c., p. 586.

[9] Cf. Pius XI, Litt. Encycl. *Casti Connubii*, l. c., p. 540.

[10] Pius XII, *Allocutio* iis qui interfuerunt Conventui Unionis Catholicae Italicae inter Obstetrices, Romae habita, die 29 octobris 1951, in *A.A.S.*, v. 43 (1951), pp. 835-854; *Allocutio* iis qui interfuerunt Conventui, Romae habito, Sodalitatis vulgo nuncupatae « Fronte della Famiglia » atque Consociationum inter Familias copiosae prolis, habita die 26 novembris 1951, in *A.A.S.*, v. 43 (1951), pp. 855-860. Duarum Allocutionum exstat versio latina in *Textus et Documenta*, series theologica, 30 (ed. 2). Pont. Universitas Gregoriana, a. 1955.

[11] Cf. *C.I.C.,* can. 752.
[12] S. Th., III, q. 72, a. 1, ad 4.
[13] Cf. *C.I.C.,* can. 786.
[14] Cf. *C.I.C.,* can. 854, § 3.
[15] Cf. *C.I.C.,* can. 1020, §§ 2, 3.
[16] Cf. *C.I.C.,* can. 1020, § 2.
[17] Cf. *C.I.C.,* can. 1020, § 1.
[18] Cf. *C.I.C.,* can. 1020, § 3; S. C. de disciplina Sacramentorum, *Instructio de normis a parocho servandis in peragendis canonicis investigationibus antequam nupturientes ad matrimonium ineundum admittant,* d. 29 iunii 1941 n. 2, in *A.A.S.,* v. 33 (1941), p. 298.
[19] Cf. S. C. de disciplina Sacramentorum, *Instructio* ad Rev.mos Ordinarios *super probatione status liberi ac denuntiatione initi matrimonii,* d. 4 iulii 1921, n. 1, in *A.A.S.,* v. 13 (1921), p. 348; *C.I.C.,* cc. 1020 et 1097, n. 1.
[20] Cf. *Instructionem* cit., *Appendix,* Allegatum I.
[21] Cf. *Instructionem* cit., *Appendix,* Allegatum I.
[22] Cf. *Instructionem* cit., n. 4.
[23] Cf. *C.I.C.,* can. 1020, § 2.
[24] Cf. S. C. de disciplina Sacramentorum, *Instructio* a. 1941, l. c., p. 312.
[25] Cf. S. C. de disciplina Sacramentorum, *Instructio* a. 1941, l. c., p. 312.
[26] Cf. S. C. de disciplina Sacramentorum, *Instructio* a. 1941, l. c., p. 299.

## 2) RELATIO EM.MI P. D. BENEDICTI CARD. ALOISI MASELLA PRAESIDIS COMMISSIONIS DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM

In Actis et Documentis Concilio Oecumenico Vat. II apparando, plurium Exc.morum Episcoporum leguntur suggestiones et petitiones ut magis in animis fidelium inculcaretur necessitas praeparationis ad matrimonium. Unanimi quoque suffragio Membra Commissionis « de disciplina Sacramentorum » in eandem venerunt persuasionem atque in hac ipsa Commissione Centrali Em.mi Patres ac Exc.mi Praesules pluries manifestarunt opportunitatem actuosius efficiendi ut debita cum instructione atque apta coniugum praeparatione matrimonia inter fideles contrahantur. Magnum etenim divortiorum hodie patimur flagellum, neque ullum pro bono Ecclesiae et societatis civilis superest remedium, nisi Pastorum operositas animarum. « Antiquitus — legitur in schemate nostro — ipse ordo moralis publicus validis munimentis unitatem, fidelitatem, indissolubilitatem matrimonii non raro defendere solebat; hodie e contrario pravi mores publici frequentissime incitant ad separationes, infidelitates ac divortia, quibus connubii firmitas multiplici ex parte labefactatur ». Quare consentaneum visum est ut Sacrum Oecumenicum Concilium christianos adhortetur ad seriam matrimonii praeparationem curandam et Pastores animarum advocare ut hanc eorum pastoralis sol-

licitudinis partem, magno cum zelo, assiduitate ac operosissima caritate adimpleant. Schema, quod coram vobis iacet, triplicem partem habet. In suo complexu non novas quidem res proponit, verum diligentiam expostulat sive Pastorum animarum sive fidelium ipsorum ut praeparationem ad matrimonium attentius cogitare velint. Litterae Encyclicae Pii XI, quae a verbis incipiunt: « Casti connubii », iam diu argumentabantur praeclaras demonstrationes afferentes circa motiva quae illam instant ac urgent. Prior pars nostri schematis eadem resumit atque aliquantulum complet, praesertim invitamentum habet ut omnes, quibus id pertinet, negligere aut parvipendere opportunitatem atque adeo necessitatem huiusmodi praeparationis non praesumant. Quo enim melius coniuges praeparati ad nuptias accedant eo magis christiana connubia felicem successum atque animarum bonum obtinere valebunt.

In altera parte schematis media proponuntur quibus praeparatio haec agatur oportet. Iuxta multorum vota institutio matrimonialis in forma catechetica firmiter et bene praescribitur sub ductu parochorum atque adhibitis industriis quae instructionem ipsam efficaciorem reddant.

Quare etiam commendatur Patribus auxilium invocari laicorum Actionis Catholicae, cum Associationes in hunc finem constitutae multum prodesse facile praevideantur, prout quaedam eximia experientia edocuit. De praeparatione denique iuridica et pastoralis tertia schematis pars normas tradit, collectas praesertim ex instructionibus Sacrae Congregationis de disciplina Sacramentorum. Sunt enim sapienter datae diversis temporibus ac utinam maiori diligentia ab omnibus, ad quos pertinet, servarentur. Unde sanctio huius Sacrosancti Concilii duplicatam vim eisdem tribuere posse speratur.*

## 3) ANIMADVERSIONES SODALIUM

Card. Liénart: Quamvis hoc schema mihi valde placeat, quasdam tamen adnotationes proponere vellem.

1) Quoad praeparationem remotam (pagina 4,[1] lineis 11 et subsequentibus) aestimo quod commendare oportebat initiationem sexualem iuvenum sanam, a parentibus factam, et educationem amoris per exercitationem donationis sui erga membra familiae et erga sodales scholae et laboris.

2) Quoad praeparationem pastoralem. Institutio catechetica de qua

---

* Textus transcriptus est ex taeniola magnetica.

[1] Cf. p. 384.

agitur in paginis 6 et 7,[2] modo mere intellectuali concipitur et nimis frigida apparet. Occasionem tamen praebet pastoribus maxime propitiam, non solum ad futuros coniuges instruendos, sed ad eos magis ad amorem religionis conquirendos. Nam occasio est paternam Ecclesiae sollicitudinem eis manifestare et sensum divinum magni eventus vitae eorum eis revelare. Verbi gratia occasio est memorandi quod Deus est amor et quod amor humanus a Deo procedit et a Deo benedicitur. Experientia constat quod praeparatio ad matrimonium aperire potest corda futurorum coniugum ad revelationem totius mysterii christiani.

3) Quoad praeparationem iuridicam, duo mihi videntur nimis stricta et emendanda:

*a*) quod examen peragendum sit personaliter a parocho (pagina 9,[3] linea 19). Sufficeret ut fiat sub responsabilitate parochi;

*b*) quod in omnibus casibus dubiis, enumeratis in textu, recurrendum sit ad Ordinarium (pagina 10,[4] numero 12). Timeo ne Curia Episcopalis ad tantum opus implendum sufficere queat.

Card. Ruffini: Pag. 3,[5] lin. 18: « *non minorem* sedulitatem ». Est affirmatio quae veritatem excedit. Dicatur: « congruam sedulitatem etiam etc. ». Profecto longe accuratior requiritur praeparatio ad statum clericalem vel religiosum ineundum, quam ad matrimonium, pro quo multum adiuvat natura ipsa.

Pag. 9,[6] lin. 10 s.: « Examen nupturientium » de quo hic est sermo differtne ab examine memorato in pag. 8 [7] lin. 10? Si alterum examen versatur circa res quae doctrina christiana non continentur, non pertinet ad Parochum.

Pag. 10,[8] ad 12, lin. 18 ss.: « Parochi matrimoniis ne assistant, inconsulto loci Ordinario... ». Si in omnibus dubitationibus, quae recensentur, consulendus esset loci Ordinarius, fere semper id fieri deberet, et nescio quomodo in magnis Dioecesibus responsum accipi posset ab omnibus petentibus.

Card. Léger: Mea opinione, valde opportunum est praesens schema. Istae sunt observationes meae.

Numerus 2: Pro necessitate seriosae praeparationis ad matrimonium dicantur etiam conditiones nostri temporis particulares. Matrimonium

---

[2] Cf. p. 385.
[3] Cf. p. 386.
[4] Cf. p. 387.
[5] Cf. p. 383.
[6] Cf. p. 386.
[7] Cf. p. 386.
[8] Cf. p. 387.

hodie est magis res coniugorum quam familiarum. V. g. amor mutuus maiorem partem habet quam olim; electio mutua fit ab ipsis coniugibus non a parentibus. Sed illa forma coniugalis matrimonii plus exigit a responsabilitate utriusque coniugorum quam matrimonium ubi familiae coniugorum pro magna parte sustentabant fidelitatem et stabilitatem matrimonii. Unde necessitas melioris educationis personalis.

Numerus 3: Pagina 5,[9] dicatur quod illud parentum consilium eo magis pondus habet quo iuniores sunt futuri coniuges. Loquatur etiam de consilio apud sacerdotem prudentem vel apud peritos; hodie enim habentur periti, in hac materia vulgariter dicta « marriage counseling ».

Numerus 5: Commendetur etiam laicis, post et ante matrimonium, lectio librorum, nostris temporibus cum spiritu christiano scriptorum in hac materia; sunt enim multi qui opportune aptantur captui omnium categoriarum personarum. Pastores ipsi invitentur ad Sacrae Scripturae et Traditioni patristicae studendum in hac materia.

Numerus 8: Compleatur enumeratio materiarum quae in institutione catechetica tractandae sunt. Addatur doctrina de natura et exigentiis amoris coniugalis; de natura et effectibus sacramenti ut causa et signum unionis Christi cum Ecclesia; de munere familiae erga societatem et Ecclesiam; de liturgia matrimonii.

Dicatur etiam quod non sufficit doctrinam tradere, sed quod institutio debet esse practica, debet tractare de difficultatibus propriis statui coniugali.

Illa institutio includere deberet tempora pro oratione.

Pagina 8,[10] a linea 4, dicatur necessitas coordinationis dioecesanae associationum quae ad hanc educationem tradendam vacant. Dicatur responsabilitas totius communitatis paroecialis ad efformationem illarum associationum. Non sufficit loqui de medicis: illa educatio pertinet etiam ad peritos in re oeconomica, iuridica et psychologica. Illorum enim praesentia est conditio educationis quae problemata vitae realiter attingit. Proponantur etiam methodi paedagogicae pro adultis v. g. per coetus ubi nupturientes partem activam habent.

Numerus 9: Pars quae ab illo numero incipit, ut melius a prima parte distinguatur, titulum habeat: « immediata praeparatio iuridica et pastoralis ».

Praeterea desiderarem ut in initio illius partis aliquid dicatur de modo pastorali et benigno accipiendi nupturientes pro illa verificatione iuridica. Parocho commendetur ut sit humanus, indulgens (compréhen-

---

[9] Cf. p. 384.
[10] Cf. p. 386.

sif) et caritativus. Concedet tempus necessarium ad fructuosum contactum cum nupturientibus. Utrumque personaliter videat. Habeat curam particularem in benigne accipiendo nupturientes matrimonii mixti; saepe enim pro non-catholico primus et decisivus est contactus cum sacerdote. Saepe est solus contactus cum sacerdote, exceptis duobus sine effectu, i. e. ad baptismum et pro funeralibus.

Card. König: Schema optime confectum et optime exigentiis theologiae pastoralis hodiernae respondet. Sed pag. 3,[11] linn. 6-9 quae sic leguntur... difficultates theologicas creare videntur. Nam in omni susceptione sacramenti adultus debet semper se bene disponere et praeparationis necessitas semper urget. Et haec ratio et necessitas non maior evadit, si aliquod sacramentum semel tantum suscipi potest. Videtur potius contrarium accidere; sacramentum enim — sive confert characterem sive non — si semel tantum suscipi potest, est sacramentum quodammodo perdurans et, meliore dispositione accedente post susceptionem, novas gratias tali homini confert. Sic Pius XI in *Casti connubii* explicite in hac materia loquitur (cf. Denzinger 2238).

Ideo textus supra citatus aut omittendus aut reformandus.

Pag. 4,[12] lin. 11 quid significat « iuvenes igitur annos... »?

Pag. 10,[13] lin. 26 exoptatur ut unusquisque parochus antequam matrimonio assistat, licentiam suae Curiae consequatur. Sed hoc in omnibus dioecesibus, quae non sint valde parvae, magnum creat apparatum « burocraticum » et sacerdotes laboribus pastoralibus subtrahuntur. Ideo humiliter propono, ut aliter provideatur, aut parochos saepius convocando aut instructione matrimoniali conficiendo pro unaquaque dioecesi i. e. cum omnibus quaestionibus a parocho ponendis. Si haec non sufficerent, parochus non esset idoneus.

Exc. Bartoccetti: Quae in schemate decreti de praeparatione ad matrimonium proponuntur meo humili iudicio valde salubria et laudanda sunt. Quae ad praeparationem iuridico-pastoralem se referunt magna ex parte confirmant quae statuta sunt per momentosam Instructionem « Sacrosanctum » die 29 iunii anni 1941 editam. Cum per plus quam tria lustra in Sacra Congregatione de disciplina Sacramentorum relationes perlustraverim de observantia dictae Instructionis, quotannis Romam missas, detur mihi venia si submisse sequentia notanda reor.

---

[11] Cf. p. 383.
[12] Cf. p. 384.
[13] Cf. p. 387.

Ad n. 16 laudatae Instructionis (Alligatum I) legimus: « Nupturienti (in conficiendo processiculo praematrimoniali) parochus recolat doctrinam Ecclesiae, nempe sponsos qui ineundo coniugio intentiones (can. 1086 § 2) vel conditiones (can. 1092) forte apponant quae eius valori quomodocumque adversentur, in Sacramentum sacrilege delinquere, peccatorum illaqueari propemodum infinita congerie, sed neque posse matrimonium ita contractum nullitatis accusare, demum neque posse parochum hisce nuptiis assistere. Dicat insuper, apertis verbis, reticentiam in hac re nihil prodesse sponsis ». Sequuntur aliae analogae dispositiones.

Quisquis has normas tam claras et decretorias legat, merito concludet post 21 annos ab Instructione promulgata tales causas nullitatis matrimonii e foro (saltem stricte iudiciali) disparuisse nec amplius tractari, multoque magis sententias nullitatis in dictis capitibus non amplius ferri.

Contrarium vero evenit. Nunc equidem tales processus non iam eliminati verum econtra multiplicati sunt, cum modo duae fere tertiae partes causarum in tribunalibus ecclesiasticis agitatae versentur circa assertas exclusiones vel conditiones contra matrimonii bona, praecipue contra bonum prolis, post generatim longam voluntariam coniugum cohabitationem... Et quidem non modo tales agitantur causae, sed non raro affirmative, scilicet pro nullitate matrimonii deciduntur; sic parochus dicens quae rettuli mendax — sine sua culpa — fuit et inepte — uti videtur — nupturientes absterruit...

Cur hoc factum est? Cur tam clara voluntas Ecclesiae, tam explicite expressa, effectu caruit? Cur tales processus, qui fere semper scandalum gignunt, non iam eliminati, sed multiplicati sunt et crucem maxime ponderosam pro Episcopis et iudicibus creant?

Sane quia Instructio non est de facto, in hac parte saltem, exsecutioni mandata, pluribus rationibus independentibus a bona voluntate S. Congregationis de Sacramentis, quae eam emisit, quaeque de eius observantia pro posse curavit, sed, in hoc, parvo successu.

Quod, ni fallor, consulit, ut remedia undequaque efficacia tum Concilium tum Codex emendandum provideant.

Una e rationibus, ob quam salutaria praecepta instructionis in exsecutioni non sunt mandata, fuit et est, parvum momentum quod nonnulla Tribunalia istis processiculis praematrimonialibus tribuerunt. Non pauca cognosco quae nec processicula expetunt antequam processum nullitatis admittant. Saepe, imo fere semper, sponsi quorum matrimonium male successit et modo novum felicius exoptant, vel iam attentarunt, effutiunt se non bene intendisse vel parvi fecisse quaestiones a

parocho sibi delatas, eisque sine attentione responsum dedisse, licet iuramento et sua signatura depositiones firmaverint, et ita porro.

At talibus excusationibus immerito — ni fallor — auditus praebetur a iudicibus; sicuti nemo debitori credet qui, ut a pecunia solvenda se liberet, praetendat se in signanda syngrapha (cambiale) nota promissoria (I owe You) se inadvertenter et sine reflexione egisse. Tenebitur ille sane ad pecuniam reddendam.

At magis immerito tales audiuntur ingenui coniuges eorumque callidi patroni, non modo quia sic lex evacuaretur, sed etiam quia contra eorum assertionem stat factum manifestum. Nam a consummando matrimonio non iam abstinuerunt (quo in casu eis praesto esset dispensatio pontificia) sed se consideraverunt et tractaverunt uti veros coniuges, talesque passim habiti sunt in communitate, filiosque quoque forsan genuerunt...

Non liceat illis passim sub palliata nullitate divortium quaerere; quod periculum maxime extat ubi nostrae sententiae — uti apud nos post Concordatum accidit — effectus civiles sortiuntur, de quibus fere exclusive nonnulli coniuges curant.

Ceterum si revera Ecclesiam sponsus decepit mentiendo in processiculo praematrimoniali, num mendacii sui in foro mercedem exigere valebit? Nonne sibi satis esse debebit poenam suae deceptionis effugere? Quod falsarius audeat a nostris tribunalibus — et quidem non in gratiam sed ut sibi debitam — mercedem exigere suae deceptionis, prorsus absonum et eversivum videtur, maximeque periculosum. Nam sicuti planum est, peccata et attentata contra sanctitatem matrimonii, contra certitudinem status matrimonialis necessario multiplicabuntur, uti modo lugentes videmus. Hoc vero, quidquid dicatur et praedicetur, vitari non poterit quoties talia attentata mercedem invitent et lucrosa evadant.

Spero proinde me humiliter interpretari Sacri Concilii mentem, dum toto corde ominor Deumque adprecor ut tum Schemata proposita, tum Instructio « Sacrosanctum » in foro et extra, sancte integreque observentur, hoc exigente tum ipso vero animarum bono, tum tutela ordinis familiaris et socialis necnon Ecclesiae decore.

Card. Ottaviani: Placet quidem schema Decreti at duo vellem additamenta proponere ad eiusdem pleniorem adaequationem necessariis instructionibus praematrimonialibus:

1) Primum quidem spectat ad matrimonia mixta sive ob impedimentum mixtae religionis sive disparitatis cultus. Opportunum mihi enim videtur ut S. Sinodus maxime commendet praxim, in nonnullis nationibus iam feliciter introductam, non concedendi, ordinarie loquendo,

dispensationem ab impedimento relativo nisi nupturientes praevie accipiant determinatum quemdam numerum instructionum a parocho vel ab alio sacerdote ad id delegato, circa fundamentalia postulata sive doctrinalia sive moralia quae respiciunt matrimonia in Ecclesia contracta. Et hoc ob duplicem rationem scilicet ex parte nupturientis acatholici ut cognoscat quaenam sint obligationes religiosae fundamentales compartis catholicae quacum vivere debet, ita ut apprime cognoscat quasnam obligationes assumit subscribendo cautiones praesertim illam quae respicit obligationem de amovendo a coniuge catholico perversionis periculum; quodquidem perversionis periculum respicit tum fidem tum mores in usu iurium coniugalium.

Item id utile est pro parte catholica tum ad cognoscenda pericula a quibus cavere debet, tum ad clarius perspicienda officia quae assumit ad promovendam, pro posse, conversionem coniugis acatholici.

Ex sedula frequentatione harum instructionum deberet etiam dependere mensura largitionum seu concessionum quas Ordinarius impertiri valet ad normam c. 1102 § 2, pro ritu celebrationis matrimonii mixti. Immo ex hac frequentatione instructionum Ordinarii possent etiam concedere celebrationem Missae quae nunc semper prohibetur in matrimoniis mixtis.

Experientia constat hanc methodum quandoque hunc etiam fructum produxisse, quod pars acatholica leniter sic allecta, Dei adiuvante gratia, post matrimonium continuavit frequentare instructiones et ad conversionem pervenit.

2) Alterum additamentum etiam proponere vellem, id est: cum magis ac magis ingravescant pericula contra sanctitatem et indissolubilitatem matrimonii ob propagationem consuetudinis pacta iniendi vel subscribendi ante nuptias sive contra bonum sacramenti sive contra bonum prolis, oporteret obligare nupturientes ad firmandam, in die ipsa matrimonii antequam consensum praestent, chartulam in qua, sub fide iuramenti, ipsi declarent se reicere pacta quae forte ante nuptias inierint vel subscripserint contra bona matrimonialia.

Id sane non redderet validum matrimonium de se invalidum ob defectum consensus (quia consensus suppleri nequit) si ficte subscribant, at redderet difficiliorem probationem iuridicam et igitur instaurationem processus ad quem ceterum non haberent ius vi can. 1971, excludentis illos qui sunt impedimenti causa.

Bonum sociale id omnino requirere videtur etiamsi in particulari casu possit deficere recognitio status matrimonialis irregularis: sed sibi imputent partes si non possunt habere protectionem iuris quando ipsi egerunt in fraudem iuris.

## 4) SUFFRAGIA SODALIUM

Card. TISSERANT: Placet iuxta modum: opportunum schema est, sed instructio catechetica in paroeciis agri Romani perdifficilis mihi videtur. Saepe enim parochi de matrimonio sciunt tantum cum partes veniunt ad obtinenda documenta necessaria. Melius foret si manuale praeparetur in unaquaque natione, quod parochus daret legendum.

Card. MICARA: Placet.

Card. PIZZARDO: Placet.

Card. CICOGNANI: Placet: in voto Em.mi Card. Liénart in omnibus quae dixit. Omittendam censeo illam quasi aequiparationem inter statum clericalem vel religiosum et statum matrimonialem, nec dicerem praeparationem ad statum coniugalem « non minorem » exigere sedulitatem (cf. pag. 3,[1] lineas 10-20).

In voto etiam Em.mi Card. Ottaviani praesertim quoad formam celebrationis matrimoniorum mixtorum.

Relate ad ea quae dicuntur in artt. 7 et 8 (pag. 7 [2]); omnia in actum deducantur ut habeantur *instructiones praematrimoniales* uti certo est in more, maximo cum profectu, apud nonnullas nationes (De matrimonii natura, dignitate, fine, de obligationibus coniugum); occasione autem nuptiarum, in examine nupturentium, inquiratur an in doctrina christiana sufficienter imbuti sint, praesertim quoad ea quae matrimonium respiciunt.

Dicatur etiam in hoc schemate conciliari, quod occasione nuptiarum et festis « de familia christiana » habeatur magis frequens divulgatio alicuius opuscoli, iudicio Episcoporum bene selecti, quod naturam matrimonii, iura, munera tractet, uti ex. gr. in Italia habetur « Codice della Famiglia » (in Belgica natione primum prodiit sub titulo « Code Familial », 1951, Bruxelles), in quo bene exposita et distributa contineatur doctrina sive iuris canonici sive iuris civilis, necnon instructiones Summorum Pontificum de matrimonio et de familia, de educatione filiorum, etc. ita ut quaelibet domus christiana « Codice familiae » non careat.

Card. FERRETTO: Placet iuxta modum: habita ratione animadversionum Em.morum Patrum Liénart, Ruffini, König, Ottaviani et Cardi-

---

[1] Cf. p. 383.
[2] Cf. p. 385.

nalis Cicognani. Potissimum adhaereo propositioni Exc.mi V. Bartoccetti ne amplius sanctitas matrimonii tam faciliter labefactetur.

Card. LIÉNART: Placet iuxta modum: secundum quod exposui et scriptum tradidi [3] et ratione habita de animadversionibus factis ab Em.mis Cardd. Tisserant, Cicognani, Léger, König et Ottaviani.

Card. TAPPOUNI: Placet iuxta modum: i. e. secundum observationes Em.mi Cardinalis Liénart.

Card. COPELLO: Placet iuxta modum: attentis iis quae dixerunt Em.mi Liénart, Ottaviani, Cicognani et Exc.mus Bartoccetti.

Card. MCGUIGAN: Placet iuxta modum: iuxta observationes factas a Cardd. Léger, Ottaviani, Ruffini et Tisserant. In maioribus paroeciis, parochus ipse, ratione maiorum matrimoniorum, debet delegare plura matrimonia.

Card. FRINGS: Placet iuxta modum: modus est: ad n. 8: deleantur verba « non nisi gravibus de causis omittenda ».

Ad n. 11: deleantur verba « peccatorum illaqueari ... nullitatis accusare » (pag. 10,[4] linn. 10-13).

Ad n. 12: loco verborum « id vero praecipit, cum » dicatur « quod praesertim commendatur, si ».

Card. VALERI: Placet iuxta modum: attentis iis quae ab Em.mo Card. Decano et ab Em.mis Liénart, Cicognani, Frings, Ruffini, Ottaviani dicta sunt.

Card. SIRI: Placet, in voto Em.mi Decani.

Card. MCINTYRE: Placet iuxta modum: animadversiones Relatoris et Em.mi Card. Léger opportunae sunt et approbantur.

Card. QUIROGA Y PALACIOS: Placet iuxta modum: instructiones praematrimoniales dentur pro posse, et, simul, manuale, de quo Em.mus Card. Tisserant locutus est, extendatur.

Excessivum videtur quod in n. 12 dicitur de consultatione Ordinarii facienda.

Card. RUFFINI: Placet iuxta modum.[5]

Card. LÉGER: Placet iuxta modum:[6] attentis iis quae dicta sunt ab Em.mo Ottaviani quoad instructiones et de solemnitatibus etiam si una

---

[3] Cf. pp. 389-390.

[4] Cf. p. 387.

[5] Cf. p. 390.

[6] Cf. pp. 390-392.

pars sit acatholica et speciatim quod dixit Exc.mus Secretarius Signaturae Apostolicae.

Card. Montini: Placet.

Card. Giobbe: Placet iuxta modum: ratione habita animadversionum Eminentissimorum Patrum, praesertim Liénart, Léger, König, et Exc.mi Bartoccetti atque specialiter adprobo quae dixit Em.mus Card. Ottaviani, etiam circa ritum matrimoniorum mixtorum.

Card. Cento: Placet iuxta modum: nempe debite rationem habendo suggestionum quae factae sunt ab Em.mis Patribus et ab Exc.mo Domino Bartoccetti, ad vitandos scandalosos processus de nullitate matrimonii. Organizationes catholicae Parochos adiuvent in praeparatione sponsorum ad nuptias celebrandas.

Card. Garibi y Rivera: Placet iuxta modum: scilicet adhaereo animadversioni ab Em.mo Card. König factae quoad n. 12, propter magnas difficultates in praxi tales tramites efficiendi. Adhaereo etiam propositioni Em.mi Card. Ottaviani circa instructionem nupturientibus praebendam in matrimoniis mixtis.

Card. Godfrey: Placet iuxta modum: ad mentem et in votis Cardd. Liénart, Cicognani, Ruffini, König, Ottaviani, quoad cautiones, et Exc.mi Domini Bartoccetti.

Aliud scripsi in folio adnexo.

Pag. 8,[7] n. 2, lin. 8, ubi de catechetica institutione: Schema loquitur de iis quae adiuvare possint parochos et de associationibus constitutis in eum finem.

Apud nos florent « Concilia Matrimonialia ad consilia danda ». Membra sunt sacerdotes, medici, laici, coniuges exemplares. Ab initio maximus labor erat de matrimoniis quae naufragium fecerant; sed iam progressu temporis, multi desponsati et coniuges ad Concilia recurrunt ad consilia habenda in difficultatibus. Talia Concilia in variis dioecesibus instituta sunt Episcopis approbantibus et laudantibus. Maxima cura habetur in selectione membrorum.

Card. Richaud: Placet iuxta modum: ratione habita animadversionum Em.mi Card. Decani et Em.mi Card. Liénart.

Card. König: Placet iuxta modum:[8] in voto Cardd. Decani, Liénart, Cicognani.

---

[7] Cf. p. 386.
[8] Cf. p. 392.

Card. DÖPFNER: Placet iuxta modum: ratione habita de dictis a Cardd. Liénart, Frings, Léger, König et Ottaviani. Schema in tanta extensione non videtur esse obiectum Concilii, sed decreti postconciliaris.

Card. MARELLA: Placet iuxta modum: pag. 7,[9] linea 5 ss., iam satis innuitur, sed bonum erit clarius asserere in Concilio quantum matrimonium christianum conferat ad stabilitatem societatis civilis, educationem et felicitatem iuventutis.

De visitatione medica, de qua locutus est Em.mus Ruffini, per se est optimum remedium praeventivum, sed si sit a sacerdote vel parocho suggerenda tunc attendantur mores et habitudo mentis diversorum populorum, et caute procedatur.

Adhaereo animadversionibus et suggestionibus ab Em.mis Cardd. Cicognani, Liénart, Ottaviani et ab Exc.mo Bartoccetti factis.

Card. SANTOS: Placet. Attentis etiam observationibus factis ab Em.mis Patribus et Exc.mo Bartoccetti.

Card. RITTER: Placet.

Card. COUSSA: Placet, ratione habita animadversionum Em.morum Relatorum.

Praescripta de instructione sponsorum non semper erunt facilis exsecutionis. Videbunt prudentes animarum Pastores iuxta diversa orbis adiuncta.

Sacri ritus celebratio, haud excepta divina Liturgia, nullam facessit difficultatem eo quod non constat quidquam vetari ex sacris ceremoniis in celebratione matrimoniorum mixtorum inter Orientales.

Card. SILVA HENRIQUEZ: Placet iuxta modum: secundum animadversiones quas propono et a Card. Liénart factas.

Pag. 4,[10] lin. 27 ss.: Textus ita immutandus proponitur: « Sponsi christiani eligant oportet coniugem fines in matrimonio quaerentes propter quos illud est a Deo constitutum, secundum christianam prudentiam rectoque ac supernaturali amore, minime vero caeco et indomito cupiditatis impetu neque lucri desiderio aliove minus nobili impulsu ducti ». Oportet enim fines matrimonii totam rem ordinare, et insuper vitandum est ut lucrum motivum honestum appareat si alio coniungatur.

Pag. 9,[11] lin. 6: Pro verbo « adamussim » ponatur « quoad id fieri potest ». Instructio S. Congregationis de disciplina Sacramentorum diei

[9] Cf. p. 385.
[10] Cf. p. 384.
[11] Cf. p. 386.

29 iunii 1941, nonnulla continet quae in praxim difficillime deduci possunt, ut sunt, e. gr., documentorum petitiones per cancellariam transmittendae.

Pag. 10,[12] lin. 23: Non fiat mentio de « nihil obstat » curiae. Apud nos neque requiritur neque ob sacerdotum penuriam statui posse videtur.

Card. SUENENS: Placet iuxta modum: i. e. in voto Cardinalium Liénart, König et Ottaviani praesertim quoad instructionem obligatoriam in casu matrimonii mixti et quoad praemium propositum pro iis qui instructionem revera acceperunt nempe eis concedatur maior solemnitas in celebratione matrimonii mixti.

Card. OTTAVIANI: Placet iuxta modum: cum meis animadversionibus.[13]

Card. DI JORIO: Placet iuxta modum: attentis quae praesertim ab Em.mo Card. Ottaviani et ab Exc.mo Bartoccetti sunt exposita. Mihi videtur opportunum esse instructiones de matrimonio periodice remittendas Episcopis a S. C. de Sacramentis, opportuna data occasione. In matrimoniis mixtis permittatur Missa.

Card. BEA: Placet iuxta modum: ad mentem Em.morum Cardd. Decani, Liénart, König, Ottaviani, Cicognani. In singulis dioecesibus vel regionibus habeatur aliquod manuale bene confectum. In Concilio proponantur tantum puncta fundamentalia, non descendatur ad particularia.

Card. BROWNE: Placet: habita ratione observationum Em.morum Patrum et Exc.mi Bartoccetti.

Card. ALBAREDA: Placet.

Beat. GORI: Placet iuxta modum: nempe attentis observationibus factis ab Em.mis Patribus Cardd. Decano, Liénart, Ottaviani et ab Exc.mo Bartoccetti.

Beat. CHEIKHO: Placet.

Exc. O'CONNOR: Placet.

Exc. UJČIĆ: Placet iuxta exposita. « Examen praematrimoniale medici », cuius mentionem fecit Card. Ruffini, valde utile esset, sed in

---

[12] Cf. p. 387.
[13] Cf. pp. 394-395.

praxi difficile. Quoad « matrimonia mixta » adhaereo eis, quae dixit Card. Ottaviani.

Exc. ANTEZANA Y ROJAS: Placet iuxta modum: assentio opinionibus vel animadversionibus factis ab Em.mo Cardinali Léger, ab Exc.mo Secretario Signaturae Apostolicae, ab Em.mo Cardinali Ottaviani circa instructiones nupturientibus, super obligationes speciales, in matrimoniis mixtis et disparitatis cultus et circa conversionem partis acatholicae.

Exc. BERAS: Placet iuxta modum: ratione habita de animadversionibus factis ab Em.mis Cardinalibus Liénart et Ottaviani.

Exc. COORAY: Placet iuxta modum: perpensis observationibus in hac sessione factis.

Notare etiam volo quod in dies augent causae matrimoniorum nonconsummatorum: remedia ergo decernenda sunt. Ulterius, in instructione nupturientium non obliviscenda instantia de sanctitate matrimonii prout est Sacramentum.

Exc. LEFEBVRE: Placet iuxta modum: attentis dictis a Patribus.

Exc. ALTER: Placet iuxta modum: iuxta mentem Em.morum Cardd. Liénart, Ottaviani et Cicognani, speciali modo quoad instructiones antea accipiendas de sacramenti matrimonii natura et munere ab omnibus nupturientibus, saltem unica vice per sex hebdomadas antea ordinarie.

Ad pag. 8,[14] 2), sub ductu parochorum, etc. Hic esset locus tractandi de cursibus (apud nos in U.S.A.) sic dictis « Pre-Cana ». Auctor loquitur de obtinendo adiutorio medicorum, aliorum sacerdotum, etc. Proponitur quod instituatur vel saltem commendetur in omni loco, in quo fieri potest, praxis praesentandi cursus prae-matrimoniales aut paroeciales aut regionales ad quos omnes fideles mox matrimonium inituros hortentur assistere. Talis cursus ducendus est et a sacerdotibus peritis in iure canonico ac theologia morali matrimoniali, et a medicis catholicis peritis in hac materia, ab advocatis civilibus et, tandem, ab adultis maturioris aetatis coniugibus catholicis, qui, bene instructi in fide, ducunt vitam familiarem plane catholicam, quique sint capaces discutiendi oeconomiam familiarem, relationes personales coniugum, vitam liturgicam in domo, et cetera necessaria ad prosperum matrimonium catholicum. Hi cursus stabiliantur et praesententur sub directione Ordinarii loci vel delegati ipsius. Magno cum fructu hi cursus iam per aliquos annos habiti sunt in multis regionibus U.S.A.

---

[14] Cf. p. 386.

Exc. Graner: Placet iuxta modum: i. e. secundum observationes Em.morum Cardd. Liénart, Ruffini et Ottaviani.

Exc. Hurley: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Cardinalis Liénart et Exc.mi Domini Bartoccetti.

Exc. Perrin: Placet iuxta modum: placent quae dicta sunt de necessitate praeparationis et de praeparatione pastorali, ratione habita animadversionum Em.morum Liénart, Léger, König et Ottaviani.

Concilium Oecumenicum non tractet de praeparatione iuridica ad matrimonium, quae relinquatur instructionibus et constitutionibus apostolicis.

Exc. Šeper: Placet.

Exc. Bazin: Placet, habita tamen ratione ad animadversiones Em.morum Cardd. Liénart, Léger, König et Ottaviani.

Exc. Bernard: Placet iuxta modum: nempe ratione habita observationum a Patribus et ab Exc.mo Bartoccetti factarum. De cetero dubito an omnia haec de matrimonio ad Concilium sint proponenda; mihi videtur principia fundamentalia tantummodo ad Concilium respicere.

Exc. Yago: Placet iuxta modum: iuxta votum Em.morum Cardd. Decani, Cicognani et Ottaviani.

Exc. Rakotomalala: Placet.

Exc. Ngô-dinh-Thûc: Placet.

Exc. Verwimp: Placet iuxta modum: attentis observationibus factis ab Eminentissimis Patribus Decano et Ottaviani.

Exc. Jelmini: Placet iuxta modum: scilicet adhaereo animadversionibus sapienter prolatis ab Eminentissimis Patribus et ab Excellentissimo Bartoccetti, Secretario Signaturae Apostolicae.

Exc. Suhr: Placet iuxta modum: ratione habita observationum quae fecerunt Em.mi Patres et Exc.mus Bartoccetti.

Exc. Scharmach: Placet.

Rev. Gut: Placet. Commendentur cursus praematrimoniales, sicut apud nos in Helvetia usus valde divulgatus viget.

Rev. Sépinski: Placet, ratione habita eorum quae dixerunt Patres, praesertim Em.mi Cardinales Decanus, Liénart et Ottaviani. Praesententur Concilio tantum normae generales.

Animadversiones minoris momenti ad perficiendum schema:

Ad pag. 3,[15] lin. 20: melius dicatur: « *per totam vitam* ».

Ad pag. 7,[16] lin. 30: clarius dicatur: « Complectatur *institutio* doctrinam ».

Ad pag. 8,[17] lin. 4: item clarius dicatur: « Sub ductu parochorum *institutio* peragatur ».

Animadversio generalis: Divisio huius schematis non est felix: De necessitate praeparationis ad matrimonium. Coniugum christianorum *pastoralis* praeparatio. Praeparatio iuridica et *pastoralis* matrimonii.

Rev. JANSSENS: Placet iuxta modum: ad mentem praesertim Eminentissimorum Cardd. Frings, König, Ottaviani.

# VIII

# DE SACERDOTIBUS LAPSIS

(Quinta Congregatio: 16 iunii 1962)

## 1) SCHEMA PROPOSITUM A COMMISSIONE DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM

Excelsa sacerdotalis dignitas postulat ut gravissimo officio suo, omnes qui ea aucti sunt, summa fidelitate respondeant.

Sacerdotium enim magnum est donum Divini Redemptoris: qui humani generis redemptionis operam, quam Ipse e Cruce pendens consummavit, ad saeculorum usque occasum perpetuari voluit, potestatem suam Ecclesiae committens.[1] Sacerdos est veluti « alter Christus », qui « pro Christo legatione fungitur ».[2]

Haec catholici sacerdotis excelsitas, eius « incredibilis honor ac dignitas »[3] magnam in illo sanctitudinem vitae exposcit ac animi puritatem. Propterea honor sacerdotis summum evincit caelibatus decus, opportunitatemque legis qua sacris altaris administris castitas perfecta praecipitur,[4] ut magis magisque pateat sacerdotes esse Dei administros animorumque patres, qui « nitidi, mundi, puri, casti sicut decet ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei »,[5] haec mystici Iesu Christi Corporis membris impertiant.

Ab hac igitur sanctissima lege « quae per saeculorum decursum fuit et est sacerdotii praeclarum et nitissimum ornamentum »[6] Ecclesia Catholica desistere non intendit.[7] « Quodsi eiusmodi lex Orientalis Ecclesiae admini-

---

[15] Cf. p. 383.
[16] Cf. p. 385.
[17] Cf. p. 386.

stros non omnino tenet, iisdem tamen ecclesiasticus caelibatus (prout fert unanimis cum Orientalis tum Latinae Ecclesiae traditio) [8] honori ducitur ».[9]

Quare Sacra haec Oecumenica Synodus solemniter affirmateque testatur sanctissimam maximeque salutarem legem ecclesiastici caelibatus, a qua roboris gloriaeque Ecclesiae magna pars profluit, nec antiquari, nec in discussionem venire posse.

## NOTAE

[1] PIUS XII, Adhort. *Menti Nostrae,* in *A.A.S.,* 1950, p. 659.

[2] Cf. *II Cor.,* V, 20.

[3] S. EPIPH., *Adversus haeres., contra Catharos,* 59, 4, in *PG,* 41, 1023.

[4] Litt. Encycl. PII XI, *Ad catholici sacerdotii,* d. 20 decembris 1935, in *A.A.S.,* v. 28 (1936), p. 27.

[5] Pontif. Romanum. *In ordinatione diaconi.*

[6] IOANNES XXIII, *Prima Synodus Romana,* p. 376.

[7] GREGORIUS XVI, Epist. Encycl. *Mirari vos,* d. 15 augusti 1831, in *Actis Gregorii XVI,* v. I, p. 171; BENEDICTUS XV, Epistola ad Ioannem S. R. E. Card. Csernoch, Archiepiscopum Strigonensem, in *A.A.S.,* v. 11 (1919), p. 123; BENEDICTI XV, Allocutio Consistorialis diei 16 decembris 1920, in *A.A.S.,* v. 12 (1920), p. 587.

[8] Cf. PII XII, Litt. Apost. Motu Proprio datas, *Cleri sanctitati,* de ritibus orientalibus, de personis pro Ecclesiis Orientalibus, can. 68, in *A.A.S.,* v. 49 (1957), p. 456.

[9] PIUS XI, Litt. Encycl. *Ad catholici sacerdotii,* in *A.A.S.,* v. 28 (1936), p. 24.

## CAPUT I

## DE NORMIS TUTANDAE SACERDOTALIS CASTITATIS

1. [*Ante s. Ordinationem*]. Gravissimum officium manus cito nemini imponendi [1] sacros Antistites monet ut hi qui ad presbyteratus ordinem assumuntur, « diligenti examine praecedente idonei comprobentur, atque ita pietate ac castis moribus conspicui, ut praeclarum bonorum operum exemplum et vitae monita ab eis possint exspectari ».[2]

Apostolicae Sedis repetita documenta Episcoporum conscientiam hortantur ut cautelas maximopere aptas atque efficaces adhibere non desinant ad praeparationem futurorum altaris ministrorum. Quae, sive iuris praescripta sint, sive instructiones, haec Sacrosancta Synodus nedum in memoriam Pastorum sacrorum revocare intendit, sed earum exsecutionem urgere, sperans fore ut eorum accurata observantia fructus comparet salutares « arduo operi canonicae idoneitatis explorandae candidatorum ad ordines ».[3]

2. Singillatim Episcopi attendant oportet, ipsis solis iudicium ultimum de idoneitate promovendorum pertinere, eorumque conscientiam super hoc onerari. Propterea eorum est adamussim advigilare candidatorum praepa-

rationem et scrutinium ut accurate investigent per observantiam Ecclesiae praescriptionum tum alumnorum institutionem tum indolem ac signa vocationis divinae, cum « nec quisquam sumat sibi honorem, sed qui vocatur a Deo ».[4]

3. Siquidem peculiari ratione contendendum est « ut spiritualis corporis animique libertatem sacrorum administri adipiscantur, utque terrenis negotiis ne implicentur, Latina Ecclesia ab iisdem postulat ut volentes libentesque perfectae castitatis obligationi pareant ».[5]

Et ideo in alumnorum institutione castitas sacerdotalis diligentissime praeparanda est expositione tum doctrinae theologicae et asceticae circa angelicam hanc virtutem, tum mediorum quibus incolumis servatur. Sed de periculis etiam moneantur, quae hanc ob rem afferri ipsis possint.[6]

4. Sint igitur spiritus Moderatores pro munere suo qui alumnos instruant; sint quoque alii Seminarii institutores qui congruenter hac de re procedant. Concionatores, praesertim in exercitiis spiritualibus, de puritate vitae, quomodo ea servetur, aptum sermonem teneant. Et « licet valde excellentior sit virginitas propter regnum caelorum quam matrimonium, non tamen candidati ad sacerdotium ignorare debent honestatem vitae coniugalis prout in matrimonio christiano ex ordinatione divina instituto habetur. Ita ergo instituantur ut, bonum matrimonii satis agnoscentes, maius bonum castitatis sacerdotalis et religiosae deliberate et libere amplectantur ».[7]

5. Quamvis omni ope vocationes ad sacerdotium promovendae sint, cavendum est tamen ne immodicus conatus augendi earum numerum qualitati noceat et selectioni. Semper necessarium erit in singulos sacerdotii candidatos penitius introspicere ac praesertim exquirere qua mente, quibus de causis eiusmodi inierint consilium.[8]

Eorum idoneitas prudenter perpendatur, audita quoque peritorum sententia, quoties consentaneum fuerit.

Diuturna denique statuatur vocationis exploratio, iuxta praescriptiones canonicas, atque omnia subsidia diligenter adhibeantur ut, intra temporis limites a iure praefinitos, selectio candidatorum facta sit, quae non nisi rarissime prorogari poterit.

6. Demum, specialis exploratio seu scrutinium candidatorum ante susceptionem ordinum, praesertim presbyteralis, accurate, ad normam iuris, est peragenda. Huic explorationi magna tribuatur vis: nam ex ea pendebit Episcopi iudicium positivis argumentis innixum, quibus moraliter certus sit de canonica promovendi idoneitate. Nec desit paternum colloquium sive ab ipso Episcopo sive ab alio insigni viro cum candidato tenendum, in quo per internam cordis effusionem suos sensus intimiores filiali modo pandere possit. Denique postquam ordinandus *manu propria* declarationem scripserit atque subscripserit,[9] in qua, iuramento coram Ordinario praestito, fateatur omnimoda libertate se ad sacros ordines accedere velle, plene eidem esse cognita cuncta onera ex sacro ordine dimanantia ac praecipue quae caelibatus lex importet clare percipere ostendat, Episcopus omnium inquisitionum ac de-

clarationum veritatem prudenter satagens, coram Deo et Ecclesia tranquilla conscientia ac suavi cum gaudio manus imponere non dubitabit.

7. [*Post s. Ordinationem*]. « Initio ministeriorum tum ex passionibus iuventutem vexantibus, tum ex usu frequentiore cum saeculo, non paucae nec parvae oriri solent sacerdotibus iuvenibus difficultates et novi generis tentationes; et cum sui iuris se sentiant neo-sacerdotes et sua industria quodammodo procedere debeant in ministeriis sibi commissis, facile ad omne iugum excutiendum adducuntur et, propter inexperientiam, in plures errores et defectus incurrere possunt, quam ob rem miserae defectiones timeri merito possunt ».[10]

8. Valde igitur probatur novellos hosce sacerdotes, ubicumque potest, per aliquot annos in certa collegia recipi, quibus locis, viris gubernantibus multarum rerum peritis, altius ad pietatem ad sacrasque disciplinas excolantur, ac pro suo cuiusve ingenio ad sacerdotalia munia erudiantur. Iuvenes sacerdotes gradatim inducantur ad opus apostolicum, sapienti vigilique cura custodiantur et paterne in suis ministeriis regantur. Idcirco consuetudo cum saeculo nec repentina sit nec frequens, nec exsecutione difficilis; verum potius moderata sit, humilis et facilis.[11]

9. Praesertim sacerdotes iuvenes paroeciis ubi cum solitudine colluctantes sint, ne praeficiantur, neve eis assignentur loca, vel ab urbe Dioecesis principe vel a celebrioribus eius oppidis remota.

In huiusmodi enim vitae statu si versarentur, segreges, imperiti, periculis oppositi, a magistris prudentibus inopes, incommoda procul dubio ipsi capere eorumque alacritas posset.

Comprobamus et commendamus vehementer quod in votum iam venerat Ecclesiae,[12] iniri scilicet vel ab unius curiae vel a plurium vicinarum curiarum clero communis vitae consuetudinem. Ex ea enim, praeter maximas utilitates quae inde proficiscuntur, palam fieri omnibus posset quam religiosa cura sacerdotes castimoniae suae consulant.[13]

10. Qua de causa adhuc et paterna verba Sanctissimi Patris IOANNIS XXIII commemorari libet, quibus omnes alloquitur Episcopos: « Quod ad vos attinet, Venerabiles Fratres, pro viribus contendite atque nullis parcite laboribus, ut concreditus vobis clerus talibus vitae sacrique laboris conditionibus uti queat, quae ipsorum alacri navitati summopere faveant. Scilicet omni ope ac studio efficiendum est, ut nimis solitariae vitae pericula removeantur, ut quidquid inconsiderate vel inconsulte agitur opportunis admonitionibus prohibeatur, ut denique cum desidiae illecebrae, tum immodica externae actionis discrimina compescantur. Quam ad rem prorsus expedit sapientiae plena praecepta in memoriam revocare a proximo Decessore Nostro impertita per Encyclicas Litteras, quae a verbis *Sacra Virginitas* incipiunt ».[14]

NOTAE

[1] Cf. *I Tim.*, V, 22.

[2] Conc. Trid., sess. XXIII, cap. 14: *De reformatione.*

[3] S. C. de Sacramentis. *Circulares litterae ad Exc.mos locorum Ordinarios quibus urgetur scrutinium alumnorum peragendum priusquam ad Ordines promoveantur.* Die 27 decembris 1956 (Reservata).

[4] Cf. *Hebr.*, V, 4.

[5] Pius XII, Litt. Encycl. *Sacra virginitas,* d. 25 martii 1954, in *A.A.S.*, v. 46 (1954), p. 169.

[6] S. C. de Religiosis. *Instructio de candidatis ad statum perfectionis et ad sacros ordines sedulo deligendis et instituendis.* Die 2 februarii 1961 data, n. 29 (Reservata).

[7] Cf. S. C. de Religiosis, *Instructio* cit., n. 29.

[8] Cf. Pii XII, Adhortatio *Menti Nostrae,* l. c., p. 684.

[9] S. C. de Sacramentis. *Instructio ad Rev.mos locorum Ordinarios de scrutinio alumnorum peragendo antequam ad ordines promoveantur,* § 3, 1, diei 27 decembris 1930, in *A.A.S.*, v. 23 (1931), p. 125; S. C. de Religiosis. *Instructio* cit., n. 42.

[10] S. C. de Religiosis, *Instructio cit.,* n. 46.

[11] Cf. Pius XII, Adhortatio *Menti Nostrae,* l. c., p. 692; S. C. de Religiosis, *Instructio cit.,* n. 49.

[12] Cf. *C.I.C.*, can. 134.

[13] Cf. Pius XII, Adhortatio *Menti Nostrae,* l. c., p. 693.

[14] Ioannes XXIII, Encycl. Litt. *Sacerdotii Nostri primordia,* d. 1 augusti 1959 datae, in *A.A.S.*, v. 51 (1959), pp. 554-555.

## Caput II

## DE REMEDIIS QUIBUSDAM IURIDICIS

A multo iam tempore ius canonicum praevidit fore causas in quibus sacrae ordinationis tum validitas tum obligationes eidem inhaerentes impugnarentur sive ob consensus defectum sive ob libertatis diminutionem in assumendo statu perpetuo cui gravissima officia insunt.[1] « Perfecta castitas liberam a christianis optionem postulat antequam iidem se omnino Deo offerant ac dedant »; [2] cooptatio autem in novum statum, qui adeo graves obligationes imponit, nonnisi re diligenter ac mature considerata, atque vigili animo simul ac generoso fieri oportet.

Quamvis praecepta iuris atque cautelae in Instructionibus aliisque documentis Sanctae Sedis imperatae, inexcusabiles fere semper faciant desertores ac transfugas a susceptis per sacram ordinationem officiis misere recedentes, tamen animum tum Summorum Pontificum, tum aliorum Antistitum valde sollicitum reddit numerus eorum sacerdotum qui de defectibus in eorumdem sacra ordinatione admissis conqueruntur, sive ex eo quod animus eorum non satis exploratus fuit, sive eorum vocatio non satis probata quoad qualitates tam corporis quam animae requisitas, sive quia eorum libertas in capessendo sacerdotio non undequaque patuit.

Accedit quod observatio castitatis post sacram ordinationem, iuxta pro-

borum ac catholicorum medicorum sententiam, superveniente morbo, illis facta sit quandoque ardua nimis et moraliter impossibilis, vel in adiunctis prorsus extraordinariis quandoque versentur, ita ut eorum sacerdotum miserabilem conditionem benignissimis oculis Sancta Mater Ecclesia vix considerare non debeat.

Cum itaque in iure canonico iam provideatur clerico « qui metu gravi coactus ordinem sacrum recepit nec postea, remoto metu, eamdem ordinationem ratam habuit saltem tacite per ordinis exercitium, volens tamen per talem actum obligationibus clericalibus se subiicere »,[3] Sacrum hoc Concilium aliis quoque casibus providere intendit hac sequenti forma:

1) Clericus qui, aut proportionata mentis discretione ex causis congenitis vel adquisitis sacrae ordinationis tempore destituebatur, aut propter morbum physicum vel psychicum sacris ordinibus praeexistentem, impar erat oneribus illis adnexis sustinendis, ad statum laicalem, servatis canonibus 1993-1998, sententia iudicis redigatur, sine ullis caelibatus ac horarum canonicarum obligationibus.

2) Clerico, qui, sacro ordine iam recepto, morbum contraxerit physicum aut psychicum certum et insanabilem, unde evaserit impar obligationi caelibatus ferendae, via pateat ad Sedem Apostolicam pro reductione ad statum laicalem, sine ullis caelibatus ac horarum canonicarum obligationibus.

3) Clericus, in sacro ordine constitutus, qui in extraordinariis prorsus versetur adiunctis propter quae moraliter impossibile ei sit castitatem servare, concurrentibus quibusdam adiunctis, ab Apostolica Sede reductionem ad statum laicalem, sine ullis caelibatus ac horarum canonicarum obligationibus, implorare poterit.

Quod ad forum internum attinet, Decretum *Lex sacri caelibatus* a Papa Pio XI per tramitem Sacrae Poenitentiariae Apostolicae, die 18 aprilis 1936[4] latum, in suo robore manere placet; atque adeo benignitati Sanctitatis Suae illius applicationem Sacrum hoc Concilium commendare desiderat.

## NOTAE

[1] *C.I.C.*, cc. 214, 1993 s.

[2] Pius XII, Litt. Encycl. *Sacra Virginitas*, d. 25 martii 1954, in *A.A.S.*, v. 46 (1954), p. 179.

[3] *C.I.C.*, can. 214 § 1.

[4] Cf. *A.A.S.*, v. 28 (1936), p. 242.

## Caput III

## DE CURA PRAESTANDA SACERDOTIBUS QUI DEFECERUNT

Amor animarum exceptiones non patitur; ideoque omnes et singulos homines amplecti compellit. Idcirco extendatur summopere oportet ad confratres sacerdotes quorum animae charactere sacerdotali decoratae speciali modo

Christo configuratae sunt, ut et ipsi iuventur tum ad salutem animae consequendam, tum ad recedendum a misero statu in quo infelices forsitan degunt.

Amoris erga sacerdotes manifestatio sit quotidiana ad Deum pro eis precatio, sit oratio ut vocationes ecclesiasticae intemeratae serventur, atque sacerdotum sanctitas augeatur.

Precemur ergo ut Dominus excitet « in Ecclesia sua spiritum pietatis et fortitudinis: qui dignos altaribus suis ministros et verbi sui strenuos assertores efficiat » (Oratio collecta novae Missae ad vocationes ecclesiasticas servandas), oremus ut « quos ministros et mysteriorum suorum dispensatores elegit, in accepto ministerio adimplendo fideles inveniantur » (Oratio collecta Missae Iesu Christi Summi et Aeterni Sacerdotis).

Hae preces sacerdotes haud excludant, qui lapsi sint, ut denuo in bonam frugem reducantur.

Accedat caritas ac misericordia erga fratres qui ab ordinum exercitio defecerunt.

« Sacerdotes censura aliave poena innodati, quamvis forte infeliciter ab Ecclesia Sancta defecerint, numquam Domini misericordiae et ecclesiasticorum Superiorum pietati humanitatique confidere cessent. Ceteri autem sacerdotes, praesertim vero qui cum iis amicitia coniuncti sunt, superna caritate moti sedulo enitantur, ut in eorum animis eiusmodi fiduciam foveant. Erga omnes infelices, qui in defectione perseverant, ea semper norma servetur, quae Pio XI maxime in usu fuit: " Quo minus de Deo cum hominibus loqui possumus, eo magis oportet nos loqui de hominibus cum Deo ".

In huiusmodi etiam rerum adiunctis, sane miseris, nemini neque amica alloquia, neque solacia in adversitatibus, neque temporalia, si opus fuerit, subsidia denegentur ».[1]

Reddatur vacillantibus sacerdotibus iuvamen praeservationis; iam lapsis reditus procuretur appositis officiis atque institutis, ut et prudentia duce ac animarum zelo urgente occasio praebeatur eos adiuvandi tam spiritualiter quam materialiter dum e clericali vita recedunt.

Nec ab iisdem, si vere sincereque resipiscant, servatis servandis debitisque cautelis adhibitis, spes auferatur in sacrorum exercitium saltem partialiter et gradatim redeundi.

[1] IOANNES XXIII, *Prima Synodus Romana,* art. 35, p. 21.

## NOTAE

1. Summus Pontifex PIUS XII in Audientia die 3 aprilis 1953 concessa Em.mo Cardinali Secretario Supremae S. C. S. Officii sollicitum animum pandit ob defectionem sacerdotum qui, absque vocatione vitaeque integritate, ad sacrum Presbyteratus ordinem ascenderunt, a quo potius, de confessariorum moderatorumque conscientia et consilio, averti debuissent.

Miserrimi isti confratres saepissime eo perveniunt ut civiles attentent nuptias, communitates protestanticas ingrediantur, et factioni adhaereant communistarum, idque, uti patet, gravi cum praeiudicio suae saluti aeternae et scandalo fidelium. Consilium proinde Summus Pontifex expresserat ut quoddam remedium afferretur his infelicibus presbyteris, qui tabe psychopathica affecti, sacrum ordinem susceperint.[1]

Hanc exigentiam persentierunt plurimi Exc.mi Episcopi qui, in propositionibus ad Pontificiam Commissionem Antepraeparatoriam Concilii Vaticani II, exoptarunt, ut sacerdotes in impura passione inemendabiles ob tabem sive physicam sive psychicam, ex causis congenitis vel adquisitis, ad statum laicalem redigerentur atque ab obligationibus caelibatus liberarentur, praesertim si, ecclesiastica veste abiecta, vitam agant coniugalem prolemque susceperint.[2]

2. Canon 214 *C.I.C.*, dum consulit clerico qui metu gravi coactus ordinem sacrum recepit, non prospicit plures casus in quibus, absque metu, clericus a Deo non vocatus, valide onera sacrae ordinationi inhaerentia non suscepit, vel, deinceps, propter supervenientes causas, obligationibus ferendis factus est impar.

Adiecit equidem S. C. de Sacramentis tertium dubium in processibus eiusmodi celebrandis: « An exstet grave dubium de validitate Sacrae Ordinationis vel de gravi metu et ratihabitionis defectu aliaeque concurrant causae, ita ut consilium praestandum sit Sanctissimo pro dispensatione ab oneribus Sacrae Ordinationis, in casu ». Sub hac postrema dubitandi forma certo certius rigor pristinae disciplinae mitigatus est et latius remedium suppeditatum est, sed nondum adeo efficax ut omnes casus comprehendi possent, quibus vel ex iustitia vel ex aequitate subveniri debeat.

Qui censet satis fore recursum ad Sacram Poenitentiariam, firmo onere vivendi cum uxore civili tanquam frater et soror, vel presbyteros lapsos semper reducendos esse ad statum laicalem cum onere caelibatus, non sufficienter eorum animarum saluti prospicere videtur.

Namque casus certissimi sunt in quibus adest moralis vel physica impossibilitas servandi onera Sacrae Ordinationi adnexa. Quamvis cautissime accipienda sint medicorum placita, nimium extendentium hanc impossibilitatem, nemo profecto negabit causas adesse, Sacrae Ordinationi *praeexsistentes,* quae reddunt irritam ipsam Sacram Ordinationem vel saltem onerum susceptionem, uti puta vel *psychoses* — cyclotimiam seu psychosim maniaco-depressivam, schizophraeniam prius in statu latente atque dein explosam, paranoiam

---

[1] *Nuove norme* per i processi sulla nullità degli oneri della sacra ordinazione impartite dal Santo Padre Pio XII, confermate da Sua Santità Giovanni XXIII.

[2] Cf. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando,* vol. II, *pars I*: Europa, pp. 563, 579, 673, 719; *pars III*: Europa, pp. 44, 366, 379, 517, 567 etc.

aliave id genus capacitatem criticam auferentia — vel *morbos physicos*, quibus clericus impar sit sustinendis obligationibus.

Eaedem causae, *Sacrae Ordinationi supervenientes*, insuperabilem difficultatem facessere queunt onerum servandorum, *sive* agatur de causis *somaticis*, v. g. de epilepsia, encephalite, morbis toxicis etc., *sive* de psychica tabe, non exclusis impulsionibus obsessivis aut psychopathia gravi, dummodo consequens hypersexualitas opportunis remediis curari non valeat.

Quoties res sit de praeexsistentibus vel de subsequentibus causis, clericus liberandus esset ab obligatione caelibatus.

3. Causae, quae afferri solent tamquam *adiuncta prorsus extraordinaria* moraliter impossibilem reddentia onerum iam susceptorum observantiam, sequentes recensentur:

*a*) qui absque divina vocatione atque sub influxu parentum aliorumve, citra tamen gravem coactionem, Seminarium ingressus est, ibique inter assiduos in vitia solitaria lapsus permansit, confessario et spiritus moderatore non prohibentibus immo suadentibus ascensum ad ordines, quia imprudenter confisi sunt gratiam status mutatam fore naturam;

*b*) qui egredi Seminario ausus non est, tum quia, idoneo studiorum titulo destitutus, pertimuit sibi defutura esse media congruae sustentationis, tum quia veritus est scandalum in populo adsueto eum conspicere indutum cum veste talari;

*c*) qui infantilismo affectivo crevit usque ad presbyteratum, et postea, necopinato exploso sexuali impulsu gravissimo, resistere omnino non valuit et miserrime cecidit;

*d*) qui alcoolismo hereditario laborat, consectariisve quorundam morborum, praesertim infectivorum, perversionibus sexualibus, hereditaria hypersexualitate, gravi neurosi, perturbationibus hormonalibus etc.

Haec omnia elementa quae, *disiunctim*, obstaculum insuperabile haud constituunt, *coniunctim sumpta* secumferre possunt moralem impossibilitatem sustinendi obligationem valide susceptam caelibatus sacerdotalis.

Cum autem agatur in casu de clerico, qui non absolute sit impar oneri ferendo, sed versetur in morali impossibilitate onus, ob exposita adiuncta omnino extraordinaria, servandi, videtur concedendum ut ipsi via pateat ad Apostolicam Sedem pro obtinenda reductione ad statum laicalem sine obligatione caelibatus.

Verum quidem est non semper in recensitis casibus matrimonio remedium afferri, ob status quosdam pathologicos; quin immo: « lo stato patologico del soggetto sarebbe già per se stesso una controindicazione al matrimonio ». Sed « la sola liberazione da una obbligazione insopportabile per il soggetto gli riesce benefica sia psicologicamente sia spiritualmente, anche se non contrae matrimonio. Secondo il parere degli psicologi e degli psichiatri consultati, bisogna rilevare inoltre che gli stati di angoscia e di depressione, nei quali si trovano i soggetti di cui è questione, apportano un grave pregiudizio alla loro vita cristiana e alla loro eterna salute » (Votum R. P. Ro-

BERTI ZAVALLONI, O.F.M., Consultoris Pont. Comm. de Sacramentis praeparatoriae Concilii Vaticani II, Quaest. V, p. 23).

4. Supersunt qui, a Deo vocati, presbyteratus ordinem valide et licite susceperunt, sed postquam digne sacerdotale munus exercuere, vel per annos, ob neglecta spiritualia subsidia prudentiaeque dictamina, vocationem suam sanctam prodiderunt, atque matrimonium civile attentare ausi sunt, suscepta inde prole. Si hos sincere poeniteat peccavisse, qui nequeant neque civilem uxorem dimittere neque naturales obligationes erga prolem parvipendere, non aliud remedium consuli posse videtur quam recursus ad Apostolicam Poenitentiariam.

Eapropter expedire videtur miserrimos ministros, quorum inhonesta conversatio in scandalum et ruinam animarum vergit, ad sinceram poenitentiam hortari.

Si autem ob obiectivam rerum conditionem inemendabiles seu irrecuperabiles deprehendantur, praevio eorum discessu in regionem ubi non cognoscantur, normae, quibus Sacra Poenitentiaria Apostolica pro foro interno utitur, applicari possent maiore clementia in componendo eorum statu, concedendo, ubi necessarium sit, etiam dispensationem ab obligatione caelibatus.

*Textus definitive approbatus in Sessione Generali Commissionis de disciplina Sacramentorum habita diebus 12-17 martii 1962.*

## 2) RELATIO EM.MI P. D. BENEDICTI CARD. ALOISI MASELLA, PRAESIDIS COMMISSIONIS DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM

Schema Decreti « de Sacerdotibus lapsis » gravissimum continet negotium de quo Commissio de disciplina Sacramentorum duplici motivo agere debebat. Imprimis ipse Summus Pontifex explicite quaestionem nostrae Commissioni posuit his verbis: « Sacerdotum, qui defecerunt, infelix vita perpendatur et quo fieri potest aeternae ipsorum saluti consulatur ». In Actis autem et Documentis Concilio Oecumenico Vaticano II apparando, permulta consilia et vota ab Episcopis et Praelatis data idem argumentum proponunt. Commissio igitur nostra, inhaerens verbis per quae Summus Pontifex quaestionem proposuit, investigationem instituere decrevit in qua diversus adspectus totius argumenti apparerent. Nam firmo principio immutabilitatis legis castimoniae sacerdotalis in Ecclesia Latina, cum nullum vulnus venerabilis antiquitas sacerdotali caelibatui afferre sinit, argumentum sub ratione iuridica et pastorali in plenitudine caritatis erga infelices confratres nostros pertractare necessum erat. Imprimis auditi sunt quattuor consultores in re tam medica quam pastorali praeclari. Adspectum technicum medicalem illustrare quaesivimus per rogatas et obtemptas sententias theologorum

et insignium medicorum ex diversis nationibus qui sunt viri vere periti et prudentes atque recte de doctrina catholica sentientes.

Hi fuerunt inter doctores theologos argumentum iamdiu scite pertractantes et professores scientiae medendi qui Associationi Catholicae internationali pro studiis medico-psychologicis inscripti sunt.

In sinu Commisssionis nostrae duae factae sunt relationes, quarum auctores experientia huius generis causarum in S. Congregatione de disciplina Sacramentorum excellebant, quique omnia vota et consilia Episcoporum atque Praelatorum accurate perpenderunt atque de omnibus actis praeparatoriis informationem completam retulerunt. Quorum omnium per frequentes Congressus discussio et deliberatio ab omnibus sodalibus Commissionis effecta est. Illi distinguere voluerunt inter sacerdotes, qui vere ac pleno sensu defecerunt, quia infideles sanctae suae vocationi sunt, et eos qui aliquam suae defectionis causam plus minusve rationabilem habere putant quatenus eorum promotio ad sacerdotium non omni ex parte libera sive externe sive interne fuit. Conditiones denique eorum infelicium sacerdotum examinaverunt, qui post sacram ordinationem in extraordinariis prorsus versantur adiunctis. Pius XII mentem suam circa sacerdotes lapsos, quibusdam normis statutis, Supremae Sacrae Congregationi S. Officii iam diu manifestavit. At Summus Pontifex Ioannes XXIII easdem normas confirmare dignatus est. Quare schema nostrum illas uti fundamentum cuiusdam remedii indolis iuridicae saltem pro aliquibus casibus posuit. Cum autem praedictae normae aliquali enucleatione indigere viderentur, Commissio tota fuit in applicando, diversis adiunctis, quae determinata erant. Summus vero Pontifex Ioannes XXIII indixit nobis supremam normam, qua infelicem vitam sacerdotum, qui defecerunt, perpenderemus.

Etenim paterna sua et sollicita caritate admonuit nos ut quod fieri potest aeternae ipsorum saluti consulatur. Hoc Sanctissimi Domini Nostri votum indicat Sacram legem caelibatus sacerdotalis in suo robore et altissima significatione pro bono publico Ecclesiae intactam servari debere, dari autem conditiones nonnullis casibus horum sacerdotum vere infelicium, in quibus eorum salus aeterna periclitatur atque idem sine detrimento sacrae legis consequi posse. Item schema nostrum primum sollemnem ratihabitionem legis caelibatus continet iuxta saecularem Ecclesiae Catholicae traditionem; tribus dein capitulis exponuntur remedia praeventiva pro castimonia sacerdotali fovenda; remedia iuridica pro casibus bene determinatis, media denique pastoralia pro possibili recuperatione sacerdotum qui lapsi sunt.

Haec tria iuxta modum, quem Sedes Apostolica hucusque sapienter tenuit, confirmantur atque enucleantur, ostendens maximam carita-

tem et amorem erga sodales nostros in sacerdotio, quos Sancta Mater Ecclesia peculiari cura prosequi tenetur utpote charactere sacerdotali signatos, quorum animae speciali modo Christo configuratae sunt. Utrum schema menti manifestatae Supremi Pastoris Ecclesiae respondeat, nunc Exc.mi Patres et cetera membra huius Commissionis Centralis dicent ac eorum sententiam libentissimo animo suscipiemus.*

3) ANIMADVERSIONES SODALIUM

Card. FRINGS: In parte dispositiva propono ea, quae sequuntur:

Omnes casus mediante Ordinario supponantur S. Sedi. Rogat autem haec S. Synodus pro duobus casibus sequentibus:

In statum laicalem non excepto onere caelibatus reduci possunt, Ordinario postulante, sacerdotes, etiam inviti,

1) qui matrimonium civile attemptaverint, si connubium permanet, et unus saltem puer alendus sit, excepto casu, quod mulier ligata sit matrimonio valido cum alio viro;

2) qui propter delicta, iterum ac iterum commissa contra sextum decalogi praeceptum cum minoribus vel more sodomitico, a tribunali civili aut ecclesiastico poenas ceperunt.

Insuper S. Sedes in casibus, in quibus per morbum physicum vel psychicum sive ante sive post ordinationem contractum ordinatus impar sit obligationibus ordinationi coniunctis, Ordinario postulante, omni benignitate procedat et plenam dispensationem concedat. Ne tractetur in Concilio.

Card. RUFFINI: Pag. 9,[1] lin. 7: Ad idoneitatem illorum, qui ad sacerdotium adspirant, dignoscendam multum conferret etiam eosdem subiciendos curare visitationi medici periti et — si casus ferat — psychiatrae. Profecto multa vitarentur, quae post sacerdotium causae possent esse petendae dispensationis a caelibatu vel reductionis ad statum laicalem; de quibus sermo est pag. 13 [2] sub 1).

Pag. 13 ad 2: Quod ibi conceditur non placet.

Cum ubique terrarum plures sint sacerdotes qui graves difficultates in castitate perfecta servanda experiantur, quis prohibuerit quominus isti opinentur se laborare morbo psychico et inde reductionem ad statum laicalem petant; atque — uno vel altero psychiatra favente — obtineant? Vere timeo ne non multi ex nostris Sacerdotibus, si statuatur quod in schemate proponitur, Sacerdotium abdicent ut ad vota saecu-

* Textus transcriptus est ex taeniola magnetica.

[1] Cf. p. 405.

[2] Cf. p. 408.

laria redeant, eo vel magis quod hodie facile munus vel officium in mundo consequi possent.

Eadem pag. 13 [3] ad 3): Malum quod timendum dixi ad 2, peius fieret si in adiunctis ibi memoratis reductio ad statum laicalem permitteretur.

Ingens ac gravissimum infligeretur vulnus caelibatui ecclesiastico, qui in Ecclesia latina gloria et honor est Sacerdotum!

*Adnotatio*: Quocirca libenter adhaereo animadversionibus quas Em.mus Ottaviani addidit.

Card. LÉGER: Problema quod in praesente schemate ponitur prima facie videtur esse illud de optione facienda inter bonum individui et bonum commune; aliis verbis, inter, ex una parte, salutem facilitandam sacerdotis lapsi et, ex alia parte, scandalum in communitate christiana vitandum et caelibatum sacerdotalem praeservandum in Ecclesia latina. Tamen credo quod hic esset falsus modus ponendi problema. Etenim, nostris temporibus Ecclesiae, non tanta oppositio habetur inter utrumque. Ita in dies crescit formatio personalis fidelium ut periculum scandali valde minuatur. Quoad ipsam praeservationem caelibatus sacerdotalis est quaestio formationis et motivationis efformandae in candidatis ad sacerdotium. Habitudo magis caritativa erga lapsos non necessario ducebit alios ad petendam saecularizationem. Pro illis sacerdotibus qui, intra structuram Ecclesiae manentes, vitam disordinatam ob morbum physicum vel psychicum ducunt, credo quod occasio erit, pro maiore bono Ecclesiae, propriam situationem regulandi. Istae sunt rationes voti mei. Aliquas addo observationes.

Introductio: Introductio recte dicit quod sacerdotium est magnum donum Divini Redemptoris quodque incredibilis honor est et dignitas exposcens sanctitatem vitae et animi puritatem. Tamen minus placet formulatio tertiae paragraphi ubi dicitur catholicum sacerdotium *exigere* (« *evincit* ») summum caelibatus decus; ubi etiam innuitur quod caelibatus necessarius est ad nitorem et munditiam. Etenim iniuria esse potest sacerdotibus orientalibus nuptis qui et ipsi sunt nitidi, puri, casti, mundi Dei administri et patres animarum. Opportunius esset, meo iudicio, uti argumento libertatis ad Dei et hominum amorem et servitium.

Numerus 3: Linea 11, loco verborum « circa angelicam hanc virtutem », dicatur « circa castitatis virtutem ». Homo non est nec esse debet angelus, et castitas non est virtus angelorum sed subiectorum Regni, quod violentiam imponit omnibus.

Numerus 7: In illo numero, maxime valet argumentum inexperien-

[3] Cf. p. 408.

tiae quod etiam pressius dicendum est. Tamen credo quod difficultates personales adversus tentationes numerosas non sunt particulares neo-sacerdotibus; illi enim, in primis sacerdotii annis, saepe generosiores sunt et in maiore fervore inveniuntur. Problema particulare oritur quando, ob falsam prudentiam, alumni seminariorum, a iuvenili aetate, nimis a mundo secluduntur.

Numerus 8: Opportune dicendum est quod neo-sacerdotes a senioribus paterne et fraterne adiuvandi sunt; tamen non necessarie in collegiis.

Caput II: Placet, mea opinione, consideratio data morbis psychicis et physicis necnon circumstantiis extraordinariis quae observantiam castitatis reddunt nimis arduam vel et moraliter impossibilem. Progressus scientiae adiuvare potest in iudicio ferendo de nullitate ordinationis vel de impossibilitate obligationes adimplendi.

Caput III: Enixe commendari oportet, in illo capite, necessitas veram competentiam alendi in moderatione spirituali et etiam psychologica animarum, illis in institutis quae ad rehabilitationem sacerdotum vacant, ita ut sacerdotes lapsi non tantum zelo et amore recipiantur sed peritia et mediis scientificis adiuventur.

Practice quoad modum procedendi:

*a*) nil in Concilio de hoc disputandum erit;

*b*) detur Ordinariis locorum quidquid, et solis Episcopis, sit necessarium ad procedendum secundum fas et ordinationem datam a competente auctoritate, quare in casu unicus et nullus alius solus potest esse quam Summus Pontifex.

Card. GODFREY: Duplex est misericordia: misericordia super individuum et misericordia super turbam. Virtus misericordiae est semper admirabilis. Attamen, quantum mihi videtur, misericordia, uti dico, super turbam aliquomodo videtur obscurari in hoc schemate.

Omnes sine dubio habemus misericordiam pro fratribus infelicibus et semper in spe sumus ut ad sacramenta redeant. Attamen qui sedulo legat documentum « Lex sacri caelibatus », intelliget remedium quod habent sacerdotes lapsi ut restituantur vitae Ecclesiae certis sub conditionibus, salva semper lege caelibatus, cum residentia partium sub eodem tecto. Dicetis: durissima est haec obligatio. Utique, sed quanti laici habent hanc crucem, v. g. quando una pars infirma est et incapax. Gratia sufficiens est.

Redeo ad notionem misericordiae super turbam, turbam dico sacerdotum, turbam dico alumnorum in seminariis vel adspirantibus in domibus Religiosorum. Supponamus, exempli gratia, aliquem alumnum

qui magnis agitatur difficultatibus in materia castitatis. Si in decretis Concilii Vaticani Secundi legit concessiones factas sacerdotibus lapsis, ipse potest sibi consolationem facere et prosequi studia ad sacerdotium et ordinationem recipere, sibi dicendo: « Si post sacerdotium res non bene procederet, erit semper recursus ad Sanctam Sedem ». Quis diceret quod difficile esset sibi persuaderi se, occasione subdiaconatus, laborasse morbo psychopathico et non bene intellexisse obligationem caelibatus? Medici psychopathici possent assertionem confirmare. Quid ergo eveniet? Ad Sanctam Sedem pervenient, ni fallor, multae petitiones pro dispensatione a caelibatu.

Quapropter si quae dicuntur in schemate, in Concilio tractantur, non cum misericordia agent Sanctae Synodi Patres super turbam fratrum neque super turbam fidelium qui scandalizati erunt. Ne dicatis mihi quod concessiones generatim erunt rarissimae et secretae. Quam raro servantur secreta! Ergo non admittatur haec materia in Concilio Vaticano Secundo.

Card. DÖPFNER: Problema sacerdotum, qui a caelibatu defecerunt, dolore afficit moerentissimo totam Ecclesiam, maxime Pastores. Nam sacerdotes illi, sive propter personalem gravem culpam, sive propter causas decisionem personalem liberam auferentes vel saltem restringentes in hunc deplorabilem statum pervenerint, semper misera in vitae condicione versantur, sanctitati Presbyteratus et ipsius Ecclesiae dedecori sunt, missionem Ecclesiae saepe impediunt, et, quod nos maxime sollicitos de eis reddere debet, in extremo periculo perdendi salutem aeternam sunt. Schema nostrum bonas et efficaces solutiones proponit, quas pergrato recipimus animo. Legislatio hucusque vigens solis illis consulebat, qui vi ac metu coacti ordinationem sacerdotalem susceperunt. Neque hi saepe ex misero suo statu liberari potuerunt propter difficultates comprobandi factum coactionis. Qua de causa ex iustitia omnino necesse est, possibilitates iuridicas extendere ad omnes illos, qui propter causas non voluntarias sive ordinationem antecedentes sive ei supervenientes in circumstantiis vivunt, in quibus observatio caelibatus eis moraliter impossibilis evasit. Necesse est etiam, ex aequitate, provideri illis, qui in rerum adiunctis extraordinariis, licet non sine propria gravi culpa, versantur, ubi ad dignam vitam sacerdotalem reversio vix possibilis est. Omnes hi casus in Schemate distincte considerantur et optime eis providetur.

Nemo obiiciat, tali accommodatione legislationis ipsum caelibatum in discrimen vocari. Nam quivis homo sanae mentis institutum caelibatus a difficultatibus, quae proveniunt ex parte non-vocatorum deficien-

tium, accurate discernet. Immo si nulla remedia pro lapsis possibilia essent, multi quaererent sensum talis rigoris et de utilitate instituti ipsius dubitare inciperent. Si ergo illis providemus, quorum misera conditio a multis ipsius caelibatus in opprobrium vertitur, ideam ac legem virginitatis sacerdotalis nedum destruimus, potius statuimus.

Quod autem ad formam Schematis attinet, quaedam mihi nondum satis apte elaborata esse videntur:

1) Totum Caput I *De normis tutandae sacerdotalis castitatis* inopportune insertum esse videtur in Schemate inscripto « De sacerdotibus lapsis ». Suspicari quis poterit, ac si hae normae tantum ex anxietate de periculo labendi proponerentur. Melius staret in ampliore connexu, qui non solum de lapsis, sed imprimis de caelibatu qua tali eiusque sensu ac valore ageret.

2) Conceptus labendi vel lapsus hic ad solos defectus a caelibatu restringitur. De se hic conceptus eodem modo valeret de defectu v. gr. a fide vel ab oboedientia. Unde melius fortasse dicendum erit: « De sacerdotibus, qui a caelibatu servando lapsi sunt » (vel: « defecerunt »).

3) Certo certius omnes consentimus in laudanda, approbanda, exaltanda necessitate caelibatus sacerdotalis. Tamen curandum est, ne res ita proponatur, ac si ageret de necessitate intrinseca vel iuris divini; nam semper praecavere debemus, ne status sacerdotum coniugatorum, qui exstat in Ecclesia Orientali, ubi caelibatus sacerdotalis non lege imponitur, sed consilio suadetur, quasi status minoris honoris vel secundarius existimetur. Tale quid v. gr. suspicari quis poterit legens pag. 5,[4] lin. 14: « ... honor sacerdotis summum evincit caelibatus decus... ».

4) Loco conceptus « castitas perfecta » melius fortasse dicetur « castitas virginalis »; propter rationes iam in aliis disceptationibus allatas.

5) Institutio specialium collegiorum pro novellis sacerdotibus, in n. 8 (pag. 10 [5]) commendata, magnas habet difficultates practicas. Unde ad summum uti consilium proponatur. E contra libenter recipio normas in sequentibus numeris 8 et 9 positas.

In fine vero mearum adnotationum proponere mihi liceat considerationem quandam, quae opportunitatem huius Decreti et etiam Decreti de admittendis ad Ordines sacros iis, qui fuerunt ministri acatholici, nuper disceptati, respicit. Mens mea haec est: Multum iuvat et valde laudandum est, quod haec Schemata a Commissionibus elaborata, et quidem optime elaborata sunt. Sic nunc habemus claras et praecisas normas, necessitatibus temporis apte accommodatas, quas Sedi Aposto-

---

[4] Cf. p. 403.

[5] Cf. p. 406.

licae sine dubitatione commendare possumus, si nostrum consilium exquiri et audiri placuerit. Quoad Schema praeiacens censeo rem ita esse urgentem, ut enixe expetendum sit a S. Sede, quod hae normae quam primum applicentur et in praxim deducantur. Non autem videtur esse necessarium nec opportunum, haec Decreta solemniter in Concilio tractari et publicari.

Si vero his consiliis non obstantibus res tamen Concilio solemniter tractanda proponeretur, necessarium esset, uti opinor, unicum proponere Schema, ex integro reformatum, forsitan « De sacro sacerdotum caelibatu » inscriptum, quod totam rem tractaret in ampliore connexu.

Dispositio novi Schematis fere talis esse poterit:

1) De caelibatus sacerdotalis essentia et ratione: biblice, historice, theologice.

2) Legislatio hodierna:

*a*) in Ecclesia Latina: lex stricte obligans; rationes summae convenientiae et opportunitatis huius legis;

*b*) in Ecclesia orientali: possibilitas status sacerdotum coniugatorum; honor etiam huic statui conveniens; rationes huius exceptionis; consilium virginitatis sacerdotalis pro sacerdotibus orientalibus;

*c*) exceptio quaedam particularis: promotio eorum, qui fuerunt ministri acatholici, ad ordines sacros; ratio cur talis exceptio in certis quibusdam casibus bene determinatis a S. Sede concessa sit et etiam in futuro concedi poterit.

3) De normis fovendae et tutandae castitatis sacerdotalis.

4) De cura praestanda sacerdotibus qui defecerunt a caelibatu et de remediis pro eis instituendis.

Praeterea in componendo novo Schemate prae oculis semper haberi deberet, ut a Concilio dentur solummodo principia generalia, peculiaria autem relinquantur iurisdictioni ordinariae S. Sedis.

Card. OTTAVIANI: In hoc schemate, pag. 13 [6] n. 1, statuitur quod Sacerdos qui ad presbiteratum accesserat minoratus aliqua tabe psichica vel phisiologica quae eum imparem reddebat sustinendis oneribus adnexis presbyteratui, ideoque etiam caelibatui, potest sententia iudicis ad statum laicalem redigi sine ulla obligatione presbyteratui adnexa.

Hucusque huiusmodi processus celebrantur quidem apud tribunalia dioecesana ex commissione facta a S. Sede quae acceperat oratoris petitionem, sed, sicut evenit in processu super rato et non consummato, decisio a competentibus Dicasteriis romanis emittebatur.

---

[6] Cf. p. 408.

Praetermitto observationes quae fieri possent ob nimiam vagam formulationem istius commatis: non enim specificatur quinam debeat esse Iudex, an scilicet Episcopus vel etiam simplex Officialis; item an requiratur, sicut in causis maioribus Tribunal quinque Iudicum; et alia huiusmodi. Iamvero quoad ipsum meritum quaestionis haec noto:

*a*) in parvis Dioecesibus hi processus scandalo sunt fidelibus, et etiam ob defectum sufficientis cleri, praeferunt ut processus alibi fiat;

*b*) valde timendum est ne diversitas criteriorum hac super re, in variis Dioecesibus confusionem pariat;

*c*) largitas decisionum, quae certe sequetur novae praxi, vulnus haud dubie inferet soliditati legis caelibatus.

Gravius est autem quod nn. 2 et 3 enunciatur. Etenim n. 2 fit quasi insinuatio facilem esse viam sacerdotibus ad obtinendam reductionem ad statum laicalem sine obligatione caelibatus, quando morbum contraxerint physicum aut psychicum certum et insanabilem, ut sacerdos evadat impar oneri sustinendo.

Haec sane insinuatio minuet certissime resistentiam sacerdotum contra tentationes et non eos adducet ad praecautiones sumendas ne in morbum incidant, qui facile contrahi poterit ex repetitis peccatis contra VI praeceptum.

Peius adhuc est quod 3 commate enunciatur. In hoc enim vago modo sermo est « *de extraordinariis prorsus adiunctis* », quibus adiungitur « *concurrentibus quibusdam adiunctis* », in quibus via pateat ad recursum pro dispensatione a caelibatu.

Quid sibi vult haec repetita appellatio ad extraordinaria adiuncta, quibus concurrent *alia quaedam* adiuncta? In vaga enuntiatione fit largior porta ad destruendum caelibatum ecclesiasticum. Quilibet sacerdos vel ex fragilitate vel ex malitia potest sese involvere in illis adiunctis quibus heic fit allusio.

Non amplius vallabitur oratione, prudentia, modestia, fuga occasionum castitatis sacerdotalis, quia, si erunt lapsus, aderit remedium dispensationis a caelibatu.

Puellae autem facilius circumvenient sacerdotes quia et ipsae scient post lapsum posse peti matrimonium et sic sibi parare bonam sistemationem, quae pro ipsis erit vera fortuna.

Igitur propono ut haec tria commata prorsus aboleantur — sufficit iam praxis quae adest processuum instituendorum vel gratiarum concedendarum. Iam est tam largissime cognita haec, ut in dies crescant petitiones hac super re. Quid si Sacra Sinodus portam magis aperiat? Rivulus nunc existens, fiet nedum magnum flumen, sed prorsus oceanum!

Verum remedium est bene curare candidatos ad sacerdotium; eos eliminare qui castitatem in Seminario non servarunt, et diaconos mittere ad sacrum ministerium probationis causa, antequam fiant sacerdotes.

Exc. ŠEPER: Est quaestio spinosa. In Schemate proposito, primo intuitu, forsan nimia videntur, sed res sereno modo aggredienda est, cum ipse Beatissimus Pater eam proposuerit. Vellem etiam salvare honorem Commissionis de Sacramentis, cuius membrum eram, quae minime leviter hac in re processit.

In Ecclesia catholica caelibatus connexus est cum sacerdotio, et quidem in Ecclesia latina uti obligatorius, in Ecclesia vero orientali uti facultativus. Nec de hac re disputandum est.

Sed ex alia parte nos Episcopi non claudimus oculos ante crudam realitatem: permulti sacerdotes quoad castitatem deficiunt; multi — non patientes « dualismum » qui ob non servatam castitatem in ipsis exstat — aperte a sacerdotio deficiunt et mulierem ducunt.

Numerus apostatarum in aliquibus regionibus magnus est, et forsan crescit. Hi in peccato vivunt, odium contra Ecclesiam fovent, aliqui etiam a fide deficiunt et aliam confessionem amplectuntur.

Can. 214 unicum casum praevidet in quo dispensari potest: qui metu gravi coactus sacerdotio auctus est. Sed hoc longe non sufficit. Ideo Pius Pp. XII etiam S. Officio alios casus, in quibus dispensari possit, innuit.

Nostrum Schema imprimis contemplatur *casus pathologicos* eorum qui impares sunt castitati servandae vel qui impares erant ad castitatem servandam sese obligandi.

Quidam casus e mea praxi:

*a*) sacerdos plus quam octogenarius. In prima iuventute et in primis annis sacerdotii magnas quoad castitatem difficultates et ruinas passus est. Consilio quod, uti dicit, Romae accepit, in longinquam regionem abiit, imo nomen mutavit et civiliter matrimonium attentavit. Habet duas filias quae nesciunt eum sacerdotem esse. Res composita est iuxta normas « Lex sacri caelibatus », sed etiam postea defuncto nostro Cardinali Stepinač et mihi plures litteras scripsit rogando ut ipsi matrimonium concedatur, nam non potest se continere. Nonne melius esset in tali casu dispensationem concedere?

*b*) Iuvenis sacerdos, qui iam in Seminario schizophrenia laborabat, sed morbum tam caute abscondere potuit, ut ne psychiatra quidem eum detegere potuit. Aliquo casu, e litteris mihi scriptis, rem detegi. Cur talis infelix sacerdos per totam vitam lege caelibatus ligatum manere debeat? Verum est, eiusmodi viro nec matrimonium suadendum esse,

nam filios abnormales gignet, sed nonne pro ipso et pro Ecclesia melius esset, si a lege caelibatus dispensatus esset?

In nostris discussionibus saepe timor apparuit ne benignior disciplina hac in re in damnum verteret legis caelibatus, ne nimii sint qui etiam sub praetextu morbi psychici vel somatici dispensationem peterent. Sed in fine semper auctoritas ecclesiastica ultimum verbum dicere debet. Num sacerdotes solum timore in caelibatu contineri valent? Hoc valde triste esset, nam caelibatus debet esse expressio amoris exclusivi erga Christum et Regnum Dei. Suprema lex amor esto, non timor!

In Concilio vocabimus in sinum Ecclesiae orthodoxos, protestantes, Iudaeos. Cur fratrum nostrorum lapsorum obliviscemur?

Beat. SAIGH:[7] Le préambule (p. 6,[8] lignes 1-5) exalte le célibat ecclésiastique mais en termes tels que les prêtres mariés d'Orient apparaissent comme une exception regrettable, comme une infériorité injustifiable. On doit éviter cette façon de faire, d'autant plus que, selon la pensée de S. S. le Pape, le Concile a également pour but de *présenter* l'Eglise Catholique à nos frères séparés. Nous devons donc avoir le souci œcuménique de la leur présenter sous un aspect vrai, mais attrayant, non contraire à leur mentalité traditionnelle. Il ne faut pas oublier non plus que le célibat ecclésiastique est une offrande de soi volontaire: offrande très belle, très méritoire et très féconde, mais non indispensable au sacerdoce.

Quoi qu'il en soit, nous voulons saisir cette occasion pour déclarer qu'en ce qui concerne notre Eglise byzantine, nous tenons à maintenir pour les candidats au sacerdoce la liberté du choix entre le saint mariage et le célibat ecclésiastique, comme l'ont fait par le passé, dès les premiers siècles, bien de hiérarques et de moines, éminents par la pureté de leurs mœurs. Nous avons eu, à propos d'un autre Schéma, l'occasion de développer ce point.

## 4) SUFFRAGIA SODALIUM

Card. TISSERANT: Placet iuxta modum: ratione habita animadversionum Em.mi Bea. Disciplina stricte servetur, sed caritas commendetur Episcopis erga sacerdotes lapsos suarum dioeceseon.

---

[7] Animadversiones Beat. Saigh lectae sunt, lingua latina, ab Exc.mo Edelby, Archiep. Edesseno.

[8] Cf. pp. 403-404.

Card. PIZZARDO: Placet iuxta modum: nempe ratione habita animodversionum quae Em.mi Patres, praesertim Em.mus Card. Ottaviani, protulerunt. Liceat mihi humillime recolere quod S. Congregatio Seminariorum, postquam obtinuisset a Sacra Congr. Sacramentorum novas Circulares Litteras, de scrutinio Alumnorum peragendo, *nunc* instanter petit ut Scrutinium Alumnorum maxima cura semper peragatur priusquam ad Ordines promoveantur onerata conscientia Episcopi.

Card. FERRETTO: Placent iuxta modum capp. I et III cum animadversionibus Em.morum Patrum potissimum vero Cardinalium Döpfner et Bea et Cardinalis a Secretis Status.

Non placet caput II. Non placet quod res de reductione clericorum ad statum laicalem sine ulla caelibatus ac horarum canonicarum obligationibus in Concilio pertractetur iuxta votum Cardinalis Ottaviani.

Unum, parvi momenti, observare vellem quoad n. 6. Si possibile est aliquid strictius praevideatur seu praescribatur circa explorationem seu scrutinium candidatorum qui in Seminariis Regionalibus aluntur seu instituuntur, quum Ordinario proprio non facile sit, ex rerum natura (v. g. attenta distantia inter Episcopum Sabinensem et Mandelensem et Pontificium Seminarium Anagninum) sua propria scientia, tranquilla conscientia manus imponere.

Loquor parva tantum experientia edoctus et peto veniam benemerentissimo Cardinali Pizzardo si dicam quod, elapso anno, tantummodo paucis diebus, forsan duabus hebdomadibus, ante Ordinationem, recepi petitiones de Litteris Dimissorialibus pro Ordinatione ad Subdiaconatum et ad Diaconatum concedendis.

Card. CICOGNANI: Placet iuxta modum, seu relate ad principia quae continentur in cap. I et ob spiritum caritatis erga lapsos quo imbuitur cap. II.

Bene quidem de capite II (ad pag. 12 et 13 [1]), « de remediis quibusdam iuridicis », sed timor exoritur — uti adnotatum est ab Em.mis Patribus — ne pandatur via ad augendas petitiones pro dispensatione a caelibatu.

Habeatur ut sacrum hoc principium: Caritas, flagrans caritas, erga sacerdotes quacumque causa lapsos augeatur: in voto Em.mi Card. Bea; et huiusmodi caritas corde magno exerceatur.

Dum, finis intentus est succurrendi miseris seu medelam afferendi pro nonnullis casibus, priculum patet ne morbus fiat contagium, et scandalum detur mundo.

---

[1] Cf. pp. 407-408.

Sine dubio congruit ut Episcopi noverint quod non tantum habetur can. 214 « de vi et metu gravi » ad providendum casibus, sed etiam illa motiva sapienter indigitata a Pio XII fel. rec. — et confirmata a Summo Pontifice regnante —; sed omitterem haec ex Actis Concilii: hoc enunciare in Concilio, praesertim quae habentur in Notis huius fasciculi, pag. 16-19,[2] obnoxium esset nimis periculis et interdum falsis interpretationibus, quasi promulgetur nova et noxia disciplina.

Relinquatur res suctae administrationi disciplinari et prudentiae Sanctae Sedis, seu Romanae Curiae (casus et processus remaneant Apostolicae Sedi reservati), quae — nunc videmus — quibus criteriis et qua doctrina regatur.

Card. LIÉNART: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Card. Relatoris, quia mansuetudo erga peccatores de qua Dominus Iesus tantum exemplum praebuit, non restringenda est sub influxu metus abusuum probabilium. Absolvens mulierem adulteram Christus Iesus, nec bonum commune offendit, nec adulterio viam latiorem aperuit. Unde mihi non apparet quod si Concilium huic schemati annueret legem caelibatus ecclesiastici dirueret.

Sed quaestio est an materia ista in Concilio tractanda sit: et ratio tenenda est de his quae dixerunt Em.mi Cardd. Cicognani, Ferretto, Frings, Léger, Döpfner, Bea et Exc.mus Archiepiscopus Zagrabiensis.

Card. TAPPOUNI: Placet iuxta modum: i. e. secundum animadversiones Eminentissimi Cardinalis Bea.

Card. COPELLO: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Bea et problema reservetur Sanctissimo.

Card. MCGUIGAN: Non placet, sed nihil criticum contra ipsum schema dico. Mea opinio concordat cum observationibus Em.morum Cardd. Léger, Godfrey, Döpfner, Bea et Ottaviani. Melius est loqui in Concilio tantum de caelibatu sacerdotali, servata admiratione et plena caritate pro sacerdotibus orientalibus uxoratis.

De sacerdotibus lapsis nihil dicatur in Concilio.

Card. FRINGS: Placet iuxta modum.[3]

Card. RUFFINI: Placet iuxta modum.[4]

---

[2] Cf. pp. 409-412.
[3] Cf. p. 414.
[4] Cf. pp. 414-415.

Card. VALERI: Placet, excepto tamen n. 2, pag. 13,[5] capitis 2, sed in Concilio de hac re non tractetur, relinquendo ordinationem dispositionum sub n. 1 et sub n. 3 iudicio Summi Pontificis.

Card. SIRI: Placet iuxta modum: schema non est deducendum ad Concilium, quia cum agatur de tali summo bono in Ecclesia, de hoc schemate agere publice posset esse nefas sive clericis sive laicis.

Sum in voto Em.mi Cardinalis Ottaviani; quoad necessarium, censeo iam esse provisum in praxi inducta inde a Pio XII. Consentio cum Card. Bea de cura lapsorum.

Card. MCINTYRE: Non placet. Commentarii ab Em.mo Card. Godfrey et Card. Ottaviani approbati sunt. Haec quaestio, ad mentem meam, est materia sola ad actionem, disciplinam in prudentia et in iudicio Summi Pontificis et consideratio in hac Commissione omnino non decet.

In pagina 13 dicitur de morbo physico et psychico et indicatur eorundem effectum habere maiorem influentiam quam religionem et gratiam Dei.

Card. QUIROGA Y PALACIOS: Non placet quaestionem hanc in schemate peculiari tractari. Tractari deberet melius cum tractatu de Ordine Sacro, in quo extolleretur sublimitas castitatis sacerdotalis et deberent dari normae pro ea tutanda.

Si in aliquo Sacerdote dantur « obiectivae conditiones speciales », res mittatur ad Sanctam Sedem cuius benignitas postulatur.

Card. LÉGER: Placet iuxta modum:[6] praesertim iuxta ea quae dicta fuerunt ab Em.mis Frings, Döpfner, Bea, Léger et respectentur declarationes Beat. Maximi IV, sed non in Concilio diudicandum erit.

Card. MONTINI: Placet iuxta modum: scilicet:

*a*) quaestio a Concilio non est tractanda, ut ab Em.mo Card. Ottaviani probatum est et ab aliis Patribus edictum est;

*b*) materia de dispensatione a lege caelibatus ad Sanctam Sedem reservetur, ut ab omnibus ad quos pertinet cautissime tractetur;

*c*) de cetero, firmissime lege sacri caelibatus semper in tuto posita, adhaereo his quae ab Em.mis Card. Tisserant, Pizzardo, Liénart, Cicognani, Döpfner, Bea et ab Exc.mo Archiepiscopo Zagrabiensi dicta sunt.

---

[5] Cf. p. 408.

[6] Cf. pp. 415-416.

Card. GIOBBE: Placet iuxta modum: in schemate agitur de re satis periculosa, tamen aliquod remedium iuridicum erga lapsos inveniri debet. Quaestio non est pertractanda in Concilio. Adhaereo libenter iis quae dicta sunt ab Eminentissimo Cardinali Bea.

Card. CENTO: Placet spiritus caritatis qui hoc schema suggessit. At plane comprenditur nostra intima angustia inter misericordiam in singulos et misericordiam in turbam, uti se expressit Cardinalis Godfrey. Memorari mihi liceat quod sequitur. Anno Iubilaei 1925, cum Episcopus residentialis essem, casum quemdam patefeci Summo Pontifici Pio XI sacerdotis, qui suppliciter dispensationem a caelibatu petebat. Post momentum silentii, haec verba solemniter pronuntiavit: « Non ci sentiamo di aprire questa breccia. Qualche Papa in casi rari lo ha fatto e se ne è pentito ». Papa ille fuerat Pius X. Nunc, in phase praeparatoria Concilii, duae, non una, Commissiones, nempe illa *De Disciplina Sacramentorum* et *De Missionibus* — quod gravitatem situationis demonstrat — concorditer proponunt ulteriorem indulgentiam erga infelices fratres nostros, qui aliquando desperanter anguntur, nobisque maximam pietatem inspirant. Quid ergo? Reor nos hanc decere solutionem, reservare nempe solutionem spinosi problematis Illi soli cui tradidit Christus claves regni caelorum. Ductus a Spiritu Sancto in singulis casibus, Ipse iudicabit. Nulla unquam de hac re notitia publice edatur, neque de ea in Concilio tractetur.

Card. GÁRIBI Y RIVERA: Placet schema. Cogitandum est quod misericordia erga populum scandala vitari exigit, et sacerdos libidinose vivens magnum scandalum dat populo; sed ad inconvenientia non parva vitanda, si tale decretum Concilium ederet, res de dispensatione iudicio S. Sedis relinquatur sine ulla mentione in decretis Concilii.

Cum Em.mo Card. Bea de cura sacerdotum lapsorum.

Card. GODFREY: Non placet in sensu a me explicato in folio adnexo.[7]

In votis Em.mi Cardinalis Ottaviani et aliorum Em.morum Cardinalium. Imprimis liceat dicere nos nullam criticam facimus contra traditionem in Ecclesia Orientali. Pro nobis in Occidente quaestio est de defensione pretiosissimae traditionis quae maxime aedificat fideles.

In Concilio lex caelibatus declaretur et nil aliud dicatur de caelibatu sacerdotum. Relinquatur res Summo Pontifici.

---

[7] Cf. pp. 416-417.

Card. RICHAUD: Placet iuxta modum: ratione habita observationum Em.mi Cardinalis Decani et Eminentissimorum Cicognani, Frings, Léger, Godfrey, Döpfner, et etiam Em.mi Card. Ruffini de necessitate alicuius examinis medicalis specialis seminaristarum.

Insuper cum pluribus Patribus puto quod ista quaestio non veniat in publico ad Concilium, sed exopto quod istud schema cum Disceptatione nostra, postquam Summus Pontifex iudicium suum declaraverit, communicetur modo authentico ad Sacram Congregationem de Sacramentis ut propositiones istius schematis sint pro Sacra Congregatione regulae ad decisionem, cuius sola S. Congregatio de Sacramentis videtur competentia pollere in hac materia, ut istae nostrae considerationes et schema istud ut directivae habeantur coram unica Auctoritate semper eaedem in his infelicibus casibus.

Card. KÖNIG: Placet iuxta modum: Concilio non proponatur, in voto Cardd. Montini, Cento, Richaud.

Card. DÖPFNER: Placet iuxta modum: omnino peto, ut constitutio perficiatur, sed non in Concilio. Sto in votis Cardd. Léger et Frings. Cf. folium adnexum.[8]

Card. MARELLA: Placet iuxta modum: ad mentem scilicet Cardinalium Godfrey et Ottaviani. De hac quaestione, praesertim vero de dispensatione a caelibatu, minime in Concilio tractetur, sed singuli casus Summo Pontifici ut antea confidenter proponantur, qui, ductu Spiritus Sancti, misericordiam tam super individuos quam super turbam certe habere curabit.

Adhaereo animadversionibus Em.mi Bea circa varias providentias sive spirituales sive materiales scl. pecuniarias et medicales pro sacerdotibus lapsis, sive propter castitatem quam propter abusus alcool vel alias causas, sicut optime in Gallia fit mediante Institutione sic dicta « Secours Sacerdotale » sub directione specialis Commissionis Episcopalis, quae semper agit cum omni prudentia et caritate.

Card. ALFRINK: Placet iuxta modum: in voto Card. Bea et Card. Cicognani. Haec materia autem non Concilio proponatur sed Summo Pontifici humiliter sed enixe commendetur. Forse praesentia tot Episcoporum, occasione Concilii, Romae degentium, ansam praebere potest Episcopos Ecclesiae *scripto* et *secreto* de hac materia interrogandi.

Card. SANTOS: Placet iuxta modum: textus et finis valde placent. Non vero titulus schematis; nec agatur in Concilio de sacerdotibus lapsis,

---

[8] Cf. pp. 417-419.

ut aliunde iam actum est, sed res relinquatur sapienti iudicio Apostolicae Sedis.

Card. RITTER: Non placet sive ut schema pro Concilii decreto sive ut petitio Sanctae Sedi offerenda ut in folio adnexo.

Schema in primo et tertio capite mihi placet ut propositum a Commissione competenti. Certissime, non solum Episcopi et Rectores Seminariorum, sed etiam spiritus Moderatores Professoresque adamussim advigilent candidatorum praeparationem oportet et scrutinium ut accurate investigent per observantiam Ecclesiae praescriptionum tum alumnorum institutionem tum indolem ac signa vocationis divinae. Caritas christiana urget ut exerceamus omnem curam et sollicitudinem erga sacerdotes lapsos ut redeant in viam salutis et, si fieri possit, saltem partialiter et gradatim in sacrorum exercitium.

Attamen caput secundum eiusdem schematis non placet. Dubitandum est utrum casus citati in pagina tertia decima,[9] a linea undecima ad lineam vigesimam quartam, secundum meliorum medicorum [sententiam] realiter dentur. Casus tertius, in eadem pagina, lineis vigesima quinta et sequentibus, citatus, sine dubio invenitur in fere omnibus dioecesibus. Sed impossibilitas resipiscentiae etiam moralis non exaggeranda est. Sollicitudo erga sacerdotem lapsum etiam in miserrimo statu non debet ducere in caecitatem et minorem curam erga bonum totius Ecclesiae commune.

Proinde schema propositum mihi placet in capitibus primo et tertio. In secundo autem capite, non placet sive ut schema pro Concilii decreto sive ut petitio Sanctae Sedi offerenda.

Card. COUSSA: In c. 68 Motu Proprio *Cleri sanctitati* (2 iunii 1957) affirmatur: « Caelibatus clericorum eorundem statui ac divinorum ministeriorum exercitio *dignius aptiusque* respondens... ab omnibus in honore habendus est ».

Quoties isti sacerdotes lapsi lucrari Ecclesiae non amplius possint, attenderem ad sequentia:

*a*) Quoties, solidis canonicis argumentis, probatur candidati libertatem imminutam (non demptam) esse ante accessum ad presbiteralem ordinationem, peterem pro ipso gratiam dispensationis ab obligatione servandi sacrum caelibatum.

*b*) Quoties maius malum adveniret Ecclesiae ex denegatione gratiae dispensationis, ob extraordinarias omnino circumstantias in quibus inveniretur Orator, gratiae concessionem commendarem eo quod

---

[9] Cf. p. 408.

legislator in edenda lege *ordinaria adiuncta hominum* praevidere et considerare potest, non autem extraordinaria. Id aequitas exspostulare videtur.

De morbis physicis vel psychicis ante sacram ordinationem contractis, plerumque idem iudicium erit ac de imminuta libertate in iudicando de propria idoneitate seu vocatione (v. sub litt. *a*).

De morbis autem post sacram ordinationem contractis, videndum erit in singulis casibus.

Concilium opportunius sileret de hac dura et tristi quaestione; criteria autem bene est si figerentur a comitiis plurium Dicasteriorum Curiae quorum res interest.

Card. SILVA HENRIQUEZ: Placet iuxta modum: secundum animadversiones quas propono [et secundum animadversiones propositas] ab Em.mis Cardd. Döpfner, Bea et Liénart.

Pag. 5,[10] lin. 13: Post punctum inseratur: « ut iamiam Veteris Testamenti sanctissimae leges apertis verbis demonstrant (*Lev.* 15, 16; 22, 3) ».

Pag. 5, lin. 21: Exoptatur ut rationes sacerdotalem caelibatum suadentes fusius exponantur praecipue quae ex doctrina S. Pauli profluunt (*I Cor.* 7) et vitae sanctitati connectuntur (ibid. vers. 5). Verba tamen ita moderanda sunt ut nullo modo Orientalis Ecclesiae praxis despecta habeatur.

Pag. 10,[11] lin. 2: Inserendum proponitur: « Sacrosancta Synodus castitatem sacerdotalem altius cupiens honorari et amari, ne quis caelibatum ut mere negativam legem habeat, statuit ut deinceps votum solemne castitatis apud Ecclesiam Latinam in susceptione subdiaconatus implicite hucusque emissum, explicita formula ante Ordinationem coram Episcopo profiteatur ». Hoc et ad tollendum dubium hucusque existens propter externam saltem auctorum sententiam et ad psychologice castitatis amorem profundius confirmandum; quamvis etenim iuridice par sit vis implicitae ac explicitae professionis, res psychologice toto caelo differt.

Card. SUENENS: Placet iuxta modum: i. e. res non tractetur in Concilio et remaneat competentiae S. Sedis. Sed Sancta Sedes misericors sit in diiudicandis casibus *nullitatis* erga ea quae *antecedunt* ordinationem, non vero post ordinationem. Ratio habeatur de iis quae dixit sapienter Card. Bea.

---

[10] Cf. p. 403.
[11] Cf. p. 406.

Card. OTTAVIANI: Placet iuxta modum: cum meis animadversionibus,[12] item Cardd. Godfrey et Bea.

Card. DI JORIO: Placet iuxta modum: schema, prouti iacet, non videtur opportunum ad mentem Em.mi Card. Ottaviani. Introducatur, ubi deest, respectio medica — in re specifica — periodica alumnorum Seminariorum. Singuli casus ad S. Sedem referantur.

Card. BEA: Placet iuxta modum: i. e. non proponatur in Concilio, nisi forte modo valde generali et in loco opportuno. Cetera ut exposui in folio adnexo.

Schema ut causam lapsuum fere unice defectum in castitate affert. At res non ita est. Secundum aliquam recentem statisticam, factam in Gallia, de 361 sacerdotibus lapsis constat causam lapsus fuisse:

| | | |
|---|---|---|
| alcoolismum apud | 66 | |
| disoboedientiam | 35 | |
| defectus in fide | 42 | |
| | | 143 = 35% |
| homosexualitatem | 116 | |
| fornicationem | 75 | |
| concubinatum | 27 | |
| | | 218 = 65% |
| | | 361 |

Ergo defectus contra castitatem sunt quidem maioris numeri, sed etiam aliae rationes adsunt. Notatu dignum est maiorem numerum lapsuum non accidisse statim post Seminarium (13,2 pro centum annis aetatis 24-28 annorum), sed inter annos aetatis 30-49 (72 pro centum). Ratio ergo quaerenda est in ipsis periculis vitae sacerdotalis.

Haec omnia ostendunt quaestionem multo profundius examinandam esse quam in schemate fit, et hoc examine facto remedia quaerenda esse ad impediendos lapsus. In quaestionem venire videntur defectus in admissione ad Seminarium et ad Ordines Sacros, in indole et charactere non satis examinato, in ascesi quae non satis insistit in mortificatione, temperantia et oboedientia, in condicionibus vitae sacerdotum iam magis aetate provectorum. Remedia « iuridica » de quibus in Cap. II

---

[12] Cf. pp. 419-421.

certe problema non satis solvunt. Inter cetera remedia etiam sacerdotum vita communis enixe commendari poterit.

Quantum ad curam sacerdotum lapsorum (Cap. III, pag. 14 [13]) certe oratio et caritas ad misericordiam erga lapsos valde utiles sunt. Sed quaeri potest, nonne *plus* faciendum sit, i. e. curanda conversio et reditus v. g. aliqua cura « *organizata* » tam spirituali quam materiali lapsorum. Lapsi saepe refugiunt ad protestantes, quia in miseria sunt et ab illis iuvantur. Nonne hoc impediri posset cura aliqua ex parte nostra? In aliquibus regionibus aliquid ceptum est, sed in aliis interim miseri illi suae sorti relinquuntur.

*Conclusio*: res haec non spectat ad Concilium; nimis delicata est, sed relinqui debet curae Episcoporum et Conferentiarum Episcoporum. Concilium apto aliquo loco, generali modo in memoriam revocare poterit, ut etiam sacerdotum lapsorum cura habeatur cum caritate vere supernaturali, ad exemplum ipsius Christi Domini, providendo etiam opportuno modo eorum exigentiis temporalibus, ne forte ob indigentiam etiam circa fidem naufragium patiantur.

Card. BROWNE: Placet iuxta modum: *a*) ut non publice tractetur in Concilio; *b*) res adhuc studeatur; *c*) ut interim serventur normae a Summo Pontifice traditae; *d*) valde attendantur dicta ab Em.mo Card. Bea; *e*) ut consideretur remedium Diaconatus.

Card. ALBAREDA: Placet iuxta modum: scilicet secundum ea quae dixerunt Em.mi Cardd. Bea et Ottaviani. Schema nullatenus Concilio proponatur.

Beat. CHEIKHO: Non placet, ad mentem Em.morum Patrum et praesertim Em.mi Card. Bea.

Beat. GORI: Placet iuxta modum: nempe habita ratione ad ea quae a Patribus dicta sunt. Haec autem materia non est tractanda in Concilio, nostra humili opinione.

Exc. O'CONNOR: Placet iuxta modum: nec necessarium nec opportunum puto ut argumentum in Concilio Oecumenico tractetur. Sufficit ut in casibus singularibus iudicandis recursus habeatur ad Sanctam Sedem.

Exc. UJČIĆ: Placet iuxta modum: iuxta observationes Card. Léger. Ponderando quae dixit Card. Döpfner, tam item Card. Ottaviani. Considerationi subiciantur ea quae dixit Arch. Šeper. Gratias ago Card. Bea pro statistica. In lapsis fragilitas est status morbosus. Ubi limes inter

---

[13] Cf. pp. 408-409.

« fragilitatem » et « morbum »? Matrimonium non est unicum remedium concupiscentiae: vide regem David. Sacerdotes lapsi poenitentiam [habent] ex ipso errore; putabant se habituros esse sociam diaconissam sed nacti sunt draconissam.

Si fieri potest, sanetur occultum matrimonium a S. Poenitentiaria: mulier manebit ei pro poenitentia.

Exc. ANTEZANA Y ROJAS: Placet iuxta modum: ratione habita animadversionum Em.morum Cardinalium Léger, Godfrey, Döpfner, Ottaviani, Bea et aliorum Patrum. Sunt enim, videtur, in omnibus temporibus, fortasse in his magis quam in aliis, iusti et peccatores, fideles et infideles, sed semper super omnia gratia Dei est cum misericordia ad salvandum, sanandum et sanctificandum omnes qui quaerunt eas cum lacrimis etiam recalcitrantes.

Exc. BERAS: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Bea. Et in Concilio nihil dicatur de hac quaestione sed Summo Pontifici reservetur.

Exc. COORAY: Placet iuxta modum: i. e. ad mentem Eminentissimi Relatoris et in votis Em.morum Cardd. Frings et Döpfner. Sed:

1) Res ne tractetur in Concilio Oecumenico.

2) Dispensationes a caelibatu reserventur exclusive Sanctae Sedi.

3) Curandum est ab Ecclesia de remediis ad mentem Em.morum Cardd. Bea et Browne.

Exc. LEFEBVRE: Placet iuxta modum: ad mentem Em.morum Cardd. Ruffini, Godfrey, Ottaviani, Bea.

Certe misericordiam debemus habere pro sacerdotibus lapsis. Sed cur non misericordiam pro his miseris hominibus, viris vel mulieribus, qui patiuntur divortium sine eorum culpa, qui multo magis digni misericordia sunt, quia sine culpa, debent castitatem servare et numquam votum castitatis fecerunt.

Exc. ALTER: Non placet iuxta modum: quaestio capite III tractata mihi videtur non esse tractanda in Concilio Oecumenico; sed modo administrativo agenda esse a Sancta Sede. Periculum semper adest quando sacerdos debilis, in tempore tentationis, videbit portam apertam sub conditione proposita pag. 13 [14] §§ 1, 2, 3, et consequenter magis pronus erit ad lapsum. Tamen si religiosus voto solemni castitatis perpetuae mancipatus poterit in speciali casu dispensationem obtinere, cur sit conditio sacerdotis lapsi durior quam religiosi? Evidenter debet antea reduci ad statum laicalem in perpetuum. *Permaneo anceps* in casu; et tota

---

[14] Cf. p. 408.

quaestio igitur mihi videtur esse referenda ad Sanctam Sedem ad diiudicandum an agenda sit in Concilio necne. Sententia mea concordat specialissime cum sententia exposita ab Em.mo Card. Bea.

Exc. GRANER: Placet iuxta modum: nempe secundum animadversiones Em.mi Card. Bea.

Exc. HURLEY: Placet, et quidem Concilio proponatur. Fateor me multum profectum habuisse ex disceptatione praesenti in hac Commissione Centrali et vellem ut Episcopi totius mundi aequalem haberent occasionem de hac materia difficili audiendi. Plura dicta sunt de scandalo, sed nescio utrum in toto mundo occidentali aliquae remaneant personae adultae quae de aliquo sacerdote lapso vel indigno non audierint.

Ergo proponatur Concilio, et proponatur etiam ut Commissio creetur specialis ad quaestionem ulteriore studio subiciendam, quia ut ab Em.mo Cardinali Bea audivimus multum disci potest a studio ut ita dicam sociologicorum.

Multi timent ne consideratio quaestionis a Concilio in damnum Ecclesiae vertatur sed tendentia hodierna est laudare plus illum qui quaestionem spinosam audacter aggreditur quam omnes sciunt existere potiusquam illum qui eandem quaestionem celare tentat.

Exc. ŠEPER: Placet.[15]

Exc. PERRIN: Placet iuxta modum: secundum animadversiones Cardinalium Frings, Léger, Döpfner, Bea, et Exc.mi Šeper.

Meo sensu, Patres Concilii praesentent tantum votum scriptum ad Sanctum Patrem.

Processus de reductione ad statum laicum sine obligatione caelibatus semper praesententur in foro Dicasteriorum Romanorum.

Adhaereo voto Eminentissimi Richaud.

Exc. BAZIN: Placet iuxta modum: secundum observationes Eminentissimorum Cardd. Léger, Cento, Richaud, Suenens, Bea et Archiep. Lefebvre. Res ne tractetur in Concilio, sed singuli casus referantur ad S. Sedem ad solutionem obtinendam secundum spiritum huius schematis.

In Concilio, lex caelibatus iterum solemniter proclametur.

Exc. BERNARD: Placet iuxta modum: scilicet in voto Em.mi Card. Suenens, non omissis iis quae dixerunt Em.mi Cardd. Ruffini, Ottaviani et praesertim Em.mus Card. Bea.

---

[15] Cf. pp. 421-422.

Res non est tractanda in Concilio, sed omnino relinquenda Sanctae Sedi, e contra in Concilio lex caelibatus solemniter proclametur.

Exc. YAGO: Placet ad mentem Em.mi Card. Relatoris, sed res non in Concilio tractetur. Sive sacerdos lapsus ad statum laicalem redigatur sive non, scandalum semper manet. Sed hoc scandalum duplex est:

1) scandalum vere datum a sacerdotibus lapsis;

2) scandalum non datum sed receptum a debilibus. Hoc scandalum venit a suppressione alicuius legis ecclesiasticae. Necesse est, mihi videtur, verum scandalum vitandum esse, et nos misericordiam habere super fratres nostros qui vere patiuntur.

Exc. RAKOTOMALALA: Placet iuxta modum: ad mentem Eminentissimorum Cardd. Ruffini, Godfrey et Ottaviani.

Exc. NGÔ-DINH-THÛC: Non placet.

Solutio mitior, esset alleviatio maxima pro Episcopis cum cura sacerdotum lapsorum, ut ipsi possint animam suam salvare et non contaminare animas aliorum aut aliarum, postulet magnam patientiam et longanimitatem ex parte Episcoporum.

Noto tamen ex experientia viginti quatuor annorum uti Episcopus quod cum magna patientia et longanimitate salvari potuerunt quasi omnes sacerdotes lapsi qui a me cogniti sunt.

Forse illi sacerdotes qui patiuntur tentationes incoërcibiles contra castitatem, possunt incardinari illis ritibus qui presbyteratum uxoratum admittunt, et ubi presbyteri uxorati, uti audivimus, magna servitia reddunt Ecclesiae, ubi ergo illi muneribus utillimis fungi possent, ea conditione quod possent uxores invenire, quae ita eis placerent, ut tentationes ab eis auferrent.

Exc. VERWIMP: Placet iuxta modum: casus existentes lapsorum relinquantur iudicio Sanctae Sedis. Verus conatus adhibeatur, mediis indicatis ab Eminentissimo Patre Bea, ut lapsi ad rectam viam redeant.

Exc. JELMINI: Placet iuxta modum: scilicet in Concilio de hac materia quam pauce tractetur quia, uti iam dictum est, res satis est periculosa. Dispensatio a lege caelibatus relinquatur Summo Pontifici. Consentio his quae bene dicta sunt ab Em.mo Card. Bea. Sollicitudo erga sacerdotes lapsos quam maxime polleat caritate.

Exc. SUHR: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Card. Bea.

Exc. SCHARMACH: Non placet: res non tractanda in Sacro Concilio, sed relinquenda solo Summo Pontifici.

Rev. GUT: Placet iuxta modum: Retenta caelibatus traditione et disciplina, semper erga sacerdotes lapsos sequendum est adagium evangelicum « superexaltet misericordia iudicio » sicut S. Benedictus tantopere inculcat Abbatibus suis in S. Regula. Magis quam alii sacerdotes illi indigent sacramentis Ecclesiae.

Rev. SÉPINSKI: Placet iuxta modum: i. e.

1) Schema non videtur maturum esse.

2) Mihi placet votum Em.mi Card. Döpfner, ut elaboretur novum schema de castitate sacerdotali, in quo quaestio de sacerdotibus lapsis partem tantum habeat.

3) Proponerem ut novum schema praesentetur S. Pontifici, non vero Concilio.

4) Omnes similes casus reserventur semper unice S. Pontifici, qui pro sua prudentia et benignitate decidet.

5) Adhaereo voto Em.mi Cardinalis Bea, quod attinet ad curam sacerdotum lapsorum.

Animadversiones minoris momenti ad perficiendum schema:

Ad pag. 6,[16] lin. 9: dicatur « a qua roboris gloriaeque Ecclesiae *magna pars* profluit ».

Ad pag. 10,[17] lin. 3: corrigatur: « Post s. Ordinationem ».

Ad pag. 10, lin. 26: corrigatur: « colluctantes ».

Ad pag. 10, lin. 32: melius dicatur « possent ».

Ad pag. 11,[18] lin. 10: corrigatur « *Quod* ad vos attinet ».

Ad pag. 15, lin. 6: indicetur initium citationis signo « .

Ad pag. 16,[19] lin. 14: corrigatur « psyc*h*opathica ».

Ad pag. 17,[20] lin. 22: corrigatur « psyc*h*oses ».

Ad pag. 17, lin. 30: corrigatur « epileps*i*a ».

Ad pag. 17, lin. 32: corrigatur « psyc*h*opathia ».

Ad pag. 18,[21] linn. 3-4: dicerem: « confisi sunt gratiam status mutaturam esse naturam ».

Ad pag. 19,[22] lin. 4: corrigatur « prodi*d*erunt ».

Rev. JANSSENS: Non placet ut res deferatur ad Concilium nec ut publice de re agatur.

Quod ad rem ipsam: dum omnino assentior Em.mi Card. Bea, inclinor in maiorem misericordiam ne quasi vi cogamus miserentos et in-

---

[16] Cf. p. 404.
[17] Cf. p. 406.
[18] Cf. p. 406.
[19] Cf. p. 410.
[20] Cf. p. 410.
[21] Cf. p. 411.
[22] Cf. p. 412.

dignos sacerdotes pergere in ministerio sacerdotali cum gravi periculo non paucarum animarum. Totum negotium reservetur Summo Pontifici.

Adhaereo sententiae Cardinalis Browne de periodo in diaconatu transigenda ante ordinationem sacerdotalem.

## IX

## DE ECCLESIAE UNITATE « UT OMNES UNUM SINT »

(Quinta et Sexta Congregatio: 16-18 iunii 1962)

### 1) SCHEMA PROPOSITUM A COMMISSIONE DE ECCLESIIS ORIENTALIBUS

[I. *Opus redemptionis*] 1. Conditor et restitutor generis humani, Deus verus et unus, « elegit nos (in Christo) ante mundi constitutionem ut essemus sancti et immaculati in conspectu eius in charitate » (*Eph.*, 1, 4), id est in communione cum Ipso et inter nos homines, quia « Deus charitas est » (*I Io.*, 4, 16), « et hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum diligat et fratrem suum » (*I Io.*, 4, 21). Per peccatum, quod est odium (*Io.*, 15, 22-25), homines seiuncti sunt a Deo et ab invicem, sicut testatur historia generis humani, in Libris Sanctis enarrata. Per mortem et resurrectionem Iesu Christi facta est « nova creatura » (*II Cor.*, 5, 17; *Gal.*, 6, 15), « ubi non est Gentilis et Iudaeus, circumcisio et praeputium, barbarus et Scytha, servus et liber, sed omnia et in omnibus Christus » (*Col.*, 3, 11; cf. *I Cor.* 12, 13; *Gal.*, 3, 28). Induentes Christum ut Novum Hominem per baptismum (*Gal.*, 3, 27; *Eph.*, 4, 24; *Col.*, 3, 10), fideles in unitatem cum Christo et inter se renovantur: omnes enim unum sunt in Christo Iesu (*Gal.*, 3, 28). Fiunt « corpus Christi et membra de membro » (*I Cor.*, 12, 27).

[II. *De Ecclesia terrestri et caelesti*] 2. Hoc Corpus Christi est Ecclesia (*Eph.*, 1, 22-23; 5, 23. 29-30; *Col.*, 1, 18. 24; cf. *I Cor.*, 12, 27-28), societas electorum qui Christo uniuntur et ab eo salutem consequuntur.

3. Salus autem nondum plene consummata est. Christus ipse « sedet ad dexteram Dei » (*Mc.*, 16, 19, etc.), plenus gloria aeterna et consummata: « Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur » (*Rom.*, 6, 9). Fideles autem Christi peccato et morti adhuc subiiciuntur, quia mundus hic nondum per secundum adventum Christi absolutus est.

4. Hinc et duplex Ecclesiae status. Ex una parte, iam cum Christo in coelis consummatur, tamquam « Ierusalem nova » (*Apoc.*, 3, 12), « quae sursum est, libera » (*Gal.*, 4, 26), « Sponsa Agni » (*Apoc.*, 21, 9 ss.). Ex altera vero parte, ut adhuc in hoc mundo constricta, est imperfecta et construi debet « in templum sanctum in Domino » (*Eph.*, 2, 21), crescere ut

corpus « in mensuram aetatis plenitudinis Christi » (*Eph.*, 4, 13). Oportet proinde ut structuris societatis humanae utatur, cum ordine rerum temporalium connectatur, et contra elementa mundi (*Gal.*, 4, 3) certet. Ad hoc autem eget iuncturis, nexibus et coniunctionibus ad compaginem et subministrationem corporis Christi (*Col.*, 2, 19; Eph., 4, 16). Hic remanent ad tempus leges et poenae, auctoritas et iurisdictio, hierarchia, inaequalitas superiores inter et inferiores.

[III. *Ecclesia hierarchica*] 5. Christus prospiciens et volens hanc aedificationem visibilem suae Ecclesiae in terris, providit ei ministros qui eam suo nomine educerent et gubernarent. Inter quos ministros eminent apostoli (*Eph.*, 4, 11; cf. *I Cor.*, 12, 28), super quos Ecclesia aedificatur tamquam « super fundamentum » (*Eph.*, 2, 20). Et inter apostolos Christus elegit Petrum tamquam principem et caput, super quem aedificaret Ecclesiam (*Mt.*, 16, 18), per eum alios apostolos in fide confirmans (*Lc.*, 22, 31-32), illosque una cum universo grege pascens (*Io.*, 21, 15-17). Ille qui promisit se cum suis « usque ad consummationem saeculi » futurum esse (*Mt.*, 28, 20), manifeste voluit ut ista auctoritas permaneret quamdiu Ecclesia in terris versaretur. Unde Traditio catholica tenuit et tenet apostolos suam potestatem a Christo acceptam sucessoribus transmisisse, qui sunt episcopi, sicut Petrus ipse suum munus successori transmisit, qui est caput collegii episcopalis et simul cum eo Ecclesiam gubernat.

[IV. *Unitas visibilis Ecclesiae sub Petro*] 6. Graviter autem erraret qui ex dictis concluderet Petrum vel eius successorem Christum aliquo modo supplantare. Christus est Caput omni modo, in omni ordine, sub omni respectu: est fons gratiae (*Io.*, 4, 14; 7, 37 ss.; *Apoc.*, 21, 6), « lumen vitae » (*Io.*, 8, 12), dator Spiritus Sancti (*Io.*, 7, 39), rex (*Apoc.*, 19, 16), legislator (*Mt.*, 5, 17; *Iac.*, 4, 12), iudex (*Mt.*, 25, 31 ss.; *Act.*, 10, 42). Petrus vero, vel eius successor, non est caput nisi modo vicario, et quidem in ordine iurisdictionis, seu Ecclesiae terrestris et visibilis; ubi gubernat, leges fert, iudicat in nomine Christi. In ordine gratiae, ipse Successor Petri eam recipit sicut omnes fideles Christi, et communicat ut instrumentum sacerdotale sicut omnes ministri cultus. Ordinat tamen quae ad exercitium temporale pertinent rerum spiritualium, ut sunt sacramenta et praedicatio verbi, de usu potestatis ordinis disponendo per potestatem iurisdictionis. Item de formulatione fidei iudicat et decernit, sive solus sive cum collegio episcopali, per magisterium infallibile a Christo concessum.

[V. *Unitas Ecclesiae indivisibilis*] 7. Sic acquisita per sanguinem Christi (*Act.*, 20 28) et super Petrum et Apostolos fundata, sancta Ecclesia voluntati sui divini Fundatoris non respondebit nisi una permaneat. « Rogo... ut omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint » (*Io.*, 17, 21). His verbis, Dominus noster Iesus Christus non intendit tantum unitatem Ecclesiae consummatae in coelis, sed etiam construendae in terris; nam addit: « ut credat mundus quia tu me misisti ». Unitas vero haec Ecclesiae non perficitur nisi sub aspectu etiam visibili vel

temporali, quem voluit Christus, et quidem per submissionem auctoritati ab eo institutae in terris, scilicet collegio episcopali et eius capiti, Petri successori. Heic autem, proh dolor! lamentatur Mater Ecclesia divisiones et schismata, quae in sinum suum per iniuriam temporum et fragilitatem hominum irrepserunt. Sicut saepe accidit in rebus humanis, dissensiones mentium vel cordium, oppositiones individuales vel regionales, ignorantia vel alienatio, post se traxerunt separationes in ipso grege Christi, ita ut partes quaedam Ecclesiae se ab auctoritate Vicarii Christi subtraxerint et in coetus independentes se constituerint. Haec est calamitas nimis dolenda, qua Ecclesia Christi crudeliter laesa est et laeditur. Itaque sollemniter profitemur et declaramus unam tantum esse Ecclesiam, etiam secundum conditionem eius terrestrem, et istam veram Ecclesiam eam esse quae a Petri successore gubernatur. Alia proinde non datur Ecclesia quae seipsam veram et unicam profiteri valeat. Neque etiam dicenda est superflua communio cum sede Petri, ita ut quaecumque Ecclesia terrestris ab hac Sede separata, eodem modo ad eamdem Ecclesiam invisibilem et coelestem vere pertineat. Error adhuc perniciosior, quando regimini temporali cuiusdam civilis gubernii agnoscitur indebitum ius sese ingerendi in gubernium Ecclesiae, quasi civitas christianorum mere terrestris esset et non primo coelestis (cf. *Phil.*, 3, 20).

[VI. *Unitas in diversitate*] 8. Erraret tamen qui unitatem in capite cum nimia uniformitate in corpore confunderet. Corpus unum diversa membra habet, et non parum suae fortitudinis et pulchritudinis ex ista diversitate trahit. Sic Ecclesia Christi, se circumstantiis locorum et temporum aptans, debet et vult servare traditiones, consuetudines, necessitates proprias uniuscuiusque regionis terrae ubi filii sui degunt, praesertim illarum ubi venerabiles Ecclesiae Orientales florescunt. Talis autem opportuna diversitas non impedit, sed e contra postulat auctoritatem unicam quae omnia coordinet, coadunet et coniungat.

[VII.*Damna ex divisione*] 9. De cetero neminem latet multos qui bona fide in separatis Ecclesiis vivunt et a Vicario Christi materialiter tantum et quasi per traditionem seiunguntur, ab Ecclesia vera quodam modo alienos non esse, et suam salutem consequi posse. Privantur tamen multis mediis salutis quae in vera Ecclesia inveniuntur, praecipue institutionibus et directionibus Magisterii, sine quibus fides et mores christiani non perfecte praeservantur. Et quidquid sit de salute individuorum, certum est divisionem in sinu societatis christianae nocumentum secum ferre nec non magnum damnum, tam in expansione interiore et exteriore familiae Christi quam in eius contra adversas Portas Inferi certamine. « In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem » (*Io.*, 13, 35).

[VIII. *Vestigia unitatis*] 10. Unde cum omni fraterna sollicitudine exoptat Sacrosancta Synodus ut fratres christiani dissidentes perfectae unitati gregis Christi consulant et in « unum ovile » conveniant. Certo non ignorat vincula spiritualia, in praeteritis saeculis connexa, quae calamitas divisionis totaliter solvere non potuit. Immo cum intimo gaudio de communi cogitat

patrimonio, cuius fratres Orientis simul ac Occidentis haeredes facti sunt, necnon de traditionibus peculiaribus, quibus a Sanctis Patribus locupletati sunt, ut ex eis haurientes se ad invicem exornent. Haec sunt communia bona vi quorum fratres, etsi separati, remanent fratres.

[IX. *Opera Ecclesiae de unitate instauranda*] 11. Fraternitatis in Christo et communis historiae luctarum victoriarumque pro Eius Regno in terris instaurando memor, Ecclesia catholica veritatem in charitate promovens, nunquam ab opere cessavit ut communionem omnium in Christum credentium ubique instauraret, mediis divinis ac humanis adhibitis; Dei in unitate et trinitate adiutorium incessantibus adprecavit orationibus, Concilia oecumenica sacrorum Dominici gregis pastorum adunavit, dubia declaravit, credenda proposuit, obnubilata illustravit. Romani vero Pontifices, quibus a Christo Domino expresso mandato fuit commissum in Beato Petro ut agnos ovesque Eius pascerent (*Io.*, 21, 16-17) et fratres confirmarent (*Lc.*, 22, 32), nunquam ab hoc officio charitatis et veritatis saeculis labentibus cessabant nec cessant, paternis monitis fraternaque invitatione et hortamentis adhibitis, confisi voluntatem Domini eiusque testamentum « ut omnes unum sint » (*Io.*, 17, 20-21) tandem aliquando Deo Domino dante consummari « sicut in caelis, et in terra », ut credat mundus Verbo incarnato a Patre misso (*Io.*, 17, 21).

12. Sancta proinde haec Oecumenica Synodus ex toto orbe terrarum adunata, muneris sui esse censuit enixa hortatione mentes et corda omnium qui christiano gloriantur nomine ad hoc adducere ut iunctis precibus et opere, instantius Deum exorent de ea unitate, quam Christus Dominus, antequam transiret ex hoc mundo (*Io.*, 13, 1) a Patre exoravit (*Io.*, 17, 11) et efficaciora adhibeant media, quibus omnia quae obsunt auferantur, quaeque prosunt promoveantur.

[X. *Media supernaturalia*] 13. Sursum imprimis habenda sunt corda mentesque et manus nostras extollamus in Sancta unde veniet adiutorium nostrum (cf. *Ps.* 120; 133). Etsi enim hoc coniungendi disiuncta opus non paucos hucusque attulerit fructus, fatendum tamen est tentaminum exitum spem omnem non implevisse. Quinimmo, tot et tanta adhuc remanent obstacula unioni verae, sincerae et firmae adversantia, ut de felici successu illis qui tot viribus in sedanda controversia elaborant, desperandum esset, nisi Dominum Iesum in Evangeliis dicentem audiamus: « Apud homines hoc impossibile est; apud Deum autem omnia possibilia sunt » (*Mt.*, 19, 26) et iterum: « Omnia quaecumque orantes petitis, credite quia accipietis et evenient vobis... Omnia possibilia sunt credenti » (*Mc.*, 11, 24; 9, 23).

14. Si ergo ad tollendum lamentabile discidium, quod a saeculis inter Ecclesiam catholicam et Ecclesias orientales invaluit et adhuc perdurat, media humana sint omnino imparia, orationi tamen, dummodo fidem invictam habeat sociam, omnipotentia quaedam inest, iuxta ipsius Christi promissum, ad ea efficienda quae videntur hominibus impossibilia vel ardua. Omnes igitur qui unitati restituendae operam navant, ad hoc supernaturale medium

recurrere imprimis necesse est. Instauratio enim pacis et concordiae inter christianos opus est non humanum, sed gratiae, opus utique supernaturale in quo exsequendo in vanum desudabunt operarii, si Deus cooperator non exstiterit (*Ps.* 126). Unde iubet haec Sancta Synodus ut preces non solum privatim, sed et publice fundantur ut Deus Ecclesiam suam in unum congregare dignetur.

15. Ad huiusmodi spiritualem conspirationem omnium obtinendam, commendat haec Sancta Synodus, ut preces pro Ecclesiae unitate concinnatae et commendatae ubique instituantur terrarum; imprimis vero promantur supplicationes novendiales ante diem Pentecostes, a Leone Pp. XIII decretas « ad maturandum christianae unitatis bonum » (*Divinum illud,* 9-5-1897) et perdurante « octavario orationum pro unione » mensis Ianuarii, prout iam usu inter christianos venit.

16. Cum autem « permagnum unitatis christianae praesidium divinitus oblatum est in Maria » (Leo XIII, *Adiutricem populi,* 5-9-1895), ad hanc adiutricem populi christiani potentem et clementissimam, Virginem et Dei et hominum viatorum Matrem maiore cum fiducia oportet ut accurratur. Eam nempe sanctus Germanus Constantinopolitanus hisce vocibus orabat: « Christianorum memento, qui servi tui sunt; omnium preces commenda, spem omnium adiuva, fidem solida, tu Ecclesias in unum coniunge » (*Or. in Dorm. Deiparae*). Deigenitrici Mariae igitur fidendum, humani generis Protectrici supplicandum. Et cum de Orientalibus agatur Ecclesiis, specialis de eius mediatione et protectione militat titulus: egregia scilicet quae in ipsam fuerunt earum Ecclesiarum merita. Hisce multum sane debetur de veneratione eius propagata et aucta; in orientalium Ecclesiarum plagis memorabiles dignitatis eius vixisse assertores et vindices, pietate et scriptis gravissimos, laudatores ardore et suavitate eloquii insignes. Repleatur Oriens et Occidens ad Deigenitricem et Matrem et refugium omnium christianorum laudationum et deprecationum vocibus, ut Ipsa fiat felix et diuturnum unitatis Christifidelium vinculum et columen, cuius firma lenique materna vi eorum omnium qui sunt Christi quique diligunt Dominum Iesum, unus fiat populus fratrum.

17. Meminerint tandem omnes christifideles orationes eo efficacius suos effectus obtinere, quo ex puriore humilioreque procedunt corde. Unde morum integritas et ardens charitas in deprecantibus Deum eiusque Matrem eluceant. Sciant insuper omnes qui in catholica vivunt unitate haud parvo pro fratribus procul degentibus offendiculo esse irreligiositatem illorum qui hoc excelso catholico nomine decorantur, et econtra, sanctitatem vitae catholicorum spem esse et germen futurae omnium christianorum concordiae et unitatis. Quare haec Sancta Synodus iterum enixe commendat christianae vitae renovationem.

[XI. *Media theologica*] 18. Ad hanc ecclesiasticam unitatem omnium christianorum instaurandam multum praeterea confert recta de divinis et ecclesiasticis cogitatio. Methodo enim diversa Oriens et Occidens ad divina

cognoscenda et contemplanda protenduntur. Non tamen necessarium est ut mordicus defendatur externa et temporibus locisque accommodata expressio, dummodo veritas revelata salva in tuto ponatur.

19. Multum sane ad unionem conferet, si in terminis, in conceptibus, immo in ipsa methodo res theologicas tractandi genio etiam orientali plus tribuatur et debitus habeatur respectus. Divinarum rerum studiosi igitur, qui non causas dissidii et differentiarum arte studioseque quaerunt, sed potius irenicos prosequuntur fines, caveant ne proprios scribendi loquendique modulos aliis imponere velint, sed sacra quadam harmonia in rebus creatis prae oculis habita, communia imo identica ostendant sacrae de divinis scientiae lineamenta et dogmata.

20. Ad hanc vero concordiam et harmoniam in re theologica obtinendam magnopere refert recursus ad fontes communes scientiae sacrae. Quare praeter assiduam diligentiam in Sacris Libris excolendis, studium quoque Patrum tum orientalium tum occidentalium, quod nostris diebus magno quidem in honore iam est, magis in dies adhuc promoveatur, ut commune Ecclesiae occidentalis orientalisque patrimonium clarius pateat communisque ostendatur origo.

21. Curent etiam sacrae scientiae cultores ut in tractandis quaestionibus theologicis ab acerbis verbis quae ad discidium augendum animosque alienandos non parum contulerunt abstineant et methodum positivam merae apologiae anteponant. Quod potissimum valeat in exponenda doctrina de Ecclesia. Quapropter exoptat Sacra haec Oecumenica Synodus, ut in universitatibus, athenaeis, facultatibus et Seminariis sacrorum studiorum argumenta ecclesiologica de Ecclesiae unitate assidue tractentur, verus oecumenismus clare explicetur, catholica veritas a variis formulis et systematibus accurate distinguatur.

22. Caveant tamen theologi et qui unioni ecclesiasticae adlaborant, ne falso irenismo quodam ducti, doctrinam catholicam ita conforment vel quodammodo accommodent doctrinis dissidentium, ut puritas doctrinae catholicae eiusque claritas detrimentum patiatur vel eius sensus genuinus et certus obscuretur.

[XII. *Media liturgica*] 23. Omnibus quoque notum est quanto cum amore christiani orientales sacra liturgica peragant, quibus fidem suam roborant, Deum hominum amatorem filiali prosequuntur devotione, Domino Iesu debitum exhibent obsequium Eiusque Genitrici amorem pietatemque ostendunt, pro necessitatibus suis aliorumque quamplurimis ardentes et incessantes exhibent supplicationes. Sacramentorum vero usu animarum regenerationem, refectionem et perseverantiam in vita christiana quaerunt atque inveniunt. In hisce utuntur peculiari quodam patrimonio liturgico et spirituali, a maioribus tradito, et linguis propriis laudes canunt Deo. Quae omnia Sacra haec Oecumenica Synodus non solum aestimatione debita et laude iusta amplectitur, sed etiam tamquam patrimonium commune universae Christi Ecclesiae considerat, commendat et custodiendum iubet. Haec enim rei liturgicae

orientalis iure probata varietas et peculiaritas nec non et « augusta antiquitas et praeclaro est ornamento Ecclesiae omni, et fidei catholicae divinam unitatem affirmat » (LEO XIII, *Orientalium dignitas,* 1894). Propterea eadem ratione et modo quo in Concilio Florentino declaratum est, etiam haec Sancta Synodus declarat ritus et caeremonias Orientalium, quae fidei catholicae integritatem et mutuam coniunctionem nequaquam impediunt, esse retinendas et maxima diligentia colendas.

24. Idque sciant ac secum reputent tum qui in catholicae Ecclesiae gremio sunt nati, tum qui desiderio ac voto eidem assequendae velificantur, se nunquam coactum iri ad proprios legitimos ritus relinquendos qui quidem aequali aestimatione aequalique decore habendi communem matrem Ecclesiam exornant. Maxima igitur religione praeprimis ipsi Orientales suos ritus liturgicos observent in eisque cognitionem semper maiorem usumque semper perfectiorem capiant et in quibus, si ob temporum vel personarum adiuncta aliquomodo defecerint, ad avitas venerandasque memorias redire gaudeant.

25. « Quo loco illud apte cadit animadvertisse, quod sacri ritus, tametsi per se instituti non sunt ad dogmatum catholicorum evincendam veritatem, eadem tamen viva propemodum exprimunt splendideque declarant. Quapropter vera Christi Ecclesia, sicut magnopere studet ea custodire inviolata quae, utpote divina, immutabilia accepit, ita in usurpandis eorumdem formis nonnunquam concedit novi aliquid vel indulget, in iis praesertim quae cum venerabili antiquitate conveniant » (LEO XIII, *Orientalium dignitas,* 1894).

26. Haec tandem S. Synodus verba a Paulo Pp. V prolata sua facit de omnibus sacris ritibus et caeremoniis, quibus Orientales iuxta SS. Patrum instituta in divinis officiis et sacrosanctae Missae sacrificio, caeterorumque Sacramentorum administratione aliisque sacris functionibus utuntur, quae, « dummodo veritati et doctrinae fidei catholicae non adversentur, et communionem cum Romana Ecclesia non excludant, per Unionem tollere aut extinguere Ecclesiae Romanae intentio, mens et voluntas non fuit, nec est, neque id dici vel censeri potest nec potuit » (*Solet circumspecta,* 1615). Nulli proinde criminationi aut timori dari potest locus ne Orientales in Ecclesia catholica non propriam sed alienam inventuri sint domum. Ad hanc enim Ecclesiam ipsis late reserata patet ianua, in qua « orientalium dignitas Ecclesiarum, pervetustis rerum monumentis eisque insignibus commendata, magnam habet toto christiano orbe venerationem et gloriam » (LEO XIII, *Orientalium dignitas,* 1894).

[XIII. *Media canonica seu disciplinaria*] 27. Quod de ritibus dictum est, idem valet etiam de legitimis populorum moribus et consuetudinibus, SS. Patrum institutionibus et ecclesiastica disciplina sancitis, quas Ecclesia catholica semper retinuit, exceptis illis « quae periculum generant animarum et ecclesiasticae derogant honestati » (*Conc. Lat. IV,* cap. 4), vel unitati obstant. « Quippe rei catholicae valde nimirum interest eam omnino tolli ac dilui opinionem quae quosdam ex Orientalibus antehac tenuit, perinde ac

si de ipsorum iure, de privilegiis, de rituali consuetudine vellent Latini detractum quidquam aut deminutum » (LEO XIII, *Auspicia rerum,* 1896).

28. Sancta haec Oecumenica Synodus vestigiis hisce inhaerens plane agnoscit et confirmat ius quo Orientalis Ecclesia pollet se secundum propriam ac peculiarem disciplinam regendi, utpote moribus suorum fidelium magis congruam, atque bono animarum consulendo aptiorem. Id tamen minime obstare debet unioni quae inter occidentalem et orientalem Ecclesiam vigere debet, cuius mutuam cognitionem hoc Concilium promovere intendit, unde et mutuus amor provenit et mutua aestimatio.

[XIV. *Media psychologica*] 29. Iam necessitas urget ut novis quibusdam rationibus Oriens et Occidens intueantur ad invicem animosque disponant. Cum omnes quorum « unus est magister Christus », fratres simus (*Mt.,* 23, 8), charitas fraternitatis, monente Apostolo, maneat in nobis (*Hebr.,* 13, 1). Veri enim Christi agnoscimur discipuli si dilectionem habuerimus ad invicem (*Io.,* 13, 35). « Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? » (*I Io.,* 4, 20). Omnes igitur Ecclesiae Catholicae filii eadem erga fratres separatos se gerant fraterna et sincera charitate. Magnam aestimationem ac dilectionem fratribus eodem pretiosissimo Sanguine Christi redemptis mente et corde sincere exhibeant. Sermo cum fratribus separatis sit simplex et rectus, quo « cogitationes pacis et non afflictionis » (*Ier.,* 29, 11) manifestentur, corda demulceantur et suavi vinculo pacis et concordiae adstringantur. Qui modus cogitandi quam diligentissime observetur in libris de fide, de liturgia, de historia ecclesiastica fratrum dissidentium scribendis, in quibus animus auctoris irenicus et solo studio veritatis et charitatis ductus luce solis clarior eniteat.

30. A vera et sincera charitate quam longissime typhus falsi et perniciosi zeli abest. Quem Dominus in discipulis suis ignem de caelis minitantibus, verbis non ambiguis reprobavit: « Nescitis cuius spiritus estis » (*Lc.,* 9, 55). Spiritus enim veritatis est spiritus charitatis et verbis utitur blandis et benignis. Verba autem dura et acerba animum produnt illum, quem Dominus duro iudicio damnavit: « Qui autem dixerit fratri suo: Raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit: Fatue, reus erit gehennae ignis » (*Mt.,* 5, 22). Caveant igitur quam studiosissime omnes Christifideles ne ullo modo et quovis praetextu animis fratrum dissidentium offensas, quantulaecumque sint, qua loquendo qua scribendo inferant. Nemini liceat iudicio contendere cum fratribus, cum omnium nostrum unus iudex sit Deus, « scrutans cor, et probans renes » (*Ier.,* 17, 10). « Homo enim videt ea quae parent, Dominus autem intuetur cor » (*I Reg.,* 16, 7). Abstinendum igitur deinceps erit ab illis terminis, qui iudicium aliquod malignum exprimunt vel secundum aestimationem fratrum dissidentium exprimere reputantur, quamvis iam diu usu venerint. Veritas historica obiective et irenice statui potest et debet.

31. In documentis quibus historia scissionis Ecclesiae illustratur, multa proh dolor! inveniri possunt quae spiritui charitatis fraternae et mutuae comprehensionis contraria esse videntur. Qua in re qui intra et extra Ecclesiam

sunt ante omnia verba orationis Dominicae corde compuncto et humiliato iterum atque iterum repetant: « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris ». Illud etiam Domini nostri Iesu Christi in memoriam revocare iuvat: « Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat » (*Io.*, 8, 7). Gravissimum etiam illud Apostoli animo trepido volvamus: « Si dixerimus quoniam non peccavimus, mendacem facimus eum, et verbum eius non est in nobis » (*I Io.*, 1, 10). Non tumidum pharisaeum, sed humilem secuti publicanum, pectora percutiamus, misericordiam divinam supplici voce implorantes: « Parce, Domine, parce populo tuo » (*Ioel*, 2, 17). Erroribus tempore acto utrimque commissis, unius populi christiani fratres in varias abierunt partes. Spiritu poenitentiae et expiationis omnium christianorum tandem fiet, ut in una paterna domo seu Ecclesia iterum adunentur.

32. Unitas in necessariis esse debet, ut docet Apostolus: « Unus Dominus, una fides, unum baptisma. Unus Deus et Pater omnium, qui est super omnes, et per omnia, et in omnibus nobis » (*Eph.* 4, 5-6). In caeteris vero praeluceant verba eiusdem Apostoli: « cum omni humilitate et mansuetudine, cum patientia supportantes invicem in charitate, solliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis » (*Eph.*, 4, 2-3), omni spiritu rivalitatis, aemulationis et amoris proprii reiecto, ut revera « super omnes, et per omnia et in omnibus » sit Deus et quaerantur quae sua sunt.

33. Quoniam inter causas diuturnae separationis, qua adhuc hodie Ecclesia scinditur, magni est momenti mutua ignorantia, plurimum iuvabit, si viri rerum controversarum periti cum fratribus separatis amica instituant colloquia, in quibus opiniones diversas animo sereno et christiana charitate inter se discutiant.

34. Ipsi sacri locorum Praesules et Antistites quibus portio gregis Christi commissa est, colloquia et conversationes cum fratribus dissidentibus opportune foveant et promoveant. Pastor enim bonus non solum oves in caulis cubantes, sed ad instar Pastoris Boni etiam extra ovile vagantes inquirit. Qua in re si negligens fuerit, meminerit antiqui Prophetae acerbis verbis pastores carpentis: « Vae pastoribus Israël!... Quod infirmum fuit non consolidastis, et quod aegrotum non sanastis; quod confractum est non alligastis, et quod abiectum est non reduxistis, et quod perierat non quaesivistis » (*Ez.*, 34, 2 ss.).

35. Potestas tenebrarum et « princeps mundi huius » magnam partem generis humani iugo suo subegit. Divina et humana iam periclitari videntur. Commune patrimonium christianae civilitatis nobis defendendum est non solum in religione, sed etiam in modo et ratione vivendi sociali et civili; in litteris, in artibus, in oeconomia, in re politica, domestica et familiari. Libertas et dignitas personae humanae nisi collatis viribus omnium christianorum efficaciter vix defendi poterit. Exhortatur proinde haec Oecumenica Synodus omnes qui Christi nomine gloriantur ut aciem communem contra gliscentem atheismum et materialismum constituant. Virulentus hostis qui

commune omnibus christianis et in Deum credentibus machinatur et minatur exitium et ruinam, viribus unitis sustinendus et repellendus est. Qua in pugna spiritum, homines civitatesque christianae solo auxilio divino freti, armis spiritualibus confligere debent, « quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae, in caelestibus » (*Eph.*, 6, 12).

36. In via hac, qua « peregrinamur a Domino » (*II Cor.*, 5, 6), non semel fratres, qui tenuitate rerum aguntur, obviam habebimus. Absque ulla « acceptione personarum » (cf. *Iac.*, 2, 1) effuso corde manus porrigamus adiutrices omnibus in Christo fratribus Apostolo graviter monente: « Qui habuerit substantiam huius mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei, non diligamus verbo neque lingua, sed opere et veritate » (*I Io.*, 3, 17).

37. Sed et antiquorum promeritorum grata memoria multum conferre solet ad emulcendos animos amaritudinibus discidii exacerbatos omnino constat. Monet proinde haec Sancta Synodus omnes Ecclesiae fideles ut fratribus orientalibus separatis ea libenter agnoscantur in historia, traditionibus et institutis propriis, quibus de universa Ecclesia bene meriti fuere, prout clare testantur documenta. « Apud illas enim, inita benignissimo Dei consilio humanae redemptionis primordia, celeriter ad ea properavere incrementa, ut laudes apostolatus et martyrii, doctrinae et sanctitatis primo honore floruerint, primam saluberrimorum fructuum laetitiam ediderint. Ex illis autem perampla beneficiorum vis in caeteros late populos mire profluxit » (Leo XIII, *Orientalium dignitas*, 1894). In illis etiam plagis primi illi magni floruerunt fidei et veritatis indefessi propugnatores, quam inviolatam servarunt, quam ipsam « splendore virtutum, magnitudine ingenii, excellentia doctrinae certatim illustravere Athanasius, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Ioannes Chrysostomus, uterque Cyrillus, aliique magni complures, quorum gloria ad Orientem atque Occidentem, tamquam communis haereditas aeque pertinet » (Leo XIII, *Praeclara gratulationis*, 1894). De orientalibus etiam Ecclesiis dictum illud praedicatur ut de Ecclesia « septem Conciliorum », quibus fides et doctrina christiana praeclaras obtinuit de errore victorias. De his omnibus Ecclesia Christi gratam servat memoriam, cuius testes saeculorum decursu Romani exstant Pontifices et Sancta haec Oecumenica Vaticana Synodus suam sociat solemnem vocem.

[XV. *Media practica*] 38. Hoc spiritu et hac animorum dispositione Ecclesia Catholica nunquam cessavit nec unquam cessabit ea omnia adhibere media ut tandem Christi Domini testamentum de uno ovili et de uno Pastore suam plenam nanciscatur exsecutionem (*Io.*, 17, 23). Deo proinde agendo debitas gratias pro desiderio ecclesiasticae unitatis in variis orbis terrarum regionibus excitato in animis fratrum separatorum, Sancta haec

Oecumenica Synodus omnibus enixe commendat ut media efficaciora adhibeant ut desiderium hoc sperando coronetur fructu.

39. Sacri imprimis Antistites, quos Spiritus Sanctus « posuit regere ecclesiam Dei » (*Act.*, 20, 28) in propriis dioecesibus non solum oecumenicae advigilent actioni, sed eam promoveant, dirigant et evolvant, congruis adhibitis mediis et debita duce prudentia, idque sui episcopalis esse muneris reputent. Venerabilia vero Ecclesiarum orientalium catholicarum Capita, qui patriarchali condecorantur titulo, meminerint sibi primas in hoc labore spectare partes, quas explebunt si, propriis communitatibus invigilando earumque patrimonium spirituale, theologicum, canonicum et liturgicum conservando et promovendo, fratribus separatis persuadeant in Ecclesia Catholica non solum nihil detrimenti sibi esse timendum, sed potius incremento spirituali frui se posse (cf. LEO XIII, *Praeclara gratulationis,* 1894).

40. Sacri dein Ministri, episcoporum in cura animarum cooperatores, gravitatis et necessitatis huius negotii memores, omne adhibeant studium ut ad hoc parati accedant. Immo, valde optandum est ut in unaquaque dioecesi vel Religione quidam constituatur coetus virorum in rebus orientalibus peritorum, qui aliis in sacro ministerio confratribus possint esse consilio et auxilio. Eidem vero coetui suppeditentur a propriis Superioribus necessaria media et auxilia.

41. Hunc in finem iam Seminariorum Collegiorumque tum saeculares tum regulares alumni, futuri in Vinea Domini operarii, debite et sufficienter instruantur in iis quae ad rectam methodum in actione oecumenica pertinent eorumque mentes et ingenia rerum orientalium convenienti cognitione imbuantur.

42. Pro clericis praesertim orientalibus vel iis qui in Oriente iussu Superiorum navabunt operam erigatur quoddam Institutum superiorum theologicorum studiorum, praesertim in Urbe et ubi necessitas idem postulaverit, in quo plenum curriculum materiarum theologicarum ad mentem et secundum methodum Orientalibus magis respondentem instituatur. In aliis vero theologicis facultatibus et Seminariis maioribus habeantur sufficientes lectiones de materiis orientalibus, ut mutua cognitio aptius promoveatur. Cuius rei causa etiam clericis dissidentibus orientalibus, si id petant vel a propriis mittantur pastoribus, aditus pateat ad athenaea catholicorum.

43. Omnes Christifideles vero ne sese excusatos considerent a debita sollicitudine ad procurandam ecclesiasticam unionem omnium qui christiano condecorantur nomine. Meminerint se teneri reditum fratrum separatorum ad unitatem catholicam verbis, opere et potissimum precibus procurare. Quare de damnis scissionum et dissidiorum nec non de bonis unitatis et concordiae rite edoceantur.

44. Hunc in finem, occasione data, per eparchias, paroecias, seminaria religiosasque vel pias domos habeantur « dies pro Oriente », cum aptis conferentiis vel collationibus, ecclesiasticis functionibus et ad Deum supplica-

tionibus, ut animi melius ad ecclesiasticam exoptandam unitatem disponantur et gratia Dei operi huic sancto abundantior procuretur.

45. Placet apprime huic Sanctae Oecumenicae Synodo hoc in loco laude condigna extollere conamina et merita plurimarum in orbe catholico vigentium tum clericorum tum laicorum consociationum ad unitatem ecclesiasticam restituendam. Quas ut intensiorem adhuc promoveant operam, haec Sancta Synodus valde hortatur, ut collatis consiliis et viribus quantum fieri potest unitis, in unionem procurandam una manu adlaborent, exemplo ob oculos habito eorum qui pro Ecclesiae unione usque ad sanguinis effusionem bonum certamen certarunt, quorum nomina gloriae sunt Ecclesiae, quae nonnullos ex iis in catalogum Sanctorum suorum adnumeravit. Sancta haec Oecumenica Synodus enixe commendat et causa eorum qui pro Unitate Ecclesiae sancte adlaboraverunt, optimis quibusque mediis promoveatur, pro bono totius Ecclesiae eiusque unitatis promovendae.

46. Ut in unione instauranda maiore cum efficacia procedatur, apud Sedem Apostolicam constituatur de unitate Ecclesiae promovenda sacrum Consilium seu Congregatio virorum peritorum ex orientali et occidentali Ecclesia delectorum, cuius erit, sub auctoritate Romani Pontificis, negotium hoc moderari, et pro necessitatibus locorum et regionum omnibus auxilio adesse.

47. Nobile in devotione erga Sedem Apostolicam manifestanda certamen, quo omnes Ecclesiae Catholicae filii orientales aeque ac occidentales flagrant et ardent, Patres huius Oecumenicae Synodi ingenti afficit gaudio. Quae filialis erga Patrem communem amoris inter fratres aemulatio procul dubio magnum sortiretur incrementum, si in regimine Ecclesiae etiam ex oriente fratres maiorem adhuc nanciscerentur portionem. Universalis vero Ecclesiae indoles ad oculos etiam fratrum separatorum apprime demonstraretur si qui Apostolicae Sedis in variis nationibus vices gerunt ex omni quae sub caelo est natione seligantur. Id autem quam maxime exoptat haec Oecumenica Synodus, ut omnes partes aequales Ecclesiae sub uno coalescant Capite, qui neque orientalis sit neque occidentalis, sed Pater Communis.

[XVI. *Unionis conditiones et modus*] 48. Si tandem gratia Dei omnipotentis et misericordis movente, hominibus vero bonae voluntatis collaborantibus eveniat ut fratres nostri orientales ad unitatem universalis Ecclesiae accedere et locum ipsis in paterna domo spectantem occupare exoptent, Sancta haec Oecumenica Synodus animo pervolvens « quod non ingenti discrimine seiunguntur: immo, si pauca excipias, sic cetera consentimus, ut in ipsis catholici nominis vindiciis non raro ex doctrina, ex more, ex ritibus, quibus Orientales utuntur, testimonia atque argumenta promamus » (Leo XIII, *Praeclara gratulationis,* 1894), ut communi desiderio occurrat, sequentia statuere decernit.

49. Imprimis a redeuntibus nihil plus exigatur, quam quod necessarium revera est, ut membra unius, sanctae, catholicae et apostolicae Ecclesiae Christi reapse fiant. Quare, iis redeuntibus, qui bona fide extra societatem

Ecclesiae catholicae hucusque versati sunt, satis erit si formula quaedam simplex professionis fidei eis proponatur, qua potiores ac necessariae fidei veritates, eae praesertim quae Ecclesiae unitatem respiciunt, contineantur. Ab illis autem, qui ab ecclesiastica unitate proprio actu defecerint, in eorum reditu, praeter illam modo dictam fidei professionem, expressa errorum abiuratio ut exquiratur omnino cuique patet.

50. Communitatibus vero orientalibus, si, Deo illuminante et adiuvante, ad unitatem catholicam, sub auctoritate Romani Pontificis redire voluerint, servatis iis quae de professione fidei sunt servanda, ius agnoscitur propriam disciplinam servandi eamque sectandi, iis tantummodo quae, si forsan adsint, rectae fidei aut bonis moribus adversantur expunctis.

51. Cum sacerdotium apud orientales separatos ab Ecclesia cathohlica servatum sit, nulla adduci potest ratio, ob quam de validitate Sacramentorum dubium moveatur, si, quae ad Sacramenta conficienda sunt necessaria, servatis probatis ritibus, a ministro posita fuerint. Quare Ordines sacri apud orientales separatos conlati ut validi agnoscuntur, atque clericis orientalibus, cum ad Ecclesiam catholicam reversi fuerint, in quocumque sint gradu ordinati, ius agnoscitur proprium Ordinem exercendi, nisi in casu peculiari, ob rationes vere graves, aliter a Sede Apostolica fuerit provisum.

52. Ut tandem omne dubium vel minus recta suspicio e medio tollatur, nemo existimare praesumat statum rerum orientalium in Ecclesia catholica in hodiernis adiunctis vigentem esse definitivum vel omnino immutabilem et melioris ordinationis haud susceptibilem, nec in eo obstaculum, quo reditus ad Ecclesiam catholicam impediatur, quaerat; siquidem disciplina ecclesiastica et ordo hierarchicus, secundum necessitatem a Sede Apostolica probatam, mutationem ac perfectiorem valeant recipere formam, quae novis rerum adiunctis magis respondeat et Orientalium dignitati et momento melius conferat.

* * *

His declaratis et statutis, nil remanet nisi uno ore, sincero corde, in gratia Domini nostri Iesu Christi et in charitate Dei et in communicatione Sancti Spiritus illa repetamus verba Liturgiae S. Basilii Magni: « Fac cessent schismata Ecclesiarum », « Congrega dispersos et reduc errantes, et coniunge Sanctae Tuae Catholicae et Apostolicae Ecclesiae ».

*Textus apparatus, excussus et probatus fuit in sess. plenariis XLI-XLV, diebus 19/23-X-1961; successive in formam redactus, repropositus et confirmatus voto omnium Membrorum et Consultorum Commissionis, adlaborante Subcommissione speciali ad hoc in sessione plenaria selecta.*

[*Mens Commissionis*]

1) Unanimis fuit sententia Commissionis ut schema ad solos Orientales separatos restringatur, ob competentiam sibi propriam et ob impossibilita-

tem quaestionem hanc recte et efficaciter tractandi relate ad omnes ab Ecclesia catholica dissidentes. De eadem quaestione, respectu praesertim habito ad Protestantes, tractabit, ut videtur, Commissio Theologica in capite « de Oecumenismo ».

2) Ut ex ipso textu patet, decretum alloquitur imprimis et directe omnes fideles Ecclesiae catholicae, tum orientales tum occidentales, et nonnisi indirecte ad Orientales separatos fit allusio. Hoc modo schema Decreti manet circumscriptum limitibus convenientibus Concilio Oecumenico Ecclesiae catholicae.

3) Aliis decretis de quibusdam quaestionibus peculiaribus orientalibus provisis, Commissio alia omnia vota Praelatorum et Universitatum in Antepraeparatoria data collegit et excussit, ut media apta pro labore ad reconciliandos Orientales proponeret, a Concilio probanda et ab omnibus catholicis adhibenda.

4) In votis etiam erat plurium Praelatorum ut quaestio de unitate Ecclesiae terminis Orientalibus magis aptis et acceptis proponeretur in Concilio, quod desiderium Commissio adimpleri conata est, octo primis articulis methodo biblica concinnatis, aliis ad constitutionem « de Ecclesia » remissis.

5) Quod spectat ipsam formam expositionis in schemate adhibitam, Commissio censuit eam melius ipsi naturae rei tractatae et characteri hortatorio dispositionum propositarum respondere.

6) Praeterea in mente erat ut forma talis adhibeatur, ut textus apparatus posset etiam ad modum « Litterarum Synodalium de Ecclesiae unitate » proponi, si id magis expedire videatur.

7) Commissio de Ecclesiis Orientalibus censuit praesenti schemate apparato se exsolvisse mandatum a Ss.mo sibi datum, ut in ordine ad Concilium Oecumenicum tractet « de modo reconciliandi Orientales dissidentes », interpretando dictionem « reconciliandi » sensu latissimo, i. e. eam ad ea omnia extendendo, quae animos ad unionem disponunt, praeparant, ad eam quaerendam ducunt et tandem ipso actu reconciliationis strictae dictae coronant (*Quaestiones*, p. 20, n. c).

*N. B.*: Praesens decretum considerari debet ut secundum, et forsan ultimum decretum generale a Commissione de Ecclesiis Orientalibus in Concilio proponendum.

## 2) RELATIO EM.MI P. D. HAMLETI IOANNIS CARD. CICOGNANI PRAESIDIS COMMISSIONIS DE ECCLESIIS ORIENTALIBUS

Pontificia Commissio de Ecclesiis Orientalibus, inde a laborum suorum initio, certior fieri voluit, quid variae Ecclesiae Orientales separatae sentirent de celebratione Concilii Oecumenici Vaticani II.

Hinc amplissima testimoniorum copia collecta est de variis opinio-

nibus fratrum dissidentium, atque rursus vetustissima quaestio agitari coepta est, utrum unio cum Ecclesia Catholica instaurari posset. Ac primum, causae spei non modicae haud defuerunt, atque investigationes historicae, theologicae et patristicae de Conciliis susceptae sunt, una cum disceptationibus quae unitati instaurandae favebant; at simul etiam suspiciones, timores, ac repugnantiae interdum vehementes seu oppositio orta sunt. Praeterea huc illuc, apud Orientales dissidentes, fuerunt qui unitatem quamdam foederativam proponerent, quae scilicet, praetermissis difficultatibus ex doctrina ortis, niteretur vinculis christianae caritatis et mentis culturae; apud ipsos enim doctrina de primatu atque infallibilitate Romani Pontificis obstat unitati assequendae.

Cum res ita se haberent, valde opportunum visum est parare ac sternere viam, qua unitas efficaci ratione promoveretur. Interea autem Episcopi et catholicae studiorum Universitates vario modo mentem suam de hac re aperuerunt, etiam opportuna media ad id efficiendum proponendo.

Quod autem statim luce clarius omnibus patuit, hoc fuit, quod nempe christiani orientales dissidentes studiosa sollicitudine oculos ad Concilium Vaticanum II coniciunt, ut in eo aliquid cernant, quod ad ipsos pertineat.

Valde igitur expedit, ut proximum Concilium, quamvis directe ac primum ad unionem restaurandam non spectet, aliquid tamen magni momenti proferat, quod gratum acceptumque fratribus separatis videatur. Quam ad rem, opportunum videtur, si quoddam documentum proponatur, ubi orientales dissidentes agnoscant pristinae doctrinae capita, quae ipsorum Patres atque Doctores necnon antiqua Concilia docuerunt; et quidem contineat genericam adhortationem christianis omnibus directam, sive catholicis sive dissidentibus, quae eos ad allaborandum pro unione excitet, quaeque simul ad eam obtinendam apta media proponat. Animadvertendum probe est, documentum huiusmodi, utpote quod a Concilio Oecumenico sit edendum, hac de causa plurimum valiturum esse apud Orientales.

Uti patet, fieri non potuit quin propositum schema ageret de fide atque Ecclesiae unitate, licet eaedem quaestiones etiam a Commissione Theologica pertractarentur. Praeterea idem schema suapte natura directe ad omnes fideles pertinet, ad Orientales autem dissidentes tantum indirecte. Pars didactica huius schematis ratione Orientalium propria confectum est; scilicet Sacrae Scripturae loci passim afferuntur. Totum autem documentum eo potissimum spectat, ut Orientales dissidentes cum Ecclesia Catholica reconcilientur. Huiusmodi « reconciliatio » sensu latissimo sumitur; complectitur enim non solum actum reconciliationis,

verum etiam ea quae ad illum actum ponendum praeparant atque disponunt.

Hoc schema varias partes complectitur, quarum prima de Ecclesiae unitate agit, nempe de unitate in Christo et in eius Ecclesia. Haec describitur uti aedificata « super fundamentum apostolorum » et Petro capite visibili; uti « aedificatio crescens in templum sanctum in Domino », vivens in unitate, etsi frondet in varietatem. Si dissensus lugendi sunt, adhuc tamen de unitate loquitur magnum illud commune spirituale patrimonium, quod ad unitatem invitat.

In schemate deinde media indicantur, quae ad unionem efficiendam conducunt. Scilicet, Oecumenicum Concilium hortatur christifideles ut supplicationes adhibeant, Maria auspice; rerum divinarum studium promoveant; profundius investigent veritates oecumenicas methodo theologica et patristica; devitent falsum irenismum. Peculiari modo etiam suadetur Orientalibus ut ritus suos colant, cum in eis veritates fidei eniteant; magno in honore habeant consuetudines suas antiquitate venerandas suaque privilegia religiose servent; omnes — ex Oriente et Occidente — in mutua caritate ac spiritu dulcedinis vivant, invicem sibi benefacientes, et praeclaras ante acti temporis glorias gratantes recolentes. Valde quoque commendantur media practica, uti sunt consociationes ad unionem efficiendam spectantes.

Denique in schemate nonnulla innuuntur atque proponuntur, quae conferre possunt ad mutuam fiduciam fovendam, et ad curam praestandam iis Orientalibus, qui ad unitatem accedere student. Ita v. gr. modus formulae fidei adhibendae proponitur; clare et palam sciatur quod fratribus separatis ius agnoscitur propriam disciplinam servandi; itemque agnoscatur validitas Sacrorum Ordinum in separatione receptorum; et ita porro.

Hoc schema, quod ad omnes fideles pertinet sive Orientales sive Occidentales, indirecte spectat etiam ad Orientales separatos, et quidem ad eos tantum, non autem ad ceteros christianos qui a Catholica Ecclesia dissident; cuius rei ratio facile patet.

Non desunt quidem in hoc schemate quaedam aliquantulum obscura, vel etiam minus propria theologice, et declaratione indigent: v. gr. in pagina 6,[1] linea 10, illud verbum « imperfecta » quod Ecclesiae tribuitur, delendum est, cum non bene congruat Ecclesiae, « societati perfectae ». In folio adnexo adnotavi emendationes quas censeo faciendas esse.

Omnibus perpensis, persuasum omnino habeo, hoc schema acceptum

---

[1] Cf. p. 436.

admodum fore Orientalibus universis. Exinde enim manifesto patet, qua actuosa sollicitudine catholici ad fratres separatos animum cogitationesque suas convertant; ac res magni momenti erit, quod Concilium Vaticanum II documentum edat ad ipsos nominatim spectans, quod nunc et in posterum veluti « magna charta » habendum erit, cum de unione restauranda agetur.

Hoc denique documentum supra et praeter praeterita infaustae memoriae, concinnatum est, ac dolendas elapsi temporis vicissitudines silentio prorsus praeterit. Hoc revera documentum vox Ecclesiae est, atque paternum Successoris Petri invitamentum, qui ingrediendum rectum iter ostendit; est testimonium fidei Orientis in Concilio oecumenico solemniter affirmatae; pignus illius spei semper fovendae pro Ecclesiae Catholicae unitate, et ulterior gradus ad mutuam meliorem existimationem quam iam feliciter produxit ipsa enunciatio Concilii Vaticani II.

* * *

Ad pag. 6,[2] lin. 10: deleatur « est imperfecta ».

Ad pag. 6, linn. 19-20: verba « leges et poenae » ponantur in fine, post verba « inter et inferiores ».

Ad pag. 6, linn. 25-27: deleantur verba: « Inter quos ministros eminent apostoli, super quos ». Et lin. 27 hoc modo incipiat: « Super apostolos etc. ».

Ad pag. 6, lin. 37: loco « Unde *Traditio*... » dicatur: « Unde *doctrina* catholica tenuit et tenet Christum ipsum voluisse potestatem apostolis datam transmittendam successoribus seu episcopis ». Hoc modo, deleri possunt *primae quatuor lineae* pag. 7.[3]

Ad pag. 7, lin. 15: deleatur verbum « terrestris et ».

Ad pag. 8,[4] linn. 2-3: potius dicatur: « scilicet episcopis eorumque capiti, Petri successori ».

Ad pag. 8, lin. 20: loco « Neque etiam dicenda est superflua », dicatur: « Necessaria est »; et post verbum « separata » (lin. 23), scribatur: « non certe eodem modo etc. ».

Ad pag. 13,[5] lin. 10: mutetur « in conceptibus » in aliquid aliud, ex. gr.: « in ratione dicendi ».

Ad pag. 20,[6] lin. 24, loco « separatis » dicatur « dissentientibus ».

Demum, ratio habeatur, passim, duorum verborum « unio » et « unitas »; opus *unionis* promovere volumus; Ecclesia est « una » in se ipsa; duo verba non sunt semper promiscue sumenda.

---

[2] Cf. p. 436.
[3] Cf. p. 437.
[4] Cf. p. 438.
[5] Cf. p. 441.
[6] Cf. p. 445.

### 3) ANIMADVERSIONES SODALIUM

Card. RUFFINI: Legi hoc schema maxima cum attentione et crescente per paginas commotione. Paucis emendatis verbis, existimo adhortationem schematis dignam esse quae a christianis omnibus orientalibus, tum catholicis tum acatholicis, cognoscatur. Ardor caritatis quo tota perfunditur in pectora orthodoxorum — qui dicuntur — alte descenderet.

Nihilominus aliquid animadvertendum censeo:

Pag. 5,[1] lin. 13: « *nova creatura* » non habetur per mortem et resurrectionem Iesu C. nisi radicitus (in radice); ut quis *nova fiat creatura,* secundum ipsius Pauli doctrinam, necesse est inseratur per fidem et baptismum in Christo.

Pag. 6,[2] lin. 6: Ecclesia dicitur cum Christo in caelis consummata. Verum redemptio *consummabitur,* seu plena perfectaque pro nobis erit quando mortui resurgent, in fine mundi.

Pag. 7,[3] lin. 1: Non est rectum dicere: « Apostolos suam potestatem a Christo acceptam successoribus *transmisisse* ». Successores enim Apostolorum potestatem non acceperunt ab Apostolis, sed ab ipso Christo, qui talem potestatem voluit esse in sua Ecclesia « usque ad consummationem saeculi ».

Eadem pag. 7, lin. 14 et ss.: Auctoritas seu potestas Petri, eiusque successoris, melius et clarius describeretur his verbis: ... eius successor, nimirum Pontifex Romanus, est verus Christi Vicarius, totiusque Ecclesiae caput et omnium christianorum pater ac doctor, cui D. N. Iesus Christus iurisdictionem plenam, immediatam, supremam et universalem ad regendam gubernandamque Ecclesiam per totum orbem diffusam contulit.

Pag. 11,[4] lin. 27: « ... ut preces pro *Ecclesiae unitate* ». Ecclesiae unitas est nota, ipsius Ecclesiae, indefectibilis; dicatur proinde: « ... *pro christianorum unitate* ».

Pag. 16,[5] lin. 24 s.: « ... confirmat *ius* quo Orientalis Ecclesia pollet... ». Loco vocabuli « ius » ponatur « facultas ».

Pag. 19,[6] lin. 4: « Ecclesia scinditur ». Christiani scinduntur, non autem Ecclesia.

---

[1] Cf. p. 436.
[2] Cf. p. 436.
[3] Cf. p. 437.
[4] Cf. p. 440.
[5] Cf. p. 443.
[6] Cf. p. 444.

Pag. 22,[7] lin. 23 s.: Studia quae desiderantur pro Orientalibus, aptum locum suum obtinere possunt et obtinent in Pontificio Athenaeo Propagandae Fidei.

Ad Seminaria autem quod attinet, iuvabit meminisse duo praeclara documenta edita a S. C. de Seminariis et Studiorum Universitatibus: 1) De opera in Orientalibus studiis ponenda, 28 aug. 1929 (*Enchir. Clericorum,* 1274-1277) et 2) De peculiari die quotannis pro Oriente christiano celebrando, 27 ian. 1935 (*Enchir. Clericorum,* 1345-1346).

Pag. 23,[8] lin. 35 s.: Id Consilium — si necessarium sit — constituatur apud S. C. pro Ecclesia Orientali.

Card. LÉGER: Mihi valde placet praesens schema de unitate Ecclesiae. Exprimitur enim formulationibus aliquando perpulchris et ingeniosis, sine tamen ulla concessione doctrinali, mens vere pastoralis et oecumenica. Propono ut habeatur schema, secundum eandem mentem et spiritum, redactum pro dissidentibus christianis non orientalibus.

Sequentes modificationes propono:

Numerus 4. Linea 13. Aliquis nexus deest inter secundam et tertiam sententiam. Dicatur: « Oportet proinde, *ob condicionem socialem et temporalem generis humani,* ut structuris humanae... etc. ... ».

Linea 20. Loco verbi « inaequalitas » quod iam exprimitur sub verbo « auctoritas », dicatur « *relationes* superiores inter et inferiores ».

Numerus 6. Linea 15. Melius diceretur « seu Ecclesiae in statu terrestri et visibili ».

Numerus 7. Pagina 8,[9] linea 14. Loco formulae « itaque solemniter profitemur et declaramus », propono formulam « itaque, *ob fidelitatem erga Christi voluntatem,* profiteri et declarare *debemus...* ».

Numerus 8. Linea 32. Maius explicite dicatur opportunitas diversitatis culturarum in unitate. Pro Ecclesia enim haec diversitas significat profundiorem et meliorem investigationem Revelationis. Dicatur « ... et non parum suae fortitudinis et pulchritudinis *atque explorationis facultatum* (*vel divitiarum*) *suarum* ex ista diversitate trahit ».

Numerus 11. Pagina 9,[10] linea 37. Forsan attenuetur formulatio adhibita, ob negligentiam non Ecclesiae sed catholicorum pro unitate instauranda. Dicatur « ... nunquam ab opere cessare voluit... » loco « cessavit ».

*Media supernaturalia.* Sicut opportune notatur momentum precum ad Beatam Virginem Mariam, etiam maxime interest ut foveantur pre-

---

[7] Cf. p. 446.
[8] Cf. p. 447.
[9] Cf. p. 438.
[10] Cf. p. 439.

ces ad Sanctum Spiritum, principium amoris et unitatis, quique magnum locum habet in theologia orientali. Propono ut habeatur paragraphus specialis de intercessione apud Sanctum Spiritum.

Numerus 18. Pagina 13,[11] linn. 7 et 8. Dicatur « ... dummodo veritas revelata *recte atque tute intelligatur et exponatur* ». Quae formulatio melius significaret quod veritas non est tantum conservanda sed etiam dicenda.

Numerus 19. Id quod in illo numero dicitur melius enucleetur. Non enim facile intelligitur sensus illius paragraphi.

Numerus 32. Linea 36. Verbum « aemulatio » non necessario sensum peiorativum habet. Dicatur ergo « *falsae* aemulationis ».

Numerus 38. Linn. 15-16. Non mihi videtur opportune iudicare de praeterito, ob negligentiam christianorum. Dicatur simplicius: « Ecclesia Catholica nunquam cessabit ea omnia... etc. ».

Numerus 40. Linea 9. Loco loquendi de dioecesi et Religione, quod non est divisio habitualis, dicatur: « ... in unaquaque dioecesi, quidam constituatur coetus virorum, *tam cleri saecularis quam regularis...* etc. ».

Numerus 49. Mihi videtur quod verba diversa opportune adhibenda sunt ad significandum ingressum illorum qui formaliter exierunt ex Ecclesia et illorum qui traditionaliter tantum exierunt. Linea 35 dicatur « imprimis *ab ingressum in Ecclesiam petentibus* nihil plus exigatur... ». Linea prima, pagina 25,[12] loco « iis redeuntibus », dicatur « ingredientibus ». Item, linea 13 eiusdem paginae, loco « redire », dicatur « accedere ».

Numerus 51. Timeo quin, pro acceptatione sacerdotum ad ministerium exercendum in Ecclesia catholica, disciplina proposita insufficiens sit. Melius praeviderentur difficultates sat generales dicendo: « exercitium ministerii providebitur per normas ab auctoritate competenti statutas ».

Card. BEA: Schema a Commissione de Ecclesiis Orientalibus propositum valde placet; interim tamen de solis Orientalibus agit. Sed multa quae dicuntur, etiam ad communitates ex « Reformations » provenientibus pertinent. Tamen haec postea in Schemate nostri Secretariatus « De Oecumenismo Catholico » exponuntur. Haec omnia postea in *unum* Schema coniungenda erunt, ita tamen ut proprium Caput « de Ecclesiis Orientalibus » agat.

Ad Schema propositum pauca notare liceat.

---

[11] Cf. p. 441.
[12] Cf. p. 447.

Quae habentur in nn. 1-4, nimis diffusa videntur; id autem commodi habent, quod multa ex S. Scriptura afferunt. Quae tamen pag. 7,[13] sub IV dicuntur de primatu, iam nimis theologica sunt neque immediate ex testibus allatis sequuntur; v. g. « de usu potestatis Ordinis disponendo per potestatem iurisdictionis » (pag. 7, linn. 24-25).

Pag. 8,[14] linn. 11-12: « partes quaedam se ab auctoritate Vicarii Christi subtraxerint »: dicendum esset potius: « a corpore Ecclesiae ».

Pag. 8, lin. 18 dicitur: « veram Ecclesiam esse quae a Petri successore gubernatur »: mentio facienda esset etiam Episcoporum.

Pag. 8, lin. 29 s.: « uniformitas » non solum ex « unitate Capitis » deduci posset, sed etiam ex aliis factoribus, v. g. ex nimio studio omnia eodem modo tractandi; ex exaggerato conceptu unionis iuridicae et sim.

In n. VIII (pag. 9 [15]) « *vestigia unitatis* » paulo fusius explicari posset. Sunt multa talia « vestigia », quae in Schemate diversis locis afferuntur, v. g. in n. 23 (pag. 14 [16]), in n. 48 (verbis Leonis XIII), in n. 51 (Ordines sacri). Adiungi possent Sacramenta, veneratio B. M. Virginis, communitates religiosae etc.

Ex ipso Schemate apparet, quantopere iam Leo XIII haec omnia inculcaverit. Re quidem vera « reconciliatio earum gentium quae a Romana Ecclesia matre non uno tempore nec una de causa secesserunt », ei summopere cordi erat. Cogitabat imprimis de Orientalibus Ecclesiis, sed ea quae pro ipsis agit, « aeque unitati aliis in gentibus redintegrandae posse conducere », sibi manifestum esse dicit. Propterea litteris d. d. 19 martii anni 1895 « peculiare ac stabile Consilium, sive, uti loquuntur, Commissionem » instituit, quae Commissio, ipso vivente, 22 sessiones habuit, sed post eius obitum, pro dolor! existere desiit. Videtur igitur nostri Concilii esse id, quod maximus ille Pontifex feliciter coepit, in novis mundi et Ecclesiae condicionibus ad felicem exitum perducere, quamquam ut iam ipse monuit, « diuturni sit laboriosique operis ».

---

[13] Cf. p. 437.
[14] Cf. p. 438.
[15] Cf. p. 438.
[16] Cf. pp. 441-442.

## De Commissione Pontificia ad reconciliationem dissidentium cum Ecclesia fovendam

## Leo PP. XIII

### Motu Proprio

Optatissimae in una fide reconciliationis earum gentium, quae a romana Ecclesia matre non uno tempore nec una de causa secesserunt, nova quodammodo Nos ponere initia et plena caritatis admovere invitamenta, iam inde ab apostolica epistola *Praeclara* studiose contendimus. Ad rem quidem eam sumus aggressi, quae, ut alias monuimus, diuturni sit laboriosique operis, eademque utilitatis non ita proxime eventurae. At vero, praeter summam divinae opis fiduciam qua maxime sustentamur, optima quaeque sunt Nobis adiumenta in id quaesita; in primisque visum est pro gravitate et amplitudine causae opportunum, aliquot ex Dilectis Filiis Nostris S. R. E. Cardinalibus in communionem consiliorum adsciscere. Tales reapse institutas apud Nos congressiones, principio ad rationes ecclesiarum orientalium spectare voluimus; placuitque propterea advocare et audire praesentes Venerabiles quoque Fratres, earumdem nationum vario ritu Patriarchas. Ita factum feliciter, ut quaedam rerum capita sint a Nobis, edita haud multo ante constitutione *Orientalium dignitas ecclesiarum,* definita et decreta: quae, tametsi, per se ad veterem catholicorum legitimam per Orientem disciplinam conservandam tuendamque propius pertinent, *aeque tamen unitati aliis in gentibus redintegrandae posse conducere manifestum est.* Iamvero hunc Nos primum reputantes initarum congressionum fructum, eisque continuandis probe intelligentes quantum praesidii ad ceteras etiam propositorum partes iure liceat expectari, idcirco induximus animum illud providere ut huiusmodi institutum certiore quodam pacto certaque constantia, quamdiu ipsa postulaverit res, permaneat vigeatque secundum vota perutile.

Itaque sententiam Nostram litteris hisce tradentes, peculiare esse ac Stabile Consilium, sive, uti loquuntur, *Commissionem* decernimus atque edicimus, proprio munere et cura deditam reconciliationi dissidentium fovendae. Ea constabit ex nonnullis S. R. E. Cardinalibus, quos Pontifex nominatim designet, quibus ipse praesit, quique coram eo statos habeant conventus. Primosque ex instituto nominamus: Miecislaum Ledochowski, Benedictum Mariam Langenieux, Marianum Rampolla del Tindaro, Vincentium Vannutelli, Aloisium Galimberti, Heribertum Vaughan, Iosephum Mariam Graniello, Camillum Mazzella.

Erunt praeterea, ut sacris in Consiliis urbanis assolet, convenienti numero Consultores, item a Pontifice designandi: in quibus pari loco ii habebuntur quos Patriarchae catholici orientales, tamquam legatos suos in Urbe consistentes, singuli singulos, destinaverint. Consultorum sit, doctrinam suam, prudentiam, rerum usum naviter conferre cognoscendis instruendisque cau-

sis quae in deliberationem Pontificis et Cardinalium, quos supra diximus, deferantur: deferet autem ille ex Consultoribus, cui Pontifex mandaverit eiusdem Commissionis esse ab actis; cui propterea licebit eis ipsis pontificiis congressionibus ex officio interesse.

Haec vero consilia et decreta, quorum exitum auspiciis providentissimi Dei praecipue commendamus, rata firmaque consistere auctoritate Nostra volumus et iubemus.

Datum Romae apud Sanctum Petrum die XIX martii anno MDCCCVC, Pontificatus Nostri decimo octavo.

LEO PP. XIII

Card. BROWNE: Schema bonum et fraternum est. Cum sit naturae dogmaticae vellem attendere ad ea quae sequuntur.

*a*) In pag. 11,[17] n. 14, ad lineam 15 dicerem « unitati *Christianorum* ». Item ibi in linn. 23-24 corrigenda est phrasis « ut Deus *Ecclesiam suam in unum congregare dignetur* ».

*b*) In pag. 14,[18] n. 21, linn. 4-5, corrigenda esset phrasis « ... catholica veritas a variis formulis... accurate distinguatur ».

*c*) In pag. 16,[19] n. 28, linn. 24-26, suggererem ut dicatur « ... plane agnoscit *disciplinam* etc. » omittendo vocem *ius*. Omnis enim mera disciplina quamdam mutabilitatem habet adiunctam.

*d*) In pag. 19,[20] n. 33, lin. 4, puto melius esse aliam phrasim invenire distinctam ab illa scil. « qua adhuc hodie Ecclesia scinditur ».

*e*) In pag. 23,[21] in quibusdam locis revertuntur phrases *unitas ecclesiastica* restituenda, *unitas Ecclesiae promovenda* et similes. Puto quod bonum esset in nostro documento exactius loqui dicendo *unitas Christianorum, unitas fraterna* et similes.

*f*) Nescio quid dicendum de pag. 18,[22] par. 31. Noto a) nunquam esse confitendum Ecclesiam ipsam peccasse; b) sine dubio peccata in omni controversia posse adesse in hominibus ab utraque parte. Sed ipsum schisma, vel in casu Reformatorum ipsa haeresis est ab una sola parte.

Beat. SAIGH:[23] Il nous plaît d'abord de louer ce Schéma « de Ecclesiae unitate », qui constitue indubitablement un progrès par rapport

[17] Cf. p. 439.
[18] Cf. p. 441.
[19] Cf. p. 443.
[20] Cf. p. 444.
[21] Cf. pp. 446-447.
[22] Cf. pp. 443-444.
[23] Animadversiones Beat. Saigh lectae sunt, lingua latina, ab Exc.mo Edelby, Archiep. Edesseno.

aux documents antérieurs du Saint-Siège, surtout dans la manière de s'exprimer. Pour une plus grande perfection, nous nous permettons de faire les remarques suivantes:

1) Dans ce Schéma il est trop souvent question encore du retour des brebis au bercail de Pierre, de frères dissidentes, etc. Il faudrait revoir soigneusement tout le texte, afin d'en éliminer toute allusion offensante. Ainsi on évitera que le texte ne produise sur les Orthodoxes un effet contraire à celui qu'on vise. Le Schéma parle des moyens psychologiques de préparer l'unité. Or c'est là le premier moyen. Que l'on parle de brebis égarées dans un sermon ou en petit comité, passe... Mais en parler dans un document conciliaire officiel, dont le but est précisément de rapprocher les cœurs, c'est pour le moins faire preuve de manque de psychologie.

2) En parlant des droits, privilèges, dignités, honneurs, etc. à sauvegarder en faveur de l'Eglise orientale, le texte use d'expressions générales, répète certaines déclarations du Pape Léon XIII. Mais l'expérience nous a appris que ce genre de déclarations n'aboutit à rien; il sert plutôt à montrer que la pratique administrative est contraire aux affirmations théoriques des Papes. Il faudrait plutôt que le texte du Décret conciliaire affirme les droits que les Patriarches des Eglises orientales réclament si fort depuis plusieurs années: la place des Patriarches dans la hiérarchie de l'Eglise, leur liberté de gouvernement intérieur, la diminution des recours à la Curie Romaine, la conservation du rite de ceux qui veulent accéder à la ré-union, etc. Cela ne semble pas très clair dans le Schéma qui nous est proposé.

3) Nous préférons que ce Schéma soit fait, ou du moins revu, par le Secrétariat pour l'Union des Chrétiens. Ce Secrétariat a comme compétence propre l'étude de ces questions, et il dispose du personnel approprié à ces sortes de sujets.

4) Il faudrait éviter partout le mot « dissident », à plus forte raison les mots « hérétiques » ou « schismatiques ». Dire plutôt: « frères séparés », ou simplement « orthodoxes ». La charité exige de nous que nous appellions chacun du nom dont il désire être appelé. Cela ne veut pas dire que nous partageons pour cela sa propre conviction intérieure et le sens personnel qu'il attache à son nom.

5) Au n° VII (page 9 [24]), il est dit des frères séparés qu'ils sont privés « multis mediis salutis quae in vera Ecclesia inveniuntur, praecipue institutionibus et directionibus Magisterii, sine quibus fides et mores christiani non perfecte praeservantur ». L'expression est exagérée et

[24] Cf. p. 438.

même un peu fausse. Le Magistère de l'Eglise n'est pas seulement celui du Pape de Rome, et il ne faut pas croire qu'ils sont privés à tel point des moyens de salut éternel que leur foi et leurs mœurs en sont un peu corrompus. Revoir toute cette phrase dans un sens plus irénique.

6) Le n° 24 (page 15 [25]) affirme une fois de plus que les Orientaux qui reviennent à l'unité catholique ne seront jamais forcés de devenir latins. C'est vrai théoriquement. Pratiquement on a tout fait et l'on continue à faire dans certaines régions, comme en Palestine et dans tout le Proche-Orient, pour que, de fait, les orientaux deviennent latins. Et cela au su de l'autorité suprême, qui ne semble pas avoir réagi jusqu'ici autrement qu'en renouvelant les déclarations théoriques de conservation des rites orientaux. C'est tout le procès de la « latinisation » qu'il faudrait ici ouvrir. Ce que le Concile devrait faire, c'est plutôt une action concrète et énergique pour condamner à jamais la « latinisation » de l'Orient.

7) Le n° 45 (page 23 [26]) exprime le vœu que soient introduits les procès de béatification et de canonisation des « martyrs de l'union ». Tout en reconnaissant la légitimé de ce désir, nous croyons utile de faire savoir que notre patriarcat, dans un souci d'apaisement, évite de pousser les causes de ces « martyrs de l'union », si les orthodoxes y ont joué un rôle peu flatteur. N'oublions pas non plus que l'Orthodoxie a également ses martyrs du catholicisme...

8) Avec le Schéma, n° 46 (page 23), nous demandons instamment que le Secrétariat pour l'Union des Chrétiens soit transformé, après le Concile, en dicastère permanent de la Curie Romaine. De ce Dicastère, il ne faudrait pas écarter systématiquement les œcuménistes qui se trouveraient parmi les catholiques de rite oriental, dont l'action, bien que décriée à présent, sera de plus en plus efficace pour rapprocher les cœurs.

9) Nous souhaitons aussi, avec le n° 47 (page 24 [27]) l'internationalisation de la Curie Romaine, afin de donner de l'administration centrale de l'Eglise une vue vraiment catholique, c'est-à-dire universelle, internationale. Trop souvent nos frères séparés voient dans la Curie Romaine une affaire nationale d'une peuple déterminé, comme un patrimoine de famille où une nation déterminée à tous les intérêts et pousse à la centralisation, moins par souci du bien de l'Eglise que par souci de ses intérêts. Il faut démentir cette vision des choses.

10) Les nn^os 48-52 (pages 24-26 [28]) parlent des conditions de l'union globale des chrétiens orthodoxes d'Orient avec la Sainte Eglise Catho-

[25] Cf. p. 442.
[26] Cf. p. 447.
[27] Cf. p. 447.
[28] Cf. pp. 447-448.

lique. En envisageant cette hypothèse, le Schéma les invite à occuper dans l'Eglise Catholique la place qui leur revient. Nous ignorons quand et comment une réunion globale de la sorte pourra être possible. Mais ce dont nous sommes sûrs, c'est qu'il y a déjà dans l'Eglise Catholique des communautés hiérarchisées de rite oriental. A ces communautés il faut donner la place qui est ainsi réservée et promise à tout l'Orient. L'Orthodoxie observe avec soin le comportement du Saint-Siège Romain à l'égard de ces groupes orientaux unis. De la façon dont ces groupes orientaux unis sont traités dans l'Eglise Catholique, l'Orthodoxie conclut au traitement qui lui est réservé si la ré-union venait à s'accomplir. Aussi quand nous réclamons que soient sauvegardés à l'Orient catholique et à ses chefs hiérarchiques leurs droits, leurs privilèges, leur dignité, leur rang dans l'ensemble de la hiérarchie catholique, ce n'est pas des avantages personnels que nous réclamons: c'est l'intérêt même de l'union des chrétiens que nous poursuivons. Si cela était un jour compris, bien des difficultés tomberaient.

Au n° 50, le Schéma affirme une fois de plus que l'Eglise catholique entend respecter la discipline propre des Orientaux, mais répète la malheureuse réserve: « iis tantummodo quae, si forsan adsint, rectae fidei aut bonis moribus adversantur expunctis ». Cette réserve est offensante. Il n'y a absolument rien dans la discipline authentiquement orientale qui soit contraire à la foi et aux bonnes mœurs.

Le n° 51 promet aux clercs orthodoxes qui reviendraient à l'unité catholique leur maintien dans l'ordre sacré déjà reçu, « nisi in casu peculiari, ob rationes verae graves, aliter a Sede Apostolica fuerit provisum ». Cette réserve se justifie. Par contre, la pratique actuelle de réserver au Saint-Office l'admission de tout clerc orthodoxe indistinctement nous paraît susceptible d'amendement. Il vaut mieux, pensons-nous, laisser cela au prudent arbitre des Ordinaires locaux, sans nier le droit du Saint-Siège Romain à intervenir, comme le dit le Schéma, « ob rationes vere graves ».

### 4) SUFFRAGIA SODALIUM

Card. TISSERANT: Placet iuxta modum: cum correctione paucorum verborum a Patribus proposita.

Card. ALOISI MASELLA: Placet iuxta modum: iuxta ea quae exposita fuerunt ab Em.mis Cardinalibus Ruffini et Browne.

Card. FERRETTO: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Cardinalis Cicognani, Relatoris.

Card. LIÉNART: Placet iuxta modum: ratione habita de his quae animadverterunt plures Patres praesertim Em.mus Card. Bea et Rev.mus Procurator Patriarchae Melkitarum.

Card. TAPPOUNI:[1] Placet.

Card. COPELLO: Placet ad mentem Em.mi Card. Cicognani.

Card. McGUIGAN: Placet iuxta modum: attentis dictis a Card. Browne et a Praelato Orientali qui locutus est.

Card. FRINGS: Placet iuxta modum: iuxta ea, quae dixerunt Em.mus Browne et Delegatus Patriarchae Maximi IV Saigh Melchitarum.

Card. RUFFINI: Placet iuxta modum.[2]

Card. VALERI: Placet: ad mentem Em.mi Card. Cicognani.

Card. SIRI: Placet iuxta modum: in voto Em.mi Relatoris et Card. Browne.

Card. McINTYRE: Placet iuxta modum: cum commentariis Em.mi Relatoris in concordia sum.

Card. QUIROGA Y PALACIOS: Placet iuxta modum: ad mentem praecipue Em.morum Relatoris, Ruffini (praesertim ad lineam 13 paginae 7 [3]) et Browne.

Card. LÉGER: Placet iuxta modum: ratione habita animadversionum Em.mi Card. Relatoris et adnexorum.[4]

Card. MONTINI: Placet, ac magis placeret si schema, ad Concilium quod attinet, in forma breviori redigeretur. Ratio habenda est de observationibus a Patribus factis.

Card. GIOBBE: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Card. Relatoris ac debita ratione habita eorumque quae dixit Em.mus Card. Browne, revisis quibusdam adnotationibus ab Exc.mo Procuratore Patriarchae Melchitarum factis.

Card. CENTO: Placet iuxta modum: attentis observationibus Eminentissimorum Cardinalium nec non Patriarchae Melchitarum, in quantum non offendant veritatem.

---

[1] Sextae Congregationi non interfuit.
[2] Cf. pp. 453-454.
[3] Cf. p. 437.
[4] Cf. pp. 454-455.

Schema cum Secretariatu pro Unione Christianorum completetur et perficiatur.

Card. GARIBI Y RIVERA: Placet.

Card. GODFREY: Placet iuxta modum: attentis iis quae dixit Em.mus Card. Ruffini et in voto Em.mi Relatoris et Card. Browne.

Nil dicendum puto nisi quod quando loquimur de precibus pro unitate Ecclesiae certa aequivocatio est. Unitas Ecclesiae iam existit: unitas Christianorum non existit: melius esset caute loqui ne videamus negare vel potius unitatem Ecclesiae iam in facto esse non admittere.

Card. CONFALONIERI: Placet iuxta modum: scilicet quaedam verba temperentur, iuxta mentes hinc inde propositas.

Card. RICHAUD: Placet iuxta modum: attentis observationibus a Patribus factis.

Card. KÖNIG: Placet, ad mentem Relatoris.

Card. DÖPFNER: Placet iuxta modum: iuxta animadversiones Card. Browne et aliquas adnotationes Procuratoris Patriarchae Melchitarum. Componatur schema cum schematibus Secretariatus pro unione christianorum fovenda.

Card. MARELLA: Placet ad mentem scl. Em.mi Relatoris, attentis aliquibus animadversionibus a Patribus factis.

Card. TRAGLIA: Placet iuxta modum: i. e. iuxta vota Em.morum Card. Browne et Ruffini.

Card. SANTOS: Placet, in voto Em.mi Cardinalis Relatoris.

Card. RITTER: Placet, ad mentem Relatoris.

Card. COUSSA: Placet iuxta modum: secundum Em.mi Relatoris votum.

Card. SILVA HENRIQUEZ: Placet iuxta modum: secundum animadversiones quas propono.

1) Textus officialis decreti sit graeca lingua exaratus, cuius tamen latina versio addenda est.

2) Pag. 6,[5] lin. 13: Post verbum « proinde » addere « ex ipsa Christi institutione ».

3) Pag. 9,[6] lin. 4: Pro verbo « multos » ponatur « omnes ». Om-

---

[5] Cf. p. 437.

[6] Cf. p. 438.

nes qui bona fide in separatis Ecclesiis vivunt materialiter tantum a Romano Pontifice segregati sunt, secus bona eorum fides periisset.

4) Pag. 9,[7] lin. 8: Post verbum « salutem » addatur « certe »; doctrina enim haec gratissima est omnibus Christianis.

5) Pag. 9, lin. 37: Demptis verbis a « nunquam » ad « instauret », eorum loco « communionem omnium in Christo credentium semper desideravit eamque procuravit ».

6) Pag. 15,[8] lin. 25: Oratio simpliciter verbo « est » compleatur. Facta aliqua historica hyperbolicae redactioni adversantur.

7) Pag. 16,[9] lin. 15: Citatio textus Concilii Lateranensis IV omittenda est. Primo quia Concilium ab Orientalibus separatis non agnoscitur vere oecumenicum, deinde etiam quia si consuetudines et mores sunt legitimi, a SS. Patribus probati, ullo modo intelligi potest eos « periculum posse generare animarum vel ecclesiasticam derogare honestatem ». Facillime textus ut SS. Patribus iniuriosum haberetur.

8) Pag. 25,[10] lin. 4: Professio illa fidei ita concipienda videtur ut pro diversis casibus variationes admittat, quin etiam cum ipsis redeuntibus consilia ad hoc conferantur.

9) Generatim expedire videtur ut una vice primatus Summi Pontificis expressis agnitis verbis, alias decretum locutione « communione cum eo » utatur, utpote traditionali et fratribus separatis gratiori.

Card. SUENENS: Placet iuxta modum: i. e. ratione habita eorum quae dicta sunt a Patribus et quae simul essent componenda in synthesi quadam ubi iura veritatis et iura caritatis ex aequo essent tractanda.

Card. DI JORIO: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Card. Browne.

Card. BEA: Placet iuxta modum: debite attentis iis quae plures Em.mi Cardinales et Delegatus Patriarchae Melchitarum, et quae ipse notavi.[11]

Card. BROWNE: Placet iuxta modum: attentis dictis a pluribus Patribus, Ruffini, Traglia et ab aliis, et iis quae scripto adiungo.[12] Ea omnia quae dicta sunt ab Exc.mo Archiepiscopo Melchitarum examini possunt subiaci.

Card. ALBAREDA: Placet iuxta modum: ad mentem Em.morum Cardinalium Relatoris et Browne.

---

[7] Cf. p. 438.
[8] Cf. p. 442.
[9] Cf. p. 442.
[10] Cf. p. 448.
[11] Cf. pp. 455-456.
[12] Cf. p. 458.

Beat. GORI: Placet iuxta modum: ad mentem Card. Relatoris et Em.morum Cardd. Browne et Ruffini.

Beat. CHEIKHO: Placet.

Exc. O'CONNOR: Placet ad mentem Em.mi Relatoris et attentis animadversionibus ab Em.mis Patribus factis.

Exc. UJČIĆ: Placet, secundum expositiones Em.mi Card. Browne.

Exc. ANTEZANA Y ROJAS: Placet iuxta modum: ad mentem praecipue Em.morum Cardd. Ruffini, Léger, Browne, Bea et aliorum Patrum.

Exc. BERAS: Placet, ad mentem Em.morum Cardd. Relatoris et Bea.

Exc. COORAY: Placet iuxta modum: i. e. prudenter perpensis observationibus omnibus quae facta sunt in hoc coetu.
Optandum ut unum decretum conficiatur ex hoc decreto et ex duobus decretis de oecumenismo Cardinalium Ottaviani et Bea.

Exc. MCKEEFRY: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Relatoris. Observationes Em.mi Card. Browne et Exc.mi Delegati Patriarchae Melchitarum considerandae sunt.

Exc. LEFEBVRE: Placet iuxta modum: ad mentem Eminentissimi Card. Browne.

Exc. ALTER: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Relatoris. Principia maxime placent. Magis autem abbreviari poterint pro actis Concilii Oecumenici et totum documentum incorporari in appendice documentorum. Rationes Exc.mi [Delegati] Patriarchae Melchitarum deserviunt prudenti considerationi.

Exc. GRANER: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Relatoris et secundum observationes Em.morum Cardinalium Ruffini et Browne.

Exc. HURLEY: Placet iuxta modum: habita ratione eorum quae dicta sunt ab Em.mo Cardinali Relatore, Em.mis Patribus Ruffini, Bea et Browne, attentis etiam observationibus Exc.mi Delegati Patriarchae Melchitarum quae conditiones Orientis et animarum dispositiones in lucem ponunt.

Exc. PERRIN: Placet: ratione habita de his quae dixerunt Patres praesertim Eminentissimus Bea et Excellentissimus Deputatus Patriarchae Melchitarum.

Componatur schema cum eo de Secretariatu pro unione christianorum.

Exc. ŠEPER: Placet iuxta modum: i. e. attentis dictis ab Em.mo Card. Bea.

Exc. BAZIN: Placet iuxta modum: ratione habita observationum Cardd. Bea, Browne, Ruffini.

Exc. BERNARD: Placet iuxta modum: ad mentem Eminentissimi Cardinalis Bea et Em.mi Card. Browne.

Exc. YAGO: Placet iuxta modum: attentis his quae dixerunt Cardinalis Browne et Delegatus Patriarchae Melchitarum.

Exc. RAKOTOMALALA: Placet.

Exc. NGÔ-DINH-THÛC: Placet iuxta modum: iuxta observationes Em.morum Ruffini et Browne. Animadvertendum est quod non omnes fratres orientales separati nominentur orthodoxi, item quod caput alicuius religionis in Vietnam sese vocet Papam et alius in America ut pater divinus, inde non semper possumus ad unitatem fovendam admittere nomina quae separati sibi elegerunt.

Exc. VERWIMP: Placet.

Exc. JELMINI: Placet.

Exc. SUHR: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Relatoris et ratione habita de eis quae dixerunt Em.mus Card. Bea et Exc.mus Delegatus Patriarchae Melchitarum.

Exc. SCHARMACH: Placet iuxta modum: attentis observationibus Patriarchae Melchitarum.

Rev. GUT: Placet. Summo honori et gloriae erit Concilio hoc decretum, quo magnus passus fit versus unionem Christianorum tantopere desideratam.

Rev. SÉPINSKI: Schema placet, immo valde placet; in voto Em.mi Relatoris.

Proponerem ut textus non in forma decreti sed exhortationis publici iuris fiat.

Animadversiones minoris momenti ad perficiendum schema:

Animadversio generalis: adhibeatur semper idem modus scribendi. Praeferrem hunc modum scribendi: caelum, caelites etc. Sed ordinarie

hoc schema utitur hoc modo: coelum, coelites etc. Conformetur huic modo pag. 5,[13] lin. 25; pag. 10,[14] lin. 17; pag. 17,[15] lin. 22.

Ad pag. 9,[16] lin. 12: dicatur melius: « Et quidquid *est* ».

Ad pag. 9, lin. 15: melius scribatur: « interior*e* et exterior*e* ».

Ad pag. 9, lin. 28: melius scribatur: « *h*eredes ».

Ad pag. 9, lin. 33: corrigatur sic « Opera Ecclesi*ae* ».

Ad pag. 12,[17] lin. 3: melius scribatur « maiore cum fiducia ».

Ad pag. 12, lin. 7: corrigatur sic: « in unum coniunge ».

Ad pag. 12, lin. 27: melius scribatur: « ex purior*e* humilior*e*que ».

Ad pag. 15,[18] linn. 12-13: sic interpunctio fiat: « et in quibus, si ob temporum vel personarum adiuncta... ».

Ad pag. 16,[19] lin. 36: « Cum om*n*es quorum unus est magister... ».

Ad pag. 17, lin. 17: scribatur « fratrum separatorum ».

Ad pag. 18,[20] lin. 2: scribatur « fratrum separatorum ».

Ad pag. 18, linn. 11-12: fiat interpunctio: « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos ».

Ad pag. 18, lin. 34: corrigatur sic: « cum patientia ».

Ad pag. 19,[21] lin. 12: dicatur: « cum fratribus separatis ».

Ad pag. 19, lin. 21: corrigatur sic « non quaesistis ».

Ad pag. 20,[22] linn. 26-27: fiat sic interpunctio: « bene meriti fuere, prout clare ».

Ad pag. 21,[23] lin. 5: melius scribatur: « hereditas ».

Ad pag. 22,[24] linn. 31-32: melius dicatur « clericis separatis ».

Ad pag. 23,[25] linn. 35-36: proponerem: « Sacrum Consilium seu Officium ». Non reputo opportunum instituere Congregationem proprie dictam.

Ad pag. 25,[26] linn. 24-25: sic interpunctio fiat: « atque clericis orientalibus, cum ad Ecclesiam... ».

Rev. JANSSENS: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Card. Browne, habita ratione animadversionum Beat. Patriarchae Melchitarum.

---

[13] Cf. p. 436.
[14] Cf. p. 439.
[15] Cf. p. 443.
[16] Cf. p. 438.
[17] Cf. p. 440.
[18] Cf. p. 442.
[19] Cf. p. 443.
[20] Cf. p. 443.
[21] Cf. p. 444.
[22] Cf. p. 445.
[23] Cf. p. 445.
[24] Cf. p. 446.
[25] Cf. p. 447.
[26] Cf. p. 448.

# X

# DE APOSTOLATU LAICORUM

(Sexta Congregatio: 18 iunii 1962)

## 1) SCHEMA PROPOSITUM A COMMISSIONE DE APOSTOLATU LAICORUM

### Declaratio

*Documenta quae a Commissione de Apostolatu Laicorum hic praebentur, fructus sunt laboris qui e duplici initio originem repetit: nempe ab opusculo cui titulus « Quaestiones Commissionibus praeparatoriis Concilii Oecumenici Vaticani Secundi positae » necnon ab Episcoporum « Votis ». Utrimque diversae concretae condicionis Ecclesiae resonantia audiebatur, cuius diversitatis a Membris et Consultoribus ipsis in discussionibus ratio habita est.*

*Quo melius tum « Quaestionibus » tum « Votis » satis fieret, Commissionis studia iuxta tres Subcommissiones distributa sunt, a quibus, quin de omnibus sermo fieri potuerit, latissimus tamen rerum conspectus necessarius erat, iuxta mandatum nostrae Commissioni concreditum, ne quidquam de nostrae aetatis alicuius momenti rebus negligeretur.*

1. *In tractatione nostra praeprimis notare voluimus, sive providentissimum Deum in christifideles maiorem responsabilitatis sensum in apostolatu infudisse, sive quanta effici possint pro regno Dei a christianis viventibus in mediis negotiis mundi huius celeriter ac penitus sese evolventis, cuiusque saepta principiorum Evangelii expertes esse periclitantur.*

*Tunc apostolatus laicorum in tota sua extensione enituit, iuxta multiplices et varias operositates; absque dubio tamen cum in Sacramentis Baptismi et Confirmationis fundamentum habeat, maxima apostolicorum officiorum pars tum clericis tum laicis communis est; nec facile saepe distingui potest quid reapse ad clericos, quid vero ad laicos pertineat.*

*Caeterum vero, diversa saepta considerantes in quibus laici apostolatum exercent, non semper adeo facile erat percipere sub quonam aspectu religioso aut sociali, res potius scrutari oporteret; determinata via nobis eligenda fuit.*

2. *Praesentium Ecclesiae condicionum consideratio laboribus nostris viam adaperuit atque stravit: in « Notionibus Generalibus » postquam visionem generalem de Laicis in apostolatu Ecclesiae delineavimus, de habitudine laicorum ad caeteros Ecclesiae Ordines in Ecclesia locuti sumus: nempe de habitudine ad Hierarchiam, ad sacerdotes, ad religiosos; deinde de apostolatu laicorum a singulis exercendo — de iis laicis ratione habita qui peculiari ac permanenti titulo ad Ecclesiae servitium addicuntur —; de familia, ut apostolatus subiecto, tandem de diversis organizationibus: quae omnia quaestionem de necessaria mutua coordinatione involvunt; denique autem de spiritu*

*quo laici in apostolatu duci debent ac de formatione qua indigent ad hunc finem consequendum.*

3. *Insuper, ob diversas pro diversis nationibus condiciones, impossibile fuit, prout nunc res iacent, maiorem conceptuum acclarationem et magis determinatam terminologiam exhibere. Hinc enim quaestiones doctrinales competentiam nostrae Commissionis excedebant: documenta nostra doctrinam non tangunt nisi quatenus id ad intelligibilitatem quaestionum confert; quibus in casibus traditionalem doctrinam invocamus. Inde vero maxima pars sive quaestionum determinandarum, sive usitatae terminologiae, sive structurarum, nondum illam maturitatem assecuta esse videbantur quae solvi possent.*

*Quapropter optimum nobis visum est, documenta exarare quae sollemne ad actionem invitamentum atque incitamentum essent, ac simul principia directiva generalia proponerent nostris aptata temporibus: quo magis vero haec omnia praesentes rerum condiciones minime negligant, principia haec ulterioribus necessariis progressibus viam pandunt.*

## Prooemium generale

### [*Christus Apostolus*]

« Sic... Deus dilexit mundum ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam aeternam. Non enim misit Deus Filium suum in mundum ut iudicent mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum ».[1]

Constituit ergo Eum Pater « Apostolum et Pontificem confessionis nostrae »[2] et sacramento voluntatis suae proposuit « instaurare omnia in Christo, quae in caelis et quae in terra sunt, ... in laudem gloriae ipsius ».[3]

Christus autem, quae placita sunt Patri semper faciens [4] venit in mundum, et, similis fratribus per omnia,[5] habitavit in nobis [6] atque nos ad se vocavit ut cum ipso manentes, amici eius, immo unum cum ipso fieremus in Ecclesia Sancta, socii passionum et consolationis [7] necnon missionis eius in universo mundo.

### [*Unum cum Christo*]

Ecclesia autem Christi est Civitas Dei Viventis et Ierusalem Caelestis,[8] eius membra sunt « cives sanctorum et domestici Dei, superaedificati super fundamentum apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide, Chrito Iesu »; [9] immo ad Christum pertinent, testante Apostolo: « Vos autem estis corpus Christi et membra de membro ».[10] « Quicumque enim in Christo baptizati estis Christum induistis. Non est Iudaeus neque Graecus, non est servus neque liber, non est masculus neque femina: omnes enim vos unum estis in Christo Iesu ».[11] Si ergo christifideles unum sunt in Christo et « singuli... alter alterius membra »,[12] vivant oportet in perfecta communione sanctorum, « caritate fraternitatis invicem diligentes, honore invicem

praevenientes; ... necessitatibus sanctorum communicantes »:[13] etenim « si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra ».[14]

[*Missio Ecclesiae pro totius mundi salute - Omnes fideles participes*]

Item, quia Ecclesia unum cum Christo est, cuius regale sacerdotium et opus Redemptionis in terris continuat, tota se et indesinenter impendit in missione implenda eiusdem, qui ait: « Et alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili; et illas oportet me adducere: et vocem meam audient, et fiet unum ovile et unus pastor ».[15] Nec sinit caritas Christi, qua vivunt membra eius, ullum, qui veri nominis christianus esse cupit, ab hoc opere salvifico se eximere: « Etenim qui Deum diligit non velle nequit ut omnes eum diligant; qui autem proximum suum vere diligit, haud nequit sempiternam eius salutem non optare vel nolle. Iamvero in hoc, tamquam fundamento, apostolatus consistit; qui nihil aliud est quam usus quidam christianae illius caritatis qui omnibus hominibus praescriptus est »; [16] « hoc enim bonum est et acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire ».[17]

[*Missio Ecclesiae extenditur etiam ad ordinem temporalem - Laicorum pars*]

Denique cum Christus sit « Principium, Primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens, quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, et per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, sive quae in terris sive quae in caelis sunt »,[18] Ecclesiae missio est mundum quoque temporalem, immo materialem, utpote creaturam ingemiscentem et parturientem usque adhuc, liberare « a servitute corruptionis in libertatem gloriae filiorum Dei »,[19] omnibus membris suis potissimum vero christifidelibus laicis cooperantibus: quod Divina Providentia in media rerum mundi condicione ad ipsius Ecclesiae operas gerendas et dirigendas disposuit.

[*Laicorum actio semper in apostolatu Ecclesiae locum habuit*]

Laicorum cooperationem inde ab exordio Ecclesiae locum habuisse luculenter ostendunt Actus Apostolorum [20] eorumque Epistolae.[21] Iam tempore persecutionum partem habuerunt in diffamando sermone Domini, in apologiis conficiendis pro religione christiana, in scientiis et arte christiana evolvendis. Quantum posterioribus antiqui et medii aevi saeculis ad orbem evangelica lege fermentandum contulerint viri et mulieres in alta potestate civili positi, quantum coetus operibus misericordiae sese devoventes, quantum multiplicium professionum sodalitia nemo est qui ignoret. Errarunt quidem aliquando in recte determinando temporalium rerum ordine ad spiritualia: splendida tamen protulerunt in multis populis documenta et monumenta quae Ecclesiae virtutem universi mundi sacrandi illustrant.

[*Condiciones hodiernae*]

Recentioribus saeculis, apud plures gentes occidentales praesertim, Divina Providentia permittente, multae provinciae ordinis temporalis sese emanciparunt ab ordine spirituali, declinantes ad atheam usque et naturalisticam autonomiam, cum detrimento utriusque ordinis. Recentissimis tamen temporibus signa multiplicari videntur felicis cuiusdam rerum conversionis: cum enim profundiores quaestiones progressu scientifico et technico — aucto in dies hominum numero et ampliato rerum profanarum dominio — oriantur, non pauci homines adiguntur, saecularismi angustias superare mentemque suam veritatibus ac rebus divinis aperire; messis magnae conspicimus spatia dilatata quae laicorum praesertim exspectant apostolatum. Accedit quod in regionibus nuper Evangelio conciliatis condiciones novarum communitatum christianarum saepe Ecclesiae primordia imitantur atque repetunt; quae communitates laicos in nationibus iam diu luce evangelica expertis cooperari desiderant cum laicis nativis, ut novus in universali Ecclesia apostolicus impetus praeparetur.

Eodem tempore, non sine peculiari Spiritus Sancti motione, in christifidelium animis et in ipsa communitate christiana vividior et profundior sensus Ecclesiae efficiebatur ac efficitur et inde magis magisque clarior persuasio etiam laicos arctissimo vinculo ad Ecclesiam pertinere et de vita ipsius participare ac respondere, immo et ipsos Ecclesiam esse ac ut membra Ecclesiae proprium munus adimplere in hac communitate idque necessarium esse ad ipsius vitam aeque evolvendam.[22]

Hierarchia proinde, de animarum et mundi salute sollicita, eoque magis quo urgentioribus in dies premitur necessitatibus evangelizationis et curae pastoralis, possibilitatem cleri longe excedentibus, instantius in dies etiam laicos arcessere non desiit neque desinit, ut missioni Ecclesiae Evangelii annuntiandi omni creaturae et omnia in Christo instaurandi cooperentur. Laeto conspicit animo laicos qui, plures in dies, his omnibus moti allecti sunt et alliciuntur, ut seipsos ad opus Ecclesiae impendant.

[*Exhortatio*]

Has igitur Romanorum Pontificum atque universi orbis episcoporum voces excipiens et urgens, haec Sacrosancta Synodus laicos magnopere hortatur ut aetatis huius nostrae gravitatem, necnon eius praegravia pericula vehementesque perturbationes atque eximiam intelligant spem; agnoscant quoque se, ut membra viva et actuosa Ecclesiae, munus et partes habere, quae ab aliis neque praestantur, neque praestari possunt.

Immo, ipse Christus, per hanc sanctam Synodum, omnibus christifidelibus ardentem invitationem renovat ut omnes cum ipso intimius in dies iungantur et, quae illius sunt, ut propria sentientes,[23] in eius salvificam missionem consocientur: denuo eos mittit in omnem civitatem et locum, ut illi viam sternant.[24]

Proinde haec Sacrosancta Synodus christifideles omnes enixe pro Deo et propter Deum obtestatur ut Christo eos vocanti pareant et Spiritus Sancti docibiles fiant.[25] Ab omnibus, sive sacerdotibus, sive religiosis, sive laicis, instanter expetit ut momentum cooperationis laicorum in apostolatu Christi et Ecclesiae agnoscant, utque in auxilium fratrum et Ecclesiae Christi omnes unanimiter praesto sint.

NOTAE

[1] *Io.* 3, 16-17.
[2] *Hebr.* 3, 1.
[3] *Eph.* 1, 10-14.
[4] Cf. *Io.* 8, 29.
[5] Cf. *Hebr.* 2, 17.
[6] *Io.* 1, 14.
[7] *2 Cor.* 1, 7.
[8] Cf. *Hebr.* 12, 22.
[9] *Eph.* 2, 19-20.
[10] *I Cor.* 12, 27.
[11] *Gal.* 3, 27-28.
[12] *Rom.* 12, 5.
[13] *Rom.* 12, 10-13.
[14] *I Cor.* 12, 26.
[15] *Io.* 10, 16.
[16] Cf. PIUS XI, ad Episc. Argent. Reip., 4-2-31: *A.A.S.,* 34 (1942), p. 245.
[17] *I Tim.* 2, 3-4.
[18] *Col.* 1, 18-20.
[19] *Rom.* 8, 21.
[20] Cf. 4, 2 sqq.; 8, 4; 9, 36; 12, 12; 16, 14; 18, 1.
[21] Cf. *Rom.* 16, 3 sqq.; *I Cor.* 16, 19; *Col.* 4, 14; *I Thess.* 1, 6 sqq.
[22] PIUS XII ad Cardinales, 18-2-1946, *A.A.S.,* 13 (1946), pp. 101-103; Sermo ad Iuvenes Operarios Catholicos, 25-8-1957, *A.A.S.,* 24 (1957), p. 843.
[23] Cf. *Phil.* 2, 5.
[24] Cf. *Lc.* 10, 1 sqq.
[25] Cf. *Io.* 6, 45.

## PARS I

## NOTIONES GENERALES

### CAPUT I

### LAICI IN APOSTOLATU ECCLESIAE [1]

1. [*Christifideles membra Corporis Christi Mystici*]. Homo per sacramentum Baptismi in Corpus Christi Mysticum tamquam membrum inseritur atque per Confirmationem ad plenitudinem vitae christianae corrobora-

tur. Iisdem sacramentis arcano sed reali modo particeps redditur Regalis Sacerdotii Christi viribusque et donis spiritualibus abunde ditatur ut ex omnibus membris Christi « genus electum, regale sacerdotium, gens sancta » constituatur.[2]

2. [*Sentire et agere cum Ecclesia*]. At sicut nullum membrum alicuius viventis organismi potest mere passive sese habere, sed simul cum vita debet etiam necessario operositatem totius organismi participare, sic in Corpore Mystico Christi, quod est Ecclesia, nullum membrum potest mere receptivum manere, sed debet, ut in eo vivat, et cum ipso sentire et agere.

Sentire cum Ecclesia est sese conformare menti eius intimoque corde participare sollicitudinem eius pro gloria Dei et salute animarum. Agere cum Ecclesia est efficaciter cooperari, quantum fieri potest, in vitali profectu quo Corpus Mysticum in terris indesinenter et necessario crescit « donec occurramus omnes in unitatem fidei, et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi »; [3] crescit vero Ecclesia « extensive » progrediente hominum aggregatione in sinum suum et « intensive » per ferventiorem in dies vitam fidelium christianam.

3. [*Sacerdotium universale fidelium*]. Universale omnium fidelium sacerdotium qui Baptismate et Confirmatione Christo configurantur, non confundendum est cum ministeriali quod, ut eius speciales tamquam Capitis Ecclesiae significarentur et continuarentur potestates, Christus Episcopis, presbyteris, diaconis committi voluit; utrumque tamen est unius eiusdem Christi sacerdotii realis participatio.

Quo sacerdotio christifidelibus datum est: active participare in SS. Eucharistiae Sacrificio, una cum Christo Sacerdote et Victima, tamquam membra Capiti coniuncta, illum, seseque cum illo, Aeterno Patri offerendo et de ipsius Corpore et Sanguine communicando; cultu liturgico, oratione, operibus caritatis « offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum »;[5] patientia in adversis et voluntariis poenitentiis cooperari cum Christo in opere redemptionis, iuxta illud: « vobis donatum est pro Christo non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini »; [6] docere verbum Dei quos possunt et exemplo vitae suae mundo Christum praedicare: « vos autem genus electum, regale sacerdotium... ut virtutes annuncietis eius qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum ».[7]

4. [*Laici in Ecclesia Dei*]. « Sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi unum Corpus sumus in Christo, singuli alter alterius membra. Habentes autem donationes secundum gratiam quae data est nobis differentes »; [8] proinde in populo sancto Dei, alii vocantur ad statum qui per ordinem sacerdotalem acquiritur, alii ad « statum perfectionis », quem dicunt, amplectendum, alii vero ad Deo serviendum in communi Christifidelium statu et in ordinariis plerumque conditionibus vitae familiaris et socialis.[9]

Nomine laicorum hic veniunt Christifideles, quibus communia iura et officia personae in Ecclesia competunt, quique, ad statum clericalem vel per-

fectionis non pertinentes, vocantur ad suam christianam perfectionem in mediis mundi negotiis attingendam.[10]

5. [*Apostolatus laicorum*]. Opus apostolicum Christi in terris continuare totius Ecclesiae missio est, quam ipsa non solum per Hierarchiam exsequitur, sed etiam per caeteros christifideles. Ideo apostolatus, qui strictiore sensu munus Apostolis concreditum dicit eorumque successoribus, latiore tamen sed vero sensu omnem Corporis Mystici actionem significat, qua regnum Christi in terris progreditur per applicationem fructus Redemptionis; et hoc sensu etiam laici de apostolatu Ecclesiae participant et cum Hierarchia, etsi diversimode, unum in Ecclesia apostolatum exercent.

Cum vocatio ad apostolatum sit de essentia ipsius vocationis christianae, Christifideles omnes, ex eorum insertione Corpori Mystico et participatione Sacerdotii Christi, recipiunt divinitus datum ius et officium exercendi, suo quisque modo, apostolatum Ecclesiae.[11]

6. [*Laicorum munus magis proprium*]. Dantur autem modi laicis magis proprii ad Ecclesiae missionem actuandam cooperandi, qui ex ipsorum activitate et condicionibus exoriuntur:

*a*) vita ipsa testimonium Christo praebent, verbum Dei et caritatem Christi praesertim erga egentes fratres circumferunt, maxime vero praesentiam Christi, qua per gratiam ditantur, afferunt;

*b*) propria experientia ac laicali activitate collatis, ad opus liturgicum, evangelizationis, caritativum, administrativum et organizativum Ecclesiae operam dant; [12]

*c*) ad consilii Dei exsecutionem (quod unicum est quidquid naturale et supernaturale in se includens) concurrunt, restaurationi ordinis naturalis peccati causa perturbati et positivae instaurationi ordinis naturalis (iam ex se ordini supernaturali adaperti) deserviendo, immo directionem et spiritum christianum in ipsum imprimendo;

*d*) mundi cum Ecclesia, fratrum cum sacerdotibus occursui favent;

*e*) familiam christianam exstruunt, in qua peculiari ratione ordo naturalis supernaturali occurrit, quaeque filios humanae familiae ac Ecclesiae progignit.

In varia hac et multiplici operositate, laici, quippe qui rebus temporalibus immediatius et universalius implicentur quique ad hoc munus adimplendum gratiis peculiaribus a Deo ornentur, ad gloriam Eius qui in Christo « subiecit sibi omnia ut sit Deus omnia in omnibus »,[13] ita conferunt ut ab aliis substitui nequeant.

7. [*Dona charismatica*]. Aliquando ad maiorem efficaciam apostolatus, Spiritus Sanctus confert laicis, sicut et clericis, dona charismatica extraordinaria; quae cum sint media peculiaribus necessitatibus Ecclesiae accommodata, non sunt tamen temere expectanda neque praesumptorie ab eis sperandi operarum fructus apostolicarum sed, dum a Deo conceduntur, humilitate et consolatione accipienda sunt et semper Ecclesiae iudicio et disciplinae subicienda.

8. [*Laicorum dignitas*]. Agnoscant proinde laici dignitatem suam quae commune privilegium communisque gloria est omnium cuiuscumque conditionis membrorum Ecclesiae, ut pulchre demonstrat Augustinus: « Ubi me terret quod vobis sum, ibi me consolatur quod vobiscum sum. Vobis enim sum Episcopus, vobiscum sum Christianus. Illud est nomen suscepti officii, hoc gratiae; illud periculi est, hoc salutis ».[14]

NOTAE

[1] Cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando,* Series I, Appendix Vol. II, Pars I, *De Laicis,* passim.

[2] Cf. *I Petr.* 2, 9-10.

[3] *Eph.* 4, 13.

[4] Cf. *Acta et Documenta..., De Laicis* I: pp. 756-757, nn. 7-18.

[5] *I Petr.* 2, 5.

[6] *Phil.* 1, 29.

[7] *I Petr.* 2, 9.

[8] *Rom.* 12, 4 seq.; cf. *Io.* 14, 2.

[9] « Ceterum quocumque sua pacifica agmina inducit, ibi necesse est ut integra constitutio sua habeatur, quae non modo variis Hierarchiae gradibus constat, verum etiam laicorum ordine; pariterque necesse est ut per eos omnes salutariter operetur » (IOANNES XXIII, *Princeps Pastorum, A.A.S.,* 51, p. 849).

[10] Huiusmodi expressiones sat clare patefaciunt textum nostrum minime agere de Institutis Saecularibus, quorum competentia ad Commissionem de Religiosis pertinet.

Cum vero principia Pii Papae XII de Institutis Saecularibus hoc, peculiari ratione, in luce ponant membra scilicet horum Institutorum in saeculo vitam degere, quae hic de Laicorum Apostolatu dicuntur, iis etiam applicantur, nisi contextus aliud innuat. Sicque palam est eos partem in organizationibus apostolatus laicorum habere. Ut tamen huiusmodi organizationes de Apostolatu Laicorum suam notam specifice laicalem servent, regimen earum, ad normam generalem, laicis commissum maneat.

[11] Votum a Commissione nostra ad Concilium pro insertione Sectionis *de Laicis* in Catechesi ordinaria Ecclesiae praesentabitur.

[12] Laici multiplici ratione collaborare possunt conferendo propriam peritiam, vitam atque operam laicalem (familiarem, professionalem, etc.):

sive vitae atque actioni liturgicae Ecclesiae, uti est extructio domus Dei ac obiectorum quae ad cultum ordinantur, Sacramentorum materia;

sive actioni ad Evangelium annunciandum, uti est vel investigatio doctrinae (collaboratio philosophi, archaeologi, philologi, historici...), vel eiusdem doctrinae formulatio et praesentatio (collaboratio philologi, paedagogistae, psychologi, historici et sociologi...);

sive actioni caritativae (collaboratio medici, iurisperiti et singulorum fidelium);

sive denique actioni Ecclesiae administrativae (collaboratio in bonis Ecclesiae curandis, quae est propria, v. g. iurisperiti, canonistae, etc.).

[13] *I Cor.* 15, 28.

[14] Sermo 340, in die Ordinationis suae II. *PL* 38, 1483.

## CAPUT II

## DE RELATIONE AD HIERARCHIAM [1]

### PRAEAMBULUM

Ecclesia Corpus Mysticum est, in quo « officia membrorum dispertita sunt, sed unus spiritus continet omnia. Multa iubentur, multa fiunt: unus iubet, uni servitur ».[2] Nam, ut ait S. Paulus, Christus « dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores; ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi ».[3]

Haec autem diversitas et hierarchicus ordo ministeriorum non inficit fundamentalem aequalitatem et mutuam coniunctionem omnium membrorum Ecclesiae. Unde Augustinus: « Custodimus enim vos ex officio dispensationis, sed custodiri volumus vobiscum. Tamquam vobis pastores sumus, sed sub illo pastore vobiscum oves sumus. Tamquam vobis ex hoc loco doctores sumus, sed sub illo uno Magistro in hac schola vobiscum condiscipuli sumus ».[4]

Cum igitur Ecclesia familia sit, cuius membra « iam non (sunt) hospites et advenae, sed (sunt) cives sanctorum et domestici Dei »,[5] sua ipsa natura arctam unionem et concordem operam omnium membrorum suorum exigit.

9. [*Hierarchiae munus*]. Sacrae Hierarchiae est principia directiva et spiritualia subsidia ad fidelium apostolatum tradere.

10. [*Diversae ad Hierarchiam relationes*]. Apostolatus laicorum, sive ipsi singuli, sive consociati agunt, relate ad Hierarchiam, varios subordinationis gradus admittit, ratione obiecti vel iuxta diversas eiusdem apostolatus formas.

11. [*Missio canonica*]. Semper Ecclesia consuevit laicis munia quaedam committere, quae proprie ad ipsam Hierarchiam pertinent, e g. circa Sacramentorum administrationem ac liturgiae celebrationem,[6] doctrinae catholicae catechesim, animarum curam pastoralem.

Actus, quo ecclesiastica Hierarchia ad haec similiave munia auxiliaria exercenda laicos advocat, convenienter denominatur missio canonica. Vi missionis canonicae laici hierarchicum apostolatum quodammodo participant, et, quoad muneris collati exercitium, plene subduntur superioris ecclesiastici moderationi, et eorum apostolatus officialis in Ecclesia evadit.

12. [*Mandatum*]. Est et alius actus quo ecclesiastica Hierarchia, propter exigentias boni communis Ecclesiae, tamen ad ordinem spiritualem quod attinet, apostolatum laicorum sub sua responsabilitate [7] assumit eumque iuxta adiuncta diversimode ordinat, quin laicorum auferatur necessaria initiativa. Iuxta nominis acceptionem a Summis Pontificibus ac plurimis Episcopis nostris hisce temporibus adhibitam, ille actus apte mandatum denomina-

tur. Quo mandato laici vocantur peculiari modo ad collaborationem cum apostolatu hierarchico.

13. [*Probatio vel laus*]. Aliquando a Sacra Hierarchia eriguntur aut simplici probatione vel etiam laude donantur quaedam laicorum apostolatus formae, quae valde in bonum Ecclesiae publice quidem agnoscuntur vel commendantur.

Nulla autem associatio vel motus aut inceptum ut catholicum sese exhibeat, nisi implicite vel explicite consensus accesserit legitimae auctoritatis ecclesiasticae.

14. [*Aliae formae*]. Plurima autem inveniuntur in Ecclesia incepta apostolica, quae laicorum libera electione ac prudenti iudicio exercenda relinquuntur, salvo tamen iure Hierarchiae invigilandi ad abusus praecavendos vel forte exortos corrigendos.[8]

15. [*Pastores et laici*]. Episcopi, parochi caeterique sacerdotes apostolatum laicorum impense promoveant; magnam curam praestent laicis in apostolatu militantibus; libenter eorum consilio iuxta rerum competentiam utantur; cum fiducia eis in servitium Ecclesiae munera committant; illis in proprio ambitu pro rei natura agendi libertatem et spatium agnoscant.

Laici vero pastores suos reverenti dilectione et docilitate prosequantur, iisque filiali fiducia quaestiones suas et optata his patefaciant.

## NOTAE

[1] Cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando,* Series I, Appendix Vol. II, *De Laicis,* p. 761, nn. 39-40.

[2] S. AUGUSTINUS, Sermo 268, in die Pentecostes. *PL* 38, 1232.

[3] *Eph.* 4, 11-12.

[4] Enarrationes in Psalmos, 126, 3; *PL* 37, 1669.

[5] *Eph.* 2, 19.

[6] S. Congr. de Prop. Fide, 21-7-1841 (cf. *Collectanea SCPF,* I, n. 928, p. 521); et Ad Episcopos Mexicanos, 23-12-1927.

[7] Responsibility, responsabilité, responsabilidad, responsabilità, Verantwortung.

[8] Cf. S. Congr. Concilii circa Societatem S. Vincentii a Paulo, *A.A.S.,* 13 (1921), pp. 137-140.

## CAPUT III

## DE MUNERE SACERDOTUM IN APOSTOLATU LAICORUM [1]

16. [*Huius muneris momentum*]. Sacerdotes omnes, etiamsi non peculiariter organizationibus [2] apostolicis laicorum addicti sint, semper in mente habeant sibi cum laicis collaborandum esse in Ecclesia et pro Ecclesia, et laicis in eorum apostolatu suum ministerium praestandum esse sive in vita communitatis christianae, sive in personali commercio cum laicis ipsis.

17. Enixe commendatur ut inceptis apostolicis laicorum, sive localibus, praesertim dioecesanis, sive nationalibus ac internationalibus numquam desit assiduum et continuum ministerium sacerdotale.

18. [*Sacerdotes apte seligendi*]. Episcopi, memores gravissimi huius officii momenti, magna cura seligant sacerdotes huic apostolatui idoneos,[3] audito, si putaverint, consilio etiam prudentium laicorum.

Eadem obligatione tenentur superiores religiosi erga suos subditos.

Optandum est ut sacerdotes huic ministerio addicti non impediantur in eo adimplendo multiplicitate aliorum munerum; Episcoporum cura erit ut eorum sustentationi adaequate provideatur.

19. [*Praesto sint ad hoc munus adimplendum*]. Sacerdotes autem omnes semper parati sint, pro rerum adiunctis, ad huiusmodi perutile ac Deo gratissimum ministerium praestandum.

20. [*Religiosorum cooperatio*]. Religiosi, sive fratres sive sorores, qui operibus apostolatus laicorum dedicantur, munera sacerdotis sustinere, adiuvare, complere curabunt.

Praesertim in quibusdam apostolatus provinciis opus religiosorum maximi momenti erit, uti sunt associationes aut instituta in bonum pertinentium sive ad iuvenilem, sive ad provectiorem aetatem, vel ubi desit copia sacerdotum.

Salvo semper munere proprio sacerdotis adsistentis et legitima laicorum libertate, religiosi multum afferre valent ad efficientiam apostolatus non solum quoad technicam ordinationem sed etiam quoad formationem, ac quoad ipsius actionis apostolicae animationem.

21. [*Sacerdotes et laici*]. Sacerdotes qui huic ministerio vacant, quisque pro missione accepta, Hierarchiam repraesentant, eius praecepta et principia directiva communicant, aptas laicorum relationes cum Hierarchia fovent ipsamque de eorum optatis certiorem faciunt.

In suo sacerdotali labore inter laicos, apud moderatores praesertim, quam maxime cordi habeant ut fidelitas doctrinae et spiritui Ecclesiae servetur; seipsos in educanda vita spirituali et sensu apostolico Christifidelium sibi commissorum impendant; apostolicae laicorum operositati sapienti consilio adsint eorumque incepta foveant; una cum laicis ipsis attente inquirant quaenam sint formae ad efficaciorem reddendam apostolicam actionem; unitatem spiritus in consociationibus ipsis et earum cum aliis promoveant; communi associationum orationi praesint.

22. Attento semper sacerdotali munere, agnoscant et observent propriam laicorum dignitatem et responsabilitatem, humano ac fraterno spiritu et plena fiducia erga eos sese gerentes. Libenter autem sacerdotes laicis ea omnia relinquant quae ipsi agere possunt.[4]

23. [*Clericorum et sacerdotum praeparatio*]. In clericorum institutione pastorali suum locum habeat studium doctrinale ac practicum de laicorum parte in apostolatu Ecclesiae, de diversis formis et operis apostolatus laicorum deque propria sacerdotum in hac re munere.

Eadem norma servetur in formatione religiosorum, sive fratrum, sive sororum.

24. Sacerdotes ipsi hanc suam praeparationem indesinenter prosequantur, non solum per orationem et suae vitae spiritualis incrementum, sed etiam per constans studium doctrinae sacrae et condicionum temporum ac locorum in quibus cum laicis operari tenentur.

Ad hunc finem obtinendum commendandi sunt conventus sacerdotum, qui eorum aptam formationem quoad laicorum apostolatum promoveant ac mutuam collaborationem foveant.

## NOTAE

[1] Cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando,* Series I, Appendix Vol. II, *De Laicis,* p. 761, n. 42; p. 784, nn. 1-5.

Sacerdotes ad apostolatum laicorum addicti, secundum regiones et secundum organizationes specificas, diversimode denominantur.

[2] Verbum hoc designat, in Constitutionis textibus, sive organizatas laicorum apostolatus Consociationes, sive organizationes apostolicas quae aut a Hierarchicae Auctoritatis inceptu procedunt, aut ab ipsis laicis originem et initium sumunt.

[3] Sacerdotes ad apostolatum laicorum et « secundum eorum indolem et aptitudinem » in hoc officio occupent. Cf. *Menti Nostrae,* 23-9-1950, A.A.S., 42 (1950), p. 660.

[4] Cf. Pius XII, ad II Congr. Ap. L., *A.A.S.,* 49 (1957), p. 927: « Que l'autorité ecclésiastique applique ici aussi le principe général de l'aide subsidiaire ou complémentaire; que l'on confie au laïc les tâches qu'il peut accomplir, aussi bien ou même mieux que le prêtre, et que, dans les limites de sa fonction ou celles que trace le bien commun de l'Eglise, il puisse agir librement et exercer sa responsabilité ».

## Caput IV

## DE APOSTOLATU A SINGULIS EXERCENDO

25. [*Diversae formae apostolatus individualis*]. Semper in Ecclesia, inde ab ipsis exordiis,[1] christifideles, sub Spiritus Sancti motione, ad salutem non solum propriam sed et aliorum multimode sese impenderunt.

Hoc officium omnium et singulorum est baptizatorum, cuiusvis aetatis, sexus et conditionis.

Ad apostolatum speciatim a mulieribus exercitum quod attinet, S. Concilium commemorat momentum eius, huic nostrae aetati omnino peculiare: sive quia mulier omnia convictus humani saepta iure meritoque ingreditur, sive quia humanum consortium ipsum magis ac magis, in hodiernis praesertim adiunctis, animi ac ingenii dotibus indiget quibus mulieres, Creatore donante, speciali modo praeditae sunt.

Omnes quidem laicos vehementer hortatur ut apostolatus sensum sedulo

colant ac vita exprimant, tamquam primordialem universalemque exigentiam ipsius christianae professionis.

26. [*Omnia opera ad gloriam Domini*]. Hic spiritus apostolicus exigit ut suos quisque actus omnes et totam vitam suam dirigat ad maiorem Dei gloriam et ad consilium eius exsequendum: « Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi, gratias agentes Deo et Patri per ipsum ».[2]

27. [*Orationis apostolatus*]. Orationis apostolatus, quo laudibus Deo gratis caritas Christi in mundo diffunditur ac Ecclesia aedificatur, et enixis precibus salus impetratur animarum, magni ab omnibus laicis habendus est et continuo exercendus non solum secum privatim sed et cum aliis, praesertim in cultu liturgico.

Suppliciter autem Deum orare ipsi numquam praetermittant pro suae operae, etiam familiaris, professionalis, socialis foecunditate, ac pro personis quibuscum vivunt et pro quibus spondere tenentur; nam sine gratiae caelestis rore in vanum laborant qui aedificant domum.[3]

Christifideles autem, quos divina gratia ad intimiorem orationem et contemplationem in mediis saeculi negotiis colendam invitat, huic gratiae humiliter et generoso animo cooperentur ad suam sanctificationem Ecclesiaeque aedificationem, minime praetermissa officiorum suorum fideli adimpletione.

28. [*Conformitas Christo patienti*]. Omnium et singulorum officium et privilegium est Christo patienti sese conformare, iuxta illud Apostoli: « semper mortificationem Iesu in corpore nostro circumferentes, ut et vita Iesu manifestetur in corporibus nostris »,[4] et laborum aerumnarumque vitae humili tolerantia, necnon voluntariis poenitentiis, non modo offensae divinae Maiestatis placationem implorare ac suorum aliorumque peccatorum veniam deposcere, sed etiam huius saeculi hedonismo devicto, Crucis victoriam Christique regnum promovere.

Qui vero, gravibus afflicti infirmitatibus, omni frugiferae activitati impares mundi oculis videntur, meminerint quanti pretii sit quamque Ecclesiae aedificandae utilis, apostolatus ad quem vocati sunt, nempe, sedulo in gratia Dei viventes, passionem Christi in Corpore Eius Mystico perpetuare, suasque afflictiones in bonum spirituale omnium convertere, gaudentes cum Apostolo qui aiebat: « Nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea quae desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius quod est Ecclesia ».[5]

29. [*Cohaerentis vitae lux*]. Christifideles consonantia vitae et fidei opera temporalia spiritu Evangelii imbuentes, tales seipsos praebeant ut Domini praeceptum impleatur: « Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in caelis est ».[6]

Praesertim autem fraternitatem sedulo colant ac caritate omnia opera sua vivificent ita ut Domini discipuli ex mutuo amore agnoscantur.[7]

Meminerint praesertim Christifideles cum non catholicis, etiamsi occasionaliter, conviventes, quam efficax fidei testimonium cotidie catholica sua

sua professione iis praestare valeant, et caveant « ne nomen Domini et doctrina blasphemetur »,[8] sua ipsorum agendi ratione.

30. [*Apostolatus verbi*]. Christifideles numquam negligant apostolatum verbi, quo in ordinario commercio inter homines, veritas et amor Dei dilatatur. Per verbum enim, cui Christus Incarnatione et vita sua vim sanctificativam contulit, Deus benedicitur, homines inter se communicant, fides annunciatur.[9]

31. [*Ecclesiam opibus sustentent*]. Laici christifideles, dum spiritualiter Ecclesiam aedificare contendunt, ne negligant etiam opibus suis eius Instituta, opera caritatis, missiones sustentare; nec gravamen sibi, sed privilegium existiment stipibus suis Ecclesiae necessitatibus subvenire. Suis enim oblationibus non solum grates Deo pro receptis beneficiis agent suaque bona quodammodo consecrabunt, sed et Ecclesiam ab alienis subsidiis independentem et in sua missione implenda magis liberam reddent.

32. [*Libertas et zelus*]. Recolant christifideles suam ipsorum navitatem apostolicam intra rigida schemata arctari non posse sed magna ex parte eorum liberae et prudenti electioni et industriae committi, quae ex caritate procedit sub Spiritus Sancti motione, in filiali devotione et collaboratione cum suis pastoribus.

Omnes proinde occasiones, suo prudenti iudicio suscipiant et excitent ut « omni modo... Christus annuncietur ».[10]

33. [*Apostolatus singulorum momentum in condicionibus particularis discriminis*]. Apostolatus singulorum particularis momenti exsistit in regionibus ut aiunt « dispersionis » (diaspora) catholicorum.

Maxima vero necessitate hic apostolatus urget grassante persecutione vel graviter impedita Ecclesiae libertate. Tunc enim laici vicem pro posse sacerdotum in vinculis supplentes, ipsam suam vitam in discrimen ponentes, eos qui circa se sunt christianam docent doctrinam, ad vitam religiosam ac mentem catholicam instituunt, ad sacramenta frequenter suscipienda pietatem praesertim eucharisticam colendam inducunt.[11]

Sacrosancti Concilii Patres, dum ex imo corde grates agunt Deo qui, nostris etiam temporibus, heroicae fortitudinis laicos in medio persecutionum suscitare non desinit, paterno affectu ac gratitudinis sensu complectuntur et ad ulteriores labores eos animant, qui, regionibus ubi Ecclesia in vinculis patitur, arduum suum explicant apostolatum ac constanter in catholica fidelitate erga Sanctam Sedem perseverant.

## NOTAE

[1] Cf. *Rom.* 16, 1-13.

[2] *Col.* 3, 17; cf. *I Cor.* 10, 31. — Cf. S. Paen. De indulgentiis pro oblatione quotidiani laboris, 25-XI-1961, *A.A.S.*, 53 (1961), p. 827.

[3] Cf. *Ps.* 126, 1.

[4] *II Cor.*, 4, 10.

[5] *Col.* 1, 24.
[6] *Mt.* 5, 16.
[7] Cf. *Io.* 13, 35. — Huius fraternitatis non parvipendendum opus est correptionis fraternae eleemosyna spiritualis, multoties a Sanctis Patribus et Ecclesiae traditionibus commendata, quam Dominus noster fieri iubet dicens: « Si autem peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et ipsum solum; si te audierit, lucratus es fratrem tuum... » (*Mt.* 18, 15).
[8] *I Tim.* 6, 1.
[9] Cf. *Iac.* 3, 5-6. — Cf. infra Pars II, Tit. II, Cap. I, *De apostolatu verbi.*
[10] *Philip.* 1, 18.
[11] Cf. Pius XII, Sermo ad I Congr. Mund. Apost. Laicorum, 14-10-1951, *A.A.S.,* 38 (1951), p. 788.

### Caput V

### DE LAICIS QUI SPECIALI TITULO IN SERVITIUM ECCLESIAE ADDICUNTUR

34. [*Factum ipsum*]. Peculiari materna cura Ecclesia complectitur laicos, sive caelibes, sive coniugatos, qui seipsos Hierarchiae exhibent suam professionalem competentiam offerendo, sive in perpetuum, sive ad tempus. in servitium institutionum et operum Ecclesiae, verbi gratia locorum divini cultus, educationis, curae infirmorum, servitii socialis.

Magni autem gaudii Ecclesiae est quod nostris temporibus, crescente in dies numero, laici sese praebent in servitium Associationum et operum quae magis directe apostolatui addicuntur, sive intra fines suae nationis, sive in ambitu internationali, sive praesertim in missionibus ad extra.

35. [*Eorum vita spiritualis et praeparatio*]. Qui hac ratione sese Ecclesiae devovent, virtutibus christianis praesertim in vita sua domestica et professione excellant, spiritu caritatis, paupertatis, humilitatis, sui abnegatione ac zelo apostolico eluceant.

Curam specialem adhibeant in scientia caeterisque qualitatibus acquirendis quae suis muneribus rite obeundis respondent. Bonum operis cui addicuntur praeferant privato commodo vel nationis vel organizationis ad quam forte pertineant. Sensum universalem Ecclesiae semper devote colant.

36. [*Adsistentia eis debita*]. Locorum Ordinarii, grato animo, hos laicos recipiant, eorum conditionem iuridicam convenienter definiant et paterna sollicitudine curent, ne unquam careant necessaria institutione, spirituali solamine ac incitamento, et mediis pro honesta sui et familiae sustentatione, iuxta requisita iustitiae, aequitatis et caritatis.[1]

Clerus quidem et populus christianus observantia ac favore eos prosequantur.

### NOTA

[1] Cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando,* Series I, Appendix Vol. II, Pars II, p. 569.

## CAPUT VI
## DE FAMILIA UT SUBIECTO APOSTOLATUS

### PRAEAMBULUM

Per matrimonium constituitur familia christiana, quae inde subiectum apostolatus efficitur, immo et eiusdem apostolatus pro omnibus membris suis schola.

Apostolica autem haec societatis familiaris actio peculiare hodie momentum obtinet, cum efficacia familiae in ipsam Ecclesiam aedificandam plenius agnoscatur.

Concilii Patres tamen minime latet quam difficile familiae saepe sit huic praestantissimo muneri satisfacere, tum ob christianae institutionis, cognitionis atque debitae aestimationis defectum, tum, in pluribus locis, ob infaustas oeconomicarum ac socialium rerum condiciones, in quibus permultae familiae vitam degere debent.

Ideo Sacrosanctum Concilium omnes ad quos pertinet invitat ad impigram navandam operam ut familiae facultas sit apte congruenterque suis perfungi officiis.[1]

37. [*Familia ut subiectum apostolatus*]. Regni Christi propagatio postulat ut ipsae familiae non solum apostolicae actionis Ecclesiae bona recipiant, sed etiam, ratione sua propria, eiusdem apostolatus adiutrices et redemptionis instrumenta fiant.

38. [*Matrimonium fons apostolatus familiaris*]. Coniugalis societas, ad propagationem generis humani instituta, per matrimonii sacramentum qua talis Ecclesiae inseritur et de plenitudine eius vitae vivit, propria ratione ad aedificationem Corporis Christi ordinatur et gratiis ad hoc congruentibus luculenter ditatur.

Amoris et unionis Christi cum Ecclesia, iam ab initio per unionem viri et mulieris praefiguratae, vivam imaginem in se coram Deo et hominibus matrimonium christianum praebet, quod, testante Apostolo, est « sacramentum magnum » in Christo et in Ecclesia.[2]

39. [*Mutuus coniugum apostolatus*]. In ipsa celebratione matrimonii coniuges sunt invicem gratiae ministri.

Vi ipsius sacramenti uterque coniux munus et officium habet ut erga alterum gratiae sit cooperator, necnon caritatis Christi et Ecclesiae testis. Per utriusque sanctificationem eorumque spiritualem unionem, maior Dei gloria et Ecclesiae aedificatio obtinentur.

Ad mutuam conformationem, ad assiduum se invicem perficiendi studium [3] coniuges sese impendant praesertim propria in sacrario familiae munera adimplendo.

Quod munus et officium pro alterutro peculiarem gravitatem induit, si quando infeliciter alter ex coniugibus alienus sit ab Ecclesia vel a fide vel a christianae vitae usu.[4]

40. [*Coniugum munus apostolicum in familia*]. Coniuges ad Corporis Mystici aedificationem cooperantur per vitae humanae propagationem secundum Dei praescriptiones sanctissimas, firmissimas, inviolatas,[5] per filiorum sollicitam praesentationem ad Baptismum, humanam christianamque institutionem, in primis ipsis tradendo Verbum Dei et eos ad spiritum et opera apostolatus efformando.

Parentum est etiam filios educandos adiuvare ut vocem, qua Deus eos appellat, attente inquirant et libenter excipiant, sive Ipse eos ad novam familiam efformandam, sive ad Christi servitium in vita sacerdotali vel in statu evangelicae perfectionis, sive ad vitam caelibem in mundo degendam vocet. Ad filiorum formationem apostolicis iuvenum consociationibus eorum adhaesionem foveant.

41. [*Familiae totius ad apostolatum participatio*]. Non solum coniuges, sed tota christiana familia missioni Ecclesiae inservit et eius apostolatus est particeps.

Familiae christianae communio et proinde eius apostolica efficacia quam plurimum fovetur per eius membrorum vitam spiritualem et coniunctam orationem, qua vita familiaris magis magisque particeps fit in cultu Corporis Mystici orantis et sese Deo offerentis.

Familiares omnes conari oportet quae Christi et Ecclesiae sunt uno animo inquirere, diligere et unumquemque pro posse in communitatis domesticae bonum et in eius apostolicam actionem cooperari.

42. [*Apostolatus familiae ambitus*]. Bonum familiae apostolica pietate colendum complectatur omnes consanguineos, eos praesertim qui in senectute veneranda vitam suam perficiunt, necnon affines atque vicinos.

Speciali curae et providentiae adiutrices et adiutores domestici commissi sunt. Ipsi insuper vitae spiritualis et apostolatus familiae, pro adiunctis, participes fiant.

Inter diversas apostolatus familiaris formas haec eminet: effusa caritate advenas et hospites, praesertim temporalibus et spiritualibus bonis carentes, tecto recipere, sicque Christi praesentiam in hac « Ecclesiae cellula » quae est domus christiana apertam reddere.

Urgente amplius caritate, coniugalis et familiaris societatis apostolica operositas e domo in omnem ambitum suae vitae ac humanae consortionis diffunditur. Peculiari modo apta est societas coniugalis et familiaris ad quasdam apostolicas exercendas operas, ut in primis: sponsos ad matrimonium praeparare, coniugibus et familiis in angustiis moralibus vel materialibus versantibus, vel iis qui familia eiusque bonis carent, auxilium ferre.

43. [*Peculiare servitium Ecclesiae*]. Laude dignae sunt familiae quae propius Ecclesiae deserviunt, uti in regionibus in quibus peculiares necessitates Ecclesiam premunt.[6]

44. [*Familiarum coetus*]. Ad ampliorem apostolatum exercendum, familiae in coetibus opportune coadunantur, qui earum formationem promovent, cum Ecclesiae missione cooperantur, influxum christianum etiam in res

temporales fovent, praesertim in consociationibus familiaribus neutris, et ipsius familiae iura defendunt. Si res ferant, ad hos fines attingendos, etiam cum non catholicis inceptis commercium inibunt.

45. [*De quibusdam adiunctis in quibus apostolatus per familiam peculiare momentum attingit*]. In regionibus in quibus prima Evangelii sparguntur semina, vel Ecclesia adhuc in suis primordiis exsistit, familiae christianae, tota vita sua Evangelio cohaerentes ac matrimonii Novae Legis excellentiam ostendentes, maximi momenti testimonium coram mundo Christo afferunt.

Idem dicendum de regionibus in quibus Ecclesia in gravi aliquo discrimine versatur.

Ad regiones quod attinet, in quibus propter persecutionem actio pastoralis impeditur institutionesque ecclesiasticae auferuntur vel deformantur, familiae christianae manent ultima Corporis Mystici munimenta. Illic enim, quum alia Sacramenta non iam possint conferri, parentes, tamquam Traditionis et Ecclesiae tramites, liberis provident essentialia salutis media: baptismum et fidei traditionem. Praeterea, per Matrimonii sacramentum novae familiae constituuntur, quae Ecclesiae communitatem continuent. Ita, in illis familiis, quasi in catacumbali perfugio, Ecclesia vitam degit circumscriptam sane, sed pulcherrimorum sanctitatis fructuum capacem, in qua Christus novum gratiae vernale praeparat tempus.

NOTAE

[1] Cf. infra Partem II, Tit. II, cap. II, et Partem IV, Tit. II, cap. I.

[2] *Eph.* 5, 32. — Cf. *Catech. Rom.*, lib. II, Cap. VIII, q. 24; *Casti Connubii, A.A.S.*, 22 (1930), pp. 539; 548.

[3] Cf. *Catech. Rom.*, l. c., q. 13; *Casti Connubii, A.A.S.*, 22 (1930), pp. 539-592.

[4] Cf. *I Cor.* 7, 13-14; *I Petr.* 3, 1 sq.

[5] Cf. *Casti Connubii*, l. c., pp. 553-554; *Mater et Magistra, A.A.S.*, 53 (1961), p. 447.

[6] Cf. Enc. *Evangelii Praecones, A.A.S.*, 43 (1951), p. 514.

## CAPUT VII

## DE CONSOCIATIVIS APOSTOLATUS FORMIS

### PRAEAMBULUM

[*Caritate moti christifideles inter se consociantur*]

Caritas Christi, qua Sponsa zelo Dei zelat, urget Ecclesiam inde ab exordiis ut omnia media adhibeat et ordinet, quae apta sint ad Evangelium propagandum. Unde christifideles, eadem caritate moti, inter se consociantur ad

mutuam aedificationem, ad ostensionem et dilatationem caritatis et regni Christi et Dei,[1] ad veritatis et vitae christianae defensionem, vel ad solvendas quaestiones quae apostolatu consociativo indigent.

[*Tempora praeterita*]

Statim ac aliqua christianorum communitas quemdam gradum vitalis vigoris obtinere incipit, laicorum apostolatus sub forma associata mox exsurgit. Praeclara huius rei testimonia sunt benemerentia illa opificum et artificum sodalicia Mediae Aetatis, necnon aeque foecundae Confraternitates, Tertii Ordines, Congregationes Mariales et aliae consociationes quae iuxta temporum exigentias in Ecclesia oriri non desinunt.

[*Tempora nostra*]

Nostris hisce temporibus, civilitas in nonnullis regionibus et in multis suis aspectibus christiano afflatu destituta videtur, impulsus ad socialem organizationem in dies augentur praesertim scientia et technica instimulantibus; [2] alia vero ex parte profundius animadvertunt christifideles necessitatem sese associandi ad Corporis Christi aedificationem: caritas Christi postulat ergo ut diligentius organizationes curentur quae nova praebeant instrumenta ad Evangelii praeconium annunciandum, ad christianam vitae formam affirmandam et defendendam, praesertim a perniciosis pressibus collectivis, immo ad ambitum vitae transformandum, ad inventa huius temporis in servitium Christi et honorem Dei ordinanda.[3]

[*Formae variae*]

Magna invenitur varietas inter apostolatus formas iuxta historicam earum originem, nationum indolem, temporum ac locorum adiuncta, et praesertim iuxta diversos fines apostolicos, quos laici ipsi sibi proposuerunt vel eis ecclesiastica indicaverit Hierarchia.

46. [*Relationes cum Hierarchia*]. Fidelium associationes, sive distincta lineamenta ipsius Ecclesiae, quae in dioeceses et paroecias dividitur, in sua ordinatione sequantur, sive alias structuras iuxta suum finem assumant, debitas cum Ecclesiastica Auctoritate foveant relationes.

47. [*Associationes apostolatus aestimentur*]. Associationes apostolatus, sive ab ipsis laicis conditae, sive ab auctoritate ecclesiastica probatae vel institutae, magni habendae sunt, praesertim eae quas Ecclesia laudaverit vel commendaverit.

Associationes vero, quas ecclesiastica auctoritas tamquam obligatorie in dioecesi vel paroecia fundandas decreverit, a christifidelibus speciali modo aestimandae et promovendae sunt. Immo ipsi curent earum finem et spiritum agnoscere atque attente perpendant utrum ad ipsas a Deo vocentur.

48. [*Libertas et unitas*]. Patet autem hic vigere illam libertatis legem quae fundatur in varietate donationum Dei.[4] Ipse enim dividit singulis prout

vult:[5] non licet ergo uniformitatem sub specie unitatis statuere et spiritus cohibere.

Sub alio vero respectu, quantumvis multiplicitas formarum apostolatus consociati signum sit foecunditatis Ecclesiae, vitanda tamen est virium dispersio.[6]

49. [*Unde oriantur apostolatus consociati anima et vis*]. Noverint insuper christifideles organizationem, etsi efficaciam adaugeat apostolatus, totam suam vim apostolicam depromere ex fide quae per caritatem operatur.[7]

50. [*Cohaerentia et fidelitas*]. Alicui formae apostolatus organizati nomen dantes, eius fines, spiritum, rationem et methodum recte cognoscant, obligationes, quas libenter suscipiunt, pro posse fideliter adimpleant, in aedificationem totius Ecclesiae et sui ipsius sanctificationem.

NOTAE

[1] Cf. *Eph.* 5, 5.

[2] Cf. *Mater et Magistra, A.A.S.,* 43 (1961), p. 417.

[3] « Pour primordiale qu'elle soit, la conversion individuelle... ne saurait suffire... Nous vous exhortons, chers Fils et Vénérables Frères à susciter parmi les fidèles commis à vos soins un effort collectif de renouveau chrétien de la société... », Litt. Enc. *Le pèlerinage de Lourdes,* 2-7-1957, *A.A.S.,* 49 (1957), p. 615.

[4] Cf. *Rom.,* 12, 3 et 6.

[5] Cf. *I Cor.* 12, 11.

[6] « Illud vero etiam atque etiam commendandum, ut initae consociationes non modo felici vivant concordia, verum aptissime ad unum copulentur: sodalicia nempe paroecialia, dioecesana consiliumque nationale dirigens, omnia congruenter vincta atque contexta sunto. Ut membra scilicet corporis unius, ita invicti exercitus cohortes. Virium compactio non dissipatio; non fortuitus quidam operum concursus, sed ordinata ad commune bonum conspiratio, non singularum partium sponte egerminantis florentisque vitae compressio, sed progrediens artuum viriumque auctus, ita ut decor et venustas cum apta membrorum compositione in toto corpore eniteant ». PIUS XI, *Quamvis Nostra, A.A.S.,* 28, 30-4-1936, pp. 160-161; Ad Em.mum Sebastianum Leme de Silveira Cintra, Archiepiscopum S. Sebastiani Fluminis Ianuarii, atque ad ceteros RR. PP. DD. Archiepiscopos et Episcopos Brasiliae De Actione Catholica aptius provehenda.

[7] *Gal.* 5, 6.

## CAPUT VIII

## DE MUTUA COORDINATIONE [1]

51. [*Relationes sponte exoriuntur*]. Relationes quaedam sponte exoriuntur inter diversas apostolatus associationes quae eandem habent originem vel indolem vel affinibus utuntur methodis aut in eodem campo suam operam exerceant.

Inter illas quae aeque tendunt ad salutem animarum strictiores ad invi-

cem relationes desiderantur, latiores tamen inter istas et illas quae tendunt ad apostolatum socialem.

52. [*Necessitas coordinationis*]. Ad « unitatem spiritus in vinculo pacis »[2] promovendam in multiplici organizationum varietate, ut fines communes maxima efficacia obtineantur, perniciosae et inutiles aemulationes vitentur caritasque splendeat fraternitatis, apta exigitur mutua coordinatio.

Quae autem coordinatio, servatis uniuscuiusque organizationis indole ac cuique propria ad Hierarchiam ecclesiasticam relatione, non solum omnibus occasiones praebet conveniendi et mutuam notitiam ac familiaritatem fovendi, sed etiam promovet communium apostolatus ac formationis quaestionum examen, necnon expeditiorem ac efficaciorem modum quo auctoritatis ecclesiasticae praescripta vel consilia corde uno ad effectum deducantur.

Quod maxime convenit, cum peculiaris actio pastoralis ab Ordinario promota ad aliquem finem maioris momenti organice attingendum requirit coordinationem et harmoniam apostolicae operositatis cleri, sive saecularis sive regularis, religiosorum omnium et fidelium totius dioeceseos.

53. [*Instrumenta mutuae coordinationis*]. Hierarchiae sollicitudini commendatur opportunorum constitutio centrorum in ambitu paroeciali, dioecesano, nationali ac Ecclesiae universalis, ut variae associationes et incepta apostolica convenire et inter se communicare possint, et, salva uniuscuiusque indole et autonomia, operas suas mutuo coordinare.

54. In qualibet natione, Episcopi ut omnes apostolatus laicorum operae mutuo coordinentur ultro studeant, institutis etiam ad rem una vel pluribus commissionibus: ad quas sacerdotes quoque vel laici vocari possunt.[3]

Sapienti Summi Pontificis iudicio Sacrosanctum Concilium submittit, utrum expediat precibus nonnullorum Episcoporum accedere, qui optant ut aliqua Sacra Romana Congregatio consulat apostolatui laicorum, praesertim quoad foederationes aliaque instituta catholica internationalia.

## NOTAE

[1] Cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando,* Series I, Appendix Vol. II, *De Laicis,* p. 760, n. 34; p. 768, nn. 18-20; p. 779, n. 34; p. 787, n. 2.

[2] *Eph.* 4, 3.

[3] Cf. BENEDICTUS PP. XIV, *De Synodo Dioecesana,* L. III, Cap. IX, N. VII. — *Acta et Documenta...,* p. 760, n. 38.

## CAPUT IX

## DE SPIRITU APOSTOLICO

55. [*Sensus Christi; sensus humanae condicionis*]. Ut laicus evadat homo vere apostolicus in Ecclesia Sancta, ipsius animum sensu Dei, qui est Dominus et Pater omnium, imbui oportet; pariterque sensu Christi, cuius operi redemptivo omnes cooperari tenentur, per Quem omnia et in Quem omnia creata sunt; sensu autem Spiritus qui est anima Ecclesiae, ad quam ipse laicus tamquam membrum vivum pertinet et ad quam omnes homines vocantur.

Colat simul sensum rerum creatarum humanaeque historiae, quae omnia ad gloriam Dei evehenda sunt; peculiari autem modo ratio habeatur personarum et condicionum familiarium, professionalium, civilium, in quibus, ut laicus, vivit et operari tenetur.

56. [*Fides, spes, caritas*]. Christifideles, apostolatui Ecclesiae participantes, satagant virtutibus theologicis regi, nempe:

*in lumine fidei* secundum Deum omnia iudicare, et aestimare, peculiari vero modo homines ac res et eventus sui temporis et suae vitae quotidianae;

*spe corroborari,* quae eorum laborem continuo sustineat et stimulet certa exspectatione gratiae Dei et fructuum suo tempore colligendorum, « exspectantes beatam spem et adventum gloriae magni Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi »; [1]

*in caritate Dei* vivere, qua, Patrem in omnibus et super omnia et omnes homines tamquam fratres in Christo diligentes, laici cupiant impendi et superimpendi pro corporum et animarum salute, necnon pro totius mundi sanctificatione.[2]

57. [*Fidelis servus et prudens*]. Virtutibus theologicis ditatus, qui Ecclesiae apostolatui incumbit, individualismo minime cedens, semper erga alios debitorem sese existimet; proinde, numquam quae sua sunt quaerens,[3] animi deditione et simul discretione paratus sit deservire:

suam ipsius industriam exerceat simulque noverit cum fratribus collaborare;

in veritate et amore Christi fidelis maneat, simulque prudens in actione adiunctis aptanda in quibus suam vitam degit.[4]

58. Amor ipse christianus et efficacitas apostolatus postulant ut colantur quam maxime animi quoque ornamenta quae a natura requiruntur, et etiam a non-credentibus maximi momenti habentur, ut sunt probitas, sinceritas, fortitudo, humanitas, sine quibus nec vita christiana, nec efficax testimonium caritatis consistere potest.

59. [*Actio veluti redundantia interioris communionis cum Deo*]. Actio in servitium Ecclesiae est veluti redundantia interioris communionis cum Deo in caritate.

Recolant christifideles omnes actionem hanc proinde illuminari, accendi, foveri per continuam, crescentem communionem cum Christo Domino; qui ignem venit mittere in terram.[5] Attingitur hoc per participationem ad vitam Ecclesiae, praesertim per liturgiam, per Verbi Dei auditum, per spiritualem lectionem, in primis Scripturae Sanctae, per orationem et meditationem, per exercitium fraternae caritatis et fidelem adimpletionem officiorum uniuscuiusque status, per filialem devotionem in Virginem Matrem.

Rectitudo vitae et operositatis christianae praesertim per frequentem accessum ad Sacramentum Poenitentiae servetur et renovetur.

Quam maxime cavendum est ne forte inordinata rerum externarum instantia fideles a vita interiore sese avertant, gravi cum periculo infecunditatis sui apostolatus necnon cum detrimento suae ipsius animae. Quo vita interior profundius renovetur, peculiariter Exercitia Spiritualia commendantur.

60. [*Participatio ad Sacram Liturgiam*]. Super omnia autem christifideles mente et corde Sacrificium Corporis et Sanguinis Christi teneant veluti praestantissimum vitae christianae et apostolatus fontem, simulque metam ad quam ipsi tendant et alios ducere studeant.

Ex ipsa enim huius divini Mysterii celebratione vis amoris Christi promanat ad laudem Dei et ad totius mundi salutem.

Proinde haec Sacrosancta Synodus iterum laicos instantissime invitat ut toto corde huic divino convivio in communitate christiana participent.

## NOTAE

[1] *Tit.* 2, 13.
[2] Cf. *II Cor.* 12, 15.
[3] Cf. *I Cor.* 13, 5; *Io.* 8, 50.
[4] Cf. *Mt.* 24, 45.
[5] Cf. *Luc.* 12, 49.

## Caput X

## DE LAICORUM EDUCATIONE ET PRAEPARATIONE AD APOSTOLATUM

### Praeambulum

Educatio christiana laicorum formationem expostulat ad apostolatum, utpote ad essentiam vitae christianae pertinentem.

Ecclesiae officium est, ex missione « docendi omnes gentes »[1] divinitus accepta, hanc educationem apostolicam impertiendi. Hodierna vero adiuncta undique Ecclesiam premunt ad officii huius condiciones ac methodos diligenter denuo perpendendas, ad eiusque iterum perfunctionem pro viribus urgendam.

Haud pauci inveniuntur quorum christiana educatio, circumvadentis individualismi causa, apostolico careat afflatu. Sunt nempe qui putent se sibi soli vivere posse propriamque animam salvare, proximorum salute neglecta, Domini praecepto atque exemplo posthabitis, qui ait: « In hoc cognovimus caritatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit et nos debemus pro fratribus animas ponere ».[2] Simulque mos invaluit christianam vitam ac religiosa officia a privatis ac publicis muneribus prorsus seiungendi separandaque censendi.

Exinde oritur necessitas recte ordinatam ac sedulam educationem Ecclesiae membris impertiendi, eo quoque fine ut laici iis respondere possint gratiis quibus Divina Providentia ad Regnum Dei diffundendum eos ditavit.

Huiusmodi educatio hoc intendit: ut unusquisque laicus, vocationis et participationis ad Ecclesiae apostolatum conscius, hoc officium, pro adiunctis, reapse impleat.

61. [*Qui et quando educandi sint ad apostolatum*]. Educatio haec ad apostolatum incipere debet a prima christiana institutione puerorum: ipsi enim inde ab usu rationis sunt in Ecclesia responsabiles.

Peculiari autem modo curandum est ut ad apostolatum praeparentur adulescentes et iuvenes, ita ut illo spiritu eorum imbuatur ratio cogitandi et vivendi, quae radicitus hac vitae aetate efformatur.

Educatio vero ad apostolatum numquam intermittenda erit, aptata quidem uniuscuiusque aetati vel condicioni, speciatim autem quando quis novum aliquod momentum vitae ingreditur vel novam responsabilitatem assumit: uti tempore praeparationis ad Confirmationis Sacramentum suscipiendum et ad Sacram Synaxim primo adeundam; occasione ascensus ad studia ulteriora aut initio vitae laboris et professionis vel praesertim tempore novae familiae instituendae.

Peculiari nota signanda est necessitas educationis ad sensum et opera apostolatus pro laicis qui Ecclesiae inceptis et associationibus nomen dant, praecipue si directionis munus in eis susceperint vel suscepturi sint.

62. [*Quibus officium incumbat*]. Iis, ad quos spectat educatio christiana, ex ipsa natura rerum officium quoque institutionis ad apostolatum incumbit; inter quos praecipuum locum obtinent parentes vel tutores, sacerdotes, catechistae, magistri. Valde laudandae sunt consociationes quae, simul cum operositate apostolica, hunc finem educativum intendunt, praedictorum actionem complendo vel supplendo.

63. [... *Parentibus*]. Parentes, in primis, cordi habebunt filios suos adhuc infantes, sed iam in vita spirituali progredientes, disponere ad agnoscendum amorem Dei Patris et Christi erga omnes homines; gradatim in eorum animos insinuare sollicitudinem circa necessitates sive materiales sive spirituales proximi et desiderium excitare sese pro aliis impendendi.

Singula familiae membra eundem sensum christianum et catholicum colant, ita ut familia tota et eius communis vita tirocinium evadat apostolatus.

64. [... *Scholis*]. Item ad scholam catholicam cuiuscumque ordinis pertinet fovere in iuvenibus christianam mundi et vitae rationem speciali modo sensum catholicum et apostolicum.

Quando autem schola catholica desit, eorum erit magistrorum et discipulorum, qui sensu christiano et catholico imbuti sunt, spiritus christiani, debita servata discretione erga alios qui aliter sentiant, testimonium reddere.

65. [... *Sacerdotibus*]. Sacerdotes autem prae oculis habeant, in catechesi et ministerio verbi, in directione spirituali et administratione sacramenti Poenitentiae, necessitatem educationis laicorum ad apostolatum, praesertim ii quibus officium demandatum est curandi associationes laicorum, sive earum peculiaris finis sit apostolatus, sive autem cultus, oratio, formatio religiosa vel alius.

66. [... *Paroeciis*]. Paroecia, in quantum fidei, precum et actuosae caritatis communitas, est non solum centrum et subiectum, sed etiam schola, sane non unica, servitii divini, in qua cuiuscumque aetatis laici ad apostolatum educantur. Talis autem educatio non ad solam paroeciam intendat sed universam apostolatus extensionem, quae penitus ipsius limites transcendit, complectatur.

67. [... *Organizationibus*]. Coetus pariter laicorum, sive stricte apostolatum sive alios fines supernaturales intendant, quique, pro modulo suo, hanc formationem apostolicam curent.

68. [... *Subiecto ipso*]. Opus denique educationis potissimum est ipsius educandi laici qui, actioni Dei, per educatores agentis, docibilem se praebere debet. Quo magis autem aetas crescit et animus evolvitur, eo magis uniuscuiusque erit detegere et curare semina quae Deus in sua anima seminavit, propriam christianam personam maturare, ut praesto sit Christo Domino eiusque Ecclesiae ultro ministrare.

69. [*Apta educationis methodus*]. Ut institutio ad apostolatum efficacior reddatur, et exigentiis nostrae aetatis perfectius consonet, explicita sit et apta methodo tradatur oportet.

70. [... *Institutio doctrinalis*]. Cum missio christiana hoc intendat ut omnes homines Deum cognoscant et diligant, educatio laicorum ad apostolatum exigit ut progrediantur in scientia Dei, in sapida cognitione Christi eiusque Ecclesiae.

Ad hoc oportet ut ipsi, praecipue ii qui in associationibus et inceptis apostolatus coadunantur, congrua propositione doctrinae christianae, prout diversa aetas vel capacitas vel praevia praeparatio postulat, instituantur; in eorum formatione praesens speciatim habeatur necessitas laicos instituendi in doctrina sociali Ecclesiae et in cognitione ingruentium quaestionum quae ad eius vitam et ad nostram aetatem spectant.[3]

71. [... *Cognitio et studium de rerum adiunctis*]. Maximi momenti est ut in educatione et praeparatione ad apostolatum laici conscii fiant adiunctorum ambientium in quibus vitam degunt et operantur ac discant de eis christiana ratione iudicare, in iisque sese digne gerere.

72. [... *Educatio per actionem ipsam*]. Gradatim quidem et discrete, sed inde ab initio suae formationis, immittantur laici et ipsi libenter ingrediantur in operosum servitium Ecclesiae, memores etiam per actionem educari ac actionem ad ipsamque vitam spiritualem plenius efformari.

73. [... *Sessiones et scholae*]. Ut praeparatio adaequate respondeat varietati condicionum vitae laicorum et determinatis uniuscuiusque operis finibus, provideri etiam poterit ordinariis sessionibus associationum necnon specialibus conventibus et scholis.

74. [*Ubi sacerdotes quacumque ex causa desunt*]. Educatio ad apostolatum peculiarem urgentiam induit in regionibus in quibus sacerdotes quacumque ex causa desunt. Magni momenti est ut multi apti laici ad eos substituendos, prout fas est, exquirantur et opportune praeparentur.

75. [*Praeparatio proxima*]. Priusquam operas maioris momenti laici adeant, eorum remota praeparatio proxima compleatur oportet, singulorum et coetuum, studio et meditatione ac propria personali et communi oratione.[4]

*Textus definitive probatus in Sessione Generali habita diebus 2-8 aprilis 1962.*

NOTAE

[1] *Math.* 28, 18.
[2] *I Io.* 2, 16.
[3] Cf. infra Pars IV, Tit. I, Cap. IV.
[4] Cf. *Iac.* 1, 17.

## Pars II

## DE APOSTOLATU LAICORUM IN ACTIONE AD REGNUM CHRISTI DIRECTE PROVEHENDUM

### Prooemium

[*Tres apostolatus laicorum aspectus*]

Generalioribus notis de Apostolatu Laicorum delibatis, Sacrosancta Synodus rationes praecipuas declarat, quibus participatio laicorum missioni Ecclesiae ad effectum perducitur: id est collaboratio ad operam Ecclesiae magis directe ad opus evangelizationis et sanctificationis pertinentem, actio caritativa, actio in ordine temporali christiano afflatu perfusa.

[*Progressio in eorum connexione et distinctione*]

Hi tres diversi aspectus ita in unitate vitae christianae copulantur, ut non semper facile ab invicem distingui possint. Revera, tempore renovationis vitae catholicae saeculo praeterito, una simul devinciebantur et quandoque confundebantur in inceptis diversarum organizationum quae ad christiana principia affirmanda et defendenda ordinatae erant.

Auctis tamen in dies, in communitate christiana, et specializationis instantia et conscientia de diversitate finium ac rationum agendi, clarius munera distinguebantur inter diversa incepta et consociationes, quae distinctio a Summis Pontificibus, praesertim inde a Benedicto Papa XV, probata est.[1]

Hierarchia immo, dum laicos hortabatur, ut in rebus mere humanis propria industria et inceptu, et qua par est autonomia, operarentur, simul sub pleniore sua responsabilitate quasdam apostolatus formas sibi assumebat, uti Actionem Catholicam et organizationes huic similes, quae magis directe ad evangelizationis et sanctificationis opus sese impendunt.

[*Proficuae immutationes*]

Eodem tempore et huius progressionis causa, aliae in operis apostolatus laicorum proficuae fiebant immutationes; praevalens defendendae fidei propositum in desiderium efficacis penetrationis convertebatur; necessitas et exercitium vitae interioris instabant et progrediebantur ac simul adauctum desiderium sese impendendi ad principia christiana in res mere humanas afferenda; laicorum in apostolatu adlaborantium nexus arctior cum propriis pastoribus efficiebatur; laici ipsi in Ecclesia tamquam in domo propria se felices senserunt, crescente in ipsis conscientia se membra viva Ecclesiae esse, una cum desiderio plenioris participationis non ad actionem tantum, sed ad universam vitam Ecclesiae praesertim liturgicam.

Insuper apostolatus necessitudines ad alias etiam institutiones diffundebantur, quae ad hunc proprie finem ortae non erant; simulque in universa communitate christiana vitae interioris desiderium erumpebat.

[*Animorum unitas in apostolatu*]

Sacrosanctum Concilium igitur ad illas imprimis apostolatus formas mentem intendit, quae magis directe et penitus in promptu sunt, ut ubique effundantur summa bona, quae Christus Ecclesiae suae concredidit.

At dum distinctionis necessitatem revocat, laetanter percipit christifideles plures generose diversis in campis opus conferre; hortatur tamen omnes, in quibusvis adlaborent saeptis (religioso, caritativo, sociali), ut uno apostolatus animo sese compleant ac fraterne ad ultimum apostolatus finem, ad gloriam scilicet Dei et mundi salutem, indesinenter conspirent.

NOTA

[1] Sermo in Festo Nativitatis Domini 1918 et Litterae Circulares Consociationis cui titulus « Unione Popolare Italiana », mense ianuario 1919, quae eundem sermonem ad effectum deducebat.

## Titulus I
## *DE FORMIS QUIBUS HIC APOSTOLATUS ORGANIZATUR*

### Caput I
### DE APOSTOLATU LAICORUM IN VARIIS ECCLESIAE COMMUNITATIBUS

#### Praeambulum

[*Apostolatus laicorum in intima communione cum Ecclesia exercetur*]

Quamquam plura apostolatus opera a christifidelibus exercentur, efficacitatem tamen mutuantur ab Ecclesiae vigore in cuius communione virescunt, quatenus eidem inseruntur pleneque conformantur, « ut non sit schisma in corpore sed idipsum pro invicem sint membra ».[1]

Unusquisque fidelium ad quamdam Ecclesiae partem pertinet, in determinato loco « peregrinantem », cuius fons et apostolatus est collegium Episcoporum sub Petro Ecclesiae Dei vitam regentium.

Sacrosanctum proinde Concilium laicos omnes enixe hortatur ut, excedentes individualisticam mentem vel quidquid particularismum — qui dicitur — sapit, conscii fiant sui muneris et officii in communitate ecclesiali.

1. [*In paroeciis*]. Paroecia est communitas ecclesialis in qua laici christifideles immediate inseruntur et per quam parocho, ut proximo et ordinario magistro et sacerdoti, adhaerentes, cum suo Episcopo uniuntur cuius sacerdotes cooperatores sunt.

In paroecia, circa altare Sacrificii, fideles omnes coadunantur, in Christo communicantes citra omnes divisiones et differentias quibus in vita quotidiana distinguuntur; in ipsa communitate paroeciali christifideles ad cultum liturgicum participant, suam vitam sacramentalem vivunt, verbum Dei audiunt et caritatem christianam exercent.

Omnes ergo, etiamsi ad opera pertineant a religiosis communitatibus dependentia, maximi faciant huius beneficae institutionis curaeque animarum praestitae, sollicite participantes non solum vitae spirituali paroeciae, sed eius multiplicibus operis apostolicis, tam ad intra quam ad extra, ita ut paroecia ipsa ut communitas missionaria revera sese gerat.

2. Grato animo cooperentur cum suis pastoribus, libenter assumentes suam quisque partem in inceptis apostolicis, praesertim vero in doctrina christiana tradenda, in operibus caritatis vel educationis vel honesti oblectamenti promovendis, in prelo caeterisque instrumentis communicationis socialis provehendis et dirigendis.

3. [*Circa eos qui longe a paroeciae vita versantur*]. Laicorum opera quam maxime necessaria est ad commercium ineundum inter pastorem et eos

qui forte negligentia sua vel praeiudiciorum vi longe a paroeciae vita versantur. Prudentia et caritate praediti laici facile possunt ad eos fraterne accedere, eos certiores reddere de iis quae in paroecia aguntur, eis persuadere ut in eis debitam partem suscipiant, sicque paulatim eos adducere ad pastorem et ad intensius vitae christianae exercitium.

4. [*Fraterna hospitalitas*]. Paroecialis communitas, sicut familia christiana, sensu hospitalis acceptionis praedita sit, ut eo accedentes solatium inveniant et germanum familiae calorem, secundum mentem Apostoli dicentis: « Caritas fraternitatis maneat in vobis; et hospitalitatem nolite oblivisci... ».[2] Quod si fiat, vultum vere christianum induet paroecialis familia, dicente Domino: « In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem ».[3]

5. [*Sensum colant dioecesanum*]. Cum vero paroecia cellula tantum sit principalioris illius corporis, dioecesis scilicet, laici operam suam producant ultra fines paroeciae et maiori huius Ecclesiae parti deserviant. Filiali obsequio ac confidentia cooperentur cum legitimo suo pastore, Episcopo, quem Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei,[4] praesertim cum ad bonum totius dioecesis vel normas directivas proponit vel incepta promovet. Attendant illud Sancti Cypriani: « Scire debes episcopum in Ecclesia esse, et Ecclesiam in Episcopo, et si quis cum Episcopo non sit in Ecclesia non esse ».[5] Sensum colant dioecesanum, honorent huius sui territorii vel coetus templa praeclariora, religiosas traditiones, munera saepe specifica in ambitu apostolatus universalis.

6. [*Ultra fines dioeceseos et in Ecclesia universali*]. Sciant apostolicas operas paroeciae aut dioeceseos finibus minime circumscribi, ac praesertim in nostri temporis condicionibus, incepta apostolica interparoecialia, interdioecesana, nationalia et internationalia, a Hierarchia instituta vel commendata, suscipi, quibus laici omnes, pro modulo quisque suo, collaborare satagant, quippe qui ad bonum commune Ecclesiae procurandum vocati sint, iuxta verba Apostoli: « Crescamus in illo per omnia qui est Caput Christus; ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in aedificationem sui in caritate ».[6]

Res et condiciones Ecclesiae ubique gentium diffusae prae oculis et in corde semper habeant, intentiones ac principia directiva apostolatus, Supremi praesertim Pastoris, Vicarii Christi, obsequi semper parati sint.

7. Apostolatus associationes, unaquaeque iuxta propriam indolem, animum ad Ecclesiae structuras attentum semper habeant, cum propriis animarum Pastoribus collaborent et ut in sodalibus sensus communitatis paroecialis, dioecesanae, Ecclesiae universalis efformetur operam dent.

NOTAE

[1] *I Cor.*, 12, 25.

[2] *Hebr.* 13, 1-3; cf. *Rom.* 12, 10.

[3] *Io.* 13, 35.
[4] Cf. *Act.* 20, 28.
[5] *Ep.* 66, 8; cf. *PL,* 4, 419; cf. S. IGN., *Sine Episcopo nihil facite* (*PG* 8, 715).
[6] *Eph.* 4, 15-16.

## CAPUT II

## DE ACTIONE CATHOLICA [1]

### PRAEAMBULUM

Abhinc non pauca decennia, pluribus in nationibus, laici, magis in dies ad apostolatum se devoventes, in variis formis actionum et consociationum sese coadunarunt, quae, arctionem cum Hierarchia coniunctionem servantes, fines immediate et proprie apostolicos prosecutae sunt.

Inter has vel etiam similes antiquiores institutiones, eae praesertim commemorandae sunt quae, etsi diversam rationem operandi sequantur, sub uno tamen nomine Actionis Catholicae [2] veniunt, quaeque, per omnes fere orbis catholici regiones latissime propagatae, uberrimos fructus, una cum aliis apostolicis inceptis pro Regno Christi, protulerunt.

8. [*Actionis Catholicae notae*]. Ut autem haec apostolatus forma in dies agnoscatur et invalescat, placet Sacrosanctae Synodo (attentis recentibus Summorum Pontificum et Episcoporum de hac re documentis) notas indicare, quarum concursu et cumulata acceptione Actio Catholica constituitur:

*a*) Finis immediatus organizationum, quae sub nomine Actionis Catholicae veniunt, generalis finis apostolicus ipsius Ecclesiae est, tum quod singulorum hominum sanctificationem, tum quod Corporis Christi Mystici aedificationem attinet;

*b*) Laici, collaborantes iuxta modum proprium cum Hierarchia, suam experientiam afferunt et responsabilitatem assumunt in harum organizationum moderamine, in condicionibus perpendendis, in quibus actio pastoralis Ecclesiae exercenda est, in elaborandis et exsequendis programmatibus actionis;

*c*) Laici agunt non solum singuli, sed uniti quoque instar organici corporis, ita ut aptius Ecclesiae communitas exprimatur et efficacior evadat apostolatus;

*d*) Laici, sive sponte sese offerentes, sive invitati ad actionem et directam collaborationem in apostolatu hierarchico, agunt sub superiore moderamine ipsius Hierarchiae. Hierarchiae autem est hanc collaborationem et propriam cuiusque corresponsabilitatem per explicitum mandatum de apostolica opera sancire.

9. [*Formarum varietas*]. Organizationes Actionis Catholicae secundum locorum ac populorum exigentias, varias structuras assumere possunt, secundum illud Ioannis XXIII: [3] « Haec apostolatus ratio ad locorum condiciones

et necessitates congruenter accommodetur. Non enim licet ea, quae in alia regione peracta sunt, ad aliam, nullo habito discrimine, transferre ».

10. Optandum sane est ut organizationes Actionis Catholicae inter se apte cohaereant, in ambitu dioecesano, nationali et internationali, in dies melius sese accommodando organizationi et necessitatibus Ecclesiae.

11. [*Commendatio*]. Sacrosanctum Concilium has institutiones, quae hodiernis exigentiis apprime respondent, enixe commendat; sacerdotes et laicos, qui in ipsis adlaborant, invitat ut magis magisque notas proprias Actionis Catholicae ad effectum adducant, et cum omnibus aliis apostolatus formis semper fraterne in Ecclesia cooperentur.

Episcopos autem hortatur ut, adiuncta peculiaria regionum suarum respicientes, Actionem Catholicam promoveant, aptiores formas statuendo.

## NOTAE

[1] Cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando,* Series I, Appendix Vol. II, pp. 774-784, 790-792.

[2] Expressio haec diversas in diversis regionibus organizationum formas designat, quibus tamen, quattuor infradictae notae N. 8, cumulatim sumptae, conveniunt. Inter has formas, dignae sunt quae signentur Actio Catholica *generalis* quae dicitur et Actio Catholica *specializata* iuxta diversa sive vitae sive operum saepta, quamvis sic specializatae huiusmodi organizationes tamquam finem immediatum ipsum finem generalem apostolicum Ecclesiae servare pergunt (verbum « generale », hic sicut et N. 8, sensum communem, minime specificum, habet).

[3] Enc. *Princeps Pastorum, A.A.S.,* 51, p. 856.

## Caput III

## DE ALIIS FORMIS APOSTOLATUS AD REGNUM CHRISTI DIRECTE PROVEHENDUM

12. Praeter associationes Actionis Catholicae, de qua in praecedenti capite, aliae dantur apostolatus formae ad animarum salutem ac Mystici Corporis Christi aedificationem directe promovendam.

Quaedam simpliciter hunc finem generalem Ecclesiae sibi proponunt, quaedam fines particulares, v. g. alicuius doctrinae spiritualis incrementum, catechistarum formationem, infidelium conversionem, cultus liturgici profectum, devotionis marianae diffusionem, opera christianae educationis, institutionem ad doctrinam socialem catholicam enucleandam, diffundendam et applicandam, et similia.

13. [*Variae relationes cum Hierarchia*]. Hae variae formae apostolatus diversis possunt relationibus cum Hierarchia coniungi, nempe: aliae magis directe cum paroecia et dioecesi connectuntur; aliae alicui Ordini vel Congregationi religiosae adstringuntur; aliae demum solummodo sub generali invigilantia Hierarchiae constituuntur.

14. [*In ambitu internationali*]. Peculiare momentum iis organizationibus, quae in ambitu internationali actionem exercent, tribuendum est, quibuscum nationales organizationes connectuntur.

15. [*Multiformis spiritualis vitae expressio*]. Magnus harum organizationum numerus multiformis spiritualis vitae expressio est necnon varietatem apostolici conatus laicorum testatur: diversis Ecclesiae necessitatibus respondent, sicut diversis fidelium apostolicis vocationibus.

16. [*Mutua coordinatio et collaboratio*]. Ad bonum animarum melius obtinendum et ad virium dispersionem vitandum, diversa haec opera directivis Hierarchiae obsequendo inter se et cum Associationibus Actionis Catholicae, secundum suam indolem, sese coordinare et collaborare satagant.

17. [*Ardenti zelo sese impendant*]. Fideles omnes in una vel altera ex his organizationibus adlaborantes Sacrosanctum Concilium enixe adhortatur ut incenso animo sese pro Ecclesia impendant, ut filialem colant cum Hierarchia communionem, ut cum locali clero in spiritu activae collaborationis sese devoveant.

## TITULUS II

## *DE DIVERSIS MODIS ET SAEPTIS* [1]

### CAPUT I

### DE APOSTOLATU VERBI

18. [*Fides ex auditu*]. In aedificatione Mystici Corporis Christi potiorem locum obtinet annuntiatio Verbi Dei; « Fides ex auditu »; [2] sed « quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante? ».[3]

19. [*Munus laicorum*]. Ecclesiae universae Christus, potestatem repetens a Patre suo, imperavit ut Novum Nuntium omnibus hominibus communicaret. Hierarchiae quidem est ex iure fidei ac morum normas proponere secundum illud: « Euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae »;[4] omnium vero christifidelium munus est eiusdem doctrinae confitendae, profitendae atque diffundendae, verbis et scriptis, quasi ad continuandam ac extendendam missionem Ecclesiae et ipsius Christi, Verbi Dei.[5]

Hic apostolatus verbi laicorum magis necessarius evadit in iis laboris et vitae ordinariis condicionibus, in quibus laici tantum veritates christianas aliis tradere possunt, praesertim in locis, in coetibus, in adiunctis ubi accessus sacerdotis vel difficilis vel rarus vel inconveniens vel impossibilis est, maxime saeviente persecutione.

Laicis ipsis incumbit illas veritates, iuxta ipsorum ingenium, tradere, explanando, e. g. secundum opportunitatem, propriam rationem agendi et principia christiana quibus diriguntur in vita quotidiana: « Parati semper

ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quae in vobis est, spe ».[6]

20. [*Peculiaria officia*]. Apostolatus verbi incumbit, in primis, parentibus in familia ut munus connexum cum officio educationis; deinde magistris et docentibus omnibus, moderatoribus operum vel associationum iuvenum.

Laude digni sunt qui scriptis collaborant ad doctrinae christianae evulgationem: philosophi, fabularum vel comoediarum vel ephemeridum scriptores; insuper concionatores necnon ii qui technicis instrumentis diffusionis addicti sunt.

Hoc munus autem peculiari modo inest catechistis puerorum et adulescentium; illis qui operam dant in catechumenatu adultorum vel in praeparatione ad sacramentum matrimonii; catechistis in missionibus ad gentes, qui hoc munus exercent modo permanenti, etc. Aliquando hic apostolatus verbi laicorum muniri potest *missione canonica.*

21. [*Verbum Dei in ordinariis vitae adiunctis annuntiandum*]. Christifideles omnes in ordinariis vitae quotidianae occursibus et adiunctis occasionem habent seminandi semen verbi Dei, dictis ac moribus, cum simplicitate, discretione et caritate, memores etiam illius divini Magistri effati: « Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et Ego eum coram Patre meo qui in caelis est ».[7]

22. Meminerint christifideles quantum valeat haec communicatio verbi Dei ad Ecclesiae aedificationem: aperit enim viam salutis iis qui Evangelium nesciunt; longe errantes ad Pastores reducit; fideles instruit in doctrina et disciplina Ecclesiae; vitam spiritualem christianorum promovet; debiles roborat; afflictos solatur; societatem fermento vitae christianae immutat.

Ad altiora etiam contendant laici: ad annuntiandum scilicet Deum, et perfectiones eius, praesertim infinitum Amorem, quem nobis manifestavit in Christo Iesu, et per Spiritus Sancti donum incessanter communicat.

23. [*Debita praeparatio*]. Ad hoc munus recte adimplendum oportet laicos, praesertim eos qui peculiaribus obligationibus adstringuntur, firma institutione erudiri. In primis autem laicos oportet verbum Dei toto corde amare et exquirere, Ecclesiae docenti fidelissimos semper se praebere, magis magisque sapida cognitione ipsius Christi imbui, memores apostolici dicti: « Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes et commonentes vosmetipsos psalmis, hymnis et canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo ».[8]

## NOTAE

[1] Quaedam solum themata pro hoc *titulo* selecta sunt. Minime praetenditur de omnibus modis actionis ad Regnum Christi directe provehendum, nec de omnibus saeptis in quibus apostolatus a fidelibus exerceri potest. Haec themata speciatim selecta sunt sive ob eorum actuale momentum pro laicis sive quia a Commissionibus vel Secretariatibus praeparatoriis Concilii desiderata sunt. Facile patebit obiectum

de quo agitur, funditus minime tractatum fuisse sed solummodo sublineata quae sunt laicorum officia in determinatis hisce saeptis.

[2] *Rom.* 10, 17.

[3] *Rom.* 10, 14.

[4] *Mc.* 16, 15.

[5] Cf. *Rom.* 10, 10.

[6] *I Petr.* 3, 15.

[7] *Mt.* 10, 32-33.

[8] *Col.* 3, 16; cf. supra Pars I, Caput X, *De laicorum educatione et praeparatione ad apostolatum.*

## CAPUT II

## DE APOSTOLATU APUD FAMILIAS [1]

### PRAEAMBULUM

Inter omnes societates, quas Ecclesia spiritu christiano imbuere satagit, ea eminet quae sacramentali sua consecratione speciali modo in ipsam Ecclesiam inseritur, societas scilicet coniugalis.

Hac autem nostra aetate, apostolatus ad christianam familiam efformandam maximi momenti evadit, ut ipsa ab ingentibus periculis undique irruentibus praeservetur, quae ex falsis conceptionibus vel ex aberrantibus structuris socialibus promanant et ut munus suum plene absolvere possit.

In hoc apostolatu pars laicorum ex ipsa natura rerum primum locum tenet, immo suppleri nequit.

24. [*Ad matrimonium praeparatio remota*]. Soliditas et sanctitas familiae « magna parte a debita coniugum pendent tam remota quam proxima ad matrimonium praeparatione ».[2]

Educatio indolis, animi, iudicii, initiatio ad veram vitam christianam, exemplum parentum in matrimonio sancte viventium, praeparationem fundamentalem, quamvis indirectam, constituunt. « Illud enim negari non potest felicis coniugii firmum fundamentum et infelicis ruinam iam pueritiae et iuventutis tempore in puerorum puellarumque animis instrui ac poni ».[3]

Praeterea laici sedulam curam praestent ut filii in familia, in schola praesertim catholica, in associationibus pro iuventute, rectas notiones acquirant de matrimonio christiano, necnon de eius excellenti dignitate et exigentiis: quae institutio ipsis crescentibus compleri debet.

25. [*Ad matrimonium praeparatio proxima*]. Cum autem remota tantum sponsorum praeparatio non sufficiat, proxima necessario instituenda erit, ut ipsi matrimonium cognoscant in eius naturali complexitate et supernaturali ubertate, sicque disponantur ad sacramentum digne recipiendum et ad vitam familialem feliciter ducendam.

In iis enim temporis adiunctis, melius homo ad omnes valores humanos praesertim spirituales percipiendos disponitur et suam ipsius sentit responsabilitatem ingressus in adultorum vitam etiam coram Ecclesia, gratias procul dubio non paucas a Deo recipit, et ideo maturiore indiget instructione religiosa, ad omnia officia christianorum, non solum coniugalia, rite implenda.

In hac vero praeparatione ad matrimonium, laicorum coniugatorum, necnon catholicorum medicorum, psychologorum aliorumque peritorum consilia maximae utilitatis sunt.

26. [*Conventus pro sponsis commendantur*]. Consessiones formationis et spirituales recessus pro sponsis instituti, sunt praeparationis ad matrimonium media quae Concilium laudat atque commendat.

27. [*In pastorali adsistentia coniugatorum laici cooperentur*]. In spirituali adsistentia quae a pastoribus animarum datur familiis, laici opportune ac directe cooperentur, praesertim cum habeantur conventus aut recessus formationis nuper coniugatorum. Haec enim sunt maximi momenti pro ipsorum spirituali profectu et vita vere apostolica.

28. [*Familiarum mutuum auxilium*]. Familiae, iisdem in adiunctis viventes, caritate unitae, mutuo sibi praestent auxilium, solatium, societatem, specialem curam habentes novarum familiarum ut ipsae facilius sua problemata solvere ac difficultates superare valeant. Ad hoc facilius obtinendum convenienter familiae catholicae in associationibus vel motibus uniuntur, quae tamen praesertim ad earum profectum spiritualem et apostolatus efficaciam tendere nitantur.

29. [*Consilia pro familiis*]. Ad gravia vero discrimina, quae ipsum coniugium in periculum adducere possunt, superanda, necesse est ut praesto sint praeter confessarios animorumque directores — ad quos tamen ultimum verbum pertinet —, etiam laici in re matrimoniali experti, sive psychologi, sive medici, sive legis periti.

Iam in multis regionibus institutiones ad hoc a catholicis erectae sunt easque Concilium plene laudat. Ubi vero ab aliis erectae inveniantur, si Hierarchia opportunum hoc ducat, laici catholici, recte instructi, ipsis collaborent.

30. [*Divinum consilium de familia patefaciendum*]. Ut christianum matrimonium, ea qua par est puritate et sanctitate, a christifidelibus ad vitae usum perducatur, et quotquot falsam vel insufficientem de eo notionem habent, melius dignitatem eius percipiant, magni interest laicos active ad christianam matrimonii notionem diffundendam cooperari, in primis exemplo, sed etiam verbis, scriptis, mediis audiovisivis: quae omnia multum conferre possunt ad hoc ut divinum de matrimonio et de familia consilium coaevis nostris vivido splendore effulgeat.

## NOTAE

[1] Agitur hoc in capite, prout ex ipso titulo eruitur, de apostolatu apud familiam. Hic vero aspectus prorsus differt ab eo in quo fundatur caput VI primae partis. Hic insuper, ampliore tractatione ipsa, momentum quaestionis significare intenditur, cum pro plurimis catholicis, qui in regionibus vivunt ubi saevit persecutio solum apostolatus inter familiam et familiam exstet.

[2] *Casti Connubii, A.A.S.*, 22 (1930), p. 584.

[3] *Casti Connubii, A.A.S.*, loc. cit., pp. 585-86; Pius XII ad Patresfamilias Galliae Romam peregrinantes, 18 sept. 1951: *A.A.S.*, 43 (1951), p. 733; Pius XII ad docentes ex Ordine Fratrum Carmelitanum Discalceatorum, 23 sept. 1951, *A.A.S.*, 43 (1951), p. 736; Pius XII ad docentes atque alumnos popularium scholarum..., 19 martii 1953, *A.A.S.*, 45 (1953), p. 232.

## Caput III

## DE APOSTOLATU IUVENUM IN ECCLESIA

### Praeambulum

Semper Ecclesiae maximae curae fuerunt adulescentes et iuvenes utriusque sexus, sive de eorum institutione religiosa, morali et civili, sive de eorum praeparatione ad apostolatum, sive, praesertim, de eorum efficienti exercitio in apostolatu eis proprio.

Prae oculis habentes ea quae Ipse Divinus Magister erga adulescentes et iuvenes gesserat, qui ei in vita occurrerunt,[1] primi Apostolici scriptores peculiaria monita et animadversiones eis protulerunt; inter quae memoria digna sunt verba Sancti Iohannis: « Scribo vobis, iuvenes, quoniam fortes estis, et verbum Dei manet in vobis, et vicistis malignum ».[2]

Vox Summorum Pontificum, semper sed praesertim recentioribus aetatibus, adulescentes et iuvenes enixe arcessivit ad missionem quae iuvenilem ardorem exigit ad mundum iuxta principia evangelica extruendum, ardentes eorum animos alliciendo ad altissimos Ecclesiae fines consequendos.

Multis in regionibus, sicut temporibus praeteritis, nostra etiam aetate, plures iuvenes et adulescentes persecutionem passi sunt ut fidem Christi profiterentur, et testimonio sanguinis confirmarent, semen fidei ubicumque fundendo.

Hodie vero, cum peculiaria adiuncta et circumstantiae exstent, quae iuvenum condicionem in apostolatu Ecclesiae non parum immutare videntur, Sacrosancta Synodus, momentum et gravitatem huius rei commemorans, omnes, quibus quoquo modo cura iuventutis incumbit, vehementer hortatur ad problemata iuvenum attente consideranda et praesertim ad eorum in apostolatu possibilitates et munera recte aestimanda.

Etenim:

— nova condicio facta est qua adulescentes et iuvenes, citius quam antea, sui iuris fiunt, a familia arcentur et ab auctoritate alienantur;

— iuvenes huius temporis saepe ad novam condicionem oeconomicam et socialem celerius transeunt, exigua habita vel saltem inadaequata praeparatione ad novum vitae regimen aggrediendum;

— ad munera vitae publicae exercenda maturius quam antea iuvenes accedunt, ita ut eorum pondus in societate et in re publica administranda magis magisque invalescat.

31. [*Iuvenum apostolatus magnum momentum*]. Sacrosancta igitur Synodus, hanc dilectissimam Ecclesiae portionem magna spe et plena fiducia amplectens, omnes hortatur ad recte aestimandam partem quae iuvenibus in apostolatu Ecclesiae competit, ac praesertim ad ardorem et divitias vitae quae iuvenes afferre solent, atque proinde ad peculiarem efficientiam, quae ab ipsis iure meritoque expectari licet.

32. Magnum momentum Ecclesia tribuit mutuo iuvenum apostolatui, cum experientia doceat quantum iuvenes ad invicem animos allicere valeant ad Regnum Christi quocumque provehendum.

33. [*Adultorum responsabilitas*]. Adultos omnes, praesertim laicos Sa crosancta Synodus monet de eorum responsabilitate erga iuvenes, sive in adiunctis et condicionibus vitae eorum apostolatui faventibus, sive in formatione ad apostolatum, sive demum exemplo abnegationis et deditionis in apostolatu.

34. [*Associationes iuveniles*]. Magni momenti sunt ad apostolatum iuvenum fovendum Associationes iuveniles, in quibus iuvenes activam responsabilitatem sumant ad seipsos efformandos ad apostolatum per ipsam actionem apostolicam, sibi intime persuadendo Ecclesiam indigere eorum opera, iuvenum nempe ut iuvenum, ad suam missionem apostolicam explendam.

35. [*Cura sacerdotum*]. Sacerdotes magnam adhibeant curam ad eorum activitatem apostolicam excitandam, ad adaequatam formationem eis comparandam, ad debitum commercium et cooperationem assiduam cum adultis eorumque associationibus fovendam.

## NOTAE

[1] Cf. *Lc.* 9, 57-62; 10, 1-2.

[2] *I Io.* 2, 14.

## CAPUT IV

## DE APOSTOLATU IN PROPRIO CUIUSQUE AMBITU SOCIALI ET PROFESSIONALI

### PRAEAMBULUM

Sapientissimus Creator, homines condens natura sociabiles ac multiplici vinculo inter se coniunctos, « mandavit illis unicuique de proximo suo »,[1] ita ut nemini liceat se alienum tenere a societate confratrum vel se eximere a cura eorum, dicens: « num custos fratris mei sum ego? ».[2]

Unusquisque necessario insertus vivit in aliquo ambitu sociali a quo multiplici ratione afficitur, et quem ipse vicissim sua vita et activitate meliorem vel deteriorem efficere potest. Noverint igitur christifideles laici, se divinae Providentiae consilio positos esse in determinatis adiunctis, tamquam divinum fermentum ad ea reformanda et elevanda. « Etenim per ipsos, pleno iure laborantes in utroque regno, caelesti scilicet et terrestri, facilius se reddere valet Ecclesia principium vitae humanae societatis ».[3] Laicus igitur, christiane agat oportet non solum in familia ecclesiali paroeciae cui adscriptus est, sed etiam in societate saeculari in qua vitam degit: hi duo ambitus non possunt ab invicem seiungi, cum mutuo se compleant et sint singulis necessarii.

Hunc apostolatum « ambientalem » oportet, hodie, varias ob causas, suos olim suetos fines geographicos et sociologicos omnino excedere, et intensitate plurimum crescere. Etenim materialis progressus et arctiora socialis communicationis instrumenta iam late induxerunt tales conditiones generales et exigentias quales omnino limites domicilii superent: frequens mutatio loci, sive laboris sive animi relaxationis causa, populorumque migrationes, quae homines a suo solito domicilio Pastorumque cura subtrahentes in media pericula plerumque proiciunt. Sed et ipsis propriis in domiciliis viventibus, conditiones sive laboris sive recreationis aliarumve activitatum humanarum tales sunt quae facile eos ab omni vita spirituali avocent. Haec autem omnia laicorum apostolatui novas possibilitates praebent urgentioraque officia imponunt.

36. [*Irradiatio apostolica*]. Christifideles magis magisque responsabilitatis suae in Ecclesia conscii fiant atque conentur ut vere exsistant fons radiationis spiritualis in mundo, ita ut per eos spiritus christianus in omnem ambitum vitae et actuositatis suae diffundatur. Fide illuminati et caritate informati, tali rectitudine morali se gerant, etiam in negotiis mere profanis, et tali professionali idoneitate gaudeant ut quotquot cum illis commercium habent, ad veri bonique amorem, sensim sine sensu, alliciantur atque, gratia Dei adiuvante, ad Christum et Ecclesiam attrahantur.

37. [*Apostolatus similis per similem*]. Hic apostolatus « ambientis » maxime exercendus est inter eos qui in iisdem condicionibus vitae vel occupationis inveniuntur, secundum illud sapienter dictum: « primi et proximi

opificum apostoli, opifices sint oportet; apostoli vero inter artificii commerciique asseclas ex iisdem hominibus esse debent »,[4] immo maxime laudandi sunt laici qui, legitimo suo commodo postposito, ultro praeferunt eas circumstantias vitae et laboris quae fratribus adiuvandis aptiores exsistant.

38. [*Sui ambitus cognitio et amor*]. Ut huiusmodi apostolatus optatum sortiatur fructum, unusquisque bene noscat oportet adiuncta vitae, agendi et cogitandi rationem atque optata eorum quibuscum versatur, erga illos omni benevolentia et animi comprehensione sese gerendo; in apte solvendis problematibus, quae in dies exorientur, cooperetur, illa principia christiana prudenter explicando quae lumen et normam afferre possunt; immo, data occasione, ipsum verbum Dei cum suis similibus, iuxta modum proprium laicis, communicare ne negligant.

39. [*Pro societatis consolatione orbatis*]. Eiusdem interest apostolatus subvenire iis qui, e suo domicilio eradicati et in novum nondum plene recepti, societatis consolatione orbatam ducunt vitam. Satagant laici eos sedulo quaerere, comiter recipere, solari ac societati sollicite integrare, et, si catholici fuerint, parochiali familiae et Pastori adducere.

40. [*Omnes vult Deus salvos fieri*]. Hoc apostolatus genus ad integrum ambitum extenditur: sive ad domesticos fidei, sive ad fratres separatos, sive demum ad illos qui a praxi christiana vel ab ipsa fide longe versantur. Nec ab eo excluditur ullus vitae humanae respectus, siquidem christiani promovere debeant « quaecumque sunt vera, quaecumque pudica, quaecumque iusta, quaecumque sancta, quaecumque amabilia ».[5]

41. [*Actio consociata*]. Apostolatus in proprio ambitu vitae exercitus efficacior evadit dum collective, id est, per coetus ordinesque diversis uniuscuiusque ambitus adiunctis adaequatos exercetur. Organizatio aptius praeparat, congregat, sustinet, tuetur atque moderatur eos qui huic apostolatui se dedunt, et sic ad ampliores fructus obtinendos ducit.

Huiusmodi apostolatus, hac ratione, supponit et exigit organizationes aptas, praesertim Actionis Catholicae specializatae, a Romanis Pontificibus laudatas atque apostolatui cleri autochthonis pro missionibus rite comparatas.[6]

Ut hic apostolatus plene et perseveranter suum effectum assequatur, compleri oportet organizationibus professionalibus vel socialibus, eodem spiritu apostolico informatis, etsi independenter constituantur et proprio marte agant.

42. [*Praeparatio necessaria*]. Meminerint Parochi caeterique sacerdotes curae animarum dediti, necnon dirigentes associationum apostolatus laicorum, felicem exitum praedictae operositatis magna ex parte dependere ab idonea praeparatione laicorum, quae ad ambitum et occupationem singulorum sit accommodata.[7]

NOTAE

1 *Eccli.* 17, 12.
2 *Gen.* 4, 9.
3 Cf. Pius XII, *Alloc. ad PP. Card., A.A.S.*, 38, p. 149.

[4] PIUS XI, *Quadragesimo anno, A.A.S.*, 23 (1931), pp. 225-226.
[5] *Phil.* 4, 9.
[6] PIUS XI, *Ad peregrinos Actionis Catholicae Iuventutis Galliae* (1934); *Ad Unionem Internationalem Associationum Mulierum* (1934); *Ad Episcopatum Philippinum* (1939); PIUS XII, *Ad Laureatos A. C. Italicae* (1946).
[7] Cf. supra Pars I, Caput X.

## CAPUT V

## DE APOSTOLATU LAICORUM IN AMBITU INTERNATIONALI ET SUPRANATIONALI [1]

### PRAEAMBULUM

Cum ad notas essentiales Ecclesiae pertineat ut catholica sit, ei omnino incumbit universarum mundi necessitatum materna sollicitudo.

Unde ipsa signum levatum inter nationes [2] semper exstitit, atque indesinenter unitatem generis humani aequalemque hominum dignitatem ac inter nationes et homines cuiuscumque stirpis fraternitatem palam docuit ac strenue defendit.

Historia vero recens crebriores atque arctiores rationes inter homines et nationes induxit, ita ut accrescens unitas et universalitas nota praesentis ordinis in mundo iam evaserit.[3]

Necesse igitur est ut christifideles certiores fiant de universali opera apostolica Ecclesiae, intimeque sibi persuadeant se Ecclesiae sensum plene habere non posse, nisi se ad universalem familiam pertinere agnoscant; et memores sint quantum conferre valeant ad aedificandam et christiana ratione ciendam illam communitatem supranationalem quae quodammodo iam est inchoata et in dies adolescit. Omnes gentes suo apostolico zelo amplectantur, quavis pusillanimitate vel nimio suae gentis studio seposito.[4]

Laici omnes et singuli, quin negligant quaestiones particulares suae nationis vel professionis, semper parati sint animo vere catholico atque dedicatione discreta et fraterna opus suum conferre causis generalioribus universae familiae gentium, his principiis et normis attente perspectis.

43. [*Spiritus vere christianus*]. Spiritum vere christianum afferant et proinde universalem in conventibus internationalibus vel in individuali commercio, sive fortuito vel professionali, cum hominibus diversae nationis vel stirpis.

44. [*Adaequatae cognitionis necessitas*]. Adaequatam pro sua conditione cognitionem sibi acquirant potiorum quaestionum et solutionum, sive doctrinalium sive practicarum, quae in vita internationali exsurgunt; praesertim quoad regiones mundi in via evolutionis.

45. [*Peculiaris vocatio ad laborem internationalem*]. Haec animi attentio circa quaestiones ac res ordinis internationalis haud raro desiderium sese devovendi activitatibus in internationali ambitu in mente gignit, immo quan-

doque deserendi ipsam patriam et familiam ut aliis gentibus servire facultas sit. Optandum sane est plures esse christifideles qui hoc consilium sequantur; vocatio haec ergo laudanda atque fovenda est; consulendum est ut iuvenes, hac vocatione donati, debita instruantur praeparatione et idonea ac necessaria subsidia spiritualia eis praesto sint.

Fideles in institutis internationalibus etiam neutris ad vitae internationalis animationem christianam intime cooperentur.

46. [*Sollicitudo praestanda*]. Christifideles libenti ac liberali animo spiritualia subsidia et, si opus fuerit, etiam materialia et corporalia adiumenta praebeant iis qui operam suam in activitate internationali praestant.

47. Peculiarem sollicitudinem habeant erga eos qui studiorum vel laboris causa extra patriam degunt vel qui e propria natione in aliam migrant.[5]

48. Enixe curent ut omnes homines semper corde et animo recolant necessitates atque aerumnas Ecclesiae patientis.

49. [*Conventus et organizationes catholicae internationales*]. Ad vitam internationalem hodiernam spiritu christiano efficaciter imbuendam perutile est ut promoveantur conventus et habeantur atque foveantur organizationes internationales catholicae, quarum actio tamen apte coordinata erit ad pleniorem vim obtinendam.

50. Hac autem instantia, quae in dies magis magisque animadvertitur et sentitur, factum est ut, Sede Apostolica approbante et favente, orirentur quaedam institutiones ad mutuam earum organizationum conspirationem assequendam.[6]

51. [*Temporalia ac spiritualia subsidia*]. Harum tamen institutionum actio eo efficacior erit quo impensius ipsae omnibus subsidiis et opibus spiritualibus et temporalibus fulciantur, quae Ecclesiae praesto sunt: huic fini centra nationalia apostolicorum inceptorum impenso animo providere debent, sive directe sive per adsociata membra.

52. Oportet insuper ut laici, qui in organizationibus internationalibus catholicis permanenter adlaborant, pastoralibus subsidiis gaudeant.

## NOTAE

[1] Cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando,* Series I, Appendix Vol. II, *De Laicis,* pp. 792-793.

[2] Cf. *Evangelii Praecones.*

[3] Cf. infra Pars IV, Tit. II, Cap. IX: *De universali populorum ordine instituendo.*

[4] Cf. *Evangelii Praecones.*

[5] Cf. Constitutio *Exsul Familia,* passim.

[6] Inter has in primis adnumerantur « Coetus Permanens ad Conventus internationales pro Apostolatu laicorum promovendos » (COPECIAL) atque « Consilium Organizationum Internationalium Catholicarum » (Conférence des O.I.C.); harum institutionum prior finem habet mutuam notitiam et collaborationem in apostolatu

laicorum fovere; altera vero concordem actionem inter proprie dictas organizationes internationales catholicas promovere ita ut maiorem vim exercere possint in institutis officialibus internationalibus apud quae partes catholicas agunt.

## Caput VI

## DE PARTE LAICORUM IN APOSTOLATU AD UNITATEM CHRISTIANORUM PROMOVENDAM

### Praeambulum

Apostolatus ad unitatem christianorum promovendam, qui praesertim his ultimis temporibus, favente ac moderante ipsa Hierarchia, longe lateque inter catholicos invaluit, etiam laicorum operam ac laborem necessario requirit; nam totius Ecclesiae cura et opus est, non minus quam apostolatus missionum et sollicitudo perpetuae renovationis communitatis catholicae in spiritu Christi.

Proinde laici omnes, memores ardentis desiderii Iesu Christi ut « omnes unum sint »[1] utque fiat « unum ovile et unus Pastor »,[2] rite compertum habeant et seipsos vocari ad operam suam in hoc apostolatu navandam. Imprimis animum suum ergo dilatent, ita ut sollicitudines coadunandi totius gregis christianorum in Ecclesia Christi secundum eius voluntatem continue in suis orationibus et in oblatione sui laboris ac sacrificiorum ferveant; praecipue ex corde illis intentionibus se coniungant, quae, iuxta necessitates generales vel particulares, diversis temporibus a Sacris Pastoribus proponuntur, ac benevolenti animo validoque orationum subsidio eos omnes prosequantur ac fulciantur, qui ad apostolatum unitatis vocantur.

Noverint etiam laici peculiares suas responsabilitates in hoc apostolatu unionis: cum enim fratres separati plerumque ex modo vivendi catholicorum de ipsa Ecclesia iudicium ferant, christifideles, sive ipsi dispersi vivunt inter acatholicos, sive hos circum se dispersos habent, aeque sibi incumbere agnoscant grave munus germanae vitae christianae praebendi exemplum atque spiritus illuminatae caritatis erga fratres separatos. Exemplum istud a laicis catholicis semper exhiberi debet, si vere apostoli unitatis esse velint, praesertim quando cum acatholicis ad opera communia, ut puta ad opera caritatis vel ad bonum publicum spectantia, promovenda coadunantur.

53. [*Ad hunc apostolatum requisita*]. Ut laici, pro sua quisque parte, in hoc apostolatu auxilium ferre possint, necesse est:

*a*) ut Sacram Scripturam et Ecclesiae doctrinam atque normas a Concilio Oecumenico ad unitatem christianorum assequendam datas recte noverint, atque ita periculum falsi cuiusdam « irenismi » ac indifferentismi religiosi — qui dicuntur — prudenter vitent;

*b*) ut caveant se alienos sentire a fratribus dissidentibus et praeiudi-

cia vitent, quae ex educatione parum illuminata et ex defectuosa notitia historiae atque doctrinae illorum oriuntur;

*c*) ut debitam observantiam habeant et obsequi discant conscientiae aliorum christianorum, nec iudicium de ipsorum responsabilitate personali dare praesumant;

*d*) ut instent in iis quae ad essentiam catholicae fidei ac vitae pertinent, nonnumquam communia, potiusquam in aliis non essentialibus, et exemplum praebeant mutuae rerum animorumque aestimationis et fraternae caritatis;

*e*) ut, iuxta adiuncta et exigentias locorum, semper tamen attendendo ad normas ab Hierarchia forte datas, cum fratribus christianis separatis collaborent ad promovenda et applicanda principia christiana in ordine sociali et in operibus caritatis exercendis.

54. Haec omnia prae oculis habeantur praesertim ab iis qui in institutis internationalibus operam dant una cum acatholicis, vel inceptis communibus, si forte exstiterint, ad finem socialem, culturalem, caritativum, spiritualem assequendum: ne erubescant fidem suam [3] etiamsi opus sit opinionem aliorum prae oculis habere ac recte aestimare ad concordem atque efficacem actionem christianam promovendam.

NOTAE

[1] *Io.* 17, 21.
[2] *Io.* 10, 16.
[3] Cf. *Rom.* 1, 6.

## Caput VII

## DE LAICORUM APOSTOLATU IN AMBITIBUS MATERIALISMO, PRAESERTIM MARXISTICO, IMBUTIS

### Praeambulum

Inter ipsas nationes praevalenter christianas, practicus materialismus magis ac magis extenditur, invalescit, clam in conscientias intruditur.

Huius praeminens forma, quae apertum et militantem atheismum profitetur, marxismus, qui dicitur, computari debet, qui etsi non exclusive, praesertim inter opifices vel etiam excultos homines doctrinam suam systematice propugnare contendit.[1]

Sacrosanctum igitur Concilium pergrave hoc et universale periculum prae oculis habens simul et dilectionem qua Christus a se redemptos homines maximeque errore devinctos, prosequitur, consilia quaedam directiva tradere contendit, quibus iuvantibus christifidelium erga fratres apostolatus efficacior evadat et ad felicem perveniat exitum.

Ut autem ambiguitas quaevis circa Ecclesiae mentem penitus abigatur, ne insuper apostolica laicorum actio his in saeptis efficacitate destituatur, Sa-

crosanctum Concilium ipsum, maxime opportunum censet quae sequuntur sollemni ratione declarare.

Marxismus, quem ipsissimis Pii Papae XI verbis reprobat et damnat,[2] cum sit summae gravitatis materialismi genus ac christianae fidei maxime infensum, non est tamen unica hodierni materialismi forma. Hoc tempore, plures homines sunt qui, quamvis se christianos esse palam profiteantur, hodiernarum rerum cursui passive consentiunt, felicitatem humanam in technico [3] et oeconomico progressu reponunt, divitias inhiant,[4] ad talem extruendum mundum operam navant:[5] ipsi sensim sine sensu a Deo discedunt, quem paulatim e propria vita extrudunt. Magis etiam hic practicus materialismus eos inficit qui socialem doctrinam Ecclesiae manifestare respuunt,[6] pauperiorum et debiliorum iura agnoscere renuunt, socialem iustitiam laedunt, apertas et iniustas inaequalitates avertere vel saltem minuere recusant:[7] ii omnes indubitanter cuilibet perversae doctrinae viam pandunt.

Perperam marxisticus materialismus impugnatur nisi huiusmodi diversae formae pariter aperte reiciantur; nec ulla exsurgit spes marxisticum atheismum quandoque e mundo et ex corde hominum deletum iri, dum alii materialismo indulgetur, illi scilicet qui capitalistico, qui dicitur, oeconomico regimini substernitur ab eoque diffunditur, atque quotidianam hominum vitam pervadit.

Christifideles igitur omnes qui ad apostolatum laicorum operam conferunt, dum iuxta socialem doctrinam Ecclesiae marxisticum materialismum impugnant et damnant,[8] nullo prorsus pacto factionem factioni opponere contendunt, aut praedivitum commoda tueri, aut quoquo modo cum terrenis potentatibus vel cum iis foedera inire qui, subdole, cum religionis principiorum et Ecclesiae iurium vindices sese proclamant, nonnisi reapse propria commoda in tuto ponere inhiant, iustitiae iacturam dissimulantes. Quae omnia procul dubio in ipsius Ecclesiae detrimentum vertere non est ambigendum.

55. [*Fundamentalis agendi ratio*]. Laici apostoli comparium suorum condicionum vitae vere et sincere participes fiant oportet. Nec corpore solum cum eis vivere et adlaborare aut habitare sufficit; necesse est insuper in iis omnibus quae ad bonum commune ducunt active collaborare illudque cum illis pro viribus promovere.[9] Caeterum firmiter omnino quae divinae legi contradicunt recusent, uti sunt odia inter homines, mammonae cultus, iniquus divitiarum usus, dominandi cupiditas, mendacia et fraudes, perversa adminicula suscipere; spiritu vero paupertatis quem Dominus tantopere in Evangelio commendat, liberi inveniantur ad Deo serviendum et fratres iuvandos.

56. [*Eorum vitam Deus repleat*]. Ut valide et efficaciter atheismum oppugnent, requiritur praeprimis ut laicorum vitam Deus repleat, quae ex illa intima unione simul cum omnium operum consecratione suam unitatem obtinet. Nec unquam desinant pro fratribus orare et intercedere.

57. [*Prudentia adhibenda*]. Necessaria prudentia laicis adhibenda est,

ne in quotidianis commerciis humanis per ea quae audiunt, inspiciunt, legunt, pervagantibus erroribus lente et furtim imbuantur.[10]

58. [*Actio apostolica*]. Religionem christianam ostendere debent laici non tantum ut abstractam doctrinam, sed ita vivere ut unusquisque, re et veritate, eam in professionem christianam personaliter susceptam et ad vitam socialem aptatam evehat. Pro iis maxime necessaria evadit cohaerentia vitae christianae sedulo manifestata ac ostensa, praesertim autem in socialibus relationibus.[11]

Insuper christifideles toto animo sese ad vitam socialem renovandam impendant.

Quoad suum apostolatum vero, oportet eos certiores fieri de adiunctis ambitus, eaque iuxta Evangelii normas diiudicare et inde cohaerenter agere.

59. [*Institutio et formatio*]. Peculiaris institutio et formatio huiusmodi laicis debetur: moneantur praesertim de diversis christianis doctrinis quae ab hodiernis atheistis et marxistis in dubium revocantur; edoceantur de doctrinis marxisticis necnon de mentalitate materialistica, quae etiam extra marxistas diffunditur; de modo ratiocinandi et agendi, praesertim marxistarum, certiores fiant, ita ut possint melius ab errore sese defendere, immo veritatem efficacius aliis illustrare ac communicare valeant.

Praesertim in his adiunctis, necesse est ut doctrina socialis Ecclesiae probe noscatur.[12]

Speciatim vero animadvertatur iudicium mere negativum non sufficere. Cum nullus error detur quin alicui veritati commixtus exsistat, necesse est laicos educari ad recte decernendum inter bonum et malum, quae iusta sunt agnoscendo at simul pericula sedulo detegendo, praesertim quoad modum sese gerendi.

60. [*Unionis necessitas*]. Oportet autem ut praesentia in hac apostolatus provincia, laici saepe simul conveniant et coadunentur, ut eorum actio ex communibus conatibus resultet; quod diversimode ad effectum deduci potest, iuxta varias et semper novas necessitates et adiuncta.[13]

61. [*Ecclesiae adiutorium*]. A tota Ecclesia huiusmodi apostoli laici adiuvandi sunt: ab Episcopo, sacerdotibus, religiosis, christifidelibus omnibus: oratione assidua, praesertim publica, necnon idoneorum sacerdotum auxilio ad hoc apostolatus genus deputando.[14]

62. [*Christus mitis et humilis corde*]. Omnes fideles cuiuscumque ordinis collaborent oportet ut ipsorum opera Ecclesia universa speciem praebeat Christi Magistri et Redemptoris, ita ut ipsa, firmitate doctrinae, benignitate, humanitate, paupertate et maxime caritate fulgeat, sicut divinum Exemplar.[15]

## NOTAE

[1] Hodiernus Communismus atheisticus notas proprias prae se fert. Procul dubio religionem quamcumque impugnat, quam declarat esse « opium populi »; Catholicae Romanae Ecclesiae speciatim adversatur, quam increpat ut potestatem mere politicam, cum « capitalismo » confoederatam, ad communia privilegia tuenda.

Revera communismus hodiernus est pseudo-religio, et quidem eschatologica. Societas futura quam proponit, absque classibus, absque proprietate privata bonorum productionis, liberata ab omnibus alienationibus quae inde sequuntur, signabit reconciliationem hominis cum natura et hominum inter se: inde vera libertas. Proletariatus, quia exspoliatur, missionem messianicam habet: manumittendi, mediante revolutione proletaria, praeter seipsum, universam humanitatem, et naturam domandi. Sacramentum huius religionis est progressus technicus unde, mediante humano labore, spes fundatur certissima naturam conquirendi, humanitatem ad felicitatem et pacem ducendi, progrediente oeconomica structura, cuius omnes ideologiae non sunt nisi superstructurae. Quod exigit pugnam classium, ad eos debellandos, qui, bona productionis dum detinent, proletariatum in servitudinem redigunt. Quae omnia requiruntur vi determinata et necessaria materialismi dialectici et historici.

Inde homo se sentit, non ut persona libertate spontanea praedita, sed ut pars collectivitatis (unus in « massa »), simul creator universi et redemptor humanitatis. Quae religio dogmata sua defendit in marxismo-leninismo, haereticos damnat et schismaticos excommunicat. In his fundatur eius mystica: eius fides, spes et caritas; inde fluunt normae omnes, ethicae et iuridicae.

[2] *Divini Redemptoris, A.A.S.*, 29 (1937), p. 96. Cf. *Caritate compulsi*, 3 maii 1932, *A.A.S.*, 24 (1932), pp. 180-181; Decretum S. Officii 1 iulii 1949, *A.A.S.*, 41 (1949), p. 334.

[3] Pius XII, Nuntius radiophonicus in Natali Domini 1953 (*A.A.S.*, 46 [1954], p. 9).

[4] *Caritate compulsi, A.A.S.*, 24 (1932), p. 178.

[5] *Mater et Magistra, A.A.S.*, 53 (1961), p. 452.

[6] *Divini Redemptoris*, ibid., p. 91.

[7] Pius XII, Nuntius radiophonicus 1 septembris 1944, *A.A.S.*, 36 (1944), p. 253.

[8] *Caritate compulsi*, ibid., p. 180; *Divini Redemptoris*, p. 69 et sq.

[9] *Mater et Magistra*, ibid., p. 456.

[10] Pius XI, Sermo ad adstantes ex Hispania profugos, 14 septembris 1936, *A.A.S.*, 28 (1936), p. 376; *Divini Redemptoris*, p. 73, p. 95.

[11] *Quadragesimo Anno, A.A.S.*, 23 (1931), p. 218; pp. 222-223; *Nova impendet*, 20 octobris 1931, *A.A.S.*, 23 (1931), p. 394; Sermo adstantes ex Hispania profugos, *A.A.S.*, 28 (1936), p. 377; *Divini Redemptoris*, ibid., p. 101.

[12] *Divini Redemptoris*, ibid., p. 103; Pius XII, Adhortatio apostolica ad clerum universum, 22 septembris 1950, *A.A.S.*, 42 (1950), p. 697; *Mater et Magistra*, ibid., p. 462.

[13] *Divini Redemptoris*, p. 102.

[14] Pius X, *Notre charge apostolique*, 2 augusti 1910, *A.A.S.*, 2 (1910), p. 630; Pius XI, *Divini Redemptoris*, p. 98; Pius XII, Adhortatio apostolica ad clerum universum, 22 septembris 1950, *A.A.S.*, 42 (1950), p. 697; *Mater et Magistra*, p. 462.

[15] *Divini Redemptoris*, p. 98; Pius XI, *Ad Catholici Sacerdotii, A.A.S.*, 28 (1936), p. 28 et sq.

## Caput VIII

## DE APOSTOLATU LAICORUM IN ECCLESIAE MISSIONE AD GENTES [1]

### Praeambulum

Salvatoris Nostri conquaerentis verba « Messis quidem multa, operarii autem pauci »[2] nullibi tristius verificari contingit quam in locis qui « missiones » dicuntur, ubi innumera hominum millia salutis nuntium expectant, dum missionarii sacerdotes, ad ipsa ministeria sacra numero impares, multiplicibus laboribus non stricte sacerdotalibus penitus opprimuntur. Sed miserentis Dei Providentia suam Ecclesiam hisce in angustiis opportuno succursu carere non sinit. Etenim supplex Ecclesiae oratio ad « Dominum messis ut mittat operarios in messem suam »[3] in hoc praecipue exaudita videtur quod vocatio missionaria inter laicos mirandum in modum hodie florescit, qui iam pluribus in missionibus non solum laicorum exercent apostolatum, sed et « feliciter substituunt et complent » opus ipsius sacerdotis missionarii.[4]

Nemo autem arbitretur illos solum qui longinquas plagas evangelizandas adeunt, vel autochthones qui ibidem in Evangelio laborant, Ecclesiae « missionem ad gentes » participare posse vel debere. Totius enim Ecclesiae missio est, et nemini licet ab ea, pro posse, adimplenda se eximere. Ut autem laicorum tam necessaria participatio, in Ecclesiae missione ad Gentes, optimas fruges referre valeat, S. Concilium quas sequuntur normas opportunas tradere censuit.

63. [*Formae cooperationis quae spectant*]. Christifideles omnes suam faciant Divini Redemptoris sollicitudinem circa innumeras animas adhuc Ecclesiae aggregandas, eiusdemque invitationi obtemperantes enixe rogent « Dominum messis ut mittat operarios in messem suam »; sed et orationibus actionem iungentes, subsidiis quoque materialibus adiuvent missiones, mediantibus praesertim associationibus a S. Sede tamquam « Pontificia Opera Missionalia » speciatim destinatis.

64. [*Spiritus missionalis diffundendus*]. Spiritus « missionis » infundatur in pueris educandis, in scholis a primariis usque ad universitarias; nutriatur conferentiis, consociationibus, circulis studiorum, libris de missionibus; ostendantur pueris modi hunc spiritum in actum reducendi; vocatio missionaria in eis forte detecta omni sollicitudine foveatur.

65. [*Varii missionalis apostolatus campi*]. Nec desunt christifidelibus occasiones, quin patriam suam relinquant, immediate collaborandi in Ecclesiae missione ad infideles. Ubique enim in regionibus in quibus Ecclesia iam condita est inveniuntur plurimi, sive concives sive advenae, ad Ecclesiam nondum pertinentes, erga quos hanc missionem unusquisque modo suo et mensura adimplere satagat.

Eiusdem spiritus missionalis est affectu fraterno complecti et omni sol-

licitudine adiuvare omnes qui ex nationibus praevalenter non christianis veniunt ad nationes christianam traditionem habentes, educationis vel alterius occupationis causa. Laicorum est his verae christianae hospitalitatis, vitae familiaris, et ordinis socialis exemplum simul et experientiae occasionem praebere.

66. [*De iis qui ad laborandum in missionibus vocantur*]. S. Concilium grato animo recolit ea quae laici missionales iam egregie patrarint patrentque, qui ad tempus aut ad vitam patriam suam reliquerunt, ut in regionibus Evangelii lumine collustrandis ad bonum sociale et religiosum operam conferrent multiplicem.[5]

67. Nec minore laude digni sunt qui, non quidem tamquam missionarii, sed tamquam artium et professionum periti, ad gentes subsidiis hodiernis carentes, in progressu materiali, culturali, technico, adiuvandas se dedunt, et caritate vitaeque integritate fidei testimonium praebent. Quod si fiat, tamquam novi Praecursores Domini, Christo viam parant, quae saepe unica via esse potest.

68. [*Catechistae*]. Catechistarum autochthonum in missionibus opera, ministerio verbi curaeque animarum intime consociata, quam necessaria quamque frugifera semper exstiterit, tota historia missionum demonstrat, eorumque munus tamquam « praestantissimum fortasse exemplum apostolatus qui a laicis exercetur » laudaverunt SS. Pontifices.[6]

69. [*Laude commendantur laici qui in missionibus operam conferunt*]. S. Concilii Patres magnopere laudant laicos viros ac mulieres qui nobili huic operi se vocari noverint, ut eidem divinae invitationi generoso animo respondeant exhortantur; et eos omnes non solum in missione laborantes sed praesertim e missionibus revertentes, Pastorum communitatisque christianae sollicitae curae enixe commendat, ita ut facile possint suam pristinam professionem et positionem in communitate recuperare.

70. [*De formatione laicorum missionalium*]. Scholae ad formationem laicorum missionalium qui ad apostolatum directe religiosum exercendum ad missiones proficiscuntur, sicut et catechistarum autochthonum in ipsis missionibus, tam necessariae hodie evaserunt quam Seminaria pro Clero. Hortatur igitur Concilium omnes quos spectat, ut huiusmodi scholas instituere curent tum in terris unde missionarii exeunt, tum in missionibus ubi catechistae formantur. Hisce in scholis, simul cum formatione in fervida vita christiana, tradatur profundior de doctrina catholica instructio, praesertim vero de S. Scriptura, Theologia, Historia Ecclesiastica, Catechetica, Apologetica, necnon de religione, cultura et consuetudinibus gentis apud quam candidatus laboraturus est. Curentque scholae Auctoritates a se formatos candidatos ad competentes Praelatos Missionum dirigere ut legitime missioni aggregentur ibique paratum sibi munus inveniant.

71. Auctoritatis ecclesiasticae est candidatos in hisce scholis formatos riteque approbatos, insignire missione canonica non solum ad doctrinam catholicam publice tradendam, sed ad assistendum missionario eumque sup-

plendum in omnibus muneribus curae animarum connexis quae potestatem ordinis vel iurisdictionis non exigunt.

72. [*De sustentatione laicorum missionalium*]. Superiores missionum sollicite curent ut his dignis adiutoribus laicis qui, in quacumque apostolatus forma, totos se missioni dicarunt, omnino aequa et digna provideatur sustentatio, praesertim vero iis qui familia sunt donati, ut possint libere ad munus susceptum se applicare: dignus est enim operarius mercede sua « et Dominus ordinavit iis qui evangelium annunciant, de evangelio vivere ».[7] Sed et expedit invitare etiam eos, quibus opes et tempus suppetunt, ad hoc honorificum munus gratuite suscipiendum, ad maiorem aedificationem et lucrum animarum, Apostolum imitati qui, dum ius suum in hac re vindicaret, eidem sponte renuntiavit « ut plures lucrifaceret ».[8]

73. [*Consolidanda communitas christiana*]. Christifideles omnes, sive extranei qui qualibet ex causa terras gentium adeunt, sive autochthones qui ibi inter non christianos versantur, alte in mente insculpta gerant haec S. Ioannis Chrysostomi: « Ideo enim ille (Christus) nos hic relinquit, ut sicut luminaria essemus, ut aliorum doctores constituamur, ut instar fermenti simus. ... Non opus esset sermone, si vita nostra ita fulgeret; non opus esset verbis, si opera exhiberemus. Nullus esset gentilis, si nos essemus vere christiani ».[9]

74. [*Institutiones apostolicae laicorum erigendae*]. Cum Ecclesia non possit dici plene condita in aliqua gente nisi integra eius structura ibi constituatur, quae non modo variis Hierarchiae gradibus constat, verum etiam laicorum ordine, omnino opus est in missionibus erigere ac fovere omnia necessaria instituta educativa et caritativa, imprimisque Actionem Catholicam, necnon consociationes operariorum, agricolarum aliarumve professionum, prout casus ferat et necessaria accommodatione facta ad condiciones loci et populi.[10]

75. Meminerint autochthones christifideles honorificae suae partis in aedificanda Ecclesia Christi in gente sua, et assuescant generoso animo sustentare opibus suis ecclesiam, pastores, instituta, quantum media sua sinant.[11]

76. [*Autochthones fideles solliciti sint de Republica et cultura sua*]. Ius et officium civium est in bonum reipublicae adlaborare et in eius gerendis negotiis activam partem assumere. Unde christianae communitates quam maturissime et impensissime curent oportet, ut viros ad publicam rem in sua cuiusque terra pro communi ipsius bono gerendam praeparent, qui non solum credita sibi officia et opera cum laude exsequantur, sed etiam vita sua vere christiana, Ecclesiae, cuius beneficio renati sunt, honorem adiungant.[12]

77. Pari modo, christifideles autochthones non solum non negligant, sed impensissime colant culturam, artes et laudabiles consuetudines suae gentis, immo, christianum spiritum eis infundendo eas provehant ad talem pulchritudinis apicem ad qualem fortasse numquam pervenerant.[13]

*Textus definitive probatus — cum uno tamen suffragio contrario quoad Capita III, IV et VII Tit. II — Sessione Generali habita diebus 2-8 aprilis 1962.*

## NOTAE

[1] Huius Capitis finis est clare ostendere christiani nuntii in universo terrarum orbe diffusionem — praesertim in regionibus quae recentius Evangelii luce perfusae sunt —, omnes fideles revera respicere: sive in paroeciis antiquae traditionis vitam degant, sive ad regiones recenter evangelizatas auxilium ferre proficiscantur, sive tandem sint earumdem regionum autochthones. Cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando,* Series I, Appendix Vol. II, *De Laicis,* p. 763, nn. 54-55.

[2] *Mt.* 9, 37; *Lc.* 10, 2.

[3] *Ibid.*

[4] Cf. Pius XII, *Summ. Pont., A.A.S.,* 31 (1939), p. 443.

[5] Cf. Ioannes XXIII, *Princeps Pastorum, A.A.S.,* 51, p. 860.

[6] Cf. Ioannes XXIII, *ibid.*, p. 885.

[7] *I Cor.* 9, 14.

[8] *I Cor.* 9, 12-19; *Act. Ap.* 20, 33.

[9] *Hom. X in Tim., PG* 62, 551.

[10] Cf. Ioannes XXIII, *Princeps Pastorum, A.A.S.,* 51, pp. 849, 856.

[11] Cf. Ioannes XXIII, *l. c.,* p. 853.

[12] Cf. Ioannes XXIII, *ibid.,* pp. 859, 860.

[13] Cf. Pius XII, *A.A.S.,* 31, p. 428; 43, p. 552.

## APPENDIX

Alia insuper argumenta, hac nostra aetate valde urgentia, Membra Commissionis voluntatem habebant profundius investigandi ac tractandi, prouti « cultura », « publici mores », « communicationis socialis instrumenta », « ludicra certamina (sport), peregrinationes ac itinera relaxationis et instructionis gratia suscepta (turismo) ».

Ad severiorem tamen investigationem, prout opus erat, tempus defuit.[1] Sed coetus romanus Commissionis voluit saltem praecipua seu summa lineamenta eorum quae a Commissione non definitive apparata sunt hic tradere. Sicut in caeteris studiis nostris, uti patet, etiam his in quaestionibus, quae universam Ecclesiam respiciunt, iis, quae apostolatum laicorum eorumque in Ecclesia responsabilitatem tangunt, potissimum locum fecimus.

### I - De cultura

Inter humanas res longe mirabilior omnium, hac nostra aetate, culturae profectus in omnibus suis coetibus ac saeptis, praesertim sub scientifico ac technico respectu, procul dubio censeri debet. Permagni tamen interest ut haec doctrina vere sincera atque ingenua sit, scilicet quaquaversus humana atque christianis principiis ac moribus adaperta ac praenuncia, quin immo vere christiana sit oportet, evangelicis veritatibus ac legibus consona.

Ad hanc effingendam culturam, laicorum actio perurgens est.

*A* - Exculti laici quadruplici praecipue sensu actionem operamque suam dare possunt:

*a*) ad culturam genuinam et christianam pro omnibus effingendam adlaborare;

*b*) ad culturam in proprium coetum apud collegas, apud sibi subditos et clientes afferendam;

*c*) ad disciplinarum humanarum diligentem investigationem quae profectui scientiae theologicae deservire possint (philosophia, historia, archaeologia, etc.); ad regimen Ecclesiae, ad ipsius etiam administrationem fovendam (disciplinae iuridicae et oeconomicae); ad cultum liturgicum provehendum (artes, praesertim architectura);

*d*) ad diversa culturae saepta mutuo componenda et ad unitatem redigenda; ad recte aestimandos varios gentium humanos civilesque cultus ac ea quae in eis bona sunt aperto animo amplectenda; ad commercia cum culturis nondum christianis ineunda.

*B* - Peculiaria culturae munera ac saepta.

Curetur christiana cultura laicorum qui munera directiva habent, in primis circa singulorum professionem. Novae professiones, quae saepe in campo scientifico et technico evolvuntur, cultura vere humana et christiana imbuantur.

Apostolatum vero exerceant in coetibus altioris et culturae, praesertim in coetibus universitatis inter professores et alumnos, saeptis scientificis peculiari modo prae oculis habitis.

*C* - Ad apte apostolatum culturalem exercendum, in primis scientificae methodi exigentiae debite observentur. In singulis culturae saeptis augeatur peculiaris peritia et novissimae notitiae sedulo acquirantur.

Praecipuis doctrinis theologicis laicus exultus carere non potest, ut sciat res sensu theologico diiudicare et interpretari utque theologia et vita mutuo propius accedant.

Commercia inter excultos viros catholicos ineantur et foveantur. Vitam proprii culturalis coetus unusquisque scienter et intime vivat, relationibus tamen cum suo ambitu sociali diligenter servatis.

Magni momenti est, praesertim pro excultis laicis, vitae commercia cum clero statuere.

Ad haec omnia facilius consequenda necesse est ut sacerdotes peculiari cura et ratione praeparentur.

## II - De publicis moribus

Quamvis quaestio de publicis moribus procul dubio semper exstiterit, novam induit rationem novamque gravitatem, cum animi undique naturalismo pervasi sint, faventibus persaepe hodiernis communicationis socialis instrumentis. Caeterum, cum publici mores sive a legibus, sive a conscientia

individuorum pendeant, singulorum civium responsabilitas duplici hoc sensu devincitur.

Christifidelium actio iuxta triplicem praecipue directionem exerceri potest:

*a*) ita in primis singula individua efformare ut, praeter iudicium, maioris forte numeri, criteria obiectiva his in saeptis vigentia agnoscant. Satagant insuper ipsas publicas opiniones effingere, ut principia recti ordinis moralis magis magisque sancte serventur;

*b*) de exsistentia aptarum legum edocere ac notitias diffundere, quae saepe ignorantur;

*c*) actionem communem honestorum hominum excitare ac fovere ad legum applicationem sive a militibus publicae disciplinae praepositis, sive a tribunalibus diligentius obtinendam: recolatur hac in re momentum consociationum ad publicos tuendos mores.

## III - De socialis communicationis instrumentis

Quae de hodiernis instrumentis communicationis socialibus, ab hac Sacra Synodo abunde enucleantur, docentur, monentur et statuuntur,[2] laici omnes peculiariter sibi dicta esse intelligant. Hoc enim, ratione ipsius vitae quotidianae, ad ipsos pertinet; sed insuper his in saeptis, laicis generatim competit activitas Ecclesiae partes agere: nam sine ipsis, sine ipsorum ingenio, technica peritia ac pecunia, reapse parum Ecclesia agere valet.

Et sic, omnibus quibus poterunt auxiliis, ipsimet ea omnia ad rem deducere adlaborent, praesertim vero qui officio, facultatibus, technicis ingenuisque disciplinis, tum ad publicas opiniones recte efformandas, tum ad ipsius Ecclesiae doctrinas defendendas et latius diffundendas, polleant.

Ad hoc autem, excellens apostolatus munus sancte efficaciterque exercendum, laici, una cum christianae conscientiae fortitudine atque erga Ecclesiae Hierarchiam alacri docilitate, in eorundem instrumentorum communicationis socialis provincia congruam certamque doctrinam sedulo sibi acquirere conentur.

## IV - De temporibus subsecivis recte utendis

1. Humani civilisque huius temporis cultus, artium technicarum ac oeconomicarum institutionum profectu in dies aucto, publicis inde cogitandi et agendi rationibus non parum immutatis, uberius a labore vacuum tempus hominibus praesto est.

Communis haec condicio vitae non leves induxit immutationes novasque gignit quaestiones apud opifices ac artifices praesertim qui olim nullam fere operis intermissionem noverant.

2. In hodiernis hisce adiunctis frequentiores praebentur hominibus animum relaxandi illumque perficiendi occasiones, simul et facultas vitam spiritualem augendi, divino cultui partem capiendi necnon apostolatum exercendi. Notabilis tamen pars vitae quae a labore vacua remanet, plurimis detinetur inceptis quae saepissime christiano afflatu carent.

3. Urgens hic panditur laicis apostolatus saeptum sive ad relaxationis incepta iuxta sensum Christi et Ecclesiae normas ineunda ac perficienda sive ad novas fovendas formas quae simul vitam christianam promovere valeant.

4. Plurimi hodie diffunduntur relaxationis modi ac viae. Peculiaris tamen cura habenda erit de peregrinatis seu turistis, qui dicuntur, necnon de ludicris certaminibus (sport) quibus plurimi alliciuntur homines. Quae cum longe lateque diffusa sint, novis semper formis novisque adaucta mediis, iam vitam socialem, religiosam et civilem omnium gentium profunde afficiunt.

Turismus, qui dicitur, occasiones quam plurimas suppeditat elevationis animi ac caritate amplectendi homines eorumque mores civilesque cultus et diversas Ecclesiae quaestiones apud diversas gentes exsistentes dignoscendi. Unde peculiaris sollicitudo laicis peregrinatos humaniter ac christiane accipiendi. Maxime tamen cavendum est ne huiusmodi peregrinationes, sive ipsis peregrinatis, sive his ad quos adveniunt, nimiae relaxationis et animi remissionis causa sint.

Ludicra certamina (sport) ad sensum pulchri colendum, necnon ad animum humaniter effingendum non parum conferre possunt; sed immoderatae etiam ostentationis et iactantiae causam exhibere et solius insuper corporis cultus, caeteris maioris momenti neglectis.

Quandoque immo ludicra certamina eo deveniunt ut saeva et etiam lethalia evadant atque ideo christianis principiis ac moribus omnino contradicant: unde his in casibus prorsus a laicis christianis vitanda atque communi actione impugnanda sunt, donec opportune reformentur.

NOTAE

[1] Notandum vero est Secretariatum de Prelo et Spectaculis unum ex dictis argumentis optime pertractasse, Commissionem autem de Episcopis ac Dioeceseon regimine integrum caput argumento « De peregrinatorum seu turistarum cura » dicasse.

[2] Cf. Schema Constitutionis « De instrumentis diffusionis seu communicationis socialis ».

## 2) RELATIO EM.MI P. D. FERDINANDI CARD. CENTO PRAESIDIS COMMISSIONIS DE APOSTOLATU LAICORUM

*Introductio Generalis.*

I - Munus Commissioni de Apostolatu Laicorum, Praeparatoriae Concilii Oecumenici Vaticani II, commissum, magni momenti simul et valde arduum erat.

Magni inquam momenti, in primis: Ecclesia enim — prout ex innu-

meris Summorum Pontificum necnon totius orbis Episcoporum documentis abunde patet — inaestimabilis pretii auxilium ex laicatu catholico expectat, in hoc tanti discriminis vitae suae tempore.

Arduum dein, cum apostolicus laicorum impetus diversis formis pro diversis regionibus exsecutioni mandetur, ac in dies augescat in internationali ambitu.

Obiectum nostrum insuper fluidum quodammodo est. Apostolatus enim laicorum aspectus hodie induit quos pridie minime habuit, et alios fortasse in posterum induet quos nullimode effingere possumus.

Fasciculus ille cui titulus « Quaestiones Commissionibus Praeparatoriis Concilii Oecumenici Vaticani II positae », dum diversa enumerat argumenta Commissionis nostrae studio subicienda, eorum complexitatem rite ostendit.

Ad haec autem studia peragenda Commissio ipsa minime poterat, sicut pro caeteris Commissionibus eveniebat, et antiqua traditione, et datis legibus, et recepta doctrina cuiusdam Romani Dicasterii, frui, quamvis Sacra Congregatio Concilii studia quaedam de Apostolatu Laicorum hac de re bene confecerit, quae debite aestimavimus quibusque opportune usi sumus.

II - Feliciter quidem Commissio nostra sodales altae ac probatae sapientiae adnumerabat. Ex triginta novem Membris, quorum undecim Archiepiscopi et Episcopi, et ex viginti novem Consultoribus, quorum quattuordecim Archiepiscopi et Episcopi, ipsa constabat, ad viginti sex nationes pertinentes, iidemque ex quinque orbis partibus provenientes: unde varia ac praediviti eorum experientia potiri potuimus.

Labores inter tres Subcommissiones divisi sunt, iuxta triplicem apostolatus laicorum ambitum, prout supradictus fasciculus clare innuebat:

1) Prima Subcommissio in studia incumbit de Notionibus circa apostolatum Laicorum in genere et de eorum specifica actione ad Regnum Christi directe provehendum.

2) Secunda Subcommissio de apostolatu Laicorum in actione caritativa peregit.

3) Tertia demum de apostolatu Laicorum in Actione sociali.

Commissio Generalis septem habuit plenarios coetus; at, unaquaque fere hebdomada, Membra et Consultores, qui Romae commorabantur, sessione pro singulis Subcommissionibus saepenumero celebrarunt. Textus ab illis parati omnibus Membris ac Consultoribus extra Urbem degentibus sollicite mittebantur, ut eorum observationes et emendationes reciperentur, ad definitivam redactionem conficiendam.

Schemata ergo, prout nunc Commissionis Centralis iudicio submittuntur, fructus vere dici possunt communis laboris totius Commissionis

nostrae, quae, quantum fas erat, particularium condicionum in diversis nationibus exsistentium rationem habuit.

III - Hoc studium perficientes, miram advertimus varietatem quam apostolatus laicorum in diversis regionibus, iuxta distinctam eorum historiam eorumque praesentes condiciones, induit: impossibile ideoque putavimus pro omnibus unicum schema proponere circa apostolicam activitatem quam in iis navare poterant.

Maioris momenti absque dubio erat ingentes possibilitates apostolatui laicorum hodie in Ecclesia adapertas adnotare, ac summa earum lineamenta describere, quae ipsis laicis stimulus essent ad seipsos pro causa Dei crescenti ardore impendendos, plene conscios obligationem hanc ex ipsa professione christianae fidei ipsis derivare.

Fateor textus nostros quadam redolere amplitudine: hoc ex praedicta copia et complexitate quaestionum spectandarum originem duxit, quae nunc prima vice, in sua integritate, a quodam officiali Ecclesiae organo, prout nostra Commissio est, studio subiciebantur.

Ex abundante messe vos, Em.mi et Exc.mi Domini, bene seligere potestis.

Quod meum erat, directe et indesinenter opus Commissionis necnon trium Subcommissionum, in quantum potui, secutus sum, plenam tamen Membris et Consultoribus relinquens expressionis et discussionis libertatem: hoc effecit ut communi ac unanimi conatu omnes adlaboraverimus, quasi veram quandam spiritualem familiam constituendo.

Quod potuimus facere fecimus.

Iucundum mihi est omnibus, nullo excepto, meis collaboratoribus ex corde rependere gratias, praesertim sollerti Secretario, Rev.mo D.no Glorieux, ac tribus meritissimis Subcommissionum Praesidibus, Excellentissimis, nempe, Dominis Castellano, nunc Archiepiscopo Senensi, Baldelli, Episcopo Tit. Aperlitano, Hengsbach, Episcopo Essendiensi.

Vestrum nunc est, Eminentissimi ac Excellentissimi Domini, iudicium de his documentis ferre, quod libenti animo accipiemus. Pauca tantum mihi addere liceat.

Quaestio haec, de Apostolatu Laicorum, supremae gravitatis est: futurae enim sortes Ecclesiae, magna ex parte, positae sunt in illorum viribus Hierarchiae oblatis, generoso apostolico afflatu, ut « maior irradiatio lucis et vigoris Evangelici in humanam societatem » — quod, ut bene nostis, finis est quem Summus Pontifex in convocando Concilio sibi proposuit — in universum mundum diffundatur.

Merito affirmatum est contra Laicismum, qui humanam societatem a Christo desciscere satagat, optimum antidotum esse laicatum, qui fidem

suam aperte profiteatur ac plene vivat, et, ut in mundum triumphaliter extendatur, sacra ardescat siti.

Magnam laicis fiduciam ostendere decet, quamdamque agilitatem operandi concedere, semper tamen ad eorumdem memoriam revocando ex Christi voluntate Ecclesiam in docentem et discentem distingui.

Ex illa maturitate, ad quam hodie ipsi se pervenisse affirmant, habet Hierarchia unde laetetur; haec profundior eorum ecclesialis conscientia incitamentum illis erit ad propriae responsabilitatis maiorem sensum et ad collaborandum in officiali apostolatu promptiore animo.

Numquam tandem illis oblivisci fas est, non certe servile sed filiale obsequium reverentiae ac oboedientiae eis semper debere « quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei »: tum solummodo actio illorum, ex rore caeli, foecunda erit.

*Pars Prima.*

I - Prout ex titulo huius primae partis erui potest, agitur hic de notionibus generalibus, respicientibus tria apostolatus saepta, in schemate considerata.

Post generale Praeambulum, textus incipit determinando locum quem laici in Ecclesia obtinent, et officia ac munera quae ad ipsos pertinent, inspirationem sumens a S. Scriptura necnon a praesentibus vitae Ecclesiae condicionibus.

Sicut plures Episcopi optarunt,[1] conceptum revocavimus ac claris notis designavimus de sacerdotio analogico fidelium, iam in Ecclesia traditionale — a sacerdotio ministeriali seu sacramentali plane distinctum — iuxta verba Epistolae primae Petri (2, 9), necnon Ioannis (*Apoc.* 1, 6 et 5, 10), ex quo tot scaturiunt consectaria pro vita eorum sive spirituali sive apostolica.

Definire — aut forte melius describere — insuper nisi sumus quid veniat nomine « *laici* », et hoc terminis non tantum negativis quin potius positivis.

Difficultatem quamdam hac de re experti sumus.

Si considerantur officia et munera baptizatorum, qua talium, patet ea tum clericis tum laicis communia esse, ita ut non semper facile discernere liceat quid laicorum vere proprium sit: contendimus proinde quid saltem istorum magis proprium esset rite significare.

Aliam praeterea difficultatem ordinis potius philologici invenimus, in determinando quid praecise veniat expressionibus « apostolatus di-

---

[1] Cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando,* Series I, Appendix Vol. II, pag. 755.

rectus » et « apostolatus indirectus ». Comperimus sat difficile esse de huiusmodi quaestione dilucidam distinctionem proponere, praesertim cum plures dentur organizationes quae utramque formam apostolatus colunt.

II - Duo capita (secundum nempe et tertium) relationibus dicavimus laicos inter in apostolatu adlaborantes et Hierarchiam ac clerum.

Porro, diversis formis enunciatis, quas habitudo ista laicorum ad Hierarchiam induere potest, necessarium duximus in lucem ponere munus esse eiusdem Hierarchiae laicos pro Deo et propter Deum exhortari ad apostolatui operam dandam, cum, non tantum ipsi *in* Ecclesia, sed, una cum clericis, *Ecclesia* sint.

Delibavimus praeterea ea quae sacerdotes omnes ad hunc finem agere possunt et debent. Quoad illos autem particulariter, quibus cura catholicarum consociationum concredita est, nobis placuit effatum revocare Pii Papae XI, cui historia nomen Papae Actionis Catholicae tam merito sacravit: Consociationes Catholicae suis Adsistentibus edicere possunt: « In manibus vestris sortes nostrae ».

III - Plura capita (inde a IV usque ad VII) respiciunt varias apostolatus formas. Duo in primis eius genera consideranda veniebant, individualis, nempe, et collectivi seu organizati; specialem etiam rationem habuimus laicorum qui permanenter in servitium Ecclesiae sese addicunt.

Praesentibus insuper adiunctis inspectis, momentum quod familia ut « subiectum » apostolatus habet recte animadvertimus: momentum cuius pondus tunc praesertim manifestum fit quando considerantur regiones in quibus saevit persecutio, ubi organizationes apostolatus, proh dolor, exsistere nullimode possunt.

Quamvis Commissionis nostrae proprium praecipue esset de rebus pastoralis et practici ordinis agere, in hac parte quasdam tamen notiones doctrinales revocare debuimus, ut necessarium fundamentum investigationum nostrarum.

Laeto animo certiores facti sumus doctrinales illas notiones, cum iis quae Commissio Theologica iam edidit, in suo schemate « De Laicis », substantialiter plane convenire.

*Secunda Pars.*

I - In schemate secundae partis, primum aggredimur e tribus saeptis, in quibus laici ad apostolatum exercendum vocantur: de actione, nempe, ad Regnum Dei directe provehendum agitur.

In Titulo Primo, urgetur laicos conscios esse debere de diversis

communitatibus ad quas ipsi pertinent, ad paroeciam, scilicet, ad dioecesim, ad universalem Ecclesiam.

Quoad istius apostolatus formas, hic praecipue maxima invenitur varietas, sive in organizationibus, sive in usitatis terminologiis: omnia documenta quae ad Commissionem pervenerunt, ex parte sive Membrorum sive Consultorum, maximam hanc differentiam pro diversis regionibus plane protulerunt.

Formas inter illas apostolatus, Actio Catholica primum locum occupat, cui proinde integrum caput dicatur; plures tamen aliae in distincto capite considerare opus erat.

Ad terminologiam quod attinet, expressio « Actio Catholica », cum iam per integrum quemdam decursum historicum determinatum sensum obtinuerit, eam derelinquere magnam certe animorum perturbationem induxisset in coetibus qui hac denominatione decorantur. Praetulimus ergo eam servare pro illis determinatis formis, dum expressio « apostolatus laicorum » designat (ut ex nostris schematibus desumi potest) universalitatem formarum quibus laici in operibus apostolicis exercentur.

II - Redactio eiusdem capitis de « Actione Catholica » diuturna et ardua fuit, quia, praescindendo a regionibus in quibus nomen « Actio Catholica » minime in usu est, ubi etiam viget, sensus quandoque diversos assumit.

Multiplices discussiones ad textum nostrum adduxerunt, qui unanimem obtinuit Commissionis approbationem.

In illo conficiendo, thesaurizavimus quae ex Summorum Pontificum et Episcoporum documentis, necnon ex hodiernis condicionibus apostolatus eruere fas erat, ad quattuor determinandas generaliores notas quae, cumulatim, Actionem Catholicam ipsam proprie constituunt.

Procul dubio, unaquaeque ex his notis, separatim considerata, aliis etiam organizationibus tribui potest; attamen, quando simul congeruntur, rite Actio Catholica designatur, in cuius viam, sapienter a Romanis Pontificibus signatam, Sacra Synodus ut ultra procedatur enixe invitat.

Circa quaestiones de « mandato », pariter discussiones plures habitae sunt. Discretio, quae in textu invenitur, ex hoc dependet: diligens investigatio documentorum Hierarchiae de hac quaestione clare ostendit Summos Pontifices Pium XI et Pium XII non ita frequenter nec tam certa et definita ratione de « mandato » locutos esse. Accedit quod non in omnibus regionibus « mandatum » ut nota distinctiva Actionis Catholicae consideratur, nec auctores hac de re communem doctrinam profitentur.

III - Titulus secundus de quibusdam aliis particularibus saeptis agit in quibus laici operam navant.

Illa tantum a nobis selecta sunt, sive propter eorum peculiare momentum in praesentibus temporis condicionibus, sive quia ea nobis enixe commendarunt aliqua organa praeparatoria ad Concilium.

Prae oculis tandem speciatim habuimus formas apostolatus magis aptas pro regionibus in quibus saevit persecutio et eas quas unusquisque in suo proprio ambitu (son milieu) exercere valet.

### 3) ANIMADVERSIONES SODALIUM

Card. RUFFINI: *Prooemium et Pars I.*

Pag. 9,[1] linn. 12-14: Testimonium S. Pauli ad Rom., quod laudatur, non quadrat ad rem, cum sit eschatologicum; refertur enim ad tempora novissima huius mundi, quando erunt *novi caeli* et *nova terra* (cf. *2 Petr.* 3, 13).

Pag. 14,[2] ad 3: Agitur de Sacerdotio universali fidelium. Attente cavendum est ne duae species Sacerdotii constituantur. Verba enim quae in schemate de hac re usurpantur, sunt potius ambigua: cf. linn. 11-12 et pag. 16 [3] linn. 9-10. Nostra aetate graves inde confusiones ortae sunt!

Pag. 19,[4] linn. 4-8: Quae a S. Paulo (*Eph.* 4, 11-12) recensentur non sunt proprie officia, sed *charismata* (theologice: gratiae gratis datae), de quibus pluries Apostolus loquitur in suis Epistolis.

Pag. 20,[5] lin. 14: Dari ab ecclesiastica hierarchia *missionem canonicam* laicis, mihi non placet; ea enim reservanda est Sacerdotibus. Loco missionis canonicae ponatur « mandatum » (cf. lin. 29).

Pag. 20, linn. 10-12: Item non pertinet ad laicos « animarum *cura pastoralis* ».

Pag. 22,[6] lin. 4: « ... cum laicis collaborandum ». Versa vice dicendum est: non Sacerdotes cum laicis, sed laici cum Sacerdotibus collaborare debent!

Pag. 28,[7] lin. 6: « Ecclesiae necessitatibus subvenire ». Vellem adici: praesertim: — in vocationibus sacerdotalibus excolendis.

Pag. 45,[8] lin. 9: « ... Exercitia Spiritualia commendantur ». Addatur: et menstrua collectio (ritiro mensile).

---

[1] Cf. p. 470.
[2] Cf. p. 473.
[3] Cf. p. 474.
[4] Cf. p. 476.
[5] Cf. p. 476.
[6] Cf. p. 477.
[7] Cf. p. 481.
[8] Cf. p. 490.

*Pars II.*

Pag. 6,[9] linn. 7-10: Verba ibi coniuncta non sunt clara.

Pag. 16,[10] lin. 30: « ... *missione canonica* ». Non placet sicut iam supra dixi.

Pag. 31,[11] ad 49: « Conventus et organizationes catholicae internationales » ne fiant sine (Ecclesiae) legitimae auctoritatis Ecclesiasticae vigilantia.

Pag. 44,[12] lin. 27: « ... *missione canonica* ». Iterum iterumque fateor locutionem istam mihi de laicis non placere.

Pag. 47:[13] De cultura — quae maximi est momenti in apostolatu (ut optime declaravit Rev.mus Tinello) — fiat sermo in textu.

*Adnotatio*: Pagg. 10-12:[14] *Actio Catholica* clare definiatur, ut melius servetur et promoveatur.

Card. LÉGER: *Notiones generales*. Mihi valde placet textus praesentis schematis quod competenter et perspicue tractat de apostolatu laicorum in genere. Hoc est schema quod ad mentem nostri temporis optime aptatur. Sequentes observationes faciam. Et primo: mihi videtur prolixitati indulgere.

*Prooemium generale*: Pagina 9,[15] lin. 13, loquendo de missione Ecclesiae quoad ordinem temporalem, opportune refertur a corruptionis servitute creationis liberatio ad gloriam. Tamen ad significandam positivam actionem Ecclesiae ordinem ipsum temporalem restaurantis, additionem propono. Dicatur « Ecclesiae missio est mundum quoque temporalem, immo materialem... " Liberare a servitute corruptionis in libertatem gloriae filiorum Dei " et ad opus creationis peragendum, operam suam praestare ». Sed observationem D. Ruffini refutandam.

Numerus 6: aliter formuletur id quod invenitur sub littera *d*). Dicatur: « Fidelium cum Hierarchia, mundi et omnium hominum cum Ecclesia occursui favent ».

Propono etiam ut sequenti modo ordinentur elementa quae in illo numero inveniuntur: primo, testimonium vitae (*a*); secundo, creatio familiae (*e*); tertio, actio in ordine temporali (*c*); quarto, actio proprie spiritualis (*b*); quinto, occursui favere (*d*). Ordinatio haec mihi videtur gradatio logica ab actione omnibus commune usque ad actionem a paucis exercitam.

---

[9] Cf. p. 495.
[10] Cf. p. 500.
[11] Cf. p. 508.
[12] Cf. p. 515.
[13] Cf. p. 517.
[14] Cf. pp. 497-498.
[15] Cf. p. 470.

Numerus 21: In prima paragrapho huius numeri sequentem formulationem propono: « Sacerdotes qui huic ministerio vacant, quisque pro missione accepta, Hierarchiam repraesentantes, mentem eius quoad apostolatum eiusque praecepta et principia directiva memorant, aptasque laicorum relationes cum Hierarchia fovent ».

Addo « mentem eius quoad apostolatum » quia, meo iudicio, non solummodo praecepta et principia directiva Episcopi communicanda sunt sed etiam doctrina eius generalis de apostolatu deque omnibus quae ad illum referunt.

Dico « memorant » loco « communicant », quia saepe, maxime in Actione Catholica, directe ad laicos responsabiles Episcopus particularia directiva communicare vult. Semper remanet sacerdoti officium recordari doctrinam et praecepta ab Episcopo data.

Suppressionem propono ultimi membri sententiae, nempe, « de eorum optatis certiorem faciunt » quia mihi videtur opportunum ut ipsi laici moderatores Episcopum videant deque suis desideriis informent. Quandoque utile est ut ipse sacerdos hoc faciat; sed pro hoc satis providetur ubi prius dicitur quod sacerdos aptas relationes laicorum cum Hierarchia fovere debet.

Sub eodem numero, pagina 24,[16] linea prima, sequentem additionem propono: « sese cum laicis apostolos habentes, una cum eis attente inquirant... etc. ». Etenim dicendum est quod sacerdos munus apostolatus non debet relinquere solis laicis sed, in eorum apostolatus animando, seipsum aestimare debet ut primum eorum qui apostolatum faciunt.

Linea quinta, hanc formulationem propono: « ad communem orationem associationes incitat ». Non enim hic agitur de oratione liturgica cui praesidere debet sacerdos, et persaepe melius est, educationis causa obque munus susceptum, ut ipse laicus moderator orationi praesit sicut fit pro patre in familia.

Quoad relationes inter sacerdotem et laicos, propono ut aliquod dicatur de directione conscientiae. Invitantur laici in apostolatu ut habeant moderatorem conscientiae. Sed etiam sacerdotibus dicatur ut distinctionem bene faciant, praesertim quando agitur de laicis adultis apostolatum exercentibus, inter munus cappellani et munus moderatoris conscientiae seu inter forum externum et internum. Foveatur etiam libertas laicorum in moderatore conscientiae eligendo.

Numerus 22: Ad ultimam sententiam illius numeri, addatur quod sacerdotes tamen nihil neglegere debent, in laicis adiuvandis et educandis, ut ipsi munera quae sua propria sunt competenter et apte exer-

---

[16] Cf. p. 478.

ceant. Saepe enim fit ut, ob falsam considerationem responsabilitatis laicorum, illos non adiuvent neque educent.

Numerus 35: Quoad praeparationem laicorum qui speciali titulo in servitium Ecclesiae addicuntur, credo quod opportunum esset, maxime si agitur de miaoribus officiis, exigere ut aliquam praeparationem actuosam prius habeant; i. e. habeant seriosam experientiam in minoribus responsabilitatibus. Aliter periculum habetur aliquam burocratiam creandi.

Numerus 36: Non solummodo Ordinarii sed omnes, sacerdotes et moderatores laici, praeoccupationem habeant de qua in illo numero. Praeterea enucleetur sensus verborum « conditionem iuridicam convenienter definire » lineae 28 in eodem numero. Utrum agatur de conditione iuridica in Ecclesia.

Numerus 44: Tolli propono lineam 25. Dicatur: « ... influxum christianum etiam in res temporales fovent, et ipsius familiae iura *promovent* ». Etenim, sicuti formulatur, videtur haberi aliqua invitatio ad consociationes neutras fovendas. Certe aliqua cooperatio commendari debet cum illis; de hoc tamen satis praevidetur in ultima sententia eiusdem numeri. Finem huius ultimae sententiae sic modificari propono: loco verborum « commercium inibunt », dicatur « cooperentur ».

Numerus 47: Prima paragraphus instantius commendet associationes apostolatus. Dicatur: « Episcopi associationes apostolatus quas Ecclesia laudaverit vel commendaverit omni nisu promoveant, maxime illas quae menti, necessitatibus et conditionibus nostri temporis magis congruunt sensumque apostolicum in laicis melius efformant et fovent ».

Opportune in secunda paragrapho petitur ut associationes obligatoriae a christifidelibus aestimentur et promoveantur. Sed idem propono dici debere de sacerdotibus et religiosis. Lineae 29 addatur « a Sacerdotibus, a Religiosis omnibus et a christifidelibus... ».

Numerus 58: Linea 16, inter ornamenta naturalia, enumerentur etiam « competentia, sensus civicus et sensus professionalis ».

Numerus 59: Optime describitur relatio inter actionem et vitam interiorem. Tamen notandum credo, particulariter pro laicis, quod in illa relatione non solummodo vita interior influxum habet in actionem apostolicam sed etiam vice versa. Opportunum est significare modum illum particularem educationis laicorum ad apostolatum et ad communionem cum Deo. Influxus interioris vitae super actionem potius est punctum terminale formationis laici.

In quarta paragrapho eiusdem numeri loco verborum « Exercitia Spiritualia », dicatur potius, modo generaliori, « spirituales recollectiones » quae sane includunt Exercitia Spiritualia Sancti Ignatii.

*De apostolatu laicorum relate ad regnum Christi directe provehendum.* Habetur hic optimum schema, istae sunt observationes meae.

Numerus 5: Pagina 8,[17] lin. 8: credo quod expressio « Ecclesia particularis » melius convenit quam « pars Ecclesiae » quando de dioecesi loquitur.

Numerus 8: Optime, in verbis perspicue selectis, exprimitur in illo numero natura Actionis Catholicae. Tamen tres propositiones faciam:

1) In fine primae notae (*a*), addatur: « *Et ideo finem universalem et specifice supernaturalem Ecclesiae prosequitur: totum realitatis humanae, sub aspectu tamen formaliter supernaturali, respicit atque toto ipsius missionis Ecclesiae collaborat* ».

Ratio est quia, illa additione, configuratio Actionis Catholicae missioni Ecclesiae, in sua totalitate et natura formaliter supernaturalis apostolatus eius melius et explicitius exprimerentur.

2) Quarta nota sic modificetur, in lineis 18-19: « Laici, *cum in apostolatu hierarchico directe et publice collaborant,* agunt sub superiori moderamine ipsius Hierarchiae ». Non enim mihi videtur utile hic notare quod laici possunt sese offerre aut invitari. Et addo verbum « publice » ad notandam publicam missionem Actionis Catholicae.

3) Addetur quinta nota quae sequenti modo exprimi posset: « *Laici non solummodo in ipsa actione apostolica cui participant, sed etiam mediis paedagogicis et supernaturalibus, in spiritualitate (non particulari sed) ecclesiali formantur et ita, ad progressum tum spiritualem tum humanum ducuntur, qui apostolatum eorum authenticum et efficaciorem reddit* ».

Rationes illius propositionis sunt: quia formatio in actione apostolica est modus specificus formationis qui ad Actionem Catholicam pertinet; quia dicendum est nullam spiritualitatem particularem habet Actio Catholica; quia necessarium est in ipsa notione Actionis Catholicae loqui de formatione spirituali laicorum: haec enim formatio non antecedit apostolatum sed semper debet illum comitari et ex illa, pro parte, oriatur.

Numerus 21: Credo quod opportunum esset expressius dare paedagogiam apostolatus verbi; v. g. dici posset necessitas rationem habendi capacitatis spiritualis et intellectualis illorum quibus alloquitur; necessitas accommodandi verbum suum qualitati suae propriae vitae interioris ne laicus « cymbalum tinniens » vocetur; necessitas accommodandi modum loquendi conditioni sociali personae cui alloquitur.

---

[17] Cf. p. 496.

Numerus 24: Pagina 19,[18] linea 6. Dicatur: « Rectas notiones acquirant de matrimonio christiano *in sua realitate humana et supernaturali...* ». Ratio est quia perutile est innuere necessitatem educationis ad vitam sexualem. Hoc est officium christianum quod valde negligitur.

Numerus 25: Linea 25 etiam loquatur de peritis in re iuridica et oeconomica.

*Caput de Apostolatu iuvenum*:

Caput illud, meo iudicio, maiore vigore indiget.

Aliquid dicitur in numero 34 de responsabilitate iuvenum in associationibus, sed credo quod longius loquendum est de illa. Etenim responsabilitas iuvenum habet valorem paedagogicum particularem et necessarium in educatione iuvenum; haberi debet ut fundamentum educationis. Haberi propono paragraphum specialem ubi loquitur de necessitate illius responsabilitatis, de illius fructibus et periculis atque de mediis iuvenes formandi ad illam responsabilitatem.

In numero 33 adultis dicatur quod fovere debent ortum illius responsabilitatis.

Pagina 23 [19] credo quod non absolute verificatur id quod dicitur de accessu iuvenum ad vitam publicam. Etenim potius dicendum est quod *numerosiores* sunt iuvenes qui vitam publicam cognoscunt et pro illa interesse suum manifestant. Secundum sociologos, in tempore praeterito saepe iuniores erant qui munera vitae publicae exercebant. Credo etiam quod, cum ipsis factis in textu notatis, etiam mens nova seu eorum mentalitas utiliter describi posset.

Numerus 41: Pagina 28,[20] linea 10. In ipsa notula 6 dicatur: « Tamen hic nullo modo infirmatur character universalis Actionis Catholicae specializatae ». Etenim ad verificandam primam notam Actioni Catholicae attributam in numero octavo praesentis schematis, oblivisci non debet finis eius generalis.

Linea 12, loco verborum « *oportet* », ponatur verbum « *posset* ». Etenim illae organizationes quae, aliquibus in regionibus, multum afferunt apostolatui Ecclesiae, non eodem modo valent pro omnibus regionibus et professionibus. Vitandam est enim divisionem (morcellement) et limitationem ambitus humani ubi apostolatus exercetur. Periculum enim habetur quod interesse apostolicum ad solas res professionales dirigitur et consequenter quod formatio negligitur de insertione christiana membrorum illarum organizationum in vita familiali, paroeciali, etc. ...

---

[18] Cf. p. 501.
[19] Cf. p. 504.
[20] Cf. p. 506.

Semper invitari debent apostoli laici ad fratres suos christianos magis introducendos in totam vitam et structuram Ecclesiae. Credo etiam quod utile esset commendare coordinationem illarum organizationum cum associationibus apostolatus generalis.

Numerus 45: Maioris efficacitatis causa, invitentur illi laici, etiam in maioribus officiis, ad semper contactum servandum cum ipsis associationibus localibus.

Numerus 50: Compleantur fines descripti pro organizationibus internationalibus. De « COPECIAL » dicatur etiam quod habet ut finem « *promovere, in toto mundo, mediantibus congressibus mundialibus vel internationalibus, extensionem et meliorem cognitionem authentici apostolatus laicorum* ». De « O.I.C. » dicatur quod concordem actionem promovere debet ita ut *efficaciorem actionem exercere* possit *in diversis nationibus* et in institutis officialibus internationalibus.

Praeambulum capitis VII: Optimum est et valde opportunum quod hic dicitur de materialismo. Sed pagina 37 [21] lineae 9-10 mutentur. Dicatur: « ... *dum alio materialismo indulgetur, illi scilicet qui, sub specie exaltationis libertatis inceptionis* (liberté d'entreprise) *aut nescientiae valorum spiritualium, aliis in regiminibus oeconomicis* substernitur et ab *illis* diffunditur, atque... etc. ... ». Credo enim quod hodie regimina oeconomica ita diversa sunt ut nequeunt sub eodem vocabulo, nempe « capitalismum », venire. Praeterea non mihi videtur opportunum consecrare illam superficialem classificationem: mundum communismi – mundum capitalismi.

Numerus 59: Necesse est particulariter insistere in formatione laicorum in disciplinis positivis humanis. Aliter periculum haberetur illos ducere ad moralismum sine ullo influxu in societatem. Illis etiam dici debet quod ipsi christiani capacitatem habent mundum transformare.

Numerus 60: Non mihi placet paragraphus illa. Credo quod potius invitari debent laici, qui in hac provincia laborant, ad collaborandum cum illis qui sunt in apostolatu generali. Etenim periculosa est specializatio in actione negativa quia facile ducit ad ignorantiam aliarum realitatum, ad suspicionem generalem erga alios atque ad spiritum certaminis qui non convenit spiritui christiano.

Numerus 61: Mea opinio est quod haec paragraphus tolli debet. Illa enim exhortatio valet pro omnibus generibus associationum apostolatus. Magis vero valet in quibusdam regionibus: sed tunc ibi habeatur talis exhortatio.

Et propono ut habeatur paragraphus specialis de habitu quem ma-

---

[21] Cf. p. 511.

nifestare debent laici catholici erga ipsam personam illorum qui communistae sunt.

Card. Siri: Censeo hanc constitutionem esse inter eas quae a fidelibus laicis maxime expectantur. De hoc nullum dubium.

Censeo etiam hodie necessario laicos appellandos esse ad maiorem laborem in Ecclesia quia difficilior fit perseverantia in fide et in lege Dei et quia in dies magis magisque patet sacerdotes non sufficere ad tot munera apostolica obeunda. De hoc — mihi humiliter videtur — dubitari non potest.

Tamen in his schematibus sunt quaedam quae mihi non placent.

1. Pagina 13,[22] n. 1 (cf. n. 3) affirmatur hominem et ideo quemlibet laicum fieri... arcano sed reali modo participem Regalis sacerdotii Christi. Agitur de affirmatione theologica magni momenti.

Haec affirmatio, si sumitur sensu omnino lato et analogico, hoc magis apparet in textu, potest forsan sustineri; sed non videtur posse sustineri si sumitur sensu magis stricto. Ipse textus qui citatur a *I Petri,* cap. 2, 9-10, si in seipso consideratur non potest certo adduci, pro affirmatione si attendamus ad textum graecum (βασίλειον ἱεράτευμα) et ad textum Veteris Testamenti ad quos refertur (*Exod.* 19, 6 etc.). Opinor hunc textum non habere ex interpretatione Traditionis ea quibus possit ad maiorem in argumento significationem deduci.

Idcirco rogarem, ut si in textu sermo desideratur ut fiat de participatione sacerdotii Christi a parte fidelium, res edicatur modo magis respondenti criterio theologico.

2. Sed est aliud et forsan maioris momenti.

Equidem n. 10 (pag. 20 [23]), sermo est de variis gradibus « subordinationis » apostolatus laicorum, relate ad Hierarchiam. Sed deinde sermo generatim non fit istius *subordinationis* respectu Hierarchiae. Pluries agitur de « relationibus » tantum. Hoc mihi videtur valde inconveniens. Etenim, adsint quidem associationes laicorum, in quibus ratione obiecti et etiam circumstantiarum, dependentia a Sacra Hierarchia gradatim contrahitur et quandoque reducitur ad dependentiam tantum in principiis doctrinalibus. Attamen dependentia ipsa debet clare et absque aequivocatione affirmari cum agitur de activitate quae est in competentia Ecclesiae. Equidem apostolatus definitur in ipso Evangelio a Christo Domino, et ab eodem Ecclesiae committitur. Quilibet ergo fidelis titulum habet ad apostolatum exercendum a suo Baptismate et a Confirmatione tamen hic titulus valet in Ecclesia et sub ductu Ecclesiae.

---

[22] Cf. pp. 472-473.
[23] Cf. p. 476.

Si aliter diceremus reduci posset auctoritas, quae iam divine data est Ecclesiae pastoribus. Quod magis valet si agitur de Actione Catholica. Iure suo Ecclesia uti potest diversis modis et, si hoc vult, potest etiam aliqua credere associationibus apostolatus laicorum: sed censeo his in schematibus habitudinem dependentiae apostolatus laicorum respectu ipsus Ecclesiae esse clarius et pressius affirmandam. Quilibet fidelis est utique Corpori Christi Mystico insertus, sed haec insertio non est nisi in Ecclesia et per Ecclesiam. Haec est enim societas necessaria. (Non placet, in n. 11, sermo de missione canonica).

3. Non placet ut in n. 7, pag. 17,[24] sermo fiat de donis charismaticis. Non quia hic verum non dicatur: possunt dari et aliquatenus dantur dona charismatica. Sed non est conveniens mea humili sententia de hoc sermonem fieri in Concilio. Sunt plures qui putant se his donis moveri et illuduntur; sunt pluriores qui haec dona cupiunt et quaerunt ad inflationem sui et inde fiunt problemata et quaestiones permulta. Forsan non est locus hos omnes ulterius excitandi.

Card. Richaud: Haec duo prima schemata de Apostolatu laicorum maximi momenti sunt pro Concilio Vaticano II, nam est prima occasio, pro Ecclesia Catholica, statuere in hac re, in universali conventu, et certo certius manifestant optimum laborem enixe competentem et sane meritorium.

Attamen haec vera Summa de Apostolatu laicorum exopto quod reducatur, ut fatetur ipse Eminentissimus Relator, ad principia breviter prolata et ad quasdam regulas magis concretas. [Non se defendit, ni fallor, aliqua prolixitas, forsan redundantia; non desunt bona argumenta saepius iterata et quae in aliis schematibus iam habuerunt vel postea habebunt quamdam tractationem].

Haec dico, quamquam existimo ut opus vere praestantissimum illam expositionem claram atque accuratam de Marxismo, prolatam in cap. VII et speciatim in notulis infra paginas.

Sed mihi videntur opportunae observationes sequentes.

Nullo loco, etiam in pag. 9 [25] primi Schematis et in cap. IV secundi Schematis, apparent pulcherrima verba a Pio XII prolata, quando Pontifex venerandae memoriae, proclamavit solemniter quod a laicis fit « Consecratio mundi ».

Observo etiam quod saepe in his schematibus loquitur de Hierarchia, quae est optima locutio, authentice accepta, sed cur non sese referre aliquando ad Episcopos ipsos?

---

[24] Cf. p. 474.
[25] Cf. p. 470.

Etenim in pag. 11 [26] secundi Schematis, lin. 20, necessarium est bene determinare et instare quod Actio Catholica, quae est profecto res laicorum, statuit eos sub gubernio Episcopi qui primus essentialiter est apostolus, si in re indifferenti, praesertim politica, gaudent independentia sana. Ergo adnotandum est clare quod laici Actionis Catholicae debent sese submittere primum ad istos sacerdotes qui eorum Episcopum repraesentant cum delegatione speciali pro dioecesi, et non principaliter ad alios sacerdotes etiamsi aliqua generali missione pollentes.

Unde venit quaestio de Mandato, de quo agitur in primo Schemate, pag. 20,[27] n. 12.

Textus non praebet praecisionem, valde tamen expetendam, salva tamen observatione sapientissima Em.mi Relatoris, ut dicatur qui sunt qui dant mandatum et praesertim ad quos datur.

Humillimo meo sensu, mandatum potest esse: vel generale, id est pro aliqua natione seu regione, vel dioecesanum; et utrumque vel collectivum vel personale.

Primo, Episcopi cuiusdam nationis vel regionis in aliquo coetu possunt conferre mandatum collectivum ad aliquam formam Actionis Catholicae vel associationem, quam adprobant, ac simul mandatum personale ad talem ducem vel praesidentem istius motus seu associationis.

Praeterea, unusquisque Episcopus, pro sua dioecesi, verum et effectivum mandatum dat, sive collectivum, sive personale:

— collectivum, pro associationibus quas recognoscit et admittit inter eas approbatas a coetibus Episcoporum nationis vel regionis;

— personale autem, pro his laicis determinatis et nominatis qui regunt motus et associationes in sua dioecesi.

Insuper addo quod, extra talia mandata collata relate ad associationes et motus, praesertim Actionis Catholicae, servat certo Episcopus ius dandi aliquod mandatum personale vel singularem missionem apostolicam ad individuum laicum qui ab ipso Episcopo directe et unice pendet quin agit in organizatione Actionis Catholicae. Sed tamen, in hoc casu, laicus, sic missus ab Episcopo, potest, meo iudicio, affirmare, saltem lato sensu, se facere actionem catholicam, ut dicunt, etiamsi non pertinet ad aliquam sectionem Actionis Catholicae authentice organizatae. Nam aliud est Actio Catholica ut institutio et aliud actio catholica ut operatio; in secundo sensu idem significat ac laicorum apostolatum.

Insuper, existimo in primo Schemate, pag. 25,[28] lineam 8 et sequen-

---

[26] Cf. p. 497.
[27] Cf. pp. 476-477.
[28] Cf. p. 479.

tes non esse sine vero periculo, si attentio maior non deberet dari ad apostolatum virorum, praeferentia aliqua servata ad feminas; viri etenim in civitate influxum principalem exercent. Atqui saepius, in temporibus praeteritis, cura apostolatus secessit de facto quoad mulieres et videtur quod est ratio non parva regressus Christianismi in multis regionibus.

In secunda parte, Capite IV, ubi agitur de apostolatu laicorum in proprio suo ambitu sociali et professionali, cogito quod ista regula certo certius remanet cum praestantia fundata in hortamentis Pontificum. Sed credo etiam quod talis directiva non debet sumi sensu absoluto et exclusivo. Secus venirent pericula non incognita de reductione apostolatus evangelici et pauliniani ad quamdam mentalitatem classium. Inde optabile est inter illas actiones bene determinatas aliquam communicationem statuere per plures coetus vel per consilia periodica.

Tandem me poenitet quod materia optime confecta in Appendice non sit pro parte in ipso Schemate. Ibi sunt etenim res hodie maximi momenti, speciatim de turistis necnon de ludicris certaminibus (sport), quae ludicra saepe nunc occasionem praebent sponsionibus absque honesta mensura.

Exc. HURLEY: Unum ex maioribus problematibus apostolatum laicorum et Actionem Catholicam afficientibus est illud quod ex incertitudine et confusione terminorum oritur. Haec confusio sine dubio ipsae naturae rei debetur cum conceptus apostolatus laicorum et actionis catholicae nonnisi lente ex origine sat oscura evolvit. Magnum tentamen a Concilio est faciendum ad obscuritates amovendas, et grati animi esse debemus Commissioni de Apostolatu Laicorum pro optimo labore iam confecto. Res quae mihi valde placet est largus ille spiritus qui e schematibus elucet et insistentia in momento caritatis fraternae et cooperationis.

Mihi videtur tamen aliqua in schematibus adhuc maiore clarificatione indigere.

*De Apostolatu Laicorum.*

Primo quidem relate ad apostolatum laicorum. Notum est bonam divisionem materiae multum ad intellegentiam rei conferre, quod certe ratio est cur pars prima schematis in paragrapho 6, pagina 16,[29] nobis dat elenchum modorum quibus laici ad Ecclesiae missionem actuandam cooperari possunt. Bonus est ille elenchus et bene enumerat varios aspectus cooperationis laicorum ad Christi Regnum promovendum. Sed

[29] Cf. p. 474.

credo elenchum posse adhuc maiorem lucem dare si de variis competentiis, quae actionem humanam moderant, mentionem facit. Quapropter propono ut aspectus cooperationis laicorum plus minusve sequenti modo describantur:

1. Actio in ordine spirituali, quae nempe totaliter ad Ecclesiam pertinet, et quae subdividitur in

*a*) actionem quae natura sua laicis competit et quae sub littera *a*) paragraphi 6 ita describitur: « Vita ipsa testimonium Christo praebent, verbum Dei et caritatem Christi praesertim erga egentes fratres circumferunt, maxime vero praesentiam Christi, qua per gratiam ditantur, afferunt »;

*b*) actionem quae participationem in apostolatu hierarchiae constituit et laicis non competit nisi approbante vel mandante ipsa hierarchia; cuius actionis principaliores manifestationes sub littera *b*) paragraphi 6 enumerantur.

2. Actio in ordine temporali, quae scilicet, quamvis in esse morali Ecclesiae maneat subiecta, in esse technico ad ordinem temporalem, politicum pertinet. Haec actio, si fide et vita divina innititur, si ex conscientia christiana procedit, ad sic dictam consecrationem mundi pertinet, et diversi eius aspectus sub littera *c*) paragraphi 6 enumerantur.

Hae descriptiones variarum categoriarum operis laicorum opus ipsum melius illustrant ex eo quod relationem indicant inter istas categorias et competentias ad quas pertinent, Ecclesiae scilicet et societatis temporalis, et, intra Ecclesiam, competentiam ipsorum laicorum et competentiam sacrae hierarchiae.

Evidens nihilominus est quod huic theoreticae divisioni non semper respondet separatio in vita practica quia saepe actio humana mixta est, pertinens simul ad ordinem temporalem et spiritualem, competentiam laicorum atque hierarchiae. Quapropter memorari etiam debent isti casus typici mixtae competentiae qui sub litteris *d*) et *e*) paragraphi 6 enumerantur.

*De Actione Catholica.* His de apostolatu laicorum in genere dictis, liceat mihi etiam aliquid addere de Actione Catholica.

Terminus « Actio Catholica » in diversis mundi partibus alio et alio modo intellegitur. Generatim in regionibus sic dictis Latinis, Actio Catholica non est terminus genericus, qui de variis formis apostolatus laicorum praedicari potest, ut de Legione Mariae, de Iuvenibus Opificibus Christianis, de Confraternitate Doctrinae Christianae, etiamsi apostolatum proprie dictum, organizatum et ab Hierarchia solemniter approbatum, exercent. Est potius terminus specificus describens unam

tantum organizationis apostolatus laicorum formam, quae sub illo nomine specifico in paroeciis et dioecesi ab episcopo erigitur.

In multis autem regionibus non-Latinis, praesertim, credo, in regionibus in quibus adhibentur linguae anglica et germanica, terminus Actio Catholica aliam habet significationem, illam scilicet genericam de qua locutus est Summus Pontifex Pius XII in allocutione sua ad Congressum Mundialem Apostolatus Laicorum II, anno 1957 habitum. Secundum hanc significationem quaecumque associatio apostolatus laicorum pertinere potest ad Actionem Catholicam dummodo verum apostolatum organizatum et publice approbatum in adiutorio Hierarchiae exercet.

Mihi videtur neque usum Latinum in alias regiones nec usum aliarum in regiones Latinas transferri debere. Propter hoc abstinendum est a quaestione dirimenda.

Quapropter propono ut supprimantur capita II et III Partis II huius schematis, quae capita titulos habent respectivos « De Actione Catholica » et « De aliis formis Apostolatus ad Regnum Christi directe promovendum ». Talis enim ordinatio et descriptio capitum usui Latino favet et inintellegibilis evadit pro fidelibus aliarum regionum qui valde mirarentur si audirent se non ad Actionem Catholicam pertinere quamvis opus plene apostolicum et publice approbatum, v. g. in Legione Mariae vel in Confraternitate Doctrinae Christianae, exercent et quamvis apostolatus suus omnes notas habeat quae numero 9 Partis II, pagina 11 [30] enumerantur.

Supprimantur igitur Partis II capita II et III et caput VII Partis I cui titulus « De consociativis Apostolatus formis »; addatur paragraphus in qua diversi usus termini Actio Catholica explicentur.

Hoc propositum conditionatum est, et valorem habet solum si propositum Em.mi Cardinalis Suenens non accipitur.

*De mandato Episcopi.* Tandem etiam aliquid dicendum videtur de mandato Episcopi sive de missione canonica. Pagina 20 [31] I Partis enumerantur variae formae quibus relationes cum Hierarchia reguntur. Revera utrum datur distinctio essentialis inter missionem canonicam, mandatum hierarchicum et approbationem explicitam Episcopi? Si exsistit, ego eam non video. Pro me hae tres formae, quamvis accidentales aliquas differentias inter se habere possint, essentialiter in unum conveniunt, in actum scilicet iurisdictionis Episcopi quo associationem aliquam laicorum ad participationem formalem in suo apostolatu admittit.

---

[30] Cf. pp. 497-498.
[31] Cf. p. 476.

Rev. TINELLO: Ad partem II (pag. 47 [32]), in appendice: *De cultura.*

Quaestio de eruditione atque doctrina, seu de « cultura » tamquam instrumento omnium efficacissimo ad christianam legem propagandam atque firmandam, non latuit Commissionem pro laicis. Quae tamen, in suis elaborandis quaestionibus, maximi persaepe momenti atque primum ac noviter disputatis, nequivit — tempore nempe deficiente — de altioris ordinis doctrina, seu de « cultura » decretum, explicatis verbis, facere. At, in appendice II partis quaedam inveniuntur, ex quibus ad huiusmodi decretum statuendum perveniri potest, quaeque ideo neglegi nequeunt.

Ad hoc ut meam quoque, quamvis parvam, dare operam possim, brevibus modestisque verbis mihi loqui liceat.

Concilium Oecumenicum nequit hoc parvi pendere: quamlibet videlicet doctrinam hodie maximam vim habere propagationis et penetrationis, opera praesertim plurimorum virorum qui, omni doctrina eruditissimi, Athenaeorum ubique terrarum cathedras tenent. Quam ob rem, populorum a christiana lege defectio propterea evenit semperque eveniet, quod doctrinae, a philosophis antea pervulgatae, eruditorum atque litteratorum virorum opera latissime postea diffusae sunt. Quae sane omnia et copiose cognita sunt, et alto animo haud dubie a vobis considerata, praeclarissimi Viri, qui, egregia praediti ingenii acie, quam maximo estis catholicae Ecclesiae ornamento.

Si igitur quamlibet nationem consideremus, commode videre est quinam sint viri, qui hodie altioris ordinis eruditionem exprimunt, sive in Studiorum Universitatibus, sive in aedibus librariis, sive in scriptis operibus in vulgus editis, sive in apparatibus radiophonicis et televisiphicis, sive denique auxilio adhibito ephemeridum atque commentariorum.

Neque inofficiose erga patriam meam agere videor, quae est inter omnes catholica natio, si quasdam rationes (vulgo « statistiche ») praeclarissimo huic Coetui proponam.

Quod in primis respicit scripta opera, ea quae a catholicis in vulgus eduntur sunt tantum decem partes (10%); addendum quod eadem scripta haud semper egregia sunt aestimanda.

Quod vero cathedras respicit in Studiorum Universitatibus: triginta partes a marxistis; viginti ab agnosticis; denique viginti tantum partes a caholicis doctoribus. Fit quoque interdum ut catholici — qua de causa difficile est dictu — in assignandis cathedris auxilium praebere videntur potius Romanae Ecclesiae adversariis.

---

[32] Cf. pp. 517-518.

Quae rerum condicio non in Italia tantum, sed in aliis quoque nationibus plus minusve exsistit.

Quapropter impossibile puto fore ut « cultura » catholica ab Oecumenico Concilio neglegatur, cuius quidem Concilii potissimum erit fundamenta ponere omni Ecclesiae sub omni aspectu instaurandae atque renovandae. Nemo enim est qui non videat eandem altiorem « culturam » maximi esse momenti ad ipsam consequendam renovationem, ita nempe ut clarissima luce fulgeat, et cunctis gentibus — tot in praesens manantibus fallacibus disciplinis — tutae sit gubernationi.

Quae cum ita sint, hae quas exposui opiniones — sive eae sint accipiendae sive respuendae — eo qui sequitur modo mihi videntur ad effectum perduci posse:

1. Statuatur in Ecclesia « Consilium » catholicis disciplinis altioris ordinis curandis, cuius sit ordinare et adiuvare multiplicia cuiusvis nationis philosophica, litteraria et scientifica incepta. Si vero Oecumenicum Concilium decernat ut *Dicasterium* condatur *de Apostolatu laicorum,* pars mihi videtur tribuenda illi Consilio seu sectioni, quae inter se uniat omnes vires, novasque excitet, in ordine ad apostolatum virorum eruditorum, cui adnecti poterit « Secretariatus » de proelo et de spectaculis moderandis. Aliae eiusdem condendi Dicasterii sectiones esse possunt: de actione ad regnum Christi directe provehendum; de actione caritativa; de actione sociali.

2. Ut quisque huic Sacro condendo Dicasterio det operam, ii sunt viri deligendi, qui catholica fide sint praestantes, bonis moribus omnium probatissimi, quam qui maxime eruditi sive ad philosophiae cognitionem quod attinet, sive litterarum, sive cuiusvis generis artium et scientiarum. Ne scilicet accidat ut id genus omni doctrina instructi viri, aut in solitudine collocati, aut prorsus neglecti, aut interdum suspiciose considerati, eadem scribant in vulgusque edant quae, verbi gratia, F. Mauriac scripsit (« La pierre d'achoppement » seu petra scandali), vel I. Papini (« Le lettere di Celestino VI »).

3. Ut suam det operam vocari etiam potest Societas vel Foederatio internationalis quae dicitur Studiorum Universitatum Catholicarum, eius scilicet auctoritatem augendo apud ceterarum Universitatum Consociationem, quae « laicismum » aut agnosticismum profitetur.

4. Sacerdotalis ordinis eruditi viri, in primisque Religiosorum Congregationes — quarum sodales a media iam quae dicitur aetate Athenaeorum cathedras summa cum laude tenuerunt — potius quam intra moenia elucubrent, antea saepe saepius praestitutis doctrinarum thesibus, suas vires adhibeant ad noscendas, intellegendas, dirigendas nostrae huius aetatis disciplinarum opiniones, eas videlicet legi christianae ita accom-

modando ut, si possibile sit, finem tandem habeat quod gallice vulgo appellatur *trahison des clercs,* quae quidem defectio hodie magis laicis tribuitur, qui vulgari eloquio in praesens « engagés » gallice, « impegnati » italice dicuntur.

5. Non est denique timenda, hac in causa, conglobatio quaedam auctoritatis seu, ut italicis verbis utar, « centralizzazione » vel etiam « burocrazia », quam sane prorsus impossibilem duco, cum de viris agatur omni eruditione praestantissimi, qui natura propria intellectuali ab omni id genus conglobatione arcentur.

Ceterum, huius condendi Dicasterii, quatenus hoc opportunum videatur, peculiares determinationes ad Concilium quidem non pertinent; cuius tamen Concilii potissimum est principia ponere de maximo momento tribuendo problemati altioris ordinis culturae, et de eius coordinatione in bonum Ecclesiae.

## 4) SUFFRAGIA SODALIUM

Card. TISSERANT: Placet iuxta modum: ratione habita animadversionum Em.morum Siri, Léger, Richaud, König, Döpfner, Suenens atque Exc.mi Archiepiscopi Hurley.

Card. ALOISI MASELLA: Placet iuxta modum: id est iuxta ea quae exposita fuerunt ab Em.mis Cardinalibus.

Card. CICOGNANI:[1] Placet iuxta modum: determinetur sensus « Actionis Catholicae » et aliarum vocum « Sacerdotium regale » et « apostolatus ».

Aliquantisper brevior sit rei expositio.

In voto Em.morum Cardd. König, Richaud, Siri, Suenens et Exc.mi Archiepiscopi Hurley.

Card. FERRETTO: Placet iuxta animadversiones a Patribus prolatas praesertim a Cardinalibus Ruffini, Siri, Richaud, Döpfner, König, Suenens.

Card. LIÉNART: Placet ad mentem Em.mi Card. Relatoris et ideo exopto quod haec schemata, quamvis sint extensione ampliora, non minuantur, quia, de apostolatu laicorum nunquam quaestio fuit in Conciliis anteactis, et ideo maximi momenti est quod materia ista in Concilio Vaticano II in extenso tractetur.

Card. TAPPOUNI: Placet.[2]

---

[1] Sextae Congregationi non interfuit.
[2] Sextae Congregationi non interfuit.

Card. Copello: *Prooemium et Pars I*: Placet iuxta modum, ad mentem Em.mi Ruffini et Em.mi Siri.

*Pars II*: Placet iuxta modum, ratione habita ad ea quae dixit Em.mus Suenens. Pars II, pag. 10,[3] « actio catholica » magis iuxta mentem S. P. Pii XI exponatur.

Card. Ruffini: Placet iuxta modum.[4]

Card. Frings: Placet. Sed Schemata copiosiora sunt, ut possint recipi in decreta Concilii prout iacent.

Card. Valeri: Placet iuxta modum: prae oculis habeantur quae a plurimis Eminentissimis et ab Exc.mo Archiep. Durbaniano dicta sunt. Desideratur acceptio univoca: « A. C. ».

Card. Siri: Placet iuxta modum: iuxta folia adnexa.[5] Brevior fiat redactio. Censeo et ipse determinandam esse terminologiam de « Actione Catholica ». Assentio his quae dixit Exc.mus Lefebvre.

Card. McIntyre: Placet iuxta modum: *Notiones Generales,* pagina 6,[6] numero 3. Hoc est exemplum excellens contra argumentum pro (lingua) vernacula in liturgia. Exempla iuxta Em.mum Card. Suenens. Hoc summarium de Apostolatu laicorum est amplissimum in praesentatione et in aliquo modo confusum, saltem ad mentem ab America. Animadversiones Em.mi Card. Ruffini placent; etiam Card. Suenens optime placet.

Card. Quiroga y Palacios: Placet iuxta modum: brevius fiat schema et determinentur amplius notiones Sacerdotii laicorum et Actionis Catholicae. De cetero ad mentem Em.mi Relatoris. Optimum erit ut, secundum dicta ab Em.mo König, occasione Concilii coadunarentur Episcopi ut studio submittatur communismus et agatur de mediis ad illum debellandum.

Card. Léger: Placet iuxta modum:[7] circa rem tam difficilem mihi videtur quod structurae definitivae non possunt dari. Post quadraginta annos passus magnus completus fuit, sed in Ecclesia, experientia fieri debet, durantibus annis et saeculis. Sed desideratur quod observationes Em.mi Suenens ab omnibus attente studeantur.

Card. Montini: Placet iuxta modum: scilicet secundum ea quae ab Em.mis Cardd. Ruffini, Siri et Richaud dicta sunt, et a D.no Tinello.

---

[3] Cf. p. 497.
[4] Cf. pp. 526-527.
[5] Cf. pp. 533-534.
[6] Cf. p. 473.
[7] Cf. pp. 527-533.

Adhaereo propositioni Em.mi Cardinalis König de collectione facienda, occasione Concilii, de apostolatu erga eos qui marxismo imbuti sunt et de tutela christiana religionis promovenda contra pericula marxismi.

Quoad opportunitatem definiendi sensum vocabuli « Actionis Catholicae » convenio cum his quae ab Em.mo Card. Suenens et ab aliis Patribus dicta sunt, ne sensus genericus subreptitio modo specificus fiat, ne praeterea quis Actionis Catholicae vocabulo monopolistice utatur. Sed non videntur aequali modo considerandae ac promovendae formae apostolatus laicorum, quae ab ipsis Episcopis directe et plene dependent, ac illae quae minori vinculo ab eisdem dependent et ab alia auctoritate, quamvis legitima, diriguntur. Coordinatio utique semper auspicanda, sed semper difficilis et raro efficax, atque monopolium sapit ubi ad unum finem multorum actio reducitur.

Card. GIOBBE: Placet iuxta modum: attentis iis quae dixerunt plures Eminentissimi Patres, praesertim Siri et Richaud. Adhaereo insuper petitioni Em.mi Cardinalis Suenens ut definiatur a Concilio clare et distincte quid intelligi debet nomine « Actionis Catholicae » proprie dictae. Non videtur opportunum constituere Congregationem vel aliquid simile pro Actione Catholica. Non sunt multiplicanda entia sine necessitate.

Card. GARIBI Y RIVERA: Placet iuxta modum: secundum ea quae exposuerunt Em.mi Cardinales Siri et König.

Card. GODFREY: Placet iuxta modum: in votis Em.mi Card. Relatoris et Em.morum Cardd. Ruffini, Siri et Richaud. Non velim repetere ea quae sapienter dicta sunt ab Em.mis Patribus. De necessitate novi Dicasterii pro cultura non convenio.

*Pars I: Notiones Generales.*

Convenio toto corde observationibus Em.mi Card. Siri de textu de quo infra.

Repetitur saepe saepius textus Apostoli « Vos estis regale sacerdotium »: optime quidem, sed laici agentes sine ductu sacerdotis stricto sensu non recte vocantur « regale sacerdotium » quia si non sub ductu Christi Regis et sacerdotum secundum ordinem Melchisedech, non sunt regales. Optime laici sunt, sed ii qui prosequuntur viam suam, non habito consilio sacerdotum, sunt praecise illi qui criticant clerum sive verbis sive scriptis et facile ad anticlericalismum inclinant.

Apud nos plures homines habemus qui ad Africam se recipiunt et ibi se ponunt ad dispositionem Episcoporum. Redeuntes ad patriam

semper quaerunt sacerdotem suum consiliarium ut referant de rebus gestis et de statu Ecclesiae in regione ubi laboraverunt. Id quod est utilissimum sive Episcopis quibus dant auxilium sive nobis qui ita accuratam habemus informationem.

Idem potest dici de « Jocistes » qui intimum cum nobis habent contactum; et de aliis formis Apostolatus.

Card. König: Placet iuxta modum: in voto Card. Suenens et Archiepiscopi Hurley. De caeteris ad mentem Relatoris Eminentissimi; votum de marxismo dialectico in scriptis trado.

*Pars II*: In pagina 35 [8] schematis II redit quaestio de communismo sub nomine marxismi atheistici. Optima est nota in eadem pagina apposita, qua ostenditur communismum esse pseudo-religionem et quidem eschatologicam. Optime in paginis sequentibus materialismus marxisticus, dialecticus, simul cum materialismo practico in nostris regionibus reiicitur, etsi hae duae formae materialismi non eandem radicem habent.

Sed hac occasione haec liceat notare:

1. Modus tractandi hanc rem in hoc schemate coordinetur cum alio schemate Commissionis de disciplina cleri et populi christiani, ubi iam agebatur de communismo — vel potius in uno tantum loco de materialismo dialectico sive de communismo agatur.

2. Non videtur dicendum *nos* damnare materialismum dialecticum vel communismum, sed potius communismus reicit et damnat omnem religionem, ideo praeprimis Ecclesiam Catholicam. Et hoc ita fiet quousque communismus materialismum dialecticum retinebit. Id est si communismus se separaret a materialismo dialectico, res aliter se haberet. Nam in origine communismus non fuit atheisticus — sicut hodie primi expertes in hac materia v. g. P. Bochenski O. P. et P. Wetter S. I. ostendunt — sed tamquam utopia socialis quandam inspirationem religiosam in initio prae se ferebat. Atheismus, uti morbus societatis christianae, antecedebat motionem communisticam et fuit praecise ille Carolus Marx, qui univit atheismum et communismum.

3. Enixe rogo, ut occasione Concilii, non in Concilio ipso, fiat conventus Episcoporum, etiam ex terris missionum, quibus imprimis interest, ut actio concreta et immediata contra materialismum dialecticum praeparetur. Ex nuntiis novissimis scio, omnino urgere collaborationem internationalem catholicam. Et quidem urget, ut laici sacerdotes Episcopi habeant notionem genuinam communismi eiusque periculi. Adhuc existunt non pauci sacerdotes qui de re inocua agi putant. Urget coordi-

[8] Cf. p. 510.

natio omnium laborum qui iam fiunt in campo catholico. Urget cooperatio omnium christianorum etiam fratrum separatorum, ut defendantur strenue contra atheismum quae communia sunt.

4. Ideo talis conventus Episcoporum cuiusdam numeri limitati occasione Concilii, praeparet, utrum Concilium, quid et quo modo Concilium vocem suam manifestam faciat.

Card. CONFALONIERI: Placet. Schema, si potest, brevietur.

Card. RICHAUD: Placet iuxta modum: secundum folia adnexa.[9]

Card. DÖPFNER: Placet iuxta modum: cf. folium adnexum.

Inter signa, quae hodiernorum temporum Ecclesiae vitam maxime specificant, certe praecellenti loco adnumerandus est progressus Apostolatus Laicorum; altera ex parte adsunt necessitates Ecclesiae urgentissimae, quibus tantum per fortem et animosam ulteriorem evolutionem Apostolatus Laicorum succurri potest. Schema praeiacens multa et optima profert, quae talem evolutionem fovebunt. Doctrinam de laicis apte promovet (afferens quaedam optime dicta ultra ea, quae in Schemate « de Laicis » a Commisisone Theologica iam proposita sunt), pro activitate vero normas convenientissimas praebet.

Minus autem placet immensa longitudo Constitutionis; uti iacet, ipsa erit utilissima rerum congestio pro omnibus quaestionibus de laicis a Concilio tractandis, non autem Schema Constitutionis conciliaris. Si quaestio de Apostolatu Laicorum in speciali Constitutione vel Decreto reapse tractanda erit, necesse est efficaciter contrahere Schema propositum. Multa quae de se intelliguntur, omittantur; caveatur ne tanti loci communes (praesertim in Prooemio et Parte I) proponantur; repetitiones expungantur; tot monitiones omittantur; citationes et rationes explicantes in apparatum notarum relegentur; et quoad ipsam rem: Centra, Instituta, Organisationes instituendae ne multiplicentur sine gravi et urgenti necessitate.

Liceat quaedam adhuc in specie adnotare:

*Ad Partem I.*

Ad Cap. I, n. 4 (pag. 15,[10] lin. 4): Loco « ad statum qui per ordinem sacerdotalem acquiritur » legatur « ad statum sacerdotalis ordinis », quia, si res accurate inspicitur, status clericalis iam prima Tonsura adquiritur.

Ad Cap. I, n. 5 (pag. 16,[11] lin. 2): Ut accuratius perspiciatur habi-

[9] Cf. pp. 534-536.
[10] Cf. p. 473.
[11] Cf. p. 474.

tudo amborum formarum apostolatus ad invicem, dicatur pressius: « ... qua, cum et sub iisdem apostolicis pastoribus, regnum Christi... ».

Ad Cap. II, nn. 11-14 (pagg. 20-21 [12]): Revera placent hi numeri propter intentionem servandi terminologiam praecisam; ita confusionibus praecavebitur, quae non raro laborem in campo Apostolatus Laicorum impediunt.

Ad Cap. IV, n. 25 (pag. 25,[13] lin. 16): Nonne iuvaret addere speciale incisum de peculiari apostolatu mulierum in Ecclesia, fortasse ita: « Hoc etiam valet pro ipsa vita Ecclesiae, ad quam evolvendam, pro rationibus sibi propriis, mulieres multum conferre possunt, v. gr. in cura pastorali adiuvanda, in instructione catechetica, in associationibus et institutis catholicis, imprimis vero in multiplicibus operibus caritativis ».

Ad Cap. IV, n. 33 (pag. 28,[14] lin. 25 - pag. 29,[15] lin. 9) et ad Cap. VI, n. 45 (pag. 36,[16] linn. 5-19): Valde placet, quod speciali modo agnoscitur activitas laicorum in circumstantiis, ubi vita Ecclesiastica est impedita, et mentio fit laudans exemplorum vitae heroicae multorum fidelium ibi operantium vel patientium.

Ad Cap. VI (pag. 32 [17] sqq.): Quaeri potest, ne forte convenientius sit, materiam de familia per totam Constitutionem dispersam colligere et in speciali quadam eius parte componere.

Ad Cap. VI, n. 39 (pag. 33,[18] linn. 11-13): Expressio quaedam hodie saepe usurpata etiam hic applicatur, nempe coniuges in celebratione matrimonii « invicem esse gratiae ministros ». At mihi videtur ea non esse vera et legitima. Coniuges enim mutuo consensu unum et unicum contractum matrimonialem constituunt et iste unus contractus est unum signum sacramentale gratiae pro utroque coniuge. In quantum igitur dici potest coniuges administrare gratiam, aequi modo dici debent sibi ipsi quam alteri coniugi administrare gratiam. Secus v. gr. in matrimonio cum disparitate cultus dici deberet paganum esse unicum et pro se solo ministrum gratiae pro parte christiana, cum catholica pars minister gratiae sacramentalis quoad paganam partem esse nequeat, quod esset valde inconveniens.

Ad Caput VIII, n. 54 (pag. 42,[19] lin. 13): Cum in Commissionibus, de quibus in loco citato, res generatim agenda sit de laicis, oportet ut laici ipsi in eis partem habeant. Unde textus ita mutetur: « ... ad quas,

---

[12] Cf. pp. 476-477.
[13] Cf. pp. 479-480.
[14] Cf. p. 481.
[15] Cf. p. 481.
[16] Cf. p. 485.
[17] Cf. pp. 483 sqq.
[18] Cf. p. 483.
[19] Cf. p. 488.

praeter sacerdotes, nisi speciales condiciones aliud suadeant, etiam laici vocentur ».

Ad eundem locum: Quaeritur, utrum institutio specialis Congregationis revera necessaria sit. Pro praesentium temporum condicionibus fortasse sufficit institutio permanens Congressuum mundialium laicorum; certe Secretariatus horum Congressuum adhuc ampliari poterit.

Ad Cap. IX (pag. 43 [20]): Materia huius capitis de spiritu apostolico in nova compositione Schematis magis respicere deberet ea, quae quoad spiritualitatem propriam laicorum etiam respectu apostolatus ultimis annis in variis regionibus elaborata sunt. Nova redactio haec principia continere deberet:

1) aliquis numerus agat de fundatione huius spiritualitatis in mysterio Incarnationis (etiam ut falsis interpretationibus huius mysterii pro apostolatu laicorum occurratur!);

2) Inculcetur orientatio huius spiritualitatis in veritatibus illis revelatis quae proprie ordinem mundi respiciunt: de creatione scil., de matrimonio et familia, de dominio et labore, de auctoritate publica;

3) sermo sit de elementis contemplativis, etiam in vita laicorum possibilibus, cf. Cap. IV, n. 27 (pag. 26 [21]), de secessibus et exercitiis spiritualibus;

4) Commemorentur virtutes specificae laicales (v. gr. familiales, professionales, vitae publicae);

5) ratio habeatur asceseos specificae intramundanae, laicis pro suo ambitu propriae;

6) quae *I Cor.* 7 de spiritu consiliorum evangelicorum — spectato ordine eschatologico Ecclesiae — dicuntur etiam de laicis, in memoriam vocentur;

7) haec omnia iungantur cum formis laicis propriis participandi in vita sacramentali et liturgica Ecclesiae.

Ad Cap. X, n. 70 (pag. 49 [22]): Ut laici capaces fiant adsumere etiam pro gravioribus rebus responsabilitatem, possibilitas eis praeberi debet studia peragere theologica profundiora. Praeterea laici in theologicis disciplinis bene efformati etiam pericula faciliter evitabunt, quae hodie aliquoties imminent ex parte cuiusdam « theologiae laicorum » insufficientis et mutilatae. Unde numerus praesens ita compleatur: « Ad hoc etiam requiritur ut maior in dies numerus laicorum studiis disciplinarum omnium sacrae theologiae vacet, eisque ad hoc, sub

---

[20] Cf. p. 489.
[21] Cf. p. 480.
[22] Cf. p. 492.

vigilantia et foventi cura Magisterii Ecclesiae, congruae possibilitates in cursibus et institutis praebeantur, quae specialis indolis operum a laicis praestandorum rationem habeant ».

*Ad Partem II, Titulum I.*

Ad Cap. I, n. 1 (pag. 6,[23] lin. 16): Communitas paroecialis fortasse melius ita describitur: « ... ecclesialis, cui aggregati laici uniuntur cum suo Episcopo, sub suis parochis eorumque ordinatis adiutoribus, qui omnes eiusdem in ministerio Verbi et sacramentorum cooperatores sunt ».

Ad Caput I, n. 3 (pag. 7,[24] lin. 30): Addi potest commendatio particularius quarundam formarum apostolatus paroecialis, verbis sequentibus: « Qua in re commendantur apostolatus domorum, viarum, regionum aliaeque formae similes experientia probatae ».

Ad Cap. II, n. 8 *d* (pag. 11,[25] lin. 21): Loco « Hierarchiae autem est » distinctius dici poterit: « Hierarchia autem potest... ».

*Ad eandem Partem, Titulum II.*

Ad Cap. V, n. 51 (pag. 31,[26] lin. 22): Potestne fortasse magis perspicue dici: « ... huic fini inserviat cooperatio intensior et amplior centrorum nationalium cum iisdem institutis »?

Ad Cap. VI, n. 53 (pag. 33 [27]): Quae hic de dispositione et activitate requirendis pro apostolatu ad unitatem christianorum promovendam dicuntur, specialem laudem merentur. Omnino adhiberi debent in decretis a Concilio de unione Christianorum statuendis.

Ad Cap. VII (pag. 35 [28] sqq.): Supprimatur hoc Caput. Rationes sunt: Falso miscet materialismum marxisticum et practicum. Nimis vulgariter describit systema marxismi. Non respicit condicionem marxistarum et christianorum in civitatibus communistice regnatis, et christianis noceret in forma praeiacenti. Non respicit varietatem condicionum in variis regionibus mundi quoad marxismum. Remedia non sunt sufficienter determinata neque adaequate enumerata. Quae de capitalistica oeconomia et de vestigiis veritatum in materialismo contentis dicuntur, pericula abusus et falsi intellectus non sufficienter evitant.

Si tamen pastores in dicione communistarum censent hoc Capitulum esse retinendum, diligenter esset recognoscendum.

Ad Appendicem (pag. 47 [29] sqq.): Quaedam elementa contenta in capitibus Appendicis adhiberi possunt ad perficienda quaedam Capita

---

[23] Cf. p. 495.
[24] Cf. p. 496.
[25] Cf. p. 497.
[26] Cf. p. 508.
[27] Cf. pp. 509-510.
[28] Cf. pp. 510 sqq.
[29] Cf. pp. 517 sqq.

Partis IV, ita: quae dicuntur de cultura, de artibus gymnicis; addito forte etiam aliquo capite de cura valetudinis (Gesundheitswesen).

Card. MARELLA: Duo schemata valde placent ad mentem Em.mi Relatoris et attentis etiam aliquibus observationibus a Patribus factis, praesertim ab Em.mo König relate ad Communismum, et Em.mo Suenens et Exc.mo Hurley relate ad terminologiam Actionis Catholicae. Tantum aliquid dicam de quaestione mandati. Adsunt certe difficultates mutandi formas iam ab annis inductas (italice « quadri ») Actionis Catholicae quae de cetero notandum est valde differunt in diversis Nationibus. Aliquae tamen optimae Consociationes (gallice « mouvements ») hodie alicubi vehementer dolent eo quod mandatum unice saepe reservetur soli Actioni Catholicae. Non viderem cur Ordinarii non possent aliquando extendere in Dioecesi vel in Natione idem mandatum alicui formae actionis socialis catholicae peculiaris, quae etsi non gaudet nomine et titulo Actionis Catholicae, sive generalis sive specializatae, tamen iisdem magni momenti laboribus apostolicis, methodis vero diversis, operam in societate navat, sicut ex. g. Legio Mariae.

Card. SILVA HENRIQUEZ: Placet iuxta modum: secundum animadversiones quas propono et ab Em.mis König et Suenens factas.

*Prooemium et Pars I.* 1) Pag. 23,[30] lin. 6: Addendum proponitur: « Episcopi curent ut sacerdotes aptos seligant ac praeparent ad fructuose inter laicos laborandum ». Sic Episcopi melius apparent ut omnis apostolatus rectores et praesertim propulsores.

2) Pag. 24,[31] lin. 5: Mentio de praesidentia orationis videtur omittenda, praxis etenim nonnullis in locis est ut etiam laicos orationi non liturgicae praesint, adstante sacerdote, quae consuetudo non videtur improbanda.

3) Pag. 15,[32] lin. 10: Conceptus laici christiani non videtur adhuc satis positivis elementis fulciri.

4) Pag. 20:[33] Exoptatur ut munus laicorum in Ecclesia non tantum ut exercitium aliquarum actionum concipiatur, sed etiam ut sanctitatis testimonium, praecipue in familiari vita exhibendum.

*Pars II.* 1) Pag. 19,[34] lin. 3: Paragraphus ita modificanda proponitur: « Praeterea laici sedulam curam praestent ut filii praesertim in familia, ut naturaliter apta, in schola praesertim catholica, in associationibus pro iuventute, non tantum rectas notiones de matrimonio chri-

---

[30] Cf. p. 478.
[31] Cf. p. 478.
[32] Cf. p. 473.
[33] Cf. p. 476.
[34] Cf. p. 501.

stiano acquirant sed etiam toto animo amorem eius excellentis dignitatis exigentiarumque in aedificationem Mystici Corporis; ipsis autem crescentibus efformatio successive compleri oportet ». Sic familiae partes tutantur et ipsa efformatio non tantum ad rectam mentem restringitur sed ad vitam psychicam universam extenditur.

2) Pag. 19,[35] lin. 16: Nova redactio proponitur: « In iis enim aetatis adiunctis vir et mulier ad omnes valores humanos praesertim spirituales percipiendos disponuntur, ut propriam cuiusque sentiant dignitatem et responsabilitatem ingressus in adultorum vitam etiam coram Ecclesia, gratias procul dubio non paucas a Deo recipiunt, et ideo maturiore indigent instructione religiosa ad omnia officia christianorum, non solum coniugalia, rite implenda, ita ut ad perfectionem christianam in statu consecrationis matrimonialis pleno sensu tendant. In hac vero praeparatione et orientatione ad matrimonium, laicorum coniugatorum nec non catholicorum medicorum, psychologorum aliorumque peritorum consilia maximae sunt utilitatis, hodieque longe ac late urgenda ».

Card. TRAGLIA: Placet iuxta modum: *a*) i. e. terminologia aptius et magis accurate definiatur, cum ex recta terminologia, essentia rerum pateat et facilior evadat coordinatio inter varias apostolatus laicorum formas;

*b*) actio catholica estne notio generica apostolatus laicorum an potius specifica?

*c*) melius diceretur quod actio catholica dat operam adiutricem apostolatui ierarchico, quam est participatio apostolatus hierarchici.

Card. SANTOS: Placet, habita ratione eorum quae ab Em.mis Cardd. Ruffini et Siri observata fuerunt. Instanter desideratur « Mandatum » ad insistendum de charactere Hierarchico mandati.

Card. RITTER: Placet iuxta modum utrumque schema, attentis eis quae dixerunt Cardinales Siri, Suenens et Archiepiscopus Hurley, et quod scripsi in folio adnexo.

Ante omnia alia, volo agnoscere multos et tantos labores quos singula membra commissionis competentis sustinuerunt in hoc schemate conficiendo. Apostolatus laicorum, res tanti momenti in actuali Ecclesia, adaequate et accurate etiam ad minima in eodem tractatur. Nihilominus meum « placet » solummodo cum quibusdam reservationibus dare possum.

Primo, in sua actuali conditione, schema est nimis prolixum et dif-

---

[35] Cf. p. 502.

fusum, proindeque valde repetitivum et inefficax. Omnia quae dici possunt de huiusmodi materia, mihi videtur, iam dicuntur in Parte Prima « De Notionibus Generalibus » et etiam haec pars cum utilitate abbreviari possit.

Secundo, tres partes ultimae tractant de problematibus hodiernis quae tota Ecclesia — utique etiam laici — respicere et solvere debet. Proinde huiusmodi problemata in contextu latiore tractanda sunt. In constitutione de Ecclesia, exempli gratia, ubi tractatur de missione Ecclesiae relate ad mundum hodiernum, talia problemata possunt bene praesentari semel pro semper et deinde munera in his solvendis cooperativa tum clericorum, tum religiosorum, tum laicorum, efficacius, clarius, et magis definitive in eadem constitutione tractari possunt.

Proinde, secundum meum iudicium, hoc schema « De Apostolatu Laicorum » considerare debet solummodo principia generalia quae positionem laicorum in Ecclesia monstrant, quae propria munera specificant, et quae latitudinem responsabilitatis libertatisque eorum definiunt.

Schema ergo placet iuxta modum, i. e. iuxta observationes modo allatas.

*De Apostolatu Laicorum in Actione ad Regnum Dei directe promovendum.* Spiritus ubi vult spirat; proinde inter varia et multiplicia opera laicalia Ecclesia est semper mira varietate ornata. Hodie, autem, orta est in Ecclesia Legio Mariae, militia laicorum, quae videtur nostrae aetati magis accommodata et Supremae Auctoritatis Ecclesiae approbatione digna.

Fere omnibus notum est quomodo apostolatus Legionis Mariae fructificat in finibus missionum, praesertim in Africa et Asia ad catechumenos vocandos et instruendos, et in Europa et America ad agnos Bono Pastori reconciliandos. Legio Mariae uti valde bona a fructibus bonis agnoscitur.

Necesse est autem ut Legio Mariae recognoscatur uti verum instrumentum formationis spiritualis nostrae aetati magis accommodatum. Semel in hebdomada se obligat legionarius frequentare congressus sui praesidii et in opera naturae apostolicae incumbere per spatium saltem horarum duarum. Per principia in libello admirabili, vulgo dicto « Handbook of the Legion of Mary », discit operando et benefaciendo et gradatim uti mediis supernaturalibus ad finem supernaturalem attingendum. Discit etiam virtutes tam supernaturales quam naturales et mirabili modo crescere in scientia divina et sanctorum. Numerus legionariorum utriusque sexus in dies augetur ut vera Legio — quantitate et qualitate vere insignis. Plurimi legionarii adepti sunt vocationem ecclesiasticam seu religiosam.

Legio Mariae est etiam schola pro formatione directorum spiritualium. Ex una parte Legio nihil facere potest sine approbatione ecclesiastica — Ordinarii loci et parochorum — ex altera parte sacerdos discit ex disciplina Legionis qualis sit verus director quin sit simul dictator.

Legio Mariae — quae tota fundata est in vera Mariologia Ecclesiae — imitata est suam Matrem et Reginam — offerens se ut ancillam operum omnium caritatis, pietatis et religionis (exceptis operibus subsidii materialis) quae sibi data sunt ab auctoritate Ecclesiae. Membra eius, seu legionarii per Legionem formati, seipsos donant uti bonos operarios ad omne opus bonum formatos.

Quae cum ita sint, valde optandum est ut haec Sancta Synodus recognoscat Legionem Mariae — iam per plurimos Ordinarios totius orbis laudatam — tamquam instrumentum Sancti Spiritus in Ecclesia valde utile ad animas in sanctitate et in actione apostolica formandas et tamquam humilem ancillam zelus pastoralis et actionis catholicae.

In nostra Archidioecesi iam per duodecim annos Legioni Mariae datum est mandatum nostrum Actionis Catholicae.

Card. Coussa: Placet iuxta modum: optima plura praescribuntur; Concilio autem oecumenico reservetur breve prooemium, praecipuae normae et exhortatio. Cetera poterunt prodesse recognitioni C.I.C. et theologiae pastorali.

Card. Suenens: Placet iuxta modum: in voto Card. König et iuxta notam adnexam.

Schemata de A. C. optima continent et auctores laudo. Sed maxima deceptio invenitur in declaratione initiali sub n. 3 (Pars prima, Notiones generales).

Si revera quaestio de terminologia et structura A. C. post tot annos nondum est matura nescio quando dies claritatis adveniet. At vero non possumus amplius in ambiguitate permanere: ubi morbus ibi medicus intervenire oportet, non potest expectare usque ad autopsiam aegrotantis. Non convenit, mihi videtur, manibus emptis ad Concilium pervenire sine clarificatione quae a tot episcopis quaeritur, in confusione quae turbat animas laicorum bonae voluntatis. Et explico.

Impossibile enim est ad coordinationem apostolicam operum procedere quae nomine « pastorale d'ensemble » insignitur si terminologia non clarificatur scl. si remanet ambiguitas in usu vocabuli « A. C. ».

Quando loquimur de « Actione familiali » vel de « Actione caritativa » statim omnes intelligunt terminum illum esse genericum, non autem specificum. Sub nomine v. g. « Actio familialis » intelleguntur non

quaedam particularia opera sed omnes organisationes quae revera bonum familiae intendunt. Idem valet de « Actione caritativa » etc. Iamvero quando sermo fit de « A. C. » semper remanet ambiguitas in usu. Prima fronte titulus est genericus et saepissime in documentis Ecclesiae tali sensu sumitur, sed, de facto, in quibusdam regionibus terminus « A. C. » habet significationem specificam et specificat quasdam organisationes sic dictae A. C. generalis vel specialis vel utrumque.

Ceteroquin notandum est aliquas organisationes tali titulo frui unice propter rationes historicas quia tunc temporis nemo multum de hac re curavit siquidem privilegia tituli tantummodo sensim sine sensu apparuerunt.

Iamvero in praesenti evolutione Ecclesiae terminus « A. C. » est terminus consecratus, magnis praerogativis gaudens, siquidem SS. Pontifices et Episcopi « A. C. » prae ceteris apostolatus operibus iure meritoque extulerunt. Tota quaestio est: loquunturne SS. Pontifices de A. C. generica vel specifica et si loquuntur sensu generico ne translentur verba de uno ad alium.

Oporteret ergo ut lex quaedam canonica regulet usum istius vocabuli secundum normas a iure definiendas saltem quando agitur de organisationibus apostolicis internationalibus. Exsurgit enim incohaerentia maxima quando eadem prorsus organisatio in tali dioecesi vel natione insignitur titulo « A. C. » et quando in alia habetur ut mera « unio pia » vel aliquid simile. Rogo ut titulus « A. C. » firmus et stabilis maneat in Ecclesia quotiescumque saltem agitur de organisatione de facto vel de iure internationali et ut adsit possibilitas alicuius recursus hac in re, ex ipsa legislatione. Sic nullo modo offenditur libertas Episcopi siquidem ad libitum suum talem organisationem « A. C. » admittit vel reiicit in sua dioecesi. Pertinet ad Episcopum iudicare de opportunitate admittendi talem organisationem sed iudicium de natura organisationis ipsi non competit. Iudicat de exsistentia non de essentia rei, sicut quando dico me nolle hanc tabulam in domo mea non licet mihi dicere hoc obiectum non esse veram tabulam.

Solutio difficultatum magna ex parte est in hoc quod terminus « A. C. » remaneat genericus et quod cooperiat omnes organisationes quae definitioni clasiscae A. C. correspondent. Organisationes autem singulae nomine proprio non autem generico designentur.

Ad claritatem, ecce exemplum. Supponamus in Italia existere aliquod diarium cui titulus esset: « La stampa cattolica ». Nihil tali titulo obstat si diarium illud est unicum diarium catholicum in Italia. Sed si perplura diaria catholica in Italia existunt hic titulus non amplius uni diario tribui potest. Vocabulum « La stampa cattolica » ipso facto ge-

nericum fiet. Nemo admitteret quod director diarii: « La stampa cattolica » sibi et suo diario attribueret omnes declarationes Episcoporum quando dicunt fideles habere obligationem « sustinendi et fovendi " la stampa cattolica " ». Evidenter agitur de collectivitate diariorum ut sic.

Rogo ergo ut terminus « A. C. » gaudeat protectione canonica et ut reservetur generi, non speciei vel quibusdam speciebus. Pius XII, quando in solemni occasione ad studium istius quaestionis invitavit, locutus est non tantum de reservatione illa generica sed de « restitutione termini A. C. in sensu suo pristino » quod in initio fuit genericus ut apparet v. g. in Encyclica Pii XI *Ubi Arcano*. Summum Pontificem ita personaliter cogitasse scio scientia directa.

Addere mihi liceat quod ex ambiguitate ista permanenti nonnullae oriuntur difficultates in praxi pastorali. Verbi gratia:

*a*) Summi Pontifices et Episcopi non raro — et merito quidem — praeextollunt actionem catholicam et eam affirmant ut obiectum praedilectionis Hierarchiae. Si tales declarationes sumendae sunt in sensu specifico non autem generico statim exinde sequitur bonum laicum in aliis organisationibus apostolatus laborantem — etiam si ista alia organisatio multos maiores labores apostolicos ab eo requirit — sese ponere problema conscientiae et logice deducere debere debitum suum esse derelinquere organisationem suam, titulo A. C. carentem, in favorem organisationis hoc titulo ornatae. Practice hoc significat mortem organisationis apostolicae sine titulo et monopolium — in praxi — sic dictae A. C.

*b*) Evenit ut instituantur « Congressus A. C. pro missionibus » in tali vel tali natione Europae. Si vero in tali regione Europae « A. C. » significat tantum quasdam determinatas ac specificas organisationes eo ipso ab invitatione ad Congressus et a beneficiis Congressus excluduntur aliae organisationes quae in missionibus ipsis nomine A. C. insignuntur, imo non raro unicae formae sunt A. C., quod est ad minus situatio paradoxalis.

Sufficiant haec pauca exempla ad ostendendam necessitatem reformationis hac in re.

Scio equidem talem reformationem quibusdam displicere eo quod timent nimiam varietatem organisationum. Respondeo dicendo periculum non esse in varietate organisationum sed in defectu coordinationis. Media quam maxime varia adsunt ubi agitur de mediis physicis communicationum (les transports): adest currus ferreus, trams, autobus et automobilis, velo et scooter, side car, aeroplanum et navis, et barca, et cras erunt « fusea interplanetaria ». Haec omnia optime sunt et simul coexistentia, sufficit ut coordinentur.

Addo quod esset scandalum si Concilium sine responsione relinque-

ret quaestionem ab ipso Summo Pontifice modo tam solemni in initio Congressus mundialis pro laicis positam de reformanda terminologia.

*Quaero ut, ad minus, quaestio ponatur Episcopis et ut iudicium possint affere.* Quaero insuper quod organisationes internationales gaudeant titulo A. C. modo stabili et ubique, quando eis competit ex rei natura.

Card. Di Jorio: Placet iuxta modum: mihi videtur schemata in breviorem formam reducenda esse. In casu attendantur quae praesertim ab Em.mo Card. Siri sunt proposita, qui in hac disciplina, pro suo munere, longam experientiam expertus est.

Card. Bea: Placet iuxta modum: attentis maxime iis quae dixit Em.mus Card. Döpfner de modo tractandi marxismum et capitalismum. Res et termini valde accurate et caute eligantur. Ex altera parte caveatur ne impressio habeatur Concilium moveri aliquo « complexu timoris ». Item attendendum ad ea quae dixerunt Em.mus Card. Suenens et Exc.mus Archiep. Hurley. Defectus clarae terminologiae multum nocuit apostolatui, cum nomine « Actionis Catholicae » non raro multae utilissimae associationes apostolicae impugnatae, immo interdum suppressae sint. Tandem liceat exprimere dubium num haec omnia (4 schemata!) possint tractari in Concilio, quamquam in se ipsis optima et utilissima sunt.

Card. Browne: Placet iuxta modum: *a*) attentis observationibus factis a venerabilibus Patribus; *b*) ut conatus fiat ad eruendum ex his fasciculis ea quae Concilio praesentari possint; *c*) bene definiantur vocabula; *d*) facilius loqui quis posset de apostolatu laicorum quam de sacerdotio eorum quod potius analogia videtur esse saltem inter christianos dum apostolatus magis proprie intelligi posset dummodo sit subordinatus apostolatui officiali Episcoporum et sacerdotum cuius est participatio et sub quibus est exercendus.

Card. Albareda: Placet iuxta modum, id est ad mentem Eminentissimorum Patrum Ruffini, Siri, König, Döpfner, Suenens.

Beat. Gori: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Card. Relatoris et attentis animadversionibus Em.morum Patrum Ruffini, Siri, König, Suenens et Exc.mi Archiep. Hurley.

Beat. Cheikho: Placet, attentis observationibus ab Em.mis ac Rev.mis Patribus factis.

Exc. O'Connor: Placet iuxta modum: Ingens atque perutilis labor, a Commissione de Apostolatu Laicorum peractus, vere laude dignus est; prima vice enim summa quaedam de Laicorum apostolatu redacta est.

Videntur mihi tamen argumenta utriusque partis brevius recolenda;

multa enim omitti possunt quae iam in aliis schematibus exstant, sicut de loco Laicorum in Ecclesia, de officiis Sacerdotum, de Missionibus, de communismo etc. Assentio eis quae dicta sunt de universali sacerdotio fidelium ab Exc.mis Cardinalibus Ruffini et Siri; attentis etiam, et eis convenio, quae dicta sunt ab Em.mo Cardinali Suenens de necessitate determinandi terminologiam « Actionis Catholicae ».

Exc. UJČIĆ: Placet iuxta modum: cum cautelis propositis a Card. Ruffini et eis quae dixerunt Cardd. Döpfner et König de marxismo. Quoad « dona charismatica » adhaereo Cardinali Siri. In Parte II, pag. 37,[36] linea 9: melius alii (non alio) materialismo.

Exc. ANTEZANA Y ROJAS: Placet iuxta modum: videlicet, ratione habita eorum quae dixerunt Em.mi Cardinales Ruffini, Léger, Siri, Richaud, Suenens et alii Patres.

Exc. BERAS: Placet iuxta modum: in votis Em.morum Cardinalium Döpfner, Suenens et Siri.

Exc. COORAY: Placet iuxta modum: redigantur 4 decreta in forma Directorii Actionis Catholicae, iuxta ea quae in hoc coetu prolata sunt. Addo etiam quaedam particularia propria in scriptis. Concilio Oecumenico referantur principia generalia tantum.

*Particularia*:

In parte I. Pag. 42,[37] lin. 16: non introducenda distinctio inter Concilium et Rom. Pontificem.

Pag. 44,[38] lin. 27: post verbum « praesertim » scribatur « per dignam Sacramentorum receptionem ».

Pag. 45,[39] lin. 3: post verbum « Poenitentiae » scribatur « et Eucharistiae ».

Pag. 47,[40] N. 61: inseratur in libris catecheticis caput speciale de « Actione Catholica ».

In parte II. Pag. 8,[41] N. 5: clare indicetur modus coordinationis Actionis Catholicae in paroeciis et dioecesibus.

Pag. 13,[42] lin. 8: loco « infidelium », scribatur « acatholicorum ».

Exc. MCKEEFRY: Placet iuxta modum: scilicet voto Em.mi Card. Marella assentio.

---

[36] Cf. p. 511.
[37] Cf. p. 488.
[38] Cf. p. 490.
[39] Cf. p. 490.
[40] Cf. p. 491.
[41] Cf. p. 496.
[42] Cf. p. 498.

Exc. ALTER: Placet iuxta modum: speciali modo [attendatur ad] ea quae dicta sunt ab Em.mo Cardinali Suenens de terminologia specifica i. e. de Actione Catholica. Valde placent ea contenta in parte prima. Nimis diffusa tamen est expositio in schematibus. Mihi videtur quod sufficiat loqui de apostolatus principiis primariis et de Actione Catholica laicorum in genere et praesertim in specie. Formae iuxta quas organizatur apostolatus laicorum referendae sunt coetibus nationalibus vel regionalibus Episcoporum.

Pars II. Quoad paginam 37,[43] linea 9 et ss. Mihi non placet verbum « capitalistico ». Creat confusionem. Dirimendum est meo iudicio.

Ad Cap. VIII, Num. 54. Ex ipsa natura apostolatus laicorum, necnon ex diversis circumstantiis diversis in regionibus melius videtur ut apostolatus laicorum ab Ordinariis loci vel a coetu Episcoporum nationali dirigatur et non a Sacra Romana Congregatione.

Exc. GRANER: Placet iuxta modum: secundum mentem Em.mi Relatoris, et attentis speciatim observationibus factis ab Em.mo Card. Suenens et ab Excellentissimo Archiepiscopo Hurley.

Exc. HURLEY: Placet iuxta modum: i. e. ad mentem Em.mi Cardinalis Richaud circa momentum apostolatus virorum, ad mentem Em.mi Domini Tinello circa momentum apostolatus intellectualis; ad mentem Em.morum Léger, König et Döpfner relate ad Communismum et Capitalismum; ad mentem Em.mi Cardinalis Suenens, et (conditionate) secundum proprium scriptum [44] relate ad terminologiam.

Exc. PERRIN: Placet iuxta modum: habita ratione animadversionum Eminentissimorum Richaud, König et Bea. Adhaereo voto Em.mi Suenens et Exc.mi Hurley: desideratur appellatio univoca verbi « Actionis Catholicae ».

Exc. ŠEPER: Placet iuxta modum: in votis Em.morum Cardd. König et Suenens.

Exc. BAZIN: Placet, ratione tamen habita animadversionum Patrum praesertim Cardd. Liénart, Suenens, Exc.mi Hurley et Tinello.

Exc. LEFEBVRE: Placet iuxta modum: attentis dictis ab Em.mis Cardd. Siri, Léger, Suenens et Exc.mi Hurley.

Aliqua mihi videntur dicenda non de particularibus sed potius de generalibus et de principiis, meo humili sensu.

---

[43] Cf. p. 511.
[44] Cf. pp. 536-538.

1. Expositio principiorum et notionum generalium mihi videtur insufficiens et incompleta. Ordo expositionis est aliquo modo empiricus, et ideo conclusiones non sunt clarae sed sat ambiguae.

Quomodo possumus exacte concipere et intelligere apostolatum laicorum, qui est notio analogica sine relatione ad apostolatum Ecclesiae vel episcopi vel sacerdotis: sicut sacerdotium fidelium non est intelligibile nisi relate ad verum sacerdotium.

Certe laici debent esse apostoli, sed num potest dici quod differentia cum sacerdotibus est, quod hi sunt stricto modo apostoli et isti « latiori tamen sed vero sensu » ut dicitur in definitione apostolatus laicorum in n. 5 pagina 15.[45]

Et postea dicitur: « ... Cum vocatio ad apostolatum sit de essentia ... etc. ... recipiunt divinitus datum ius et officium exercendi ... apostolatum Ecclesiae ».

Data hac definitione quomodo definiri potest apostolatus sacerdotalis? et a fortiori episcoporum?...

Unde apparet ambiguitas in toto schemate et in omnibus schematibus, maxime in definitione mandati (pag. 20,[46] n. 12), in relationibus cum Hierarchia et sacerdotibus! (in cap. II et III).

Certe concludi potest ad apostolatum late dictum

i. e. in sanctificatione ipsorum

in sanctificatione familiarum

in sanctificatione professionis et civitatis,

et in hoc apostolatu subsunt vigilantiae Episcoporum.

Sed si agitur de apostolatu proprie dicto i. e. de actione ad Regnum Christi directe provehendum v. g. in ecclesia paroeciali, in Liturgia etc., si agitur de apostolatu catechistarum, si agitur de associationibus fidelium quae habent ut finem proximum Regnum Christi, tum sine dubio subsunt directe et immediate sub auctoritate episcoporum et sacerdotum ab episcopo nominatorum, quia operant in propria missione data a Christo episcopis.

Et proh dolor! haec ambiguitas est iam a multis annis causa difficultatum gravium quas omnes experti sumus in actione pastorali, unde expositio principiorum apostolatus laicorum est maximi momenti tam pro laicis quam pro sacerdotibus qui cum eis laborant.

2. Videtur quod alia ambiguitas existit, meo humili sensu, quae quotidie habet in factis, in praxi, effectus dolorosissimos.

---

[45] Cf. p. 474.

[46] Cf. pp. 476-477.

De hoc agitur in pagina decima septima [47] a linea prima ad septimam, in primo schemate, et ad bene intelligendas has lineas quae sunt difficili intellectu oportet legere declarationem quarti schematis, quae amplissime tractat de hoc munere laicorum.

In concreto fateor quod apparent in explicatione huius numeris duo principia quae, sensu meo, sunt periculosa, ne dicam falsa.

*Primum est: distinctio realis in actibus humanis ordinis naturalis* qui vocatur aliquando temporalis et *ordinis supernaturalis* et ex hac distinctione concluditur non expresse sed de facto « *temporalia laicis, spiritualia clericis* ».

De hac declaratione dicitur N. 2 « Ordo naturalis suam propriam autonomiam habet... » et postea N. 4: « Christifideles i. e. laici insuper caritatis afflatu temporales activitates vivificare *vocantur* » et N. 5: « temporales activitates caritate animare queunt unde eae efficientiores etc. ».

Et in N. 3: « Iamvero in hac Ecclesiae opera munus maximi momenti et omnino necessarium ad fideles laicos *spectat...* ».

Et sufficit meminisse hanc propositionem damnatam a Pio IX: « Sacri Ecclesiae ministri Romanusque Pontifex ab omni rerum temporalium cura et dominio sunt omnino excludendi » (Denzinger N. 1727).

*Secundum principium* periculosum:

Quod subiacet, meo humili sensu, in hac expositione munerum laicorum in N. 6 pag. 16 [48] in primo schemate simul sumpta cum Declaratione quarti schematis, est: « In primis restaurandus est ordo naturalis ut postea fiat supernaturalis » et mihi videtur posse dici quod hoc principium in re pastorali est ruina veri apostolatus. Christus D.nus nunquam docuit nos hoc principium cum ipse solus sit restauratio tam ordinis naturae quam supernaturalis, cum ipsa eius gratia sit in eodem momento et sanans et elevans.

Et proh dolor! multi iuvenes sacerdotes hodie putant quod hoc principium est primum principium apostolatus: unde haec desideria laicisationis sacerdotalis ut melius possint restaurare ordinem naturalem qui postea fit supernaturalis.

3. Non satis insistitur in formatione spirituali et doctrinali militantium et responsabilium. Quomodo potest affirmari de iuvenibus in secundo schemate pag. 24,[49] N. 34: « Magni momenti sunt ad apostolatum iuvenum fovendum associationes iuveniles in quibus iuvenes acti-

---

[47] Cf. p. 474.
[48] Cf. p. 474.
[49] Cf. p. 504.

vam responsabilitatem sumant *ad seipsos efformandos in ipsam actionem apostolicam...* ».

Desideratur articulum qui de hac formatione ex professo loquitur.

Mihi placet meminisse athenaeum quod vidi in dioecesi Em.mi Card. Frings ad praeparandos et instruendos in re sociali militantes et simul in scientia religiosa et in re spirituali.

4. In enumeratione formarum apostolatus in *secundo schemate* in Titulo primo, capite secundo et tertio, minuitur, meo sensu, aestimatio harum formarum quae sunt maximi momenti et quae enumerantur in N. 12 pag. 13.[50] Et hae formae videntur omnino necessariae pro ipsa actione catholica stricte dicta et Concilium deberet multum insistere in his formis quae dabunt actioni catholicae verum influxum Spiritus Sancti, verum sensum supernaturalem oeconomiae christianae, verum sensum apostolatus qui non potest esse in supernaturali et in gratia Christi fundatus.

Exc. BERNARD: Placet iuxta modum: i. e. ratione habita observationum Eminentissimi Card. Richaud, non omissis quae dixit Exc.mus Lefebvre de quibusdam principiis enucleandis.

Deinde ad mentem Em.mi Card. Suenens de usu vocabuli « Actio Catholica » luculenter definiendo, vel saltem, si infeliciter hoc impossibile est, ad mentem Exc.mi Hurley.

De cetero attendatur iis quae dixit Exc.mus Tinello.

Exc. RAKOTOMALALA: Placet iuxta modum: attentis praesertim observationibus ab Excellentissimo Lefebvre.

Exc. NGÔ-DINH-THÛC: Placet iuxta modum: iuxta animadversiones Eminentissimorum Richaud, Suenens, König et Excellentissimi Lefebvre. Assentior speciatim observationi Eminentissimi König de communismo, nempe ut occasione Concilii, adunatio fiat episcoporum ad invenienda remedia contra acerrimam oppugnationem communismi, qui iam devoravit magnam partem orbis. Quaestio ista videtur aliquomodo negligi in nostris conventibus, forse quia turbat quietem mentis nostrae et oblivisci videmur omnes nos placide dormire super vulcanum aut melius super atomicam bombam, materialem et speciatim spiritualem.

Exc. VERWIMP: Placet iuxta modum: adhaereo eis quae dixit Eminentissimus Dominus Suenens de firma et stabili definitione termini « Actio Catholica ».

---

[50] Cf. p. 498.

Exc. JELMINI: Placet ad mentem Em.mi Relatoris. Haec schemata valde laudanda etsi attendendum erit his quae sapienter ab Em.mo Card. König relate ad marxismum [dicta sunt], et etiam his quae de clarificatione definitionis actionis catholicae dicta sunt ab Em.mo Suenens.

Exc. SUHR: Placet iuxta modum utrumque schema, attentis observationibus Em.mi Card. König relate ad marxismum et Em.mi Card. Suenens et Exc.mi Archiep. Hurley relate ad terminologiam Actionis Catholicae.

Exc. SCHARMACH: Placet iuxta modum: attentis observationibus Eminentissimorum Patrum.

Rev. GUT: Placet iuxta modum: ad mentem Cardd. Relatoris, Ruffini, Siri, König, Suenens. Ne timeatur, nec proinde nimis extenuetur verbum S. Petri de « sacerdotio regali », quod in Apocalypsi S. Ioannis iterum recurrit. Desiderarem in decreto claram et sanam huius termini pulcherrimi definitionem et doctrinam.

Rev. SÉPINSKI: Placet iuxta modum: sc. ratione habita animadversionum a Patribus factarum, praesertim ab Em.mis Cardinalibus Siri, König, Döpfner, Suenens et Exc.mo Hurley.

Alias animadversiones scripto trado.

*Prooemium generale et Pars I - Notiones Generales.*

Magnus conatus factus est a Commissione pro apparando schemate Constitutionis « De apostolatu laicorum », quia agitur de materia in multis partibus nova et in pluribus « de iure condendo ». Proponerem quod generales normae proponantur Concilio et Constitutionis definitiva redactio concredatur Commissioni postconciliari.

Adiungo animadversiones ad schema perficiendum.

Ad pag. 5,[51] lin. 15: corrigatur « Commission*i* ».

Ad pag. 5, linn. 17-23: constructio paragraphi deficiens esse videtur.

Ad pag. 6,[52] lin. 24: dicatur « assecut*a* esse videbatur ».

Ad pag. 6, lin 26: corrigatur: « sollemn*e* ad actionem invitamentum ».

Ad pag. 8,[53] lin. 5: melius scribatur « femina ».

Ad pag. 9,[54] linn. 22-23: praeferrem locutionem: « in divulgando sermone ».

Ad pag. 14,[55] lin. 23: corrigatur: « vobis donatum est ».

---

[51] Cf. p. 468.
[52] Cf. p. 469.
[53] Cf. p. 469.
[54] Cf. p. 470.
[55] Cf. p. 473.

Ad pag. 14, lin. 32: corrigatur: « ita multi unum Corpus ».
Ad pag. 15,[56] lin. 6: supprimatur locutio « quem dicunt ».
Ad pag. 15, lin. 21: melius scribatur: « latior*e* ».
Ad pag. 16,[57] linn. 15-16 et 21: praeferrem locutionem « actuositate ».
Ad pag. 19,[58] ad titulum: corrigatur « Praeambulum ».
Ad pag. 21,[59] lin. 8: corrigatur « plurim*a* ».
Ad pag. 21, lin. 10: corrigatur « exercend*a* ».
Ad pag. 21, lin. 24: expungatur verbum « his ».
Ad pag. 22,[60] not. 3, lin. 2: praeferrem: « huic officio destinent ».
Ad pag. 23,[61] linn. 8-9: sic interpunctio fiat: « pro rerum adiunctis, ad ».
Ad pag. 25,[62] lin. 10: corrigatur « huic nostrae aetati omnino peculiare ».
Ad pag. 26,[63] lin. 5: corrigatur « exercendus ».
Ad pag. 26, lin. 26: corrigatur « aerumnarumque ».
Ad pag. 28,[64] lin. 23: corrigatur « exsistit ».
Ad pag. 32,[65] lin. 14: sic fiat interpunctio: « rerum condiciones, in quibus ».
Ad pag. 39,[66] not. 6, lin. 2: corrigatur « vivant ».
Ad pag. 39, not. 6, lin. 3: corrigatur « aptissime ».
Ad pag. 41,[67] lin. 25: sic interpunctio fiat: « Quod maxime convenit, cum peculiaris actio... ».
Ad pag. 42,[68] linn. 15-20: Non iudico opportunum instituere S. Congregationem pro apostolatu. Sufficit, secundum meum submissum iudicium, Officium.
Ad pag. 42, lin. 16: idem modus scribendi adhibeatur: « precibus » sicut pag. 48,[69] lin. 28.
Ad pag. 45,[70] lin. 5: melius scribatur « a vita interior*e* ».
Ad pag. 45, linn. 20-21: proponerem hanc amplificationem: « instantissime invitat ut toto corde vitae liturgicae, praesertim huic divino convivio ».
Ad pag. 46,[71] lin. 17: corrigatur: « animam sua*m* ».

---

[56] Cf. p. 473.
[57] Cf. p. 474.
[58] Cf. p. 476.
[59] Cf. p. 477.
[60] Cf. p. 479.
[61] Cf. p. 478.
[62] Cf. p. 479.
[63] Cf. p. 480.
[64] Cf. p. 481.
[65] Cf. p. 483.
[66] Cf. p. 487.
[67] Cf. p. 488.
[68] Cf. p. 488.
[69] Cf. p. 492.
[70] Cf. p. 490.
[71] Cf. p. 491.

Ad pag. 47,[72] lin. 27: recta fiat interpunctio: [Quibus officium incumbat].

*Pars II - De apostolatu laicorum in actione ad Regnum Christi directe provehendum.*

Ad pag. 6,[73] lin. 10: proponerem: « sub successore Petri Ecclesiae... ».

Ad pag. 7,[74] lin. 24: corrigatur « praeiudiciorum ».

Ad pag. 8,[75] lin. 3: corrigatur « quia ».

Ad pag. 10,[76] lin. 13: sic fiat interpunctio: « pro Regno Christi, protulerunt ».

Ad pag. 11,[77] lin. 20: melius scribatur: « sub superiore moderamine ».

Ad pag. 12,[78] linn. 9-10: tollatur prima interpunctio: « Actionem Catholicam promoveant, aptiores formas statuendo ».

Ad pag. 13,[79] lin. 22: praeferrem locutionem: « actuositatem ».

Ad pag. 19,[80] lin. 30: melius dicatur: « instituta ».

Ad pag. 25,[81] in titulo: verbum « ambitus » saepe adhibetur; praeferrem « campus » vel « provincia ».

Ad pag. 25, lin. 17: corrigatur « christiane agat ».

Ad pag. 26,[82] lin. 18: scribatur melius: « exsistant » sicut pag. 27,[83] lin. 4; adhibeatur semper *idem* modus scribendi.

Ad pag. 26, linn. 19-20: tollatur comma (virgola): « ita ut per eos spiritus christianus in omnem... ».

Ad pag. 27, linn. 7-8: tollatur comma « agendi et cogitandi rationem ».

Ad pag. 28,[84] lin. 9: corrigatur: « cleri autochthonis ».

Ad pag. 28, not. 6, lin. 3: corrigatur « Philippinum ».

Ad pag. 29,[85] not. 3 et 4: pressius indicetur fons.

Ad pag. 30,[86] linn. 1-3: proponerem hunc textum: « atque studio discreto et fraterno sese devovere causis generalioribus universae familiae gentium ».

Ad pag. 30, lin. 14: corrigatur: « praesertim quoad regiones mundi ».

---

[72] Cf. p. 491.
[73] Cf. p. 495.
[74] Cf. p. 496.
[75] Cf. p. 496.
[76] Cf. p. 497.
[77] Cf. p. 497.
[78] Cf. p. 498.
[79] Cf. p. 499.
[80] Cf. p. 502.
[81] Cf. p. 505.
[82] Cf. p. 505.
[83] Cf. p. 506.
[84] Cf. p. 506.
[85] Cf. p. 508.
[86] Cf. p. 507.

Ad pag. 30,[87] lin. 32: tollatur comma: « liberali animo spiritualia subsidia ».

Ad pag. 32,[88] lin. 22: praeferrem « fulciant ».

Ad pag. 33,[89] lin. 23: corrigatur: « ut debitam observantiam ».

Ad pag. 33, lin. 28: scribitur hic « nonnunquam »; alibi in hoc schemate « numquam »; adhibeatur semper idem modus.

Ad pag. 33, lin. 33: corrigatur: « ab Hierarchia ».

Ad pag. 33, lin. 30: corrigatur: « praebeant ».

Ad pag. 37,[90] lin. 9: corrigatur « alii ».

Ad pag. 37, linn. 13-22: textus aliquatenus obscurus manet.

Ad pag. 38,[91] lin. 7: praeferrem hanc redactionem: « ut Deus repleat laicorum vitam, quae... ».

Ad pag. 40,[92] lin. 4: dicatur: « benignitate, humanitate, paupertate, *humilitate* etc... »; quia in titulo legitur « Christus mitis et humilis corde ».

Ad pag. 40, nota: corrigatur 15.

Ad pag. 41,[93] lin. 19: corrigatur « autochthones ».

Ad pag. 42,[94] lin. 5: sic interpunctio fiat: « tam necessaria participatio, in Ecclesiae... ».

Ad pag. 43,[95] lin. 21: corrigatur: « autochthonum ».

Ad pag. 44,[96] lin. 10: corrigatur: « necessariae ».

Ad pag. 45,[97] lin. 28: corrigatur: « Actionem Catholicam ».

Ad pag. 48,[98] lin. 29: corrigatur: « sensu theologico ».

Ad pag. 49,[99] sic interpunctio fiat: « Hoc enim, ratione ... quotidianae, ».

Ad pag. 50,[100] titulum IV: corrigatur et scribatur vel « subsecivis » vel « subsicivis ».

Ad pag. 50, n. 1, lin. 1: corrigatur « Humani civilisque huius temporis cultus ».

Ad pag. 51,[101] lin. 13: sic interpunctio fiat: « impugnanda sunt, donec ».

Rev. JANSSENS: Placet iuxta modum: quod ad partem I: in voto Em.mi Card. Suenens.

Quod ad partem II: cum Em.mis Cardd. Döpfner et König.

---

[87] Cf. p. 508.
[88] Cf. p. 509.
[89] Cf. p. 510.
[90] Cf. p. 511.
[91] Cf. p. 511.
[92] Cf. p. 512.
[93] Cf. p. 514.
[94] Cf. p. 514.
[95] Cf. p. 515.
[96] Cf. p. 515.
[97] Cf. p. 516.
[98] Cf. p. 518.
[99] Cf. p. 519.
[100] Cf. p. 519.
[101] Cf. p. 520.

# XI

# DE APOSTOLATU LAICORUM

(Sexta et Septima Congregatio: 18-19 iunii 1962)

## 1) SCHEMA PROPOSITUM A COMMISSIONE DE APOSTOLATU LAICORUM

## PARS III

## DE APOSTOLATU LAICORUM IN ACTIONE CARITATIVA

### PROOEMIUM

[*Dilectio proximi signum est discipulorum Christi*]

Cum iam hisce nostris temporibus adimpleri videantur verba Christi: « quoniam abundavit iniquitas, refrigescet caritas multorum »,[1] Sacrosancta Synodus, ut praeclarum unitatis Ecclesiae et caritatis nuncium, et testimonium, omnibus hominibus actionis caritativae obligationem commemorat. Etenim apostolatus omnis originem ducit ex praecepto Christi, qui, postquam commendavit his verbis mandatum dilectionis Dei: « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua et in tota mente tua. Hoc est maximum et primum mandatum », addidit: « Secundum autem simile est huic: diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis universa lex pendet et Prophetae ».[2]

Signum, igitur, discipulorum Christi, iuxta Divini Magistri sententiam, proximi dilectio est: « in hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem ».[3]

[*Ecclesia altam semper praetulit caritatis facem*]

« Nihil idcirco mirum si catholica Ecclesia, a Christo capiens documentum, mandatum Christi conficiens, per bis mille annos, a priscorum nempe diaconorum ministeriis ad nostros usque dies, continenter altam praetulit facem caritatis, non minus praeceptis quam exemplis latissime editis ».[4]

Verba, enim, quibus ab Ignatio Antiocheno Romana Ecclesia celebratur: « Universo caritatis coetui praesidens »,[5] universali Ecclesiae iure competunt, utpote quae « ob suam... inexhaustam in omnibus bonis fecunditatem, ... magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis testimonium irrefragabile ».[6]

[*Instantia actionis caritativae hoc tempore*]

Hodie, vero, communicationis instrumentis ac mediis expeditioribus factis, distantiae inter homines ita quodammodo evictae sunt, ut mundi uni-

versi incolae membra unius familiae se habeant. Actio, igitur, caritativa christifidelium, universos fines attingens, omnes homines amplecti debet, ut qui cibo potuque, vestitu, domo, medicinis, labore, instructione, humanae vitae ducendae facultatibus carent, aerumnis vel infirma valetudine cruciantur, exilium vel carcerem patiuntur, reficiantur et, praestitis auxiliis, leventur.

Itaque, nostra haec aetas actionem caritativam, ad quam exercendam Ecclesia a Conditore suo ius inalienabile et munus praeclarum accepit, et quam, decursu temporum, eadem egregie promovit, urgentiorem facit et in immensum prolatam.[7]

[*Ipsa humanitatis lex promovet plurima benefica opera et incepta*]

Ipsa autem humanitatis lex movet etiam civitates et nationes in re oeconomica progressas erga eas quarum oeconomicae progressiones in effectu sunt, ita quidem ut « quibus nationibus saturitas copiaque sit omnium bonorum, ab iis status non est neglegendus aliarum, quarum cives in tantis versentur domesticis difficultatibus, ut egestate fameque paene conficiantur ».[8]

Cum, vero, adsistentiae socialis formae privatae vel publicae, nationales vel internationales, multiplices susceptae sint ac suscipiantur, et universos fines civilis societatis ingrediantur, Sacrosancta Synodus laicis commendat ut, praeter opera ab Ecclesia constituta, adsistentiae socialis institutiones ipsas, sua praesentia et supernaturalis caritatis afflatu directe et indirecte foveant utque, in utroque operositatis campo, totis viribus sese impendant.

NOTAE

[1] *Mt.* 24, 12.
[2] *Mt.* 22, 37-40.
[3] *Io.* 13, 5.
[4] IOANNES XXIII, Litt. Enc. *Mater et Magistra, A.A.S.,* 53 (1961), p. 402.
[5] S. IGNATIUS ANTIOCHENUS, *Ad Romanos, PG* V, 685.
[6] *Conc. Vat. I,* Const. *De fide Catholica,* Cap. III.
[7] Cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando,* Series I, Appendix vol. II, Pars II, pp. 707-709: « De actuositate Ecclesiae ».
[8] IOANNES XXIII, Litt. Enc. *Mater et Magistra, A.A.S.,* 53 (1961), p. 440.

## CAPUT I

## DE NATURA ET AMBITU ACTIONIS CARITATIVAE

1. [*Caritas supernaturalis actionem caritativam urget*]. Actionis caritativae nomine hic veniunt omnia incepta et opera tum individua tum collective ordinata, quae sub impulsu caritatis supernaturalis fiunt ad adiuvandum proximum in indigentia constitutum vel ad egestatem eius praeveniendam. Sicut virtute supernaturali caritatis diligimus « proximum propter

Deum »,[1] sic et in actione caritativa, secundum illud Sancti Thomae, « ratio diligendi proximum Deus est; hoc enim debemus in proximo diligere ut in Deo sit ».[2]

Actio caritativa hominem in egestate degentem allevare dum sibi proponit, quidquid humana persona indigentis ex integro sibi postulat haud negligit; eiusdem igitur culturalem, socialem, spiritualem profectum perficere, eidemque subsidia quibus ipse sibi consulere valeat necessitatibus, providere curat.

2. [*Actionis caritativae opera*]. Fideles omnes caritatem in cordibus suis, per Spiritum Sanctum diffusam[3] ad actionem perducere studeant « opere et veritate ».[4]

Actio caritativa complectatur praesertim ea quae Dominus, in novissimo iudicio, sese requisiturum esse praedixit, nempe: esurientes pascere, sitientes potare, nudos vestire, hospites suscipere, infirmos visitare, captivos redimere.[5] Alia iure addidit traditio christiana opera misericordiae his similia quae fraternae caritatis testimonium sunt.

3. [*Indoles universalis et ordo actionis caritativae exercendae*]. Exemplum et mandatum Christi secutus quivis fidelis caritatem cum omnibus hominibus, quacumque necessitate laborantibus, communicet, ita quidem ut ordinem servet caritatis, scilicet et coniunctionis suae rationem cum eo quem iuvat et bonorum quibus iuvat, et necessitatis propter quam iuvat.[6]

4. [*Actio caritativa excedit ordinem naturalis adsistentiae*]. Supernaturali sua ratione actio caritativa elevatur supra ordinem naturalis adsistentiae quae ex mere humano vel sociali impulsu procedit.

5. [*Opera adsistentiae socialis naturalis ordinis iuvanda*]. Cum autem gratia naturam non destruat, sed elevet atque perficiat, fideles actus et incepta adsistentiae socialis quae ad naturalem ordinem pertinet ne contemnant neve impugnent, sed potius, iuxta merita, agnoscant, eisque, collato opere, pro viribus, foveant.[7]

## NOTAE

[1] S. AUGUSTINUS, *De Trinitate,* 8, 8. *PL.*

[2] S. THOMAS, *Summa Theologica,* II-II, q. 25, a. 1.

[3] Cf. *Rom.* 5, 5.

[4] *I Io.* 3, 18; cf. *I Iac.* 1, 2.

[5] Cf. *Mt.* 29, 31-46.

[6] S. AUGUSTINUS, *De Doctrina christiana,* I, 27; *PL* 34, 29.

[7] Cf. Plures allocutiones Pii Pp. XII, praesertim vero illam quam ad « Pax Romana MIIC », die 25 aprilis 1957, habuit, *A.A.S.,* 49 (1957), pp. 298-299.

IOANNES XXIII, in suo sermone ad delectos viros qui interfuerunt Conventui Consilii « Food and agriculture Organisation » (F.A.O.), Romae habito die 10 nov. 1959, aperte dixit Ecclesiam valde probare incepta eiusdem organizationis, gratulatus est cum omnibus iis qui in ea operam dant; immo appellavit ipsam F.A.O. « immensam operam misericordiae, operam misericordiae quae universum mundum

attingere conatur » (« Mais qu'est-ce que toute l'activité de la F.A.O. sinon une immense œuvre de miséricorde, une œuvre de miséricorde à l'échelle mondiale! »), *A.A.S.,* 51 (1959), pp. 865, 866.

## Caput II

## DE IUSTITIA ET ACTIONE CARITATIVA

6. [*Dignitas et necessitas caritatis et iustitiae*]. Cum a christiana doctrina non minus alieni sint qui, perfectione ordinis iuris supposita, caritatem superfluam reddere autumant, quam alii qui actionem caritativam, neglecta iustitia, extollunt, Sacrosanctum Concilium omnes christifideles admonet ut utriusque virtutis et dignitatem et necessitatem et earum in rebus humanis ordinandis indissociabilem coniunctionem agnoscant et foveant.

7. [*Iustitiam caritas urget*]. Nedum caritas iustitiam negligat, in ipsa actione caritativa quidquid iustitiae est, e contrario urget, indesinenter promovens puritatem, integritatem, perfectionem iustitiae, in altero homine [1] alterum ego secundum praeceptum Domini,[2] et etiam ipsum Christum respiciens. Ita ut rectius dici debeat: ubi deest observantia erga personam in actione caritativa, ibi ipsa caritas deficit, et quo magis crescit caritas eo magis crescit observantia erga homines, dignitatis et aequalitatis sensus ac praecavetur quidquid in actione caritativa libertatem, personalem autonomiam minueret et inde iustitia detrimentum caperet.

8. [*Caritas iustitiae limites excedit*]. Licet cuique fas non sit caritati relinquere quod a iustitia debetur, ipsa tamen caritas iustitiam perficit, attingens, immo suo ardore excedens fines iustitiae; nam « non quae sua sunt quaerit »,[3] sed omnia sua cum aliis animo prompto et amicali coniunctione participare parata est.

9. [*Caritas superat iustitiam*]. Opera iustitiae, quamvis assidue amplificentur, spatia caritatis [4] necesse est etiam atque etiam dilatari; caritas enim secretum possidet coercendi atque suaviter mulcendi poenas et aerumnas quae vitam hominum continuo, sicut pauperes, de quibus dicit Christus: « semper pauperes habetis vobiscum »,[5] comitantur, quaeque, etsi peccati sunt sequela, fieri possunt redemptionis instrumenta.

10. [*Ecclesiae ius et officium adsistentiae*]. Publicae auctoritatis est adsistentiam socialem ita instituere ut omnibus civibus ea praesto sint, quorum defectus bonum commune in discrimen vocaret. Postulat vero ordo iuris ut cum singulorum hominum et coetuum tum etiam ipsius Ecclesiae agnoscatur et protegatur ius et officium aliis subveniendi, sive individualiter sive coniunctim exercendae. Quapropter fideles studeant ut ordo iuris ita constituatur ut libertas aliis subveniendi et operositatis caritativae Ecclesiae iure civili sanciatur.

NOTAE

[1] Cf. *Mt.* 5, 43.
[2] Cf. *Mt.* 25, 40.
[3] *I Cor.* 13, 15.
[4] Cf. S. AUGUSTINUS, Sermo X, *De verbis Domini. PL.*
[5] *Mt.* 27, 11 et *Lc.* 14. 17.

CAPUT III

DE OBLIGATIONE ACTIONIS CARITATIVAE

11. [*Opera caritativa supererogatoria non sunt*]. Altissimum christifidelium officium est ut maximum mandatum ad actum perducant. Reicienda proinde est falsa illa et in praxi perniciosissima opinio quae opera caritatis omnia supererogatoria esse autumat.

12. [*Quilibet proximus in necessitate constitutus adiuvandus*]. Ad actionem caritativam omnes, suarum facultatum ratione habita, obligantur ubi quilibet proximus in necessitate constitutus occurrat cui subvenire possint. Hodierni temporis condiciones et adiuncta hanc obligationem premunt cum hinc humanarum calamitatum notitiae raptim circumferantur et inde multiplicia concessa sint subveniendi modi et instituta.

13. [*Urgentior necessitas erga eos qui sunt in periculo morali vel spirituali*]. Proximi necessitatibus adesse impensius urget, si periculum moralis et spiritualis ruinae proximo instet a materiali vel sociali indigentia. Exemplo sit Bonus Pastor qui, nonaginta novem ovibus in deserto dimissis, ad illam quae perierat vadit donec inveniat eam.[1]

NOTA

[1] Cf. *Lc.* 15, 4.

CAPUT IV

DE ACTIONE CARITATIVA ET APOSTOLATU LAICORUM

14. [*Opera apostolatus Christifidelium sunt testimonium caritatis*]. Sicut mysteria Incarnationis et Redemptionis divinam erga homines caritatem manifestant, ita omnia Christifidelium opera in aedificatione Corporis Christi hanc caritatem cum hominibus communicent eiusdemque testimonium praebeant. Quapropter apostolatus christifidelium illa caritate informetur quae « patiens est, benigna est, ... non aemulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quaerit quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet ».[1]

15. [*Momentum actionis caritativae inter opera laicorum apostolatus*]. Quamvis opera apostolatus omnia a caritate procedant, tamen inter ea praeclarum locum obtinent opera caritativa quibus auxilium hominibus in necessitatibus constitutis praestatur. Haec enim opera evangelici apostolatus propositum fovent, fidei semitam expediunt, miro modo amicitiae necessitudinem et societatem vitae instaurant, caritatis quam Ecclesia in Sacramentis et in Liturgia, praesertim Eucharistica, celebrat, sunt perspicuum documentum.

16. [*Speciale in operibus caritativis munus laicis fidelibus incumbit*]. Laici his operibus caritativis Ecclesiae participant praesertim eo quod possessionum suarum et temporalium laborum sociale munus attendentes, utriusque generis bona egenis communicent; quod varias suas naturales et acquisitas capacitates, scientias et artes eorum iuvamini applicent; quod in multiplicis adsistentiae socialis institutis evolvendis et animandis assidue cooperentur.

17. [*Dignitas humana in actione caritativa observanda*]. Dignitatem personae, libertatem conscientiae, imaginem Dei in proximo quasi elucentem christifideles dum perficiunt ministerium caritatis observent, in omni humanitate et fraternitate; caveant igitur ipsi ne eos quos adiuvant vel opera quibus adiuvant quasi dominandi adminicula habeant et mera instrumenta fidei propagandae.[2]

18. [*Dignitas humana observanda etiam in operibus socialibus caritatis*]. Opera socialia caritatis christifideles exsequentes, testimonium exhibeant honoris qui redditur Deo in proximo omni opere caritatis ita ut, subsidium qui praestant simul cum iis qui praestitis subsidiis utuntur, speciem afferant singularis vitae trinitariae, in homine servante unitatem humanae familiae, in individuo dignitatem humanae personae, et propter Dei Filium aequitatem amoris et redemptionis divinae.

19. [*Communio in activitate caritativa cum non catholicis*]. Cum ad unitatem Ecclesiae in fide fovendam et schismata unitatem adversantia cohibenda, mutua, ut experientia docet, communicatio in caritate et operibus non solum inter domesticos fidei sed etiam inter fideles et eos qui fidei dono vel integre nondum gaudent vel carent, conferat, christifideles verbum Domini de evangelici Samaritani exemplo sectantes, huiusmodi animum, discrete quidem, sed generose patefaciant.

## NOTAE

[1] *I Cor.* 13, 4-7.

[2] Cf. IOANNES XXIII, Litt. Enc. *Mater et Magistra, A.A.S.*, 53 (1961), pp. 442, 443.

## CAPUT V

## DE ACTIONE CARITATIVA SINGULORUM

20. [*Necessitas actionis caritativae nostris temporibus augetur*]. Licet huius temporis institutiones homines hominibus admoveant, ipsi tamen frequenter extranei manent animo ac spiritus solitudine afficiuntur et cruciantur: obligatio actionis caritativae singulorum, qua homo homini vere proximum et fratrem se praebet, non solum non minuitur sed verius augetur.

21. [*Efficacia actionis caritativae singulorum*]. Actio caritativa singulorum quae secreto et dulci animo egentem adit, miserationis affectu compulsa et plausu aliena, pauperi subsidium tempestivum praebet, quem ad certam spem inducit, fiduciam arctam inspirat singularemque prae se fert efficaciam.

22. [*Actio caritativa intimum hominis animum praesertim attingit*]. In caritate individuali exercenda, nisi gravis inopia pauperis aliter suadeat, curandum praecipue illa praestare quae humanae personae dignitati potius conveniunt, qualia sunt: consilia praebere et laborem suppeditare, atque in primis quae intimum hominis animum attingunt.

23. [*Spiritus caritatis singulorum est ratio felicis exitus etiam operum communis adsistentiae*]. Spiritu quo actionem caritativam individualem explicantes informari debent, etiam in adsistentiae communis institutis operam praestantes imbuantur, ita ut singuli suae caritatis instinctu incitati conspirent in felicem exitum communis caritatis.

## CAPUT VI

## DE ACTIONIS CARITATIVAE ORGANIZATO EXERCITIO

24. [*Caritatis opera collectiva*]. Caritatis opera non solum seorsim a singulis sed etiam associatis perfici natura socialis hominum exigit, ut, viribus unitis, efficacius procedatur.

25. [*Omnes christifidelium communitates caritatis consociationes se considerent*]. Cum obligatio actionis caritativae universam Ecclesiam teneat, omnes eius communitates veluti consociationes caritatis spiritu animatas sese considerent: quod pro Ecclesia tam universali quam particulari, in primis vero pro paroecia, ad effectum perducendum est.

26. [*Operibus caritatis ab Ecclesia commendatis laici cooperentur*]. Illis proinde caritatis operibus, de quibus in canonibus 467, 468, 469 C.I.C., laici libenter cooperentur, ii praesertim qui Associationibus Catholicis nomen dederunt.

27. [*Laicorum munia erga instituta caritativa*]. Sacrosancta Oecumenica Synodus laicis summopere commendat institutiones caritativas, eisdemque et

nomina et subsidia dare invitat. Ergo laude digni sunt qui ad opera caritativa sese impendunt et qui, prout mores diversarum regionum ferant, otii sui magnam partem, v. g. diem dominicam, tempus vacationum aut ab opere vacuum, pro curandis miseris, senescentibus, aegrotis, sua sponte offerunt.

28. [*Relationes inter instituta caritativa et Hierarchiam*]. Quae de forma iuridica associationum et institutionum earumque ad Hierarchiam relatione dicta sunt, etiam ad instituta caritativa applicentur, ratione habita eorum peculiaris indolis.[1]

29. [*Associationes caritativae in ambitu dioecesano*]. Episcopi est pro sua Dioecesi, intra limites iuris universalis, opera et incepta organizata efficaciter coordinare, immo praeordinare, quae opportuna videntur, prouti adiuncta ferant, cooperantibus convenienter et clericis et laicis.

30. [*Associationes caritativae in ambitu nationali*]. In qualibet natione curent Episcopi ut adsit consilium quod omnium associationum caritatis coordinationi efficaciter provideat, prouti condiciones religiosae, politicae, oeconomicae, sociales cuiusvis nationis postulant. Huius consilii est etiam relationes curare inter ipsas associationes caritativas Ecclesiae et cetera adsistentiae socialis instituta, sive a publicis auctoritatibus sive a coetibus quibuscumque moderata. In hoc consilio clerici et laici partes habeant.

31. [*Associationes caritativae in ambitu internationali*]. Consilia coordinativa operum caritatis apud singulas nationes in efformando superiore consilio quodam internationali cooperentur, sicut iam fit in institutione quae dicitur « Caritas Internationalis ».

Huius consilii fines praecipui sunt:

*a*) in ambitu internationali studiis aptisque mediis, necessitatibus, etiam praeveniendo, consulere;

*b*) diversarum nationum actiones caritativas exigentiis Ecclesiae universalis accommodare;

*c*) cum aliis adsistentiae socialis consiliis internationalibus cooperari.

Si Summo Pontifici placuerit, precibus nonnullorum Episcoporum accedenti, cuidam Sacrae Congregationi curam Apostolatus Laicorum committere, iuxta propositum supra expositum,[2] optandum est ut in eodem Dicasterio peculiare instituatur officium de actione caritativa.

32. [*Laici et institutiones caritativae a religiosis promotae*]. Cum inter opera caritatis quae in Ecclesia perficiuntur conspicua exstent instituta nonnulla ab Ordinibus vel Congregationibus religiosis, operibus caritativis praecipue intentis, inita, haec ut magni faciant Sacra Synodus laicos hortatur, auxilium et patrocinium eis praestare, et vocationes pro ipsis Ordinibus et Congregationibus fovere commendans.

## NOTAE

[1] Cf. supra Part. I, *Notiones Generales,* Cap. II.
[2] Cf. supra Part. I, *Notiones Generales,* Cap. VIII, n. 54.

## CAPUT VII

## DE FORMATIONE LAICORUM AD ACTIONEM CARITATIVAM EXERCENDAM

33. [*Caritatis exercitium et personalis sanctimonia*]. Laici in mysterium caritatis Christi introducantur et caritatis misericordiaeque opera necessaria esse saluti edoceantur, praeterea ipsa ad evangelicam perfectionem et animi sanctimoniam consequendam rectam viam praebere et praeclarissimum vitae christianae testimonium offerre[1] .

34. [*Institutio ad actionem caritativam in familia, in paroecia, in dioecesi*]. Cum animi cultus sicut cuiusvis disciplinae initium sumat iam inde a puerili aetate, parentes necnon puerorum praeceptores curent exemplo esse officii caritatis liberis et discipulis, quos etiam ad opera caritatis instituant et ad ea exercenda, ipsis moderantibus, immittant.

Momentum et dignitatem operum caritatis moderatores institutionum in paroeciis et dioecesibus suis auditoribus illustrent et, si oportuerit, tueantur, ita ut christifideles omnibus ad egenos sublevandos inceptis, data opera et oblata pecunia, patrocinentur.

35. [*Institutio « methodologica » seu « systematica » laicorum ad actionem caritativam*]. Ii, quorum interest animarum salus, promoveant, ad exemplum Hierarchiae, cui laicos ad opera caritatis apparare semper curae fuit, institutionem eorum « methodologicam » seu « systematicam », quam vocant, novis semper adiunctis accommodatam. Quare, regulares cursus ad hanc institutionem comparandam pro laicis quibus officium est exercendi adsistentiam et beneficentiam, laudandi et commendandi sunt. Ergo, quae iam exstant ad hunc finem scholae catholicae foveantur, aliaeque opportune erigantur.

Qui vero apud studiorum universitates in doctrina sociali tradenda incumbunt, doctrinam catholicam de adsistentia sociali, ratione habita progressus scientiarum, quod attinet ad vitam sive individualem sive socialem, curent elaborare.

Laici autem illa institutione informati non modo in opera et instituta Ecclesiae sese impendant, verum etiam in associationibus omnibus perviis, necnon publicis adsistentiae socialis inceptis, arrepta occasione vel opportunitate, operam navent, christianae caritatis afflatu ea curantes animare.

36. [*Fideles doceantur per opera caritatis Christum colere in fratribus*]. Fideles omnes doceantur debitam moderationem, studiosam observantiam, fraternum animi sensum erga proximum suum in exercitio caritatis servare, illud in primis prae oculis habentes: quod fit ad fratrem sublevandum a labore vel dolore, sibimetipsi fieri Christum in Evangelio affirmasse.[2]

*Textus definitive probatus in Sessione Generali habita diebus 2-8 aprilis 1962.*

## NOTAE

[1] Pius XII, *A.A.S.*, 44 (1952), p. 470. Hoc principio ductus, laicus A. F. Ozanam Associationes Vincentianas laicorum fundavit.
[2] *Mt.* 25, 48.

## Pars IV

## DE APOSTOLATU LAICORUM IN ACTIONE SOCIALI

### Declaratio

### I

### Ecclesiae opera in christiana ordinis naturalis instauratione

1. *In praesenti oeconomia aeternae salutis hominum, omnes naturalis ordinis fines ad supernaturalem ultimum hominis finem ordinantur.*

*Qua de re uterque ordo — et naturalis et supernaturalis — unicum historicum divinae Providentiae consilium constituit.*

*Non sunt tamen confundendi neque separandi; sunt vero distinguendi; et ordo naturalis ita actuari debet ut supernaturalis ordinis effectionem non impediat immo potius secundet, etenim homines in ordine supernaturali proprium finem ultimum consequuntur.*

2. *Ordo naturalis suam propriam autonomiam habet; habet scilicet fines proximos, leges, methodos, media, principia auctoritatis, officia et iura propria aut in sua ipsius natura fundata. In tempore igitur ad actum perducitur fines eius agnoscendo et prosequendo; legibus suis scilicet oboedientiam praestando, suam methodum adhibendo, principiis suis auctoritativis exercendis, officiis implendis ac iuribus vindicandis quae in eius ambitu continentur. Ordo vero supernaturalis requirit ut activitates temporales in fide et caritate exerceantur iuxta sententiam Pauli Apostoli dicentis*: « *Sive ergo manducatis sive bibitis sive aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite* ».[1] « *Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi, gratias agentes Deo et Patri per ipsum* ».[2]

3. *In historica ordinis naturalis actuatione homines peccati originalis vulnere infecti,*[3] *in multos ac gravissimos prolapsi sunt errores, ad cognitionem veri Dei praesertim necnon naturae humanae et ordinis moralis principiorum quod attinet.*

*Huiusmodi errores ipsorum activitates et temporalis ordinis instituta pervaserunt; inde consectaria maxime negativa quoad personae humanae dignitatem et vitae mores effluxerunt.*[4]

*Hodie igitur sicut et praeteritis temporibus Ecclesiae est operam suam praestare ad ordinem naturalem in seipso instaurandum eumque ad ordinem supernaturalem ordinandum.*

*Iamvero in hac Ecclesiae opera munus maximi momenti et omnino necessarium ad fideles laicos spectat.*

4. *Haec Ecclesiae opera tendit, praesertim hodie, ad omnes notiones scientificas componendas in apta rationali cognitione Dei, humanae personae, principiorum ordinis moralis. Ad temporales activitates explicandas intra moralis ordinis ambitum; ad temporales institutiones informandas principiis moralibus.*

*Christifideles insuper caritatis afflatu temporales activitates vivificare vocantur.*

5. *Ecclesiae opera in naturali ordine instaurando ac ad Deum ordinando, in omnibus suis elementis considerata, apparet tamquam vera aliqua forma apostolatus, quatenus et ipsa verum aliquod testimonium exhibet de exsistentia Christi et Spiritus eius in mente fidelium.*

*Etenim redemptiva Christi actione fideles maiore cum claritate, firma cum certitudine et nullo admixto errore ordinis moralis principia cognoscere valent; itaque ad huiusmodi principia detegenda sive ad eadem clarius cognoscenda alios adiuvare possunt; temporales activitates caritate animare queunt, unde eae efficientiores in ipso ordine naturali ad eius pertingendos fines redduntur; simulque tandem spiritualium rerum desiderium in aliis accendere valent viamque ad ceteras apostolatus formas sibi ipsis sternere, quae magis conferunt ad vitam supernaturalem in aliis suscitandam.*

## II

6. *Expositio huius Partis in duos Titulos dividitur:*

*In primo Titulo considerantur rationes communes respicientes Ecclesiae opera in christiana ordinis naturalis intauratione. In hac enim parte quid huiusmodi restauratio complectatur declaratum est; dictum est scilicet de partibus quae necessario ad laicos in ea actuanda spectant; de diversis formis ac methodis adhibendis iuxta diversas historicas conditiones in quibus Ecclesia operatur; de necessitate aptae educationis laicorum ad hunc finem; de possibilitate ac de officio spiritualem perfectionem prosequendi ad finem supernaturalem pertingendum mediantibus ordinis naturalis activitatibus in fide et caritate exercendis.*

*In altero Titulo de diversis ordinis temporalis saeptis, in quibus Ecclesia, praesertim per laicos, hodie ad instaurandum in Christo hunc ordinem adlaborat, actum est. Sunt procul dubio magni momenti saepta; haec tamen prae ceteris delecta sunt ratione habita doctrinae Summorum Pontificum hac in re in novissimo saeculo praesertim; et considerata sunt etiam quae Episcopi ad Commissionem Antepraeparatoriam Concilii Vaticani II miserunt.*[5]

*In unoquoque ex dictis saeptis quaedam enunciantur principia et quaedam normae doctrinae socialis Ecclesiae non sane ad corpus doctrinae sytematicum componendum, sed ad fideles, praesertim laicos, hortandos ut ea ad actum perducant, concretae situationis historicae ratione habita.*

NOTAE

[1] *I Cor.* 10, 31.
[2] *Col.* 3, 17.
[3] Cf. *Rom.* 5, 12-21.
[4] Cf. *Rom.* 1, 18-32; 3, 9-20.
[5] Cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando,* Series I, Appendix Vol. II, Pars I, pp. 100-118, Pars II, pp. 710-712.

## Prooemium

[*Ordo temporalis in Christo instaurandus*]

Cum Deus Omnipotens, Factor caeli et terrae, universum mundum disposuerit ad gloriam suam in plenitudine Christi, Filii Sui, Verbi Incarnati, consummandam, meminerint Christifideles se non tantum ut terram repleant atque subiiciant [1] esse vocatos, sed insuper ad universum temporalem ordinem in Christo instaurandum ac perficiendum, secundum illud Apostoli: « omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei ».[2]

Quapropter apostolatus Ecclesiae etiam ipsum ordinem temporalem attingit, pervadit atque informat, ita quidem ut, integer manens in sua natura, totus simul ea vita vivificetur qua abundamus in Christo Iesu.

[*Libertas filiorum Dei erga hominum opera servanda*]

Hodiernae aetatis proprium est ut homo, scientiae et artium ingenti progressu in temporalibus ditatus, necnon bonorum omnis generis copia, aptior in dies appareat ad divinam suam circa mundum vocationem adimplendam. Alia tamen ex parte, his ipsis particularibus bonis seductus, haud parum periclitatur ne, universalis et integrae suae naturae sensum amittens, servus operum quae ipse confecit magis inveniatur, quam regali illa filiorum Dei libertate erga res creatas excellens, ad quam mirabiliter conditus est et mirabilius reformatus.[3]

[*Progressus scientiarum et artium doctrina christiana compleatur*]

Sacrosancta Synodus igitur fideles omnes hortatur ut scientiarum et artium progressui libenter pro viribus operam dent, illumque compleant apta cognitione hominis « ad imaginem Dei » conditi,[4] ordinis moralis, et Creatoris mundi. Studeant insuper ut divina illa Lux, quae est Christus « Imago Dei invisibilis »,[5] in quavis humani cultus regione resplendeat, et ab Ipsa tota veritas, in ordine sive naturali sive supernaturali, magis magisque scateat.

[*Actio vero temporalis legi morali confirmanda ac caritate perficienda*]

Christifideles pariter naturalis ordinis activitates et institutiones, dum eas ad normam principiorum ipsis inditorum regunt, simul semper legi mo-

rali subiiciant. Cuius observantiam caritate quae finis ac plenitudo legis est [6] informent, ita ut ordo naturalis totus in Christo instauretur et perficiatur.

NOTAE

[1] Cf. *Gen.* 1, 28.
[2] *I Cor.* 3, 23.
[3] Cf. *Miss. Rom.,* ad Offertorium.
[4] *Gen.* 1, 26.
[5] *Col.* 1, 15.
[6] Cf. *Rom.* 13, 10.

## Titulus I

## *DE ACTIONE SOCIALI IN GENERE*

### Caput I

### DE LAICORUM ACTIONE IN INSTAURANDO ET PERFICIENDO ORDINE NATURALI

1. [*Munus proprium laicorum*]. Christianae ordinis naturalis instaurationi ac perfectioni totius Ecclesiae est operam dare. Iamvero, sacra ei a Suo Institutore indita structura requirit, ut fideles qui ad officia clericorum deputantur, etiam in ordine ad temporalia imprimis ut Divini Verbi praecones et divinorum mysteriorum dispensatores inveniantur; [1] laici vero, licet in iis mysteriis participent, rebus temporalibus tamquam proprio ordinario muneri incumbant.

2. [*Ad quod implendum parati sint*]. Laici igitur, in temporali ordine ad Christi gloriam aedificando, propriam in diversis rerum temporalium provinciis aptitudinem, distinctam intelligentiam, prudens in procedendo iudicium, applicent accurate; ad quae omnia praeparantur diuturno studio, cotidiano usu propriae et alienae experientiae, indagatione quaestionum quovis die exsurgentium, diligenti denique laborandi methodo.

3. [*In nonnullis aptiores sunt*]. Laicis etiam convenientius solvendae relinquuntur quaestiones haud paucae, quae ex rapido scientiarum et artium progressu circa res continuo mutantes oriuntur et in quibus persaepe, quamvis de discernendis rebus non parvi momenti pro Regno Dei agatur, implicatio tamen vel incertitudo rerum plures licitas et magis consentaneas procedendi vias aperit. Efficax praeterea agendi opportunitas in diversis ordinis temporalis campis iis praebetur qui ordinarie ipsis incumbunt.

NOTA

[1] *I Cor.* 4, 1.

## CAPUT II

## DE RELATIONE LAICORUM AD HIERARCHIAM [1]

4. [*Propria industria et responsabilitate agant*]. In universo temporali ordine instaurando christifideles, praesertim qui peculiari ornantur aptitudine, propria industria et responsabilitate agant, ratione semper habita ordinis moralis evangelica caritate perficiendi.

5. [*Munus Hierarchiae*]. Huius ordinis principia authentice interpretari et enucleare munus est ecclesiasticae Hierarchiae, cuius etiam fas est iudicare, omnibus rite perpensis, de conformitate operum et institutionum ordinis temporalis cum principiis moralibus et decernere de eis quae ad ordinis supernaturalis bona custodienda et promovenda requiruntur.

6. [*Laudantur laicorum incepta*]. Hierarchia in actione sociali laicorum generosa et efficacia incepta summopere laudat atque commendat, eosque in Domino invitat ut suas ipsius decisiones prompto animo ad effectum deducant.

7. [*Consilia de actione sociali instauranda*]. Commendat Sancta Synodus ut pro dioecesibus aliquod de actione sociali consilium instauretur, ex peritis sacerdotibus simul et laicis compositum, quod Hierarchiam in suo apostolico munere adiuvet. Pro universali autem Ecclesiae apostolatu simile consilium constituatur.[2]

NOTAE

[1] Quamvis in prima Constitutionis parte generalia principia relationum laicorum ad Hierarchiam iam exposita sint, convenientius hoc loco ea complentur quae in specie regunt operas temporales.

[2] Hoc consilium distinguendum est ab illa institutione coordinativa, de qua supra in Parte I, n. 54 sermo est, eique inserviat.

## CAPUT III

## DE ACTIONIS SOCIALIS FORMIS

8. [*Seligendae formae quae simul christianis principiis et concretis adiunctis respondeant*]. Cum diversissimae inveniantur in variis populis et communitatibus conditiones religiosae, culturales, sociales, politicae, fideles, sicut in omnibus operibus ad apostolatum christianorum pertinentibus, ita etiam in actione sociali exercenda eas seligant formas et methodos quae universalia vitae christianae principia, concretis temporum et locorum adiunctis spectatis, melius et efficacius applicari sinunt.

9. [*In varios coetus et institutiones christifideles conferant ad bonum commune*]. Hac in re permagni est christifideles variis coetibus socialibus, institutionibus, condicionibus rerum conferre ea quae christianorum propria sunt.

Formae ac methodi eligantur quae cum rerum natura consonent.

Insuper in formis eligendis semper prae oculis habeatur et singulorum coetuum utilitas et bonum commune, sive Reipublicae sive Ecclesiae Universalis.

10. [*De cooperatione catholicorum cum aliis*]. Communis veritatum christianarum vel saltem naturalis legis agnitio permittere potest, locorumque et temporum adiuncta requirere queunt catholicorum participationem cum aliis in actionibus, immo in associationibus ad fines temporales honestos attingendos. Quod si fiat, formationem catholicam ad hanc operositatem congruis subsidiis sibi comparare catholici ne omittant.

## Caput IV

## DE LAICIS AD ACTIONEM SOCIALEM EFFORMANDIS

11. [*Praeparatio requisita*]. Ad actionem socialem apte exercendam, laici praeparentur sub adspectu technico, doctrinali, morali.

Curare oportet ut unusquisque suam vocationem sequatur, ad suiipsius perfectionem, necnon ad bonum commune prosequendum.

12. [*Technica praeparatio ab idoneis institutis tradatur*]. Ad instructionem et educationem technicam, cuique campo propriam, collaborare debent institutiones speciatim idoneae, ut sunt familiae, scholae, coetus, motus,[1] syndicatus, consociationes professionales et politicae.

13. [*Doctrinalis eruditio, pars integrans educationis*]. Doctrinalis eruditio in re sociali est pars integrans educationis et a pueritia, prout par est, iam inchoetur oportet: parentes, magistri, catechistae et alii periti pueros et adultos modo idoneo eam doceant, ratione semper habita adiunctorum in quibus ipsi degunt.

Enitendum est ut doctrina socialis Ecclesiae modis omnibus in vulgus emanet, quos recentior induxerit aetas, tum scriptis periodicis, tum libris, tum denique radiophonicis et televisificis transmissionibus adhibitis.[2]

14. [*Doctrina socialis Ecclesiae in institutis tradenda*]. In institutis temporalibus principiis christianis perfusis, eadem doctrina socialis Ecclesiae tradatur a sacerdotibus, religiosis et laicis rite eruditis et probatis.

15. [*Erigantur scholae sociales pro laicis*]. Curandum est ut scholae vel instituta socialia erigantur, in quibus idonei laici in doctrina sociali catholica opportune erudiantur, ita ut, etiam gradibus academicis ornati, approbentur ad ceteros doctrinam socialem docendam.

Insuper instituta erigantur ad formandos eos qui actioni sociali incumbunt.

Laici erudiantur de ratione doctrinali contenta in iis quae proprio marte decernunt.

16. [*Educatio concreta, mediante actione adquiritur*]. Educatio concreta, vitae personali et socialibus condicionibus aptata, ipsa mediante actione

adquiritur; nam « nemo novit iuxta doctrinam catholicam in re oeconomica et sociali agere, nisi reapse in eadem provincia et iuxta eandem doctrinam agendo ».[3]

Laici mente et affectu ad illam suiipsius activam efformationem dirigantur oportet, qua accurate muniti, adminiculum non neglegendum ad ipsam doctrinam elaborandam afferre poterunt. Ad illud iuvabit influxus quem vicissim exercent mediantibus consociationibus, praesertim christianis.

17. [*Methodus concreta doctrinae applicandae*]. Doctrinam socialem Ecclesiae ad effectum deducere arduum est opus; quapropter, praeter principia etiam methodum adquirere oportet, unde ad concretam applicationem deducantur. Qua in re in mentem revocantur tres procedendi gradus tribus hisce verbis significati: *aspicere, iudicare, agere*.[4]

18. [*Fraterna caritas in actione temporali*]. In inceptis ordinis temporalis rite exercendis, fraterna caritas ad omnes extendatur, qui viis etiam disparibus ad eundem finem tendunt; suppositis immo iudiciis nonnumquam discrepantibus, ubi, citra veritatis certitudinem, amplissimus liberae opinioni remanet locus.

Caveant christifideles studiosissime ne vires suas crebris extenuent contentionibus, neve, per speciem quaerendi id quod sibi videatur optimum, illud interea praetermittant quod revera efficere possint, atque ideo efficere debeant.[5]

19. [*Modus operam praestandi cum acatholicis*]. Catholici, cum in muneribus exsequendis, ad res oeconomicas socialesve pertinentibus, homines attingunt, qui secus atque ipsi de vita sentiunt, sibimetipsis semper constent, neve ad ea media consilia descendant, e quibus aut religionis aut morum integritas aliquid detrimenti capiat. Pariter tamen aliorum sententiam aequa perpendant benignitate, et parati sint ad ea cum fide coniunctisque viribus efficienda, quae vel suapte natura sint bona, vel ad bonum adducant.[6]

20. [*Necessitas fovendae vitae spiritualis*]. Ad actionem socialem rite exercendam, vitam supernaturalem nutriant oportet: assidua Verbi Divini meditatione, sacramentorum frequentatione, ad sacram liturgiam activa participatione.

NOTAE

[1] Mouvement, Movimento, Movimiento, Movement, Bewegung.

[2] « Optamus praeterea, ut haec de re sociali disciplina in indicem addatur religiosarum materiarum, quibus vel paroeciae vel consociationes laicorum apostolatui incitando suos erudiunt; modis omnibus in vulgus emanet, quos recentior induxerit aetas: hoc est, tum scriptis, quae vel cotidie vel in certos dies in lucem edantur; deinde libris de studiis doctrinae emissis, aut eruditorum aut vulgi captui aptis, denique in radiophonicis et televisificis transmissionibus adhibitis » (*Mater et Magistra, A.A.S.*, 53 [1961], p. 454).

[3] *Mater et Magistra* (*A.A.S.*, 53 [1961], p. 455; insuper: « Hanc ob causam in eiusmodi evulganda institutione magnae partes esse dandae videntur consociationibus apostolatui laicorum promovendo, iis praesertim quibus sit propositum, ut

quod in re praesenti sit suscipiendum, id vim suam ex lege christiana omnino capiat; utpote quarum sodales e cotidiano harum rerum usu possint prius seipsos, postea iuvenes ad huiusmodi officia exsequenda melius informare » (*Ibid.*).

[4] *Mater et Magistra* (*A.A.S.*, 53 [1961], p. 456): « doctrinae praecepta quae sunt de rebus socialibus plerumque per tres hos gradus ad effectum adducuntur: primum quae sit vera rerum condicio circumspicitur; deinde hic rerum status diligenti aestimatione cum praeceptis iisdem confertur; tum demum quid suscipi possit quidve suscipi debeat statuitur, ut normae, quae traditae sunt, pro temporum locorumque habitu, usurpentur. Qui tres procedendi gradus tribus hisce verbis: *aspicere, iudicare, agere,* passim significantur ».

[5] « At vero, cum ad effectum haec praecepta sunt adducenda, fieri nonnumquam potest, ut vel ipsi catholici homines, et ii quidem mente sincera, in varias discedant sententias. Quod ubi contingat, sit nihilominus iisdem curae, ut simul mutuam inter se exsistimationem et observantiam servent atque testentur, simul rimentur ad quod collatis consiliis conspirare possint; ut quod necessitas flagitet, tempestive praestent. Caveant praeterea studiosissime, ne vires suas crebris extenuent contentionibus, neve per speciem quaerendi id quod sibi videatur optimum, illud interea praetermittant quod revera efficere possint, atque ideo efficere debeant » (*Mater et Magistra,* l. c., p. 456).

[6] *Mater et Magistra,* l. c., pp. 456-457.

## Caput V

## DE GLORIFICATIONE DEI AC DE SUPERNATURALI CHRISTIFIDELIUM PERFECTIONE

21. [*Dei glorificatio*]. Sacrosancta Synodus recolit ordinis temporalis aedificationem, iuxta principia exposita, ad Dei glorificationem pertinere.

22. [*Supernaturalis christifidelium perfectio*]. Christifideles insuper, in ordine temporali operantes, propriam perfectionem supernaturalem prosequi possunt ac tenentur.

Operas ergo temporales exercentes secundum leges ipsis insitas ad fines earum proprios consequendos, fide et caritate agant, iuxta illud Apostoli: « Veritatem facientes in caritate, crescamus in illo, per omnia, qui est caput Christus ».[1]

23. [*De caritatis efficientia in temporali operositate exercenda*]. Meminerint christifideles, si cum fide et caritate temporales operas compleant, earum vim non minuere sed potius augere, etiam ad ipsum obtinendum ad quod eaedem activitates natura sua ordinantur. Nam qui « lux in Domino »[2] facti sunt, atque « ut filii lucis »[3] ambulant, tutiore iudicio percipiunt quid ex iustitiae normis sit agendum in variis humanae navitatis provinciis; et qui christiana caritate ducuntur efficacius agunt, cuiuscumque generis eorum operae sint.[4]

## NOTAE

[1] *Eph.* 4, 15.
[2] *Eph.* 5, 8.
[3] *Ibid.*
[4] Cf. *I Cor.* 13, 4-7; *Mater et Magistra*: « Quotiescumque humana agitatio atque instituta, quae in huius vitae rebus versantur, etiam ad animi profectum et ad sempiternam hominis beatitatem adiuvant, tum eadem censenda profecto sunt efficaciore vi pollere ad id ipsum obtinendum, ad quod suapte natura proxime spectant. Siquidem per omne tempus valitura est praeclara illa Divini Magistri sententia: « Quaerite primum regnum Dei et iustitiam eius, et haec omnia adicientur vobis », *Mt.* VI, 33. *Mater et Magistra, A.A.S.*, 53 (1961), p. 461.

## Titulus II

## *DE ACTIONE SOCIALI IN SPECIE*

### Praeambulum

[*De christiana ordinis temporalis informatione*]

Crescente in dies activa in Ecclesia laicorum generosa voluntate ad assumenda et praestanda propriae responsabilitatis munera, magis magisque in ipsa societate civili accrescit propensio, ut omnes, qui apti sunt, et personae et coetus, ad culturalis, socialis, politicae vitae participationem admittantur. Quae quidem collaborandi facultas christianis omnibus et ansam praebet et obligationem informandae civilis societatis principiis et spiritu christianae doctrinae socialis.

Quapropter Sacrosancta Synodus omnes laicos hortatur ut tantum sibi munus in omnibus ordinis temporalis saeptis commissum agnoscant et exsequantur, speciali tamen ratione habita sequentium magni momenti negotiorum.

### Caput I

### DE FAMILIA [1]

24. [*In ordine sociali, familia praestantiorem locum tenet*]. Cum familia in omnibus humani christianique cultus saeptis evolvendis praestantiorem locum obtineat, Sancta Synodus ipsam appellat ad ea officia adimplenda quae ipsi incumbunt tamquam naturali, iuridicae, sociali, oeconomicae, morali unitati.[2]

25. [*Familiae et consociatarum familiarum munera*]. Laudantur fructuosi conatus familiarum efficiendi, propria navitate, ea quae ad hunc finem ducunt; quod quidem, collatis earum associationum viribus, congruentius obtinetur.[3]

Cum familiae, ratione structurae et amplitudinis, muneris et efficientiae

socialis, necnon modi auctoritatis exercendae multum inter se differant, familiae ipsae et earum consociationes constanter studeant ut, condicionibus temporum et regionum continuo mutantibus sese aptantes, essentiales domesticae societatis fines efficacius attingant.

26. Satagendum est ut iustitia et iuribus socialibus plene fruantur domestici adiutores eorumque — praesertim adolescentium — personalitatis moralis, professionalis et socialis recta evolutio foveatur.

Agnoscatur domesticis ius et possibilitas active participandi associationibus religiosis et socialibus, praesertim iis, quae ab ipsis et pro ipsis specialiter instituantur.

27. [*Familia a diversis institutionibus iuvanda*]. Familiare institutum ab omnibus societatis institutionibus corroboretur et protegatur, ita ut, propria industria, fines suos naturales assequi valeat; quod postulat ut coniuges libere vires suas sibi invicem et proli dicare possint; ut parentes propriam responsabilitatem filios educandi et sustentandi ad effectum perducere queant; ut familiae decenti habitatione et congrua vitae securitate gaudeant.

Qua in re conandum est ut familiae, pro diverso prolis numero, congruis vitae condicionibus fruantur.[4]

28. [*Respublica tueatur iura parentum et familiae*]. Fideles insuper quod ad publicas potestates attinet, propriam et primariam parentum responsabilitatem vindicent quoad condignam prolis et procreationem et educationem. Curent ut leges et administratio publica hac in re familias efficaciter adiuvent, praesertim quoad habitationem, proprietatem, laborem, securitatem, tributa, earumque publicam aestimationem mediis efformandae opinionis promoveant, et vitam contra errores et abusum libertatis defendant. Adversentur insuper dispositionibus iuridicis quibus iura coniugii et familiae laeduntur, etiam sub specie et per modum adiutorii.

In ordinandis emigrationibus, summopere attendatur ad domestici convictus iura et officia.[5]

29. [*Colendae in vita familiari virtutes sociales*]. In vita familiari, sedulo servari debent ordo interior ac leges coniugii et familiae. Et ideo specialiter colantur sociales virtutes quales sunt veracitas, caritas, pietas, oboedientia, iustitia, fidelitas, discretio, patientia, hospitalitas. Responsabilitatis sensus, aestimatio mutua, in prosperis et adversis collaboratio et gratitudo nutriantur.

Parentes filios ad libertatis intra fines ordinis moralis usum educent, suo praesertim exemplo, iuxta illud Apostoli: « Et vos, patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros, sed educate illos in disciplina et correptione Domini ».[6]

## NOTAE

[1] De familia hic agitur quatenus constituitur in ordine temporali sociali; qua talis enim in toto hoc ordine tractando omitti nequit. Eadem ex causa magis conveniens esse visum est commissioni praeparatoriae, non omnia, quae in hac Constitutione de familia edicuntur, integro quodam capite cohaerenter absolvere.

[2] Leo XIII, *Rerum Novarum, A.S.S.*, 23 (1890-91), p. 646; Pius XI, *Divini Illius, A.A.S.*, 22 (1930), pp. 52, 63; Pius XI, *Mit brennender Sorge, A.A.S.*, 29 (1937), pp. 164-165; Pius XII, Nuntius Radiophonicus in Natali Domini 1942, *A.A.S.*, 35 (1943), p. 19.

[3] Pius XII ad Delegatos Unionis Intern. Sodalitatum ad iura familiae tuenda, Romae coadunatos, 20 sept. 1949, *A.A.S.*, 41 (1949), p. 552.

[4] Pius XI, *Divini Illius, A.A.S.*, 22 (1930), p. 63; *Casti Connubii, A.A.S.*, 22 (1930), pp. 587-588; *Quadragesimo Anno, A.A.S.*, 23 (1931), p. 200; Pius XII, Nuntius Radiophonicus, 1 iunii 1941, *A.A.S.*, 33 (1941), p. 202; Nuntius Radiophonicus in Natali Domini 1942, *A.A.S.*, 35 (1943), p. 20; Operariis ex Italiae dioecesibus coadunatis, 13 iunii 1943, *A.A.S.*, 35 (1943), p. 172.

[5] Idem ac supra, insuper: Pius XI, *Casti Connubii, A.A.S.*, 22 (1930), p. 554; Pius XII, Nuntius Radiophonicus, 1 iunii 1941, *A.A.S.*, 33 (1941), p. 203; Delegatis ad Conventum Unionis Internationalis Sodalitatum ad iura familiae tuenda, Romae coadunatis, 20 septembris 1949, *A.A.S.*, 41 (1949), p. 552; Ad patresfamilias e Gallia Romam peregrinantes, 18 septembris 1951, *A.A.S.*, 43 (1951), p. 731; Nuntius Radiophonicus in Natali Domini 1952, *A.A.S.*, 45 (1953), p. 41; Ioannes XXIII, *Mater et Magistra, A.A.S.*, 53 (1961), pp. 429, 439.

[6] *Eph.*, 6, 4.

## Caput II

## DE EDUCATIONE

30. [*Christianae educationis momentum*]. Civilis cultus (« civilitas ») noster celeriter in dies augescit scientificae praesertim ac technicae indolis incrementis.

Gravior igitur fit quaestio educativa cuius exitus arctis iungitur nexibus cum integro singulorum hominum auctu, cum debita in vita sociali efficacitate, cum ultimi denique finis hominum adeptione. Ad eiusdem ergo felicem successum non tantum singuli homines sed etiam familia, civilis societas et Ecclesia tenentur.[1]

31. [*Ius et munus familiae*]. In omnibus scholis pro minoribus a quibusvis rectis agnoscatur ius parentum liberos educandi. Habet enim familia proxime a Creatore munus proptereaque ius prolis educandae: quod quidem nulli in terris potestati infringere licet.

32. [*Ius Ecclesiae declaratur*]. Ius Ecclesiae propria instituta scholastica, cuiusque gradus, cuiusque ordinis, erigendi et colendi agnoscatur, immo vindicetur et defendatur.

33. [*Instaurandae sunt et iuvandae scholae christianae*]. Curent parentes ut scholae quas eorum proles frequentat placitis educationis christianae vere respondeant. Ad hoc etiam conferant ut huiusmodi scholae sufficienti copia pro quovis educationis gradu et ordine erigantur, qua in re ab omnibus catholicis iuventur oportet. Concordibus viribus enitantur efficere ut huiusmodi ius publice agnoscatur et in praxim deducatur.

34. [*Conditionibus hodiernis aptetur educatio*]. Omnes qui in universa educationis ratione participant, id est, familiae et earum consociationes, Ec-

clesia, publicae auctoritates, instituta ordinis tum oeconomici tum culturalis in eo concordent ut eruditionis et educationis obiectum ac methodus requisitis dierum nostrorum oeconomicis, culturalibus, socialibus accommodentur, ita tamen ut dignitas humanae personae et colatur et perficiatur.

35. [*Accessus culturae omnibus pateat*]. Christifideles ita progressum socialem promoveant, ut cuiusque coetus pueris et puellis, nullo admisso discrimine, fundamentalis eruditio et idonea educatio tradi possit; immo ita satagant ut iuniores illi qui sagaci ingenio gaudent et firma voluntate donantur mentis eminentiorem cultum animique ornamentum recipere valeant.

36. [*Proprium adulescentium ingenium colendum*]. Studeant insuper ut scholae in disciplinis suis ac methodis conferant ad integram educationem. Curent ut adulescentes idoneam praeparationem scientificam et technicam acquirant; ut ad illas dirigantur activitates quae proprio eorum ingenio respondeant; ut superiorum bonorum magis magisque conscii iudicare assuescant, proprio marte et recte agere addiscant, sensumque socialem sibi efforment. Ad quae omnia obtinenda magistri eorumque consociationes efficaciter conferre vocantur.

Magistri catholici et educatores sui muneris praestantiam et Christi docentis exemplum [2] prae oculis habeant semper.

37. [*Educatio in diversis laboris campis*]. Cum nostris diebus magni momenti sint, in educandis adulescentulis, incepta et institutiones laboris, curent parentes, publicae potestates, bonis gignendis consociationum et collegiorum opificum moderatores, sodales, praesertim maiores natu, ut etiam laborandi rationes, relationes et condiciones, exigentiis physicae, professionalis, socialis, moralis et religiosae educationis rite adaptentur.

38. [*Pro subnormalibus*]. Apte seligantur rationes et viae ad puerorum et adolescentium qui « subnormales » dicuntur, educationem et formationem rite perficiendam.

39. [*Adultorum educatio*]. Christifideles adultorum educationem et efformationem ne negligant, sive agatur de rudimentis docendis aut complendis, sive de concreta praeparatione ad vitam socialem plene evolvendam, praesertim propria industria et responsabilitate etiam in minoribus coetibus. Quam adultorum educationem spiritu christiano animare contendant.

40. [*Temporis liberi conveniens usus*]. In hodiernae societatis adiunctis, peculiariter attendendum est quantum ad vitam religiosam, ad concordiam vitae familiae, ad intensiorem participationem vitae sociali et ad progressum culturae vel institutionis personalis conferat etiam temporis liberi rectus usus. In qua ita quidem iuvenes educandi sunt ut, propria responsabilitate, tempore honeste ac fructuose utantur: quae hac in re laudabiliter peraguntur a catholicis societatibus, praesertim iuvenilibus, Sacrosancta Synodus omnibus commendat.

NOTAE

[1] Cf. Pius XI, *Divini Illius, A.A.S.,* 22 (1930), p. 51.

[2] Cf. *Mt.* 23, 8.

## Caput III

## DE CONDICIONE MULIERUM IN LABORE ET VITA SOCIALI [1]

41. [*Dignitas mulieris*]. His nostris temporibus mulieres, quicumque sit civilis cultus (civiltà) ad quem pertinent et in quo vivunt ac operantur, in dies magis ac magis propriae dignitatis consciae fiunt.

Attamen Sancta Synodus, vehementer dolet in nationibus non paucis atque in latis etiam terrarum continentibus vitae conditiones ac laboris formas, quibus mulieres permultae coguntur, nimis onerosas immo non raro inhumanas esse.

Invitantur proinde Christifideles omnes ut, dignitatem mulieris agnoscentes, in omnibus vitae socialis campis eiusdem dignitatis concretae instaurationi faveant.

42. [*Fundamentalis aequalitas viri et mulieris*]. Viri mulierisque a Creatore indita distinctio ac eorum ad invicem ordinatio agnoscantur, simul tamen praedicetur illa aequalitas qua gaudent ut personae et Dei filii adoptivi.[2]

43. [*Munus proprium mulieris in vita sociali*]. Mulieres bona omnia vitae supernaturalis et terrenae attingere oportet qua mulieres, propriam operam in omnia saepta afferentes, ita ut earum personalitas plene evolvatur et inde societas reapse ditetur.[3]

Satagendum ergo est ut in omnibus rerum et locorum adiunctis eae condiciones vitae mulieribus efformentur ut ipsae propria dona plenius attingere ac explicare queant.

Meminerint mulieres Deum ipsis praesertim vitae humanae thesaurum concredidisse, et in munere prolis educandae, nobilissimo quidem et arduo, matrem numquam ex toto sufflci posse.

44. [*Laboris mulieris dignitas*]. Perfectiones illae individuales et sociales personae humanae communes quae ex labore oriuntur, merito praedicantur etiam de labore mulierum; quae tamen in eo suscipiendo et peragendo semper prae oculis habeant quantum earum operositas domestica valeat ad vitam familiarem bene ordinandam.

45. [*Mulieres extra domum laborantes*]. Cum mulieres laborem extra domum exercent, curent et ipsae et omnes qui de iis respondere debent, ne utilitates propriae et sociales quae inde, vel immediate vel pro honesta posteriore vita, praesertim si non nupserint, gignuntur, in detrimentum vergant superiorum bonorum, moralium et socialium, speciatim vero familiae, sed ea promoveant.

46. [*Uxoris et matris muneri detrimentum ne afferatur*]. Uxoris et matris labor primariis familiae muneribus nullum detrimentum afferat. Satagendum ergo est ne umquam mater ex necessitate cogatur operas externas suscipere quae eius obligationes familiares in discrimen adducant.[4]

Si mulier, vel ex necessitate vel ad evolvendas peculiares ingenii vires,

extra domum operas exerceat, aptis et multiplicibus dispositionibus ei vera libertas detur illas eligendi, quae eius mulieris et matris condicioni conveniunt.

47. [*Congrua praeparatio requisita*]. Ut mulieres plene et absque ullo detrimento dotes propriae personalitatis in vita sociali et in labore evolvere queant, necesse est ut congrua religiosa, intellectuali, sociali, technica institutione ornentur, quae mulieris indoli, aetati et condicioni, societatis progressui ac temporum et locorum adiunctis, accommodata sit.

Valde ergo laudantur mulierum consociationes quae operam navant ad talem educationem et actionem socialem.

NOTAE

[1] In hoc capite non agitur de muliere in Ecclesia et in familia, sed tantum de muliere quoad laborem et vitam socialem; proferuntur tamen animadversiones circa vitam religiosam et moralem et circa munera familiae quae cum labore et vita sociali mulieris connectuntur.

[2] Cf. *Gal.* 3, 28; PIUS XII, 21-X-1945, *A.A.S.*, 37 (1945), p. 285.

[3] PIUS XII, 14-X-56, *A.A.S.*, 48 (1956), p. 782; IOANNES XXIII, 6-IX-61.

[4] Cf. *Quadragesimo anno*, *A.A.S.*, 23, p. 200; IOANNES XXIII, 8-XII-1960.

## CAPUT IV

## DE ORDINE RERUM OECONOMICARUM ET SOCIALIUM

48. [*Divitiae ad iustitiae et aequitatis normas distribuantur*]. Postremis hisce decenniis oeconomicae plurium nationum rationes producendi efficacitatem admodum adauxerunt.

Attamen dum divitiae non raro ingentissimis auctibus in quorumdam praedivitum manibus congeruntur, hic atque illic plurimi inveniuntur homines qui asperam coguntur degere vitam, quique miseriae ac famis angustiis oppressi, summis vitae iuribus minime fruuntur.

Christifideles proinde omnesque honesti homines pro viribus enitantur ut oeconomicae res ad iustitiae et aequitatis normas instruantur et mutua gentium collaboratio in socialibus et oeconomicis saeptis in dies efficacior reddatur.

49. [*Activitas oeconomica legi morali submittitur*]. Salva indole propria scientiae oeconomicae quoad obiectum et methodum, necnon autonomia operositatis oeconomicae quoad finem proprium et immediatum, activitas oeconomica exercetur attento ordine morali.[1]

Finis vero activitatis oeconomicae dirigitur ad illam bonorum temporalium copiam quae efficaciter omnium personarum, familiarum, civitatum, necnon totius humani generis progressui sociali et morali favet.[2] Sollerter ergo omnes, praesertim qui divitiis pollent, ab immoderato bonorum temporalium

appetitu caveant, memores omnium officiorum caritatis et iustitiae in ordine tum individuali tum sociali.

50. [*De remuneratione laboris*]. Quoad laboris remunerationem, iustitiae et aequitatis normae omnino sunt servandae. Hoc sane postulat ut opifici merces tanta saltem solvatur quantum ad vitam degendam homini dignam et ad familiae onera convenienter ferenda par sit. Ratio etiam habeatur boni communis propriae civitatis et totius humanae familiae, necnon condicionum societatem bonis gignendis.[3]

51. [*De libertate in proprio labore eligendo*]. Libertas eligendi proprii laboris modum et locum, ratione habita iurium familiarum et boni communis, agnoscatur, vindicetur et ad effectum deducatur.

Omnes in solidum cooperentur ut laboris opportunitas omnibus pro posse comparetur et servetur.[4]

52. [*De laboris dignitate et opificum promotione*]. Humanae personae dignitas exposcit ut societas bonis gignendis veram induat humanae consortionis speciem. Hoc flagitat ut opifices numquam tamquam obiecta seu instrumenta, semper vero ut subiecta seu personae agnoscantur et tractentur; distinctione servata quam requirunt condiciones technicae et iuridicae, omnes plene communicent in mutuo obsequio et benevolentia; in sincera virium concordia conspirent; laborem, non tantum ut inde lucrum capiant, verum etiam ut munus sibi creditum, perficiant; ut opifices ipsi vocentur in partem vitae societatis cui operam navant.[5]

53. [*De privati dominii iure et muneribus*]. Duplex dominii datur ratio, individualis nempe et socialis, prout sigulos respicit vel ad bonum spectet commune; quod implicat a natura ipsa ius dominii privati hominibus esse tributum, cum ut sibi familiaeque singuli providere possint, tum ut bona quae Creator universae hominum familiae destinavit, huic fini vere inserviant.

Vitae oeconomicae ita temperare conentur omnes, ut facilior fiat et quam latissime pateat aditus ad privatim possidenda bona, imprimis haud statim peritura, quae veluti *spatium vitale* familiae constituunt, immo titulos participationis in proprietate mediorum productionis.

Foveatur etiam proprietas communis associationum et institutionum, quatenus ad sensum personalis responsabilitatis promovet.[6]

54. [*De parvis et mediis negotiis*]. Parvis et mediis negotiis, ratione habita boni communis, favendum est, eo quod eorum inceptores facilius secundum propriae conscientiae requisita ea regere possunt. Ad eorum oeconomicam independentiam tuendam inceptores ipsi inter se cooperentur: quem conatum, pariter ac diversas societatum cooperativarum formas, publicae potestates adiuvent, eo magis quod artifices ad cultioris humanitatis profectum conferunt, quippe qui ipsa sua arte stimulentur ad officiorum conscientiam colendam, et ad nova efficienda opera, eleganti forma praestantia.[7]

55. [*De maioribus inceptis oeconomicis eorumque consociationibus*]. Rectores inceptorum, eorumque associationes, quo ampliore gaudent poten-

tatu, eo attentius iustitiae tuendae et boni communis leges servare tenentur; praesertim in distribuendo labore, in genere productionum eligendo, in rythmo productionis determinando, in amplificandis vel mutandis inceptis.

Ne tolerentur pactiones quibus pretia arbitrarie imponuntur contra iustitiam et commune bonum, lucra pro lubitu praestabiliuntur, legitima competitio iniuste impeditur[8].

56. [*De munere auctoritatis civilis in re oeconomica*]. In ordine oeconomico instaurando priores tribuendae sunt partes privatae singularium hominum industriae, qui quidem vel soli agant, vel cum aliis multiplici ratione consocientur, ad communia bona sibi comparanda.

Hac tamen in re praesens accedat civilis potestatis opera necesse est, ut recte bonorum externorum incrementum provehatur, idque conducat ad socialis vitae progressum atque ideo ad omnium civium utilitatem.

At semper illud maneat, publicarum auctoritatum providentiam de re oeconomica, eiusmodi esse oportere, ut privatorum, singularium aut consociatorum, libertatem in agendo, non solum non coerceat, sed etiam augeat,[9] et fundamentalia convictus principia, solidarietatis quidem et subsidiaritatis, caute serventur.[10]

57. [*De providentia sociali*]. Curent fideles ut providentiae socialis et securitatis instituta erigantur quae apta sint ad iura essentialia personae tuenda, ita ut uniuscuiusque vitalibus necessitatibus fiat satis; et ut unusquisque, quoad rem oeconomicam, valetudinem et culturam, illis condicionibus gaudere valeat quas, spectatis adiunctis, requirit ipsius dignitas.[11]

58. [*De politica sociali*]. Favendum est politicae activitati quae ad socialem securitatem firmandam dirigitur, iuxta modum politicae auctoritatis proprium; quae scilicet ad hoc tendat ut liberius et facilius cives ipsi sibi providere valeant, ratione habita de singulorum, familiarum, intermediorum corporum inceptis. Obsecundent christifideles praesertim liberas consociationes et sociales institutiones, quae scholasticam eruditionem, professionalem efformationem, necnon valetudinis curam promoveant.[12]

## NOTAE

[1] *Rerum Novarum, A.S.S.,* 23 (1890-91), p. 647; *Quadragesimo Anno, A.A.S.,* 23 (1931), p. 190; Pius XII, Nuntius Radiophonicus 1-VI-1941, *A.A.S.,* 33 (1941), p. 207.

[2] Pius XII, Nuntius Radiophonicus 1-VI-1941, *A.A.S.,* 33 (1941), p. 200; *Mater et Magistra, A.A.S.,* 53 (1961), p. 420.

[3] *Rerum Novarum, A.S.S.,* 23 (1890-91), p. 662; *Quadragesimo Anno, A.A.S.,* 23 (1931), pp. 200-201; *Divini Redemptoris, A.A.S.,* 29 (1937), p. 92; Pius XII, Nuntius Radiophonicus in Natali Domini 1942, *A.A.S.,* 35 (1943), p. 20; Idem, Ad operarios ex Italiae dioecesibus convenientes, 13-VI-1943, *A.A.S.,* 35 (1943), p. 172; Idem, Nuntius Radiophonicus operariis Hispaniae datus, 11-III-1951, *A.A.S.,* 43 (1951), p. 215; Ioannes XXIII, *Mater et Magistra A.A.S.,* 53 (1961), p. 419.

[4] *Quadragesimo Anno, A.A.S.*, 23 (1931), p. 201; PIUS XII, Nuntius Radiophonicus, 1-VI-1941, *A.A.S.*, 33 (1941), p. 201; IDEM, Nuntius Radiophonicus in Natali Domini 1942, *A.A.S.*, 35 (1943), p. 19; IDEM, Nuntius Radiophonicus in Natali Domini 1952, *A.A.S.*, 45 (1953), pp. 41-42; IOANNES XXIII, *Mater et Magistra, A.A.S.*, 53 (1961), p. 421.

[5] *Rerum Novarum, A.S.S.*, 23 (1890-1891), pp. 659-660; *Quadragesimo Anno, A.A.S.*, 23 (1931), p. 199; *Divini Redemptoris, A.A.S.*, 29 (1937), p. 91; PIUS XII, Nuntius Radiophonicus in Natali Domini 1942, *A.A.S.*, 35 (1943), p. 20; IDEM, ad « ACLI », 11-3-1945, *A.A.S.*, 37 (1945), p. 392; IDEM, ad « UNIAPAC », 7-5-1949, *A.A.S.*, 42 (1949), p. 283; IDEM, ad « Mouvement Ouvrier Belge " MOB " », 11-9-1949, *A.A.S.*, 41 (1949), p. 549; IDEM, Nuntius Radiophonicus operariis Hispaniae datus, 11-3-1951, *A.A.S.*, 43 (1951), p. 215; IOANNES XXIII, *Mater et Magistra, A.A.S.*, 53 (1961), p. 424.

[6] *Rerum Novarum, A.S.S.*, 23 (1890-1891), p. 651; *Quadragesimo Anno, A.A.S.*, 23 (1931), p. 191; PIUS XII, Nuntius Radiophonicus, 1-VI-1941, *A.A.S.*, 33 (1941), p. 199; IDEM, Nuntius Radiophonicus in Natali Domini 1942, *A.A.S.*, 34 (1943), p. 17; IDEM, Nuntius Radiophonicus, 1-IX-1944, *A.A.S.*, 36 (1944), p. 253; IOANNES XXIII, *Mater et Magistra, A.A.S.*, 53 (1961), pp. 428-429.

[7] PIUS XII, Nuntius Radiophonicus, 1-IX-1944, *A.A.S.*, 36 (1944), p. 254; IOANNES XXIII, *Mater et Magistra, A.A.S.*, 53 (1961), pp. 422-423.

[8] *Quadragesimo Anno A.A.S.*, 23 (1931), pp. 210-211; PIUS XII, Nuntius Radiophonicus, 1-IX-1944, *A.A.S.*, 36 (1944), pp. 252-254.

[9] *Mater et Magistra, A.A.S.*, 53 (1961), pp. 414-415.

[10] *Quadragesimo Anno, A.A.S.*, 23 (1931), p. 203.

[11] *Rerum Novarum, A.S.S.*, 23 (1890-1891), p. 656; *Quadragesimo Anno, A.A.S.*, 23 (1931), pp. 203, 206, 212; PIUS XII, Nuntius Radiophonicus, 1-VI-1941, *A.A.S.*, 33 (1941), p. 200; IDEM, Nuntius Radiophonicus, 1-IX-1944, *A.A.S.*, 36 (1944), p. 254; IDEM, Nuntius Radiophonicus in Natali Domini 1944, *A.A.S.*, 37 (1945), p. 17; IDEM, Epistola ad E. V. Carolum Flory, Praesidem « Semaines Sociales » Galliae, 7-VII-1952, *A.A.S.*, 44 (1952), p. 623; IOANNES XXIII, *Mater et Magistra, A.A.S.*, 53 (1961), pp. 414-415; 430.

[12] PIUS XII, ad E. V. Carolum Flory, Praesidem « Semaines Sociales » Galliae, 7-VII-1952, *A.A.S.*, 44 (1952), p. 623; IOANNES XXIII, *Mater et Magistra, A.A.S.*, 53 (1961), pp. 419, 420.

## CAPUT V

## DE ORDINE IN SOCIETATE

59. [*Ius naturale consociationis servandum*]. Hac nostra aetate plures sunt civiles societates in quibus alternis vicibus immoderatae libertatis immo et licentiae tempora, tempora politicae oppressionis excipiunt, aut regimina constituuntur quae civium summa iurium vi potiuntur.

Cuius etiam rei causa haec est: in huiusmodi civilibus societatibus aut corpora intermedia desunt aut, si quae sunt, sub egoistico quorumdam coetuum impulsu operantur vel vim tamquam normam adhibent.

Studeant igitur fideles ut naturale hominum ius vario modo sese consociandi universaliter et realiter agnoscatur. Momentum diversorum ordinum,

corporum et consociationum agnoscentes, necnon historicam eorum efformationem et evolutionem recte considerantes, pro sua condicione opportune in iis praesentes sint et efficaciter operentur, ratione semper habita totius ordinis moralis.

60. [*De relationibus inter sodales in consociatione*]. In relationibus sodalium consociatorum ordinandis, numquam praetermittantur humanae personae iura; quod flagitat ut singuli socii, semper active in consociationibus praesentes, earum structuram et incepta libere et responsabiliter determinent, ita ut ipsae veri convictus humani speciem et naturam exhibeant.[1]

61. [*De relationibus collegiorum et consociationum inter se*]. Inter diversa corpora et collegia mutua promoveatur existimatio.

Vis organizationis et solidarietatis lex, omni coetui et consociationi necessaria, nullo prorsus modo concipiantur tamquam medium contra alios dimicandi, salvo casu legitimae defensionis; talia vero sint ut propriae eorum operae vim habeant ad plenius et dignius cum aliis conspirandum. Nullus autem coetus alios sibi submittere callidis machinationibus audeat.[2]

Ad universae societatis vitam quod attinet, satagendum est ut collegia, corpora, coetus et consociationes suis normis et consiliis reipsa regantur, sancte tamen servato bono communi sive propriae civitatis sive totius humanae familiae.[3]

Publica potestas ius libere sese consociandi agnoscat, eiusque exercitium promoveat; corporum collaborationi faveat legibus vel decisionibus quae eorum autonomiam vereantur et operam advocent in determinandis et perficiendis publicis inceptis.[4]

62. [*De principio subsidiaritatis*]. In necessitudinibus moderandis inter societatis humanae membra fixum immotumque manere debet gravissimum principium subsidiaritatis: sicut quae a singularibus hominibus proprio marte et propria industria possunt perfici, nefas est eisdem eripere et communitati demandare, ita quae a minoribus et inferioribus communitatibus effici praestarique possunt, ea ad maiorem et altiorem societatem evocare iniuria est, simulque grave damnum et recti ordinis perturbatio; cum socialis quaevis opera vi naturaque sua subsidium afferre membris corporis socialis debeat, numquam vero eadem destruere et absorbere. Quo verum, perfectius servato hoc « subsidiarii » officii principio, rectus inter diversas consociationes ordo viguerit, eo praestantior erit socialis et auctoritas et efficientia eoque felicior ac laetior reipublicae status.[5]

## NOTAE

[1] Cf. IOANNES XXIII, *Mater et Magistra, A.A.S.*, 53 (1961), pp. 423-424.

[2] Cf. *Mater et Magistra,* l. c., p. 425.

[3] Cf. *Rerum Novarum, A.S.S.*, 23 (1890-1891), pp. 664-665.

[4] Cf. PIUS XI, *Quadragesimo Anno, A.A.S.*, 23 (1931), p. 205.

[5] Cf. PIUS XI, *Quadragesimo Anno,* 15-V-1931, *A.A.S.*, 23 (1931), p. 203; DENZ. 2266.

## CAPUT VI

## DE SCIENTIIS ET ARTE

63. [*Christiani religionis virtute praeluceant*]. Nostrae aetatis peculiare est ingens in scientiis ac technicis profectus.

Non raro tamen in viris qui ad scientificas investigationes vel ad technica inventa operam dant, sensus recti rerum ordinis minuitur vel amittitur; indeque spiritualium bonorum cultus exstinguitur. Funesta hinc oriuntur discrimina inter scientificum ac technicum profectum et moralem hominum perfectionem.[1]

Scientificas investigationes colere bonum quidem est humanitatis eximium, cui christifideles ut operam navent Sancta Synodus exhortatur.

Iamvero christiani, qui in inquisitione scientifica versantur, religionis virtute praeluceant qua, infinitam Maiestatem Omnipotentis Dei in Eius operibus agnoscentes, testimonium verbo et opere praebeant, ad doctorum simul et simplicium eruditionem.

64. [*Amor veritatis et caritas fraterna*]. In ipsa sua actione scientifica testimonium Deo et Ecclesiae reddunt, ea mensura qua amor veritatis et caritas fraterna eos impellunt ad socios suos, catholicos vel non, communi labore iuvandos in peragendis inquisitionibus. Et hoc quidem modo suspicationes eorum refellent, qui laborem vere scientificum cum fidei professione componi non posse autumant.

65. [*Disciplinas positivas, imprimis sociales, promoveant*]. Christifideles nostris diebus in scientiis colendis eas ne negligant quae de rebus naturalibus et empiricis agunt. In primis sociales disciplinas mutabilibus temporum requisitis adaequare ne omittant, quippe quae, ut homines ad metas attingendas secundum naturam suam, intrinsece socialem, iuvare possint.

66. [*Inter disciplinas sacras et profanas mutua communicatio*]. Qui profanis disciplinis incumbunt investigationis fructum cum iis qui sacras colunt scientias studeant communicare; illud speciali modo postulant munera nostris diebus ab Ecclesia praestanda; quae quidem communicatio utrique parti proderit.

67. [*De Arte*]. Artes colendae sunt a christifidelibus.[2]

Artifices enim, quos christiana inspiratio ciet, non modo praestantissimum opus implent, verum etiam permultis genuinum vivendi auxilium afferunt; obtinent insuper ut totus artium liberalium campus, feraci et uberiore modo, Christo christianaeque vitae coniunctus maneat.

In omnibus institutionibus ad culturam et ad educationem, praesertim vero ad formationem professionalem, pertinentibus, curandum est ut sensus aestheticus rite excolatur.[3]

## NOTAE

[1] Cf. Pius XII, Nuntius Radiophonicus in Festo Nativitatis Domini, a. 1953, *A.A.S.*, 46, p. 10.

[2] Cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, Series I, Appendix Vol. II, Pars II, pp. 444-446.

[3] Cf. *Phil.* 4, 8.

## Caput VII

## DE ORDINE ARTIUM TECHNICARUM

68. [*Genuinus progressus technicus ad Deum ducit*]. Genuinus progressus technicus, una cum humanae immo et culturalis vitae commodis, quae exinde gignuntur, ad Deum mentem inclinat, quoniam homo, quo magis arcana creationis penetrat, eo melius invisibilem ac omnipotentem Creatorem agnoscit, sapientem Providentiam reveretur, harmoniam in Eius opere concelebrat.[1] Idem progressus, dum hominum genus a servili labore gradatim eximit, faciliora gentium commercia reddit humanaeque familiae fraternitati favet.[2]

69. [*Pericula technicismi*]. Curent fideles ut artium technicarum et morum cultus pari gradu procedat, ita ut in commodum non in detrimentum, sive temporale sive spirituale, vertatur. Mens enim mere technica, dum, Deo ignoto vel neglecto, hominem sibi plene sufficere contendit, eundem in mundo temporali recludit, paulatim in novam servitutem redigit, in materialismum practicum deiicit.[3]

Illi vero qui in humanae familiae bono scientiis et artibus promovendo, laudabiliter incumbunt, caveant ne humana persona ut merum instrumentum assumatur.[4]

70. [*Ad solvenda problemata etiam moralia vocatur technica*]. Sancta Synodus omnes his in rebus peritos necnon idonea instituta invitat ad progressum technicum ita promovendum ac temperandum, ut, eo adiuvante, problemata permulta et ardua hodiernae societatis, praesertim moralia, rite solvi queant.

## NOTAE

[1] Cf. *Rom.* 1, 20 sq.

[2] Pius XII, Nuntius Radiophonicus, 24-XII-1953, *A.A.S.*, 46 (1954), p. 7.

[3] Pius XII, ibid., p. 9.

[4] *Mater et Magistra, A.A.S.*, 53 (1961), p. 450.

## Caput VIII

## DE ORDINE REIPUBLICAE

71. [*Partem activam in rebus publicis sumant laici*]. Ipsi scientifici ac technici profectus intra civiles societates mutuas hominum relationes frequentiores efficiunt ac progignunt quaestiones quas homines singulatim vel diversimode consociati minime solvere possunt. Hoc autem publicas auctoritates ad earum actionem magis ac magis augendam inducit, unde civium libertas in discrimen adducitur et accretio responsabilitatis sensus in ipsis praepeditur.[1]

Christifideles ergo, unusquisque pro condicione sua, se ad active rebus publicis participandum obligatos sentiant [2] et satagant ut intra ordinis moralis fines exerceatur auctoritas, ad bonum commune recte intellectum promovendum: ad eas scilicet vitae socialis condiciones procurandas, quibus homines omnes, suam ipsorum perfectionem plenius ac facilius consequi valeant.

Hoc in primis flagitat ut omnibus publicis potestatibus sanctum sit naturalia personae iura agnoscere, promovere, tueri.

72. [*In decernendis negotiis publicis partem habeant*]. Iura civium in efformanda opinione publica et in negotiis publicis decernendis, praesertim in omnibus electionibus, continuo vindicent ac reapse exerceant, sicut requirit ordo reipublicae; et ad haec cooperentur cum quibusque civibus bonae voluntatis.[3]

73. [*De habitudine civium ad publicam auctoritatem*]. Christiani virtutis oboedientiae et reverentiae erga auctoritatem publicam legitimam exemplum praebeant.[4]

Caveant ne, nimia a republica inopportune postulantes, exinde civium, familiarum necnon coetuum socialium propriam responsabilitatem minuant; ultro vero reipublicae materialia et personalia servitia afferant quibus ad fines suos perficiendos indiget.

Ubi autem, excedente auctoritate civili suam peritiam, premuntur cives, quae a bono communi obiective postulantur ne recusent; ius vero eis sit omnia media moraliter licita adhibere, ad sua conciviumque suorum iura defendenda, servatis illis limitibus quos lex naturalis et evangelica delineant.[5]

74. [*Vigilanti et prudenti cura patriam diligant*]. Laudanda quidem est erga suam gentem et patriam pietas. Strenue tamen christifideles obsistant particularismo et pernicioso nationalismo quo cives propriae nationis limites et defectus dissimulant, dum aliarum bona et virtutes non vident.[6]

Iura et ingenuam indolem tum ethnicorum coetuum tum variarum stirpium tueantur, omni discrimine firmiter reiecto.

75. [*Ecclesiae libertas tuenda*]. Speciali cura christifideles enitantur ut omnes reipublicae ordines et instituta plenam Ecclesiae libertatem agnoscant in eius exercenda missione.[7]

## NOTAE

[1] Cf. IOANNES XXIII, *Mater et Magistra.*

[2] Cf. *Immortale Dei, A.S.S.,* 18 (1885), p. 177; *Sapientiae Christianae, A.S.S.,* 22 (1890), p. 285; PIUS X, *Il Fermo proposito, A.S.S.,* 37 (1905), p. 758.

[3] Cf. *Libertas, A.S.S.,* 20 (1887-1888), p. 612.

[4] Cf. *I Petr.* 2, 13-14; *Rom.* 13, 1-7; *Diuturnum*: *A.S.S.,* 14 (1881-82), p. 7; *Immortale Dei, A.S.S.,* 18 (1885-86), p. 163.

[5] Cf. *Diuturnum, A.S.S.,* 14 (1881-82), p. 8; *Sapientiae Christianae, A.S.S.,* 22 (1890), p. 388; PIUS XI, *Acerba nimis,* 8 martii 1937, *A.A.S.,* 29 (1937), pp. 196-197.

[6] Cf. *Ubi Arcano,* 23 dec. 1922, *A.A.S.,* 14 (1922), p. 682; *Caritate Compulsi,* 3 maii 1932, *A.A.S.,* 23 (1932), p. 179; *Allocutio consistorialis,* 13 martii 1933, *A.A.S.,* 25 (1933), p. 112; *Summi Pontificatus,* 20 oct. 1939, *A.A.S.,* (1939), p. 437.

[7] Cf. *Sapientiae Christianae,* 10 ian. 1890, *A.S.S.,* 22 (1889-90), p. 398; *Au milieu des Sollicitudes,* 16 dec. 1892, *A.S.S.,* 24 (1891-92), p. 134.

## CAPUT IX

## DE UNIVERSALI POPULORUM ORDINE INSTITUENDO

76. [*Condendae institutiones internationales et supernationales*]. Ob profundas mutationes in populorum convictu, quae ex evolutione historiae et progressu technico et scientifico sequuntur, relationes inter humanas communitates in dies frequentiores et implicatiores fiunt. Inde sequitur nova oriri problemata, oeconomica, socialia, politica, culturalia, universale bonum et ipsam mundi pacem spectantia, quae solummodo instituta internationalia, immo et supernationalia, auctoritate et congruis subsidiis cumulata, aggredi et solvere possunt.[1]

77. [*Catholici cooperentur*]. Sacrosancta Synodus catholicos monet ipsorum officium esse cum omnibus hominibus bonae voluntatis diligenti studio cooperari ad huiusmodi instituta condenda et perficienda, ita quidem ut non ab uno vel alio imponantur, sed ipsis gentibus adlaborantibus instituantur.

Enitendum est ut harum institutionum navitas ita ordinetur ut iura propria singularum personarum, familiarum, necnon socialium et ethnicorum coetuum minime laedantur sed defendantur, et tales statuantur condiciones quibus huiusmodi iurium exercitium securius ac plenius efficiatur.[2]

78. [*Particularismus nationalis superandus*]. Fideles, illi praesertim qui in maiore publica responsabilitate constituti sunt, operam dent ut respublicae particulares earumque moderatores, supremae potestatis limitationes agnoscant quae requiruntur ad collaborationem et associationem inter nationes, quaeque possibilem reddunt coordinatam et efficacem omnium vel plurium nationum societatem.[3]

Illi autem qui in opinionem publicam maiorem influxum exercent, studeant ut efformetur conscientia communis quae ad hunc finem requiritur.

79. [*Cooperatio inter nationes progressas et progredientes*]. Iustitia et caritas postulant ut nationes, edulibus bonis ac frugibus magis redundantes, prompto subsidio populis inopia et fame laborantibus succurrant.[4]

Iustitia et caritas pariter postulant ut opulentiores illae nationes ita inter se et cum egentibus nationibus cooperentur, ut istarum cives scientificam peritiam, professionales aptitudines ac capacitatem acquirere possint; ut nationes egentes debitam adsistentiam technicam revera obtineant; ut denique congrua instrumenta accipiant quibus et ipsae quam primum propriis viribus suam progressionem oeconomicam et socialem prosequi valeant.

80. [*In dies augeantur adsistentia et cooperatio*]. Exoptat Sacrosancta Synodus ut haec multiformis culturalis, scientifica, technica, oeconomica adsistentia et cooperatio, quae iam hodie laudabiliter praebetur, in dies augeatur, posthabito cuiuscumque generis dominandi consilio.[5]

81. [*Peculiaris catholicorum obligatio*]. Catholici, qui ad Communitates in rebus scientificis et oeconomicis progressas pertinent, ad illud altissimi humani ingenii opus totis viribus conferant, intra et extra adsistentiam publicam, praesertim propter coniunctionem cum omnibus hominibus ex caritate Christi fluentem.[6]

82. [*Quae sint agenda a christianis in nationibus progredientibus*]. Christianos omnes qui membra sunt Communitatum quarum oeconomicus progressus est in cursu, Sacrum Concilium invitat ut ipsi cum ceteris hominibus firmo proposito satagant ut divitiae quae paulatim ex propria industria nationis augentur et opes quae collaborantibus ceteris nationibus praesto fiunt, iuxta normas iustitiae et aequitatis inter omnium classium et regionum cives distribuantur; ut oeconomica progressio in omnibus provinciis congruenter existat, in industria scilicet, in agricultura et in servitiis communibus; ut progressus oeconomicus, socialis et culturalis cum vividiore spiritualium bonorum cultu, pari gressu procedat.[7]

Meminerint omnes officium evolvendae uniuscuiusque communitatis in quocumque campo, membris ipsius communitatis in primis incumbere.

83. [*De solvenda quaestione demographica*]. Omnes christifideles qui in rebus politicis, culturalibus, oeconomicis, technicis et socialibus periti sunt Patres Concilii appellant ut impigre diligenterque curent eas quaestiones solvi quae ex difficultatibus scatent aequandi populationis numero possibilitates communicandi in bonis quae terra et ingenium humanum omnibus praestare valent. Huius enim quaestionis solutio vere humana secundum principia doctrinae Ecclesiae dari potest et debet, in sua autem concretione etiam catholicorum laicorum virtutem inventionis necnon eorum strenuam collaborationem postulat.[8]

84. [*De pace*]. Ad veram pacem in mundo confirmandam, christifideles ea mutua commercia ineant quae requiruntur ad bellum praeveniendum, ad nostrae aetatis tam lethalia instrumenta efficaciter interdicenda, ad sinceram,

mutuam, progredientem, vigilanti cura custoditam armorum ademptionem obtinendam,[9] ad crimina contra humanitatem et nationum societatem rite reprimenda.

Resistant catholici illi nationalismo et superbiae collectivae ex quibus praecipue tensiones periculosae et perniciosae emanant. Satagant ut quaestiones quae inter gentes exsurgunt, iuridicis institutis solvantur. Meminerint quod pax, quae opus est iustitiae[10] et caritatis, in morali summopere progressu constat. Ad hoc ergo pro viribus omnia communicationis, commercii ac mutui adiutorii subsidia adhibeant.

85. [*De pace quae Christus est*]. Ceterum ipsi, ut pacis sequestres, cum omnibus « hominibus bonae voluntatis »[11] impense ac incessanter operam dent, ut « in terra pax » quae vera pax est, quam Christus, « Princeps pacis », attulit mundo, pax nempe non tantum armorum sed et cordium, inter eos qui filii unius Patris sunt, et eodem pretiosissimo Sanguine redempti, regnet in aevum.

*Textus definitive probatus — cum uno tamen suffragio contrario quoad caput VI, Tit. II — in Sessione Generali habita diebus 2-8 aprilis 1962.*

## NOTAE

[1] BENEDICTUS XV, *Pacem Dei munus,* 23 maii 1920, *A.A.S.,* 12 (1920), p. 216; Ad Archiepiscopum Genuensem, *A.A.S.,* 14 (1922), p. 217 et ad Em.mum Card. Gasparri a Secretis Status, *A.A.S.,* 32 (1922), p. 65; PIUS XII, In Natali Domini 1939, *A.A.S.,* 32 (1940), p. 10; Nuntius Radiophonicus in Natali Domini 1944, *A.A.S.,* 37 (1945), p. 19.

[2] PIUS XII, In Natali Domini 1945, *A.A.S.,* 38 (1946), p. 22; In Natali Domini 1950, *A.A.S.,* 43 (1951), p. 57.

[3] PIUS XII, *Summi Pontificatus,* 20-X-39, *A.A.S.,* 31 (1939), p. 43; ad V Congressum iurisperitorum Italiae, 6-XII-1953, *A.A.S.,* (1953), p. 796.

[4] Cf. IOANNES XXIII, *Mater et Magistra, A.A.S.,* 53 (1961), p. 441.

[5] Cf. *ibid.,* pp. 441-442.

[6] Cf. supra Part. II, Cap. V, *De Apostolatu laicorum in ambitu internationali et supranationali.*

[7] Cf. IOANNES XXIII, *Mater et Magistra,* l. c., pp. 444-445. — *Acta et Documenta...,* Pars II, pp. 718-719.

[8] Cf. PIUS XI, *Casti Connubii, A.A.S.,* 22 (1930), p. 559; PIUS XII, Conventui Unionis Catholicae Italicae, 20 oct. 1951, *A.A.S.,* 43 (1951), p. 838; IOANNES XXIII, *Mater et Magistra, ibid.,* pp. 445-459.

[9] BENEDICTUS XV, Adhortatio ad Moderatores populorum belligerantium, 1 aug. 1917, *A.A.S.,* 9 (1917), p. 418; Litt. Encycl. *Pacem Dei munus pulcherrimum, A.A.S.,* 12 (1920), pp. 209-259; PIUS XII, In Natali Domini 1940, *A.A.S.,* 31 (1939); *A.A.S.,* 32 (1940), p. 10; In Natali Domini 1940, *A.A.S.,* 33 (1941), p. 12; In Natali Domini 1941, *A.A.S.,* 34 (1942), pp. 16 et 59; In Natali Domini 1944, *A.A.S.,* 37 (1945), pp. 18-20. — Cf. *Acta et Documenta...,* Pars II, pp. 720-721.

[10] Cf. *Is.* 32, 17.

[11] Cf. *Lc.* 11, 14.

## 2) RELATIO EM.MI P. D. FERDINANDI CARD. CENTO PRAESIDIS COMMISSIONIS DE APOSTOLATU LAICORUM

*Tertia Pars.*

Tertia pars de « apostolatu laicorum in actione caritativa » pertractat.

Quamvis haec apostolatus forma intime connectatur cum apostolatu ad regni Dei directe provehendum, necnon cum apostolatu sociali, prout tamen « Quaestiones Commissionibus Praeparatoriis... positae » innuunt, de ea separatim agere peropportunum visum est: hoc, sive ob pleniorem cognitionem quae hodie, distantiis fere penitus superatis, de hominum necessitatibus in universo mundo habetur, sive ob auctum ubique socialem sensum, quo omnes homines veluti unius familiae membra se sentiunt, sive tandem ob peculiarem autonomiam quam saeptum ipsum de facto nactum est.

Praemittitur aliquod prooemium, in quo brevissime principia evangelica delibantur, unde actionis caritativae instantia exoritur, simul ac proditur multiformis, in dies renovata et numquam deficiens Ecclesiae praesentia, in operibus caritativis condendis, alendis ac promovendis.

Recoluntur pariter peculiares condiciones et adiuncta quae actionem caritativam hac aetate nostra urgentiorem et magis extensam reddunt, praesertim sub forma communitaria.

Caput I principia generalia tradit, de natura et ambitu actionis caritativae.

Speciali ratione statuitur ipsam integrum hominem respicere, sub aspectu materiali, culturali, sociali, spirituali.

Etsi vero actio caritativa christifidelium supra ordinem naturalis adsistentiae — quae humanis prorsus criteriis regitur — longe elevetur, incitantur tamen laici ut eius opera et incepta, quantum fas est, aperte foveant, animo tamen intendentes ea supernaturali afflatu constanter permeare.

Seposita quaestione doctrinali, quae ad nostram Commissionem minime pertinebat, nempe de relatione iustitiam inter et caritatem, asseritur tamen hanc, quin illam negligat, potius eam urgere et ad maiorem perfectionem indesinenter impellere (Caput II).

Universali obligatione actionis caritativae exercendae affirmata (Caput III), quaedam praebentur normae de ratione qua laici in huiusmodi apostolatus formis sese gerere debeant (Caput IV).

Postquam vero momentum et principia directiva de actione carita-

tiva individuali revocata sunt (Caput V), peculiaris attentio ad organizatum exercitium caritatis habetur, in ambitu paroeciali, dioecesano, nationali, internationali (Caput VI).

Cum vero hodie apta praeparatio sicut et technica instructio ad efficax caritatis exercitium non parum conferat, normae nonnullae traduntur de adaequata formatione laicorum qui ad hunc apostolatum vocati sunt.

Mihi denuo addere hoc unum fas sit. Cum caritas, ex Divini Fundatoris praecepto, signum distinctivum sit Religionis Christianae, valde opportunum videretur Ecclesiam sanctam, quae « caritatis praesidens » est, occasione arrepta futuri Concilii Oecumenici, circa eam mundo universo, tot odiis ac conflictibus dilacerato, sollemne dirigere documentum, in nomine Christi Iesu, qui ignem hunc venit mittere in terram.

*Quarta Pars.*

I - Quarta haec pars — de apostolatu sociali —, cui praemittitur « declaratio » quaedam, ubi fundamentales notiones exponuntur ad rectam rerum intelligentiam, in duas sectiones dividitur.

*In prima,* post prooemium in quo enucleantur elementa quae instaurationem ordinis temporalis in Christo constituunt, fit transitus ad generales aspectus eiusdem instaurationis.

*In secunda sectione,* quaedam enunciantur principia ac normae directivae traduntur, circa doctrinam socialem Ecclesiae, peculiaria nonnulla humani convictus saepta respicientia, eorum speciatim ratione habita quae de eis Summi Pontifices docuere, ultimo praesertim decurrente saeculo, necnon eorum quae Episcopi tractanda optavere, prout ex documentis constat Commissionis Antepraeparatoriae.

Documenta doctrinae socialis Ecclesiae ita congesta sunt, non quidem ut completa synthesis theorica conficeretur — hoc enim Commissioni Theologicae competebat —, sed ut fidelibus, praesertim laicis, practicae normae praeberentur, ac hortamenta offerrentur ad ipsamet principia in effectum traducenda, iuxta mensuram et formam concretis hodiernis condicionibus melius respondentes.

II - Fundamentalia principia quae informant quartam hanc partem, ad haec reduci possunt:

*a*) Primum: Ordo temporalis sui iuris quodammodo est;[1] habet

---

[1] Summus Pontifex Leo XIII, in suis Litteris Encyclicis *Immortale Dei,* loquens de relatione inter ecclesiasticam et civilem societatem, asserit: « habet utraque certos, quibus contineatur, terminos, eosque sua cuiusque natura causaque proxime definitos; unde aliquis velut orbis circumscribitur, in quo sua cuiusque actio iure proprio versetur » (*Acta Leonis XIII,* V, p. 127).

scilicet fines, leges, methodos, media, officia propria, in sua ipsius natura fundata. Ordo iste actuandus est, fines eius agnoscendo, legibus suis oboedientiam praestando, suam methodum adhibendo, principia sua applicando, officia implendo ac iura vindicando quae in eius ambitu continentur.

Prae oculis insuper habeatur civilitatem nostram tamquam specificam suam notam distinctivam prae se ferre progressum scientificum et technicum: unde in ipsam efficaciter influere possunt ii praesertim qui scientifica et technica competentia, constanter in dies renovata, polleant.

*b*) *Secundum principium.* Christianum autem afflatum, in varia humani convictus saepta, ii solum afferre valent qui doctrinam socialem Ecclesiae probe noverint, relationem filialis devotionis necnon firmae oboedientiae erga Ecclesiasticam Hierarchiam servaverint, in interiore communione cum Christo Iesu se senserint, propriamque denique vitam spiritualem aptis mediis aluerint.

Cooperatio ergo quam laici ad missionem Ecclesiae in civili ordine animando conferre possunt eo profundior erit quo melius, ex una parte, eiusdem ordinis leges ac statuta servabunt, et, ex alia, quo magis, velut continuatores operis Christi, sese ut palmites sentientes in vite insertos (cf. *Io.* 15, 5), ordinem ipsum supernaturali lympha vivificare satagent.

Hoc ab eis iure expetit Sancta Mater Ecclesia, dum ipsa, hora ista, in qua de summarum rerum fausta vel infausta sorte agitur, ad irrecusabile testimonium praebendum vocatur aeternae suae iuventutis, quae neque languorem patitur neque senio potest attingi.

### 3) ANIMADVERSIONES SODALIUM

Card. RUFFINI: *Pars III*: *Non apte,* ut opinor, pag. 6,[1] linn. 4-6, omnes necessitates proximi, quibus « sub impulsu caritatis supernaturalis » subveniendum est, nominibus *indigentia et egestate* comprehenduntur.

Pagg. 14 et 15.[2] Exopto ut alicubi commemorentur *Conferentiae S. Vincentii a Paulo* et *Associationes Mulierum caritatis* (Dames de charité), quae iamdudum de miseris sublevandis adiuvandisque optime meritae sunt.

---

[1] Cf. p. 566.
[2] Cf. pp. 571-572.

Pag. 17,[3] ad 35. Memorentur et commendentur *Scholae Superiores servitii socialis,* quae iam sunt, et plures fiunt in dies, in Statibus Foederatis Americae Sept., in Gallia, in Helvetia, in Hollandia, in Belgio, in Hispania, in Italia...

*Pars IV.*

Pag. 24,[4] ad 40. *De temporis liberi usu,* plura dicantur, clare explicando quomodo *tempora subsiciva,* in dies abundantiora, sint *utiliter* consummanda.

Pagg. 28-31.[5] Aliquid dicatur « de Relationibus humanis » et « de Relationibus Publicis », quae nostra aetate caput novum, et quidem maximi momenti, constituunt *Sociologiae.* Eae enim digne et competenter a sacerdotibus et a catholicis laicis peritis tractari possunt, cum innitantur, tamquam fundamento, dignitate personae humanae et fraternitate inter omnia membra generis humani.

*Annotatio*:

Quattuor schemata, *De Apostolatu laicorum,* simul sumpta, implent circiter 150 paginas. Optima quamplurima et utilissima iis continentur, sed opinor non posse omnia in textum Concilii Oecumenici inferri. Quocirca id proponere audeo: Post Codicis I. C. promulgationem praecipua litterarum monumenta, ex quibus canones ipsius Codicis excerpta sunt, publici iuris facta sunt. Nonne aliquid simile fieri posset in re nostra, nempe extrahere ex schematibus, tam scite tamque prudenter elaboratis, quae ad Concilium recte pertinere possunt, reliqua vero, quasi in appendicem conferre? Utinam, quocumque modo, schemata haec — paucis emendatis — in unum conflata. Veluti Codex Socialis Ecclesiae, in mundo mox divulgetur!

Card. LÉGER: Sicut dici potest de omnibus schematibus quoad Apostolatum laicorum, mens praesentis schematis est optima. Doleo tamen quod in titulo II praesentis schematis problemata multa superficialiter et celeriter examinantur. Istae sunt meae animadversiones:

Quoad Declarationem: Optima est illa maximi momenti declaratio doctrinalis. Tamen pagina 4,[6] sexta linea ante finem, notanda est virtus iustitiae; dicatur: « ... caritate animare queunt et ad iustitiam conformant ». Item, pagina quinta,[7] linea decima tertia, dicatur: « In fide, caritate et iustitia exercendis ». Momentum virtutis iustitiae in re sociali semper sublineari debet.

[3] Cf. p. 573.
[4] Cf. p. 585.
[5] Cf. pp. 587-588.
[6] Cf. p. 575.
[7] Cf. p. 575.

Numerus 4: Linea 5, dicatur: « ... ratione semper habita ordinis moralis, maxime ordinis iustitiae... ». Ratio est eadem ac supra allata.

De hac re, propono ut habeatur caput particulare de habitudine inter veritatem, iustitiam et caritatem. Illae enim relationes difficilia problemata laicis ponunt in eorum actione sociali.

Numerus 35: Quoad accessum ad culturam pro omnibus, proponatur actio laicorum nationum divitum erga nationes pauperes. Dicatur quod in illis nationibus divitibus accessus dari debet ad proprias universitates et scholas; et dicatur quod laici libenter invitare debent iuvenes ab aliis nationibus.

Numerus 38: Potius loquatur de pueris « exceptionalibus »: hoc est enim vocabulum technicum hodie consecratum. Et sub illo titulo, non tantummodo agatur de subnormalibus sed de omnibus pueris qui sunt *sub* vel *super* normam, et quidem ob causas 1° psychologicas, 2° physicas, 3° sociales.

Numerus 46: Linea 29, addatur: « Satagendum ergo est, praesertim in remunerationem patrisfamiliae determinando... ». Haec est enim frequens causa necessitatis laborandi pro uxore.

Alia argumenta enumerentur contra inconsideratum laborem uxoris extra domum. Dicatur quantum pueri iuniores indigeant praesentia matris suae. Dicatur periculum laboris uxoris praesertim in primis annis matrimonii. Vocentur parentes ad iustam et sanam habitudinem erga bona materialia.

Numerus 51: Explicitetur id quod in lineis 18-19 dicitur. Dicatur: « Rectores inceptorum eorumque associationes, consociationes opificum cum auctoritate civili conspirando, ita vitam oeconomicam ordinent ut omnes homines, apti ac validi, opportunitatem habeant laborandi ad seipsum et familiam suam sustentandam ».

Eorundem officium affirmetur ut automatio fiat sine detrimento pro hominibus.

Numerus 67: Insufficiens videtur id quod de arte dicitur. Ostendatur quomodo opus artificis nobilissima sit peractio operis creationis. Notetur relatio ad artem sacram. Notetur etiam functio socialis operis artificis, quoad educationem et culturam propagandam.

Numerus 72: Fidelibus omnibus enixe commendentur honestas, sensus iustitiae, civismus in omnibus eorum actionibus quoad rem publicam et particulariter temporibus electionum.

Numerus 73: Commendetur corporibus intermediis ut rationem suae actioni associet. Notetur functio socialis actionis non tantum perticulare actionem auctoritatis civilis ad bonum communitatis aedificandum. Ipsae auctoritati civili commendetur ut corpora intermedia

suae actioni associet. Notetur functio socialis actionis non tantum personarum sed et associationum.

Numerus 84: Linea 8, dicatur: « ... ad nostrae aetatis tam lethalia instrumenta efficaciter in omnibus nationibus interdicenda ». Necesse est enim, ut illa interdictio sit possibilis, ut universaliter fiat. Periculosum esse potest praecisionem illam tacere fidelibus.

*De apostolatu laicorum in actione caritativa.*

Pertinenter et perspicue loquitur in praesenti schemate de actione caritativa. Sequentia habeo notanda.

Prooemium: Non mihi placet modus incipiendi prooemium. Utrum enim verum est quod *particulariter* nostris in temporibus « abundat iniquitas »? Credo quod verior occasio revocandi obligationem caritatis in hoc consistit quod hodie abundant universaliter miseriae et indigentiae; quod particulares regiones et populi sunt ubi miseria abundat; quod miseriae illae superant capacitates individuorum et quod persaepe caritas communiter exerceri debet; quod hodie habent populi divites possibilitates adiuvandi populos etiam longinquiores.

Lineae 6-14. Hic datur fundamentum generale apostolatus quod locum opportuniorem inveniret in Prooemio Generali de Apostolatu Laicorum. Potius detur fundamentum specificativum actionis misericordiae ex Evangelio Matthaei: « quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis » (*Mt.* 25, 40).

Pagina 4,[8] linea 17, dicatur: « ... vere humanae vitae... », ad innuendas numerosas necessitates vitae hodiernae ut decens sit.

Pagina 5,[9] linea 13, dicatur: « sua peritia praesentia », ad significandum quod laicus catholicus habere debet, pro posse, omnes cognitiones scientificas et technicas. Nimis enim frequenter loquitur de « incompetentia » multorum catholicorum.

Numerus 1: Linea 4, dicatur: « ... quae sub impulsu caritatis supernaturalis, immo propter ipsam iustitiam socialem instaurandam... ». Etenim multa sunt opera et incepta quae ex iustitia sociali procedunt quaeque, sicut omnia, fieri etiam debent sub impulsu caritatis supernaturalis. Et impressio non debet dari quod opera actionis caritativae sunt ea sola quae ex benevolentia procedunt.

Numerus 4: Linea 15, tollatur verbum « mere » quia textus despicere non vult impulsum humanum, et addatur alia sententia quae sic formulari posset: « Actio caritativa, nedum illo impulsui contradicat, eum assumit, promovet et suscitat ».

---

[8] Cf. p. 566.
[9] Cf. p. 566.

Numerus 10: Lineae 13-14, dicatur: « Publicae auctoritatis est adsistentiam et securitatem socialem ita instituere, iuxta ambitum principii subsidiaritatis, ut omnibus... etc. ». Etenim non est obliviscendum campum securitatis socialis qui ab adsistentia sociali differt. Praeterea, quodammodo affirmandi sunt limites auctoritatis publicae et relationes cum societatibus intermediis: quod fit per evocationem principii subsidiaritatis. (Principium illud principium suppletionis includit et superat).

Linea 22, in fine addetur: « sanciatur et foveatur ».

Numerus 15: Dicatur prius quod opera caritativa praeclarum locum habent quia ex se amorem erga Deum et proximum exprimunt.

Numerus 16: Dicatur etiam quod laici operibus caritativis participant eo quod cognitionem et experientiam habent realitatis temporalis quodque dominium temporale est locus proprius responsabilitatis et initiativae eorum.

Numerus 22: Linea 17, tollantur verba « nisi gravis inopia pauperis aliter suadeat » et dicatur: « urgentioribus necessitatibus primarie sublevatis ». Etenim textus, sicuti proponitur, supponit quod sunt casus ubi non est attendendum ad dignitatem humanam.

Linea 19, loco « consilia praebere », dicatur « proprias eorum facultates excitare ». Etenim propter dignitatem humanam observandam, actio caritativa debet egentem habilitare ut seipso subveniet vel saltem participet suae propriae rehabilitationi. Expressio « consilia praebere » talem modum agendi non exprimit et praeterea, iure aut iniuria, est peiorativa.

Numerus 24: Dicatur clarius quod ratio cur actio caritativa debet esse collectiva est quia necessitates hodiernae superant capacitatem seiunctae actionis individuorum.

Numerus 27: Dentur alia munia laicorum: 1° momentum afferre in orientatione legislationis socialis; 2° semper perquirere quae sunt necessitates pro quibus opera caritativa non existunt et illa opera creare; 3° in eodem spiritu, recognoscere fines et media operum catholicorum iam existentium.

Numerus 31: Fines enumerantur consiliorum coordinativorum. Mea opinione, illa consilia finem primarium habere deberent: conservationem et promotionem spiritus vere christiani et proprie caritativi in omnibus operibus caritativis Ecclesiae. Semper enim habetur periculum « burocratiam » formandi et fovendi.

Etiam addatur ut finis: fovere urgentem actionem caritativam regionum divitum erga regiones pauperrimas.

Praeterea fines illi et fines qui adnumerantur in numero 31 etiam adnumerari deberent superius in numero 30.

Numerus 32: Linea 11, dicatur: « ... et patrocinium eis praestare etiam moderationi participando, atque vocationes, ... etc. ». Etenim hoc est maximi momenti. Laici habent cognitiones vel competentias quas saepe religiosi vel religiosae non habent; et necesse est ut illi laici partem habeant in operibus caritativis religiosorum moderandis; aliter opera religiosa senescunt.

Praeterea, credo quod in illo capite VI, haberi deberet paragraphus de laicis et de moderamine operum caritativarum.

Deinde propono ut habeatur paragraphus ubi religiosis, qui opera caritativa exercent, enixe commendetur ut suas faciant normas in praesente schemate datas de actione caritativa.

Card. GODFREY: *Pars III.* Schema spirat spiritum caritatis vere christianae et est optime confectum; sed liceat observationes facere de eo quod dicitur in pag. 15,[10] num. 31, de ambitu internationali.

Si agitur de studiis aptisque mediis necessitatibus praeveniendo et consultatione inter organizationes nationales optime quidem. Sed si agitur de magno officio, quod magnas exigit expensas, de centro dico quod dirigeret conatus nationales ordines dando, essem contrarius, et, meo submisso iudicio, excluderem numerum trigesimum primum, quia videtur continere semen magnae burocratiae. Dubito etiam de necessitate vel utilitate novae Congregationis curam Apostolatus Laicorum committendae quia quantum videtur quaestiones de apostolatu laicorum possunt dirigi a conferentiis Episcoporum, vel in campo dioecesano. Patet quod variae conditiones sunt.

Caput VII, pag. 17:[11] *De formatione laicorum ad actionem caritativam.*

Necesse est, ni fallor, insistere ut media ad operam efficacia quattuor sunt:

1) *Spirituale*: i. e. sanctitas personalis.

2) *Doctrinale*: nempe scientia doctrinae Catholicae.

3) *Sociale*: id est, accurata scientia conditionum socialium ambitus in quo exercent apostolatum.

4) *Formatio Professionalis*: quae est maximi momenti, id est laicus debet in sua propria professione esse capax et habilis, ita ut exemplum suum fiduciam inspiret in iis quibus inservit.

---

[10] Cf. p. 572.

[11] Cf. p. 573.

In mea dioecesi fructus optimos producit talis formatio sive domi sive in locis exteris.

Exc. Cooray: *Pars IV*. Pag. 29,[12] n. 50. Loquendum est non tantum de munere dominorum circa remunerationem labori adaequatam sed etiam de munere opificum circa laborem remunerationi adaequatum.

Pag. 30,[13] n. 53. Insistendum est etiam de iure dominii privati prout est medium aptissimum ad tuendam libertatem et dignitatem humanam. Absque dominio privato opifices valde facile reducuntur in servitutem vel capitalistarum vel despotismi communistici.

Pag. 36.[14] Tradendae sunt clarius etiam normae generales de operistitiis (strikes).

Adnecto alias quasdam observationes, infra, de familia:

Ad caput III, nn. 45, 46. In primis quaestio de familia est maximi momenti. Si habeatur ut finis principalis Concilii Vaticani II renovatio et conservatio vitalitatis Ecclesiae ita ut illa in mundo fulgeat sancta et immaculata, humili meo sensu, ad tria puncta principalia omnino attendendum est — nempe ad sanctificationem sacerdotum, ad sanctificationem familiae et ad sanctificationem iuventutis. Sed inter tria haec, sanctificatio vitae familialis locum centrum tenet: nam si sanctae sint familiae, optimae erunt vocationes sacerdotales et facilius arcebitur iuventa a gravissimis periculis modernis.

Sed ad vitam sanctimonialem in familiis tuendam satis non est enucleare doctrinam tam naturalem quam supernaturalem de familia christiana. Requiruntur etiam media apta ita ut cognitio veritatis in praxim inducatur. Unde valde optandum est ut auctoritate suprema Concilii saltem breviter quid dicatur de mediis conservandi integritatem et sanctitatem familialem.

Haec media, ut patet, sunt et naturalia et supernaturalia. Inter supernaturalia, praeter dignam et frequentem receptionem Sacramentorum maximi valoris practici sunt preces familiales praesertim Corona B. M. V., Consecratio familiarum SS. Cordi Iesu etc. Sed de his omnibus non requiritur longa expositio. Res patet. Velim tantum in mentem revocare unum punctum quod maximi est momenti et quod magnopere periclitatur his diebus — nempe munus matrisfamilias in sanctificatione familiali.

Sanctitas familialis pendet ex sancta educatione prolis. Sed sancta

[12] Cf. p. 588.
[13] Cf. p. 588.
[14] Cf. p. 591.

educatio prolis pendet quam maxime a matre. Unde patet quanta cum cura debent praeparari istae quae aliquando erunt matres familiarum. Sed omnis ista praeparatio inutilis evaderet si mater domi non adest ad personaliter educandos filios et filias. Est maximum periculum hodierni temporis tam inter divites quam inter pauperes, nempe habitualis absentia matris e gremio familiali vel domo.

*Inter divites,* saepe saepius habetur sensus exaggeratus recreationis seu relaxationis mentis et corporis, delectationis etc. Unde matres familiarum tempus terent in coetibus socialibus (clubs), in theatris et aliis delectamentis; imo non absunt quaedam quae plus curant de canibus et felinis animalibus quam de filiis et filiabus propriis. Per debitas instructiones et monitiones omnino corrigenda est talis prava dispositio mentis.

*Inter pauperes,* propter penuriam non tantum patres sed etiam matres familiarum in officinis paene tota die debent laborare, et necessarie domo abesse. Unde non modo ex una parte omnino ruit vita familialis et recta educatio prolis sed etiam ex altera parte et uxores saepe saepius evadunt spiritu independentes et castitas coniugalis maximis periculis exponitur. Non raro finis est divortium civile et derelictio prolis.

Nemo est qui non videt quam optanda sit commoratio habitualis matris domi cum suis filiis et filiabus. Solum remedium hac in re videtur esse institutio salarii familialis pro patribus familiarum, prout tam sapienter et tam saepe declarata est a Sancta Sede.

Opportunum esset ut occasione Concilii Oecumenici gravissima instantia hac de re fiat a coetu universali episcoporum totius mundi. Nam si salvatur integritas et sanctitas familialis salvabitur tota societas humana et salvabitur sanctificatio animarum in Ecclesia.

*Corollaria.*

Hac occasione nacta liceat mihi etiam in mentem revocare quod salarium familiale viri (et insuper quod est melius, distributio proportionalis emolumenti inter dominos et opifices) potest esse remedium optimum contra multa alia mala quae praesenti tempore praevalent, et quae saltem indirecte sanctitatem familialem impugnant:

1. Contra Capitalismum exaggeratum: nam salarium familiale causa erit diminuendi emolumenta indebita dominorum industrialium.

2. Contra Communismum: erit remedium contra penuriam quae saepissime est causa alliciens proletariatum ad Communismum.

3. Contra illicitam limitationem prolis perniciosissimam, quae saepissime fit ex penuria rerum materialium.

4. Contra defectum copiae laboris (unemployment). Nam si labor

feminilis ex officinis excluditur, erit, humili meo sensu, copia laboris sufficiens omnibus viris in mundo.

Unde maxime optandum est, occasione Concilii Oecumenici, ut instantia specialis hac de re fiat — nempe de mediis aptis fovendi et conservandi integritatem et sanctitatem familialem et praesertim de momento muneris materni in gremio familiali.

### 4) SUFFRAGIA SODALIUM

Card. Micara: Placet. Attingitur, in parte III, maximum et praestantissimum officium a christiana lege sancitum et omnia illud spectantia, sive principia sive normae, perspicue traduntur.

Opportune, inter cetera, vindicatur Ecclesiae ius et officium adsistentiae praestandae (n. 10, pag. 9 [1]), contra conatus hoc munus ab ipsa auferendi et remittendi laicis tantummodo personis atque institutionibus.

Principia et normas de actione sociali laicorum (in parte IV) potissimum ex Litteris Encyclicis *Mater et Magistra* uberrime hausisse placet.

Card. Pizzardo: Placet.

Card. Aloisi Masella: Placet iuxta modum: secundum ea quae exposita fuerunt ab Em.mis Patribus.

Card. Ferretto: Placet.

Card. Liénart: Placet ad mentem Em.mi Card. Relatoris. Certo de observationibus a Patribus factis ratio accurate habenda erit, attamen mihi videtur quod damnosum esset si opus tam laudabiliter a Commissione de Laicis elaboratum et tam ab ipsis laicis pro Ecclesia militantibus exoptatum, propter eas erueretur.

Card. Tappouni: Placet.

Card. Copello: Placet. Verbum dicatur de Conferentiis S. Vincentii et « Dominarum caritatis ».

Card. McGuigan: Placet, iuxta observationes a Patribus factas.

Card. Frings: Placet. Sed Schemata copiosiora sunt, ut possunt recipi in decreta Concilii prout iacent.

---

[1] Cf. p. 568.

Card. RUFFINI: Placet iuxta modum.[2]

Card. SIRI: Placet iuxta modum: in voto Em.mi Relatoris; ratio habeatur eorum quae a Patribus dicta sunt.

Card. McINTYRE: Placet iuxta modum: Commentum adnexum. Animadversiones Em.mi Card. Ruffini placent: etiam Card. Suenens optime.

Pars IV, Caput IV, n. 33: Actio socialis in Statibus Foederatis principaliter conducitur per societates Statuum singulorum et per auctoritatem magistrorum qui in scholis publicis educationem eorum recipiunt. In his scholis publicis Deus non agnoscitur. Experientia docuit doctrinam materialisticam in his scholis doceri, et in operibus socialibus dominari.

Necesse est principia scholarum sequi, quae sunt indifferentia ad religionem, quoad participationem in distributione pecuniarum publicarum. Ergo loco societatum laicorum debent esse catholicae scholae sociales in quibus catholica principia socialia docentur.

Pars III, pag. 15,[3] cap. VI, nn. 30-31: Verum est, caritas urget nos et urget in omnibus locis et pro omnibus populis, sed necessitas societatum laicorum in modo nationali et internationali non est operata.

In mente retineri debet quod caput dioecesis est Ordinarius et si necessitas urget pro institutione nationali vel internationali in distributione caritatis, vel in aliis operibus, melius est fieri per medium Ordinarii quam per institutionem laicorum sine Ordinario.

Periculum est separatio iurisdictionis ab Ordinario; et omnis auctoritas assumitur in societate laicorum.

Verum est distinctio inter dioeceses et societates locales, et societates nationales et internationales, sed semper esse debent sub directione Ordinarii.

Card. QUIROGA Y PALACIOS: Placet iuxta modum: Attendantur dicta ab Em.mis Relatore, Ruffini et Léger, praecipue de extollendis Scholis Servitii Socialis, quae magnum profectum afferunt.

Card. LÉGER: Placet iuxta modum: attentis animadversionibus Patrum et annexis.[4] Desiderio Em.mi Ruffini adhaereo, i. e. ut schematibus emendatis post Concilium Catechismus A. C. proponatur.

Card. MONTINI: Placet utrumque schema ad mentem Em.mi Card. Relatoris: videtur tamen in breviore forma haec schemata praesen-

---

[2] Cf. pp. 600-601.
[3] Cf. p. 572.
[4] Cf. pp. 601-605.

tanda esse Concilio, ita ut Sancta Synodus de principiis tantum decernat, et omnia optima quae in schematibus dicta sunt post Concilium veluti corollaria opportune divulgentur. Dignae consideratione sunt animadversiones Em.morum Cardd. Ruffini et Richaud, ac Em.mi Card. McIntyre de iurisdictione Episcopi tuenda.

Card. GARIBI Y RIVERA: Placet iuxta modum: cum animadversione ab Em.mo Card. Godfrey quoad formationem ad apostolatum laicorum.

Card. GIOBBE: Placet.

Card. GODFREY: Placet iuxta modum: attentis iis quae Em.mi et Exc.mi Patres dixerunt et iuxta ea quae dixi et in folio adnexo scripsi.[5]

Card. CONFALONIERI: Placet. Schema, si potest, brevietur.

Card. RICHAUD: Placet iuxta modum. *In primo schemate*:

1) Ratione numerorum 28, 29, 30, exopto quod significetur praecise subordinatio directa in dioecesi erga Ordinarium pro omnibus associationibus caritativis, quae ut catholicae se habent et respondent ad aliquam inspirationem christianam. Non deest talis societas, quae, sub praetextu quod fundata sit olim a laicis et hodie adhuc exclusive a laicis constituatur, imo quia dicit se a Sancta Sede esse recognitam ut laicalem, declarat aperte nullo modo esse subordinatam iurisdictioni ecclesiasticae.

Inde valde difficilis est in casu aliquam coordinationem instituere inter eius activitates et eas caritativas Actionis Catholicae vel aliarum associationum similium.

2) Circa n. 32, oporteret statuere quod istae institutiones caritativae a religiosis promotae, si non sint exclusive ad bonum communitatis religiosae vel missionum religiosorum, debent sese submittere, pro laudabili coordinatione, ad organizationem caritativam dioecesanam.

*In secundo schemate*: dolorose me poenitet istud schema fere nihil dicere, nisi tantummodo per insinuationes, de rebus maximi momenti quarum Summi Pontifices cum instantia doctrinam praebuerunt: scilicet, de associationibus professionalibus (Syndicats), de organizatione professionali, de relationibus inter dirigentes ac dominos ex una parte et opifices vel omnes ministros subordinatos ex alia parte, de contractibus inter eos instituendis, de legitimitate vel de limitibus cessationum ab opere.

Quoddam incitamentum authenticum postulatur erga institutiones professionales quae sub inspiratione christiana vivunt.

---

[5] Cf. pp. 605-606.

Istud schema videtur, ni fallor, quodammodo regressivum relate ad Encyclicam *Mater et Magistra.*

Card. König: Placet et in voto Card. Ruffini et Card. McIntyre quoad auctoritatem Ordinarii.

Card. Döpfner: Placet ad mentem Em.mi Relatoris. Perpendantur congrue dicta Patrum. In folio andexo aliquae emendationes propositae sunt. Consentio Em.mo Card. Montini in schemate abbreviando et edendo.

Iam in prima disceptatione, quae de Schemate Constitutionis « De Apostolatu Laicorum » instituta est, animadversiones quasdam generales de tota Constitutione proposui, quae uti patet eodem modo ac primis duobus partibus applicandae sunt etiam parti tertiae et quartae nunc tractandis. Restat nunc ut nonnullas adnotationes proferam ad singulos locos.

*Ad Partem III*: Ad Cap. IV, n. 18 (pag. 12 [6]): Textus huius numeri non plane perspicitur. Quare supprimatur n. 18.

Ad Cap. VI, n. 31 versus finem (pag. 15,[7] lin. 34 sqq.): Sicut non videtur necessarium, a Sede Apostolica institutionem peculiaris Congregationis de Apostolatu Laicorum petere, ita nec institutio talis officii videtur exoptanda. Nam haec diversas difficultates adnexas haberet: concentratio pecuniae, difficultates iuris Concordatorum (nam instituta caritativa in singulis nationibus habent saepe statum iuris civilis, propter quem non tam faciliter centro internationali subiici possunt), respectus ad instituta et activitates Religionum caritativarum. Sufficere videtur institutio « Caritas Internationalis », quae iam praesto est.

*Ad Partem IV. Ad Terminologiam.* « Declaratio » in initio posita rationem, ordinem et terminologiam rerum in praesenti parte tractandarum exhibere intendit. Proh dolor! termini quidam adhibiti minus praecisi esse vel aliis iam significationibus occupari videntur. Desideratur, ut terminologia magis perspicua evolvatur:

a) Inscriptio generalis fortasse melius sonaret: « De Apostolatu Laicorum in ordine temporali »; nam vox « temporalis (prout contradistinguitur a « spirituali ») bene significat obiectum actionis illius, de qua hic agitur. E contra inepti sunt termini: « actio socialis », « in ordine naturali », « in ordine (infra-)mundano » vel « saeculari ».

---

[6] Cf. p. 570.
[7] Cf. p. 572.

*b*) Insuper illa actio melius « aedificatio » quam « instauratio » ordinis temporalis dicitur, quia vox « instauratio » iam in exegesi et theologia (cf. *Eph.* 1, 10) occurrit, et diverso quidem sensu.

*c*) Commendari potest modus loquendi: « animatio » (vel « imbutio ») ordinis temporalis « Spiritu christiano » (vel « principiis christianis »).

*d*) Non autem est opportunum distinguere inter « apostolatum evangelisationis atque testimonii » et « apostolatum consecrationis mundi », quia hi termini in exegesi biblica etiam cum diversis significationibus adhibentur neque semper adaequate distinguuntur.

*Ad Titulum I.* Ad Cap. II, n. 6 (pag. 10,[8] lin. 18): Fortasse vox « decisiones » melius substituitur verbo « *directivas* » quod est mitius, amplioris extensionis, magis alliciens.

*Ad Titulum II.* Ad Cap. II, n. 38 (pag. 24 [9]): Non sufficienter ratio haberi videtur illius sectoris publicae educationis, qui pro obiecto habet curam iuventutis extra familiam et scholam positae. Unde addatur in praedicto numero:

« Videant laici, ut christianae educationis principia [etiam] serventur in illis institutis [et domibus], in quibus [praeter familias, scholas et locos laboris] infantes et iuvenes educantur, praesertim in iis quae familiae vices gerunt, vel quae iuniorum mente vel corpore minutorum curam agunt ».

Ad eundem Caput, n. 39: Assumantur in hunc textum quaedam elementa de artibus gymnicis ex appendice Partis II.

Ad Cap. IV, n. 50 (pag. 29,[10] lin. 10 sqq.): Periodus in lin. 10 incipiens secundum doctrinam Encyclicae *Mater et Magistra* fortasse melius ita enuntiabitur:

« Ratio etiam habeatur, *praeter efficientiam laboris* praestiti necnon condicionum societatum bonis gignendis, boni communis et civitatis propriae et totius humanae familiae ».

Ad Cap. V, n. 61 (pag. 35,[11] lin. 13 sqq.): Cum doctrina de *Ordinibus* in societate peculiare obiectum sit doctrinae « Encyclicarum socialium » Romanorum Pontificum, locus citatus forte melius enuntiabitur sic:

« ... satagendum est, ut *ordines,* collegia, corpora, coetus et condiciones suis normis et consiliis seipsa regantur, sancte tamen servato, secundum principia in Encyclicis Litteris socialibus Romanorum Pontificum enuntiata, bono communi sive... ».

---

[8] Cf. p. 578.

[9] Cf. p. 585.

[10] Cf. p. 588.

[11] Cf. p. 591.

Ad Caput VI et VII: Emphasis quae per totam Partem IV ponitur in momento progressus scientiarum et technicarum rerum eiusque influxus in culturam nostrorum temporum, aliquomodo nimia esse videtur. Altera ex parte in multis nationibus sufficiens copia catholicorum, qui in scientias et res technicas dirigentem influxum exerceant, deest. Unde suadeo:

*a*) Omittantur in n. 63 incisa 1 et 2; incipiatur a « Scientificas... ».

*b*) Amplificentur ea quae dicuntur hic de cultu scientiarum, elementis desumptis ex appendice Partis II (De cultura).

Ad Cap. VI, n. 67 (pag. 38 [12] - De Arte): Hic numerus, uti iacet, parum dicere videtur. Unde aut omittatur, aut ita ad integrum caput evolvatur, ut essentiales respectus a laicis attendendi exhibeantur. Qui contineat: approbationem specificorum valorum humanorum huius campi, variis nationibus et epochis propriorum, exhortationem ad inanimationem eiusdem veritatibus christianis, et ad evitationem depravationum ex falsa conceptione mundi et abusu ad fines non honestos orientium; exhortationem ad conservandam traditionem nexus inter religionem christianam et artes.

Ad Cap. VIII, n. 71 (pag. 41 [13]): Omittatur primum incisum huius numeri, propter rationes iam supra pro expunctione incisorum 1 et 2 in articulo 63 allatas.

Liceat in fine iterum petere, ut totum Schema in formam valde breviorem reddatur. Ad libitum propono novam materiae dispositionem, continentem abbreviationes illas, quae ad minimum observari deberent:

*Prooemium*:

Omitti potest incisum illud incipiens « Unum cum Christo » in pag. 7.[14]

*Pars I*:

Cap. I. Omitti potest altera pars numeri 2. Praeterea omittatur num. 6, quia postea idem dicetur.

Cap. II. Praeambulum omitti potest, in textu servata allusione ad *Eph.* 4, 11-12.

Cap. III. Tradatur ad commissiones de disciplina cleri, Seminariis, Religiosis.

---

[12] Cf. p. 592.
[13] Cf. p. 594.
[14] Cf. p. 469.

Caput IV. Potest abbreviari; retineatur n. 25, omissis linn. 17-20; omittatur n. 26; retineantur nn. 27-29; omittantur nn. 30 et 32.

Cap. V. Omitti potest n. 35 (alibi repetitum).

Cap. VII. Uti « Praeambulum » sufficit 1 incisum; reliqua, a « Tempora praeterita » usque ad « Formae variae » ponantur in notis.

Insuper n. 50 omitti potest.

Cap. VIII. Omitti potest n. 51.

Cap. X. 1) Praeambulum ponatur in nota, excepto ultimo articulo, qui ponatur ut primum incisum numeri 61.

2) In n. 61 incisa 2-4 omitti possunt; nam recurrent in capitibus de familia et educatione.

3) Nn. 65-66, pertinent ad Schema de cura pastorali.

4) Nn. 68, 69 et 75 omitti possunt.

*Pars II*:

*Prooemium* ponatur in notis. Incisa 1 et 3 insuper omitti possunt.

*Titulus I*:

Cap. I. 1) n. 4 omitti potest inde a « Quod si fiat... ».

2) n. 7 omitti potest (repetitur).

Cap. III. 1) Posset in breviorem formam redigi (continet plura dicta in Parte I).

2) Omitti potest n. 14 (anticipat posteriora).

*Titulus II*:

Cap. I. 1) Posset abbreviari.

2) Omitti possunt n. 20 incisum 1 (linn. 14-18); incisum 2 (linn. 19-23), nam melius providetur in schemate de mediis communicationis; incisum 3 (alio loco recurrit).

3) Omitti possunt nn. 22 et 23.

Cap. II. Cf. dicta ad Partem I, Cap. VI: in casu compositionis suggestae unum Praeambulum sufficit.

Caput III. 1) Praeambulum ponatur in notis.

2) n. 35 omitti potest: cf. Schemata de cura pastorali.

Cap. IV. 1) Praeambulum ponatur in notis.

2) n. 42 omitti potest; cf. Schemata de cura pastorali.

Cap. V. 1) Praeambulum ponatur in notis.

2) Omitti possunt nn. 44, 37, 48 (alibi occurrunt).

3) n. 50 omitti potest (res nimis sub lite est nec necessario a Concilio decidenda).

Cap. VI. Praeambulum ponatur in notis, retento inciso ultimo ut proprio numero.

Cap. VIII. 1) Abbreviari potest vel transmitti ad Commissionem de missionibus totum caput.

2) Praeambulum ponatur in notis.

3) Omitti possunt n. 65 art. seu incisum 2, praeterea n. 67 (postea iterum recurrent).

*Pars IV*:

*Declaratio* omitti potest.

*Prooemium*: Tertius et quartus numerus in unum componantur.

*Tit. I*:

Cap. I. 2ª propositio numeri 2 et numerus 3 ponantur in notis.

Cap. III. N. 9: omitti potest 3 incisum.

Caput IV. 1) Nn. 11 et 12 omitti possunt (pertinent ad pastorationem).

2) N. 20 trahatur ad Caput V.

*Titulus II*:

Praeambulum potest poni in notis.

Caput II. N. 32 poterit omitti, si alibi (in Schemate de scholis) fusius tractatur.

Cap. III. N. 43, incisum 3 omittatur (momentum viri in educatione negligi videri potest).

Cap. V. N. 59: omitti possunt articuli 1 et 2, manente inciso 3.

Cap. VI. N. 63, articuli 1 et 2 omitti possunt.

Caput VIII. N. 71: omittatur primus articulus.

*Nota bene*: Nomine « articuli » vel « incisi » hic veniunt singulae partes unius eiusdemque numeri, quae nova incipiente linea distinguuntur.

Patet: Si hae abbreviationes propositae fierent, propter nexum textum aliquibus locis paululum esse modificandum.

Card. MARELLA: Utrumque schema placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Relatoris, attentis aliquibus observationibus a Patribus factis, praesertim ab Em.mis Ruffini et Montini.

Card. TRAGLIA: Placet, at in breviorem formam redactum. Iterum commendatur ut propria definitio Actionis Catholicae redigatur. Actio Catholica debet esse et remanere, ob peculiarem dependentiam ab auctoritate ecclesiastica, praecipua institutio ad apostolatum laicorum promovendum et ad quam ceterae institutiones apostolatus laicorum reducendae sunt, sive inchoative sive perfective.

Card. ALFRINK: Placet.

Card. SANTOS: Placet.

Card. RITTER: Placet iuxta modum: attentis observationibus a Cardinali Suenens factis de clariore definitione termini « Actio Catholica ».

Card. COUSSA: Placet in voto Em.mi Relatoris. Laudanda quae traduntur enucleationes et praescripta; at Patribus Concilii subiiciantur praecipuae normae addita exhortatione quae zelum laicorum excitet et eos moneat ut sub ductu Hierarchiae officium impleant.

Card. SILVA HENRIQUEZ: *Pars III*. Placet.

*Pars IV*. Placet. In genere animadvertendum esse videtur deesse media vel suasiones ut inter Hierarchiam et laicos permanentes relationes seu contactus existant, quod sane maximi est momenti pro actione vere una ac ordinata in Regno Christi promovendo.

Card. SUENENS: Placet in voto Em.mi Relatoris et in voto Em.mi Card. Montini.

Card. OTTAVIANI: Placet. Gratulor, et adhaereo animadversionibus Patrum et voto Card. Ruffini.

Card. DI JORIO: Placet, ad mentem Em.mi Card. Relatoris; tamen in breviore forma Concilio proponatur.

Card. BEA: Placet, attentis iis quae ab Em.mis et Exc.mis Patribus dicta sunt. Non videtur condenda nova Congregatio Romana. De modo proponendi rem Concilio in voto Em.mi Card. Montini et Ottaviani.

Card. BROWNE: Placet iuxta modum: i. e. ad mentem Em.mi Relatoris et ad modum quo suffragium dedi heri de Partibus I et II. Etiam adhaereo menti Em.mi Card. Ruffini ut schema opportune melioratum remaneat uti Directorium Apostolatus Laicorum.

Card. ALBAREDA: Placet utrumque schema ad mentem Cardinalium Relatoris, Ruffini et Montini.

Beat. GORI: Placet.

Beat. CHEIKHO: Placet. Attentis observationibus ab Em.mis ac Rev.mis Patribus factis.

Exc. O'CONNOR: Placet iuxta modum: et iuxta animadversiones in folio adnexo scriptas.

In parte tertia magis mihi sermo esse videtur de actione caritativa totius Ecclesiae quam de specifico munere Laicorum in hac actione prosequendo. Idem dicendum quoad partem quartam, ubi ampla expositio doctrinalis invenitur de universis rebus socialibus. Forsitan melius esset utramque partem ad sola praecepta reducere quae aposto-

latus Laicorum propria sunt, praesertim si de rebus socialibus doctrina proprium schema in Concilio obtinebit.

Secus necessarium erit ut pars tertia necnon quarta, sub alio, ampliore titulo, praesentetur.

Tandem, in parte tertia, pagina decima secunda,[15] cautius redigendus est numerus decimus nonus de « communione in activitate caritativa cum non catholicis ».

Exc. Ujčić: Placet: optatur brevior redactio.

Exc. Antezana y Rojas: Placet iuxta modum: iuxta ea quae dicta sunt a Patribus. Apostolatus laicorum nunc etiam atque etiam opus est in Sancta Ecclesia sub diversis formis, praecipue de Actione Catholica, quia Apostolatus Hierarchicus laborat operose contra hostes communistas, qui opem ferunt contra christifideles insidiose.

Exc. Beras: Placet, ad mentem Em.mi Card. Relatoris.

Exc. Cooray: Placet iuxta modum: i. e. secundum observationes a Patribus factas et iuxta adnotationes scriptas adnexas.[16]

Exc. Alter: Placet iuxta modum: scl. ad mentem Em.morum Patrum expositam. Mihi videtur quod quatuor partes totius schematis « De Apostolatu Laicorum » reducendae sint ad unum fasciculum. Duae sunt virtutes quae, meo humili iudicio, comprehendunt integram naturam « Actionis Socialis », scl. iustitia socialis et caritas socialis. Oportet eas distinguere a virtutibus similis nominis, quae exercentur a personis tamquam individuis potius quam ac membris societatis, quae propter particularem statum in societate obligationem habent bonum commune promovendi. Omnia comprehendi possunt sub iis duobus titulis. Nulla nova congregatio Romana.

Exc. Perrin: Placet ad mentem Eminentissimi Relatoris, ratione habita animadversionum Patrum.

Principia et regulae generales tantum disceptentur in Concilio. Reliqua optimarum rerum publici iuris fiant in constitutione apostolica vel in alio documento.

Exc. Bernard: Placet, in voto tamen Em.mi Card. Frings quoad actionem socialem promovendam in Missionibus, nationibus christianis adiuvantibus.

---

[15] Cf. p. 570.
[16] Cf. pp. 606-608.

Exc. McKeefry: Placet iuxta modum: i. e. votis Em.morum Cardinalium Ruffini, Montini et Godfrey assentio.

Exc. Lefebvre: Placet iuxta modum: attentis dictis a Patribus, praesertim ab Em.mis Cardd. Ruffini et Montini.

Exc. Graner: Placet, ad mentem Em.mi Card. Relatoris, attentis observationibus factis ab Em.mo Cardinali Ruffini.

Exc. Hurley: Placet.

Exc. Šeper: Placet.

Exc. Bazin: Placet.

Exc. Rakotomalala: Placet, attentis observationibus a Patribus factis.

Exc. Ngô-dinh-Thûc: Placet.

Exc. Verwimp: Placet, ad mentem Eminentissimi Relatoris, attentis eis quae dixit Eminentissimus Dominus Godfrey de non condendo novo organismo generali ad regendum apostolatum laicorum; directio potius relinquatur coetui provinciali Episcoporum.

Exc. Jelmini: Placet: attendatur ad ea quae sapienter dixit Eminentissimus Ruffini de relationibus socialibus, et de schemate abbreviando et publicando ut dixit etiam Eminentissimus Montini.

Exc. Suhr: Placet.

Exc. Scharmach: Placet: optatur brevior redactio.

Rev. Gut: Placet. Schemata in formam breviorem et magis succinctam redigantur.

Rev. Sépinski: Placet utrumque schema ad mentem Em.mi Card. Montini et Em.mi Card. Godfrey quoad associationes caritativas in ambitu internationali (P. III, pag. 15,[17] n. 31).

Animadversiones ad perficiendum schema:

*Pars III*: Ad pag. 6,[18] linn. 12-15: textus clarior reddatur.

Ad pag. 6, lin. 24: interpunctio sic fiat: « Dominus, in novissimo iudicio, sese... ».

---

[17] Cf. p. 572.
[18] Cf. p. 567.

Ad pag. 7,[19] not. 7 in fine, scribatur: « Œuvre de miséricorde, une œuvre de miséricorde... ».

Ad pag. 8,[20] lin. 3: corrigatur « supposita ».

Ad pag. 10,[21] lin. 17: addatur comma: « adesse impensius urget, si periculum ».

Ad pag. 11,[22] lin. 3: corrigatur: « Redemptionis ».

Ad pag. 13,[23] linn. 1-2: corrigatur: « nostris temporibus ».

Ad pag. 15,[24] lin. 10: proponerem formulam minus absolutam: « Curent Episcopi ut, in quantum fieri potest, adsit... ».

Ad pag. 16,[25] linn. 9-13: proponerem hanc redactionem: « haec ut magni faciant Sacra Synodus laicos hortatur, ut auxilium et patrocinium eis praestent et vocationes pro ipsis Ordinibus et Congregationibus foveant ».

Ad pag. 17,[26] lin. 14: addatur comma: « et ad exercenda, ipsius moderatoribus, immittant ».

*Pars IV*: Ad pag. 4,[27] linn. 4-5: deleatur comma (virgola) « ordinis moralis principiorum quod attinet ».

Ad pag. 5,[28] lin. 13: corrigatur: « in fide et caritate exercendis ».

Ad pag. 10,[29] linn. 24-26: quaeritur quomodo istud consilium constituatur.

Ad pag. 10, not. 1, lin. 2: expungatur verbum « generalia ».

Ad pag. 12 [30] in titulo: corrigatur: « ad action*em* socialem ».

Ad pag. 12, lin. 23: melius scribatur: « televisificis ».

Ad pag. 13,[31] not. 2, lin. 2: corrigatur: « edantur ».

Ad pag. 13, nota 2, lin. 4: corrigatur: « denique » loco « denuo » et « televisificis » loco « televisivis ».

Ad pag. 16,[32] lin. 21: corrigatur: « navitatis » loco « nativitatis ».

Ad pag. 16, linn. 22-23: melius dicatur: « cuiuscumque generis eorum oper*ae sunt* ».

Ad pag. 19,[33] not. 2, linn. 3-4: corrigatur « Mit brennender Sorge », *A.A.S.*, 29 (1937), pp. 164-165; PIUS XII, Nuntius Radiophonicus...

Ad pag. 20,[34] linn. 4-5: corrigatur: « recta evolutio foveatur ».

---

[19] Cf. p. 568.
[20] Cf. p. 568.
[21] Cf. p. 569.
[22] Cf. p. 569.
[23] Cf. p. 571.
[24] Cf. p. 572.
[25] Cf. p. 572.
[26] Cf. p. 573.
[27] Cf. p. 574.
[28] Cf. p. 575.
[29] Cf. p. 578.
[30] Cf. p. 579.
[31] Cf. p. 580.
[32] Cf. p. 581.
[33] Cf. p. 584.
[34] Cf. p. 583.

Ad pag. 25,[35] lin. 2: melius dicatur: « quicumque *est* civilis cultus ».

Ad pag. 25,[36] lin. 9: corrigatur: « *o*nerosas ».

Ad pag. 25, lin. 20 sqq.: textus clarior reddatur.

Ad pag. 26,[37] lin. 10: « nu*m*quam »: hunc modum scribendi praefero; sed adhibeatur semper idem modus scribendi cf. pag. 14,[38] lin. 16 ubi legitur « nonnu*n*quam ».

Ad pag. 26, lin. 22: melius scribatur: « pro honesta posteriore vita ».

Ad pag. 27,[39] lin. 12: dicatur « sit » loco « sint »; quia refertur ad verbum « institutione ».

Ad pag. 28,[40] not. 1, lin. 1: corrigatur: « *A.S.S.* ».

Ad pag. 29,[41] not. 3, lin. 1: corrigatur: « *A.S.S.* ».

Ad pag. 30,[42] not. 6, lin. 1: corrigatur: « *A.S.S.* ».

Ad pag. 31,[43] linn. 5-12: textus clarior reddatur.

Ad pag. 31, lin. 15: melius scribatur: « ampliore ».

Ad pag. 31, lin. 26 - pag. 32,[44] lin. 1: praeferrem hanc redactionem: « priores tribuendae sunt partes privatae industriae singularium hominum, qui quidem etc. ».

Ad pag. 34,[45] linn. 1-6: textus clarior reddatur.

Ad pag. 35,[46] not. 3, lin. 1: corrigatur: « *A.S.S.* ».

Ad pag. 36,[47] linn. 1-2: sic fiat interpunctio: « Quo verum, perfectius servato hoc... principio ».

Ad pag. 37,[48] linn. 2-3: dicatur: « in scientiis ac technicis inventis profectus ».

Ad pag. 38,[49] lin. 3: dicatur: « quippe quae homines ad metas ».

Ad pag. 38, lin. 19: melius dicatur: « uberiore modo ».

Ad pag. 38, not. 3: supprimerem notam.

Ad pag. 41,[50] linn. 7-8: sic fiat interpunctio: « magis augendum inducit, unde civium libertas ».

Ad pag. 41, not. 1: citatio fontis compleatur.

Ad pag. 42,[51] lin. 23: corrigatur: « ethnicorum ».

Ad pag. 44,[52] lin. 17: dicerem: « sed ab ipsis gentibus ».

---

[35] Cf. p. 586.
[36] Cf. p. 586.
[37] Cf. p. 586.
[38] Cf. p. 580.
[39] Cf. p. 587.
[40] Cf. p. 589.
[41] Cf. p. 589.
[42] Cf. p. 590.
[43] Cf. p. 588.
[44] Cf. p. 589.
[45] Cf. p. 590.
[46] Cf. p. 591.
[47] Cf. p. 591.
[48] Cf. p. 592.
[49] Cf. p. 592.
[50] Cf. p. 594.
[51] Cf. p. 594.
[52] Cf. p. 595.

Ad pag. 45,[53] lin. 11: corrigatur: « requiritur ».
Ad pag. 47,[54] lin. 17: sic fiat interpunctio: « Meminerint quod pax, quae opus est iustitiae et caritatis, in morali... ».

Rev. JANSSENS: Placet in voto Em.mi Card. Montini et Em.mi Card. Godfrey.

# XII

# DE ECCLESIA

## Pars secunda

(Septima Congregatio: 19 iunii 1962)

### 1) SCHEMA PROPOSITUM A COMMISSIONE THEOLOGICA

### CAPUT VII

### DE ECCLESIAE MAGISTERIO

1. [*De exsistentia et natura magisterii authentici*]. Ut officio evangelicum nuntium omnibus gentibus fideliter praedicandi Ecclesia sancte fungeretur, divinus eius Conditor dilectam sponsam suae veritatis magistram fidissimam effecit, eamque per Spiritum Sanctum charismate indefectibilis veritatis ditavit.[1] Hinc est quod ipsa semper sibi conscia fuerit et instanter proclamaverit se in mundo esse columnam et firmamentum veritatis (cf. *I Tim.* 3, 15).[2]

Huius indefectibilis veritatis proximum principium et organum perpetuum constituit Dominus authenticum Ecclesiae magisterium, cui commissum est ut depositum fidei integrum servet, fideliter exponat, et ab omni errore immune semper custodiat.[3] Apostolis, enim, eorumque successoribus peculiare promisit Spiritus Sancti donum, quo testes evangelicae veritatis fierent usque ad ultimum terrae (cf. *Act.* 1, 8); ipsis potestatem docendi cum auctoritate tradidit dicens: « Euntes ergo docete omnes gentes... docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis » (*Mt.* 28, 18-19); eis denique Spiritum veritatis (cf. *Io.* 14, 16-17; 16, 12-14) et suam praesentiam asseveravit usque ad saeculi finem duraturam (cf. *Mt.* 28, 20) qua in docendo gregem ab omni praemunirentur errore ».[4]

Exsistit ergo in Ecclesia perenne et vivum magisterium, cui munus traditum est docendi cum auctoritate nomine Christi in rebus fidei et morum.[5] Hoc magisterium qui audit, non homines sed Christum docentem audit, iuxta verba Ipsius dicentis: « Qui vos audit me audit; et qui vos spernit,

---

[53] Cf. p. 596.

[54] Cf. p. 597.

me spernit » (*Lc.* 10, 16);[6] eique adhaerendo fidelium populus in evangelica veritate servatur. Christus Dominus enim ipse, mystici sui corporis Caput in caelis semper exsistens, universam Ecclesiam illuminat, in omnia membra sua, in pastores nempe ut doceant, in fideles, ut verbum Dei accipiant et apte intelligant, Spiritum veritatis quem promiserat immittens, qui omnes ab errore avertat atque ad agnoscendam et profitendam divinam veritatem perducat.[7]

Infallibilitatis praerogativa, qua Ecclesiae magisterium in docendo ornatur, distinguitur a charismate inspirationis, neque eo spectat ut Ecclesia quovis modo novis revelationibus ditescat, sed ut fidei depositum, ab Apostolis sive scripto sive ore traditum, in Ecclesia integrum custodiatur, praedicetur, transmittatur,[8] et semper eodem sensu eademque sententia progressu temporis magis explicetur.[9]

2. [*De subiecto magisterii authentici*]. Charisma veritatis certum et authentici magisterii munus ex divina institutione in Ecclesia possident Romanus Pontifex, successor beati Petri et Christi vicarius, ceterique Episcopi omnes qui in locum succedunt Apostolorum.[10]

Romanus Pontifex est pro universa Ecclesia divinae veritatis supremus magister, illique praecipue officium et ius pertinet integre custodiendi et infallibiliter proponendi doctrinam salutis pro christifidelibus universis. Quod cum facit, cum nempe pro suprema sua apostolica auctoritate ex cathedra loquitur, ipsius sententia ex sese, non autem ex consensu fidelium vel aliorum Episcoporum, infallibilis ideoque et irreformabilis est,[11] atque divina operante Providentia fidem Ecclesiae saltem implicitam exprimit vel tuetur eiusque bonum promovet.[12] Tunc enim Romanus Pontifex propria auctoritate docet, sibi qua successori Petri directe et immediate a Christo collata, ideoque suam sententiam non ut privatam proponit, sed tamquam universalis Ecclesiae pastor et doctor et Princeps Episcoporum, divinam veritatem exponit, quae, scripta vel tradita, per legitimam Episcoporum successionem et imprimis ipsius Apostolicae Sedis studio integra transmittitur, et praelucente Spiritu veritatis in Ecclesia fideliter servatur; ad quam cognoscendam media apta a divina Providentia Romano Pontifici suppeditantur.[13] Quare cum doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, eo ipso certum est hanc in deposito revelato contineri vel cum eodem necessario cohaerere.

Romani Pontificis authentico magisterio etiam cum non ex cathedra loquitur religiosum intellectus et voluntatis obsequium praestandum est, iuxta mentem et voluntatem manifestatam ipsius,[14] quae se prodit praecipue vel ex indole documentorum, vel ex frequenti propositione eiusdem doctrinae, vel ex dicendi ratione. Mens autem et voluntas Romanorum Pontificum manifestatur praesertim per acta doctrinalia universam Ecclesiam respicientia, ut sunt quaedam Constitutiones Apostolicae vel Encyclicae Litterae vel sollemniores Allocutiones: haec sunt enim praecipuum ordinarii Ecclesiae magisterii documentum, ad illudque declarandum vel efformandum impri-

mis conferunt, et quae ibi docentur et inculcantur plerumque iam aliunde ad catholicam doctrinam pertinent. Quodsi Summi Pontifices in his actis suis de re hactenus controversa data opera sententiam ferunt, omnibus patere debet rem illam, secundum mentem et voluntatem eorundem Pontificum, quaestionem libere inter theologos disceptationis iam haberi non posse.[15]

Munere authentici magisterii funguntur etiam ceteri Episcopi cum Romano Pontifice communionem habentes. Episcopis enim, Apostolorum successoribus, ex divina institutione officium et ius competit tum populo sibi commisso Evangelium praedicandi eiusque praecepta cum auctoritate proponendi, tum invigilandi ut depositum fidei ab Apostolis transmissum a suis subditis fideliter servetur, tum ex inexhausto revelationis thesauro « nova et vetera » proferendi (cf. *Mt.* 13, 52) animarum bono accommodata. Singuli Episcopi ergo vi missionis apostolicae,[16] dum per orbem dispersi suam quisque ecclesiam docent vel in particularibus Conciliis congregati, licet infallibilitatis praerogativa non polleant, sunt tamen pro suis subditis catholicae doctrinae veri doctores et magistri authentici,[17] et pro universa Ecclesia testes ex officio evangelicae veritatis; cum vero in Oecumenico Concilio adunantur, tunc cum Romano Pontifice et sub ipsius auctoritate fiunt pro universa Ecclesia fidei et morum doctores et iudices, et una cum ipso supremam exercent docendi potestatem,[18] Synodique ipsius definitiones eadem infallibilitate gaudent qua Romani Pontificis definitiones ex cathedra.

Corpus legitimorum Ecclesiae pastorum et doctorum infallibilitatis praerogativa gaudet non tantum cum sollemni iudicio in Oecumenico Concilio potestatem docendi collegialiter exercet, verum etiam cum singuli in sua quisque dioecesi authentice docentes, una cum Romano Pontifice ut testes fidei in revelata doctrina tradenda in unam sententiam conveniunt. Quaecumque igitur in rebus fidei et morum ubique locorum ab universis Episcopis, una cum ipso Summo Pontifice, tenentur et ordinario magisterio docentur, ea etiam citra sollemnem definitionem tamquam irrevocabiliter vera eo sensu quo docentur tenenda sunt, et si tamquam divinitus revelata proponuntur fide divina et catholica sunt credenda.[19]

Singulorum vero Episcoporum de rebus fidei et morum authenticum magisterium, dum in communione cum Apostolica Sede ceterisque catholicae Ecclesiae Episcopis suum munus exercent, a subditis interiore religiosoque animi assensu est accipiendum, et ab omnibus christifidelibus tamquam divinae et catholicae veritatis testimonium est venerandum.

3. [*De obiecto magisterii authentici*]. Ecclesiae authenticum magisterium imprimis in verbo Dei scripto vel tradito praedicando, custodiendo et interpretando versatur; sed ad ea quoque omnia, eadem ex auctoritate, se extendit quae, licet non revelata, tamen cum revelatis ita connectuntur ut ad depositum fidei integre custodiendum, rite explicandum et efficaciter tuendum necessaria sint.[20] Cum vero idem magisterium sit ministerium salutis, quo homines docentur quam viam sequi debeant ut ad aeternam vitam

valeant pervenire, ideo munus et ius illi competit non modo revelatam sed et naturalem legem, quae in revelata assumpta est, interpretandi et infallibiliter declarandi, et de obiectiva conformitate omnium actionum humanarum cum evangelica doctrina et divina lege iudicandi. Nulla est ergo provincia humanarum actionum, quae sub adspectu ethico et religioso auctoritati magisterii a Christo instituti subtrahi possit.[21]

Ad illius quoque auctoritatem pertinet authenticum ferre iudicium de origine et natura ac potissimum de valore doctrinali et morali dictorum et factorum extraordinariorum, quae tamquam a Deo originem habentia propoponantur.[22]

4. [*De organis subsidiariis magisterii authentici*]. Magistri Ecclesiae authentici, quo facilius munus sibi divinitus concreditum adimpleant, alios quos volunt sibi adsumunt in adiutorium auxiliares, quibus peculiaria munera conferunt atque determinant.[23]

Romanus enim Pontifex non per se solum magisterium suum exercet, verum id ex parte committere potest etiam Sacris Congregationibus aliisque peritorum Consiliis, quae ad hoc ab ipso instituuntur, ut, non sine Spiritus Sancti adiutorio, doctrinam salutis in Ecclesia tueantur intemerateque ut ab omnibus servetur invigilent. Decisionibus ideo ac declarationibus istorum quoque coetuum, quamvis infallibili atque irreformabili sententia non muniantur, non externum dumtaxat obsequium, sed religiosa debetur et de se interior mentis adhaesio.[24]

5. [*De munere et auctoritate theologorum*]. Sua quoque in Ecclesia competit auctoritas doctrinalis theologis. Singuli in explicandis S. Scripturis, documentis S. Traditionis et actis S. Magisterii; in determinanda doctrina catholica et nota theologica singularum veritatum; in defendenda fide eiusque articulis atque praeambulis; in deductione, speculatione et synthesi theologica, sua gaudent auctoritate, minore vel maiore, prout melius sunt scientiis sacris imbuti et donis Spiritus Sancti illuminati. Ceteris autem paribus eorum auctoritas magis viget, seu magis, ut aiunt, est qualificata, qui ab ipsa Ecclesia missione canonica donati, nomine Ecclesiae verbo scriptisve docent. Attamen auctoritas theologorum, etsi probatorum et publice agnitorum, et nomine Ecclesiae docentium, specifice ab auctoritate Episcopi differt, quippe qui solus nomine Christi doceat eiusque nomine assensum doctrinalem imponere possit.

Quod vero ad auctoritatem theologorum pertinet non singulorum, sed quatenus constanter et moraliter omnes per plura saecula in unam sententiam conveniunt, ea ex intima cum S. Magisterio Ecclesiae connexione exoritur, quippe quod eisdem clerum efformandum concredit, eorundem consilia rogat in praeparandis documentis ecclesiasticis, Synodis, immo Conciliis Oecumenicis; eosdem dirigit et invigilando adiuvat; pluriumque auctoritatem publice commendat etiam titulo Doctoris Ecclesiae. Omnes ergo admonet S. Synodus nemini licere absque gravibus et vere probatis rationibus ab iis doctrinae capitibus discedere, quae communi theologorum con-

sensu docentur;[25] ab illis vero doctrinis, quae unanimi et constanti catholicorum theologorum consensu retinentur et docentur ut theologicae veritates et conclusiones ita certae ut opiniones eisdem contrariae, quamquam haereticae dici nequeant, tamen aliam theologicam mereantur censuram, absque temeritate et vel ipsius fidei periculo discedere neminem posse.[26]

Theologi autem singuli gravitatis sui officii sibi sint conscii, et ad magisterium ecclesiasticum tamquam ad normam veritatis proximam semper attendant,[27] memores sibi ad mentem Ecclesiae esse docendum, et se etiam si sint laici ligari legibus de censura praevia et librorum prohibitione.

6. [*De magisterii in pastorali munere auxiliaribus*]. Immensi ponderis officium transmittendi verbum salutis omnibus hominibus atque Christum eiusque doctrinam in baptizatorum animis efformandi apprime noscentes, Romanus Pontifex atque Episcopi, sicut Christus Dominus et Apostoli iam fecerunt, auxiliares sibi adsciscunt homines, sacerdotio auctos imprimis.

His sacerdotibus, cum a Romano Pontifice vel a legitimo Episcopo munus verbi Dei docendi acceperunt, fideles omnes dociles aures praebere tenentur. Si vero hoc munus cum cura animarum ipsis concreditum est, sciant fideles istis sacerdotibus praesertim ab Ecclesia matre officium esse transmissum ut populum fidelem in catholica doctrina erudiant atque confirment.[28] Vult vero Sancta Synodus ut iidem christiani populi praeceptores non suam, sed Ecclesiae doctrinam certam et ad salutem necessariam, iuxta magisterii authentici edicta, exponant, devitantes profanas vocum novitates et falsi nominis scientiam (cf. *I Tim.* 6, 20).[29]

Alios quoque fideles in auxilium sibi adsumit Ecclesiae magisterium, sive ex clericorum vel religiosorum ordine sive etiam laicos, in filiis Ecclesiae ad christianam fidem atque culturam instituendis. Peculiare vero munus atque officium parentibus christianis incumbit, quibus suavissimum munus concreditum est incunabula fidei in filiorum animis insculpendi, tamquam cooperatores ipsius Christi et matris Ecclesiae.

Sciant omnes magisterii Ecclesiae auxiliares sibi non deesse, ut officium suum fideliter et fructuose possint adimplere, divinum adiutorium, cui studiose cooperari tenentur; meminerint vero semper animas sibi concreditas emptas esse sanguine Christi atque ad Eius Ecclesiam pertinere; meminerint praesertim officium sibi prae ceteris incumbere ut bene noscant doctrinam Ecclesiae, quam verbo et vita discipulis vel filiis tradere debent.

7. [*De cooperatione omnium fidelium ad Ecclesiae magisterium*]. Gaudet Sancta Synodus plurimos esse christifideles qui, spiritu apostolico imbuti, suam conferunt operam ut divina missio docendi Ecclesiae hodiernis necessitatibus plene respondere possit.[30] Periti autem in problematibus medicinae, iuris, scientiae socialis, oeconomiae, aliarumque huiusmodi, ad efformandum iudicium morale de istis negotiis apte conferre possunt et quandoque debent, ut quaestiones recte ponantur riteque secundum principia christiana solvantur. Omnibus istis commendat S. Synodus ut, pro sua cuiusque intellectuali cultura, serio incumbant in profundiore cogni-

tione veritatis revelatae atque catholicae doctrinae, tum pro sua cuiusque aedificatione, tum pro enodandis sui temporis quaestionibus; ipsisque ius esse libenter agnoscit ut, invigilante magisterio Ecclesiae eiusque praescriptionibus servatis,[31] tamquam fratres fratribus fructus suorum studiorum aliis, etiam scripto, proponere possint.

Ne tamen errores oriantur et periculose propagentur, Sancta Synodus omnes Ecclesiae filios semper meminisse vult: christiani hominis proprium esse ut non facile se magistrum existimet in rebus theologicis; de istis vero non ex scientiarum profanarum placitis esse diiudicandum; christianam prudentiam et sanam procedendi methodum exigere ut, priusquam aliquid novi proponant, in doctrinam incumbant eorum qui cum laude Ecclesiae investigaverunt veritatem; tandem omnium fidelium, clericorum pariter ac laicorum, officium esse ut fideliter obsequantur omnibus magisterii authentici decisionibus.[32]

Universos denique christifideles Sancta Synodus enixe hortatur ut non erubescant Evangelium, etiam cum in difficilioribus adiunctis positi sunt; omnesque admonet officii quod illis incumbit, ut crescant in cognitione fidei quam acceperunt, ita ut sint « parati semper ad satisfactionem omni poscenti rationem » de ea quae in illis est spe (cf. *I Pt.* 3, 15).

## NOTAE

[1] Cf. PIUS IX, Encycl. *Qui pluribus,* 8 nov. 1846: *Pii IX P. M. Acta,* Pars I, Vol. I, p. 9;

LEO XIII, Encycl. *Satis cognitum,* 29 iun. 1896: *A.S.S.,* 28 (1895/96), pp. 721-723;

PIUS XI, Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: *A.A.S.,* 22 (1930), pp. 53-54.

[2] Cf. *Conc. Trid.,* Sess. XIII, cap. 1: DENZ. 874;

GREGORIUS XVI, Encycl. *Singulari nos,* 25 iun. 1844: DENZ. 1617;

LEO XIII, Encycl. *Sapientiae christianae,* 10 ian. 1890: *A.S.S.,* 22 (1889/90), p. 398;

PIUS XI, Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: *A.A.S.,* 22 (1930), p. 53.

In his textibus explicite citatur vel commemoratur textus *I Tim.* 3, 15.

[3] Cf. LEO XIII, Encycl. *Satis cognitum,* 29 iun. 1896: *A.S.S.,* 28 (1895/96), pp. 717-721;

PIUS XII, Bulla dogmatica *Munificentissimus Deus,* 1 nov. 1950: *A.A.S.,* 42 (1950), pp. 756-757.

[4] Hi sunt praecipui textus Sacrae Scripturae, quibus in praecitatis documentis, praesertim in Encycl. *Satis cognitum,* fulcitur auctoritas Magisterii Ecclesiae authentici et infallibilis.

[5] Cf. LEO XIII, Encycl. *Satis cognitum,* 29 iun. 1896: *A.S.S.,* 28 (1895/96), p. 721: « Quamobrem instituit Iesus Christus in Ecclesia vivum, authenticum, idemque perenne magisterium, quod suapte potestate auxit, spiritu veritatis instruxit, miraculis confirmavit, eiusque praecepta doctrinae aeque accipi ac sua voluit gravissimeque imperavit ».

PIUS XII, Encycl. *Orientalis Ecclesiae,* 9 apr. 1944: *A.A.S.,* 36 (1944), p. 144.

[6] Cf. PIUS XII, Encycl. *Humani generis,* 12 aug. 1950: *A.A.S.,* 42 (1950), p. 568.

[7] Cf. PIUS XII, Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iun. 1943: *A.A.S.,* 35 (1943), p. 216, ubi agitur de influxu illuminante Christi Capitis in universam Ecclesiam, eiusque diversa ratione.

[8] Cf. *Conc. Vat. I,* Const. *Pastor aeternus,* cap. 4: DENZ. 1836; et apparatum *Schema* Constitutionis dogmaticae secundae *de Ecclesia Christi secundum RR. PP. animadversiones reformatum* (a P. KLEUTGEN), cap. 7: MANSI 53, 313.

[9] Cf. PIUS XII, Bulla dogmatica *Munificentissimus Deus,* 1 nov. 1950: *A.A.S.,* 42 (1950), pp. 757-758.

[10] Cf. PIUS XII, Alloc. *Si diligis... pasce,* 31 maii 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), pp. 314-315.

[11] *Conc. Vat. I,* Const. *Pastor aeternus,* cap. 4: DENZ. 1838.

[12] Concilium Vaticanum I explicite quidem definivit tantum factum infallibilitatis definitionis Romani Pontificis ex cathedra loquentis; at, ex principio certissimo supernaturalis Providentiae qua vita Ecclesiae a Suo Capite caelesti dirigitur et a sua anima,. Sancto scilicet Spiritu, assistitur, iure deducitur actus tam vitales pro Ecclesia, ut sunt definitiones ex cathedra, non posse inopportune evenire et non prodesse aedificationi Ecclesiae in fide et caritate.

Quae conclusio theologica confortatur declarationibus ipsius magisterii de opportunitate definitionis sollemnis: cf. PIUS IX, Epistula.

[13] Cf. Rev.mum GASSER, relatorem finalem Deputationis De Fide in cap. 4 Const. *Pastor aeternus*: MANSI 52, 1213: « Cooperationem Ecclesiae tum ideo non excludimus, quia infallibilitas Pontificis Romani non per modum inspirationis vel revelationis, sed per modum divinae assistentiae ipsi obvenit. Hinc Papa, pro officio suo et rei gravitate, tenetur media apta adhibere ad veritatem rite indagandam et apte enuntiandam; et eiusmodi sunt concilia vel etiam consilia episcoporum, cardinalium, theologorum, etc. Haec media pro diversitate temporum utique sunt diversa, et pie debemus credere quod in divina assistentia Petro et successoribus eius a Christo Domino facta, simul etiam contineatur promissio mediorum, quae necessaria aptaque sunt ad affirmandum infallibile Pontificis iudicium ».

[14] Cf. *Conc. Vat. I,* Const. *Dei Filius,* monitum post canones: DENZ. 1820; *C.I.C.,* can. 1324. Praeterea:

LEO XIII, Encycl. *Sapientiae christianae,* 10 ian. 1890: *A.S.S.,* 22 (1889/90), p. 395;

PIUS XI, Encycl. *Casti connubii,* 31 dec. 1930: *A.A.S.,* 22 (1930), p. 580: « Et ne auxilio a Deo tam liberali benignitate collato se ipsi privent, necessario hanc oboedientiam praestare debent non solum sollemnioribus Ecclesiae definitionibus, verum etiam, servato modo, ceteris Constitutionibus et Decretis, quibus opiniones aliquae ut periculosae aut pravae proscribuntur et condemnantur ».

[15] Cf. PIUS XII, Encycl. *Humani generis,* 12 aug. 1950: *A.A.S.,* 42 (1950), p. 568.

[16] Post amplas discussiones minus placuit lectio, utpote non omnino certa: « Singuli enim Episcopi, *per donum Sancti Spiritus, quod episcopali consecratione accipiunt,* et vi missionis apostolicae, etc. ».

[17] Cf. *C.I.C.,* can. 1326;

Pius XII, Alloc. *Si diligis... pasce,* 31 maii 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), pp. 314-315.

[18] Cf. *C.I.C.,* can. 228, § 1.

[19] Cf. *Conc. Vat. I,* Const. *Dei Filius,* cap. 3: Denz. 1792; *C.I.C.,* can. 1321, § 1.

[20] Cf. apparatum (Primum) *Schema* Const. dogmaticae *de Ecclesia Christi* pro Conc. Vat. I, cap. 9: Mansi 51, 542-543, et *Schema* Const. dogmaticae secundae *de Ecclesia Christi secundum RR. PP. animadversiones reformatum,* cap. 7: Mansi 53, 313.

Formula ipsa qua indicatur obiectum secundarium magisterii authentici desumpta est a textu in quo Rev.mus D. Gasser explicat obiectum secundarium magisterii Summi Pontificis: Cf. Mansi 52, 1226.

[21] In recentioribus documentis magisterii specialiter effertur auctoritas eiusdem in explicanda et applicanda lege naturali, quae ideo hic memoratur quia in hodiernis adiunctis maiorem parit difficultatem et maximam necessitatem habet.

Cf. Leo XIII, Encycl. *Sapientiae christianae,* 10 ian. 1890: *A.S.S.,* 22 (1889/90), pp. 395-398;

Pius XI, Encycl. *Quadragesimo anno,* 15 maii 1931: *A.A.S.,* 23 (1931), pp. 190-191;

Pius XII, *Nuntius Radiophonicus* in quinquagesimo anniversario Encycl. *Rerum novarum,* 1 iun. 1941: *A.A.S.,* 33 (1941), pp. 196-197;

Id., Alloc. *Magnificate Dominum mecum,* 2 nov. 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), pp. 671-673.

Verba textus desumuntur fere ad litteram ex Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: *A.A.S.,* 22 (1930), pp. 53-54, ubi citantur et adprobantur haec verba S. P. Pii X: « [Ecclesia] columna et firmamentum veritatis a Divino suo Auctore fuit constituta, ut omnes homines divinam edoceat fidem, eiusque depositum sibi traditum integrum inviolatumque custodiat, ac homines eorumque consortia et actiones ad morum honestatem vitaeque integritatem iuxta revelatae doctrinae normam dirigat et fingat ».

[22] Cf. Ioannes XXIII, *Nuntius Radiophonicus,* 18 februarii 1959: *A.A.S.,* 51 (1959), p. 147.

[23] Cf. Pius XII, Alloc. *Si diilgis... pasce,* 31 maii 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), pp. 314-315.

[24] Cf. documenta iam citata nota 14. Praeterea:

Pius IX, Epist. *Tuas libenter,* 21 dec. 1863: *Pii IX P. M. Acta,* Pars I, vol. V, pp. 642-643 (cf. etiam Denz. 1684);

S. Pius X, Decretum *Lamentabili,* 3 iul. 1907, prop. 7-8: *A.S.S.,* 40 (1907), p. 471 (cf. etiam Denz. 2007-2008);

Id., Motu proprio *Praestantia Scripturae,* 18 nov. 1907: *A.S.S.,* 40 (1907), p. 724.

[25] Cf. Pius XII, Alloc. *Si diligis... pasce,* 31 maii 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), pp. 315-316.

[26] Cf. Pius IX, Epist. *Tuas libenter,* 21 dec. 1863: *Pii IX P. M. Acta,* Pars I, vol. V, pp. 642-643 (cf. etiam Denz. 1683-1684).

[27] Cf. Pius XII, Encycl. *Humani generis,* 12 aug. 1950: *A.A.S.,* 42 (1950), pp. 567-569.

[28] Cf. PIUS XI, Encycl. *Ad catholici sacerdotii,* 20 decembris 1935: *A.A.S.,* 28 (1936), pp. 7, 15-16;
*C.I.C.,* can. 1329.
[29] Cf. *C.I.C.,* can. 1347, §§ 1-2.
[30] Cf. LEO XIII, Encycl. *Sapientiae christianae,* 10 ianuarii 1890: *A.S.S.,* 22 (1889/90), pp. 390-392.
[31] Cf. *C.I.C.,* Liber III, Titulus XXIII.
[32] Cf. PIUS XII, Alloc. *Si diligis... pasce,* 31 maii 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), pp. 315-317.

## COMMENTARIUS

Circa magisterium Ecclesiae haec sunt quae in Votis Episcoporum, Congregationum Romanarum et Facultatum ecclesiasticarum praecipue proponebantur a Concilio determinanda:

*a*) Declaratio de relatione inter infallibilitatem Romani Pontificis et totius Ecclesiae docentis (ita Episcopi plurimi, Sacra Congr. de Seminariis et Universitatibus Studiorum; Pont. Univ. Gregoriana). « Immo utile videtur etiam agere de connexione inter infallibilitatem Ecclesiae hierarchicae et infallibilitatem Ecclesiae credentis, ut exponantur omnia elementa sese invicem complentia, doctrinae de infallibilitate Ecclesiae » (Pont. Univ. Gregoriana);

*b*) Declaratio de auctoritate magisterii ordinarii sive Romani Pontificis sive Episcoporum, et praesertim de auctoritate doctrinali Litterarum Encyclicarum atque de assensu ipsis debito (ita Episcopi plurimi; Sacra Congregatio S. Officii; Sacra Congregatio de Seminariis et Stud. Univ.);

*c*) Declaratio relationum intercedentium inter officia et munera theologorum et magisterium Ecclesiae authenticum (ita Episcopi plurimi, praesertim Galliae; Sacra Congregatio S. Officii; Sacra Congregatio de Seminariis et Univ.);

*d*) Declaratio de extensione obiecti secundarii magisterii Ecclesiae, et de eius delimitatione (ita plures Episcopi; Pont. Univ. Gregoriana);

*e*) Declaratio de oboedientia omnium fidelium, etiam laicorum, erga Ecclesiae magisterium authenticum (Episcopi plures);

*f*) Declaratio quaedam de munere parochorum, praedicatorum, fidelium omnium in magisterio Ecclesiae.

Caput *De Ecclesiae Magisterio* compositum est ut plene fiat satis istis postulationibus, et exinde diiudicandae sunt doctrina et structura illius. Quae ut bene intelligantur haec notanda sunt in sequentes paragraphos:

1. [*De exsistentia et natura magisterii authentici*].

Tria declarantur:

*a*) indefectibilitas universalis Ecclesiae in profitenda et praedicanda veritate revelata;

*b*) huius indefectibilitatis causa proxima: nempe exsistentia magisterii authentici et infallibilis;

*c*) et causa suprema: nempe actio illuminativa Christi Domini et assistentia Spiritus Sancti, quae per magisterium Ecclesiae authenticum universam Ecclesiam in evangelica veritate conservant, absque novis revelationibus quidem sed non sine profundiore, progressu temporis, intelligentia et propositione eiusdem veritatis.

2. [*De subiecto magisterii authentici*].

Exponitur doctrina de organis magisterii authentici ex iure divino, cum propria uniuscuiusque competentia et auctoritate.

In prima paragrapho delineantur etiam relationes inter magisterium Pontificis et Episcoporum; in ultima vero effertur vis et auctoritas magisterii ordinarii, ut fere ab omnibus postulatur.

3. [*De obiecto magisterii authentici*].

Declarantur obiectum primarium et secundarium magisterii. Circa hoc vero non visum est omnes casus enumerare hucusque a theologis consideratos; sed satis esse, sicut iam parabatur in Concilio Vaticano I, ut proponatur principium generale, de cuius applicatione ipsum magisterium iudicat.

Sed, ex alia parte, videtur opportuna in hodiernis adiunctis declaratio explicita de auctoritate magisterii authentici Ecclesiae in interpretanda et applicanda lege naturali, quia in hac provincia maxima habetur difficultas etiam inter quosdam Ecclesiae filios; itemque declaratio de competentia magisterii Ecclesiae ad diiudicanda omnia « phaenomena » religiosa, vel quae ut talia portenduntur, sive in Ecclesia sive extra Ecclesiam, quia maximi momenti est ut in tuto ponatur essentialis distinctio Revelationis publicae ab omnibus aliis factis religiosis.

4. [*De organis subsidiariis magisterii authentici*].

Statuuntur principia dogmatica de auctoritate istorum, relinquendo omnes determinationes iuridicas sive Iuri Canonico, sive propriis decretis Sanctae Sedis, quae pro diversitate temporum aliam disciplinam proponere potest.

5. [*De munere et auctoritate theologorum*].

Intentio huius paragraphi non est omnia exponere quae de munere theologorum dici possunt, sed ea tantum declarare in quibus ipsi theologi magisterio Ecclesiae inserviunt, et eorumdem auctoritatem propriam dum haec munera adimplent; et exinde peculiarem eorum dependentiam essentialem ab Ecclesiae magisterio in munere suo exercendo.

Iuxta documenta Ecclesiae vero, duo distinguuntur classes seu categoriae doctrinarum theologicarum, quarum auctoritas respectiva declaratur:

*a*) sunt enim doctrinae vel sententiae theologicae, quae ab omnibus theologis proponuntur ut « doctrina certa » sed absque peculiari censura, circa quas Ecclesiae magisterium non requirit omnimodam adhaesionem, sed potius obsequiosum respectum tamquam probatae et venerandae theologicae traditioni, usquedum solida argumentatio aliam probaverit esse veritatem (puta de interpretatione primi capitis Geneseos per longa saecula);

*b*) sunt vero doctrinae vel sententiae theologicae quae a theologis

proponuntur « communi et constanti consensu » tamquam tali modo connexae cum deposito fidei ut sine temeritate vel errore in fide negari nequeant. Istae sententiae, eo ipso quod invigilante magisterio authentico tali modo proponuntur a theologis, proponuntur indirecte etiam ab ipso magisterio, quod theologis committit ut suo nomine doctrinaliter Ecclesiam doceant. Cf. Votum Universitatis Lateranensis de necessitudine inter Magisterium Ecclesiae et sacram theologiam.

6-7. [*De magisterii in pastorali munere auxiliaribus et de cooperatione omnium fidelium ad Ecclesiae magisterium*].

Non omnia quae dici possunt de his argumentis hic proponuntur, sed ea tantum quae maiorem declarationem doctrinalem in hodiernis adiunctis exigere videntur, nempe:

*a*) auctoritas ministrorum verbi Dei erga omnes fideles cuiuscumque intellectualis culturae, eiusque fundamentum sive supernaturale (participant enim donum praedicationis fidei « in Spiritu et virtute », quod Ecclesiae competit ad efformandam fidem fidelium), sive iuridicum in missione praedicandi ab Ecclesiae magisterio accepta;

*b*) officium et cooperatio fidelium in magisterio Ecclesiae pastorali, eorum praesertim quibus competit educatio iuventutis: isti vocantur enim ad cooperandum cum Ecclesia in christiana educatione puerorum, vel ex natura rei ut parentes christiani, vel ex explicito mandato Ecclesiae ut catechetae, etc., vel ex iure Ecclesiae erga filios suos quam ipsi apud discipulos repraesentant; ideoque ad officium suum adimplendum et isti omnes peculiari dono supernaturali adiuvantur;

*c*) tandem officium omnium fidelium, eorum praesertim qui peculiaribus donis intellectualis culturae ditantur, atque relationes eorum sive ad Ecclesiae magisterium authenticum sive ad traditionem theologicam.

Quae omnia proponuntur stylo quodam pastorali ne textus dogmaticus nimis iuridice appareat.

## Caput VIII

## DE AUCTORITATE ET OBOEDIENTIA IN ECCLESIA

1. [*De crisi et vera notione auctoritatis*]. Sacrosancta Synodus, divinae veritatis et legis custodiendae in hodiernis adiunctis sollicita, vehementi afflictione percellitur videns in mundo quandam adesse crisim auctoritatis, tum ex erroneis doctrinis et spiritu insubordinationis exortam, tum quandoque ex non bene intellecta et male exercita potestate; quae crisis in nonnullos quoque Ecclesiae filios penetrare contendit.[1] Quae omnia, pro sua docendi obligatione corrigere volens, ea quae sequuntur principia, e lege evangelica et catholica traditione deprompta, ab omnibus christifidelibus retineri et, prout ipsis quibusque competit, in praxim deduci vult.

Omnis potestas legitima a Deo est (cf. *Rom.* 13, 1), et vim obligandi

in conscientia nomine Dei habet non ex scientia, prudentia, vel quacumque qualitate praepositorum, sed ex voluntate Dei.[2] Ideo qui legitimae potestati in legitimo suae auctoritatis exercitio resistit, « Dei ordinationi resistit » (*Rom.* 13, 2).

2. [*De origine et natura auctoritatis in Ecclesia*]. Omnis potestas legitima in Ecclesia a Christo est, eiusque regalem potestatem repraesentat, et ad hunc supernaturalem finem ordinatur, quem Ipse suae Ecclesiae commisit, extendendi ad omnes homines universalis redemptionis munera.

Qua supernaturali praerogativa tum auctoritas tum oboedientia in Ecclesia ad altiorem excellentiam et dignitatem elevantur: auctoritatis enim exercitium est humana cooperatio, voluntate Christi imperata et gubernata tamquam humile servitium fratrum praestitum ad supernaturalem redemptionis finem assequendum ab Eo volitum; oboedientia, vero, et ipsa ad eundem finem tendit, tum personalem tum socialem, et supernaturale habet principium, mysterium scilicet Christi Redemptoris per cuius oboedientiam homines iusti constituti sunt (cf. *Rom.* 5, 19). Utriusque vero, tum auctoritatis tum oboedientiae exercitium, Spiritus Sancti gratia adiuvatur ut illum attingat finem verae libertatis filiorum Dei ad quem ordinatur, et sua quaeque ratione, sive in iubendo sive in oboediendo, Christum exemplar valeat imitari. Omnibus enim christifidelibus omnium temporum et cuiuscumque conditionis Christus Dominus portenditur imitandus,[3] sive tamquam bonus pastor qui venit « non ministrari sed ministrare et dare animam suam redemptionem pro multis » (cf. Mt. 20, 28), sive « factus oboediens usque ad mortem ». ut omnes faceret salvos (cf. *Phil.* 2, 8), atque Mariae et Ioseph subditus ut in illorum Dei Patris auctoritatem honoraret (cf. *Lc.* 2, 51).

Errant igitur qui docent nullam in Ecclesia Christi potestatem adesse nisi ipsum Christum eiusque divinam legem; errant qui docent christianam oboedientiam cum dignitate hominis et iuribus personae liberae, vel cum libertate filiorum Dei componi non posse; vel qui docent quosdam esse christianos homines, qui ob peculiaria charismata vel speciales missiones, quae tamquam a Deo accepta sibi vindicant, ecclesiasticae hierarchiae a Christo institutae parere non teneantur; errant qui tenent legitimam auctoritatem imperandi ius non habere, nisi causa cum subditis discussa in idem placitum conveniant;[4] vel nullum auctoritatis iussum esse legitimum, nisi in casu optimum videatur;[5] vel qui tenent subditorum esse ultimum ferre iudicium de necessitate vel opportunitate eorum quae praecipiuntur ad Ecclesiae finem et commune bonum.

3. [*De relatione inter praepositos et subditos et de iure criticae liberae*]. Ex his fidei et rectae rationis principiis mutua illuminantur officia et iura, quae tum praepositis tum subditis in Christi Ecclesia competunt.

Omnes praepositi in bonum communitatis et animarum positi sunt, nullamque legitimam auctoritatem habent, quae non a Christo Domino originem ducat et iuxta instituta Ipsius sit exercenda. Ideo in suae potestatis exer-

citio divinam legem, tum naturalem tum positivam, adamussim cognoscere et sequi debent; leges et constitutiones Ecclesiae tam generales quam particulares fideliter observare, nec suae potestatis fines superare; fidelis oboedientiae erga superiores suos subditis exemplum praebere; aptis mediis pro gravitate rerum prudens iudicium sibi efformare de illis quae iubere intendunt, adhibitis praesertim consiliariis qui ex officio vel ex natura rei sunt aptiores; immo recusare non debent, ut rectum iudicium sibi efformare valeant, subditorum etiam mentem audire. Christi auctoritate ornati, sciant se induere debere etiam imaginem boni Pastoris; subditos sincera caritate diligant, et studeant plus amari quam timeri,[6] semper memores subditorum et praepositorum unum esse Dominum in caelis, apud quem nulla est acceptio personarum (cf. *Eph.* 6, 9).

Subditi vero in praepositis suis, in illis auctoritatibus praesertim, quae a Christi Domini institutione originem ducunt, Christum oculis fidei semper inspicere debent, eisque oboedire « in simplicitate cordis, sicut Christo: non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo » (*Eph.* 6, 5-6).

Subditi et ipsi, pro scientia, competentia in rebus, et auctoritate qua pollent facultatem habent, immo aliquando et officium, suam sententiam declarandi in iis quae ad Ecclesiae vel suae communitatis bonum pertinent. Hoc tamen inceptum, ut christiano more adimpleatur, ante omnia per praescripta Ecclesiae instituta, si quae adsint, est exercendum; semper vero cum christiana prudentia, veracitate, humilitate, fortitudine et caritate, et debita reverentia servata erga illos qui Pastorem Christum repraesentant etiam cum Illum non perfecte imitantur.[7] Cum vero legitima auctoritas aliquid iusserit, tum omnes qui christiano spiritu ducuntur, nedum liberae criticae aditum aperiant, in id potius intendant ut proprium iudicium de agendis iudicio superioris submittant, atque prompta voluntate oboedientes praecepta executioni mandent.[8]

Publica denuntiatio malorum quae in Ecclesia contingunt, per scripta praesertim, probari non potest nisi servato ordine a Christo Domino commendato (cf. *Mt.* 18, 15-17), quantum fieri potest vitato scandalo, et reverentia erga auctoritatem servata, ita ut non in destructionem sed in aedificationem fidei et disciplinae cedat. Nulla vero malorum Ecclesiae publica denuntiatio admitti potest, quae essentialem indefectibilitatem Sponsae Christi in missione sua salvifica adimplenda in dubium revocet.

4. [*De opinione publica in Ecclesia*]. Ne Ecclesiae natura et ratio cum civilis societatis perperam confundantur, haec retinenda sunt quod attinet ad valorem et ius opinionis publicae in ea.

Est quidem in Ecclesia Christi, ut bene notum est, quidam supernaturalis sensus fidei populi christiani, qui semper bonus est et indefectibilem peculiaremque proprietatem constituit catholicae Ecclesiae: ex alto provenit, et nihil aliud est quam consensus fidelium et pastorum in rebus fidei et morum, authentico magisterio gubernatus. Ultimatim exsuscitatur a Spi-

ritu Sancto, qui, dum eidem magisterio assistit in catholica doctrina proponenda, idem in fidelibus operatur ut doctrinam propositam oboedienti animo accipiant, recte intelligant, et profundius scrutentur; eoque plurimum divina missio salvifica Ecclesiae adiuvatur.[9]

Alia vero est opinio publica, quae in ordine agendi versatur, et est spontanea et vitalis quaedam reactio fidelium ad ea omnia quae, sive in singulis communitatibus, sive in universali Ecclesia eveniunt.[10]

Eius tamen singulae manifestationes erunt providae vel imprudentes, immo etiam erroneae et malae, prout procedunt a vera cognitione rerum et spiritu vere catholico, an non. Quare, sicut sana opinio publica bonum Ecclesiae promovere potest, et a pastoribus Ecclesiae in suo regimine exercendo magni facienda est, et non solum toleranda; sic opinio publica, quando sive debita scientia rerum, sive spiritu sentiendi cum Ecclesia destituitur, res est Mystico Corpori Christi funesta, et aptis remediis emendanda.

Pastores Ecclesiae satagere quidem debent ut aequo animo causas ab omnibus, et a rerum peritis praesertim, prolatas iudicent; sed reprobanda est omnino illorum sententia, qui tenent praepositos in Ecclesia publicam opinionem necessario et semper consulere debere, vel ad mentem maioris partis fidelium omnia diiudicare et disponere. Sacrosancta Synodus denique sententiam reprobat, quae tenet in Ecclesia inconsulte appellari posse ad opinionem publicam ut decretorum Sacrae Hierarchiae mutatio obtineatur.

NOTAE

[1] Cf. PIUS XII, Alloc. *Si diligis... pasce,* 31 maii 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), p. 314;

ID., Alloc. *Magnificate Dominum mecum,* 2 nov. 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), pp. 673-674.

Plura de his rebus videri possunt in thesi Pont. Univ. Gregorianae: R. TORRELLA CASCANTE, *Lo humano y lo divino en la Iglesia.* Aspectos del reformismo católico contemporáneo, Romae, 1958.

[2] Cf. *I Pt.* 2, 13-17, et explicationem theologicam de natura oboedientiae apud S. THOMAM, *Summa Theol.* II-II, q. 104.

[3] Cf. LEO XIII, Epist. *Testem benevolentiae,* ad Card. GIBBONS, 22 ian. 1899: *A.S.S.,* 31 (1898/99), p. 476: « Magister et exemplar sanctitatis omnis Christus est; ad cuius regulam aptari omnes necesse est, quotquot avent beatorum sedibus inseri ».

PIUS XI, Encycl. *Casti connubii,* 31 dec. 1930: *A.A.S.,* 22 (1930), p. 548.

[4] Cf. PIUS XII, Alloc. *Congregationi generali Societatis Iesu,* 10 sept. 1957: *Discorsi e Radiomessaggi di S. S. Pio XII,* XIX, pp. 384-385.

[5] Cf. PIUS XII, Alloc. *Magnificate Dominum mecum,* 2 nov. 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), p. 672.

[6] *Regula* S. Patris Beendicti, cap. LXIV; cf. etiam S. AUGUSTINI *Regula* ad Servos Dei, XI: *PL* 32, 1384.

Cf. PIUS XII, Alloc. *Magnificate Dominum mecum,* 2 nov. 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), pp. 675-676.

[7] Cf. LEO XIII, Encycl. *Sapientiae christianae,* 10 ianuarii 1890: *A.S.S.,* 22 (1889/90), pp. 400-401.

[8] Cf. LEO XIII, Epist. *Epistula tua,* ad Card. Guibert, 17 iun. 1885: *A.S.S.,* 18 (1885), pp. 3-8;

PIUS XII, Alloc. *Magnificate Dominum mecum,* 2 nov. 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), pp. 673-675.

[9] Cf. PIUS XII, Bulla dogmatica *Munificentissimus Deus,* 1 nov. 1950: *A.A.S.,* 42 (1950), p. 756.

Intentio paragraphi non est proponendi omnia quae proponi possunt de natura sensus fidei populi christiani, sed ea tantum quae necessaria sunt ut clare distinguatur a « publica opinione », sic dicta, quae circa agenda versatur.

[10] Cf. PIUS XII, Alloc. *L'importance de la presse,* 17 febr. 1950: *A.A.S.,* 42 (1950), p. 256.

## 2) RELATIO EM.MI P. D. ALFREDI CARD. OTTAVIANI PRAESIDIS COMMISSIONIS THEOLOGICAE

Mense praecedente oblata est huic augustae Commissioni Centrali pars prima Constitutionis dogmaticae de Ecclesia, in qua post caput praevium de Ecclesiae natura intima, maxime sermo factus est de personis: primum de membris modo generico, deinde de iisdem prout locum determinatum in Christi corpore sociali mystico occupant: de Episcopis eorumque adiutoribus, de religiosis, de laicis. In secunda autem parte, quae nunc offertur, potius sermo est de rebus spiritualibus: de sacro magisterio, de auctoritate atque de oboedientia, de relatione Ecclesiam inter et Statum, de Evangelii praedicatione, de oecumenismo et communicatione in sacris. Opus non est argumentis demonstrare singula capita gravida esse problematum, circa quae cum a clero, tum a fidelibus expectatur verbum illuminativum S. Synodi.

Ut iam antea dictum est in hac aula, Subcommissio de Ecclesia, ad opus suum explendum, 80 habuit sessiones; et auditis observationibus magni numeri tam consultorum quam membrorum, Commissio theologica plenaria hanc secundam partem post unius hebdomadae sessiones matutinas et vespertinas, non sine discussionibus, definitive approbavit, exceptis quibusdam quae novo studio commendavit Subcommissionis. Nonnulla capita sexies vel septies fuerunt reformata (quod etiam valet de parte prima). Quare mirum non est mense praecedente in hac Centrali Commissione, quod ad doctrinam attinet, pauca dicta fuisse, quae non in Commissione Theologica tractata, retractata, et iterata discussione agitata fuerint, et diiudicata.

Quod ad doctrinam spectat, nil offertur, quod a Commissione theologica non habeatur absolute certum. Proponitur, ut debet, doctrina

traditionalis et a Sacro Magisterio probata: non tamen sine apertitudine, ut hodie dici solet, pro ideologiis modernis, quae ponderatae sunt secundum praeceptum S. Pauli, *I Thess.* 5, 21: « Omnia autem probate; quod bonum est tenete ». Plura autem ad mentem Commissionis Theologicae teneri non potuerunt, utpote non bona et non correspondentia doctrinae Ecclesiae.

Quod vero ad formam et redactionem litterariam spectat, Commissio Theologica libenter ultima capita novae perpolitioni subiecisset: sed quia iam ante mensem iunii ineuntem capita tradenda erant typographiae Vaticanae, id vix et ne vix quidem exsecutioni dari potuit.

Etiam in hac Constitutione Commissio Theologica si non actractivo, tamen constructivo modo procedere conata est: minime voluit solummodo damnare, sed etiam aedificare. Sed nulla aedificatio bene procedit, nisi lapides probentur et mali eiciantur, vel etiam

Scalpri salubris ictibus
et tunsione plurima
Locantur in fastigio.

Capita VII et VIII.

Decisum est, ut capita duo: unum « de Ecclesiae Magisterio », alterum « de Auctoritate et Oboedientia », simul revisioni huius Commissionis Centralis subiicerentur: non idcirco dumtaxat ut celerius procederetur, sed etiam ob arctam utriusque capitis inter se cohaerentiam.

In capite de Magisterio, prae aliis actum est de Magisterio Summi Pontificis, de Magisterio Episcoporum, tum singulorum pro suis gregibus, tum in Sacro Concilio unitorum, necnon de Magisterio Ecclesiae ordinario et universali, cuius valor hodie a nonnullis in dubium vocatur.

Perutile quoque videbatur accuratius determinare auctoritatem theologorum, sive singulorum sive complexive consideratorum. Etenim cum hodie in multis regionibus habeantur conferentiae theologorum catholicorum cum theologis protestantibus, apud quosdam catholicos oritur idea in rebus controversis magis audiendos esse theologos quam Episcopos. Sciant igitur fideles necesse est, quantopere potestas Episcoporum magisterium theologorum superet.

Nec silentio praeteriri potuerunt Episcoporum coadiutores in dispensando verbo Dei. Nam, quamvis imprimis de Episcopis ut Apostolorum successoribus valet verbum: « Nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus », tamen gravissimum illud munus maximopere exercetur per Episcoporum in opere apostolico exsequendo cooperatores.

In fine dictum etiam est de laicis, quorum auxilium maxime aestimandum est, dummodo recte formentur et dociles sint: si autem, quod non raro fit, deest bona formatio doctrinalis, timendum est ne magis noceant quam faveant Ecclesiae.

Iam de *auctoritate* et *oboedientia.* Ignorari nequit factum dolorosum: videlicet hisce temporibus, post bellum ultimum mundanum, haberi crisim quamdam auctoritatis; atque mirum non est eius repercussionem etiam sentiri in Ecclesia eiusque artubus.

Quare ante omnia statuenda erant principia evangelica de auctoritate in Ecclesia, principia confirmata exemplo Domini Nostri, inde ab infantia usque ad mortem. Statutis autem breviter principiis, dici placuit de relatione inter praepositos et subditos; et memor illius « suum cuique », Commissio Theologica non sese limitavit ad exponenda officia subditorum, sed etiam dixit de obligationibus praelatorum. Maxime enim nocet auctoritati auctoritatis abusus, vel idea una cum auctoritate accepta iam data esse omnia praerequisita ad auctoritatis rectum et fructuosum exercitium.

In fine sermo est de opinione publica in Ecclesia. Mirum est quomodo pauca verba Pii Papae XII ad ephemeridum scriptores directa, arrepta sint a nonnullis, qui secus verbis pontificiis non nimium auctoritatis tribuunt, ad defendendam opinionem publicam, quae negat distinctionem antiquam quidem, sed minime antiquatam et de novo urgendam inter Ecclesiam docentem et discentem, ut non absque re notavit Papa feliciter regnans.

## 3) ANIMADVERSIONES SODALIUM

Card. LIÉNART: Caput VII: *De Ecclesiae magisterio.* De hoc schemate haec breviter observare vellem:

1) Cum Concilium Vaticanum I iam definivit quod, in magisterio Ecclesiae, ad Supremum Pontificem spectat, mihi videtur quod sufficeret decisiones anteactas et ab omnibus in Ecclesia acceptas, breviter memorare, et in praesenti schemate aperte profiteri quod, in magisterio Ecclesiae, ad Episcopos spectat, una cum Summo Pontifice. Nunc agitur enim de complenda definitione doctrinae de Magisterio Ecclesiae, cuius prima pars iam professa est, tractando de secunda parte quae ei etiam competit, ut doctrina nostra in toto suo complexu appareat.

2) Superflua et aliquo modo irritans mihi videtur instantia qua recurrit semper in textu auctoritas Summi Pontificis quasi esset apud nos dubia et quasi auctoritati Episcoporum in Ecclesia adversaretur.

Melius esset et pro nobis et pro Orientalibus, si in lumine educeretur quod in Ecclesia Collegium Episcoporum et Episcopi ipsi veram auctoritatem habent una cum Summo Pontifice.

Exopto ergo ut textus huius capitis emendetur ita ut melius pateat quod reapse continet.

Card. FRINGS: Ad caput VII quaeritur 1°, an sit *necessarium* haec omnia statuere in Concilio, quia fere omnia iam dicta sunt in Constitutionibus vel Litteris Encyclicis vel allocutionibus Summorum Pontificum vel in enchiridiis dogmaticis et ex hoc iam habent magnam auctoritatem. Cur omnia ista colligere in horrea Concilii? 2° quaeritur, an *bonum* sit haec omnia pronuntiare et pauca tantum de Deo eiusque magnitudine, bonitate, superabundantia et pauca de Iesu Christo Salvatore nostro, qui nominatur quidem in prooemiis sed raro in ipsis Schematibus.

Secundum meam humilem opinionem sufficeret dare definitionem Ecclesiae, loqui de relatione inter Episcopos eorumque collegium et Summum Pontificem, et loqui de relatione inter Ecclesiam et Statum. Sed theologi nostri quasi sint introversi, circumferuntur semper circa ideam Ecclesiae, eius essentiam, magisterium et obsequium ei debitum.

Ad singula:

Ad N. 2: Loco « Quodsi Summi Pontifices... non posse » (pag. 5,[1] linn. 26-31) dicatur « Sententia in talibus actis a Summis Pontificibus de re hactenus controversa data assensum religiosum expostulat, et materia in hac sententia tractata nonnisi gravibus causis denuo inter theologos in disputationem trahi potest ».

Loco « sub ipsius auctoritate » (pag. 6,[2] lin. 10) dicatur « non sine eius auctoritate ».

Deleantur verba « eadem » (pag. 6, lin. 13) et « qua Romani Pontificis definitiones ex cathedra » (pag. 6, lin. 14 s.) et legatur « Synodique ipsius definitiones gaudent infallibilitate », quia infallibilitas Conciliorum Oecumenicorum nonnullis saeculis ante definitionem infallibilitatis Romani Pontificis erat de fide credenda.

Ad N. 3: Loco « quae in revelata assumpta est » (pag. 7,[3] lin. 10) dicatur « inquantum cum revelatione cohaeret ».

Ad N. 5: Deleantur verba: « et docentur ut theologicae veritates

[1] Cf. p. 623.
[2] Cf. p. 623.
[3] Cf. p. 624.

et conclusiones ita certae ut opiniones eisdem contrariae, quamquam haereticae dici nequeant, tamen aliam theologicam mereantur censuram » (pag. 8,[4] linn. 35-38) et « et vel ipsius fidei periculo » (pag. 8, lin. 39).

Ad N. 6: Loco « culturam » (pag. 9,[5] lin. 31) dicatur « vitam christianis virtutibus ornatam ».

Ad Caput VIII: Hic (sc. in fine N. 3) etiam locus videtur esse secundum *Mt.* 18, 15-17 dicendi verbum contra denuntiationes anonymas singulorum Christianorum, de quibus Dominus dicit hoc loco: « Si autem peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiae etc. ».

Dicatur etiam verbum de initiativa christiana fidelium colenda, quia in Ecclesia non tantum timor debet regnare sed libertas filiorum Dei, amor et magnanimitas.

Card. RUFFINI: Pag. 6,[6] linn. 30-32: « Singulorum vero Episcoporum de rebus fidei et morum authenticum magisterium, dum in *communione* cum Apostolica Sede ceterisque catholicae Ecclesiae Episcopis... ». Bene definiatur illa « communio » quia certe non sufficeret communio caritatis.

Pag. 6 et pag. 7:[7] « *de obiecto magisterii authentici* » ita clarius — mea quidem sententia — diceretur:

Authentici magisterii Ecclesiae duplex est obiectum: *directum,* seu primarium, et *indirectum,* seu secundarium. Obiectum directum complectitur veritates formaliter revelatas, quae in deposito divinae Revelationis continentur; depositum autem divinae Revelationis (publicae) morte ultimi Apostoli clausum est. Obiectum indirectum comprehendit omnes veritates quae non sunt formaliter revelatae, sed cum veritatibus formaliter revelatis tam arcte coniunctae ut, si caderent vel negarentur, etiam veritates formaliter revelatae corruerent; et sunt hae:

1. *Conclusiones theologicae* (quae trahuntur logice ex duabus praemissis, quarum una est formaliter revelata;

2. *Veritates ordinis naturalis cum veritatibus divinitus revelatis connexae;*

3. *Facta dogmatica,* seu facta historica non revelata, quae cum aliqua veritate revelata connectuntur (e. gr. vita Sanctorum qui canonizantur).

---

[4] Cf. p. 625.
[5] Cf. p. 625.
[6] Cf. p. 623.
[7] Cf. pp. 623-624.

Pag. 8,[8] ad 5, linn. 1-3: « Sua quoque in Ecclesia competit auctoritas doctrinalis theologis... ». Addo: quatenus sunt instrumenta (rationalia quidem) magisterii authentici Ecclesiae, cuius doctrinam tradunt et expilcant.

Pag. 10,[9] lin. 30: « ... ut non *facile* se magistrum existimet ». Illud adverbium « facile » omittendum puto, quia neminem, qui Episcopus non sit, *magistrum* se habere unquam potest.

*Adnotatio*: Aliquid dicendum esset de *sensu fidelium,* qui, si sit communis, recte dici potest infallibilis infallibilitate *passiva,* et est norma fidei. Is enim repercutit vel replicat (tamquam *eco*) quod magisterium legitimum Ecclesiae docere solet. Profecto authenticum magisterium Ecclesiae falleret si maior pars christifidelium erraret circa fidem.

*II Schema.*

Pag. 3,[10] lin. 7: « ... et *male exercita* potestate ». Omittenda censeo verba « male exercita ».

Pag. 5,[11] lin. 29. Testimonium s. Pauli ad Ephesios, quod adducitur, non congruit, quia Apostolus illis verbis exhortatur *servos* ut oboediant « dominis carnalibus cum timore et tremore... ».

Pag. 6,[12] lin. 26: « ... qui semper bonus est » si est sensus fidei omnium christifidelium vel saltem maioris partis, utique verum est, secus potest esse « non bonus ».

Pag. 7,[13] lin. 22: « inconsulte ». Melius est omittere adverbium, quia evidenter semper inconsultum est appellare ad opinionem publicam ut decretorum Sacrae Hierarchiae mutatio obtineatur.

Card. LÉGER: *De Ecclesiae Magisterio.* Numerus 1. Propono ut sequens sententia addatur in fine primae paragraphi numeri primi: « Ideo, indefectibilitas Magisterii authentici Ecclesiae rationem suam invenit in indefectibilitate totius communitatis Ecclesiae a Deo promissa ».

Ratio est quia sententia illa clarius explicaret finem doni Magisterio commissi.

Propono ut sequenti modo modificetur prima sententia paragraphi secundae: « ... Constituit Dominus authenticum Magisterium cui commissum est ut, deposito fidei integre servato, fideliter exposito et ab omni errore immune semper praeservato, Evangelium, iuxta verba Domini ipsius, praedicaretur omni creaturae (cf. *Marc.* XVI, 15) ».

---

[8] Cf. p. 624.
[9] Cf. p. 626.
[10] Cf. p. 631.
[11] Cf. p. 633.
[12] Cf. p. 633.
[13] Cf. p. 634.

Magisterium enim non proponi debet ut mere conservatio depositi integri vel fidelitas, sed imprimis dici debet quod ut obiectum primarium habet praedicationem Evangelii Christi. Magisterium non ostendi debet ut organum mere securitatis sed primarie ut organum propheticum, missionarium et diffusionis verborum salutis.

Numerus 2. Propono ut mutetur ordo paragraphorum numeri secundi. Prima paragraphus remaneat ubi est; sed invertantur paragraphi secunda et tertia. Ratio est quia, meo iudicio, melius est prius loqui de magisterio authentico in genere et postea de casu particulari magisterii infallibilis et irreformabilis. Etenim alius modus agendi locum dat negligentiae pro magisterio authentico commune.

Illa mutatione procedatur cum paucis modificationibus in ipso textu: nova paragraphus secunda sequentibus verbis incipiat: « Romani Pontificis authentico Magisterio fidelis assensus praestandus est iuxta mentem... etc. » et servetur idem textus usque ad lineam 31 paginae 5.[14]

Substitutio quorumdam verborum proponitur quia verbum « assensus » melius significat activitatem facultatum intellectualium quam verbum « obsequium ». Et verbum « fidelis » melius convenit quia ille assensus procedit a fide plus quam a religione.

Nova tertia paragraphus (quae in schemate est secunda) quasdam sequentes modificationes recipiat: pagina 4,[15] a linea 28 usque ad lineam 30, dicatur: « Quod cum facit, cum nempe *doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia,* pro summa sua Apostolica Auctoritate tenendam ex cathedra *definit,* ipsius sententia... etc. ». Ratio est quia, meo iudicio, melius est simul exprimere *omnes* conditiones requisitas pro definitione de fide.

Item, pagina 6,[16] linea 6, verbum « fidelibus » substituatur verbo « subditis » quia nimis iuridice sonat.

In eadem pagina, linea 9, sequentem formulationem propono: « Cum vero *corpus Episcopale* in Oecumenico Concilio adunatur *una cum capite suo Summo Pontifice, numquam sine hoc capite, tunc Episcopi* fiunt pro universa Ecclesia... etc. ». Mea enim opinione, haec figura corporis et capitis melius exprimit illud mysteriosum vinculum inter episcopos et Romanum Pontificem eorumque solidaritatem in suprema potestate exercenda.

Numerus 3. Pagina 7,[17] lineae 13 ad 16 noviter formulentur. Dicatur: « Ideoque notandum est actiones humanas obiectum fieri magisterii

---

[14] Cf. pp. 622-623.
[15] Cf. p. 622.
[16] Cf. p. 623.
[17] Cf. p. 624.

authentici in quantum adspectus ethicus et religiosus illarum conspicitur ». Ratio est quia hoc est motivum reale interventionis Magisterii in actionibus humanis et etiam quia melior est formulatio serene affirmativa quam illa sub forma expostulationis.

Numerus 5. Pagina 9,[18] lineae 5-6 tollantur, quia de hoc iam tractatur in schemate de praevia censura librorum.

Numerus 7. Pagina 10,[19] linea 27, servetur formula linearum praecedentium et dicatur: « Ne tamen periculose fratres decipiantur, Sancta Synodus... etc. ».

*De auctoritate et oboedientia in Ecclesia.* Optimum est praesens schema de auctoritate et oboedientia.

Paucas sequentes observationes faciam.

Numerus 4. Pagina 6,[20] linea 37, propono ut addantur verba ipsa Papae Pii XII, prolata in allocutione citata in notula decima.[21] Dicatur: « Alia vero est opinio publica, quae deesse nequit in Ecclesia ne aliquid vitale eidem desit. Illa in ordine... etc. ».

Praeterea, quoad opinionem publicam, opportunum credo omnes invitare ad fraternam caritatem immo ad iustitiam observandam in disceptationibus. Ne fratres eiusdem Corporis sese condemnent. Dicatur quod, citra certitudinem veritatis, remanet amplissimus locus pro libera opinione; quodque opinionem alterius impedire ipsam veritatem subruit.

Card. König: *De Ecclesiae Magisterio.* Pag. 3,[22] lin. 5 legitur: « eamque (i. e. ecclesiam) per Spiritum Sanctum charismate indefectibilis veritatis ditavit ». Videtur addendum esse, quando et in quibus circumstantiis ecclesiam hoc charismate gaudere, secus textus plus diceret quam voluit dicere. Nam experientia teste ecclesia eiusque membra non semper et in omnibus iam plenam et perfectam [cognitionem] de divinitus revelatis possident; neque ea, quae revelata sunt, semper et in omnibus perfecte distinguunt a cogitationibus mere humanis. Ideo meo humili sensu in textu posset dici: « eam per Spiritum Sanctum charismate indefectibilis veritatis ditavit, *quandocumque per suum magisterium ordinarium aut extraordinarium iudicio definitivo absolute obligante aliquid tamquam divinitus revelatum aut cum eo necessario coniunctum, fidelibus tenendum imponit* ».

Pag. 4,[23] lin. 5, textus loquitur de functione fidelium quoad fidem in-

---

[18] Cf. p. 625.
[19] Cf. p. 626.
[20] Cf. p. 634.
[21] Cf. p. 635.
[22] Cf. p. 621.
[23] Cf. p. 622.

contaminate servandam: « in fideles... ». Sed, nisi fallor, plus posset dici, scilicet: Fideles adiuvante Spiritu Sancto non tantum verbum Dei accipiunt a pastoribus idque apte intelligunt, sed etiam, sub invigilantia magisteri, historia teste, active ad dogma christianum evolvendum conferre possunt et de facto contulerunt (v. g. De Assumptione Beatae Mariae Virginis).

Pag. 4,[24] lin. 16 sermo est de deposito fidei, quod « semper eodem sensu eademque sententia progressu temporis magis » explicandum est. Desideratur, ut mihi videtur, horum verborum ulterior explicatio, quia protestantes nobis obiciunt, illam maiorem explicationem dogmatis « progressu temporis » sapere praxim modernisticam.

Pag. 4, lin. 30, exprimitur doctrina Vaticani I, scilicet Romanus Pontifex, « cum pro suprema sua apostolica auctoritate ex cathedra loquitur, ipsius sententia *ex sese,* non autem ex consensu fidelium vel aliorum episcoporum, infallibilis ideoque et irreformabilis est ». Humiliter proponam, ut Concilium Vaticanum II magis explicet, quid dicat vel non dicat illud « ex sese ». Verbi gratia: Romanus Pontifex est ex sese infallibilis, cum docet ex cathedra, quatenus est vicarium caput ecclesiae et collegii episcopalis. Tali vel simili modo non paucae difficultates protestanticae refellerentur.

In pag. 4, lin. 34 habetur nota 12, quae invenitur in pag. 12 [25] et ibi optime asseritur definitiones ex cathedra non posse *inopportune* evenire. Recte quidem. Attamen liceat animadvertere veritatem alicuius definitionis et eius opportunitatem non possunt eadem lance pensari. Opportunitas non est in « indivisibili », potest esse maior vel minor. Ideo quaestio de possibilitate alicuius definitionis et quaestio de opportunitate alicuius definitionis sunt distinguendae, sicuti Romani Pontifices hucusque semper fecerunt. Sunt enim quidam hodie, qui — ut mihi videtur non recte — putant ex possibilitate alicuius definitionis iam eo ipso sequi eius opportunitatem.

Pag. 5,[26] lin. 26, legitur textus: « Quodsi Summi Pontifices... » i. d. « intellectus et voluntatis obsequium est praestandum » (= linea 12 eiusdem paginae). De his inter catholicos disputari non potest. Attamen quaeri potest quomodo differat illud obsequium, ab alio obsequio quo adhaeremus definitioni proprie dictae. Textus supponit Summum Pontificem non loqui ex cathedra ideo talis declaratio non est irreformabilis, etsi libera disceptatio finienda est, non potest dici defini-

[24] Cf. p. 622.
[25] Cf. p. 627.
[26] Cf. p. 623.

tio peremptoria. Ideo expositio fiat clarior, ne omnes declarationes Romanorum Pontificum considerentur practice uti definitiones ex cathedra, etiam eae quae non tantum de iure sunt reformabiles sed de facto interdum etiam reformandae.

Simile quid valet de pag. 6,[27] lin. 26.

Pag. 8,[28] linn. 30-40. Nescio utrum haec distinctio semper possibilis est. Nam v. g. de interpretatione primorum capitum Geneseos alius fuit sermo ante et post declarationem Pii XII.

*De auctoritate et oboedientia in Ecclesia.* Pag. 3,[29] linn. 16-18. Concilium hic loquitur de legitima potestate *omnis* generis et in universo. Distinctio et oppositio inter « scientiam et prudentiam etc. » ex una parte et voluntatem Dei ex altera parte non videtur legitima. Voluntas Dei enim, saltem in quibusdam casibus, alicuius potestatis legitimae, hominem attingere potest per scientiam, prudentiam, aliasque qualitates praepositorum, immo in potestatibus legitimis *naturalibus* auctoritas, quae quidem ultimatim certe ex voluntate divina derivanda est, semper mediata esse videtur per qualitates creatas praepositorum immediatorum. Secus enim auctoritas legitima in ordine naturali tandem aliquando fulciretur aliqua revelatione huius voluntatis divinae.

Pag. 4,[30] lin. 21. Recte in textu enumerantur errores possibiles eorum, qui tenentur oboedire potestati ecclesiasticae. Sed nihil noceret si etiam sermo fieret de erroribus, qui inveniri possunt apud eos, qui potestatem habentes in ecclesia falsam sequuntur interpretationem propriae potestatis in praxi. Ita ex aequo recenserentur errores sibi oppositi.

Card. DÖPFNER: Ad Caput VII: *De Ecclesiae Magisterio.* Schema propositum synthesim continet doctrinae, quam Ecclesia de natura muneris docendi sibi ipsi a Christo Institutore suo commissi tradit. Clara, perspicua, compaginata propositio huius doctrinae omnem laudem meretur. Nullam habeo difficultatem admittendi omnia, quae dicuntur, cum sint verissima. Nihilominus puto quod quaedam adhuc immutari debent, antequam definitive Concilio proponantur.

Ratio est haec: Multi homines hodie sincero studio veritatem quaerunt, ut pessimismum, desperationem, minas potentiarum Statuum totalitarium effugiant et verum sensum ac finem suae vitae inveniant. Sed tot et tantis falsis promissis ex parte auctoritatum, factionum, propagandae oeconomicae — uno verbo: a tot falsis prophetis decepti, etiam doctrinae Catholicae Ecclesiae cum critica quadam valde irritabili oc-

---

[27] Cf. p. 623.
[28] Cf. pp. 624-625.
[29] Cf. pp. 631-632.
[30] Cf. p. 632.

currunt. Etiam multi catholici diversis dubiis torquentur. Quae omnia valent etiam et speciali quodam modo relate ad magisterium Ecclesiae. Etiam hic (plus minusve conscii) anxii sunt, ne potestatis a Christo Ecclesiae traditae usus sub praetextu tuendae veritatis ad fines humanos assequendos applicetur, ut puta v. gr. ad « dominandum in cleris » (cf. *I Petr.* 5, 3). Certe haec anxietas irrationalis aliquoties est, in ipsa natura magisterii non fundatur, et potius ex adiunctis historiae novissimae provenit. Sed uti factum realissimum a nobis perspici debet, cui remedia afferre volumus per Concilium. In tali condicione quod materiam Schematis attinet, non iuvare videtur, simpliciter ea de novo absolute et rigorose inculcare, quae iam de auctoritate magisterii clare et definitive declarata sunt a Vaticano I et a magisterio ordinario.

Potius exspectatur paterna et pastoralis explicatio, quomodo haec tam alta et gravis potestas docendi cum tota natura Ecclesiae eiusque salutari fine cohaereat et ad ipsissimum bonum hominum sive catholicorum sive non-catholicorum directe et efficaciter inserviat. Ita arctius et pressius satisfieret etiam intentioni a Summo Pontifice Concilio praestitutae, quae scil. est vita Ecclesiae instauranda atque respectu necessitatum temporis praesentis fovenda et via fratribus separatis ad meliorem intellectum ac aestimationem doctrinae catholicae sternenda. Si contigerit doctrinam catholicam de magisterio Ecclesiae, prout a Vaticano I proponi incoepta est, integrare et maxime quoad suam vim salutarem in sua cohaerentia cum oeconomia salutis qua tali hominibus proponere, difficultatesque dispergere et anxietates, quae contra id moventur, Concilium maximum effectum et fructum in fundamentali hoc capite habebit.

Schema propositum iam optimas ansas praebet, sed, uti videtur, perfici adhuc potest. Et quidem non sunt mutandae doctrinae, sed ut ita dicam, aliter ponendi accentus. Volo subito dare exempla, quibus res melius intelligatur:

Ad n. 1 (pag. 3 [31] sq.): Aliquantulum neglectum esse videtur id, quod debet esse primum officii magisterio a Christo instituto competentis, nempe annuntiatio ipsius praeconii salutaris (kérygma), quod ad regnum Dei in hominibus erigendum et salutem audientium primarie dirigitur. Finis principalis magisterii est ergo annuntiare evangelium, ut homines audiant verbum Dei, quo percepto poenitentiam agant et credant ad suam salutem. Omnes aliae functiones magisterii, scil. quae sunt: custodire, exponere, ab errore praeservare depositum fidei, ad illum finem ordinantur eique subiiciuntur. Desideratur, ut

[31] Cf. p. 621.

hic aspectus fortius adhuc enucleetur, quia ita institutio benefica magisterii in Ecclesia omnibus, maxime etiam fratribus separatis, facilius innotescet.

Ad n. 2 (pagg. 4-6 [32]): In hoc numero, primo loco veritates de magisterio Romani Pontificis, quae iam in Vaticano I et in documentis magisterii ordinarii ample et definite tractatae sunt, expanduntur. Cum vero magisterium infallibile (vel etiam ordinarium authenticum non-infallibile) Romani Pontificis ad illa pertinet capita, quae maiores creant fratribus dissidentibus difficultates, hac in re peculiaris explicatio ad eosdem directa desideraretur. Monstranda esset connexio magisterii Pontificis cum tota structura et missione Ecclesiae a Christo volita (uti etiam patet ex votis pag. 15 [33] sub littera *a* citatis). Ad tali scopo satisfaciendum fortasse iterum retrogredi debet ad munus et officium, quod collegium Apostolorum qua tale et in hoc ipso Petrum habuit;[34] deinde monstretur, quomodo corpus episcopale hoc officium exercere continuat, ordinario modo et extraordinario, et quomodo magisterium Petro commissum, a Romanis Pontificibus continuandum, totum quantum in unicum Ecclesiae commune bonum et non sine relatione ad alios Episcopos inserviat. Certa et firma fide quidem credimus, quod hoc magisterium in se stat et a Christo immediate Summis Pontificibus traditum est nec ullum assensum aliorum episcoporum vel fidelium ad suum validum exercitium requirit; tamen suspicationi cuidam occurrendum est, quae apud dissidentes late diffunditur, ac si Summus Pontifex pro suo arbitratu et prout libet definitiones cathedrales prodere posset. Unde explicite etiam dicatur, quod Romanus Pontifex « pro officio suo et rei gravitate, tenetur media apta adhibere ad veritatem rite indagandam et apte enuntiandam » (cf. Notam 13!), quamvis de huic obligationi satisfacendo nullo subsit humano iudicio.

Ad eundem numerum, lin. 11-14 et 26-31: Hic natura assensus magisterio ordinario debiti declaratur, secundum ea, quae iam docentur praesertim in Encyclica *Humani Generis*. Ut autem votis in pag. 15,[35] sub littera *b* positis plene satisfiat, declaratio addatur de problematibus,

---

[32] Cf. pp. 622-623.

[33] Cf. p. 629.

[34] Multa quidem bene dicta sunt in n. 1; sed nexus pressius evolvatur: nam in Schemate post incisum de Apostolis nimis abstracte et absolute poni videtur existentia magisterii (pag. 3, lin. 27); et postea in initio n. 2 Romanus Pontifex ut primarium subiectum huius magisterii iterum nimis absolute et inconnexe introducitur.

[35] Cf. p. 629.

quae ex usitata doctrina de auctoritate magisterii ordinarii non-infallibilis faciliter oriuntur. Sunt imprimis haec:

1) Qualis est natura obsequii intellectus et voluntatis interni et religiosi, ubi sententiae propositae de se irreformabiles non sunt?

2) Quomodo est procedendum, si in talibus sententiis dubia oriuntur ex novis quaestionibus et argumentis allatis?

Uti iam alia in disceptatione ad idem problema dixi, pro solutione exemplum sumi potest ex facto Commatis Ioannei (cf. Denz. 2198).

Uti ex Responso a S. Officio die 2 iunii 1927 dato patet, Ecclesiam etiamsi in casu disceptatio alicuius doctrinae propter sententiam a magisterio non-infallibili propositam non sit amplius libera, non velle impedire pleniorem rei investigationem; immo occurrere posse casum in quo tandem aliquando permittitur auctoribus proponere sententiam contrariam, dummodo hoc faciant debita moderatione ac temperantia et parati sint stare iudicio Ecclesiae. In hoc sensu additio alicuius ulterioris declarationis in nostro Schemate valde desideranda est.

Ad pag. 15,[36] votum sub litt. *a* relatum Pont. Univ. Gregorianae: De infallibilitate Ecclesiae credentis omissum esse videtur verbum expressum in Constitutione poni. Valde iuvaret ad complendam totam visionem magisterii inserere adhuc paragraphum de hoc. Nam res enucleata est iam a multis clarissimis theologis: Scheeben, Franzelin, Newman; insuper multum inserviret ad rectam notionem theologicam de Laicatu, quem dicunt, efformandam.

*Finaliter proposita sit brevis quaedam nota terminologica.* Notio populi saepe (ita etiam in 1 Capite Constitutionis « De Ecclesia ») adhibetur de toto et integro coetu redemptorum (« populus Dei »). Unde minus apte adhibetur in connexu, ubi solummodo pars huius populi, scil. qui sunt recipientes doctrinam magisterii, significatur. Consequenter fortasse in capite nostro simpliciter dicatur « fideles », ubi convenerit.

His animadversionibus factis, Schema ulteriori diligenti cuidam elaborationi subiiciendum esse censeo.

Ad Caput VIII: *De auctoritate et oboedientia in Ecclesia.* Schema propositum bene et optime est elaboratum. Momentum et gravitatem auctoritatis in Ecclesia existentis aperte et fortiter demonstrat. Sed insimul limites, qui ex natura rei et ordinatione Christi contra malum usum potestatis positi sunt, clarissimam in lucem ponit, quod maxime elucet ex pag. 5,[37] linn. 4-25 et lin. 33, pag. 6,[38] lin. 3, diligentissime compositis. Unde Schema uti iacet, admitti posse mihi videtur.

---

[36] Cf. p. 629.

[37] Cf. pp. 632-633.

[38] Cf. p. 633.

Card. Browne: *De Ecclesiae Magisterio. a*) In pag. 4,[39] par. 2, linn. 18-23, aliquid addendum esset quo salvaretur simplex veritas phraseos « Charisma veritatis certum... in Ecclesia possident Romanus Pontifex... ceterique Episcopi omnes qui in locum succedunt Apostolorum ». Hoc non esset universaliter verum v. g. si vox *omnes* sumatur *distributive* pro singulis.

*b*) Idem, aliqua saltem ratione, videtur dicendum de pag. 6,[40] lineis 30-36.

*c*) In pag. 8,[41] lineis 30-40, claritas expressionis videtur deficere etsi doctrina bona sit.

*De auctoritate et oboedientia in Ecclesia.* Item in pag. 5,[42] lineis 17-19, nimis universaliter ponitur obligatio audiendi mentem subditorum: inserenda essent verba *quando opportunum est* vel aliquid analogum.

## 4) SUFFRAGIA SODALIUM

Card. Micara: Placet.

Card. Pizzardo: Placet.

Card. Aloisi Masella: Placet.

Card. Ferretto: Placet.

Card. Liénart: Caput VII placet iuxta modum: secundum quod exposui [1] et ratione habita de animadversionibus a Patribus factis.

Placet Caput VIII.

Card. Tappouni: Placet iuxta modum: i. e. secundum animadversiones Em.mi Cardinalis Liénart.

Card. Copello: Placet.

Card. McGuigan: Placet, iuxta suggestiones Card. Ruffini, Léger et Browne.

Card. Frings: Primum schema placet iuxta modum.[2] Secundum placet.

---

[39] Cf. p. 622.
[40] Cf. p. 623.
[41] Cf. pp. 624-625.
[42] Cf. p. 633.
[1] Cf. pp. 637-638.
[2] Cf. pp. 638-639.

Card. Ruffini: Placet iuxta modum.[3]

Card. Siri: Placet. Textus ameliorari potest rationem habendo suggestionum et expostulationum Cardd. Browne, Ruffini, König.

Card. McIntyre: Pars secunda, Caput VII: Placet iuxta modum. Doctrina de Ecclesiae Magisterio in docendo potentiam magnam habet. Haec potentia cum vi, simplicitate et claritate non satis docetur in genere.

Summarium in hoc schemate efficaciam magnam habere potest si condensetur in principium breve et logicum quod est in lingua simplici perspicuaque et vim habeat. Hoc principium ab hominibus educationis communis intelligi debet.

Si tale prooemium annalibus editis Concilii inire posset, magnum medium effectum mentibus hominum communium dabitur. Commentarium Em.mi Card. Ruffini mihi placet etiam cum Card. König.

Hoc principium debet esse perspicuum et simplex.

Card. Quiroga y Palacios: Placet iuxta modum: ad mentem Em.morum Relatoris, Ruffini et Browne. Exponatur doctrina haec maxima cum caritate, sed maxima etiam cum claritate ut in schemate.

Card. Léger: Placet iuxta modum:[4] attentis iis quae dicta sunt ab Em.mis Liénart, Frings, König, Döpfner, Browne.

Insistatur de rationibus cur Deus ditavit suam Ecclesiam tanto privilegio: i. e. exprimere voluntatem Patris, qui vult salvare omnes homines.

Card. Montini: Placet iuxta modum: Schema de Ecclesiae Magisterio laudandum ac adprobatione dignum certissime est, etsi non nova — sed nova ratione — exponat. Quaedam, maioris optarem claritatis causa, audeo scripto tradere. Unam tantum suggestionem mihi quoque liceat proferre: pagina 8,[5] par. 5, post lineam 19: laus addatur bonis ac excultis theologis et exhortatio in ipsorum munus assidue exercendum; eorumdem enim ingenio et studio veritatis revelatae inquisitio, expositio et defensio proficiunt atque ecclesiastico magisterio valde inserviunt.

Item: quoad II Schema meum libenter exprimo suffragium.

Mallem tamen non tantum iuridice haec omnia de auctoritate et de oboedientia exponi, sed etiam parenetico quodam spiritu, atque vellem

---

[3] Cf. pp. 639-640.
[4] Cf. pp. 640-642.
[5] Cf. p. 624.

cum oboedientia dilectionem erga Superiorem et precandi pro eodem officium commendari.

Schema de Ecclesiae Magisterio laudandum ac adprobatione dignum videtur.

Quo tamen magis pateat unitas ac indivisibilitas Magisterii ecclesiastici opportunum mihi videtur quaedam verba inserere, pag. 4,[6] post lineam 23 et ante lineam 24, ut sequitur:

Magisterium hoc quamvis a pluribus personis vel organis exerceatur, sive a singulis Pastoribus per orbem dispersis et in communione cum Romano Pontifice, sive collegialiter ab iisdem in Concilio universali coadunatis, sive personaliter ab ipso Romano Pontifice tamquam successore Petri Apostoli et capite Collegii Episcoporum, semper unum et indivisibile est; ab uno enim Christo Domino constitutum est, Eiusdemque auctoritatem repraesentat, et ab uno Spiritu veritatis assistitur ut in exercendo munere Illius veritatem doceat. Nulla ergo inter legitimos Pastores et Doctores eiusdem Ecclesiae Christi divisio intercedere debet, sed omnes in hoc concurrunt ut, sua quisque proferens, unius eiusdemque Magistri thesauros veritatis fideli populo proponat.

Et pariter, maioris claritatis gratia, eadem pagina 4, linea 35, dicendum esse videtur:

Tunc enim Romanus Pontifex, etsi propria auctoritate doceat, sibi qua successori Petri et immediate a Christo collata, non tamen suam privatam sententiam proponit, sed tamquam universalis Ecclesiae Pastor et Doctor et Collegii Episcoporum Caput, divinam revelationem exponit vel tuetur.

Pagina autem 8,[7] paragrapho 5, post lineam 19, laus addatur bonis ac excultis theologis et exhortatio in ipsorum munus assidue exercendum: eorum enim ingenio et studio veritatis revelatae inquisitio, expositio et defensio proficiunt atque ecclesiastico magisterio valde inserviunt.

Card. Giobbe: Placet.

Card. Cento: Placent optima schemata, certius tamen quod Em.mus Relator thesaurizabit suggestiones Eminentissimorum suorum Fratrum ad ea etiam melius perficienda.

Card. Garibi y Rivera: Placet.

---

[6] Cf. p. 622.
[7] Cf. p. 624.

Card. GODFREY: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Relatoris et Em.morum Card. Liénart, Ruffini, König, Döpfner, Browne.

Card. CONFALONIERI: Placet. Quantum fieri potest perficiatur.

Card. RICHAUD: Placet iuxta modum Caput VII, attenta vigilantia circa n. 5, in pag. 8,[8] de munere et auctoritate theologorum. Facile sacerdotes, quia docent in Universitate vel in Seminario vel quia scribunt frequenter in ephemeride ecclesiastica sese decorant nimis manifeste titulo theologorum. Tunc in opinionem exercent aliquando influxum satis audacem ad quasdam innovationes declarandas aut accusationes severiores proferendas. Non raro erga Hierarchiam sese permittunt quaedam iudicia absque plena reverentia. Ergo respectu muneris theologorum videtur Concilium potius moderationem aliquam consulere, salvo tamen iure laudabilis inquisitionis scientificae quae inter doctos debet remanere.

Placet Cap. VIII ut valde opportunum.

Card. KÖNIG: Placet, cf. folium adnexum.[9]

Card. DÖPFNER: Placet iuxta modum: ratione habita de eis, quae dicta sunt a Cardd. Liénart, Léger, Montini, König, Browne, et de eis, quae in folio adnexo scripsi.[10]

Card. MARELLA: Utrumque schema valde placet ad mentem Em.mi Relatoris, tamen introducantur ad claritatem aliquae immutationes et additamenta a Patribus optime proposita.

Card. TRAGLIA: Placet, perpendantur tamen quae dicta sunt ab Em.mis Cardd. Ruffini, Browne et Richaud.

Card. ALFRINK: Placet iuxta modum: ad mentem Cardd. Liénart, Frings, Ruffini quoad infallibilitatem Ecclesiae in credendo, Léger, König, Döpfner.

Card. SANTOS: Placet, habita etiam ratione eorum quae Em.mi Cardd. Ruffini et Browne observarunt.

Card. RITTER: Placet iuxta modum: i. e. secundum observationes factas ab Eminentissimis Liénart, Frings, Döpfner, König. Etiam iuxta opinionem expressam ab Em.mo Card. McIntyre.

Card. COUSSA: Placet.

---

[8] Cf. p. 624.
[9] Cf. pp. 642-644.
[10] Cf. pp. 644-647.

Card. SILVA HENRIQUEZ:[11] Placet iuxta modum: secundum animadversiones quas propono.

« *De Ecclesiae Magisterio* », Caput VII: Placet iuxta modum.

Pag. 3,[12] lin. 18: Optime magisterium primo loco Collegio apostolorum traditum demonstratur.

Pag. 4,[13] lin. 24: Textus nimis insistit in praerogativis R. Pontificis, iam aliunde bene cognitis.

Pag. 5,[14] lin. 6: Idem dicendum videtur ac in numero praecedenti.

Pag. 6,[15] lin. 36: Deest mentio infallibilitatis passivae. Desideraretur quoque ut monitio Pastoribus insereretur ut ad motus Spiritus Sancti in populo christiano sedulo attendant; sunt quippe vitae Ecclesiae signa validissima.

Pag. 7,[16] lin. 33: Optandum est ut verba « non sine Spiritus Sancti adiutorio » omittantur. Res enim aut certa ideoque innecessarie insistendum, aut nimis suadet.

Pag. 8,[17] lin. 40: Opportune aliquid diceretur de auctoritate Patrum, sanctorum nec non mysticorum auctorum.

Pag. 8, lin. 7: Aliquid dicatur de fovenda investigatione theologica.

Pag. 9,[18] lin. 37: Oratio revidenda est ne ambiguitati indulgeatur.

Pag. 10,[19] lin. 27: Videtur inserendus novus titulus: « De erroribus praecavendis ». Et aperte dicatur nemini licere nisi solo magisterio aliquem christifidelem damnare.

« *De auctoritate et oboedientia in Ecclesia* », Caput VIII: Placet iuxta modum.

Pag. 3,[20] lin. 2: Post verbum « custodiendae » addatur « ac propagandae ».

Pag. 3, lin. 15: Post verbum « et » inserendum « etsi scientiam, prudentiam aliasque plurimas virtutes requirat, vim obligandi ex voluntate Dei habet ». Sic non excluditur utilitas virtutum in superiore.

Pag. 4,[21] lin. 21: Antequam errores referantur oporteret alte edicere finem oboedientiae esse conformitatem ad Christum attingere per organa in evangelio stabilita: « qui vos audit, Me audit ».

---

[11] Septimae Congregationi non interfuit.

[12] Cf. p. 621.

[13] Cf. p. 622.

[14] Cf. p. 622.

[15] Cf. p. 623.

[16] Cf. p. 624.

[17] Cf. p. 625.

[18] Cf. p. 625.

[19] Cf. p. 626.

[20] Cf. p. 631.

[21] Cf. p. 632.

Pag. 5,[22] lin. 20: Verbum « etiam » post « sciant » transferatur.

Pag. 5, lin. 30: Textus *Eph.* 5, 6 omittendus est, quippe ad servos ab Apostolo directus, non ad filios Patris qua tales.

Pag. 6,[23] lin. 10: Textus nimis durus ac restrictivus videtur. Lin. 17 saltem complenda sic: post verbum « quae » addendum « talis naturae esset ut »...

Card. SUENENS: Placet iuxta modum: in votis Cardinalium Liénart, Montini, König, Döpfner.

Card. OTTAVIANI: Ego non debeo dare suffragium, quia Relator non dat suffragium; tantum volo declarare quod multa bona, quae dicta sunt, habebuntur prae oculis in redactione definitiva. Tamen insisto in hoc quod si aliquando quaedam proposita sunt, quae forsan superflua videntur post praecedentes declarationes Conciliorum, praesertim Vaticani I, debeo dicere quod post Vaticanum I centum anni transierunt et vos scitis quot errores, quot malae interpretationes circa, praesertim, auctoritatem Summi Pontificis, auctoritatem Episcoporum et relationem inter auctoritatem theologorum et magisterium authenticum Episcoporum et Summi Pontificis; vos scitis quot impetus acti sunt contra vim Encyclicarum Romanorum Pontificum et talia huiusmodi. Igitur debebant quaedam poni in aperto, ut regulae melius darentur: ceterum multae res discussae fuerunt in ipsa Commissione. Certo meliorabuntur istae duae constitutiones, attentis omnibus iis, quae dicta sunt. Ceterum non omnia possunt semper recipi, quia non habent considerationem illorum errorum, qui pervagantur nostris temporibus.[24]

Card. DI JORIO: Placet, in voto Em.mi Card. Browne.

Card. LARRAONA: Placet utrumque caput: ea perpendantur quae a Patribus exposita ponderate fuerunt et debita eorum ratio habeatur.

Card. BEA: Placet utrumque schema; attentis iis quae observaverunt Em.mi Card. Frings, Léger, König, Döpfner et Browne, maxime de munere principali annuntiationis, et de tono magis paterno; magis exponatur magnitudo beneficii quod Deus hominibus Magisterio instituto dedit.

Card. BROWNE: Placet iuxta modum: attentis paucis quae scripto trado [25] et attentis observationibus Em.morum Cardd. Ruffini et Döpf-

[22] Cf. p. 633.

[23] Cf. p. 633.

[24] Textus transcriptus est ex taeniola magnetica.

[25] Cf. p. 648.

ner, et explicata difficultate proposita ab Em.mo Card. König de varietate assensuum praestitorum dictis Romani Pontificis.

Card. ALBAREDA: Utrumque schema placet.

Beat. GORI: Placet.

Beat. CHEIKHO: Placet.

Exc. O'CONNOR: Placet, iuxta animadversiones Em.mi Relatoris et ea quae dixi et quae scripta sunt in folio adnexo.

Animadvertere vellem circa « opinionem publicam » in Ecclesia, de qua mentio fit in fine capitis octavi, rem agitari magni momenti.

Etenim, nostris diebus, magistratus ceteraeque auctoritates civiles, et etiam coetus, ad varias confessiones religiosas pertinentes, magis attendunt ad opiniones publicas, quas catholici — praesertim in usu instrumentorum communicationis socialis — manifestant, quam ad interiorem fidei sensum.

Minime ergo sufficit erroneas opiniones publicas in Ecclesia, cum oriuntur, emendare.

Necessarium potius est pro Ecclesiae bono atque progressu ut fideles apte ac continuo instituantur ad publicas opiniones ita struendas ut fides et mores necnon docilitas et amor erga Ecclesiam perpetuo manifestentur.

Exc. UJČIĆ: Placet iuxta modum: cum observationibus Card. Ruffini et Card. König.

Adhaereo eis, quae dixit Card. Ruffini de magisterio authentico; sed si magni aestimatur « sensus fidelium », etiam benevola cogitatio de munere doctorum, quod bene observavit Card. Montini. Etenim ipsae Congregationes subinde respondent: consulantur probati auctores.

Exc. ANTEZANA Y ROJAS: Placet iuxta modum utrumque schema. Secundum observationes Em.morum Ruffini, Léger, König, Montini, Browne et aliorum Patrum.

Exc. BERAS: Placet. Habeantur tamen prae oculis ea quae dixerunt Em.mi Patres ita ut clarius appareat textus.

Exc. COORAY: Placet. Perpensis tamen observationibus Patrum.

Velim etiam hoc notare: quandocumque quaestio est de Episcopis, melius mihi videtur evitari expressio sub *auctoritate* Romani Pontificis (prout habetur in cap. VII, pag. 6,[26] lin. 10), et potius dicere « sub

---

[26] Cf. p. 623.

regimine », cum auctoritas Episcoporum, in quantum sunt Apostolorum successores, sit directa a Deo.

Exc. McKeefry: Placet iuxta modum: et voto Em.mi Card. Bea assentio.

Exc. Lefebvre: Placet. Attendatur dictis Em.morum Cardd. Ruffini, König, Browne et Exc.mi O'Connor. Praesentatio fiat magis pastoralis.

Exc. Alter: Placet iuxta modum: attentis animadversionibus Em.morum Cardd. Liénart et Frings et emendatione quadam ab Em.mo Card. Ruffini proposita. Ad mentem etiam Em.morum Cardd. König, Bea et Döpfner schema placet iuxta ea quae dicta sunt.

Exc. Graner: Placet iuxta modum: attentis observationibus factis ab Em.mis Cardd. Liénart, Ruffini, König et Browne.

Exc. Hurley: Placet iuxta modum: i. e. ad mentem Em.morum Cardinalium Liénart, Frings, Léger, König, Döpfner et Alfrink.

Exc. Perrin: Placet iuxta modum: ratione habita animadversionum ab Em.mis Liénart, Frings, Ruffini, König, Döpfner et Browne factarum.

Exc. Šeper: Placet iuxta modum: ratio habeatur de iis quae proposita sunt ab Em.mis Card. Liénart, Frings et König.

Exc. Bazin: Placet, habita tamen ratione animadversionum Cardd. Ruffini et Browne.

Exc. Bernard: Placet. Attendatur attamen observationibus a Patribus factis.

Exc. Rakotomalala: Placet.

Exc. Ngô-dinh-Thûc: Placet.

Exc. Verwimp: Placet iuxta modum: attentis observationibus factis ab Em.mis Dominis Liénart, Frings, König et Browne.

Exc. Jelmini: Placet.

Exc. Suhr: Placet iuxta modum: iuxta observationes Em.morum Patrum.

Exc. Scharmach: Placet.

Rev. Gut: Placet iuxta modum: ratione habita observationum a Patribus sapientissime factis.

Rev. SÉPINSKI: Placet utrumque schema in voto Em.morum Cardinalium Ruffini et Browne. Animadversiones aliquas scripto trado.

Caput VII: *De Ecclesiae Magisterio.* Schema mihi valde placet; nihil excipiendum habeo.

Ad pag. 4,[27] lin. 22: dicerem: « coetusque (vel " corpus ") omnium Episcoporum », loco « ceterique Episcopi omnes ».

Ad pag. 5,[28] lin. 35: correctius reputo dicere: « officium et ius competunt ».

Ad pag. 6,[29] linn. 19-21: dicerem: « verum etiam cum in sua quisque dioecesi authentice docentes, una cum Romano Pontifice... ».

Ad pag. 7,[30] linn. 9-10: correctius reputo dicere: « munus et ius illi compe*tunt* ».

Ad pag. 7, lin. 10: proponerem ut incisum « quae in revelata assumpta est » deleatur.

Ratio est quia:

*a*) Hoc incisum de se non est necessarium ad doctrinam rite declarandam;

*b*) Deinde, prout hic iacet, videtur potestatem magisterii quodammodo limitare ac si magisterio solummodo competeret potestas interpretandi illam tantum partem legis naturalis quae in lege revelata assumpta est.

Ad pag. 10,[31] lin. 1: correctius scribatur: « cooperar*i* tenentur ».

Caput VIII: *De auctoritate et oboedientia in Ecclesia.* Ad pag. 3,[32] lin. 32 - pag. 4,[33] lin. 1: forsitan melius esset dicere: « humile servitium fratribus praestitum ».

Ad pag. 4, lin. 14: praeferrem verbum « protenditur » loco « portenditur ».

Ad pag. 4, lin. 32: clarius dicatur: « nisi *praepositi,* causa cum subditis discussa, in idem... ».

Ad pag. 6,[34] linn. 28-29: dicatur: « nihil aliud est nisi consensus fidelium ».

Ad pag. 6, lin. 31: sic interpunctio fiat: « qui, dum eidem magisterio assistit in catholica doctrina proponenda, idem etc. ».

Rev. JANSSENS: Placet.

---

[27] Cf. p. 622.
[28] Cf. p. 623.
[29] Cf. p. 623.
[30] Cf. p. 624.
[31] Cf. p. 625.
[32] Cf. p. 632.
[33] Cf. p. 632.
[34] Cf. p. 633.

# XIII
# DE ECCLESIA

## DE LIBERTATE RELIGIOSA

(Septima et Octava Congregatio: 19-20 iunii 1962)

## 1) SCHEMATA PROPOSITA A COMMISSIONE THEOLOGICA ET A SECRETARIATU AD CHRISTIANORUM UNITATEM FOVENDAM

## DE ECCLESIA

### Pars secunda

### CAPUT IX

### DE RELATIONIBUS INTER ECCLESIAM ET STATUM NECNON DE TOLERANTIA RELIGIOSA

1. [*Principium: Distinctio inter Ecclesiam et Societatem civilem, et subordinatio finis Civitatis fini Ecclesiae*]. Homo a Deo destinatus ad finem supernaturalem indiget tum Ecclesia, tum Societate civili ad plenam perfectionem assequendam. Dum autem Societati civili, cui homo adscribitur vi indolis suae socialis, competit, ut bonis terrenis intenta, finem assequatur illum, quo cives hisce in terris « quietam et tranquillam vitam » peragere queant (cf. *I Tim.* 2, 2): Ecclesia, cui homo incorporetur necesse est vi supernaturalis suae vocationis, a Deo condita est ut, semper magis ac magis sese extendendo, doctrina, sacramentis, oratione et legibus fideles conducat ad finem sempiternum.[1] Utraque haec societas ditata est facultatibus ad propriam cuiusque missionem rite explendam necessariis; utraque quoque perfecta est, id est in suo ordine suprema ideoque alii non subiecta, instructa potestate legifera, iudiciaria et exsecutiva.[2] Quae distinctio utriusque civitatis, ut constans docet traditio, verbis Domini innuitur: « Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari, et quae sunt Dei Deo » (*Mt.* 22, 21).

Cum vero ambae societates potestates suas exerceant erga easdem personas neque raro circa eadem obiecta, sese inter se negligere non possunt, immo harmonice procedant omnino oportet, ut haud minus ipsae prosperent quam sodales communes.[3]

Sacra Synodus, docere intendens quaenam relationes inter utramque potestatem ex natura utriusque vigere debeant, imprimis statuit firmiter esse tenendum tam Ecclesiam quam Societatem civilem constitutas esse ad hominis utilitatem;[4] temporalem autem felicitatem, quam Potestas civilis curare debet, homini nihil valere si perdat animam suam (cf. *Mt.* 16, 26; *Mc.*

8, 36; *Lc.* 9, 25). Quare finem Societatis civilis numquam esse appetendum excluso vel laeso fine ultimo:[5] salute videlicet aeterna.

2. [*De potestate Ecclesiae eiusque limitibus, et de officiis Ecclesiae erga Potestatem civilem*]. Cum igitur Ecclesiae potestas sese extendat ad omnia quibus ab hominibus salus aeterna attingitur; ea vero quae tantum ad felicitatem temporalem pertinent sub auctoritate civili ut talia posita sint: idcirco Ecclesia temporalia non curat nisi quatenus ad finem supernaturalem ordinentur. In his vero quae tam ad Ecclesiae quam ad Civitatis finem ordinantur, ut sunt matrimonium, puerorum educatio et alia huiusmodi, sic iura Potestatis civilis exerceantur, ut, iudicio Ecclesiae, bona superiora ordinis supernaturalis detrimentum non patiantur. In aliis vero temporalibus quae, salva lege divina, variis modis recte obtineri vel fieri possunt, Ecclesia nullo modo sese immiscet. Custos iuris sui, observantissima alieni, non ad se putat Ecclesia pertinere, quae maxime forma civitatis placeat, quibus institutis res christianarum gentium civilis geratur: ex variisque reipublicae generibus nullum non probat, dum religio morumque disciplina salva sit.[6] Sicut enim suae libertati Ecclesiae non renuntiat, sic non impedit quominus Potestas civilis suis iuribus et legibus libere utatur.[7]

Quanta bona missionem suam adimplendo Societati civili Ecclesia procuret, Rectores gentium agnoscant.[8] Ipsa enim Ecclesia cooperatur ut virtute et pietate christiana, boni fiant cives, qui si tales sunt quales esse praecipit doctrina christiana, Augustino teste, sine dubio magna erit reipublicae salus.[9] Civibus quoque imponit ut legitimis ordinationibus obtemperent « non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam » (*Rom.* 13, 5).[10] Illos vero quibus reipublicae gubernatio concredita est, monet ne dominandi cupiditate, sed boni civium gratia illud munus exerceant, tamquam Deo reddituri rationem (cf. *Hebr.* 13, 17) de divinitus tradita sibi potestate.[11] Legum tandem tam naturalium quam supernaturalium observantiam inculcat, quibus totus ordo civilis tam inter cives quam inter gentes in pace et iustitia componatur.[12]

3. [*Officia religiosa Potestatis civilis*]. Potestas civilis erga religionem indifferens esse nequit. A Deo cum instituta sit, ut homines iuvet ad perfectionem vere humanam acquirendam, non solum sociis facultatem sibi procurandi bona temporalia, sive materialia, sive humaniora praebere debet, sed etiam adiuvare ut bona spiritualia ad vitam humanam religiose peragendam facilius affluere queant. Inter bona autem ea nihil capitalius exsistit quam cognoscere et agnoscere Deum, et adimplere officia Deo debita: fundamentum enim sunt omnis virtutis privatae, immo et publicae.[13]

Quae officia Deo debita divinae Maiestati reddenda sunt non tantum a singulis civibus, sed etiam a Potestate civili quae in actis publicis Societatis civilis personam gerit. Deus etenim est auctor Societatis civilis et fons omnium bonorum quae per ipsam in omnia membra profluunt. Societas civilis ergo Deum honorare et colere debet.[14] Modus autem quo Deus colendus sit nullus alius esse potest in praesenti oeconomia quam ille quem

ipse sibi exhibendum determinavit in vera Christi Ecclesia. Cultui ergo publico ab Ecclesia praestito Civitas sese associare debet non tantum per cives, sed etiam per illos qui auctoritate praediti Societatem civilem repraesentant.[15]

Quod vero Potestas civilis cognitione verae Christi Ecclesiae gaudere possit, patet ex manifestis divinae institutionis missionisque signis quibus a divino suo Fundatore Ecclesia est instructa.[16] Ideo Potestati civili, et non tantum singulis civibus, revelationem ab ipsa Ecclesia propositam suscipiendi officium incumbit. Item sese in legibus condendis praeceptis legis naturalis conformare debet et rationem debitam habere legum positivarum, tam divinarum quam ecclesiasticarum, quibus homines ad beatitudinem supernaturalem perducantur.[17]

Sicut autem nullus homo Deum modo a Christo stabilito colere potest, nisi sibi constet Deum per Iesum Christum esse locutum,[18] sic etiam Societas civilis id facere nequit nisi prius de facto revelationis cives sint certi, ac Potestas civilis quatenus populum repraesentat.

Modo autem peculiari Potestas Civilis plenam Ecclesiae libertatem tueri debet, nec ullo modo impedire quominus integram missionem adimplere possit sive in sacro magisterio exercendo, sive in cultu dirigendo et peragendo, sive in sacramentis ministrandis, fidelibusque pascendis. Libertas Ecclesiae a Potestate civili agnosci debet in omnibus quae ad eius missionem referuntur, nominatim in sacris alumnis vocandis et efformandis, in Episcopis eligendis, in libera et mutua communicatione inter Pontificem Romanum et Episcopos fidelesque, in religiosae vitae formis condendis et gubernandis, in scriptis edendis et diffundendis, in bonis temporalibus possidendis et administrandis necnon — universim loquendo — in omnibus coeptis istis, quae Ecclesia, iuribus civilibus non neglectis, idonea existimat ad homines versus finem ultimum dirigendos, non exceptis instructione profana, operibus socialibus, multifariisque aliis mediis.[19]

Tandem Potestati civili grave onus incumbit, excludendi a legislatione, regimine et actione publica omne illud quo assecutionem finis aeterni impediri Ecclesia iudicet; immo intendere debet, ut facilior reddatur vita principiis christianis innixa finique illi sublimi ad quem Deus homines creavit quam maxime congruens.[20]

4. [*Principium generale de applicanda doctrina exposita*]. Pro ratione qua Potestas civilis personam populi agens Christum cognoscit et ab eo conditam Ecclesiam, aliter et aliter ad invicem referri potestatem ecclesiasticam et potestatem civilem, Ecclesia semper agnovit .

5. [*Applicatio in Civitate catholica*]. Integra doctrina, supra a Sancta Synodo exposita, applicari non potest nisi in civitate, in qua cives non tantum baptizati sunt, sed fidem profitentur catholicam. Quo in casu, ipsi cives sunt qui libere eligunt ut vita civilis secundum principia catholica informetur, ideoque secundum verba sancti Gregorii Magni: « caelorum via largius pateat ».[21]

At etiam faustis in illis conditionibus, Potestati civili nulla ratione licet conscientias cogere ad fidem acceptandam divinitus revelatam. Est enim fides essentialiter libera, nec potest alicuius coactionis obiectum esse, ut docet Ecclesia iuxta illud: « Ad amplexandam fidem catholicam nemo invitus cogatur ».[22]

Quod autem non impedit, quominus potestas civilis conditiones intellectuales, sociales et morales procurare debeat quibus fideles etiam scientia minus exculti in fide accepta facilius perseverent. Quam ob rem, sicut Potestas civilis publicam moralitatem tueri a se alienum non putat, ita ad tutandos cives ab errorum seductionibus, ad ipsam Rempublicam in unitate fidei conservandam, quod est bonum summum, et beneficiorum plurium etiam temporalium fons, Potestas civilis de se aliorum cultuum publicas manifestationes temperare potest, et contra diffusionem falsarum doctrinarum quibus, iudicio Ecclesiae, salus aeterna in periculum vocatur, cives suos defendere.[23]

6. [*Tolerantia religiosa in Civitate catholica*]. Qua in praeservatione verae fidei procedendum est secundum postulata christianae caritatis et prudentiae, ne dissidentes ab Ecclesia absterreantur, sed potius ad ipsam alliciantur nec Civitas nec Ecclesia detrimentum patiantur. Ideoque semper prae oculis est habendum tum bonum commune Ecclesiae, tum bonum commune Reipublicae quibus Potestati civili, secundum rerum adiuncta, iusta tolerantia, legibus quoque sancienda, imponi potest, tum ad maiora mala vitanda ut sunt scandalum vel dissidium civile, impedimentum conversionis ad veram fidem, et alia huiusmodi, tum ad procurandum maius bonum, ut sunt cooperatio civilis et pacifica conviventia concivium religione inter se dissidentium, maior libertas Ecclesiae et efficacior adimpletio eius supernaturalis missionis et alia similia.[24] Qua in re non solum boni ordinis nationalis, sed etiam boni Ecclesiae universalis bonique communis internationalis est ratio habenda.[25] Hac sua tolerantia Potestas civilis catholica divinae Providentiae exemplum imitatur quae mala non impedit ex quibus maiora bona trahat.[26] Quod praecipue est observandum in regionibus illis, in quibus iam a saeculis exsistunt acatholicorum communitates.[27]

7. [*Applicatio in Civitate non catholica*]. In illis civitatibus, in quibus magna pars civium catholicam non profitentur fidem, vel nec cognoscunt quidem factum revelationis, Potestas civilis non catholica, in re religiosa, praeceptis saltem legis naturalis sese conformare debet.[28] Quibus in adiunctis a Potestate illa non catholica omnibus cultibus religioni naturali non oppositis libertas civilis concedenda est. Libertas autem illa tunc principiis catholicis non adversatur, utpote tam bono Ecclesiae quam reipublicae conveniens. In civitatibus illis, in quibus Potestas religionem non profitetur catholicam, civibus catholicis praecipue officium incumbit, civilibus suis virtutibus et actionibus quibus una cum concivibus commune reipublicae bonum promovent, obtinendi ut Ecclesiae divinam suam missionem adimplendi plena concedatur libertas.[29] Ex libera enim actione Ecclesiae Civitas

quoque non catholica nullum detrimentum patitur, sed etiam multa bona et praeclara trahit. Ideoque cives catholici conari debent, ut Ecclesia et Potestas civilis etsi adhuc iuridice seiunctae, mutue sibi praestent benevolum auxilium.

Ne socordia vel zelo imprudenti cum Ecclesiae tum reipublicae noceant, cives catholici in Dei Ecclesiaeque iuribus vindicandis, obsequantur oportet iudicio auctoritatis ecclesiasticae cuius est de bono Ecclesiae secundum varia rerum adiuncta iudicare,[30] catholicosque cives dirigere in actionibus illis civilibus quibus altare defenditur.[31]

8. [*Conclusio*]. Sancta Synodus agnoscens principia de mutua relatione potestatis ecclesiasticae et potestatis civilis non esse nisi cum moderamine supra exposito applicanda, tamen permittere nequit, ut eadem falso quodam laicismo, etiam sub praetextu boni communis, obscurentur. Innituntur enim iuribus Dei absolute firmis, constitutione et missione Ecclesiae immutabilibus, natura quoque sociali hominis, quae per omnia tempora semper eadem manens, finem essentialem ipsius societatis civilis determinat, non obstantibus regiminum politicorum diversitatibus aliisque rerum vicissitudinibus.[32]

## NOTAE

[1] LEO XIII, Encycl. *Immortale Dei,* 1 nov. 1885: *A.S.S.,* 18 (1885), p. 166: DENZ. 1866;

PIUS IX, Encycl. *Etsi multa luctuosa,* 21 nov. 1873: *A.S.S.,* 7 (1872), p. 471: DENZ. 1841.

[2] BENEDICTUS XIV, *Ad assiduas,* 4 mart. 1755: *Benedicti XIV Bullarium,* t. IV, Romae 1758, p. 163;

PIUS VI, Const. *Auctorem fidei,* 28 aug. 1794: DENZ. 1505;

PIUS IX, Encycl. *Quanta cura,* 8 dec. 1864: *A.S.S.,* 3 (1867), pp. 164-165: DENZ. 1697-1698;

ID., *Syllabus,* 8 dec. 1864, prop. 19: *A.S.S.,* 3 (1867), p. 170; prop. 20: *ibid.;* p. 171; prop. 54: *ibid.,* p. 174: DENZ. 1719, 1720, 1754;

LEO XIII, Encycl. *Immortale Dei,* 1 nov. 1885: *A.S.S.,* 18 (1885), p. 174: DENZ. 1869;

*C.I.C.*: multi canones sunt in quibus indoles Ecclesiae societatis perfectae supponitur ut sunt can. 109, 120, 121, 265, 1160, 1322, § 2, 1495, § 1, 1496, 2214, § 1, 2390;

PIUS XI, Encycl. *Ubi arcano,* 23 dec. 1922: *A.A.S.,* 14 (1922), pp. 697 ss.;

ID., Encycl. *Quas primas,* 11 dec. 1925: *A.A.S.,* 17 (1925), pp. 604 ss.: DENZ. 2197;

ID., Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: *A.A.S.,* 22 (1930), pp. 52-53: DENZ. 2203;

PIUS XII, Alloc. *ad Sacram Romanam Rotam,* 2 oct. 1944: *A.A.S.,* 36 (1944), p. 289;

ID., Alloc. *ad Sacram Romanam Rotam,* 29 oct. 1947: *A.A.S.,* 39 (1947), p. 495;

Id., Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui X internationali de Scientiis Historicis,* 7 sept. 1955: *A.A.S.,* 47 (1955), p. 677.

[3] De necessaria concordia inter utramque societatem:

Gregorius XVI, Encycl. *Mirari vos,* 15 aug. 1832: *A.S.S.,* 4 (1868), p. 344: Denz. 1615;

Pius IX, Encycl. *Quanta cura,* 8 dec. 1864: *A.S.S.,* 3 (1867), p. 161: Denz. 1688;

Id., *Syllabus,* 8 dec. 1864, prop. 55: *ibid.,* p. 174: Denz. 1755;

Leo XIII, Encycl. *Immortale Dei,* 1 nov. 1885: *A.S.S.,* 18 (1885), pp. 166, 173: Denz. 1866-1867;

Id., Encycl. *Libertas praestantissimum,* 20 iun. 1888: *A.S.S.,* 20 (1887), pp. 603 et 611.

S. Pius X, Encycl. *Vehementer Nos,* 11 febr. 1906: *A.S.S.,* 39 (1906), pp. 12-13: Denz. 1995;

Id., Encycl. *Pascendi,* 8 sept. 1907: *A.S.S.,* 40 (1907), pp. 614-615: Denz. 2092;

Pius XI, Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: *A.A.S.,* 22 (1930), pp. 55-56: Denz. 2205;

Pius XII, Alloc. *ad Populum Romanum,* 20 febr. 1949: *A.A.S.,* 41 (1949), pp. 75-76;

Id., Alloc. *Conventui I universali de catholico laicorum apostolatu,* 14 oct. 1951: *A.A.S.,* 43 (1951), p. 785;

Id., Alloc. *Sociis Sodalitatis Scriptorum Ephemeridum exterarum Nationum in Urbe degentibus,* 12 maii 1953: *A.A.S.,* 45 (1953), pp. 399 s.;

Id., Alloc. *Conventui X internationali de Scientiis Historicis,* 7 sept. 1955: *A.A.S.,* 47 (1955), p. 679: In hac Allocutione sese refert explicite Pius XII ad doctrinam Leonis XIII citando Encyclicas *Diuturnum illud, Immortale Dei* et *Sapientiae christianae.*

Cum Legati exterarum nationum litteras suas publicas porrigebant, saepe saepius Pius XII in memoriam revocabat necessariam istam concordiam. Sic inter alia: Legato Italiae, 7 dec. 1939: *A.A.S.,* 31 (1939), p. 705; Legato Rumeniae, 15 nov. 1940: *A.A.S.,* 32 (1940), p. 501; Legato Argentinae, 22 nov. 1941: *A.A.S.,* 33 (1941), p. 503; Legato Galliae, 10 maii 1945: *A.A.S.,* 37 (1945), p. 147; Legato Reipublicae Chilensis, 29 ian. 1952: *A.A.S.,* 44 (1952) p. 185.

[4] Leo XIII, Encycl. *Sapientiae christianae,* 10 ian. 1890: *A.S.S.,* 22 (1889/90), p. 385;

Pius XI, Encycl. *Divini Redemptoris,* 19 mart. 1937: *A.A.S.,* 29 (1937), p. 79;

Pius XII, Encycl. *Summi Pontificatus,* 20 oct. 1939: *A.A.S.,* 31 (1939), p. 433;

Id., *Nuntius Radiophonicus,* 24 dec. 1941: *A.A.S.,* 34 (1942), pp. 12, 14;

Id., Alloc. *Em.mis Cardinalibus recenter creatis,* 20 februarii 1946: *A.A.S.,* 38 (1946), pp. 145 ss.;

Id., Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui I Internationali de Hispathologia Systematis nervorum,* 13 sept. 1952: *A.A.S.,* 44 (1952), p. 786.

Haec doctrina de Ecclesia explicite proponitur a Pio XI, Praedicatoribus tempore Quadrages.: *Civiltà Cattolica,* 78, vol. I (1927), pp. 554-555;

Pius XII, Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iun. 1943: *A.A.S.,* 35 (1943), pp. 222 ss.

[5] Leo XIII, Encycl. *Immortale Dei,* 1 nov. 1885: *A.S.S.,* 18 (1885), p. 164: « Civilem igitur societatem communi utilitate natam, in tuenda prosperitate reipublicae necesse est sic consulere civibus, ut obtinendo adipiscendoque summo illi atque incommutabili bono quod sponte appetunt, non modo nihil importet umquam incommodi, sed omnes quascumque possit, opportunitates afferat »;

Id., Encycl. *Libertas praestantissimum,* 20 iun. 1888: *A.S.S.,* 20 (1887), p. 595;

S. Pius X, Encycl. *Vehementer Nos,* 11 febr. 1906: *A.S.S.,* 39 (1906), p. 5: De lege gallica qua Status ab Ecclesia separatur scribitur: « ... actionem civitatis sola vitae mortalis prosperitate metitur, in qua consistit causa proxima civilis societatis: causam ultimam civium, quae est sempiterna beatitudo extra hanc brevitatem vitae hominibus proposita, tamquam alienam rei publicae, plane negligit. Quod contra, ad adeptionem summi illius absolutique boni, ut hic totus est fluxarum rerum ordo dispositus, ita verum est rempublicam non modo non obesse, sed prodesse oportere »;

Pius XII, Encycl. *Summi Pontificatus,* 20 oct. 1939: *A.A.S.,* 31 (1939), p. 433: inter finem Status ponit: « utque cives adiuvet ad supernum sibi destinatum finem assequendum »;

Ioannes XXIII, Encycl. *Grata recordatio,* 26 sept. 1959: *A.A.S.,* 51 (1959), p. 676.

[6] Leo XIII, Encycl. *Sapientiae christianae,* 10 ian. 1890: *A.S.S.,* 22 (1889-90), p. 396.

[7] Articulus primus Cleri Gallicani ut irritus declaratus a Constitutione *Inter multiplices* Alexandri VIII, 4 aug. 1690: Denz. 1322;

De novo damnatus in Const. *Auctorem fidei,* 28 aug. 1794, inter errores pseudo-Synodi Pistoriensis a Pio VI: Denz. 1598-1599;

Pius IX, Damnatio propositionis Ioannis Nep. Nuytz *Ad Apostolicae,* 22 aug. 1851: (*Pii IX P. M. Acta,* Par. I, Vol. I, p. 287) quae invenitur in *Syllabus,* 8 dec. 1864, prop. 24: *A.S.S.,* 3 (1867), p. 171: Denz. 1724;

Leo XIII, Encycl. *Immortale Dei,* 1 nov. 1885: *A.S.S.,* 18 (1885/86), pp. 166-167: Denz. 1866: « Quidquid igitur est in rebus humanis quoquo modo sacrum, quidquid ad salutem animarum cultumve Dei pertinet, sive tale illud sit natura sua, sive rursus tale intelligatur propter causam ad quam refertur, id est omne in potestate arbitrioque Ecclesiae », refertum a Pio XII in Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui X Internationali de Scientiis Historicis,* 7 sept. 1955: *A.A.S.,* 47 (1955), pp. 677-678.

Inde ius competit Ecclesiae de legibus civilibus iudicare sub aspectu religioso: Leo XIII, Encycl. *Sapientiae christianae,* 10 ian. 1890: *A.S.S.,* 22 (1889/90), p. 397.

In Epistola conscripta a Card. Merry del Val *ad Em.mum Cardinalem Sevin,* Lugdunensem Archiepiscopum, occasione Congressus Catholicorum Iurisconsultorum, anno 1913 habiti de hac re, commendantur opera Tarquini, Cavagnis et Billot: *A.A.S.,* 5 (1913), p. 559.

Pius XI, Encycl. *Ubi arcano,* 23 dec. 1922: *A.A.S.,* 14 (1922), p. 698;

Pius XII, Alloc. *Cardinalibus et Episcopis,* 2 nov. 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), pp. 671-673;

Id., Alloc. *Sociis Sodalitatis Scriptorum Ephemeridum exterarum Nationum in Urbe degentibus,* 12 maii 1953: *A.A.S.,* 45 (1953), p. 400.

[8] A Summis Pontificibus saepe ex tempore Conversionis rerum politicarum in Gallia docentur pericula civitati eminentia ex neglectu religionis et legis Christi.

Citantur ad exemplum:

Pius VI, Alloc. *in Consistorio,* 29 mart. 1790. Citantur: S. Aug. *Epist. ad Marc.* 138, 15: *PL* 33, 532 et *Contra Faustum,* 21, 14: *PL* 42, 398;

Id., *Epist. ad Lud. XVI,* 17 aug. 1790;

Id., post exsecutionem Ludovici XVI;

Gregorius XVI, Encycl. *Mirari vos,* 15 aug. 1832: *A.S.S.,* 4 (1868), p. 343, cum citatione S. Aug. *In Ps.* 124, 7: *PL* 37, 1654;

Pius IX, Encycl. *Quanta cura,* 8 dec. 1864: *A.S.S.,* 3 (1867), pp. 166-167.

In Schemate apparato pro Conc. Vat. I [Mansi 51, 545 ss.]: virtute et pietate bonos facit cives; in auctoritate divina fundatur officium oboedientiae civilis; principes edocet non ad proprium commodum, sed ad bonum commune ordinari gubernium.

Leo XIII, Encycl. *Diuturnum illud,* 29 iun. 1881: *A.S.S.,* 14 (1881), pp. 3-14, ubi [p. 13] citatur S. Aug. *De moribus Ecclesiae,* I, 30: *PL* 32, 1336;

Id., *Cum multa sint,* 8 dec. 1882: *A.S.S.,* 15 (1882), p. 242: « Nam ubi religio tollatur, vacillare necesse est illorum stabilitatem principiorum, in quibus salus publica maxime nititur quaeque vim a religione capiunt plurimam, cuiusmodi potissimum sunt, iuste moderateque imperare, propter conscientiam officii subesse, domitas habere virtute cupiditates, suum cuique reddere, aliena non tangere ».

Id., Encycl. *Nobilissima Gallorum gens,* 8 febr. 1884: *A.S.S.,* 16 (1883), pp. 242-243;

Id., Encycl. *Humanum genus,* 20 apr. 1884: *Ibid.,* pp. 417-433;

Id., Encycl. *Au milieu des sollicitudes,* 16 febr. 1892: *A.S.S.,* 24 (1891/92), p. 520;

Id., Encycl. *Caritatis,* 19 mart. 1894: *A.S.S.,* 26 (1893/1894), p. 525;

Id., Epist. Apost. *Praeclara gratulationis,* 20 iun. 1894: *A.S.S.,* 26 (1893/94), p. 715;

Id., Epist. *Longinqua oceani,* 6 ian. 1895: *A.S.S.,* 27 (1894/95), p. 389;

Id., Encycl. *Tametsi futura,* 1 nov. 1900: *A.S.S.,* 33 (1900/01), pp. 283-285;

S. Pius X, Encycl. *Iucunda sane,* 12 mart. 1904: *A.S.S.,* 36 (1903/04), p. 520;

Benedictus XV, Encycl. *Ad Beatissimi,* 1 nov. 1914: *A.A.S.,* 6 (1914), pp. 567-568 et 571;

Id., Epist. *Anno iam exeunte,* ad R. P. Ios. Hiss, Societatis Mariae Praepositum Generalem, 7 mart. 1917: *A.A.S.,* 9 (1917), p. 172;

Pius XI, Encycl. *Ubi arcano,* 23 dec. 1922: *A.A.S.,* 14 (1922), pp. 683 et 687;

Id., Encycl. *Quas primas,* 11 dec. 1925: *A.A.S.,* 17 (1925), pp. 604-605;

Pius XII, Encycl. *Summi Pontificatus,* 20 oct. 1939: *A.A.S.,* 31 (1939), pp. 423-424;

Id., Alloc. *Puellis ab Actione Catholica ex Italiae dioecesibus,* 6 oct. 1940: *A.A.S.,* 32 (1940), p. 411;

ID., Alloc. *Adulescentibus ab Actione Catholica ex Italiae dioecesibus,* 10 nov. 1940: *Ibid.,* pp. 495-496;

IOANNES XXIII, Encycl. *Ad Petri cathedram,* 29 iun. 1959: *A.A.S.,* 51 (1959), pp. 528 et 529: « Atque id potissimum pro certo habendum esse putamus: neglectis nempe, vel proculcatis sacrosanctis Dei religionisque iuribus, ipsa humanae societatis fundamenta serius ocius labare ac pessumdari, secundum sapientissimam Decessoris nostri imm. mem. Leonis XIII sententiam: " Consequens... est, ut vis frangatur legum et omnis debilitetur auctoritas, si summa atque aeterna ratio iubentis vetantis Dei repudietur " [Epist. *Exeunte iam anno,* 25 dec. 1888: *A.S.S.,* 21 (1888), p. 327]. Cui quidem sententiae illud Ciceronis effatum consonat: " Vos, Pontifices... diligentius... urbem religione, quam ipsis moenibus cingitis " [*De nat. deor.* III, 40] ».

[9] S. AUGUSTINUS, *Epist. ad Marcellinum,* 138, 15: *PL* 33, 532: « Proinde qui doctrinam Christi adversam dicunt esse reipublicae, dent exercitum talem quales doctrina christiana esse milites iussit; dent tales provinciales, tales maritos, tales coniuges, tales parentes, tales filios, tales dominos, tales servos, tales reges, tales iudices, tales denique debitorum ipsius fisci redditores et exactores, quales esse praecipit doctrina christiana, et audeant eam dicere adversam esse reipublicae; immo vero non dubitent eam confiteri magnam, si obtemperetur, salutem esse reipublicae ».

[10] Cf. etiam *Tit.* 3, 1; *I Pt.* 2, 13-15.

[11] Cf. etiam *Sap.* 6, 4-6; *Rom.* 13, 1.

[12] PIUS XII, *Nuntius Radiophonicus,* 24 dec. 1942: *A.A.S.,* 35 (1943), p. 10.

[13] LEO XIII, Encycl. *Libertas praestantissimum,* 20 iun. 1888: *A.S.S.,* 20 (1887), p. 603: « Cum enim clamet ipsa natura, oportere civibus in societate suppetere copias opportunitatesque ad vitam honeste, scilicet secundum Dei leges, degendam, quia Deus est omnis honestatis iustitiaeque principium, profecto illud vehementer repugnat, posse iisdem de legibus nihil curare, vel etiam quidquam infense statuere civitatem. Deinde qui populo praesunt, hoc omnino rei publicae debent, ut non solum commodis et rebus externis, sed maxime animi bonis, legum sapientia, consulant »;

ID., Encycl. *Sapientiae christianae,* 10 ian. 1890: *A.S.S.,* 22 (1889/90), p. 385;

ID., Encycl. *Au milieu des sollicitudes,* 16 febr. 1892: *A.S.S.,* 24 (1891/92), p. 520.

[14] LEO XIII, Encycl. *Humanum genus,* 20 apr. 1884: *A.S.S.,* 16 (1883), p. 427: « Revera humani generis societas, ad quam sumus natura facti, a Deo constituta est naturae parente: ab eoque tamquam a principio et fonte tota vis et perennitas manat innumerabilium, quibus illa abundat, bonorum. Igitur quemadmodum singuli pie Deum sancteque colere ipsa naturae voce admonemur, propterea quod vitam et bona quae comitantur vitae a Deo accepimus, sic eamdem ob causam populi et civitates »;

ID., Encycl. *Immortale Dei,* 1 nov. 1885: *A.S.S.,* 18 (1885), p. 163;

ID., Encycl. *Libertas praestantissimum,* 20 iun. 1888: *A.S.S.,* 20 (1887), p. 604: « Quamobrem Deum civilis societas, quia societas est, parentem et auctorem suum cognoscat necesse est, atque eius potestatem dominatumque vereatur et colat »;

Id., Encycl. *Au milieu des sollicitudes,* 16 febr. 1892: *A.S.S.,* 24 (1891/92), p. 520;

S. Pius X, Encycl. *Vehementer Nos,* 11 febr. 1906: *A.S.S.,* 39 (1906), p. 5: « ... qui [Deus] ipse humanae societatis non minus quam hominum singulorum conditor et conservator est; propterea que non privatim tantummodo colatur necesse est, sed etiam publice »;

Id., Alloc. habita *in Consistorio,* 21 febr. 1906: *Ibid.,* pp. 30-31: « Atqui non singularium modo hominum dominus ac dominator, sed gentium etiam ac civitatum Deus est: quem proinde agnoscere, vereri, colere ipsas nationes, quique illis praesunt, oportet publice »;

Pius XI, Encycl. *Quas primas,* 11 dec. 1925: *A.A.S.,* 17 (1925), p. 609;

Pius XII, Encycl. *Mediator Dei,* 20 nov. 1947: *A.A.S.,* 39 (1947), pp. 525 ss.

[15] Leo XIII, Encycl. *Immortale Dei,* 1 nov. 1885: *A.S.S.,* 18 (1885), pp. 163-164: « ... civitates non possunt, citra scelus, gerere se tamquam si Deus omnino non esset, ... aut asciscere de pluribus generibus indifferenter quod libeat: omninoque debent eum in colendo numine morem usurpare modumque, quo coli se Deus ipse demonstravit velle »;

Pius XI, Encycl. *Quas primas,* 11 dec. 1925: *A.A.S.,* 17 (1925), pp. 601, 609;

Pius XII, Encycl. *Mediator Dei,* 20 nov. 1947: *A.A.S.,* 39 (1947), pp. 525-526.

[16] Difficultati motae diebus nostris de impossibilitate pro Statu eligendi inter diversos cultus sic solvitur in Encyclica *Immortale Dei*: *l. c.,* p. 164: « Vera autem religio quae sit, non difficulter videt qui iudicium prudens sincerumque adhibuerit; argumentis enim permultis atque illustribus, veritate nimirum vaticiniorum, prodigiorum frequentia, celerrima fidei vel per medios hostes ac maxima impedimenta propagatione, martyrum testimonio, aliisque similibus liquet, eam esse unice veram, quam Iesus Christus et instituit ipsemet et Ecclesiae suae tuendam propagandamque demandavit »;

Id., Encycl. *Libertas praestantissimum,* 20 iun. 1888: *A.S.S.,* 20 (1887), p. 604.

De indifferentismo sub aspectu potius personali loquitur Ioannes XXIII, Encycl. *Ad Petri cathedram,* 29 iun. 1959: *A.A.S.,* 51 (1959), pp. 501-502.

[17] Leo XIII, Encycl. *Libertas praestantissimum,* 20 iunii 1888: *A.S.S.,* 20 (1887), pp. 602-603: probat necessariam esse divinae legis positivae observantiam non tantum ab individuis, sed etiam a tota civitate;

Id., Encycl. *Tametsi futura,* 1 nov. 1900: *A.S.S.,* 33 (1900), p. 279;

S. Pius X, Encycl. *Iucunda sane,* 12 mart. 1904: *A.S.S.,* 36 (1903/4), pp. 521-522.

De necessaria subordinatione Status legibus ecclesiasticis: *Syllabus,* 8 dec. 1864, prop. 42: *A.S.S.,* 3 (1867), p. 172: Denz. 1742, et prop. 54: *A.S.S., Ibid.,* p. 174: Denz. 1754.

Circa legem abstinendi ab operibus servilibus certis aliquibus diebus: Pius IX, Encycl. *Quanta cura,* 8 dec. 1864: *A.S.S.,* 3 (1867), p. 163.

Ioannes XXIII, Encycl. *Princeps Pastorum,* 28 nov. 1959: *A.A.S.,* 51 (1959), p. 860: « Nominatim in iis, quae ad scholae negotia tractanda eamque recte componendam ad subsidia egentium civium classibus disposite impertienda, ad cuiusvis generis operariorum consociationes recte ordinandas, et ad publicam rem administrandam pertinent, catholicorum autochthonum, peritia insignium,

praecipue erunt et egregiae partes, si — quemadmodum officii conscientia postulat, a qua sine violatae fidei crimine nequit declinari — in capiendis consiliis rebusque agendis christianae legis ducentur rationibus; quas quidem, ut multis saeculis comprobata experientia docet, maximam vim et momentum habent ad bonum commune comparandum ».

Id., Encycl. *Grata recordatio*, 26 sept. 1959: *A.A.S.*, 51 (1959), pp. 676-677: « ... neque immemores sint aeternarum legum, quae a Deo oriuntur, et quae moderandorum populorum fundamenta sunt ac veluti cardines; itemque prae mentis oculis habeant singulos hominum animos, ut a Divino Numine creati sunt, ita ad illud potiundum fruendumque destinari ».

[18] Pius IX, Encycl. *Qui pluribus*, 9 nov. 1846: Denz. 1637.

[19] De istis diversis iuribus Ecclesiae sunt diversae propositiones *Syllabus*: Ecclesia societas perfecta dotata suis iuribus independenter a Statu [prop. 19 et 20: *A.S.S.*, 3 (1867/68), pp. 170-171: Denz. 1719-1720; ius possidendi bona temporalia, prop. 26, p. 171: Denz. 1726; ius Episcoporum promulgandi Litteras apostolicas absque venia civilis gubernii, prop. 28, p. 171: Denz. 1728; de immunitatibus ecclesiasticis, prop. 30, 31, 32 et 43, pp. 171 et 172: Denz. 1730-1732 et 1743; potestas circa sacra, doctrinam theologiae, efformationem clericorum, scholas, etc., prop. 33, p. 172: Denz. 1733; prop. 41, p. 172: Denz. 1741; prop. 44, pp. 172-173: Denz. 1744; prop. 45, 46, 47, 48, p. 173: Denz. 1745-1748; de libera et mutua communicatione inter Pontificem Romanum et Episcopos fidelesque, prop. 49, p. 173: Denz. 1749. Circa institutionem, praesentationem et depositionem Episcoporum, prop. 50 et 51, p. 173: Denz. 1750-1751; circa professionem religiosam, prop. 52 et 53, pp. 173-174: Denz. 1752-1753; circa matrimonium, prop. 65-74, pp. 175-176: Denz. 1765-1774. Circa facultatem erogandi eleemosynas: Encycl. *Quanta cura*, *A.S.S.*, 3 (1867), p. 163: Denz. 1693. Circa ista iura Ecclesiae videnda sunt schemata praeparata a Commissione « de rebus politico-ecclesiasticis »: Decretum de verbi Dei praedicatione et instructione religiosa libere exercenda: Mansi 53, 853-855; de libere exercenda Ecclesiae potestate: *Ibid.*, 855-856; de bonis ecclesiasticis, deque eorum libera administratione: *Ibid.*, 856-860; circa iuris patronatus exercitium: *Ibid.*, 860-862; de concordatis: *Ibid.*, 862-864; de admissione adulescentium ad statum ecclesiasticum, deque eorum privilegiis, et immunitatibus: *Ibid.*, 864-866; de clericis, qui in scholis quae a gubernio pendent aliquo funguntur munere: *Ibid.*, 866-867; de pauperum operariorumque sublevanda miseria: *Ibid.*, 867-872; de educatione et instructione clericorum: *Ibid.*, 872-874; de regularibus ordinibus et de congregationibus: *Ibid.*, 874-876; pro confraternitatibus aliisque piis operibus: *Ibid.*, 876-877; de potestatis civilis interventu in Episcoporum electione: *Ibid.*, pp. 877-878; circa matrimonium habita ratione ad leges civiles: *Ibid.*, 878-881; de christianae iuventutis institutione: *Ibid.*, 882-890; de communione catholicorum cum acatholicis: *Ibid.*, 890-891; de iudiciaria potestate Ecclesiae, ab appellationibus tamquam ab abusu vindicata: *Ibid.*, 891-894].

In *Codice Iuris Canonici* plura inter ista iura vindicantur circa educationem clericorum: can. 1352; scholas cuiuscumque gradus cuiuscumque disciplinae instituendi: can. 1375; religiosam iuventutis institutionem in quibuslibet scholis promovendi, et sub aspectu fidei et morum vigilandi super doctrinam, libros et magistros: cann. 1381, 1382, 1384; potestas acquirendi, possidendi et administrandi

bona temporalia independenter a potestate civili: can. 1495 et exigendi tributa fidelium: can. 1496; circa matrimonium: can. 1016.

[20] Cf. quae referuntur supra in nota 5, quibus addenda sunt:

Pius VII, Encycl. *Diu satis,* 15 maii 1800: *Bullarii Rom. Continuatio,* t. XI, pp. 21 ss.;

Pius IX, Encycl. *Quanta cura,* 8 dec. 1864: *A.S.S.,* 3 (1867/68), p. 166;

Pius XI, Encycl. *Ad salutem,* 20 apr. 1930: *A.A.S.,* 22 (1930), pp. 219 et 220.

[21] S. Gregorius M., *Epist. 65, ad Mauricium*: *PL* 77, 663.

De conditione hic posita ut possit applicari doctrina catholica, cf. Taparelli D'Azeglio, *Essai théorique de droit naturel,* ed. 4, Paris Leipzig-Tournai, t. I, pp. 388-390.

[22] *C.I.C.,* can. 1351. Inter fontes huius canonis consulenda sunt:

Benedictus XIV, Epist. *Postremo mense,* 28 febr. 1747: *Benedicti XIV Bullarium,* t. II, Romae 1754, pp. 113-145: Distinguitur inter infidelem non baptizatum, et haereticum, qui baptismate suscepto in Ecclesia, ab ea secedit, secundum doctrinam S. Thomae, II-II, q. 10, a. 8;

Pius VI, *Epist.* ad Card. de Rupe Fucaldo *Quod aliquantulum,* 1791; citantur epistolae S. Augustini ad Vincentium Cartennensem, *Epist. 93*: *PL* 33, 321-347 et ad Bonifacium Comitem, *Epist. 185,* 8: *PL* 33, 795 s.;

Leo XIII, Encycl. *Immortale Dei,* 1 nov. 1885: *A.S.S.,* 18 (1885), pp. 174-175 ubi citatur S. Augustinus: « Credere non potest homo nisi volens »: *in Io.* 26, 2: *PL* 35, 1607;

Pius XII, Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iun. 1943: *A.A.S.,* 35 (1943), p. 243;

Id., Alloc. *ad Sacram Romanam Rotam,* 6 oct. 1946: *A.A.S.,* 38 (1946), p. 393, ubi refertur memoriale Secretariatus Status de ista re (*Ibid.,* p. 394).

[23] Ad hoc enim spectant sapiens moderatio cultuum non catholicorum et prohibitio doctrinarum contrariarum fidei, non ut acatholici vi convertentur, sed ut praeservetur unitas fidei. Ita: Taparelli D'Azeglio, *Essai théorique de droit naturel,* ed. 4, t. I, p. 390: « Ce ne sera pas évidemment dans le but *d'en faire des croyants* ou *de les rendre pieux par force,* mais pour les empêcher de troubler, par de fausses doctrines ou par le scendale de leur conduite, l'unité religieuse de la société, cet élément d'une haute importance pour la félicité publique »;

Quod testatur etiam Pius XII, Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui X Internationali de Scientiis Historicis,* 7 sept. 1955: *A.A.S.,* 47 (1955), pp. 678-679: « Qu'on n'objecte pas que l'Eglise elle-même méprise les convictions personnelles de ceux qui ne pensent pas comme elle. L'Eglise considérait et considère l'abandon volontaire de la vraie foi comme une faute. Lorsqu'à partir de 1200 environ cette défection entraîna des poursuites pénales de la part du pouvoir tant spirituel que civil, ce fut pour éviter que ne se déchirât l'unité religieuse et ecclésiastique de l'Occident. Aux non-catholiques, l'Eglise applique le principe repris dans le Code de Droit Canon: " Ad amplexandam fidem catholicam nemo invitus cogatur [can. 1351] ", et estime que leurs convictions constituent un motif, mais non toutefois le principal, de tolérance...

... L'Eglise ne dissimule pas qu'elle considère en principe cette collaboration comme normale, et qu'elle regarde comme un idéal l'unité du peuple dans la vraie religion et l'unanimité d'action entre elle et l'Etat. Mais elle sait aussi que

dequis un certain temps les événements évoluent plutôt dans l'autre sens, c'est-à-dire vers la multiplicité des confessions religieuses et des conceptions de vie dans la même communauté nationale, où les catholiques constituent une minorité plus ou moins forte ».

De libertate religiosa (libertate conscientiae, cultus et propagandae) sunt citanda praecipue sequentia documenta:

PIUS VI, *Communicamus vobiscum,* Alloc. in Consistorio secr., 29 mart. 1790;

ID., Epist. *Priores litterae tuae,* ad Card. de Loménie, 23 febr. 1791;

ID., Epist. *Quod aliquantulum,* ad Card. de Rupe Fucaldo, 10 mart. 1791;

PIUS VII, *Post tam diuturnas,* 29 apr. 1814;

GREGORIUS XVI, Encycl. *Mirari vos,* 15 aug. 1832: *A.S.S.,* 4 (1868), pp. 341-342 [cf. DENZ. 1613].

ID., Encycl. *Singulari Nos,* 25 iun. 1834: *Acta Gregorii Pp. XVI,* Vol. I, pp. 433 ss.;

PIUS IX, Encycl. *Qui pluribus,* 9 nov. 1846: *Pii IX Acta,* P. I, pp. 4 ss.;

ID., Alloc. in Consistorio *Maxima quidem,* 9 iun. 1862;

ID., Encycl. *Quanta cura,* 8 dec. 1864: *A.S.S.,* 3 (1867/68), p. 162: DENZ. 1690, cum citatione S. AUGUSTINI, *Epist. 105,* c. II, 9: *PL* 33, 399;

ID., *Syllabus,* 8 dec. 1864, prop. 77: *A.S.S.,* 3 (1867), p. 176: DENZ. 1777; prop. 78: *A.S.S., Ibid.*: DENZ. 1778. De his propositionibus, vide: Alloc. *Acerbissimum,* 27 sept. 1852; prop. 79: *A.S.S., Ibid.*: DENZ. 1779, vide: Alloc. *Numquam fore,* 15 dec. 1856;

LEO XIII, Encycl. *Immortale Dei,* 1 nov. 1885: *A.S.S.,* 18 (1885), p. 172;

ID., Encycl. *Libertas praestantissimum,* 20 iun. 1888: *A.S.S.,* 20 (1887), pp. 603-605: de libertate cultuum; pp. 605-608: de loquendi et scribendi libertate [cf. DENZ. 1931-1932]; p. 608: de vera et falsa libertate conscientiae; p. 612 [DENZ. 1932]: damnatur promiscua libertas religionum;

BENEDICTUS XV, Epist. *Anno iam exeunte,* ad R. P. Ios. Hiss, Societatis Mariae Praepositum Generalem, 7 mart. 1917: *A.A.S.,* 9 (1917), p. 172: inter principia perniciosa quibus civitatum disciplina nititur et quibus christianae societatis fundamenta convelluntur recenset Summus Pontifex: « Libertates maxime sentiendi de religione, vel vulgandi quidquid quisque voluisset, nullis contineri finibus, dum noceret nemini »;

PIUS XI, Epist. *Constat apprime,* 16 apr. 1921, ad Card. Gasparri: De conventionibus inter Sanctam Sedem et Italiae Regnum initis: ubi agitur de libertate conscientiae et discussionis: *A.A.S.,* 21 (1929), pp. 301-302;

ID., Encycl. *Non abbiamo bisogno,* 29 iun. 1931: *A.A.S.,* 23 (1931), pp. 301-302;

Lettre de la Secrétairerie d'Etat à M. Duthoit, 19 iul. 1938: Ed. Bonne Presse, t. XVIII, p. 86;

PIUS XII, Alloc. *ad Sacram Romanam Rotam,* 6 oct. 1946: *A.A.S.,* 38 (1946), pp. 394-395;

ID., Epist. apost. *Carissimis Russiae,* 7 iul. 1952: *A.A.S.,* 44 (1952), p. 505;

IOANNES XXIII, Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui X Romae habito ab Italica Catholicorum iuris peritorum Sodalitate,* 8 dec. 1959: *A.A.S.,* 52 (1960), p. 47, cf. etiam pp. 49-50.

[24] *De tolerantia*: Principia enuntiata a S. THOMA, II-II, q. 10, a. 11, a

Leone XIII proclamantur in Encycl. *Immortale Dei,* 1 nov. 1885: *A.S.S.,* 18 (1885), p. 174 et longius exponuntur in Encycl. *Libertas praestantissimum,* 20 iun. 1888: *A.S.S.,* 20 (1887), pp. 609-612;

Pius XII, Alloc. *ad Sacram Romanam Rotam,* 6 oct. 1946: *A.A.S.,* 38 (1946), p. 392;

Id., Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui V nationali Italico Unionis Iureconsultorum Catholicorum,* 6 dec. 1953: *A.A.S.,* 45 (1953), pp. 794-802;

Id., Alloc. *Conventui X Internationali de Scientiis Historicis,* vide notam 23.

[25] Pius XII, Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui V nationali Italico Unionis Iureconsultorum Catholicorum,* 6 dec. 1953: *A.A.S.,* 45 (1953), p. 801: « In tali singoli casi l'atteggiamento della Chiesa e dello Stato nei singoli Stati, da una parte, e, dall'altra, del *bonum commune* della Chiesa universale, del regno di Dio sopra tutto il mondo ».

In praecedentibus, Summus Pontifex loquitur etiam de bono communi civili alicuius communitatis Status [p. 799]. Nos vero extendimus ad bonum commune internationale omnium nationum.

[26] Cf. Leo XIII, Encycl. *Libertas praestantissimum,* 20 iun. 1888: *A.S.S.,* 20 (1887), pp. 609-612;

Pius XII, Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui V nationali Italico Unionis Iureconsultorum Catholicorum,* 6 dec. 1953: *A.A.S.,* 45 (1953), pp. 798-799.

[27] Taparelli D'Azeglio, *Essai théorique de droit naturel, l. c.,* p. 391.

[28] Taparelli D'Azeglio, *Ibid.,* p. 387.

[29] Leo XIII, Encycl. *Sapientiae christianae,* 10 ian. 1890: *A.S.S.,* 22 (1889/90), pp. 396-397.

[30] Leo XIII, Encycl. *Sapientiae christianae,* 10 ian. 1890: *A.S.S.,* 22 (1889/90), p. 400;

Pius XII, Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui V nationali Italico Unionis Iureconsultorum Catholicorum,* 6 decembris 1953: *A.A.S.,* 45 (1953), pp. 799-800.

[31] Cf. Pius XI, *Discorso agli Universitari cattolici*: « Quando la politica si accosta all'altare, allora la religione e la Chiesa, ed il Papa, che la rappresenta, sono non soltanto nel diritto ma anche nel dovere di dare indicazioni e direttive che anime cattoliche hanno il diritto di richiedere e il dovere di seguire » (*L'Osservatore Romano,* 10 sett. 1924).

Id., *Discours à la jeunesse catholique*: « C'est la politique qui a touché à l'autel. Et Nous défendons alors l'autel. C'est Notre rôle à nous de défendre la religion, les consciences, la sainteté des sacrements » (*L'Osservatore Romano,* 21-22 sett. 1925).

[32] Multi scriptores diebus nostris docuerunt principia hic exposita non esse nisi normae contingentes datae a Summis Pontificibus relate ad rerum adiuncta iam amplius non vigentia:

Pius VI, Hieronymo Mariae, Archiepiscopo Burdigalensi, 10 iul. 1790: « Immutabilia certe sunt sua [regis] erga Deum officia, neque umquam ullam ob causam dissimulanda; etiamsi in animo habeat, ut immutatis tam perversis temporibus ad eadem praestanda revertatur ».

Non potest dubitari quod Leo XIII intenderit doctrinam immutabilem « de constitutione christiana civitatum » per Encycl. *Immortale Dei* tradere. Etenim istam doctrinam proponit tamquam in revelatione fundatam et rationi naturali conformem.

Successores LEONIS XIII docuerunt doctrinam eius esse immutabilem prout in principiis tribus illis fundatam: iura Dei, natura hominis socialis ex qua profluit finis essentialis Status, et natura immutabilis Ecclesiae.

S. PIUS X, Epist. *Notre charge apostolique,* 25 aug. 1910 [Condamnation du *Sillon*]: *A.A.S.,* 2 (1910), pp. 612, 625, 627;

BENEDICTUS XV, Epist. *Anno iam exeunte,* ad R. P. Ios. Hiss, Societatis Mariae Praepositum Generalem, 7 mart. 1917: *A.A.S.,* 9 (1917), pp. 171-175;

PIUS XI, Encycl. *Divini illius Magistri,* 31 dec. 1929: *A.A.S.,* 22 (1930), pp. 65-66: « Quae omnia hucusque... diximus... doctrina catholica de *Civitatum constitutione christiana,* tamquam firmissimo et immutabili fundamento, innituntur, quae tam egregie a Decessore Nostro Leone XIII, praesertim in Encyclicis Litteris *Immortale Dei* et *Sapientiae christianae* exposita est ».

Citatis verbis Encyclicae *Immortale Dei* quibus exponuntur distinctio utriusque potestatis necnon relatio, et potestas Ecclesiae indirecta, additur: « Quicumque haec principia recipere eademque proinde ad educationem applicare recusat, is necessario cum neget Christum ob sempiternam hominum salutem Ecclesiam suam condidisse, tum affirmat societatem civilem et Statum Deo eiusque naturali ac divinae legi non subiici. Quod quidem manifesto impium est, sanae rationi... »;

Lettre de la Secrétairerie d'Etat à M. Duthoit, 12 iul. 1933: Ed. Bonne Presse, t. X, p. 241;

ID., Encycl. *Divini Redemptoris,* 19 mart. 1937: *A.A.S.,* 29 (1937), p. 81;

PIUS XII, Encycl. *Summi Pontificatus,* 20 oct. 1939: *A.A.S.,* 31 (1939), pp. 432-433: « Etenim civitatis imperium, quemadmodum per Encyclicas Litteras *Immortale Dei* sapientissimus Decessor Noster p. m. Leo XIII edocet, idcirco a summo omnium Creatore statutum est, ut ex illius ordinis praescriptione, qui in universalibus, quibus *regitur, principiis ac normis incommutabilis consistit,* publicam rem moderetur; ut humanae personae, in praesenti hac vita, ad corporis mentisque vires quod attinet et ad rite componendos mores, perfectionis adeptionem faciliorem reddat; utque cives adiuvet ad supernum sibi destinatum finem assequendum »;

ID., Alloc. *ad Sacram Romanam Rotam,* 6 oct. 1946: *A.A.S.,* 38 (1946), p. 393;

ID., Alloc. *ad Sacram Romanam Rotam,* 29 oct. 1947: *A.A.S.,* 39 (1947), p. 495;

ID., Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui X Internationali de Scientiis Historicis,* 7 sept. 1955: *A.A.S.,* 47 (1955), pp. 677-678: « Léon XIII a enfermé, pour ainsi dire, dans une formule, la nature propre de ces relations, dont il donne un exposé lumineux dans ses Encycliques *Diuturnum illud* [1881], *Immortale Dei* [1885] et *Sapientiae christianae* [1890] ».

De oppositione inter laicismum hodiernum et doctrinam christianam, sic docet IOANNES XXIII, Encycl. *Grata recordatio,* 26 sept. 1959: *A.A.S.,* 51 (1959), p. 677: « Animadvertendum praeterea est talia ratiocinandi ac philosophandi genera haberi, itemque tales instituendae vitae rationes hodie in usum invectas esse, quae cum christiana doctrina concordare nullo modo possunt. Id Nos serena sed firma certaque mente asseverare desistemus numquam. Sed Deus sanabiles fecit homines ac Nationes! [cf. *Sap.* 1, 14]. Futurum igitur speramus ut, aridis postulatis ac propositis tandem posthabitis, ex cogitandi agendique ratione ortis, et crystalli instar concretis ac duratis, quae, ut norunt omnes, " laicismi " et " mate-

rialismi " commentis imbuta sunt, in sana illa doctrina, quam quotidie magis rerum experientia confirmat, opportuna remedia quaerantur et inveniantur. Haec autem doctrina Deum esse auctorem vitae eiusque legum testatur; eumque esse vindicem iurium humanaeque personae dignitatis. Deus igitur est " salus et Redemptio nostra! " [ex sacra liturgia] ».

## Caput X

## DE NECESSITATE ECCLESIAE ANNUNTIANDI EVANGELIUM OMNIBUS GENTIBUS ET UBIQUE TERRARUM

1. [*Exsistentia et fundamentum muneris*]. Dominus noster Iesus Christus, qui de semetipso testatus est: « Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur » (*Lc.* 12, 49), cum ex hoc mundo reversurus esset ad Patrem, Apostolis, ut omnibus gentibus Evangelium praedicarent, mandatum dedit dicens: « Euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae » (*Mc.* 16, 15). Apostoli autem hoc mandatum experiebantur et agnoscebant ut veram necessitatem sibi impositam. Ait enim Apostolus: « Si evangelizavero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit; vae enim mihi si non evangelizavero » (*I Cor.* 9, 16). Maximum illud et sanctissimum munus cum eorum terrestri vita non erat terminandum, sed usque ad finem saeculorum ab Ecclesia perpetuandum,[1] et reapse ad illam capitalem Ecclesiae missionem refertur, qua verum Dei cultum in fide viva et caritate usque ad extremas terrae partes propagat omnesque homines participes facit Redemptionis Christi, ut ad sempiternam perveniant beatitatem.[2] Officium autem Evangelii omnibus gentibus annuntiandi et ius illud exercendi ab ipso iure nativo Christi derivatur, sollemniter dicentis: « Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra. Euntes ergo docete omnes gentes » (*Mt.* 28, 19).

2. [*Natura muneris*]. Officium illud, cum sit Ecclesiae a suo divino Fundatore collatum, est originis divinae. Ut ex ipsis verbis Christi patet sese extendit ad omnes homines omnesque mundi partes:[3] debet enim Ecclesia opus Christi perenne reddere, qui pro totius mundi salute descendit de caelo et incarnatus est. Ubicumque igitur terrarum Ecclesia, independenter a quavis humana potestate, ius inalienabile habet praecones evangelicos mittere,[4] communitates christianas stabilire, homines sibi incorporare per baptismum in eosque sibi subditos suam exercere potestatem tam docendi quam regendi et sanctificandi.[5]

Quare adimpletioni huius missionis Ecclesiae pro toto mundo divinitus collatae nulli potestati civili sese opponere licet, diversam tamen ob rationem.[6]

Potestas civilis catholica, cum consecutionem finis ultimi supernaturalis suis civibus faciliorem reddere debeat, ut huius officii sanctissimi Ecclesiae expeditior fiat adimpletio pro viribus conari debet. Multo magis exercitium

huius Ecclesiae missionis impedire non potest, ut ipsa sibi publica commoda procuret: huiusmodi enim bona saluti aeternae civium anteponi non possunt.

Potestas civilis non catholica verum ius praedicationis evangelicae prohibendae sibi vindicare nequit, cum doctrina evangelica nihil contineat quod non sit rationi naturali summe congruens, dignitati humanae summe conveniens, et vitam hominum tam individualem quam socialem summe perficiens.

Nec praedicationi evangelicae opponi potest iustum legitimumque desiderium vera ea beneficia tuendi, quae veluti per sacram hereditatem peculiares cuiusvis nationis notas proprietatesque constituunt. Etenim in formis humanae civilisque vitae cuivis genti propriis, in moribus a maioribus receptis necnon in Institutis translaticiis, Evangelica lex non respuit nisi ea quae sunt rationi naturali legique divinae contraria. Quidquid veri, quidquid boni, quidquid honesti ac pulchri habet unaquaeque natio ex propria indole proprioque ingenio, Ecclesia praecipit ut servetur, et pro munere suo ad altiorem ordinem evehit.[7]

Ius evangelicae praedicationis a se alienari Ecclesia nec tolerare, nec umquam ab eo decedere potest: missionem enim suam capitalem non adimpleret, a Deo Salvatore glorificando deficeret, hominesque ordinariis salutis mediis privaret. Civilibus ergo potestatibus impedientibus quominus libere exerceat suum ius et officium sanctissimum, Ecclesia non cedit, sed usque ad sanguinem resistit, cum Apostolis dicens: « Oboedire oportet Deo magis quam hominibus » (*Act.* 5, 29).

Quare Sancta Synodus ius Ecclesiae evangelium annuntiandi omnibus gentibus ubique terrarum necnon omnibus praebendi auxilia salutis, ante faciem omnium populorum sollemniter proclamat, omnesque qui potestatem super populos exercent monet ut Ecclesiae plenae libertati huius muneris adimplendi non sese opponant, sed potius in gentibus Providentia divina sibi concreditis eius exercitio faveant.

3. [*Quibus et quomodo conveniat potestas et officium Evangelium praedicandi*].[8] Ius et officium Christi Evangelium annuntiandi ubique terrarum corpori Pastorum insimul cum Christi Vicario convenit, quibus omnibus in solidum Christus mandatum dedit imponendo commune officium.[9] Omnes ergo Episcopi simul cum suo Capite huius apostolicis muneris fidem annuntiandi omnibus gentibus sunt sponsores.[10] Attamen quod Apostolis omnibus eorumque successoribus mandabatur, id principaliter Petro eiusque successoribus, Romanis Pontificibus incumbit, quibus solis Dominus gregis sui universitatem concredidit. Ipsi ergo Romano Pontifici competit ius supremum, absolutum et universale fidei praecones in totum orbem terrarum mittendi eiusque officium est omni sollertia niti, ut Ecclesia ubique dilatetur hominesque universi Redemptionis Christi participes fiant.[11] Singuli autem Episcopi non tantum ius et officium habent omnibus suis viribus procurandi ut infideles in suo territorio degentes evangelizentur,[12] sed etiam, sollicitudine illa qua bonum Ecclesiae universalis in propriis dioecesibus promovere

tenentur, vocationes missionales foveant, neve desinant ex toto corde opera illa missionalia provehere quibus tam spiritualibus quam temporalibus evangelizationis universalis necessitatibus providetur.[13] Sacerdotes vero tam saeculares quam regulares, religiosi et religiosae, fidelesque omnes a Sacra Hierarchia mandato instrui possunt ut unusquisque suo modo adiutricem operam in adimplendo supremo illo Ecclesiae munere conferat. Omnes enim ut membra Corporis Christi mystici, eius incremento pro viribus subministrare debent (cf. *Eph.* 4, 16; *Col.* 2, 19).[14] Religio et caritas insuper omnes catholicos urgent ut, Deo grati pro pretiosissimo fidei dono accepto, numquam aliquam opportunitatem praetermittant illud cum aliis communicandi[15] atque orationibus, eleemosynis aliisque mediis eos adiuvandi[16] qui operam dant in mandato adimplendo Domini Nostri Iesu Christi, qui Ecclesiae semper aderit ne deficiat umquam in Evangelio omnibus gentibus annuntiando iuxta promissum divinum: « Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi » (*Mt.* 28, 20).

## NOTAE

[1] Cf. Benedictus XV, *Maximum illud,* 30 nov. 1919: *A.A.S.,* 11 (1919), pp. 440-455;

Ioannes XXIII, Encycl. *Princeps Pastorum,* 18 nov. 1959: *A.A.S.,* 51 (1959), pp. 834 ss., 845 ss.

[2] Pius XI, Encycl. *Rerum Ecclesiae,* 28 febr. 1926: *A.A.S.,* 18 (1926), p. 65: « Neque enim ad aliud nata Ecclesia est, nisi ut, regno Christi ubique terrarum dilatando, universos homines salutaris redemptionis participes efficiat »;

Pius XII, Encycl. *Fidei donum,* 21 apr. 1957: *A.A.S.,* 49 (1957), p. 237, ubi citatur Allocutio 24 nov. 1946: *Disc. e Radiomess.,* t. VIII, p. 328;

Ioannes XXIII, Encycl. *Princeps Pastorum, l. cit.,*

[3] Cf. *Mt.* 28, 18-20; *Mc.* 16, 15. 20; *Lc.* 24, 47; *Act.* 1, 8.

[4] *C.I.C.,* can. 1322, § 2: « Ecclesiae, independenter a qualibet civili potestate ius est et officium gentes omnes evangelicam doctrinam docendi ».

[5] S. Augustinus, Epist. *CXCIX* (ad Hesychium), c. 12: *PL* 33, 922-924: S. Aug. docet ad hoc spectare praedicationem evangelicam ut ubicumque stabiliatur Ecclesia reddens Deo cultum debitum; p. 923: « In quibus ergo gentibus nondum est Ecclesia, oportet ut sit »;

S. Thomas, *Summa Theol.,* I-II, q. 106, a. 4, ad 4;

Pius XI, Encycl. *Rerum Ecclesiae*: *A.A.S.,* 18 (1926), p. 74: « Quorsum, quaesumus, sacrae missiones pertinent, nisi in tanta immensitate locorum Ecclesia instituatur ac stabiliatur? »;

Pius XII, *Risposta all'Omaggio delle Pontificie Opere Missionarie,* 24 iun. 1944: *A.A.S.,* 36 (1944), pp. 207-8, 210;

Id., Epist. *Perlibenti quidem animo,* 9 aug. 1950: *A.A.S.,* 42 (1950), p. 727;

Id., Encycl. *Evengelii Praecones,* 2 iun. 1951: *A.A.S.,* 43 (1951), p. 507: « Eo autem, ut omnes norunt, hae sacrae expeditiones primo loco spectant, ut christianae veritatis lumen novis gentibus luculentius affulgeat, utque novi habeantur christiani. Ad illud tamen extremam veluti metam contendant necesse

est... ut nempe Ecclesia apud alios populos firmiter constabiliatur, eidem propria, ex indigenis delecta, tribuatur hierarchia »;

ID., Encycl. *Fidei donum*: *A.A.S.*, 49 (1957), p. 228.

[6] Defendunt hoc ius per respectum ad potestatem civilem tam catholicam quam acatholicam:

Fr. SUAREZ, *De Fide*, disp. XVIII, sect. I;

Fr. VITTORIA, *De Indis*, Rel. prior, sect. 3;

D. SOTO, *In IV Sent.*, D. 5, q. un., a. 10;

DE LUGO, *De virt. Fidei Divinae*, d. XIX, sect. II, § 1;

SALMERON, *In Ev. et Act. Apost.*, l. XI, tract. XXXIII; l. XII, tract. XXXVIII.

Alludunt ad hoc ius Ecclesiae in quaestione de natura Magisterii:

FRANZELIN, *De Ecclesia Christi*, Theses, Romae 1887, pp. 58-60;

BILLOT, *Tractatus de Ecclesia Christi*, t. II, Romae, 1899, pp. 64 ss.;

SALAVERRI, *De Ecclesia Christi*, in: *Sacrae Theologiae Summa*, t. I, Matriti 1950, pp. 525, 532 ss.;

JOURNET, *L'Eglise du Verbe Incarné*, t. II, Paris 1951, pp. 1223-1251 (Missiologie);

H. DE LUBAC, *Le fondement théologique des Missions*, Paris 1946.

Sacrorum Canonum periti magis explicite tractant de isto iure per respectum ad potestatem civilem. Citantur inter alios:

WERNZ-VIDAL, *Ius canonicum*, t. IV, vol. II, Romae 1935, pp. 6-7;

G. VROMANT, *Ius Missionarium*, Lovanii 1934, P. II, c. 1, pp. 50-56;

G. SARTORI, O.F.M., *Iuris Missionarii elementa*, Romae 1951, pp. 41-42.

[7] Haec paragraphus desumitur ex pluribus documentis PII XII:

*Summi Pontificatus*, 20 oct. 1939: *A.A.S.*, 31 (1939), pp. 428-429;

Allocutio *Vivamente gradito*, 24 iun. 1944: *A.A.S.*, 36 (1944), p. 210;

Encycl. *Evangelii Praecones*: *A.A.S.*, 43 (1951), pp. 521-524.

IOANNES XXIII, Encycl. *Princeps Pastorum*: *A.A.S.*, 51 (1959), pp. 843 ss., 848, 854.

[8] Cf. pro tota paragrapho nota 6.

[9] S. CAELESTINUS, *Epist. ad Syn. Ephesinum*: MANSI 4, 1283;

BENEDICTUS XV, *Maximum illud*: *A.A.S.*, 11 (1919), p. 440;

PIUS XI, Encycl. *Rerum Ecclesiae*: *A.A.S.*, 18 (1926), pp. 68-69;

PIUS XII, Encycl. *Fidei donum*: *A.A.S.*, 49 (1957), pp. 236-237.

[10] PIUS XII, Encycl. *Fidei donum*: *A.A.S.*, 49 (1957), p. 237.

[11] Cf. documenta citata sub nota 9. Insuper:

LEO XIII, Encycl. *Grande munus*, 30 sept. 1880: *A.S.S.*, 13 (1880), p. 145: « Grande munus christiani nominis propagandi, beato Petro principi Apostolorum eiusque Successoribus singulari modo demandatum, Romanos Pontifices impulit ut sacri Evangelii nuntios ad varias orbis terrarum gentes diversis temporibus mittendos curarent »;

*C.I.C.*, can. 1327 et 1350, § 2;

S. BERNARDUS, *De Consideratione*, l. III, c. 1: *PL* 182, col. 757-760;

THOMAS A IESU (1564-1627), *De procuranda salute omnium gentium*, ed. Pammolli, Romae 1940, l. II, pp. 67-98: « Ad Romanum Pontificem tamquam ad Summum Ecclesiae pastorem, Petrique in apostolatu successorem, pertinere praedicatores pro fide propaganda mittere in universum orbem ».

[12] *C.I.C.*, can. 1350, § 1;

*Synodus Vicariatus Sutchuens,* 1803: *Coll. Lacensis,* t. VI, col. 633: « Inter praecipua muneris apostolici officia illud profecto primum locum obtinet fidem scilicet propagandi apud gentiles et eam integram illibatamque servandi apud fideles »;

LEO XIII, *Quae mari sinico,* 17 sept. 1902: *Acta Leonis XIII,* t. 22, p. 204: « Ubi igitur agrestes adhuc gentes occurrunt immani idolorum cultui addicti, sciant Episcopi et sacerdotes teneri ad earum conversionem curandam »;

Litterae Encycl. S. Congr. de Prop. Fide (1879) [*Coll. S.G.P.F.,* II, n. 1507];

*Conc. Plen. Americae Sept.* Romae celebratum anno 1898 [Ed. Romae 1900, p. 339]: « Neque Episcopi neque parochi, qui in propriae iurisdictionis territorio exsistere sciunt Indos nondum ad fidem conversos, proprio pastorali officio satisfacerent, si solis fidelibus intenti, illos ab infidelitatis tenebris eruere et ad Christum vocare non studerent ».

Ratio theologica sic explicatur a WERNZ-VIDAL, *Ius Canonicum,* t. IV, vol. II, Romae 1935, p. 58, n. 653: « Quare exterae appellantur missiones potius a scopo principali, qui est *propagatio* fidei catholicae inter homines ab Ecclesia catholica *alienos,* quam a regionibus longinquis. Quo sensu unusquisque Episcopus in *sua* dioecesi, in qua sunt infideles, haeretici, schismatici, inde a primis temporibus Ecclesiae usque ad nostram aetatem tamquam verus successor Apostolorum constitutus est missionarius apostolicus ex officio ad illorum conversionem, et fidei catholicae propagationem perficiendam ».

[13] S. IOANNES CHRYSOSTOMUS, *ep. 123*: *PG* 52, 676-8;

LEO XIII, Encycl. *Sancta Dei civitas,* 3 dec. 1880: *A.S.S.,* 13 (1880), pp. 242, 246 ss.;

BENEDICTUS XV, Encycl. *Maximum illud*: *A.A.S.,* 11 (1919), pp. 451-455;

PIUS XI, Encycl. *Rerum Ecclesiae*: *A.A.S.,* 18 (1926), pp. 71-75;

PIUS XII, Encycl. *Evangelii Praecones*: *A.A.S.,* 43 (1951), pp. 525-528; Encycl. *Fidei donum*: *A.A.S.,* 49 (1957), pp. 235-248.

[14] Cf. nota 13.

[15] BENEDICTUS XV, *Maximum illud*: *A.A.S.,* 11 (1919), p. 451;

PIUS XI, *Rerum Ecclesiae*: *A.A.S.,* 18 (1926), p. 68;

PIUS XII, *Evangelii Praecones*: *A.A.S.,* 43 (1951), p. 526;

ID., *Fidei donum*: *A.A.S.,* 49 (1957), pp. 225-227.

[16] Cf. documenta citata in notis 13 et 15. Insuper:

PIUS XII, Epist. *Perlibenti quidem animo,* 9 aug. 1950: *A.A.S.,* 42 (1950), pp. 725-727.

## DE LIBERTATE RELIGIOSA

### INTRODUCTIO

Mater Ecclesia omnes et singulos homines, qui in adoptionem filiorum Dei praedestinati sunt, solemniter hortatur ut in praesentibus culturae et morum circumstantiis omnia studia sua convertant ad defendendum honorem Dei et dignitatem personae humanae ab Eo creatae et redemptae. Quapropter, reiecto vetere discordiae fermento, in novis azymis sinceritatis et caritatis, aestiment et promoveant veritates et valores inter ipsos com-

munes. Sed insimul, quod spectat ea in quibus unanimis consensus nondum attingitur, non tantummodo attendant ad veritates seu obiecta quae admittenda sunt, sed etiam ad iura et officia personarum seu subiectorum quae veritati adhaerere debent. Haec omnia Dei dona in Verbo hominibus tributa sunt ut in hoc saeculo inveniatur tutamentum mentis et corporis ab omnibus qui viis diversis a Spiritu Sancto moventur ut ad domum Patris communis libere accedant.

## CAPUT I

## DE BONIS FIDEI IN CARITATE PROMOVENDIS

1. Ecclesia Catholica, ut divino obtemperet mandato: « docete omnes gentes... docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis » (*Mt.* 28, 19-20), infatigabili cura elaborare debet « ut sermo Dei currat et clarificetur » (*II Thess.* 3, 1) et omnes unanimes, uno ore honorificent Deum et Patrem Domini nostri Iesu Christi » (*Rom.* 15, 6).

Hac de causa adiurat filios suos « primum omnium fieri obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus... Hoc enim bonum est... coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire » (*I Tim.* 2, 1-4). Sed praeterea ipsos adhortatur ut, in sapientia ambulantes ad eos, qui foris sunt (*Col.* 4, 5), vitatis omnibus apertis vel contortis improbi proselytismi molimentis seu mediis impropriis vel inhonestis (ut sunt argentum, blanditiae, mendacium, minae vel coactio), « in Spiritu Sancto, in caritate non ficta, in verbo veritatis » (*II Cor.* 6, 6-7) lumen vitae diffundere satagant mediis naturalibus et supernaturalibus quibus ipse Dominus usus est, praedicatione nempe doctrinae, exemplo vitae et testimonio veritatis usque ad proprii sanguinis effusionem.

2. Quamdiu tamen sunt in statu viae, discipuli Christi cum officio veritatem annuntiandi et defendendi semper et ubique coniunctam habebunt obligationem amanter, prudenter et patienter agendi cum hominibus qui nondum ad plenam Evangelii cognitionem pervenerunt. Etenim usque ad consummationem saeculi errores circa finem spargentur et fideles indesinenter videre debebunt ne quis eos seducat (*Mt.* 24, 3-15). Sed praeterea, docente Domino, debent sinere semen veritatis et zizania erroris simul crescere usque ad messem (*Mt.* 13, 30). Demum ab ipsis agnoscendus et admittendus est modus progressivus et humanus quo Deus homines ad suam veritatem et suum amorem adducit. Respiciendum igitur est non tantum ad officia erga verbum vivificans quod praedicandum est, sed etiam ad iura et mensuram gratiae a Deo tributa personae quae ad fidem libere admittendam invitatur.

Ideo est quod Ecclesia filios suos hortatur ut veritatem facientes in caritate (*Eph.* 4, 15), dum homines ad fidem veram adducere conantur, sem-

per curent ut ab ipsis, qui ad imaginem Dei creati sunt (*Gen.* 1, 27), assensus non detur nisi cum plena libertate et conscientiam habentes bonam (*I Petr.* 3, 16). Ab omni igitur coactione abstinendum est. Persona errantis circa fidem aestimatione digna est eiusque ius ad libertatem religiosam ab Ecclesia semper vindicatur.

Et revera haec libertas religiosa, seu immunitas ab externa coactione natura actus fidei postulatur. Nam homo a Salvatore redemptus et « in adoptionem filiorum per Iesum Christum » (*Eph.* 1, 5) praedestinatus, revelationi divinae adhaerere non potest nisi ex una parte Pater traxerit eum (*Io.* 6, 44) et ex altera parte rationabile ac liberum Deo praestiterit fidei obsequium. His de causis Ecclesia Catholica praecipit et mandat: « ad amplexendam fidem catholicam nemo invitus cogatur » (*C.I.C.*, canon 1351).

3. Ius in materia religiosa conscientiam suam sequendi non tantum a credentibus, a quibus constitutiva ipsius actus fidei admitti possunt, sed absolute ab omnibus hominibus et a communi hominum conviventia observandum est.

Humana enim persona, activitate conscia et libera (cf. *Adnotatio 1ª*) praedita, cum voluntatem Dei tantummodo adimplere possit prout lex divina mediante dictamine conscientiae percipitur, finem suum ultimum obtinere nequit nisi iudicium conscientiae prudenter efformando eiusque dictamen fideliter exsequendo. Ideo homo qui conscientiae suae sincere oboedit, Deo oboedire intendit. Consideratione (respect) dignus aestimandus est et nulla coactione impediri potest quominus conscientiam suam sequatur.

4. In materia religiosa praedicta externae coactionis exclusio ab Ecclesia Catholica vindicatur non ut mera « libertas opinionis » nec ut mera « libertas adimplendi ritus propriae religionis », sed ut vera « libertas religiosa » seu ius observandi et proclamandi officia publica et privata erga Deum et erga homines, singulariter vel collective sumptos, prout conscientia manifestantur. (Haec libertas religiosa complectitur inter alia ius applicandi et diffundendi principia moralia in re familiari, sociali, hygienica, oeconomica). Ecclesia Catholica affirmat talem libertatem religiosam competere tum singulis personis humanis tum coetibus hominum, qui exigentiis suae conscientiae adducuntur ut collatis viribus vitam religiosam ducant vel promoveant.

5. Haec iura personalia realiter et effective non agnoscuntur si obiectum iuris in activitate externa implicari non potest. Quare in humana conviventia et in societate civili nemo externo exercitio sui iuris privari potest, dummodo, ut bono communi exigitur, iura quoque aliorum salva remaneant.

Pro omnibus civibus in materia exercitii iurium illud « minimum » in tuto esse debet sine quo ex una parte essentialis autonomia humanae personae non illaesa remaneret, et ex altera parte humana societas, resultans ex conviventia hominum qui, peccato originali eiusque sequelis contaminati, errare possunt, de facto impossibilis redderetur.

Ideo in vita publica exercitium externum libertatis conscientiae impediri non potest nisi bono communi contradicat.

Hac de causa Ecclesia Catholica reprobat discriminationem, iniuriam, persecutionem hominis vel nationis propter solam originem, solum colorem vel sanguinem.

Speciatim in re religiosa asserit ius ad libertatem conscientiae externe exercendam, salvo bono communi, semper et ubique valere et agnoscendum esse.

Nostris autem temporibus ubique terrarum libertas religiosa speciali modo urgenda est, quia in dies frequentiores fiunt relationes quibus homines disparis cultus et diversae religionis inter se connectuntur (cf. *Adnotatio 2ª*).

## Caput II

## DE CATHOLICORUM COOPERATIONE CUM EIS QUI NON SUNT CATHOLICI

6. Quum grassante materialismo hodierno fundamenta omnis religionis et societatis corrodantur, Ecclesia Catholica nuncupata vota facit ut quicumque christiano nomine honorantur, quantum fieri potest secundum exigentias sanae rationis, ordinem naturalem et depositum vitae christianae consertis precibus et viribus tueantur et promoveant, immo ut omnes homines bonae voluntatis, sive credentes sive nullam religionem profitentes, simul operam dent ad ordinandam societatem secundum normas morales ex ipsa dignitate personae humanae profluentes.

7. Quae normae quamquam fundamentum commune ad instaurandum ordinem vere humanum praebeant (cf. *Adnotatio 3ª*), a Christifidelibus tamen non ut unica et suprema norma considerandae sunt (cf. *Adnotatio 4ª*). Fide enim constat hominem ad imaginem Dei factum (*Gen.* 1, 17) et in Dei adiutorem constitutum (*I Cor.* 3, 9), in vita sua dirigenda et in labore suo perficiendo, regi posse ac debere praecepto caritatis, quo munus perficiendae creationis (*Gen.* 1, 28; 2, 5 et 15) et servitium sociale, quod omni activitati bona culturae humanae producenti intrinsecum est, in aedificationem Ecclesiae (*I Cor.* 14, 5) et in gloriam Dei (*I Cor.* 10, 31) ordinantur.

8. Ecclesia, « columna et firmamentum veritatis » (*I Tim.* 3, 15), invigilare debet ut collaboratio cum non-catholicis ex una parte debite et generose perficiatur et ex altera parte non obstet officiis quibus tenentur ii qui sunt « corpus Christi et membra de membro » (*I Cor.* 12, 27). Hac de causa iuvat catholicos inscribi in associationibus catholicis in quibus accipiant formationem et protectionem necessariam ut officiis suis fungantur atque utiliter et prudenter auxilium praestare possint non-catholicis sive in organisationibus mixtis sive ad determinata incepta perficienda.

## CAPUT III

## DE RELATIONIBUS INTER ECCLESIAM ET SOCIETATEM CIVILEM

1) *De Ecclesiae distinctione a societate civili eiusque praestanti excellentia.*

9. In nova salutis oeconomia Ecclesia, ut Israël renovatus novusque Dei populus, non intra fines nationis singularis coangustatur, sed universalem exercet missionem, iuxta verbum Domini: « Euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae » (*Mc.* 16, 15). Ipse insuper Dominus, cum reddere quae sunt Caesaris Caesari et quae sunt Dei Deo praeceperit (*Mt.* 22, 21), explicitam attulit distinctionem inter divina quae Ecclesiae et humana quae societatibus temporalibus competunt. Hoc modo Ecclesia superat praeparationem a Deo factam sub Vetere Lege, quando populus Dei electus, ethnice determinatus, constituebatur ut theocratia, in qua vita nationalis populi vocatione sua religiosa implicabatur et lex civilis missioni religiosae directe inserviebat.

10. Quare omnis Ecclesiae et societatis civilis confusio, qua potestas unius in orbem alterius intruditur, reali distinctioni inter temporalia et divina adversatur, nec altera cum altera coalescere potest in theocratia uti sub Vetere Lege contigit.

11. Ecclesia, licet ut regnum Christi non sit de hoc mundo (*Io.* 18, 36), in mundo tamen est (*Io.* 17, 11) et ibi transcendit ordinem temporalem, quia missio eius universalis est et quia media, quibus illam exercet, ordinis supernaturalis sunt ideoque facultati et potestati omnis societatis civilis subtracta (cf. *Adnotatio 5ª*). Quapropter societas civilis debet ad ordinem saecularem sese coercere et praestare Ecclesiae libertatem adimplendi missionem suam, non exclusa fidei propagatione.

12. Ecclesia, cum propter universalitatem suam in omnibus gentibus usque ad consummationem saeculi (*Mt.* 28, 20) missionem suam religiosam adimpleat, ad limites sic dictae Ecclesiae nationalis reduci nequit. Auctoritas societatis civilis fines suae potestatis excederet et voluntati Christi contradiceret, si cives impediret quominus Ecclesiae universali libere se adiungerent.

2) *De libertate religiosa in societate civili.*

13. Ecclesia Catholica numquam admisit nec admittere potest Statum positivo modo propugnare doctrinam indifferentismi religiosi qua omnes religiones eiusdem esse valoris affirmantur. Omnino autem approbat societates civiles modernas quando, in practice ordinanda vita civili, libertatem religiosam et aequalitatem politicam asseclis cuiusvis religionis tribuendam esse statuunt (cf. *Adnotatio 6ª*).

Quum dignitate personae requiratur ut quivis civis in re religiosa veritatem prosequi et in exercitio vitae religiosae imperio conscientiae suae

obtemperare possit, nemo a societate civili impediri potest quominus hoc ius exerceat, dummodo ordo publicus non vulneretur et exigentiis boni communis satis fiat.

Quare laudandum est libertatem et aequalitatem religiosam omnium civium hodie a multis nationibus et ab organisatione internationali in declaratione iurium hominis proclamatam esse.

14. Status nequit imponere civibus professionem determinatae religionis tamquam conditionem ut pleno et integro iure vitae nationali et civili participare valeant. Status debet esse impartialis et benevolus (loyal, fair) erga omnes qui in re religiosa dictamini suae conscientiae oboediunt.

15. Auctoritati civili competit ut abusibus medeatur ope legum quae exigentiis boni communis temporalis respondent et aequali modo omnibus civibus, absque discrimine professionis religiosae, applicantur.

16. Si auctoritas quaedam civilis aut religiosa, sub specie boni communis, evidenter impugnat libertatem religiosam, ius et officium uniuscuiusque est magis oboedire Deo quam hominibus (*Act.* 5, 29).

3) *De concordia inter communitates religiosas et societatem civilem.*

17. Societas civilis libertatem religiosam, quam civibus agnoscit, ob naturam socialem personae humanae etiam tribuere debet communitatibus religiosis aliisque societatibus quas cives constituunt, dummodo activitates earum cum exigentiis ordinis publici bonique communis congruant. Ne talis libertas in constitutionibus societatis civilis habeatur ut mera concessio fluxa, iure firmo sanciri et aequalitate civili cultuum exprimi debet.

18. Etsi statutum iuridicum, libertatem religiosam consecrans, secundum diversa adiuncta historica diversos modos assumere potest, exoptandum tamen est ut Ecclesia Catholica in activitatibus suis quae bono communi inserviunt ex parte societatis civilis, in quantum iuxta constitutionis civitatis indolem potest, subsidia recipiat, quae ceteroquin proportionaliter et intra limites boni publici communitatibus, quae non sunt professionis catholicae, similiter concedantur.

19. Societas civilis, uti omnis hominum communitas, tenetur Deo servire. Hoc servitium praestare debet secundum propriam naturam, scilicet attendendo in sua legislatione ad normas legis divinae et fideliter adimplendo missionem propriam quam a Deo accepit. Congruo ordine iuridico dignitatem personalem et virtutem civium protegens et promovens, viam sternet ut omnia instaurentur in Christo (*Eph.* 1, 10).

## Adnotationes

1) Omnis homo est subiectum a natura comparatum ad conscie et libere agendum. Ut finem suum ultimum attingat, iudicium conscientiae prudenter efformare et actibus liberis exsequi debet. Sub hoc respectu est inviolabilis et partes conscientiae eius a nullo alio suscipi possunt. Exinde propter di-

gnitatem personae humanae proclamanda est libertas conscientiae. Quae libertas non infert conscientiam obligationibus erga veritatem solutam esse, quia conscientia essentia sua in actibus concretis praeco veritatis est, sed omnem coactionem humanam excludi.

Quapropter Ecclesia docet conscientiam, etiamsi tanquam praeco fallibilis bona fide erret, observantia et aestimatione omnium esse colendam. Hoc principium inconcussum affirmans, errorem non approbat, sed dignitatem personae humanae proclamat. Persona enim humana quae iudicium conscientiae sincere formare et sequi conatur, intentionem fundamentaliter bonam fovet; immo, cum actus conformare nequeat normis obiectivis nisi in quantum illas agnoscit et iudicio conscientiae attingit, non nisi mediante iudicio conscientiae, actus veritati submittere et nonnisi fideliter obsequendo conscientiae ad veritatem accedere potest.

2) Principia allata, cum sint firma et inconcussa, semper ubique valent. Nostris tamen diebus, cum Ecclesia in mundo magis magisque coadunato simul et mixto versetur, momentum eorum modo singulari patet. In omnibus regionibus applicentur necesse est ne bonum commune Ecclesiae universalis detrimentum capiat.

3) Missio terrestris seu temporalis, qua cultura humana augetur, perficienda est mediis naturalibus, activitate scilicet scientifica, technica, oeconomica, artistica, sociali, politica et internationali. Quae tamen activitas, cum sit humana, lege morali regi debet. Opus culturae, ne verae hominum promotioni obstet, indiget ordinatione iuris naturalis quod in omnibus elementis ordinis profani et temporalis dignitatem personae humanae protegit et vindicat. Principia autem iuris naturalis, cum ope rationis humanae detegi possint, non modo a christianis sed etiam ab illis qui aliam vel nullam religionem profitentur cognosci et observari possunt. Inde consequens est normas iuris naturae fundamentum ponere possibilis concordiae et collaborationis omnium qui, sive sint vel non sint christiani, ordinem vere humanum construere intendunt. « Il existe donc certains principes élémentaires de caractère moral et religieux qui constituent le patrimoine primordial de tous les peuples et sur lequel on suppose une entente comme sur une base inévitable de vie commune pour réussir la construction du véritable ordre social et mondial de justice et de paix » (Card. Roncalli).

4) Ut mundus sit habitabilis et possibilitates vitae verae humanae praestet, homines populique collaborare debent et vires coniungere ut pro omnibus et singulis bona culturae humanae promoveant. Christifideles qui sunt in mundo (*Io.* 17, 15) et sortis humanitatis sunt participes, omni germano progressui culturae humanae operam studiumque conferre debent.

Hoc opus culturae humanae de se saeculare et temporale est, quia perficitur mediis quae non e revelatione sed e donis naturalibus a Creatore hominibus concessis hauriuntur. Attamen christiani sub lumine revelationis, quam fide amplectuntur, in sua cooperatione ad humanam culturam prove-

hendam sensum religiosum significationemque christianam detegere possunt et colere debent.

Quod in primis patet e voluntate Dei Creatoris, qui hominem ad suam imaginem creavit (*Gen.* 1, 17). Cum Deus sit Creator et Dominus creationis, homo, ut est Dei imago, debet esse etiam creator et dominus creationis sub Dei dependentia et in Eius servitio. Revera S. Scriptura narrat Deum homini concredidisse munus procreationis vitae humanae et dominationis terrae, quam debet subiicere (*Gen.* 1, 28), custodire et labore colere (*Gen.* 2, 5 et 15). In ipso homine et in mundo Deus potentias virtutesque deposuit, quae sola mediatione curae laborisque hominum perfectionem et consummationem attingunt. Homo ergo, ut Dei imago, seipsum et mundum labore colens, munus creatoris et domini sub Dei dependentia et mandato adimplet. Quapropter labori sensus religiosus inest et homo, si ut adiutor Dei (*I Cor.* 3, 9) hunc sensum religiosum operis quotidiani suscipit, secundum mandatum Apostoli omnia in gloriam Dei facit (*I Cor.* 10, 31).

Sensus religiosus operis culturae humanae, qui iam in ordine creationis valet, in oeconomia christiana servatur et novis elementis ornatur. Christus praeceptum caritatis ut suum mandatum (*Io.* 14, 34-35) et ut normam iudicii (*Mt.* 25, 31-46) proclamavit. Atqui omnis labor seu activitas, bona culturae humanae producens, virtute finis sui intrinseci est servitium sociale et exinde in vita christiana caritas, quae verum bonum proximi quaerit, fundamentaliter incarnatur in opere quod quotidie in communitate humana praestatur. Christianus, ut sit fidelis praecepto caritatis, in cooperatione ad bona culturae humanae augenda muneri suo deesse non potest. E contra, quo ardentior est eius voluntas cum Creatore collaborandi et quo actuosior in ipso dynamismus caritatis operatur, eo efficacius solutiones magis magisque humanas pro problematibus culturalibus prosequetur.

5) Propter missionem suam universalem et supernaturalem, Ecclesia praestantem prae se fert excellentiam qua societatibus temporalibus superior est. Altioris enim ordinis iura et obligationes exercet, quae a societate civili nec concedi nec auferri possunt, sed ei ab ipso suo divino Conditore immediate commissa sunt: mediis supernaturalibus sibi exclusive concreditis, potestatibus scilicet hierarchicis et signis sacris cultus sacrificialis et sacramentalis, communionem spiritualem Dei et hominum efficit, cum usque ad consummationem saeculi dona caritatis divinae, quae a Patre per Filium in Spiritu Sancto procedunt, omnibus gentibus communicet.

6) *Status et libertas religiosa.*

Quum verum bonum humanum suorum civium promovere debeat, Status tamquam fundamentum suae activitatis semper habere tenetur agnitionem legis naturalis et iurium civibus innatorum.

*a*) Debet agnoscere *existentiam* iurium personalium.

Haec iura omnibus (individuis et societatibus) manifestant id quod obiective loquendo exigitur existentia et destinatione hominum. Haec iura sunt inalienabilia (persona ipsa est subiectum horum iurium) et inviolabilia (obie-

ctum horum iurium determinatur per id quod est et id ad quod destinatur persona).

*b*) Debet tueri et ordinare *exercitium* iurium personalium.

Exercitium iuris consistit in implicatione obiecti iuris in activitate externa. Exemplum: habeo ius formandi conscientiam meam et conformandi meam liberam decisionem cum iudicio conscientiae meae. Hoc ius exerceo quando hanc decisionem actui alicui externo applico. In re religiosa exercitium iuris habetur quando actus externos religionis pono: cultui interesse, convictionem religiosam aliis communicare (praedicando, scribendo, etc.), membrum esse societatis vel operis religiosi, defendere principia religiosa in ordine politico, sociali, oeconomico, etc.

Si exercitium iurium fit actibus externis, necessario limitatum est. Etenim, ubi primum persona aliqua ponit actus externos, agit in mundo ubi vivit in societate cum aliis et actus ipsius necessario modo repercussionem habent super alios. In exercitio iurium suorum limitata est, hoc sensu quod in iuribus exercendis rationem habere debet de exercitio iurium aliorum et exigentiarum boni communis.

Auctoritati civili competit:

1) in tuto ponere pro omnibus civibus exercitium eorum iurium personalium, nam iura fiunt illusoria si non datur occasio illa exercendi;

2) statuendi mensuram exercitii horum iurium ut unusquisque rationem habeat iurium aliorum et exigentiarum boni communis.

Auctoritas civilis suam missionem exercet stabiliendo ordinem iuridicum cuius normae, ut sint iustae, aequali modo omnibus civibus applicari debent (nam omnes habent eamdem dignitatem quoad iura personalia). Sic v. g. in materia religiosa exercitium iurium (libertas religiosa) pro omnibus iisdem legibus submittetur. Hac de causa loquimur de aequalitate *civili* cultuum. Haec verba non significant quod admittimus relativismum religiosum aut quod negamus locum unicum quem Ecclesia Catholica occupat quia ipsa sola est vera Christi Ecclesia, sed solummodo affirmamus quod respectu missionis Status et competentiae ex ea profluente, auctoritas civilis officium habet in tuto ponendi omnium aequalitatem civilem, a. v. pro omnibus individuis et pro omnibus societatibus debet ordinare exercitium iurium *secundum eandem normam civilem,* quae exigere debet unumquemque in exercitio suorum iurium rationem habere iurium aliorum et requisitorum boni communis.

## 2) RELATIO EM.MI P. D. ALFREDI CARD. OTTAVIANI PRAESIDIS COMMISSIONIS THEOLOGICAE

Proponuntur revisioni huius augustae Commissionis Centralis capita IX et X de Ecclesia peregrinante. In primo sermo est de relatione Ecclesiae ad Statum et de tolerantia religiosa; in altero vero de neces-

sitate Sponsae Christi vacandi ubique terrarum praedicationi Evangelii. Capita uti patet bene inter se connectuntur.

Apprime notandum est ea quae exponuntur de relationibus inter Ecclesiam et Civitatem respicere rempublicam in qua religio catholica indiscussam maioritatem civium obtinet; quod ceterum etiam sinceri democratici admittere debent, ut iura maioritatis catholicae serventur.

Item in aperto est principia quae in Constitutione hac proponuntur esse in tuta possessione doctrinae catholicae et pluries exposita fuisse a Summis Pontificibus: ita v. g. a Leone XIII in Litt. Enc. « *Diuturnum* », « *Sapientiae christianae* » et « *Immortale Dei* », itemque a S. Pio X in Litt. Enc. « *Vehementer nos* », et pariter a Pio XII in Litt. Enc. « *Mystici Corporis* » et praecipue, quoad tolerantiam, in oratione « *Ci riesce* » anno 1953 habita ad iurisperitos. Sunt ergo doctrinae non antiquatae, sed recentissime enunciatae.

Tertio mihi videtur adnotandum S. Synodum in exponenda doctrina de habitudine Status catholici ad alias religiones sequi debere indiscussam doctrinam suam seu propriam Ecclesiae et non illam quae placeret et indulgeret potius postulatis acatholicorum. Quare, puto eliminandam esse a discussione Constitutionem propositam a Secretariatu ad Unionem christianorum fovendam, utpote quae sapit fortissime influxum contactuum cum acatholicis. Huius affirmationis quaedam ostendam exempla.

1. Quid est quod in Constitutione « de Libertate religiosa » Concilium hortetur filios Ecclesiae catholicae « ne proselytismum faciant argento, blanditiis, mendacio, minis vel coactione »? Nonne hae offensiones sunt nostris missionariis qui in paupertate, non argento, in caritate, non coactione, proselytismum seu proprius evangelisationem operantur?

2. Quid est quod pag. 7 [1] iterum in exhortatione insistit ut abstineant catholici a coactione? Nonne sunt protestantes qui hac de re accusant catholicos, revocando episodia mediaevalia? Nonne est anachronismus ad modernam aetatem haec referre et quidem ad Ecclesiam catholicam?

3. Quod autem unusquisque possit et debeat suam conscientiam, etiam erroneam, sequi, docetur etiam in nostra Constitutione « de Ordine morali obiectivo », et pariter proponitur in Constitutione de « Libertate religiosa »: sed aliud est adstruere iura personalia et aliud est ex conscientiis erroneis singulorum iura socialia adstruere quae in

[1] Cf. p. 678.

aequalem positionem iuridicam ponant verum et falsum, bonum et malum.

4. Libertas autem religionis in hac Constitutione Secretariatus ad unionem christianorum fovendam intelligitur non solum qua individualis facultas sese gerendi iuxta conscientiam in rebus religiosis, sed etiam collective, seu intelligitur ut propagationis ius doctrinarum erronearum inter catholicos, quam propugnationem catholici neque eorum Rectores civitatis possent refellere legalibus mediis. Ita, v. g. propagatio in re tum fidei, tum morum (uti birth control et alia huiusmodi) haberet eadem iura et protectionem Civitatis uti propagatio veritatis et moralitatis.

5. Aliud exemplum exponitur in Constitutione praefata per reprobationem theocratiae: quaero ut mihi una saltem natio indicetur catholica, in qua populus est catholicus, et in qua viget theocratia vel possibilis praevideatur instauratio theocratiae. Sed intentus protestantium, quando loquuntur de theocratia, est reprobare quemquam influxum religiosae civitatis in societatem civilem. Etiam « maritainismus » appellat ad conceptum theocratiae evertendae, quoties influxus religiosus catholicorum in regimen civitatis habetur vel quaeritur. Aliis verbis, omnia quae quomodocumque sunt laicismo status contraria improbantur quasi species plus minusve repraesentativae antiquae theocratiae.

6. Adhuc aliud exemplum: pag. 13 [2] dicitur Ecclesia adprobare societates civiles modernas quando aequalitatem adstruunt inter asseclas diversarum religionum. Si hoc de iuribus politicis et civilibus asseritur, bonum est; sed si agitur de iuribus in ordine ad religionem, distinguendum est inter libertatem religiosam, quae concedi debet, et ius ad auxilia Status, quae conceduntur ad religionem exercendam. Secus dicendum esset, v. g., in Statu catholico etiam pastores protestanticos ius habere ad media a Statu praedita ad ecclesias suae religionis aedificandas vel ad seipsos sustentandos. Sed catholicus, qui se scit in possessione veritatis, quomodo potest eadem iura concedere quando agitur etiam de ministerio ad errorem propagandum?

Quare puto ut discussio peragatur tantummodo super relativa Constitutione proposita a Commissione theologica. Quod si quis credat opportunum in eamdem introducere nonnulla quae sibi videntur bona, posset haec proponere durante discussione super eadem Constitutione Commissionis theologicae. Ceterum non video quaenam sit competentia Secretariatus ad unionem christianorum fovendam proponendi Constitutionem de relationibus inter Ecclesiam et Statum.

---

[2] Cf. p. 680.

Ea vero, quam proponit Commissio theologica, in capite de Relatione Ecclesiae ad Statum, prius proponit principia classica, gravibus et consulto datis documentis Romanorum Pontificum iteratim confirmata: post principia vero non fit applicatio ad casus concretos (quod ad Commissionem theologicam non spectat) sed exponitur doctrina de modo applicandi: quod est res totaliter alia. Forsan punctum principale hac in re consistit, quod clare affirmatur officium reipublicae agnoscendi Ecclesiam Christi ut missione divina praeditam, esse hypotheticum, supposito scilicet quod populus ut talis cognoscat factum revelationis. Sicut enim homo credere nequit, nisi sibi prius de facto revelationis certo constet: ita populus ut talis agnoscere nequit missionem divinam Ecclesiae, nisi eam prius certo cognoscat.

Quod ad tolerantiam religiosam spectat, reapse tangitur quaestio spinosa: quod iam apparet ex eo quod idem Dominus qui vult ut etiam inimicos amemus, idem dixit (*Mt.* 17, 18): « Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus »; et idem Apostolus qui ut nemo alius laudem cecinit caritatis, fratrem baptizatum in nomine Domini Nostri Iesu Christi tradit Satanae (*I Cor.* 5, 5) et ad Corinthios non solum venire potest in caritate, sed etiam in virga (*ib.*, 4, 21).

Quod attinet ad caput X de Praedicatione Evangelii, non est quod aliquid addam; res enim tam simplices et apertae sunt, ut non indigeant explicatione et commentario.

Secundum principium in capite praecedenti propositum etiam hic distinguitur inter potestatem civilem catholicam et non catholicam, et clare proponuntur rationes, cur etiam potestas civilis quae nondum pervenit ad cognitionem certam missionis Ecclesiae, praedicationem Evangelii repudiare nequeat.

In numero ultimo dirimuntur quaestiones, quomodo ius et officium praedicandi evangelium Christi ad Vicarium Christi spectet, quomodo ad Episcopos.

Notandum quoque est necessitatem praedicandi Evangelii non solum deduci ex praecepto positivo Christi, sed etiam ex natura Ecclesiae quae debet opus Christi, qui pro omnibus descendit de caelis, incarnatus et mortuus est, perenne reddere et curare ut gratiae crucigenae ad omnes homines applicentur.

*Additamentum post disceptationes*:

1) Dictum est a quodam membro huius Commissionis nos non posse concedere tantummodo tolerantiam acatholicis, in regione catholica, et e contra petere paritatem in regionibus acatholicis.

Respondeo me dixisse clare quod triplicem condicionem, iuxta re-

ctam doctrinam, agnoscimus Ecclesiae iuxta diversitatem regionum: ubi Civitas est in maioritate catholica quaerimus recognitionem quorumdam iurium pro catholicis et agnoscimus tolerantiam pro acatholicis; ubi vero Civitas dispertitur in varias confessiones, ut v. g. in Jugoslavia, quaerimus paritatem cultuum; et ubi demum catholicismus est in parva vel minima quantitate, quaerimus tantummodo tolerantiam et usum iurium naturalium.

Non est ergo verum quod sumus incohaerentes.

2) Dictum est a quibusdam non posse asseri doctrinam a Concilio, quae male acciperetur a regionibus protestantibus, ideoque libertatem religionis esse asserendam iuxta schema Secretariatus pro acatholicis.

Respondeo Concilium esse pro doctrina catholica, igitur catholicis debet tradi quod est verum, non quod est commodum acatholicis. Ceterum pro incerta et fortasse utopica acquisitione quorumdam acatholicorum, non possumus damno esse nationibus catholicis sive Europae sive praesertim Americae Latinae in cuius rebus publicis catholici obiectum sunt moralium aggressionum protestantibus: iamvero si ea admitterentur, quae in decreto Secretariatus pro acatholicis proponuntur, protestantes possent uti armis ab ipso Concilio apparatis ut debilitent resistentiam catholicorum et avertant benevolentiam Rectorum Civitatum, qui in illis regionibus favent catholicisimo.

## 3) RELATIO EM.MI P. D. AUGUSTINI CARD. BEA PRAESIDIS SECRETARIATUS AD CHRISTIANORUM UNITATEM FOVENDAM

*De libertate religiosa.*

Nemo mirari debet nostrum Secretariatum egisse de quaestione libertatis religiosae. Secretariatus noster, tractans de hac quaestione, nequaquam censuit se extra illam competentiam versari quam ipse Summus Pontifex ei dedit. Dolendum est quod Commissio Theologica, sicut cum aliis Commissionibus, ita etiam cum Secretariatu collaborare noluit. Commissio mixta, sicut a Secretariatu cum aliis Commissionibus factae sunt, facile creare potuisset Schema unicum. Sed cum hoc factum non sit, iam de utroque Schemate agendum est. De hac enim quaestione hodie quam maxime agunt non-catholici, et iterum iterumque Ecclesiae obicitur eam esse intolerantem, ubi maioritate gaudet, tolerantiam autem et libertatem religiosam exigere, ubi in condicione minoritatis sit. Omnes et singuli casus, ubi talis « intolerantia » habetur, studiose notantur et contra Ecclesiam catholicam in campum dedu-

cuntur. Haec obiectio certe omnibus conatibus, non-catholicos adducendi ad Ecclesiam, maxime nociva est. Querelae et desideria, quae ad hanc rem spectant, tam ore quam scripto, maximo numero proposita sunt, tam a non-catholicis quam a catholicis.

Secretariatus igitur in conficiendo Schemate pro officio suo has circumstantias ante oculos habuit et quaesivit quale sit munus et officium Ecclesiae circa libertatem religiosam et quomodo eadem exercenda sint. Secretariatus ex eo processit rerum statu, quod in hodiernis condicionibus iam nulla habetur natio quae proprie « catholica » dici possit. Habentur quidem nationes in quibus maioritas civium, saltem nomine, catholica est; sed legislatio etiam ibi non iam procedit ab aliqua auctoritate catholica quae dici possit « absoluta », sed a parlamento in quo omnes cives repraesentantur. Praeterea nulla natio hodie considerari potest ut sola et separata ab aliis, in se clausa, sed in hodiernis vitae condicionibus, quaecumque in remotissimo quoque angulo terrae fiunt, statim in toto orbe sciuntur, discutiuntur, iudicantur.

2. Huius condicionis Secretariatus rationem habendam esse censuit. Sed non tantum has considerationes tacticas ante oculos habuit, sed etiam de *principiis theologicis* cogitavit. Hac in re Schema nostrum et Schema Comm. Theologicae quoad multa quidem concordant, sed in re fundamentali omnino differunt: in quaestione quae sit *missio propria et competentia auctoritatis civilis*. Commissio theologica respondet eam Deum honorare et colere debere, idque nullo alio modo quam illo, quem « in praesenti oeconomia salutis ipse Deus sibi exhibendum determinavit in vera Christi Ecclesia » (n. 3, pag. 5,[1] linn. 26-30). Secundum hanc opinionem Status « curare debet bonum commune etiam relate ad bonum *supernaturale* ab Ecclesia proveniens ». Econtra Schema Secretariatus Statui assignat simpliciter *bonum commune humanum*. Quid sit bonum commune humanum, auctoritati civili manifestatur lumine *rationis humanae* (ergo legibus naturae); Status autem *qua talis* existentiam et vim ordinis supernaturalis non cognoscit. « Manifesta divinae institutionis missionisque signa », de quibus Comm. Theol. loquitur (pag. 5, n. 3, lin. 36), data sunt *singulis* et tantum mediantibus singulis attingunt Potestatem civilem. Si singuli revelationem divinam acceperunt, ipsi pro viribus curare possunt ut etiam Potestas civilis secundum leges supernaturales agat non quia Potestas civilis qua talis eas cognoverit, sed quia sive omnes sive maior pars civium eas cognovit et agnovit. Si autem a singulis civibus pendet, ut Status signa divinae institutionis Ecclesiae cognoscat, patet hanc

---

[1] Cf. pp. 658-659.

cognitionem alio et alio gradu obtineri pro *varia structura sociologica* Status, i. e. prout maioritas civium signa illa cognoscit vel cives varias sequuntur religiones vel confessiones. Ubi hoc ultimum obtinet, res alio omnino modo procedet ac in iis Statibus in quibus maior pars civium catholicae est religionis. Et haec fuit proprie ratio quam Pius Pp. XII attulit in nota illa declaratione de libertate religiosa in allocutione habita die 6 decembris 1953 ad Unionem Iurisconsultorum catholicorum.[2] Quaestio igitur non adeo est doctrinalis theologica, sed essentialiter *sociologica,* i. e. dependens a structura sociologica cuiusque civitatis. Haec autem structura sociologica alia fuit tempore Constantini Magni eiusque successorum, alia medio aevo inde a Carolo Magno, alia est temporibus modernis. Parum igitur iuvat afferre copiam citationum ex antiquitate christiana vel medio aevo, sed quaestio est quid Ecclesia in *hodiernis* condicionibus agere et postulare debeat. Concilium, secundum voluntatem Summi Pontificis afferre debet « un aggiornamento », i. e. adaptationem ad hodiernas vitae condiciones, non vero redintegrare ea quae in aliis structuris sociologicis possibilia et fortasse etiam necessaria erant. Haec thesis non est « laicismus », ut Comm. Theol. insinuat (pag. 9,[3] n. 8, lin. 15). Nihil aliud est nisi applicatio verbi Divini Magistri: « Date Caesari quod est Caesaris et Deo quod est Dei » (*Mt.* 22, 24). Caesaris autem est curare bonum commune, prout illud cognoscit lumine rationis naturalis. Potestas civilis *servire* debet Deo (non: « exercere cultum », quod est munus solius Ecclesiae). Hoc servitium Deo a Statu praestandum correspondet eius naturae *temporali.* In praxim deducitur eo quod Status rite agnoscit valorem transcendentem religionis, quod in campo civili agnoscit iura

---

[2] Pius XII ne ponit quidem quaestionem, num Status obligetur ad promovendam religionem a Deo supernaturaliter institutam, sed quaerit duo tantum:

1) quomodo se habere debeat circa ea quae non respondeant veritati et normae morali;

2) num debeat haec impedire legibus statalibus aut dispositionibus coercitivis in favorem boni superioris et magis lati.

Ad 1) respondet nullam auctoritatem humanam posse dare mandatum *positivum* vel *positivam* autorizationem docendi aut faciendi id quod sit contrarium veritati religiosae aut morali bono.

Ad 2) (num debeat illa impedire?) respondet tales leges coercitivas posse iustificari propter necessitatem boni superioris et magis lati. Num hic casus obtineat diiudicandum esse a statista catholico ex concretis circumstantiis.

Ne verbum quidem in tota expositione habetur de officio Status *positive* promovendi res Ecclesiae.

Cf. *Discorsi e Radiomessaggi,* XV, 1953, 487-489.

[3] Cf. p. 661.

personae humanae, inter quae iura habetur libertas religiosa postulata a libertate actus fidei, et quod curat ne horum iurium fiant abusus quibus bonum commune damnum patiatur. Haec est agnitio « laicitatis » Status, non vero « laicismus ».

3. Si breviter rem complectimur, possumus dicere: utraque relatio (Comm. Theol. et Secr.) essentialiter concordat quantum ad nn. 1 et 2 Comm. Theol.; dissentiunt autem quoad elementa fundamentalia exposita in nn. 3-8. Non censeo meum esse ingredi in disceptationem proprie dictam; tantum exponendum putavi quae fuerint considerationes quae subsunt relationi Secretariatus. Huius illustrissimi coetus erit iudicare de utraque sententia.

4. Schema Secretariatus elaboratum est a Subcommissione cuius praeses erat Exc.mus D. Charrière, episcopus Lausannensis, Genevensis et Friburgensis; membra erant Exc.mus D. De Smedt, episcopus Brugensis, Rev.mi PP. Hamer O. P., belga, A. Baum, Augustinianus canadensis, Weigel S. I. ex Statibus Foederatis Americae Septemtrionalis. Actum est de hac quaestione in Sessionibus plenariis mensis februarii, aprilis, augusti, anni 1961, et mense augusto Schema propositum unanimiter approbatum est.

Card. Ottaviani: Primo quidem debeo ponere in tuto quod non admitto Commissionem theologicam debere agere cum aliis Commissionibus in iis quae sunt ad doctrinam. Commissio theologica in hac re est plene independens, quia agitur de doctrina et non agitur sicut in aliis Commissionibus in quibus fiunt res mixtae, veluti v. g. Commissio de Episcopis debeat agere simul cum Commissione de religiosis pro iis quae tangunt rationes istas, vel Commissio de sacerdotibus et de populo christiano cum Commissione de Episcopis: sunt res quae sunt competentiae utriusque Commissionis. Igitur possunt esse res quae tangunt Commissionem doctrinalem in aliis Commissionibus, sed debent remitti ad Commissionem doctrinalem et Commissio Secretariatus pro uniendis acatholicis debuerat potius suum schema (cum agitur de quaestione doctrinali, non sociologica tantummodo: dixit « non est quaestio doctrinalis, sed sociologica »; sed sociologica, quae habet fundamentum in doctrina) mittere ad Commissionem doctrinalem ut videatur si esset concors cum Commissione doctrinali. Nunc videmus, quod sunt quaedam in quibus non sumus concordes et non sumus concordes in rebus doctrinalibus. Dein, in contextu, quando agitur de Statu qui debet aliquid facere pro religione etc., nos appellamus ad Statum agnosticum. Status utique est agnosticus, sed personae non sunt agnosticae. Igitur si, sicut dixi, minister talis vel alius sunt etiam agnostici,

sed debent iuxta saltem principia democratiae, si nolumus admittere principia doctrinalia, se gerere iuxta voluntatem catholicorum in Statu catholico.[4]

## 4) ANIMADVERSIONES SODALIUM

Card. FRINGS: Caput IX non placet. Placent nn. 1 et 2.

Deleatur n. 3, mutentur ceteri numeri, et quidem:

1) quia n. 3 contradicere videtur iis, quae dicta sunt in n. 1 quoad diversos fines Status et Ecclesiae, quorum primus respicit bonum commune terrestre, altera aeternam hominum salutem,

2) quia in Novo Testamento praedicatio revelationis divinae non se dirigit ad communitates hominum sed ad singulos homines, quorum singuli sese decidere debent secundum conscientiam suam bene formatam,

3) quia civitas catholica in sensu stricto hodie iam non exsistit — si umquam exstitit — et iura hic statuta propter hodiernam intimam inter se cohaerentiam populorum exerceri non possunt sine magno detrimento boni communis et etiam Ecclesiae.

Proponere mihi liceat, ut post nn. 1 et 2 haec fere dicantur:

Quidquid sit de praeterito, Ecclesia in hodiernis adiunctis non et nusquam requirit brachium saeculare ad tuendam fidem catholicam vel contra errores religiosos divulgandos. Est quidem *una* veritas religiosa, quae simpliciter et per se habet ius sese divulgandi in omnes populos, nec possunt esse variae veritates religiosae inter se contradictoriae; sed *personae* humanae omnes habent ius personale confitendi etiam publice religionem, quam secundum suam conscientiam diligenter formatam ut veram agnoscunt, eamque divulgandi, etiam si haec opinio sit erronea, et tunc hoc ius, ut loquar cum S. Thoma (*Quaest. disp. de veritate,* q. XVII, a. 4, resp. B), est secundum quid et per accidens. Res publica non habet ius talem confessionem vel divulgationem religionis alienae vetandi et vi impediendi, nisi bonum commune terrestre per eam periclitetur.

Perspicuum est relationem inter rem publicam et Ecclesiam valde variare ex hoc an cives et ii, qui gubernium obtinent, omnes eandem fidem catholicam habent an non. Sed principia sequentia videntur statuenda esse in omni casu:

1) Numquam civitas aliquem cogere potest ad eam fidem, quam gubernantes rectam putant.

---

[4] Textus transcriptus est ex taeniola magnetica.

2) Omnes civitates Ecclesiae catholicae debent concedere plenam libertatem eamque tueri, quia eius vis moralis ab omnibus percipi potest, et quidem in omnibus, quae ad eius missionem referuntur, non exceptis instructione profana, operibus socialibus, multifariisque aliis mediis.

3) Libertas religiosa, confitendi et divulgandi religionem, quam veram putant, concedenda est omnibus communitatibus religiosis, quae non offendunt contra fundamenta rei publicae vel iura fundamentalia hominum; sed iura maiora concedi possunt iis, quae ex longo tempore sese in mundo comprobaverunt ut vere utiles ad bonum commune hominum.

4) In rebus mixtis, quae pertinent et ad bonum commune terrestre et ad bonum commune spirituale appetenda est concordantia inter Ecclesiam et rem publicam, sive officialis sive factiva.

Caput X placet, sed mutetur modus loquendi pag. 4,[1] linn. 10-27, ita ut sit magis pastoralis quam imperativus.

Card. RUFFINI: *De Ecclesia,* Pars II, caput IX. Pag. 3 [2] a lin. 30 ad lin. 6 paginae 4.[3] Sic textum mutarem: ... imprimis statuit ut firmiter teneatur finem naturalem (prosperitatem terrestrem), quem Societas civilis prosequitur, inferiorem esse fini supernaturali Ecclesiae, in aeterna beatitudine posito, et huic necessario subordinatum. Quapropter potestati civili numquam *per se* licet praecipere vel suadere quidquam quod fini supernaturali repugnet; quin imo ipsa tenetur omnia, quaecumque possit, auxilia et media suppeditare Ecclesiae, quibus haec, sui ipsius iudicio, indiget ad finem suum promovendum et prosequendum, scl. ad salutem aeternam animarum procurandam.

Pag. 4, lin. 5: « ... *appetendum...* ». Non solum non est appetendum, sed multo minus *prosequendum.*

Pag. 6,[4] a lin. 7 ad lin. 12, et pag. 7,[5] a lin. 1 ad lin. 5: quae dicuntur, satis obscura sunt.

Caput X: Pag. 5,[6] ad 3. Duo perperam confunduntur: Collegium Apostolorum et corpus Pastorum seu Episcoporum. Apostolis erat potestas in Ecclesia universa, Episcopis vero solum in sua dioecesi.

« ... quibus omnibus in solidum Christus mandatum dedit... ». Locutio *in solidum* est locutio iuridica quae exprimit aequalem et universam obligationem pro singulis quamdam Societatem constituentibus.

---

[1] Cf. pp. 672-673.
[2] Cf. p. 657.
[3] Cf. p. 658.
[4] Cf. p. 659.
[5] Cf. p. 659.
[6] Cf. p. 673.

Quod quidem — in casu — de Episcopis, respectu Ecclesiae universalis, dicere nefas est.

Linn. 29-30: « ... id *principaliter* Petro eiusque successoribus... »; quod dissidet a sententia quae subsequitur: « ... quibus *solis* Dominus gregis sui universalitatem concredidit ».

Linn. 27-28: « ... fidem annuntiandi omnibus gentibus sunt sponsores ». Vocabulum « sponsores » in hoc contextu est ambiguum, idcirco omittendum.

*De libertate religiosa.* Praemitto mihi de hac re placere in universum, quae inveniuntur in *schemate praeparato a Commissione Theologica* et quae oretenus Em.mus Card. Ottaviani addidit.

Schema, vero, a Secretariatu ad christianorum unitatem fovendam propositum, non placet.

Libertas, *per se,* est pro veritate et pro virtute non autem pro errore et pro vitio.

Nihilominus — *re et usu* (in pratica) — tolerantia (in caritate) necessaria est.

Ad *Statum,* quod attinet, persuasum mihi est etiam ipsum, qua talem, teneri ad cultum Deo exhibendum contra id (fidenter dico) quod Em.mus Card. Bea in hac praeclara Commissione affirmavit, scilicet Statum, quatenus Statum, ignorare Religionem, imo *neque posse neque debere eam cognoscere vel agnoscere.* Id sane falsissimum puto: Deus est auctor singulorum hominum et etiam societatis, quae *organizatur* in Statu, praecipue si Status est democraticus; idcirco habetur, extrinsecus, cultus duplex: *privatus et socialis.*

Rogo ut haec quaestio exsolvatur, facto verbo cum Ss.mo D. N. Papa.

Pag. 10 [7] s., caput II. Haec addantur:

1) Praecaveatur pro catholicis a periculo amittendi fidem.

2) Catholici faciant quod possunt — magna quidem cum prudentia — ut non catholici, maxime oratione et exemplo vitae, ad fidem catholicam convertantur.

Pag. 13 [8] ad 2) linn. 18-20 et 28-29: « ... libertatem religiosam et *aequalitatem politicam* asseclis cuiusvis religionis tribuendam esse statuunt ». Verba haec mihi non placent. Aliud est dicendum de nationibus mixtae religionis, aliud de nationibus in quibus catholica religio est fere communis. Num iniustum esset religioni catholicae, ubi longe plerique civium catholici sunt, aliqua privilegia concedi?

---

[7] Cf. p. 679.
[8] Cf. p. 680.

*Adnotatio.* Libertas religiosa — quae tantopere in schemate, ab Em.mo Card. Bea, Relatore, proposito, defenditur —, inniti dicitur libertate conscientiae. Conscientia autem, etsi certa, potest esse aut vera aut erronea. Certe, quousque certitudo conscientiae imperturbata manet, conscientia est norma actionum moralium tenenda; sed diversus esse debet modus tractandi conscientiam erroneam, quae sane cum cautela est illuminanda — si fieri possit —, conscientia vero recta confirmanda est et protegenda a contagionibus.

Ad rem, de qua in schemate agitur, utile esset prae oculis habere etiam Encycl. Litt. Pii XI s. r. « *Mortalium animos* », editas die 6 ian. 1928.

Card. LÉGER: *De relationibus inter Ecclesiam et Statum necnon de tolerantia religiosa.* Praesens schema proponit thesim quae valorem habebat saeculo elapso, quae tamen conditionibus politicis et sociologicis nostri temporis non convenit. Thesis ista valde differt ab illa proposita « De libertate religiosa » a Secretariatu pro unitate. Etenim secundum praesens schema habetur thesis catholica de relationibus inter Ecclesiam et Statum: thesis quae applicatur ubi Status est catholicus, thesis tamen quae suspenditur vel in suspensivo exsistit ubi Status non est catholicus. Dum econtra thesis de libertate religiosa doctrinam universalem de libertate religiosa proponit, quae doctrina ubique applicatur, sive Status sit catholicus, sive non. Istae sunt rationes cur, meo iudicio, praesens schema non placet.

Praesens schema in ordine doctrinali disconvenit quia nullam rationem habet de scientiarum progressu et explicitatione in re sociologica et politica. Semper enim loquitur de Statu et de Societate civili sicuti essent una et eadem realitas. Praeterea personificat quasdam abstractiones, institutiones et functiones; v. g., in paragrapho septima, loquitur de « potestate civili non catholica », de potestate quae « religionem non profiteretur catholicam ». Attamen soli homines (principes, duces, reges) i. e. pesonae humanae solae profiteri possunt aliquam religionem, non tamen illa functio quae vocatur « potestas civilis ». Modus ille loquendi pertinet ad saecula praeterita. Actualibus in condicionibus non amplius valet theoria ubi rex vel princeps recapitulabatur totam societatem civilem et ubi eius religio determinabat religionem populi sui. (Cuius regio eius religio). Praeterea nullam competentiam habet Status in determinando quae sit vera religio. Si enim illa competentia Statui admittitur, tunc admitti debet eius ius sese immiscendi in rebus religiosis.

Non agi debet de relationibus « inter utramque potestatem » (nu-

merus 1, linea 29) sicuti Potestas civilis constitueret « totum » societatis civilis. In praesenti saeculo, ubi forma politica societatum civilium est democratia, attentio vertitur ad ipsum populum civium et ad multas societates intermediarias, atque Status consideratur ut quidam complexus functionum, sicut supremum organum gubernii societatis politicae. Nunc enim populi regunt vel regere volunt gubernium et hoc est bonum. Societates actuales ab Ecclesia acceptari debent sicuti sunt, non sicut heri fuerunt.

Habetur alia expressio valde confusa: « civitas catholica ». Multae quaestiones poni possunt quae ambiguitatem termini aperte ostendunt:

1) Quando civitas estne catholica? utrum potestas vel civium maioritas facit civitatem catholicam? 2) Utrum civitas significat societatem vel Statum? 3) Utrum Status catholicus est ille ubi religio catholica est religio Status vel ille ubi Potestas civilis religionem catholicam « profitetur »? Expressio « civitas catholica » ducit ad innumerosas difficultates.

Praesens schema in *ordine prudentiali* disconvenit quia, in condicionibus politicis mundi hodierni, thesis eius est imprudens et inopportuna. Illa enim thesis, totalitarismos omnes iustificat apud non-catholicos. Secundum logicitatem thesis illius, erunt Status protestantes, mahometani, budisti, etc. ubi impossibilis erit penetratio Ecclesiae catholicae. Praeterea quomodo benigne accipi posset a non-catholicis illa duplex theoria qua, quando catholici maioritatem habent, praedicant *meram tolerantiam,* qua tamen, quando catholici minoritatem habent, vindicant *plenam libertatem* et pro omnibus. Theoria illa non-catholicis apparet ut odiosa. Valde timendum est ne tale schema, de relationibus inter Ecclesiam et Statum, ipsae Ecclesiae magnum damnum afferat.

Consequenter iudicium meum humillimum formularem sicuti sequitur: sincere credo quod dolendum esset, pro progressu incrementoque Ecclesiae et pro pace nationum, si praesentis schematis theoria proponeretur Concilio, et practice erit finis Concilii.

Et credo quod disceptatio debeat haberi super schema Secretariatus Card. Bea.

*De necessitate Ecclesiae annuntiandi Evangelium omnibus gentibus et ubique terrarum.* Bonum est praesens schema et paucas modificationes proponam.

Numerus 2. Pagina 3,[9] linea 30, loco verbi « mundi », dicatur « *universi* », quia plus quam ipsam terram comprehendit et possibile

---

[9] Cf. p. 672.

est quod, in futuro, praedicatio fieri debeat extra ipsam terram, v. g. in luna.

Pagina 4,[10] a linea 12 usque ad lineam 27, mea opinione, non placet distinctio inter « Potestatem civilem catholicam » et « Potestatem civilem non catholicam ». Etenim, ut iam dixi de schemate praecedente, vocabularium illud est valde ambiguum. Praeterea dici nequit de potestate civili quod est catholica vel non-catholica, quia potestas civilis *non est religiosa,* est *civilis.* Illi, qui potestatem exercent, esse possunt catholici, protestantes, iudaici, etc., sed non ipsa potestas. Propterea correctionem sequentem propono. Linea 12 tollantur verba « diversam tamen ob rationem ». Et dicatur postea, sine ulla distinctione inter potestatem catholicam et non-catholicam, et utendo ipsis verbis textus propositi: « *Societas* civilis, cum consecutionem finis ultimi supernaturalis suis civibus faciliorem reddere debeat, ut huius Officii Sanctissimi Ecclesiae expeditior fiat adimpletio pro viribus *providere* debet. Multo magis ius praedicationis evangelicae prohibendae sibi vindicare nequit, ... » etc. sicut in textu, a linea 24 usque ad 27.

Linea 28, ut clarius pateat sensus illius paragraphi, dicatur, tamen in meliore latinitate quam mea: « *Falsum est problema* praedicationi evangelicae *opponere...* etc. ».

*De libertate religiosa.* Textus et *mens* praesentis schematis mihi videtur insignis. Generosam doctrinam proponit quae tamen semper vera et fidei catholicae consentanea remanet. Doctrina Ecclesiae, fundata in profunda consideratione pro persona humana et in verbis Christi: « quae sunt Caesaris Caesari et quae sunt Dei Deo », semper eadem est, sed ibi opportune renovatur. Habetur hic *formulatio* qui ad omnes homines omnium temporum spectat. Haec enim doctrina non ad unam particularem formam societatis conformatur sed *varia contingentia sociologica* civitatum et temporum transcendit. Ideoque, mea opinione, doctrina praesentis schematis multum faciet ad veritatem et fidem christianam propagandam et ad concordiam in societatibus fovendam. Opportune talis doctrina proponitur ab ipso Secretariatu pro unione christianorum quia credo quod, veritatem accurate servando, libenter et benevolenter recipi potest ab omnibus qui nomine christianorum honorantur.

Scio difficultatem noviter formulandi doctrinam perennem. Et haec est ratio cur multas mutationes, secundum iudicium meum necessarias, proponam.

*Introductio.* Linea 2, loco « solemniter », dicatur « instanter » vel

---

[10] Cf. pp. 672-673.

« amanter » vel aliud verbum quod potius significat sollicitudinem Ecclesiae quam modum quo proclamationem facit.

Numerus 2. Pagina 7,[11] linea 2 usque ad 4, explicitius dicatur motivatio in catholicis pro tali modo mysterioso agendi. Praeterea, quia de modo agendi agitur qui magnam prudentiam et docilitatem erga Sanctum Spiritum exigit quique diverse, secundum circumstantias, applicari debet, attenuetur formulatio obligationis. Dicatur: « Attamen, confidentes in mysterioso consilio (dessein) Domini ipsius docentis, sinent semen veritatis et zizaniam erroris simul crescere ».

Numerus 3. Pagina 7,[12] linea 35. Credo quod verbum « absolute » verbum « omnibus » qualificare debet potiusquam verbum « observandum est ». Quia si textus dicere vult quod ius de quo agitur « absolute observandum est », quodam vitio laborat. Non est enim hoc ius sine restrictione observandum, sicut de cetero in ipso schemate dicitur ubi de bono communi servando agitur. Ad illam ambiguitatem solvendam, dicatur: « ... sed ab omnibus et singulis hominibus ».

Pagina 8,[13] linn. 5-6, sententia « ideo homo qui conscientiae suae sincere oboedit, Deo oboedire intendit » aliqua praecisione indiget. Saepe enim ille homo sincerus de quo agitur *intentionem* formalem non habet Deo oboedire; haec enim fundamentalis tendentia ad Deum saepe est confusa vel etiam ignota. Aliquas formulationes propono. Dicatur « ideo qui conscientiae suae sincere oboedit, *voluntatem Dei, quamvis quandoque inscius, quaerit* » vel dicatur « *ad Deum, saepe tamen confuse et inscie, tendit* ».

Numerus 5. Pagina 9,[14] linn. 3 ad 6, aliquantulum modificetur formulatio. Dicatur: « Hac de causa Ecclesia Catholica reprobat discriminationem *quae* homini vel nationi *iniuriam, vexationem* (*persecutionem*) *facit,* propter solam... etc. ». Ratio est quia discriminatio non habet technice sensum peiorativum; in textibus iuridicis nationum habitualiter loquitur de « iniusta » discriminatione. V. g. recusare ut magistrum in schola catholica professorem qui non est catholicus est discriminatio aliqua sed non iniusta.

Numerus 6. Notari debet in hoc numero animatio quam afferre debent catholici in illa cooperatione cum eis qui non sunt catholici. Explicite notetur particulare munus illud quod catholici habent principia iuris naturalis proferendi et ostendendi. Et desiderarem ut ipsae sche-

[11] Cf. p. 677.
[12] Cf. p. 678.
[13] Cf. p. 678.
[14] Cf. p. 679.

matis notulae, maxime illae quae ad caput secundum referuntur, in textu conciliari remanerent quia opportuna et utilia explicite dicunt de munere catholicorum in cooperatione cum non-catholicis.

Numerus 8. Pagina 11 [15] propono ut fortius commendetur catholicis inscriptio in associationibus catholicis quae realem et aptam formationem dant.

Praeterea propono ut commendetur quoque efformatio talium associationum ubi desunt vel ubi illae quae existunt non aptae sunt ad profundam formationem dandam.

Numerus 9. Linea 10, post verbum « competunt », addantur sequentia verba « et ita novam aetatem in relationibus inter religionem et societatem civilem inauguravit ». Duae sunt rationes illius additionis: 1) ad dicendum quod confusio inter religionem et Statum habebatur non solummodo apud iudaeos sed etiam apud alios (v. g. apud Romanos); 2) ad significandum quod illa distinctio, ab Ecclesia semper, quamvis diversis modis, propugnata, non est aliqua inventio laicismi ut quidam laici credunt.

Numerus 10. Linn. 20-21, tollantur verba « in theocratia » et dicatur « ... nec altera cum altera coalescere potest uti *ante Christum* contigit ». Etenim verbum « theocratia » polemicam fovere potest. Invitare potest ad iudicium iniuste simplificandum de diversis modis relationum quas Ecclesia cum Societate civili habuit. Dicatur « ante Christum », ad significandam confusionem non tantum in populo iudaico sed et apud alios populos.

Numerus 11. Pagina 12,[16] linn. 25-26 dicatur: « ... quia missio eius et media, quibus illam exercet, ordinis supernaturalis sunt... ». Etenim ratio transcendentiae Ecclesiae super ordinem naturalem non est eius universalitas geographica — concipi enim etiam posset societas civilis universalis — sed natura finis eius.

Numerus 12. Tolli possunt verba « et voluntati Christi contradiceret » quia hoc argumentum psychologice non valet apud auctoritatem civilem non catholicam et praeterea iam invenitur superius in eadem paragrapho.

Numerus 13. Sententia a linea 16 usque ad 20 aliter incipiat. Dicatur: « Hortatur autem societates civiles modernas ut, in practice ordinanda vita civili, libertatem religiosam et aequalitatem politicam membris cuiusvis religionis tribuendam esse statuant ». Etenim formulatio, in textu proposita, videtur esse approbatio nimis generalis atti-

---

[15] Cf. p. 679.
[16] Cf. p. 680.

tudinis societatum civilium modernarum. Omnes tamen sciunt quod in omnibus et singulis societatibus hodiernis, graves defectus habentur in hac materia libertatis religiosae. Et propono substitutionem verbi « membris » verbo « asseclis » quod mihi videtur peiorativum.

Mutetur sententia a linea 28 ad 31, ita ut non tantummodo laudentur sed etiam hortentur nationes ad magis tuendam libertatem religiosam. Dicatur: « Quare invitantur nationes et organisationes internationales ut conatus suos persequantur in laudabiliter proclamata libertate et aequalitate religiosa omnium civium magis tuenda et promovenda ».

Numerus 14. Pagina 13,[17] linea 34, loco « vitae nationali et civili » dicatur « vitae *civicae* ». Etenim vita nationalis non idem est ac vita civica societatis; maiorem amplitudinem habet vita nationalis; et non omnes activitates vitae nationalis cadunt sub auctoritate Status.

Tollatur ultima sententia eiusdem numeri. Status enim nullam competentiam habet ad aptitudinem conscientiae iudicandam.

Numerus 15. Propono ut modificetur formulatio illius numeri. Dicatur positive: « Auctoritati civili competit ut, *secundum exigentias boni communis, pacificae conviventiae et personae humanae autonomiae,* ope legum, aequali modo omnibus civibus, absque discrimine professionis religiosae *applicandarum, exercitium ordinatum libertatis* religiosae foveat ».

Numerus 16. Propono ut praecisiones et attenuationes addantur illo numero. Dicatur: « Si auctoritas quaedam civilis aut religiosa, sub specie boni communis, evidenter *et specifice* impugnat libertatem religiosam, ius et officium uniuscuiusque est, *omnibus mature perpensis et usualibus recursibus habitis,* magis oboedire Deo quam hominibus ».

Numerus 17. Propono ut tollantur verba « et aequalitate civili cultuum exprimi potest » et potius dicatur: « *et omnium communitatum, absque discrimine, libertate civili vitam suam religiosam* manifestandi, exprimi debet ». Timeo enim ambiguitatem verborum « aequalitas civilis cultuum ». Invitare possunt auctoritatem civilem ad omnes communitates religiosas, quodcumque sit de earum origine, numero membrorum etc., aeque tractandas et non tantum pro celebrationibus cultualibus sed etiam quoad leges de scholis et matrimonio.

Numerus 18. Linea 25, loco verbi « subsidia », dicatur « adiumenta ». Etenim verbum « adiumenta » subsidia includit; tamen verbum « subsidia » pecuniam nimis explicite evocat.

Numerus 19. Evocetur etiam officium quod habet Societas civilis

---

[17] Cf. p. 681.

existentiam Dei agnoscendi. Mutetur formulatio ultimae sententiae: « Dignitatem personalem et virtutem civium congruo ordine iuridico protegens et promovens, *immo existentiam Dei publice agnoscens,* viam sternet ut omnia instaurentur in Christo ». Etenim multi sunt status ubi existentia Dei affirmatur sive in ipsa constitutione sive saltem in quibusdam actibus officialibus uti sunt preces et praesentia in maximis manifestationibus communitatum religiosarum.

Card. Döpfner: Schemata proposita de relationibus inter Ecclesiam et Statum et de libertate religiosa quaestionem ingrediuntur delicatissimam de relatione inter Ecclesiam et civitates; si aliquando publici iuris fient, maximas consequentias habebunt, non solum pro activitate catholicorum, qui, sive publicis muneribus fungentes sive ut electores, in reipublicae negotia influunt, sed etiam pro relationibus futuris Ecclesiae versus omnes civitates et instituta internationalia, pro catholicis viris in campo politico cum non-catholicis cooperantibus, pro unione christianorum promovenda et pro modo, quo catholici tractabuntur in Statibus, ubi sunt in minoritate (quod hodie contingit in maiore numero Statuum). Tot difficultatum possibilitate praevisa in initio nostrae disceptationis quaestio moveri potest, an expediat omnino tractare hanc delicatissimam quaestionem; sed responsio certe affirmativa debet esse, quia sic videtur magis congruere votis Episcoporum et exspectationibus multis tam catholicorum quam non-catholicorum. Iterum quaeri potest, utrum convenientius hoc fiat in documento magis doctrinali, quale est Schema a Commissione Theologica propositum, an in documento magis pastorali. Propter plures rationes postea declarandas praefero secundum modum procedendi; optime ad hoc adhiberi potest Schema a Secretariatu pro fovenda unione christianorum (quamvis non formaliter tractet de habitudine inter Ecclesiam et Statum, tamen permultas rationes pastorales et practicas pro tali decreto pastorali componendo praebet). In quantum autem in Decreto pastorali ipso principia doctrinalia supponenda sunt, ex elementis Schematis a Commissione Theologica praeparati hauriri possunt.

Disceptationi subiiciatur nunc Schema a Commissione Theologica praeparatum:

Ad n. 1. In hoc numero argumentum ponitur fundamentale pro tota tractatione, quod quidem sonat fere ita: Utraque societas fine proprio gaudet; at finis Ecclesiae est superior; ex quibus cetera sequuntur. Ad hoc dicendum videtur:

1) Argumentatio ex fine proprio utriusque societatis et ex superioritate finis Ecclesiae certo certius valet et auctoritate Summorum Pon-

tificum, maxime Leonis XIII, confirmatur. Sed hodie haec argumentatio aliis rationibus complenda esse videtur. Nam Leonina argumentatio agit contra rationalisticum Individualismum veteris Liberalismi, id est contra doctrinam, quae nullam obiectivam finalitatem constitutivam cuiusvis societatis humanae agnoscere voluit et quae proinde fuit causa illius tam deplorabilis miseriae operariorum, cui Papa consulere voluerat. Magnum fuit meritum Leonis XIII, quod innixus in principiis Doctoris Angelici evolvit doctrinam catholicam affirmantem constitutivum finem in utraque societate (unum ab altero diversum et alteri superiorem). Hodie tamen praefatus Individualismus rationalisticus relinqui coeptus est. Novae formae Liberalismi aeque ac Socialismi admittunt (non sine influxu doctrinae socialis Ecclesiae) in ipsa vita sociali fundamentalem ordinem, quem titulo « Humanismi » ornant, et qui in multis correspondet conceptioni catholicae, scil. admittunt valores sociales, quibus communitas politica innitatur. Observatur insuper in talibus conceptionibus tentamen novum, relationem inter Ecclesiam et Statum iuridice stabilire; volunt (in oppositione ad veterem Liberalismum et Socialismum) influxum Ecclesiae in ordinem publicum vitae socialis aeque admittere ac moderare (excepto tamen semper casu Communismi). Haec rerum conditio dissuadet tractationem relationis inter utramque societatem more solito a distinctione finium et a supernaturalitate finis Ecclesiae incipere. Fructuosius et magis accommodatum hodiernis mentibus videtur, considerationem relationis utriusque societatis sub aspectu communis fundamenti, id est fundamentalis socialitatis humanae et valorum obiectivorum naturae humanae, instituere.

*Obiicias*: Utraque societas vivit in ordine concreto, qui est unicus et in finem supernaturalem ultime directus. Unde saltem insufficiens est, fundamentum doctrinae repetere ex parte valorum naturalium socialium obiectivorum. *At respondendum est*: Positivus actus Dei, quo humanitatem ordinavit ad finem supernaturalem, non destruxit, sed praesupponit valores illos. Inde supernaturalis societas Ecclesiae *ut societas* habet et semper retinet internam affinitatem ad id, quod socialitas humana ut talis *absolute* includit et ut bonum humanum organizandum sub nomine « boni communis » semper et pro semper postulat. Immo: hanc affinitatem viribus suis supernaturalibus in actum deducens et societati humanae divina voluntate coexsistens ipsius « principium vitale » est Ecclesia (cf. Pius XII, *Alloc. ad Sacr. Rom. Rotam,* 2-X-1945).

*Unde concludes*: Utraque societas affinitatem habet ad socialitatem humanam uti talem. Data semper et pro semper hac affinitate sternitur via, etiam iuridice, positivae relationis utriusque societatis.

2) Determinatio finis societatis civilis in n. 1 data nimis lata et ambigua esse videtur. Nam finis, quo cives hisce in terris « quietam et tranquillam vitam » peragere queant, etiam ab illis Liberalistis antiquis admitteretur, qui nullam finalitatem obiectivam societatis agnoscebant et quorum conceptus status uti « Nachtwächterstaat » (status, qui est solummodo custos noctis) illudebatur.

Apta definitio desumi potest v. gr. ex Litt. Encyclicis *Mater et Magistra* (*A.A.S.*, 53, 1961, pag. 417): « Summa earum vitae socialis condicionum, quibus homines suam ipsorum perfectionem possint plenius atque expeditius consequi », quod breviter « bonum commune » nuncupatur. Haec notio bene determinanda pro Schemate maximi momenti est, quia solum intra suum finem, id est intra limites boni communis, civitas officia habere potest erga Ecclesiam; quia per illud determinatur ambitus tolerantiae a civitate exercendae; quia praesupponitur illa notio ad intelligendam damnationem eorum, qui sub « praetextu boni communis » doctrinam catholicam corrumpunt.

3) Valde desideratur in hoc numero explicita declaratio (ad descriptionem notionis boni communis adnectenda) de iure naturali personae humanae secundum suam conscientiam agendi, etiam in rebus religiosis. Hoc ius nempe essentialiter pertinet ad ordinem socialem obiectivum et ad bonum commune. Declaratio huius iuris maximi est momenti. Ipso hoc iure excluditur, quominus catholici in civitatibus, ubi sunt in minoritate, in exercitio suae religionis impediantur. Ex hoc iure etiam plena notio de tolerantia erga non-catholicos derivatur. Hoc ius, quia pertinet ad bonum commune, ab auctoritate civili semper protegendum est, etsi conscientia subiective errat. Explicite hoc ius agnoscit Pius XII in sua allocutione ad Conventum V Nationalem Italicum Unionis Iureconsultorum Catholicorum (*A.A.S.*, 45, 1953, pag. 801). Unde etiam patet, observationem tolerantiae non solum esse officium caritatis christianae vel prudentiae, sed etiam, et quidem primarie, iustitiae.

Ad n. 3. 1) Iam in ipso nostro Schemate finis civitatis restringitur ad solam prosecutionem bonorum terrestrium, ad solam felicitatem temporalem. Magis adhuc hoc elucebit, si respiciuntur ea, quae de bono communi ex natura sociali hominis derivanda supra diximus. Hic tamen pluria iura et obligationes Potestati civili adscribuntur, quae directe ad finem Ecclesiae pertinent. Ita periculum est, ut res publica et Ecclesia infeliciter confundantur. Potestas civilis certe (et quidem propter suum finem proprium, nempe bonum commune) nihil contra Ecclesiam machinari potest eique illam libertatem relinquere debet, quae ei secundum naturam relationis eius ad societatem humanam compe-

tit; sed non videtur probari posse, Statum utilitates et tendentias Ecclesiae positive promovere debere.

*Obiicias*: Potestas civilis concrete exercetur ab hominibus, qui qua tales (uti ratione et voluntate praediti et ad finem supernaturalem ordinati) Revelationem cognoscendi capaces sunt eamque agnoscere debent, ergo et ipsa potestas civilis. At respondendum est: Utique illi homines hoc possunt et debent. Sed quomodo probari potest, eos hoc debere formaliter prouti sunt subiecta potestatis civilis, quae ex natura sua ad finem inferiorem et temporalem ordinatur et limitatur?

*Unde concludendum videtur*: Accurate distinguatur finis atque obiectum utriusque societatis in determinandis officiis utriusque potestatis.

2) Praeterea dicendum est; inter officia potestatis civilis plura hic recensentur, de quibus hucusque dubitant auctores catholici, utrum ad illam revera pertineant necne; ita v. gr. non consentiunt Theologi catholici, an omnis civitas absolute et per se, vi boni communis, obligata sit ad actus civiles cultus publici ponendos, ad explicite amplectendam fidem catholicam, ad limitandam libertatem exercendi cultum non-catholicum. Inter illos, qui tenent sententiam negativam, sunt viri clarissimi et de doctrina sociali Ecclesiae bene meriti, uti Gundlach, Pavan, Lecler, De la Brière, Rouquette, Murray, A. Hartmann, M. Pribilla. Non videtur opportunum has res hucusque controversas in Concilio decidere.

3) In Schemate locutio versatur fere solum de iuribus et officiis, quae *auctoritatibus* competunt (excipias quosdam casus in parte applicativa: pag. 7,[18] linn. 10-14; 8,[19] 30-35; 9,[20] 3-9). Quaeri potest, num hoc correspondeat realitati nostrorum temporum, scil. hodiernis formis democraticis vitae politicae. Nam hisce temporibus auctoritates utriusque societatis non solum agunt directe inter se, sed etiam monitionibus et declarationibus, quibus influere volunt in usum suffragii politici ex parte suorum sodalium. Unde desideratur principium, quod, ex natura ipsa relationis inter Ecclesiam et Statum vigentis derivatum, actionem civilem Catholicorum informare valeat, scil. illa obligatio conscientiae Catholicorum in quacumque materia ordinis publici, etiam religiosa et morali, bonum commune observare et verificare.

Ad n. 4. Distinctionem inter « Civitatem Catholicam » et « Civitatem non Catholicam » libentius relinquendam suadeo. Praefero loqui

[18] Cf. p. 659.
[19] Cf. p. 660.
[20] Cf. p. 661.

de societate civili, quae in sensu catholico est optima. Est illa civitas, quae datis circumstantiis perfecte verificat « bonum commune » sensu supra exposito intellectum. In tali civitate evitatur indifferentismus erga valores humanos ut tales, divinitus constitutos. In tali civitate floret tolerantia, et quidem ex uno principio, sive Catholici sint in maioritate, sive in minoritate. In tali civitate sincera collaboratio catholicorum cum non-catholicis ad communes fines bonos erit optima, immo via ad mutuam comprehensionem et praeparationem unionis sterni potest, quia non-catholici nullo modo suspicari debent, seipsos alia et severiore ratione tractandos fore, ubi primum catholici maioritatem attigerint.

Ad n. 5. Inopportunissimum videtur explicite a Concilio enuntiari ius catholicarum nationum denegandi libertatem cultus publici religionibus non-catholicis. Hoc valde offenderet non-catholicos, disturbaret collaborationem catholicorum cum non-catholicis in communi bono realizando, imprimis etiam in vita internationali (v. gr. ad tuendam libertatem personae humanae contra systemata totalitaria, ad servandum bonum commune contra tendentias revolutionarias), immo fere impossibilem redderet quamvis spem mutuae approximationis propter argumentum a me supra ad n. 4 allatum.

Ad n. 6. Iam dixi tolerantiam provenire non solum ex caritate et prudentia, sed fundari in ipsa natura finis societatis civilis seu boni communis. Omnino bene explicantur et applicantur principia tolerantiae in Schemate a Secretariatu pro unione Christianorum fovenda proposito. Semper conscii esse debemus, quod non possumus exspectare, ut nos in civitatibus cum maioritate civium non-catholicorum alia ratione tractemur ac illa, qua non-catholici a nobis tractantur in civitatibus cum maioritate catholica. Unde ipsum bonum Ecclesiae universalis (cf. pag. 8,[21] lin. 12 sqq.) exigere videtur, ut ab actibus alias religiones reprimentibus penitus abstineatur.

Ad Notas. Videtur quod documenta Romanorum Pontificum examinari debent. Propono exempla:

1) In citandis antiquioribus documentis adiuncta historica melius observari debent. Quod valet adhuc de Leone XIII, uti supra indicavi.

2) In nota 23 allocutio Pii XII ad eos, qui interfuerunt Congressui X Internationali de Scientiis historicis (7 sept. 1955), partibus quibusdam omissis, ita citatur, ut Papa mediaevalem usum reprimendi, immo puniendi defectum a vera fide tamquam casum « normalem » considerasse videatur. Contextus autem de facto monstrat, Papam tan-

[21] Cf. p. 660.

tum habitudinem positivam qua talem inter Ecclesiam et Statum vigentem laudasse. Nam explicite statuit, in hac allocutione, conceptionem mediaevalem conditionatam fuisse per epocham.

3) Proh dolor, non citantur textus decisivi ex allocutione Pii XII, quae maximi momenti est, scil. quam habuit ad Iureconsultos Italicos (6 dec. 1953); uti iam dixi, optima continet principia de tolerantia; ita v. gr.: « Il dovere di reprimere le deviazioni morali e religiose non può quindi essere una ultima norma di azione. Esso deve essere subordinato a più alte e più generali norme, le quali in alcune circostanze permettono, ed anzi fanno forse apparire come il partito migliore il non impedire l'errore, per promuovere un bene maggiore ». Linea hic a Summo Pontifice Pio XII tam feliciter designata omnino ulterius prosequenda est.

Ideoque Schema a Commissione Theologica praepositum non admittere possum; prouti iacet, non placet. In elaboranda nova forma huius Capitis imprimis ponantur rationes practicae et pastorales; in quo faciendo plene et integre adhibeatur Schema de Libertate religiosa a Secretariatu ad Christianorum unitatem fovendam propositum; pars doctrinalis — in quantum omnino componenda esse censebitur — secundum supra dicta ex solis certis et ab omnibus catholicis admissis principiis procedat, pro fundamento doctrinae de habitudine inter Ecclesiam et Statum ordinem obiectivum sociabilitatis humanae sumat et iura ac officia societatis civilis stricte secundum necessitates boni communis explicet, doctrina ultimorum Romanorum Pontificum exacte applicata.

Schema vero Capitis X, « De necessitate Ecclesiae annuntiandi Evangelium omnibus gentibus et ubique terrarum », quoad substantiam omnino placet. Pauci quidam passus modificandi erunt, ubi primum Caput IX denuo elaboratum erit propositum; imprimis distinctio illa inter potestatem civilem catholicam et non catholicam (pag. 4,[22] linn. 13-24) erit omittenda. Valde placet principium enuntiatum in pag. 4, linn. 32-40, nam indispensabilis condicio esse videtur, ut v. gr. nationes permagnae antiquam traditionem culturalem habentes ad Evangelium convertantur.

Card. ALFRINK: Ad quaestionem tractandam dicere vellem quaedam non ex parte speculativa, sed potius ex parte practica.

Schema a Commissione Theologica propositum initium sumit a iuribus Ecclesiae statuendis, quae iura bene et clare exponuntur.

---

[22] Cf. pp. 672-673.

Dicit autem schema in pag. 7,[23] sub num. 5, bene et recte quod haec iura « applicari non possunt nisi in civitate, in qua cives non tantum baptizati sunt, sed fidem profitentur catholicam ».

Non dicitur quanta pars civitatis illius civium fidem catholicam profiteri debet ut civitas possit dici catholica et haec iura legitime applicentur. Quid nempe est civitas catholica? Sufficitne quinquaginta et unus per centum? Numquid adsunt in tempore hodierno adhuc civitates catholicae? Et aderunt in tempore futuro?

Etiam nationes sic dictae catholicae suntne revera civitates catholicae? Si vere democratice reguntur, ita ut cives plene et libere suum votum exprimere possint, magna — et saepius sat magna pars illorum — votum suum dat gubernatoribus socialistis et communistis, necnon et eis qui principiis sic dictis liberalibus adhaerent. Et ita gubernium ipsum in genere non est catholicum sed mixtum.

Nonne verum est quod — ut in secundo schemate dicitur — Ecclesia catholica in tempore hodierno ubique terrarum vivit et operatur in nationibus mixtis? Habetne utilitatem principia proclamandi quae si iusta sunt et vera, in civitate hodierna non aut vix possunt applicari?

In schemate primo solummodo numerus 7 (Applicatio in Civitate non catholica, melius dicatur forse: in Civitate mixta) in conditionibus hodiernis in praxim deduci posse videtur.

Alterum schema, propositum a Secretariatu ad Christianorum unitatem fovendam, ex aliis principiis et ex alia situatione progreditur, scil. ex conditionibus hodiernis in quibus Ecclesia catholica fere ubique vivit in nationibus mixtis et ex principiis generalibus libertatis et dignitatis uniuscuiusque personae humanae.

Haec in praxi melius quadrant cum mundo hodierno in quo nos vivimus.

Pro omnibus non-catholicis hoc secundum schema, in quo iura Ecclesiae sufficienter tueri videntur, etsi forse minus ad essentiam Ecclesiae deducantur, sine dubio acceptabilius erit.

Certum mihi est quod primum schema in natione mea (quae est exemplum nationis mixtae et exemplum libertatis democraticae) in qua Ecclesia fere omnia habet quae desiderari possunt, praecise ex principio democratico libertatis conscientiae, certum mihi est quod in mea natione, dico, primum schema nobis causabit maximas difficultates.

Iam ex facto quod in primo schemate de *tolerantia* religiosa sermo est, et non de *libertate* religiosa sicut in altero schemate, nobis orientur difficultates sat magnae, quia ex hoc deducent acatholici quod Ecclesia

---

[23] Cf. p. 659.

catholica quamprimum illam habebit apud nos maioritatem, civibus acatholicis non dabit libertatem civilem ad religionem suam profitendam, sed ad summum illos ut malum quoddam tolerabit.

Principium libertatis conscientiae apud nos est fundamentum totius civitatis.

Propter hoc principium libertatis religiosae Status civilis solvit apud nos omnes sumptus pro exstructione scholarum catholicarum a scholis infantium (crèche - Kindergarten) usque ad universitatem catholicam pro qua Status civilis solvit nonaginta quinque per centum, utique non solummodo pro scholis catholicis, sed etiam pro scholis acatholicorum. Nihilominus omnes scholae istae remanent in libera possessione Ecclesiae. Idem Status civilis solvit omnes expensas annuales scholarum catholicarum, sicut pro scholis statalibus facit et sicut facit pro scholis protestantium. Utique secundum idem principium democraticum practicum libertatis religiosae.

Nuper — i. e. nonnullis abhinc hebdomadibus — nova lex votata est secundum quam Status civilis quartam partem solvit omnium ecclesiarum parochialium quae noviter exstruendae sunt: propter idem principium libertatis democraticae, et utique non tantum pro ecclesiis catholicis, sed etiam pro ecclesiis acatholicorum.

His ex causis catholici nostri possunt — sicut fratres nostri in Germania — unoquoque anno fere decem milliones florinorum dare pro missionibus.

Ideoque enixe spero ut Concilium secundum schema non excludat quia primum schema — saltem apud nos — Ecclesiae non emolumentum afferret, sed potius Ecclesiae nocebit.

Ex altera parte autem multa in primo schemate bene dicuntur. Ideoque rogare vellem ut Commissio Centralis Summum Pontificem enixe roget ut Commissio mixta instituatur — ex Commissione Theologica et ex Commissione ad christianorum unitatem fovendam — quae utrique schemati ulterius studeat et videat an principia primi schematis et ideas alterius schematis coniungi possint, ita ut et iura Ecclesiae et libertas uniuscuiusque conscientiae in civitate hodierna tuta poni possint.

Etiam rogare auderem ut — si possibile est — aliqui *laici* periti in rebus politicis et in iure internationali, qui sunt fideles Ecclesiae filii, in istam Commissionem mixtam assumantur qui simul cum theologis de ista materia, quae illis est maxime cognita ex experientia quotidiana, iudicent.

Card. LARRAONA: Ut incipiam a re practica, adhaereo his, quae nunc proposuit Em.mus Alfrink, cum aliquibus parvis modificationibus. Non sum ex Commissione Secretariatus, neque ex Commissione theologica. Revera, theoretice, res absque dubio pertinet non ad competentiam Secretariatus, sed ad Commissionem theologicam. Itaque Secretariatus deberet ipse, si aliqua habebat obiicienda vel proponenda ad hoc ut sua missio melius adimpleretur, proponere Commissioni theologicae, non ipse tractare et aliud schema ex se proponere. Ita revera in iure, nisi fallor, est. Sed aspectus verus occasionem dedit Secretariatui huiusmodi discussionis; ex hoc, confido, profectus orietur. Revera haec valent. Imprimis sunt principia Commissionis theologicae, quae certa sunt: applicationes possunt revera indubie difficiles in praxi esse, sed principia sunt vera; et in hoc consentio cum iis, quae dixit optime Card. Ruffini; ita ut in theoria, in doctrina, non credo vera ea, quae dicta fuerunt vel insinuata, quia revera nec probata sunt nec ullo modo respondent nec doctrinae Ecclesiae, nec praxi Ecclesiae; ita ut vera evolutio, revolutio fieret, admissis iis quae dicta fuerunt. Sed haec relinquamus. In praxi possumus convenire quod revera adest difficultas in applicanda, nostris temporibus, doctrina pura, quae nullo modo reicienda est, vel relinquenda est, ita ut nolimus nunc ex illis, quae nunc fiunt, illa quae facta fuerunt et quae adhuc fiunt in aliquibus regionibus, quae non sunt parvipendendae, ullo modo tangere: in hoc nullum dubium habemus: esset offensio. Proinde salva sint illa, quae theoretice vera sunt quaeque ab Ecclesia professa sunt, tam in doctrina indubia et certa, quam in praxi; et illa, quae dicta fuerunt optime ab Em.mo Card. Ruffini, de difficultate applicandi in praxi quaedam pro servitio Status Catholici. Hoc verum est, sed non est ita verum, ut revera non possit absque dubio adesse Status vere Catholicus, i. e. qui profitetur bonum temporale subordinandum esse bono aeterno, et huiusmodi bonum aeternum agnoscit, adeo ut ergo revera esset agnosticismus in infimo sensu; nullo modo. Consequenter ergo, his omnibus habitis ex difficultate revera decidendi quinam sit Status catholicus, et etiam ex difficultatibus quae allegata fuerunt: notatis tamen, non exaggeremus. Illa, quae dicta fuerunt, optime explicantur ex bona voluntate attrahendi protestantes, sed etiam in hoc caveamus ne ingenui simus. Nisi fallor, iam sumus ingenui, et revera notamus quod sunt aliquae nationes, in quibus praevalet protestantismus, quae nullo modo participant de hac ingenuitate, et verum est quod conversiones minuuntur, ita ut si nos credamus quod conversio facilior detur ex eo quod nos ad ipsos accedimus ita ut vel nulla sit differentia, erramus absolute; erramus etiam psychologice et erramus practice. Proinde, ergo,

optimo corde a me quaerebat in Okland, circa Civitatem S. Francisci, in Statibus Unitis, aliquis pastor protestanticus, in aliqua sic dicta « intervista », an non nos simus fratres ipsorum, si quando nos dicimus: revera vos estis fratres nostri separati, verum et sincere diceremus. Respondi: quomodo potes dubitare? Et revera facies illius mutavit. Sed dico, credere quod convertentur illi, qui praesunt Ecclesiis protestantibus, et veniant ad nos, est somniare. Illi veniunt, credo, quia revera in populis adest huiusmodi motus, qui prius non aderat, saltem eo gradu, et ipsi impelluntur. Consequenter est error credere quod nos, cedendo in doctrina, sicut ceditur apud plures, proh dolor!, in doctrina quae in Europa non publicatur, proh dolor!, vel etiam in disciplina, est error, pro me, reiciendus. Ceterum videbimus ad quae omnia huiusmodi exaggerata pervenient. Hoc dico summo cum respectu. Ego accepto quod proposuit Card. Alfrink, hoc sensu. Revera fiat commissio, non ex utraque Commissione: Commissio doctrinalis, quae etiam rationem habeat de iis, quae sunt difficultates reales. Et forsan, quidem non esset prudens, in hoc momento, negare doctrinam anteriorem ullo modo: non fiat quia revera esset ridiculum. Et nullo modo convincemur de illis quae dicuntur, quae sunt revera debilia sub respectu theologico: satis debilia, proinde non est possibile quod nos tangamus doctrinam. Ergo, consequenter, conveniamus in aliqua forma, quae sit revera absolute vera et etiam acceptabilis, quae damnum non afferat sententiae contrariae, i. e. sensui contrario. Tunc procedamus in doctrina definienda, quae sit vera, quia revera ego modeste dico, humiliter dico, veniam peto, sed in schemate a Secretariatu praesentato aliqua sunt, quae, pro me, admitti non possunt. Ergo revera conceditur ius obiectivum errori; et hoc non. Et etiam quoad ius subiectivum in eo, qui errat, cum maxima prudentia procedendum est. Ergo illud schema est inficiatum huiusmodi bona voluntate, quam miror, quam veneror et cuius participo, absque dubio, de attrahendo. Ratio bona est, sed modus potest non esse bonus vel non hucusque bonus; et consequenter haec vitari debent et tunc proponatur forsan res Summo Pontifici ad hoc ut definiat quid faciendum sit.[24]

Card. BROWNE: Quantum ad doctrinam, per quantum ego scio, primum schema quasi impeccabile est; et ego nullo modo possum intelligere quomodo Encyclica *Immortale Dei,* quae scripta fuit a Leone XIII ad tuendam philosophiam et theologiam de praesenti quaestione, umquam possit mutari. Mihi videtur infantilismus quidam suppo-

---

[24] Textus transcriptus est ex taeniola magnetica.

nere quod doctrina, exposita in Enc. Litt. *Immortale Dei,* sit doctrina contingens. Hoc nullo modo possum admittere neque vix possum intelligere ut supponatur. Immo, quodammodo, aliquid plus diceretur. Commissio theologica, in primis paginis, sc. pag. 3 [25] primi schematis, cum dicit: « dum autem societati civili, cui homo adscribitur vi indolis suae socialis, competit, ut bonis terrenis intenta, finem assequatur illum, quo cives hisce in terris " quietam et tranquillam vitam " peragere queant (cf. *I Tim.* 2, 2) », non est falsum, sed simplex veritas philosophica de fine civitatis. Civitatis est ut promoveat bonum commune secundum virtutem, unde ut promoveat omnia quae requiruntur ad vitam virtuosam humanam, usque etiam ad cultum Dei; civitas naturalis nullo modo eximitur ab aliquo cultu divino; haec est principalis virtus civis non christiani, religio. Unde ex rei natura, sicut anima, secundum verba S. Augustini, naturaliter quodammodo est christiana, ita quodammodo etiam Societas civilis quodammodo naturaliter est christiana. Unde pàtet ex ipsa philosophia, et considerato quod datur religio historica a Deo instituta et quae habet hac mente firmissima ad probandam mediationem suam, quomodo possumus intelligere quod civitas de his omnibus possit claudere oculos: esset ridiculum! Ex alia parte factum habemus, quod debemus vivere in hoc mundo et quod in hoc mundo, proh dolor! civitates multae non sunt christianae neque catholicae, et multae civitates, quae sunt catholicae, valde imperfecte sunt catholicae: hoc est factum.

Unde ducimur ad hoc quod Ecclesia debet vivere in hoc mundo, sicut individuum, etiam vivere in hoc mundo sese comportando secundum suam doctrinam sed etiam secundum prudentiam et caritatem, sese adaptando prout potest. Unde puto quod fere infinita possunt dici respectu istorum duorum schematum, unde nolo tempus Eminentissimorum et Excellentissimorum et Reverendissimorum Patrum nimis occupare. Duo possent fieri, scilicet peti a Summo Pontifici an principalius intendat, ut doctrina catholica declaretur in iis rebus, ad errores corrigendos, an ut principalius intendat ut procedamus, meliore quo possumus modo, secundum praxim pastoralem, pro conversione non-catholicorum. Et tunc secundum istam decisionem, si Summus Pontifex dicet: pro momento, potius vellemus ut pastorali modo procedatur, secundum illud quod melius est in praesenti statu rerum; tunc ego quasi dicerem ut recomponatur schema Em.mi Card. Bea, sed ut recomponatur secundum principia exposita in primo schemate, non modo absolute proposita, sed prout proponi possunt in circumstan-

---

[25] Cf. p. 657.

tiis, in quibus vivimus; igitur habeat quaedam magis apta, ut ita dicam, pro praesenti tempore; quo nihil denegetur ex his, quae a Summis Pontificibus, maxime a Leone XIII, in Enc. *Immortale Dei,* dicta fuerunt; nullo modo discedamus ab iis, quae a nostris Pontificibus et a nostris Magistris hac in re declarata fuerunt, sed non est necessarium ut veritas declaretur in omni instanti: hoc non est necessarium: declaretur quando oportet. Unde si Summus Pontifex vult hoc punctum, ego quasi auderem proponere ut schema Em.mi Card. Bea recomponatur ad mentem schematis Em.mi Card. Ottaviani, secundum ea quae dicenda essent in circumstantiis et secundum finem, quem Concilium proximum Oecumenicum persequitur. Hoc est totum quod nunc vellem dicere, quia si omnia volemus dicere quae possent dici hic, deberet agi de iure publico Ecclesiae et Status, quod esset inutile.[26]

Card. GODFREY: *De libertate religiosa.* Apud nos Anglos pressio continua est ab Anglicanis ut habeatur communicatio in sacris. Episcopatus Catholicus constanter renuit. Non negamus sinceritatem illorum sive Anglicanorum, sive Protestantium generatim, qui nos accusant de intransigentia et intolerantia. Sensu recto et non abusivo intransigentia et intolerantia possunt esse bonae. Deus verax ipse est intolerans falsi. Sed intolerantia falsi non est intolerantia individui et eius conscientiae sed intolerantia eius errorum.

Praevideo quod, post Concilium Vaticanum Secundum, Ecclesia erit accusata intolerantiae et intransigentiae quia illae concessiones doctrinales et morales non erunt factae quas expectabant acatholici.

Difficultas de « communicatione in sacris » in Anglia vel de precibus in communi in eorum ecclesiis interpretatur ut admissio existentiae plurium ecclesiarum, vel theoriae, uti dicuntur « ramorum Ecclesiae Christi » etsi doctrinaliter et moraliter fundamentaliter diversarum.

En nostra difficultas quae homines etiam sincerissimi non intelligunt. Martyres nostri in magno numero pro primatu Papae mortui sunt. Etiam apud patibulum vita fuit eis oblata si etiam semel visitarent Ecclesiam Anglicanam. Pro dolor, non desunt qui vellent nos graves concessiones facere ad habendam amicitiam cum Ecclesia Statali vel, uti vocatur, « Church of England ». Erimus semper amici et caritate pleni, sed concedere non possumus. « Dilatentur semper spatia caritatis » sed non restringantur spatia veritatis.

Qui credunt Ecclesiam Anglicanam in fide non multum a nobis

---

[26] Textus transcriptus est ex taeniola magnetica.

distare, graviter decipiuntur. Confirmare illos in tali persuasione non augebit sed minuet numerum conversionum.

In prima paragrapho excludantur verba de proselytismo, blanditiis, coactione, et cetera, quasi his mediis Catholici solerent uti. Male interpretari possent illa verba.

Recolendum est etiam errores posse esse in mala fide vincibiles et culpabiles. Verum est hominem habere ius ad agendum secundum conscientiam suam sincere formatam sed obiective non habet ius ad falsum quia falsum non est ens, neque habet ius aggrediendi iura aliorum, et errores proclamandi contra pacem et bonum commune.

Revideantur ergo primae paginae usque ad paginam nonam [27] ut clarificentur et accuratius scribantur. Meo submisso iudicio locum non deberent habere in Concilio.

Nec scribendum puto id quod in pagina decima tertia [28] est a linea decima quinta ad vicesimam; non debet dici quod Ecclesia omnino approbat sed Ecclesiae doctrina nil habet contra concessionem libertatis religiosae a parte societatum civilium. Sic evitaretur possibilitas erroris quasi approbatus esset indifferentismus.

Exc. Alter: *De relationibus inter Ecclesiam et Statum.* - Quoad principia statuta. Omni qua par est reverentia notandum est quod notiones « societas civilis » et « potestas civilis » non sint eaedem. Societas civilis est multo magis comprehensiva in suo ambitu. Comprehendit enim multas associationes, incepta et activitates apud cives quae sunt vere independentes ab ipsa potestate civili. Iura et obligationes igitur quae praedicari possunt de potestate civili non sunt eaedem ac illae quae praedicari possunt de societate civili. Potestas civilis etiamsi sit persona moralis restringi potest voluntate et suffragio civium ratione constitutionis fundamentalis ita ut ipsa non gaudeat plenitudine potestatis. Divisa est insuper in legislativam, iudicialem et executivam et hae sunt quidem saepe saepius distinctae inter se et independentes. Distribuitur etiam potestas civilis apud varias nationes (e. g. U.S.A.) inter plures Status foederatos qui gaudent sua propria autonomia in legibus ferendis et aliis iuribus similibus. Difficile est ergo in casu comprehendere quomodo praedicarentur iura et obligationes de potestate civili eodem modo ac de societate civili quia nullibi invenitur subiectum sufficienter determinatum ea possidendi vel exercendi. Potestas civilis non est unica nec sola agentia societatis civilis vel communitatis ci-

---

[27] Cf. pp. 676-679.
[28] Cf. p. 680.

vium. Sunt enim aliae. Si societas concedat ius et obligationem potestati civili de rebus religionis agendis agere deinde valet — secus non.

Societas civilis apud nos sibi iam vindicavit iura in respectu religionis et multiplici modo adimplevit obligationem erga religionem; e. gr. supremum tribunal iudiciale nostrae nationis variis occasionibus solemniter declaravit quod « nos sumus populus religiosus » et « instituta nostra praesupponunt dependentiam a Deo ». Bene distinguit autem inter populum ipsum et potestatem civilem. Etiamque notandum est quod seminaristae et sacerdotes exempti sunt a servitio militari; opera religionis et caritatis exempta sunt a vectigalibus; sacerdotes funguntur munere suo ut cappellani in militia; preces publice afferuntur; et alia id genus. Ergo non est indifferens.

Cives in quantum sunt membra societatis civilis praediti sunt omnium iurium et obligationum erga Deum et religionem uti in schemate enumerantur; et ea exercere quidem debent tamquam individui et tamquam socii in societate coniuncti. Est aliquid aliud autem dicere quod potestas civilis in omnibus casibus praedita sit eorundem iurium et obligationum ac societas civilis. Mihi videtur quod omnino possibile sit denegare potestati civili iurisdictionem, competentiam et ius sese immiscendi in quaestionibus religiosis non quasi sit indifferens vel saecularisticum, sed in quantum tota communitas civilis sibi reservat omne illud ius et obligationem ne potestas civilis temere et sine competentia iudicaret de veritate religionis et saepius in errorem caderet.

Obligatio socialis Deum agnoscendi et colendi urget sine dubio semper et ubique in quantum deprompta est ex ipsa natura sociali hominis. Mihi suadetur melius esse igitur de obligatione « societatis civilis » potius quam de obligatione « potestatis civilis » in schemate loqui; urget quidem ut membra societatis curarent per activitatem suam socialem Deum publice agnoscere, colere et iura religionis sarta tecta tueri.

Secus mihi videtur quod religio potius detrimentum pateretur quam promoveatur in quantum adversam et iniuriosam opinionem induceret apud varias civitates civiles et eorum rectores contra Ecclesiam ipsam.

Difficile est etiam determinare hodie in modernis circumstantiis quae sit potestas civilis « catholica » et quae non sit; multi sunt enim cives in nationibus sic dictis « Catholicis » qui Ecclesiam non agnoscunt, imo strenue adversantur. Si Ecclesia iterum publice proclamaret quod « potestas civilis » seu gubernium debeat agnoscere iura Ecclesiae, quid boni inserviat? Estne sufficiens proclamatio facienda de obligatione societatis civilis vel omnium hominum in societate coniunctorum erga Deum et religionem adimplenda?

Conclusio primi schematis igitur, ad numerum octavum infra pagi-

nam nonam,[29] mihi non placet. Periculum magnum oriretur nobis in Statibus Unitis Americae Septemtrionalis, si diceretur in Synodo quod *potestas* civilis praedita sit, intuitu doctrinae Catholicae, iuribus et obligationibus erga religionem, quando, e contra, constitutio fundamentalis iuridica nostra ponit ea in ipsa societate civili libere exercenda, competentiam et iurisdictionem hac in re potestati civili denegat. Periculum oriturum erit ex contentione acatholicorum conclamantium nos catholicos reicere legem fundamentalem et, qua de re, cives fideles esse non posse. Ita mala voluntas excitaretur contra nos catholicos et multae difficultates nobis evenirent relate ad participationem in officiis publicis et aliis muneribus beneficiisque vitae nationalis. Mihi suadetur in his circumstantiis quod sufficiens erit loqui de iuribus et obligationibus *societatis* civilis ad doctrinam catholicam tuendam. Insuper lex nostra fundamentalis constitutiva exsistit non ad religionem supprimendam vel ad eam ignorandam sed potius ad eam protegendam.

Ad componendam discrepantiam inter duas respectivas commissiones, mihi suadetur valde desiderabile esse Summum Pontificem humillime impetrare uti ipse ad novam Commissionem constituendam procedat; quae Commissio distincta erit a duabus supradictis Commissionibus, attamen ex quibusdam aliis membris Commissionis Centralis componenda, consultis quidem Commissionibus originaliter institutis.

Exc. Hurley: *De relationibus inter Ecclesiam et Statum.* In hac materia difficillima de relationibus inter Ecclesiam et Statum fateor me mente multum cruciari et quidem relate ad ipsam quaestionem speculativam. Doctrina traditionalis clara est de obligatione civitatis temporalis colendi Deum, et quidem, in praesenti oeconomia salutis, nonnisi secundum modum « quem Deus ipse sibi exhibendum determinavit in vera Christi Ecclesia ». Ut bene heri dixit Em.mus Cardinalis Ruffini, ibi latet nodus totius quaestionis. Si haec doctrina mutari non potest, actum est de Schemate parato a Secretariatu ad christianorum unitatem fovendam et standum est doctrinaliter iis quae habentur in Schemate de relationibus inter Ecclesiam et Statum necnon de tolerantia religiosa.

Sed in ipsa doctrina traditionali, et hic magna cum trepidatione et pleno cum obsequio loquor, exsurgi magna difficultas speculativa, immo et, ut mihi videtur, contradictio.

Nam ex una parte doctrina traditionalis asserit finem a societate civili prosequendum esse bonum commune temporale; et ex alia parte

---

[29] Cf. p. 661.

asserit huic fini ex natura rei in praesenti oeconomia salutis esse adnexam obligationem Deum supernaturaliter colendi. Ergo finis societatis civilis simul ad bonum commune temporale restringitur et illud bonum transcendit.

Iterum, ex una parte doctrina traditionalis asserit societatem civilem omnibus mediis pollere quae necessaria sunt ad finem suum attingendum, ideoque societatem perfectam esse. Ex alia autem parte affirmat societatem civilem finem suum adaequate non posse attingere nisi ad Ecclesiam recurrendo; ideoque societatem perfectam non esse. Nam societas civilis non potest illam partem finis sui prosequi, quae in cultu publico consistit, nisi Ecclesiae adiutorio.

Tertio, ex una parte doctrina traditionalis asserit societatem civilem in suo ordine esse supremam et nullo modo Ecclesiae potestati directe subiectam. Ex alia autem parte admittit societatem civilem quoad partem proprii sui finis assequendi, cultum scilicet publicum Deo reddendum, Ecclesiae esse directe subiectam.

Nescio quomodo hae contradictiones resolvi possint sine aliqua mutatione in doctrina traditionali de relationibus inter Ecclesiam et Statum. Et non video cur mutatio haec fieri non possit. Nam doctrina de obligatione Status colendi Deum in Ecclesia Catholica non est infallibiliter definita et ipsa argumetatio theologica potuit in praeterito aliquomodo minus recte procedere.

Argumentum est hoc: Cum homo naturam socialem habet, debet non solum individualiter sed etiam socialiter Deum colere. De hoc principio dubium non potest esse. Sed nunc venit conclusio: Ergo homo debet in societate civili qua civili et per potestatem civilem qua civilem Deum honorare. Cur? Nonne datur alia societas in qua et per cuius auctoritatem Deum socialiter colere potest, immo et debet, nempe Ecclesia Christi?

Si ergo possumus admittere homines obligationi cultus socialis satisfacere in Ecclesia et per illam, et proinde si possumus Statum dispensare ab officio colendi Deum, eo quod satis aliunde provisum est; salvamus pro Statu characterem societatis perfectae et viam aperimus solutioni problematis de relationibus inter Ecclesiam et Statum quae exigentiis speculativis simul et practicis satisfacit. Nam si Status non habet obligationem in ordine supernaturali nullum ius habet sese in res religiosas ingerendi.

Hoc autem non vult dicere quod viri qui potestatem civilem exercent Ecclesiae non subiciantur quoad moralitatem suorum actuum. Ecclesia manet magistra conscientiarum et conscientias hominum etiam in potestate civili constitutorum debet efformare et dirigere et, si necessa-

rium est, corrigere. Onus igitur imponere potest conscientiae viri publici ut iura Ecclesiae tueatur et ut Ecclesiam et ecclesiasticos viros omni cum observantia prosequatur. Sed hoc non est dicere Ecclesiam habere iurisdictionem directam in potestatem civilem, quam iurisdictionem haberet si societati civili competeret obligatio colendi Deum in Ecclesia Catholica. Ad plus, Ecclesiae pertinet potestas illa indirecta per conscientiam viri publici christiani exercenda. Et fateor me plus sperare a conscientiis bene efformatis virorum statalium christianorum quam ab officio aliquo Status hodie quasi nullibi agnitio et ab atheis, agnosticis, marxistis et mahumetanis theoretice observando. Laicismus ille damnandus non est qui fiduciam ponit in conscientia christiana laicorum.

Quibus dictis alia aggredienda est quaestio, scilicet, utrum potestas civilis officium et ius habeat fidem catholicam defendendi ideoque et doctrinas falsas cohibendi.

Ad huic quaestioni respondendum, necessarium est distinguere, ut bene in Schemate « De libertate religiosa » dicitur, inter officium fidem praeservandi et officium ordinem publicum servandi. Potestati civili denegari non potest ius ordinem servandi ex quo patet fautores falsae doctrinae posse cohiberi si ordinem publicum perturbant.

Sed quid respondendum quaestioni de officio et iure potestatis civilis fidem propter solas considerationes religiosas praeservandi? Si potestati civili hoc officium et ius competunt, in praesente oeconomia salutis, concludendum est potestatem civilem competentiam supernaturalem habere et proinde ad ordinem supernaturalem, ecclesiasticum pertinere; quod, ut antea vidimus, repugnat.

Remanet ut quaeramus utrum Ecclesia onus possit imponere potestati civili fidem praeservandi. Certo hoc onus potestati civili directe non potest imponere, quia Ecclesia nullam directam iurisdictionem in potestatem civilem habet; Ecclesia et Status enim sunt societates perfectae distinctae. Sed forte quis dicet Ecclesiam posse conscientiam viri catholici potestatem civilem habentis ligare ad potestate sua utendum in defensionem puritatis fidei errorisque suppressionem i. e. ut limites muneris sui in bonum Ecclesiae excedat.

Salvo meliore iudicio et omni cum obsequio erga Ecclesiae magisterium, mihi videtur Ecclesiam non posse subditum obligare ad limites sui muneris excedendos. Ergo viro statali imponere non potest obligationem fidem defendendi et errorem cohibendi, quae obligatio muneri istius viri per se non competit.

Ex quibus argumentis videtur fluere conclusio quam a veritate fidei alienam non esse spero, et secundum quam in rebus religiosis qua

talibus societas civilis nullam habet competentiam neque propriam neque ab Ecclesia datam, secundum quam etiam Schema de libertate religiosa a Secretariatu ad christianorum unitatem fovendam tuto accipi potest.

Exc. COORAY: *De relationibus inter Ecclesiam et Statum.* Liceat mihi hac de re sensum meum humiliter exponere:

1) Deo debentur obsequium et cultus tam ab individuo humano quam a societate humana. Quantum ad individuum: nulla est difficultas.

Quantum ad societatem:

Probatur: Ex lege naturali: societas humana Deum habet auctorem quia homo naturaliter est ens sociale. Ex lege supernaturali positiva: potest ex observatione sabbati vel diei Dominicae tam in Veteri quam in Novo Testamento.

2) Sed non omnis Societas per se tenetur ad obsequium vel cultum divinum. Societas enim est vel naturalis vel artificialis. Naturalis: v. g. familia, vel Status; artificialis: v. g. societas mercatorum, touristarum, etc.

Societas naturalis per se debet praestare obsequium Auctori Naturae: Deo.

Societas autem artificialis ita non tenetur per se, sed tantum per accidens.

Unde doctrina Leonis XIII in Encycl. Litt. *Immortale Dei* de muneribus Status Civilis qui est societas naturalis.

3) Societas autem naturalis potest esse essentialis vel non-essentialis.

Non-essentialis: Status Civilis.

Essentialis: Familia.

Si essentialis: lex debet semper praevalere.

Si non-essentialis, potest applicatio eius suspendi in quibusdam adiunctis: v. g. si adversatur ordini supernaturali et quidem ab eo qui gaudet auctoritate suprema in ordine supernaturali, prout de facto fit quando dirimitur a Summo Pontifice in favorem fidei matrimonium naturaliter validum.

4) In quaestione praesenti habetur conflictus inter applicationem legis naturalis (de re non essentiali) et legem supernaturalem.

De lege naturali: iam dixi.

De lege supernaturali: potest ex verbis solemnissimis Domini Nostri Redemptoris: « Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra...

Sicut misit me Pater, ego mitto vos... Euntes ergo docete omnes gentes... ».

5) In praesentibus adiunctis applicatio legis de Statu Civili (sicut habetur in *Immortale Dei*) erit valde nociva praesertim propagationi fidei in regionibus missionum ubi in Statibus civilibus praevalet maioritas acatholicorum.

6) Unde applicatio huius legis suspendi potest et optandum ut suspendatur a Suprema Auctoritate Summi Pontificis. Status Civilis tantum nihil agat contra bonos mores et contra Ecclesiam.

7) Non potest res relinqui conscientiae privatae. Si ita agatur, ruit tota ratio pro unitate fovenda cum christianis acatholicis, cum isti generatim bona fide conscientiam propriam sequuntur.

Beat. SAIGH:[30] *De libertate religiosa.* J'approuve sans réserve ce Schéma sur la « liberté religieuse », autrement dit: « sur la tolérance », ou « sur la liberté de conscience ». L'esprit qui anime ce texte est vraiment évangélique. Aussi les normes qu'il propose peuvent-elles être appliquées partout et toujours. A mon avis, c'est un Schéma vraiment libérateur, car il donne les fondements religieux que tous les Etats peuvent appliquer, non ceux d'une société plus ou moins théocratique, comme il s'en est vérifié au moyen-âge, aussi bien oriental qu'occidental. L'Eglise peut proclamer sans crainte cette charte de ses relations avec les Etats modernes.

Card. OTTAVIANI: Longitas disputationis ostendit momentum quaestionis, et puto esse necessarium quaedam addere, brevissime si possum, ad nonnullas aequivocationes avertendas. Ante omnia loquor ante suffragium ferendum et peto ut clare dicatur utrum placeat (ne confusio fiat, quia factae sunt praesertim confusiones, quandoque nesciebamus utrum quis loqueretur de schemate proposito a Commissione theologica); igitur clare dicatur, quando dicitur placet, placet iuxta schema propositum a Commissione doctrinali, vel placet iuxta schema propositum a Secretariatu pro acatholicis. Utique posset quis addere: additis emendationibus propositis ab Em.mis Patribus. Et hoc omnino necessarium est ut clare dicatur qualis via eligenda sit, quia in hac re sunt multae; ex. gr. Archiepiscopus Durbanianus ponit quaestionem fundamentalem: utrum Status seu societas civilis (admitto omnia quae dicta sunt v. g. ab Archiepiscopo Alter et ab aliis,

---

[30] Animadversiones Beat. Saigh lectae sunt, lingua latina, ab Exc.mo Edelby, Archiep. Edesseno.

qui optime dixerunt esse faciendam distinctionem inter publicam auctoritatem et societatem civilem; melius si loquamur generice de societate civili) debeat vel non colere Deum.

Hoc semper in Magisterio ecclesiastico fuit. Nunc Archiepiscopus Durbanianus dicit: debemus mutare doctrinam; quando omnes Status, generatim, admittunt quamdam formam colendi Deum. Bene dixit Archiepiscopus Alter in Statibus Americae Septemtrionalis non esse istum atheismum officialem, quem vellent illi qui volunt admittere nullum officium Status colendi Deum. Igitur in hac re debemus etiam dicere: quando quis dixit nos velle duplicem mensuram, seu in statu catholico admittimus tantummodo tolerantiam aliorum cultuum et in statu non catholico petimus paritatem iurium: non est verum; est falsitas! Nos non petimus hanc paritatem, non sumus sic duplices. Ego dixi: aut non audistis, aut non intellexistis: in Statu, in quo catholici habent maioritatem, et est principium democraticum (nemo potest hoc inficere quod non sit principium aliquod validum), possunt ipsi exigere ut Status agat secundum principia civium. In Statu, in quo est diffusio plurium religionum, et posui exemplum Iugoslaviae, in qua sunt circiter quatuor miliones catholicorum, quatuor miliones orthodoxorum, quatuor miliones mahometanorum, Ecclesia stat pro paritate cultuum, et in Statu ubi sunt in enorme maioritate non catholici, sive pagani sive non pagani, dixi deberi tantummodo tolerantiam; quod petebat Tertullianus, quando pauci erant christiani. Et tunc, tantum, Ecclesia dicit: nemo damnetur, sc. ne consideretur aliquid contra Statum; si non est contra Statum, debet tolerari ut habeat iura naturalia, quae sunt propria omnium associationum et individuorum; tantummodo haec petit. Si vos creditis quod ego dixi haec pro occasione, petatis; invito vos ad legendum meum librum; iam a pluribus abhinc annis haec scripsi. Ideo est falsitas dicere quod Ecclesia duplicem mensuram adhibet. Postea ego vellem dicere: mutabimus doctrinam: petit hoc Societas? Si Em.mus Card. Bea appellavit ad orationem Summi Pontificis, sc. factam anno 1953, novem abhinc annis, ad legisperitos, ego etiam appellavi ad illam orationem. Novem abhinc annis Summus Pontifex doctissimus exponebat theoriam tolerantiae; nihil accidit contra Ecclesiam. Sed locutus est de tolerantia; non est ita scandalosum igitur loqui de tolerantia. Et Summus Pontifex bene explicavit. Igitur ne faciamus suffragia posita super aequivocationibus; et peto ut fiant suffragia circa unum vel alterum schema, quia esset inutile constituere tertiam Commissionem, sicut quidam proposuerunt, si circa quaedam fundamentalia, sicut plures dixerunt iuste, sunt fundamentales discrepantiae, et si non damus lineam; qualem lineam debemus tenere?

Tunc quid faciet ista tertia Commissio? Litigabit! Sicut nos litigavimus istis diebus, heri et hodie! Igitur clare dicatis quid sentiatis. In ultimo loco, dictum est de impressione quam habent protestantes, pagani etc., sed debemus etiam habere prae oculis quid dicent catholici in Italia, in Hispania, in Lusitania, in Hibernia, in America Latina et praesertim alloquor Episcopos Americae Latinae: ipsi sciunt quaenam pugna iam incepta est a protestantibus contra unitatem religionis in illis regionibus. Dabimus ergo protestantibus per Concilium Vaticanum II armam ad oppugnandum Catholicismum seu ad oppugnanda quae auctoritates civiles faciunt in favorem catholicismi, et faciunt multa. In favorem Catholicismi non debebis facere, quia est contra paritatem religionum, dicent protestantes. Igitur CELAM, quae est praesertim ad salvandam Americam Latinam a pugna protestantium, habebit hoc auxilium, quod Concilium Vaticanum dabit arma protestantibus ad conquisitionem Americae Latinae. Igitur inutile est dicere, sicut dixit aliquis Episcopus: « salva reverentia erga Magisterium ecclesiasticum »; Magisterium ecclesiasticum fuit hoc, quod datum est, et non possumus dicere: sumus reverentes et postea agere contra hoc Magisterium.[31]

## 5) SUFFRAGIA SODALIUM

Card. MICARA: *De Ecclesia*: Pars II, Capita IX-X. Placet.

*De libertate religiosa.* Placet iuxta schema a Commissione Theologica propositum et iuxta votum a me in scriptis traditum.

In schemate « de relationibus inter Ecclesiam et Statum necnon de tolerantia religiosa », id est de gravioribus capitibus iuris publici ecclesiastici, principia doctrinae catholicae perspicue exponuntur.

Haec vero principia non licet haberi tamquam asserta iuxta temporum hominumque opportunitates iisque mutatis reformanda. Eadem enim, ut Decretum monet, recolens quae praesertim Leo Pp. XIII per Enc. *Immortale Dei* solemniter proclamavit, « innituntur iuribus Dei absolute firmis, constitutione et missione Ecclesiae immutabilibus, natura quoque sociali hominis, quae per omnia tempora semper eadem manens, finem essentialem ipsius societatis civilis determinat » (n. 8, pag. 9 [1]).

Principia huiusmodi necessitates et normas enunciant perennes et immutabiles, semper et ubique validas, id est thesim adstruunt. At hypothesis quoque consideranda est, scilicet realis concreta historica rerum

[31] Textus transcriptus est ex taeniola magnetica.

[1] Cf. p. 661.

conditio, ad quam principia applicantur. Heic obstacula non raro deprehenduntur, quae per vim removeri neque fieri potest neque fas est ideoque expedit ut, caritate et prudentia moderantibus, tolerentur. Unde tolerantia, id est erroris et mali reprobatio corde et animo simulque in re permissio ut maius malum vitetur aut maius bonum procuretur.

Dicimus tamen *tolerantiam;* nam, ut notat S. Augustinus, « tolerantia... non est nisi in malis » (*Enarr. in ps. 31,* ML. 36, 271).

Cum vero sermo fit « de libertate religiosa », ut inscribitur schema decreti a Commissione pro unitate christianorum propositum, periculum insinuatur obscurandi vel extenuandi essentiale discrimen inter tolerantiam et libertatem, de quibus remittimus ad Litt. Enc. *Libertas* Leonis XIII.

« Le bien est libre, le mal se tolère. A la différence des lois de liberté, les édits de tolérance condamnent, désapprouvent tacitement ce qu'elles permettent »: ita Vermeesch (*La tolérance,* Louvain 1922, p. 6), quem citat Em.mus Ottaviani in praeclaris suis Institutionibus Iuris Publici Ecclesiastici (*Compendium...*, Roma 1948, pp. 305-306).

Reapse, si quando magis quam obiectiva veritas subiectiva conscientia attenditur, conceptus tolerantiae fere excidit et personalis libertas, quae dicitur, invalescit.

Bene intelligimus ad criterium hoc vehementius hodie animos trahi, cum « in dies frequentiores fiunt relationes quibus homines disparis cultus et diversae religionis inter se connectuntur » (pag. 9,[2] lin. 13 ss.).

Propositum vero fovendi inter homines, praesertim inter christianos, unitatem et vitandi, etiam in verbis, quidquid divisionis et aversionis causa esse potest, amplissimas meret laudes, at, in casu, pericula quaedam, etsi praeter intentionem, effugere non videtur.

In vindicanda enim « libertate religiosa », uti dicitur, eo sensu ut non solum quaelibet externa coactio arceatur — in quo plene concordamus — sed ut conscientia subiectiva vigeat tamquam regula absoluta et ius pro omnibus sive credendi (n. 3, pagg. 7-8 [3]) sive « observandi et proclamandi officia publica et privata erga Deum et erga homines » (n. 4, pag. 8 [4]), in his periculum latet ne species erroris tandem aliquando admittatur, quem Gregorius Pp. XVI (contra De Lammenais) in Enc. *Mirari vos* iam reprobavit: « ex putidissimo indifferentismi fonte absurda illa fluit ac erronea sententia seu potius deliramen-

---

[2] Cf. p. 679.
[3] Cf. p. 678.
[4] Cf. p. 678.

tum, asserendam esse ac vindicandam cuilibet libertatem conscientiae » (Denz. 1613).

Censeam ergo schema « de libertate religiosa » conciliandum esse cum altero « de tolerantia » vel ad idem remittendum esse, eo vel magis quod quaestio competentiam potius Theologicae Commissionis ingredi videtur.

Card. PIZZARDO: *De Ecclesia*: Pars II, Capita IX-X. Placet iuxta schema propositum a Commissione Theologica.

*De libertate religiosa.* Non placet.

Card. CICOGNANI:[5] Placet iuxta modum: iuxta folium adnexum.

*De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X - *De libertate religiosa.* Iura Dei et iura hominis in societate civili sunt prorsus recognoscenda et servanda, uti antea et ubique.

Si vero in huiusmodi disceptationibus promiscue sumantur voces « Deus » et « Religio » et solutio queratur a *iuribus* quae spectant ad religionem catholicam (*unica* est vera Ecclesia, illa divinitus constituita), principia quae traditionaliter traduntur in nostris scholis et libris, etsi optimis, vix percipiuntur a guberniis civilibus per orbem statutis. Quae « tolerantia » apud nos est, pro aliis gentibus persaepe est « libertas »; systemati « separationis » non raro a nobis tribuitur « indifferentismus » religiosus, dum non ita est, ex. gr., in Statibus Americae Septemtrionalis ubi societas supponitur « religiosa seu in Deum credens » et libertas datur variis cultibus.

Sic intelligitur quomodo Caput IX non paucis membris huius Commissionis Centralis non placeat.

Ex altera parte, seu relate ad « Schema constitutionis de libertate religiosa », nonnullae dictiones, mea humili opinione, temperari et mutari deberent. Submisse puto quod tota res subiicienda esset duobus vel tribus peritis (in iure publico eccles.) qui penitius examinent formas regiminis moderniores et missionem Ecclesiae in societate adaequate explicent.

Card. FERRETTO: *De Ecclesia*: Pars II, Cap. IX-X. Placet iuxta animadversiones Card. Ruffini.

*De Ecclesia,* Cap. IX, et *De libertate religiosa.* Ni fallor Ss.mus Dominus de singulis schematibus sententiam huius amplissimi Coetus exquirere dignatur ad cognoscendum si vel quomodo unum alterumve Schema Decreti vel Constitutionis Concilio proponendum videatur.

---

[5] Octavae Congregationi non interfuit.

Quum in praesenti momentosa quaestione, quae a duobus schematibus valde inter se discrepantibus pertractatur, a pluribus Eminentissimis Patribus ad Summum Pontificem appellatio posita sit ne videamur, filiorum amore decepti aliquid Matri detrahere — quam Christus voluit « gloriosam... non habentem maculam aut rugam aut aliquid huiusmodi » (*Ef.* V, 27) — antequam ad ulteriora procedamus, expectare debemus quod amantissimus Pontifex, vi petriani muneris « confirma fratres tuos », suum consilium aperiat.

Quod ad doctrinam spectat mihi liceat profiteri quod firmissime amplector Summorum Pontificum oracula, quae abunde prostant in Schemate Commissionis Theologicae.

Card. LIÉNART: *De Ecclesia*: Placet iuxta modum caput nonum; scilicet ratione habita de observationibus factis ab Em.mis Cardd. Frings, Ruffini, Léger, Döpfner, Alfrink, Godfrey, et ab aliis Patribus, praesertim ab Exc.mo Hurley et ab Exc.mo Procuratore Patriarchae Melkitarum.

Placet caput decimum.

*De libertate religiosa* tractatur in folio adnexo.

Placet etiam schema *de libertate religiosa* a Secretariatu pro Unitate propositum.

Prior enim principia absoluta affirmat. Hoc autem quomodo ista principia in circumstantiis concretis hodie intelligenda sunt, ad relationes inter Ecclesiam et Statum pacifice componendas. Ideo his quae sapienter dixit Em.mus Card. Browne assentio: scilicet quod necesse non est omnes veritates semper affirmare et quod quaestio est an, in casu, Summus Pontifex anteponere intendat aspectum doctrinalem, aut aspectum pastoralem.

Card. TAPPOUNI: *De Ecclesia*: Pars II, Capita IX-X. Placet.
*De libertate religiosa*: Placet.

Card. COPELLO: *De Ecclesia*: Pars II, Capita IX-X: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Ottaviani, et iuxta dicta ab Em.mis Ruffini, Browne, Godfrey et Ferretto.

Card. MCGUIGAN: *De Ecclesia*: Pars II, Caput IX. Placet iuxta modum: quaestio est difficillima. Secundum observationes Cardinalium Léger, Döpfner, Alfrink, Browne, Godfrey et aliorum Praelatorum, credo quod Cardinales Ottaviani et Bea videant simul, si possibile sit, Summum Pontificem ut quaestio recte solvatur, secundum mentem Pontificis.

Placet caput X plenissimo modo.
*De libertate religiosa*: Placet.

Card. FRINGS: *De Ecclesia,* caput IX non placet; caput X placet.[6]

Card. RUFFINI: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet iuxta modum.[7]
*De libertate religiosa*: Non placet.

Card. VALERI: *De libertate religiosa*: Placet iuxta modum: placet schema exaratum a Commissione Theologica, tamen cum observationibus factis ab Em.mo Card. Cicognani.

Card.CIRIACI: *De libertate religiosa*: Placeret de concordia inter Commissionem Theologicam et Secretariatum ad christianorum unitatem fovendam.

Card. SIRI:[8] *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet.
*De libertate religiosa*: Placet iuxta modum: etenim non placet modus quo assertio centralis profertur (n. 3, pag. 7,[9] linn. 30-31, pag. 8,[10] n. 4, linn. 14-17). Etenim potius quam de iure ad sequendam conscientiam suam quod posset intelligi uti « ius ad errorem » et similia, sermo hic deberet esse de « iure respectu aliorum hominum, ne impediatur quis suam conscientiam sequi ». Hoc modo consequentiae minus aptae vitarentur.

Card. MCINTYRE: *De Ecclesia,* Pars II, Caput IX: Placet iuxta modum. In Statibus Foederatis relationes inter Ecclesiam et Statum per multos annos erant in concordia. Nihilominus in multis occasionibus disputationes et dissentiones habebantur in tribunalibus iustitiae et in suffragiis coram populo (electionibus). In genere autem, tolerantia religiosa. Animadversiones Em.mi Card. Ruffini placent, etiam Card. Godfrey.
Exsistebant in modum concordiae. Sed in mente semper esse debet ut haec conditio pro certo non affirmabitur in futuro.
Fieri potest ut conditiones inter duas iuris dictiones emergant, quae in iurisdictione Status et in eodem tempore in iurisdictione Ecclesiae simul, et in eisdem materiis, existant.
Ergo videtur mihi quod in schematibus declaratio includi debet quod

---

[6] Cf. pp. 692-693.
[7] Cf. pp. 693-695.
[8] Octavae Congregationi non interfuit.
[9] Cf. p. 678.
[10] Cf. p. 678.

in his circumstantiis principium applicandum sit: « Lex Dei suprema est ».

Est antiquum et celebratum exemplum, omnibus notum praesentibus.

Unus circulus iurisdictionem Status, perfectam in se, repraesentat. Alius circulus iurisdictionem Ecclesiae, etiam perfectam in se, repraesentat. Aliquando duo circuli immiscentur et eo tempore nova minorque quantitas instituitur.

In hac quantitate nova nunc sunt iurisdictiones controversae. Quaestio nunc oritur, quae est prima.

*De libertate religiosa*: Placet.

Card. QUIROGA Y PALACIOS: Placet schema de Ecclesia, cap. IX, propositum a Commissione theologica. Expoliantur verba quantum fieri potest, intacta tamen manente doctrina, in qua proclamanda curari debetur ne offendantur aures non tantum eorum, quos ad domum Patris trahere intendimus, sed, etiam et maxime, illorum, qui sunt quidem iam in domo, sed ex novis affirmationibus vel ex aliqua nova loquendi ratione, possint existimare doctrinam catholicam, etiam in fundamentalibus, esse quid infirmum et mutabile, quod certe omnino scandalosum esset et ex viribus vitandum.

Placet caput X.

Schema Secretariatus ad christianorum unitatem fovendam « De libertate religiosa », etsi optimo spiritu confectum et multa bona continens, non placet. Aliqua scripto trado in folio adnexo. Concordia quaerenda inter Commissionem Theologicam et Secretariatum.

*De schemate Constitutionis « De libertate religiosa »*. In schemate Constitutionis « De libertate religiosa », lecto et accuratissime perlecto, quamvis quamplurima inveniantur non solum digna totali approbatione immo et omnino perlaudanda, sunt etiam aliqua, quae, in lectoribus imbutis doctrina traditionali iuris publici ecclesiastici, non possunt non relinquere os vere amarum.

Dicitur enim in fine « Introductionis », agendo de iuribus et officiis personarum, quae veritati adhaerere debent, et propterea adhuc non adhaerent: « Haec Dei dona in Verbo hominibus tributa sunt ut in hoc saeculo inveniatur tutamentum mentis et corporis ab omnibus qui *viis diversis a Spiritu Sancto moventur* ut ad domum Patris communis libere accedant ».

Nunc vero quid his verbis « qui viis diversis a Spiritu Sancto moventur » vult dicere auctor?

Quod Spiritus Sanctus movet etiam eos, qui in viis diversis a vera

sunt, quia omnes viae sunt aeque bonae, seu, quod idem est, quia omnes religiones sunt verae et aeque apte ad hoc ut homo perveniat ad domum Patris? Si ita est, nullo modo admittendum.

Certum est quod ii, qui, per has vias, diversas a vera, bona fide, ex conscientia invincibiliter erronea, iter faciunt, salvari quidem possunt, et Spiritus Sanctus eos movet, sed non praecise quia per has vias iter faciunt, sed quamvis faciant, hoc, nempe, non obstante. Sed ex hoc nihil in favore libertatis religiosae infertur, sed tantum tolerantiae.

Male etiam sonat locutio « improbi proselytismi », quae adest in cap. 1, n. 1. Hoc, certe, dicitur ob aperta vel contorta molimenta seu media impropria vel inhonesta, in hypothesi, adhibita, sed applicatio directa huius qualificativi proselytismo seu apostolatui catholico reapse non bene sonat.

In n. 2 eiusdem capitis legitur: « Docente Domino, *debent* (discipuli Domini) sinere semen veritatis et zizania erroris simul crescere usque ad messem », et citatur parabola zizaniorum (*Math.* 13, 30), dicitur, vero, hac in parabola: « Cum autem dormirent homines, venit inimicus eius et superseminavit zizania et abiit »; « Cum autem crevisset herba et fructus fecisset, tunc apparuerunt et zizania »... « Servi autem dixerunt ei (Domino): Vis imus et colligemus ea? Et ait: Non, ne forte colligentes zizania eradicetis simul cum eis et triticum. Sinite utraque crescere » etc.

Habemus, ergo, quod inimicus homo superseminavit zizania cum dormiebant homines, qui debebant invigilare et impedire hanc superseminationem, qui, cum non invigilarent non impedierunt; et superseminavit certe non utendo iure suo personali nec in usu suae legitimae libertatis, sed occulte, fraudulenter, inique et delictive agendo.

Facta autem hac perfusa et iniqua superseminatione ita permixta creverunt zizania et triticum ut ullo modo possibile foret eradicare alia quin et alium simul eradiceretur, et en unica ratio cur Dominus non sineret colligere zizania « ne forte, ait, colligentes zizania eradicetis simul cum eis et triticum », ad vitandum, nempe, maius malum, eradicationem tritici immaturi.

Si non ita perfuse et permixte facta fuerit haec superseminatio, Dominus non solum sineret sed positive praeceperit praedictam eradicationem.

Apertum est, ergo, hanc parabolam praestare nobis mirificam admodum expositionem et propugnationem legitimae tolerantiae religiosae minime vero libertatis.

Dicitur etiam in eodem numero: « Persona errantis circa fidem aesti-

matione digna est », quod quidem certum est si intelligatur qua persona non qua errans.

Summatim: Quamvis in scripto, praeter alia similia, alicubi et per transennam dicatur: « Ecclesia Catholica numquam admisit nec admittere potest Statum positivo modo propugnare doctrinam indifferentismi religiosi qua omnes religiones eiusdem esse valoris affirmantur », de facto, tamen, totum Schema pervaditur instantibus et continuis conatibus propugnandi et vindicandi libertatem religiosam in sensu indifferentismi, libertatem, nempe, omnimodam pro omnibus confessionibus, absque ulla distinctione, semper et ubique, omnibus in locis, sint quae sint illorum circumstantiae, et hoc non ut quid impositum ex necessitate eaque sola, ad vitanda, nempe, mala maiora et potiora bona ne impedienda, sed ut ius absolutum inviolabile et inalienabile utpote profluens immediate ab ipsa natura et dignitate personae humanae, quae iura, dicitur, ita sunt firma et inconcussa ut semper et ubique valeant et in omnibus regionibus applicentur necesse sit.

Nunc vero nemo non videt omnia haec esse omnino contraria doctrinae catholicae usque adhuc traditae ab omnibus et a Summis Pontificibus expositae et propugnatae, quae tantum admittit pro religionibus acatholicis tolerantiam politicam in maiore vel minore gradu amplitudinis prout diversae circumstantiae hoc requirant.

Et sane malum — et propterea error — numquam probandum sed tantum ad summum tolerandum aut permittendum; numquam etiam positive iuvandum quin incurratur in cooperatione positiva et formali sive explicite — ex intentione — sive implicite — ex natura operis — quae quidem semper illicita est.

Certum est, ut asseritur in scripto, omnes habere ius formandi conscientiam suam et conformandi liberam decisionem suam cum iudicio conscientiae suae, sed non minus certum est etiam irrationabilem omnino esse postulationem « quod quisque — prout legitur in quodam clarissimo auctore — semper iudicio suo inniti debeat in conscientia sibi efformanda, et nullius iudicium habendum esse ut auctoritativum. Criteria enim veritatis nedum interna sunt sed et externa et officium naturale est sese conformare veritati cognitae, sive cognita sit mediis intrinsecis sive extrinsecis, praesertim ubi intervenit auctoritas Dei revelantis ».

« Quae omnia hac sententia perstringuntur: Status mentis verum apprehendentis est *legitimus, necessarius et verendus*; status mentis errantis est *illegitimus et dissipandus* et praesertim in ordine sociali iura sua vindicare nequit, maxime quando, vi erroris, subtrahit se auctori suo, negans ei illud obsequii tributum quod mens ipsa debet ».

Dignus, sane, laude, nobilis scopus auctoris favere, nempe, bono communi Ecclesiae universalis et vitare ne, ex applicatione doctrinae catholicae, aliquibus in regionibus detrimentum capiant catholici, qui incolant nationes non catholicas, sed obliviscendum non est etiam quod non sunt facienda mala ut obveniant bona.

Faveatur, ergo, ad eumdem finem assequendum, in maiori gradu possibile, unitati et cooperationi circa veritates et valore inter acatholicos et nos communes et quoad fermentum discordiae in veris azimis sinceritatis et caritatis procedatur intra limites legitimae et admissae tolerantiae.

Denique in exponenda et proclamanda doctrina curetur admodum ne offendantur aures non tantum eorum, quos ad domum Patris trahere intendimus, sed etiam et maxime illorum, qui sunt quidem iam in domo, sed ex nova loquendi ratione, possint existimare doctrinam catholicam, etiam in fundamentalibus, esse quid infirmum et mutabile, veram, nempe, arundinem vento agitatam, quod certe omnino scandalosum esset et ex viribus vitandum.

Card. LÉGER: *De Ecclesia,* Pars II, Cap. IX: Non placet in forma prolata: 1) quoad *doctrinam* fundationes eius ad Scripturam non appellant, et argumenta auctoritatis complete recognoscenda sunt;

2) quoad praxim scholis Diplomaticae Eccl. Romanae arcanis fiduciam demus.

Cap. X: Placet iuxta modum: i. e. iuxta adnotationes.[11]

*De libertate religiosa*: Placet iuxta modum: i. e. ad notas. Trado omnibus iudicio Matris Dilectae Romanae S. Ecclesiae.

Card. MONTINI: Schema propositum a Commissione theologica, caput IX, non placet, prout iacet. Censeo enim magnum detrimentum oriturum esse sive religioni catholicae, sive Ecclesiae, sive quoque Concilio oecumenico, si hoc modo doctrina catholica a proxima Synodo universali proponeretur; eo vel magis quia hodie quaestio non est de necessitate doctrinae hac de re definiendae modo theoretico et absoluto, sed potius de ratione practica qua Ecclesia in modernis Statibus vivere et suam missionem libere explicare possit in gloriam religionis et in utilitatem quoque civilis societatis.

Maxima consideratione ergo mihi digna videntur quae ab Em.mis Cardinalibus Léger, Döpfner, Alfrink et ab Exc.mo Archiepiscopo Durbaniano et a Rev.mo Procuratore Patriarchae Melchitarum, necnon ab Em.mo Cardinali Browne prudenter dicta sunt.

---

[11] Cf. pp. 695-701.

Schema de libertate religiosa recognoscatur ut melius in ipso iura doctrinae catholicae cum iuribus conscientiae et cum iuribus quoque reipublicae componantur, ita ut revera tribuantur quae sunt Caesaris Caesari, et quae sunt Dei Deo.

Schema de Ecclesia, caput X: Placet.

Card. GIOBBE: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet iuxta modum: perpendantur scilicet animadversiones propositae ab Em.mo Cardinali Döpfner. Tamen existimo non esse supervacaneum si Romanus Pontifex uti petit Em.mus Cardinalis Alfrink eligeret vel deputaverit quamdam Commissionem mixtam cum munere componendi quoddam schema unicum proponendum in Concilio Vaticano II.

*De libertate religiosa*: Placet iuxta modum: subiiciatur attentis observationibus propositis a pluribus Em.mis Patribus praecipue Ruffini, Godfrey, Browne.

Card. CENTO: Votum meum est pro ulterius tentanda et utinam assequenda concordia duorum textuum. Unusquisque duorum Eminentissimorum Cardinalium sub distincto aspectu rem tanti momenti considerant, nempe: Cardinalis Ottaviani sub aspectu thesis, Cardinalis Bea sub aspectu hypothesis.

Quomodo non consentire cum primo, in examinanda materia ad trutinam strictae scientiae theologicae? Et quomodo non ponderare ardentissimum eius amorem pro veritate? Sed adiungam etiam — quomodo non comprehendere animum Eminentissimi Praesidis Secretariatus « Pro Unione », qui, ex suo directo contactu cum realitate mundi hodierni, austeras exigentias doctrinales adaptare sategit ad mentalitatem, sit venia verbo, societatis actualis?

Impossibile tamen non credo inter ambos pervenire ad unitatem quamdam propositorum.

Pro omni, licet arduo, problemate adest solutio aliqua; pro nobis absolute urget. Si ad Concilium ibimus cum dispositionibus quas tam praecedenter Commissio haec Centralis patefecit, profundae idest dissidentiae, spectaculum nullimode aedificans offeremus.

Ad casum hodiernum rediens, Em.mus Ruffini suggessit appellationem ad supremum magisterium Fidei, Romanum Pontificem. Attamen puto ipsam Sanctitatem suam desiderare ut alius conatus fiat, ad unitatem mentium nostrarum assequendam. Quomodo? Non sermo sit de Commissione mixta. Sessionem quamdam econtra inter duos Em.mos sapientissimos et piissimos Principes, cum intersit e. gr. tertius alius Cardinalis ab ipsis concorditer electus, firmiter credo felicem esse consecutu-

ram successum, qui verbis istis exprimi poterit: Thesis et hypothesis osculatae sunt. Quod faxit Deus!

Card. GARIBI Y RIVERA:[12] *De Ecclesia,* Pars II, Caput IX: Placet, ratione habita animadversionum a Patribus factarum.

Caput X placet.

*De libertate religiosa*: Non placet ad mentem Em.mi Card. Ruffini, scilicet asserendum est principium obligationis profitendi veram religionem et postea quid faciendum in praxi.

Card. GODFREY: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet iuxta schema propositum a Commissione Theologica.

In votis Em.mi Cardinalis Ottaviani quantum dicebat de malo usu termini « proselytismi » et de blanditiis et de accusatione « theocratiae »; sunt confusiones terminorum quibus decipiuntur etiam electi.

Ad mentem etiam Em.morum Cardinalium Larraona et Browne et Exc.mi Archiepiscopi Alter.

*De libertate religiosa*: Placet iuxta modum: iuxta ea quae dixi et in scriptis tradidi.[13] Schema in forma praesenti non placet.

Card. CONFALONIERI: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet iuxta modum: pauca addam verba:

*a*) Peccatum (ut ita dicam) originale de non bene distributis competentiis quoad singulas Commissiones Concilio praevias, et peccatum actuale de non habita collaboratione inter ipsos constitutos coetus induxerunt hanc disceptationis horam, non certe undique laudibus extollendam.

*b*) Nulla originaria Commissio praeparatoria habet superioritatem super alias, sed sola Commissio Centralis munus habet iudicandi de Schematibus a singulis Commissionibus, pro sua commissa vel admissa competentia, propositis.

*c*) Humiliter puto quod res hinc inde propositae in allatis Schematibus de publicis relationibus necnon de tolerantia religiosa et de libertate religiosa (graves utique sive quoad principia theoretica sive quoad normas practicas) Summo Pontifici deferantur, ut, si ipsi placuerit, vel Subcommissio de materiis mixtis (si videatur in casu sufficere) vel amplior alius Coetus peritorum totam rem funditus pertractet et suo tempore unicum Schema Concilio proponat.

---

[12] Octavae Congregationi non interfuit.

[13] Cf. pp. 712-713.

Card. Richaud:[14] *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Non placet, ratione habita de foliis adnexis.

Schema cap. IX a Commissione theologica propositum non placet, in quantum haec constitutio sese praebet ut oppositam Constitutioni a Secretariatu ad unitatem prolatae.

In utrisque, principia doctrinalia salva sunt. Sed, de facto, necesse est pro locutione ad homines respicere statum ubi sunt homines.

Quaestio agitata mihi videtur esse potius psychologica ac methodica.

Puto enim quod declaratio Concilii sane ad veritatem debet esse plane conformis; sed est ipsa aliquod factum; ergo, ut sit plene obiectiva, debet respondere cum veritate facti.

Impossibile est loqui in una lingua vel de principiis quae ignorantur vel denegantur ab iis ad quos loquitur.

Ceterum, schematis titulus ipse enuntiat de « relationibus ». Qui dicit relationem supponit terminum a quo et terminum ad quem. Hinc schema Commissionis Doctrinalis respicit legitime ad terminum a quo; schema autem Secretariatus ad unitatem spectat etiam terminum ad quem.

Attamen, si tolerantia aliqua in relationibus est legitima, exoptandum est ut simul, prudenter ac progressive alius conceptus, magis conformis veritati revelatae, proponatur.

*De libertate religiosa*: Placet.

Card. König: *De Ecclesia,* Pars II: Placet cap. X.

Quoad cap. IX non placet propter deficientem opportunitatem.

Ideo in voto Card. Cicognani et in voto Cardd. Frings, Döpfner, Léger, Montini, Alfrink, imprimis Browne, Patriarchae Maximi IV.

*De libertate religiosa*: Placet quoad substantiam, perpenso voto Cardd. Godfrey et Montini.

Card. Döpfner: *De Ecclesia,* Pars II, Cap. IX: Non placet.

Cap. X: Placet.

De quaestione in Cap. IX proposita doctrinaliter decidenda vel explicite tractanda in Concilio, abscindatur. Pro quaestione pastorali tractanda, quae certe maximi momenti est et cuius adumbratio a Concilio expectatur, fundamentum habeatur schema Secretariatus ad unionem christianorum fovendam congrue emendandum. Cf. folia adnexa![15]

*De libertate religiosa*: Placet.

---

[14] Octavae Congregationi non interfuit.

[15] Cf. pp. 701-706.

Card. MARELLA: *De Ecclesia.* Placet Caput X.

Relate ad Caput IX: Schema a Commissione Theologica exaratum placet, ad mentem Em.mi Card. Ottaviani. Suggestiones tamen a Secretariatu de unitate et ab aliis Em.mis Patribus hic propositae, praesertim eae quae aptae sint ad melius clarificandam doctrinam catholicam apud fratres separatos, in Schemate Commissionis Theologicae opportune, servatis servandis, inserantur.

Quod si hoc fieri concorditer non posset, tunc optandum ut Concilio Oecumenico hae quaestiones minime proponantur.

*De libertate religiosa*: iam provisum in voto super schema *De Ecclesia.*

Card. TRAGLIA: *De Ecclesia*, Pars II, Capita IX-X: Placet, iuxta observationes in foliis adnexis expositas.

Doctrina schematis *De libertate religiosa* haec esse videtur:

Ex iure naturae, dignitate humanae requiritur:

1) Ut quivis homo libertatem habeat propagandi in re religiosa et morali eas doctrinas quas sua conscientia approbat, etsi obiectivae falsae sint, dummodo publico ordini non opponantur.[16]

(Cf. Adnotationem 1$^{am}$: « propter dignitatem personae humanae proclamanda est libertas conscientiae » talis quae includat [pag. 8,[17] linn. 14-20] « ius observandi et proclamandi officia publica et privata erga Deum et erga homines, singulariter vel collective sumptos, prout conscientia manifestantur. (Haec libertas religiosa complectitur inter alia ius applicandi et diffundendi principia moralia in re familiari, sociali, hygienica, oeconomica) ». Adde explicitam declarationem in pag. 13,[18] linn. 21-27).

2) Ut Status aequalitatem civilem omnium religionum statuat et quidem modo absoluto et definitivo (cf. pag. 14,[19] n. 17, linn. 12-20).

3) Ut, si aliquod commodum Ecclesiae catholicae concedatur, idem similiter concedendum sit (cf. pag. 14, n. 18, linn. 21-30).

4) Societas civilis non alium cultum Deo debet nisi quod proprium finem recte prosequantur (cf. pagg. 14-15,[20] n. 19).

---

[16] In adnotatione 6 dicitur quidem exercitium iurium per actus externos esse limitatum; sed additur illud esse ab auctoritate civili regulandum per normas quae aequali modo omnibus civibus applicari debeant: et ratio datur: quia aequalis est dignitas personarum.

[17] Cf. p. 678.

[18] Cf. pp. 680-681.

[19] Cf. p. 681.

[20] Cf. p. 681.

5) Quaestio de veritate Ecclesiae catholicae non est consideranda a Statu (cf. pag. 19:[21] « respectu missionis Status et competentiae ex ea profluente, auctoritas civilis officium habet in tuto ponendi omnium aequalitatem civilem »).

Haec autem doctrina non videtur componi posse cum praxi Ecclesiae, cum documentis ecclesiasticis, etiam recentium SS. Pontificum, nec cum certis principiis.

1) Si enim ex iure naturae permittenda sit diffusio erroris, Ecclesia non potuit nec ipsa contra haereticos procedere, nec rogare Statum ut ipse contra illos ageret. In hac re enim distinguendum est inter excessus qui acciderunt et principia quae unitatem fidei tuebantur.

2) Documenta Pontificum, cum tolerantiam permittunt vel commendant, non arguunt ultimatim ex dignitate naturae humanae, nec ab alio motivo iuris naturalis, sed tantum ex necessitate maioris mali vitandi, vel maioris boni promovendi.[22]

3) Status qui debet bonum temporale civium procurare congruenter fini ultimo hominis, non potest abstrahere a consideratione veritatis, cum veritas sit inter primaria bona hominis. Tuta doctrina de hac materia cum debito moderamine verborum [23] et cum citatis auctoritatibus invenitur in schemate *De Ecclesia,* c. IX.

*De libertate religiosa*: Non placet.

Card. ALFRINK: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Si necessario responderi debet per placet aut non placet, nec placet absolute schema Commissionis Theologicae, nec placet absolute schema Secretariatus, secundum folia adnexa.[24] Forse in ista materia spinosa lux quaedam affertur, si distinctio fit inter iura indubia Ecclesiae — sed iura etiam indubia non semper realisari possunt — et inter principia secundum quae Status civilis *mixtus* — sicut omnes Status civiles hodie considerandi videntur — tenetur illis iuribus Ecclesiae obsequi.

Schema Commissionis Theologicae de primo loquitur, schema Secretariatus potius de secundo.

Hac distinctione ante oculos posita, concordia quaedam duorum schematum non videtur esse impossibilis. Sed forse concordia ista non erit inventa ante Concilium incoeptum.

---

[21] Cf. p. 684.

[22] PIO XII, *Ai giuristi cattolici italiani,* 6 dic. 1953.

[23] Nota quod quando dicitur permittendam esse diffusionem erroris ubi non procedit contra bonum commune, non satis animadvertitur diffusionem erroris esse *per se* contra bonum commune, et praesertim contra bonum rudium, qui difficilius se defendunt contra errorem.

[24] Cf. pp. 706-708.

Tunc autem haec materia Concilio proponenda non videtur. Ultimum iudicium autem competit soli Summo Pontifici.

Cap. X: Placet.

Card. SANTOS: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet iuxta modum: in voto Em.mi Relatoris, quoad perlucidam declarationem factam ab ipso Em.mo Patre, attenta observatione Em.mi Card. Ruffini.

*De libertate religiosa*: Placet iuxta modum: componantur quae in hoc schemate proponuntur cum iis quae in schemate IX Commissio Theologica iam pertractat.

Fortasse instauretur mixta Sessio huius Commissionis cum Secretariatu pro unione.

Card. RITTER: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet iuxta modum: ut in folio adnexo.

*De libertate religiosa*: Placet, ut in folio adnexo.

Placent iuxta modum, i. e. cum reservationibus quam maximis.

Haec duo schemata debebimus reducere in unum, in quo, in quantum est possibile, discordantia concordent, si non in principiis speculativis, saltem in practicis. Si in nostra commissione centrali non poterimus, tunc res tanti momenti referri debebit Summo Pontifici qui — secundum consilia Cardinalium Browne, Ruffini et Larraona — commissionem specialem constituat ad problemata solvenda et ad constitutionem praeparandam.

In Statibus Foederatis Americae et in multis aliis nationibus ubique terrarum — de quo testimonium iam dederunt Eminentissimi Cardinales Léger, Döpfner, Alfrink, Archiepiscopi Alter, Hurley et alii — libertas religiosa est principium vitae civilis fundamentale. Proinde approbatio schematis et editio constitutionis quae statuunt *tolerantiam religiosam* pro acatholicis essent causa magni doloris tum catholicis tum acatholicis in Statibus Foederatis et alias, ubi Ecclesia et fides Catholica praecise propter principium libertatis religiosae diu prosperant et in diem fortiores crescunt.

Negare veram libertatem religiosam, loquendo solum de tolerantia acatholicorum, esset violatio iustitiae, saltem distributivae. Proinde secundum meam sententiam humilem, schema « de libertate religiosa », Cardinali Bea Relatore, debebit esse norma constitutionis ab hac commissione Concilio Vaticano II praebendae.

Card. COUSSA: *De Ecclesia,* Pars II: Placet iuxta modum cap. IX: magnam difficultatem experior dubitandi vel in examen vocandi principia traditionis quae exponuntur in cap. IX; ex altera parte, *statim* iudi-

cium proferre de observationibus quae contra schema *De libertate religiosa* factae sunt, non facile est negotium. Idcirco, in votum Cardinalis Cicognani de theologis qui studio incumbant discrepantiarum et concordiam optatam proponant.

Placet cap. X.

De schemate *De libertate religiosa* (Card. Bea Relatore): supra opinionem protuli.

Recognosci debet, ni fallor, pag. 8,[25] n. 4 (et n. 5) de *iure* diffundendi confessiones acatholicas. Pag. 13,[26] n. 13 de *approbatione* Ecclesiae...

Card. SILVA HENRIQUEZ:[27] *De libertate religiosa*: Placet iuxta modum, secundum animadversiones quas propono.

1) Placeret si textus *Mc.* 9, 38-41; *Lc.* 9, 49, 54, aliquo loco in Constitutione insererentur.

2) Optatur ut in fine schematis aliquid addatur de relatione inter Ecclesiam et Communitatem internationalem, ad mentem allocutionis Pii XII ad iuristas italicos.

3) Neminem latere potest hanc Constitutionem ex oppido ab alia, quae etiam « De tolerantia » agit, differre. Oppositio praecipue ex modo diversa problemata conspicienda exoritur; haec etenim « hypotesim » potissimum respicit, illa vero in ambitu « theseos » immoratur; haec ad res pacifice componendas inter omnes bonae voluntatis homines intendit, illa ad principia ab omnibus catholicis tenenda, statuenda insudat. Liceat hic votum totis animi viribus exprimere, ut, dogmaticis quaestionibus iam aliis documentis sufficienter propositis relictis, Concilium potius de pastoralibus normis agat, prout in praesente schemate inveniuntur et sapienter concinnatis et in doctrina satis fundatis.

Card. SUENENS: *De libertate religiosa*: Placet quoad essentiam, sed reformetur in expositione.

Optarem ut res in Concilio tractetur propter momentum huius quaestionis tum pro Ecclesia tum pro mundo, tam sub aspectu doctrinali quam sub aspectu pastorali et apologetico.

Sed ad hoc praerequiritur ut quaedam Commissio erigeretur ne discordia in hac re remaneat. Compositio vero huius commissionis relinquatur sapientiae Summi Pontificis. Puto quod discussiones nostrae in hac materia clare ostendunt absolutam necessitatem alicuius dia-

---

[25] Cf. p. 678.
[26] Cf. p. 680.
[27] Octavae Congregationi non interfuit.

logi permanentis inter centrum et peripheriam. Oportet ut in posterum episcopi possibilitatem habeant, regulari modo, discutiendi Romae et mentem aperiendi de problematibus doctrinalibus et pastoralibus. Ut dialogus sit possibilis et fructuosus requireretur ut dialogus fiet inter aequales, fraterna caritate et cum libertate quae convenit filiis Dei et non sicut suspecti ante iudices. Sic in futurum non amplius eveniet quasi hiatus inter diversas conceptiones et progressui theologico aperiretur via pacifica et foecunda, quod omnes exoptant.

Ad schemata nunc quod attinet sic breviter res mihi apparent.

Caput X Placet. Caput IX schematis Commissionis Theologicae prout iacet non placet propter rationes a Card. Montini et a Card. Döpfner allatas necnon ab Arch. Hurley et a Procuratore Patriarchae Melchitarum.

Schema Secretariatus prout iacet non placet in accidentalibus, placet vero quoad essentiam theseos.

Non placet ordo expositionis rei et multo clarior fuit expositio ipsa Relatoris.

Non placet passus de theocratia, nec de improbo proselytismo nec n. 2 pag. 6 [28] ubi adversarii officii apostolatus facili modo argumentum invenirent.

Card. Di Jorio: *De Ecclesia,* Pars II: Placet iuxta modum caput IX. Assentio schemati a Commissione Theologica proposito, additis quibusdam notis ab Em.mis Patribus propositis ad normam tamen eiusdem schematis.

Ad caput X: Placet.

Card. Roberti: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: cum res sit valde gravis et integram disputationem non audierim, a voto ferendo mihi videtur abstinendum.

Puto autem concordiam esse quaerendam per novam commissionem mixtam ex utriusque partis Patribus ad mentem Em.mi Card. Cicognani.

Card. Jullien: Placent iuxta modum schemata Commissionis Theologicae, sed ratione habita eorum quae proposuit Em.mus P. D. Cicognani.

Card. Larraona: *De Ecclesia*: Placet cap. X. Quoad cap. IX, De libertate placet iuxta modum: [29] distinguendum est, ut practice con-

[28] Cf. p. 677.
[29] Cf. pp. 709-710.

cordiam quaeramus et invenire possimus: *a*) *quoad principia* prorsus adhaereo doctrinae Commissionis Theologicae et, admisso optimo zelo Secretariatus, etsi plura vere contineat, illa, quae contraria Commissioni sunt, reicienda censeo. Nisi fallor, practicus scopus a Secretariatu sibi propositus, quatenus rationabilis et amabilis est, sine illis theoriis obtineri potest.

*b*) Quoad praxim adhaereo illis quae ab Em.mis Browne, Godfrey, Cicognani, Traglia, Marella, proposita fuerunt.

*c*) Authentice et sincere vera illa teneo quae Em.mus Quiroga exposuit circa religionem in Hispania.

Card. HEARD: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet iuxta modum: Placet iuxta schema a Commissione Theologica propositum.

*De libertate religiosa*: Placet iuxta schema a Commissione Theologica propositum.

Card. BROWNE: *De Ecclesia,* Pars II: Placet simpliciter Cap. X. Placet utique schema Commissionis Theologicae, cap. IX, quoad suam doctrinam et, uti nunc est, schema Secretariatus non placet, sed mens mea est ut sciatur quid sit desiderium Summi Pontificis, scilicet, an desideratur declaratio doctrinalis contra errores an potius schema pastorale pro unione dissidentium ad Ecclesiam. In secundo casu schema Secretariatus revidendum esset in luce doctrinae schematis Commissionis Theologicae, utique attentis regulis omnibus prudentiae et caritatis.[30]

Card. ALBAREDA: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet iuxta modum. Circa schema de libertate religiosa adhaereo declarationibus Cardinalium Cicognani, Montini et Suenens.

Beat. GORI: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet iuxta modum: attentis observationibus Em.morum Patrum Cicognani, Godfrey, Ruffini, Browne, Ferretto, Alter, Alfrink.

*De libertate religiosa*: Non placet.

Beat. CHEIKHO: *De libertate religiosa* et schema IX *De relationibus inter Ecclesiam et Statum necnon de tolerantia religiosa*: Enixe et reverenter rogo omnes Em.mos et Exc.mos Patres ut utrumque schema (nempe schema IX de Ecclesia et schema de libertate religiosa) non referatur ad Concilium, et hoc pro bono Ecclesiae et fidelium. Sufficiunt ea quae Summi Pontifices tradunt de hac re in singulis temporibus, in suis Encyclicis.

---

[30] Cf. pp. 710-712.

Dominus Noster et Salvator totius mundi multa volebat dicere discipulis suis, sed non dixit, quia neque Apostoli, neque alii auditores poterant intelligere.

*De Ecclesia,* Pars II, Cap. X: Placet, attentis observationibus Em.morum Patrum circa n. 3.

Exc. O'CONNOR: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet schema a Commissione Theologica propositum attentis iis quae dicta sunt ab Em.mo Cardinali Browne et ab Archiepiscopo Cincinnatensi et iuxta animadversiones in folio adnexo scriptas.

Puto, hoc loco, amplius de fidei confessione atque de martyrio loquendum esse, de quo solummodo mentio fit in Capite decimo, pagina quinta,[31] linea septima et sequenti.

Persecutiones et martyrium semper Ecclesiam militantem comitantur, iuxta Salvatoris prophetiam (*Io.* XV, 20); attamen nostro tempore in conspicua Ecclesiae parte fideles fere cotidie martyrio exponuntur, dum etiam in ceteris orbis partibus, praesens rerum angustia fideles ad testimonium martyrii adigere potest.

Ecclesiae de martyrio doctrina, propter persecutorum subdolum agendi modum, a fidelibus saepe ignoratur vel minus recte intelligitur. Concilium ergo Oecumenicum — uti mihi videtur — verae consuleret necessitati si christifideles de eorum officiis persecutionum tempore atque de sublimitate martyrii penitius edocerentur.

*De libertate religiosa.* Quoad hoc schema: argumentum — sine dubio — magni est ponderis; necessarium tamen mihi videtur ut non seorsum, sed simul cum aliis quaestionibus inter Ecclesiam et auctoritatem civilem tractetur, uti consecutio et pars totius doctrinae de Ecclesia catholica et ad mentem Em.mi Card. Browne.

Exc. UJČIĆ: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet.

*De libertate religiosa*: Placet iuxta modum: anceps haereo: inclino ad sententiam Card. Ciriaci de commissione mixta.

Exc. ANTEZANA Y ROJAS: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet iuxta modum: id est: quantum dictum est in capitibus IX et X a Commissione Theologica, post difficultates speculativas non fundamentales prolatas ab aliquibus Em.mis Patribus discrepantibus, humiliter videtur mihi, emendandum debet esse in quantum fieri potest secundum diversas sententias posteriores quas audivimus enucleate et sincere allatas.

Schema super libertate religiosa placet ad mentem Patrum.

---

[31] Cf. p. 673.

Exc. BERAS: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet, sed in voto Em.mi Card. Cicognani.

Exc. COORAY: *De Ecclesia,* Pars II: Placet iuxta modum caput IX: i. e. ad mentem Commissionis Theologicae, sed iuxta adnotationes scriptas in folio adnexo traditas.[32] Optandum ut res referatur ad iudicium Summi Pontificis.

Caput X placet.

*De libertate religiosa*: Non placet prout habetur in Schemate. Intentio autem placet.

Exc. MCKEEFRY: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placent iuxta modum ambo schemata et voto Em.mi Cardinalis Browne assentio: sententiae autem ab aliis Patribus allatae considerandae sunt, et in modo speciali ea quae dicta sunt ab Em.mis Cardinalibus Cicognani, Montini, Alfrink, et ab Arch.pis Alter, Hurley et Delegato Patriarchae Melchitarum.

Exc. LEFEBVRE: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet schema a Commissione Theologica prolatum sed praesentatio principiorum fundamentalium posset fieri cum maiore relatione ad Christum Regem sicut in Encyclica *Quas primas* et sic melius intelligeretur doctrina ab omnibus fidelibus et non fidelibus.

*De libertate religiosa*: Non placet, etsi intentio optima, quia innititur principiis falsis et reprobatis solemniter a Summis Pontificibus: sicut a Pio IX qui appellat hunc errorem « deliramentum » (Denz. 1690).

Quoad duo schemata ex diversis Commissionibus relate ad tolerantiam et libertatem religiosam, liceat mihi pauca verba dicere.

Si revera, ut videtur, Ss.mus Pontifex desiderat quod hoc Concilium sit maxime pastorale et videtur hoc desiderium a multis episcopis exprimi, quid hoc significat, meo humili sensu, nisi potius praedicare veritatem quam probare apologetice, philosophice, aut theologice veritatem, et quam eam exponere iuridice.

Id est: Concilium nostrum haberet ut scopum praedicare omnibus hominibus *Christum* et ostendere et affirmare quod solius Ecclesiae Catholicae est *authentice praedicare Christum*: Christum salutem et vitam individuorum, familiarum, societatum professionalium et aliarum societatum civilium.

Et sic quoad duo schemata, si liceat mihi, dicerem:

---

[32] Cf. pp. 718-719.

Primum, i. e. schema de libertate religiosa, non praedicat Christum et ideo videtur falsum.

Secundum, i. e. schema de Commissione theologica, exponit authenticam doctrinam sed ad modum theseos et non satis ostendit finem huius doctrinae qui non est nisi regnum Christi cuius praedicatio et ministerium competit Ecclesiae.

Omnes expectant hanc salutarem et solemnem affirmationem: *In Christo Domino salus, vita et resurrectio nostra et Ecclesia Catholica non est nisi authentica vox et authentica sponsa Christi cui competit dare omnibus hominibus Christum extra quem nulla salus, nulla vita, nulla resurrectio.*

Sub aspectu Christi fontis salutis et vitae, omnes veritates fundamentales possent praesentari modo, ut dicitur, pastorali et hoc modo expelluntur etiam errores laicismi, naturalismi, materialismi etc.

Sed, ut dicit Em.mus Card. Larraona, non debemus erga non catholicos diminuere veritates: est contra caritatem. Ius habent audiendi et cognoscendi veritatem. Si expectant ex nobis veram simplicitatem et humilitatem, si expectant etiam aliqualem benignitatem in disciplina, ipsi egent et quaerunt Christum verum et authenticum.

Nonne Ipse Christus accepit schisma in affirmanda necessitate manducationis carnis suae et in eodem momento suscitat in Petro proclamationem solemnem suae divinitatis et hoc ostendit suam electionem ad primatum et fundamentum Ecclesiae.

Si verum est quod Christus adest diversimode in aliquibus familiis religiosis separatis ab Ecclesia, ibi adest quia olim erant membra unicae Ecclesiae. Et *non est amplius integer Christus,* quia vel ista religio non ut vere catholica sed fit nationalis, vel alia non amplius credit divinitati Christi et multae deficiunt in lege morali a Christi praeceptis et maxime in dignitate mulieris et in protectione vitae innocentium infantium propter divortium, propter limitationem partuum. Unde Ecclesia Catholica quae sola habet integrum Christum et sola servavit totum ministerium, totum magisterium, totam Missionem Christi spem infundit erga Deum et Dominum Iesum Christum, et enixe rogat omnes christianos ut redeant ad plenitudinem vitae et veritatis in sinu Ecclesiae catholicae et sic inveniant verum et authenticum et totum Christum in unitate caritatis et veritatis ab ipso tam desiderata et rogata.

Exc. Alter: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet iuxta modum: iuxta scripta adnexa [33] et ad mentem Em.morum Cardd. Cicognani,

[33] Cf. pp. 713-715.

Montini, Suenens. Schema propositum a Commissione Theologica, uti proponitur, mihi non placet nisi dicatur de obligatione societatis civilis separatim. Standum mihi videtur in favorem libertatis religiosae cum quibusdam emendationibus additis, ut in schemate ab Em.mo Bea proponitur. Duo schemata componantur in quantum sit possibile; secus Concilio Oecumenico quaestio non proponatur.

*De libertate religiosa*: Placet iuxta modum: ita ad mentem Em.mi Card. Montini. Vide alteram paginam adnexam.

Exc. GRANER: *De Ecclesia,* Pars II: Non placet ad primum (caput IX) schema, secundum observationes Em.morum Cardd. Frings, Léger, Döpfner, Alfrink, Montini, et Exc.mi Archiepiscopi Alter.

Placet ad secundum (caput X) schema.

*De libertate religiosa*: Placet.

Exc. HURLEY: *De Ecclesia*: Non placet caput IX.

Placet iuxta modum caput X.[34]

*De libertate religiosa*: Placet.

Exc. ŠEPER: *De Ecclesia*: Placet caput X.

Non placet caput IX.

*De libertate religiosa*: Placet.

Exc. PERRIN: Adhaereo voto Em.morum Alfrink et Browne ut humiliter petatur a Sancto Patre quomodo vult rem componendam esse inter duo schemata.

Solutio difficultatis, meo humili sensu, est enucleatio notionis boni communis quod non est idem in civitate sic dicta catholica et in civitate moderna mixta.

Ideo schema Secretariatus placet iuxta modum si melius recognoscatur iuxta iudicia Patrum.

Attamen obsequium erga Deum omnis Potestatis civilis proclamandum est, sed non semper in forma religionis catholicae.

Exc. BAZIN: *De Ecclesia*: Placet Caput X.

Non placet caput IX.

Omnino assentio his dictis ab Em.mis Cardd. Montini, Suenens, Confalonieri, et a Delegato Patriarchae Melkitarum.

*De libertate religiosa*: Placet quoad substantiam.

Exc. BERNARD: *De Ecclesia*: Placet caput decimum.

Non placet caput nonum prout iacet: textus schematis Secretariatus unionis emendetur in luce doctrinae traditionalis et quidem mo-

---

[34] Cf. pp. 715-718.

do pastorali... De cetero in voto Em.morum Cardd. Montini et Suenens.
*De libertate religiosa*: Placet: cf. *De Ecclesia,* Pars. II, Cap. IX-X.

Exc. BERNIER:[35] *De Ecclesia,* Pars II: Placent schemata capitis IX et X Commissionis Theologicae. Schema autem de libertate religiosa, a Secretariatu ad christianorum unitatem fovendam paratum, revidendum mihi videtur iuxta proposita Em.morum Cardinalium Cicognani et Browne.

Exc. RAKOTOMALALA:[36] *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet iuxta modum a Card. Browne propositum.
*De libertate religiosa*: Placet iuxta modum: quoad conatum et intentionem, non prout iacet.

Exc. NGÔ-DINH-THÛC: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet iuxta modum schema Commissionis Theologicae de tolerantia.
Quoad conflictum inter schemata de tolerantia et de libertate religiosa credo distinguendum esse inter veritatem et opportunitatem. Non potest negari, opinor, veritas thesis principalis schematis Commissionis theologicae, cum possit admitti inopportunitas discutiendi schema de tolerantia religiosa in Concilio.
Quoad argumentum de incapacitate Status, in quantum societas, ad cognoscendum verum Deum et ideo ad illi prebendum obsequium publicum, si illud argumentum valeret, deberet applicari etiam Ecclesiae Catholicae, quae uti societas esset incapax agnoscendi Deum, quod esset absonum.
*De libertate religiosa*: Placet iuxta modum.

Exc. VERWIMP: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet iuxta modum: principia a Commissione Theologica affirmata placent. Videndum est num sit opportunum ea in forma exposita proponere Concilio.
Ulteriore examine modus quaerendus est ut theses utriusque commissionis componantur.

Exc. JELMINI: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Placet iuxta modum: scilicet quaestio momentosa ac tormentosa. Quamvis schemata Commissionis theologicae maxima digna sint consideratione, attendatur tamen his quae valde opportune dicta sunt ad concordiam fovendam ab Eminentissimis Patribus Cicognani, Montini, König, Döpfner, Al-

---

[35] Octavae Congregationi non interfuit.
[36] Octavae Congregationi non interfuit.

frink, Browne, Suenens. Vetera sed noviter et practice habenda esse puto.

*De libertate religiosa*: Non placet.

Exc. SUHR: *De Ecclesia,* Pars II, Capita IX-X: Non placet, attentis observationibus Em.morum Cardinalium Frings, Léger, Döpfner et Alfrink.

*De libertate religiosa*: Placet.

Exc. SCHARMACH: *De Ecclesia,* Pars II: Placet caput X et schema de libertate religiosa placet. Non placet caput IX.

Rev. GUT: *De Ecclesia,* Pars II: Cap. X placet. Cap. IX, ut iacet, non placet, ad mentem Cardd. Montini, Confalonieri et Liénart. Valde desiderarem, ut Commissio Theologica communi labore cum Secretariatu unionis novum schema proponat. Adhuc spero, cum Cardd. Ciriaci, Cento, Alfrink, unionem posse fieri inter utramque doctrinam tantopere disputatam.

*De libertate religiosa*: Placet iuxta modum: ad mentem Card. Relatoris et secundum dicta a delegato Patriarchae Melkitarum.

Rev. SÉPINSKI: *De Ecclesia,* Pars II: Placet caput X. Quoad cap. IX vide folium adnexum.

Forsitan hoc decretum a mente rectorum gentium aliquatenus alienum erit. Concordandum erit hoc schema cum alio schemate *De libertate religiosa* a Secretariatu ad christianorum unitatem fovendam exarato.

Animadversiones minoris momenti ad perficiendum schema:

Ad pag. 4,[37] linn. 21-22: dicerem: « Ecclesia nullo modo sese immiscere vult ».

Ad pag. 4, linn. 32-33: proponerem: « omnes probi norunt » loco « Rectores gentium agnoscant ».

Ad pag. 5,[38] linn. 28-29: melius dicatur « nullus alius esse potest in praesenti oeconomia *nisi* ille quem... ».

Ad pag. 7,[39] linn. 37-38: omitterem verba: « dissidentes ab Ecclesia absterreantur, sed potius ad ipsam alliciantur nec ».

Ad pag. 11,[40] not. 5, lin. 11: corrigatur sic: « A.S.S. ».

Ad pag. 11, not. 5, lin. 6: ad verbum « unquam » cf. pag. 22,[41] not. 32, lin. 7, praeferrem « umquam » sicut pag. 4, lin. 5 (numquam)

---

[37] Cf. p. 658.
[38] Cf. p. 658.
[39] Cf. p. 660.
[40] Cf. p. 663.
[41] Cf. p. 670.

et pag. 20,[42] lin. 16 (numquam). Semper adhibeatur idem modus scribendi.

Ad pag. 13,[43] lin. 4: scribatur: « exsecutionem » sicut in pag. 3, lin. 19 (exsecutiva).

Ad pag. 19,[44] not. 23, lin. 6: scribatur « croyants ».

Ad pag. 21,[45] not. 26, lin. 4: corrigatur: « unioni*s* ».

*Caput X*:

Ad pag. 4,[46] lin. 14 ss.: Quaeritur quomodo potestas civilis *catholica* definienda sit et num hodie talis potestas reapse in nostra terra exsistat.

Proinde placeret si eadem doctrina, quae in his duabus paginis (pag. 4, lin. 14 ss. - pag. 5,[47] lin. 10 inclusive) exponitur, non tam verbis praeceptivis sed potius hortativis ac paternis exararetur ad benevolentiam nationum gubernatorum captandam.

*De libertate religiosa*: Placet. Accentus benevoli et sobrii huius decreti valde placent. Quae hic tamen dicuntur, cum schematibus (de relationibus inter Ecclesiam et Statum, de Oecumenismo, de missionibus apud infideles promovendis etc.) a Commissione theologica propositis rite sunt concordanda.

Animadversiones minoris momenti ad perficiendum schema:

Ad pag. 8,[48] lin. 32: corrigatur « esse debet ».

Ad pag. 9,[49] lin. 12: interpunctio sic fiat: « urgenda est, quia ».

Ad pag. 13,[50] lin. 25: sic complerem textum: « quominus hoc ius externe et publice exerceat ».

Ad pag. 16,[51] linn. 1-2 et 3-4; pag. 17,[52] lin. 17: praeferrem verbum: « actuositate » et « actuositas ».

Ad pag. 16: animadversio generalis: Conceptus omnes sunt optimi; cur in ipso decreto de iis non fit sermo magis explicitus?

Ad pag. 19,[53] lin. 5: corrigatur: « Ecclesi*a* catholica ».

Ad pag. 19, linn. 11-12: sic interpunctio fiat: « normam civilem, quae exigere debet ».

Caput IX: *De relationibus inter Ecclesiam et Statum necnon de tolerantia religiosa;* Caput X: *De necessitate Ecclesiae annuntiandi Evangelium omnibus gentibus et ubique terrarum; De libertate religiosa*:

---

[42] Cf. p. 669.
[43] Cf. p. 664.
[44] Cf. p. 668.
[45] Cf. p. 670.
[46] Cf. p. 672.
[47] Cf. pp. 672-673.
[48] Cf. p. 678.
[49] Cf. p. 679.
[50] Cf. p. 681.
[51] Cf. p. 682.
[52] Cf. p. 683.
[53] Cf. p. 684.

Visis circumstantiis, i. e. Em.mis Patribus non eamdem sententiam propugnantibus in essentialibus, mihi videtur non esse possibile in cognitione causae sententiam ferre.

Quaestio, quae est maximi momenti, nondum matura dici potest. Commissio theologica necnon Secretariatus ad christianorum unitatem fovendam rem sub diverso adspectu considerat.

Proponitur ut Summus Pontifex si ipsi placuerit Commissionem mixtam instituat, quae constet ex aliquibus membris Commissionis theologicae et Secretariatus, adhibitis quoque aliquibus catholicis laicis in iure internationali peritis, ut, quantum fieri potest, res pacifice componatur.

Novum schema utatur verbis exhortationis magis quam dogmaticis.

Si concordia non haberi poterit, quaestio Concilio non proponatur.

Rev. Janssens: *De Ecclesia,* Pars II: Placet cap. X. Non placet cap. IX; in voto Card. Montini, prout iacet, non est opportunum.

*De libertate religiosa*: Placet iuxta modum: emendatis nonnullis locis, iis praesertim de quibus egit Em.mus Card. Godfrey (pag. 6,[54] linn. 15-18 delendae; pag. 13,[55] linn. 16-17).

## XIV

## DE BEATA MARIA VIRGINE MATRE DEI ET MATRE HOMINUM

(Octava Congregatio: 20 iunii 1962)

### 1) SCHEMA PROPOSITUM A COMMISSIONE THEOLOGICA

1. [*De arcta necessitudine inter Christum et Mariam iuxta Dei beneplacitum*]. Immensae bonitatis Creator omnium sapientissimus Deus, qui omnino liber erat in determinanda via ac ratione qua generis humani liberatio perageretur, inde ab aeterno uno eodemque decreto cum divinae Sapientiae incarnatione beatissimam Virginem praestituit,[1] ex qua Verbum caro factum, in plenitudine temporis (cf. *Gal.* 4, 4) nasceretur. Cum autem Sacrae Litterae, sive diserte sive implicite, Mariam cum Iesu arctissimo et indissolubili vinculo, inde a praeannuntiatione prophetica (cf. *Gen.* 3, 15; *Is.* 7, 14; *Mt.* 1, 23) virginalique conceptione (cf. *Lc.* 1, 26-38) coniunctam, veluti ante oculos proponant, fieri nequit quin Ecclesia, a Spiritu Sancto

[54] Cf. p. 677.

[55] Cf. p. 680.

— qui suam mysticam Sponsam ad profundiorem sensum clarioremque intelligentiam illorum quae in Sacris Fontibus obscure ac veluti implicite latebant assequendum infallibiliter ducit (cf. *Io.* 14, 26) eamque ab errore praeservat (cf. *Mt.* 16, 18; 28, 18-20; *Io.* 14, 16; 15, 26) — edocta, divini Redemptoris mysteria illustrando, mysterium quoque Dei Matris clariorem in lucem proferat.

Haec autem alma Parens, quae « cooperata est caritate ut fideles in Ecclesia nascerentur »,[2] non modo « supereminens »[3] prorsus singulareque membrum Ecclesiae est, verum etiam eiusdem exemplar,[4] immo et Mater [5] dicitur.

Quapropter S. Synodus, postquam de Corpore Christi Mystico locuta est, documentis anteactis Magisterii vivi Ecclesiae, unici authentici interpretis depositi revelati, inhaerens, tum locum quem Dei hominumque mater in Ecclesia occupat, tum privilegia quibus Filius Matrem suam exornavit, tum nostra erga tam sublimem creaturam officia, summatim breviterque illustrat, ut scientia ac pietas marialis plane recteque florescant et praeiudicatae opiniones hac in re arceantur.

2. [*De munere Beatissimae Virginis Mariae in oeconomia nostrae salutis*]. Cum igitur aeterni Patris Verbum hominis naturam ex muliere sumere voluisset, ut quoniam per feminam mors, vita nobis per feminam oriretur, et sic liberatio in utroque sexu haberetur,[6] non id ante perfecit quam designatae matris, ex praevisis meritis Christi sublimiore modo redemptae,[7] liber consensus (cf. *Lc.* 1, 38) [8] in Filii Dei incarnationem redemptricem accessisset. Quo consensu, Maria, filia Adae, facta est non tantummodo mater Iesu, unici divini Mediatoris ac Redemptoris, verum etiam consors cum eo in humani generis redemptione peragenda.[9] Qui Dei Genitricis salutaris consensus atque consortium a tempore virginalis conceptionis Iesu Christi usque ad eius mortem perseveravit,[10] maxime vero dum, non sine divino consilio, iuxta crucem stetit (cf. *Io.* 19, 25), cum Unigeno suo vehementer condoluit, eundemque ut pretium redemptionis nostrae, cum Ipso, et per Ipsum perlibenter obtulit;[11] cum, ut mater hominum a Christo ipso indicatur (cf. *Io.* 19, 26-27).[12] Quoniam vero humanae redemptionis sacramentum non ante perfectum erit, quam promissus a Christo Spiritus Sanctus, in die Pentecostes, advenerit, Maria, una cum Apostolis in oratione perseverans (cf. *Act.* 1, 14) suis quoque precibus effusionem Spiritus impetravit.[13]

Cum itaque beatissima Virgo ab aeterno praedestinata, ut sit Dei hominumque mater, divina Providentia sic disponente, hisce in terris Christi passibilis fuerit generosa socia in gratia pro hominibus acquirenda, socia quoque Christi gloriosi manet in gratia hominibus conferenda.

Hinc sequitur Mariam, quae in corpore Christi mystico condendo partes habuit, et quae assumpta in caelum Reginaque a Domino constituta erga omnes maternum gerit animum, super omnes post Filium suum obtinere

quemdam primatum,[14] ac proinde non, uti quidam aiunt « in peripheria »,[15] sed in ipsomet « centro » Ecclesiae sub Christo locum obtinere.

3. [*De titulis quibus consociatio Beatae Virginis Mariae cum Christo in oeconomia nostrae salutis exprimi solet*]. Quoniam cooperationi Matris Dei, Novae veluti Hevae cum Novo Adamo, in humanae redemptionis peragendo opere, multiplices variique tituli, quibus Magisterium Ecclesiae, veneranda Traditio fideliumque pius sensus Beatissimam Virginem salutare consueverunt,[16] tamquam solido fundamento, radice ac principio nituntur, nefas est dicere, eosdem titulos, in sensu Ecclesiae intellectos, vacuos inanesque esse, immo Sacris Litteris adversari. Ita non immerito ab Ecclesia beatissima Virgo gratiarum Mediatrix nuncupatur.[17] Quod si hic in terra S. Paulus Apostolus sine intermissione in orationibus memor erat fidelium,[18] et instanter rogabat ut ipse eorum precibus apud Deum iuvaretur:[19] quanto magis expedit, ut nosmetipsos commendemus precibus illius, quae magis quam ulla pura creatura, immo modo unice sibi proprio, vicina ac cara est Deo et Christo, Filio Dei et Filio suo; quaeque intensius quam ulla alia pura creatura amat Deum; et ut mater Salvatoris (cf. *Lc.* 1, 31), gladio transfixa anima (cf. *Lc.* 2, 35), sub cruce in Filio suo pro omnium salute moriente experta est amorem Dei in amore hominum quodammodo culminari (cf. *Io.* 19, 25-27). Materno suo igitur amore continuo apud Deum et Christum pro nobis intercedit, et quia eius intercessio totam suam vim et efficaciam haurit ex Sacrificio cruento Filii sui benedicti, haec eius mediatio minime efficit ut unus Mediator Dei et hominum desinat esse homo Christus Iesus (cf. *I Tim.* 2, 5), sicut eius bonitas non secum portat, ut solus bonus desinat esse fons bonorum omnium, ipse Deus (cf. *Mt.* 19, 17, coll. *Rom.* 2, 4).

Licet enim inter subordinatos mediatores quibus Sapientissimus Deus in oeconomia nostrae salutis uti voluit, neque quis cogitari possit, qui reconciliandis Deo hominibusque parem atque Dei Genitrix operam vel umquam contulerit, vel aliquando sit collaturus, tamen semper verum est Ipsam quoque in sua praedestinatione, in sanctitate omnibusque donis, a Christo pendentem esse Eique subiacere.[20]

Cum itaque haec humilis « Ancilla Domini » cui fecit « magna qui potens est » (cf. *Lc.* 1, 49), omnium gratiarum Mediatrix nuncupatur eo quod associata fuit Christo in illis acquirendis, et cum gloriosi quoque Christi nunc in caelis socia manens, Mediatrix nostra, Advocata nostra ab Ecclesia invocatur, quoniam pro omnibus per Christum intercedit, ita ut in omnibus gratiis hominibus conferendis adsit materna caritas B. Virginis,[21] nullo modo mediatio unici nostri Mediatoris, absoluta significatione, de qua loquitur Apostolus (*I Tim.* 2, 5) dicens: « Unus enim Deus, unus et Mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus », obscuratur vel minuitur;[22] immo haec Christi mediatio extollitur et honoratur. Maria enim in Christo est Mediatrix, eiusque mediatio non ex aliqua necessitate, sed ex beneplacito divino et superabundantia ac virtute meritorum Iesu provenit, mediationi

Christi innititur, ab illa omnino dependet per eandemque totam vim obtinet.

Quapropter Sacra Synodus theologos verbique divini praecones enixe hortatur, ut studium, potissimum Sacrae Scripturae et SS. Patrum ad sensum Magisterii Ecclesiae promoventes, in veram lucem munera et officia B. Virginis cum aliis dogmatibus connexa, potissimum vero circa Christum, qui est centrum totius veritatis, sanctitatis et pietatis, ponant. Quo in labore semper servetur, ut dicitur, « analogia », seu dissimilis similitudo, quoties nomen aliquod aut officium simul de Christo et Virgine Maria praedicatur: itaque nullo modo Mater Dei aequiparanda est Christo.

4. [*De singularibus privilegiis Dei hominumque Matris*]. Maria Virgo a Deo, qui ineffabili eam prosecutus est amore, singularibus omnino privilegiis ornata est: mirabilis quippe fuit in suo ortu ob immaculatam conceptionem;[23] in sua vita, expers omnis culpae personalis,[24] insimul mater semperque, mente et corpore, virgo;[25] in suo exitu, quia etsi secundum antiquam et venerabilem traditionem mortem subiit temporalem[26] — quo plenius Filio suo assimilaretur[27] —, nexibus tamen mortis cum deprimi minime potuisset, corpore et anima gloriose in caelum assumpta est.[28]

Quae singularia aliaque privilegia ac dona gratiae a Christo Redemptore profluentia ita in eius honorem redundant ut nequeamus Matris excelsa dona contemplari quin ipsius Filii divinitatem, bonitatem, amorem, omnipotentiam miremur atque celebremus.[29] Siquidem iniuria matris afficit filium, ita et gloria matris in filium redundat: proinde, cum Maria singularem affinitatem habuerit ad Filium suum, decuit ut ex praevisis meritis perfectissimi Redemptoris, auctoris omnis sanctitatis, — qui in hunc mundum venit ut peccatum destrueret, — in primo instanti conceptionis ab omni labe peccati originalis praeservaretur immunis, gratiisque ac donis longe ante omnes angelicos spiritus cunctosque sanctos ornaretur ut revera digna Mater Dei, filia Patris, sacrarium Spiritus Sancti esset.[30] Neque conveniens erat, ut Filius, qui peculiari dilectionis affectu Matrem prosequebatur — quique voluit corporalem integritatem Matris in ipsomet partu incorruptam atque illibatam manere,[31] ita ut « virginitatis gloria permanente lumen aeternum mundo » effunderet[32] — illud sacratissimum virgineum corpus, augustum divini Verbi tabernaculum, templum Dei, totum sanctum, totum castum, in cinerem resolvi pateretur.[33]

5. [*De cultu erga beatissimam Virginem Mariam*]. Quoniam igitur beatissimae Virgini singularis competit excellentia,[34] ita ut et ab Archangelo mandato Dei « gratia plena » (*Lc.* 1, 28), et ab Elisabeth, Spiritu Sancto repleta, benedicta inter mulieres (cf. *Lc.* 1, 42) salutari meruerit, nihil mirum quod, quemadmodum ipsamet de seipsa prophetavit « beatam me dicent omnes generationes » (*Lc.* 1, 48) cunctis a gentibus et ab universis ritibus « beata » omni quidem laude, suffragiis saeculorum decursu crescentibus,[35] praedicetur, colatur, ametur, invocetur necnon ut exemplum proponatur.[36] Qui singularis cultus marialis tantum abest ut cultui divino latriae — quo

Verbo Incarnato quemadmodum et Patri ac Spiritui Sancto adoratio exhibetur — detrimento sit ut potius illi quam maxime faveat. Variae igitur formae pietatis erga Dei hominumque Matrem, quas Ecclesia, — intra limites sanae et orthodoxae doctrinae pro temporum et locorum conditionibus et pro indole ingenioque fidelium —, approbavit, ad id spectant ut, honorata Matre, Filius, in quo aeterno Patri complacuit omnem plenitudinem inhabitare (cf. *Col.* 1, 19), rite noscatur, ametur, glorificetur eiusque mandata serventur; et sic per Christum, qui est « via et veritas et vita » (*Io.* 14, 6), homines ad Dei unius ac trini cognitionem supremamque adorationem perducantur.

Quam sanam, catholicam doctrinam Sacra Synodus consulto fortiterque docet eodemque tempore admonet theologos divinique verbi praecones, ut ab omni falsa veritatis superlatione, quemadmodum et a nimia mentis angustia, in singulari Dei parentis dignitate consideranda caveant.[37]

Meminerint porro utriusque sexus fideles veram devotionem neque in quodam unius momenti affectu neque in vana quadam credulitate consistere, sed ex vera fide procedere, qua omnes adducimur ad imitationem virtutum illius beatissimae Virginis,[38] quae fuit « ancilla Domini » (*Lc.* 1, 38), humillima et oboedientissima, fidelissime servans « et conferens in corde suo » (*Lc.* 2, 19) quidquid ad Verbum Incarnatum pertinebat (cf. *Lc.* 2, 51), beata quia credidit (cf. *Lc.* 1, 45) salutata. Nihil enim materna propinquitas Mariae profuisset, « nisi felicius Christum corde quam carne gestasset ».[39]

Quo debito honore ac reverentia Matrem Domini et Salvatoris nostri ipsos quoque haud paucos dissidentes, potissimum vero Orientales, — qui arcano quodam impulsu erga Deiparam peculiari modo colendam feruntur [40] — prosequi, magnum Sacrae Synodo gaudium ac solatium affert.

Hinc manifesto patet quam longe a veritate absit improbare catholicae Ecclesiae erga Deiparam cultum tamquam si quid ex cultu uni Deo ac Iesu Christo debito subducatur.

6. [*Maria Sanctissima Fautrix unitatis christianae*]. Maria, Mater et Virgo sanctissima, cum homines universos in Calvario habuerit materno cordi commendatos, vehementer cupit ut non modo illi qui uno donati sunt baptismate unoquoque Spiritu aguntur,[41] verum etiam illi qui se fuisse a Christo Iesu redemptos ignorant,[42] una eademque, tum cum Divino Salvatore tum inter seipsos, fide et caritate cohaereant. Quapropter S. Synodus certa spe ac fiducia nititur fore ut haec Mater Dei hominumque, — quae intercessit (cf. *Io.* 2, 3) ut Verbi Incarnati primum signum in Cana fieret Galilaeae, ex quo crediderunt in eum discipuli eius (cf. *Io.* 2, 11), atque ortae Ecclesiae adstitit,[43] — patrocinio suo a Deo impetret ut tandem aliquando omnes in eodem grege sub uno Pastore conveniant (cf. *Io.* 10, 16).[44] Quamobrem omnes prorsus Christifideles hortatur, ut preces supplicationesque ad hanc Fautricem unitatis,[45] atque Auxilium Christianorum, instanter effundant, ut, ipsa intercedente, divinus eius Filius cunctas familias Gentium, et praeprimis illos qui christiano nomine gloriantur, in unum Dei

populum congreget, qui Christi Vicario in terris, beati Petri Successori, — quem in Ephesina Synodo, ubi sollemniter dogma maternitatis divinae approbatum fuit, unanimi plausu Patres « Custodem fidei » merito consalutarunt,[46] — tamquam communi Patri obsequatur ac pareat.

## PRAENOTANDA

I - Ad Commissionem Antepraeparatoriam Concilio Vaticano II apparando centena ac centena pervenerunt vota (circa 600), quibus postulatur ut hoc in Oecumenico Concilio sermo fiat de Beatissima Virgine Maria (cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando,* Series I, Appendix voluminis II, Pars I, 1961, pp. 131-142). Immo, haud desunt qui vellent ut Concilium sive specialem quemdam tractatum « de augustissima Christi Matre », sive « Encyclicam » edat (cf. *Acta et Documenta...,* Series I, Vol. II, Pars II, pp. 540-543; 549), hoc eo vel magis quia videtur « futurum Concilium de Ecclesia valde imperfecte acturum esse nisi de Beata Maria Virgine quoque agatur, praesertim in hisce temporibus, ubi maximus conflictus adest fideles inter et Satanam » (cf. *Acta et Documenta...,* Series I, Vol. II, Pars V, p. 103). Et sane, doctrina de Dei hominumque Matre tali via ac ratione hisce ultimis decenniis et a Summis Pontificibus et ab Episcopis et a theologis evoluta, pertractata est, ut iure meritoque tum a catholicis tum ab acatholicis expectetur clarum verbum quid reapse Ecclesia Catholica qua talis, de munere, privilegiis et cultu mariali credit, *tenet* docetque. Id autem opportune fit *in peculiari* Const.: *De Maria Matre Dei et Matre hominum.*

II - Quoniam « una cum sacris eiusmodi fontibus Deus Ecclesiae suae Magisterium vivum dedit, ad ea quoque illustranda et enucleanda, quae in fidei deposito nonnisi obscure ac velut implicite continentur » (PIUS XII, Encycl. *Humani generis,* 12 aug. 1950: *A.A.S.,* 42 [1950], p. 569), et quoniam, uti notum est, potissimum Summi Pontifices hisce ultimis centum annis doctrinam marianam in deposito fidei contentam illustrarunt, — praeprimis ac praecipue ad duas bullas dogmaticas, nempe: *Ineffabilis Deus* et *Munificentissimus Deus,* et deinde ad varia documenta Romanorum Pontificum remittimus. Quae quidem documenta coadunata inveniuntur in operibus:

— MARIN H., S. I., *Doctrina Pontificia,* IV, Biblioteca de Autores Cristianos, Madrid, 1954;

— *Notre-Dame,* coll. « Les enseignements pontificaux », par les Moines de Solesmes, 1957;

— TONDINI H., *Le encicliche mariane,* Roma, 1953;

— LEMIEUX E., *Marie: Documents pontificaux sur la Très Sainte Vierge, parus depuis un siècle,* 1854-1954, vol. I-IV, Québec, 1954.

Quae omnia, ut patet, desumpta sunt ex *Actibus Romanorum Ponti-*

*ficum* (scilicet *A.S.S., A.A.S., Leonis XIII P. M. Acta, Pii IX P. M. Acta, Pii X P. M. Acta*), ad quae generatim remittimus.

III - Hinc inde remittitur ad quosdam fontes traditionis christianae. Et ex controversia inter theologos catholicos circa originem, auctoritatem et sensum talium fontium apparet quomodo hoc Schema opportune non singulis dictis sive Patrum sive theologorum, sed ipsius Magisterii Ecclesiae nititur, *cuius doctrinae certitudo a speciali assistentia Spiritus Sancti provenit, ita ut ad sensum huius Magisterii et Scriptura et Patres interpretandi sunt.* Neque silentio praetereundum ipsum quoque PIUM XII, in Litteris Encyclicis *Ad Caeli Reginam* (cf. *A.A.S.*, 46 [1954], p. 628) allegare maxime discussa opera S. EPHRAEM, nempe *Hymnos* et *Orationes,* minime sane volens ideo dare, ut dicitur, « garantiam » authenticitati talium operum. Unde potius quam singulae notae (hic a nobis interim, seu ad tempus positae, et quae habent *secundarium* momentum) singulae propositiones schematis, in quibus nullum novum dogma, ut per se patet, sed solida et sana doctrina Magisterii ecclesiastici prostat, sedulo ponderandae et examini subiiciendae sunt.

IV - Collatis singulis propositionibus huius brevissimi « Schematis » de Matre Dei, cum nonnullis textibus quos ex tot tantisque documentis marialibus Romanorum Pontificum attulimus, statim apparebit quod:

1) Nulla prorsus est sententia in « Schemate » quae non esset a Summis Pontificibus, idque haud raro verbotenus necnon *saepe saepius,* prolata.

2) Varii errores qui hodie circa Beatissimam Virginem sparguntur reiecti sunt, veritatem facientes in caritate. Ita e. g.:

*a*) quod virginitas in partu B. V. Mariae sit univoca, identica, absque ullo alio elemento, cum virginitate ante partum;

*b*) Beatissima Virgo tempore Annuntiationis prorsus ignorasset Filium quem concipere debuit esse Deum;

*c*) reiicitur error tum « maximalistarum » qui vel ita loquuntur ac si B. Virgo nos eodem fere modo ac Christus redemisset, vel dicunt Mariam mortuam non esse, aut redemptam non esse; tum « minimalistarum » qui tali via ac ratione scribunt ac si Mater Dei esset eiusdem speciei membrum Ecclesiae sicut et ceteri filii Adae...

3) Etsi quoad argumenta pertractata « tota et integra doctrina catholica est proposita et exposita » (Instructio S. Off. *De motu oecumenico*: *A.A.S.,* 42 [1950], p. 144), tamen iugiter prae oculis habiti sunt fratres separati eorumque modus cogitandi. Quapropter:

*a*) Omissae sunt expressiones et vocabula quaedam a Summis Pontificibus adhibita, quae licet in se verissima, possent difficilius intelligi a dissidentibus (i. e. hoc in casu a protestantibus). Inter talia vocabula adnumerari queunt sequentia: « Corredemptrix humani generis (S. PIUS X, PIUS XI); « Reparatrix totius orbis » (LEO XIII); « materna in Filium iura pro hominum salute abdicavit » (BENEDICTUS XV, PIUS XII), « merito dici queat Ipsam cum Christo humanum genus redemisse » (BENEDICTUS XV), etc.;

*b*) Inculcatum est quod necesse est considerare oeconomiam nostrae salutis *non quo pacto id posse queat,* sed quo hanc oeconomiam Deus voluit (cf. dictum LEONIS XIII, *De Ecclesia,* in Encycl. *Satis cognitum,* 29 iun. 1896: DENZ. 1954);

*c*) Explicatum est quomodo mediatio B. Virginis nedum mediationi Christi officiat immo illam exaltat et honorat; item quomodo cultus marialis nullo modo cultui Deo vel Christo debito detrimento sit, etc.;

*d*) Dogma Immaculatae Conceptionis et Assumptionis, argumentis a ratione theologica desumptis et a *Patribus Graecis* diffuse expositis necnon in Const. dogmatica *Munificentissimus Deus* reassumptis, ita illustrantur ut saltem ipsum factum istius duplicis privilegii mariani cuique menti christianae obvium ac rationabile appareat;

*e*) Omnes christifideles invitantur ut effundant concordes preces ad Fautricem unionis christianae, ut tandem adimpleatur illud mandatum Christi: « ut sit unum ovile et unus Pastor »!

V - Notae et commentaria quae sequuntur ad id *unice* spectant ut auxilio possint esse recte ipsum textum huius Constitutionis diiudicandi. In ipsomet schemate definitivo, a Patribus approbato, possent retineri una cum allegationibus Sacrae Scripturae, tantummodo paucissimae aliae allegationes et hoc etiam ne schema dogmaticum aspectum alicuius theseos doctoralis obtineat.

## NOTAE

[1] PIUS IX, Bulla *Ineffabilis Deus,* 8 dec. 1854: *Pii IX P. M. Acta,* Pars I, vol. I, p. 599: « vel ipsissima verba, quibus divinae Scripturae de increata Sapientia loquuntur, eiusque sempiternas origines repraesentant, consuevit tum in ecclesiasticis officiis, tum in sacrosancta Liturgia adhibere, et ad illius Virginis primordia transferre, quae uno eodemque decreto cum Divinae Sapientiae incarnatione fuerant praestituta »;

LEO XIII, Encycl. *Augustissimae Virginis,* 12 sept. 1897: *Leonis XIII P. M. Acta,* XVII, p. 285: [Deus] « eam enim ab aeterno ordinavit ut Mater Verbi fieret humanam carnem assumpturi; ideoque inter omnia, quae essent in triplici ordine naturae, gratiae, gloriaeque pulcherrima, ita distinxit, ut merito eidem Ecclesia verba illa tribuerit: " *Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam* " [*Eccli.* 24, 5] »;

PIUS XII, Const. Apost. *Munificentissimus Deus,* 1 nov. 1950: *A.A.S.,* 42 (1950), p. 768: « Idcirco augusta Dei Mater, Iesu Christo, inde ab omni aeternitate " uno eodemque decreto " praedestinationis, arcano modo coniuncta... ».

[2] S. AUGUSTINUS, *De sancta virginitate,* VI, 6: *PL* 40, 399, *C.S.E.L.* 41, 240.

[3] S. AUGUSTINUS, *Sermo XXV, De verbis Evangelii Matthaei XII,* 41-50, 7: *PL* 46, 938: « Maria portio est Ecclesiae, sanctum membrum, excellens membrum, supereminens membrum, sed tamen totius corporis membrum ».

[4] S. AMBROSIUS, *In Luc.* II, 7: *C.S.E.L.* 32/4, 45: Maria « bene desponsata, sed virgo quia est Ecclesiae typus »;

Cf. S. AUGUSTINUS, *Sermo CCXIII,* 7: *PL* 38, 1064: « Mariae simillima

est » Ecclesia. [Cf. MORIN G., O. S. B., *S. Aurelii Augustini Tractatus sive sermones inediti ex cod. Guelferbytano 4096,* Monaci 1917, p. 7];

S. AUGUSTINUS, *Sermo XXV, De verbis Matthaei XII,* 41-50: *PL* 46, 938: « In ipsius typo [Ecclesiae] Maria virgo praecessit »; cf. DENIS M., *Sancti Aurelii Augustini Hipponensis Episcopi Sermones inediti adiunctis quibusdam dubiis,* Vindobonae 1792, pp. 116-124; MORIN G., O. S. B., *S. Augustini Sermones post Maurinos reperti probatae dumtaxat auctoritatis nunc primum disquisiti...,* in: *Miscell. Agostiniana* (Studi e Testi, I), Romae 1930, p. 163.

[5] Cf. LEO XIII, Encycl. *Adiutricem populi,* 5 sept. 1895: *Leonis XIII P. M. Acta,* XV, p. 302: « ... verissime quidem Mater Ecclesiae atque magistra et regina Apostolorum... »;

BENEDICTUS XIV, Bulla aurea *Gloriosae Dominae,* 27 sept. 1748 [*Documentos Marianos,* n. 210]: « ... Catholica Ecclesia, Sancti Spiritus magisterio edocta, eamdem... tamquam amantissimam Matrem... semper professa est ».

[6] S. AUGUSTINUS, *Quaestiones Octoginta tres,* q. 11: *PL* 40, 14; *De Trin.* I, 13, c. 18: *PL* 42, 1032.

INNOCENTIUS III, *Sermo 28, In Assumptione B. M. V.*: *PL* 217, 581: « Oportebat enim, ut sicut per feminam mors intràvit in orbem, ita per feminam vita rediret in orbem. Et ideo quod damnavit Eva, salvavit Maria, ut unde mors oriebatur, inde vita resurgeret... ».

PIUS XII, Encycl. *Ad caeli Reginam,* 11 oct. 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), pp. 634-635: « Si Maria, in spirituali procuranda salute, cum Iesu Christo, ipsius salutis principio, *ex Dei placito sociata fuit,* et quidem simili quodam modo, quo Heva fuit cum Adam, mortis principio, consociata, ita ut asseverari possit nostrae salutis opus, secundum quandam " recapitulationem " [S. IRENAEUS, *Adv. haer.,* V, 19: *PL* 7, 1175 B] peractum fuisse, in qua genus humanum, sicut per virginem morti adstrictum fuit, ita per virginem salvatur... ».

[7] ALEXANDER VII, in Bulla *Sollicitudo omnium Ecclesiarum,* 8 dec. 1661, adhibuit formulam « eius animam in primo instanti creationis atque infusionis in corpus fuisse speciali Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Iesu Christi eius Filii humani generis *Redemptoris,* a macula peccati originalis praeservatam immunem » [cf. *Virgo Immaculata,* in: *Acta Congressus Mariologici-Mariani,* Romae anno 1954 celebrati, vol. II, Romae 1956, p. 219; Bulla *Ineffabilis Deus*: *Pii IX P. M. Acta,* pars I, vol. I, p. 602].

In ipsamet Bulla legitur: « Omnes pariter norunt quantopere solliciti fuerint Sacrorum Antistites vel in istis ecclesiasticis conventibus palam publiceque profiteri, sanctissimam Dei Genitricem Virginem Mariam ob praevisa Christi Domini Redemptoris merita numquam originali subiacuisse peccato, sed praeservatam omnino fuisse ab originis labe, et IDCIRCO *sublimiori modo redemptam* » [SARDI V., *La solenne definizione del dogma dell'Immacolato concepimento,* Romae 1905, II, p. 306].

*In Instrumento dogmaticae definitionis Immaculati Conceptus Beatae V. Mariae* legitur: « *gratia plenam, benedictam in mulieribus,* omnino nempe ab originis labe praeservatam, ET IDCIRCO SUBLIMIORI MODO REDEMPTAM » [SARDI V., *Op. cit.,* II, p. 454].

PIUS XII, Encycl. *Fulgens corona,* 8 sept. 1953: *A.A.S.,* 45 (1953), p. 581: « Facile cernimus Christum Dominum perfectissimo quodam modo divinam Ma-

trem suam revera redemisse, cum, Ipsius meritorum intuitu, eadem a Deo praeservata esset a quavis hereditaria labe immunis ».

[8] In *Lc.* 1, 28-38 maternitas divina proponitur Mariae [30-33], Maria difficultates exponit quas angelus solvit [34-37], et tunc demum Maria assentitur [38].

S. Leo Magnus, *Sermo 21,* c. 1: *PL* 54, 191: « Virgo regia Davidicae stirpis eligitur, quae sacro gravidanda foetu divinam humanamque prolem prius conciperet mente quam corpore ».

Innocentius III, *Sermo 12*: In Purificatione B. V. M.: *PL* 217, 506: « His ita peractis, statim Spiritus Sanctus advenit, et triplicem viam ante faciem Domini praeparavit. Prima fuit virginalis consensio... ».

Leo XIII, Encycl. *Octobri mense,* 22 sept. 1891: *Acta Leonis XIII,* XI, p. 303: « Filius Dei aeternus, quum, ad hominis redemptionis et decus, hominis naturam vellet suscipere, eaque re mysticum quoddam cum universo humano genere initurus esset connubium, non id ante perfecit quam liberrima consensio accessisset designatae Matris, quae ipsius generis humani personam quodammodo agebat ».

Leo XIII, Encycl. *Iucunda semper,* 8 sept. 1894: *Acta Leonis XIII,* XIV, p. 307: « Filius enim Dei aeternus sese inclinat ad homines, homo factus; assentiente vero Maria et *concipiente de Spiritu Sancto* ».

Leo XIII, Encycl. *Octobri mense,* 22 sept. 1891: *A.S.S.,* 24 (1891), p. 195. Virgineum consensum fuisse omnino liberum quamplurimi sancti, Patres et theologi edixerunt. Cf. Bover I. M., *Deiparae Virginis consensus corredemptionis ac mediationis fundamentum,* Matriti 1942, pp. 245-248.

[9] Iuxta doctrinam Romanorum Pontificum, « FIAT » prolatum a B. Virgine in Annuntiatione fuit origo missionis et gloriae B. Virginis Matris et Reginae. Maria fuit sibi conscia se concipere Verbum Dei; fuit conscia loci et muneris quatenus est Mater Redemptoris et hominum; responsum dedit angelo prompte et nomine totius humanitatis faciens possibilem passionem, mortem et resurrectionem Christi; cum hoc « FIAT » facta est *mater spiritualis hominum.* Cf. *Notre-Dame,* « Les enseign. pontif. », p. [73], n. 701. 741. 214. 372, 381, 230, 648.

S. Leo Magnus, *Sermo 6 in Nativitate Domini*: *PL* 54, 213: « Generatio enim Christi origo est populi christiani, et natalis Capitis natalis est corporis ».

Leo XIII, Litt. Apost. *Parta humano generi,* 8 sept. 1901: *Acta Leonis XIII,* XXI, p. 158: « O quam suavis igitur, quam grata angelica salutatio accidit beatae Virgini, quae tum, cum Gabriel eam salutavit, SENSIT SE DE SPIRITU SANCTO CONCEPISSE Verbum Dei ».

Leo XIII, Encycl. *Fidentem piumque,* 20 sept. 1896: *Acta Leonis XIII,* XVI, pp. 282-283: « Ipsa ad homines in sempiternum ruentes exitium Servatorem adduxit, iam tunc scilicet quum pacifici sacramenti nuncium, ab Angelo in terris allatum, admirabili assensu *loco totius humanae naturae,* excepit... inde simul elucent Mariae promerita de reconciliatione et salute nostra ».

S. Pius X, Encycl. *Ad diem illum,* 2 febr. 1904: *Acta Pii X,* I, pp. 152-153: « An non Christi mater Maria? Nostra igitur et mater est... aeternum Dei Filium non ideo tantum concepit Virgo ut fieret homo, humanam ex ea assumens naturam; verum etiam ut, per naturam ex ea assumptam, mortalium fieret sospitator. ... In uno igitur eodemque alvo castissimae Matris et carnem Christus sibi assumpsit et *spiritale* simul corpus adiunxit, ex iis nempe coagmentatum *qui credituri erant* in eum. Ita ut Salvatorem habens Maria in utero, illos etiam dici queat gessisse omnes, quorum vitam continebat vita Salvatoris. Universi ergo, quotquot

cum Christo iungimur, quique, ut ait Apostolus, *membra sumus corporis eius, de carne eius et ossibus eius,* de Mariae utero egressi sumus, tamquam corporis instar cohaerentis cum capite. Unde, spiritali quidem ratione ac mystica, et Mariae filii nos dicimur, et ipsa nostrum omnium mater est... ».

Eamdem ideam repetit PIUS XII in sermone ad Congressum Marianum Canadensem, die 19 iun. 1947: *A.A.S.,* 39 (1947), pp. 268-270.

PIUS XII, Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iul. 1943: *A.A.S.,* 35 (1943), pp. 247-248: « Ipsa fuit, quae Christum Dominum, iam in virgineo gremio suo Ecclesiae Capitis dignitate donatum... edidit... Ipsa igitur, omnium membrorum Christi sanctissima Genitrix... ».

*Ibid.,* p. 247: « Quaeque consensit " loco totius humanae naturae ", ut " quoddam spirituale matrimonium inter Filium Dei et humanam naturam " haberetur ».

Cf. BOVER I., in opere *Deiparae Virginis consensus corredemptionis ac mediationis fundamentum,* Matriti 1942, in plus quam 350 paginis probare conatur argumentum in ipsomet titulo operis exhibitum. Et sane, angelus Virgini una cum divina maternitate humanam quoque salutem annuntiat, et Virgo, angelo respondens, humanam quoque salutem intendit ac spectat. Ulterius, Incarnatio est salutis exordium, et divina maternitas et ad humanam salutem a Deo providenter ordinatur et fructum edit formaliter salutarem.

S. IOANNES DAMASCENUS, *Homilia 1 in Nativ. B. V. M.*: *PG* 96, 671: « Maria divinae obsequens voluntati, deceptorem anguem ipsa decepit, ac mundo immortalitatem invexit ».

Nota sunt praeterea verba S. LEONIS, *Sermo in Nativ. Domini,* c. 1: *PL* 54, 191: « *Prius mente quam corpore* » Virgo concepit.

Cf. etiam S. AUGUSTINUS, *Sermo 215,* 4: *PL* 38, 1074. Est consensus in Salvatorem incarnandum qui [*Mt.* 1, 21] « salvum faciet populum suum a peccatis eorum ».

Notum est auctores catholicos haud idem sentire quoad varios textus patristicos, qui in supra allegato opere P. BOVER leguntur. Id potissimum dicendum quod attinet scripta S. EPHRAEM, de quo iure meritoque scribit RICCIOTTI: « Trattare degli scritti di S. Efrem è come mettersi a navigare in un mare le cui rive ancora non siano state tutte esplorate e sulla cui superficie s'intradevono minacciosi molti scogli: il mare è la quantità degli scritti, le rive sono il loro numero, gli scogli sono le interpolazioni e false attribuzioni » [cf. RICCIOTTI G., *S. Efrem Siro...,* Roma-Torino 1925, p. 91].

[10] Cf. *Lc.* 2, 1-7; 2, 16-20; 22, 22-38; *Mt.* 1, 20-23; 2, 11. 13-15; *Io.* 19, 25-7.

LEO XIII, Encycl. *Iucunda semper,* 8 sept. 1894: *Acta Leonis XIII,* XIV, XXI, p. 159: Maria « mysteriis nostrae Redemptionis... *non adfuit tantum, sed interfuit* ».

LEO XIII, Epist. Apost. *Parta humano generi,* 8 sept. 1901: *Acta Leonis XIII,* p. 307: « Quum enim se Deo vel ancillam ad matris officium exhibuit vel totam cum Filio in templo devovit, utroque ex facto iam tum (!) consors cum eo extitit laboriosae pro humano genere expiationis ».

S. PIUS X, Encycl. *Ad diem illum,* 2 febr. 1904: *Acta Pii X,* I, p. 150: « Opus est omnino sanctissimam eius Matrem mysteriorum divinorum participem

ac veluti custodem agnoscere, in qua, tamquam in fundamento post Christum nobilissimo, fidei saeculorum omnium exstruitur aedificatio ».

[11] Summi Pontifices loquendo de Maria sub cruce dicunt quod Maria exercebat actus fidei, spei et caritatis, unita amore doloribus Christi ita ut sit connexio inter compassionem Mariae et redemptionem; ipsa renuntiat iuribus maternis et offert sacrificium maternum, fitque nostra mater spiritualis. Paucis verbis: compassio Mariae connexionem habet cum redemptione, talique modo ut ipsa inde merito dici possit *corredemptrix,* et per modum unius recensentur fructus redemptionis Christi et compassionis Mariae.

En quidam textus:

Leo XIII, Litt. Apost. *Iucunda semper,* 8 sept. 1894: *Acta Leonis XIII,* XIV, pp. 307-308: « Consors cum eo extitit laboriosae pro humano genere expiationis: ex quo etiam, in acerbissimis Filii angoribus et cruciamentis, maxime animo condoluisse dubitandum non est. Ceterum, praesente ipsa et spectante, divinum illud sacrificium erat conficiendum, cui victimam de se generosa aluerat... *stabat iuxta crucem Iesu Maria, Mater eius,* quae tacta in nos caritate immensa ut susciperet filios, Filium ipsa suum ultro obtulit iustitiae divinae, cum eo commoriens corde, doloris gladio transfixa ».

S. Pius X, Encycl. *Ad diem illum,* 2 febr. 1904: *Acta Pii X,* I, p. 153: « Ad haec, Deiparae sanctissimae non hoc tantum in laude ponendum est quod *nascituro ex humanis membris Unigenito Deo carnis suae materiam ministravit,* qua nimirum saluti hominum compararetur hostia; verum etiam officium eiusdem hostiae custodiendae nutriendaeque atque adeo, stato tempore, sistendae ad aram ».

Benedictus XV, Litt. Apost. *Inter sodalitia,* 22 mart. 1918: *A.A.S.,* 10 (1918), p. 182: « Ita cum Filio patiente et moriente passa est et paene commortua, sic materna in Filium iura pro hominum salute abdicavit placandaeque Dei iustitiae, quantum ad se pertinebat, Filium immolavit, ut dici merito queat, Ipsam cum Christo humanum genus redemisse ».

Pius XI, Encycl. *Miserentissimus Redemptor,* 8 maii 1928: *A.A.S.,* 20 (1928), p. 178: « Praesens arrideat Virgo Dei Parens benignissima, quae, cum Iesum nobis Redemptorem ediderit, aluerit, apud crucem hostiam obtulerit, per arcanam cum Christo coniunctionem eiusdemque gratiam omnino singularem, Reparatrix item extitit pieque appellatur ».

Pius XII, Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iun. 1943: *A.A.S.,* 35 (1943), p. 247: « Ipsa fuit, quae vel propriae vel hereditariae labis expers, arctissime semper cum Filio suo coniuncta, eumdem in Golgotha, una cum maternorum iurium maternique amoris holocausto, nova veluti Eva, pro omnibus Adae filiis, miserando eius lapsu foedatis, Aeterno Patri obtulit ».

[12] Notum est plures Vicarios Christi constanter et de industria edixisse Iesum Christum ratum fecisse Matrem suam nostram quoque esse Matrem, eamque testamento illo sollemni a Ioanne tradito [cf. *Io.* 19, 26-27], nobis in persona Discipuli dilecti reliquisse; cf. Unger D., O.F.M. Cap., *The Meaning of John 19. 26-27 in the Light of Papal Documents,* in: *Marianum* 21 (1959), pp. 186-221, ubi afferuntur testimonia Benedicti XIV, Pii VIII, Gregorii XVI, Pii IX, Leonis XIII, Benedicti XV, Pii XI, Pii XII. Ex hisce quamplurimis testimoniis en quaedam tantummodo:

Leo XIII, Encycl. *Octobri mense,* 22 sept. 1891: *A.S.S.,* 24 (1891/92),

p. 196: « ... talem de cruce praedicavit, quum *universitatem humani generis,* in Ioanne discipulo, curandam ei fovendamque commisit... »;

ID., Epist. Apost. *Amantissimae voluntatis,* 14 apr. 1895: *A.S.S.,* 27 (1894/95), p. 592: « ... sanctissimam Dei Genitricem, quam *humano generi* Christus ipse e cruce reliquit atque attribuit matrem... »;

ID., Encycl. *Adiutricem populi,* 5 sept. 1895: *A.S.S.,* 28 (1895/96), p. 130: « Eximiae in nos caritatis [Christi] mysterium ex eo quoque luculenter proditur, quod moriens Matrem ille suam Ioanni discipulo matrem voluit relictam, testamento memori: " Ecce filius tuus ". In Ioanne autem, quod perpetuo sensit Ecclesia, designavit Christus personam *humani generis,* eorum in primis qui sibi ex fide adhaerescerent... »;

BENEDICTUS XV, Litt. Apost. *Inter sodalicia,* 22 mart. 1918: *A.A.S.,* 10 (1918), p. 182: « Liquet item, Virginem Perdolentem, utpote quae, a Iesu Christo *universorum hominum* Mater constituta... »;

PIUS XI, Litt. Apost. *Explorata res,* 2 febr. 1923: *A.A.S.,* 15 (1923), p. 104: « ... Virgo perdolens redemptionis opus cum Iesu Christo participavit, et constituta *hominum Mater,* eos, sibi veluti testamento divinae caritatis commendatos, amplexa sit... »;

ID., Encycl. *Lux veritatis,* 25 dec. 1931: *A.A.S.,* 23 (1931), p. 514: « talem... de cruce praedicavit, cum universitatem humani generis in Ioanne discipulo, curandam ei fovendamque commisit » [citando Encycl. Leonis XIII, cf. supra];

PIUS XII, Encycl. *Fulgens corona,* 8 sept. 1953: *A.A.S.,* 45 (1953), p. 584: « ... Mater nostra Maria nihil optatius habet, nihil iucundius, quam cum eos videt, quos sub Cruce Nati in eius vicem suscepit filios... »;

ID., *Epist. ad Em.mum Card. Al. Maglione,* 15 apr. 1942: *A.A.S.,* 34 (1942), p. 126;

ID., Alloc. *Iis qui interfuerunt Conventui Sodalitatis internationalis " Filiarum Mariae Immaculatae ",* 17 iul. 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), p. 494;

IOANNES XXIII, *Nuntius Radiophonicus VII Congressui Mariano Galliae*: *L'Oss. Rom.* 10-11 iul. 1961: « La sainte Ecriture, avec ce point très lumineux... qui vous conduit... au sommet sublime de la théologie mariale, Jésus au haut sur la croix: à ses pieds, Marie, la mère, et Jean, l'apôtre de prédilection... »;

ID., *L'omaggio dei redenti alla Madre celeste*: *L'Oss. Rom.* 8 sept. 1960: « Il Nuovo Testamento incomincia, ben si può dire, con le parole del divino Inviato: " Angelus Domini nuntiavit Mariae ". Al termine, al vertice della comunicazione della Divinità con l'umanità, è Gesù il Redentore del mondo, il quale, poco prima della sua morte di croce, affida Maria all'Apostolo Giovanni dicendogli: " Ecco tua Madre ", e raccomandando il discepolo a Maria aggiunge: " Ecco il tuo figlio ". Il testamento del Signore è il suggello, la manifestazione più alta della vita della santa Chiesa... Nella vita del cristiano tutto dunque è illuminato da questa nota che tocca il cuore: Maria nostra Madre ».

Videsis KERRIGAN A., O. F. M., *Jn. 19, 23-27 in the Light of Johannine Theology and the Old Testament,* in: *Antonianum,* 35 (1960), pp. 369-416.

[13] *Act.* 1, 14; 2, 1-4.

LEO XIII, Encycl. *Superiore anno,* 30 aug. 1884: *Acta Leonis XIII,* IV, p. 124: « Intuendum item in exemplum Apostolorum, qui maximum Spiritus Paracliti donum sibi promissum exspectaverunt, perseverantes unanimiter in oratione cum Maria Matre Iesu ».

LEO XIII, Encycl. *Adiutricem populi,* 5 sept. 1895: *Acta Leonis XIII,* XV, p. 302: « In Ioanne autem, quod perpetuo sensit Ecclesia, designavit Christus personam humani generis... Huius igitur singularis muneris et laboriosi partes ea suscepit obiitque magnanima, consecratis in Caenaculo auspiciis: christianae gentis primitias iam tum sanctimonia exempli, auctoritate consilii, solatii suavitate, efficacitate sanctarum precum admirabiliter fovit; verissime quidem mater Ecclesiae atque magistra et regina Apostolorum, quibus largita etiam est de divinis oraculis quae *conservabat in corde suo* ».

LEO XIII, Litt. Apost. *Iucunda semper,* 8 sept. 1894: *Acta Leonis XIII,* XIV, p. 308: « Quoniam vero humanae redemptionis sacramentum non ante perfectum erit quam promissus a Christo Spiritus Sanctus advenerit, ipsam idcirco in memori Caenaculo contemplamur, ubi simul cum Apostolis pro eisque postulans inenarrabili gemitu, eiusdem Paracliti amplitudinem maturat Ecclesiae, supremum Christi donum, thesaurum nullo tempore defecturum ».

PIUS XII, Encycl. *Mystici Corporis,* 29 iun. 1943: *A.A.S.,* 35 (1943), p. 248: « Ipsa fuit, quae validissimis suis precibus impetravit, ut Divini Redemptoris Spiritus, iam in Cruce datus, recens ortae Ecclesiae prodigialibus muneribus Pentecostes die conferretur ».

[14] PIUS XII, Encycl. *Ad caeli Reginam,* 11 oct. 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), pp. 625-640. Hisce in litteris encyclicis quibus festum universale Mariae Reginae instituitur, huius regalitatis factum, tituli, natura explanatur. Regalitas Mariae eruitur ex Sacra Scriptura [*Lc.* 1, 30-35], ex traditione, ex ratione theologica: nempe ex divina maternitate et ex consortio cum Christo Rege. « Si Maria — scribit PIUS XII, *l. c.,* p. 634 ss. — in spirituali procuranda salute, cum Iesu Christo, ipsius salutis principio, ex Dei placito sociata fuit, et quidem simili quodam modo, quo Heva fuit cum Adam, mortis principio, consociata, ita ut asseverari possit nostrae salutis opus, secundum quandam " recapitulationem " peractum fuisse, in qua genus humanum, sicut per virginem morti adstrictum fuit, ita per virginem salvatur; si praeterea asseverari itidem potest hanc gloriosissimam Dominam ideo fuisse Christi matrem delectam " ut redimendi generis humani consors efficeretur "...; inde procul dubio concludere licet, quemadmodum Christus, novus Adam, non tantum quia Dei Filius est, Rex dici debet, sed etiam quia Redemptor est noster, ita quodam analogiae modo, Beatissimam Virginem esse Reginam non tantummodo quia mater Dei est, verum etiam quod nova veluti Heva cum novo Adam consociata fuit ».

Pag. 635: « Nullum igitur dubium est Mariam Sanctissimam dignitate sua super omnes res creatas excellere itemque super omnes post Filium suum obtinere primatum ».

[15] De tendentia « minimalistica » inter ipsos quosdam catholicos viros sparsa, qui potissimum sic dictam viam « ecclesiologicam » tenent, cf. e. g. PINSK J., *Grundsätzliche und praktische Erwägungen zur christlichen Kerkündigung im Marianischen Jahr,* Berlin 1954;

GEISELMANN J. R., *Marien-Mythos und Marien-Glaube,* in: *Maria in Glaube und Frömmigkeit...,* 1954, pp. 39-91.

PIUS XII, *Nuntius Radiophonicus Iis qui interfuerunt conventui internationali mariologico-mariano,* Romae habito, 24 oct. 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), p. 679: « Etsi verum est Beatissimam Virginem quoque, uti nos, Ecclesiae esse membrum,

tamen non minus verum est eam esse Corporis Christi Mystici membrum PLANE SINGULARE ».

[16] In antiquitate christiana Maria solet nuncupari Eva qui titulus ex principio recirculationis seu parallelismi inter Mariam et Evam videtur esse desumptus. Testimonium de hoc adstat iam apud S. Iustinum (*Dialogus cum Triphone,* 100: *PG* 6, 710): « Et cum Eum Filium Dei esse... legamus... et ex Virgine hominem esse factum, *ut qua via initium orta a serpente inoboedientia accepit, eadem et dissolutionem acciperet...* ». Eodem autem principio suffultus S. Irenaeus Mariam explicite appellat *causam salutis* universi generis humani (*Adversus haereses,* III, c. 24, 4: *PG* 7, 959). Post Concilium Ephesinum ipsemet titulus *Mediatricis* vel, ut graeci aiunt, *Mesítes* seu *Mesetría,* Mariae attribuitur. Apud sat antiquum auctorem (quidam dicunt saec. V, sed certe ante saec. VIII) legitur: « Ipsa enim est caeli et terrae Mediatrix, quae unionem naturaliter peregit » (*Homilia V de laudibus S. Mariae Deiparae*: *PG* 43, 491). Qui titulus communior in dies evasit, uti videre est apud S. Andream Cretensem (*PG* 97, 866), S. Germanum Constantinopolitanum (*In Dormitione Deiparae*: *PG* 98, 362. 369), S. Ioannem Damascenum (*In Annuntiationem B. V. Mariae*: *PG* 96, 659), etc. Neque desunt SS. Patres qui Mariam salutant ceu « *Adiutricem Redemptoris* » (cf. *Encomium in Dormitionem S. Dominae Nostrae*: *PG* 86, 3294), vel *matrem viventium,* idque allegando *Gen.* 3, 15 (S. EPIPHANIUS, *Adversus haereses,* 78: *PG* 42, 727).

Quae omnia evoluta sunt a Theologis et a Summis Pontificibus, et creata est nomenclatura, ubi Maria vocatur mox *Mater spiritualis hominum,* alia vice *Regina caeli et terrae,* alia vice *Nova Heva, Mediatrix, Dispensatrix omnium gratiarum,* immo et *Corredemptrix.* Quod attinet titulum Regina cf. notam 14; quoad titulum Matris spiritualis, Matris hominum, cf. notam 12; quoad titulum *Corredemptrix, Socia Christi Redemptoris,* hic quaedam adiungenda sunt:

Iam saeculo X occurrit titulus *Redemptrix*: « Sancta redemptrix mundi, ora pro nobis ». Quando saeculo XV et XVI hic titulus spargebatur, et iam intuebatur immediata cooperatio B. Virginis in opere nostrae redemptionis, vocabulo « Redemptrix » additur « con », et ita Mater Dei nuncupatur « corredemptrix », dum Christus continuatur nuncupari « Redemptor ». Inde a saeculo XVII, titulus « Corredemptrix » communissime usurpatur non solum in operibus pietati ac devotioni inservientibus, verum etiam in quamplurimis tractatibus theologicis [cf. CAROL J., *De corredemptione Beatae Virginis Mariae,* Romae 1950, p. 482].

Quod vero attinet Romanos Pontifices, occurrit in quibusdam textibus S. Pii X et Pii XI in contextibus minoris ponderis: cf. *A.S.S.,* 41 (1908), p. 409; *A.A.S.,* 6 (1914), pp. 108 s.; *L'Osserv. Rom.,* 29-30 apr. 1935.

PIUS XII intentionaliter vitare voluit hanc expressionem adhibendo frequenter formulas « Socia Redemptoris », « Generosa Redemptoris Socia », « Alma Redemptoris Socia », « Socia in Divini Redemptoris opere ».

Consortium Mariae cum Iesu in oeconomia nostrae salutis saepe saepius a Summis Pontificibus extollitur: « ad magnam Dei Matrem eamdemque reparandi humani generis consortem » [LEO XIII, Const. Apost. *Ubi primum,* 2 febr. 1898: *Acta Leonis XIII,* XVIII, p. 161];

PIUS XI, *Alloc. peregrinantibus e dioecesi Vicent.*: *L'Osserv. Rom.* 1 dec. 1933: « Il Redentore non poteva, per necessità di cose, non associare la Madre Sua alla Sua opera, e per questo noi la invochiamo col titolo di *Corredentrice...* »;

PIUS XII, Encycl. *Ad caeli Reginam,* 11 oct. 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), p. 634: « Si Maria, in spirituali procuranda salute cum Iesu Christo, ipsius salutis principio, ex Dei placito *sociata* fuit... ».

Praeter titulos allatos adsunt quamplurimi alii, quibus a Christifidelibus Maria salutatur.

LEO XIII, Encycl. *Supremi Apostolatus,* 1 sept. 1883: *Acta Leonis XIII,* III, p. 282: « Veteris et recentioris aevi historiae, ac sanctiores Ecclesiae fasti publicas privatasque ad Deiparam obsecrationes vota commemorant, ac vicissim praebita per Ipsam auxilia partamque divinitus tranquillitatem et pacem. Hinc insignes illi tituli, quibus Eam catholicae gentes christianorum Auxiliatricem, Opiferam, Solatricem, bellorum Potentem, Victricem, Paciferam consalutarunt ».

Cf. PIUS VI, Const. *Auctorem fidei,* 28 aug. 1794 [*Documentos Marianos,* n. 230]: « Item [doctrina] quae vetat, ne imagines, praesertim beatae Virginis, ullis titulis distinguantur, praeter denominationibus, quae sint analogae mysteriis, *de quibus in sacra Scriptura expressa fit mentio;* quasi nec adscribi possent imaginibus piae aliae denominationes, quas vel in ipsismet publicis precibus Ecclesia probat et commendat: temeraria, piarum aurium offensiva, *venerationi beatae praesertim Virgini debitae iniuriosa* ».

[17] Perlustranti *Appendicem voluminis II Actorum et Documentorum Concilio Vaticano II apparando* (pp. 131-140) apparebit *plusquam 500* Episcopos et Praelatos ex omnibus quinque partibus mundi postulasse definitionem sollemnem alicuius socialis muneris B. Virginis, et potissimum eius universalis mediationis quoad gratias. Et sane, ut scribit P. DE ALDAMA, S. I., *Sacrae Theologiae Summa,* III, Matriti 1956, p. 419): « B. Virginem Mariam esse mediatricem *aliquo vero sensu,* idque ex titulo omnino speciali prae aliis Sanctis, *est de fide ex magisterio ordinario.* Recte usurpari titulum Mediatricis, *est certum ex multiplici usu Romanorum Pontificum, et Liturgiae;* nec de hoc licet dubitari ». Et iterum (p. 427): « Mediationem Mariae quoad gratias dispensandas esse omnino specialem ac mediationi Sanctorum longe antecellere, videtur esse de fide ex magisterio ordinario. *Id referri ad omnes gratias generali modo, est saltem doctrina catholica* ». Simili modo alii probati auctores loquuntur.

En quaedam testimonia ex documentis Pontificiis:

PIUS IX, Bulla *Ineffabilis Deus,* 8 dec. 1854: *Pii IX P. M. Acta,* Pars I, vol. I, p. 617: « Totius terrarum orbis potentissima apud Unigenitum Filium suum Mediatrix et conciliatrix »;

LEO XIII, Encycl. *Supremi Apostolatus,* 1 sept. 1883: *Leonis XIII P. M. Acta,* III, pp. 280-281: « Magnam Dei Parentem Mariam Virginem, quae pacis nostrae apud Deum sequestra et caelestium administra gratiarum, in celsissimo potestatis est gloriaeque fastigio in caelis collocata, ut hominibus ad sempiternam illam civitatem per tot labores et pericula contendentibus patrocinii sui subsidium impertiat »;

ID., Encycl. *Iucunda semper,* 8 sept. 1894: *Leonis XIII P. M. Acta,* XIV, p. 309: « Non alia nimirum nisi hac de qua dicimus conciliationis et deprecationis lege, a sancto Bernardino Senensi in hanc sententiam expressa: « Omnis gratia quae huic saeculo communicatur, triplicem habet processum. Nam a Deo in Christum, a Christo in Virginem, a Virgine in nos ordinatissime dispensantur »;

ID., Encycl. *Adiutricem populi,* 5 sept. 1895: *Leonis XIII P. M. Acta,* XV,

p. 303: « Ipsam dominam nostram, ipsam reparatricem totius orbis, ipsam donorum Dei esse conciliatricem »;

Id., *Ibid.*: Quae sacramenti humanae redemptionis patrandi administra fuerat, eadem gratiae ex illo in omne tempus derivandae esset pariter administra »;

Id., Encycl. *Fidentem piumque,* 20 sept. 1896: *Leonis XIII P. M. Acta,* XVI, p. 283: « Ipsa est de qua natus est Iesus, vera scilicet eius Mater, ob eamque causam digna et peraccepta ad *Mediatorem Mediatrix* »;

Id., Litt. Apost. *Parta humano generi,* 8 sept. 1901: *Leonis XIII P. M. Acta,* XXI, pp. 159-160: « Sic potentissima Virgo, Mater, quae olim cooperata est caritate ut Fideles in Ecclesia nascerentur, sit etiam nunc nostrae salutis media et sequestra »;

S. Pius X, Encycl. *Ad diem illum,* 2 febr. 1904: *Pii X P. M. Acta,* I, pp. 153-154: « Ex hac autem Mariam inter et Christum communione dolorum ac voluntatis, *promeruit* illa *ut reparatrix perditi orbis dignissime fieret,* atque ideo universorum munerum dispensatrix quae nobis Iesus nece et sanguine comparavit (...) Pro ea, quam diximus, dolorum atque aerumnarum Matris cum Filio communione, hoc Virgini augustae datum est, ut sit *totius terrarum orbis potentissima apud Unigenitum Filium suum mediatrix et conciliatrix* »;

Benedictus XV, Litt. Apost. *Inter sodalicia,* 22 mart. 1918: *A.A.S.,* 10 (1918), p. 182: « Quas e Redemptionis thesauro gratias omne genus percipimus, eae ipsius Perdolentis Virginis veluti e manibus ministrantur »;

Pius XI, Encycl. *Miserentissimus,* 8 maii 1928: *A.A.S.,* 20 (1928), p. 178: « Cuius Nos confisi apud Christum deprecatione, qui unus cum sit " Mediator Dei et hominum ", suam sibi Matrem adsciscere voluit peccatorum advocatam gratiaeque ministram ac mediatricem »;

Pius XII, Epist. ad Em.mum Card. Al. Maglione, *Superiore anno,* 15 apr. 1940: *A.A.S.,* 32 (1940), p. 145: « Quandoquidem autem, ut divus Bernardus asseverat, " sic est voluntas eius [Dei], qui totum nos habere voluit per Mariam ", ad Mariam confugiant omnes, ad eius sacratissimam aram preces, lacrimas, dolores afferant, ab eodemque lenimenta ac solacia petant. Quod semper maiores nostri, ut historia loquitur, in trepidis rebus dubiisque temporibus, uberi cum fructu, facere sollemne habuere, id et nos in praesentissimo periculo, quo angimur, fidentes eorum vestigia ingressi, peragere ne desistamus. Tanta enim Beata Virgo apud Deum pollet gratia, tanta apud Unigenam suum potentia fruitur, ut quisquis, egens opis, non ad eam recurrat, nullo is alarum remigio, ut Aligherius concinit, volare conetur. Ea siquidem potentissima Dei Parens est, et, quod dulcissime sapit, nostra itidem amantissima Mater... ».

Beatissima Virgo aliquoties dicitur Mediatrix ad Mediatorem Christum, alia vice ad Deum. In Constitutione utraque formula adhibita est. Dicitur etiam quod intercedit per Christum, idque iuxta declarationem Concilii Tridentini de intercessione sanctorum.

In sessione XXV [3 et 4 dec. 1563] dictum est: « Bonum atque utile esse, suppliciter eos [sanctos] invocare et ob beneficia impetranda a Deo *per Filium eium Iesum Christum Dominum nostrum,* qui solus noster Redemptor et Salvator est, ad eorum orationes opem auxiliumque confugere »: Denz. 984.

Patres itaque aiunt « *ob beneficia per Christum impetranda* ». Unde, beata Virgo cum aliis sanctis est intercedens mediate, per Christum scilicet: quae causa

est quod Ecclesia omnes orationes suas claudat hoc modo: *Per Dominum nostrum Iesum Christum...*

[18] Cf. *Rom.* 1, 10; *Eph.* 1, 15; *Phil.* 1, 3-4; *Col.* 1, 3 et 9; *I Th.* 1, 2-3; *II Tim.* 1, 1.

[19] Cf. *Rom.* 15, 30; *II Cor.* 1, 11; *Eph.* 6, 18-19; *I Th.* 5, 25; *II Th.* 3, 1; *Hebr.* 13, 18.

[20] Leo XIII, Encycl. *Fidentem piumque,* 20 sept. 1896: *Acta Leonis XIII,* XVI, p. 282: « Certissime quidem perfecti Conciliatoris nomen et partes alii nulli conveniunt quam Christo, quippe qui unus, homo idem et Deus, humanum genus summo Patri in gratiam restituerit... At vero, *si nihil prohibet,* ut docet Angelicus, *aliquos alios secundum quid dici mediatores inter Deum et homines, prout scilicet cooperantur ad unionem hominis cum Deo dispositive et ministerialiter,* cuiusmodi sunt angeli sanctique caelites, prophetae et utriusque testamenti sacerdotes, profecto eiusdem gloriae decus Virgini excelsae cumulatius convenit. Nemo etenim unus cogitari quidem potest, qui reconciliandis Deo hominibus parem atque illa operam vel umquam contulerit, vel aliquando sit collaturus... ».

Pius XII, Encycl. *Fulgens corona,* 8 sept. 1953: *A.A.S.,* 45 (1953), pp. 581-582: « Immerito igitur acatholici et novatores non pauci hac etiam de causa nostram reprehendunt atque improbant erga Deiparam Virginem pietatem, quasi nos aliquid ex cultu uni Deo ac Iesu Christo debito subducamus; cum contra, quidquid honoris venerationisque caelesti Matri nostrae tribuimus, id procul dubio in Divini eius Filii decus redundet, non modo quod ex ipso omnes gratiae omniaque dona, vel excelsa, ut e primo fonte oriuntur, sed etiam quod " gloria filiorum patres eorum " ».

Pius XII, *Alloc. Iis qui interfuerunt Conventui Sodalitatis internationalis " Filiorum Mariae Immaculatae "* Romae habito, 17 iul. 1954: A.A.S., 46 (1954), p. 492: « C'est pour devenir la Mère de Dieu qu'elle a reçu de son divin Fils tous les dons de la nature et de la grâce. Voilà pourquoi le culte de la Vierge, si du moins on le comprend bien, loin de rien ôter à la gloire de Dieu, remonte immédiatement à Lui, l'Auteur de tout bien, qui l'a voulue si grande et si pure ».

[21] Dum non est difficultas admittendi Mariam esse mediatricem omnium gratiarum inquantum associata fuit Christo in illis acquirendis (utique abstractione facta a quaestione an *immediate* vel *mediate, directe* vel *indirecte,* in *actu primo active* recipiendo vel alio modo...), variae quaestiones surgunt si gressum faciamus ad Mediatricem inquantum *distribuit* gratias, idque potissimum quoad earum *universalitatem.* Quod Maria potest nobis omnes gratias impetrare, clarum est. Quod autem *nulla gratia datur nisi interveniat* Maria, alia est res: venit enim quaestio de interventu *directo* et *indirecto, de Veteri Testamento* et de gratiis quae conferuntur in Sacramentis. Itaque in omnibus istis aliisque quaestionibus permittenda est libertas scholis catholicis disputandi, asserendo modo valde generali quod in omnibus gratiis quae conferuntur *adest materna caritas* Mariae, saltem iuxta illud dictum S. Augustini initio allegatum « *cooperata est caritate,* ut fideles in Ecclesia nascerentur », et ut iugiter nascantur. In Litt. Encycl. *Octobri mense* (*A.S.S.,* 24, p. 195 s.) Leo XIII adhibet formulam « ... nihil prorsus de permagno illo omnis gratiae thesauro, quem attulit Dominus... nihil nobis nisi per Mariam, Deo sic volente, impertiri... ». In Subcommissione haud defuerunt qui volebant hanc formulam in Const. adhibere. Sane, haec formula *exclusiva* funda-

mentum habet in documentis Pontificiis et doctrina theologorum. At, magis placuit formula generica expressa ab ipso LEONE XIII, in Litt. Apost. *Parta humano,* et supra allata (cf. etiam *A.S.S.,* 34, p. 195) « ... Virgo Mater quae *olim cooperata est caritate* ut fideles in Ecclesia nascerentur, sit etiam nunc nostrae salutis media et sequestra ».

[22] Ita erronee cogitant haud pauci protestantes: cf. e. gr. MAURY P., *Le protestantisme et la Vierge Marie,* Paris 1950, p. 65. Videsis BALIĆ C., O.F.M., *La mariologia es punto de convergencia o de divergencia para la unión?,* in: *Ante el II Concilio Ecuménico Vaticano,* Burgos 1960, pp. 232-250; ID., *Maria e il movimento ecumenico,* in: BOYER C., *Il problema ecumenico oggi,* Brescia 1961, pp. 547-562.

[23] PIUS IX, Bulla *Ineffabilis Deus,* 8 dec. 1854: DENZ. 1691.

[24] *Conc. Trid.,* Sess. VI, Decr. *de iustificatione*: DENZ. 833;

S. AUGUSTINUS, *De natura et gratia,* c. 37, n. 42: *PL* 44, 267: « Excepta itaque sancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorsus cum de peccatis agitur, haberi volo quaestionem: unde enim scimus quid ei plus gratiae collatum fuerit ad vincendum ex omni parte peccatum, quae concipere ac parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum? Hac ergo Virgine excepta, si omnes illos sanctos et sanctas, cum hic viverent, congregare possemus et interrogare utrum essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus?

LEO XIII, Encycl. *Iucunda semper,* 8 sept. 1894: *Acta Leonis XIII,* XIV, 310: « Eam salutamus, quae *gratiam apud Deum invenit*, singulariter ab illo *plenam gratia,* cuius copia ad universos proflueret ».

PIUS XII, Encycl. *Ad caeli Reginam,* 11 oct. 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), p. 636: « Iam in primo temporis momento, quo concepta fuit, tali gratiarum abundantia repletam fuisse, ut Sanctorum omnium gratiam superaret ».

[25] Cf. DENZ. 6, 13, 20, 111A, 144, 148, 214, 218, 256, 290, 429.

[26] *Sacramentarium Gregorianum* [quod Hadrianus I misit Carolo Magno inter annum 784-790] in die Assumptionis sequentem habet orationem: « Veneranda nobis, Domine, huius est diei festivitas, in qua sancta Dei Genitrix mortem subiit temporalem, nec tamen mortis nexibus deprimi potuit, quae filium tuum Dominum nostrum de se genuit incarnatum ». Cf. C. BALIĆ, O. F. M., *Testimonia de assumptione beatae Virginis Mariae ex omnibus saeculis,* Pars I, Romae 1948, p. 155.

Beatissimam Virginem mortem subiisse temporalem et ad similitudinem Filii sui resurrexisse, antiquissima et communissima est Ecclesiae doctrina. Plus quam tertia pars petitionum quae ad Sanctam Sedem delatae sunt ut definiatur Assumptio, definitionem quoque mortis Deiparae expostulant; dimidia vero pars talium petitionum intimam relationem ponit inter mortem et Assumptionem. At, hisce ultimis annis incoepit divulgari sententia B. Virginem *abiisse* et non *obiisse.* Quae sententia nitebatur potissimum quadam relatione privata ipsum Vicarium Christi [PIUM XII] haud tenere traditionalem Ecclesiae doctrinam hac in re. En quid dicendum circa mentem Romanorum Pontificum hisce ultimis decenniis hac in re:

PIUS XI et IOANNES XXIII docent B. Virginem mortuam esse; idem saltem implicite docuit ipsemet PIUS XII. Et re quidem vera:

PIUS XI, *Allocuzione nella lettura del Decreto de Tuto per la canonizzazione della Beata Thouret* [trad. it. *L'Oss. Rom.,* 16 aug. 1933, p. 1]: « Con l'assi-

duità nella preghiera si deve fare di Maria la quotidiana mediatrice, la nostra vera avvocata, sicchè possiamo sperare che Ella, assunta nella gloria del Cielo, nell'ora del nostro trapasso, che fu pure il suo — *poichè Ella pure fece questo passo, essendo in Lei non la grazia di creazione, ma la grazia di Redenzione, la quale non conferiva immortalità vera e propria* — possa Ella essere nostra avvocata presso la divina bontà e misericordia »;

IOANNES XXIII, Litt. Apost. in *L'Oss. Rom.,* 1 oct. 1961, p. 2: « L'immagine soave di Maria si irradia e si accende nella suprema esaltazione. Che bella scena la dormizione di Maria, così come i cristiani di Oriente la contemplano: Essa è distesa nel sonno placido della morte e Gesù è accanto a Lei, e tiene presso il suo petto come un bambino l'anima della Vergine, ad indicare il prodigio della immediata risurrezione e glorificazione », ... « Il mistero dell'Assunta ci mantiene familiari al pensiero della nostra morte... ».

Card. A. OTTAVIANI, in: *Acta Pontificiae Academiae Marianae Internationalis,* I, Romae 1961, p. 63 [cf. *L'Oss. Rom.,* 18 dec. 1961, p. 7]: « Non bisogna però confondere il magistero autentico con le voci incontrollate o le fantasie per le quali si attribuisce a questo o a quel Sommo Pontefice un'idea o un'espressione non controllabile. Si è sparsa, per esempio, la voce che il compianto Pontefice Pio XII avrebbe espresso le sue preferenze per la sentenza di coloro che ritengono che l'Assunzione della Vergine non sia stata una risurrezione anticipata, ma una traslazione nei cieli senza la morte su questa terra: " abiit, et non obiit ". Per quanto mi consta, il compianto Pontefice non era di questa idea: è vero, anzi, il contrario. Questa sentenza del resto toglierebbe qualche cosa a quella cooperazione, per la quale la Vergine è detta Alma Socia Redemptoris. Come poteva Ella non subire, anche se non dovuta, la morte, se la volle subire il suo divin Figliuolo? Invece è così bello vedere in tutte le fasi del ciclo redentivo il parallelo degli eventi che congiunsero la Madre al Figlio divino! A questo accennava Pio XII nella *Munificentissimus Deus,* quando asseriva: " ... parique modo haud difficile iisdem [ossia ai fedeli] fuit, assentiri Magnam etiam Dei Matrem, quemadmodum iam Unigenitum suum, ex hoc vita decessisse " ».

Traditio antiquissima et constans qua nititur Orientis et Occidentis christiani doctrina de morte B. V. Mariae non est « mere historica », sed etiam, immo potissimum, « theologica »; illa nempe traditio quae « per se ipsam » dedit Pio XII certissimum argumentum pro veritate Assumptionis dogmatice definienda. Et si valor huius Traditionis in casu mortis B. Virginis ad nihilum reduceretur, tunc, ut iure meritoque scribit P. COLOSIO J., O. P., *Due pubblicazioni su Dionigi Areopagita,* in: *Rivista di ascetica e mistica,* 5 (1960), p. 202: « Per coerenza, vorremmo che questi teologi applicassero questo medesimo criterio a tanti altri casi del genere... ed allora si accorgerebbero che dobbiamo riformare o certe parti della dottrina comune o il loro non giusto criterio sull'argomento di tradizione ».

[27] In traditione christiana variae rationes allatae sunt ad illustrandum factum mortis B. V. Mariae [cf. BALIĆ C., *Testimonia de assumptione Beatae Virginis Mariae ex omnibus saeculis,* II, Romae 1950, « Index analyticus », pp. 496-499].

« ... non fuit decens — scribit S. BONAVENTURA in *III Sent.,* d. III, a. 2, q. 3, ad 3 [ed. Quaracchi, t. III, p. 78 b] — Filium Dei habere matrem immortalem, cum ipse esset mortalis ».

Alii vero dicunt quod mortua est ne Christo maior forte videretur... [cf. BALIĆ, *op. cit.*]: « decuit enim eam in hoc esse suo Filio similem » [BALIĆ, *Ibid.,*

II, p. 239]; « quidquid autem fuit in Christo ut puro homine, etiam tribuendum est beatae Virgini, quae etiam sponte posuit animam et assumpsit poenalitates, ne Christo maior esse videretur et cooperaretur ad nostram redemptionem » [*Ibid.,* II, pp. 94-95]. Marcellinus SIURI [m. 1734], post Frances de URRUTYGOITI [m. 1682], refert quemdam auctorem hispanum, immortalitatem Deiparae propugnantem, a sacro Inquisitionis tribunali damnatum fuisse: Universa Ecclesia enim tenet Mariam mortem subiisse temporalem etiam « ut *Filio conformaretur;* congruum enim erat ut sicut Iesus morti se subiecit in redemptionem humani generis, ita et quod Mater electa *in redemptionis cooperatricem* similiter morti subiaceret ». Et Cl. A. subiungit: « Quam rationem conformitatis cum Filio tanti faciendam a Matre existimo quod si ei optio daretur, potius eligeret mori ut Filio conformaretur, quam sine morte ad gloriam transferri, et tanti fieri a Filio matrem crediderim quod si in alio ordine rerum voluisset sine propria morte genus humanum redimere Matrem quoque a morte immunem fecisset » [*Ibid.,* II, pp. 240-241].

Per se patet factum mortis B. Virginis non propter solas has similesque rationes, sed *potissimum* propter constantem et communissimum consensum Ecclesiae docentis et discentis, ut factum certum *admitti.*

[28] PIUS XII, Const. dogm. *Munificentissimus Deus,* 1 nov. 1950: *A.A.S.,* 42 (1950), p. 770.

[29] PIUS XII, *Nuntius Radiophonicus Iis qui interfuerunt conventui internationali mariologico-mariano,* 24 oct. 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), p. 679: « Beata Dei Genitrix, quippe quae ipsa quoque ab Adamo descendat, nullum habet privilegium nullamque gratiam quam non debeat Filio suo, generis humani Redemptori; atque adeo, Matris excelsa dona mirantes ac rite celebrantes, ipsius Filii divinitatem, bonitatem, amorem, potentiam miramur et celebramus, neque umquam Filio displicebit, quidquid in laudem Matris, ab ipso tot gratiis cumulatae, fecerimus ».

[30] PIUS IX, Bulla *Ineffabilis Deus,* 8 dec. 1854: *Acta Pii IX,* pars I, vol. I, p. 598: « Venerabilis mater, cui Deus Pater unicum Filium suum, quem de corde suo aequalem sibi genitum tanquam seipsum diligit, ita dare disposuit ut naturaliter esset unus idemque communis Dei Patris et Virginis Filius, et quam ipse Filius substantialiter facere sibi matrem elegit, et de qua Spiritus Sanctus voluit et operatus est, ut conciperetur et nasceretur ille, de quo ipse procedit ».

[31] In professione oblata a Nicephoro, Patriarcha Constantinopolitano, et accepta a Leone III, claris verbis integritas corporalis B. Virginis in partu confitetur: « Virginem quoque, quae *supernaturaliter et ineffabiliter pepererat,* post partum virginem conservavit, virginitatem illius secundum naturam nulla ex parte demutata aut labefactata » [DENZ. 314, n. 3]. In Epistola S. LEONIS, quam Patres Concilii IV susceperunt clamantes Petrum per Leonem locutum esse, legitur: « Nova autem nativitate generatus: quia INVIOLATA VIRGINITAS concupiscentiam nescivit, carnis materiam ministravit... Quia nativitas est mirabilis, ideo nostri est natura dissimilis » [DENZ. 144].

In *Conc. Lateranensi,* sub Martino I habito [quod licet non sit oecumenicum sensu technico, tamen mentem Ecclesiae, tam latinae quam graecae manifestat], expresse condamnatur anathemate qui virginitatem in partu nollet confiteri: « Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem Dei genitricem sanctam semper Virginem et immaculatam Mariam utpote ipsum Deum Verbum specialiter et veraciter, qui a Deo Patre ante omnia saecula natus est, in

ultimis saeculorum absque semine concepisse ex Spiritu Sancto, et INCORRUPTIBILITER eam [eum?] genuisse, indissolubili permanente et post partum eiusdem virginitate, comndemnatus sit » [DENZ. 256].

S. AMBROSIUS, *De institutione Virginis et S. Mariae virginitate perpetua,* c. 8: *PL* 16, 334: « Porta igitur Maria, per quam Christus intravit in hunc mundum, quando virginali fusus est partu, et genitalia virginitatis non solvit. Mansit intemeratum septum pudoris, et inviolata integritatis duravere signacula, cum exiret ex virgine... ».

Idem etiam docent S. AUGUSTINUS, *Epist. 137 ad Volusianum,* c. 2, n. 8: *PL* 33, 519; S. HIERONYMUS, *Epist. 48,* 21: *PL* 22, 510, aliique plures SS. Patres. Quae quidem Traditionis christianae testimonia sic paucis verbis exprimit PETAVIUS, *De Incarnatione,* lib. 14, c. 6 [*Opera omnia,* VII, Parisiis 1876, p. 76]: « Illud tamen ex Patrum omnium decreto pro certo tenendum est, quod catholica universa profitetur Ecclesia, beatissimam Virginem, hoc quidquid sit, quo a maritatis discerni virgines possunt, illibatum in partu integrumque retinuisse ».

Et communiter docetur hanc doctrinam esse tenendam fide divina et catholica. At, nonnulli moderni auctores putant virginitatem B. Virginis in partu haud consistere in aliqua incorruptibilitate, et virginitatem in partu dicunt univocam esse cum virginitate ante partum. Cf. MITTERER A., *Dogma und Biologie der heiligen Familie,* Wien 1952, pp. 122-124; GALOT J., S. I., *La virginité de Marie et la naissance de Jésus,* in *Nouvelle Revue Théologique,* 92 (1960), pp. 449-470.

[32] *Praefatio de Beata Maria Virgine.*

[33] S. GERMANUS CONSTANTINOPOLITANUS, *In Sanctae Dei Genitricis dormitionem, Sermo 1*: *PG* 98, 346-347: « Neque fieri poterat, ut quae Dei capax vasculum esses, emortuum corpus corrumpente diffluere pulvere » [347]; « Tu iuxta quod scriptum est, speciosa es, tuumque illud corpus virginale, totum sanctum est, totum castum, totum Dei domicilium; ut ideo quoque a resolutione in pulverem deinceps sit liberum... » [346]. « Quia enim is, qui in te fuerat exinanitus, Deus erat a principio, ac vita saeculis antiquior; utique *par quoque* erat ut Vitae Mater, Vitae pariter contubernalis fieret; dormitionemque somni instar susciperet; ac migrationem haud secus atque expergefactionem, ceu Vitae Parens, subiret... » [347].

S. IOANNES DAMASCENUS, *Homilia 2 in dormitione B. V. M.,* n. 14: *PG* 96, 741 [BALIĆ C., O. F. M., *Testimonia de assumptione B. V. Mariae ex omnibus saeculis,* pars prior: Ex aetate ante Concilium Tridentinum, Romae 1948, p. 89]: « Necesse enim fuit divinum illud domicilium... penetralibus terrae minime concludi sed sicut sanctum illud incorruptumque corpus ex ipsa [assumptum et] cum Deo Verbo hypostatice coniunctum tertia die e monumento surrexit, sic etiam ipsam e sepulcro eripi, Matremque ad Filium transmigrare... *Necesse* fuit eam quae Deum Verbum uteri sui hospitio exceperat in tabernacula Filii sui deferri... *Necesse* fuit eius quae in partu virginitatem sine labe servaverat incorruptum etiam post mortem corpus servari. *Necesse* fuit eam quae Creatorem ut infantem sinu gestaverat in divinis degere tabernaculis. *Necesse* fuit Sponsam quam Pater sibi desponsaverat, caelestibus immorare thalamis. *Necesse* fuit eam quae Filium suum in cruce conspiciens, gladium quem pariendo effugerat, pectore tunc exceperat, Ipsum Patri considentem spectare oculis. *Necesse* fuit Dei Matrem ea quae Filii essent possidere, et ut Matrem Dei et ancillam coli ab omni creatura ».

Cf. PIUS XII, Const. Apost. *Munificentissimus Deus,* 1 nov. 1950: *A.A.S.,* 42 (1950), pp. 758 ss., ubi afferuntur argumenta et Patrum et theologorum, inter quos liceat afferre S. BELLARMINUM qui ait [p. 766]: « Et quis, obsecro, credere posset, arcam sanctitatis, domicilium Verbi, templum Spiritus Sancti corruisse? Exhorret plane animus meus vel cogitare carnem illam virgineam, quae Deum genuit, peperit, aluit, gestavit, vel in cinerem esse conversam, vel in escam vermibus traditam ».

Et S. FRANCISCUS SALESIUS adiungit [*Ibid.*]: « Quinam filius, si posset, matrem suam ad vitam non revocaret, atque eam post mortem in Paradisum non adduceret? ». Utique, concludit S. ALPHONSUS [*Ibid.*]: « Iesus Mariae corpus post mortem corrumpi noluit, cum in suum dedecus redundaret virginalem eius carnem in tabem redigi, ex qua suam ipsemet carnem assumpserat ».

[34] PIUS IX, Bulla *Ineffabilis Deus,* 8 dec. 1854: *Acta Pii IX,* pars I, vol. I, pp. 597-598: « Quapropter illam longe ante omnes Angelicos Spiritus, cunctosque Sanctos caelestium omnium charismatum copia de thesauro divinitatis deprompta ita mirifice cumulavit, ut ipsa ab omni prorsus peccati labe semper libera, ac tota pulchra et perfecta, eam innocentiae ac sanctitatis plenitudinem prae se ferret, qua maior sub Deo nullatenus intelligitur, et quam praeter Deum nemo assequi cogitando potest ».

PIUS XII, Encycl. *Ad caeli Reginam,* 11 oct. 1954: *A.A.S.,* 46 (1954), p. 635: « Nullum igitur dubium est Mariam Sanctissimam dignitate sua omnes res creatas excellere itemque super omnes post Filium suum obtinere primatum ».

Cf. S. BONAVENTURA, *In III Sent.,* d. 9, a. 1, q. 3, in sol. [ed. Quaracchi III, 206 a]: « Quoniam [Maria] excellentissimum nomen habet, ita quod excellentius pure creaturae convenire non potest, ideo non tantum debetur ei honor *duliae,* sed *hyperduliae...* Ex hoc enim quod Mater Dei est, praelata est ceteris creaturis, et eam prae ceteris decens est honorari et venerari ».

[35] PIUS VII, Breve *Quod divino,* 24 ian. 1806 [*Documentos marianos,* n. 235]: « Quod divino afflata spiritu beatissima ac gloriosa Dei Genetrix Virgo Maria de se ipsa praenuntiavit generationes omnes beatam illam nuncupaturas, id sane non modo prioribus Ecclesiae saeculis impletum novimus, cum toto terrarum orbe ad eius honorem templa aedificata fuerint, atque arae erectae, verum etiam aucta quotidie magis fidelium pietate erga amantissimam Parentem nostram, ac gratiarum omnium dispensatricem, maiori semper devotionis ardore, alia aliis successerint monumenta pietatis et quaedam praesertim loca inscrutabili Dei consilio, constituta sint, in quibus peculiari beatae Virginis intercessione quaedam mira veniunt, quae in aliis aeque contigisse novimus ».

PIUS XII, Encycl. *Fulgens corona,* 8 sept. 1953: *A.A.S.,* 45 (1953), p. 582: « ... inde ab antiquissima Ecclesiae aetate, hoc doctrinae caput [scilicet doctrina de cultu B. V. Mariae] cotidie magis inclaruit, ac cotidie latius viguit cum apud sacros Pastores, tum in mente animoque christianae plebis ».

Cf. Decreta *Concilii Nicaeni II* [Oecumenici VII] et *Conc. Trid.* de sacris imaginibus sive Christi sive « intemeratae dominae nostrae sanctae Dei genitricis », sive sanctorum in genere: « honos qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quae illae repraesentant... » [DENZ. 302, 986].

[36] BENEDICTUS XIV, Bulla aurea *Gloriosae Dominae,* 27 sept. 1748 [*Documentos Marianos,* n. 210]: « Gloriosae Dominae, Dei Genitricis Mariae cultum ac venerationem, Dei manifesta voluntate ac veraci semper Ecclesiae spiritu, magno-

pere commendari, nec minus iuste quam fructuose eidem a fidelibus exhiberi, adeo manifestum esse non dubitamus, ut ad christianorum corda religioso devotionis studio erga eam inflammanda apostolicae adhortationes Nostrae superfluae propemodum fore videantur. Sicut enim omnipotens Deus hanc virginem electam ex millibus, et ad ineffabilem divinae maternitatis dignitatem Angelo nuntiante evectam, gratiae suae donis abundantius prae ceteris omnibus puris creaturis replevit, ac splendidissimis gloriae coronis super alia omnia manuum suarum opera decoravit; sic etiam Catholica Ecclesia, Sancti Spiritus magisterio edocta, eamdem, et tamquam Domini ac Redemptoris sui Parentem caelitus ac terrae Reginam impensissimis obsequiis colere, et tamquam amantissimam Matrem, extrema, Sponsi sui morientis voce sibi relictam, filialis pietatis affectu prosequi studiosissime semper professa est ».

LEO XIII, Encycl. *Augustissimae Virginis Mariae,* 12 sept. 1897: *Acta Leonis XIII,* XVII, p. 285: « Augustissimae Virginis Mariae foveri assidue cultum et contentiore quotidie studio promoveri quisque perspiciet, qui secum reputaverit, quam excelso dignitatis et gloriae fastigio Deus ipsam collocarit ».

PIUS XII, *Nuntius Radioph. Christifidelibus datus ob conventum marialem e tota Argentina in urbe Luján coadunatum*: *A.A.S.,* 39 (1947), p. 628: « El culto a la Madre de Dios, por Ella misma profetizado cuando anunció: " Beatam me dicent omnes generationes ", es un *elemento fundamental* en la vida cristiana... Honremosla, pues, reconociendo el brillo sin par de su hermosura, los primores de su bondad y lo irresistible de su poder; por la excelsitud de sus virtudes y por la dignidad incomparable de su misión, reverenciémosla proclamando su grandeza, manifestándole nuestro respeto y pidiéndole su intercesión; finalmente, imitémosla sin cejar en tan noble empeño... ».

PIUS XII, Epist. Apost. *Ex hoc,* 25 mart. 1950: *A.A.S.,* 42 (1950), p. 717: « "Ex hoc, ut ait Sanctus Bonaventura, quod Virgo Maria effecta est Dei Mater, est effecta Mater omnium creaturarum "; idcirco, tantae Parenti dicata, plurima per orbem surgunt Templa, e quibus praecipua ac maiore Christifidelium concursu commendata, e Romanorum Pontificum instituto potiore dignitate solent decorari ».

IOANNES XXIII, *La presenza dell'insegnamento di Cristo e del patrocinio di Maria nel cuore di ogni fedele*: *L'Oss. Rom.,* 18 aug. 1960: « Accanto a Gesù la Madre sua Maria. All'indomani della celebrazione della celebrità dell'Assunta, il sentimento filiale si rivolge con fiducia ed affetto verso tanta Madre, per la quale i cattolici nutrono la più alta e sentita devozione. Qualcuno, già in passato, ha voluto criticare questo sentimento, quasi si trattasse di un'adorazione, che è dovuta a Dio solo. È chiaro invece che i cattolici venerano la Madre di Gesù con tutto il loro entusiasmo, ben sapendo che, a causa delle sue prerogative, del suo insigne privilegio d'essere la Madre del Figlio di Dio fatto Uomo, dei doni dal Signore ricevuti e della sua potenza d'intercessione, Ella è la creatura che sulla terra più si avvicina a Dio... Noi dunque portiamo sempre Gesù nel cuore: fonte di fortezza, di consolazione, di ogni conforto. Del pari abbiamo con noi sempre l'immagine di Maria: e tanta Madre aiuta ogni suo figlio nei vari momenti della esistenza; sorregge a raggiungere bene la meta che a ciascuno è assegnata quaggiù di conoscere, cioè amare, servire il Signore; di praticare le virtù della carità e della pazienza, segnatamente durante le prove che la vita ci offre, sempre continuando

nella sicurezza dei beni eterni. Così, questo l'augurio del Padre comune delle anime, Gesù e Maria ci salvino e ci benedicano sempre! ».

[37] PIUS XII, *Nuntius Radioph. Iis qui interfuerunt conventui internationali mariologico-mariano* Romae habito: *A.A.S.*, 46 (1954), p. 679: « Ita etiam haec disciplina [mariologica] recta illa media via procedere poterit, qua et ab omni falsa et immodica veritatis superlatione caveat et ab illis se segreget, qui vano quodam agitantur timore, ne Beatissimae Virgini plus aequo concedant aut, ut non raro dictitant, Matre honorata et pie invocata, ipsi Divino Redemptori aliquid honoris et fiduciae detrahant ».

PIUS XII, Encycl. *Ad caeli Reginam*, 11 oct. 1954: *A.A.S.*, 46 (1954), p. 637: « In his tamen aliisque quaestionibus ad Beatam Virginem spectantibus, curent theologi ac divini verbi praecones ut quasdam e recto itinere aberrationes devitent, ne in duplicis generis errores inducantur; caveant nempe et sententias fundamento carentes ac veritatem quadam verborum superlatione excedentes, et nimiam mentis angustiam in singulari illa, omnino excelsa, immo fere divina Deiparae dignitate consideranda, quam quidem Doctor Angelicus eidem agnoscendam esse docet " ex bono infinito quod est Deus " ».

[38] S. PIUS X, Encycl. *Ad diem illum*, 2 febr. 1904: *Acta Pii X*, I, pp. 155-156: « Nullus equidem honor Mariae optabilior, nullus iucundior quam ut noscamus rite et amemus Iesum. Sint igitur fidelium celebritates in templis, sint festi apparatus, sint laetitiae civium; quae res omnes non mediocres usus afferunt ad pietatem fovendam. Verumtamen nisi his voluntas animi accedat, formas habebimus quae speciem tantum offerant religionis. Has Virgo quum videat, iusta reprehensione Christi verbis in nos utetur: " *Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me* ". Nam ea demum est germana adversus Deiparentem religio, quae profluat animo... Quapropter hoc quisque persuasum habeat: si pietas, quam in Virginem beatissimam quis profitetur, non eum a peccato retinet, vel pravos emendandi mores consilium non indit, fucatam esse pietatem ac fallacem, utpote quae proprio nativoque careat fructu... Quamvis autem deceat filios Matris sanctissimae nullam praeterire laudem quin imitentur; illas tamen Eiusdem virtutes ipsos fideles assequi prae ceteris desideramus, quae principes sunt ac veluti nervi atque artus christianae sapientiae: fidem inquimus, spem et caritatem in Deum atque homines... ».

PIUS XII, *Allocutio pro canonisatione Beati Ludovici de Montfort*, 21 iul. 1947, *A.A.S.*, 39 (1947), p. 413: « La vraie dévotion, celle de la tradition, celle de l'Eglise, celle, dirions-Nous, du bon sens chrétien et catholique, tend essentiellement vers l'union à Jésus, sous la conduite de Marie ».

IOANNES XXIII, *Epist. ad Card. Mimmi*, 2 oct. 1960: *A.A.S.*, 52 (1960), p. 948: « Qui autem pia Deiparae Virginis tutela confidunt, et cum ipsa volunt claros referre triumphos, probe necesse est, ipsius decorentur virtutibus et maternis dotibus utpote filii sincerae indolis emineant. Nam ita hortatur illa suos, ut currant in odorem unguentorum suorum [*Cant.* 1, 3]: " *Ego mater pulchrae dilectionis et timoris et agnitionis et sanctae spei... In me omnis spes vitae et virtutis* " ».

Cf. S. AMBROSIUS, *De virginibus*, lib. II, c. 2, n. 15: *PL* 16, 210 B: « Talis enim fuit Maria, ut eius unius vita, omnium sit disciplina ».

S. BONAVENTURA, *Sermo I De Purificatione* [Opera IX, 638 A]: « Verum est quod Virgo gloriosa perfectissime habuit omnes virtutes... ».

[39] S. AUGUSTINUS, *De sancta virginitate,* c. 3: *PL* 40, 398.

[40] PETRUS MOGHILA in sua Confessione scribit: « De beatissima Virgine quae cum tantum mysterium digna facta sit persolvere, omnes orthodoxi ipsam honore debito ac reverentia prosequi tenentur » [cf. GORDILLO M., *Mariologia Orientalis,* Romae 1954, p. 259].

Aethiopes confitentur « testante Sacra Scriptura Deiparam honorandam esse » [*Ibid.,* p. 261]. Certissimum est quod cultus Beatissimae Virginis in Oriente christiano longe superat cultum aliorum Sanctorum, etsi non adhibeatur terminus « hyperdulia ».

[41] LEO XIII, Encycl. *Fidentem piumque,* 20 sept. 1896: *Acta Leonis XIII,* XVI, p. 287.

LEO XIII misit Congressui Mariano Liburnensi poema:

« *Virgine favente, fiat unum ovile!*
Auspicium felix! Orientis personat oras
Vox lapsa e caelo, personat occiduas:
— Una fides Christi, Pastor regat unus ovile,
Dispersas gentes colligat unus amor —.
Virgo, fave: errantes, ah! lumine mater amico
Respice, et Unigena iunge benigna tuo ».

[Cf. *Documentos Marianos,* n. 423].

PIUS XI, Encycl. *Ecclesiam Dei,* 12 nov. 1923: *A.A.S.,* 15 (1923), p. 581: « Alterum unitatis reconciliandae vinculum cum Orientalibus Slavis in eorum singulari studio erga magnam Dei Matrem Virginem ac pietate continetur, eos ab haereticis compluribus seiungens, nobisque efficiens propiores ».

[42] PIUS XI, Encycl. *Rerum Ecclesiae,* 28 febr. 1926: *A.A.S.,* 18 (1926), p. 83: « Communibus autem benigne adrideat foveatque coeptis sanctissima Regina Apostolorum Maria, quae, cum homines universos in Calvaria habuerit materno animo suo commendatos, non minus eos fovet ac diligit, qui se fuisse a Christo Iesu redemptos ignorant, quam qui ipsius redemptionis beneficiis fruuntur feliciter ».

Cf. LAURENTIN R., *Lettre sur le problème de la maternité de Marie à l'égard des infidèles,* in: *L'Union Missionnaire du Clergé de France,* 13, n. 4 (oct. 1953), pp. 148-155.

[43] LEO XIII, Encycl. *Adiutricem populi,* 5 sept. 1895: *Leonis XIII P. M. Acta,* XV, pp. 302 ss.;

BEA A., S. I., « *Erant perseverantes... cum Maria Matre Iesu... in communicatione fractionis panis* » (*Atti* 1, 14; 2, 42), in: *Alma Socia Christi,* VI, fasc. I: « De B. V. Maria et SS. Eucharistia », Romae 1952, pp. 36-37: « quegli anni erano anzitutto per la nascente Chiesa una prima e preziosa esperienza quasi tangibile di quella materna cura e sollecitudine della mediatrice e madre, che poi, nel corso dei secoli, si doveva manifestare sempre più luminosamente e si manifesterà sino alla fine dei tempi ».

Cf. *L'Ausiliatrice nel domma e nel culto,* relazioni presentate al Congresso Mariologico Internazionale del 1950, Torino 1950; *L'Immacolata Ausiliatrice,* relazioni commemorative dell'anno mariano, 1954, Torino 1955.

[44] PIUS IX, Bulla *Ineffabilis Deus,* 8 dec. 1854: *Acta Pii IX,* pars I, vol. I, p. 617: « Certissima vero spe et omni prorsus fiducia nitimur fore, ut ipsa beatissima Virgo... velit validissimo suo patrocinio, efficere, ut... omnes errantes di-

scussa mentis caligine ad veritatis ac iustitiae semitam redeant, ac fiat unum ovile et unus pastor ».

Pius XII, Const. Apost. *Munificentissimus Deus,* 1 nov. 1950: *A.A.S.,* 42 (1950), p. 769: « Futurum enim sperandum est ut christifideles omnes ad impensiorem erga caelestem Matrem pietatem excitentur; utque eorum omnium animi, qui christiano glorientur nomine, ad desiderium moveantur Mystici Iesu Christi Corporis participandae unitatis... ».

[45] Leo XIII, Encycl. *Fidentem piumque,* 20 sept. 1896: *Acta Leonis XIII,* XVI, p. 287: « Ut igitur ad eam, tamquam ad unitatis fautricem et custodem eximiam, recte se Ecclesia exoriens precando adiunxit, id similiter his temporibus per orbem catholicum fieri peropportunum est; ... caleat ubique huiusmodi precis studium, ad propositum in primis sanctae unitatis. Neque aliud quidquam Mariae gratius acceptiusque fuerit, utpote quae Christo maxime coniuncta, maximopere id cupiat et velit ut qui uno eodemque donati sunt eius baptismate, una omnes eademque fide perfectaque caritate cum ipso et inter se cohaereant ».

Pius XII, Encycl. *Fulgens corona,* 8 sept. 1953: *A.A.S.,* 45 (1953), pp. 590-591: « Ac praeterea eos etiam, qui ob vetus schisma a Nobis seiuncti sunt, et quos ceteroquin paterno adamamus animo, ad has effundendas concordes preces supplicationesque advocamus, quandoquidem probe novimus eosdem almam Iesu Christi Genetricem venerari quam maxime eiusque intaminatum celebrare conceptum. Cernat eadem beata Virgo Maria eos universos, qui se christianos esse gloriantur, caritatis saltem vinculis coniunctos, suppliciter oculos, animos, precesque ad ipsam convertere, lucem illam impetrantes, quae mentes superno lumine collustret, atque illam efflagitantes unitatem, qua tandem aliquando fiat unum ovile et unus Pastor ».

[46] Mansi, *Conciliorum amplissima collectio,* IV, 1287-1288.

Cf. Pius XI, Encycl. *Lux veritatis,* 25 dec. 1931: *A.A.S.,* 23 (1931), p. 515: « Redeant ad communem Patrem, cuius sententiam omnes Ephesinae Synodi Patres observantissime exceperunt, quemque concordi plausu « custodem fidei » consalutarunt; ad Nos redeant omnes qui paternum omnino in eos gerimus animum, quique libenter amantissima illa verba facimus Nostra, quibus Cyrillus Nestorium enixe adhortatus est ut « Ecclesiarum pax conservetur, dilectionisque et concordiae vinculum inter Dei sacerdotes indissolubile permaneat ». Et remittit ad Mansi IV, 891, ubi reapse verba Cyrilli prostant.

Nuncupatio Vicarii Christi tamquam « custodis fidei » et sermo de *acclamatione Coelestini* prostat apud Mansi, IV, 1287 [cf. 1288]; cf. etiam Schwarz, *A. C. O.* t. I, vol. I, P. III, p. 57, l. 25: « Omnes reverendissimi episcopi *simul acclamaverunt*: Hoc iustum iudicium. Novo Paulo Coelestino, novo Paulo Cyrillo, *Coelestino custodi fidei,* Coelestino cum Synodo concordi, *Coelestino universa synodus gratias agit. Unus Coelestinus, unus Cyrillus, una fides orbis terrarum* ».

## 2) RELATIO EM.MI P. D. ALFREDI CARD. OTTAVIANI PRAESIDIS COMMISSIONIS THEOLOGICAE

Haec Constitutio facta est ob plures rationes easque graves:

Prima est quod ipsa desideratur a circa quingentis Episcopis, quorum ducenti quinquaginta eousque procedunt ut rogent definitionem

B. M. Virginis Mediatricis omnium gratiarum: quod tamen in Constitutione factum non est.

Secunda ratio est, quod Pars Constitutionis de Ecclesia, de qua mense praeterito hoc loco actum est, esset incompleta si non ageretur de Ea, quae in Corpore Mystico ex voluntate Christi locum omnino proprium et praeeminens occupat.

Tertia ratio, cur haec constitutio necessaria sit, exinde desumitur, quod clare contradicendum est quibusdam erroribus modernis, quorum maxime periculosus ille est, quo dicitur Deiparae in Corpore Mystico, et consequenter in cultu et devotione fidelium, non convenire nisi positionem periphericam, gradu dumtaxat differentem a positione aliorum Sanctorum.

Quarta ratio est, ut protestantibus clare innotescat doctrinam catholicam de B. M. Virgine, in specie doctrinam de eius mediatione, non contradicere S. Scripturae et dogmati de Christo unico Mediatore.

Tandem si in Concilio de Deipara non ageretur, id pluribus scandalum esset, etiam multis dissidentibus orientalibus, maxime si insinuaretur id factum esse, ne offenderentur Protestantes.

In Constitutione proceditur ex S. Scriptura, Patribus, et doctrina S. Magisterii, et nil affirmatur quod non ex doctrina Summorum Pontificum superet omne dubium.

Ita autem doctrina proponitur, ut non solum contradicatur iis, qui B. Virginem debito honore privant, sed etiam iis qui exaggerationibus suis tam theoricis quam practicis, vero Deiparae cultui graviter nocent.

Omni cura omnia evitata sunt quae offendere possent Protestantes: qua de causa omissae sunt dictiones, quae licet rectae in se et adhibitae a Pontificibus, tamen falsae interpretationi sunt obnoxiae.

Scriptum est de exordio Ecclesiae: « Erant perseverantes... cum Maria Matre Iesu... in communione et fractione panis ». Hac de causa devotio erga B. M. Virginem non potest esse verum obstaculum unionis, sicut verum obstaculum nequit esse cultus eucharisticus. Immo unio Christianorum omnium sine B. M. Virgine esset pseudo-unio, sicut pseudo-unio esset unio sine SS. Sacramento.

### 3) ANIMADVERSIONES SODALIUM

Card. LIÉNART: Quod in Concilio Vaticano II solemniter proclametur gloria Beatae Mariae Virginis Matris Dei et Matris hominum, magni gaudii causa erit pro tota Ecclesia Dei. Sed optandum erat quod

etiam lumen et gaudium afferre potuerit toto mundo quia Mater est omnium. Dubito tamen ne decretum propositum possit attingere mundum. Thesis est theologica, super magisterium Ecclesiae fundata, vera et completa, ad usum nostrum adaptata, sed difficilis intellectu pro aliis Beatae Mariae filiis et sine vi attractiva pro eis.

Maluerim quod, loco thesis theologicae hoc decretum ostensionem fecerit de admirabili dispositione Dei erga Matrem suam, e Sacra Scriptura, a Patribus et a Traditione Ecclesiae emanantem et a magisterio Ecclesiae usque adhuc coadunatam. Numquam descriptio illa, in tota sua amplitudine facta est et credo quod si Concilium eam confecisset, corda et mentes multorum ad Beatam Virginem traxisset. Nonne possibilitas remanet ut res ita componantur?

Sed aliud me poenitet. In decreto proposito profitetur Mediatio Beatae Mariae Virginis. Certo asserenda est Maternitas spiritualis Beatae Mariae Virginis et eius munus a Deo acceptum in distributione gratiarum. Sed mihi videtur quod titulus Mediatoris qui Christo Iesu personaliter proprius est in ordine salutis, illi soli reservandus est. Quamvis in sensu distincto, illi et Matri suae applicaretur, tamen usus eiusdem vocabuli confusionem crearet, utique deplorandam. Quod munus speciale in distributione gratiarum de Virgine Maria profiteatur bonum est, quod sub vocabulo Mediatoris exprimatur, mihi, humillime dicere debeo, non placet.

Card. RUFFINI: Profecto gaudeo, et quidem multum, haberi tandem inter schemata Concilii Oecumenici schema peculiare de B. Maria Virgine, Matre Dei et Matre nostra. Laudo ergo, quantum possum Em.mum Relatorem et adiutores suos de schemate tam scite tamque pie praeparato. Innumera enim documenta, quae in appendice laudantur, clare et evidenter ostendunt quanta studiosa diligentia adhibita sit ut excelsa dignitas et privilegia Virginis Matris in tuto collocarentur, sine ulla falsa veritatis superlatione.

Pag. 4,[1] lin. 24 s.: Velim adici veram radicem (dogmaticam) maternitatis SS. Virginis Mariae pro nobis. Clare enim Summi Pontifices S. Pius X et Pius XII docuerunt: « in uno eodemque alvo castissimae Matris et carnem Christus sibi assumpsit et spiritale simul corpus adiunxit, ex iis nempe coagmentatum qui credituri erant in eum ». Ita Pius X in Encycl. *Ad diem illum*. Cf. ann. 9.

Beatissima enim Virgo assensum suum praebens Verbi incarnationi in sinu suo, Verbum aeternum concepit non solum ut Filium Dei, cuius

---

[1] Cf. p. 747.

mater effecta est, sed ut Salvatorem omnium hominum et caput Corporis Mystici. Haec maternitas confirmata est a Christo in cruce moriente.

Pag. 6,[2] lin. 14: « ... Advocata nostra » adderem: *et misericordiae mater.*

Pag. 7,[3] lin. 12: adderem: *ubi est Angelorum et Sanctorum omnium Regina.*

Tituli: Regina et Mater misericordiae in ore omnium catholicorum iam dudum sunt. « Salve Regina, Mater misericordiae... ».

Card. König: Schema optimum est. Adnotare liceat: in pag. 3,[4] lin. 15 ss. dicitur Ecclesia a Spiritu Sancto edoceri, ut ad clariorem intelligentiam perveniat in eis quae in Sacris Fontibus « obscure ac veluti implicite » latent. Cum pro non catholicis difficultas non in re, sed in traditione apostolica deficiente — uti dicunt — est, explicandum paululum fusius desiderarem quid significant ista verba schematis (pag. 3, lin. 18) « quae in Sacris fontibust obscure ac veluti implicite latebant ».

In fine schematis primatus Summi Pontificis commemoratur, quod optime fieri potest. Sed in conspectu totius mundi et ad captivandas mentes aliorum schema concludendum mihi videtur oculos vertentes ad gloriam Christi Iesu mediatoris nostri cuius honori tota inservit mariologia.

Card. Léger: Pulchre loquitur praesens schema de Maria et opportune vitat excessus ex utraque tendentia. Hae sunt meae considerationes.

Numerus 1. Linea 16: Traditionaliter Ecclesia dicitur Sponsa Christi. Utrum tamen appellatio Sponsa Spiritus Sancti ita in traditione invenitur ut a Concilio consecretur?

Linea 30: Non mihi videtur opportunum ibi dicere munus Magisterii, quia in eodem numero iam affirmatur prius a linea 15 ad lineam 20.

Numerus 2. Linea 9, concluditur: « et sic liberatio in utroque sexu haberetur ». Inusitata haec conclusio non mihi placet quia innuere potest quod salus virorum fit per Christum et feminarum per Mariam.

Numerus 4. Propono ut aliter formuletur ultima sententia nempe

---

[2] Cf. p. 748.
[3] Cf. p. 749.
[4] Cf. p. 747.

a linea 28 usque ad 37. Idem dicatur sed formula positiva. Etenim si optimum est notare convenientiam alicuius mysterii, tamen non possumus dicere disconvenientiam alius hypothetici consilii a Deo omnipotente non dati. Actio Dei est mysteriosa et superat assensum nostrum intellectualem. Ipsa incarnatio Dei a solo humano intellectu considerata ut scandalum et inconveniens iudicari posset.

Numerus 5. Pagina 9,[5] linn. 7-8, loco verborum « arcano quodam impulsu », dicatur « *fervente* quodam impulsu ». Peiorativus enim sensus ibi habet verbum « arcano » sicut significaret aliquam inconscientiam.

Beat. SAIGH:[6] 1) Nous adhérons entièrement au souci manifesté par la Commission Théologique de ne pas admettre, en ce qui concerne la Sainte Mère de Dieu, des titres nouveaux, non admis par la Tradition de l'Eglise, comme par exemple celui de corédemptrice.

2) Nous adhérons également au souci de ne pas définir de nouveaux dogmes mariaux, malgré la poussée aussi aveugle que bien-intentionnée de certains groupes de dévots de la Vierge. Dans cette matière, comme dans tant d'autres, nous ne devons jamais perdre de vue nos frères séparés, surtout ceux d'Orient, et éviter qu'en voulant honorer la Vierge, nous donnions l'occasion d'approfondir le fossé qui nous sépare d'eux. La Vierge n'agrée sûrement pas un hommage qui, sans nécessité, contribue à diviser encore davantage ses enfants.

3) Nous ferions remarquer, du point de vue de la rédaction des notes, que l'on ne doit pas se contenter de citer les Papes, surtout en une matière où les Pères de l'Eglise ont tant et si bien parlé. Il faut éviter de donner à croire qu'aux yeux des théologiens du Concile, seuls les Papes forment le magistère de l'Eglise. Dans un but unioniste, il serait même bon de citer particulièrement les Pères de l'Eglise d'Orient.

## 4) SUFFRAGIA SODALIUM

Card. PIZZARDO: Placet.

Card. CICOGNANI:[1] Valde placet. Ad pag. 4,[2] linn. 12 et 13: potius quam « consensus in Filii Dei incarnationem », dicerem: consensus *ut* (Ipsa) *fieret Mater Christi Salvatoris.*

---

[5] Cf. p. 750.

[6] Animadversiones Beat. Saigh lectae sunt, lingua latina, ab Exc.mo Edelby, Archiep. Edesseno.

[1] Octavae Congregationi non interfuit.

[2] Cf. p. 747.

Ad pag. 6,[3] linea 14: non assentio iis qui vellent delere « Mediatrix nostra ». Iste titulus suo bono sensu ab antiquo acceptus est; verum est « unum Mediatorem esse Christum »; attamen iam inde a Cana Maria monstravit se esse mediatricem et matrem misericordiae.

Card. FERRETTO: Placet.

Card. LIÉNART: Non placet attributio tituli « Mediatricis » Beatae Mariae Virgini, Matri Dei et Matri hominum.

Placet iuxta modum schema propositum secundum quod exposui et scriptis tradidi.[4]

Card. TAPPOUNI: Placet.

Card. COPELLO: Placet iuxta dicta a Patribus.

Card. MCGUIGAN: Placet.

Card. RUFFINI: Placet.[5]

Card. VALERI: Placet. Animadvertendum ad ea quae Em.mi König, Ruffini et Exc.mus Delegatus Patriarchae Melchitarum dixerunt.

Card. SIRI: Placet.[6]

Card. QUIROGA Y PALACIOS: Placet iuxta modum: demi deberent quae in pag. 7,[7] linn. 7 ad 12, de morte B. Mariae Virginis dicuntur.

Card. LÉGER: Placet iuxta modum: i. e. iuxta notas a me praesentatas.[8]

Card. MONTINI: Placet iuxta modum: in voto scilicet Cardinalis Liénart; ex intimo enim corde gaudeo et vehementer gaudeo de peculiari honore Beatae Mariae Virgini et Matri reddendo ab Oecumenico Concilio. Sed mihi inopportuna, imo damnosa videretur propositio de novo titulo, nempe mediatricis, Mariae Sanctissimae tribuendo.

Vocabulum istud, scilicet mediatoris, unice et exclusive Christo est tribuedum, iuxta illud Apostoli: « unus est mediator ».

Extensio huius tituli non videtur verae pietati favere; nedum cultui mariano afferat novum argumentum, impedimentum mihi videtur adducere, quia obligat ad explicationem non satis facilem de usu analogico

[3] Cf. p. 748.
[4] Cf. pp. 773-774.
[5] Cf. pp. 774-775.
[6] Octavae Congregationi non interfuit.
[7] Cf. p. 749.
[8] Cf. pp. 775-776.

eiusdem tituli qui Christo et Matri Eius daretur diversa prorsus ratione, et quia fratres separatos magis ab unione cum catholica Ecclesia deterret.

Loquendum est potius, secundum ordinariam magisterii ecclesiastici rationem, de universali maternitate spirituali Mariae Sanctissimae ac de Eiusdem regalitate ac mirifica et benignissima intercessione, non vero de mediatione.

Card. CENTO: Placet. Valde opportunum schema hoc, nam in proximo Concilio, quasi in novo Caenaculo, sistere debemus, sicut Apostoli, « cum Maria Matre Iesu ».

Attamen ratio habeatur de monitis iam prolatis a Sancto Petro Canisio et a Regnante Pontifice renovatis, circa possibiles deviationes cultus marialis.

Card. GARIBI Y RIVERA:[9] Placet cum magno gaudio.

Card. GODFREY: Placet iuxta modum: id est iuxta ea quae dixi in folio adnexo.

Catholici, qui inter Protestantes vitam degunt, intelligunt bene quam maximi momenti est ut abstineant ab omnibus expressionibus quae speciem exaggerationis habeant.

Status Beatissimae Virginis est adeo sublimis ut non egeat titulis sicut « Salvatrix Mundi » vel similia quae confirmant acatholicos in eorum accusatione quod Catholici divinum dant honorem Beatissimae Virgini.

Speciatim in clarum ponat Concilium doctrinam Catholicam de Iesu Christo unico Mediatore et Salvatore. Meo humili iudicio multiplicatio titulorum Beatae Mariae Virginis non est desideranda eo magis in praesenti quando apud Catholicos sit tanta ignorantia nostrae doctrinae de Beata Virgine ut facile scandalum capiant et ab Ecclesia arceantur. In Anglia, quae titulo « Dos Mariae » gaudet, cautissimi esse debemus ne nomen Matris Dei in derisum cadat ex exaggerationibus fidelium.

Verus amor Beatissimae Matris Dei et Matris nostrae effugit omnem apparentiam erroris de excelsa Beatae Virginis dignitate.

Card. RICHAUD: Placet iuxta modum: exoptando quod materia huius optimae synthesis marialis sit magis coadunata erga Maternitatem divinam; observando etiam, pag. 12,[10] inter errores expositos quod,

---

[9] Octavae Congregationi non interfuit.
[10] Cf. p. 752.

sub littera *b*, non potest forsan absolute certum dici, ut plures putant quibus personaliter non facile assentio, Beatam Mariam tempore Annuntiationis clare et explicite videre suum Filium esse Deum, si tamen ut Messiam profecto agnoscebat.

Card. KÖNIG: Placet.[11]

Card. DÖPFNER: Placet iuxta modum: valde placet schema eiusque spiritus ratione habita de eis, quae dicta sunt a Cardd. Léger et König. De fine totius constitutionis hoc dicere licet: Nonne secundum notam allegatam, ubi de salutatione S. Cyrilli sermo est, concludi posset una cum commemoratione Summi Pontificis ad Orientem et Occidentem, id est ad universam Ecclesiam?

Card. MARELLA: Placet.

Card. TRAGLIA: Placet.

Card. ALFRINK: Placet iuxta mentem Card. Liénart.

Card. RITTER: Placet iuxta modum: ut dixerunt Cardinales Liénart, Montini et Delegatus Patriarchae Melchitarum, et iuxta folium adnexum.

Numquam celebretur Concilium Ecclesiae Catholicae Oecumenicum quin honorem, reverentiam, gratias, confidentiam, et amorem erga deiparam Virginem Mariam cantet.

Attamen quaerendum est utrum omnia in hoc schemate expediant. Loquitur enim de mediatione, seu consortio, Beatae Mariae in gratiis redemptionis acquirendis, cuius sensum neque magisterium ordinarium neque theologia nondum reddidit clarum, cuius praesentatio sine magna utilitate fidelium fratribus separatis offensam dare poterit, cuius obscuritas fideles in intellectum minus rectum vel etiam erroneum ducere poterit.

Schema ergo componatur quod loquatur de maternitate Mariae Virginis et physica et spirituali, sed non multum de mediatione in redemptione obiectiva.

Card. SILVA HENRIQUEZ:[12] Placet iuxta modum: secundum animadversiones quas propono.

1) Pag. 3,[13] lin. 14: addatur citatio *Mt.* 1, 18-25.

2) Pag. 4,[14] lin. 12: pro « liber consensus » proponitur « libera ac-

---

[11] Cf. p. 775.
[12] Octavae Congregationi non interfuit.
[13] Cf. p. 746.
[14] Cf. p. 747.

ceptatio » quod verbum melius indicat principium in voluntate Dei inveniri.

3) Pag. 4,[15] lin. 16: ante « cum eo » addendum proponitur « sub eo » ut clarius separatorum fratrum oculis pateat subordinatio B. M. V. quam docet Ecclesia.

4) Pag. 4, lin. 30: pro « impetravit » proponitur « imploravit », ne forte primum verbum ab acatholicis perperam intellegatur. Quod sane fieri posse in ipsis « praenotandis » schematis agnoscitur, pag. 12,[16] 3), *a*).

5) Pag. 4, linn. 22-24: postulatur suppressio a verbo « eundemque » ad « obtulit ». Perperam a dissidentibus intelligi possent de aliquo sacerdotio hierarchico B. M. Virginis.

6) Pag. 7,[17] lin. 31: omissa speciali mentione accuratissime facta de virginitate in ipso partu, videtur potius inserendam clausulam generalem de perpetua virginitate B. M. V.

7) Pag. 8,[18] lin. 28: post verbum « admonet » inserendum proponitur: « Episcopos sedulo invigilent ut theologos divinique verbi praecones ab omni falsa veritatis superlatione, quemadmodum et a nimia mentis angustia, in singulari Dei parentis dignitate consideranda abstineant, quod pari modo etiam de variis apud populum eiusdem cultus formis vigentibus valet.

8) Pag. 9,[19] lin. 7: pro « dissidentes » proponitur « fratres separati ».

9) Pag. 9, linn. 11-14: haec oratio supprimenda videtur quia doctrina satis exposita non oportet in polemicis quaerimoniis vacare.

10) Pag. 10,[20] lin. 2: constitutio opportunius terminaretur si post verbum « Patri », demptis « obsequatur ac pareat », simpliciter « agnoscant » addatur; sic res benignius componeretur, stylus iuridicus vitaretur quin veritas obnubilaretur.

11) Opportune videtur aliqua invitatio inserenda ad mediationem Sacrarum Scripturarum locorum ubi sermo est de B. M. V. Insuper oporteret citationes Patrum tum graecorum tum latinorum adhibere vel iisdem uti sicque Ecclesia in sua erga B. M. V. devotione ut Christo et Patribus fidelissima appareret.

Card. Coussa: Placet iuxta modum: pag. 9, ultima linea: vox *approbatur* mutanda est et scribendum *promulgatum* vel *definitum*.

---

[15] Cf. p. 747.
[16] Cf. p. 752.
[17] Cf. p. 749.
[18] Cf. p. 750.
[19] Cf. p. 750.
[20] Cf. p. 751.

Pag. 8,[21] lin. 33, omittantur verba « neque in quodam unius... consistere »: non sunt digna Concilio sed summum catechista.

Pag. 4,[22] lin. 36, Sanctissima Virgo dicitur « *socia quoque* Christi gloriosi manet in *gratia* hominibus *conferenda* ». Fateor id novum mihi apparuisse et reapse inter notas in fasciculo nullam fontem inveni pro hac assertione. In officii divini libris nostris (ritus byzantini) Beata Virgo dicitur *dispensatrix* gratiarum et quidem multis variis circumlocutionibus, at non recordor me legisse vel audisse Eam esse *sociam.* Unde affirmatio Mariam Dei Matrem esse *sociam* in conferenda gratia probanda est ex traditione Ecclesiae quoque orientalis vel irrefragabilibus argumentis vindicanda.

Card. SUENENS: Placet: in voto Cardd. Ruffini et König. Nonnulli theologi hodie negant B. M. V. in initio vitae, in Annunciatione, cognovisse characterem *divinum* stricto sensu (Filii sui) et affirmant eam non nisi characterem messianicum cognovisse. Optarem ut de cognitione illa initiali divinitatis Filii clara fiat affirmatio in quodam passu quia error large diffunditur. Sufficeret unam vel duas lineas addere.

Card. ROBERTI: Placet.

Card. JULLIEN: Placet iuxta modum: iuxta ea quae animadvertit Em.mus Montini de titulo mediatricis. Referantur autem in schemate sapientissima verba Pii XII de via media in hac materia tenenda (*Radiophonicus Nuntius* 24 octobris 1954, *Disc. e Radiom.,* T. XVI, pag. 279).

Card. LARRAONA: Placet etiam quoad titulum Mediatricis festo fere unversali consecratus.

Card. HEARD: Placet iuxta modum: scilicet iuxta votum Em.mi Liénart.

Card. BEA: Placet iuxta modum: cum Em.mo Card. Liénart desiderarem ut forma magis attractiva fiat. Non debemus timere ne Protestantes offendantur; hodie multi ex eis sincere venerantur B. V., sicut ipsi fecerunt primi « reformatores », ut nuperrime ab historiographo protestante ex fontibus ipsis monstratum est. Consentio cum Em.mo Card. Ruffini de fundamento dogmatico Maternitatis.

Card. BROWNE: Placet iuxta modum: attentis dictis ab Em.mo Card. Ruffini et etiam observatione Em.mi Card. Cicognani de pag. 4,

---

[21] Cf. p. 750.
[22] Cf. p. 747.

linn. 12-13, de consensu qui in Filii Dei incarnationem redemptricem accessit. Ratio quoque habeatur de dubio circa *opportunitatem* insistendi in Concilio in titulum Mediatricis secundum observationes Em.morum Cardd. Liénart et Montini.

Card. ALBAREDA: Placet iuxta modum: ad mentem Cardinalium Liénart et Suenens.

Beat. GORI: Placet.

Beat. CHEIKHO: Placet, sed convenit ut nomen Sancti Ephrem Doctoris Ecclesiae citetur in notis, quia multa scripsit de Beatissima Virgine.

Exc. O'CONNOR: Placet.

Exc. UJČIĆ: Placet iuxta modum: cum observationibus Card. Suenens.

Exc. ANTEZANA Y ROJAS: Placet in omnibus.

Exc. BERAS: Placet in voto Cardinalium Montini et Liénart.

Exc. COORAY: Placet. Sed nescio utrum in Concilio dicendum est de morte B. M. Virginis, cum res sit disputata. Rationes: 1) Eva immortalitate corporis praedita erat in ipsa creatione, quamvis illam perdidit. Maria Beatissima est « benedicta in mulieribus »: unde nullo modo, nequidem transeunter inferior est Evae.

2) Victoria Christi super mortem maiore fulgore luceret si Mater eius a morte etiam salva esset.

Vox « mediatrix » retinenda.

Exc. MCKEEFRY: Placet iuxta modum: ad mentem Cardinalium Liénart et Montini.

Exc. LEFEBVRE: Placet in votis Em.morum Cardd. Ruffini et Suenens quoad affirmationem magis explicitam de Maternitate B. M. Virginis ut fundamento omnium suorum privilegiorum.

Exc. ALTER: Placet iuxta modum: maxime placet quoad optimam explicationem muneris B. M. V. Valde placet quoad substantiam; tamen mihi videtur quod non sit conveniens applicare titulus « Mediatricis » B. M. V., sed omnino reservetur Domino Nostro I. C., nec Corredemptricis. Analogiae saepius creant confusionem in re doctrinali. Cetera ad mentem Em.mi Card. Montini.

Exc. GRANER: Placet, attentis observationibus Em.morum Cardinalium Liénart et Montini.

Exc. HURLEY: Placet iuxta modum: ad mentem Em.mi Card. Liénart et Exc.mi Delegati Patriarchae Melchitarum quoad ampliorem tractationem patristicam.

Exc. PERRIN: Placet iuxta modum: ad mentem Em.morum Liénart et Montini, Excellentissimique Procuratoris Patriarchae Melkitarum.

Exc. ŠEPER: Placet iuxta modum: scilicet in votis Em.morum Cardd. Liénart et Montini; attenta quoque animadversione Em.mi König quoad modum quo finiatur schema.

Exc. BAZIN: Placet iuxta modum: sc. ad mentem Em.morum Cardd. Liénart, Montini et Bea, praesertim quoad mediationem B. M. V., quae omitti deberet, et non probata est.

Exc. BERNARD: Placet, attentis iis quae dixerunt Em.mi Cardd. Liénart et Montini.

Exc. BERNIER: Placet iuxta modum ab Em.mis Cardd. Cicognani et Ruffini expositum.

Exc. RAKOTOMALALA:[23] Placet iuxta modum: i. e. iuxta observationes ab Em.mis Cardd. Liénart et Ruffini factas.

Exc. NGÔ-DINH-THÛC: Valde placet.

Exc. VERWIMP: Placet.

Exc. JELMINI: Placet.

Exc. SCHARMACH: Placet.

Rev. GUT: Placet. Valde placet [una sententia excepta: pag. 11,[24] lin. 33, « ut per se patet », multi Episcopi et fideles dogma de mediatione vel regalitate universali expectant]. Consentio observationi a a Card. Suenens factae.

Rev. SÉPINSKI: Placet.

Quod ad doctrinam certam catholicam de Beata Maria Virgine spectat, fere omnia hic commemorantur et bene exponuntur; quandoque stilus quadamtenus turgidus apparet. Patres tam graeci quam latini abunde citantur.

Animadversiones minoris momenti ad perficiendum schema:

---

[23] Octavae Congregationi non interfuit.

[24] Cf. p. 752.

Ad pag. 3,[25] lin. 29: sic interpunctio fiat: « Quapropter S. Synodus, postquam de Corpore... ».

Ad pag. 5,[26] lin. 16: supprimerem verba: « immo Sacris Litteris adversari ».

Ad pag. 6,[27] lin. 11: forsan melius esset « gratiarum Mediatrix nuncupatur » sine « omnium »; cf. notam 21, pag. 27.[28]

Ad pag. 9,[29] linn. 6-7: dicerem: « haud paucos separatos ».

Ad pag. 17,[30] lin. 29: corrigatur: « Prius mente quam corpore ».

Ad pag. 19,[31] lin. 13: melius scribatur « hereditariae », sicut etiam legitur in *A.A.S.*, pag. 247.

Ad pag. 19, lin. 13: compleatur: « maternique amoris *sui* holocausto ».

Ad pag. 19, not. 12, lin. 5: corrigatur: « reli*qui*sse ».

Ad pag. 23,[32] lin. 12: corrigatur: « additur ».

Ad pag. 28,[33] not. 22, lin. 5: corrigatur « Ecum*é*nico ».

Ad pag. 28, not. 26, lin. 7: corrigatur: « Cf. ».

Ad pag. 30,[34] not. 27, lin. 3: corrigatur: « Mariae ».

Ad pag. 37,[35] not. 38, lin. 26: corrigatur: « Ioannes XXIII ».

Ad pag. 40,[36] lin. 7: supprimerem « reapse ».

Rev. JANSSENS: Placet iuxta modum: in voto Em.morum Cardd. Liénart et Montini quoad nomen « Mediatricis », et Ruffini quoad maternitatem spiritualem pressius definiendam.

---

[25] Cf. p. 747.
[26] Cf. p. 748.
[27] Cf. p. 748.
[28] Cf. p. 763.
[29] Cf. p. 750.
[30] Cf. p. 756.
[31] Cf. p. 757.
[32] Cf. p. 760.
[33] Cf. p. 764.
[34] Cf. p. 765.
[35] Cf. p. 770.
[36] Cf. p. 772.

# XV
# DE OECUMENISMO CATHOLICO

## DE ECCLESIA
### Pars secunda

### Caput XI
(Nona Congregatio: 20 iunii 1962)

### 1) SCHEMATA PROPOSITA A SECRETARIATU AD CHRISTIANORUM UNITATEM FOVENDAM ET A COMMISSIONE THEOLOGICA

### DE OECUMENISMO CATHOLICO
(Decretum pastorale)

### I. *De Ecclesiae unicitate atque unitate*

Christus Iesus, Bonus Pastor, cunctos fideles suos in unum iubet convenire ut fiat unus grex sub uno pastore. Unicus etenim est populus Dei, unica Christi Ecclesia, quae, a Domino instituta et a Spiritu Sancto iugiter vivificata, saeculorum decursu indefectibiliter Dei gratia permanet veluti caritatis unitatisque fulgens « signum levatum in nationes » (*Is.* 11, 12).[1]

Benevolentia Dei Patris inde ab aeterno vocatus, unusquisque fidelium « ex semine... incorruptibili per verbum Dei vivi » (*I Pt.* 1, 23) nascitur; populo Dei incorporatur adhaerendo Salvatori Domino, fidem in Evangelium Eius profitendo necnon baptismatis lavacrum accipiendo, istius incorporationis sacramentale signum. Spiritu Dei animatus in fide, spe et caritate, populus Dei crescit atque augetur, iugiter operante gratia Domini, cuius salutifera media, una cum verbo, sacramenta existunt, inter quae Eucharistiae mysterium, causa et signum unitatis, ut supremum culmen elevatur. Populus iste in sanctitate et veritate per pastores gubernatur, qui eum sacra auctoritate pascunt: episcopi Summo Pontifici tamquam capiti uniti eique subordinati. Ita in organica unitate constitutus, quae elementis visibilibus necnon invisibilibus vitali modo connexis constat, populus Dei peregrinatur in spe ad gloriae supernae metam.[2]

II. *Quaedam Ecclesiae bona seu elementa etiam extra eius saepta inveniuntur*

Ex elementis seu bonis, quibus simul sumptis non tantummodo Ecclesiae patrimonium coalescit, sed etiam ipsa Ecclesia constituitur, quaedam existere possunt etiam extra visibilia eius saepta. Id praeprimis valet de vita gratiae, de interioribus Sancti Spiritus donis, de fidei, spei et caritatis virtutibus. Id etiam de nonnullis elementis exterioris ecclesiasticae compagis verificatur. Eucharistia reapse asservatur, ubicumque augustissimum hoc sacramentum per sacerdotes rite valideque ordinatos celebratur. Pariter baptismi regeneratio revera confertur, ubicumque sacramentum hoc iuxta Domini institutionem impertitur. Christianorum separatorum spiritualis vita e fonte sincero ac genuino alitur, quandocumque auditione verbi Dei confortatur. Apud Orientales separatos sacramentalis vita insigne augetur in sacrae liturgiae sollemnibus per hierarchicos ordines celebratis.[3]

Hae christianae religionis actiones sacrae, apud fratres separatos peractae, procul dubio iisdem exstant media salutis, fontes salutis,[4] idque sensu vero, etsi imperfecto. Imperfecto ac incompleto, dicimus ea de causa, quia omni salutis mediorum plenitudine in sola vera Christi Ecclesia, quae ipsa « generale auxilium salutis »[5] est, frui licet. Vero autem sensu, dicimus ea de causa, quia vitam gratiae vere generare possunt, in communitatem salutis ingressum pandere atque ad caelestis Ierusalem gloriam adducere.[6]

Quapropter communitates separatae nequaquam in universalis salutis mysterio omni significatione ac pondere exutae manent. Iis enim Spiritus Christi uti non renuit tamquam salutis mediis, quibus semetipsum una cum fidei, spei et caritatis donis liberaliter elargitur. In illis quoque adorationis laus ad Patris gloriam conclamatur. Brevi, in ministerio Verbi Evangelii (*Rom.* 15. 16), in celebratione sanctae liturgiae, mysteria christianae salutis exercentur. Unus idemque Deus est, unus idemque Spiritus necnon baptisma et caritas, quibus vita alitur spiritualis in separatis quoque communitatibus, quae proinde Spiritu Christi ducuntur ad illam communionem communitatemque, in qua sola adservantur omnia salutis media, iuxta ipsius Christi institutum, quae unica Eius est sponsa: Ecclesia catholica.[7]

III. *Quomodo oecumenismi opus actu exercendum sit*

Appellatione « fratres separati »[8] opportune vincula illa in lucem ponuntur, quae, nonobstante separatione, nos cum christianis non catholicis coniungunt. Haud aliter ac ea quibus separamur, illa quoque quibus unimur in concreto vitae catholicae usu palam manifestari debent.

a) *Fratres separatos vere cognoscere oportet.*

Prae ceteris heic studium necessarium est, studium vere obiectivum, benevolo animo conductum. Catholici acquirant oportet omnino meliorem fratrum separatorum doctrinae et historiae, vitae cultualis et asceticae cognitionem, psychologiae religiosae necnon culturae, quae fratribus separatis

propria est.[9] Ad id assequendum multum iuvant de theologicis quaestionibus ex utraque parte conventus, dummodo qui in illis partem habent, sub praesulum vigilantia, vere periti sint.[10] Hac via et separatorum fratrum mens melius cognoscitur eisque fides nostra aptius exponitur.

Sacrae theologiae institutio, prout in seminariis et theologicis scholis viget, multum iuvatur ex hac ad veritatis normam melius adaptata cognitione. Multum enim valet futuros pastores ac sacerdotes pollere theologia ita adamussim elaborata, non mere polemica, in iis praeprimis, quae ad fratrum separatorum erga Ecclesiam catholicam relationes spectant. Institutio ac formatio spiritualis fidelium necnon religiosorum etenim e formatione sacerdotum quam maxime pendet. Sed etiam missionales viri, qui in iisdem terris simul ac non catholici operam dant, si umquam, hodie instructi esse debent de sequelis, quae ex oecumenismo in eorum apostolatum effluunt.

b) *Necessitas orationis pro unitate.*

Sollemne est viris catholicis frequenter ad precationem convenire pro Ecclesiae unitate, quam Salvator Ipse in pervigilio mortis a Patre flagranter expostulavit: « Ut omnes unum sint » (*Io.* 17, 21). Ex corde omnes ad eiusmodi manifestationes oecumenismi spiritualis accurrant, qui tamquam anima totius motus oecumenici revera aestimandus est.

In quibusdam occasionibus particularibus, utpote in « octavario pro unitate », in oecumenicis conventibus, licitum, immo et opportunum est catholicos viros fratribus separatis in oratione consociari. Communis adprecatio in eiusmodi adiunctis, seposito quovis cultu officiali, et perefficax medium supplicationis pro unitate est et genuina expressio vinculorum, quibus catholici cum fratribus separatis adhuc coniunguntur,[11] « ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum » (*Mt.* 18, 20).

Attamen cum nexus isti, proh dolor, solummodo ex parte ac imperfecte vigent, Eucharistiae sacra mysteria in unum non celebrantur. Eucharistiae sacramentum et sacrificium, utpote unitatis a Christo Domino intentae et institutae proprium signum et fons, celebrandum non est nisi in ea fidelium communitate, in qua ecclesiastica haec unitas revera adest.

c) *Cooperatio cum fratribus separatis.*

Hodiedum in re sociali cooperatio latissime instauratur; omnes prorsus homines ad communem operam vocantur, a fortiori ii, qui in Deum credunt, maxime autem omnes christiani utpote Christi nomine insigniti. Omnium christianorum cooperatio coniunctionem illam, qua iam ad invicem uniuntur, vivo modo exprimit communemque Christianismi notam in pleniorem lucem ponit. Cooperatio haec, in non paucis nationibus iam instaurata, magis magisque perficiatur oportet, in regionibus praesertim, quae in via evolutionis technicae inveniuntur, tam quoad humani consortii fundamenta quam in doctrina sociali Ecclesiae necnon in cuiusvis generis remediis contra nostrae aetatis aerumnas, quales sunt fames et catastrophae, analphabetismus et inopiae, penuria habitationum et bonorum iniusta di-

stributio. In eiusmodi cooperatione christiani ab invicem in fide separati facile addiscere possunt, quomodo alter alterum melius cognoscant, magis aestimare sciant itaque ad unitatem viam sternant.[12]

## IV. *Oecumenismi opus tamquam genuinae catholicitatis manifestatio et progressus*

Oecumenismi opus nullatenus sola cooperatione et conventibus absolvitur: postulat insuper activitates quasdam in ipsa catholicorum communitate.

a) *Interior Ecclesiae renovatio.*

Omnis interior Ecclesiae renovatio, utpote quae essentialiter in christianorum adaucta fidelitate erga propriam eorum vocationem consistit, profunde in motum versus unitatem influit. Ad id non parum conferre potest dialogus cum fratribus separatis, ex quo rerum adiuncta, in quibus communio nostra de facto versatur, clarius innotescunt. Ecclesiae renovatio, a Summo Pontifice Ioanne XXIII persaepe invocata, procul dubio insigne obtinet momentum oecumenicum. Variae illae sectiones, in quibus renovatio iam in actu est — motus biblicus necnon liturgicus, proclamatio Verbi Dei, laicorum apostolatus, vitae religiosae renovatae formae, matrimonio iunctorum spiritualitas — tamquam arrha sunt et oecumenismo catholico futuros successus fauste ominantur.

b) *Oecumenismus ut catholicitatis exercitium.*

Oecumenismus genuinae catholicitatis exercitium expostulat, immo in eo ipsa catholicitas vere actuatur. Adiuvat enim nos dignoscere et aestimare bona authentica apud fratres separatos, quae de se ad catholicam plenitudinem pertinent. Invitat nos incessanter catholicitatis notam plenius manifestare. Certo certius Deus Ecclesiae suae omnia gratiae media concredidit; non tamen minus verum est, christifideles illa omni die intimiori modo sua facere necnon hominibus omnibus, in quavis rerum condicione positis, accessibilia reddere oportere. Ecclesia catholicitatem suam continuo plenius manifestat, cum valores omnes, qui Dei opera in humana varietate inveniuntur, Spiritu Evangelii informat. Ita coram gentibus omnibus in mirabili illa culturae diversitate, in pietatis et cultus et spiritualitatis diversis formis sistitur: « iisdem quasi amicta varietatibus libentissime exornatur ».[13]

c) *Conversio cordis.*

Oecumenismus verus absque interiore conversione non datur. A Spiritu divino semper imploranda nobis est gratia sincerae abnegationis, humilitatis et mansuetudinis in serviendo, fraternae in alios propensionis. Ex corde nostro exstirpare oportet egoismum et superbiam, quippe qui in quavis historiae aetate infaustus discordiarum fons fuere. « Obsecro itaque vos », Apostolus gentium affirmat, « ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate et mansuetudine, cum patientia supportantes invicem in caritate, solliciti servare unitatem

Spiritus in vinculo pacis » (*Eph.* 4, 1-3). Exhortatio haec ad illos speciatim spectat, qui ad sacri ordinis dignitatem elevati sunt: Deus enim sacri sacerdotii excelsa dona hominibus misericorditer concedit intuitu continuandae missionis Christi, qui inter nos venit « ministrare non ministrari » (*Mt.* 20, 28).

In suimetipsius abnegatione, in caritatis liberrima effusione, desideria unitatis maturescunt, quae Spiritus Sanctus tam abunde hodie in omnium christianorum cordibus excitat.

## NOTAE

[1] Ita declaratur *unicitas* Ecclesiae eiusque *indefectibilitas,* v. g. apud LEONEM XIII, in Epist. Encycl. *Satis cognitum* (29 iunii 1896): « Hoc ipsum de Ecclesia una, quotquot essent ubique et quovis tempore mortales complexura, vidit ac praesignificavit Isaias cum, futura prospicienti, obiecta species montis est, celsitudinis exsuperantia conspicui, qui imaginem *Domus Domini,* videlicet Ecclesiae, expressam gerebat: *et erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium* (*Is.* 2, 2). Atqui *unus* iste mons est in vertice montium locatus: *una* domus Domini ad quam *omnes gentes* vivendi normam petiturae aliquando confluerent: *Et fluent ad eam omnes gentes... et dicent: venite et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Iacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis eius* » (*Is.* 2, 3) (*A.S.S.,* XXVIII [1895/96], p. 713).

[2] Ita declaratur Ecclesiae *unitas,* cf. Leonis XIII Epist. Encycl. *Satis cognitum* (29 iunii 1896): « Ex quo consequitur, in magno eodemque pernicioso errore versari, qui ad arbitrium suum fingunt Ecclesiam atque informant quasi latentem minimeque conspicuam: item qui perinde habent atque institutum quoddam humanum cum temperatione quadam disciplinae ritibusque externis, at sine perenni communicatione munerum gratiae divinae, sine rebus iis, quae haustam a Deo vitam quotidiana atque aperta significatione testentur. Nimirum alterutram esse posse Iesu Christi Ecclesiam tam repugnat, quam solo corpore, vel anima sola constare hominem. Complexio copulatioque earum duarum velut partium prorsus est ad veram Ecclesiam necessaria, sic fere ut ad naturam humanam intima animae corporisque coniunctio. Non est Ecclesia intermortuum quiddam, sed corpus Christi vita supernaturali praeditum. Sicut Christus, caput et exemplar, non omnis est, si in eo vel humana dumtaxat spectetur natura visibilis, quod Photiniani ac Nestoriani faciunt; vel divina tantummodo natura invisibilis, quod solent Monophysitae: sed unus est ex utraque et in utraque natura cum visibili tum invisibili; sic corpus eius mysticum non vera Ecclesia est nisi propter eam rem, quod eius partes conspicuae vim vitamque ducunt ex donis supernaturalibus rebusque ceteris, unde propria ipsarum ratio ac natura efflorescit » (*A.S.S.,* XXVIII [1895/96], p. 710).

Item in PII XII Litt. Encycl. *Mystici Corporis* (29 iunii 1943): « Nam per iuridicam, ut aiunt, missionem qua Divinus Redemptor Apostolos in mundum misit... ipse est, qui per Ecclesiam baptizat, docet, regit, solvit, ligat, offert, sacrificat. Ea vero altiore donatione, *interna ac sublimi prorsus,* quam supra attigimus, Capitis scilicet rationem describentes influendi in membra sua Christus Dominus Ecclesiam superna sua vita vivere iubet, totum eius Corpus divina virtute sua

permeat, et singula membra secundum locum, quem in Corpore occupant, eo fere modo alit ac sustentat, quo cohaerentes sibi palmites vitis nutrit facitque frugiferos » (*A.A.S.*, XXXV [1943], p. 218). Item: « Quamvis enim iuridicae rationes, quibus Ecclesia etiam innititur atque componitur, ex divina oriantur a Christo data constitutione, ad supernumque finem assequendum conferant... Redemptoris nostri Spiritus est, qui ceu fons gratiarum, donorum, ac charismatum omnium, perpetuo et intime Ecclesiam replet et in ea operatur... sic socialis christianae reipublicae structura, quamvis divini Architecti sui sapientiam praedicet, aliquid tamen inferioris omnino ordinis est, ubi cum spiritualibus donis comparatur, quibus eadem ornatur ac vivit, cum eorumque divino fonte » (*Ibid.*, p. 223). Tandem: « Iuridicis autem hisce vinculis, quae iam ratione sui sufficiunt, ut cuiusvis alius, etsi supremae, humanae societatis nexus longe exsuperentur, alia necesse est accedat unitatis ratio ob tres illas virtutes, quibus nos inter et cum Deo *arctissime* copulamur: christianam inquimus fidem, spem caritatemque » (*Ibid.*, p. 227).

[3] a) *De orientalibus.*

« Eo vel magis quod non ingenti discrimine seiunguntur; immo, si pauca excipias, sic cetera consentimus, ut in ipsis catholici nominis vindiciis non raro ex doctrina, ex more, ex ritibus, quibus orientales utuntur, testimonia atque argumenta promamus » (Leo XIII, Epist. Apost. *Praeclara gratulationis,* 20 iunii 1894, cf. *A.S.S.*, XXVI [1893/94], p. 707).

« Praesertim cum apud illos populos tanta divinae Revelationis pars religiosissime asservata sit; et sincerum Christi Domini obsequium et in eius Matrem intemeratam amor pietasque singularis, et ipsorum Sacramentorum usus vigeat » (Pius XI, Litt. Encycl. *Rerum Orientalium,* 8 septembris 1928, cf. *A.A.S.*, XX [1928], p. 287).

Itemque aestimatione debita ea omnia amplectatur oportet, quae Orientalibus gentibus fuere, peculiare veluti patrimonium, a maioribus tradita; simul quae ad sacram Liturgiam et ad Hierarchicos Ordines spectent, simul etiam quae ad ceteras christianae vitae rationes pertineant, modo eadem cum germana religionis fide rectisque de moribus normis penitus concordent » (Pius XII, Litt. Encycl. *Orientalis Ecclesiae,* 9 apr. 1944, cf. *A.A.S.*, XXXVI [1944], p. 137).

b) *De reformatis.*

« ... qui etiamsi eumdem Christum Iesum veluti Redemptorem agnoscant, et in christiano nomine glorientur... » (Pius IX, Litt. Apost. *Iam vos omnes,* 13 sept. 1868, cf. Mansi, *Amplissima Collectio Conc.*, t. 50, p. 203*).

« ... christianis initiati sacris... » (Leo XIII, *Epist. Longinqua Oceani,* 6 ian. 1895, cf. *A.S.S.*, XXVII [1894/95], p. 399).

« Scotorum nobiscum de fide dissidentium complures quidem Christi nomen ex animo diligunt, eiusque et disciplinam assequi et exempla sanctissima persequi imitando nituntur » (Leo XIII, Epist. Encycl. *Caritatis studium,* 25 iulii 1898, cf. *A.S.S.*, XXXI [1898/99], p. 11).

« Iesum Christum Filium Dei eundemque Servatorem generis humani agnoscunt et fatentur » (Leo XIII, Epist. Encycl. *Satis cognitum,* 29 iunii 1896, cf. *A.S.S.*, XXVIII [1895/96], p. 738).

« ... qui se Christi asseclas esse gloriantur, quique in ipso cum singulorum, tum humanae consortionis spem salutemque reponunt... » (Pius XII, Litt. Encycl. *Lux veritatis,* 25 dec. 1931, cf. *A.A.S.*, XXIII [1931], p. 510).

« ... sono a Noi vicini per la fede in Dio e in Gesù Cristo » (PIUS XII, Nuntius Radiophon. *Nell'alba,* 24 dec. 1941, cf. *A.A.S.,* XXXIV [1942], p. 21).

c) *De anglicanis.*

« Non timide complectuntur atque etiam asserunt summa Dei et Christi eius iura » (LEO XIII, Epist. Apost. *Amantissime voluntatis,* 14 apr. 1895, cf. *A.S.S.,* XXVII [1894/95], p. 587).

[4] Ita Mgr CH. JOURNET: « La transmission ininterrompue de l'exercice valide du pouvoir d'ordre à l'intérieur des Eglises dissidentes sont unt témoignage émouvant des profondeurs de la volonté salvifique de Dieu qui, en continuant de dispenser de cette manière les grâces de contact de son sacrifice et de ses sacrements... nous révèle son étonnant dessein de commencer en quelque sorte à former l'Eglise en dehors de l'Eglise... » (*L'Eglise du Verbe Incarné,* I, *La Hiérarchie Apostolique,* 2ème édit., Desclée, 1955, p. 652). Auctor citat circa illam quaestionem L. BILLOT, *De Ecclesia Christi,* Roma 1921, p. 339.

[5] Cf. *Epist. S. Officii ad R. J. Cushing,* Archiepiscopum Bostoniensem, 8 aug. 1949: « Idem autem suo modo dici debet de Ecclesia, quatenus generale Ipsa auxilium salutis est » (*The American Ecclesiastical Review,* 127 [oct. 1952], p. 308).

[6] Cf. *Epist. supracit.* ad Archiepiscopum Bostoniensem, ubi legitur: « Quandoquidem ut quis aeternam obtineat salutem, non semper exigitur ut *reapse* Ecclesiae tamquam membrum incorporetur. sed id saltem requiritur, ut eidem *voto* et *desiderio* adhaereat » (*Ibid.,* p. 308).

[7] Id diversis modis et diverso gradu locum obtinet, maxime autem apud Orientales separatos. Quando non pauca Sanctae Sedis documenta de « ecclesiis orientalibus », quae a catholica communione seiunctae sunt, mentionem faciunt, id procul dubio ob gravia illa elementa Ecclesiae, quae separatae communiones adhuc servant, fit, praeprimis, quia episcopalis ordo necnon eucharistica synaxis in eis continuatur, quae omnia ad structuram Ecclesiae particularis primaria ratione pertinent. (Quoad terminos in documentis Sanctae Sedis adhibitos, cf. Y. CONGAR, in: *Chrétiens Désunis,* Cerf [1937], pp. 381-382, et in: *Irénikon* [1950], pp. 22-24).

[8] Ita IOANNES XXIII in Litt. Encycl. *Ad Petri Cathedram* (29 iunii 1959): « Eos igitur omnes, qui a Nobis seiuncti sunt, tamquam fratres verbis alloquimur S. Augustini dicentis: " velint, nolint, fratres nostri sunt. Tunc esse desinent fratres nostri, si desierint dicere: Pater Noster " » (*A.A.S.,* LI [1959], p. 515).

Item in *Allocutione* die 14 nov. 1960 habita in Petriana Basilica ad consilia coetusque Concilio Vaticano II apparando: « Verum probe nostis, dilecti filii, ... iussu Nostro Coetum etiam accessise, cuius erit ... ad interrogata eorum fratrum Nostrorum debito honore dignorum respondere, qui, quamvis sint a Nobis, uti loqui solemus, seiuncti ... de Concilii laboribus resciscere aliquid velint » (*A.A.S.,* LII [1960], p. 1010).

[9] PIUS XII in Litt. Encycl. *Sempiternus Rex,* 8 sept. 1951: « Explanat profecto iter, quo assequenda est huiusmodi meta tranquillior sine ira et studio indagatio, qua magis quam exactis aetatibus vetera gesta retexi atque perpendi nunc solent » (*A.A.S.,* XLIII [1951], p. 642).

[10] S. Officii Instructio *De motione oecumenica,* 20 dec. 1949: « Ad colloquia autem inter theologos catholicos et acatholicos mittantur tantummodo sacerdotes, qui, scientia theologica et firma sua adhaesione ad principia et normas hac in re

ab Ecclesia statutas, ad illa vere idoneos se probaverint » (*A.A.S.*, XLII [1950], p. 145). Haec debent fieri « singulari prorsus Ordinariorum vigilantia » (*Ibid.*, p. 144).

[11] Cf. *Instr. S. Off.* supracit.: « Quamquam in omnibus hisce convenientibus et collationibus quaelibet in sacris communicatio est devitanda, tamen non reprobatur communis recitatio Orationis Dominicae vel precationis ab Ecclesia Catholica approbatae, qua iidem conventus aperiantur et concludantur » (*Ibid.*, p. 146, sub V).

[12] Permittuntur conventus cum acatholicis, quando agitur de via, qua « collatis viribus principia fundamentalia iuris naturae, vel religionis christianae defendantur contra colligatos hodie Dei inimicos vel agitur de ordine sociali redintegrando aliisve id genus quaestionibus » (cf. *Instr. S. Off.* supracit., *Ibid.*, p. 145).

[13] Pius XII, Epist Apost. *Cupimus imprimis,* 18 ian. 1952: « ... iisdem quasi amicta varietatibus libentissime exornatur » (*A.A.S.*, XLIV [1952], p. 153).

# DE ECCLESIA

## Pars secunda

### Caput XI

### DE OECUMENISMO

1. [*Introductio*]. Cum Ecclesia ut unum singulareque salutis institutum a Christo fuerit aedificata tamquam unum et unicum signum levatum in nationes, nihil umquam potest eiusdem unitatem intrinsecus violare.

Quae tamen, decurrentibus saeculis, ab Ecclesia Catholica ortae sunt separationes, manifestationem illius indefectibilis unitatis coram mundo universo quodammodo obscurant.[1]

Sacra Synodus, de iis separationibus summopere dolens, nihil omittendum esse declarat quod ad integram omnium christianorum unitatem restituendam conferat: ut voluntas Christi qua omnia membra Ecclesiae in Ipso unum sunt, ad omnes extendatur qui Eius nomine gloriantur, utque fides vera non-christianis efficacius annuntietur.

Id quod nostris temporibus eo magis urget, quo instantius, divina Providentia sic disponente, et ipsae communitates christianorum separatae ad unitatem omnium adspirent.

2. [*De vinculis existentibus et de unitate a Christo intenta*]. Ecclesia vincula agnoscens quibus secum dissidentes filii coniunguntur, omnes materno prosequitur amore [3] qui baptismate renati (cf. *Tit.* 3. 5), secum Christum Deum eumdemque Salvatorem confitentur coramque mundo de Christo testimonium perhibent, maxime si et vero corpore et sanguine Christi participant.

Quae autem mutuae coniunctionis vincula etiam si sunt eucharistica unitatem illam constituere non valent quam Christus inter omnes baptizatos

iussit vigere quamque sive Sacra Scriptura sive veneranda Ecclesiae traditio tam manifeste ostendunt.

Etenim, inde ab initio ipse cultus eucharisticus cum verae fidei professione ab Apostolis traditae ita intime iungebatur ut fideles cuncti in doctrina Apostolorum et communione, in fractione panis et orationibus insimul perseverare dicebantur (cf. *Act.* 2, 42).

Ecclesia a suis exordiis Eucharistiam consummationem unitatis in fide et communione habuit atque ut signum suae unitatis coram mundo universo; quare schismatibus haeresibusque provocantibus huiusmodi omnium christianorum unitatis necessitatem ita affirmavit, ut illos tantum ad cultum eucharisticum admitteret qui in communione sub episcopo cum Sede Romana coniuncto fidem unam, veram et integram profiterentur.[4]

Tantum enim hoc modo communio eucharistica signum est perfectae illius unitatis totius Ecclesiae, quam Sanctus Paulus commendavit dicens: « Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes enim ex uno pane participamus » (*I Cor.* 10, 17 gr.).

3. [*De habitudine Ecclesiae ad christianos singulos dissidentes*]. Ecclesia porro sciens christianos dissidentes multis mediis salutis reapse privari, eorumque separatione manifestationem unitatis signi in nationes levati re obscurari, eos in caritate materna singulos respicit amanterque ad se invitat.[5]

Sacra propterea Synodus incoepta catholicorum, quibus fratres separati de doctrina vitaque Ecclesiae illuminentur ut etiam singuli ad illam attrahantur, probat atque ut promoveantur inculcat.

4. [*De habitudine Ecclesiae ad communitates christianos dissidentes*]. Christiani autem dissidentes ad Ecclesiae Catholicae unitatem ut redeant, non modo ut singuli, verum etiam ut inter se uniti, in propriis suis communitatibus inveniunt incitamenta. In his enim elementa quaedam Ecclesiae exsistunt ut potissimum Scriptura Sacra et Sacramenta, quae, ut media et signa unitatis efficacia unionem mutuam in Christo producere possunt et natura sua, ut res Ecclesiae Christi propriae, ad unitatem catholicam impellunt.[6]

Attamen, quatenus hae communitates elementa servata ita detinent, ut ea segregent a plenitudine Revelationis, eatenus haereditatis Christi dividendae de facto ansam praebent.

Sacra Synodus, dum elementa ab his communitatibus servata, ibi quoque salutifera esse atque fructus vitae spiritualis christianae producere posse non denegat, firmiter tamen docet plenitudinem Revelationis a Christo soli Ecclesiae Catholicae commissam esse eamque dividi non posse,[7] atque proinde ab omnibus christianis ibi agnoscendam esse.

Monet propterea Sacra Synodus omnes fideles, ut fratribus separatis verbo et exemplo semper magis ostendant quod plenitudo Revelationis in sola Ecclesia catholica vere et pure teneatur, ut tandem fratres nostri no-

biscum iterum coniuncti, nobiscum etiam plenitudinem haereditatis Christi possideant.[8]

5. [*De habitudine Ecclesiae ad motionem oecumenicam extra Ecclesiam*]. In pluribus orbis partibus apud multas communitates quae a Beati Petri Cathedra seiunctae sunt, quandam motionem oecumenicam quam vocant exortam esse ut omnes qui in Christum Dominum credunt ad unitatem redeant, S. Synodus cum gaudio agnoscit atque eo magis conamina haec oecumenica benevolenti animo prosequitur quo manifestius divinum afflatum conspiciat ibidem adesse.[9]

Caritate Christi tamen compulsa, motionis oecumenicae auctores enixe commonefacit manifestationem unitatis voluntati Christi conformem effici nullo modo posse, nisi unitas fidei, communionis sacramentorum atque gubernii adamussim secundum ipsius Christi institutionem efformetur. Hanc autem talem esse ut illa triplex unitas nonnisi in unitate communionis sub Romano Pontifice ad effectum deducatur. Quare an et quo gradu reapse oboediatur voluntati Christi, seu quinam gradus, ut aiunt, adsit « oecumenicitatis », commensurandum est ex gradu, quo obiective ad Ecclesiam catholicam habeatur accessus.

Sacra Synodus viam ad unitatem omnium christianorum restituendam difficillimam esse agnoscens, conatus sinceros christianorum dissidentium ad separationes superandas fidelium orationibus peramanter commendat.

6. [*De fine motionis oecumenicae intra Ecclesiam et de periculis evitandis*]. Gaudet porro Sacra Synodus quod et in Ecclesia ipsa motio oecumenica in dies augetur, quae non tantum christianis dissidentibus sincere unitatem quaerentibus effusa prece auxilium praestare intendit, sed etiam labore theologico et pastorali satagit ut Ecclesia domus paterna omnibus christianis clarius in dies appareat,[10] ipsaeque dissidentes communitates viam ad veram unitatem facilius inveniant.

Monet tamen Sacra Synodus universos fideles in hac operositate magna prudentia opus esse ne zelo quodam apostolico, non tamen secundum scientiam, indifferentismi, vel interconfessionalismi, quem vocant, periculo exponantur, neve excitato procedendi modo rei propositae potius noceant quam serviant.[11]

Quam ob rem motionem oecumenicam episcopis ubique terrarum commendat, ut, Apostolica Sede duce, eandem sollerter promoveant eique prudenter moderentur.

7. [*De communione in sacris liturgicis*].[12] Quia in communitatibus ab Ecclesia separatis, praeter baptismum nonnumquam valide conferuntur Sacramenta, et fieri potest ut filii Ecclesiae iure rogare possint ac debeant a ministris separatis eorundem dispensationem; quia ex altera parte pia Mater Ecclesia maxime desiderat, fratres separatos, quantum potest et ipsi indigent, participes facere multorum bonorum, quae Christus Sponsae suae unicae concredit:[13] etenim utpote rite baptizati iidem si bona fide sunt, per se capaces sunt fructuose accipiendi alia Sacramenta;[14] quia tandem

Ecclesia licet invito animo, tolerat matrimonia mixta, in quibus ineundis pars catholica et pars baptizata acatholica sunt ministri Sacramenti: hac de causa non omnis assistentia activa, ea videlicet qua christiani dissidentes in liturgia catholica concursum quemdam effectivum praestant, vel catholici modo simili activo in dissidentium liturgia assistunt, de se intrinsece mala dicatur oportet, etsi plerumque huiusmodi participatio graves ob rationes prohibenda sit. Ideoque ius atque officium Ecclesiae est de communione in sacris leges condendi ad bonum tum filiorum Ecclesiae, tum eorum, qui ab ea dolorose separantur.

Principale autem obstaculum communionis liturgicae inter catholicos atque dissidentes, natura est illius communionis in sacris, qua ipsi filii Ecclesiae inter se iunguntur. Communio enim membrorum Ecclesiae inter se donum est ipsius Christi, uni suae Ecclesiae datum, quo unio in fide sub uno supremo pastore consummatur, quodque signum exstat illius unitatis in veritate et caritate qua Ecclesia Corpus Christi mysticum est, et iam hic in terra figura et inchoatio unitatis in Christo coelestis.

Cum ergo in ipso cultu sacro liturgico, a ministris Christi, nomine et mandato Ecclesiae peracto, communio fidelium fidem Ecclesiae confitetur (cf. *Act.* 2. 42), assistentia activa in sacris liturgicis de se assensus fidei Ecclesiae habenda est. Quare assistentia activa christianorum dissidentium sive in ipso cultu Ecclesiae in genere, sive in specie per receptionem sacramentorum, generatim admitti nequit, utpote unitati fidei et communionis intrinsece contraria atque extrinsece obscuratio signi unitatis Corporis Christi, ex quibus defectibus pericula indifferentismi religiosi, vel interconfessionalismi vel scandali profluere solent.

Unde tantum graves ob causas et remotis periculis assistentia activa in ipso cultu Ecclesiae admitti potest; dum imprimis pro gravitate necessitatis vel magnae utilitatis spiritualis christianorum dissidentium diiudicandum est, an et sub quibusdam conditionibus Ecclesia eos qui non actu proprio ab Ea desciverunt, sacramentis succurrere possit.

Eadem inviolabilis de unitate Ecclesiae doctrina assistentiam quoque activam catholicorum in sacris ritibus dissidentium communitatum generatim prohibet.

Etenim, non tantum quando catholicus, assistens cultui communitatis dissidentis, interne illum approbat, actus eius intrinsece malus est, ideoque numquam permittendus, sed etiam ubi catholicus — tali interna approbatione exclusa — in communitatibus, in quibus sacramenta valide non conficiuntur, sacramentum putativum recipere audet. Talis enim receptio, cum ipse ritus sit contra veritatem catholicam, intrinsece mala dicenda est, ideoque numquam permittenda; dum quaecumque assistentia activa catholicorum in tali cultu de se admitti nequit.

Imo, etiam in communitatibus ubi valide sacramenta conficiuntur, communicatio in sacris ex indole rerum prohibetur. Cultus enim ab eis praestitus, quatenus a cultu Ecclesiae separatus, consummationem in unitate non

perficit et unicitati signi, a Christo Ecclesiae in ipso cultu dati, contradicit nec legitime perficitur. Nec praetermittendum est assistentiam activam in sacris liturgicis communitatis dissidentis, etsi nullo modo in errorem consentitur, suapte natura tamen assensum in fidem illius communitatis significare, ideoque regulariter scandalum provocare et periculum fidei secum ferre. Quare et in hisce circumstantiis quaecumque assistentia activa catholicorum in illo cultu, etiam exclusa Sacramentorum receptione, tantum admitti potest graves ob causas, adhibitis cautelis ad scandalum et periculum perversionis fidei, vel indifferentismi arcenda atque permissione ab auctoritate legitima obtenta.

Ubi autem extrema necessitas spiritualis vel magna saltem utilitas urget, susceptio et petitio sacramentorum a ministro talis communitatis dissidentis admitti potest, conditionibus modo enumeratis impletis. Agitur enim de sacramentis Ecclesiae propriis quae in cultu obiective vero exhibentur; quare non necessariae huic receptioni adhaesio errori, huic communitati proprio, coniungitur.

Quandoque insuper cultui in se obiective vero, accedunt tamen preces liturgicae falsae, vel etiam praedicatio non recta, in quibus casibus pericula perversionis fidei, indifferentismi et scandali difficillime removeri possunt.

Denique conditiones ad liceitatem ponendae aliae ac aliae sunt pro natura cuiuscumque sacramenti.

Mera autem praesenti christianorum dissidentium in sacris nostris liturgicis omnino licita est, immo optanda, dum ab alia parte catholici propter rationabilem causam periculis remotis mere praesentes esse possunt in cultu communitatis dissidentis.

Quod vero ad sacramentalia, preces, loca sacra, funera et alia huiusmodi attinet, in quibus ipsa doctrina unitatis Ecclesiae prohibitionem communicationis de se non exigit, Ecclesia ea praescribit quae pro animarum utilitate, tum catholicorum, tum christianorum dissidentium secundum circumstantias loci et temporis rogantur.

Minime ergo veram communicationem in sacris considerare licet veluti medium universaliter adhibendum quod ad unitatem omnium christianorum in unica Ecclesia Christi restituendam conducere valeat. Non autem excluditur aliqua manifestatio religiosa conscientiae multiplicis coniunctionis nostrae cum christianis dissidentibus, salvis principiis datis, et approbatione Praesulum pro loci atque temporis adiunctis.

8. [*De cooperatione inter catholicos et christianos dissidentes*]. Ubi de modo mediisque agitur quibus, collatis viribus, principia quaedam religionis christianae vel etiam iuris naturae defendantur, rectus socialis ordo instauretur, populi adiumento oeconomico vel culturali indigentes subleventur, catholici cum christianis dissidentibus cooperari possunt et quandoque debent.[15]

Quae quidem cooperatio non modo in bonum humanae familiae cedit,

verum etiam efficax potest praestare auxilium ad suspicationes mutuas mutuaque praeiudicia superanda.

Ut autem haec absque spirituali periculo evenire possint, monet Sacra Synodus ut catholici divinam Revelationem doctrinamque Ecclesiae, nominatim de rebus socialibus, prae oculis habeant,[16] omniaque ipsorum istiusmodi incoepta cum approbatione et sub vigilantia auctoritatis ecclesiasticae procedant.

Tandem, tam praeclarum opus unitatis omnium christianorum restituendae in unam veram fidem Ecclesiamque magis in dies locum suum obtineat in cura animarum. Omnes fideles simul cum fratribus separatis ipsam unionem instanter a Deo implorent, sibique persuasum habeant nulla alia re efficacius christianis dissidentibus sterni viam ad unicam Christi Ecclesiam agnoscendam atque amplectendam quam fide catholicorum probis moribus comprobata.[17]

## NOTAE

[1] Cf. Instructio S. Officii *Ecclesia Catholica,* 20 dec. 1949: *A.A.S.,* 42 (1950), p. 144.

[2] Rationes cur par. 2 hoc modo proponitur, sunt sequentes:

1) Propter *Orientales orthodoxos dissidentes*: Illi enim cultum eucharisticum centrum habent totius religionis. Hodie, sententiam de structura democratica Ecclesiae (« sobornost ») generatim relinquentes, theologi orthodoxi maxime insistunt in elementa catholica, atque imprimis in doctrinam de cultu eucharistico, ut « koinonia ». Duce autem imprimis Prof. Afanassief multi theologi orthodoxi oppositionem creant inter ecclesiologiam universalisticam (i. e. ecclesiologiam Ecclesiae unius et universalis, iuridice hierarchico modo organisatae — uti in Ecclesia Catholica) et ecclesiologiam eucharisticam (i. e. ecclesiologiam Ecclesiarum particularium, non iure divino auctoritative subordinatarum — uti in Ecclesia Orthodoxa). Quare utilissimum videtur indicare quomodo et Ecclesia Catholica incipit ab ecclesiologia eucharistica quae simul est universalistica. Cf. N. Afanassief, N. Koulomzine, J. Meyendorff, A. Schmeemann, *La primauté de Pierre dans l'Eglise Orthodoxe,* Neuchâtel 1960.

2) Propter Protestantes factionum « Ecclesiae superioris » (« High Church », « Haute Eglise », « Hochkichliche Richtung »): Omnes fautores harum factionum conveniunt in hoc quod « koinoniam » eucharisticam signum habent unitatis fidei et communionis ecclesiasticae; immo et generatim successionem apostolicam admittunt, unitatem communionis ecclesiasticae sub Papa autem nequaquam. Cf. E. Abbott, *Catholicity*: *A Study in the Conflict of Christian Traditions in the West,* being a Report presented to H. Gr. the Archbishop of Canterbury, London 1947; M. Thurian, *L'Eucharistie,* Neuchâtel-Paris 1959; H. Asmussen und W. Staehlin, *Die Katholizität der Kirche,* Stuttgart 1957.

3) Propter Lutheranos pure reformatoricos: Illi generatim cultum — imprimis cultum eucharisticum — signum habent unitatis Ecclesiae, unitatem confessionis fidei exigens, non autem communionis ecclesiasticae. Cf. W. Elert, *Abendmahl und Kirchengemeinschaft in der alten Kirche, hauptsächlich des Ostens,* Berlin 1954; P. Althaus, *Die Christliche Wahrheit,* Gütersloh 1952, pp. 507-527.

4) In « Consilio Oecumenico Ecclesiarum » magna confusio habetur quoad doctrinam et modum practicum agendi circa intercommunionem, — confusio, intime cohaerens cum confusione circa unitatem Ecclesiae: iis utile erit, indicare fundamentum dogmaticum atque biblicum signi unitatis in cultu exhibiti.

5) Neque omnes Catholici perspectam habere videntur relationem essentialem inter communionem ecclesiasticam et eucharisticam; unde sententiae minus laudandae, tum de unitate et unicitate Ecclesiae, tum de unitate et unicitate cultus.

[3] Cf. IOANNES XXIII, Encycl. *Ad Petri cathedram,* 29 iun. 1959: *A.A.S.,* 51 (1959), p. 515.

[4] Cf. HERTLING, S. I.: *Communio und Primat,* in: « Xenia Piana SS.mo D.no Nostro Pio Papae XII dicata » (*Miscellanea Hist. Pontif.,* edita a Fac. Hist. Eccl. in Pont. Univ. Greg., Romae 1943, vol. VII, pp. 1-48, praesertim, pp. 27-34); cf. quoque: G. BARDY, *La Théologie de l'Eglise de St. Clément de Rome à S. Irénée,* Paris 1945 et a parte protestantica: W. ELERT, *Abendmahl und Kirchengemeinschaft in der alten Kirche, hauptsächlich des Ostens,* Berlin 1954, pp. 113-121.

[5] Cf. IOANNES XXIII, Encycl. *Ad Petri cathedram,* 29 iun. 1959: *A.A.S.,* 51 (1959), p. 515 et p. 517.

[6] Cf. quoad communitates orientales dissidentes:

IOANNES XXIII, Encycl. *Ad Petri cathedram,* 29 iun. 1959: *A.A.S.,* 51 (1959), p. 515;

PIUS XII, *Alacre studium*: *A.A.S.,* 37 (1945), p. 600.

Cf. quoque J. GRIBOMONT, O. S. B., *Du Sacrement de l'Eglise et de ses réalisations imparfaites,* in: *Irénikon* (1949), pp. 356-357.

Quidquid autem sit de natura talis communitatis separatae, certum est quod in traditione nomen « Ecclesiae » communitatibus orientalibus separatis *saepe* et *constanter* attribuitur: cf. sequentia documenta Ecclesiae:

1074-1075: GREGORIUS VII loquitur de « Ecclesia Constantinopolitana » (*PL* 148, 385-387) et de « Ecclesia orientali » (*PL* 148, 399-400).

1095: URBANUS II inter fines expeditionis Sacrae Crucis « liberationem Ecclesiarum orientalium » enumerat (ita VILLEY, La Croisade, p. 81).

1215: Conc. Lugdun. II: Etsi hic non agitur de Ecclesiis orientalibus adhuc separatis, suum valorem habet id quod in fine professionis fidei Michaelis Palaeologi dicitur: « Ad hanc autem sic potestatis plenitudo consistit, quod ecclesias ceteras ad sollicitudinis partem admittit: quarum multas et patriarchales praecipue diversis privilegiis eadem Romana Ecclesia honoravit, sua tamen observata praerogativa tum in generalibus Conciliis, tum in aliquibus aliis semper salva » (MANSI 24, 70 A s.).

1439: Conc. Florent.: In Bulla *Laetentur caeli,* 6 iul. 1439 legitur: « sublatus est enim de medio paries qui occidentalem orientalemque dividebat Ecclesiam ».

1848: PIUS IX, *In Suprema,* haec habet: « num ipsa haec Sanctae et Apostolicae Ecclesiae unitas in tanta illa vestrarum Ecclesiarum divisione, inveniri possit » (*Pii IX P. M. Acta,* vol. I, p. 85).

1867: PIUS IX in Alloc. in Consistorio circa Patriarchatum Ciliciae Armenorum, 12 iul. 1867, observat quod schisma orientale « ipsas Ecclesias ab unitate catholica iamdiu misere seiunxit et separavit... Etsi vero aliquae ex illis Ecclesiis ad catholicam unitatem... redierint... » (*A.S.S.,* 3 [1867], p. 345).

1868: PIUS IX, *Arcano divinae Providentiae,* titulum habet: « Litterae apostolicae Pii IX ad omnes episcopos Ecclesiarum Ritus Orientalis communionem cum Apostolica Sede non habentes ». Aliquoties quoque in ipsa epistola communitates illae separatae « Ecclesiae » vocantur (*A.S.S.,* 4 [1868], pp. 129-131).
1894: LEO XIII, *Praeclarae gratulationis* loquitur de « Ecclesiis orientalibus » et dicit: « redintegrata nobiscum communione, mirum profecto quanta Ecclesiis vestris dignitas, quantum decus, divino munere accedit » (*Leonis XIII P. M. Acta,* 14 [1894], p. 202).
1898: LEO XIII, *Cum divini Pastoris* titulum sequentem habet: « Litterae apostolicae de erectione Archisodalitatis precum et piorum operum pro reditu Ecclesiarum dissidentium ad catholicam unitatem... » (*Leonis XIII P. M. Acta,* 18 [1898], p. 49).
1907: S. Congreg. indulgentiarum dicit: « Ad impetrandam optatam inter Ecclesiam Catholicam et Ecclesias ab hac dissidentes unionem ».
1912: S. PIUS X, Const. Apost. *Tradita ab antiquis* haec habet: « pax Ecclesiae graecae cum latina » (*A.A.S.,* 4 [1912], p. 610).
1920: BENEDICTUS XV, Encycl. *Spiritus Paraclitus* dicit: « Atque utinam his monitis obsequantur orientales in primis Ecclesiae, quae iam nimium diu a Petri Cathedra averso sunt animo » (*A.A.S.,* 12 [1920], p. 421).
1924: PIUS XI, « de Orientis Ecclesiarum doctrinis institutisque » (*A.A.S.,* 16 [1942], p. 491).
1928: PIUS XI, *Mortalium animos* loquitur de acatholicorum actione « ad consociandas christianas Ecclesias » (hic autem « Ecclesia » magis sumi videtur in sensu sociologico) (*A.A.S.,* 20 [1928], p. 9).
1944: PIUS XII, *Orientalis Ecclesiae decus* pluries communitates orientales separatas « Ecclesias orientales » vocat (*A.A.S.,* 36 [1944], pp. 129 ss.).
1945: PIUS XII, *Orientales omnes Ecclesias* agit de communitatibus separatis (patet ex A.A.S., 38 [1946], p. 33) et dicuntur quandoque « societates » (p. 59), quandoque « Ecclesiae », v. g. p. 56: « Cum dissidente Ecclesia coniunctio »; insuper: *A.A.S.,* 38 (1946), pp. 35, 36, 42, 45, 46, 47, 48.
1953: PIUS XII, *Orientales Ecclesias*: *A.A.S.,* 45 (1953),, p. 5: agitur de communitatibus separatis. Cf. de materia huius notae imprimis: CONGAR, *Chrétiens désunis,* pp. 381-382, cum complemento in: *Irénikon,* 23 (1950), pp. 22-24.

[7] IOANNES XXIII, Encycl. *Ad Petri Cathedram,* 29 iun. 1959: *A.A.S.,* 51 (1959), p. 511; cf. quoque: Allocutionem eiusdem Summi Pontificis, occasione « Horae Sanctae » in Basilica Vaticana, 5 iunii 1959: *L'Osserv. Rom.* 7 iunii 1959; eiusdem S. Pontif. Allocutio ad moderatores dioecesanos Act. Cath. Italicae: *L'Osserv. Rom.* 10-11 aug. 1959; eiusdem S. Pontif. Encycl. *Grata recordatio,* 26 sept. 1959: *A.A.S.,* 51 (1959), pp. 677-678.

[8] Cf. S. AUGUSTINUS, *Miscellanea Agostiniana,* t. I, *Sermones* (Morin), p. 575: « Non ei dico: Domine (dic) fratri meo dividat mecum haereditatem; sed dico, Domine, dic fratri meo teneat mecum haereditatem ». Insuper: Sermo ad Caesareensem Ecclesiae plebem, n. 5: *PL* 43, 694: « Veni ad haereditatem: maxime quia ipsa haereditas non est illa terra quae data est filiis Iacob. Filiis Israel data est terra: quanto a pluribus possidebatur, tanto plus angustabataur. Haereditas nostra pax vocatur. Testamentum lego: Pacem meam do vobis, pacem meam

relinquo vobis (*Ioan.* XIV, 27). Simul teneamus quod dividi non potest. Non eam angustat numerosus possessor, quanticumque venerint ».

[9] Instructio *Ecclesia Catholica*: *A.A.S.,* 42 (1950), p. 142.

[10] IOANNES XXIII, *Ad Petri Cathedram,* 29 iun. 1959: *A.A.S.,* 51 (1959), pp. 510-511.

[11] Instructio *Ecclesia Catholica*: *A.A.S.*, 42 (1950), p. 144.

[12] Cf. Constit. *Ad evitanda scandala* Martini V, a. 1418 in Concilio Costantiensi lata (MANSI 27, 1192-1193; cf. de hac constitutione: SUAREZ, *Disput., De Censuris,* disp. IX, sect. II, ed. Vives, Parisiis 1866, t. XXIII, pp. 262-270; F. CAPPELLO, *De Censuris,* ed. 4, Romae 1950, p. 133). Quoad documenta fere omnia praeteriti temporis, cf.: « Verbali delle Conferenze Patriarcali sullo stato delle Chiese Orientali e delle adunanze della Commissione Cardinalizia per promuovere la riunione delle Chiese dissidenti, tenute alla presenza del S. P. Leone XIII (1894-1902) con note illustrative e documenti (pro manuscripto) », Tip. Pol. Vat. 1945, pp. 537-637 (*de Communicatione in Sacris*); insuper: MARCO DELLA PIETRA, O. F. M., *Collectio Rescriptorum praesertim S. S. Congreg. S. Officii et de Prop. Fide,* a. 1933, in S. Congr. pro Eccl. Orient. prot. 38/29 asservata. Ad haec documenta imprimis addendum est: Decretum S. S. C. S. Officii de sacramentis sub determinatis conditionibus dandis alumnis, filiis « Orthodoxorum », in scholis catholicis, a. 1957 editum.

Insuper e *C.I.C.* ad rem praesertim pertinent: cc. 731, 2; 1258, 1; 2259; 2260; 2261; 2262; 2263; 2267; 2238, 2; 2316 et 2314, 1, n. 1.

Rogant revisionem praescriptionum Romanae Curiae de relationibus cum acatholicis et speciatim mitigationem quoad communicationem in sacris cum « Orthodoxis » Orientalibus: plus quam 60 episcopi e regionibus orientalibus et duo Superiores generales ordinum religiosorum. Contra falsum et periculosum « irenismum oecumenicum » votum dederunt 6 episcopi armenici et nonnulli alii. Sed nullum de communicatione in sacris verbum faciunt S. E. Card. Agagianian cum 8 suis armenis Episcopis (cf. *Acta et Documenta Conc. Vat. II apparando,* Ser. I, Vol. II, Pars IV, pp. 394-400 et Pars IV passim).

Rogat quoque mitigationem praescriptionum de communicatione in sacris Pontificium Institutum Orientalium Studiorum (cf. *Acta et Documenta...,* Ser. I, Vol. IV, Pars I, p. 158 sqq.).

[13] LEO XIII, *Satis cognitum*: *A.S.S.* 8 (1895/96), p. 712.

[14] Cf. P. GASPARRI, *Tract. canonicus de SS. Eucharistia,* t. II, Parisiis 1897, p. 354: « Viatores baptizati sunt iure divino per se capaces sacrae communionis. At... Ecclesia... prohibuit aliquibus, utcumque iure divino capacibus, praeberi sacram communionem.

[15] Instructio *Ecclesia Catholica*: *A.A.S.,* 42 (1950), p. 145.

[16] Ibid.

[17] Ibid., pp. 146-147.

## 2) RELATIO EM.MI P. D. AUGUSTINI CARD. BEA PRAESIDIS SECRETARIATUS AD CHRISTIANORUM UNITATEM FOVENDAM

*De Oecumenismo catholico. Introductio.* Schema hoc est *pastorale* (cf. titulum); quare non tractat ex professo quaestiones theologicas. Hodie tamen motio oecumenica non iam potest in Concilio omitti.

I. Per dimidium iam fere saeculum apud *separatos fratres* motum quemdam prorsus novum, motum videlicet oecumenicum ut aiunt, cernere licet. Postquam enim unio cum Apostolica Sede abrupta fuit, statim ab initio separatorum communitates magis magisque in nova fragmenta et fractiones dilapsae sunt.

Hodie autem, tam in Occidentis quam in Orientis plagis, apud christianos separatos nisus sinceri et serii manifestantur et iam succreverunt in motum sat robustum et dilatatum, qui conscie ad restaurandam visibilem unitatem tendit, qualem ipse Dominus voluit pro Ecclesia sua.

Motionis huius verae *rationes* non exclusive in rerum circumstantiis practicis positae sunt, ut ex. gratia in contactu frequentiore per novissima nostri temporis communicationis media. Motio oecumenica in Occidente propriam originem ducit potius e Pietismi circulis una cum missionali zelo ortis in sinu Protestantismi saeculo decimo octavo et decimo nono; ex oppositione contra rationalismum et liberalismum theologicum (Albrecht Ritschl, Friedrich Schleiermacher) omne revelatum subvertentem, et contra criticam biblicam (D. F. Strauss, Bruno Bauer, F. C. Baur), quae schema dialecticum et rationalisticum a Hegel propositum ad inspiratos libros infauste applicavit.

Ad videndum quanti ponderis fuerit iste motus pietisticus et missionarius in protestantico « Réveil », ut aiunt, considerare oportet progressum operis missionarii protestantium in Asia et Africa, necnon antiquioris liberalismi diminutionem in hodierna theologia auctorum ut Karl Barth et sequaces eius.

Quod autem tendentiam ad unitatem Christianorum attinet, quae inde nata est, duos modos notamus: primum qui practica cooperatione in « Vita et Actione » (Life and Work) unitatem represtinare enititur, alterum qui id mediante profundiore studio « Fidei et Constitutionis » (Faith and Order) obtinere desiderat.

Instructio S.S. Congregationis S. Officii « De Motione Oecume-

nica », data die 20 decembris 1949, indolem sincere religiosam istius motionis hisce verbis laudavit:

« Iam vero in pluribus Orbis partibus, quum ex variis externis eventibus et animorum mutationibus, tum maxime ex communibus fidelium orationibus, *afflante quidem Spiritus Sancti gratia,* in multorum animis ab Ecclesia Catholica dissidentium desiderium in dies excrevit ut ad unitatem omnium redeatur qui in Christum Dominum credunt ».

Oecumenismus non catholicos hodie quasi coaluit in Consilio Mundiali Ecclesiarum (WCC) (198 communitates religiosae!). Consilium illud initio erat satis contrarium Ecclesiae catholicae; hodie econtra quaerit nostram collaborationem in rebus indifferentibus; sed non iam quaerit nostram aggregationem ad Consilium.

II. Numquam revera *theologi catholici* studia indagationesque circa fratres separatos missas fecerunt. Sufficiat haec praeclara nomina recolere: Jacques Bénigne Bossuet, auctorem operis « Histoire des variations des Eglises protestantes » (1688) et Johann Adam Moehler eiusque opus « Symbolik, oder Darstellung der dogmatischen Gegensätze der Katholiken und Protestanten nach ihren öffentlichen Bekenntnisschriften » (1832).

Cum prima indicia renovationis spiritualis in ambitu protestantismi apparuerunt, iam theologi catholici contemporanei, insignium praedecessorum vestigia prementes, momentum ac indolem huius innovationis nova luce collustrarunt. Abundat litteratura de motione oecumenica moderna.

Ipse Dr. Visser't Hooft, Secretarius Generalis Consilii mundialis Ecclesiarum, apertis verbis agnovit eximium valorem operum quae a catholicis theologis publici iuris facta sunt de motione oecumenica eiusque historia ac theologia, asseverando id inter optima pertinere, quae nunc praesto sunt (Gustave Thils, Jérôme Hamer, o. p., Prof. W. Van de Pol, Bernard Leeming, s. i., Albert Brandenburg, etc.). Haud paucae etiam ephemerides fundatae sunt, quarum principalis finis est, in luce principiorum theologiae catholicae studere atque examinare motionis oecumenicae novas in dies manifestationes « Unitas » in triplici editione prodit: italica, gallica et anglica; iterum gallice « Istina » et « Irenikon »; germanice « Catholica » et « Una Sancta »; anglice vero « Atonement » simul cum ceteris quibusdam.

III. Catholici theologi non in mera opinionum confrontatione, scripto facta quasi a longe et per absens, totam eiusmodi activitatem absolverunt. E contra *occursus personales* et contactus immediati locum habent in benevola animi dispositione admodum diversa ab acri alter-

catione, quae initio Reformationis inter Ioannem Eck et Martinum Lutherum exorta erat. Hodiernae theologorum collationes iuxta verba fel. record. Papae Pii XII vere sunt: « tranquillior et sine ira et studio indagatio... ».

Ante omnia *in regionibus, ubi* tam catholici quam protestantes et orthodoxi studiorum instituta utpote Universitates, facultates theologicas, scientificae indagationis centra habent, *in regionibus, ubi* utraque pars possidet centra spiritualis vitae, utpote antiquas abbatias, domus recollectionis vel ubi habentur communitates modernae protestantium, puta Taizé, *theologi catholici, orthodoxi et protestantes in unum frequentius conveniunt* sive in forma magis officiali, quia sub immediata directione cuiusdam Sacrae Hierarchiae membri, sive in forma officiosa, cum approbatione tamen Hierarchiae competentis. Inde a saeculo decimo sexto *prima vice* hodie demum evenit, quod Hierarchiae catholicae membra et separatorum dirigentes necnon professores theologiae colloquia et contactus instauraverunt circa res theologicas et circa spiritualitatem.

Apud *protestantes* interna motionis oecumenicae evolutio ad *notabilem mutationem relationum* versus Ecclesiam Catholicam adduxit. Loco antiquioris despectus et antagonismi nunc apud non paucos idque melioris notae acatholicos succedit habitudo inquirendi et interrogandi, ut accuratas informationes obtineant. Sed etiam *catholici* veriorem notitiam de aliis, quae hodierno statui respondeat, inquirunt. Utraque pars sentit, quam necessarium sit, propriam mentem humaniter patefacere, alteri respondere, comprehendere et comprehendi. Procul dubio post peractas disputationes haud raro differentiae iterum apparent, quae contrastantes manent. Unum tamen obtentum est, *dialogus* non omittitur, immo communis oratio ad Dominum, qui in restauranda unitate nos adiuvet, dialogo finem imponit.

Heic recordari liceat, catholicos theologos iam saepius adfuisse congressibus oecumenicis separatorum, absque formali participatione, imprimis adunationibus Consilii Mundialis Ecclesiarum.

Notare praesertim oportet quam benevolenter *Concilii Vaticani II indictio* a separatis acceptata est. Tam verbo quam scripto frequenter contactus omnino certiores nos fecerunt de universali sympathia tam in Oriente quam in Occidente, quae spem ingerit fore ut ad proximum Concilium maiores christianae denominationes observatores delegatos mittant. [Duo e maximis in Occidente separatorum denominationibus, Ecclesia Anglicana et Ecclesia Evangelica Germaniae iam utraque proprium repraesentantem permanentem nominaverunt apud

Secretariatum nostrum ad melius praeparationem Concilii observandam].

IV. *Separatorum* motio oecumenica certo certius non solummodo eorum dirigentes et theologos tangit. Penetrat enim in fere omnes coetus *vitae communitariae;* haud secus ac apud nos Actio Catholica, renovatio liturgica, et zelus missionalis etiam laicorum populum movent. Ultimus congressus motus oecumenici recenter in New-Delhi, India, 1961 celebratus, peculiari modo hanc penetrationem commendavit: oecumenismus, dicebat, concretius actuetur in paroeciis, in tota mentis habitudine, in oratione, in activitate fidelium.

Neque ex parte *nostra,* theologica studia circa noviter exorta problemata, sola sufficiunt. Demum *praxis vitae* christianae in Ecclesia, utpote manifestatio plenitudinis gratiae nobis a Christo Salvatore impertitae, responsionem resolutivam afferre debet.

Hisce rationibus permoti Schema Decreti Pastoralis proponimus, in quo sermo non est mere de studiis historicis et theologicis, de peritorum collationibus, de communi opere directorum et specialistarum, sed potius de renovatione interioris vitae Ecclesiae, videlicet de oecumenismo, qui situs est in profundiore assimilatione et in evidentiore manifestatione divitiarum spiritualium, in quibus plenitudo Mysterii Salutis in Christo consistit, de oecumenismo dico, qui cordis conversionem implicat.

Persuasum habemus, quod in medio saeculi, in quo praeter materialismum omnes spirituales valores devastantem, nihilominus alia ex parte hanc motionem cernimus, quae unitatem pro omnibus separatis restaurare enititur, Ecclesia Catholica in Oecumenico Concilio sollemniter eo adunata verbum sollicitudinis pastoralis edicere omnino debeat, verbum rectam viam indicans ad incitamentum omnibus, qui sub Sancti Spiritus suggestione parati sunt operari et sacrificia sustinere: ut omnes unum sint!

## 3) RELATIO EM.MI P. D. ALFREDI CARD. OTTAVIANI PRAESIDIS COMMISSIONIS THEOLOGICAE

*De Ecclesia*: *Pars Altera, Caput Undecimum. Introductio.* Postquam in memoriam vocata sunt quaedam principia, modo speciali agitur de unione eucharistica, qua ratione nempe ea sufficiat et qua ratione non sufficiat ad unionem Christianorum a Christo volitam. Ratio expositionis est quia unio eucharistica hodie ponitur in centro disputationum oecumenicarum.

Clare in capite distinguitur unio cum Ecclesia ope conversionis in-

dividualis et via conversionis communitatis; atque prima expressis verbis laudatur, ob errores etiam inter catholicos sparsos. Dixit quidam professor universitarius, e protestantismo conversus, nec dixit sine dolore: « Si audio nonnullos catholicos, melius fecissem si in haeresi permansissem »; et alius minister protestans, licet credat Ecclesiam Catholicam Romanam esse unicam veri Christi Ecclesiam, manet ubi est, dicens se tale consilium a theologis catholicis accepisse.

Brevem expositionem de conversione individuali sequitur longior de conversione communitatum, et fautoribus motionis oecumenicae clare exponitur, quid reapse significet efficaciter velle eam unionem quam Dominus Noster voluit.

In numero ultimo huius Capitis aggressa est Commissio Theologica quaestionem difficilem de Communione in sacris. Agitur tantum de Communione in sacris liturgicis, in Sacrificio videlicet et Sacramentis, et non de mera in iis quadam assistentia, sed de participatione magis minusve activa.

Statuuntur haec principia:

Primum est semper esse illicitam talem participationem, qua agnoscitur cultus falsus et illegitimus ut verus atque legitimus.

Secundum est non omnem participationem activam natura esse peccaminosam.

Tertium est omnem participationem activam natura sua esse talem, ut obscuret sacram liturgiam ut signum unitatis ecclesiasticae, ideoque non nisi gravem ob causam permitti posse.

Quartum est communionem in sacris non adhiberi posse ut medium reunionis christianorum.

Capite de oecumenismo et communione in sacris absolvitur Constitutio de Ecclesia peregrinante. Sperat Commissio Theologica se quaedam contribuisse pro illa unione quae Summo Pontifici tantopere cordi est. Non tamen re humanitus considerata spes magna adest conversionis communitatum. Dixit enim Secretarius Generalis « consilii oecumenici ecclesiarum », ex plus quam ducentis ecclesiis in urbe Delhi congregatis, quantum ipse sciebat, nullam paratam fore, ut admitteret Primatum Romani Pontificis eiusdemque infallibilitatem. Quare oremus ut illuminentur a Spiritu Sancto, sicut exeunte saeculo decimo sexto illuminati fuerunt Rutheni, quorum Episcopi, ut legimus in Bulla Clementis VIII *Magnus Dominus* (23 dec. 1595): « divina Spiritus Sancti luce eorum corda illustrante, coeperunt ipsi secum cogitare, et inter se, multa consultatione et prudentia adhibita, conferre et serio tractare, se et greges quos pascerent non esse membra corporis Christi, quod est Ecclesia, quia visibili ipsius Capiti Summo Romano Pontifici, non cohaererent

et propterea spiritualis vitae influxus se non posse capere, neque crescere in charitate, cum ab eo essent disiuncti a quo secundum Deum pendet totum corpus compactum et connexum per omnem iuncturam subministrationis in mensuram operationis uniuscuiusque membri ... Quamobrem ... decreverunt redire ad suam et omnium fidelium matrem, Romanam Ecclesiam ».

Quibus nil addendum.*

## 4) ANIMADVERSIONES SODALIUM

Card. RUFFINI: Utrumque schema, ut universe loquar, mihi placet et ambo inter se facile componi possunt.

*De schemate Commissionis Theologicae* haec animadvertenda censeo.

Pag. 3 [1] et ss. Quaero: cur non distinguuntur Orientales dissidentes a Protestantibus? Illi habent veram fidem in Deum, unum et trinum, in Iesum Christum, Deum et hominem; praeter Verbum Dei, seu S. Scripturam, et Sacramenta, inter quae eminent baptismum et Eucharistia, habent cultum magnum erga B. Mariam Virginem, erga Sanctos, et dogmata multa fidei catholicae. Protestantes, vero, praeter S. Scripturam habent tantum fidem in Deum et plus minusve in Christum.

Pag. 5,[2] lin. 11. Cum agatur de Oecumenismo, nonne oporteret addere nomini Ecclesiae *catholicae* appellationem: *Romanam?* Plures enim Angli, e. g., quamquam protestantes, se appellant catholicos.

Pag. 8,[3] lin. 3. « ... Ecclesia ». Quaenam auctoritas Ecclesiae hic intelligitur: estne S. Sedes an Episcopus?

*Schema Secretariatus.*

Pag. 5,[4] linn. 14-15: « ... incorporationis sacramentale signum ». Dixerim — rectius ut opinor —: incorporationis *causa* et signum.

Pag. 5, linn. 20-21: « in sanctitate et veritate »; melius: « in veritate et sanctitate ».

Pag. 8,[5] linn. 20-25. De participatione dissidentium in celebratione Eucharistica, magis mihi placet quod dicitur in hoc schemate quam

---

* Relatio Em.mi Card. Ottaviani ab Exc.mo Secretario Generali lecta est.

[1] Cf. pp. 792 ss.

[2] Cf. p. 793.

[3] Cf. p. 795.

[4] Cf. p. 785.

[5] Cf. p. 787.

quod scriptum legitur in schemate Commissionis Theologicae pag. 7,[6] linn. 29-35.

Card. BROWNE: *De Oecumenismo*: 1) Componantur ad invicem schemata.

2) Illud Card. Bea bonum fundamentum praebet, quibusdam modificatis, v. g. pag. 10,[7] linn. 15-20.

3) In illo Card. Ottaviani moderari posset modus loquendi in pag. 5,[8] linn. 30-35. Item omittenda esset vox *factio* in pag. 11,[9] nota 2.

## 5) SUFFRAGIA SODALIUM

Card. PIZZARDO: Ambo schemata placent, habita ratione animadversionum quas Em.mi Cardinales Ruffini et Browne fecerunt.

Card. ALOISI MASELLA: Placet iuxta modum: secundum votum Em.mi Cardinalis Pizzardo idest iuxta animadversiones factas ab Em.mis Cardd. Ruffini et Browne.

Card. FERRETTO: Duo schemata placent iuxta mentem Cardinalium Ruffini et Browne.

Card. LIÉNART:[1] Placet utrumque schema, quorum prius est documentum doctrinale et alterum pastorale. Exopto ergo quod, sive separatim, nomine utriusque organismi competentis, sive in unum reducta de consensu duorum Em.morum Cardd. Relatorum, ad Concilium haec schemata praesententur.

Card. MCGUIGAN: Placet secundum mentem Card. Ruffini et Card. Browne. Ambo schemata sunt bona, immo optima. Concordia fiat cum magna caritate inter utrumque schema ita ut fratres separati intelligant satis faciliter veram positionem Catholicam.

Card. RUFFINI: Placent mihi duo schemata, additis illis brevibus correctionibus, quas ausus sum proponere et secundum mentem etiam Em.mi Card. Browne. Oblitus sum animadvertere in pag. 7, in lin. 29, admitti aliquando participationem activam christianorum dissidentium.

---

[6] Cf. p. 795.
[7] Cf. p. 788.
[8] Cf. p. 794.
[9] Cf. p. 797.
[1] Nonae Congregationi non interfuit.

« Generatim » dicitur in textu « admitti nequit »: « generatim »! Ergo aliquando admittitur. Ni fallor, ut iam notavi, Secretariatus non est favorabilis isti participationi activae in mysterio Eucharistico celebrando. Et propterea, iterum dico, admiratione percussus sum, in hoc casu, Secretarium esse severiorem Commissione dogmatica.[2]

Card. SIRI:[3] Placet iuxta modum: duo schemata componantur, non enim, in modo saltem, plane conveniunt.

Non placet titulus « Oecumenismus Catholicus », quia hucusque vox « Oecumenismus » sat aequivoca fuit.

Card. QUIROGA Y PALACIOS: Placent duo schemata. Componantur in unum schema, attentis dictis ab Em.mis Ruffini et Browne.

Card. GARIBI Y RIVERA:[4] Placet.

Card. CENTO: Placet utrumque schema, ratione habita observationum Em.morum Ruffini et Browne.

Card. GODFREY: Placet iuxta modum: habita ratione observationum Em.morum Ruffini et Browne. Vellem addere aliquid de nomine « Catholicus » de quo Em.mus Card. Ruffini. In documentis officialibus nos vocamur « Romani Catholici ». Quinquaginta abhinc annis non erat tanta insistentia de hoc.

Ratio est quod Anglicani nunc saepe saepius sibi assumunt nomen « Catholici ». Nos non raro « Romanos » sine termino « Catholicos » (vocant); et promovent apparentias Catholicas, decipiuntur multi.

Spero quod in colloquiis theologicis oecumenicis nostros servaturos nostram positionem et dignitatem.

Tendentia iam est repetere « mea culpa » quasi nos fuimus sola causa Reformationis saeculi XVI.

Card. CONFALONIERI: Placet utrumque schema, ratione habita animadversionum Em.morum Patrum.

Card. RICHAUD:[5] Placet iuxta modum: scilicet concordantia attenta cum Decreto de oecumenismo catholico ab Em.mo Card. Bea proposito.

Card. RITTER:[6] Placet.

---

[2] Textus transcriptus est ex taeniola magnetica.
[3] Nonae Congregationi non interfuit.
[4] Nonae Congregationi non interfuit.
[5] Nonae Congregationi non interfuit.
[6] Nonae Congregationi non interfuit.

Card. COUSSA: Placet utrumque schema. Sequentia noto:

*a*) Quae Em.mus Card. Ruffini adnotavit de distinctione inter dissidentes et protestantes facienda optima sunt. Saepe sermo de hac necessaria distinctione factus est in Curia et non pauci nostri habent dissidentes nostros uti aliquam sectam sicut protestanticae sectae, non distinguentes inter haereticos et schismaticos contra modum agendi ipsius C.I.C.

*b*) In cap. XI de Ecclesia, pag. 7 [7] in fine, quod aliquid sit *intrinsece* contra voluntatem Christi quodque graves ob causas... admitti possit, indigere videtur explicatione.

Card. SILVA HENRIQUEZ: [8] Placet iuxta modum: secundum animadversiones quas propono.

*De Oecumenismo Catholico.* 1) Pag. 9,[9] lin. 23: Pro locutione « Proclamatio verbi Dei » (cum revera nihil aliud denotet quam « motum kerigmaticum », in quo elementis positivis aliqua quoque negativa sociantur), videretur aptior haec pericope: « motus renovationis methodus praedicationis et catecheticae ».

2) Pag. 9, linn. 23-24: Pro locutione: « Laicorum apostolatus » (cum decursu saeculorum huiusmodi apostolatus iam aliquo modo excultus fuerit) videretur recentiores Ecclesiae pressius exprimere haec locutio: « homologatio apostolatus laicorum organice dispositi una cum Sacra Hierarchia ».

3) Pag. 9, lin. 24: ad complendum prospectum signorum quibus panditur renovatio interna Ecclesiae, videretur adnumerandas esse etiam « providentias Ecclesiae pro aequioribus conditionibus socialibus necnon pro agnoscendis iuribus populorum politicam autonomiam exposcentium ».

*De Ecclesia,* Pars II, Caput XI: Placet iuxta modum. 1) *Pro toto schemate*: Cum in hoc schemate agatur etiam de Communitatibus Orientalibus, quibus saepe et constanter in documentis pont. Ecclesiae nomen agnoscitur, videretur horum fratrum separatorum psychologiae magis conforme in hoc ipso schemate Ecclesiam Catholicam per se semper appellandam esse cum adiectivo « Catholica » (« Eccl. Catholica »); v. gr. in titulis §§ 3-4-5-6, initio § 3, etc.

2) Pag. 4,[10] lin. 4, Pericope: « et communione, in fractione panis », in Vulgata ita se habet: « et communicatione fractionis panis ».

---

[7] Cf. p. 795.
[8] Nonae Congregationi non interfuit.
[9] Cf. p. 788.
[10] Cf. p. 793.

3) Pag. 4,[11] linn. 32-34: forsan magis fluens hoc modo: « ... dissidentes incitamenta inveniunt ut ad Ecclesiae Catholicae unitatem redeant, non modo ut singuli, verum etiam inter se uniti, in propriis suis communitatibus ».

4) Pag. 5,[12] linn. 18-19: (Ut supra, n. 1) videretur magis « psychologicum » vitare illa duo « nobiscum », hoc modo: « ut tandem huic Ecclesiae fratres isti iterum coniuncti, plenitudinem possideant haereditatis Christi ».

5) Pag. 5, lin. 34: loco verbi « gubernii », magis placet traditionale verbum « regiminis ».

6) Pag. 6,[13] lin. 5: loco verbi: « difficillimam » videretur aptius dicere: « varias ob causas difficilem *evasisse* agnoscens ».

7) Pag. 9,[14] lin. 22: loco: « Ecclesiae, Ecclesi*a*.

8) Pag. 10,[15] linn. 14-17: videtur deesse aliquod verbum.

Card. JULLIEN: Placent schemata. Ambo placent, sed ambo in unum componantur, ratione habita de iis quae animadverterunt Em.mi Cardinales Ruffini et Browne.

Card. LARRAONA: Placent, praehabitis observationibus factis ab Em.mis Browne et Ruffini et illis etiam quae dicta iam fuerunt agendo de communicatione in divinis. Unum schema conficiatur (c. 1258) si possibile est etiam cum alio schemate de communicatione in divinis.

Card. BROWNE: Utrumque schema de Oecumenismo placet iuxta modum: attentis illis quae ab Em.mo Card. Ruffini dicta sunt et paucis illis quae dixi et quae scripto trado,[16] examinatis quoque observationibus Em.mi Card. Coussa et Em.mi Larraona.

Card. ALBAREDA: Placet iuxta modum: placent ad mentem Eminentissimorum Relatoris, Browne et Ruffini, praesertim de differentia inter protestantes et orientales.

Beat. GORI: Placet iuxta modum utrumque schema ad mentem Em.morum Patrum Ruffini, Browne et Godfrey.

Card. CHEIKHO: Placet, ad mentem Em.morum Patrum.

Exc. O'CONNOR: *De Ecclesia,* cap. XI: Placet quoad substantiam attentis eis quae dicta sunt ab Em.mis Cardd. Ruffini et Browne. Prae-

---

[11] Cf. p. 793.
[12] Cf. pp. 793-794.
[13] Cf. p. 794.
[14] Cf. p. 796.
[15] Cf. p. 797.
[16] Cf. p. 807.

cepta particularia remittantur tamen ad Commissionem pro Codicis emendatione.

*De Oecumenismo Catholico*: Placet iuxta modum: paragraphus prima « De Ecclesiae unicitate atque unitate » et paragraphus secunda « Quaedam Ecclesiae elementa etiam extra eius septa inveniuntur » natura sua ad schema doctrinale de « Ecclesia » pertinent. Reliqua planius proponenda mihi videntur, praemisso prooemio historico de Ecclesiae innumeris conatibus ad unionem christianorum fovendam.

Exc. Ujčić: Placet iuxta modum: secundum expositionem Em.mi Card. Bea. Placent ea, quae dixit Card. Ruffini de Orientalibus et Evangelicis, sed hi revera satis bene callent Sacra Scriptura. Catholici vita practica praecellentiam Ecclesiae Catholicae ostendant. Probo observationes Card. Coussa de « intrinsece ».

Exc. Antezana y Rojas: Utrumque schema placet iuxta modum: post relationes Em.morum Bea et Ottaviani factas, adhaereo opinionibus praecipue Em.morum Cardd. Ruffini, Browne, Larraona.

Exc. Beras: Placent duo schemata ad mentem Em.morum Cardd. Ruffini, Browne et Coussa.

Exc. Cooray: Placet. Perpensis autem observationibus Em.morum Cardd. Ruffini, Bea et Coussa. Optandum ut fiat unum decretum ex utroque schemate.

Exc. McKeefry: Placet iuxta modum: secundum observationes factas ab Em.mis Cardd. Browne, Godfrey et Coussa.

Exc. Alter: Placet iuxta modum: utrumque schema placet. Schemata duo, meo iudicio humili, sine difficultate componantur oportet in unum. Collationes theologicae inter Catholicos et Fratres Separatos semper et solum sub auctoritate et inspectione actuositatis Episcopi Ordinarii instituendae sunt. Praeterea, iuxta ea ab Em.mo Card. Browne dicta sentio.

Exc. Graner: Placet utrumque schema iuxta mentem Em.morum Cardd. Ruffini, Browne et Coussa.

Exc. Hurley: Placet utrumque schema.

Exc. Perrin: Placet decretum de Oecumenismo Catholico.

Exc. Šeper: Placet: utrumque schema simul componatur et cum iis quae alio loco dicta sunt quoad communicationem in sacris concordetur.

Exc. BAZIN: Placent ambo schemata, ratione tamen habita animadversionum Patrum. Componantur schemata in unum.

Exc. BERNIER:[17] Placet iuxta modum ab Em.mis Cardd. Ruffini, Coussa et Browne expositum.

Exc. RAKOTOMALALA:[18] Placet utrumque schema, sed componatur in unum ad mentem Em.morum Patrum.

Exc. NGÔ-DINH-THỤC: Placent ambo schemata. Optandum est ut in unicum schema coalescant.

Exc. VERWIMP: Utrumque schema placet iuxta modum: ad mentem Em.morum Cardd. Ruffini et Browne.

Exc. JELMINI: Placet utrumque schema et quidem valde.

Exc. SCHARMACH: Placet utrumque schema.

Rev. GUT: Placet utrumque schema. In unicum componatur.

Rev. SÉPINSKI: Placet utrumque schema; ambo schemata in unum fundantur, in voto Em.morum Cardd. Ruffini, Coussa et Browne.

*De Ecclesia,* Pars Secunda, Caput XI *De Oecumenismo.*

Animadversiones minoris momenti ad perficiendum schema:

*Animadversio generalis*: adhiberem loco verbi « dissidentes » verbum « separati », vel « non catholici » pag. 4,[19] linn. 21, 22, 31, 32; pag. 6,[20] linn. 12-13, 17; pag. 7,[21] linn. 9, 30; pag. 8,[22] linn. 2, 7, 10, 28; pag. 9,[23] linn. 1, 14, 18, 24, 32, 36; pag. 10,[24] linn. 2, 20.

Ad pag. 5,[25] lin. 5: praeferrem modum scribendi: « hereditas »; item lin. 19.

Ad pag. 7, lin. 37: praeferrem « profluere *possunt* ».

Ad pag. 8, lin. 2: dicerem: « sub quibusnam ».

Ad pag. 9, lin. 22: corrigatur: « Ecclesi*a* ».

Ad pag. 10, lin. 6: dicerem: « suspiciones ».

Rev. JANSSENS: Placet utrumque schema, ratione habita animadversionum Em.morum Cardd. Ruffini, Coussa et Browne.

---

[17] Nonae Congregationi non interfuit.
[18] Nonae Congregationi non interfuit.
[19] Cf. p. 793.
[20] Cf. p. 794.
[21] Cf. p. 795.
[22] Cf. pp. 795-796.
[23] Cf. p. 796.
[24] Cf. p. 796.
[25] Cf. p. 793.

# XVI
# NECESSITAS ORATIONIS PRO UNITATE CHRISTIANORUM MAXIME TEMPORIBUS NOSTRIS

---

## DE VERBO DEI
(Nona Congregatio: 20 iunii 1962)

### 1) SCHEMATA PROPOSITA A SECRETARIATU AD CHRISTIANORUM UNITATEM FOVENDAM

## NECESSITAS ORATIONIS PRO UNITATE CHRISTIANORUM MAXIME TEMPORIBUS NOSTRIS

I - *Introductio, seu argumentum de opportunitate alicuius exhortationis ad orationem pro unitate a Concilio faciendae.*

Nemo est qui non videat restaurationem unionis omnium christianorum hucusque ab invicem dissidentium rem esse maximi momenti. Divisio etenim christianorum aperte contradicit voluntati divinae a Redemptore nostro clare revelatae in oratione sua ad Patrem « pridie quam pateretur »; obstaculum insuper non parvum praebet fidei christianae efficaciter praedicandae; audaciam denique iuvat inimicorum Dei qui, hodie magis quam umquam in praeterito, « convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum eius » (*Ps.* 2, 2).

Qua consideratione permotus, ipse Sanctissimus Dominus Papa Ioannes XXIII pluribus vicibus indicavit futurum Concilium fore « suave invitamentum » pro eis qui ab Apostolica Sede sunt seiuncti « ad illam unitatem quaerendam assequendamque, quam Iesus Christus a caelesti Patre flagrantibus rogavit precibus » (*Acta et Documenta,* Series I, Vol. I, p. 34; *A.A.S.,* 51 [1959], pp. 498 ss.).

In re talis momenti omnia adhibenda sunt media quae natura sua apta sint ad mutuam cordium et mentium propinquationem et reconciliationem ut sunt, inter alia: studium revelatae doctrinae exactius et profundius acquirendae, colloquia peritorum catholicorum cum fratribus separatis de re historica, morali et doctrinali, fraterna collaboratio cum illis fratribus in omnibus quae apta sunt ad pacem et concordiam inter homines vel generaliter ad bonum commune humani generis procurandum secundum legem divinam tam naturalem quam revelatam.

Sed ante et super haec omnia ad fervidam et perseverantem oratio-

nem recurrendum est. Cuius orationis urgens necessitas luculenter apparet ratione innumerabilium inveteratarumque difficultatum hucusque prohibentium maiorem fructum conatuum hominum, ratione instigatoris divisionum quem diabolum esse non dubitandum est (quod genus « in nullo potest exire nisi in oratione et ieiunio », *Mc.* 9, 29), ratione praesertim supernaturalis indolis rei optatae quae a solo Deo potest ad finem feliciter perduci.

Sancta Mater Ecclesia, tam in Oriente quam in Occidente, in diversis locis divinae liturgiae, in canone missae, in litaniis sanctorum, in orationibus hebdomadae sanctae etc. orat ut fiat perfecta unitas omnium christianorum. Pro hac unitate obtinenda Leo Papa XIII preces novemdiales ante Pentecosten in perpetuum praecepit. Fere autem ab initio huius saeculi, incipientibus nonnullis fratribus separatis, feliciter contigit ut alia vulgaretur octava seu hebdomada precum mense ianuario celebranda; quibus precibus pro unitate omnium christianorum etiam multi fratres a Sede Apostolica separati suas partes nobiscum habere laudabiliter voluerunt.

Revera, si nostris temporibus apud fere omnes christianorum coetus ubique terrarum sese manifestat sitis tam ardens unitatis christianae restaurandae, hoc, ut aperte testatur in Instructione Ecclesia Catholica a Suprema S. Congregatione Sancti Officii nuper edita (*A.A.S.*, 42 [1950], pp. 142 ss.), ad efficacem inspirationem Spiritus Sancti imputandum est qui et ferventem universalemque orationem pro hac unitate inspiravit et hanc orationem, desiderium augendo et multiplicando, exaudire incepit. Hoc igitur divinae exauditionis initium magnam spem in nobis alere debet et incitamentum praebere ut, non omissa praevia humilique gratiarum actione, ad orationem pro unitate frequentius et ferventius recurramus.

Exauditio autem orationis non solum a frequentia fervoreque dependet orationis. Oportet etiam ut hoc postuletur a Deo quod Ipsi placitum est, secundum illud orantis Ecclesiae: « ut petentibus desiderata concedas, fac ea quae Tibi placita postulare » (*Ad Vesp.* fer. 4^ae^ infra hebdomadam 4^am^ Quadragesimae). Oportet et adhuc ut ad omnia implenda parati simus quae, ex parte nostra, apta erunt sive prohibentia removendo, sive favorabilia promovendo, ad reconciliationem omnium christianorum in unitate fidei, regiminis et vitae sacramentalis unius et unicae Ecclesiae Dei.

Qua in re prae mentis oculis semper habere debemus quod unitas Ecclesiae, Corporis Christi, non constituitur solis elementis visibilibus (quamvis haec elementa ad ordinem sacramentalem et ideo spiritualem diversi modo iam pertineant) sed realitate proprie spirituali et quodammodo transcendentali, cuius archetypum et fundamentum unitas est Ipsarum divinarum Personarum, secundum verba Salvatoris: « ut omnes unum sint *sicut* tu, Pater, in me et ego in Te; ut et ipsi *in nobis* unum sint; ut credat mundus quia tu me misisti. Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, *sicut* et nos unum sumus. Ego in eis et Tu in me, ut sint consummati in unum » (*Io.* 17, 21-23). Ideo, cura de unitate visibili omnium christianorum restauranda iam separari non potest, tam in consideratione theologica quam

in oratione ab authentica fide inspirata, a mysterio gratiae divinae non solum adiuvantis sed et sanctificantis. In qua gratia participare possunt et revera participant multae animae sine personali culpa a canonica communione Romanae Ecclesiae seiunctae.

His perpensis, valde optandum apparet ut sacrosancta synodus opportunum iudicet incitare omnes christianos ad frequentiorem, alacriorem divinaeque voluntati conformiorem orationem pro unitate christiana, caute curando quidem ut verba talis exhortationis spiritu evangelicae humilitatis et caritatis non fictae imbuantur, ne ad detrimentum reconciliationis fraternae vertatur quod ad promotionem unitatis destinatur.

## II - *Schema exhortationis*

Haec sacrosancta synodus in mentem omnium revocat gravissima damna ex divisione christianorum oriri. Haec enim deploranda et inveterata dissensio aperte contradicit voluntati divinae, scandalum excitat christianorum et non-christianorum, obstaculum non parvum praebet nuntio salutis omni creaturae praedicando, audaciamque iuvat inimicorum Dei qui, nostris praesertim temporibus « convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum eius » (*Ps.* 2, 2).

Ideoque, Patres venerabilis concilii, in Spiritu Sancto congregati, gratias agentes Deo pro dono unitatis Ecclesiae suae concesso, instanter exhortantur fideles ut ipsi « solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis » (*Eph.* 4, 3) saepe saepius ferventes orationes ad Deum dirigant ut omnes nominis christiani Dei cultores hanc unitatem adipiscantur qua Christus Ecclesiam exornari voluit.

Apertae sint, Fratres carissimi, aures mentis nostrae illis ineffabilibus gemitibus quibus orat in nobis Ipse Spiritus Sanctus. Oremus cum plena fiducia de indefectibili promissione Christi qui in eius nomine convenientes et in oratione consentientes de quacumque re petierint promisit exaudire. Oremus omnes uniti cum Christo orante et dicente: « Non pro eis (apostolis) autem rogo tantum, sed et pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint sicut tu, Pater, in me et ego in Te, ut et ipsi in nobis unum sint, ut credat mundus quia Tu me misisti » (*Io.* 17, 20-21).

Oremus, nos qui in sinu Matris Ecclesiae enutriti fuimus et qui tanto magis de unitate omnium christianorum curare et agere debemus quanto plus a Deo de dono unitatis, quamvis indigni, accepisse confidimus. Et primum quidem Spiritum Sanctum imploremus ut in unoquoque nostrum, pro gravitate muneris in Ecclesia functi, magis ac magis eluceat accuratae fidei intelligentia mysterii Corporis Christi quod est Ecclesia. Veniam a Deo petamus eo quod, in praeterito, pro vitanda divisione vel restauranda unitate non satis egerimus, immo forte saepius fragilitatis exemplo fratribus scandalo et obstaculo fuerimus. Petamus insuper ut fratres nostros a nostra communione seiunctos aequa mente iudicemus, parati etiam gratias agere

Deo pro omni veritate revelata quam nobiscum retinent. Petamus ut in ipsis simul ac in nobis gratia divina desiderium efficax unitatis augeat et multiplicet et sic illis aperiatur via ad illam perfectam unitatem, visibiliter manifestatam, qua Deus suam Ecclesiam supra Petrum aedificatam confortare voluit. Ipso summo angulari lapide Christo Iesu.

Liceat nobis et vos ad orationem pro unitate exhortari, fratres carissimi, qui nobis ad talem orationem non una vice incitamento fuistis; vos qui nomen Christi invocatis et signo baptismatis signati estis sed plenam spiritualem et visibilem communionem nobiscum non habetis; vos, inquamus, qui divisiones inter christianos deplorantes, sincero anhelitu laudabilibusque conatibus persequimini unitatem.

Spiritualiter in oratione coniuncti, perseveremus omnes in intercessione apud Patrem nostrum qui in caelis est et scit bona data humiliter et perseveranter petentibus dare; apud Filium eius unigenitum Dominum nostrum « semper vivens ad interpellandum pro nobis » (*Hebr.* 7, 25); et apud Spiritum Sanctum, vinculum unitatis.

Unanimiter oremus ut « veritatem facientes in caritate crescamus in Illo per omnia qui est caput Christus; ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem iuncturam subministrationis secundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri augmentum corporis facit in aedificationem sui in caritate » (*Eph.* 4, 15-16).

## DE VERBO DEI

(Schema decreti pastoralis)

1. Verbum Dei, quod summo honore pietatisque affectu prosequi numquam desiit, Ecclesia omnibus Christifidelibus tamquam supernum Dei donum et firmissimam fidei arcem ob hodierna rerum adiuncta etiam enixius commendat. Etenim inimicus ille homo, qui in dominico agro zizania superseminare in saeculorum nocte enititur, hodie non tam singulos excitare videtur errores huic vel alteri doctrinae singillatim oppositos, sed maxime ipsum revelationis divinae factum, universum revelationis depositum respuere ac proinde credentium in Dei verbum assensionem enervare conatur. His contra fidem ingravescentibus periculis Ecclesia inter cetera gratiae dona ipsum vivum et vivificans verbum Dei opponit, cui virtus salvifica certissime efficaciter inest.

2. Verbum Dei ea omnia, quae Deus nobis revelando locutus est, comprehendit: Verbum scriptum et traditum, quod in cultu et vita resonat Ecclesiae.

3. Scit enim Ecclesia, verbum Dei nullatenus verbo humano exaequandum esse, cum econtra illud in immensum exsuperet: tanta enim verbo Dei inest vis ac virtus spiritualis, talis vigor caelestis et potentia supernaturalis — est enim asseverante Apostolo « Dei virtus » (*I Cor.* 1, 18), nec-

non « Verbum salutis » (*Act.* 13, 26) et « vitae » (*Act.* 5, 20) — ut omnibus Christifidelibus vere sit fons vitae spiritualis, cibus animae, robur fidei, sustentamentum et vigor Ecclesiae, et si in actum vitae quotidianae fideliter adducitur, credentibus omnibus fidem germanam, spem inconcussam ingerere potest, tam contra omnia falsi nominis scientiae oblectamenta quam contra vitae huius anxietates, quae innumeros hodie opprimunt animos.

4. « Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis: novissime, diebus istis locutus est nobis in Filio... » (*Hebr.* 1, 1-2). Itaque per Verbi incarnati verba nobis Dei mysteria innotescunt, ut in fide homo reapse cum Deo coniungatur. In verbo suo hominem alloquens Deus enim personaliter ad nos accedit, spiritu nobis appropinquatur atque nobis sociatur audientibus, salutariter agendo nobis in persona occurrit et gratia sua tamquam Pater filios suos amplectitur. Verbum Dei credentibus est vita et gratia et cibus spiritualis: « Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei » (*Mt.* 4, 4). « Verba, quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt » (*Io.* 6, 63). Verbum Dei continenter in animis agit, eos ad summam invitans atque disponens de vita electionem, qua homo ad Deum convertitur eumque sequi deliberat ac decidit; qui fide verbum Dei in se recipit, ille iam « habet vitam aeternam et... transiit a morte ad vitam » (*Io.* 5, 24).

5. Verbum Dei ante omnia donum est divinitus Ecclesiae datum: inde autem haud pauca officia ac munera Ecclesiae erga hoc divinum verbum consequuntur.

Verbum Dei donum est Ecclesiae impertitum eo sensu, quod Apostoli, et in eis Ecclesia, ab ipso Iesu Redemptore mandatum acceperunt, simul cum plena potestate, post Domini ascensionem, in Spiritus Sancti virtute, evangelium Christi, iuxta illam quae in Apostolis completur revelationis plenitudinem, omnibus gentibus praedicandi: « qui vos audit, me audit » (*Lc.* 10, 16). Apostolorum sermo igitur nequaquam verbum mere et nude humanum de Christo eiusque salutifero opere erat, sed ministerium verbi Christi ipsius, quod tunc ore Apostolorum nunc voce Ecclesiae transmissum usque ad nos pervenit atque in nobis salutariter et efficaciter operatur: « quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non ut verbum hominum, sed, sicut est vere, verbum Dei, qui operatur in vobis qui credidistis » (*I Thess.* 2, 13).

6. Haec eadem apostolica vox, « verbum veritatis, evangelium salutis » (*Eph.* 1, 13), insitam sibi vim ac potentiam continet transformandi et regenerandi omnes ut vivant non iam « ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei vivi » (*I Petr.* 1, 23). Eadem haec apostolica vox per volventia resonat saecula, numquam emortua vel languescens, semper vero vivens et operans in catholica et apostolica Ecclesia aedificata « super petram » (*Mt.* 16, 18). Verbum Dei igitur non solum fundamentum doctrinae catholicae praebet, sed insimul, cum per Ecclesiae praedicationem inter nos praesens fit, considerandum est ut modus et medium oeconomiae salutis, quo

ipse Deus in verbo suo fidelium animos salutari gratia attingit atque ad divinae vitae consortium adducit. Audire autem Verbum Dei ille capax non est, qui interna animi dispositione ac docilitate, quae per gratiam efficaciter obtinetur, ad id accipiendum paratus non est. Verbum ex auditu acceptum in animis ipse Spiritus Sanctus gratia sua fructiferum reddit.

7. Absque verbo Dei Ecclesia nec esse sed ne cogitari quidem possit. Apostoli autem nil aliud esse voluerunt quam « ministri sermonis » (*Lc.* 1, 2), qui non semetipsos sed Christum annuntiabant: haud aliter Ecclesia apostolica vero quodam sensu est verbi Dei ministra, et supremae auctoritati Dei loquentis submittitur, utpote quae divinae revelationi, in Apostolis completae, nil novi addere nil traditi adimere umquam nec vult nec potest (Cf. DENZ. 1836).

8. Revelantis Dei Verbum non solummodo in dogmaticis veritatibus ab Ecclesia definitis exprimitur sed insuper continuo fidelibus cibum vitae spiritualis praebet, maxime in Sacrae Scripturae utriusque Testamenti inspiratis eloquiis. Quamobrem Dei verbum huiusque verbi cultus, e Scripturarum sapientia exhausta pietas, veluti formam intime omnibus vere Christifidelibus imprimant oportet omnino: « Ignoratio Scripturarum enim ignoratio Christi est », ut signanter Hieronymus affirmat. Non utique ut cuiusvis libri lectura sacri eloquii auditio aestimanda est sed plane ut viva ac vitalis Patris caelestis et filiorum conversatio. De nullo umquam alio sed de evangelii Verbo dumtaxat Ecclesia agnoscit: « per evangelica dicta deleantur nostra delicta ».

9. Verbum Dei Ecclesia peculiari sollemnitate celebrat in liturgica laudis actione, cuius pars essentialis inde ab exordiis fuerat Scripturarum lectio ad fidelium in fidei mysteriis institutionem. Verbum Dei nequaquam sola Sacrae Scripturae lectione absolvitur, sed procul dubio aliis quoque eisque variis modis nobis praesto est. Ante omnia in praedicatione, dein cum adunata fidelium congregatio « magnalia Dei » (*Act.* 2, 11) gratiarum actione celebrat, Domini mortem commemorando annuntiat « donec veniat » (*I Cor.* 11, 26); sed etiam omne de Christo in Spiritu testimonium (*I Cor.* 12, 3), sacramentorum administratio (cf. *Rom.* 6, 3 ss. de baptismo), et « sana doctrina » (*I Tim.* 1, 10) sunt insimul proclamatio salvifica virtutis Christi et pro tanto virtutem Verbi Dei quadamtenus participant.

10. Verbum Dei in Ecclesiae ministerio tunc summam suam salutarem nanciscitur efficacitatem, cum in constitutionem venit sacramentorum, quae saepe per verba a Scriptura immediate deprompta perficiuntur: quamobrem verbum et sacramentum, numquam dissociandum vel scindendum, sed in unum coalescens intelligatur oportet, cum per utrumque simul idem Christus nostram operetur salutem.

11. Verbum quod accepit a Domino, suo Ecclesia ministerio tuetur et excolit, praedicando illud fidelibus tamquam spiritualem cibum porrigit, quos verbo Dei in vitam aeternam alit: in eo insignis functio spritualis curae animarum consistit. Hac de causa, praelucente nobis Sanctorum Patrum

exemplo, homilia ut numquam satis aestimanda praedicationis forma ab omnibus excolenda est. Cum igitur Verbum Dei in salutis oeconomia tam insignem obtinet locum, perutilis est clara de Verbo Dei doctrina, non eo solummodo sensu quod revelatio divina fundamentum est doctrinae et veritatis, sed etiam quatenus verbum Dei in Ecclesia et per Ecclesiam ut « vivus... sermo Dei et efficax » (*Haebr.* 4, 12) actuatur.

12. Assuescant igitur sacerdotes, sed iam sacrorum alumni, a Scripturarum lectura, studio, meditatione numquam recedere, ut sint verbi Dei assidui auditores et sic evadant eius aptissimi praedicatores. Theologicae etiam disciplinae in suis disceptationibus et arcanae veritatis elucubrationibus quam proxime Scripturarum sequi eloquia sibi pro norma habeant: Scriptura videlicet et Traditio « tot tantosque continent thesauros veritatis, ut numquam reapse exhauriantur. Quapropter sacrorum fontium studio sacrae disciplinae semper iuvenescunt; dum econtra speculatio, quae ulteriorem sacri depositi inquisitionem negligit, ut experiundo novimus, sterilis evadit » (Pius XII, Litt. Encycl. *Humani generis, A.A.S.,* 42 [1950], p. 569).

13. Pastorum officium est, fideles omnes quam primum suaviter in frequentem piamque Scripturarum lectionem manuducere, quo consuescant mysteria Dei in eis contemplare atque inde robur spirituale contra omnes impietatis impetus haurire. In id praedicatio dirigenda est ac totus liturgiae cultus digne et competenter instituendus, ut inter Sacramentorum Sollemnia emineat quoque continua verbi Dei proclamatio. Sicuti ex adaucto Eucharistiae cultu Ecclesiae vita incrementum acceperat, haud secus ex adaequata Verbi aestimatione et cultu novum spiritualis vitae impulsum sperare licet. Etenim: Verbum Domini manet in aeternum.

## 2) RELATIO EM.MI P. D. AUGUSTINI CARD. BEA PRAESIDIS SECRETARIATUS AD CHRISTIANORUM UNITATEM FOVENDAM

### I. *De necessitate orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris.*

*Introductio.* Postquam de Oecumenismo catholico locuti sumus, pauca addere liceat de necessitate orationis pro unitate.

Nota omnibus est sacerdotalis oratio Redemptoris nostri cuius vivum centrum est exhortatio ad unitatem omnium « qui credituri sunt per verbum eorum (i. e. Apostolorum) in me, ut omnes unum sint sicut tu, Pater, in me, et ego in Te, ut et ipsi in nobis unum sint; *ut credat mundus quia tu me misisti* » (*Io.* 17, 21) (in textu Schematis Decreti, p. 5,[1] linea 24 haec ultima verba per inadvertentiam omissa sunt et inseri debent).

[1] Cf. p. 814.

Ecclesia ipsa, post Domini discessum, hac sollicitudine permota in perantiqua eucharistica oratione iuxta opellam Didachè ita orabat: « Sicut hic panis fractus dispersus erat supra montes et collectus factus est unus ita colligatur ecclesia tua a finibus terrae in regnum tuum; quoniam tua est gloria per Iesum Christum in saecula » (Did. 9, 3-4).

Saeviente schismate occidentali, quod tantas induxit perplexitates, saeculo XIV et XV enixa oratio felicem exitum promovit: hoc tempore missa votiva « ad tollendum schisma » celebrari coepit, quae hodie inscribitur « Missa pro unitate Ecclesiae ».[2]

Nostris etiam temporibus oratio pro unitate omnium qui christiano nomine decorantur, magis quam umquam propagata et diffusa est. Impellente Spiritu Sancto, exhortantibus Summis Pontificibus, populus christianus tam libenter ad supplicationes Domino iterandas convenit, ut omnes qui scissionum malo opprimuntur, iter inveniant ad unitatem et fiat « unum ovile et unus pastor » (*Io.* 10, 16).

Quotidie in liturgico cultu Ecclesia pro unitate orat. Summi Pontifices orationem pro unitate instanter commendant. Papa Leo XIII litteris apostolicis *Provida Mater* 1895 preces particulares pro unitate diei festo Pentecostes assignavit. Anno 1897 autem litteris encyclicis de Spiritu Sancto *Divinum illud* easdem preces per novemdialem praeparationem quae festum Pentecostes praecedit, ad universalem extendit Ecclesiam (*Provida Mater, Leonis XIII Acta,* 15 [1895] pp. 184-186; *Divinum illud, Leonis XIII Acta,* 17 [1897] p. 147).

« Octava orationis », quae ianuario mense celebratur, ut notum est, non tenet originem catholicam. Incepta enim est per initiativam patris Pauli Wattson, tunc membri ecclesiae episcopalis Americanae et fundatoris communitatis religiosae dictae « Atonement ». Pater Wattson una cum sua communitate mox postea in Ecclesiam Catholicam ingressus est. Summus Pontifex S. Pius X hanc orationis Octavam pro tota approbavit Ecclesia, quam approbationem Successores eius renovaverunt. Octava haec in tota Ecclesia valde diffusa est sub formis paulisper diversis. Eam non-catholici quoque libenter celebrant, in forma a Rev. Paulo Couturier introducta.

Constat unitatis desiderium hodiedum magis quam umquam apud fratres separatos ardere. Unitas etenim Dei donum per excellentiam est Ecclesiae divinitus impartitum. Revera adunatio oecumenica maioris momenti christianorum acatholicorum non datur ulla sine expliciter exhortatione ad supplicationes pro unitate. Quapropter certi sumus

---

[2] *Rubricae Breviarii et Missalis Romani*: Decr. S. Congr. Rit. d. d. 26 iulii 1960, *Variationes* p. 62.

exhortationem ad orationem pro unitate, a Concilio oecumenico datam, plene respondere nobilibus desideriis et exigentiis nostrae aetatis « *ad maturandum christianae unitatis bonum* » (Papa Leo XIII, *Ad Fovendum, Leonis XIII Acta,* 22 [1902] p. 99).

II. *De Verbo Dei.*

1. Nostris diebus fidelium fides non adeo in periculum vocatur erroribus circa quaestiones quasdam particulares, sed multo magis circa fidem simpliciter. Incredulitas quocumque tempore periculo esse fidelibus potest, quia non conspicimus (oculis quidem carnalibus) id quod credimus. Multis hominibus felices successus in hoc mundo obtenti adeo magni apparent, ut redemptio et auxilia ex parte Dei ipsis omnino superflua videantur. Aliis autem condiciones mundi adeo perturbatae et omni spe destitutae videntur, ut Deum ut Creatorem et mundum ut ab eo creatum agnoscere recusent. Hi « spem non habentes et sine Deo in hoc mundo » (*Eph.* 2, 12) summa tantum cum difficultate fidem christianam conservare possunt.

2. Huic periculo amittendi fidem occurri nequit eo, quod simpliciter quaedam veritates fidei efferuntur, sed imprimis et modo quodam generali eo quod efficitur, ut fides fiat magis manifesta magisque foecunda, et manifestetur eam in tenebris et vitae aerumnis ductum securum, lucem illuminantem et virtutem divinam praebere. Convincens et viva fidei expositio et in christianorum vita expressio quae eius vis salvifica manifestetur, non est possibilis nisi Verbum Dei in actum deducatur. Hac ratione Ecclesia magis manifesta reddetur in sua vera luce, et singuli fideles inde haurient vires et consolationem. Hanc ob rem Ecclesia semper maxime vigilavit ut Verbum Dei in vita Ecclesia omnimodo in actum deduceretur.

3. Qui usus verbi Dei maximo auxilio erit primum quidem fidelibus ipsis. Hi enim magis periculo subsunt ne verbum Dei eiusque efficacitatem salvificam potius minoris aestiment quam ut ei nimis roboris addicant. Haec autem minor verbi Dei aestimatio efficeret ut vis spiritualis Ecclesiae et ipsorum fidelium minueretur.

4. Quodsi Ecclesia catholica facilius meliusque agnosci a christianis non catholicis desiderat ut vera Christi Ecclesia, maxime ab iis qui « reformationem » quae dicitur sequuntur, ipsa nullo modo omittere debet, huius Concilii Oecumenici occasione, vim Verbi Dei secundum diversas suas formas in lucem efferre atque curare ut in vita universae Ecclesiae in actum deducatur. Certe christiani non catholici non recte sentiunt cum affirmant se revelationem divinam (secundum principium

« sola Scriptura ») exclusive e Sacra Scriptura haurire posse. Inde decreto a nobis proposito Verbum Dei ea omnia, quae Deus nobis locutus est, comprehendit: verbum scriptum et traditum, quod in cultu et in vita resonat Ecclesiae. Ut non catholici clare cognoscant quanti Ecclesia aestimet Verbum Dei, Concilium eius vim et efficaciam pro tota vita christiana clare in lucem ponere debet.

5. In schemate non proponitur expositio doctrinae de Verbo Dei id quod Commissio theologica in schemate iam discusso « De fontibus revelationis » fecit, sed exponit quaedam de eius momento in vita Ecclesiae et maxime in actione pastorali.

Textus huius decreti praeparatus est a Subcommissione Secretariatus cui praeerat Prof. H. Volk (nunc consecratus episcopus Moguntinus), quaeque circiter quindecies convenit ad Schema examinandum et emendandum. Insuper schema in sex sessionibus plenariis disceptatum et demum mense martio huius anni unanimi voto omnium membrorum approbatum est.

### 3) ANIMADVERSIONES SODALIUM

Card. RUFFINI: *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Pag. 6,[1] linn. 13-14: *Ps.* 2, 2 inutiliter iteratur, cum iam id biblicum testimonium iam laudatum sit in pag. 3,[2] linn. 10 s.

Pag. 7,[3] linn. 7-8: Confessio nostrorum peccatorum, quae, ut proponitur, publica fieret, mihi videtur non opportuna.

*De Verbo Dei*: Pag. 6,[4] linn. 17-18: « ... cuius pars *essentialis* ». Accuratius dicatur: cuius pars *necessaria.*

Pag. 6, linn. 36-37: « quamobrem verbum et sacramentum numquam dissociandum vel scindendum... ». Si verbum, quod hic memoratur, est verbum biblicum, quod asseritur non est verum quia plura Sacramenta administrantur verbis non biblicis.

Card. LARRAONA: Tantum aliqua parva, non praecise ut fiat correctio schematis, sed ut habeantur in mente si ad decidendum an bonum esset schema magis generale. Haec sunt praecipua. In primis fateor, in primo schemate nihil observandum habeo, immo pro me omnia laudanda sunt, non tantum pro rebus dictis, sed etiam pro unctione qua dicta fuerunt. Econtra, quoad *Verbum Dei,* nisi fallor, adest in primis huius-

---

[1] Cf. p. 815.
[2] Cf. p. 813.
[3] Cf. p. 815.
[4] Cf. p. 818.

modi obiectio facienda praevia. Revera non erat proprium huiusmodi Secretariatus de hoc agere. Revera laudo zelum; videtur semper a Secretariatu aliqua posse utiliter proponi ad hoc ut facilior fieret reditus. Revera hoc proponere poterat, sed non ordinarie, forsan nimium; revera zelus videtur et laudandus est, sympaticus est; ex. gr. ex Secretariatu hoc citarem: Missa modificanda est ad hoc ut inde magis alliciantur Protestantes: ergo de Missa schema conficio. Hoc dicere poterat optime Commissioni Sacrorum Rituum: videatis an Missa possit corrigi. Et huiusmodi obiectionis quoad methodum, habeo alia exempla, alias manifestationes. Proinde, nisi fallor, ergo laborat huiusmodi defectu systematis. Agitur *de Verbo Dei.* Evidenter illi, qui redegerunt schema volebant facere praecipue de Scriptura: et est naturale quod veluti huiusmodi praeoccupatio in eis adesset, i. e. quod magis frequens lectio Scripturae, quod magis usus ipsius esset: est obiectio quam nobis faciunt protestantes: optime, absolute! Sed revera huiusmodi praeoccupatio aliquantulum nocet sensui huiusmodi vocis « Verbi ». Unde non tantum S. Scripturam, habemus Traditionem, habemus alia. Consequenter, certo, quod huiusmodi praeoccupatio non invenitur in schemate, ita ut quando, ut ita dicam, iam innovatur. Sed forsan adest aliqualis diffusa confusio. Ergo illa, quae hic merito dicuntur, alias Commissiones tangunt: ex. gr. si meministis, et certe meministis, quando agebatur de Commissione liturgica, plura proposita fuerunt ad hoc ut magis frequens in Liturgia esset usus Scripturae, imo quandoque forsan aliquali exaggeratione, sed revera zelo; cui respondebat perfecte huiusmodi zelus, de quo participat et in quo ardet huiusmodi Secretariatus. Ergo forsan melius esset agere de Scriptura. Etiam huiusmodi repetita fuerunt, quando sermo erat de Scriptura. Proinde, credo, melius esset agere *de Verbo Dei, de Verbo Dei* ergo in diversis suis fontibus, quando sermo factus fuit de fontibus Revelationis et tunc insistere, ita ut satis fiat huiusmodi ardori Secretariatus et etiam ardori liturgicorum, qui plura cogitant pro bono ad hoc ut amplior sit lectio et nullo modo minuatur lectio Scripturae huiusmodi actualibus et eventualibus modificationibus generalibus, et ita porro. Consequenter, nisi fallor, melius esset schema conficere *de Verbo Dei,* vel augere illud, quod de proposito de ipso agit, quidem recipiendo ea quae hic proponuntur. Ceterum schema, nisi fallor, optimum est, illis praehabitis quae dixit Em.mus Ruffini.[5]

Card. BROWNE: *De necessitate orationis*: In pag. 5,[6] linn. 15-30:

---

[5] Textus transcriptus est ex taeniola magnetica.

[6] Cf. pp. 814-815.

1) Ibi in linea 19 inserenda esset vox *quoque* (in realitate *quoque* proprie...). Ibidem in lin. 34 vox *canonica* mutanda esset in *ecclesiastica* vel saltem in *externa* (... culpa ab ecclesiastica [externa] communione...). Melius quoque esset ut loco *Romanae Ecclesiae* diceretur *Catholicae Ecclesiae.*

2) Corrigendam quoque puto phrasim in pag. 7,[7] scilicet linea 5, ponerem *si* loco *eo quod,* et in lin. 7 ponerem *si* loco *immo forte saepius.*

## 4) SUFFRAGIA SODALIUM

Card. PIZZARDO: Placent ambo schemata habita ratione observationum ab Em.mis Cardd. Ruffini, Larraona, Browne factarum.

Card. ALOISI MASELLA: Placent iuxta modum: id est iuxta ea quae exposita fuerunt ab Em.mis Cardd. Ruffini, Larraona et Browne.

Card. FERRETTO: Placent iuxta animadversiones Cardinalium Ruffini et Larraona.

Card. RUFFINI: Placet.[1]

Card. LIÉNART:[2] Placent duo schemata.

Card. MCGUIGAN: *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet. Valde placet schema. Nemo est qui non videat necessitatem Orationis.

*De Verbo Dei*: Placet. Valde placet iuxta observationes Card. Bea et dicta a Cardinalibus Ruffini, Browne et Larraona.

Card. SIRI:[3] *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet.

*De Verbo Dei*: Placet iuxta modum: permulta optima hoc schema habet, sed clarius aliquomodo dici deberet hoc « Verbum Dei » non esse derelictum arbitrariae interpretationi, quod est maximum.

Card. QUIROGA Y PALACIOS: Placent ambo schemata, attentis observationibus Em.morum Ruffini, Browne et Larraona.

---

[7] Cf. p. 815.

[1] Cf. p. 822.
[2] Nonae Congregationi non interfuit.
[3] Nonae Congregationi non interfuit.

Card. LÉGER:[4] *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet.

Mihi valde placet exhortatio in schemate proposita ad fovendam orationem pro unitate.

Illud tantum proponam: pag. 7,[5] lin. 14, tollatur verbum « *illis* ». Credo enim quod non tantum non-catholicis sed etiam pro nobis gratia divina viam aperiat ad perfectam unitatem. Per hoc non contradicitur unitati essentiali iam in Ecclesia catholica habitae. Etenim, gratia divina adiuvante, catholici renovabuntur, Ecclesia apparebit sine macula neque ruga: et renovatio haec est via ad perfectam unitatem.

*De Verbo Dei*: Placet iuxta modum. Omnino opportunum mihi videtur schema decreti pastoralis « de Verbo Dei ». Etenim mira renovatio catholica in rebus biblicis omnibus Christifidelibus communicanda est. Tale decretum inter catholicos intensiorem amorem erga Scripturas Sacras excitat et apud acatholicos voluntatem nostram fidei germanae exprimit.

Attamen, de quonam verbo hic agitur clare definiendum est.

Paragraphus secunda dicit Verbum Dei comprehendere « omnia quae Deus nobis revelando locutus est: Verbum scriptum et traditum ». Si tale est Verbum de quo in schemate, oportet plus quam Sacram Scripturam considerare. Notio enim biblica de verbo non ad meram loquelam restringitur. Facta historica Veteris Testamenti, ipsa Incarnatio et Ecclesia, Traditio et Sacramenta Verbum Dei constituunt in quantum salvificam voluntatem divinam exprimunt. Omne quod Deus ad nostram salutem aut fecit aut dixit Verbum Dei est. Sacra Scriptura ut « verbum testans de Verbo » sumenda est; non autem exhauritur in ea conceptus biblicus Verbi Dei.

Paragraphus tertia de solo verbo scripto loquitur quod « in actum vitae quotidianae fideliter » adduci debet.

Paragraphus quarta de solis sermonibus Iesu loquitur. Non tamen solum « per Verbi incarnati verba » sed etiam, exempli gratia, per factum Resurrectionis eius, nobis Dei mysteria innotescunt.

De praedicatione atque de usu pastorali et liturgico Scripturae Sacrae aptissime agitur in paragraphis sequentibus.

Optio ergo facienda est.

Si de sola Scriptura agendum est, non vox « Verbum » sed alia (ut Biblia vel Scriptura) adhibeatur, etiam in titulo et peculiariter in paragrapho secunda; si revera agendum de Verbo Dei in sensu biblico, tunc

---

[4] Nonae Congregationi non interfuit.

[5] Cf. p. 816.

non restringatur schema ad Sacram Scripturam, sed extendatur ad omnes manifestationes voluntatis Dei salvificae in oeconomia salutis.

Meo tantum iudicio, schema loqui debet de Biblia in vita Ecclesiae, quia theologia catholica de Verbo Dei nondum satis elaborata est. Et sequentem titulum propono: « De Verbo Dei in Scripturis tradito ».

Card. CENTO: *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet supra modum schema hoc, cum omnes nostri conatus pro unitate christianorum steriles essent, nisi oratio super illos rorem caeli imploraret.

Ratio habeatur observationum Em.mi Ruffini ac Em.mi Browne.

*De Verbo Dei*: Placet, ratione itidem habita animadversionum, quas protulere Em.mi Ruffini, Browne et Larraona.

Card. GARIBI Y RIVERA:[6] Placet.

Card. GODFREY: *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet. Convenio toto corde cum Em.mo Card. Bea de necessitate instruendi fideles in S. Scriptura; ad mentem Em.morum Cardd. Ruffini, Bea, Browne et Larraona.

*De Verbo Dei*: Placet, habita ratione eorum quae dixerunt Em.mi Cardd. Ruffini, Browne et Larraona.

Card. CONFALONIERI: *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet et magno gaudio afficior.

*De Verbo Dei*: Placet.

Card. RICHAUD:[7] Placet.

Card. DÖPFNER:[8] *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet.

*De Verbo Dei*: Placet iuxta modum: cf. folium adnexum.

Schema de « *Necessitate orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris* » in forma proposita omnino *placet*. Inde ab hoc saeculo incipiente in pluribus communitatibus non-catholicis atque etiam in Ecclesia Catholica motio orandi pro unitate christianorum admirabilem in modum increvit. Eodem fere tempore conatus mutui colloquii instituendi, calumnias reprimendi, alterius doctrinam melius cognoscendi spectabiliter aucti sunt necnon coepit arctior collaboratio in re-

---

[6] Nonae Congregationi non interfuit.
[7] Nonae Congregationi non interfuit.
[8] Nonae Congregationi non interfuit.

bus publicis. Numquam debemus cessare ab orando, ut Dominus in sua beneficientia det gratiam reunionis.

Etiam schema Decreti Pastoralis « *De Verbo Dei* » *placet quoad substantiam;* quoad modum autem *considerationes quasdam proponere velim*:

Fortasse aliquomodo distinctius exprimi potest, quid sit verbum Dei sive sensu strictissimo sive sensibus secundariis intellectum. Sensu strictissimo est verbum ipsum, quod Deus ad homines locutus est sive per prophetas sive « novissime, diebus istis... in Filio », ut homines illud audiant atque reverenter recipiant et quo eos Deus ad salutem vocavit. Allocutio et vocatio divina notae essentiales huius verbi sunt. Hoc verbum Dei Spiritu Sancto inspirante scriptum est; unde elucet singularis dignitas librorum sacrorum, quae etiam in cultu seu sacris ritibus multimode illustratur (v. gr. incensatione libri). Hoc verbum Dei primarie contineri et efferri debet in pronuntiatione, qua Ecclesia ministerium verbi exercet sicut Christus suus Institutor. Tamen haec annuntiatio non est formaliter idem ac verbum Dei illo strictissimo sensu intellectum, sed eius diffusio et traditio ad homines omnium temporum atque regionum; est quidem magis ministerium verbi quam verbum ipsum (hoc innuitur iam pag. 5,[9] lin. 28 sq.). Nec verbum Dei hoc strictissimo sensu intellectum confundi debet cum deposito fidei vel cum doctrina fidei. Nam doctrina accedit ad verbum illud, ad id declarandum, explicandum, tuendum; neque tamen hac de causa haec doctrina minoris valoris aestimari debet, quippe cum proponatur et ipsa vi missionis Christi (patet agi de doctrinis fide tenendis, v. gr. definitionibus Conciliorum; non de doctrina theologorum minoris gradus certitudinis theologicae). Etiam autem depositum fidei (sicut et doctrina) latius patet quam verbum Dei strictissimo illo sensu intellectum, nam et hoc et doctrinas continet. Certe hae distinctiones in recentiori theologia nondum satis communes evaserunt (bene tamen componi potest haec recentior et magis ad usum pastoralem spectans terminologia cum illa consueta theologorum, quae v. gr. magis modum traditionis verbi prae oculis habet, cum v. gr. dividat verbum Dei in scriptum et oretenus traditum); unde *nullo modo* determinationem quandam eius auctoritativam optassem; sed tantum id suadere intendo, ne per Decretum praeiacens ulterioribus pervestigationibus ullum praeiudicium imponatur.

Unde in specie adnoto:

1) Num. 2 (pag. 3 [10]) definire videtur verbum Dei sensu latiore; ut

---

[9] Cf. p. 818.

[10] Cf. p. 816.

tamen Decretum magis efficax evadat et etiam illis acatholicis, qui verbum Dei maximi aestimant, plane monstret nobis venerationem verbi Dei sensu stricto intellecti maxime cordi esse, opportune distinctio quaedam inseratur (v. gr. in pag. 5,[11] lin. 15 iam innuitur), qua innotescit, nos quoque (non propter Protestantes, sed propter ipsam Christi institutionem: cf. *Mt.* 4, 4; *Mc.* 1, 38; *Lc.* 8, 21) bene agnoscere ipsum verbum, quo Deus hominem directe alloquitur eumque vocat, ut audiat, poenitentiam agat, credat et salvus fiat. (Certe maxima pars Decreti primarie iam agit de Verbo Dei hoc sensu intellecto, v. gr. in n. 4; n. 8, lin. 11; sed explicite hoc dici deberet). Apto loco etiam inculcari (et in decreto de praedicatione et catechesi ulterius evolvi) debet, quod hoc Verbum Dei primum locum habere debet in annuntiatione, ut ipsa sit quam efficacissima (cf. *Act. Ap.* 16, 18; *I Cor.* 1, 18; *Iac.* 1, 18).

2) Ubi de Scripturae lectione privata (v. gr. pag. 7,[12] lin. 33 sqq.) vel liturgica sermo est, consequenter ad supra dicta declarari deberet, utramque lectionem fieri primarie, ut homo audiat Deum loquentem ad seipsum. Certe haec omnia implicite continentur in Schemate; tamen superfluum esse non videtur, ea magis explicite dicere, quia sic magis adhuc apparet, quo habitu et quanam exspectatione et dispositione homines singuli et tota Ecclesia, imprimis qui ad Evangelium annuntiandum missi sunt vel docendi munere funguntur, ad Verbum Dei recipiendum accedere debent.

Hae animadversiones, uti patet, potius ad complendum quam corrigendum contentum Schematis propono, quod aptam materiam pro Concilio praebet. Exoptatur, ut in Constitutione de Fontibus Revelationis ulterius elaboranda et perficienda usus huius schematis fiat; praeterea eius capita principalia opportunissime sumi possunt tamquam prima pars fundamentalis illius Decreti, quod de praedicatione et catechesi elaborari desideravimus. Hoc postea ex tribus partibus generalibus constabit (scil.: De Verbo Dei in genere - De praedicatione - De catechesi) et convenienter inscribatur: « De Verbo Dei eiusque annuntiatione (vel: ministerio) in praedicatione et catechesi ».

Card. RITTER:[12] *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet.

*De Verbo Dei*: Placet iuxta modum: iuxta folium adnexum.

---

[11] Cf. p. 817.
[12] Cf. p. 819.
[13] Nonae Congregationi non interfuit.

Inutile esset discutere et argumentare quae ex duabus — i. e. administratio sacramentorum vel praedicatio Verbi Dei — medium sit Corpus Christi aedificandi efficacius: utraque necessaria est et essentialis. Attamen in his temporibus tam multa et tanta dicebantur de efficacia « ex opere operato » sacramentorum ut tum efficacia tum efficientia praedicationis parvipenderetur.

Constitutio ergo « De Verbo Dei » de his fortius quam Schema loqui debebit. Oportet ut veram praedicandi theologiam proferat.

Insuper praebeat eadem Constitutio quasi-novam orientationem praedicationi futurae. Post Concilium Tridentinum, exempli gratia, praedicatio de gratia Christi nimis insistit in gratiam creatam, causam iustificationis formalis, et fere tacet de gratia in sensu magis fundamentali, amore Dei erga hominem gratuito et transformante. Nimis dicitur de causalitate « ex opere operato » sacramentorum; fere nihil dicitur de dispositionibus recipientis, de intimo contactu cum Christo, de confrontatione cum Christo personali, etc.

Tales veritatum revelatarum aspectus sunt saltem non minoris momenti; insuper illorum praedicatio grata erit fratribus separatis, erroribus vel saltem sensui incompleto fidelium correctionem praestabit, et in genere rationes separationis inter Christianos minores faciet.

Card. Coussa: *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet iuxta modum: pag. 5,[14] lin. 19: « sed *etiam* realitate proprie... ».

Pag. 7,[15] linn. 7-8, delere verba « *saepius scandalo et* », sufficit quod fuerimus *obstaculum*. Id si propositio servanda est. Cerrectam, uti propono, servarem: humilis agnitio culpae exaltat confitentes et multos placat dissidentes.

*De Verbo Dei*: Placet iuxta modum: pag. 5,[16] n. 7, dicatur modo positivo « apostoli autem voluerunt esse... ». Pag. 7, [17] lin. 2, omittatur vox « *simul* ».

Card. Silva Henriquez:[17] *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet.

Lingua vel potius stylus quo schema exaratum fuit summis laudibus dignus est, quippe ut biblicus et nobilis et sano irenismo imbutus, qui optandus est ut etiam, pro posse, in aliis schematibus adhibeatur.

---

[14] Cf. p. 814.
[15] Cf. p. 815.
[16] Cf. p. 818.
[17] Cf. p. 818.
[18] Nonae Congregationi non interfuit.

*De Verbo Dei*: Placet.

Opportunissime quae hic dicuntur aliquo modo in schematibus de Seminariis atque de scholis catholicis citarentur.

Card. JULLIEN: *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet.

*De Verbo Dei*: Placet iuxta modum: ad pag. 7,[19] n. 13, « Pastorum officium... ». Hac de lectione SS. Scripturae omnibus fidelibus suadenda ratio habeatur de regulis positis a Summis Pontificibus praesertim a Pio VII (Denz. 1606), Gregorio XVI (Denz. 1632).

De facto quomodo omnes nostri temporis fideles sunt capaces recte intelligendi prima capita libri Genesis si non manuducantur commentariis in sensu veritatis catholicae compositis.

Card. LARRAONA: Placet utrumque schema.[20] Illae in mente habeantur quae ab Em.mis Patribus factae fuerunt observationes.

Card. BROWNE: Placent iuxta modum: attentis observationibus Em.morum Cardd. Ruffini et Larraona et paucis eis quae scripto trado,[21] et ratione habita dictorum ab aliis Patribus.

Card. ALBAREDA: Placent ambo schemata ad mentem Cardinalium Ruffini, Browne et Larraona.

Beat. SAIGH:[22] *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Nous voulons simplement apporter à ce schéma du Secrétariat pour l'Union des Chrétiens le tribut de notre admiration. L'inspiration et le ton sont dignes de l'œcuménisme catholique naissant. Il n'y a là aucun terme qui puisse offenser qui que ce soit de nos frères séparés. La perspective des divisions chrétiennes y est aussi objective historiquement que psychologique pastoralement. Le ton de ce Schéma, bien différent du ton auquel nous ont habitués jusqu'ici les milieux officiels, devrait servir de modèle toutes les fois que le Concile veut parler de l'union des chrétiens.

Nous profitons de cette occasion pour suggérer deux remarques: la première est que tous les Schémas du Concile soient soumis au Secrétariat pour l'union des chrétiens, afin d'en revoir la rédaction et d'éviter que le Concile, qui se propose de rapprocher les chrétiens,

---

[19] Cf. p. 819.

[20] Cf. pp. 822-823.

[21] Cf. pp. 823-824.

[22] Suffragium Beat. Saigh lectum est, lingua latina, ab Exc.mo Edelby, Archiep. Edesseno.

ne tourne pas inconsciemment à élargir le fossé entre eux. Il y a une façon œcuménique et profondément catholique de s'exprimer sur toutes les matières, quand on veut engager le dialogue avec nos frères séparés. Cette façon de s'exprimer, et aussi de concevoir les choses en profondeur, n'est pas suffisamment possédée par tous les théologiens catholiques, même les plus savants. Si ce Secrétariat pour l'union des chrétiens a été institué par Sa Sainteté, c'est bien, pensons-nous, pour qu'il donne le ton aux travaux préparatoires du Concile. Nous pensons en particulier que la Commission Théologique devrait, plus que toute autre, se prévaloir des services que ce Secrétariat est en mesure de lui fournir très avantageusement.

La seconde remarque est une prière instante à Sa Sainteté pour que le Secrétariat ne disparaisse pas avec la fin des travaux du Concile, mais qu'il se transforme en un Dicastère permanent de la Curie Romaine. Il serait comme la conscience œcuménique permanente du Siège Romain et de toute l'Eglise catholique.

Beat. GORI: Placet iuxta modum utrumque schema, attentis iis quae dicta sunt ab Em.mis Patribus Ruffini, Browne et Larraona.

Beat. CHEIKHO: Placet.

Exc. O'CONNOR: *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet iuxta modum: secundum scripta in folio adnexo.

*De Verbo Dei*: Placet iuxta modum: secundum ea quae in folio adnexo tradita sunt.

*Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris.* Perutiliter commendatur oratio pro Christianorum omnium cum Ecclesia unitate; necessarium tamen est ut populus christianus recte edoceatur in conciliari adhortatione, quod non tantum divisio christianorum inter se, sed potius eorum separatio ab Ecclesia Catholica divinae contradicit voluntati.

*De Verbo Dei.* Argumentum videtur mihi ad Constitutionem « De Fontibus Revelationis » pertinere; minus enim convenire videtur ut idem argumentum bis in Concilio, etsi sub diversa forma, tractetur.

Exc. UJČIĆ: *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet.

*De Verbo Dei*: Placet. Placent ea, quae dixit Card. Bea de necessitate Sacrae Scripturae.

Placent ea, quae dixit Patriarcha Melchitarum ut Secretariatus permaneat.

Exc. ANTEZANA Y ROJAS: *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet iuxta modum: secundum animadversiones Em.morum Cardd. Ruffini, Browne, Larraona, Jullien.

*De Verbo Dei*: Placet iuxta modum: ratione habita eorum, quae dicta fuerunt ab Em.mis Cardd. Ruffini, Browne, Larraona et Jullien.

Exc. BERAS: *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet, attentis tamen iis quae dixerunt Em.mi Patres.

*De Verbo Dei*: Placet, attentis observationibus factis a Patribus.

Exc. COORAY: Placet utrumque schema, habita ratione observationum Em.morum Cardinalium Ruffini, Browne, Larraona et Coussa et Exc. Delegati Beatissimi Patriarchae Melchitarum.

Exc. MCKEEFRY: Placent ambo schemata et votis Em.morum Cardinalium Larraona et Browne assentio.

*Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet iuxta modum. Schema « Necessitas orationis pro unitate... » placet et est valde laudandum, attentis rationibus, iuxta ea quae dicta sunt ab Em.mo Card. Larraona. Melius mihi videtur esse de praedicatione Evangelii vel de S. Scriptura tractare iuxta dicta ab Em.mo Card. Ruffini, quam « De Verbo Dei »; nec mihi videtur esse necessitas, speciatim in quodam schemate speciali, loquendi de hac quaestione.

Exc. GRANER: Placet utrumque schema, secundum observationes Em.morum Cardd. Ruffini, Browne et Larraona.

Exc. HURLEY: *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet.

*De Verbo Dei*: Placet et grati animi me fateor erga Secretariatum pro pulcherrimo schemate. Modus loquendi Secretariatus multum placet. Etsi forte officium eius non fuerit de Verbo Dei explicite agere, gaudere debemus quod munus eius excedit, et spero spiritum huius schematis in alia schemata de Sacra Scriptura transiturum.

Exc. PERRIN: *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet. Placet votum Exc.mi Procuratoris Patriarchae Melchitarum ut Secretariatus permaneat.

*De Verbo Dei*: Placet.

Exc. ŠEPER: *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet. Plene convenio cum animadversione

Em.mi Card. Coussa circa opportunitatem confessionis propriae nostrae culpae.

*De Verbo Dei*: Placet.

Exc. BAZIN: Placet.

Exc. BERNIER:[23] Placet iuxta modum: ab Em.mis Cardd. Ruffini et Browne expositum.

Exc. RAKOTOMALALA:[24] Placet.

Exc. NGÔ-DINH-THÛC: Placet utrumque schema, attentis observationibus Em.morum Patrum.

Exc. VERWIMP: Utrumque schema placet iuxta modum: attentis observationibus Em.morum Cardd. Ruffini, Browne et Larraona.

Exc. JELMINI: *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet.

*De Verbo Dei*: Placet, sed mihi permittatur quasdam animadversiones circa frequentem piamque Sacrarum Scripturarum lectionem scriptas adiungere.

Adhaereo propositioni Exc.mi Delegati Patriarchae Melchitarum de permanente Secretariatu oecumenico.

Pag. 7,[25] lin. 34 sqq.: ... *frequentem piamque Scripturarum lectionem*. Absolute proposita frequens lectio Bibliorum non placet propter multa, quae praetermitto, sed praecipue quia praxim Ecclesiae tot saecula perdurantem abrumpere videtur, non satis caute (meo iudicio) nec sufficienter habito respectu continuitatis. Quare velim faciamus saltem mentionem

*a*) de obscuritate Scripturae, tam intrinsecus quam extrinsecus consideratae, quam *II Petr.* 3, 13 fatetur, unde non est lumen nisi lumine intelligatur: lumen autem suppetit Christifidelibus verbum praedicationis per ministros prolatum;

*b*) de consequenti necessitate eos tantummodo textus Bibliorum easque versiones vernaculas pervolvendi, quibus probati ab Ecclesia auctores glossas et commentarios adiecerint, ne temere quis sententiam suam vel corruptam in sacro textu se introspicere iactet.

Necessarium demum videtur totam hanc materiam multo maiore cautela pertractari, ne videamur mutare quadrata rotundis. Velim prae-

---

[23] Nonae Congregationi non interfuit.
[24] Nonae Congregationi non interfuit.
[25] Cf. p. 819.

sertim ut prae oculis habeamus damnatas in Quesnello propositiones, scilicet LXXX: *Lectio S. Scripturae est pro omnibus;* et LXXIX: *Utile et necessarium est omni tempore, omni loco et omni personarum generi studere et cognoscere spiritum, pietatem et mysteria S. Scripturae,* necnon documenta Pii VII, quorum haec est summa: « *si Sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde detrimenti quam utilitatis oriri* ». Cf. DENZ. 1429, 1430, 1602/6.

Ut omnia breviter perstringam, postulo ut cautius S. Synodus totum negotium agat, et dum aliquam variationem in praxim adhuc usurpatam introducere intendit, periculum, a quo sapientissime Pius VII praecavit, diligentius declinet, et praesentem novationem subtilioribus verbis S. Ecclesiae antiquis documentis prudenter accommodet, ne tam aperte damnemus, quae tam diu placuerant, quaeque fugeramus et fugaveramus, nunc e converso requiramus.

Exc. SCHARMACH: Placet.

Rev. GUT: *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet.

*De Verbo Dei*: Placet, magis aliquantulum evolvatur.

Rev. SÉPINSKI: *Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris*: Placet, immo valde placet. Ad pag. 3,[26] lin. 12: corrigatur: « consideratione ».

Pag. 4,[27] linn. 32-33: dicerem « efficaci inspirationi Spiritus Sancti imputandum est ».

Pag. 7,[28] lin. 25: corrigatur « sincero anhelit*u* »; linn. 29-30: dicerem: « scit bona humiliter ... dare »; lin. 30: dicerem: « Dominum nostrum, qui est « semper vivens ad... ».

*De Verbo Dei*: Placet, ad mentem Em.morum Cardd. Ruffini et Jullien. Ad pag. 3,[29] lin. 6: scribatur « zizania »; lin. 19: corr. « in cultu et vit*a* ».

Pag. 8,[30] lin. 4: corr. « ex adaucto... cultu ».

Rev. JANSSENS: Placet, in voto Em.morum Cardd. Browne et Coussa.

*De Verbo Dei*: Placet.

---

[26] Cf. p. 813.
[27] Cf. p. 814.
[28] Cf. p. 816.
[29] Cf. p. 816.
[30] Cf. p. 819.

## 3 – VOTA SODALIUM QUI VII SESSIONI NON INTERFUERUNT

### I

### EM.MI P. D. NORMANNI CARD. GILROY
*Archiepiscopi Sydneyensis*

... Omnibus et singulis propositis votum « Placet » dandum esse in Domino censeo ...

### II

### EM.MI P. D. FRANCISCI CARD. SPELLMAN
*Archiepiscopi Neo-Eboracensis*

*De Sacrorum alumnis formandis.*

Non est dubium quin haec sancta Synodus impensam devovere debeat curam ut tota sacrorum alumnorum institutio Christi Aeterni Sacerdotis missioni in progredientis aetatis discriminibus explendae securius conformetur. Eo fine commissio de Studiis et Seminariis proposuit schema Constitutionis « de sacrorum alumnis formandis » de quo nunc disceptatur. Valde opportunum esse videtur uniri huic Constitutioni tum schema Decreti « de vocationibus ecclesiasticis » tum illa capita schematis Decreti « de sacramento Ordinis » quae de duratione institutionis clericalis, de studiis requisitis in ordinatione eorum qui ad sacerdotium adspirant, necnon de institutione pastorali diaconorum et neomystarum. Patres Concilii Vaticani II velint in una Constitutione dare Ordinariis aliisque omnibus quorum interest totam suam doctrinam de vocationibus sacerdotalibus evolvendis, formandis et perficiendis.

In genere, dicendum est hoc schema Constitutionis bene tradere doctrinam Ecclesiae de sacrorum alumnis formandis secundum venerandas traditiones ecclesiasticas ac nullo remoto certo progressu. Praxis traditionalis Ecclesiae hac in re maximi momenti certo certius non derelinquenda est, sed particularibus recentioribus aetatis conditionibus aptanda est. Etiam notandum est munus Concilii oecumenici esse

quaedam statuenda decernere pro universali ecclesia. Normae particulares, quae adiunctis locorum, temporum, personarumque consulere debent, melius statuendae sunt ab Ordinariis locorum vel ab Episcoporum conferentiis secundum spiritum ac litteram decretorum a Concilio Vaticano edictorum et secundum Apostolicae Sedis instructiones. Exempli gratia, in numero secundo capitis primi huius schematis nihil expresse dictum est de aetate idonea pro ingressu puerorum in Seminariis minoribus degentium. Omnino praeferenda est generalis quaedam commendatio, in qua tota vitae ratio aetati adulescenti vere congrua inculcetur.

Ad caput primum « de Seminariorum ordinatione generali », una tantum animadversio opportuna videtur. Bene dicitur in scrutiniis ad solidum iudicium de positiva alumnorum idoneitate efformandum peragendis, aliquando opportunum esse consilium quoque medici periti ac christiani sensus exquirere. Haud inutile esse videatur, tamen, explicite admonere ne in pervestigationibus psychologicis violetur ius naturale personae rem aliquam occultam non manifestandi. Huiusmodi monitum non excludat peritorum scientiae psychologicae pervestigationes, sed excludat abusus et pericula quae ex immoderato vel imprudenti usu peritorum sententiarum oriri possint.

Optime in capite secundo « de institutione spirituali » schema propositum asseverat primatum absolutum formationis spiritualis in tota vita Seminarii. Etiam, optime Schema propositum inculcat momentum dirigendi institutionem spiritualem in Seminariis ad vitam quae alumnos exspectat, quando « e Seminarii claustris sacra obituri munera... in apertum prosiliunt apostolatus campum ». Quoad numerum quartum « de formationis spiritualis particularibus periodis », non potest esse disputandum de momento alicuius particularis formationis spiritualis pro alumnis Seminariis, pro diaconis et neomystis, necnon pro sacerdotibus iunioribus postquam per quinque circiter annos in Domini vinea operam navaverunt. Huiusmodi particulare vitae spiritualis tirocinium locorum et conditionum adiunctis accommodandum est. Ergo, hac de re praeferenda videtur generalis quaedam commendatio, quae ad actum deducere possint dioecesium Pastores.

In capite tertio, Schema hoc optime agit praecipue de illa animi dispositione interna, qua auctoritas superiorum a sacrorum alumnis libere suscipitur. Recte schema propositum refellit errores quibus sanae disciplinae sensus et vis extenuantur aut prorsus destruentur. Aeque recte inculcanda est illa vera libertas quae est fructus sanae disciplinae et humilitatis christianae, et qua sacrorum alumnus occurrit « in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi » (*Eph.* 4, 13).

Caput quintum « de institutione pastorali in Seminariis » placet.

Dici potest iam per multos annos cura sedulissima habita esse ab Ordinariis moderatoribusque multorum Seminariorum ut sacrorum alumni bene praepararentur ad vitam plane pastoralem agendam. Tamen, haud inutile est Concilium Vaticanum II asseverare necessitatem convenientis institutionis pastoralis omnibus in Seminariis totius orbis catholici.

De opportunitate, immo de necessitate, alicuius formationis spiritualis et pastoralis post Seminarium perficiendae non potest esse dubium. Forma particularis huiusmodi institutionis, tamen, melius definiri possit ab Episcoporum conferentiis secundum normas generales huius Sacrosancti Concilii et sub ductu officii competentis Apostolicae Sedis. Conditiones et necessitates pastorales valde diversae sunt variis in nationibus. In civitatibus Americae Septemtrionalis Foederatis, exempli gratia, consuetudo vitae communis inter clericos ubique dioecesium viget. Neomystae institutionem pastoralem nunc accipiunt in tirociniis nempe de facto pastoralibus a sacerdotibus experientia aetateque provectioribus cum quibus sub eodem tecto prope ecclesiam paroecialem et vitam et laborem communem faciunt. Iuvenes sacerdotes convenire possunt forsitan bis in mense per integrum diem in aliquo instituto in quo instructio ac formatio dirigentibus magistris peritis prudentibusque recipiant una cum consilio, moderatione, gubernationeque de modo recto in casibus practicis pastoralis vitae agendi. Munus Episcoporum coetus in unaquaque natione erit decernere quomodo iuvenibus sacerdotibus institutio pastoralis omnino sufficiens dari possit sine supervacaneo detrimento operi pastorali Episcoporum.

Suffragium: Propter animadversiones iam allatas de opportunitate unicae constitutionis in quo tota doctrina de vocationibus sacerdotalibus evolvendis, formandis, perficiendisque contineatur; et de cautione necessaria in Sacrorum alumnorum pervestigationibus psychologicis peragendis, necnon de munere Episcoporum in ordinationibus conciliaribus secundum adiuncta regionalia ad actum sedule deducendis: Schema constitutionis « de sacrorum alumnis formandis » placet iuxta modum, tantum.

*De scholis catholicis.*

De multis gravioribus quaestionibus circa scholas catholicas sapientissime tractavit Commissio de Studiis et Seminariis. Sine dubio maximi momenti est ut omnes tum catholici tum acatholici philosophiam integrae educationis catholicae bene intelligant. Quae de principiis educationis deque momento et dotibus scholae catholicae, omnia optime delinquantur. Perpulchra etiam dicta de libertate scholae (pag. 8,[1] sub

[1] Cf. pp. 113-114.

n. 8) et de iuribus circa scholas. Placet etiam quod non nimis urgetur tractatio de falsis sententiis (pag. 5,[2] sub n. 4) ita ut stylus potius positivus quoad fere omnia inveniatur. Quod de sustentatione scholarum catholicarum et de iustitia distributiva (pag. 13,[3] sub n. 17), sobrie et iuste declaratur.

Quaedam autem non omnino placent. Speciatim de coeducatione (pag. 10,[4] sub n. 12), res ob particularia adiuncta est sat difficilis. Placuit quod in schemate a Commissione Theologica de castitate, virginitate, matrimonio, et familia, de coeducatione in se sola spectata nihil expresse in Constitutione habebatur.

De organisatione centrali seu hierarchica omnium scholarum catholicarum in gradu internationali (pag. 14,[5] sub n. 18), melius videtur omittere omnem mentionem in praesenti Constitutione et rem relinquere commissioni postconciliari. De tali organisatione internationali, facile apud nostros concives suspiciones oriantur ita ut timeatur ne in detrimentum vertatur quod in commodum proponatur.

Suffragium: Propter animadversiones allatas, praesertim de difficultatibus circa coeducationem et de periculo hic tractandi de organisatione scholarum catholicarum internationali, schema constitutionis de scholis catholicis placet iuxta modum tantum.

*De obsequio erga Ecclesiae magisterium in tradendis disciplinis sacris.*

De necessitate absoluta vitalis coniunctionis magistrorum disciplinae sacrae cum vivo Magisterio Ecclesiae ita optime hoc in schemate agitur ut illi magistri qui hoc decretum fideliter servent et alumnos suos idem doceant, semper cum Ecclesia sentiant dum novas investigationes et novas applicationes traditionalis doctrinae quaerant et profundiores enucleationes producant.

In capite secundo, « De ratione docendi Sacram Scripturam », schema propositum a Commissione de Studiis et Seminariis cum prudentia et caritate viam tutam et securam sternit inter errores et opiniones immoderatas.

Procul dubio, Sacrosanctum Concilium Vaticanum II oportet reiterare mandatum omnibus, et praesertim eis quibus ab ipsa Ecclesia aliquod munus docendi concreditum est, ut S. Thomae Aquinatis doctrinae sedulo studeant et eam fideliter teneant, sine aliorum catholicorum Doctorum derogatione et sine legitimae libertatis in veritatis cuiuscum-

[2] Cf. pp. 111-112.
[3] Cf. pp. 116-117.
[4] Cf. pp. 114-115.
[5] Cf. p. 117.

que novae indagatione coarctatione. Quia hac de re iterum et iterum locutum est Magisterium Ecclesiasticum, fortasse non est opus totius capitis in Decretis huius Concilii. Instructiones et ea, quae uti « additamenta » in libello huius Schematis continentur, melius a Sacra Congregatione de Seminariis et Universitatibus studiorum quam a Concilio Oecumenico edicenda sunt.

Propter animadversionem allatam de opportunitate breviter includendi caput tertium « De doctrina S. Thomae servanda », vel in capite primo huius decreti vel in capite quarto constitutionis « De sacrorum alumnis formandis », schema decreti de obsequio erga Ecclesiae magisterium in tradendis disciplinis sacris placet iuxta modum, tantum.

*De rationibus inter Episcopos et Religiosos praesertim quoad apostolatus opera exercenda.*

Principia fundamentalia tum de Episcopis et Religiosis in apostolatu tum de exemptione Religiosorum et de collaboratione Religiosorum cum clero saeculari optime enuntiantur. Sine dubio maxima cura nobis opus est ut sacrosanctum Concilium omnia et sola decernat quae ad pleniorem et intensiorem actionem pastoralem ubique terrarum vere iuvent. De operibus apostolatus rite explendis et coordinandis feliciter schema disponit. In specie, multum placet quod facultates et privilegia Religiosorum in dioecesi domum habentium competunt etiam loci Ordinario et quod privilegia particularia Religiosorum intra congruum temporis spatium Sanctae Sedis iudicio submittenda erunt (pag. 27,[6] sub nn. 43-44).

Quibus perpensis, schema de rationibus inter Episcopos et Religiosos praesertim quoad apostolatus opera exercenda placet.

*De fidelium associationibus.*

Sperandum est ea, quae in schemate decreti *De fidelium associationibus* decernenda proponuntur, a Sodalibus futurae Commissionis ad novam editionem Codicis Iuris Canonicis redigendam in Sacros Canones deductura esse. Hoc Schema cum Schematibus a Commissione de Apostolatu Laicorum componendum est.

Ad numerum tertium hoc in schemate propositum, hoc notandum est: in nationibus, ubi maior pars civium non sunt Catholici, permultae sunt associationes quae ad bonum vitae temporalis promovendum vere inserviunt, et quae nullo modo dici possunt damnatae, seditiosae vel

[6] Cf. p. 231.

suspectae. Hae associationes, tamen, propter diversitatem opinionis religiosae a parte eorum membrorum abstinent ab aliqua coniunctione directa cum societatibus religiosis. Ne verba decreti Concilii Vaticani II detorqueri possint in damnationem seu prohibitionem huiusmodi associationum, verba huius numeri schematis mutanda sunt. Ordinarii, omnibus locorum temporumque adiunctis bene perspectis, satagant ut fideles iis praecipue associationibus nomen dent, quae nominis Catholici vere dignae sint.

Ad numerum decimumtertium de moderatoribus laicis in associationibus ecclesiasticis, opportune addi possint tum brevis mentio explicita numeri undecimi de iure vigilantiae auctoritas ecclesiasticae, tum aliqua verba de munere Cappellani in istis associationibus.

Suffragium: Propter animadversiones allatas de hoc schemate cum schematibus a Commissione de Apostolatu Laicorum componendo, et de possibilitate alicuius erroneae interpretationis verborum decreti, schema decreti *de fidelium associationibus* placet iuxta modum, tantum.

*De missarum stipendiis, de Missarum onerum reductione, de piis ultimis voluntatibus.*

Sicut in schemate proposito dictum est, ordinatio, quam de Missarum stipendiis Ecclesia statuit in Codice Iuris Canonici, sapienter est elaborata, ita ut profundioribus non egeat mutationibus. Quia verba decretorum huius Concilii Vaticani II sat amplam divulgationem in prelo aliisque mediis diffusionis publicae certe recipient, opportunitas habetur edocendi tum catholicos tum acatholicos de ratione oblationis seu stipendii quod occasione Missae ministerii fideles persolvunt Ecclesiae ministris. Hac de causa, praeterea, hic aliquid dicendum est de « Missis pro populo » quae Ordinarii et parochi ex officio pro fidelibus sibi concreditis offerre debent.

In numero tertio proponitur lex universalis concedens ut sacerdotes, qui pluries in die Missam legitime celebrant, etiam pro altera et vel pro tertia stipendium accipere valeant. Nova rerum adiuncta, tempore postbellico praesertim orta, in aliquibus regionibus hunc concessum postulant. Sed, rationes pro huiusmodi lege certis limitibus temporis locique circumscribuntur. Res melius curari possit a Sancta Sede in casibus particularibus, in quibus revera est necessitas, quam a lege universali et stabili a Concilio oecumenico edictura.

E contra, adsunt rationes vere universales et satis stabiles cur in posterum nullae piae fundationes accipiendae sint cum onere ut in perpetuum vel ultra triginta annos una aut plures Missae celebrentur. Quod in numero undecimo decernendum proponitur, ergo, placet.

In numero quinto decernendum proponitur quod in ecclesiis paroecialibus semel aut bis in hebdomada Missa applicari potest pro omnibus paroeciae defunctis et quod integrae oblationes, quae a fidelibus libere fiant pro eiusmodi Missae celebratione, tanquam eiusdem stipendium retineri possunt. Cautissime procedendum est ne hoc propositum fiat occasio vel abusuum vel admirationis populi.

De Missarum onerum reductione et de piis ultimis voluntatibus bene in schemate agitur.

Suffragium: Propter animadversiones allatas praesertim de convenientia aliquid de Missis pro populo dicendi et de opportunitate referendi ad Sanctam Sedem quaestionem de permissione ad duo vel tria stipendia una die accipienda, schema *de Missarum stipendiis, de Missarum onerum reductione,* et *de piis ultimis voluntatibus* placet iuxta modum, tantum.

*De promovendis ad Ordines Sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici.*

In initio huius schematis dictum est: « Plures sunt pastores seu ministri acatholici qui ad veram Christi Ecclesiam conveterentur, si ad Sacros Ordines suscipiendos admitterentur et ad curam animarum exercendam ». Haeretici tenentur elicere actum fidei (cum ingressu in Ecclesiam Catholicam), cum primum veritates fidei eis ita propositae sunt, ut eas tamquam a Deo revelatas et obligationem illas credendi certo cognoscant. Certe certius schema propositum nullo modo vult affirmare difficultates, quamvis graves, excusare posse ab hac obligatione fidei. Ex verbis schematis, tamen, aliqua interpretatio falsa ab acatholicis vel etiam ab imprudentibus catholicis capi possit.

In ultimo numero huius schematis prudentissime dictum est: « Ne forte ansa detur ad exquirendam abrogationem legis caelibatus ecclesiastici, ... pro nunc nullimode expedire videtur ut publice nuntietur pastores seu ministros acatholicos, qui ad Ecclesiam Catholicam convertantur, ad Sacros Ordines promoveri posse integra manente eorum vita coniugali ». Patres Concilii bene cognoscunt progressum hodiernum instrumentorum diffusionis notitiarum publicarum. Vix utile sit edicere decretum hac de re in Concilio sine aliqua publicatione seu divulgatione decreti. Propterea, in schemate propositum est ut « in singulis casibus eiusmodi concessio a Sede Apostolica prudenter fieri possit, iuxta normas apte praefinitas ». Procul dubio videtur has normas secundum temporum, locorum, personarum adiuncta praefiniendas es-

se. In re tam delicata et ancipiti huiusmodi normae melius praefiniri possint a Sancta Sede quam a Concilio Oecumenico.

Patres Concilii Vaticani II propositum habent omnia facienda esse ut vera Christianorum unitas foveatur. Verba decreti, quod in hoc Schemate propositum est, facile detorqueri possint ab aliquibus qui huic verae unitati inimici sint. Itaque causa unitatis christianae detrimentum accipi possit. Haec possibilitas non esset ratio sufficiens cur Patres Concilii deberent se abstinere ab aliquo decreto edicendo, si alioquin illud decretum esset necessarium vel utile ad bonum Ecclesiae et convenientius provideri possit si Patres Concilii velint decernere quae sequuntur:

1) Cura particularis eorum qui, munere pastoris seu ministri acatholici dimisso ad veram Christi Ecclesiam converterunt, Ordinariis locorum concredatur in decreto de cura animarum;

2) Ad studia quod attinet, illae normae quae in numero septimo huius Schematis propositae sunt, nulla mentione de eis, qui uxorem habent, facta, includantur in capite quarto « De studiorum ratione in Seminariis » Constitutionis De sacrorum alumnis formandis;

3) Aliquae quaestiones de promovendis ad Ordines Sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici iudicio Sanctae Sedis in singulis casibus committantur.

Suffragium: Quia quaestiones de quibus agit schema decreti *de promovendis ad Ordines Sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici* aptius et convenientius alio modo tractari possint, de hoc schemate decreti suffragium fertur: Non placet.

*De statibus perfectionis adquirendae*: Pars Prima: Sectio Prima. Capita: I, II, III, IV, V.

Hoc in Schemate a Commissione de Religiosis sapientissime et lucidissime confecto, tota doctrina de statibus perfectionis adquirendae secundum fundamentalem eorum substantiam quae in verbis Christi posita est et secundum rationes iuridicas quae ab Ecclesia dependent ita proponitur ut variorum statuum perfectionis christianae necessitatibus prout tempora nostra suadent aptiore modo salubriter provideatur. Valde optandum est ut futura commissio ad novam editionem Codicis Iuris Canonici redigendam totam ecclesiasticam ordinationem statuum perfectionis accurate secundum provisiones huius Schematis recognoscat atque apte renovet.

Una tantum animadversio fieri possit. In clausula numeri vicesimiseptimi agitur de interna hierarchia a Sacra Hierarchia clericali distincta.

Ab usu nominis adiectivi « interna » hoc in loco aliqua confusio oriri posset, quia in Iure Canonico solet adhiberi « internum » in contradistinctionem ad « externum », praesertim quando de foro interno et de foro externo agitur.

Suffragium: Quia una animadversio allata de usu verbi « interna » minoris momenti est in schemate alioquin tam optimo, de schemate constitutionis *de statibus perfectionis adquirendae* suffragium fertur: Placet.

*De statibus perfectionis adquirendae*: Pars II, Sectio IV, Caput XXXII: *De Missionibus*.

Suffragium: Hoc schema videtur bene providere apostolatui religiosorum in divino mandato, Ecclesiae dato, exsequendo praedicandi Evangelium omni creaturae in mundo universo ita ut in locis missionum Superiores ecclesiastici vel Ordinarii locorum et Superiores religiosi concorditer agant ad bonum animarum promovendum, sine aliquo detrimento vitae religiosae eorum qui simul sunt et missionarii et religiosi. Omnibus ponendis positis ut hoc schema cum schematibus a Commissione de Missionibus iam propositis concordaret, de Capite XXXII: « De Missionibus » in schemate *de statibus perfectionis adquirendae* suffragium fertur: Placet.

*De praeparatione ad matrimonium.*

Peropportunum est Sacrosanctum Concilium Vaticanum II de necessitate et de modo apto praeparationis ad matrimonium agere. Experientia docet quam fructuosa et utilis ad bonum coniugum, ad bonum familiarum et ad bonum societatis sit adequata praeparatio pro statu coniugali. Per multos annos in fere omnibus scholis secundariis Archidioecesis Neo-Eboracensis habetur cursus specialis de matrimonio pro alumnis in ultimo anno scholastico. In paroeciis habentur pro adulescentibus conferentiae de matrimonio et de commercio nupturientium. Quotannis, adiuvante officio distincto Archidioecesis cui concredita est cura de vita familiari promovenda, sacerdotes paroeciales dirigunt plus quam centum conferentias in quibus sacerdotes, auxiliantibus medicis et coniugibus catholicis, doctrinam christianam de matrimonio nupturientibus tradunt. Parochi et coniuges de valore inaestimabili horum conatuum consentiunt.

Ad schema decreti, quod optime a Commissione de Disciplina Sacramentorum propositum est, duae animadversiones fieri possint:

Primo, in numero decimo dictum est « examen ante matrimonium peragendum personaliter a parocho, nisi iusta causa excuset ». Si in aliqua paroecia opus est unius plurium vicariorum cooperatorum secundum canonis 476 Codicis Iuris Canonici praescripta, evidenter parochus sine eorum adiutorio non potest peragere omnia examina nupturientium.

Simili ratione in aliquibus dioecesibus licentia curiae, antequam parochus ad matrimonii assistentiam procedit, vix utilis vel etiam impossibilis sit propter numerum nuptiarum. Exempli gratia, anno praeterito in Archidioecesi Neo-Eboracensis plus quam duodeviginti milia nuptiarum celebratae sunt. Fortasse ad numerum duodecimum huius Schematis addenda sit commendatio Ordinariis ut curent per instructiones, conferentias et alia huiusmodi media ne iuris praescripta hac de re negligantur.

Secundo, valde optandum est ut institutio antenuptialis perficienda est post matrimonium. Fortasse, in fine huius schematis poni possit commendatio de conferentiis pro coniugibus de vita familiari, de exercitiis spiritualibus a coniugibus vel ab omnibus membris familiae simul peragendis et de aliis mediis quibus institutio coniugum ad vitam suam sancte in Christo vivendam profundenda et perficienda sit.

Suffragium: Propter animadversiones allatas, praesertim de opportunitate alicuius profundioris institutionis christianae coniugum post matrimonium perficiendae, de schemate decreti *de praeparatione ad matrimonium* suffragium fertur: Placet iuxta modum.

*De sacerdotibus lapsis.*

Optime in initio huius schematis decreti solemniter affirmateque testatur sanctissimam maxime salutarem legem ecclesiastici caelibatus a qua roboris gloriaeque Ecclesiae magnam partem profluit, nec antiquari, nec in discussionem venire posse.

Ne nimis negativum appareat hoc decretum quod etiam de dignitate et honore ecclesiastici caelibatus necnon de normis tutandae sacerdotalis castitatis agit, fortasse aliud titulum pro hoc decreto minus infelix quam « De Sacerdotibus lapsis » eligendum sit.

Cautissime procedendum est a Patribus Concilii Vaticani II in disceptationes de causis pro dispensatione ab obligatione caelibatus concedenda. Semper praeferendum est bonum commune totius Ecclesiae. Provisiones canonis 214 Codicis Iuris Canonici extendi possint ad alios casus in quibus propter causas omnino certas et probatas sacris ordinibus praeexistentes sacerdos impar sit oneribus illis adnexis sustinen-

dis. Quanta, autem, erit admiratio fidelibus, ne dicam scandalum; quanta erit consolatio vel spes diabolica inimicis Ecclesiae necnon occasio lapsus sacerdotibus de ipsorum castitate et caelibatu periclitantibus, si totus mundus cras certior fiet de normis Concilii Vaticani II quibus dispensationes ab obligatione caelibatus concedendae sint eis qui presbyteratus ordinem valide et licite susceperunt cum possibilitate eo tempore onera illo ordine adnexa sustinendi.

In capite tertio « De cura praestanda Sacerdotibus qui defecerunt », adest verus spiritus Pastoris Aeterni Animarum.

Suffragium: propter obiectiones factas contra caput secundum « De remediis quibusdam iuridicis » et propter animadversionem allatam de opportunitate titulum decreti mutandi, schema decreti *de sacerdotibus lapsis* placet iuxta modum, tantum.

*De Ecclesiae unitate « ut omnes unum sint ».*

Suffragium: In schemate de Ecclesiae unitate « ut omnes unum sint » de iis quae animos ad unionem disponunt, praeparant, ad eam quaerendam ducunt et ipso actu reconciliationis strictae dictae coronant, omnia perpulchra et pergrata dicta. Verus oecumenismus omnibus sub aspectibus clare explicatur. Ideoque, schema decreti *de Ecclesiae unitate « ut omnes unum sint »* placet.

*De Apostolatu laicorum.* Prooemium generale et Pars I, *Notiones generales.* Pars II, *De apostolatu laicorum in actione ad regnum Christi directe provehendum.*

Praeprimis in hodiernis adiunctis, maxima cura adhiberi debet ad procurandam fructuosiorem et robustiorem vitam apostolicam apud totum populum christianum. Super omnia, christifideles manuduci debent ad apostolatus intelligentiam in dies profundiorem. Nonnumquam activitas magna ex parte « externa » invenitur quae speciem praebet verissimae actionis apostolicae sed a vero Ecclesiae apostolatu adhuc multum distat. Optima ergo principia in Prooemio generali et in Parte I de natura Apostolatu laicorum. Ante omnia opus est ut omnes christifideles intimam naturam Ecclesiae Christi secundum vires plenissime intelligant. Nostris diebus vita vere apostolica non solum semper robustior sed etiam melius instituta eorum omnium qui ad Populum Dei apponuntur est omnino necessaria. Per aptam institutionem tum cleri tum totius populi de glorioso sacerdotio universali, de iuribus et officiis laicorum, deque eorum apostolatu, intelligentia de Ecclesiae militantis intima natura semper intensior et profundior evadat ita ut amor et

devotio erga Ecclesiam et responsabilis participatio in eius missione apud omnes crescant.

Etsi tempora hodierna, valde « critica », haud dubie pleraque nova requirant, ante oculos habemus quae alibi multoties dicta de maxima prudentia et circumspectione in innovationibus faciendis et de vera pastorali utilitate tamquam norma suprema. Ideoque pergratum quod Commissio tam feliciter cavet ne structura apostolica, quae fortasse pro aliquibus locis opportuna vel etiam necessaria videatur, non sine detrimento omnibus totius Ecclesiae partibus imponatur. Spectatis varietatibus de loco in locum, melius videtur quod multa non mandantur sed Episcopis et Conferentiis Episcopalibus relinquuntur. Nonnumquam idem finis mediis sat diversis potest attingi et sapientis est tali salubri diversitati locum relinquere. Media quae uno in loco inveniuntur aptissima possunt alio in loco minus apta vel etiam nociva inveniri. Commissio ergo caute et prudenter procedat ne adaptationes nimis specificae fiant quae bonum communitatis potius laedant.

Notiones generales de laicis in apostolatu Ecclesiae, de relatione ad hierarchiam, de munere sacerdotum in apostolatu laicorum, de apostolatu singulorum, de eis qui speciali titulo in servitium Ecclesiae addicuntur, de familia ut subiecto apostolatus, de consociativis apostolatus formis, de mutua coordinatione, de spiritu apostolico, et de laicorum educatione et praeparatione ad apostolatum omnibus utilissimae et omnimodo necessariae. In schemate de apostolatu laicorum in actione ad regnum Christi directe provehendum et de formis quibus hic apostolatus organizatur necnon de eius diversis modis et saeptis, iterum omnia bene perspicueque enuntiantur.

Suffragium: Quoad schema constitutionis de Apostolatu laicorum, super Prooemium generale et Partem I *de notionibus generalibus* et super Partem II *de Apostolatu laicorum in actione ad regnum Christi directe promovendum,* sententia fertur: Placet.

*De Apostolatu laicorum.* Pars III, *De Apostolatu laicorum in actione caritativa.* Pars IV, *De Apostolatu laicorum in actione sociali.*

Cum signum discipulorum Christi proximi dilectio sit et haec nostra aetas actionem caritativam Ecclesiae urgentiorem faciat, inter opera apostolatus praeclarum locum obtinent opera caritativa. Bene notatur quod obligatio actionis caritativae singulorum nostris diebus non solum non minuatur sed verius augeatur (pag. 13 [7] sub linn. 5-7) et, cum obli-

[7] Cf. p. 571.

gatio actionis caritativae universam Ecclesiam teneat, quod omnes eius communitates veluti consociationes caritatis spiritu animatas sese considerent. Quando apostolatus actionis caritativae fideliter ac rite ab omnibus Ecclesiae membris impletur, etiam infideles sensim sine sensu disponuntur ad veram participationem supernaturalem vitae Dei qui est ipsa Caritas.

Simili fere modo, Ecclesiae opera in christiana ordinis naturalis instauratione maximi momenti est. Peropportune ergo in schemate enunciantur principia et normae doctrinae socialis Ecclesiae ad fideles, praesertim laicos, hortandos ut ea ad actum perducant, ratione habita concretae situationis historicae. Quae principia et normae si efficaciter et perseveranter applicentur multum conferunt ad veram pacem in mundo confirmandam et ad stabiliendum regnum ipsius Christi qui est Princeps pacis.

Suffragium: Quoad schema constitutionis de Apostolatu laicorum, super Partem III *de Apostolatu laicorum in actione caritativa* et super Partem IV *de Apostolatu laicorum in actione sociali,* suffragium fertur: Placet.

*Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris. - De Verbo Dei.*

Sine dubio, valde optandum apparet ut sacrosancta synodus incitet omnes christianos ad frequentiorem ferventioremque orationem pro unitate christiana et ut tale incitamentum fiat verbis spiritu evangelicae humilitatis et caritatis non fictae imbutis, ne — ut bene in decreto notatur — ad detrimentum reconciliationis fraternae vertatur quod ad promotionem unitatis destinatur (pag. 6,[8] sub linn. 1-4). Ante omnia opus est ut in fratribus separatis simul ac in nobis gratia divina desiderium efficax unitatis augeat et multiplicet et sic aperiatur via ad illam perfectam unitatem quae semper fuit in votis Christi Salvatoris.

Mysterium Christi, sapientia a saeculis in Deo abscondita, invenitur in Verbo Dei sine quo Ecclesia Dei nec esse sed ne cogitari quidem possit. Ut donum divinitus Ecclesiae datum, Verbum Dei ab Ecclesia semper tueri et excoli debet ita ut sit omnibus fidelibus verum verbum salutis et vitae spiritualis fons. In specie, multum placet quod homilia ut numquam satis aestimanda praedicationis forma ab omnibus excolenda sit et sic fideles omnes quam primum suaviter in frequentem piamque Scripturarum lectionem manducantur.

---

[8] Cf. p. 815.

Suffragium: His perpensis, super schemata tum decreti *de necessitate orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris* tum decreti pastoralis *de Verbo Dei,* suffragium fertur: Placet.

*De Ecclesia.* Pars II.

Caput VII: *De Ecclesiae Magisterio.* Cum praesertim in hodiernis adiunctis maxima cura adhiberi debeat ad procurandam fructuosiorem vitam evangelicam, enucleationes de Magisterio authentico eiusque subiecto et obiecto, de Magisterii organis subsidiariis et auxiliaribus, deque cooperatione ad Ecclesiae Magisterium omnium fidelium magnum totius Ecclesiae commodum bene inserviunt. De existentia et natura Ecclesiae Magisterii authentici, multi moderni etiam catholici in magnas difficultates et opiniones falsas facilius prolabuntur. Placet omnino quod in schemate omnia proponuntur stylo quodam pastorali ne textus dogmaticus nimis iuridice appareat.

Quibus perpensis, schema constitutionis « De Ecclesia » quoad caput VII, *de Ecclesiae Magisterio,* placet.

Caput VIII: *De auctoritate et oboedientia in Ecclesia.* Cum apud hodiernos non desint qui teneant christianam oboedientiam cum dignitate hominis et iuribus personae liberae componi non posse, multum iuvant dicta de origine et natura auctoritatis in Ecclesia deque relatione inter praepositos et subditos. Multum valet quod in Ecclesia praepositi, in bonum communitatis et animarum positi, sciant se induere debere etiam imaginem Boni Pastoris, semper memores nullam esse acceptionem personarum apud Dominum in caelis; valet etiam quod sana opinio publica bonum Ecclesiae promovere potest et a Pastoribus in Ecclesia in regimine exercendo magni facienda est et non solum toleranda.

Omnibus perpensis, schema constitutionis « De Ecclesia » quoad caput VIII, *de auctoritate et oboedientia in Ecclesia,* placet.

Caput IX: *De relationibus inter Ecclesiam et Statum necnon de tolerantia religiosa.* Quaestiones de relationibus inter Ecclesiam et Statum necnon de tolerantia religiosa maximis scatere difficultatibus nemo est qui ignorat. Cum Commissio Theologica de his difficillimis rebus profunde tractet, ante omnia optandum videtur quod non solum aliqua nimis specificata et forte nimis ardua evitentur sed etiam quod efficiatur ut quaedam in opere eminere, quaedam recessisse credamus. Etsi forte principia qua principia controverti non possint, tandem aliquando dubium oritur de applicatione principiorum in praesentibus adiunctis historicis.

Quaedam dicta Commissionis Theologicae de officiis religiosis Po-

testatis civilis (pag. 5 [9] sub n. 3) et de temperantia publicarum manifestationum aliorum cultuum a Potestate civili (pag. 7 [10] sub n. 5) parum concordant cum dictis Secretariatus ad christianorum unitatem fovendam in schemate Constitutionis *de libertate religiosa.* Ad finem pastoralem hodiernum et ad verum oecumenismum placita huius Secretariatus melius conducunt.

Suffragium: Propter animadversiones allatas, nempe, de minima concordia inter schema a Commissione Theologica propositum et placita Secretariatus ad christianorum unitatem fovendam, schema constitutionis *de Ecclesia* quoad Caput IX *de relationibus inter Ecclesiam et Statum necnon de tolerantia religiosa* placet iuxta modum tantum.

Caput X: *De necessitate Ecclesiae annuntiandi Evangelium omnibus gentibus et ubique terrarum.* Suffragium: De exsistentia et fundamento muneris Evangelium annuntiandi deque natura et sponsoribus talis muneris, apte et profunde Commissio Theologica tractavit. Sicut supra de Ecclesiae Magisterio, hic etiam placet omnino quod in schemate omnia proponuntur stylo quodam pastorali ne textus dogmaticus nimis iuridice appareat. His perpensis, schema constitutionis *de Ecclesia* quoad Caput X *de necessitate Ecclesiae annuntiandi Evangelium omnibus gentibus et ubique terrarum* placet.

*De libertate religiosa.*

Cum praesertim in hodiernis adiunctis maxima cura adhiberi debeat de dignitate personae humanae a Deo creatae et redemptae necnon de iuribus et officiis talis personae, schema Constitutionis *de libertate religiosa* omnimodo pergratum. Tandem aliquando, non solum acatholici et infideles sed etiam ipsi fideles ideam tantum partialem vel etiam erroneam sibi efformant de mente Ecclesiae circa personam errantem eiusque ius ad libertatem religiosam. Quam ob rem, opportunius videtur ut vindicatio ab Ecclesia huius libertatis elaboretur et quasi systematice redigatur (pag. 7 [11] sub linn. 12-32). Perpulchra dicta de iure in materia religiosa conscientiam sequendi, de valore et consideratione oboedientiae conscientiae sincere datae, de exclusione omnis externae coactionis in materia religiosa. Similiter, optime notatur quod ius ad libertatem conscientiae externe exercendam semper et ubique valet et

[9] Cf. pp. 658-659.
[10] Cf. pp. 659-660.
[11] Cf. pp. 677-678.

agnosci debet (pag. 9 [12] sub linn. 7-10). Quae omnia christifideles eorumque pastores apud homines disparis cultus et diversae religionis degentes vere iuvabunt.

Utilissime Constitutio decernit de Catholicorum cooperatione cum eis qui non sunt Catholici et de relationibus inter Ecclesiam et societatem civilem. Simili fere modo ac antea, multi hodierni omnino ignorant quod Ecclesia Catholica approbat Societates civiles modernas quando in practice ordinanda vita civili, libertatem religiosam et aequalitatem politicam asseclis cuiusvis religionis tribuendam esse statuunt, vel etiam quod secundum mentem Ecclesiae status civilis nequit imponere civibus professionem determinatae religionis tamquam conditionem ut pleno et integro iure vitae nationali et civili participare valeant. Ecclesia solummodo desiderat statum esse impartialem et benevolum erga omnes qui in re religiosa dictamini suae conscientiae oboediunt.

Suffragium: Super constitutionem *de libertate religiosa,* suffragium fertur: Placet.

*De Beata Maria Virgine Matre Dei et Matre hominum.*

Suffragium: Praesertim recentioribus annis propter multum evolutam doctrinam de Beata Virgine non dubium est quin iure meritoque tum a Catholicis tum ab acatholicis expectetur clarum verbum quid reapse Ecclesia Catholica qua talis de munere, privilegiis et cultu Mariali credit, tenet docetque. Tale verbum clarissime invenitur in praesente schemate, quod proinde ad finem tum doctrinalem tam pastoralem multum iuvabit. In specie, multum placet admonitio ut theologi et divini Verbi praecones ab omni falsa veritatis superlatione quemadmodum et a nimia mentis angustia in dignitate Matris Dei consideranda caveant. Similiter, inter perpulchra de arcta consociatione Beatae Mariae Virginis cum Christo in oeconomia salutis deque singularibus privilegiis Dei hominumque Matris, utiliter et verissime notatur quod et ipsa sublimiori modo redempta sit et quod nullo modo Mater Dei aequiparanda sit Christo.

Omnibus perpensis, schema constitutionis *de Beata Maria Virgine Matre Dei et Matre hominum* placet.

---

[12] Cf. p. 679.

## III

## EM.MI P. D. IACOBI CARD. DE BARROS CÂMARA

*Archiepiscopi Fluminis Ianuarii*

*De fidelium associationibus.*

Mihi placet.

*De promovendis ad Ordines Sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici.*

Optimae normae, sed mihi displicet conditio apposita initio huius explanationis, scilicet: « Plures sunt ... converterentur, si ad sacros ordines... ».

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus.*

Quoad missas gregorianas, n. VI fol. 6,[1] addendum esset, mihi videtur (post verba: « in casu inculpabilis interruptionis ») hoc: « minime autem ut aliud stipendium accipiat ». Imo melius esset supprimere missas gregorianas.

N. VII fol. 6. Melius mihi videtur usus actualis, scilicet, tradere stipendia missarum manualium Curiae Dioecesanae, ne tot abusus in Ecclesia propter pecuniam accidant.

*De statibus perfectionis adquirendae.*

Pars prima. Sectio prima. Capita I, II, III, IV, V.

Optime. Sed fol. 27 [2] notetur: quando fit reclutatio, ut dicunt, necesse est explicare quomodo decurrit vita religiosa, ne candidati illudantur, et postea desistant de statu religioso, quod his temporibus frequenter accidit.

Pars secunda. Sectio quarta. Caput XXXII.

Concordo. Sed interrogo: Quando missio concredita est alicui Instituto Religioso, nonne praevidendum est ut candidati ad sacerdotium non omnes in Institutum recipiantur ut unica possibilitas ad sacerdotium, sed qui praeferant aliud Seminarium eis facultetur?

---

[1] Cf. p. 289.
[2] Cf. p. 349.

Mihi videtur quod si ullus candidatus pertineat proprie et plene ad Missiones, quacumque ex causa, illi Religiosi relinquent territorium Missionis, deerit clerus proprius. Et quando Missio elevata fuerit ad Dioecesim, clerum proprium non habebit.

Hoc refero, quia in Brasilia nonnulli Praelati Religiosi putant se ingratos esse erga Institutum vocationes ad sacerdotium dirigere ad Seminarium dioecesanum et non ad Institutum.

De hac re iam certiorem feci Nuntiaturam Apostolicam.

*De praeparatione ad matrimonium.*

Concordo cum Eminentissimo Card. Relatore.

*De sacerdotibus lapsis.*

Concordo. Non semper possunt Episcopi personaliter explorare animos Ordinandorum. Nonne haec ad Superiores Seminariorum committenda sunt? Exempli gratia, quando alumni degunt Romae.

Fol. 13,[3] n. 1 concordare non possum. Hoc mihi videtur aliquid nimis, quia non pauci voluntarie, id est, sponte, sua, in illis adiunctis versarentur spe reductionis de qua in casu. Immo contra voluntatem Episcoporum.

Ergo, haec concessio esset sacerdotibus vera tentatio.

*De Apostolatu laicorum.*

Prooemium generale et Pars I. Placet, sed fol. 17,[4] n. 7, dubito quin conveniat indicare dona charismatica. Exstant quidem regiones ubi proclivitas ad charismata frequenter impugnanda est. Si adhuc in Concilio (etiamsi doctrinaliter certa) haec quaestio inserta veniat, nescio utrum res non difficilior evadat.

Pars II. Placet.

Pars III. Placet.

Pars. IV. Placet.

*De Ecclesia.* Pars II.

Caput VII. Censeo cum Eminentissimo Relatore. Sed nonne aliquid addendum est, ut Episcopi, praesertim alicuius nationis vel regionis, magis magisque concordent et cohaerent inter se?

Caput VIII. Optime. Nihil immutandum.

---

[3] Cf. p. 408.

[4] Cf. p. 474.

Caput IX. Bene expositum. Plaudendum!
Caput X. Omnino tenendum.

*De libertate religiosa.*

Adhaereo voto Eminentissimi Card. Relatoris.

*De Verbo Dei.*

Laudanda propositio, cui libenter adhaereo.

*Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris.*

Concordo. Oremus ut unitatem suae concedat Dominus Ecclesiae.

*De Sacrorum alumnis formandis.*

Cap. I. Plene concordo.
Cap. II. Laudanda valde et omnino sequenda haec institutio spiritualis.
Cap. III. Plaudo et amplector et amplius.
Capp. V et VI. Plaudendum et sequendum.

*De scholis catholicis.*

Adhaereo omnino propositioni Em.mi Cardinalis Relatoris.

*De obsequio erga Ecclesiae Magisterium in tradendis disciplinis sacris.*

Cap. I. Placet.
Cap. II. Placet.
Cap. III. Servanda est methodus scholastica cum doctrina Sancti Thomae.

*De rationibus inter Episcopos et Religiosos, praesertim quoad apostolatus opera exercenda.*

Optime! Omnia haec omnino necessaria. Sed fol. 10,[5] n. 7, notetur: Hoc discrimen (inter § 1 et § 2) melius vitandum. In § 1, propter distantiam ab Hierarchis, forse addendum aliquid est quod etiam Religiosi ritus Orientalis aliquo modo pendeant ab Episcopo loci. Alio-

[5] Cf. p. 222.

quin multa abusive patrabunt Orientales ita independentes, quin Episcopus loci intervenire queat.

*De Ecclesiae Unitate.*

Placet.

*De Beata Maria Virgine, Matre Dei et Matre hominum.*

Concordo in totum.

IV

EM.MI P. D. PETRI TATSUO CARD. DOI
*Archiepiscopi Tokiensis*

*De Sacrorum alumnis formandis.*

Cap. I. De seminariorum ordinatione generali: Placet.
Cap. II. De institutione spirituali: Placet.
Cap. III. De disciplina in Seminariis: Placet.
Cap. V. De institutione pastorali in Seminariis: Placet.
Cap. VI. De formatione post Seminarium perficienda: Placet.

*De scholis catholicis.*

Placet.

*De obsequio erga Ecclesiae Magisterium in tradendis disciplinis sacris.*

Cap. I. Notiones fundamentales: Placet.
Cap. II. De ratione docendi Sacram Scripturam: Placet.
Cap. III. De doctrina S. Thomae servanda: Placet.

*De rationibus inter Episcopos et Religiosos praesertim quoad apostolatus opera exercenda.*

Placet.

*De fidelium associationibus.*

Placet.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus.*

Placet.

*De promovendis ad Ordines Sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici.*

Placet.

*De statibus perfectionis adquirendae.*

Pars prima: Doctrina de statibus perfectionis adquirendae:
Sectio prima: Cap. I, II, III, IV, V: Placet.
Pars secunda: Disciplina de renovatione vitae et operae in Institutis status perfectionis adquirendae: Placet.
Sectio quarta: De quibusdam quaestionibus particularibus status perfectionis: Placet.
Cap. XXXII: De Missionibus: Placet.

*De praeparatione ad matrimonium.*

Placet.

*De sacerdotibus lapsis.*

Placet.

*De Ecclesiae unitate « Ut omnes unum sint ».*

Placet.

*De Apostolatu laicorum.*

Prooemium generale et Pars I. Notiones generales: Placet.
Pars II. De Apostolatu laicorum in actione ad regnum Christi directe provehendum: Placet.
Pars III. De Apostolatu laicorum in actione caritativa: Placet.
Pars IV. De Apostolatu laicorum in actione sociali: Placet.

*Necessitas orationis pro unitate christianorum maxime temporibus nostris.*

Placet.

*De Verbo Dei.*

Placet.

*De libertate religiosa.*

Placet.

*De Beata Maria Virgine Matre Dei et Matre hominum.*

Placet.

*De Ecclesia.*

Cap. VII. De Ecclesiae Magisterio: Placet.

Cap. VIII. De auctoritate et oboedientia in Ecclesia: Placet.

Cap. IX. De relationibus inter Ecclesiam et Statum necnon de tolerantia religiosa: Placet.

Cap. X. De necessitate Ecclesiae annuntiandi Evangelium omnibus gentibus et ubique terrarum: Placet.

## V

## EM.MI P. D. IOANNIS CARD. D'ALTON

*Archiepiscopi Armachani*

*De Sacrorum alumnis formandis.*

Placet iuxta modum: 1. *De seminariorum ordinatione generali,* pag. 9,[1] lin. 21: Post commendationem seminariorum minorum velim ut adderetur: « ... quamvis libenter agnoscit fructus uberrimos et pretiosos quos collegia dioecesana, ut vocantur, in nonnullis regionibus, attentis peculiaribus circumstantiis et conditionibus, attulerunt et afferunt ».

Huiusmodi collegia dioecesana, quae sunt scholae mediae in quibus futuri sacerdotes una cum futuris laicis educantur et cum eis amicitias formant, sunt, opinione fere universali apud nos, inter columnas et firmamenta Ecclesiae in Hibernia. Agnosco quidem tale institutum non esse aptum pro multis regionibus sed, meo iudicio, est aptissimum pro nostra regione et velim ut Sancta Synodus saltem eius fructus agnoscat.

2. *De institutione spirituali,* pag. 11,[2] lin. 29: Velim ut, agendo de mortificatione, inculcetur momentum roborandi voluntatem per lon-

---

[1] Cf. p. 25.

[2] Cf. p. 36.

gum tempus ita ut alumni, sacerdotio aucti, ea quae sunt licita et tamen non expediunt renuntiare valeant. Velim ergo ut post verbum « mortificationis », lin. 29, pag. 11,[3] addatur: « ... necnon ad illam voluntatis fortitudinem qua, sacerdotio aucti et in media plebe viventes, ea quae licita sunt sed non expediunt renuntiare valeant ».

*De fidelium associationibus.*

Placet iuxta modum. Non placent ea quae dicuntur de associationibus privatis a laicis condendis quae, ut videtur, non essent subiectae auctoritati ecclesiasticae. Etenim non video necessitatem novae legislationis de hac re, et, cum linea inter societates quae subsunt auctoritati ecclesiasticae et societates quae subsunt merae vigilantiae eiusdem auctoritatis non sit clara et praecisa, timeo ne statuta proposita ansam praebeant controversiis et conflictibus iurium.

*De Missarum stipendiis. De Missarum onerum reductione. De piis ultimis voluntatibus.*

Placet iuxta modum.

1) Meo iudicio n. 1 forma omnino breviori exarari debet.

2) Velim ut quaedam verba addantur n. IV, 4 ut sic: « Etiam religiosi, licet exempti, circa stipem manualem stare debent decreto Ordinarii loci aut, *ubi desit Ordinarii decretum,* dioecesis vel loci consuetudini ».

3) Non placet n. V. In multis regionibus stipendium pro talibus Missis esset vere enorme et res viam panderet ad abusus.

4) Apud nos libri in quibus stipendia adnotantur sunt generatim libri personales sacerdotum. Velim ut explicite dicatur hos libros inspectioni Ordinariorum esse obnoxios. Velim, ergo, ut addatur n. VIII: « Libri omnes, sive ecclesiarum sive personales, in quibus receptio stipendiorum Missarum adnotatur vigilantiae et inspectioni Ordinariorum obnoxii sunt ».

5) In n. XV omnino velim ut facultas Ordinariis concedenda sit magis limitata ut sic: « Ipso iure facultas conceditur Ordinariis locorum reducendi onera Missarum fundatarum ob diminutionem redituum, ad rationem eleemosynae in dioecesi legitime vigentis, ea tamen lege ut, nisi constet de contraria pii fundatoris mente, alia onera potius quam Missae reducantur ».

*De auctoritate et oboedientia in Ecclesia.*

Placet. Multum placent tum contentum tum stylus huius schematis.

---

[3] Cf. p. 36.

*De Ecclesiae Magisterio.*

Placet.

*De promovendis ad Ordines Sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici.*

Placet iuxta modum. Meo iudicio non expedit ut ii qui fuerunt ministri acatholici promoveantur ad ordinem presbyteratus, integra manente vita coniugali, et omnino non expedit, meo iudicio, ut tales sacerdotes occupentur in cura animarum. Hoc dico, salvo meliore iudicio, habita ratione eorum quae dicuntur n. XIII.

*De statibus perfectionis adquirendae.*

Pars I, Sectio I, Capp. I-V: Placet iuxta modum. Non placet usus verbi « hierarchiae » ad indicandos Superiores religiosos in capite IV, par. 27. Quamvis haec non fuit intentio redactorum, tamen paragraphus sonat ac si daretur duplex hierarchia, Sacra nempe et religiosa, quae inter se comparari possint — veluti duo lineae auctoritatis in Ecclesia quae in summitate tantum, nempe in Romano Pontifice, se tangunt. Velim ergo ut lineae 22-26 sic sonent: « eosque instructos voluit propriis Superioribus internis quorum Supremum Caput est Romanus Pontifex qui est... ».

*De statibus perfectionis adquirendae.*

Pars II, Sectio IV, Cap. XXXII. De Missionibus: Placet iuxta modum. Anceps haereo de iis quae dicuntur, paragrapho 134 de iuribus stolae. Melius esset, ni fallor, ut iura stolae cederent ipsi missioni.

*De praeparatione ad matrimonium.*

Placet iuxta modum. Apud nos et in pluribus regionibus, v. g. in Anglia et in America Septemtrionali, magnum successum habuerunt « cursus prae-matrimoniales » in quibus futuri sponsi docentur a sacerdotibus et a laicis peritis tum de doctrina Ecclesiae de matrimonio et de familia tum de aliis materiis etiam profanis ad familiam pertinentibus, v. g. de oeconomia familiali, de cura domestica, de parsimonia, de re medica et de aliis huiusmodi. Velim ut tales cursus a Sancta Synodo commendarentur ut sic: « Cursus prae-matrimoniales, in quibus futuri sponsi docentur a sacerdotibus et aliis peritis de doctrina Ecclesiae, de matrimonio et de familia necnon de scientiis, etiam profanis, ad bonam vitam familialem pertinentibus, enixe commendamus ».

*De sacerdotibus lapsis.*

Placet iuxta modum. 1) Omnibus bene perpensis coram Deo non placent ea quae proponuntur de benigniore applicatione Decreti « Lex Sacri Caelibatus », ut in nota 4 explicata, id est de dispensatione ab obligatione caelibatus pro eis « qui vocationem suam prodierunt » « ob neglecta spiritualia subsidia prudentiaeque dictamina ». Certo certius argumentum exsistit ex caritate erga hos miseros sed hoc argumentum ponderandum est cum argumento e contrario ex bono publico Ecclesiae. Meo iudicio argumentum ex bono publico Ecclesiae plus valet. *Nam ipsa impossibilitas obtinendi dispensationem a caelibatu sub praesenti disciplina est, mea opinione, gratia externa maximi valoris quae multum adiuvat sacerdotes ad superandas graves tentationes in hac re.* Debemus considerare effectum mutationis propositae in eos sacerdotes qui amicitias periculosas abrumpunt praecise quia sciunt quod impossibile est, sub praesenti disciplina, umquam habere vitam coniugalem simul cum receptione sacramentorum.

2) Item non placet ea quae proponuntur de dispensatione ab obligatione caelibatus pro eo qui in extraordinariis prorsus versetur adiunctis. Caritas erga Ecclesiam plus valet quam caritas erga hos miseros sacerdotes.

3) Anceps haereo de iis quae proponuntur de clerico qui contraxerit morbum physicum aut psychicum post sacram ordinationem.

4) Placet propositum ita extendendi applicationem canonis 214 ut omnem verum defectum debitae libertatis in suscipienda obligatione caelibatus comprehendat. Velim tamen ut casus magis praecise definirentur.

5) Meo iudicio omnino inopportunum est Sacrum Concilium loqui de « morali impossibilitate » servandi castitatem propter adiuncta extraordinaria, *secluso casu morbi,* ut fit pagina 13,[4] linn. 26-27. Talis modus loquendi, meo iudicio, videretur continere admissionem implicitam principii periculosissimi quod difficulter conciliari potest cum verbis Sancti Pauli: « ... fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis... » (*I Cor.* X. 13).

6) Velim ut, agendo de munere Episcopi quoad idoneitatem promovendorum, verbum « graviter » addatur, ut sic: « eorumque conscientiam *graviter* super hoc onerari » (pag. 7,[5] lin. 20).

---

[4] Cf. p. 408.
[5] Cf. p. 404.

*De Ecclesiae unitate « Ut omnes unum sint ».*

Placet iuxta modum. Dicitur par. 28: « Sancta haec Oecumenica Synodus vestigiis hisce inhaerens plane agnoscit et confirmat *ius* quo Orientalis Ecclesia pollet se secundum propriam ac peculiarem disciplinam regendi... ».

Verba « agnoscit... ius » videntur, vel viderentur nonnullis, innuere hoc ius esse iuris divini. Forsitan melius esset dicere: « ... plane agnoscit et confirmat disciplinam secundum quam Orientalis Ecclesia se secundum propriam ac peculiarem disciplinam regit... ».

*De apostolatu laicorum.*

Pars I, II: Placet iuxta modum.

1) Non omnino placent ea quae dicuntur de participatione laicorum in sacerdotio Christi (Pars I, Cap. I, par. 3, pag. 14 [6]).

Haec quaestio de « sacerdotio laicorum », ut dicitur, est, meo iudicio, res maximi momenti de qua Sacrosancta Synodus maximam curam et prudentiam habere debet. Etenim est de essentia « ideae catholicae » et doctrinae traditionalis Ecclesiae quod in Ecclesia Catholica datur quaedam cohors hominum, sacerdotes nempe, qui constituunt veluti gentem separatam et exaltatam et omnino diversam ab aliis ex eo quod habent potestates omnino extraordinarias — potestatem conficiendi Corpus et Sanguinem Christi et potestatem absolvendi a peccatis.

Nihil intimius pertinet ad notionem catholicam membrorum Ecclesiae quam haec notio cohortis hominum qui ex suis omnino specialibus potestatibus sunt vere mediatores inter Deum et homines.

Hic praecise distinguitur notio catholica a notione Protestantium in qua non datur essentialis distinctio inter sacerdotes et fideles; « sacerdotes » apud eos revera habent officium mere ministeriale et de facto vocantur — vel vocabantur usque ad recentiora tempora — « ministri ».

Meo iudicio maximi momenti est ut Sacrosancta Synodus, exaltando partem laicorum in Ecclesia, hanc fundamentalem et catholicam distinctionem inter sacerdotes et laicos nullo modo obscuret.

Debemus considerare non tantum ea quae dicuntur sed etiam effectum eorum quae dicuntur in « fluxum opinionis » in Ecclesia. Meo iudicio laici non participant sacerdotium Christi *stricte intellectum;* participant vero *apostolatum* Christi. Cum distinctio inter partes sacerdotum et partes laicorum in Ecclesia sit tam fundamentalis et tanti momenti

---

[6] Cf. p. 473.

ut termini omnino distincti pro diversis partibus adhibeantur. Velim ergo ut saltem verba « sacerdos » et « presbyter » reserventur pro sacerdotibus stricto sensu et ut par. 3 alia forma exaretur. Certissime velim ut *ad minus* quaedam verba.

Addantur paragrapho 3 ut sic:

« Universale omnium fidelium sacerdotium qui Baptismate et Confirmatione Christo configurantur *essentialiter differt* a sacerdotio ministeriali quod ut eius ... utrumque tamen est unius Christi sacerdotis participatio *quamvis modis omnino et essentialiter diversis* ».

Item, agendo de parte laicorum in offerendo SS. Eucharistiae Sacrificio velim ut explicite dicantur sacerdotes « veri » (en difficultas exprimendi notiones claras cum nova terminologia) Sacrificium offerre modo essentialiter diverso cum laicis.

Caput II. Pag. 19.[7] Velim ut verbum *praecepta* addatur lineae 24 ut sic:

« Sacrae Hierarchiae est *praecepta* et principia directiva necnon spiritualia subsidia ad fidelium apostolatum tradere ».

Cf. pag. 23,[8] lin. 28: « praecepta et principia directiva ».

Pars III, IV: Placet iuxta modum. Pars IV, Caput IV, par. 50, pag. 29,[9] lin. 10. De remuneratione laboris velim ut addantur quaedam verba ex Litt. Encycl. *Mater et Magistra, A.A.S.,* 63 (1961) pag. 419: « Ratio etiam habeatur *quanti singuli ad bona oeconomica gignenda comparant* necnon boni communis propriae civitatis... etc. ».

*Necessitas orationis pro unitate christianorum. - De Verbo Dei.*

Placet iuxta modum. Schema Decreti de necessitate orationis loquitur, pag. 3,[10] linn. 24-25 de colloquiis peritorum catholicorum cum fratribus separatis. Velim ut normae praecisae de hac re sat periculosa edantur et praesertim ut explicite statuatur talia colloquia semper esse sub auctoritate et vigilantia Episcopi dioecesis. Quamvis nemo negat utilitatem talium colloquiorum, praesertim nostris diebus, tamen pericula in casibus particularibus, meo iudicio, sat gravia sunt.

*De necessitate Ecclesiae annuntiandi Evangelium omnibus gentibus et ubique terrarum.*

Placet.

[7] Cf. p. 476.
[8] Cf. p. 478.
[9] Cf. p. 588.
[10] Cf. p. 813.

*De relationibus inter Ecclesiam et Statum necnon de tolerantia religiosa.*

Placet. Multum placent tum contentum tum stylus huius schematis. Tamen forsitan melius esset omittere verbum *adhuc* a linea prima, pag. 9,[11] quod non videtur esse necessarium (cum agatur de statu praesenti facti) et cuius sensus forsitan detorqueretur ab acatholicis in Statibus Foederatis Americae qui veram passionem de hac quaestione ostendunt.

*De libertate religiosa.*

Non placet. Meo iudicio tota haec materia melius tractatur in schemate « De Ecclesia ».

*De Beata Maria Virgine Matre Dei et Matre hominum.*

Placet. Tamen velim ut verbum « consors » evitetur in exprimenda relatione Beatissimae Virginis cum Divino Filio suo. Etenim in multis linguis vernaculis, e. g. in lingua anglica, italica, gallica, verbum « consort » vel « consorte » primario significat « coniugem » et si verba Constitutionis litteratim in linguam vernaculam verterentur, quod probabiliter fieret, expressiones sicut « the consort of Jesus » vel « consorte di Gesù » saporem omnino minus rectum haberent. Velim ergo ut pag. 4,[12] lin. 16, loco verbi « consors » ponatur verbum « socia » vel « compars ».

*De scholis catholicis.*

Placet iuxta modum. Velim ut agnoscatur momentum operis eorum magistrorum laicorum qui, ut fit apud nos, doctrinam christianam in scholis primariis docent. Velim ergo ut addatur, ad finem paragraphi 14: « Magistri vero laici qui doctrinam catholicam in scholis docent sciant hoc munus rationem veri apostolatus habere seque veros praedicatores Evangelii agni Christi esse ».

*De obsequio erga Ecclesiae Magisterium in tradendis disciplinis sacris.*

Placet iuxta modum. 1) Caput I, par. 3. Sententia « Caveant... censenda » pag. 6,[13] linn. 21-25 debet, meo iudicio, alio modo exarari nam

---

[11] Cf. p. 661.
[12] Cf. p. 747.
[13] Cf. p. 158.

prima lectione secunda pars (« ita ut si... ») videtur esse opinionem damnatam in prima parte. Forsitan sensus clarius esset si sententia exaretur hoc modo: « Caveant tamen ne doctrinam sacram perinde ac scientiam profanam tractare autumant et meminerint sententiam, quae negat vel deformat obvium sensum veritatis a magisterio propositae, iam ut erroneam esse censendam ».

2) Caput II. Meo iudicio, grave damnum infligitur Ecclesiae, praesertim his ultimis annis, ab illis magistris Sacrae Scripturae qui, sive scriptis « popularibus » sive lectionibus pro alumnis ordinariis, theorias novas de interpretatione Sacrae Scripturae palam proferunt. Non omnes theoriae quas licet proferre in periodicis specializatis sunt idoneae pro lectoribus laicis vel etiam pro alumnis qui studiis specialibus Sacrae Scripturae non incumbunt. Velim ergo ut addatur ad finem par. 3 pag. 9:[14] « Meminerint magistri non omnes hypotheses quas licet proferre in periodicis eruditorum idoneas esse pro scholis ordinariis Sacrae Scripturae in seminariis, in quibus in iis quae certa sunt ex doctrina et traditione Ecclesiae maxime incumbere debent ».

*De rationibus inter Episcopos et Religiosos praesertim quoad apostolatus opera exercenda.*

Placet. Velim, tamen, ut sensus verborum « privilegia particularia » in ultima paragrapho, 44, explicentur.

## VI

## Em.mi P. D. VALERIANI Card. GRACIAS

*Archiepiscopi Bombayensis*

*De fidelium associationibus.*

II. Quia in parte sequenti huius sectionis, proponitur abolitio distinctionis inter « Associationes Erectas » et « Associationes Approbatas », melius esset omittere verba « aut laudatae seu commendatae » in linea ultima huius paragraphi. Si intenditur retinere has voces, tunc definitiones clarae harum associationum dentur ita ut evitetur confusio.

IV. In hac paragrapho proponitur dare facultatem et clericis et laicis efformandi ad fines honestos Associationes quae necessario non indigeant erectione nec approbatione a legitima auctoritate ecclesiastica.

[14] Cf. p. 163.

Periculum in hoc adest. Laici enim pleni zeli et cum omni bona fide sed sine experientia et prudentia instituerent Associationes quae, decursu temporis, problemata crearent pro Ordinario. Et etiamsi Ordinarius habeat potestatem advigilandi, difficile esset pro eo suggerere remedia eaque applicare, si talis Associatio iam per aliquod tempus exstitit. Proponatur igitur quod quando laici vel clerici efformant Associationes quae ab auctoritate ecclesiastica non sunt erectae, illi semper submittant « Statuta » talium associationum ad obtinendum « nihil obstat » Ordinarii.

VI. Quoad erectionem Associationum (quae non sunt ecclesiasticae, quia non erectae ab auctoritate ecclesiastica) in personam moralem iuris privati, quaeritur quomodo potest Ecclesia tribuere eis personalitatem moralem quin tales Associationes fiant personae morales ecclesiasticae. Non videtur cur sit necessarium tribuere talibus Associationibus personalitatem moralem iuris privati, quia etiam sine hoc, communiter consentitur quod illae possunt esse subiecta iurium et obligationum.

Habeatur novus canon indicans quid exacte debeat fieri quoad bona (mobilia vel immobilia) talium Associationum privatarum quando dissolvuntur, sive habeant personalitatem moralem iuris privati sive non. Qui canon possit applicari etiam Associationibus erectis ab auctoritate ecclesiastica.

VII. Haec paragraphus videtur superflua propter ea quae in paragrapho VI continentur.

IX. Abolitio distinctionis inter « Associationes ab ecclesiastica auctoritate *erectas* » et « Associationes quae sub eadem auctoritate sunt simpliciter *approbatae* », res in clariorem lucem ponet, et evitabit confusionem non necessariam, quae nunc exsistit. Legislatio hic proposita pro certo est quid melius quam legislatio nunc vigens.

X. Tribuere personalitatem moralem omnibus Associationibus ab Ecclesia erectis evitabit multa problemata quae surgebant in decidendo quaenam Associationes essent personae morales et quaenam non essent personae morales. Nulla videtur esse ratio cur omnibus Associationibus ab Ecclesia erectis non tribuatur personalitas moralis; et sic quoad quaestiones de alienatione bonorum etc. leges de alienatione sine ulla difficultate possint applicari si nullum dubium est quod bona determinata Associationis particularis sunt bona ecclesiastica.

XI. Superfluum videtur dicere quod Associationes internationales sunt sub vigilantia et iurisdictione Sedis Apostolicae. Immo, omnes Associationes ratione finis deberent esse sub iurisdictione Sedis Apostolicae, si obiectum propter quod institutae sunt non est simpliciter saeculare.

XV. Dividere omnes Associationes ecclesiasticas in duas partes, nempe, Tertii Ordines Saeculares et Sodalitates Catholicae, evitabit omnem confusionem quae nunc exsistit.

*De Missarum stipendiis.*

III. Legislatio proposita permittendi sacerdotibus accipere stipendium pro Missa binata vel etiam trinata quin ipsi hoc stipendium retineant est procul dubio melius quam legislatio nunc vigens. Hoc enim modo removetur periculum, si adsit, celebrandi pluries in una die propter stipendium, et etiam non erit necessarium ut locorum Ordinarii petant Indulta quibus stipendia missarum binatarum pro causis piis applicantur. Fortasse haec puncta magis clarificentur:

1) Utrum sacerdos qui plus quam semel in die Missam celebret, liberus sit applicare Missam pro quacumque intentione cuius stipendium Ordinario mittat vel Ordinarius possit obligare talem sacerdotem ut celebret Missam binatam pro nulla alia intentione praeter illam quam ipse sacerdoti det. Ordinarii enim recipiunt Missas ex Statibus Unitis (dollar Masses) ubi stipendia sunt altiora quam in his partibus.

2) Quando Missa binata vel trinata est in cantu (solemnis vel cantata), obligaturne sacerdos mittere Episcopo totum stipendium Missae in cantu, vel potest retinere partem stipendii Missae in cantu pro ecclesia?

3) Si sacerdos celebrat duas Missas, quarum prima est lecta, et secunda est in cantu, potestne quin iustitiam laedat retinere stipendium Missae in cantu et mittere Ordinario stipendium Missae lectae?

Quae supra ponuntur sunt res parvae sed sat magni momenti, quia difficultates huius generis pro certo in praxi invenientur.

In determinandis personis quibus stipendium Missae binatae debet mitti, verbum fit solummodo Missarum celebratarum « in ecclesiis paroecialibus et succursalibus ecclesiae paroecialis ». Quid de Missis celebratis a religiosis in ecclesiis non suis, vel in oratoriis quae non cadunt sub categoriis supra indicatis?

V. Mihi videtur quod secundum legislationem in hac paragrapho propositam, erit possibile celebrare unam vel duas Missas pro omnibus defunctis paroeciae, semel vel bis in hebdomada, et omnia oblata pro hac vel his Missis data possint retineri ut stipendium huius vel harum Missarum. Sed quid si paroecia sit sat magna et parochiani offerant summam quae magnopere excedat stipendium normale Missae lectae? Potestne sacerdos celebrare Missam lectam et sibi retinere ex-

cessum? Vel tenetur celebrare Missam cantatam vel solemnem si talis summa aequivalet stipendio Missae cantatae vel solemnis?

VII. In hac paragrapho dicitur quod sacerdos qui habet Missarum numerum de quibus sibi liceat libere disponere, potest eas dare sacerdoti cui vult. Quaeritur utrum parochus vel vicarius cooperator qui recipiat plus Missas quam in ecclesia paroeciali possunt celebrari, possit tales Missas tradere sacerdotibus alienae dioeceseos etiamsi adsit deficientia Missarum in propria dioecesi. Possitne Ordinarius in his casibus conditiones vel restrictiones imponere ita ut omnia stipendia quae supersunt debent ei tradi?

IX. Hic dicitur quod species quidem negotiationis ne fiat in hac materia de Missarum stipendiis. Sed omnibus notum est, et quidem praxis communis iam evasit, quod propter difficultates hodiernas transmittendi pecuniam ex hac natione (India) in aliam regulariter hic recipiuntur de Europa et America multae ephemerides quarum pretium solvitur celebrando Missas pro intentione agentiae. Concesso eo quod in hac paragrapho dicitur, potestne haec praxis sustineri?

X. Absolute prohibitum est taxam imponere super eleemosynas Missarum. Quo sensu debet hoc intelligi? Supponamus casum: Si in paroecia pars stipendii, quod a fidelibus tribuitur, retinetur pro paroeciae fundo ex quo parochus et vicarii cooperatores sustentantur, et maior pars celebranti (parocho vel vicario cooperatori) datur, potestne haec pars a paroecia retenta pro sustentatione sacerdotum paroeciae considerari ut taxa super stipendium? Haec enim est praxis in aliquibus dioecesibus. Et in his dioecesibus si sacerdos ipsius dioeceseos celebrat in ecclesia paroeciali ad quam non pertinet potestne parochus qui intentionem tali sacerdoti dat, retinere partem stipendii pro expensis ecclesiae (vinum, candelae, etc.)? Quid de sacerdote alienae dioeceseos? Si ille commorat in aliqua ecclesia paucis diebus, et celebrat Missas pro intentionibus a parocho illi datis, teneturne solvere partem (dicamus, tertiam) stipendii pro expensis Missae (vinum, candelae, etc.)? Potestne hoc considerari ut tributum super stipendium Missae? Desideratur in hac materia legislatio quae omne dubium tollat.

*De Missarum onerum reductione.*

XIV. Hic dicitur quod si propter circumstantias reditus fundationis cessat, suspenditur etiam pro hoc tempore obligatio Missas celebrandi. Sed fortasse addi potest quod quando circumstantiae in melius mutentur et reditus de novo accipiatur, obligationes fundationis debent expleri proportionate ad acceptum reditum, ita ut, si possi-

bile sit, etiam Missae non celebratae propter non acceptionem reditus, nunc celebrentur.

*De piis ultimis voluntatibus.*

Haec paragraphus clarificatione indiget, quia ut stat eius significatio potest ingerere difficultates in mentem lectoris. Dentur definitiones clarae ita ut omnes difficultates effugiant.

*De praeparatione ad matrimonium.*

Omnia quae in hoc schemate habentur sunt res magni momenti, et si in praxim deducerentur, multum fructum producerent. Sed propter difficultates practicas, potest accidere ut huic praeparationi ad matrimonium denegetur momentum et cura quae ei decet. Necessitas talis praeparationis nostris diebus magis ac magis apparet ob pericula, praesertim in civitatibus magnis, contra matrimonii sanctitatem.

Ut quid practicum ad implendum quod in hoc schemate proponitur, locorum Ordinariis detur facultas obligandi omnes nupturientes ut cursum specialem praeparationis frequentent; et plus, Ordinarii possint deferre ad tempus matrimonia eorum, qui ad iudicium Ordinarii non sunt sufficienter parati ad matrimonium contrahendum.

Si matrimonia Catholicorum debent esse secundum mentem Ecclesiae, non sufficiet instituere « Centra » ubi nupturientibus detur haec praeparatio immediate ante matrimonium. Saepe enim nupturientes veniunt ad hanc praeparationem quando iam omnia stabilita (dicerem parata) sunt et etiam post promissionem matrimonii ad invicem datam. Nunc autem praeparatio ad matrimonium includit consilium ad selectionem coniugis faciendam et normas pro tempore ante-matrimonii (i. e. durante « courtship » - « fidanzamento »). Quapropter oritur necessitas dandi occasiones iuvenibus tempore opportuno (longe ante matrimonium) frequentandi cursus vel conferentias in quibus agitur de selectione coniugis; de modo agendi cum altera parte ante matrimonium et alia similia, ita ut quando veniunt ad matrimonium vel etiam ad cursum praeparatorium ad matrimonium, securi sint quod non inciderunt in errorem quoad selectionem et status vitae et compartis.

Omnia de quibus debent instrui nupturientes requirunt praeparationem adaequatam et diligentem. Quod parochi et vicarii cooperatores dent cursum plenum instructionis nupturientibus est sat difficile, ne dicam impossibile; quia multoties propter ministerium deerit tempus vel etiam propter incompetentiam sacerdotis ipsius, speciatim quoad aspectum medicum et physiologicum matrimonii. Quapropter necessitas

nupturientes obligandi ut frequentent cursum specialem datum in determinatis Centris dioeceseos, ubi lectiones dantur a competentibus sacerdotibus et laicis (medicis et peritis).

*De institutione spirituali.*

N. 5, pag. 8,[1] lin. 26 sq.: « *b*) Ad spiritum orationis alumni ita formentur ut futuri sacerdotes fiant viri orationis... Ut autem orationem, quam ipsa Ecclesia peculiariter eis committet, amare discant, institutione sapienter progrediente, initientur in psalmorum et totius Officii Divini intellectum et gustum: in curriculo saltem theologico quaedam Officii partes, ut Laudes et Vesperae, *quotidie communiter recitentur* et diebus festivis cantentur ».

Haec praescriptio ut in curriculo saltem theologico quotidie ab omnibus communiter recitentur horae canonicae forte nimis videtur.

In hac materia mihi videtur sufficere quod iam praescribitur in c. 1367 § 3: « Dominicis et festis diebus sacris Missarum et Vesperarum sollemnibus adsint ».

Cum schematis decreti caput I « Notiones fundamentales » et capus II « De ratione docendi Sacram Scripturam » perlegerim, haec habeo dicenda. In his duobus capitibus doctrinam veram arcte, complete et luculenter expositam invenio. Praeterea, veri nominis progressui via aperta prudenter relinquitur; quod quidem, cum ad Ecclesiae bonum maxime conferat, laude dignum iudicandum est.

## VII

### Beat.mi P. D. STEPHANI I SIDAROUSS
*Patriarchae Alexandrini Coptorum*

... J'ai examiné toutes les questions qui seront proposées à prochaine session, et suis pleinement d'accord avec le contenu des schémas...

... Je vous [Exc.mum D. Periclem Felici, Secretarium Generalem] remercie de votre aimable lettre du 22 courant accompagnant les Schemas « De Ecclesia » que j'ai examiné et que j'approuve...

---

[1] Cf. p. 34.

# VIII

## Beat.mi P. D. PAULI PETRI MEOUCHI

*Patriarchae Antiocheni Maronitarum*

... Sono lieto di comunicare la mia piena approvazione per gli schemi di costituzioni e decreti, che formano l'oggetto di dibattito di detta Sessione. Anzi, non nascondo la mia ammirazione per:

1) il grande spirito di comprensione e di carità eminentemente cristiana con cui vengono concepiti e formulati gli schemi riguardanti le « Quaestiones de Ecclesiis Orientalibus » (Card. Cicognani), e le « Quaestiones ad Christianorum unitatem fovendam » (Card. Bea);

2) la grande ponderatezza e l'illuminata moderazione con cui sono trattate le « Quaestiones de Studiis et Seminariis » (Card. Pizzardo);

3) la grande competenza che ha saputo dare direttive ben precise ed illuminate alle « Quaestiones de Apostolatu Laicorum » (Card. Cento).

# 4 – VOTA CONSILIARIORUM

## I

## Exc.mi P. D. ANGELI DELL'ACQUA

*Archiepiscopi tit. Chalcedonensis*

*De promovendis ad Ordines Sacros iis qui fuerunt pastores seu ministri acatholici.*

1. Peragi heic de quaestione ad rerum usum in Ecclesia attinente, omnibus planum est.

2. Quae quidem quaestio bonum utique commune Corporis Christi mystici attingit cum, probe perpensa atque expedita, ad unitatem inter eiusdem Corporis membra sollicitandam per acatholicorum conversionem procul dubio conferre valeat.

3. Verumtamen res est, quae seorsum a lege sacri caelibatus in Ecclesia Latina servanda dirimi profecto nequit. Immo etiam potius quam eiusmodi legi praeiudicium afferre, praecellenti sacrae virginitatis decori rite aestimando, quoad fieri possit, prodesse deberet.

4. Minus igitur opportunum esse censetur hanc causam in Oecumenica Synodo diserte pertractandam proponi. Prudentia siquidem rerumque experientia dehortantur ne generalia praescripta de huiusmodi re condantur, vel ideo quia facile sane non est peculiaribus singulorum casuum adiunctis penitus prospicere.

5. Id quique in ipso Decreti schemate quodam modo advertitur, cum conclusio apponitur: « Ne forte ansa detur ad exquirendam abrogationem legis caelibatus ecclesiastici, quae in Ecclesia Latina sarta tecta omnino servari debet, pro nunc nullimode expedire videtur ut publice nuntietur pastores seu ministros acatholicos uxoratos, qui ad Ecclesiam Catholicam convertantur, ad sacros ordines promoveri posse integra manente eorum vita coniugali. In singulis autem casibus eiusmodi concessio a Sede Apostolica prudenter fieri possit, iuxta normas apte praefinitas » (pag. 8,[1] n. XIII).

---

[1] Cf. p. 294.

6. Initio praeterea Decreti monetur quaestionem examinandam in Concilio poni, idcirco quod « peculiare... impedimentum obstat quominus in Ecclesia Latina ad sacros ordines promoveantur viri uxorem habentes (can. 987, n. 2), et quaedam benignae concessiones a Pio XII postremis hisce temporibus factae ut in Germania aliquot paucissimi, qui ministri acatholici fuerant, sacro presbyteratus ordine augerentur eorum vitam coniugali integra manente, non ab omnibus libenter acceptae sunt... » (pag. 5[2]).

7. Ne itaque ipsa sacri caelibatus causa in discrimen quoquo modo committatur, satius erit totam rem, de qua sermo in praesenti habetur, arbitrio Apostolicae Sedis moderandam deferri.

*De sacerdotibus lapsis.*

1. Miserandum sacrorum administrorum spectaculum qui susceptis ecclesiastici caelibatus obligationibus deficiunt, non esse praesentis aevi proprium neminem sane fugit.

2. E contrario si quis historicam Ecclesiae Catholicae progressionem quadamtenus consideret, facile animadvertit sacerdotalem castimoniam raro ante actis saeculis tantum apud dominicae vineae operarios valuisse, quantum reapse recentioribus temporibus valet. Ipsa namque peculiarissima sollicitudo qua ab Universali Concilio rem singulariter pertractari exoptatur, id profecto comprobat.

3. Hinc forte evenit ut lugendi violatae sacrae virginitatis casus qui, varias quidem ob rationes imprimisque ob exitiales concitatorum bellorum ruinas, crebriores quam antea hisce diebus censeri videntur, impensiore pietate ac misericordia ab Ecclesia perpendantur.

4. Praescripta et consilia in schemate prolata ad sacerdotalem castimoniam tutandam provehendamque, provida omnino ac perutilia apparent. Recte eis adici posset, si quid desiderari liceret, D. Pauli Apostoli monitum: « Qui sine uxore est, sollicitus est quae Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quae sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est » (*I Cor.* VII, 32-33).

Probe item sacrorum administris, praesertim iunioribus, eodem loco commemoraretur eo latiora Ecclesiam Christo Iesu peperisse per saeculorum decursum animarum manipula splendidioresque sibi comparasse victorias, quo vehementior in ea sacrae virginitatis effloruit virtus.

---

[2] Cf. p. 292.

5. Atqui in remediis suppeditandis sacerdotibus lapsis (pag. 12 [3] s.) nonnullae proponuntur a Generalis Synodi Patribus excutiendae ac probandae regulae, quae ad causas eorundem lapsorum expediendas potius attinent, quaeque proinde Sacri Consilii, cuius erit de huiusmodi causis videre, peculiariter intersunt.

6. Hae praeterea regulae, si in vulgus edantur, periculum facessere poterunt sacro caelibatui tuendo, cum ex ipsarum per Oecumenicam Synodum data notitia multiplicari praeter modum queant deinceps preces ad dispensationem ab Apostolica Sede consequendam.

7. Quamobrem oporteret eiusmodi praescriptiones seu regulas ex decreti schemate deleri atque secreto cum annexis relationibus servari. Singulis autem casibus Apostolica Sedes pro suo munere prospicere poterit.

8. Decet tandem Sacrosanctum Concilium sacerdotes qui defecerunt Episcopis praecipua ratione commendare, quippe cum hi, ut eorundem animarum pastores et patres, effusa caritate ipsos, errantes et infirmos, prosequi atque in rectam virtutum semitam revocare teneantur.

*De libertate religiosa.*

1. Observandum cumprimis est materiam in capite III huius Constitutionis schematis expensam de relationibus inter Ecclesiam et societatem civilem, pertractatam esse sub eodem ferme titulo in capite IX partis secundae schematis Constitutionis de Ecclesia per Commissionem Theologicam propositi.

2. Quaestionem autem delibari heic summi quidem momenti vel ex eo liquet, quod sermo fit de enucleanda hominis ratione erga veritatem revelatam amplectendam et cum aliis communicandam.

3. Consilium quo argumentum enodatur eo profecto spectat, ut facilior errantibus semita exhibeatur ad veritatis metam attingendam. At modus quo principia exponuntur interioris roboris nonnihil remittere videntur, adeo ut eiusmodi consilio et constituto fine reapse aliquantulum cedat.

4. Sane cum Christus Dominus Ecclesiae abs se conditae praeceptum dederit docendi omnes gentes quae ipse mandaverat, sequitur ut ea una sit « columna et firmamentum veritatis » (*I Tim.* 3, 15). Quae propterea una Ecclesia non solummodo iure fruitur, sed et obligatione tenetur veritatem hominibus nuntiandi eosque ad salutem perducendi.

5. Patet autem cunctos homines, sive singulos sive in societatem

---

[3] Cf. pp. 407-408.

cooptatos, quavis remota coactione quae deliberandi facultatem eisdem utcumque auferat, praescripto divino officioque obstringi ad unam veramque fidem accedendi.

6. Atqui ex praesentis schematis tenore alia quidem ab his colligi videntur principia. Ex. gr. proprium conscientiae iudicium eiusque dictamen praeter modum extollitur, ac si nulla auctoritatis divinae habita ratione perfici posset. Ecclesia autem Catholica sub eodem paene gradu collocatur atque acatholicae sectae.

7. Inde quilibet plane advertit ansam praeberi posse, gravi cum verae religionis praeiudicio, relativismo vel agnosticismo seu indifferentismo, quem vocant, religioso, quamvis in schemate haec placita seu doctrinae diserte respuantur.

8. Quod ad relationes inter Ecclesiam et civilem societatem peculiariter attinet, prae ceteris monetur: « Etsi statutum iuridicum, libertatem religiosam consecrans, secundum diversa adiuncta historica diversos modos assumere potest, exoptandum tamen est ut Ecclesia Catholica in activitatibus suis quae bono communi inserviunt ex parte societatis civilis, in quantum iuxta constitutionis civitatis indolem potest, subsidia recipiat, quae ceteroquin proportionaliter et intra limites boni publici communitatibus, quae non sunt professionis catholicae, similiter concedantur » (pag. 14,[4] n. 18).

9. Huiusmodi verba rem penitus haud tangere fatendum est cum, uti ex iuris publici ecclesiastici disciplina conicitur, societas civilis, quippe que finem persequatur inferioris ordinis, praestare per se debeat Ecclesiae auxilia suo muneri explendo necessaria.

10. Siquidem quaestio, uti initio notatum est, in schemate Constitutionis de Ecclesia quoque perpenditur, praesens schema cum illo conferri oporteret et componi.

*De Sacrorum alumnis formandis.*

1. Notantur in capite II huius schematis Constitutionis, quod est de institutione spirituali, sequentes normae: « ... praecipua Rectoris cura sit ut in Seminario vita spiritualis primatum clare et firme semper occupet atque cetera omnia, studia, exercitationes pastorales, vita communis ac disciplina ita ordinentur ut in vitae spiritualis fastigium componantur. A ceteris quoque Seminarii moderatoribus et magistris sacrorum alumni iuventur in arctissima inter scientiam praecipue sacram et vitam spiritualem percipienda unitate, ita ut disciplinae in Seminariis

[4] Cf. p. 681.

traditae alumnos conducant ad cognoscendum Christum " et virtutem resurrectionis eius, et societatem passionum illius " (cf. *Phil.* 3, 10); vita vero spiritualis veritatibus fidei innixa ad scientiam altius sitiendam compellat et ad futurum munus pastorale disponat eos qui " non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, sed in ostensione Spiritus et virtutis " (cf. *I Cor.* 2, 4) praedicaturi sunt Christum » (pag. 5 [5] s., n. 2).

2. Non sine inspirante peculiari Dei nutu gravia haec praecepta proponuntur per Sacrosanctum ac Generale Concilium sollemniter dari. Namque oportet omnino id cum primis statui nostra quidem aetate, qua vitae religiosae morumque ubique exspectatur instauratio, videlicet spiritualem sacrorum administrorum formationem principem, prae aliis inceptis ac praesidiis, obtinere locum praecipuasque Ecclesiae sibi devincire sollicitudines, ut exinde dominicum gregem rite pascere atque mystici Christi Corporis aedificationem complere ipsi valeant.

3. Cuius quippe supernae institutionis opus eos potissimum urget sacrae militiae tirones qui, de suorum Praesulum sententia, dioecesanis Curiis operae dandae, moderandis Seminariis aut muneri in iisdem magisterii obeundo destinati, studiis in Universitatibus vel Facultatibus vacant ad gradus academicos adipiscendos.

4. At haec ipsa sacerdotii candidatorum institutio ex necessitate gradus academicos assequendi, prouti studiorum ecclesiasticorum ratio in praesentia disponitur, praepediri quodammodo videtur.

5. Exploratum enim experientia est adulescentem clerum, qui ad doctoris lauream in philosophia vel sacra theologia contendit, inde ab incepto studiorum curriculo adeo sollicitum teneri de conficienda per investigationes scientificas in scriptis dissertatione, ut studium fovendae pietatis veraeque capessendae sacerdotalis sanctimoniae simul neglegat.

6. Grave hinc iniungi congrua istorum sacricolarum spirituali formationi detrimentum quisque profecto advertit. Hinc forte, nempe ex hac inordinata ac vix libata scientiarum sacrarum cognitione, plures sacerdotes, amisso recto studiorum tramite, in errorem delapsi misere sunt.

7. Praetereundum autem non est Seminariorum alumnos, ob incertum suae aetatis captum atque imperitam investigandi consuetudinem, prohiberi quominus dissertationem digerant, quae ad scientiae profectum conducat atque typis edi mereat.

---

[5] Cf. p. 32.

8. Pariter ex iisdem alumnis nonnisi pauci, gradu doctoris aucti, philosophicas vel theologicas disciplinas in Universitatibus reapse docebunt.

9. Haec cum ita se habeant, quaeritur utrumne opus sit, seu ad congruentem clericorum formationem tuendam seu ad philosophicas ac theologicas doctrinas serio provehendas, rem de gradibus academicis in iisdem obtinendis aliter ordinari.

10. Ex praescripto Constitutionis Apostolicae *Deus scientiarum Dominus* diei 24 maii 1931 (*A.A.S.*, vol. XXIII [1931], p. 241 ss.), « licentia est gradus academicus ex quo cognoscitur eum qui hoc gradu donatur praestitutum studiorum curriculum absolvisse et tale suae doctrinae specimen dedisse, ut idoneus haberi possit ad docendum in scholis quae gradus academicos non conferunt » (art. 9). Dum « laurea est gradus academicus ex quo cognoscitur eum qui hoc gradu donatur tale suae doctrinae et peritiae specimen dedisse, ut idoneus haberi possit... ad docendum etiam in Universitate vel Facultate »; atque « peculiaria iura confert, quae in can. 1378 C.I.C. recensentur » (art. 10, §§ 1-2).

11. Firmis praescriptis de condicionibus ad licentiam assequendam atque iuribus eidem annexis, quoad lauream aboleri posset praeceptum de exhibenda dissertatione scripta, firmis item aliis statutis, atque iura ei annecti de quibus in can. 1378 C.I.C., praeter idoneitatem ad docendum in scholis quae gradus academicos non conferunt ac certa ratione etiam in iis quae eiusmodi gradus conferunt.

12. Dissertatio vero in scriptis exaranda praestitui posset ad peculiarem gradum seu titulum *Magisterii* vel *Magistri* adipiscendum iis clericis qui, probata singulari ad scientificas investigationes propensione, idonei agnosci debeant ad docendum in Universitatibus vel Facultatibus. Ad quam quidem dissertationem rite elucubrandam congruum temporis spatium post adeptam lauream praefiniri oporteret.

*De obsequio erga Ecclesiae magisterium in tradendis disciplinis sacris.*

1. Quae in capite III praesentis Decreti schematis efferuntur regulae de doctrina S. Thomae servanda, in can. 1366, par. 2 C.I.C. quoad substantiam continentur; eae proinde, cum re iam in Ecclesia vigeant, sollemni Oecumenicae Synodi pronuntiatione confirmarentur.

2. Pro comperto quidem habetur — idque ex ipso Decreti schemate colligitur — quasi ob causas ab Apostolica Sede identidem praeceptum fuerit, ut omnes qui philosophicis ac theologicis disciplinis vacant ad Angelici Doctoris doctrinam, rationem et principia informentur, eaque sancte teneant.

3. Nihil igitur obiciendum esse censetur quod ad hanc redintegrandam legem attinet. Immo dilaudandum est propositum eam ad christifideles extendendi, « ad illos potissimum qui in apostolatu quodam munere funguntur, ita ut omnes, tali doctrina pro statu et captu suo fideliter imbuti, ipsius veritatis universalitatem percipere valeant et ad Christi revelationem melius cognoscendam, duce Doctore Angelico, securius firmiusque perveniant » (pag. 8,[6] n. 5).

4. At, licet edicatur nolle idcirco Sacrosanctum Concilium « neque antiquae traditioni vel sapientiae Patrum aut aliorum catholicorum Doctorum derogare neque legitimam libertatem in veritatis cuiuscumque novae indagatione coarctare » (pag. 7,[7] n. 3), quodam tamen modo deficere videtur Decreti schema.

5. Nam, uti modo prostat, animum perlegentis inducit ad existimandum alios maximae notae in philosophicis ac theologicis doctrinis magistros, quos quippe alias Ecclesia laudibus cumulavit, ex industria ignorari et praetermitti.

6. Propterea quisque inferre item posset memoratas disciplinas, ex quo D. Thomas terrestri vita excessit ad haec usque tempora, nullum alicuius ponderis gressum fecisse. Quod, uti liquido patet, verum non est.

7. Ut itaque proxima Synodus, quippe quae universae Ecclesiae Conventus, praesentes christifidelium ubique degentium exspectationes cum obtentis per delapsa saecula religionis incrementis conserens, ad nova in posterum incrementa excitanda conferre valeat, perutile sane erit praeberi per eandem Synodum, uno veluti conspectu, philosophiae ac theologiae profectus iustaque memoria et congrua commendatione honestare Ecclesiae Doctores, qui consequendis eiusmodi profectibus, una cum S. Thoma, principaliorem navarunt operam.

## II

### Exc.mi P. D. IOANNIS BAPTISTAE SCAPINELLI

*Adsessoris S. Congregationis pro Ecclesia Orientali*

Liceat mihi — olim subsecretario S. Congregationis Sodalibus Statuum Perfectionis praepositae — pauca adnotare circa relationes Episcopos inter et Religiosas Familias.

1. Ante omnia, videtur multas difficultates in disceptatione die 14

[6] Cf. p. 166.
[7] Cf. p. 165.

mensis iunii 1962 in Aula SS. CC. obortas solvi posse praecise in hoc insistendo: agi nempe de relationibus inter Episcopos et Superiores religiosos. Aliter, confusioni permagnae aditus pateret.

His praemissis, videretur magis opportunum principia enuntiare actionis ut ita dicam practicae, quam institutum exemptionis in iudicium revocare.

2. Episcopis in propria dioecesi recognoscatur ius et officium opera apostolatus dirigendi ac proinde disponendi ea quae omnium vires in unum redigant ad finem assequendum.

Religiosi Superiores uniuscuiusque in dioecesi domus ab Episcopo posse videntur ita adigi ut suos subditos — iuxta suae Religionis Statuta et finem specificum — inducant ad operam adiutricem Episcopo praestandam. Hac in re, ne diutius immorer, utiliter perlegerentur « conclusiones » sic dicti C.E.L.A.M. (Comité Episcopal America Latina): « Conclusiones Segunda Reunión. - Fómeque, 17 noviembre 1957 », « Tema: Colaboración de los Religiosos con el Celam ». Quae « Conclusiones » adprobatae fuerunt, postquam S. C. de Religiosis eas revisit (cf. « Documenti » in adnexo).

Nec praetereundum est mandata Episcopi per oboedientiam Superioribus debitam roborari.

3. Ab origine, Familiae religiosae ita praesto fuerunt Romano Pontifici ut ipsis a Papa concrederentur opera et incepta quae, natura sua aut difficultate innexa, possibilitates capacitatemque Auctoritatis localis (Episcopalis) excederent. Etiam nunc ipsae operam dant S. Sedi, ex. gr. in Missionibus et aliis activitatibus non paucis sub ductu SS. CC. Roman., quae activitates, uti patet, sunt « supernationales », nec in ambitu unius vel plurium dioeceseon sunt coarctandae.

4. Sed maxima difficultas et — ut ego opinor — fundamentalis est illa de « coordinando » apostolatu in singulis nationibus, quia, hodiernis temporibus, negotia maioris momenti quae dioeceseos uniuscuiusque intersunt, vix ipsius dioeceseos limites non transibunt et revera sunt dicenda et tenenda veluti omnium dioeceseon cuiusque nationis negotia.

Compertum est Conferentiae Nationalis Episcoporum munus non esse normas praeceptivas dandi Episcopis, utpote qui, in sua dioecesi sint Pastores et Doctores sub Primatu unius Summi Pontificis. At non esset prudens Episcopus qui eiusmodi normas parvipenderet.

Schema « de Rationibus inter Episcopos et Religiosos praesertim quoad apostolatus opera exercenda », in pag. 26,[1] n. 42, tractat de Con-

---

[1] Cf. p. 231.

ferentiis fovendis inter Episcopos et religiosos; at forsitan peropportunum non esset multiplicari entia sine vera necessitate.

Cum, fere in unaquaque natione, adsint et Conferentia Episcoporum et Conferentia religiosorum, nihil prohiberet quominus Praeses Conferentiae Episcoporum, quoties habeantur tractanda negotia in quibus cooperatio Religiosorum desideretur, advocaret Praesidem et Consiliarios Conferentiae Religiosorum.

Qui, audientes desiderata Conferentiae Episcoporum, postquam suas ipsorum sententias exposuerunt, per organa Conferentiae Religiosorum opportunas normas tradent Superioribus singularium Congregationum Religiosarum in natione existentium.

Quodsi dubia irrepant et concordia non affulgeat circa hoc vel illud negotium, S. Sedis erit, audita Commissione Centrali Religiosorum Romae constituta, edicere quid agendum.

Sunt negotia difficillima (puta, quaestio de distributione Sacerdotum in toto nationis territorio, vel de fundatione operum apostolatus [scholarum, et ita porro] in hac civitate potius quam in illa), quae hac via ad laetum finem perducerentur « uno corde et animo volenti » — quod non facile haberetur si persuasio irrepserit voluntatem — sit venia — pro ratione et persuasione valere, iuxta illud: « sit amoris officium pascere dominicum gregem ».

## III

## Exc.mi P. D. VICTORII BARTOCCETTI

*Secretarii Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae*

1. Liceat mihi humiliter observare relate ad optimum schema « de Ecclesia » (cap. VII, *De Ecclesiae Magisterio*) nempe pagg. 8-9 [1] « de munere et auctoritate theologorum » ne verbum quidem ibi inveniri « de munere et auctoritate iudicum ecclesiasticorum » quae res valde mihi videtur momentosa.

2. Hodie enim universa vel quasi activitas tribunalium et iudicum ecclesiasticorum omnium cathegoriarum, primae nempe et ulteriorum instantiarum, versatur circa causas nullitatis matrimonii.

Solummodo minima pars causarum hodie agitatur *de iuribus* (puta proprietatis, crediti etc.) de delictis et poenis in quibus posset relinqui tribunalibus et iudicibus ampla vel etiam amplissima libertas. Equidem

---

[1] Cf. p. 624.

si talia tribunalia vel tales iudices *etiam in expositione iuris* et magis in facto erraverint haud videtur quaenam gravia pericula habeantur saltem pro fide.

3. Longe vero res differunt quando agitur de causis nullitatis matrimonii. In his enim pars sententiarum *in iure* (et indirecte quoque aliquando in applicatione iuris ad facta) practice nihil sunt nisi *explanatio dogmatis* vel saltem *materiae stricte cum dogmate et cum doctrina morali connexa.* Quo pacto potest relinqui « in re tam gravi *omnimoda independentia* iudicibus, quidquid pro lubitu edicendi » *etsi erroneum* et — quod magis quoque periculosum est — errata principia forte probata executioni mandare ope duarum sententiarum prolatarum? Suntne iudices ecclesiastici tot Papae, vel Ecclesiam independentem constituunt inter corpus totius Ecclesiae?

4. Hoc modo agendi uti nunc viget permittitur instauratio aliquibus in locis *praxis haereticalis,* praesertim cum hodie plures Nationes (uti Polonia, Germania, Hungaria, Lusitania) habent non solum I et II instantiam, sed et III et IV adeo ut earum sententiae numquam Romam pervenient nempe ad Sacram Romanam Rotam; quae ceterum ob acerrimam pressionem, saepe intolerabilem, advocatorum — praesertim laicorum — non raro aliquando, iuxta plurium opinionem, ad aliquale laxismum visa est inclinare etsi forsan nolens.

5. Adest quidem apud Sacram Congregationem de disciplina Sacramentorum Subsecretariatus et Commissio Vigilantiae super Tribunalia de causis nullitatis matrimonii. Sed cum dicto officio usque ab eius fundatione operam dederim, manu quasi tangere debui quam *debilis et inefficax eius activitas fuerit et sit.*

Nulla equidem eidem potestas competit se ingerendi *in causis pendentibus* multoque minus possibilitas impediendi per reiectionem libelli instaurationem vel unius causae; quod esset vere optabile, quia postquam machina processualis mota est, difficile est eam impedire, etsi necessarium sit.

6. Ad Officium Vigilantiae perveniunt tantum exemplaria *sententiarum latarum* quando eaedem exsecutioni sunt mandatae, quando nempe partes iam novas inierunt nuptias. Ita fit ut de facto Officium Vigilantiae solummodo deplorare possit errores commissos et exsecutioni mandatos, fere semper in damnum Matrimonii, quia si partes laesas se putant, certe novam instantiam postulabunt. Si sententiae sunt vel stultae vel evidenter erratae Officium tantummodo hortari generice potest iudices ne in futurum eosdem errores peragant. Quod et rarissime de facto fieri quoque potest et rarius fit.

7. Oportet omnino — meo humili iudicio — ut antequam exsecu-

tioni mandetur sententia formalis nullitatis matrimonii *aliquam romanam revisionem subeat* cum amplissima facultate novam instantiam in Curia Romana peragendam mandandi.

Quod si obiiciatur sic decisiones nimium retardari, responsio praesto est, causas nempe matrimonii formales debere esse, sua ipsa natura, *raras et exceptionales*: nihil proinde mirum si longum exigunt tempus pro matura deliberatione.

Id vero mihi omnino videtur salutare et necessarium quando agitur de capitibus nullitatis *magis arduis uti in causis simulationis* et *exclusionis bonorum matrimonii* postquam coniuges convixerunt ultra mensem. Tales processus enim a nullo Codice Civili passim permitterentur quia nimis incertum reddunt matrimonialem statum, eaedem causae numquam in Ecclesia permissae sunt per *millennium fere!*

8. Meo humili iudicio haec provincia causarum nullitatis matrimonii, quae nunc de facto *unicum obiectum activitatis iudiciariae Ecclesiae constituit,* profunde et ample consideranda est et regulanda in *futuro Codice.*

9. Necesse est quoque ut nostrum forum — quod nunc est quodammodo embrionale — compleatur ordinando Publicum ministerium ad latus *iudicum de merito* hierarchice ordinatum. Adsunt equidem post Benedictum XIV defensores vinculi. Sed ipsi non gaudent positione independente sed inveniuntur sub iudicibus de merito adeo ut defensor vinculi elevetur si iudex Rotae fiet. Defensio ergo committitur servo qui facile despicitur et non auditur.

10. Magis quoque Defensor Vinculi est *isolatus* nempe ille I$^{ae}$ instantiae manet sine superiore a quo recipiat instructiones et mandata. Hoc facere non potest Officialis qui est iudex de merito et proinde esset a vinculi defensore corrigendus vel saltem vigilandus. Ita evenit in tribunali II$^{ae}$ instantiae et ita porro.

11. Deberet existere et in Ecclesia *Procurator Generalis* ut in qualibet Natione apud Cassationem existit, a quo debeant defendi defensores vinculi (et etiam promotores iustitiae pro causis iurium) tribunalium inferiorum, quibus instructiones necnon mandata necessaria mittat eos etiam adigendo ad appellandum ad corrigendos errores forte a iudicibus iuxta suam sententiam commissos.

Ipse etiam poterit deferre ad Sup. S. C. Sancti Officii quaestiones iuris, quando opportunum ducet pro tuitione Sacramenti, ex sententiis ortas.

12. Tunc habebitur possibilitas etiam absque extraordinariis remediis ex potestate Pontificis uti hodie idonee matrimonii iura recte tuendi, abusus in re facile orituros impediendi, in re tam lubrica ubi

tot infelices coniuges libertatem quovis modo reaccipere gestiunt et moliuntur, nihil curantes de veritate factorum et de periuriis vitandis.

13. Tunc demum possibile tandem erit lutulentum fluvium causarum matrimonialium — quo obruimur et foedamur — compescere medendo mirae inadvertentiae in quam Codificatores ceciderunt, cum can. 1993 et ceteris opportunis normis providere curarunt ne haberentur multae causae de nullitate Sacrae Ordinationis vel nullitatis Onerum Ordinibus adnexarum, sed contrariam viam infeliciter tenuerunt circa matrimoniales causas.

14. Fuit error iuxta meam submissam opinionem *fere inexcusabilis* cum codificatores, pro nihilo habentes experientiam millenariam Ecclesiae et eius normas sapientissimas in re ab omnibus civilibus Codicibus receptas, putaverunt se posse portam aperire coniugibus inquietis quarum numerus sane 50.000.000 forsan superat, dum portam claudebant lapsis sacerdotibus qui ad summum 5 aut 10.000 sunt! Quam parva sapientia — dicatur sine offensione! — regitur mundus!

## IV

### Rev.mi P. D. ERNESTI CAMAGNI

*a Brevibus Apostolicis*

*De Sacrorum alumnis formandis.*

Episcopi, immo etiam universus Catholicus Orbis a Concilio aperta exspectant verba de recta Sacerdotum institutione. Quaestio enim ab omnibus iudicatur maximi esse momenti. Multa quidem prolata sunt dubia de ratione ac via qua iuvenes levitae in Sacris Seminariis educantur; plurima exprompta sunt vota, ut eae a Concilio edantur normae, quae *tum* perenni sacerdotii naturae *tum* nostrae huic aetati respondeant.

Mihi sane haec, quae proponitur, Constitutio huiusmodi exspectationi satisfacere videtur. Documentum etenim, quod Oecumenico Concilio probandum tradetur, et firmam omnino iuvenum sacram educationem tuetur, et accurato studio ad varias conditiones attendere conatur; efficacius quoque excipere studet optata atque necessitates ipsorum Pastorum. Multa praeterea iam nota monet, sed ea vi eoque, ut ita dicam, verborum accentu, ut hodiernis necessitatibus melius serviatur et dona, hodiernae Ecclesiae a Spiritu Dei collata, promptiore animo recipiantur. Imprimis placet iudiciorum aequabilitas (« equilibrio »),

quae in toto apparet schemate, praesertim cum difficiles moventur quaestiones, quae hodie in controversiam cadunt.

In capite V « de institutione pastorali » haec, quae sequuntur, valde probamus: 1) totam in Seminariis institutionem pastorali agendi ratione, quasi vitali spiritu, penetrari; 2) divinae gratiae excellentiam tamquam fundamentum atque principium actionis pastoralis agnosci; 3) educationis pastoralis canones collocari in recto ordine actionis pastoralis servando, in humili erga Episcopos reverentia, in utili cum aliis Sacerdotibus operis consortione.

*De scholis catholicis.*

Maximi momenti, hodie praecipue, videtur Decretum « De scholis catholicis », cum problema revera in omnibus nationibus agitetur.

Cum doctrina Ecclesiae circa educationem et scholam, saepe apud ipsos quoque catholicos neglecta, vel oblita maneat, immo pluribus praeiudiciis obnubilata, sicut nuperrime Episcopatus Australiae dolendo conquerebatur, peropportunum est ut Concilium Oecumenicum quoad hoc argumentum schema decreti edat.

Praesens schema a Commissione de Studiis et Seminariis apparatum revera laudandum est: nam non tantum principia iam exposita in Encyclica *Divini illius Magistri* Pii XI plene confirmat, sed pro hodiernis rerum adiunctis iura etiam naturalia Ecclesiae fortius vindicat et momentum collaborationis et organisationis centralis premit.

Decretum etiam edocet omnes catholicos de absoluta necessitate libertatis scholae; vindicat subsidia oeconomica ad scholas catholicas sustentandas; inculcat ut scholae catholicae omni auxilio omnique nisu promoveantur.

# INDEX

## SESSIO SEPTIMA

### Documenta Sessionis Septimae



### Acta Sessionis Septimae

5) Suffragia Sodalium: